قال الله تبارک وتعالی

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم

إِنَّمَا شِفَاءُ الْعِيِّ السُّؤَال (الحدیث)

احسن الفتاوی

اول جلد

(له ابتداء څخه تر آخر د فصل فی الاستنجاء پورې)

تالیف: فقیه العصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشید احمد صاحب رحمه الله تعالی

ناشرین

مولوی محمد ظفر ((حقانی)) مولوی امیر الله ((شیرانی))

د ملاویدو پته

مکتبه فریدیه محله جنگی قصه خوانی پیښور

د کتاب نوم : احسن الفتاوی (اول جلد) (له ابتداء څخه تر آخر د فصل فی الاستنجاء پورې).
د مؤلف نوم : فقیه العصر مفتی اعظم حضرت مفتی رشید احمد صاحب رحمه الله تعالی
پښتو ترجمه او کمپوز : مولوی محمد همایون صاحب.
ډیزاین ، اصلاح او نظر ثانی : حافظ محمد ولی (بغلانی)
د چاپ کال : ۲۰۱۲
د چاپ شمیر : ۱۰۰۰ ټوکه
ناشرین : مولوی محمد ظفر ((حقانی)) مولوی امیر الله ((شیرانی))
د ملاویدو پته : مکتبه فریدیه محله جنګی قصه خوانی پېښور
د مکتبې مسؤل : مولوی محمد ظفر ((حقانی)) صاحب.

بسم الله الرحمن الرحيم

تذكرة المؤلف

خاندان

د فقيه العصر مفتى اعظم حضرت مفتى **رشيد احمد** صاحب دامت بركاتهم وطنِ مالوف لدهيانه دې چه مشرقى پنجاب كښې واقع دې او نن سبا بهارت كښې شامل دې . لدهيانه د علم او فضل په اعتبارسره يو تاريخى حيثيت لرى ، د لويو لويو علماؤ اود اولياءِ كرامو مركز پاتې شوې دې .

حضرت محترم د علماءِ لدهيانه په مشهور خاندان كښې دې ، چه دخپل علم ، ذهانت ، تقوى ، احوالِ باطنه ، كشف اوكرامات ، شجاعت ، د حق وينا كولو ، د جسمانى قوت او انگريز سره په جهاد كښې دښكاره كارنامو د وجهې نه غيرمعمولى شهرت لرى ، د دوى والد محترم حضرت مولانا محمد سليم صاحب مدظلهم چه د حضرت تهانوى رحمة الله عليه د صحبتونو نه مستفيد شوې دې ، او «**بزمِ اشرف**» كښې د صاحب الرؤيا په لقب سره معروف دې د زميندارئ په سلسله كښې د لدهيانه نه دفيصل آباد ولسوالى ته ، او بيا دهغه ځائ نه د ملتان ولسوالى اوخانيوال علاقه دارى «تحصيل» ته تشريف راوړو ، او هغلته ئې په يو نو آباد كلى چک نمبر۱۰۱ ، ۱۵ ايل كښې سكونت اختياركړو اود اشرف الاولياء په نوم باندې دهغه كلى نوم «كوټ اشرف» كيخودلو .

ولادت او مقامِ ولادت

هم په هغه مبارک كلى كښې د «راس المتقين رشيد ثانى» ولادت د چهارشنبې په ورځ د ۳ صفر ۱۳۴۱ هجرى، مطابق ۲۲ستمبر ۱۹۲۲ء كښې اوشو . دحضرت گنگوهى رحمة الله عليه په نوم باندې د دوى نوم كيخودلې شو ، د دوى تاريخى نوم **سعودِ اختر** دې ، دا نوم دوى پخپله د پنخلسو كالو په عمركښې تجويز كړې وو ، د دوى د تولو نه ړومبئ تصنيف «**تسهيل الميراث**» كښې ددې نوم ذكرذې .

طفوليت او ابتدائى تعليم

په ابتدائى عمر كښې دوالدينو د دوى سره غيرمعمولى مينه وه ، او دوى باندې ئې انتهائى

شفقت کولو ، هم هغه شفقتونو دوی لره « رشید ثانی » جوړ کړو ، والدمحترم تقریباً د پنځوکالو په عمرکښې د قرآن مجید او د مونځ تعلیم ورکول شروع کړه ، ۱۳۴۸هجری نه ۵۲ هجرئ پورې یې په حکومتی ابتدائی مکتب کښې څلورم صنف پورې تعلیم حاصل کړو ، د ذهانت د وجه نه همیشه پخپل جماعت کښې ممتاز راتللو .

د فارسی ابتدائی تعلیم

د حضرت مشر ورور مولانا محمد نعیم صاحب ، مولانا محمد خلیل صاحب او مولانا محمد جمیل صاحب د ړومبئ نه ملتان ته نزدې گهوټه شریف کښې دینی علوم وئیل ، ۱۳۵۳هجرئ کښې والد صاحب دوی لره هم د دینی علم حاصلولو دپاره هم هغه ځائ ته واستولو ، والدمحترم دوی لره او مولانا محمد جمیل صاحب لره د میاچنو ریلوے استیشن نه ریل باندې سواره کولو سره ، ورسره ناست یو ځوان ته ئې اووئیل چه دا ماشومان په احتیاط سره ملتان کښې کوز کړه .

حضرت محترم اوفرمائیل چه په لاره کښې هغه ځوان زمونږ نه پوښتنه اوکړه چه چرته ځئ ؟ مونږ اووئیل چه دینی علم وئیلو دپاره خو ، نو هغه اووئیل « ملاکیدلو سره به بیکاره شئ » او د دینی علم نه وئیلو دپاره ئې کافی اوږد تقریراوکړو ، راقم الحروف د حضرت والا نه پوښتنه اوکړه ، بیا مو هغه ته څه جواب ورکړو ؟ وې فرمائیل « ماشومان خو وو څه جواب مو ورکړې وې » لیکن په هغه حالت کښې هم زمونږ دهغه نه نفرت کیدلو ، او الحمدلله دهغه په وینا سره د دین نه متنفره نه شواو دا هم د الله کرم دې او که نه نو مونږ څوک یو او زمونږ حیثیت به څه وی ؟

ددې نه پس حضرت محترم اوفرمائیل : «که چرته دې جنټلمین صاحب نن ژه کتلې وې نومعلومه شوې به وې چه څوک بې کاره دی ؟ الحمدلله ، الله تعالی په دنیا کښې د آرام او راحت ټول سامان عطا کړې دې اود نوابانو په شان ژوند تیروم ، عزت او منصب ئې راکړې دې اود ټولو نه لویه خبره دا چه د سکونِ قلب دولت نصیب دې چه یو جنټلمین ته په خوب کښې هم نه ملاویږی ، الله تعالی دې دهغه مغفرت اوکړی ، آمین»

بیا ئې اوفرمائیل : « دا خو مسافرخانه ده نه دلته د راحت اعتبارشته نه د تنگسیا اعتبار، اعتبار خو د آخرت دې ، وروره ددې فیصله نه هغه کولې شی اونه زه کولې شم ، ددې فیصله به سبا وی چه کله د احکم الحاکمین په بارگاه کښې پیشی کیږی هغه ورځ به معلومه شی چه مونږ څه یو ، الله تعالی دې مونږ ته خپلو مرضیاتو باندې د روانیدلو توفیق راکړی او مونږ دې د آخرت دپاره فائده مند جوړ کړی آمین »

گهوټه شریف ته رسیدلو سره دوی دخپلو نورو ورونو سره قیام اوکړو او دخپل مشرورور مولوی محمد خلیل صاحب نه ئې د فارسی ابتدائی کتابونه اولوستل

بشارت

ګهوټه شریف کښې د تعلیم په دوران دعلم دین په خاطر په ماشوم توب کښې د والدینو نه دسختې جدائې په عوض کښې حضرت محترم ته یوشپه په خوب کښې د حضورصلی الله علیه وسلم زیارت نصیب شو او حضور صلی الله علیه وسلم ئې اوکتلو چه ژبه مبارکه کښې ئې د لکنت اثردې هم هغه وخت د دوی خیال اوشو چه لکنت خو د حضرت موسیٰ علیه السلام په ژبه مبارک کښې هم وو ، حضور صلی الله علیه وسلم باندې دهغه اثرځنګه شوې دې ؟ چه کله د خوب نه بیدار شو نو دوی خپل مشر ورور ته د خوب تذکره اوکړه مګر هغوی دکوم بزرګ نه دهغې د تعبیر پوښتنه اونه کړه .

تعبیر

نن نه تقریباً درې کاله وړاندې ۹۳هجری کښې دوی ته ناګهانه هغه زوړ خوب په یاد راغې . نو بنده ته ذکرکولوسره یې اوفرمائیل ، ددې تعبیر په فکر کښې دا راځی چه علم نبوت به راته حاصلیږی ، د ژبې لکنت ثقلِ وحی طرف ته اشاره ده «**انا سنلقی علیک قولا ثقیلاً**» علاوه ددې نه په دې کښې دنسبتِ موسویه حصول طرف ته هم اشاره ده .

د نسبتِ موسویه مظهر د حضرت محترم د ژوند ډیر واقعات د راقم په علم کښې دی چه دهغې تفصیل د حضرت محترم مفصل سوانح عمری په « انوارالرشید » کښې لیکلې شوی دی

دا خوب په دې لحاظ سره نورهم زیات د اهمیت حامل دې چه دا د هغه وخت واقعه ده چه دوی تازه تازه علم دین حاصلول شروع کړی وو ، په داسې وخت کښې دا بشارت د الله تعالی د طرف نه یولوئ نعمت دې .

د عربی ابتدائی تعلیم

شوال ۱۳۵۳ هجری کښې ځلور واړه وروڼه د تعلیم په غرض جهانګیرآباد تحصیل خانیوال (چه د وطنو والا په نوم سره مشهور دې) دمولانا سلطان [۱] محمود صاحب په خدمت کښې حاضرشول . مولوی محمد جمیل د فارسئ تکمیل کولوسره عربی شروع کړه . حضرت محترم هم دده سره شریک شو ، د فارسئ تعلیم یی هم ورسرورسره کولو

د درسِ نظامی دویم کال ۵۴ ، ۵۵ هجری دوی ککتهرضلع ګوجرانواله او دریم او ځلورم کال (۵۵ ، ۵۷هجری) جنهګ کښې تیرکړو ، ددې دریو کالو کتابونه دوی دخور خاوند حضرت مولانا

---

[۱] د حج د سفر په موقع باندې د دوی سره یو خوندوره واقعه پیش راغلله چه دهغې تفصیل په انوارالرشید کښې کتلې شی . ۱۲ آسیا آبادی

محمود احمد صاحب نه اووئيل ، ۱۳۵۷هجری کښې د دوی پلار د زمينداري په سلسله کښې خيرپور (سندهـ) ته تشريف راوړو چه دهغې د وجه نه د ځامنو دتعليم سلسله يې هم دسندهـ په علاقو کښې شروع شوه حضرت او د دوی ورور مولانا محمد جميل صاحب دخپل استاذ مولانا محمود احمد صاحب سره جامعه دارالهدی ټهيټرى ته راغلل ، دلته دوی د مولانا محمود احمد صاحب نه علاوه دمولانا محمد صاحب نه هم يو څو کتابونه اووئيل ، مولانا محمد صاحب دعلم او عمر د دواړو په لحاظ سره اکابرو علماؤ کښې وو ، ډيرقابل او متقى بزرگ وو ، دوی د رياضئ يو کتاب پخپله تصنيف کړې وو .

علم هندسه ، مثلث او کروياتو کښې زمونږ د حضرت مهارت د دنيا په شمير يوڅو د رياضئ ماهران اندازه کولې شی ، ددې يوڅو مثالونه د دوی مفصل سوانح عمری «انوارالرشيد» جلداول کښې کتلې شئ ،

په همدغه کال يعنې ۵۷، ۵۸ هجری کښې دوی دمولانا محمود احمد صاحب نه هدايه اولين ، مختصرالمعانی او مطول اووئيلو اود مولانا محمد صاحب نه ئې حاشيه عبدالغفور ، ميرقطبی او د رياضئ کتاب اووئيلو .

۱۳۵۸هجری کښې د دوی ورور مولانا محمد جميل صاحب د ډابهيل نه فارغيدلو سره تشريف راوړو نو هغه او مولانا محمود احمدصاحب دواړه په پيرجهنډو جديد (درگاه شريف) کښې مدرس شو ، حضرت هم دهغوی سره وو.

په دې کال کښې دوی دخپل خورخاوند مولانا محمود احمدصاحب اود ورور مولانا محمدجميل صاحب نه سُلّم العلوم ، ملاحسن ،مبيذی ، شرح عقائد نسفی ، خيالی ، سبع معلقه او تفسيربيضاوی اووئيلو علاوه ددې نه مطالعه مذاهب باطله ، تمرين مناظره اود انشاء عربی مشق يی هم اوکړو .

د فنونو تکميل

په راروان تعليمی کال شوال ۵۹ هجری کښې دوی دمعقولاتو مشهورې درسگاه انّهی (ضلع گجرات پنجاب) ته تشريف يوړو چه هغلته مولانا ولی الله صاحب د فنونو غټ کتابونه درس کول ، په هغه يو کال کښې دوی چه څومره کتابونه اووئيل ، هغه دنن سبا طالب علم تقريبًا په دريو کالو کښې نه شی پوره کولې ، په دې کال ئې مندرجه ذيل کتابونه اووئيل :

ملاجلال مع حاشيه ميرزاهد ، رساله قطبيه مع حاشيه ميرزاهد وغلام يحيى قاضی مبارک ، حمدالله ، شرح مواقف مع حاشيه ميرزاهد ، شرح عقائد عضدی شرح اشارات ، صدرا ، شمس بازغه ، الدوحة الميادة ، تصريح ، شرح چغمينی بست باب ، السبع الشداد ، ربع مجيب ، ربع

مقنطر ، اکرثاؤ ، ذوسیوس ، اکرمناظر ، کره متحرکه ، توضیح تلویح ، مسلم الثبوت ، ددې نه علاوه مشکوة بیضاوی هدایه آخرین ، السبع المعلقات ، اود مقامات د طلبو سره ئې تکرار اوکړو ، (مجموعه ۳۰ کتب)

دارالعلوم دیوبند کښې داخله
او د دوره تکمیل حدیث

د نورو علومو اوفنونو د تکمیل نه پس دوی دوره حدیث وئیلو دپاره مشهوره عالم دینی درسگاه دارالعلوم دیوبند تشریف یوړو ،

حضرت شوال ۱۳۲۰هجری کښې دارالعلوم دیوبند کښې داخل شو او شعبان ۱۳۲۱هجری کښې فارغ شو هغه کال ئې مندرجه ذیل کتابونه د لاندینو استاذانو نه اووئیل :

(۱) صحیح بخاری (۲) سنن ترمذی

دا دواړه کتابونه ئې د حضرت مولانا مدنی صاحب نه اووئیل ، د کال په آخر کښې حکومت برطانیه حضرت مدنی لره گرفتارولو سره مراد آباد جیل ته واستولونو دا دواړه کتابونه حضرت مولانا اعزازعلی صاحب ختم کړه ،

(۳) صحیح مسلم : حضرت مولانا محمد ابراهیم صاحب بلیاوی

(۴) سنن ابی داؤد : (۵) شمائل ترمذی :

حضرت مولانامحمداعزازعلی صاحب امروهوی

(۶) سنن نسائی : حضرت مولانا عبدالحق صاحب نافع

(۷) سنن ابن ماجه : حضرت مولانا مفتی ریاض الدین صاحب

(۸) طحاوی : حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب

(۹) موطا امام مالک : حضرت مولانا ادریس صاحب کاندهلوی

(۱۰) موطاامام محمد : حضرت مولانا ظهوراحمد صاحب

په دې کال حضرت د دوره حدیث سره سره د تجوید په کتابونو کښې فوائد مکیه او جزری د قاری عزیز احمد صاحب او خلاصة البیان د قاری حفظ الرحمن صاحب صدرالقراء نه اووئیل ،

په فطرت کښې د جهاد جوش

الله تعالی د جهاد جوش د حضرت په فطرت کښې اچولې وو ، دا دولت دوی ته په خاندانی وراثت کښې ملاؤ شوې دې ، د دوی د خاندان اکابرعلماء او مشائخ د انگریز په خلاف په جهاد کښې ډیر مشهور دی ، دوی په کم عمر کښې د علوم اسلامیه دتحصیل سره د جهاد د مشق سلسله

هم جاری ساتله ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم اود صحابه کرامو رضی الله عنهم غزوات په مجالسو کښې اورولو سره د سامعینو په زړونو کښې به ئې دجوش جهاد اور رابرسیره کولو ، بیا دار العلوم دیوبند کښې د داخلې نه پس د حضرت مدنی رحمة الله علیه صحبتِ مبارکه او د حدیثو په کتابونو کښې مغازی اود جهاد موضوع ګانو په بدن باندې د پیتږولو کاراوکړو ، چونکه دار العلوم دیوبند کښې د تعلیم نه علاوه تربیتِ جهاد هم بنیادی مقاصدو کښې دې ، ددې وجه نه طالبانو ت د جهاد اود فنونِ حرب د تربیت ورکولو دپاره ددې فن ماهرین استاذان د دار العلوم د طرف نه وو . حضرت د ټولو نه د پورتې درجې استاذ عبد الرحمن او استاذ عبد الرشید نه فنونِ حرب کښې مهارت حاصل کړو ،

د باطن تربیت

بشارت قبل از ولادت : د حضرت نیکه مولانا محمد عظیم صاحب لوئ صاحبِ مقام بزرګ اوکشف او کرامت کښې مشهور وو . دوی د خپل شیخ نه دیو خوب د تعبیر پوښتنه اوکړه ، شیخ اوفرمائیل . «د صالح فرزند بشارت دې چه شاید د محمد سلیم (د حضرت د پلار) دکور چراغ وی ، د حضرت پلار خوب ډیر ځلې ذکرکولو سره د حضرت په باره کښې فرمائیل چه تاسو ددې بشارت مصداق ئې .

حضرت تهانوی قدس سره : په بچپن کښې د پلار د زبان نه د حضرت تهانوی رحمة الله علیه مواعظ او ملفوظات په غوږونو کښې پریوتل چه کله پخپله د وئیلو قابل شو نو دحضرت حکیم الامت دمواعظ او ملفوظاتو د مطالعې معمول ئې جوړ کړو ، شوال ۱۳۲۰ هجری کښې د تکمیلِ حدیث دپاره دار العلوم دیوبند ته تشریف اوړلو په وخت ړومبئ ئې تهانه بهون ته حاضری ورکړه . ددې نه پس د دیوبند نه تهانه بهون ته ډیر ځلې د حاضرئ شرف ملاؤ شو هغه زمانه کښې حضرت تهانوی صاحب د ضعف د وجه نه پخپله بیعت نه فرمائیلو .

شیخ الادب حضرت مولانا محمد اعزازعلی صاحب رحمه الله تعالی

دار العلوم دیوبند کښې حضرت شیخ الادب کښې شانِ اصلاح ښکاره لیدلو سره د دوی نه روزانه د یو څو منټو دپاره صرف د حاضرئ اجازت اوغوختلو . حضرت دخپلې خصوصی مطالعې او تصنیف په وخت کښې اجازت راکړو ، دا خصوصی عنایت صرف حضرت باندې وو ، یو ځلې د مصافحې په وخت دحضرت لاس ئې مضبوط نیولو سره داسې توجه اوکړه چه دهغې اثر په پوره بدن باندې د بجلئ د کرنټ په شان محسوس شو .

حضرت مدنی صاحب

د حضرت شیخ الادب نه استشاره او استخارې نه پس دحضرت مدنی صاحب سره بیعت اوشو . حضرت شیخ الادب اوفرمائیل چه د حضرت مدنی په خدمت کښې د بیعت په غرض کښې خان سره به دې بوخم مگر اتفاق داسې اوشو چه حضرت د حضرت مدنی د زیارت دپاره خانقاه باندې حاضر شو نو حضرت مدنی د راتللو د مقصد پوښتنه اوکړه ، حضرت بلاتکلفه عرض اوکړو چه هغې باندې حضرت مدنی ازراه شفقت فوراً بیعت اوفرمائیلو .

حضرت مفتی محمد حسن صاحب

دحضرت مدنی د انتقال نه پس دحضرت مفتی صاحب سره مې تعلق اوساتلو دحضرت مفتی صاحب په حضرت باندې خاص نظر وو . یو ځل دارالعلوم کراچئ کښې دحضرت مفتی صاحب اچانک تشریف راوړلو د وجه نه حضرت ته حاضرخدمت کیدلو کښې څه قدرې تاخیراوشو . پس دې لږې غوندې وقفه کښې حضرت مفتی صاحب دحضرت مفتی محمد شفیع صاحب نه ئو ځلې د حضرت په باره کښې پوښتنه اوکړه ، وروستو حضرت مفتی محمد شفیع صاحب حضرت ته دا ماجرا بیان فرمائیلو سره ډیرپه خوشحالئ سره ئې ورته اووئیل چه د اکابرو داسې توجه ډیرلوئ سعادت دې .

سلطان العارفین حضرت پهولپوری قدس سره

حضرت ته په آخره کښې حضرت پهولپوری نه شرفِ بیعت وخلافت حاصل شو ، د بیعت نه وړاندې خوب کښې اولیدلو چه دوی دارالعلوم دیوبند کښې پاسنی منزل باندې مهمان خانه کښې مقیم دې . حضرت شیخ الادب ډیر په تلوارې سره تشریف راوړو او وې فرمائیل ستاسو آلارم راغلې دې تلوار اوکړئ بیا ئې اوفرمائیل چه زمونږ په اصطلاح کښې اهم ټیلفون ته الارم وائی ، بیا تاسو دخپلې الماریٔ نه یو کتاب راواویستلو او حضرت لره ئې ځان سره کولوسره یو باغ ته لاړه ، ددې خوب نه څه مده پس دحضرت پهولپوری سره بیعت اوشو نو د دوی په خدمت کښې دا خوب پیش کړودوی اوفرمائیل ددې تعبیراوشو . یعنې باغ ته تلل د پهولپوری دربار ته راتلل دی .

یو ځل دوی حسب معمول شبِ جمعه کښې دحضرت پهولپوری سره مقیم وو خوب کښې حضرت اوفرمائیل زر راځه یو بزرگ سره دې ملاووم ، بهررااوتلم نو په سړک باندې مغرب طرف ته یو یو بزرگ تشریف اوړی چه هغه باندې د جلال غلبه ده دهغه سره ملاوولو دپاره حضرت پهولپوری وړاندې شو او حضرت وروستو په منډه دې ،نزدې اورسیدلو نو هغه بزرگ پخپله شاته تاویدلو سره حضرت ئې د سینې سره جوخت کړو سحرته ئې د حضرت پهولپوری‌چه خدمت کښې خوب پیش کړو نو وې فرمائیل چه هغه بزرگ زمونږ مرشد پاک وو یعنې حضرت تهانوی رحمه الله تعالی

د بیعت اجازت

یو مجلس کښې حضرت پهولپوری صاحب اچانک اجازت بیعت عطا کړو حضرت زیات پریشانه شو . نه مې د امانت د بوجهـ تحمل کولې شو اونه مې انکار ، په دې پریشانئ کښې یو دوه ورځې تیرې شوې وې چه په مجلس کښې یو صاحب اووئیل ، مولوی .... صاحب ډیرباا ثرسړې دې تاسو دوی ته خلافت ورکړئ نوخلقو ته به ډیره فائده اوشی » دې اوریدلوسره حضرت پهولپوری فوراً سیده کیدلوسره کیناستلو او په ډیرجوش سره ئې اوفرمائیل «آیا دا څما د کور ځیز دې چه چاته غوارم ورکړم ، که چرته داسې کیدلې نو ما به د ټولو نه وړاندې خپلو بچو ته ورکړې وې دا د میا دین دې دچا دپاره چه وی هغه ته ورکولې کیږی دا قصه کتلوسره د حضرت پریشانی ختمه شوه او پوهه شو چه شعر

لطف عام او نے جوید سند آفتابش بر حد شھاے زند

دهغه وخت نه ددې دعا معمول جاری دې : **اللهم انجز وعدومن اکره علیه انزل الله علیه ملکا یسدده.**

د ژوند دویمه مرحله

تدریس ، افتاء ، ارشاد

دحضرت او د دوی د پلار ددې زیات احساس وو چه دعلم دین په تدریس او نشرواشاعت باندې د دوی ژوند وقف وی ، چنانچه د حضرت د تدریس سلسله ۱۳۲۲هجری کښې مدینة العلوم بهینډوضلع حیدرآباد سندهـ نه شروع شوه ، بحیثیت مدرس درجه علیا د دوی تقررشو ، ۱۳۲۴ هجری کښې دوی لره صدر مدرس جوړ کړئ شو او هم دهغه کال نه د بخاری شریف اود نورو کتب حدیث تدریس هم شروع کړو ،

د افتاء کار هسې خو د ۱۳۲۲هجری نه شروع شوې وو لیکن د ۱۳۲۲هجری نه د دارالافتاء مکمله ذمه داری د دوی په اوږو باندې واچولې شوه ، د ۱۳۲۲هجری نه تر ۱۳۲۹هجری پورې دوی بیک وقت شیخ الحدیث ، صدر مدرس او صدر مفتی پاتې شو .

دارالهدی تهیړهی

۱۳۷۰هجری کښې حضرت بحیثیت شیخ الحدیث وصدرمفتی جامعه دارالهدی تهیړهی تشریف یوړو ، دصحیح بخاری او د نورو علومو اوفنونو تقریباً د اتو اسباقو وئیلو معمول وو ، دې سره سره به ئې د دارالافتاء مکمله ذمه داری هم پوره کوله ،

دارالعلوم کراچی

شوال ۷۲۰ هجری کښې د حضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب دامت برکاتهم په فرمائش باندې دوی بحیثیت شیخ الحدیث دارالعلوم تشریف راوړو او شعبان ۸۳۰ هجری پورې دارالعلوم کښې وو .

د ۱۳۷۲هجری نه تر ۱۳۸۳هجری پورې هرکال دوی صحیح بخاری درس کړه . په دې حساب سره دوی شل کرتې درسِ بخاری ورکړو . شروع کښې د دارالعلوم د نظامت تعلیم ذمه داری هم دوی ته په حواله شوه مګر څه موده پس دوی هغه علمی خدماتو کښې مخل ګڼلو سره ترک کړه .

د فتوی لیکل

هسې خو د ۱۳۲۲ هجری نه حضرت ته د فتاوی نویسی مواقع ګللې راتللې . لیکن د ۱۳۲۲ هجری نه د دارالافتاء مکمل ذمه دارياني د حضرت په حواله شوې مګر ۱۳۷۹هجری پورې چه کومې فتوې صادرې شوی دی دهغې د جمع کولو او ضبط کولو هیڅ انتظام اونه کړې شو . سوا دیو څو په شمېر فتوو نه چه دهغې نقل محفوظ کړې شو . په دې لږه موده کښې د دوی شانِ تحقیق او تعمق نظر نه دومره شهرت حاصل شو چه د بیرون ملک علماء هم مشکلو مسائلو کښې دوی طرف ته رجوع کول شروع کړه . دهرقسمه فتوو دپاره مرجع خواص وعوام جوړ شو . علماؤ کښې پیچیده مسائل د فیصلو دپاره دلته راتلل شروع شو دوی په دې منصب باندې فائز کیدلو سره هغه محنت اوقربانی ورکړه چه فتوی نویسی نه بحاظور باندې دوی باندې فخردې .

د ۱۳۷۱هجری نه تر ۱۳۷۲هجری پورې دوی د خپل تحریر کړې شوو اهمو مسائلو نقلونه محفوظ اوساتل اګرچه کثرتِ مشاغل د وجه نه اکثرمسائل نقل نه شو . ددې پنځو کالو په موده کښې تولې دوه زره پنځه ویشت فتاوې تحریر کړې چه په هغې کښې صرف څلورسوه یو پنځوس فتاوې نقل کړې شوې چه د «احسن الفتاوی» په نوم سره شائع کیدلو سره عوامو او خواصو کښې دومره مقبول شو چه (عیاں راچه بیاں) چه ښکاره څیز لره د ښکاره کولو ضرورت نشته مقوله ده .

ددې نه پس دارالعلوم کراچۍ کښې اګرچه د دارالافتاء مستقل ذمه داری دوی باندې نه وه . خوبیا هم د زیاتو اهمو او پیچیده مسائلو تحریر به هم د دوی په حواله کیدلو . فقیه او مفتیان خو ډیر وی . لیکن فقیه النفس ډیر کم وی . حضرت مولانا ګنګوهی رحمه الله تعالی لره الله تعالی فقیه النفس جوړ کړو . او زمونږ حضرت لره «رشید ثانی» ..... الله تعالی علم او فقه لره د حضرت په رګونو کښې داسې ننبا سلی وو چه مسائل فقهیه د حضرت پاسیدل کیناستل جوړ شو

دارالعلوم کښې د ۱۳۸۱هجری نه د دوی زیرتربیت د تخصص فی الفقه شعبه شروع کړې شوه ، دوه کاله پس حضرت دارالعلوم پریخودلو سره د «دارالافتاء والارشاد» بنیاد کیخودلو نو په

دارالعلوم کښې دا سلسله څه وخته پورې بنده وه ، دهغې نه پس بیا جاری کړئ شوه .

د دارالافتاء والارشاد بنیاد

: خپل شیخ حضرت مولانا عبد الغنی پهولپوری په خواهش او غیبی اشارې باندې حضرت اقدس دامت برکاتهم رمضان ۱۳۸۳هجری کښې د اعلیٰ استعداد لرلو والا فارغ التحصیل علماؤ د تمرین افتاء دپاره د « دارالافتاء والارشاد بنیاد کیخودلو او اوس تر ۱۳۹۴هجری پورې دلته هم دا خدمت جاری دې . الله تعالی دې هغه خدماتو لره قبول اوفرمائی او د دوی سورې دې په مسلمانانو باندې قائم اوساتی ، آمین

د مدارسِ عربیه نه فارغ التحصیل علماؤ د دوی په خدمت کښې حاضرېږی اود تحریر افتاء د تمرین سره فیض باطن ، تقوی ، استغناء اود تعلق مع الله دولت هم د ځان سره اوړی .

د رشد اوهدایت مجلسونه

حضرت اقدس هسې خو د هر راتللو والا په غوږ کښې څه ناڅه د دین خبره رسولو سره پرېږدی ، د دوی د نشست وبرخاست هر آن یو مستقل سبق دې بلکه د دوی ژوند ټول په ټوله د شریعت مقدسه یو عملی تصویر دې لیکن د جمعې او اتوار شپه دوی د تلقین او هدایت دپاره وخت فارغوی چه په هغې کښې د اطرافو نه په کثیرتعداد کښې سړی او ښځې حاضریدلو سره فیضیابه کیږی . بالخصوص د نوجوان طبقې دپاره دا مجالس عجیب التاثیردی په یو څو ورځو کښې دهغوی د زړونو حالت بدلیږی او داسې ناآشنا انقلاب راځی چه د ژوند طورطریقې ورسره بدلیږی

د دوی بعضې خدامو د ۱۳۹۱هجری نه هغه مجالسو کښې د جمعې بیاناتو لره په التزام سره او اکثروبیشتر د اتوار بیاناتو لره لیکلی دی ، چه محفوظه دی دهغې د طباعت انتظام روان دې .

خصوصیات

په دې تحریر کښې ټول مضامین مختصر لیکلې شوی دی ، چه د یو صاحبِ ذوق قاری دپاره یقیناً ناکافی دی ، دهغوی رعایت کولو سره دحضرت مفصل سوانح عمری بنام «انوارالرشید » زیرترتیب دې ، دلته د نورو عنواناتو سره دهغه عنوان هم صرف اشاره لیکلو باندې اکتفا کوی ، د تفصیل دپاره « انوارالرشید اوګورئ . د دوی بعضې خصوصیات دادی

(۱) **دمعاملاتو صفائی** : دا د حضرت حکیم الامت امتیازی شان دې ، حضرت هم د صفائی معاملاتو دومره اهتمام کوی چه هرڅومره اهم کار وی مګر صفائی معاملات ، دهغې تعلق حقوق العباد سره هغه مقدم ساتی ، په دې باندې د حضرت څه ډېر عجیبه واقعات دی .

(۲) **تقوی او تصلب فی الدین** : سره د طبعی غلبهٔ مروت یو موقع باندې هم د تقوی او تصلب

فی الدین لمنه د لاسه نه اوښکله ، په دې باندې څه ډېر سبق آموز واقعات دی .

(۳) **استغناء** : د استغناء د اعالم دې چه حکومت او لوئ لوئ مالدار کروړپتی خلق د دوی په دروازه باندې پوزه راکاږی ، د دوی د استغناء خلاصه داده شعر

نہ لالچ دے سکیں ہرگز تجھے سکوں کی جھنکاریں

ترے دستِ توکل میں ہیں استغناء کی تلواریں

(۴) **د شهرت د مواقع نه اجتناب** : (۵) د مشایخو او علماؤ مخصوص وضع داری او تکلفاتو نه آزاد ساده او بې تکلفه ژوند :

ددې عنواناتو تفصیل اود همت او استقلال نا آشنا واقعات په ((انوار الرشید)) کښې وګورئ په دوی کښې دا خصوصیات دومره ښکاره دی چه د سخت نه سخت مخالف هم دهغې نه اعتراف باندې مجبور دې .

تصانیف[1]

- الاجتثاث لموحد الطلقات الثلاث .
- احتماعی ...(مجالسِ ذکر) .
- احسن الفتاوی ۱۰ جلدونه .
- احسن القضاء فی الذبح باعانة الکهرباء .
- احکامِ زکوٰة . صدقة الفطر . قربانی .
- احکام الکلام فی احکام الخروج علی الامام .
- د معذوراحکام .
- اخساء العادیة لفضل معاویة (رضی الله عنه) .
- اداء القرض من الحرام .
- الارشاد الی مخرج الضاد .
- ارشاد الانام بجواب ازالة الاوهام .
- ارشاد اولی الابصار الی شرائط حق القرار .
- ارشاد السبیل الی انوار التنزیل (مقدمه دتفسیربیضاوی) .
- ارشاد العابد الی تخریج الاوقات وتوجیه المساجد .
- ارشاد القاری الی صحیح البخاری .

[1] - په دې فهرست کښې بیشتر رسائل د احسن الفتاوې په دې جدید تبویب کښې شامل کړئ شوی دی

- ارغام العنید فی میراث الحفید .
- ازالة الریب عن مسالة علم الغیب .
- ازالة الاوهام عن الرق فی الاسلام .
- استیناس الأبد بشرح فضل العالم علی العابد .
- د اسلام عادلانه نظام معیشت .
- اعدل الانظار فی الشفع بعد الایتار .
- الافصاح عن خیار نسخ النکاح .
- الاکتحال للرجال .
- امام الکلام فی تبلیغ صوت الامام .
- انصراف الامام الی جهة الانام .
- الاوامر والنواهی .
- ایقاع الطلقات بالقاء الجمرات .
- د ایمان او کفر معیار .
- د باغونو مسائل .
- بسط الباع لتحقیق الصاع .
- بشارة اللظی لآکل الربا .
- دمړی بعضې ضروری احکام .
- بلاسود بنکاری .
- د ګډې په صورت کښې شرمخ (دیندار انجمن) .
- پراویډنټ فنډ
- تبلیغی جماعت اود یو کم پنځوس کروړو ثواب .
- تحریر الثقات لمحاذاة المیقات .
- التحریر الفرید فی ترکیب کلمة التوحید (غیر مطبوع) .
- تحریر المقال فی التعزیر بالمال .
- تحقیق شب براء ت .
- تحقیق شب معراج
- تسهیل المیراث .
- تعدد الازدواج .
- التفریق بین التقیید والتعلیق .

- د تقسیمِ وراثت اهمیت.
- تکفیرِ شیعه باندې د اشکالاتو جوابات.
- تنبیه المغفلین فی بیان التفاضل بین المرسلین.
- تنمیة الخیر فی التضحیة عن الغیر.
- توقیع الاعیان علی حرمة ترقیع الانسان.
- د ټی وی حرمت.
- جبری خلع.
- جبری نکاح.
- الجوهر الفردة فی حکم الذبح فوق القعدة.
- د جهینگے (یو قسم وړوکې کب دې) حرمت.
- د حج ضروری مسائل.
- حرمة المقعاص برمیة الرصاص.
- حریم قناة.
- الحط من المؤجل بشرط ادائه المعجل.
- حفظ الحیاء بتحریم متعة النساء.
- حقیقتِ شیعه.
- حکمة الازدواج باربع ازواج.
- الحکمة الغراء فی عدم توریث الانبیاء.
- الحکم الربانی لرجم الزانی.
- دحلال اوحرام نه مخلوط مال.
- حلیة دخول مکه بلااحرام.
- د ډاکټری تعلیم دپاره انسانی ډهانچې (اسکلیت).
- ذب الجهول عن سبط الرسول (صلی الله علیه وسلم).
- الرجوم الشهابیه علی الفرقة الذکریة والاباضیة.
- رد البدعات.
- رفع الحجاب عن حکم الغراب.
- رفع النقاب عن وجه الانتخاب.
- رؤیتِ هلال کښې د ریډیو خبر.
- زبدة الکلمات فی حکم الدعاء بعد الصلوات.

- زیادة البدل لاجل الاجل
- د نبی صلی الله علیه وسلم د قبرزیارت
- السبک الفرید لسلک التقلید
- السراج الاحکام العشر والخراج
- سنان القناعلی محل الربا
- ساستِ اسلامیه
- شرح الصدر فی الفرق بین صلاتی الفجروالعصر
- صبح صادق
- صیانة العلماء عن الذل عند الاغنیاء
- ضعیف حدیث باندې عمل کولو کښې مفاسد
- ضمیمه مفید الوارثین
- طریق السداد لسحل الخضاب بالسواد
- والطوالع لتنویر المطالع
- طویل النهارمقاماتو کښې مونځ او ورژه
- عمدة التفسیرلاية التطهیر
- عمدة الکلام فی عرف الطلاق بالحرام
- د ښځې دیت
- عیون الرجال لرویة الهلال
- غلبۀ اسلام
- الفتل المشتد لقتل المرتد
- فتنۀ انکارِ حدیث
- الفصل الحقانی لقتل الزانی
- فیصله، د اوو ۷ مسائلو وضاحت
- قادیانی مذهب (بقیه فهرست په صفحه ۵۲۹ باندې)
- قراءة مسنونه
- د قرآن خلاف کمپیوټری سازش
- د قربانۍ وجوب
- القول الاظهر فی تحقیق مسافة السفر
- القول السافر عن حکم المسبوق خلف المسافر

- القول الصدوق فی بیع الحقوق
- القول الصواب لهدایة المرتاب (نایاب)
- القول الفاصل بین النكاح الفاسد والباطل
- القول المبرهن فی كراهة بیع الرادیو والتلوزن
- القول المتین فی شرح اطلبوا العلم ولو بالصین
- القید المراد بالعرف لا یزاد
- د كارخانې په منافعو كښې د مزدور شركت
- كاغذی نوټ اود كرنسۍ حكم
- كشف الغبار عن مسالة سوء الاختیار
- كشف الغطاء عن حقیقة اختلاف العلماء
- الكلام البدیع فی احكام التوزیع
- د غوا په قربانۍ كښې دیو سړی دوه حصې
- لمعات المصابیح فی ركعات التراویح
- مجال التحریر لخیال الزمهریر
- مروجه احادیث موضوعه وضعیفه
- دمسحې او تیمم مشهوره طریقه ثابت نه ده
- المشرقی علی المشرقی
- المشكوة لمسالة المحاذاة
- المصابیح الغراء للوقایة عن عذاب الغناء
- المضامین الجاهلیة فی صورة القوانین العائلیة
- معجم العلوم والكتب والمصنفین (نامكمل)
- المقالة البیضاء فی العمامة السوداء
- المقالة المستقیمة للسائل عن حكم البیمة
- منكرات اهل مدارس واهلِ ثروت
- منكرات د تبلیغ اوخانقاه اوسیاست
- منكرات د رمضان اوتراویح اوعیدین
- د واده اود غم منكرات
- منكرات دمجالس دینیه اومبلغینو ا وواعظینو
- منكرات د محرم

- منکرات د مساجدو او اوقافو
- منکراتِ دمعاشرې
- مودودی صاحب او تخریبِ اسلام
- النخبة فی مسالة الجمعة والخطبة
- النذیرالعریان عن عذاب صورة الحیوان
- په مونځ کښې اغلاط العوام والخواص
- د نوافلو جماعت
- د نوټونو مبادله او چیک
- نیل السعادة بالاقتداء فی الصلوة المعادة
- نیل الفضیلة بسوال الوسیلة
- نیل المارب بحلق الشوارب
- نیل المرام بالتزام السکوت عند قراءة الامام
- الوصیة الاخوانیة فی حکم الجماعة الثانیة
- وطن الارتحال یبقی ببقاء الاثقال
- الهدایات المفیدة لتنزیه المدارس من العلوم الجدیده
- هدایة امرتاب فی فرضیة الحجاب

تجدیدی کارنامې

مسائلِ حاضره باندې د دوی سمجهـ داره نګاه اوهغې سره متعلق د دوی جامع او مدلل تحریرونه ، قوتِ استنباط ، مختصرالفاظو سره د مضبوطو دلائلو هغه مبالغه (ډیروالې) چه دهغې د یو څو صفحاتو د شرحې دپاره ډیر دفاترپکاردی ، په اسلام کښې د پیدا کیدلو والا فتنو ختمول او د براهینِ قاطعه په مجانیق سره دهغې استیصال ، د هرې نوې راپورته کیدلو والا فتنې په وخت محاسبه ، دلائلِ نقلیه وعقلیه ، فنونِ قدیمه وجدیده اود تجارب اود مشاهداتو په رڼا کښې داسې دتحقیقات چه دهغې نظیر نه ملاویږی ، مثلاً اختلافِ مطالع ، د صدقة الفطر مقدار ، حرمین شریفین کښې د زنانو مونځ ، او تحقیق صبح صادق او نورتحقیقات ، د امت د اصلاح درد ، کومه ګناه چه د معاشرې جزء جوړه شوې ده او بغیرد ویرې اعلانیه کولې کیږی اودهغې په سیلاب کښې دینداره کورنئ او علماؤ اوصلحاء هم بهیږی ، دهغې د تباهئ نه امت لره د بچ کولو فکر او بذریعه وعظ وارشاد بالخصوص نوجوانانو لره دهغه هولناک دلدل نه د ویستلو کوشش او په هغې کښې ښکاره کامیابی ، د دوی په مجالسِ وعظ او ارشاد کښې د شریک کیدلو والا نوجوانانو په ژوند

کښې ناآشنا انقلاب ، د وخت د حفاظت اود صفائ معاملاتو بې مثاله اهتمام ، او د غلبهٔ مروت باوجود دین کښې د تصلب دیو لوئ نه لوئ تعلق هم په هغې کښې د ویختـه قدرې لچک پیدا کولې نه شو . اود حکومت اود مالدارو نه داسې استغناء چه دهغې نظیر تلاش کولو باندې هم نه ملاویږی . د دوی پیر حضرت تهانوی رحمه الله په شان کښې اووئیلې شو شعر :

نہ لالچ دے سکیں ہرگز تجھے سکوں کی جھنکاریں

ترے دستِ توکل میں ہیں استغناء کی تلواریں

بعینه په دوی باندې صادق راځی . دهغه د کمالاتو باجود د مناصب نه انکار اود شهرت د مجالسو او مواقعو نه احتراز .

د مذکوره مواهبِ لدنیه او انعاماتِ ربانیه په بناء باندې اکابرعلماء او صلحاء د دین عظیم او اهم ترین خدماتِ علمیه او عملیه او اصلاح امت کښې د دوی د امتیازی شان قائل دی .

اولاد

(۱) صاحبزادی صفوه ، تعلیم : تجوید القرآن ، اردو دینیات ، تمرین قواعدصرف ونحو عربی ، ترجمة القرآن . (۲) حافظ قاری مولوی محمد (۳) حافظ قاری مولوی احمد (۴) حافظ قاری مولوی حامد (۵) صاحبزادی اسماء . تعلیم : حفظِ قرآن مع تجوید ، اردو دینیات ، عربی صرف ونحو کښې غیرمعمولی مهارت ، ریاض الصالحین ، ترجمة القرآن ،

وصیت نامه

حضرت په مختلفو اوقاتو کښې درې وصیت نامې تحریرکړې وې په ړومبنو دوو کښې اګرچه خاص اولاد ته خطاب دې مګر دهغې فائده عام ده د دریو واړو وصیت نامو مجموعه دیو مستقل رسالې په صورت کښې شائع شوې ده چه د هغې په ړومبنئ پاڼړه باندې دا آیتونه لیکل شوی دی .

﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ۝ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾

﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا﴾

﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعْظِمْ لَهُۥٓ أَجْرًا﴾

اوس درې واړه وصیت نامې په ترتیب سره لیکل کیږی :

(۱) د عزیزې اسماء سلمهاالله تعالی دتکمیل حفظِ قرآن په موقع باندې دا وصیتونه ولیکل شو

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿ وَوَصَّىٰ بِهَآ إِبۡرَٰهِـۧمُ بَنِيهِ وَيَعۡقُوبُ يَٰبَنِيَّ إِنَّ ٱللَّهَ ٱصۡطَفَىٰ لَكُمُ ٱلدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسۡلِمُونَ أَمۡ كُنتُمۡ شُهَدَآءَ إِذۡ حَضَرَ يَعۡقُوبَ ٱلۡمَوۡتُ إِذۡ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعۡبُدُونَ مِنۢ بَعۡدِيۖ قَالُواْ نَعۡبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ ءَابَآئِكَ إِبۡرَٰهِـۧمَ وَإِسۡمَٰعِيلَ وَإِسۡحَٰقَ إِلَٰهٗا وَٰحِدٗا وَنَحۡنُ لَهُۥ مُسۡلِمُونَ ﴾

ړومبنی آیت کښې ددې بیان دې چه حضرت ابراهیم علیه السلام اوحضرت یعقوب علیه السلام خپل اولاد ته مړه کیدلو پورې اسلام باندې د قائم پاتې کیدلو وصیت کړې وو .

او دویم آیت کښې ددې ذکردې چه حضرت یعقوب علیه السلام بوقتِ رحلت دخپل اولاد دا عهد اواقراراخستلې وو چه څما نه پس به صرف د الله عبادت کوئ او صرف هغه ته به سجده کوئ

دا ښه په ذهن کښې کینوئ چه اسلام یا د الله تعالی عبادت صرف دکلمې وئیلو یا د مونځ ورژه وغیره یوڅو عباداتو ادا کولو نوم نه دې بلکه ددې مطلب دادې چه پوره ژوند د شریعت مطابق وی او بنده خپل ټولو خواهشاتو لره د الله تعالی په رضا کښې فنا کړی ،

پس زه هم تاسو ته ددې وصیت کوم چه د دین د حفاظت دپاره د امورذیل ډیر اهتمام کوئ ،

(۱) خپل اولاد لره د اسکول اود کالج د تعلیم نه داسې بچ کوئ څنګه چه د شیر یا د شرمخ نه بچ کولې کیږی ، په دې ماحول کښې بچو لره استـ[illegible]ـل هغوی لره پخپلو لاسونوسره جهنم کښې ورغورځول دی ، هغلته تللوسره په لاکهونو کښې دیو دین محفوظه پاتې شی نو دا به بطورِ خرق عادت وی چه محض دالله تعالی فضل اوکرم دې ، څنګه چه چالره د یو خونخوارشیرد خلې نه یا د بل شوی اور نه که چرته الله محض پخپل فضل سره بچا کړو نو ددې دا مطلب نه دې چه عمداً د شیر په خله کښې د تللو یا په اورکښې د غورځیدلو یو جواز دې ، دنیوی تعلیم مضر نه دې ،بدماحول مهلک دې ،

(۲) خپل ژوند د خدمتِ دین دپاره وقف کړئ ، د دین یو کارهم که الله تعالی واخلی نو هغه لوئ انعام ګنړئ اګرچه دخلقو په نظر کښې هغه کار د ذلت او حقارت ولې نه وی ، عزت او ذلت صرف هغه معتبردې چه دمالک په نظر کښې وی ، شعر:

اگراک تو نہیں میرا تو کوئی شے نہیں میری   جو تو میرا تو سب میرا فلک میرا زمین میری

د خدمتِ دین صلاحیت لرلوسره دهغې نه کار نه اخستل دنعمتِ الهیه بې قدری اوناشکری ده ، غرض دا چه د دنیوی کار مشغله مه جوړوئ ، دهغې د وجه نه به تاسو د خدمتِ دین نه محرومه کیدلو نه علاوه په ډیرو ګناهونو کښې به هم مبتلاشئ ، خدمتِ دین کښې مشغول پاتې کیدل د

گناهونو د حفاظت دپاره ډيره مضبوطه قلعه ده.

(۳) روزانه بلاناغه د تلاوت پابندئ کوئ.

(۴) د مندرجه ذيل گناهونو نه د بچ کيدلو اهتمام ساتلو بتاکيد وصيت کوم.

(الف) يوداسې مجلس کښې کيناستل چه هغلته ديوجاندار تصويروی يا تصوير اخستلې کيږی

(ب) دچا يو حق خوړل

(ج) چاته تکليف رسول

(د) بلااجازته د چا څيز استعمالول

(ه) چا باندې بهتان لگول

(و) دچا غيبت کول

(ز) غيبت اوريدل

(ح) د شرعی پردې اهتمام نه کول

(۵) دا هم وصيت کوم چه تاسو خپل اولاد ته هم دمرگ په وخت کښې ددې ټولو امورو وصيت اوکړئ، زه په جمات کښې کيناستلوسره الله تعالی لره گواه جوړولوسره تاسو ته د پاسنو امورو وصيت کوم اود الله تعالی په حفاظت کښې مو ورکوم: **اللهم بلغت، اللهم بلغت، اللهم بلغت، اللهم واقية كواقية الوليد،.... فاطر السموات والارض انت ولی فی الدنيا والاخرة توفنی مسلماً والحقنی بالصالحين، واخر دعونا ان الحمد لله رب العالمين، والصلوة والسلام علی سيد المرسلين وعلی اله وصحبه اجمعين، امين برحمتك يا ارحم الراحمين.**

رشيداحمد دارالافتاء والارشاد ناظم اباد کراچی

۳ جمادی الاخری ۱۳۸۷ هجری عشية الجمعه

(۲) بسم الله الرحمن الرحيم

يو اهم وصيت اولاد اود هغوی د بيبيانو په نوم

څما عزيزانو! ديو څو ورځو نه ستاسو د مستقبل په باره کښې يو اهم فکر څما په دماغو باندې مسلط دې نن بتاريخ ۱۳ رمضان المبارک ۱۳۹۳ هجری د پنجشنبې په ورځ د سحر مونځ نه پس چه هرکله زه مخ په قبله پخپلو معمولاتو کښې مشغوله شوم نو الله تعالی په زړه کښې په ډير قوت سره دا القاء اوفرمائيله چه دې باره کښې يو وصيت اوليکه، رمضان المبارک کښې د اشراق نه فارغيدلوسره د دوو گنټو د خوب معمول دې خيال وو چه ددې معمول نه فارغه شم نو وصيت به اوليکم مگر الله تعالی هغه خيال لره دومره حده پورې مسلط کړې وو چه ما په مشکله نيمه گنټه

خوب پوره کړو دهغې نه پس مې د اوده کيدلو ډير کوشش اوکړو خو خوب نه راتللو نو پاسيدم او په هغه تحرير کښې مشغول شوم.

ځما ځامنو او لونړو! په ماشوم توب کښې ستاسو په خپل مينځ کښې تعلق او مينه ځما په نظر کښې ډيره حده پورې قابلِ اطمينان اوموجب د خوشحالئ وو او نورو په نظر کښې خو باعث د پسنبيدلو او لائق د تعريف وو ، اوس ماشاء الله تاسو ټول ځوانان شوې ئې ، د بعضو واده شوې دې اود بعضو کيدلو والا دې . اوس ستاسو په مينه باندې د امتحاناتو وخت راروان دې . د ښځو بچو اود مال اومنصب په غلط محبت کښې اينختلوسره لوئ لوئ عقلاء او بهادران هم پريوځي او ستونه لاندې ايږدى . علاوه ددې نه يوځائ قيام وطعام او هغې سره متعلق کارهم کله ناکله د اختلاف سبب جوړيږى.

ددې وجه نه تاسو بتاکيد وصيت کوم چه پخپل مينځ کښې د مينې نازکې رشتې لره يو وخت کښې هم ماتولو ته پرېږ نه دئ . ددې نازک ترينې رشتې د حفاظت دپاره که چرته ټول خواهشات او مال ومنصب هم قربانول پيښ شي نود هغې نه هم دريغ اونه کړئ . پخپل مينځ کښې اتفاق او محبت سره د الله تعالى د رضا او د آخرت د نعمتونو نه علاوه دنياکښې هم راحت . سکون ، خوشحالئ ، برکت او عزت مال کښې ترق کيږى ، ددې په عکس اختلاف د خالق د ناراضګئ اود آخرت د بربادئ نه علاوه دنيا کښې هم د پريشانئ د ذلت او غريبئ باعث جوړيږى ، اوس زه مختصراً اسبابِ اختلاف او اسبابِ محبت بيانوم دپاره ددې چه د اول نه اجّتناب او دويم سره د اقتراب اهتمام اوکړئ شى ،

د اختلاف اسباب

(۱) د ګناهونو نه ځان نه بچ کول او ګناه اوشى نو فوراً توبه نه کول ، په دې سره الله تعالى ناراضه کيږى او داسې خلقو باندې د اختلاف عذاب مسلط کوى (۲) حبِ مال (۳) حبِ جاه . ددې دوارو د وجه نه پخپل مينځ کښې اختلاف . فتنه وفساد . وژل جهګړې . د تباهئ او بربادئ مونږ شپه او ورځ مشاهده کوُو ، (۴) غيبت .عيب لټول او مسخرې کول . (۵) بد اخلاقى . بدمزاجى او بيهوده خبرې (۶) د مشترکه کار نه ځان خلاصول (۷) خوراک څکاک . اغوستلو او آرام راحت کښې خپل نفس ته ترجيح ورکول ،

د محبت اسباب

(۱) تقوى . يعنې د ګناه نه د بچ کيدلو اهتمام کول اوکه يو ګناه اوشى نو فوراً توبه ويستل . په دې سره د الله تعالى رضا حاصليږى اودهغه رحمت پخپل مينځ کښې د محبت اود پرآمن ژوند په

صورت کښې ښکاره کيږي . (۲) د حبِ مال علاج (۳) د حب جاه علاج . ددې دواړو خطرناکو اود آخرت دنيا دواړو دپاره د تباه کن امراضو علاج د اهل الله صحبت اوکه چرته دا ميسر نه وی نودهغوی په ملفوظاتو اود مرګ په مراقبې سره اوکړئ شی (۴) ديو بل د خبرو او کار اود څيزونو تحسين او غائبانه تعريف دې اوکړی شی (۵) پخپل مينځ کښې د بې تکلفه محبت اظهار دې اوکړئ شی او ورته دې اوونيلې شی چه خما ستا سره محبت دې . دا د محبت زياتولو ډيره ښه نسخه ده . (۶) خوراک . څکاک . اغوستلو او آرام اوراحت کښې دې د ايثار نه کار واخستلې شی . يعنې نورو ته دې پخپل ځان باندې ترجيح ورکړئ شی . (۸) که چرته د چا نه شکايت وی نو هغه دې په زړه کښې نه ساتی هغه ته دې په نرمئ او محبت سره اووائی . (۹) ديو بل دپاره دې دعا اوکړئ شی (۱۰) الله تعالی نه پخپل مينځ کښې د محبت دعا اود اختلاف د عذاب نه دې پناه غواړي . فقط والله المستعان وعليه التکلان

رشيد احمد مقيم دارالافتاء والارشاد ناظم آباد کراچی

۱۳رمضان المبارک ۱۳۹۳هجری

(۳) بسم الله الرحمن الرحيم

عن ابن عمر رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله عليه وسلم قال ما حق امرا مسلم له شیء يريد ان يوصی فيه يبيت ليلتين الا ووصيته مکتوبة عنده (متفق عليه)

«کوم مسلمان ته دا حق نشته چه ديو څيز وصيت په هغه باندې ضروری وی بيا هغه دوه شپې هم داسې تيرې کړی چه دهغه وصيت دهغه سره ليکلې شوې نه وی . »

عن جابر بن عبدالله رضی الله تعالی عنهما قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم من مات علی وصيته مات علی سبيل وسنة ومات علی تقی وشهادع ومات مغفور اله (ابن ماجه)

« کوم سړې چه وصيت کولو سره مړشو هغه په صراطِ مستقيم او طريقِ سنت باندې مړشو او تقویٰ وشهادت باندې مړ شو اود مغفرت په حالت کښې مړشو»

په دې احاديثو سره ثابته شوه چه که چرته د چا په ذمه باندې څه حقه واجبه دې نو هغه باندې دهغې وصيت ليکل واجب دې اوکه چرته يو حق دهغه په ذمه نشته دې نو بيا هم وصيت کول د مغفرت اودلوئ ثواب باعث دې . لهذا زه د امورِ ذيل وصيت کوم .

(۱) اوصی نفسی واياکم بتقوی الله . « زه خپل نفس ته او تاسو ته هم د الله نه د ويريدلو وصيت کوم» دا دولت ديو الله والا د صحبت نه سوا نه حاصليږي . لهذا ديو داسې شخصيت صحبت لره لازم اونيسئ چه هغه سره په کيناستلو سره د دنيا نه بې رغبتی اود آخرت فکر پيدا کيږي . که چرته داسې مجلس ميسر نه شی نود اهل الله د کتابونو مطالعه روزانه بلاناغه معمول جوړ کړئ .

(۲) د الله تعالی د نعمتونو استحضار کولو سره د شکر ادا کولو معمول جوړ کړئ دې عاجز نه

چه څه حاصل شو د شکرِ نعمت په وجه اوشو ،

(۳) د الله تعالی په دې عاجز بنده باندې دا لوئ کرم دې چه د چا هم څه مالی حق ددې بنده په ذمه باندې نشته ، د آئنده دپاره هم د رب کریم نه د حفاظت امید دې البته بدنی حقوقو کښې د ابتلاء مواقع پیښیږی راپیښیږی ، خپل اولاد او طلباؤ ته د اصلاح په غرض او بعضې غیرمتعلق خلقو ته هم د حمیتِ دینی په باعث زجروتوبیخ او بعضې کرت د بدنی سزا هم نوبت راغلو ، چونکه په دې مواقعو کښې د ضرورت نه زیات د شدت یا د نفس د ملاوټ احتمال دې ددې وجه نه هغه ټولو حضراتو نه نهایتِ عاجزئ سره درخواست کوم چه الله دپاره مې د زړه نه معاف کړی ، الله تعالی به دهغوی گناهونه معاف کړی ، دا معاف کول انشاء الله دهغوی دپاره به هم مفید اود لوئ ثواب باعث وی ، د معاف کولو ډیر زیات فضائل راغلی دی او معذرت کولو والا لره نه معاف کولو باندې سخت وعیدنو راغلی دی ، د محسنِ اعظم صلی الله علیه وسلم ارشاد دې « کوم سړی ته چه د هغه ورور معذرت اوکړی او هغه هغې لره قبول نه کړی هغه به ماته حوضِ کوثرباندې اونه مونډلې شی » (ترغیب وترهیب) په یو حدیث کښې دی «یو سړې چه خپل مسلمان ورور ته معذرت اوکړی او هغه هغې لره قبول نه کړی هغه باندې به داسې گناه وی څنگه چه ظلماً محصول وصولولو والا باندې وی » (ابن ماجه) اود ظلماً محصول اخستلووالا په باره کښې دا وعید دې ، « الله تعالی به (په ورځ د قیامت) خپل مخلوق ته (بلحاظ رحمت ومغفرت) نزدې شی پس د بدکارې زنانه او (ظلماً) محصول اخستلو والا نه سوا دچاچه غواړی مغفرت په کوی ، » (طبرانی)

په یو بل روایت کښې دی (ظلماً) محصول وصولولو والا به جنت ته نه داخلیږی ، » (ابوداود ، ابن خزیمه ، حاکم) څما د ډیر وخت نه دا معمول دې چه دهر هغه سړی دپاره چه هغه ته څما نه څه قسمه تکلیف رسیدلې وی ، روزانه بلاناغه دعا د مغفرت کوم او دخپلو ټولو نیکو اعمالو د ثواب بخشش کوم او علاوه ددې نه درې ځلې سورهٔ اخلاص وئیلوسره هم ایصالِ ثواب کوم ، ماباندې د ظلم کولو والا په باره کښې هم څما دا معمول دې ،

(۴) د وصیت په باب کښې څما په نزد د دارالافتاء والارشاد معامله ډیره اهم ده ، ما تراوسه پورې دا فیصله اونه کړئ شوه چه د دارالافتاء والارشاد د نظم متعلق خپل وصی څنگه مقررکړم ، که چرته آئنده که یو قابلِ اطمینان صورت ښکاره شو نودهغې مطابق به وصیت اوکړم ورنه د الله تعالی په حواله کوم وهوحسبی ونعم الوکیل ،

(۵) زه خپل تمام متعلقینوته او بالخصوص اولاد ته ددې وصیت کوم چه کله هم د قرضو لین دین اونه کړئ ، نه دخپل ذات دپاره اونه د یو دینی کار دپاره ، خپلو ټولو حاجاتونو لره صرف خپل مالک ته پیش کوئ ، حضورصلی الله علیه وسلم د قرض نه پناه غوختلې ده او استعاذه (پناه غوختلو) کښې مغرم او ماثم (قرض اوگناه) یو ځائ ذکرفرمائیلې ده ، قرض اخستلو کښې دعزت

او دين دواړو نقصان دي ، قرض ورکول اګرچه لوئ ثواب دي مګر په دې زمانه کښې د خلقو د بدو معاملو د وجه نه پخپل مينځ کښې د عداوت او منافرت باعث جوړيږی ددې وجه نه دهغې نه هم احتراز لازم دې بحمد الله ما ترننه پورې کله هم د چا نه دخپل ذات دپاره يا د يو دينی کار دپاره قرض نه دې اخستلې ، څما د رب کريم په رحمت باندې يقين دې چه هغه به آئنده هم حفاظت کوی ، سفر کښې څوک راسره وی نو د مصارفِ سفر اندازه کولو سره دهغې نه هم څه کافی زيات رقم دهغه په حواله کوم ، سفر ختميدلو باندې هغه حساب کولو سره بقيه رقم واپس کوی ، زه حساب نه کوم ، البته ډيرو کسانو ته مې قرض ورکړو په هغوی کښې چا هم په خوشحالئ سره واپس نه کړو ډيرو ته مې خو معاف کړو او هميشه پخپل مينځ کښې د خفګان سبب جوړ شو ،

(۶) که د څه امانت ايخودلو معامله کوئ نو د څيزونو پوره تفصيل او د رقم مقدار ليکلو سره هغې باندې دې مالک دستخط اوکړی محض حافظې باندې اعتماد کول کله نا کله د غلط فهمئ او د بدګمانئ سبب جوړيږی ،

(۷) يو رقم که ديو خاص مد وی نو څومره چه زر کيدلې شی هغې باندې يادداشت اوليکئ ، هم دغه شان يو صاحب تاسو ته يو څيز يا څه رقم بطور امانت درکړی اګرچه د لږ وخت دپاره وی هغې باندې هم چه څومره زر ممکن وی د مالک نوم او د رقم مقدار اوليکئ معلومه نه ده کوم وخت مرګ راځی هر وخت د ټولو معاملاتو نه فارغيدل لازم دی ،

(۸) ما وړاندې ددې نه يو وصيت نامه ۳ جمادی الاخره ۱۳۸۷ هجری کښې د اسماء د حفظ قرآن دتکميل په مواقع باندې داعمالو د اهتمام په باره کښې ليکلې وه بيا په ۱۳ رمضان المبارک ۱۳۹۳ هجری کښې پخپل مينځ کښې د محبت او اسبابِ اختلاف او اسبابِ محبت باندې مشتمل دويمه وصيت نامه اوليکله دهغه دواړو وصيت نامو مطابق عمل کولو اوس بيا وصيت کوم .

(۹) ما په يو حال کښې هم هسپتال کښې داخل مه کړئ او دومره مشوره خو ټولو ته ورکوم چه کله د مريض حالت مايوس کن وی نو هغه هسپتال ته مه بوځئ ،

(۱۰) په کوم کلی يا ښار کښې چه څما انتقال اوشی نو ما هم د هغه ځائ په يو عام قبرستان کښې دفن کړئ کوم يو بل مقام طرف ته مې مه منتقل کوئ او نه څما دپاره د عام قبرستان نه جدا يو بل ځائ منتخب کړئ ،

(۱۱) مړی ته چه د غسل ورکولو په وخت کومه کپړا د ناف نه ګوډو پورې اچولې کيږی هغه د تر(لوندولو) کيدلو نه پس د بدن سره اينخلی چه په هغې سره د بدن رنګ او حجم په نظر راځی ددې وجه نه ماته د غسل راکولو په وخت ناف نه ګوډو پورې څه کټ وغيره ايخودلو سره دهغې دپاسه دې څادر واچولې شی يا د کټ په ځائ دې څادر د دواړو طرفونو نه دوه کسان نيولو سره د بدن نه لږ اوچت اونيسی

(۱۲) خما په جنازه کښې د شرکت دپاره نزدې نه نزدې رشته دار یا د یو لوئ نه لوئ بزرگ یا د زیاتو خلقو د اجتماع انتظار اونه کړې شی لکه وخت باندې چه څومره کسان هم موجود وی هغوی د جنازې مونځ کولو سره زر ترزره قبرستان ته د رسولو کوشش اوکړئ ، د سنت مطابق دیو څو کسانو جنازې مونځ کولو باندې د الله تعالی چه کوم رحمت متوجه کیږی هغه خلافِ سنت په زرګونو مجمع باندې هم نه متوجه کیږی.

(۱۳) دمخ ښودلو رسم ډیر بد دې په هغې کښې شرعاً هم ډیر قباحتونه دی ددې وجه نه دهغه رسم نه د احتراز تاکید کوم.

(۱۴) ما په قبر کښې د سنت مطابق دې تیک ښی طرف باندې قبله رخ سملولې شی ، مړی لره نیغ سملولو سره صرف مخ قبلې طرف ته کولو والا رسم غلط دې ،

(۱۵) ځما د ایصالِ ثواب دپاره دې اجتماع اونه کړئ شی ، هرسړې دې پخپل پخپل ځائ باندې دې حسبِ توفیق ایصالِ ثواب کوی دمالی عبادت ثواب که رارسول غواړی نوحسبِ توفیق رقم دې یو کارِ خیرکښې ورکړی یاد یو مسکین مدد دې اوکړی د الله تعالی په نزد د سنت مطابق لږ عمل هم دخلافِ سنت د لوئ عمل نه بدرجها بهتردې ،

(۱۶) ځما دپاره د اوس نه د مغفرت او د رضائې الهی دعا اود ایصالِ ثواب معمول جوړ کړئ ، کم ازکم درې ځلې قل هو الله وئیلو سره ایصالِ ثواب کړئ ، انشاء الله دا عمل به خودِ د وئیلو والا دپاره هم نافع وی.

الله تعالی دې زمونږ ژوند ، مرګ ، تجهیزوتکفین ، دجنازې مونځ ، دفن تعزیت او ایصالِ ثواب وغیره ټول معاملات دخپلې مرضئ مطابق او دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم د سنت مطابق مقدر کړی ، آمین

انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا وما انا من المشرکین، ان الصلوٰة ونسکی ومحیای ومماتی لله رب العالمین، لاشریک له وبذلک امرت وانا من المسلمین، «رشید احمد»

مقیم [1] دارالافتاء والارشاد ناظم اباد کراچی ، ۱۹ رمضان ۱۳۹۵ هجری

نوټ - څنګه چه وړاندې عرض کړئ شوی دی . کیدلې شی چه اهلِ ذوق ته ډیر څیزونه په دې مختصرمضمون کښې په نظررانه شی چه په هغې سره دهغوی تنده ماته نه شی نو هغه دې د «انوار الرشید » دچاپ کیدلو انتظاروکړی ، فقط والله المستعان علیه توکلت والیه انیب .

احتشام الحق آسیا آبادی ۲۳ ، ۷ ، ۹۲ هجری

---

۱ - د « مقیم دارالافتاء والارشاد » لیکلو معمول ددې وجه نه دې چه په دنیاکښې هرځائ اوسیږې نو بهرحال قیام عارض دې وطن خو آخرت دې الله تعالی دې مونږ ټولو لره دهغې استحضار اود وطن شوق عطاء کړی ، آمین

تمهید

(طبع جدید)

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی جعل العلم نورا یهتدی به فی ظلمات الجهل واختلاف الاراء واوضح سبیله الصراط المستقیم لمن التقی وان اضطربت فیه الاهواء وجعل فی کل زمان رجالا علی الحق ادلاء تیسیرا للهتداء وجعل منهم ائمة ومجددین خاشعین لله علماء. والصلوة والسلام علی افضل المرسلین وخاتم الانبیاء وعلی اله وصحبه الاتقیاء من حذا حذوهم من العلماء والاولیاء صلوة وسلاما دائمین ما طلع القمران والنجوم فی الغبراء .اما بعد:

الله تعالی هغه کائناتو ته وجود ورکړو نو په هغې کښې اشرف المخلوقات حضرت انسان لره اوسولوسره هغه ته مزید شرف عطا کړو لیکن انسان خود پخپل ذات کښې اشرف او اعلی نه دې جوړکړې بلکه د یو خارجي څیز ایمان او اسلام سره ئې منورکړو او هم دا نعمت په نورو عام مخلوق باندې دهغه د شرف او مزیت موجب جوړشو ،

چنانچه وقتاً فوقتاً د الله تعالی د جانب نه انبیاءِ کرامو علیهم السلام تشریف راوړلو اود الله بندګانوته ئې د ایمان او اسلام حقیقت ښودلو، د هدایت دا سرچشمه د انبیاء اود رسولانو د وجود مبارک نه راخوتکیدلو سره د مسلمانانو د ایمان پتی لره ئې اوبه ولو ،، بالآخر دا منبع هدایت سرکارِ دوعالم فخرموجودات خاتم الانبیاء حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم پورې رارسیدلو سره خپلې انتهاء ته اورسیدله ، څنګه چه د دوی ذاتِ ګرامی لره د مینځ نه اخوا کولو سره د هدایت حصول ناممکن دې هم هغه شان د رشد او هدایت انتهاهم د دوی په راوړلې شوی کتاب اوسنت باندې وی ، هم دا دفیضِ نبوت هغه سرچشمه ده چه دهغې په باره کښې ارشاد دې :-

عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ترکت فیکم شیئین لن تضلوا بعدهما کتاب الله وسنتی. (مستدرك حاکم)

((زه په تاسو کښې دوه څیزونه پریږدم دهغې نه پس به تاسو نه ګمراه کیږئ ، کتاب الله او خپل سنت . (حاکم)

په نورو الفاظو سره ددې تعبیرداسې کیدلې شی چه محسنِ اعظم صل صلی الله علیه وسلم دهدایت طالبینوته چه کوم پیغام رحمت ورکړو هغه صراطِ مستقیم دې . دا هم هغه صراطِ مستقیم دې چه هغې لره پروردګارِ عالم صراط الذین انعمت علیهم یعني د منعم علیهم بندګانو

طریقه فرمائیلې ده . معلومه شوه چه د کتاب الله او د سنت هم هغه تعبیر و تشریح صراطِ مستقیم باندې بوتللو والا ده چه د منعم علیهم بندګانو ، صحابو ،تابعینو ،سلف صالحینو او ائمه مجتهدینو بیان کړئ شوی وی ، د کتا ب او سنت هم دا تعبیراو تشریح چه هغې ته صراطِ مستقیم اوونیلې شو . دد ې دویم نوم «فقه» دې ، هم فقه هغه علم دې چه د انسانانو دپاره منضبط طور باندې یو مکمله ضابطهٔ حیات پیش کوی ،

دهغه هدایت په سرچشمو کښې اګرچه دجزئیاتو نه هم کافی بحث کړئ شوې دې لیکن کلیات چه د یو جامع شریعت روح وی ،هغې ته کتاب ،سنت او فقه کښې زیات اهمیت ورکړئ شوې دې ، لیکن ظاهره هغه کلیاتو لره په جزئیاتو باندې منطبق کول دهرزید ، عمربکرکار نه دې ، خصوصاً ددې ترقئ په دور کښې چه هرکله انسان زهره او قمرته خیژی هره ورځ داسې ایجادات کیږی راکیږی چه دهغې متعلق د سلف په تحریرنو کښې یو صریح حکم پیدا کیږی نه د نن سبا هر انسان ته دهغه ایجاداتو خصوصاً د ډاکټری طریقو دعلاج وغیره سره خو روزانه مخامخ کیدل کیږی او دیو مسلمان دا خواهش وی چه د شریعتِ مطهره حکم معلومولو سره خپل روزانه معمولاتو لره دهغې په سانچه کښې واچولې شی لیکن دا معلومات د چرته نه حاصل کړئ شی ؟

ددې وجه نه د هردور د علومِ دینیه ماهرینو دخپل خپل دور نوُو مسائلو طرف ته خپله توجو فرمائیلو سره امت ته دهغې حل پیش کړې دې ، لیکن دهغې باوجود نن سبا څه داسې عجیبه مسائل پیدا شوی دی ، چه هغې لره کتلو سره یو عام انسان حیران پاتې کیږی چه ددې مشکلاتو حل به چرته ملاؤ شی ؟ چه په هغې کښې څه د نوُو ایجاداتو او ډاکټری طریقِ علاج کښې د ترقئ د وجه نه پیدا شوی دی او څه د عوامو د جهالت اود نوې تعلیم یافته طبقې د خواهشاتو اود خودساخته پیغمبرانو د وجه نه پیدا شوی دی ،

علاوه ددې نه بعضې داسې اهم مسائل هم دی چه هغه د حکومتی سطحې نه د بنکونو او د نورو ذرائعو په واسطې سره راپورته کیږی ، غرض داچه تقریباً د دیارلسمې صدئ د مینځ نه واخله تر ننه پورې د څلورو طرفونو نه داسې مسائل پیدا کیږی چه دهغې سیلاب عوامولره هم پخپله طریقه بهولی دی ،بلاشبه علماء کرام او اهل فتوی حضرات داسې نوُو پیدا شده مسائلو باندې تفصیلی بحثونه کړی دی او په هغې باندې ډیر تحقیقات کولو سره دهغې حل تلاش کړې دې، لیکن دهغه فتاوُو نه صرف هغه خلق مستفیض کیدلې شی چه هغوی دهغه مسائلو حل زبانی یا په لیکلو سره دریافت کړې دې ، مګر د نشرواشاعت ذرائع د محدود کیدلو د وجه نه دا تحقیقات د کاغذونو په صفحاتو اود لاتعداد رجسټرونود اوراقو زینت دې او دهغې نه هرکس ناکس استفاده کوی ، چه دهغوی عمرونه په دې میدانِ تحقیق کښې زاړه شوی دی دهغوی دپاره هم بروقت دخپلې لیکلې شوې یو مسئلې لره دومره په لویه ذخیره کښې لټول ناممکن نه دی نومشکل ضرور

دي، حالانکه په هغې کښې يو نه يو مسئله ديو داسې اهميت حامله ده چه څومره کيدلې شي دهغې اشاعت کولوسره ضرورت مندو پورې دې اورسولې شي ، بلکه حقيقت دادې چه دا د علم خزانې زبانِ حال سره خپل ضرورت منډو ته دعوت د عمل ورکوی فيااسفاعلی سدالذرائع .
په هغه علماء کرامو کښې چاچه خپل عمرونه دعلوم اسلاميه په خدمت د مسائلو په تحقيق کښې تيرکړی دی ، څما مربی اومحسن فقيه العصر حضرت مولانا مفتی رشيد احمد صاحب لدهيانوی دې ، دوی څلورديرشت کاله په فتوی نويسئ کښې تيرکړی دی او فتوی نويسئ کښې د اول په شان جاری دې
د ۱۳۷۲هجری نه د دوی د فتوی نويسئ آغاز اوشو ، د دوی د قوت استدلال د وجه نه د اکثرو علماؤ په مينځ کښې نزاعی مسائل د فيصلې دپاره دوی ته راتللې . ۱۳۷۹هجری کښې د دوی د ابتدائی دور د فتاوې انتخاب بنام «احسن الفتاوی کامل مبوب» شائع شو . چه دهغې د مقبوليت دا عالم دې چه شايد ديو دينی اداري دارالمطالعه ددې نه خالی نه وی . اکابرعلماء هم ددې نه استفاده بلکه استناد کوی .
د مذکوره بالا د منتخب مجموعې د اشاعت نه پس دوی چه څومره فتاوې جاری کړی دی . دهغه ټولو شميرخو ډيرزيات دې ، ددې وجه نه دا فيصله اوکړئ شوه چه د حضرت والا مختلف رسائل اود زياتو اهمو فتاؤو انتخاب اوکړئ شی ، د فرائضو تخريجات غيراهم مسائل او مکرراتو لره پريخودلې شی
ددې نه وړاندې احسن الفتاوی د مکمل په نوم چه کوم کتاب معروف دې هغه هم په دې مجموعه کښې شامل کړئ شوې دې ،تاريخ تحريرسره قديم او جديد فتاؤو کښې امتياز کولې کيدلې شی ، د رمضان ۱۳۸۳هجری نه د جديد سلسلې آغاز شوې دې .

ددې مجموعې خصوصيات

د حضرت مفتی صاحب مجموعه فتاوی او رسائل کښې ددې مجموعې په ترتيب کښې مندرجه ذيل خصوصياتو لره مخامخ ايخودلوسره دمسائلو او مضامينو انتخاب کړئ شوې دې :
(۱) په دې مجموعه کښې صرف فقهی مسائل ومضامين او فتاوې شامل کړئ شوې دی .
(۲) د فقهی رسائلو او فتاؤو په انتخاب کښې ددې خبرو خيال ساتلې شوې دې .
(الف) هغه فتاوې او رسائل اخستلې شوی دی چه د موجوده زمانې د ضرورتونو اومسائلو احتياج لره پوره کړی .
(ب) داسې مسائل چه تحقيق طلب وې مګر عام طور باندې هغې طرف ته توجه اونه کړئ شوه .
(ج) هغه مسائل چه په عربی فتاؤو کښې خو موجودې مګر اردو فتاؤو کښې دهغې ذکر نه وو

کړئ شوې یا اختصار سره دهغې ذکر راغلې دې.

(د) داسې مسائل چه تراوسه پورې طبع شوی نه دی. یا طبع شوی خو دی مگر د جلدونو د کمیدلو د وجه نه د ضائع کیدلو خطره ده.

(۳) مسائل اکثر تحقیقی او اصطلاحی زبان کښې لیکلې شوی دی دې دپاره چه علماء حضرات دهغې نه کماحقه استفاده اوکړئ شی.

(۴) بعضې رسائل او فتاوې آسان زبان کښې دی او په کومو کښې چه د عربی کتابونو عبارتونه زیات دی په هغې کښې دهغه مسئله خلاصه د بحث په شروع کښې یا آخر کښې درج کړئ شوی دی دې دپاره چه عوام هم د مسئلې د نوعیت نه خبر شی، البته د عربی عباراتو او دلائلو خو عوامو ته ضرورت نشته دې. ددې وجه نه دهغې د ترجمې ضرورت اونه گڼلې شو، نیز دا د تطویل باعث هم دې چه دهغې نه بچ کیدل ضروری وو.

(۵) د احسن الفتاوی ترتیب د نورو فتاؤو په شان فقهی ساتلې شوې دې.

(۶) په دې فتاؤو کښې زیاته حصه د دارالافتاء والارشاد شعبه کښې د کار کولو والا د مختلفو علماؤ تحریر کرده دی مگر چونکه هره مسئله حضرت پخپلې خاص نگرانئ کښې او د خصوصی هدایاتو لاندې لیکلو سره په هغې باندې تصدیق کړې دې ددې وجه نه هره مسئله کښې تحقیق د حضرت دې. اگرچه تحریر د مختلفو علماؤ دې.

(۷) په هغه تمام مسائلو او رسائلو باندې حضرت د چاپ کیدلو نه وړاندې نظرثانی کړې ده.

دعاده چه الله تعالی دې مجموعې لره د عوامو او خواصو دپاره د رهنمائې ذریعه جوړه کړی. وما ذلک علی الله بعزیز. واخردعونا ان الحمد لله رب العالمین.

احتشام الحق آسیا آبادی عفاالله عنه
دارالافتاء والارشاد کراچی

۵ربیع الاول ۱۳۹۲هجری مطابق ۷مارچ ۱۹۷۴ء

تقدمه

(اول اشاعت)

بسم الله الرحمن الرحيم

هسې خو د ۱۳۶۲هجری نه بنده ته د تحریرِ افتاء مواقع پیش راتللې . مګر د ۱۳۶۲هجری نه الله تعالی د دارالافتاء مکمل ذمه داری او مستقل طورباندې د خدمت افتاء د نعمت نه منور کړو لیکن افسوس چه ۱۳۷۰هجری پورې د محرره فتاوې د جمعې او ضبط هیڅ انتظام اونه کړئ شو (الانادراً) د ۱۳۷۱هجری نه منعمِ حقیقی ددې توفیق هم عطاء کړو . دکثرتِ مشاغل د وجه نه دهرې فتوې پخپله د نقل کولو فرصت نه وو د بل چا په نقل باندې اعتماد نه وو . ددې وجه نه بطور یادداشت نمبرخو دهرې مسئلې درج کړئ شو مګر د مضمون په نقل کښې مکرراتو (لاتادراً لفائدة) اود قرائضو تخریجاتو (چه په هغې کښې د مناسخه د طویل تخریجاتو لویه حصه ده) لره ترک کړو . ۱۳۷۴هجری پورې دا سلسله جاری وه . دهغې نه پس دارالعلوم کراچئ ته منتقل کیدلو باندې چونکه د دارالافتاء مکمله ذمه داری پاتې نه شوه او کثرتِ مشاغل کښې مزید اضافه اوشوه . ددې وجه نه په هغه وخت کښې چه دکومو مسائلو د تحریرنوبت راغلو په هغې کښې د ډیرو مسائلو د ضبط کولو همت اونه شو (الاماشاء الله)

پس د ۱۳۷۱هجری نه واخله تر ۱۳۷۴هجری پورې د پنځوکالو د فتوؤ کل تعداد خو ۲۰۲۵وو . مګر په هغې کښې محفوظ صرف ۴۵۱وې چه په هغې کښې بعضې د مدت مذکوره نه وړاندې یا د بعد هم دی . مګر ډیرې کمې بلکه کالعدم دی . نامساعد حالاتو کښې ددې مجموعې د تبویب اود طباعت او اشاعت قادرِ مطلق توفیق عطاء کړو . الله تعالی دې محنت لره شرف د قبول ورکړو او ددې عاجز دپاره ئې ذریعه د نجات جوړه کړه . او ظلمونو . جهالت اود معاصی عیوبِ ظاهره او باطنه لره ئې چه څنګه په دنیاکښې پخپل محض کرم سره د دنیا والو د سترګو نه مستورکړی دی هم هغسې په آخرت کښې هم سواترِرحمت سره مغفوراوفرمائی .

اللهم اجعل سريرتي خيرا من علانيتي واخرتي خيرا من دنياي آمين برحمتك يا ارحم الراحمين وبحق سيد المرسلين صلى الله عليه وسلم وعلى اله واصحابه اجمعين. وانا العبد

رشيداحمد

۲۳جمادی الآخره ۱۳۷۹هجری . ليوم الخمس

بسم الرحمن الرحیم

کتاب الایمان والعقائد

د یو سړي دا وئیل چه پیغمبر صلی الله علیه وسلم ماته فرضی مونځ معاف کړي دي

سوال: څه فرمائی علماءِ دین مبین وشرع متین د داسې سړي متعلق چه دهغه عقیده او بیانات حسبِ ذیل وی:

عرض دې چه ډاکټرعسکری صاحب چه خپل ځان ته ډاکټر او سیّد هم وائی ، په دیرو ضلع لاړکانه کښې آباد شوې دې ، دده متعلق ایډیټراخبار رهبرِ سندهـ ډیر څه لیکلی دی ، بعده عسکری صاحب معافی غوختلوسره دهغه نه تیښته حاصله کړه ، د ډاکټر عسکری صاحب عقیده اوبیانات حسب ذیل دی:

ډاکټرعسکری صاحبِ مذکور ددې کسانو ، صوفی عبدالستار صاحب ، محمدحسن جان صاحب ، احتشام الدین صاحب سابق استیشن ماسټر نودیرو ، تیغ علی خان ،سید رشیدالدین ، احمد صاحب پوسټ ماسټر نودیرو ضلع لاړکانه سندهـ په وړاندې او ډیرخلګو حسب ذیل بیان اوکړو چه:

(۱) پیغمبراعظم حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ځما دپاره فرمائیلی دی چه مونځ کولو نه آزاد دې.

(۲) حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ، حضرت خواجه غریب نواز صاحب او حضرت خواجه قطب الدین صاحب او حضرت خواجه فرید الدین شکرګنج صاحب او حضرت خواجه نظام الدین صاحب ځما کور نودیرو ته تشریف راوړو او ځما په عالمِ بیداریٔ کښې ځما سره خبرې اترې اوشوې ، بزرګانِ موصوفینو دا هم اوفرمائیل چه مونږ ټول به تاسو سره دلته درې ورځې استوګنه کوؤ ، چنانچه دریو ورځو پورې پاسنو مذکوروخلقو کښې بغیر د صوفی عبدالستار صاحب نه بقیه مذکوره څلورو اشخاصو باندې مې دعوت اوخوړلو .

(۳) یو ورځ ئې بیان اوکړو چه نن سیدې فاطمې رضی الله عنها ځما کور ته تشریف راوړو او زه راپاسیدلم ، مګر دملا نه لاندې مې ټول بدن مفلوج شوې وو ، پاسیدلې نه شوم ، زه بیداره وم اوکتل مې ، ابیٔ ابیٔ چغې مې وهلې .

(۴) یو ورځ ئې بیان اوکړو چه نن شپه حضرت سیده سکینه رضی الله عنها او فاطمې رضی الله عنها ځما کورته تشریف راوړو او ځما عالمِ بیداریٔ کښې زیارت اوشو .

(۵) یو ځلې ئې اووئیل چه نن شپه کښې حضرت خواجه غریب نواز تشریف راوړې وو او ماته ئې د مسلم چیلی پخولو فرمائش اوکړو اود پخولو ئې خاص ترکیب هم راښودلې دې ، دیوې ورځې د چیلۍ بچې مې پخولو سره پرې اوخوړلو ، دهغه خوراک خوړلو نه پس بعضو ته کانګې هم راغلې.

(۶) بیان ئې اوکړو چه زه یو ورځ په دهلی کښې پیدل تیز روان ووم ، په لاره کښې د یو بزرګ صاحب مزار وو ، چه هر کله زه د مزار لږ نه وړاندې شوم نو صاحبِ مزار آواز راکولو سره اوفرمائیل چه اوس نه راځې زه واپس شوم او مزار باندې حاضر شوم اومې کتل چه صاحبِ مزار خاندی ، ماسره ئې خبرې اترې اوشوې او بیا زه لاړم . دا دعویٰ ئې هم اوکړه چه ما د اهلِ قبورو سره خبرې کړی دی ، چه هر کله ئې د داسې قسم قصې روزانه بیانول شروع کړه نو په مذکوره اشخاصو کښې بعضو مذکورعسکری صاحب ته اووئیل چه داسې قسم قصې بیانول بند کړه ، دا قوت الله تعالی انبیاؤ ته ورکړې دې ، ستاسو په بیاناتو ته د بزرګانو توهین اود حضورصلی الله علیه وسلم په ذاتِ مقدس باندې حمله او بهتان دې ، په دې سره زمونږه زړه آزارېږی ، په جواب کښې ئې اووئیل چه ځما خپل ګورګردن ماپیسې خرچ کولو سره دا حاصل کړی دی ماته د چا نه هیڅ نه دی پکار .

الجواب ومنه الصدق والصواب : دتیرشوی سوال عقیدو ساتلو والا سړې زندیق دې ، دمونځ وغیره اود ظاهری احکامو انکار کفر دې ، د داسې سړی معتقد کیدل هیچرې جائز نه دی ، هرسړی باندې دهغه تکذیب اوانکار واجب دې ، کوم سړی چه دهغه تصدیق اوکړو هغه هم زندیق دې ، علامه محمد برکلی رومی رحمة الله علیه په طریقه محمدیه کښې فرمائی : ((**مایدعیه بعض المتصوفة فی زماننا اذا انکر علیهم بعض امورهم المخالف للشرع ان حرمة ذلک فی العلم الظاهروانا من اصحاب العلم الباطن وانه حلال فیه وانکم تأخذون عن الکتاب وانانأخذ من صاحبه یعنی محمدا صلی الله علیه وسلم ، کله الحاد واضلال اذفیه ازدراء بالشریعة المحمدیة فالواجب علی کل من سمع هذا المقال الانکار علی قائله والجزم ببطلان قوله بلاشك ولا تردد ولا توقف والا فهو من جملتهم ویحکم بالزندقة علیهم الخ والله تعالی اعلم**)).

۲۲ شوال ۱۳۷۱ هجری

اولیاء الله لره متصرف او عالم الغیب ګڼل

سوال : داولیاء الله ارواحولره متصرف فی الامور او عالم الغیب ګڼل څنګه دی؟بینوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : ددې عقیدې کفرکیدل په قرآن ، حدیث او فقه کښې

مصرح دی . کقوله تعالی: ﴿قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى نَفْعًا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ ٱلْغَيْبَ لَٱسْتَكْثَرْتُ مِنَ ٱلْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِىَ ٱلسُّوٓءُ إِنْ أَنَا۠ إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ (۷، ۱۸۸) ﴿قُلْ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا﴾ (۷۲، ۲۱) من قال ان ارواح المشائخ حاضرة تعلم يكفر (بزازيه) ذكر الحنفية تصريحًا بالتكفير باعتقاد ان النبی صلی الله علیه وسلم یعلم الغیب لمعارضة قوله تعالی ﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ﴾ (شرح فقه اکبر) ومنها ان ظن ان المیت یتصرف فی الامور دون الله تعالی واعتقاده ذلك كفر (البحرائق ج۲)[۱] قاضی خان وغیره کتبِ فقه کښې د داسې سړی تکفیر کړې دې چه په نکاح کښې خدائ او رسول (صلی الله علیه وسلم) لره گواه جوړ کړی ځکه چه هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم لره عالم الغیب اوګڼلو ، په دې باب کښې آیتونه ، حدیثونه او فقهی عبارات په داسې کثرت سره دی چه هغې لره په تحریر کښې راوستل مشکل دی . فقط والله تعالی اعلم **۳۱ ذی الحجه ۷۱ هجری**

د قبر ښکلول

سوال: آیا قبرلره ښکول شرعاً جائز دی اوکه حرام ؟ بینوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب: قبرلره ښکول په نیت د عبادت او تعظیم کفر دې او بغیر له نیت د عبادت نه قبرښکول کبیره گناه ده ((**وكذا ما يفعلونه من تقبيل الارض بين يدى العلماء والعظماء فحرام والفاعل والراضى به اثمان لانه يشبه عبادة الوثن وهل يكفران على وجه العبادة والتعظيم كفروان على وجه التحية كفر الخ) تلفيق لقولين، قال الزيلعي وذكر الصدر الشهيد انه لا يكفر بهذا السجود لانه يريد به التحية، وقال الشمس الائمة السرخسى ان كان لغيرالله تعالى على وجه التعظيم كفرا هـ قال القهستانی وفی الظهيرية يكفر بالسجدة مطلقا ،وفى الزاهدی الايماء فى السلام الى قريب الركوع كالسجود، وفى المحيط انه يكره الانحناء للسلطان وغيره اهـ وظاهر كلامهم اطلاق السجود على هذا التقبيل، (رد المحتار كتاب الحظر والاباحة**)) مزید دلائل ، د محدثینو او فقهاؤ تصریحات په عزیزالفتوی جلد ۱ کښې اوګورئ . فقط والله تعالی اعلم . **۱۷شوال ۷۱ هجری**

---

۱ - قبل باب الاعتكاف "منه.

روژه خور کافر ندې

سوال یو سړې روژه نه نیسی ، مګرخپل ځان لره بدبخت او ګنهګار ګنی . دلته بعضې علماء هغه نه کافر وائی ، محترم په دلائلو سره په دې باندې نظر اوکړئ ، ځکه چه په دې کښې اختلاف پیدا شوې دې . بینوا بالدلیل توجروا بالاجر الجزیل ،

الجواب ومنه الصدق والصواب : تارکِ صوم بلااستحلال د ټولو اهلِ سنتو په اتفاق سره مسلمان دې . **لان الکفر هو انکار ما ثبت من الدین ضرورة**. دګناه کبیرې د وجه نه خروج عن الایمان د معتزلو او خوارجو مذهب دې . **ومن ادعی الارتداد فلیطلع لنا قرنه ولیعرض فی مضمار البیان مهرة فان من قال انا، وقع فی العنا**. د اهل سنتو په نزد بعضې اعمال مثل شدِزُنّار والقاء القرآن وغیره ځکه موجب د کفر دی چه دا انکار اوتکذیب باندې دال دی ، فقط والله تعالی اعلم ،

۱۵ ذیقعده ۷۳ هج

په رمضان کښې د ښکاره خوراک خوړلو والا حکم

سوال - شامیه کتاب الصوم کښې دی چه په رمضان کښې ښکاره خوړلو والا کافر دې . پس یو سړې په رمضان کښې ښکاره خوراک کوی . مګر ورسره ځان ته قصوروار او ګنهګار هم وائی . دمحترم دهغه متعلق څه خیال دې ؟ **فی شرح التنویر ولو اکل عمدًا بلا عذر یقتل وتمامه فی شرح الوهبانیة. وفی الشامیة (قوله وتمامه فی شرح الوهبانیة) قال فی الوهبانیة ولو اکل الانسان عمدًا اوشهرة: ولا عذر فیه قیل بالقتل یؤمر قال الشرنبلالی صورتها تعمد من لا عذر له الاکل جهارا یقتل لانه مستهزء بالدین، او منکر لما ثبت منه بالضرورة ولاخلاف فی حل قتله والامر به فتعبیر المؤلف بقیل لیس بلازم الضعف. اه ح (شامیه ج) بینوا توجروا.**

الجواب ومنه الصدق والصواب : د شامیه عبارتِ مذکوره فی السوال واقعی موجب دتکفیر دې . مګر اولاً دا امر قابل د لحاظ دې چه په شامیه کښې علت دتکفیر استهزاء بالدین ذکرکړې ده . او ښکاره ده چه کوم سړې خپل ځان قصوروار او ګنهګار ګنی اودهغې اقرار هم کوی هغه مستهزی بالدین نه دې بلکه تکاسلاً روژه خوری . اوتکاسلاً تارکِ صوم متعلق خودِ شامیه کښې لیکلی دی چه هغه ته دې د قید او ضرب سخته سزا ورکړئ شی ، اودې نه وژلې شی . او باتفاق حنفیه ، شافعیه ، مالکیه تارکِ صلوة کافر نه دې نوتارکِ صوم به بطریقِ اولی کافر نه وی، او ثانیاً حکم قتل موجب د تکفیرنه دې ، **کحکم القتل حدا وقصاصا** او ثالثًا قابل د توجه امر دادې چه د

مسلمان په تکفیر کښې د احتیاط کولو زیات ضرورت دې ، وقد ذکر ان المسئلة المتعلقة بالکفر اذا کان لها تسع وتسعون احتمالا للکفر واحتمال واحد فی نفیه فالاولی للمفتی والقاضی ان یعمل بالاحتمال النافی لان الخطا فی ابقاء الف کافر اهون من الخطا فی افناء مسلم واحد، (شرح فقه اکبر لملا علی القاری ص۱۹۹)

شامیه باب المرتد کښې (قوله قال فی البحر وقد الزمت نفسی الخ) لاندې نهایت اوږد او تفصیل سره د احتیاط فی التکفیر ئې ډیر زیات تاکید کړې دې ، اود ډیرو کتابونو عبارات ئې رانقل کړی دی ، او ددې ځائ نه لږ وړاندې تللو سره پخپله درمختار کښې دهغې سخت تاکید کړئ شوې دې ، لهذا داسې سړی باندې د کفر فتویٰ لګول د احتیاط خلاف دی ، البته هغه ته د تجدید ایمان او د تجدیدِ نکاح حکم ورکول بهتردی ، کما فی شرح التنویر معزیا الی شرح الوهبانیة للشرنبلالی ما یکون کفرا اتفاقا یبطل العمل والنکاح واولاده اولاد زنا وما فیه خلاف یؤمر بالاستغفار والتوبة وتجدید النکاح، وفی الشامیة (قوله والتوبة) ای تجدید الاسلام (قوله وتجدید النکاح) ای احتیاطا (الی قوله) وظاهره انه لا یحکم القاضی بالفرقة بینهما وتقدم ان المراد بالاختلاف ولو روایة ضعیفة ولو فی غیر المذهب (شامیة ج۳) فقط والله تعالی اعلم. ۱۷ محرم ۷۴ هجری

د علم او د اهلِ علم اهانت کفر دې

سوال :- یو سړې اهلِ علمو او صلحاؤ اوعلماءِ حق ته کنځلې کوی ددې شرعاً څه حکم دې ؟ بینوا توجروا ،

الجواب ومنه الصدق والصواب : د علمِ دین اهانت او علماءِ حق ته څکه کنځلې کول چه هغوی حاملین د علم او دین دی کفر دې ، لهذا داسې سړی لره دوباره مسلمانولو سره تجدیدِ نکاح ضروری ده ، او هغه لره جلاوطن کول پکار دی که چرته دوباره مسلمان نه شی نوشرعاً د هغه د وژلو حکم دې ، قال فی البریقة المحمودیة شرح الطریقة المحمدیة قال فی الاشباه الاستهزاء بالعلم والعلماء کفر وعن منیة المفتی تخفیف العلم والعلماء کفر وعن الخزانة من اذل العلماء ینفی من البلد بعد تجدید الایمان وعن مجموع النوازل اهانة علماء الدین کفر وعن المحیط ان شتم عالما فقد کفر فتطلق امرأته الخ (بریقة محمودیة ج۲) فقط والله تعالی اعلم. ۲۰ ذی الحجه ۷۳ هجری

پردې لره بد ګڼل کفر دې

سوال :- یو سړی خپلې ښځې ته د پردې کولو حکم ورکړو ، ښځې په جواب کښې اوویل چه زه په آخری عمر کښې دې لعنت لره نه قبلووم ، دې ښځې دپاره شرعاً څه حکم دې ؟ بینوا بالبرهان

توجروا عندالرحمٰن ،

الجواب ومنه الصدق والصواب: په سوال کښې ذکر شوې لفظ، کلمه دکفر ده ، په دې کښې دنص صریح نه د ثابت شوی حکم حجاب انکاربلکه اهانت دې: ((قال فی شرح التنویر والکفر لغةً الستر وشرعاً تکذیبه صلی الله علیه وسلم فی شیء مما جاء به من الدین ضرورة، وقال قبیل هذا من هزل بلفظ کفر ارتدوان لم یعتقده للاستخفاف الخ، وفی الشامیة المراد بالتکذیب عدم التصدیق الذی مر ای عدم الاذعان والقبول لما علم مجیئه به صلی الله علیه وسلم ضرورة (الی قوله) ولیس المراد التصریح بأنه کاذب فی کذا لان مجرد نسبة الکذب الیه صلی الله علیه وسلم کفر الخ)) (ردالمحتار، کتاب (مرتد ج۳) فقط والله تعالی اعلم

۲۱ ذی الحجه ۷۳ هجری

ګناهونو باندې فخر کول کفر دې

سوال :- څه فرمائی علماء دین ومفتیانِ شرعِ متین د داسې سړی په باره کښې چه علانیه ګناهونو کښې مبتلاء دې او ورسره دا هم وائی چه ماته په خپلو ګناهونو باندې فخر دې ، شریعت کښې ددې څه سزا ده ؟ بینوا توجروا ،

الجواب باسم ملهم الصواب : د شریعت د احکامو مخالفت او د الله تعالی په نافرمانئ باندې فخر کول بلاشبه کفر دې ، لهذا داسې سړې د اسلام د دائرې نه خارج اومرتد دې ، په ده باندې تجدیدِ ایمان او تجدیدِ نکاح ضروری ده ، حاکم وخت باندې فرض دی چه هغه ته د توبې او د تجدید ایمان تلقین اوکړی ، که چرته خدانخواسته توبه نه کوی نودهغه د قتل حکم دې ورکړی ، قال فی شرح التنویر من هزل بلفظ کفر ارتدوان لم یعتقده للاستخفاف (ردالمحتار ج۳) وفیه ایضا تعمد من لاعذرله الاکل (فی رمضان) جهارا یقتل لانه مستهزیٔ بالدین اومنکر لما ثبت منه بالضرورة (ردالمحتار ج۲)
مزاحاً کلمه د کفر وئیلو والا او علانیه ګناه کولو والا لره مرتد او واجب القتل ګرخولې شوې دې ، نو په ګناهونو باندې د فخر کولو والا په کفر کښې څه شبهه ده ، فقط والله اعلم

۲۳ ربیع الاخر ۹۶ هجری

په رساله د ((التلقین والهدایة لمن انکر الکرامة)) باندې تبصره

ما د مولانا محمد خلیل الله صاحب د تحریر اود مولانا عبدالکریم صاحب اود مولانا دوست محمد د جواباتو بغور مطالعه اوکړه ، خما په خیال کښې جواب لیکلو والا هر دوو حضراتو د مولانا خلیل الله صاحب مقصد باندې په پوره طریقې پوهه نه شو ، چه دهغې د وجه نه د مولانا محمد خلیل الله صاحب د تحریر جواب مکمل نه دې ، په جواب کښې دوه امر مذکور دی ،

(۱) د کرامت وقوع په درجه د قدرِ مشترک نصوصِ قطعیو سره ثابته ده حالانکه محمد خلیل الله صاحب هم ددې منکر نه دې ،

(۲) د هرې واقعې اود جزئی کرامت د ثبوت دپاره دنصِ قرآنی یا د احادیثِ متواتره ضرورت نشته دې . حالانکه محمد مولانا خلیل الله صاحب هم ددې قائل نه دې ،

ځما په خیال د مولانا خلیل الله صاحب مقصد دادې (والله تعالی اعلم بمراد عباده) چه مثلاً احراقِ نار دمشاهده کیدلو د وجه نه قطعی دې ، اوس که چرته د یو ولی متعلق دا خبره راشی چه هغه لره د کرامت په طورباندې اور نه سوزوی نودهغه واقعې د تصدیق دپاره دهغه علم قطعی ضروری دې . یعنې مخامخ په مخامخ تللو سره بالمشافهه اولیدلې شی یا دهغې خبر حدِ متواتر پورې اورسی ، غرض داچه قطعی نه مراد علم قطعی دې ، په دې باندې ښکاره دلیل دې چه د قطعی نه مراد قطعی الوجود بالمعاینة وغیرها دې ، ثابت بنص القرآن یا بالحدیث القطعی مراد نه دې . د مولانا خلیل الله صاحب د تحریر مقصد د واضح کیدلو نه پس معلوم شو چه په رساله کښې ذکرشوی جوابات د مولانا د استدلال د تردید دپاره کافی نه دی ، لهذا د مولانا د استدلال بالاختصار دوه جوابونه لیکلولې کیږی . یوالزامی او دویم تحقیقی ،

(۱) **الزامی جواب** :- د انبیاءِ کرامو علیهم السلام اکثرمعجزات په اخبارِ آحادُ سره ثابت دی ، د دوی د استدلال مطابق به ددې جمله معجزاتو انکار کول پیښیږی ، دا جواب د مولانا عبدالکریم صاحب په تحریرکښې هم موجود دې . مگر مندرج ذیل تحقیقی جواب طرف ته چا هم توجه نه ده کړې ،

(۲) **تحقیقی جواب** :- د امورِ عادیه خلاف بعضې واقعات چه هر کله مسلّم او قطعی دی نو امورِ عادیه قطعی پاتې نه شو بلکه عام مخصوص منه البعض کیدلو د وجه نه ظنّی شو . لهذا دهغه په مقابله کښې خبرِواحدعادل کافی دې حالانکه موجب د ظن غالب دې ، غرض داچه که چرته یو کرامت د خبرواحد عادل نه منقول وی نو دهغې تصدیق لازم دې ، فقط والله اعلم ،

۲ ربیع الاول ۱۳۷۴ هجری

سپوږمۍ ته رسیدل د شریعت خلاف نه دی

مهروبانی کولوسره ددې سوال تسلی بخش جواب تحریرکړئ . د قرآن شریف نه ﴿ تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴾ نه دا معلومیږی چه دا ټول په آسمانونو کښې دی ، هم دغه شان په یو څو تفاسیروکښې هم تحریردی چه ټول په آسمان کښې اونن سبا خلق سپوږمۍ ته کوزیږی او هم دغه شان زهره ته کوزیږی او هغلته استیشن قائموی اودا خلق د آسمانونو قائل نه

دی او دلیل هم دا ورکوی چه که چرته آسمان وې نو مونږ ته به رکاوټ وې ،مهروبانی کولوسره جواب تحریرکړئ ، والسلام

الجواب باسم ملهم الصواب :د سماء لغوی معنی ده اوچت (پورته) لهذا آیتِ مذکوره کښې که چرته دهغه لغوی معنی مراد واخستلې شی چه په کثرت سره راځی ، کما قالوا فی قوله تعالی ﴿وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً﴾ نوهیڅ اشکال باقی نه پاتې کیږی چه په ((۱)) کښې د فلک لغوی معنی یعنې تدویر مراد اخستلوسره اعتراض رفع کیږی ، نیز دوارو ځایونوکښې دا هم وئیلې کیدلې شی چه حرف ((فی)) د ښکاره رؤیت په اعتبارسره راوړلې شوې دې ، یعنې په ظاهره دا سیارات په آسمان کښې دننه په نظر راځی اګرچه په حقیقت کښې لاندې دی ، چنانچه عام طور باندې وئیلې کیږی چه ما په آسمان باندې یا آسمان کښې فلانکې څیز اولیدلو یا په آسمان باندې وریځ ده حالانکه دا څیزونه د آسمان نه ډیر لاندې دی ،

نیز آیاتِ مذکوره دا نه ثابتیږی چه سیارات ثخنِ سماء کښې مرکوز دی ، ځکه چه د اشیاءِ مجاوره دپاره هم ((فی)) استعمالیږی کما فی قوله تعالی له ما فی السموات ومافی الارض ، پس قرب الی السماء یا بالطبع مائل الی المحیط کیدلو د وجه نه د ((فی السماء)) اطلاق صحیح دې ، بلکه د ((یسبحون)) نه هم دامراد دی ، فقط والله تعالی اعلم . **۳ربیع الاول ۸۹ هجری**

ږیرې لره بد ګڼل کفر دې

سوال :- د سنتِ نبویه (صلی الله علیه وسلم) خصوصاً ږیرې پورې خانده کول څنګه دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :ادنیٰ نه ادنیٰ سنتولره بد ګڼل یا هغې پورې خانده کول په حقیقت کښې اسلام او حضور صلی الله علیه وسلم پورې استهزاء ده چه دهغې په کفر کیدلو کښې هیڅ شبه نشته دې ، چه هر کله سنتو پورې استهزاء کفر دې نو ږیره خو واجبه ده اود اسلام شعار دې ، دیو متی نه کمول په اجماع سره حرام دی هغې پورې خانده کول بطریقِ اولیٰ کفر دې ، **قال فی العلائیة واما الاخذ منها وهی دون ذلك كما يفعله بعض المغاربة ومخنثة الرجال فلم يبحه احد** (شامیه ج ۲ ص ۱۲۳)هغه دې دوباره مسلمانولو سره نکاح دې هم دوباره اوکړئ شی . که چرته دوباره اسلام قبول نه کړی نوحاکم باندې فرض دی چه د هغه د وژلو حکم دې ورکړی . فقط والله تعالی اعلم .

یوم عیدالاضحیٰ ۸۶ هجری

د ختمِ نبوت په مسئله باندې یو خوندوره مناظره

—— جمع اوترتیب ——

احتشام الحق آسیا آبادی

الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی، امابعد:

ځما روحانی مربّی حضرت مفتی صاحب دامت برکاتهم دابتدائی تدریس په زمانه کښې یو قادیانی مناظر سره اتفاقاً ملاقات اوشو ، د قادیانی سره دهغه یو شاګرد هم وو ، ملاویدلو سره قادیانی مناظر په خپل تعریف او مهارت باندې تقریراوکړو او وې وئیل چه ما د بوعلی سینا کتابونه وئیلی دی ، عیسائیانو او آریانو سره مې ډیرې مناظرې کړی دی ، دخپل قابلیت اومهارت ئې څه ډیرزیات صفتونه کول او حضرات په خاموشئ سره اوریدل ، ددې نه پس ئې په مسئله د جریانِ نبوت باندې خبره شروع کړه ، لاندې ددې مختصرې او خوندورې مناظرې کیفیات پیش کولې کیږی چه په هغې کښې خاص طور سره د علماء کرامو دپاره ډیرې د مفید خبرې راغلې دی ،

د اختصار په خاطر حضرت والا لره به د مفتی صاحب او قادیانی لره به د قادیانی مناظر په عنوان سره ذکرکولې کیږی. ((**آسیا آبادی**))

حضرت مفتی صاحب : ستاسو اصل دعویٰ خو اثبات د مرزا د نبوت ده ، نو آیا مسئله دجریانِ نبوت ستاسو د نبوت په دعوې باندې د دلیل دپاره صغری ده او که کبری ده ؟

قادیانی مناظر :دا زمونږ دلیل نه دې بلکه دې مسئلې لره مونږ ځکه بیانؤو چه د مرزا صاحب په نبوت باندې بحث کولوسره اکثرعلماء دا بحث پخپله چیړی چه نبوت ختم شوې دې ، ددې وجه نه مونږ دا بحث کؤو .

مفتی صاحب : دا بحث تاسو هغه عالم سره اوکړئ چه هغه له دې مسئلې نه بحث کوی ، ما سره براهِ راست پخپلې دعوې د مرزا په نبوت باندې بحث اوکړه ، ځکه چه زه خو ددې قائل یم چه بالفرض والمحال که چرته نبوت جاری وی نو بیا هم مرزا صاحب نبی نه شی کیدلې .

د حضرت ددې اصرار نه باوجود قادیانی مناظر هم جریانِ نبوت باندې بحث کولو باندې ټینګ وو ، اصل وجه داده چه قادیانی مناظر په دې مسئله کښې اصل مدعا طرف ته راتللو سره ویریږی ، ده ته دا معلومه ده چه د مرزا صاحب نبوت لره د ثابتولو وړاندې د ازغو ډیرې دې ، ددې وجه نه حضرت د ارخاء عنان دپاره هم جریانِ نبوت باندې بحث کولو باندې رضامند شو چه چرته هغه دا اونه ګنی چه د کومې کمزورئ په بناء باندې ددې بحث نه ډډه کوی ، چنانچه اوس بحث شروع کیږی ،مولوی محمد جمیل صاحب د فارسئ تکمیل کولوسره ئې عربی شروع کوله ، حضرت والا لره ئې هم په عربئ کښې دده سره شریک کړئ شو ، د فارسئ تعلیم هم ورسره ورسره کیدلو .

حضرت مفتی صاحب: دا بحث خو دي بالکل فضول مگر چه هر کله تاسو خپلې مدعا طرف ته راتلل نه غواړئ او هم په دې باندې ټینګ ئې چه جریانِ نبوت باندې بحث اوشی نو صحیح ده . په دې باندې بحث اوکړئ .

قادیانی مناظر :- د حضرت آدم علیه السلام نه واخله تر حضورصلی الله علیه وسلم پورې په اتفاق سره نبوت جاری وو ، د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس ستاسو دا دعویٰ ده چه نبوت ختم شو ، کوم سړې چه د متفق علیه حقیقت خلاف قائل وی هغه ته مدعی وئیلې کیږی اود مدعی په ذمه باندې دلیل بیانول وی . تاسو مدعی ئې ، لهذا ختمِ نبوت باندې دلیل بیان کړئ ،

حضرت مفتی صاحب :- آیا تاسو ما لره مدعی تسلیموئ ؟

قادیانی مناظر :- «په ویره سره اووئیل» آو ! په دې حیثیت سره چه تاسو د متفق علیه حقیقت خلاف قائل ئې .

حضرت مفتی صاحب :- تاسو حیثیت وغیره پریږدئ او صفا ددې اقرار اوکړئ چه آیا تاسو مالره مدعی منئ ؟

قادیانی مناظر :- «په ټیټ آواز سره ئې اووئیل» او تاسو مدعی ئې .

قادیانی مناظر ته د حضرت مفتی صاحب مدعی تسلیمولو کښې تردد ددې وجه نه کیدلو چه په مناظره کښې هریو کس د مدعی جوړیدلو نه د بچ کولو کوشش کوی ، مگر دلته پخپله حضرت مفتی صاحب دخپل مدعی کیدلو دهغه نه اقرار اخلی ،

حضرت مفتی صاحب :دا اووائې چه ستاسو په نزد نبوت بشرطِ لاشیء جاری دې یا لابشرطِ شیء

قادیانی مناظر: تاسو علمی اصطلاحات مه استعمالوئ،په آسانه ژبه کښې خبره کول پکاردی

حضرت مفتی صاحب :- دلته د عوامو څه مجمع نشته ددې وجه نه په علمی اصطلاحاتو کښې څه حرج خو نشته دې ، خو سره ددې نه ستاسو د خواهش رعایت کوم ، څما مطلب دادې چه ستاسو په نزد مطلقِ نبوت جاری دې یا النبوة المطلقة ؟

قادیانی مناظر :- په دواړو کښې څه فرق دې ؟

حضرت مفتی صاحب :- ما خیال اوکړو چه تاسو د بوعلی سینا کتابونه کتلې دی پوهه به شئ مطلب دادې چه ستاسو په نزد د نبوت دوه قسمونه دی ، تشریعی او ظلی ، دا دواړه قسمونه جاری دی یا یو ؟

قادیانی مناظر - یو قسم جاری دې یعنې ظلی ، تشریعی نبوت ختم شوې دې ،

حضرت مفتی صاحب :- د حضرت آدم علیه السلام نه واخله تر حضور صلی الله علیه وسلم پورې نبوتِ تشریعی جاری وو تاسو دهغې د ختمیدلو قائل ئې ، د متفق علیه د حقیقت خلاف وائې نوځکه تاسو مدعی اوگرځیدلئ . تاسو په دې باندې دلیل بیان کړئ .

قادیانی مناظر :- زه مدعی نه یم

حضرت مفتی صاحب :- په کومې طریقې سره چه زه دې مدعی جوړ کړې ووم بعینه هم په هغې طریقې سره تاسو مدعی جوړ شوئ اوس که چرته تاسو مدعی نه ئې نو زه هم مدعی نه یم ، قصه بالکل ختمه شوه

قادیانی مناظر :- « مجبوره کیدلو سره دخپل ځان مدعی کیدلو په زړه ماتی سره اقرار کولو سره دلیل پیش کوی » د نبوتِ تشریعیه دپاره څه شرائط دی « دهغه شرائطو تفصیل بیانولو نه د ځان بچ کولو دپاره ئې اووئیل چه » دا شرائط تاسو ته معلوم دی

حضرت مفتی صاحب :- ماته د هغه شرائطو علم نشته دې تاسو ئې پخپله بیان کړئ ، نیز دا هم اووائې چه د هغه شرائطو بالکل وجود ممکن نه دې یا ممکن خو دې واقع نه دې ؟

قادیانی مناظر :- ممکن نه دې مگر واقع دې

حضرت مفتی صاحب :- په دې سره دا ثابته شوه چه حضورصلی الله علیه وسلم نه پس نبوتِ تشریعي خو ممکن دې مگر واقع نه دې !

قادیانی مناظر :- دحضور صلی الله علیه وسلم نه پس نبوتِ تشریعي بالکل ممکن نه دې ،

حضرت مفتی صاحب :- دا څنگه کیدلې شی چه شرط ممکن شو او مشروط ممتنع ؟

قادیانی مناظر کافی وخته پورې په دې مسئله کښې اینختې وو چه شرائط ممکن دی او نبوتِ تشریعي ممکن نه دې،مگرآخرئې ددې اعتراف اوکړو چه د نبوتِ تشریعي شرائط هم ممکن نه دی

حضرت مفتی صاحب :- اوس د دوو دعوو اثبات ستاسو په ذمه باندې شو ، یو خو دا چه یو څیز تاسو بیان کړئ دهغې شرطیت په دلیل سره ثابت کړئ ، دویم دا چه دهغه شرط ممتنع کیدل هم ثابت کړئ

قادیانی مناظر :- « یو آیت [۱] وئیلو سره » په هغې سره دا ثابته شوه چه تشریعي رسول هغه وخت راځی چه هرکله د هغه نه وړاندې په کتاب کښې تحریف شروع شی ، چونکه کریم کښې څه تحریف نه شو کیدلې ددې وجه نه تشریعی رسول هم نه شو راتللې ،

حضرت مفتی صاحب - په دې آیت سره خو سببیت ثابت شو نه چه شرطیت ، تحریفِ ماقبل د نوی رسالت سبب دې ، شرط نه دې ، یعنې د نه ثابتیږی چه بغیر د تحریفِ ماقبل نه یو نوې رسول نه شی راتللې . چنانچه حضرت آدم علیه السلام تشریعی نبی وو ، مگر د دوی نه وړاندې د کوم یو دین تحریف اونه شو ، آیا د نوی رسول د راتللو دا وجه نه شی کیدلې چه په دینِ ماقبل کښې څه

---

۱ - یاد نه دی چه کوم یو آیت وو ، شاید دا آیت وی : ﴿ يَٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَٰبِ قَدۡ جَآءَكُمۡ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمۡ كَثِيرٗا مِّمَّا كُنتُمۡ تُخۡفُونَ مِنَ ٱلۡكِتَٰبِ ﴾ .

تحریف هم نه وی مکمل طور باندې صحیح طریقې باندې موجود وی . ددې نه باوجود دهغه احکام د طبیعتونو مناسب نه وی ، ددې وجه نه الله تعالی د نوی رسول په ذریعې سره دهغه زمانې د طبیعتونو مطابق په احکامو کښې ترمیم اوفرمائیلو . بهرحال شرطیت نه ثابتیږی .

قادیانی مناظر :- « په شرمندګئ سره ئې اووئیل چه » شرطیت وی یا سببیت خبره یو ده .

دې وئیلو سره ئې خپل بحث لره پخپله ختم کړو اود حضرت مفتی صاحب د بار بار اصرار نه باوجود نه ئې اصل مدعا یعنې د مرزا د نبوت په اثبات باندې خبرو کولو ته تیار شو او نه ئې په مسئله جریانِ نبوت باندې مزید کلام اوکړو ، بالکل خاموشه شو ،حضرت مفتی صاحب اوفرمائیل چه « مونږ یو مناظر سره داسې خاموشه کیدلو سره نه دې لیدلې اونه مو اوریدلی دی ، دا صاحب په خپلې خاموشئ کښې منفرد دې .

۳ ربیع الاول ۹۶ هجری

قادیانیانو سره د تعلقاتو لرلو حکم

سوال :- یو سړې صحیح عقیدې والا دې ، دروژې ، مانځه او زکوٰة پابند دې ، لیکن دهغه دنیوی تعلقات د قادیانی جماعت سره دې ، آیا د داسې سړی نه د جمات دپاره چنده اخستل او د داسې سړی سره تعلقات لرل جائز دی ، او داسې سړی ته د خنزیر نه بدتروئیل او ګڼل څنګه دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : داسې سړې چه د روژې اود مانځه پابند وی لیکن دهغه تعلقات د قادیانی جماعت سره دې که چرته هغه په زړه سره هم هغوی لره ښه ګڼی نو هغه مرتد دې او بلاشبه د خنزیر نه بدتر دې . دهغه سره تعلقات لرل ناجائز دی ، که چرته هغه د جمات دپاره چنده ورکوی نودهغه نه وصولول جائز نه دی ، اوکه چرته هغه د قادیانیانو د عقیدو سره متفق نه وی او نه هغوی لره ښه ګڼی بلکه تجارت وغیره ، د دنیوی معاملاتو حده پورې د هغوی سره تعلق ساتی نو دا سړې مرتد نه دې ، البته ډیر سخت مجرم او فاسق دې . قادیانی زندیق دې ، چه دهغې حکم د عام مرتد نه هم زیات سخت دې ، مرتد اودهغه ځوئ دخپل مال مالکان نه دی ، لهذا دهغوی د بیعې او شراء ، د اجارې او استجارې ، د هبې لین دین وغیره یو تصرف هم صحیح نه دې ،البته که نوسی مال خپله ګټلې وی هغه په کښې تصرف کولې شی ، مګر د زندیق نوسئ هم دخپل ګټلی شوی مال مالک نه دې اود هغه د تصرف نافذ نه دې ، ددې وجه نه قادیانی نه که په هرې ذریعې سره هم څه مال واخستلو نو هغه حلال نه دې .

د تجارت وغیره معاملاتو نه علاوه قادیانیانو سره یو قسم تعلقات هم جائز نه دی .په دې کښې دا مفاسد دی .

(۱) په دې کښې قادیانیانو سره تعاون دې

(۲) داسې قسم معاملاتو کښې عوام قادیانیانو لره د مسلمانانو یو فرقه ګڼی
(۳) په داسې طریقې سره قادیانیانو ته دخپل جال خوررولو مواقع ملاویږی.
ددې وجه نه قادیانیانو سره لین دین او نور هرقسمه معاملاتو کښې قطع تعلق ضروری دی دهغوی سره تعلقاتو ساتلو والا سړې اګرچه هغوی لره بد ګڼی قابل د ملامتیا دې، د داسې سړی پوهول په نورو مسلمانانو باندې فرض دی، فقط والله تعالی اعلم
قادیانیانو سره متعلق مزید مسائل په جلد ۱۱۲ باب المرتدوالبغاوة کښې دی او زیات تفصیل په کتاب الخطروالاباحة کښې.
۲۱ محرم ۹۶ هجری

د حضرت عیسی علیه السلام د شهادت عقیده لرل کفر دې

سوال:- مرزائیانو کتابونه چاپ کولو سره په کلوکښې ئې تقسیم کړه چه په هغې کښې هغوی د قرآن په آیتونو سره ثابت کړی دی چه حضرت عیسیٰ علیه السلام لره یهودیانو شهید کړې دې، څنې مسلمانانو دې عقیدې طرف ته رجوع هم اوکړه نو آیا هغه مسلمانان مرتد اوخارج عن الاسلام او کافر ګڼلې شی اوکه ضعیف الایمان مسلمانان؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: دحضرت عیسیٰ علیه السلام د شهادت عقیده لرلو والا خارج ازاسلام او بلا شبهه کافر دی، ځکه چه نصِ قرآن سره ثابت دی چه هیچا حضرت عیسیٰ علیه السلام لره شهید نه کړئ شو بلکه الله تعالی هغه لره آسمان ته اوچت کړو، قال الله تعالی: ﴿وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمْ ۚ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ ۚ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ ۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿۱۵۷﴾ بَل رَّفَعَهُ اللَّهُ إِلَيْهِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿۱۵۸﴾﴾ ترڅو پورې چه دا خلق توبه او استغفارسره تجدید د ایمان اونه کړی دوی سره دې داسې معامله اوکړئ شی څنګه چه قادیانیانو او نورو مرتدینو سره کولې کیږی ددې تفصیل دا دې چه دوی سره هرقسمه تعلق او کاروبار وغیره ناجائز دې، علاوه ددې نه چه د مرتد په حالتِ ارتداد کښې ګټلې شوې مال دهغه وارثانو ته نه شی ملاویدلې بلکه د مسلمانانو حق دې ددې وجه نه به د بیت المال په مصارفو کښې خرچ کولې شی، نیز د مرتد تصرفات نکاح، شرکتِ مفاوضه، ولایة علی الولد الصغیر، هبه، اجاره، قبض دین وغیره نافذ کیږی نه اود احدالزوجین په ارتداد سره نکاح باطلیږی، ((قال فی التنویر ویبطل منه النکاح والذبیحة والصید والشهادة والارث یتوقف منه المفاوضة والتصرف علی ولده الصغیر والمبایعة والعتق والتدبیر والکتابة والهبة والاجارة والوصیة ان اسلم نفذوان هلک اولحق بدار الحرب وحکم بطل))
(ردالمحتار ص۳۰۷ ج۳) فقط والله اعلم
(۱۴) محرم سنه ۹۶ هجری

د صفر په میاشت کښې واده لره منحوس ګڼل

خلق د صفر په میاشت کښې واده کولو لره بد ګڼی ، یو مولوی صاحب اووئیل « چه د خلقو د نحوست ګمان غلط دې لیکن څما د ورور واده په دې میاشت کښې اوشو نونتیجه ښه نه وه» د مولوی صاحب دا وینا څنګه ده ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د مولوی صاحب د قول « نتیجه ښه نه وه » نه د غلطې عقیدې تائید کیږی ددې وجه نه په هغه باندې توبه لازمه ده ، نیز د کومو خلقو په مخامخ ئې چه دا وئیلی دی دهغوی وړاندې دې دخپلې غلطئ اعتراف او توبه اوکړی . فقط والله اعلم

۱۲ ربیع الاول ۹۵ هجری

« لی خمسة اطفی بها » شرک دې

سوال :- لی خمسة اطفی بها حرالوباء الحاطمه : المصطفیٰ والمرتضیٰ وابناهما والفاطمه تعویذ لګول جائز دی یا نه ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : ناجائز او شرک دې ، فقط والله تعالی اعلم .

۲۴ ربیع الاول ۸۷ هجری

تحقیق د ﴿وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيْرِ ٱللَّهِ﴾

یوه فتوی ستاسو په خدمت کښې پیش کولې شی دهغې جواب راکړئ .

سوال :- ایصالِ ثواب بروحِ بزرګان او هغوی طرف ته څاروی منسوب کول او بیا هغوی لره زیارت ته بوتللو سره ذبحه کول (بسم اللهِ اللهُ اکبر وئیلو سره) او په غریبانانو کښې تقسیمول جائز دی یا نه ؟

الجواب :ایصالِ ثواب للغیرجائز دې ، زیلعی (شرح کنز) درمختار ، فتاویٰ عالمګیری او شامی کښې دا مذکور دی او یو څیز لره غیرالله طرف ته منسوب کول هرګز حرام نه دی بلکه په احادیثو سره ثابت دی ، مشکوٰة شریف باب فضل الصدقة کښې د حضرت سعد بن عبادة واقعه مذکوره ده چه کله دهغه مور وفات شوه نو هغوی پوښتنه اوکړه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم څما مور وفات شوې ده دهغې دپاره کومه صدقه افضل ده ؟ حضور صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل : اوبه . چنانچه هغوی دخپل مور په نوم باندې یو کوهی اوکنلو (مشکوٰة)

په دې سره معلومه شوه چه خیرات وغیره لره اولیاء امت طرف ته منسوب کول جائز دی ، که چرته څوک انکار اوکړی نو هغه منکرِ حدیث دې ،او منکرینو په دې آیتِ کریمې سره استدلال کړې

دي . ﴿وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ﴾ حالانكه باجماع مسلمين دا دهغه څناورو په باره کښې دي چه هغوى باندې د ذبحه په وخت کښې د غير الله نړم واخستلې شى . **ولا خلاف بين المسلمين ان المراد به الذبيحة اذا اهل به لغير الله عند الذبح (احكام القران للجصاص ص۱۳۰ ج۱)**

ومن ههنا علم ان البقرة المنذورة للاولياء كما هو الرسم فى زماننا حلال طيب لانه لم يذكر اسم غير الله عليها وقت ذبح وان كانوا ينذرونها له (تفسيرات احمديه ص۲۲) بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : ايصالِ ثواب بروحِ بزرگان واولياءِ كرام ثابت او موجب د اجراو ثواب دي په دې کښې څه كلام نشته دې ، ليكن دې سره يو قسم تقييداو تخصيص احداث فى الدين او بدعت دې ، د اولياءِ كرامو په نوم باندې څاروىٔ متعين كول او بيا مزارونوته بوتللو سره ذبحه كول ﴿وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ﴾ کښې د داخليدلو د وجه نه شرک دې او دهغې خوړل حرام دى اگر چه په هغې باندې په زرگونو بسم الله الله اكبر وئيلې شوى وى . مجيب چه په جواز باندې كوم دلائل پيش كړى دى . په هغې کښې يو دليل هم مفيد د مدعا نه دې . اوگورئ (قوله) علماءِ كرام متفق دى چه هركارِ خير الخ (اقول) په دې تقريرسره دومره ثابت شو چه ايصالِ ثواب الى الغير مطلقاً جائز دې . او په دې کښې مونږ ته هم څه كلام نشته دې البته دې دپاره څه وخت متعين كول او قيود لگول بدعت دې چه دهغې هيڅ ثبوت نشته دې ،

(قوله) منكرينو په ﴿وَمَآ أُهِلَّ بِهِۦ لِغَيۡرِ ٱللَّهِ﴾ استدلال كړې دې الخ (اقول) مجيب په هغه ټول تقريرسره د نذرلغيرالله د اثبات كوشش كړې دې اود احكام القران للجصاص حواله ئې وركړې ده ، ((**ان المراد به الذبيحة اذا اهل بها لغير الله عند الذبح**)) .ليكن دهغې نه وړاندې ئې نظر وانه چولو چرته چه مصرح دى ((**وظاهر قوله عالى وما اهل به لغير الله يوجب تحريمها اذا سمى عليها بسم غير الله لان الاهلال به لغير الله هو اظهار غير اسم الله ولم يفرق الاية بين تسمية المسيح وتسمية غيره بعد ان يكون الاهلال به لغير الله اه (احكام القران ص۱۲۵ ج۱)**))

بالفرض د ماهل به لغيرالله تخصيص ذبح باسم غيرالله سره تسليم هم كړلې شى نو د منذورلغيرالله حرمت په ((وما ذبح على النصب)) کښې مصرح دى ،

دويم حواله د تفسيرات احمديه وركړې ده ((ان البقرة المنذورة للاولياء اهـ ددې مطلب دادې چه نذر خو د الله دپاره اومنلې شى او ثواب د اولياؤ دپاره وى ، دا وضاحت پخپله مصنف په منهيه کښې فرمائيلې دې ، (بيان القرآن) ددې په جواز کښې هيڅ كلام نشته دې ، كه چرته اولياء الله لره متصرف فى الامور او د نفعې او نقصان مالک گڼلو سره دهغوى د رضا دپاره څاروىٔ ذبحه

کوی نو دا بلا شبهه په ما اهل به لغیر الله کښې داخل دې او نن سبا د عوامو عقیده هم دا وی ((قال العلماء لو ان مسلما ذبح ذبیحة وقصد بذبحها التقرب الی غیر الله تعالی صار مرتدا وذبیحة مرتد)) (تفسیر نیشاپوری) امام رازی رحمة الله علیه په خپل تفسیر کښې صراحةً ددې حرمت بیان کړې دې او ټول فقهاء کرام هم ددې په حرمت باندې متفق دی ، درمختار کښې دی : ((ذبح لقدوم الامیر ونحو لانه سنة الخلیل علیه السلام واکرام الضیف اکرام الله تعالی والفارق بینهما ان قدمها لیاکل منها کان الذبح لله تعالی والمنفعة للضیف او للولیمة وان لم یقدمها لیاکل منها بل یدفعها لغیره کان لتعظیم غیر الله فتحرم وهل یکفر قولان انتهی الاشباه والنظائر)). فقط والله تعالی اعلم ۲۴ محرم سنه ۳۹۵ هـ

د سائبې تحقیق

سوال :- حضرت تهانوی رحمة الله علیه په بیان القرآن کښې د سائبې حرمت ثابت کړې دې او حضرت مفتی محمد شفیع صاحب رحمة الله علیه په معارف القرآن کښې حلال لیکلې دې او وجه ئې دا بیان کړې ده چه سائبې ته حرام وئیلو سره د مشرکانو د عقیدې تائید کیږی ، ستاسو تحقیق څه دې ؟ سائبه په ما اهل به لغیر الله کښې ده یا نه ؟ نیز د څارؤو نه علاوه متهائی وغیره چه د غیر الله د نذر په طور باندې تقسیمولې کیږی هغه حلال دی یا حرام ؟ او ما اهل به لغیر الله هغې ته شامل دې یا نه ؟ بینوا بیانا شافیا ، توجروا اجراوافیاً ،

الجواب باسم ملهم الصواب : حضرت مفتی محمد شفیع صاحب په امداد المفتین ص ۷۴۳ ج ۲ کښې د سائبې د حلت طرف ته د حضرت تهانوی رحمة الله علیه رجوع نقل کړې ده ، د حضرت مفتی صاحب د طرف نه سوال او د حضرت تهانوی رحمة الله علیه جواب د امداد المفتین نه نقل کولې کیږی ،

سوال :- یو فتوی د ریاست قرولی د درباره (حلت) سائبه وبحیره وغیره دلته راغلې ده چه په هغې کښې د حضرت هم تصدیق دې ، غالباً د تصدیق په نقل کښې څو غلطی نشته دې ځکه چه د بیان القرآن جدید په حاشیه کښې هم حضرت ، هم دې صورت ته ترجیح ورکړې ده ، او څه یاد دی ، زبانی هم حضرت نه یو څو جملې احقر اوریدلی دی مگر په هغې کښې یو مشکل د هغه وخت نه راروان دې هغه دادې چه صورت ثالثه چه په هغې کښې اراقهٔ دم لغیر الله مقصود نه دې مگر د نذر لغیر الله په حد کښې خو داخل دې اود منذور لغیر الله په حرمت باندې صاحب بحر عبارت ذیل کښې اجماع مسلمین نقل کړې ده ، په هغې سره معلومیږی چه د داسې څاروی د حلت دپاره صرف اذن مالک کافی نه دې بلکه د مالک دخپل نذر نه رجوع کول هم ضروری دی ، او که چرته سائبه

وغیره څاروو او منذورلغیرالله کښې څه فرق وی نو بې شک دا شبهه رفع کیدلې شی مګر ماته په دې دواړو کښې څه فارق معلومه نه شو چه اصل علت تقرب الی غیرالله دې هغه په دواړو کښې یوشان دې ، صرف بحیره سائبه کښې صیغه د نذر نشته دې که چرته کیدلې شی نو هغې باندې نظر اچولو سره دهغې حل اوفرمائې دې دپاره چه اشکال رفع شی اودهغې جواب هم اولیږلې شی۔

جواب : ددې مسئلې متعلق څما رایه باندې درې دوره تیرشوی دی ، یو د زید د موافقت (حرمت) او په ما په تفسیرکښې هم دې لره اختیارکړې دې ، دویم د تردد ، د تفسیرد جلدثالث په منهیه کښې دې تردد لره ښکاره کړې دې ، دریم د بکر په موافقت کښې (حلت) اود امداد الفتاوې په فتوی منقوله سوال کښې دهغې حکم کړې دې چه په تفسیر کښې زماناً متاخر دې . پس اخیررایه هم دا ده او ړومبنئ دواړه رائې مرجوع عنه دی چه دهغې خلاصه دا ده چه سوائب په ماهل به لغیرالله کښې داخل نه دی څکه د ناذر مقصد دهغې ذبح نه ده پس د هغې حرمت به د کوم بل عارض (عدم اذن المالک) نه وی چه دهغې په ارتفاع سره به حرمتِ اکل بعدالذبح مرتفع کیږی ، چنانچه په کثرت سره مفسرینو د آیت ((**یا ایها الناس کلوا مما فی الارض حلالاً طیبا**)) سببِ نزول هم دې تحریمِ سوائب لره لیکلې دې او د آیت نه ئې د حلت اثبات اود حرمت نفی کړې ده او بعضو چه کوم یو بل سببِ نزول لیکلې دې هغوی هم دهغه حلت نفی اود حرمت اثبات اونه کړو نو مسئله متفق علیه شوه البته څما په تحقیق کښې ((**ما اهل به لغیرالله**)) کښې یو دویم عموم دې یعنې **((منذوربه لغیرالله غیرحیوان))** لره هم د حرمت حکم شامل دې مګر په دې تفصیل سره چه د حیوان حرمت مدلولِ نص بلاواسطه دې **((لان الایات وردت قطعاً فی الحیوانات))** اود غیرِ حیوان حرمت مدلول بواسطه قیاس دې . **((لاشتراك العلة وهی نیة التقرب الی المخلوق))**. د بحر فتوی هم په دې قیاس باندې مبنی ده ، باقی چه تاسو کوم خلجان لیکلې دې دهغې جواب په قواعدو سره دادې چه **((منذوربه لغیرالله))** کښې هغه تصرف چه په هغې کښې تقریر دې د ناذر غرض د باطل حرام دې **((لان اعانة الحرام حرام))** او چه په کوم تصرف کښې ابطال دې د غرض ناذر هغه جائز دې پس د ((**ما اهل به لغیرالله**)) په ذبح او تناول کښې خو تقریردې ددې غرض اراقه دم ددې وجه نه حرام دې اود سوائبو په ذبح او تناول کښې ابطال دې دهغې غرض ددې وجه نه حرام نه دې ،او د بحر په جزئیاتو کښې د مجاورینو انتفاع یا ایقادِ قنادیل وغیره دا ټول تقریر دې د ناذر غرض څکه حرام دې ، په دې سره فرق رااوتلو د سوائبو په تناول کښې او د منذور للقبور په تناول کښې ، والله اعلم :

کتبه اشرف علی ۳ربیع الثانی سنه ۵۴ هجری

سوائب او منذورللقبور کښې یو بل فرق هم معلومیږی هغه دادې چه د منذورللقبور حرمت د تقرب الیٰ غیرالله د وجه نه دې او تقرب د قربت په واسطې سره دې ، او تصدق واراقهٔ دم شرعاً

قربت دې مگر محض تسبیب لره شریعت قربت نه دې گرځولې اگرچه مسبب هغه قربت گڼی لهذا سوائبو کښې تقرب الی غیرالله اونه موندلې شو چه علتِ تحریم دې .

غرض داچه سائبه فی نفسه حلاله ده مگر عدمِ اذن د مالک د وجه نه حرامه ده . که چرته د مالک د طرف نه صراحةً یا د اباحتِ عامه د لاندې اذن اوموندلې شی نو سائبه حلاله ده د «**ما اهل به لغیرالله**» په عموم کښې متهائی وغیره هم داخله ده ، او د «**ما ذبح علی النصب**» بالاستقلال سره ذکر په دې باندې قرینه ده چه «**ما اهل به لغیرالله**» حیوان وغیرحیوان دواړو لره شامل دې او که چرته دې لره حیوان سره خاص اوساتلې شی نو د غیرِ حیوان حرمت به ثابت بالقیاس وی بعلة التقرب الی غیرالله . فقط والله تعالی اعلم

۲۳ جمادی الاولیٰ ۹۶ هجری

نجومی ته لاس ښودل

سوال :- څه فرمائی علماءِ کرام په دې مسئله کښې چه یو مولوی صاحب دا وائی چه نجومی ته لاس ښودلوسره حالات معلومول جائز دی . علمِ غیب خو صرف الله تعالی ته دې . نجومی اسبابو باندې نظر کولوسره د نتیجې پیشگوئی کوی څنگه چه د موسمیاتو محکمه او نورې مختلفې محکمې او ماهرینِ فن د اسبابو لاندې پیشگوئیانې کوی راکوی . نیز بعضې خلق دا وائی چه دا علم الله تعالی حضرت ادریس علیه السلام ته ورکړې وو او نجومی چه د حوادثو د واقع کیدلو خبر ورکوی هغه امرِ تقدیری د نجوم په قواعدو سره ښودلې کیږی دا په علمِ غیب کښې شمیر نه دې . آیا د مسلمانانو دپاره دا عقیدې ساتل شرعاً جائز دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اسبابو سره متعلق عامه قاعده هم داده چه که چرته هغې لره مؤثراونه گڼلې شی بلکه د سببیت په درجه کښې ساتلوسره مسبب باندې استدلال اوکړئ شی نو دا جائز دی مگر شریعت په دې قاعدې سره علمِ نجوم لره مستثنیٰ گرځولې دې یعنې نجوم سره د سبب په درجه کښې هم واقعاتو باندې استدلال سره په سختئ سره منع فرمائیلې ده . ددې استثناء د حکمت په پوهه کښې راوستل ضروری نه دی . سره ددې نه په ظاهره دا حکمت معلومیږی چه په دې کښې دومره غلوشوې ده چه دې طرف ته متوجه کیدلو والا بالعموم د نجوم د تاثیر قائلیږی . محض سببیت باندې توقف نه شی کولې . نیز په دې علم کښې هیڅ فائده نشته دې بلکه بعضې وختونوکښې د ډیرو پریشانیانو سبب جوړیږی . علاوه ددې نه دا هم وئیلې کیدلې شی چه شریعت د نجوم د سببیت انکارکوی یعنې نجومی چه د کومو امورو نسبت نجوم طرف ته کوی شریعت دهغې تغلیظ کړې دې هسې خو مطلقاً سببیت بالخصوص شمس اوقمرکښې مشاهده ده . دا هم وئیلې کیدلې شی چه علمِ نجوم او علم فراست په اصل کښې صحیح دی مگر قواعد ئې په کړ

دلیل سره ثابت نه دی ددې وجه نه په دې کښې عموماً غلطی واقع کیږی چه په بعضې وختونو کښې د بدګمانۍ باعث جوړیږی او بدګمانۍ سره فتنه ، منافرت او نور ډیر مفاسد پیدا کیږی ، چنانچه د غل د شناخت عمل هم ددې وجه نه ممنوع دې .

افلاطون سره به چه چا ملاقات کول غوختل نو ړومبئ به ئې د هغه تصویر راغوختلو سره د فراست په ذریعې سره به ئې د هغه اخلاق معلومول که د ملاقات قابل به وو نو هغه ته به ئې اجازت ورکولو ، د یو کس تصویر کتلو سره ئې د ملاقات نه انکار اوکړو نو هغه اووئیل چه د افلاطون فراست صحیح دې واقعی په ما کښې رذائل وو مګر اوس ما د هغې اصلاح کړې ده چه هرکله د افلاطون په شان مشهورصاحبِ تصرف اشراقی نه غلطی کیدلې شی او هغه بدګمانی پیدا کولې شی نو بل څوک څنګه محفوظ پاتې کیدلې شی ، غرض دا چه شریعت ددې نه منع فرمائیلې ده او په دې باندې سخت وعیدونه راغلی دی .

(۱) من اتی عرافا فسئاله عن شیء لم تقبل له صلاة اربعین لیلة (صحیح مسلم ،مسند احمد بن حنبل)

(۲) من اتی عرافا او کاهنا فصدقه بما یقول فقد کفر بما انزل علی محمد (مسند احمد، مستدرک حاکم)

(۳) من اتی کاهنا فصدقه بما یقول اواتی امراة حائضا اواتی امراة فی دبرها فقد برء مما انزل علی محمد (سنن اربعه، مسند احمد)

(۴) من اتی کاهنا فسئاله عن شیء حجبت عنه التبوبه اربعین لیلة فان صدقه بما قال کفر (طبرانی)

قال فی رد المحتار تحت (قوله التنجیم) وافاد ان تعلم الزائد علی هذا المقدار (ای مقدار مایعرف به مواقیت الصلوة والقبلة) فیه باس بل صرح فی الفصول بحرمته وهو مامشی علیه الشارح والظاهر ان المراد به القسم الثانی دون الاول ولذا قال فی الاحیاء ان علم النجوم فی نفسه غیر مذموم لذاته اذهو قسمان الخ (ثم قال) ولکن مذموم فی الشرع وقال عمر تعلموا من النجوم ما تهتدوا به فی البر والبحر ثم امسکوا وانما زجر عنه من ثلاثة اوجه احدها انه مضر باکثر الخلق فانه اذا القی الیهم ان هذه الاثار تحدث عقیب سیر الکواکب وقع فی نفوسهم انها المؤثرة وثانیها ان احکام النجوم تخمین محض ولقد کان معجزة لادریس علیه السلام فیما یحکی وقد اندرس وثالثها انه لافائدة فیه فان ما قدر کائن والاحتراز عنه غیر ممکن اهـ ملخصا (ردالمحتار ص ج)

دا وئیلې شوی دی چه علم نجوم حضرت ادریس علیه السلام ته د وحی په ذریعې سره ښودلې شوې وو . اولاً خو دا خبره ثبوت ته نه رسی ، ثانیاً د نجوم قواعد په سند سره ثابت نه دی چه هغې باندې اعتماد اوکړئ شی . او دا اووئیلې شی چه دا هم هغه علم دې چه حضرت ادریس علیه السلام ته ورکړئ شوې وو . ثالثاً پخپله منجمین اود هغوی نه بوښتنې والا عام طور باندې

کواکبو لره متصرف اوفاعل گڼی چه شرکِ جلی دې . فقط والله تعالی اعلم
۶جمادی الاولی ۱۳۹۶هج

د ترور د خوئ نه پردې کولو لره بدګڼل کفر دې

سوال :- د ترور . ماما . د چاچا (تره) د ځامنو نه پردې لره بدګڼلو والا دپاره شرعاً څه حکم دې ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د ترور د خوئ وغیره نه پرده فرض ده او د شریعت کوم حکم لره بدګڼل کفر دې . فقط والله تعالی اعلم
۳ ذی قعده سنه ۸۷ هجری

جی ایم سید په کفر کښې جید

سوال :- کتاب ((جئین ذنومو)) تصنیف جی ایم سید طابع وناشر نورمحمدپلیجی . پیشِ خدمت دې . تحریراوفرمائې چه ددې د مصنف او طابع اوناشر په باره کښې د شریعت حکم څه دې ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : ما دې کتاب لره په ډیرو ځایونوکښې کتلې دې نو معلومه شوه چه دا د صریح او د ناقابلِ تاویل کفریاتو مجموعه ده په دې کښې مذهب او خداپرستئ لره د وهم پرستئ ثابتولو باربار کوشش کړئ شوې دې . د الله تعالی صفاتو سمع . بصر . رزق . رضا . غضب وغیرها اود اسلام بنیادی عقائدو خلقِ انسان . حیات بعدالموت . برزخ . قیامت . پل صراط. میزان. جنت او دوزخ . حج . طواف . رمی . سعی . قربانی . صدقات . سنتی د څاروُو حلت او حرمت . عبادات . اوراد . وظائف او روژه وغیرها احکام لره قدیم او وهم پرستی ګرځولی دی (ص ۱۰۴) دا د نمونې په طور باندې ذکرکړئ شو ګنې دهغه دوو سوو صفحو په کتاب کښې شاید یو صفحه هم د الحاد او کفر نه خالی وی . انتهائی د حیرت او تعجب مقام دې چه د مسلمانانو په حکومت او ملت کښې داسې صریح دْ اسلام سره دښمنی اود عقائدو اود اسلام د اصولو پورې خانده اود صریح کفراو الحاد د نشرواشاعت جرات څنګه اوشو ؟ بیا مسلمانانو او مسلم حکومت هغه برداشت څنګه کړو ؟ حکومت باندې فرض دی چه د هغه کتاب د ضبط کولو فوری حکم ورکړی او داسې مردود د ښمنانِ اسلام ته د ټولو په وړاندې یو عبرتناکه سزا ورکړی او عامة المسلمین . خصوصاً په علماء کرامو باندې فرض دی چه ددې ښکاره توهینِ اسلام اود کفروالحاد د نشرواشاعت خلاف احتجاج اوکړی اود هغې د بندولو دپاره دې د حکومت نه مطالبه اوکړی . مسلمانانو دپاره دهغه کتاب د مصنف اود طابع او ناشرسره هیڅ قسمه تعلق ساتل جائز

نه دی . دهغه مرتدینو نکاح هم باقی پاتې نه شوه ، دهغوی په ښځو باندې فرض دی چه فوراً دې د هغوی نه جدا شی هغوی سره د ښځې په شان تعلق ساتل به په زنا کښې شمیروی اود هغوی نه پیدا کیدلو والا اولاد به ولدالزنا وی ، والله یقول الحق وهو یهدی السبیل

۱۳ جمادی الاولی ۸۸ هجری

نور اوبشریت

سوال :- رسول الله صلی الله علیه وسلم لره نور ګڼل څنګه دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د نور معنی ده رڼا . چنانچه الله تعالی سپوږمۍ ته نور فرمائیلې دې « **هو الذی جعل الشمس ضیاءً والقمر نورا** » رڼا چونکه پخپله ښکاره کیږی او نورو څیزونو لره هم روښانه او ښکاره کوی ددې وجه نه د نور التزامی معنی ده ((الظاهرالمظهر)) هم په دې مناسبت سره انبیاءِ کرامو علیهم الصلوة والسلام ته هم نور وئیلې کیږی ځکه چه هغوی پخپله هم په هدایت باندې دی او نورو دپاره هم وصول الی الله لارو لره ښکاره کولو والا او د صراطِ مستقیم هدایت کولو والا . بلکه په دې معنې سره هرمقتدا نور دې . حدیث کښې د ((اللهم اجعلنی نوراً)) دعا نه هم دا مراد دی . د نورالدین . نورالاسلام . نورالله وغیره نوم ایخودلو عام دستور دې . په دې سره هم دا مقصد دې . یعنې د دین او اسلام هدایت کولو والا ، نور او بشریت کښې هیڅ منافات نشته دې ګنې د بشرنوم نورالدین وغیره ایخودل به جائز نه وې . هم دغه شان به د بشردپاره ((اللهم اجعلنی نوراً)) دعا جائز نه وې ،ځکه چه ددې معنی به دا وې چه « یا الله هغه لره د بشریت او انسانیت نه اوباسه » قرآن کریم کښې هم دینی هدایت ته نور او ګمراهئ ته ظلمت وئیلې شوی دی . ﴿ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا ﴾ هم دا نورِ هدایت به د محشرپه ورځ پره کیږی ، ﴿يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم ﴾ الله تعالی پخپله دخپل ذات په باره کښې فرمائی ﴿ اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ مفسرینو حضراتو دلته هم نور په معنی د هدایت فرمائیلې دې یعنې الله تعالی د زمکې او اسمانونو ټولو مخلوقاتو ته هدایت ورکولو والا دې ،د بنده په خیال کښې ددې زیات واضح اوِ زیات جامع مطلب دادې چه څنګه د رڼا کښې استفاده کولې کیږی هم دغه شان زمکه او آسمان او په دې دواړو کښې چه څه دی دهغه ټولو وجود او صفات محض د ربِ کریم فیض دې .

حقیقت دادې چه نور په معنی د هدایت سره اصلِ کمال دې او دا د ظاهری رڼا نه بدرجها زیاته افضله ده . چنانچه نمر . سپوږمۍ او ستوری د ظاهری نور کیدلو باوجود د بشر خادمان دی .

﴿وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ﴾ چونکه بشر اشرف المخلوقات دي . ددې وجه نه الله تعالى د نورِ هدايت دپاره هم بشر لره منتخب اوفرمائيلو . ارشاد دې ﴿إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ﴾ منکرينِ بشريت حضور صلى الله عليه وسلم لره د اشرف المخلوقات د جنس اود بشريت د اعلى ترين مقام نه غورځولو سره په کوم مخلوق کښې داخلول غواړي ؟ که چرته د هغوى مطلب دادې چه د ملائکو په شان دوى هم په مجرداتو کښې دې نو دا د مدعيانِ محبت او د کم عقل دوست په شان د محسنِ اعظم صلى الله عليه وسلم توهين کوى . الله تعالى په ملائکو باندې حضرت آدم عليه السلام ته سجده اوکړه . حضورصلى الله عليه وسلم خو د حضرت آدم عليه السلام نه هم افضل دې ،بشريت او رسالت کښې د تضادِ کفارعقيده وه . هغوى وئيل چه رسول الله صلى الله عليه وسلم صرف فرښته کيدلې شى . الله تعالى دهغوى په هغه غلطه عقيده باندې قرآن کريم کښې ځائ په ځائ رد فرمائيلې دې .

الغرض حضوراکرم صلى الله عليه وسلم نور هم دې او بشر هم . د دوى د بشريت انکار د قرآن د نصوصو خلاف او د دوى صلى الله عليه وسلم توهين لره مستلزم کيدلو د وجه نه کفر دې . فقط والله تعالى اعلم . **۲۵ شوال سنه ۹۱ هجرى**

مسلمان ته کافر ويل کفر دې

سوال :- څه فرمائى علماءِ کرام په دې مسئله کښې چه اميرِ بادشاه ديو دينى جماعت د يو حلقې ناظم وو . او کمال الدين صاحب دهغه جماعت مرکزى ناظم . اميرِ بادشاه په جماعت کښې دا مسئله پورته کړه چه امام مسلم لره مشرک اوګرځوئ ، دا مسئله د هغه جماعت د شورىٰ زيرِ غورروه اميرِ بادشاه دومره سختوالې اختيارکړو چه کوم کتابونه چاپ شوى دى او هغې باندې رحمه الله ليکلې شوى دى هغه کټ کړئ شورىٰ فيصله ورکړه چه ترڅو پورې د مسئلې آخرى فيصله شورىٰ ورنه کړى ترهغې پورې رحمه الله نه شى کټ کيدلې . په دې باندې اميرِ بادشاه اووئيل زه د داسې جماعت يو کار هم نه کوم او د جماعت په کار کښې به هيڅ حصه نه اخلم يعنې د جماعت نه به جدا شم . او عملى طور باندې جدا شو . د مرکزى ناظم کمال الدين صاحب په ميټنګ کښې ټول زور په دې خبرې باندې وو چه امام مسلم رحمه الله هيچرې مشرک نه وو . بلکه کلک مؤمن وو . اتفاقاً په يو بله مسئله باندې د مرکزى ناظم کمال الدين صاحب اود جماعت اميراود شورىٰ په ټولو ارکانو کښې اختلاف شو . اميرِ جماعت او ټوله شورىٰ يو طرف . او کمال الدين صاحب مرکزى ناظم ځان له بل طرف ته وو نو اميرِ بادشاه پخپله مسئله باندې ټينګيدلو سره پخپل پوره طاقت سره کمال الدين صاحب سره شو . براۓ کرم د قرآن او حديثو په رڼا کښې مونږ ته تحرير کړئ چه

مونږ دهغوی سره څه رویه اختیارکړو ، اوس مو اوریدلی دی چه صحیح هم دی چه کمال الدین صاحب دهغه جماعت امیرجوړ شوي دي او امیرِ بادشاه مرکزی ناظم جوړ شوي دي ، بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د حضرت امام مسلم رحمه الله مقام خو ډیر اوچت دي ، يو ادنٰی مسلمان ته هم کافریا مشرک وئیلو والا پخپله کافرکیږی ، لهذا امیربادشاه چه ترڅوپورې د توبې او د تجدیدِ ایمان اعلان اونه کړی ترهغه وخته پورې دهغه سره هیڅ قسمه تعلق ساتل جائز نه دی . که چرته امیرِ بادشاه واده کړې وی نو دهغه نکاح دې هم دوباره اوکړئ شی ، د تجدیدِ ایمان نه پس تجدیدِ نکاح هم لازمه ده ، کمال الدین صاحب اګرچه د تکفیرِ مؤمن په شان د کفر مرتکب نه شو مګر امیربادشاه سره د تعاون د وجه نه فاسق دې ترڅوپورې ئې چه د هغه سره د تعلق کتېکولو اعلان نه وی کړې ترهغه وخته پورې دهغه سره هم هیڅ قسمه تعلق ساتل جائز نه دی حکومت باندې فرض دی چه هغه دواړو ته عبرتناکه سزا ورکړی ، ((عن ابن عمر رضی الله عنه تعالی عنهما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ایما رجل قال لاخیه کافر فقد باء بها احدهما (متفق علیه) وعن ابی ذر رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یرمی رجل رجلاً بالفسوق ولا یرمیه بالکفر الا ارتدت علیه ان لم یکن صاحب کذلك (رواه البخاری) فقط والله تعالی اعلم)).

۱۰ جمادی الاخره ۹۵ هجری

رسائل

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لَا یُؤْمِنُ اَحَدُکُمْ حتی یکون هواه تبعاً لما جئت به (شرح السنه)

د ایمان او کفر معیار

(۱) ګاندهی لره مسلمان ګڼړل کفر دې

(۲) د مسلمان تعریف

سوال - ګاندهی په جلسه عام کښې تقریرکولوسره دا الفاظ اووئیل ((څما په فکر کښې نه راځی چه زه کلمه ولې نه وایم ؟ زه ولې د الله تعالی تعریف ونه کړم ؟ ولې زه محمد

لره خپل پیغمبرونه گڼم ، ماته د ټولو مذاهبو او د دهرمیانو په مهاتماؤ او پیغمبرانو کښې شک دې›› آیا په مذکوره الفاظو وئیلوسره ګاندهی ته مسلمان وئیلې کیدلې شی اوکه نه ؟ جواب زر راکړئ ځکه چه ماته د یو تبلیغی رسالې دپاره ضروری دې ، بینوابالبرهان اجرکم الرحمٰن

الجواب باسم ملهم الصواب : د ایمان تعریف دادې : ‹‹**هو التصديق بما علم مجيء الرسول صلى الله عليه وسلم به اجمالا فيما علم اجمالا وتفصيلاً فيما علم تفصيلاً**›› په دې تعریف کښې د تصدیق نه مراد تصدیقِ منطقی یعنې معرفت اوادراکِ نسبت نه دې اونه تصدیقِ لغوی ‹‹**اى نسبة الصدق الى القائل**›› مراد دې بلکه مقصود تصدیقِ شرعی دې چه د امورِ ثلاثه مجموعه دې (۱) معرفت (۲) تصدیقِ لغوی (۳) انقیادواستسلام ، یا داسې اووئیلې شی د ایمان حقیقت صرف تصدیقِ لغوی دې ، مګر د ایمان د تحقق دپاره معرفت او انقیاد شرط دې . عندالجهمیه ایمان صرف معرفت دې ‹‹**وهو مردود لانها غير اختيارية والايمان اختيارى لكونه مكلفاً به والتكليف على الافعال الاختيارية ، وايضاً قوله تعالى فاعلم انه لا اله الا الله اى اكتسبه يدل على كون الايمان كسبياً والمعرفة ليست بكسبية وايضاً المعرفة كيف والتصديق فعل وبينهما تضاد**››

د قرآن کریم نصوص هم د جهمیه تردید کوی ﴿وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ، ٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يَعْرِفُونَهُۥ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَآءَهُمْ ، فَلَمَّا جَآءَهُم مَّا عَرَفُوا۟ كَفَرُوا۟ بِهِۦ﴾ **وقال الله تعالى حكايةً عن موسى عليه السلام مخاطباً لفرعون** ﴿قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنزَلَ هَـٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّى لَأَظُنُّكَ يَـٰفِرْعَوْنُ مَثْبُورًا﴾

غرض دا چه د ایمان دپاره صرف معرفت کافی نه دې بلکه تصدیق او انقیاد هم لازمی دې :

‹‹قال امام الحرمين فى الارشاد التصديق على التحقيق كلام النفس ولكن لا يثبت الامع العلم الخ قال ابن الهمام وظاهر عبارة الاشعرى فى هذا السياق ان التصديق كلام للنفس مشروط بالمعرفة يلزم من عدمها عدمه ويحتمل ان الايمان هو المجموع من المعرفة والكلام النفسى فيكون كل منهما ركنا من الايمان فلا بد فى تحقيق الايمان على كلا الاحتمالين من المعرفة اعنى ادراك مطابقة دعوى النبى صلى الله عليه وسلم للواقع ومن امر آخر هو الاستسلام الباطن والانقياد بقبول الاوامر والنواهى المستلزم للاجلال وعدم الاستخفاف (مع التبرى من الكفر الذى كان فيه) وهذا الاستسلام الباطن هو المراد بكلام النفس وبه عبر المصنف (اى

الغزالی) فی کلامه علی الایمان والاسلام وانما قلنا انه لا بد مع المعرفة من الامر الاخر وهو الاستسلام الباطن لما تقدم من ثبوت مجرد تلك المعرفة مع قیام الكفر الخ قال العلامة الزبیدی فی شرح الاحیاء الاظهر ان التصدیق قول للنفس غیر المعرفة لان المفهوم من التصدیق لغة هو نسبة الصدق الی القائل وهو فعل والمعرفة لیست فعلاً انما هی من قبیل الكیف المقابل لمقولة الفعل فلزم خروج كل من الانقیاد الذی هو الاستسلام ومن المعرفة عن مفهوم التصدیق لغةً مع ثبوت اعتبارهما شرعاً فی الایمان وثبوت اعتبارهما بهذا الوجه علی انهما جزء ان لمفهومه شرعا او شرطان لاعتباره لاجراء احكامه شرعا والثانی هو الاوجه اذفی الاول یلزم نقل الایمان من المعنی اللغوی الی معنی اخر شرعی وهو بلا دلیل یقتضی وقوعه منتف لانه بخلاف الاصل فلا یصار الیه الا بدلیل بل قد كثر فی الكتاب والسنة طلبه من العرب واجاب من جاب الیه دون استفسار عن معناه وان وقع استفسار منهم فانما هو عن متعلق الایمان وعدم تحقق الایمان بدون المعرفة والاستسلام لا یستلزم جزئیتهما لمفهومه شرعا لجواز ان یكونا شرطین للایمان شرعا وحقیقة التصدیق بالامور الخاصة بالمعنی اللغوی واذا تقرر ذلك ظهر ثبوت التصدیق لغة بدونهما مع الكفر الذی هو ضد الایمان اه ونأقش فی بعضه العلامة الالوسی فقال بعد الكلام وحاصل ذلك منع حصول التصدیق للمعاند فانه ضد الانكار وانما الحاصل له المعرفة التی هی ضد النكارة والجهالة وقد اتفقوا علی ان تلك المعرفة خارجة عن التصدیق اللغوی وهو المعتبر فی الایمان)). (فتح الملهم ج:)

غرض داچه تصدیقِ لغوی د معرفت او انقیاد نه جدا شی یا نه شی بهرکیف د ایمان د تحقق دپاره انقیاد ضروری دې د انقیاد نه سوا زبانی اقرار هم معتبرنه دې . اظهارِ حق کنبې د هرقل الفاظ خومره اهمیت لری مګر بیا هم د فقدانِ انقیاد د وجه نه هغه ته مؤمن نه شی وئیلې کیدلې . د انبیاءِ کرامو علیهم السلام د محاسنو بیانولو نه پس هرقل وائی ((فان كان ما تقول حق فسیملك موضع قدمی هاتین وقد كنت اعلم انه خارج ولم اكن اظن انه منكم فلو انی اعلم ان اخلص الیه لتجشمت لقاءه ولو كنت عنده لغسلت عن قدمیه. قال هرقل هذا ملك هذه الامة قد ظهر، اتاه كتاب من صاحبه یوافق رای هرقل علی خروج النبی صلی الله علیه وسلم وانه نبی)) فقال یا معشر الروم هل لكم فی الفلاح والرشد وان یثبت ملككم فتبایعوا هذا النبی)) (بخاری)

وفی الفتح عن الطبرانی ((فقال قیصر اعرف انه كذلك وفی مرسل ابن اسحاق ان هرقل قال ویحك والله انی اعلم انه نبی مرسل) وفی مسند احمد انه كتب من تبوك الی النبی صلی الله علیه وسلم ان مسلم فقال النبی صلی

الله علیه وسلم کذب بل هو علی نصرانیته وفی کتاب الاموال لابی عبید بسند صحیح من مرسل بکر بن عبدالله المزنی نحوه ولفظه فقال کذب عدوالله لیس بمسلم فعلی هذا اطلاق صاحب الاستیعاب انه امن ای اظهر التصدیق لکنه لم یتمر علیه ولم یعمل بمقتضاه بل شح بملکه واثر الفانیته علی الباقیة فالله الموفق (فتح الباری جلد[1])

قال النووی لا عذر فیما قال لوانی اعلم لتجشمت لانه قد عرف صدق النبی صلی الله علیه وسلم وانه شح بالملک ورغب فی الریاسة فاثرهما علی الاسلام وقد جاء ذلک مصرحا به فی صحیح البخاری (عمدة القاری ج)

هرقل زبان سره هم اقراراوکړو او لیکل ئې هم واستول چه زه مسلمان یم . سره ددې نه حضورصلی الله علیه وسلم دهغه تکذیب اوفرمائیلو . ځکه چه انقیاد نه وو . حضرت ورقه بن نوفل باندې هم صرف دهغه د اقرار او الفاظو د وجه نه د مسلمان کیدلو حکم نه شی لګیدلې . بلکه د حضورصلی الله علیه وسلم د روئې نه د دوی ایمان ثابت نه شو . ابوطالب د حضورصلی الله علیه وسلم ځومره عقیدتمند وو د اسلام په اشاعت کښې ځومره تکالیف برداشت کړه په قول اوعمل دواړو سره ئې د حضورصلی الله علیه وسلم مدد کولو . حضورصلی الله علیه وسلم ته خطاب کولوسره فرمائی:

فدعوتنی و علمت انک صادق — ولقد صدقت وکنت قبل امینا
والله لن یصلوا الیک بجمعهم — حتی اوسد فی التراب دفینا
فاصدع بامرک لاتصبک عضاضة — وابشر بذاک وقر منک عیونا
و لقد علمت بان دین محمد — من خیر ادیان البریة دینا
لولا الملامة او حذاری سبة — لوجدتنی سمحاً بذاک مبینا

ددې نه باوجود د انقیاد نه کیدلو د وجه نه ابوطالب ته مؤمن نه شی وئیلې کیدلې

((نقل فی فتح الملهم قول الحافظ ابن تیمیة بل ابوطالب وغیره کانوا مع محبتهم للنبی صلی الله علیه وسلم ومحبتهم لعلو کلمته من عدم حسدهم له وعلمهم بصدقه واقرارهم به حملهم الفهم لدین قومهم و کراهتهم لفراقه وذم قریش لهم علی عدم اتباعه علی دینه[] القویم وهدیه المستقیم فلم یترکوا الایمان لعدم العلم بل لهوی الانفس فکیف یقال معهذا ان کل کافر انما کفر لعدم علمه بالله اه وعلی هذا فالکفر انواع کفر انکار و کفر جحود و کفر عناد و کفر نفاق یعنی ان کان التکذیب ای عدم التسلیم بالقلب وباللسان جمیعاً فهو الاول

[1] - الظاهر والله اعلم انه وقع ههنا فی عبارة فتح الملهم سقط وهو ((ان لا یقبلوا)) اونحوه ۔منه

وان كان باللسان فقط مع حصول المعرفة والاستيقان بالقلب فهو الثانى وان كان مع حصول المعرفة والاقرار باللسان لمحض العناد فهو الثالث))

،هرقل ، ابوطالب او ګاندهی په دې قسم کښې داخل دی، ((وان كان بالقلب فقط مع التسليم والانقياد باللسان فهو الرابع)) (فتح الملهم ج)

پورته بیان سره معلومه شوه چه د ایمان د تحقق دپاره انقیاد لازم دې ، بیا وجود او تحقق انقیاد دپاره اصل دادې چه هغه هرسړې داسې اوګنړی چه ده خپل اصل دین پریخودلو سره اسلام کښې داخل شوې دې . ددې قانون تفصیل په شرح التنویر کښې په دې الفاظو سره مسطور دی :

((الكفار اصناف خمسة من ينكر الصانع كالدهرية ومن ينكر الوحدانية كالثنوية ومن يقر لهما لكن ينكر بعثة الرسل كالفلاسفة ومن ينكر الكل كالوثنية ومن يقر بالكل ينكر عموم رسالة المصطفى صلى الله عليه وسلم كالعيسوية فيكتفى فى الاولين بقول لا اله الا الله وفى الثالث بقول محمد رسول الله وفى الرابع باحدها وفى الخامس بهما مع التبرى عن كل دنين يخالف دين الاسلام (الى قوله) والذى افتى به صحته بالشهادتين بلا تبر لان التلفظ بها صار علامة على الاسلام فيقتل ان رجع مالم يعد،وفى الشامية تحت (قوله فيكتفى فى الاولين الخ) لان هؤلاء يمتنعون عن الشهادة اصلا فاذا اقروا بها فذلك دليل ايمانهم ،وتحت قوله (وفى الثالث الخ) فلو قال لا اله الا الله لا يحكم باسلامه لانه منكر الرسالة ولا يمتنع عن هذه المقالة ولو قال اشهد ان محمدا رسول الله يحكم باسلامه لانه يمتنع عن الشهادة فكان الاقرار بها دليل الايمان وتحت قوله فى الرابع الخ) علله فى الدر لانه منكر الامرين جميعا فبايهما شهد دخل فى الاسلام (الى قوله) وزاد انه لو قال انا مسلم فهو مسلم لان عبدة الاوثان لا يدعون هذا الوصف لانفسهم بل يبرءون على قصد المغايظة للمسلمين وكذا لو قال انا على دين محمد او على الحنفية او على دين الاسلام وتحت (قوله وفى الخامس الخ) والظاهر انه لو اتى بالشهادتين وصرح بتعميم الرسالة الى بنى اسرائيل وغيرهم او قال اشهد ان محمدا رسول الله الى كافة الخلق الانس والجن يكفى عن التبرى ايضا كما صرح به الشافعية وتحت عنوان (تنبيه) قلت وانما اكتفى عليه الصلوة والسلام بالشهادتين لان هل زمانه كانوا منكرين الرسالته اصلا كما يأتى ثم اعلم انه يؤخذ من مسئلة العيسوى ان من كان كفره بانكار امر ضرورى كحرمة الخمر مثلا انه لابد من تبرئه مما كان يعتقده لانه كان يقر بالشهادتين معه فلابد من تبرئه منه كما صرح به الشافعية وهو ظاهر وتحت (قوله بل عم فى الدر الخ) اما اليهود والنصارى فكان اسلامهم فى زمنه صلى الله عليه وسلم بالشهادتين لانهم كانوا ينكرون رسالته صلى

الله علیه وسلم واما الیوم ببلاد العراق فلا یحکم باسلامه بهما مالم یقل تبرات عن دینی ودخلت فی دین الاسلام لانهم یقولون انه رسول الی العرب والعجم لا الی بنی اسرائیل کذا صرح به محمد وفی شرح السیر للسرخسی واما الیهود والنصاری الیوم بین ظهرانی المسلمین اذا اتی واحد منهم بالشهادتین لا یکون مسلما لانهم جمیعا یقولون هذا لیس من نصرانی ولا یهودی عند نساله الا قال هذه الکلمة فاذا استفسرته قال رسول الله الیکم لا الی بنی اسرائیل، ثم قال ولو قال انا مسلم لم یکن مسلما بهذا لان کل فریق یدعی[1] ذلك لنفسه فالمسلم هو المستسلم للحق وکل ذی دین یدعی انه منقاد للحق وکان شیخنا الامام یقول لا المجوس فی دیارنا فان من یقول منهم انا مسلم یصیر مسلما لانهم یابون هذه الصفة ویسبون به اولادهم ویقولون یا مسلمان اه (الی قوله) فعلی هذا یقال کذلك فی الیهود والنصاری فی بلادنا فانهم یمتنعون عن قول مسلم حتی ان احدهم اذا اراد منع نفسه عن امر یقول ان فعلته اکون مسلما فاذا قال انا مسلم طائعا فهو دلیل اسلامه وان لم یسمع منه النطق بالشهادتین کما صرح به فی شرح السیر فیمن صلی بجماعة فانه یحکم باسلامه وبانه یحکم بالاسلام بمجرد سیما المسلمین فی حق الصلوة علیه اذا مات وکذا یمتنعون من النطق بالشهادتین اشد الامتناع فاذا اتی بهما طائعا یجب الحکم باسلامه لانه فوق السیما اذ لا شك ان محمداً انما اشترط التبری بناء علی ما کان فی زمنه من اقرارهم بالرسالة علی خلاف ما کان زمن النبی صلی الله علیه وسلم من انکارها فاذا انکروها فی زماننا وامتنعوا من النطق بالشهادتین یجب ان یرجع الامر الی ما کان فی زمنه صلی الله علیه وسلم اذ لم یبق وجه للعدول عنه علی ان محمداً انما حکم علی ما کان فی بلاد العراق لا مطلقا کما یوهمها فی الدر وعن هذا فکر العلامة قاسم انه سئل عن سامری (الی قوله) فانهم ذکروا ان بعض الیهود یخصص رسالة نبینا صلی الله علیه وسلم بالعرب وهذا یکفیه مجرد الشهادتین بخلاف من ینکر الرسالة اصلا وبعض من اعمی الله قلبه جعلهم فرقة واحدة فی جمیع البلاد حتی حکم فی نصرانی منکر للرسالة تلفظ بالشهادتین ببقائه علی النصرانیة لانه لم یتبرا ،والحاصل ان الذی یجب التعویل علیه انه ان جهل حاله یستفسر عنه وان علم کما فی زماننا فالامر ظاهر وقال تحت (قوله لان التلفظ بها صار علامة علی الاسلام الخ) افاد بقوله صار الی ان ما کان فی زمن الامام محمد تغیر لانهم فی زمنه ما کانوا یمتنعون عن النطق بها فلم تکن علامة الاسلام فلذا شرط معها التبری اما فی زمن قاری الهدایة فقد صارت علامة الاسلام لانه لا یاتی بها الا المسلم کما فی زماننا هذا

---

[1] - هرقل هم ددې وجه نه «انا مسلم» لیکلي وو . ۱۲ منه

ولذا قيده (الى قوله) وهذا يجب المصير اليه فى ديار المصر بالقاهرة لانه لا يسمع من اهل الكتاب فيها الشهادتان (خاتمه اعلم محمد بالعراق (الى قوله) احمد بن كمال پاشا (الى قوله) وهو المعمول به فليحفظ وقال تحت عنوان ان الاسلام يكون بالفعل ايضا كالصلوة بجماعة او الاقرار بها او الاذان فى بعض المسلم او الحج وشهود المناسك لا الصلوة وحده ومجرد الاحرام بحر وقدم الشارح ذلك نظما فى اول كتاب الصلوة وقدمنا الكلام عليه مستوفى وذكرنا هناك انه لا فرق فى الاسلام بالفعل بين پالعيسوى وغيره والمراد انه دليل الاسلام فيحكم على فاعل ذلك به الخ)) (ردالمحتار کتاب الجهاد باب المرتد ج۳)

د درمختار او ردالمحتار په مفصل عبارت سره ښکاره شوه چه د تحققِ انقیاد مدار په عرف باندې دې . موجوده عرف کښې د ګاندهی په شان الفاظو وئیلو والا ته مسلمان متصور کیږی نه . اونه د غیرِ مذاهب خلق داسې الفاظو نه احتراز او امتناع کوی . د ګاندهی نه هم زیات د اسلام اود رسول الله صلی الله علیه وسلم تعریف د مختلفو مذاهبو نه په نثراونظم کښې ثابت دی . د داسې الفاظو وئیلو نه پس هم عوام هندو ومسلم او خودِ متکلم هم خپل ځان هندوګنی . چاته د هغه د مسلمانیدلو وهم هم نه راځی . هم ددې وجه نه د ګاندهی د مرګ نه پس دمسلمانانو په علماؤ کښې چه د ګاندهی د سوانحو نه ښه واقفه وو بلکه په سیات کښې دهغه ملګری وو هغوی په ګاندهی باندې د جنازی د مونځ اود تجهیزاو تکفین مطالبه اونه کړه . اونه هندو قوم هغه لره مسلمان ګڼلو سره دهغه د تجهیز نه بیزاری ښکاره کړه . غرض داچه د ګاندهی ددې الفاظو د وجه نه نه مسلمانانو هغه لره مسلمان اوګڼلو او نه هندوانو . او نه خودِ ګاندهی ته دا علم اوخیال اوشو چه په دې الفاظو سره هغه مسلمان شوې دې . ځکه چه آئنده د مسلمانانو طریقې اختیارکړی . یاکم ازکم د مرګ په وخت کښې د جنازې د مونځ وصیت اوکړی داسې الفاظ بلکه ددې نه هم زیات همیشه په نورو مذهبونو کښې پوهه کسان وائی راوائی مګر یو سړې هم هغه لره مسلمان نه ګنی . موجوده عرف کښې مسلمانان هله پوهیږی چه صفا اووائی چه زه مسلمان یم یا بلااستهزاء شهادتین اووائی او آئنده د مسلمانانو طریقې اختیارکړی د ګاندهی دا جمله ((ماته د ټولو مذاهبو اود هندوانو په مهاتماؤ او پیغمبرانو کښې وسواس دې)) دا عقیده د اسلام خلاف ده . ددې ظاهره ده چه ګاندهی موجوده جمله مذاهبِ اسلام . عیسائیت . یهودیت او هندوسکهـ وغیره لره حق ګڼل ددې آخری جملې نه د ګاندهی عقیده اودهغه په اسلام کښې نه داخلیدل صفا ښکاره دی

حقیقت دادې چه ګاندهی داسې قسم اعلان صرف مسلمانانو ته د دهوکې ورکولو دپاره کولو ځکه چه ښکاری د ښکار ګیرولو دپاره دهغه آواز کوی که چرته ګاندی واقعةً اسلام لره حق ګڼلو نو دهغه دپاره قبول اسلام نه مانع څه وو ؟ دده په شان مکار او قطعی کافر لره مسلمان ګڼل کفر

دي . فقط والله يهدی من يشاء الی صراط مستقيم
۲۲ ربيع الاخر سنه ۷۴ هجری

د مسلمان تعريف

سوال :- يو رساله « د مسلمان تعريف » ارسالِ خدمت ده ، ددې د تلبيساتو څه قدرې تفصيل سره د امتِ مسلمه رهنمائی اوکړئ .

الجواب باسم ملهم الصواب : د مضمون نګار دا وئيل چه عمربهردرس او تدريس او فتوی ورکولو والا علماء دهغه سوال نه ډير پريشانه شو او ډير په تکليف سره جواب ورکړئ شو او متضاد جوابات ورکولو سره پخپله ئې د يو بل تکذيب اوکړو . د خلافِ حقيقت کيدلو نه علاوه د اسلام او مسلمانانو دپاره سخت او خطرناک حده پورې ضرری هم دي . حقيقت کښې دا بې دينه حکومت اود رسوائې زمانه د منيرکميشن تلبيس او غلطه پروپيګنډه ده .

مضمونِ نګار ته دا خيال رانغلو چه هرکله د قرآن ، حديث او د فقهې په خدمت کښې عمرونه صرف کولو والا او د اسلام د قوانينو ماهرينو هم ترننه پورې د اسلام او د مسلمانانو صحيح مفهوم بيان نه کړئ شو نو اسلام ته په دنيا کښې د باقی پاتې کيدلو څه حق دې ؟ دا تحرير د اسلام په قصرکښې د درز اچولو . دهغې بنيادونو لره د متزلزل کولو د اسلام د دښمنانو ته د منجنيق مهيا کولو مترادف دي . مضمون نګار هغه سره د پوهې يا بغير د پوهې نه هغه انداز سره ليکلي دې چه د هغې نه د قرآن ، حديث او د فقهې ټول په ټوله ماهرينو باندې د مضمونِ نګار د فوقيت دعوی مترشح کيږی ده د هغه تحرير د مضرت طرف ته توجه اونه کړه او دائې سوچ اونه کړو چه په دې سره هغوی څه اموندل ؟

اے چشم اشکبار ذرا دیکھ تو سہی   یہ گھر جو بہ رہا ہے کہیں تیرا گھر نہ ہو

د مسلمانانو په تعريف کښې د علماءِ دين د عباراتو اختلاف لره تضاد سره تعبير کول د جهالت يا د تلبيس نه سوا هيڅ نه دي . که چرته اختلاف عبارت اختلاف حقيقت لره مستلزم دې نو خود مضمون نګار د مسلمان په تعبير کښې داسې آيتونه او حديثونو ولې پيش کړی دی چه دهغې عبارتونه مختلف دی . په هغې باندې دا شبهه ولې اونه شوه چه آيتونه او حديثونه متضاد دی او دا نتيجه ولې رااونه ښکلې شوه چه معاذبالله ، الله اودهغه رسول صلی الله عليه وسلم هم د « مسلمان » صحيح تعريف بيان نه کړئ شو .

د مضمونِ نګار د مسلمان د تعريف هغه طريقې لره غلط ګرځول بالکل په ځائ دی چه کومې

فرقې لره د اسلام نه خارجول یا هغې لره کافر گرځول وی هغې لره دې د وړاندې نه په ذهن کښې محفوظ کړی بیا دې د « مسلمان » یو داسې تعریف رااوباسی چه په هغې کښې صرف هم هغه فرقې داخلې شی چه هغې لره تعریف کولو والا داخلول غواړی صحیح طریقه هم داده چه بالکل خالی الذهن کیدلوسره کتاب او سنت سره د مسلمان تعریف اخذ کړئ شی او ددې دې مطلقاً پرواه اونه کړئ شی چه دهغې په رڼا کښې څوک مسلمان او څوک کافر گرځولې کیږی ، کومه فرقه چه هم په دې تعریف کښې راشی هغه مسلمان او کومه چه ددې نه اوځی هغه به کافر وی .

بطریقِ مذکور قرآن او حدیث کښې غورکولو سره ثابتیږی چه د اسلام تعریف ډیر جامع ، مختصر او ډیر آسان دې یعنې د الله تعالی هرحکم لره صحیح منل اسلام دې علماؤ ددې تعبیر داسې کړې دې ((آمنت بالله کما هو بأسمائه وصفاته وقبلت جمیع احکامه)) د قرآن او حدیث په نصوصو کښې چرته چه ایمان بالله سره نور څیزونه مذکور دی مثلاً ملائکې ، کتابونه ، رسولان ، یوم آخرت وغیره دا مستقلاً مراد نه دی او نه په دې کښې حصر مقصود دې بلکه دا ټول د ایمان بالله یو څو اهمې شعبې دی . ددې اهمیت ښکاره کولو په خاطر ئې هغوی لره مستقلاً ذکر کړئ شوی دی استیعاب مقصود نه دې دا امر د ظاهر او مسلم کیدلو نه علاوه ددې وجه نه هم د انکار گنجائش نه لری چه که چرته ددې جمله امورو مستقل حیثیت تسلیم کړئ شی ، نو په قرآن او حدیثو کښې د اسلام په تعریف کښې هرمقام باندې د هغه ټولو امورو ذکر لازم وو حالانکه داسې نه دی بلکه مختلفو مقاماتو باندې دا امور ډیر لږ مذکور دی ترددې پورې چه په ډیرو ځایونوکښې خو صرف ایمان بالله باندې اکتفاء کړئ شوې ده هم دغه شان ایمان بالرسول صلی الله علیه وسلم دپاره صرف د رسالت تصدیق کافی نه دې بلکه د دوی د هرحکم تصدیق لازم دې علی هذا القیاس د ملائکو او د یوم آخرت صرف وجود او وقوع لره منل کافی نه دی بلکه د دوی سره متعلق د الله تعالی د هر هدایت تصدیق ضروری دې .

اوس سوال پیدا کیږی چه دا علم څنگه وی چه فلانکې حکم د الله تعالی حکم دې دې دپاره چه د هغه منکر لره کافر اوگرځولې شی نو ددې دوه طریقې دی .

(۱) د الله تعالی د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه بلاواسطه یو حکم معلوم وی .

(۲) تواترسره او یقینی او بدیهی طورباندې دا ثابته شی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دا حکم ورکړې وو دې دواړو طریقو سره حاصلیدلو والا علم ته علم بدیهی ضرور وئیلې کیږی او داسې احکامو ته د «ضررویاتو د دین » نوم ورکولې کیږی چه په هغې کښې د یو نه انکار هم کفر دې مثلاً چا د حضور صلی الله علیه وسلم نه روبرو بلاواسطه دا حکم واوریدلو چه زه خاتم النبین یم ځما نه پس به نبی نه وی » هغه اوریدلو والا ته که چرته د دې حکم په صدق کښې ذره قدرې تردد هم وی نو هغه به بلاشبهه کافروی بعینه هم داسې چه کله دا حکم مونږ پورې په طریقې د تواتر

رااورسیدلو او بداهةً او ضرورةً ددې حکم الهی کیدل ثابت شو نو ددې د منکر په حکم کښې د کومې شبهې څه گنجائش نشته دې ، مضمون نگار دخپلې مجموعې په عجائبو کښې یو اعجوبه دا هم لیکلې ده چه د دین د ضروریاتو فهرست یو عالم پیش نه کړې شو ، د دین ضروریات څه پنځه لس نه دی چه د هغې فهرست تیارکړې شی احکام ضروریه دومره زیات دی چه دهغې د فهرست د لیکلو که چرته څوک حماقت اوکړی هم نو استیعاب به اونه کړې شی او د استیعاب ضرورت هم نشته دې دومره ضروری دی چه د احکام شرعیه نه چه کومې مسئلې هم مخې ته راشی مونږ به دهغې په باره کښې بلاتردد دا اووئیلې شو چه دا د دین په ضروریاتو کښې داخل دی یا نه ، الحمدلله د دین علماؤ ته په دې فیصلې کښې کله هم څه اشکال پیښیدلې نه شی .

مضون نگار د مسلمانانو د تعریف دپاره د قرآن کریم شپږ آیتونه ذکر کړی دی

(۱) ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُؤْمِنُونَ حَقًّا﴾ (۸. ۴)

(۲) ﴿فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَكُمْ فَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّمَآ أُنزِلَ بِعِلْمِ ٱللَّهِ وَأَن لَّآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ (۱۱. ۴)

(۳) ﴿وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى ٱلْحَوَارِيِّۦنَ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِى وَبِرَسُولِى قَالُوٓا۟ ءَامَنَّا وَٱشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ﴾ (۵. ۱۱۱)

(۴) ﴿قُلْ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَىَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ (۲۱. ۱۰۸)

(۵) ﴿فَإِن تَابُوا۟ وَأَقَامُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتَوُا۟ ٱلزَّكَوٰةَ فَإِخْوَٰنُكُمْ فِى ٱلدِّينِ﴾ (۹. ۱۱)

(۶) ﴿فَـَٔامِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِ ٱلنَّبِىِّ ٱلْأُمِّىِّ ٱلَّذِى يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ وَكَلِمَٰتِهِۦ وَٱتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ﴾ (۷. ۱۵۸)

په دې کښې د ایمان بالله په تفسیرکښې د «الله توحید» لیکلې دې حالانکه د ایمان بالله نه مراد دادې چه د الله تعالی په ټولو احکامو باندې ایمان راوړی توحید به هم صرف هغه معتبر وی چه د الله تعالی د حکم مطابق وی گنې یهود او نصاری حضرت عزیراو حضرت عیسی علیهما السلام لره د الله تعالی ځامن گرځولو او د عقیدې د تثلیث نه باوجود مدعی توحید وو. بلکه مشرکان هم د ډیرو معبودانو د عبادت کولو باوجود خپلو ځانونو لره ئې موحد گڼل او علانیه به ئې وئیل ((لاشریك لك الاشریکا هو لك تملکه وما ملك)) مگر دهغوی توحید ځکه معتبر نه دې چه د

حکمِ الهی مطابق نه دې . مونږ وړاندې تحریرکړی دی چه اسلام سره متعلق آیتونو او حدیثونو کښې مقصود صرف ایمان بالله دې او بقیه امور هم ددې ایمان بالله اهمې شعبې دی . پیشِ نظر شپږو آیتونو کښې خو بعضې داسې امور مثلاً مونځ کول . زکوة ورکول وغیره هم مذکور دی چه غالباً مضمونِ نګار به هم ددې پریخودونکی ته کافر نه وائی ،

ددې نه پس مضمونِ نګار د مسلمان د تعریف دپاره یو څو حدیثونه پیش کړی دی

(۱) حدیثِ جبریل علیه السلام

(۲) بنی الاسلام علی خمس - الخ

د دې دواړو حدیثونو مضمون هم هغه دې چه د قرآن په آیتونو کښې دې ، دهغې تشریح وړاندې تیره شوې ده .

(۳) کوم سړی چه زمونږه مونځ اوکړو او زمونږه قبله ئې اومنله او زمونږ ذبیحه ئې اوخوړله نو هغه مسلمان دې . (مشکوة) په دې حدیث کښې د مسلمان تعریف نه دې بلکه علامات ښودلې شوی دی . که چرته دې لره د مسلمان تعریف اوګرځولې شی نو د توحید او د رسالت منکر به هم کافر نه وی لهذا لازماً وئیل پیښیږی چه دا امور د مسلمان په علاماتو کښې دی او محض په علاماتو سره حقیقت نه ثابتیږی ، مثلاً دروغو وئیلو ته حضورکریم صلی الله علیه وسلم د منافق علامات وئیلی دی مګر د پوره امت اتفاق دې چه یو مسلمان هم محض دروغو وئیلو سره منافق کیږی نه ، نیز د زمانې په اختلاف سره علامات بدلیږی رابدلیږی . د حضورکریم صلی الله علیه وسلم په زمانه کښې یو مسلمان هم د دین د ضروریاتو منکر نه وو ددې وجه نه پاسنی امور د مسلمان حتمی علامت به شمیریدلو ، ددې دا مطلب نه دې چه چا کښې یو وجه ښکاره کیدلو نه پس هم محض د علاماتِ مذکوره په بناء باندې هغه به مسلمان ګڼلې کیږی . که چرته دا مسلمان تعریف دې نو آخر منافقانو خو هم دا کار کولو هغوی لره مسلمان ولې شمیرنه کړئ شو ؟ حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه د صحابه کرامو رضی الله عنهم په اجماع سره د زکوة د مانعینو سره جهاد اوکړو حالانکه هغوی د مذکوره افعالو پابند وو مسیلمه کذاب هم مونځ کولو اذان به ئې ورکولو اود هغه په اذان کښې به د اشهدان محمدارسول الله اعلان هم وو (تاریخ طبری ص ۲۴۴ج۳) بیا هغوی ولې د مسلمانانو د فهرست نه اوویستلې شو ؟

(۴) بخاری کښې چه یو ځلې یو صاحب ته یو مسلمان غلام آزادول وو هغه احمقه شان یو حبشیه د حضور صلی الله علیه وسلم په خدمت کښې راوستله او پوښتنه ئې اوکړه چه آیا دا مسلمان دې ؟ دوی صلی الله علیه وسلم د هغه نه پوښتنه اوکړه چه الله چرته دې ؟ هغه اسمان طرف ته ګوته اوچت کړه . دوی صلی الله علیه وسلم هغه صاحب ته اوفرمائیل بوځه دې مسلمان دې .

دا حدیث په بخاری کښې نشته دې ، البته صحیح مسلم . ابوداود او نسائی کښې ددې قسم

روایت شته دې مگر د هغې په آخرکښې دا هم دی چه دوی صلی الله علیه وسلم پوښتنه اوکړه چه زه څوک یم ؟ هغه اووئیل چه تاسو رسول الله ئې ، چه کله هغه وینځې د دوی د رسالت د اقرار په ضمن کښې د دوی د هر حکم تصدیق اوکړو نو دهغې په اسلام کښې څه شبهه پاتې کیدلې شی ؟

مضمونِ نگار چه دحدیث څومره حصه نقل کړې ده ، دحدیث په یو کتاب کښې هم په هغې باندې اکتفاء اونه کړئ شوه . که چرته هغه معیارِ اسلام اوگرځولې شی نو په مسلمان او کافر کښې به څه فرق او امتیاز باقی پاتې نه شی ، منکرینِ توحید ، منکرینِ رسالت ، یهود ، نصاریٰ او مشرکان ټول په ټوله د مسلمان په تعریف کښې داخل شو ، «ماشاء الله» دادې د نن سبا وسعتِ نظر .

ددې نه پس بلاحواله لیکی ((التأویل نوع القبول)) یعنی تاویل د قبول او تسلیم یو شکل دې مشهوره ده چه مؤول کافر نه دې ، مگر ښه پوهه شئ چه دا دومره عام نه دې څومره چه په ظاهره دهغې نه مفهومیږی بلکه دهغې نه داسې تاویل مراد دې چه انکارِ تواتر لره مستلزم نه وی ، چونکه د قرآن الفاظ ټول متواتر دی او مفهوم اکثر متواتر نه دی ددې وجه نه وئیلې کیږی چه که چرته څوک د قرآن د لفظ انکار اونه کړی صرف په مفهوم کښې تاویل اوکړی نو هغه کافر نه دې ځکه چه د امرِ متواتر انکار موجود نه شو مگر د قرآن ډیر مفهومات هم متواتر دی ، لهذا په هغه مفهومِ متواتر کښې به تاویل کولو والا کافر کیږی چنانچه څنگه چه لفظ «خاتم النبیین» متواتر دې هم دغه شان ددې مفهوم هم تواتر سره ثابت دې ، لهذا دده په مفهوم کښې تاویل کول د انکارِ متواتر کیدلو د وجه نه بلاشبهه کفر دې ،

تاریخ الخلفاء کښې دی چه په خوارجو کښې یو سړې مامون الرشید ته راغلو . مامون دهغه نه د عامة المسلمین نه د مخالفت د وجې پوښتنه اوکړه ، هغه اووئیل چه کتاب الله کښې دی « **ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئک هم الکافرون** » (او حضرت علی او حضرت معاویه رضی الله عنهما یو انسان لره حَکَم تسلیم کړو) مامون اووئیل چه تاسو سره دهغه د قرآن کیدلو څه دلیل دې ؟ هغه جواب ورکړو چه اجماعِ امت ، مامون اووئیل چه څنگه تاسو دهغه د قرآن کیدلو دپاره اجماع لره دلیل گرځولې دې هم دغه شان دهغه د مفهوم په تعیین کښې هم هم دغه شان اجماع لره حجت تسلیم کړئ ، هغه اووئیل چه تاسو صحیح اووئیل . **تاریخ الخلفاء مجتبائی ص ۲۲۲**

غرض داچه د اسلام اوکفر اصل معیار تواترسره ثابتیدلو والا د دین د ضروریاتو تصدیق یا تکذیب دې ، لهذا د بدیهی اود متواتر مفهوم انکار او په هغې کښې تاویل کفر دې البته د غیرِ متواتر مفهوم مؤول کافر نه دې .

په آخرکښې ئې دامام غزالی رحمة الله علیه قول ذکرکړو ، « کوم ځائ پورې چه کیدلې شی د اهلِ قبلې د تکفیرنه خپل ژبانونه بند کړئ ، ترڅوپورې چه هغوی د لااله الا الله محمد رسول (صلی الله علیه وسلم) قائل وی او دهغه خلاف نه کوی ، او خلاف دادی چه حضور صلی الله علیه وسلم

لره يو عذر سره يا بغيرد عذر نه كاذب اوګرځوى . »

بعينه هم دا مفهوم د دين د ضرورياتو د انكار دې . كه چرته يو سړې د داسې مسئلې انكار كوى چه دهغې حكمِ رسول الله صلى الله عليه وسلم كيدل دومره بديهى او يقينى وى چه ګويا هغه بالمشافهه د رسول الله صلى الله عليه وسلم نه اوريدلى دى او بيا دهغې نه انكار كوى نو آيا دې د رسول الله صلى الله عليه وسلم تكذيب نه كوى ؟

په دې كښې كلام دې چه د هر متواتر انكار كفر دې يا صرف د داسې متواتر انكار ته به كفر وئيلې كيږى چه دهغه په دين كښې كيدل دومره مشهور وى چه عوام هم هغه پيژنى . په دې باره كښې قولِ فيصل دادې چه داسې امرِ متواتر چه هغه لره صرف خواص پيژنى عوامو كښې دهغې شهرت نه وى شوې دهغه انكار د عوامو دپاره خو موجبِ كفر نه دې ځكه چه دا حكم دهغوى په حق كښې قطعى نه دې ، البته هغه خواص چه دهغه د تواتر اود قطعيت علم لرى دهغوى د پاره دهغې انكار موجبِ تكفير دې .

((قال ابن الهمام رحمه الله تعالى واما ثبت قطعا ولم يبلغ حد الضرورة كاستحقاق بنت الابن السدس مع البنت الصلبيه بإجماع المسلمين فظاهر كلام الحنفية الاكفار بجحده بأنهم لم يشترطوا فى الاكفار سوى القطع فى الثبوت (الى قوله) ويجب حمله على ما اذا اعلم المنكر ثبوته قطعا)) (سامره ص١٣٩)

د اهلِ قبله تكفير

د عقائدو په كتابونو كښې دى چه د « اهلِ قبلې تكفير جائز نه دې » په دې سره ملحدين ددې فريب وركولو كوشش كوى چه ترڅو پورې يو سړې بيت الله لره خپله قبله تسليموى دهغې تكفير جائز نه دې ، دا محض تلبيس ابليس دې . حقيقت دادې چه د متكلمينو په اصطلاح كښې اهلِ اسلام ته قبله وئيلې كيږى او دا دواړه لقبونه مترادف دى او ددې مطلب دادې چه ترڅو پورې يو مسلمان د دين په ضرورياتو كښې د يو نه هم انكار نه كوى ترهغه وخته پورې دهغه تكفير جائز نه دې . چنانچه د شرح العقائد النسفيه په شرح نبراس كښې دى :

((اهل القبلة فى اصطلاح المتكلمين من يصدق بضروريات الدين (الى قوله) فمن انكر شيئا من الضروريات (الى قوله) لم يكن من اهل القبلة ولو كان مجاهدا بالطاعات و كذلك من باشر شيئا من امارات التكذيب كسجود الصنم والاهانة بأمر شرعى والاستهزاء عليه فليس من اهل القبلة)) (نبراس ص٥٠٢)

وقال الملا على القارى رحمه الله تعالى اعلم ان المراد بأهل القبلة الذين اتفقوا على ما هو من ضروريات الدين كحدث العالم وحشر الاجساد وعلم الله تعالى بالكليات والجزئيات وما اشبه ذلك من المسائل المهمات فمن واظب طول عمره على الطاعات والعبادات مع اعتقاد قدم العالم ونفى الحشر اونفى علمه سبحانه

وتعالی بالجزئیات لا یکون من اهل القبلة وان المراد بعدم تکفیر احد من اهل القبلة عند اهل السنة انه لا یکفر احد مالم یوجد شیء من امارات الکفر وعلاماته ولم یصدر منه شیء من موجباته (شرح الفقه الاکبر)

وفی شرح المقاصد فلا نزاع فی کفر اهل القبلة المواظب طول العمر علی الطاعات باعتقاد قدم العالم ونفی الحشر ونفی العلم بالجزئیات ونحو ذلك وكذلك بصدور شیء من موجبات الکفر عنه (شرح المقاصد المبحث السابع)

وقال العلا رحمه الله تعالی کل من کان من قبلنا (الی قوله) وان انکر بعض ما علم من الدین ضرورة کفر،

وقال العلامة ابن عابدین رحمه الله تعالی لا خلاف فی کفر المخالف فی ضروریات الاسلام من حدوث العالم وحشر الاجساد ونفی العلم بالجزئیات وان کان من اهل القبلة المواظب طول عمره علی الطاعات کما فی شرح التحریر (ردالمحتار ص [illegible] ج [illegible])

د متکلمینو په نزد دا مسئله داسې پیدا شوه چه معتزله او خوارج د کبیرې مرتکب لره د دائرې د اسلام نه خارج گرځوی . دهغوی په تردید کښې متکلمین فرمائی چه اهلِ قبله یعنې د اهلِ اسلام تکفیر د ارتکابِ کبیرې د وجه نه جائز نه دې ترڅوپورې چه هغه د دین د ضروریاتو نه انکار اونه کړی نقل فی شرح التحریر عن ابی حنیفة رحمه الله تعالی لا نکفر اهل القبلة بذنب (شرح التحریر ص [illegible]) وقال فی النبراس ومعنی عدم تکفیر اهل القبلة ان لا یکفر بارتکاب المعاصی ولا بانکار الاسلام الحنفیة غیر المشهورة هذا ما حققه المحققون (نبراس ص [illegible])

وقال ابن تیمیه فی کتاب الایمان ونحن اذا قلنا اهل السنة متفقون علی ان لا یکفر بالذنب فانما نرید به المعاصی کالزنا والشرب اه واوضحه القونوی فی شرح العقیدة الطحاویة،

د متکلمینو د هغه قُول ماخذ دا حدیث دې:

عن انس بن مالك رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ثلاثة من اصل الایمان الكف عمن قال لا اله الا الله ولا تکفره بذنب ولا تخرجه من الاسلام بعمل الحدیث (ابوداود ص [illegible] ج [illegible])

چونکه د متکلمینو اود فقهاؤ رحمهم الله تعالی په نزد د اهل القبله بمعنی اهل الاسلام اصطلاح او عدم تکفیرد اهل القبله دا مطلب چه « ارتکابِ کبیره موجب د کفر نه دې » ډیر مشهور او عام معروف دې . څکه چه بعضې کرت صرف دومره لیکی چه د « اهلِ قبله تکفیر جائز نه دې » او اعتماداً علی فهم المخاطب دهغې د تشریح ضرورت نه گڼی .

د بحث خلاصه

خلاصه داده چه د الله تعالی د ټولو احکامو تصدیق کولو والا مسلمان دې او د یو حکم نه

انكار كولو والا كافر دې ددې معروف تعبيردادې چه د ټولو ضروريات د دين د تصديق نوم اسلام دې او په هغې كښې د يو نه انكار كول كفر دې . فقط والله الهادى الى سبيل الرشاد
١٢ جمادى الاولى ١٣٩٣ هجرى

مَنْ اَحَبَّهُمْ فَبِحُبِّيْ اَحَبَّهُمْ وَمَنْ اَبْغَضَهُمْ فَبِبُغْضِيْ اَبْغَضَهُمْ

د شيعه ګانو حقيقت

- آيا شيعه ګان مسلمانان دى ؟
- د شيعه ګانو په كتابونو كښې د شيخينو اونورو صحابه كرامو تعريف
- شيعه ګانو ته يوه مهمه مشوره

آيا شيعه ګان مسلمانان دې ؟

سوال :- آيا شيعه ګان علی مسلمان دی اوكه كافر ؟ كه چرته كافر وی نو د اهلِ كتاب په حكم كښې به وی اوكه نه ؟ كه چرته اهلِ كتاب وی نو دهغوی د زنانو سره نكاح او هغوی سره تعلقات ساتل جائز دی اوكه نه ؟ بينوا الحق المبين واوضحوا بالبرهان المتين . اجركم على الله يوم الدين.

الجواب ومنه الصدق والصواب : كه چرته څوک حضرت علی رضي الله عنه لره باقی د ټولو صحابو رضى الله عنهم نه افضل ګنی نو صرف په دومره اعتقاد سره هغه كافر كيږی نه . مګر د نن سبا شيعه ګانو صرف دا اعتقاد نه دې دهغوی د معتقداتو په كفر كښې څه شبهه نشته دې . چنانچه د تحريفِ قرآن مسئله دهغوی په نزد په مسلماتو او په متواتراتو كښې ده . دهغې تصريحات ستاسو په خدمت كښې پيش كولې شی :

د تحريفِ قرآن عقيده

(١) المستفاد من مجموع هذه الاخبار وغيره من الروايات من طريق اهل البيت عليهم السلام ان القرآن الذى بين اظهرنا ليس بتمامه كما انزل على محمد صلى الله عليه وسلم بل منه ما هو خلاف ما انزل الله ومنه ما هو مغير ومحرف وانه قد حذف منه اشياء كثيرة منها اسم على فى كثير من المواضع ومنها غيرذلك (ديباچه تفسيرصافى)

ترجمه : د اهلِ بيت په واسطې سره رسيدلی رواياتو سره دا خبره پايه ثبوت پورې رسيدلې ده چه كوم قرآن زمونږ سره دې هغه پوره په پوره داسې نه دې څنګه چه په محمد صلى الله عليه وسلم

باندې نازل شوې وو ، بلکه په هغې کښې څه حصه داسې ده چه د الله تعالی د نازل شوی قرآن خلاف ده ، او په څه حصه کښې تغیراو تحریف واقع شوې دې او په هغې کښې څه ډیر ځیزونه ویستلې شوی دی.

په هغې کښې مثلاً د حضرت علی رضی الله عنه نوم دې چه په قرآن کښې د ډیرو مقاماتو نه ویستلې شوې دې ، دهغې نه علاوه هم څه ډیر داسې مقامات دی :

(۲) **لو شرحت لك كل ما اسقط وحرف وبدل مما يجرى هذا المجرى لطال وظهر ما تحظر التقية اظهاره (احتجاج طبرسی ص۱۲۸ طبع ایران)**

ترجمه : قرآن نه چه څه ویستلې شوی دی یا په هغې کښې تحریف او ردوبدل وغیره کړۍ شوې دې که چرته زه هغه ټول بیان کړم نوخبره به ډیره اوږده شی او هغه ځیز ښکاره شی چه د هغې د اظهار تقیه اجازت نه ورکوی.

(۳) **قال السيد المحدث الجزائرى ما معناه ان الاصحاب قد اطبقوا على صحة الاخبار المستفيضة المتواترة الدالة بصريحها على وقوع التحريف فى القران (فصل الخطاب علامه نوری ص۳۰)**

ترجمه : محدث جزائری وائی چه صراحةً تحریفِ قرآن باندې دلالت کولو والا د متواتر روایتونو په صحت باندې (زمونږه) د ټولو اصحابو اتفاق دې ، (فصل الخطاب از علامه نوری ص ۳۰)

(۴) **ان الاخبار الدالة على ذلك تزيد على الفى حديث وادعى استفاضتها جماعة كالمفيد والمحقق الداماد والعلامة المجلسى (فصل الخطاب علامه نوری ص۳۰)**

ترجمه : تحریفِ قرآن باندې دلالت کولو والا روایات د دوو زرو نه زیات دی ، یو جماعت دهغې د متواترکیدلو دعوی کړې ده لکه مفید ، محقق داماد ، او علامه مجلسی وغیره

(۵) **عن على بن سويد السائى قال كتب الى ابو الحسن الاول وهو فى السجن واما ما ذكرت يا على ممن تاخذ معالم دينك لا تاخذن معالم دينك عن غير شيعتنا فانك ان تعديتهم اخذت دينك عن الخائنين الذين خانوا الله ورسوله وخانوا اماناتهم انهم اوتمنوا على كتاب الله جل وعلى فحرفوه وبدلوه فعليهم لعنة الله ولعنة ملائكته ولعنة ابائى الكرام البررة ولعنتى ولعنة شيعتى الى يوم القيامة (رجال كشى طبع بمبئ ۱۳۱۷هجرى تاليف ابو عمرو محمد بن عمر عبد العزيز الكشى ص۳ سطر ۳)**

ترجمه: علی بن سوید وائی ابو الحسن اول ماته د جیل نه اولیکل «ای علی ! دا چه تاسو لیکلی دی چه د دین بنیادی خبرې د چا نه زده کړم ؟ دخپل دین خبرې زمونږه د شیعه نه سوا د بل چا نه مه حاصلوه ځکه چه که چرته ، ته دهغوی نه سوا نورو ته لاړې نوګویا تا د داسې خیانت والو نه علم

حاصل کړو چه هغوی د الله او دالله رسول (صلی الله علیه وسلم) سره خیانت کړي دي او کوم امانتونه چه هغوی سره ایخودلې شوی وو په هغې کښې ئې خیانت اوکړو هغوی سره کتاب الله امانت وو هغوی په هغې کښې تحریف اوکړو او په هغې کښې تبدیلیانې اوکړې او په هغوی باندې دې د الله ،ملائکو ، څما دنیکو آباء واجدادو ، څما او څما د ټولو شیعه ګانو قیامته پورې لعنت وی))

(۶) مراد بقرآن قرآن محفوظ نزد ائمه علیهم السلام ست که هفده هزارآیت ست (صافی شرح کافی ج۲، کتاب فضل القرآن جزء ششم طبع نولکشور ص ۶۵)

د قرآن نه مراد هغه قرآن دې چه ائمو سره محفوظ دې چه دهغې اویازره آیتونه دی (صافی شرح کافی ج ۲ کتاب فضل القرآن جزء ششم ص ۶۵ طبع نولکشور)

موجوده قرآن کښې ۶۲۳۶ آیتونه دی ، دهغې مطلب دا نه دې چه دوه حصې قرآن غائب دې او یو حصه موجود دې ، بلکه مطلب دادې چه د موجوده قرآن نه درې چنده زیات قرآن پوره په پوره غائب دې چه په هغې کښې د قرآن یوحرف هم نشته دې ،چنانچه آئنده روایت کښې ددې صراحت راروان دې ، په دې سره ثابته شوه چه د شیعه مذهب مطابق موجوده قرآن کښې یو حرف هم صحیح نه دې ، په دې روایت کښې که چرته حرف د لفظ په تاویل هم اوکړئ شی نو بیا هم ثابته شوه چه د شیعه په قرآن کښې ایمان ، کفر ، مونځ ، روژه ، حج ، زکوٰة ، حشر ونشر ، حساب وکتاب ، جنت ودزوخ حتٰی چه الله ، رسول او ملائکه کښې یو لفظ هم نشته دې ،

(۷) عن ابی عبدالله علیه السلام وان عندنا مصحف فاطمة ومایدریهم ما مصحف فاطمة قال مصحف فیه مثل قرانکم ثلاث مرات والله مافیه من قرانکم حرف واحد (اصول کافی ص ۱۳۶ طبع نولکشور ،صافی کتاب الحجة جزء ۳ ص ۱۸۰)

ترجمه : ابوعبدالله نه روایت دې چه مونږ سره د حضرت فاطمې رضی الله عنها مصحف دې ، هغوی ته څه معلومه دی چه هغه څنګه مصحف دې ، مصحفِ فاطمه رضی الله عنها ستاسو د قرآن نه درې چنده زیات دې اود الله په قسم ستاسو د قرآن یو حرف هم په هغې کښې نشته دې .

(۸) عن ابی عبدالله علیه السلام قال ان القران جاء به جبریل علیه السلام الی محمد صلی الله علیه وسلم سبعة عشر الف آیة (اصول کافی ص ۶۷۱)

ترجمه : د ابوعبدالله نه روایت دې چه کوم قرآن جبریل علیه السلام محمد صلی الله علیه وسلم ته راوړې وو دهغې اویا زره آیتونه وو ، (اصول کافی ص ۲۷۱)

(۹) قال یا ابا محمد وان عندنا الجامعة ومایدریهم ما الجامعة قال قلت جعلت فداك ما الجامعة قال صحیفة طولها سبعون ذراعا بذراع رسول الله صلی الله علیه وسلم (صافی جزء ۳ کتاب الحجة ص ۱۴۸ ،اصول کافی ص ۱۴۶)

ترجمه : اومحمد وائی چه ځما استاذ ماته اووئیل . ای ابومحمد بې شک مونږ سره الجامعه ده . هغوی ته څه معلوم چه جامعه څه دې ؟ ما اووئیل زه په تا باندې قربان جامعه څه دې ؟ هغوی اووئیل هغه صحیفه ده چه دهغې اوږدوالې د حضورصلی الله علیه وسلم په ګزسره اویا ګزه دې .

(۱۰) قال ان عندنا الجفر وما یدریهم ما الجفر قال قلت وما الجفر قال وعاء من ادم فیه علم النبیین والوصیین وعلم العلماء الذین مضوا من بنی اسرائیل (اصول کافی ص۱۴۶)

ترجمه : راوی وائی چه ځما استاذ اووئیل بې شک مونږ سره «جفر» دې . هغوی ته څه معلوم چه «جفر» څه دې ؟ ما اووئیل «جفر» څه دې ؟ نو وې فرمائیل هغه د یو چمړې تهیلئ ده چه په هغې کښې د نبیانو ، وصیانو اود بنی اسرائیلو د علماؤ علوم دی . (اصول کافی ص ۱۴۶)

(۱۱) عن ابی بصیر عن ابی عبدالله علیه السلام قال قلت له قول الله عزوجل هذا کتابنا ینطق علیکم بالحق قال فقال ان الکتاب لم ینطق ولن ینطق ولکن رسول الله هو الناطق بالکتاب قال عزوجل ذکره هذا رسولنا ینطق علیکم بالحق . قال فقلت جعلت فداك انا لا نقرؤها هکذا فقال هکذا والله نزل جبریل علی محمد والکنه حرف من کتابه عزوجل (روضه کلینی ص۵۰)

ترجمه : ابوبصیر ، د عبدالله نه روایت کوی چه ما هغه ته اووئیل چه د الله تعالی ارشاد دې «**هذا کتابنا علیکم بالحق**» دا زمونږه کتاب (اعمال نامه) به ستاسو خلاف ټهیک ټهیک وائی ابوعبدالله اووئیل چه کتاب نه کلام کړې دې اونه به اوکړی . البته رسول الله صلی الله علیه وسلم کتاب وائی . الله تعالی خو « **هذا رسولنا ینطق علیکم بالحق** » فرمائیلې دی . ما اووئیل زه په تاباندې قربان . مونږ داسې نه وایو . نووې فرمائیل په الله قسم جبریل علیه السلام په محمد صلی الله علیه وسلم باندې هم داسې (هذا رسولنا) نازل کړې وو لیکن د الله تعالی په کتاب کښې تحریف کولو سره ئې دا بدل کړئ شوې دې .

(۱۲) امر موسیٰ کاظم لعلی بن سوید ولا تلتمس دین من لیس من شیعتك ولا تحبن دینهم فانهم الخائنون الذین خانوا الله ورسوله وخانوا اماناتهم وتدری ما خانوا اماناتهم ائتمنوا علی کتاب الله فحرفوه وبدلوه (روضه کلینی ص۱۱)

ترجمه : موسیٰ کاظم علی بن سوید ته حکم ورکړو چه څوک ستاسو په شیعه ګانو کښې نه دی دهغوی نه دین مه حاصلوه اود هغوی دین لره دوست مه ساته ځکه چه دوی هم هغه خیانت کولو والا دی چاچه د الله اود الله رسول (صلی الله علیه وسلم) سره خیانت کړې دې او پخپل امانتونو کښې ئې خیانت کړې دې . تاته معلومه دی هغه څه امانتونه دی ؟ هغه لره په کتاب الله باندې امین جوړ کړئ شو . هغوی په هغه کښې تحریف اوکړو او هغه ئې بدل کړو .

(١٣) عن ابي جعفر قال نزل القران اربعة ارباع ربع فينا وربع في عدونا وربع سنن وامثال وربع فرائض واحكام شرع (اصول كافي ص ٦٦٩)

ترجمه: ابو جعفر وائي چه د قرآن څلور حصې نازلې شوې وې ، يو ربع زمونږ په باره کښې او يو ربع زمونږ د دښمنانو په باره کښې او يو ربع کښې سنن او امثال دی او يو ربع کښې فرائض او احکام شرع دی ، (اصول کافی ٦٦٩)

(١٤) عن ابي بصير عن ابي عبدالله عليه السلام في قول الله عزوجل ومن يطع الله ورسوله في ولاية على والائمة من بعده فقد فاز فوزا عظيما هكذا انزلت (اصول كافي ص ٦٧٢)

ابو بصير ، د ابو عبدالله نه روايت کوی چه آيت ﴿وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ داسې نازل شوې وو «ومن يطع الله ورسوله في ولاية على والائمة من بعده فقد فاز فوزاً عظيماً»

(١٥) عن ابي عبدالله عليه السلام في قوله ولقد عهدنا الى ادم من قبل كلمات في محمد وعلى وفاطمة والحسن والحسين والائمة من ذريتهم فنسى هكذا والله نزلت على محمد (اصول كافي ص ٦٧٣)

ترجمه: ابو عبدالله په قسم سره وائی چه آيت «**ولقد عهدنا الى ادم من قبل فنسى**» داسې نازل شوې وو «ولقد عهدنا الى ادم من قبل كلمات في محمد وعلى وفاطمة والحسن والحسين والائمة من ذريتهم فنسى»

(١٦) نزل جبرئيل بهذه الاية على محمد صلى الله عليه وسلم واله بئس ما اشتروا به انفسهم ان يكفروا ما انزل الله في على بغيا (حواله بالا)

ترجمه: جبرئيل آيت «**بئس ما اشتروا به انفسهم ان يكفروا بما انزل الله بغيا**» محمد صلى الله عليه وسلم باندې داسې نازل کړې وو «بئس ما اشتروا به انفسهم ان يكفروا بما انزل الله في على بغيا»

(١٧) نزل جبرئيل بهذه الاية محمد صلى الله عليه وسلم هكذا فبدل الذين ظلموا ال محمد حقهم قولا غير الذى قيل لهم فانزلنا على الذين ظلموا ال محمد حقهم رجزا من السماء بما كانوا يفسقون (اصول كافي ص ٦٧٤)

ترجمه: جبرئيل عليه السلام آيت «**فبدل الذين ظلموا قولاً غير الذى قيل لهم فانزلنا على الذين ظلموا رجزا من السماء بما كانوا يفسقون**» لره په محمد صلى الله عليه وسلم باندې داسې نازل کړې وو «فبدل الذين ظلموا ال محمد حقهم قولا غير الذى قيل لهم فانزلنا على الذين ظلموا ال محمد حقهم رجزا من السماء بما كانوا يفسقون»

(۱۸) هکذا نزلت هذه الایة: ((ولو انهم فعلوا ما یوعظون به فی علی لکان خیرا لهم)) (اصول کافی ص۲۶۸)

ترجمه: آیت « **ولو انهم فعلوا ما یوعظون به لکان خیرا لهم** » داسې نازل شوې وو . ((ولو انهم فعلوا ما یوعظون به فی علی لکان خیرا لهم))

(۱۹) نزل جبرئیل هذه الایة هکذا فابی اکثر الناس بولایة علی الا کفورا (اصول کافی ص۲۶۸)

ترجمه: حضرت جبرئیل علیه السلام آیت « **فابی اکثرالناس الا کفورا** » داسې نازل کړې وو ((فابی اکثرالناس بولایة علی الا کفورا))

(۲۰) ونزل جبرئیل بهذه الایة ((وقل الحق من ربکم فی ولایة علی)) (الی قوله) ((انا اعتدنا للظالمین آل محمد نارا)) (اصول کافی ص۲۶۸)

ترجمه: جبرئیل علیه السلام آیت « **وقل الحق من ربکم** ‹**الی قوله**› **انا اعتدنا للظالمین نارا** » داسې نازل کړې وو ((وقل الحق من ربکم فی ولایة علی (الی قوله) انا اعتدنا للظالمین ال محمد نارا))

(۲۱) نزل جبرئیل بهذه الایة هکذا: ((ان الذین ظلموا آل محمد حقهم لم یکن الله لیغفر لهم ولا لیهدیهم طریقا)) (الی قوله) ((یا ایها الناس قد جاء کم الرسول بالحق من ربکم فی ولایة علی فامنوا خیرا لکم وان تکفروا بولایته فان لله ما فی السموات وما فی الارض)) (اصول کافی ص۲۶۷)

جبرئیل علیه السلام آیت « **ان الذین ظلموا لم یکن الله لیغفرلهم ولا لیهدیهم طریقا** ‹**الی قوله**› **یا ایهاالناس قد جاء کم الرسول بالحق من ربکم فامنوا خیرالکم وان تکفروا فان لله مافی السموات وما فی الارض** » لره داسې نازل کړې وو ((ان الذین ظلموا ال محمد حقهم لم یکن الله لیغفر لهم ولا لیهدیهم طریقا (الی قوله) یا ایها الناس قد جاء کم الرسول بالحق من ربکم فی ولایة علی فامنوا خیرا لکم وان تکفروا بولایته فان الله ما فی السموات وما فی الارض))

(۲۲) ((ستعلمون یا معشر المکذبین حیث انبأتکم رسالة ربی فی ولایة علی علیه السلام والائمة من بعده من هو فی ضلال مبین کذا انزلت)) (اصول کافی ص۲۶۶)

ترجمه: آیت ستعلمون من هو فی ضلال مبین » داسې نازل شوې وو ((ستعلمون یا معشر المکذبین حیث انبأتکم رسالة ربی فی ولایة علی علیه السلام والائمة من بعده من هو فی ضلال مبین کذا انزلت))

(۲۳) نزل جبرئیل بهذه الایة علی محمد صلی الله علیه وسلم واله هکذا ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فی علی فاتوا بسورة من مثله. (اصول کافی ص۲۶۷)

جبرئیل علیه السلام آیت «**ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فاتوا بسورة من مثله**» داسې نازل کړې وو . ((ان کنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا فی علی فاتوا بسورة من مثله))

(۲۴) نزل جبرئیل علی محمد صلی الله علیه وسلم بهذه الایة یا ایها الذین اوتوا الکتاب امنوا بما نزلنا فی علی نورا مبینا (اصول کافی ص ۲۶۳)

جبرئیل علیه السلام آیت «**یا ایها الذین اوتو ا الکتاب امنوا بما نزلنا**» داسې نازل کړې وو ((یا ایها الذین اوتوا الکتاب امنوا بما نزلنا فی علی نورا مبینا))

(۲۵) اخرج المصحف الذی کتبه علی علیه السلام الی الناس حین فرغ منه و کتب فقال لهم هذا کتاب الله عزوجل کما انزل الله علی محمد صلی الله علیه وسلم قد جمعته من اللوحین فقالوا هوذا عندنا مصحف جامع فیه القران لا حاجة لنا فیه فقال اما والله ما ترونه بعد یومکم هذا ابدا انما کان علی ان اخبرکم حین جمعته لتقرؤه. (اصول کافی ص ۶۷۱)

حضرت علی رضی الله عنه چه کله د قرآن لیکلو نه فارغ شو نو هغه ئې خلقو ته راوړو او هغوی ته اوفرمائیل . دا د الله کتاب دې څنګه ئې چه په محمد صلی الله علیه وسلم باندې نازل کړې وو . ما هغه په دوو لوحو کښې جمع کړې دې ، خلقو اووئیل د الله کتاب خو زمونږ سره دې مونږ ته ستا د راوړلې شوی قرآن حاجت نشته دې (په دې باندې حضرت علی رضی الله عنه په غصه شو او وې ووئیل . اوس د الله په قسم د نن نه پس به تاسو دې لره کله هم اونه وینئ ، څما په ذمه باندې خو صرف دا وو چه کله ما هغه جمع کړو نو تاسو اووایم چه تاسو ئې وائې . »

(۲۶) (۲۷) اصول کافی ص ۱۳۹ کښې ئې دوه روایتونه راوړی دی چه د حضرت علی رضی الله عنه نه سوا چاته هم ټول قرآن معلوم نه دې .

(۲۸) اصول کافی ص ۲۷۰ باندې «**لم یکن الذین الخ**» سره متعلق د تحریف روایت دې .

(۲۹) اصول کافی ص ۲۲۱ باندې هم د یو آیت د تحریف ذکر دې .

(۳۰) قرآن مجید کښې داسې خبرې هم دی چه الله نه دی وئیلې (احتجاج طبرسی ص ۲۵)

(۳۱) موجوده قرآن مجید لره د اولیاء الدین دښمنانو جمع کړې دې (احتجاج طبرسی ص ۱۳۰)

(۳۲) موجوده قرآن مجید کښې خلافِ فصاحت او قابلِ نفرت الفاظ موجود دی . (احتجاج طبرسی ص ۳۰)

(۳۳) قرآن مجید کښې د سرورکائنات هم سپاکوئ شوې دې ، (حواله بالا)

(۳۴) د موجوده قرآن ترتیب د الله تعالی د مرضئ خلاف دې ، (فصل الخطاب ص ۳۰)

تقیه

که چرته کوم ځائ یو شیعه مصنف د اعتقادِ تحریف نه انکار کړي دي یا نن سبا یو شیعه انکارکوی نو تقیه باندې مبنی دې ، لکه چه په ذکر شوو عباراتو کښې په ص : نمبر ۲ کښې د احتجاج طبرسی عبارت تیرشو چه د تحریف د عقیدې د اظهار نه تقیه مانع دې ، او تقیه مذهبِ شیعه کښې دومره مؤکد دې چه څوک تقیه نه کوی هغه بالکل مسلمان نه دې .

(۱) ((لادین لمن لا تقیه له)) (اصول کافی ص۴۸۲) یعنی څوک چه تقیه نه کوی هغه بې دینه دې .

(۲) ((لا ایمان لمن لا تقیة له)) (اصول کافی ص۴۸۴) یعنی څوک چه تقیه نه کوی هغه بې ایمانه دې .

مسئله د بداء

د شیعه دا هم عقیده ده چه د الله تعالی په علم کښې غلطی واقع کیدلې شی بلکه کیږی راکیږی ، هغوی هغې ته بداء وائی او د بداء د عقیدې نه زیات دهغوی په مذهب کښې بل عبادت نشته دې

(۱) ((ما عبد الله بشیء مثل البداء)) (اصول کافی ص۸۴) یعنی د بداء د عقیدې ساتلو برابر د الله تعالی یو عبارت هم نشته .

(۲) ((ما عظم الله بمثل البداء)) (اصول کافی ص۸۵) یعنی د بداء د عقیدې برابر د الله تعالی هیڅ لویوالې نه دې بیان کړئ شوې ،

(۳) ((سمعت الرضا علیه السلام قال ما بعث الله نبیا قط الا بتحریم الخمر وان یقر لله بالبداء)) (اصول کافی ص۸۶) یعنی امام رضا اوفرمائیل الله تعالی هر نبی ته د حرمتِ شراب او د بداء منلو حکم ورکولو سره لیږلې دې

(۴) سمعت ابا عبد الله علیه السلام یقول لو علم الناس ما فی القول بالبداء من الاجر ما فتروا عن الکلام فیه (اصول کافی ص۸۶)

(۵) عن ابی الهاشم الجعفری قال کنت عند ابی الحسن علیه السلام (الی قوله) فقال نعم یا اباهاشم بدالله فی ابی محمد کما بدا فی موسی (اصول کافی ص۲۰۳)

ابو عبدالله وائی چه که چرته خلقو ته دا معلومه وې چه د بداء د الله طرف ته د غلطئ نسبت عقیده ساتلو کښې څومره ثواب دې ، نو هغوی به ددې عقیدې نه ، نه حیصاریدل . حضرت علی اوفرمائیل ، الله تعالی د ابو محمد په باره کښې غلطی اوشوه ، څنګه چه د موسیٰ علیه السلام په باره کښې شوې وه ،

آیا د مذکوره عقیدو په کفر کیدلو کښې چاته د شبهې گنجائش شته ؟ بلکه دشیعه تکفیر په خپله دهغوی په کتابونو کښې دهغوی د بزرگانو نه منقول دې.

د شیعه گانو تکفیر په خپله د هغوی د کتابونو نه

(۱) قال ابو عبدالله علیه السلام ما انزل الله اية فى المنافقين الا وهى فيمن ينتحل التشيع (رجال کشی ص۲۵۳س۱۶)

ابوعبدالله وائی چه الله تعالی د منافقانو په باره کښې چه کوم یو آیت هم نازل کړې دې هغه شیعه گانو طرف ته منسوب خلقو په باره کښې دې،

(۲) سمعت علی بن الحسين يقول (الى قوله) ان قوما من شيعتنا سيحبونا حتى يقولوا فينا ما قالت اليهود عزير وما قالت النصارى فى عيسى ابن مريم فلا هم منا ولا نحن منهم (رجال کشی ص۷۹)

علی بن حسین وائی زمونږ په شیعه گانو کښې یو قوم عنقریب زمونږ سره به د ملگرتیا اظهار کوی تردې پورې چه زمونږ په باره کښې به هغه خبرې کوی چه یهودیانو د عزیر علیه السلام په باره کښې او نصاریٰ د حضرت عیسیٰ علیه السلام په باره کښې اووئیلې، نه هغوی زمونږ نه نه دی او نه زمونږه دهغوی سره څه تعلق شته، (رجال کشی ص ۷۹)

(۳) عن ابن ابى يعفور قال كنت عند الصادق اذ دخل موسى فجلس فقال ابو عبدالله علیه السلام یا ابن ابی یعفور هذا خير ولدى وحبهم الى غير ان الله عزوجل يضل به قوما من شيعتنا فانهم قوم لا خلاق لهم فى الاخرة ولا يكلمهم الله يوم القيامة ولا يزكيهم ولهم عذاب اليم قلت جعلت فداك قد ارغب قلبى عن هؤلاء قال يضل به قوم من شيعتنا بعد موته جزعا عليه (رجال کشی ص۲۸۸ص۸)

ابن ابی یعفور وائی چه زه د امام جعفر صادق سره ووم، موسی کاظم راغلو او کیناستلو نو ابوعبدالله (جعفرصادق) اووئیل ای ابن ابی یعفور! دا (موسی کاظم) زمونږ د ټولو نه بهتر او محبوب څوئ دې لیکن الله تعالی دده د وجه نه زمونږ په شیعه گانو کښې یو قوم لره گمراه کوی دا شیعه داسې قوم دې چه په آخرت د دوی دپاره هیڅ حصه نشته دې، الله تعالی دهغوی سره د قیامت په ورځ به د رحم اوکرم هیڅ خبره نه کوی اونه به هغوی لره پاکوی، دهغه شیعه گانو دپاره دردناک عذاب دې، ابن ابی یعفور وائی چه ما عرض اوکړو چه څما زړه خو دهغه نه واوړیدلو، ابوعبدالله اووئیل هم دده د وجه نه به زمونږه په شیعه گانو کښې یو قوم دهغه د وفات نه پس په هغه باندې به جزع فزع کولو سره او په ژړیدلو سره به گمراه کیږی، (رجال کشی ص ۲۸۸)

(۴) ان عليا عليه السلام لما فرغ من قتال اهل البصرة اتاه سبعون رجلا من الزط فسلموا عليه وكلموه

بلسانهم فردعليهم بلسانهم وقال انی لست كما قلتم انا عبدالله مخلوق وقال فابوا عليه وقالوا انت انت هو فقال لهم لئن لم ترجعوا عما قلتم فی وتتوبوا الی الله تعالی لاقتلنكم قال فابوا ان يرجعوا ويتوبوا فامران يحفر لهم اٰبار فحفرت ثم خرق بعضها الی بعض ثم قذفهم فيها ثم طم رؤسها ثم الهب النار فی بئر منها ليس فيها احد فدخل الدخان عليهم فماتوا (رجال كشی ص ش۱۰۰ طبع كربلا)

حضرت علی رضی الله عنه چه كله د اهلِ بصره د قتال نه فارغه شو نو دوی ته د زط قبيلې نه اويا سړی راغلل . هغوی دوی ته سلام اوكړو او پخپله ژبه كښې ئې خبره اوكړه . دوی هم دهغوی په ژبه كښې جواب وركړو او وې فرمائيل چه زه داسې نه يم ځنګه چه تاسو ګڼړئ . زه د الله بنده او مخلوق يم هغوی ددې نه انكار اوكړو او وې وئيل چه تاسو هم هغه ئې (يعنې الله ئې) حضرت علی رضی الله عنه هغوی ته اوفرمائيل كه چرته تاسو دهغې نه . نه منع كيږئ څه چه ځما په باره كښې وائې او الله تعالی ته توبه نه اوباسئ نو زه به تاسو خلقو لره ضرور وژنم . هغه (شيعه ګانو) د رجوع او توبې نه انكاراوكړو . دوی حكم اوكړو چه دهغوی دپاره دې كوهيان اوكنلې شی . بيا په هغې كښې سورئ كولوسره هغوی ئې پخپل مينځ كښې ملاؤ كړه . بيا هغوی په هغه كوهيانو كښې غورځولوسره دهغه كوهيانو سرونه بند كړه . بيا ئې په هغه كوهيانوكښې يو كوهی كښې اور بل كړو چه په هغې كښې يو سړې هم نه وو هم دغه شان ئې په بل كوهی كښې په هغوی باندې لوږئ داخل شو او هغوی ټول په ټوله مړه شو . (رجال كشی ص ۱۰۱ طبع كربلا)

(۶) قال ابوالحسن لو ميزت شيعتی ما وجدتهم الا واصفة ولو امتحنتهم لما وجدتهم الا مرتدين الخ (روضه كلينی (۱۰۷))

ابوالحسن (موسی كاظم فرمائی) چه زه كه چرته خپلو شيعه ګانو لره چانړكولوسره اوګورم نو هغه ټولو لره به صرف خبرو جوړولو والا (منافق) اومومم . كه چرته دهغوی امتحان واخلم نو هغوی به ټول مرتدين راؤځی .

(۲) اگر عدد ايشاں (شيعه) به سه صد و سيزده (۳۱۳) كس بيعت اجتماعی رسد امام ظاهر شود، (صافی باب ۵ ج۳ ص ۳۶)

كه چرته دهغه (شيعه ګانو) مجموعی شمير درسوه ديارلس پورې اورسی نو امام (مهدی) به ښكاره شی . (صافی باب ۵ جزء ۳ ص ۳۶)

معلومه شوه چه ترننه پورې كله هم درې سوه ديارلس شيعه په يو زمانه كښې جمع نه شو . دا ټول مدعيانِ تشيع منافق دی . اوهغوی امام مهدی لره په غار كښې بند كړې دې اود امام د نه كيدلو د وجه نه د امت د ګمراهئ او په دنيا كښې د فساد او فتنې ذمه داری هم په هغوی باندې ده . كه چرته په هغوی كښې هم درې سوه ديارلس صحيح شيعه ګان جوړ شی او امام مهدی ښكاره

شي او تولې جهګړې ختمې شي.

د اهلِ تشیع په خپل مینځ کښې لعن او طعن

لعن او طعن او کنځلو لره په حدیث کښې علاماتِ نفاق شمیرلې شوی دی او د شیعه خلقو په خپل مینځ کښې په یو بل باندې د لعنت سلسله عامه ده ،چنانچه دهغوی په رواتو او بزرګانو باندې په خپله د هغوی بزرګانو نه د لعنت او بددعا نمونه پیش کولې شي.

عن ابی جعفر قال امیر المؤمنین اللهم العن ابنی فلان واعم ابصارهما کما عمیت قلوبهما (قال فی الحاشیه هما عبدالله بن عباس وعبیدالله بن عباس (رجال کشی ص۵۲س۳)

ترجمه ابوجعفر وائی چه حضرت علی رضی الله عنه اوفرمائیل ، اے الله ! د فلانکي په دوو ځامنو باندې لعنت اوکړې اود هغوی بنائی سلب کړې ځنګه چه تا دهغوی زړونو لره ړانده کړی دی . حاشیه کښې لیکلی دی چه دا (دوه ځامن) عبدالله بن عباس او عبیدالله بن عباس دی.

(۲) په لاندې مقاماتو کښې د زراره انتهائی درجه تعریف اود مدحې روایات دی . رجال کشی ص ۸۸ س ۷ . ص ۹۱ س ۱۴ وس ۱۸ . ص ۱۱۳ . س ۸. ص ۱۲۲س ۱۱ . او ددې په عکس هم رجال کشی کښې ص ۹۹ ص ۱۲ کښې زراره باندې د لعنت روایت دې .

(۳) او رجال کشی ص ۹۱ س ۱۸ . ص ۱۲۲س ۱۱ کښې د بریده تعریف او ص ۹۹ص ۱۲ کښې په هغه باندې د لعنت روایت دې ،

(۴) او رجال کشی ص ۹۱ س ۱۸ ، ص ۱۴۲س ۱۱ کښې د محمد بن مسلم د تعریف روایت او ص ۱۳س ۱۱ کښې په هغه باندې د لعنت زوایت دې .

(۵) او رجال کشی ص ۹۱ س ۱۸ کښې د ابوبصیر د تعریف روایت او ص ۱۱۲ س ۲ کښې دهغه د مذمت روایت دې .

(۲) روایتِ ذیل نه ثابتیږی چه محبِ علی خواه هرڅومره لویه ګناه کوی نوبیاهم دهغه مغفرت یقینی دې .

سید بن محمد الحمیری اشعار در تعریف علی ساخته بود پس آں شعر فضیل الرسان درخدمت امام جعفر خواند (الی قوله) **قال سمعت نعیبا من وراء الستر وقال من قال هذا الشعر قلت السید بن محمد الحمیری فقال رحمه الله فقلت انی رایته یشرب نبیذا فقال رحمه الله فقلت انی رایته یشرب نبیذ الرساق قال تعنی الخمر قلت نعم قال رحمه الله وما ذلك علی الله ان لا یغفر لمحب علی (رجال کشی ص۱۸۸س۳)**

ترجمه سیدبن حمیری د حضرت علی رضی الله عنه په شان کښې څه مداحیه اشعار وئیلی وو فضیل الرسان هغه اشعار جعفرصادق ته اوو ئیل (الی قوله) ما د چا آواز واوریدلو چه د پردې نه

ئې اخوا ووئیل دا شعر چا وئیلې دې . ما اووئیل سید بن محمد حمیری . نو هغه اووئیل «الله دې په هغه باندې رحم اوکړی» ما اووئیل چه ما هغه په نبیذو څکلو باندې لیدلې دې . نو هغه بیا اووئیل «الله دې په هغه باندې رحم اوکړی» ما اووئیل چه نبیذالرستاق څکلو باندې مې هغه لیدلې دې نو هغه اووئیل چه هم شراب به ئې څکلی وی . ما اووئیل «او» نو وې وئیل . الله دې په هغه باندې رحم اوکړی دا څنګه کیدلې شی چه الله دې د یو محبِ علی مغفرت اونه کړی .

او په لاندینی روایت کښې هم دې سید بن محمد ته د قدرتی سزا ملاویدلو ذکر دې حالانکه پورتنئ روایت کښې تیرشو چه هغه د شرابو څکلو باوجود د علی د مینې د وجه نه مغفور دې .

حدثنی ابوالحسین ابن ایوب المروزی قال روی ان السید بن محمد الشاعر اسود وجهه عند الموت فقال هذا یفعل باولیائکم یا امیر المؤمنین .(رجال کشی ص۱۸۰ ص۱۳)

ترجمه : ابو الحسین بن ایوب مروزی وائی چه د مرګ په وخت کښې د سید بن محمد مخ تور شوې وو نو هغه اووئیل . اے امیرالمومنین ! آیا ستاسو احبابو سره هم دا معامله کولې کیږی ؟

په دې سره ثابته شوه چه د شیعه بزرګ دا عقیده ساتله چه دهغوی د محبینو مخ د مرګ په وخت کښې توریږی .

(۲)عن رضا علیه السلام یونس بن عبدالرحمن فی زمانه کسلمان الفارسی فی زمانه (رجال کشی ص۳۰۲ ص۲۱)

ترجمه : رضا وائی چه یونس بن عبدالرحمن پخپله زمانه کښې داسې وو څنګه چه سلمان فارسی رضی الله عنه په خپله زمانه کښې وو (رجال کشی ص ۳۰۳ س ۲۱)

او د سلمان فارسی رضی الله عنه په تعریف کښې رجال کشی ص ۹۱ ص ۱۷ او روضه کلینی ص ۱۱۵ کښې روایت دې . د دواړو روایتونو مجموعی نه د یونس بن عبدالرحمن مدح ثابته شوه . مګر رجال کشی ص ۳۰۹ ص ۲ کښې هم د رضا نه روایت دې چه یونس بن عبدالرحمن ابن زانـه او زندیق دې .

له اهل بیت سره دښمنی

دهغه خلقو په خپل مینځ کښې د یوبل سره حسنِ معامله خو پاسنو روایاتو سره معلومه شوه . اوس لږ د مدعیانِ عشق اهلِ بیت حضرت حسین او حضرت فاطمه رضی الله عنهما سرّه متعلق حسن اعتقاد هم اوګورئ .

(۱)عن ابی عبدالله قال ان جبرئیل نزل علی محمد صلی الله علیه وسلم فقال له یا محمد ان الله یبشرک بمولود یولد من فاطمة تقتله امتک من بعدک فقال وعلی ربی السلام لا حاجة لی فی مولود یولد من فاطمة تقتله امتی من بعدی نعرج ثم هبط فقال له مثل ذلک فقال یا جبرئیل وعلی ربی السلام لا حاجة لی فی مولود تقتله امتی من

بعدى فعرج جبرئيل الى السماء ثم هبط فقال يا محمد ان ربك يقرئك السلام ويبشرك بانه جاعل فى ذريته الامامة والولاية والوصية فقال قد رضيت ثم ارسل الى فاطمة ان الله يبشرنى بمولود يولد لك تقتله امتى من بعدى فارسلت اليه ان لا حاجة لى فى مولود تقتله امتك من بعدك فارسل اليها ان الله قد جعل فى ذريته الامامة والولاية والوصية فارسلت اليه انى قد رضيت (الى قوله) ولم يرضع الحسين من فاطمة عليها السلام ولا من انثى كان يوتى به النبى صلى الله عليه وسلم فيض ابهامه فى فيه فيرضع منها ما يكفيه اليومين او الثلاث. (اصول كافى ص ٢٩٣)

ترجمه: جعفر صادق فرمائي جبرئيل عليه السلام په حضور صلى الله عليه وسلم باندې نازل شو نو وې فرمائيل . اے محمد (صلى الله عليه وسلم) الله تعالى تاته د يو ځوئ بشارت درکوی چه د فاطمې رضى الله عنها نه به پيدا کيږی چه هغه لره به ستاسو نه پس ستا امت شهيد کوی ، حضور صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل ، ځما په رب باندې سلام ماته د داسې ځوئ ضرورت نشته دې چه د فاطمې نه پيداوی او بيا هغه لره به ځما نه پس ځما امت شهيد کوی جبرئيل عليه السلام پورته تشريف يوړو او لږ وخت پس بيا نازل شو او بيا ئې هغه خبره اوکړه ، دوی هم هغه جواب بيا ورکړو . جبرئيل عليه السلام بيا تشريف يوړو او بيا راغلو او وې فرمائيل چه رب تاته سلام وئيلې دې او هغه تاته بشارت درکوی چه هغه به دهغه په اولاد کښې امامت ، ولايت او وصيت ګرځوی نو بيا دوی اوفرمائيل چه اوس زه راضی يم ، ددې نه پس حضور صلى الله عليه وسلم حضرت فاطمې رضى الله عنها ته پيغام واستولو چه الله تعالى ماته د اسې ځوئ بشارت راکوی چه ستا نه به پيدا کيږی . چه هغه لره به ځما امت شهيد کوی ، حضرت فاطمې رضى الله عنها جواب ورکړو چه ماته د داسې ځوئ هيڅ ضرورت نشته دې چه هغه لره به ستا امت شهيد کوی ، دوی بيا پيغام واستولو چه الله تعالى دهغې په اولاد کښې امامت ، ولايت او وصيت ګرځولې دې نو بيا حضرت فاطمه رضى الله عنها راضی شوه (حضرت حسين رضى الله عنه دهغې بدله دخپلې مور بی بی نه واخستله چه) د هغې نه پس ئې نه دخپلې مور بی بی شوده اوڅکل اونه د بلې ښځې (يعنې دهغه د جنسِ ښځې نه نفرت پيدا شو چه دده په پيدا ئش باندې ناخوښې وې) دوی به حضور صلى الله عليه وسلم ته راوستلې کيدل ، دوی صلى الله عليه وسلم به خپله ګوته دهغه په خله کښې ورکوله . حضرت حسين رضى الله عنه به دهغې نه شوده څکل چه دوه درې ورځې به دهغه دپاره کافی وو

عن ابى عبدالله عليه السلام قال لما حملت فاطمة بالحسين جاء جبرئيل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ان فاطمة ستلد غلاماً تقتله امتك من بعدك فلما حملت فاطمة بالحسين كرهت حمله وحين وضعته كرهت وضعه ثم قال ابو عبدالله عليه السلام لم ترفى الدنيا ام تلد غلاما تكرهه ولكنها كرهته لما علمت انه

یقتل قال وفیه نزلت هذه الایة حملته امه کرها ووضعته کرها (حواله بالا)

ترجمه: جعفرصادق فرمائی چه کله حضرت فاطمه رضی الله عنها حامله شوه نو حضورصلی الله علیه وسلم ته جبرئیل علیه السلام راغلو او وې وئیل چه د فاطمې رضی الله عنها به عنقریب یو بچې پیدا کیږی چه هغه لره به ستاسو نه پس ستا امت وژنی ، پس چه کله حضرت فاطمه رضی الله عنها حامله شوه نو هغې به هغه حمل لره بدګڼلو ، او چه کله ماشوم پیدا شو نو هغه به ئې هم بدګڼلو ، جعفر صادق اوفرمائیل چه په دنیا کښې یو مور داسې نشته چه خپل بچی لره بدګڼی مګر حضرت فاطمې رضی الله عنها هغه بدګڼلو ځکه چه هغه پوهیدله چه دا ماشوم به شهید کیږی (العیاذ بالله د شهادت د نحوست د وجه نه هغې ماشوم لره بدګڼلو) جعفر صادق اووئیل چه آیت «**حملته امه کرها**» هم په دې سلسله کښې نازل شوې دې ، «د هغه مور هغه لره د حمل په حالت کښې هم بد اوګڼلو او پیدا کیدلو نه پس هم» دا ترجمه د اهلِ تشیع ده ، حالانکه د آیت مفهوم دادې چه هرانسان لره د مور شکرګزار او مطیع کیدل پکار دی ، ځکه چه مور د حالتِ حمل اود پیدائش د وخت تکلیفونه زغملی دی ،

یو شاعر هغې لره څه داسې منظوم کړی دی:

ہائے رے شبیر مظلومی تری — رد ہوئی تیری بشارت تین بار
گرچہ راضی ہو چکی تھیں فاطمہ — پھر بھی تیری ولادت ناگوار
کرتی ہے اس رمز کو قرآن میں — امہ کرھا کی آیت آشکار
تمکو بھی غیرت کا ایسا جوش تھا — دودھ اس ماں کا نہ چوسا زینہار

د شعرونو ترجمه: اوکتل تاسو چه شیعه مذهب کښې شهادت څومره بد څیز دې او حضرت حسین شهید کیدلو د وجه نه دهغوی په خیال کښې څومره مکروه او مبغوض دې او د حضرت حسین رضی الله عنه او دحضرت فاطمې رضی الله عنها په مینځ کښې څومره عداوت او بغض ثابت کړئ شوې دې «اعاذنا الله تعالی منه».

امید دې چه د پاسنی مضمون کتلو نه پس به د شیعه په تکفیر کښې چاته هم شبه پاتې نه شی.

آیا شیعه ګان اهلِ کتاب دی ؟

د معتزله په باره کښې د تحریرِ شامیه په بناء باندې شیعه ته اهل کتاب وئیل کیدل، روستو معلومات اوشو چه دا خلق زندیقان دی ، ددې وجه نه هغوی په اهل کتابو کښې داخلول صحیح نه دی ، د زندیق دوه قسمونه دی :

(١) د منافق په معنى : يعنې د اسلام مدعى وى او كفريه عقائد پټوى . قال العلامة التفتازانى رحمه الله تعالى وان كان مع اعترافه بنبوة النبى صلى الله عليه وسلم واظهاره شعائر الاسلام يبطن عقائد هى كفر بالاتفاق خص باسم الزنديق (شرح المقاصد ص ٢٦٩ ج ٢) وقال الحافظ العينى رحمه الله تعالى واختلف فى تفسيره فقيل هو المبطن للكفر المظهر للاسلام كالمنافق (عمدة القارى ص ٩٠ ج ٢٣)

(٢) څوک چه د اسلام په عقائدو كښې تاويلاتِ باطله كوى . داسې سړې اګرچه خپلې عقيدې كفرئې لره د پټې ساتلو كوشش نه كوى بلكه دهغې اشاعت كوى ددې نه باوجود هغه ته زنديق وئيل كيږى .

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله تعالى (قوله المعروف) اى بالزندقة الداعى الذى يدعو الناس الى زندقته اهـ فان قلت كيف يكون معروفا داعيا الى الضلال وقد اعتبر فى مفهومه الشرعى ان يبطن الكفر قلت لا بعد فيه فان الزنديق يموه كفره وتزوج عقيدته الفاسدة ويخرجها فى الصورة الصحيحة وهذا المعنى ابطال الكفر فلا ينافى اظهاره الدعوى الى الضلال و كونه معروفا بالضلال اه ابن كمال (ردالمحتار ص ٣٠٠ ج ٣)

وقال الشاه ولى رحمه الله تعالى ان المخالف للدين الحق ان لم يعترف به ولم يذعن له لا ظاهرا ولا باطنا فهو كافر وان اعترف بلسانه وقلبه على الكفر فهو المنافق، وان اعترف به ظاهرا لكنه يفسر بعض ما ثبت من الدين ضرورة بخلاف ما فسره الصحابة والتابعون واجتمعت عليه الامة فهو الزنديق (المسوى ص ١٣٠ ج ٢)

د زنديق احكام

(١) زنديق واجب القتل دې .

(٢) د ګرفتارولو نه پس به دهغه توبه قبوله نه وى ، د ګرفتارئ نه وړاندې قبوله ده . (٣) دهغه سره نكاح كول حرام دى (۴) دهغه ذبيحه حرامه ده .

قال العلامة الحصكفى رحمه الله تعالى و كذا الكافر بسبب الزندقة لا توبة وجعله فى الفتح ظاهر المذهب لكن فى حظر الخانية الفتوى على انه اذا اخذ الساحر اوالزنديق المروف الداعى قبل توبته ثم تاب لم تقبل توبته ويقتل ولو اخذ بعدها قبلت (ردالمحتار ص ٣٠٠ ج ٣)

وقال العلامة ابن عابدين رحمه الله تعالى (تنبيه) يعلم مما هنا حكم الدروز والتيامنة فانهم فى البلاد الشامية يظهرون الاسلام والصوم والصلوة مع انهم يعتقدون تناسخ الارواح وحل الخمر والزنا وان الالوهية فى شخص بعد شخص ويجحدون الحشر والصوم والصلوة والحج ويقولون المسمى به غير المعنى المراد يتكلمون الى

جناب نبینا صلی الله علیه وسلم کلمات فظیعة، وللعلامة المحقق عبدالرحمن العمادی فیهم فتوی مطولة (الی قوله) ونقل عن علماء المذاهب الاربعة انه لا یحل اقرارهم فی دیار الاسلام بجزیة ولاغیرها ولا تحل مناکحتهم ولا ذبائحهم وفیهم فتوی فی الخیریة ایضا فراجعها، والحاصل انهم یصدق علیهم اسم الزندیق والمنافق والملحد) وبعد الظفر بهم لا تقبل توبتهم اصلا (ردالمحتار ص۳۰۰ ج۳)

د شیعه گانو په کتابونوکښې د شیخینو
او د نورو صحابه کرامو رضی الله عنهم تعریف

(۱) عن فضیل الرسان قال سمعت ابا داود وهو یقول حدثنی بریدة الاسلمی قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ان الجنة تشتاق الی ثلاثة قال فجاء ابوبکر فقیل له یا ابابکر انت الصدیق وانت ثانی اثنین اذهما فی الغار فلو سالت من هؤلاء الثلاثة (رجال کشی ص۲۰)

ترجمه: فضیل الرسان وائی چه ما د ابوداؤد نه واوریدل او هغه ته بریده اسلمی اووئیل چه ما د حضور صلی الله علیه وسلم نه اوریدلی دی چه جنت د دریو کسانو دپاره مشتاق دې . ددې نه پس حضرت ابوبکررضی الله عنه تشریف راوړو نو هغه ته اووئیلې شو چه تاسو صدیق ئې او په غارِ ثور کښې د حضورصلی الله علیه وسلم رفیق خاص وئ ، که چرته تاسو دا پوښتنه اوکړئ چه دا درې واړه څوک دی (نو بهتره به وی)

ثم جاء عمر فقیل له یا اباحفص ان رسول الله قال ان الجنة تشتاق الی ثلاثة وانت الفاروق الذی ینطق الملك الخ (رجال کشی ص۲۰)

ترجمه: ددې نه پس حضرت عمررضی الله عنه راغلو او هغه ته اووئیلې شو چه حضور صلی الله علیه وسلم فرمائیلی دی چه جنت د دریو کسانو مشتاق دې ، او تاسو داسې فاروق ئې چه ستاپه ژبه باندې فرښتې وینا کوی . یعنې ستاسو د رائې مطابق وحی نازلیږی .

(۲) قال بعض المخالفین بحضرة الصادق علیه السلام لرجل من الشیعة ما تقول فی العشرة من الصحابة قال اقول فیهم الخیر الجمیل الذی یحط الله به سیاق ویرفع به درجاتی قال السائل الحمد لله علی ما انقذنی من بغضك کنت اظنك رافضیا یبغ الصحابة فقال الرجل من ابغض واحدا من الصحابة فعلیه لعنة الله والملائکة فقال لعلك تتاول ما تقول فیمن ابغض العشر من الصحابة فقال من ابغض العشرة فعلیه لعنة الله والملائکة والناس اجمعین (تفسیر عسکری مطبع جعفری ۱۳۱۰ هجری تالیف ابن بابویه ص۱۹۰س۴)

ترجمه: بعضې مخالفینو د جعفر صادق په موجودګئ کښې یو شیعه ته اووئیل چه په صحابه

کرامو کښې د عشره مبشره په باره کښې ستا څه رایه ده ؟ نو هغه (شیعه) اووئیل چه زه د هغوی په باره کښې ښه رایه لرم ، هم دهغه حسنِ ظن د وجه نه الله تعالی به څما ګناهونه معاف کوی او څما درجې به اوچتوی ، پوښتنې والا صاحب اووئیل د الله شکر دې چه هغه مالره ستا د بغض نه نجات راکړو ، زه خو تالره د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجمعین سره د عداوت ساتلو د وجه نه رافضی ګنم هغه سړی (شیعه) اووئیل چه څوک د یوصحابی سره بغض لری هغه باندې د الله لعنت ، هغه اووئیل چه شاید تاسو په دې قول کښې څه تاویل کوئ ، د عشره مبشره په باره کښې اووائې چه ستاسو څه عقیده ده نو هغه اووئیل چه څوک د عشره مبشره سره بغض ساتی هغه باندې د الله ، ملائکو او دټولو خلقو لعنت ،

(۴) فروع کافی جلد ۲ نصف اول ص ۴ باندې هم د ابوبکرصدیق رضی الله عنه فضیلت مذکور دې .

(۵) نهج البلاغة کښې د حضرت علی رضی الله عنه خطبات منقول دی چه په هغې کښې په ډیرو ځایونوکښې د مشائخو مدح مذکور ده د مثال په طور باندې لاندې صفحې ستاسو په خدمت کښې دی : نهج البلاغة جلد ۱ ص ۳۵ ، ۸۵ ، ۱۸۲ ، ۲۴۹ او جلد ۲ ص ۲۴ ، ۳۵ ، ۸۴ ، ۹۸ ، ۱۲۱ ، او جلد ۳ ص ۸

(۲) د شیعه معتبرکتاب تفسیرعسکری کښې د آیت « **اولئک ماکان لهم ان یدخلوها الا خائفین**» لاندې د حضرت عمررضی الله عنه مشهورکرامت « **یاسارية الجبل** » مذکور دې .

هذا عمربن الخطاب اذا قیل لهم انه کان علی المنبر یخطب اذنادی فی خلال خطبة یاسارية الجبل وعجبت الصحابة ماهذامن الکلام الذی فی هذه الخطبة فلما قضی الخطبة والصلوة قالوا قولك فی خطبتك یاسارية الجبل فقال اعلموا انی واناأخطب رمیت بصری حتی رایتهم وقد اصطفوا بین یدی جبل هناك وقد جاء بعض الکفار ولیدور خلف سعد ابن ابی وقاص وسائر من معه من المسلمین فیحیطوا بهم فیقتلوهم فقلت یاسارية الجبل لیلتجی الیه فیمنعهم ذلك من ان یحیطوا به ثم یقاتلوا ومنح الله اخوانکم المؤمنین اکتاف الکافرین وفتح الله علیهم بلادهم فاحفظوا هذا الوقت فیرد علیکم الخبر بذلك ، فبین المدینة ونها وند اکثر من خمسین یوما ، (تفسیر عسکری مطبع جعفری ص۲۰۰)

توجمه : د حضرت عمررضی الله عنه د بزرګئ دا عالم چه په داسې حالت کښې چه دوی په منبرباندې خطبه ورکوله په اوچت اواز سره ئې اووئیل « یا ساریه الجبل » ای د ساریه غره پناه واخلئ ، صحابه کرامو رضی الله عنهم په دې سره تعجب اوکړو ، حضرت عمررضی الله عنه چه کله د خطبې او مانځه نه فارغ شو نو پوښتنې کولو باندې ئې اوفرمائیل چه د خطبې په مینځ کښې ما

نظر واچولو نو اومې کتل چه د مسلمانانو لښکر د غره لاندې صف بسته دې او یو څو کافران د غره په شا راغلل دې دپاره چه حضرت سعد بن ابی وقاص او نورو مسلمانانو باندې حمله اوکړو ، نو هغه وخت ما یا سارية الجبل اوونیل ، دې دپاره چه غره طرف ته پناه اخستلو سره د کافرانو د حملې نه بچ شی او بیا هغوی سره مقابله اوکړی الله تعالی ستاسو ورونړو لره د کافرانو د احاطې نه نجات ورکړو او کافرانو باندې مسلمانانو ته فتح نصیب شوه ، بیا ئې اوفرمائیل دې وخت لره یاد ساتئ تاسو ته به ددې خبر راځی.

د مدینې منورې اود نهادند (چرته چه دا لښکر وو) په مینځ کښې د پنځوسو روځو نه زیات مسافت دې.

(۲) وعن عروة بن عبدالله قال سألت جعفر محمد بن علی علیهما السلام عن حلیة سیوف فقال لا بأس به فقال قد حلی ابوبکر صدیق رضی الله عنه سیفه قلت فتقول صدیق فوثب وثبة واستقبل القبلة وقال ثم الصدیق نعم الصدیق، نعم الصدیق فمن لم یقل له الصدیق فلا صدق الله قولا فی الدنیا والاخرة. (کشف الغمه فی احوال الائمه طبع ایران ص ۲۲۰)

عروة بن عبدالله وائی ما د امام باقر نه بوښتنه اوکړه چه آیا په تورو باندې سونا چاندې خیژول جائز دی ؟ نو وې وئیل چه جائز دی ځکه چه حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه پخپله توره باندې خیژولی وو ، روای وائی چه ما عرض اوکړو چه تاسو هم صدیق وائې ؟ نو امام باقر د غیرت د وجه نه تاؤ راتاؤ شو او پاسیدلو او قبلې طرف ته ئې مخ کولو سره اوفرمائیل ، آو ! زه صدیق وایم ، آو ! زه صدیق وایم ! آو ! زه صدیق وایم ! څوک چه دوی ته صدیق نه وائی الله تعالی دې دنیا او آخرت کښې دهغه وینا هیڅ کله رښتیانه کړی.

نکته : افسوس چه شیعه ګانو دخپل پنځم امام ابوجعفر محمد بن علی باقر خبره اونه منله او د افضل البشر بعد الانبیاء علیهم الصلوٰة والسلام حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه لره نه صرف د صدیقیت بلکه د صحابیت د شرف نه هم د غورځولو کوشش کولو سره خپل عاقبت برباده کړو اود امام باقر د بد دعا ((**فلاصدق الله له قولاً فی الدنیا والاخرة**)) (الله تعالی دې دهغوی یو خبرې لره هم په دنیا اوآخرت کښې رښتیا نه کړی) مستحق شو ، د شیعه ګانو په حق کښې دهغه دا دعا قبوله شوه ، چنانچه شیعه خلقو تقیه یعنې دروغو او دهوکو لره خپل مذهب ګرځولې دې او وائی چه څوک دروغ نه وائی ، او دهوکې نه کوی هغه بې دینه دې ، دهغه ایمان معتبر نه دې ، دې سره ئې دا دعویٰ هم اوکړه چه ټولو انبیاء کرامو علیهم السلام هم دروغ وئیل ، ددې نه هم تجاوز کولو سره په الله تعالی باندې ئې هم دروغ اوتړل چه (معاذالله) د الله تعالی هم غلطی کیږی . تردې پورې راغلل چه الله تعالی طرف ته غلطی لره منسوب کولو نه زیات څه بل عبادت نشته دې دا

دهغوی په قولی کذب بیانی او افتراء باندې د ژبو خوزولو نقشه وه ، بل جانب ته دهغوی د اخلاقی حالاتو ددې نه اندازه اوکړئ چه هغوی دا مذهب اختیارکړو چه د ښځو بلانکاح د متعې په صیغې سره د چا کور ته تلل اود مذهب نه علاوه د اخلاقو او روایاتو بندش لره هم ماتولوسره د حیا اخستلو مرتکب کیدل هغه ئې د کارخیر بلکه د ګناهونو د بخشش ذریعه اوګرځوله .

د شیعه ګانو دکتابونو نه د متعې فضائل نقل کولو نه وړاندې دیو اشکال جواب لیکلې کیږی

د شیعه ګانوپه کتابونوکښې د صحابو حضراتو رضی الله عنهم تعریف کتلوباندې اشکال کیږی چه دا مردود خو د صحابو حضراتو رضی الله عنهم ښکاره دښمنان دی ، بیا تعریف ولې ؟ ددې دوه جوابه دی .

(۱) دا تعریف د تقیه په بناء باندې دې چه هغې باندې دهغوی د ایمان مدار دې ، ځنګه چه د تقیه په بیان کښې د هغوی مذهب لیکلې شوې دې چه څوک تقیه نه کوی دهغه ایمان نشته

(۲) الله تعالی په ((حق)) کښې داسې تاثیر اېښوډلې دې چه هغه په بعضې وختونوکښې د باطل او د دښمن په ژبه باندې هم وینا کوی ، په دنیا کښې دهغې بې شمیره مثالونه دی .

حقیقت دادې چه د حضرات صحابه کرامورضی الله عنهم سره د بغض او عناد نه د شیعه ګانو کتابونه ډک دی ، دهغه نفوسو مقدسو په حق کښې داسې بې کاره کنځلې کوی چه د یو مسلمان په زړه کښې د ایمان ذره قدرې هم اثر وی هغه د یو مردود نه داسې کنځلې اوریدلوسره هغه جهنم ته د رسولو نه بغیر په کلاره نه شی کیناستلې .

د متعې فضائل

(۱) قال ابوعبدالله علیه السلام ما من رجل تمتع ثم اغتسل الا خلق الله من کل قطرة تقطر منه سبعین ملکا یستغفرون له الی یوم القیامة .(برهان المتعه ص۰۰ مؤلفه سید ابو القاسم والسید علی جاری)

ترجمه : جعفر صادق وائی چه د متعې نه پس د جنابت د غسل نه غورځیدلو والا د اُبو د هرې قطرې نه الله تعالی اویا (۷۰) فرښتې پیدا کوی چه د هغه متعې کولو والا (منحوس) دپاره قیامته پورې مغفرت غواړی .

(۲) قال النبی صلی الله علیه وسلم من تمتع مرة امن سخط الله الجبار ومن تمتع مرتین حشر مع الابرار ومن تمتع ثلاث مرات صاحبنی فی الجنان (منهج الصادقین ص۳۵۶)

ترجمه : نبی صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل څوک چه یوځلې متعه اوکړی هغه به د الله د قهر نه نجات مومی ، او څوک چه دوه ځلې اوکړی دهغه حشر به د نیکو خلقو سره وی ، او څوک چه درې ځلې متعه اوکړی هغه به په جنت کښې څما سره وی ((اعوذبالله من سخط الجبار ومن الکذب علی سید

الابرار صلی اللہ تعالیٰ علیہ وعلی الہ الاطہار))

(۳) قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من تمتع مرۃ واحدۃ عتق ثلثہ من النار ومن تمتع مرتین عتق ثلثاہ من النار ومن تمتع ثلاث مرات عتق کلہ من النار. (منہج الصادقین ص ۳۵۶)

ترجمه: نبی صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل څوک چه یو ځلې متعه اوکړی دهغه دریمه حصه د اور نه نجات مومی ، او څوک چه دوه ځلې اوکړی دهغه څلورمه حصه او څوک چه درې ځلې (مخ تورکړی) دهغه ټول بدن د اور او دوزخ نه آزادیږی ، (العیاذبالله من شرورانفسنا) .

(۴) قال النبی صلی اللہ علیہ وسلم من تمتع مرۃ درجتہ کدرجۃ الحسن ومن تمتع مرتین درجتہ کدرجۃ الحسین ومن تمتع ثلاث مرادرجتہ کدرجۃ علی ومن تمتع اربع مرات درجتہ کدرجتی (تفسیر منہج الصادقین ص ۳۵۶)

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل ، کوم سړې چه یو ځل متعه اوکړی هغه ته د حضرت حسن رضی الله عنه درجه ملاویږی او څوک چه دوه ځلې اوکړی ، هغه ته د حضرت حسین رضی الله عنه . او څوک چه درې ځلې اوکړی هغه ته د حضرت علی رضی الله عنه او څوک چه (العیاذ بالله) څلور ځلې اوکړی هغه ته ځما درجه ملاویږی .

(۵) قال ابو جعفر علیہ السلام ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم لما اسری بہ الی السماء قال لحقنی جبرئیل علیہ السلام فقال یا محمد ان اللہ تبارک وتعالی یقول انی قد غفرت للمتمتعین من امتک من النساء (من لا یحضرہ الفقیہ جزء۳ ص ۱۵۰)

ترجمه: ابوجعفر وائی د معراج په شپه چه کله حضورصلی الله علیه وسلم آسمانونو ته تشریف یوړو نو وې فرمائیل چه جبرئیل ماسره ملاؤ شو او وې فرمائیل چه ای محمد ! الله تعالی فرمائی ما ستا په امت کښې د ښځو سره متعې کولو لره اوبښل .

الله تعالی دې معافی اوکړی ، د اهلِ تشیع په نزد حضورصلی الله علیه وسلم چه کله د معراج نه تشریف راوړو نو د مونږ د تحفې په ځائ دهغوی دپاره ئې د بې حیائې سامان راوړو . او العیاذ بالله هغوی ته دا بشارت ورکړې شو چه په هغې کښې ستاسو د نجاتِ اخروی راز پټ دې .

(۶) روی بکر بن محمد عن ابی عبداللہ علیہ السلام قال سالتہ عن المتعۃ فقال انی لا کرہ للرجل المؤمن ان یخرج عن الدنیا وقد بقیت علیہ خلۃ من خلال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لم یقضہا (من لا یحضرہ الفقیہ جزء۳ ص ۱۵۰)

ترجمه: د جعفر صادق نه د متعې په باره کښې پوښتنه اوکړې شوه نو وې فرمائیل زه د یو

مومن دپاره دا مناسب نه گنم چه د دنیا نه په داسې حالت کښې لاړ شی چه دهغه په ذمه باندې د نبی صلی الله علیه وسلم په محبوبو سنتو کښې یو سنت باقی وی (یعنې متعې کولو سره ئې مخ تورکړې نه وی)

(۷) کوم سړې چه متعه اوکړی په عمر کښې یوځل، هغه په جنت والو کښې دې (تحفة العوام ص ۲۷۱ ج ۲)

(۸) عذاب به نه ملاویږی هغه سړی او هغه ښځې ته چه متعه اوکړی (تحفة العوام ص ۲۷۱ ج ۲)

د بې غیرتئ د مظاهرې اود نفسِ اماره د تسکین دپاره د متعې په شان ((هم ثواب)) نسخه هم کافی نه شوه نو ددې نه هم آسان ترکیب ((تحلیل)) راویستلو سره بې غیرتی ئې هم اوشرموله، ابن بابویه کتابِ اعتقادات کښې لیکی، **اسباب حل المراة عندنا اربعة النکاح وملك الیمین والمتعة والتحلیل.**

دتحلیل د تفسیر د شیعه گانو په کتابونو کښې د لتولو موقع ملاؤ نه شوه، یو مجتهد پوښتنې کولو سره اوفرمائیل چه دهغې نه اعارهٔ فرج مراد دې، د دنیا بدترین نه بدترین څناور هم دانسان ددې شرافت په وړاندې د شرم د وجه نه سرټیټوونکې دې.

شیعه خلقو ته سوچ پکار دې چه د یو صدیق د صداقت د انکار نه په هغوی باندې څه څه آفتونه راغلی دی، چه په هغې سره د مذهب د روایاتو د بندش نه خو آزادی ملاؤ شوې ده. اخلاق او انسانیت هم د شیعه د معاشرې نه رخصت شو، فقط والله العاصم،

۱۹ ذی قعده ۱۳۸۱ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

شیعه گانو ته اهمه مشوره

خالص شیعه جوړ شئ نو ټولې جهگړې ختمې

((اقتباس د حضرت الشیخ دامت برکاتهم له تقریر نه، ۶ محرم ۹۶ هجری ۱۲ اسیا ابادی))

د شیعه گانو مذهب په اتفاق سره دادې چه دا قرآن زمونږ سره چه دې ددې یو حرف هم صحیح نه دې[۱] دهغوئ د مذهب بنیاد هم په دې باندې قائم دې، اگرچه بعضې شیعه گان د قرآن کریم تلاوت کوی، دهغوی په کتابونو کښې مو کتلی دی چه دا مسئله د هغوی په نزد په متواترو کښې ده، متواتر هغې ته وائی چه د یو څیز خبر ورکولو والا په دومره مقدار وی چه د دنیا یو طاقت دهغوی

---

۱ - ددې حوالجاتو تفصیل د عنوان ((آیا شیعه گان مسلمانان دی)) لاندې اوگورئ

په خلاف نه شی اودریدلې ، لکه د مکې وجود دهغه سرې دپاره هم یقینی دې چه هغه مکه نه وی کتلې ، هم دغه شان دهغوی په نزد دقرآن یو حرف صحیح نه کیدل دومره یقینی دی چه هغه څوک دروغژن کولې نه شی ، حالانکه د اهلِ اسلام په دې باندې اتفاق دې چه د قرآن د یو لفظ نه انکار کولو والا هم کافر دې.

یو اعتراض اودهغې حل

شاید تاسو دا اووائې چه شیعه ګان دا وائی چه مونږ قرآن کریم وایو قرآن زمونږ په کورونوکښې دې په مونږ باندې دا الزام غلط او بلاوجه دې ، مګر زه وایم چه هرکله دهغوی په کتابونو کښې لیکلې شوی دی او هغوی هغه کتابونو لره صحیح ګڼی هغه ښکلوی ، سینو سره ئې جوختوی په خپلو کورونوکښې ئې ایږدی نوآخر که دا کتابونه چرته دهغوی د عقیدې خلاف دی نودهغوی سره دا معامله ولې ده ؟ ما دهغوی کتابونه ډیر ښه کتلی دی ، دهغې مې ښه مطالعه کړې ده ، څه چه وایم چاته جرات نشته دې چه دهغې یو حرف هم دروغژن کړی ، خواه که دهغوی په کتابونوکښې ئې درته ښایم ، دهغوی په کتابونو کښې دا واقعه لیکلې ده چه په یو مجلس کښې د یو مجتهدصاحب نه پوښتنه اوشوه چه قرآن څنګه دې ؟ نو جواب ئې ورکړو چه صحیح دې . روستو هم دهغه یو شاګرد اووئیل چه تاسو خو مونږ ته شپه ورځ دا وائې او ښائې چه دا قرآن غلط دې او نن تا دا نوې خبره اوکړه ، نو مجتهد صاحب اووئیل «**قلته تقیة**» ما تقیه کړې وه .

د تقیه حقیقت

تقیه د هغوی د دین جزء دې ، د تقیه معنی ده دروغ وئیل ، دنفاق نه کار اخستل ، چاته دهوکه ورکول وغیره ، دهغوی په مذهب کښې تقیه صرف جائز نه ده بلکه ډیر لوئ ثواب دې کوم سړې چه د نفاق نه کار نه اخلی هغه بې دینه دې ، د اصولِ کافی روایت دې **((لادین لمن لاتقیه له))**[1] او په یو بل روایت کښې دی **((لاایمان لمن لاتقیه له))**[2] یعنې کوم سړې چه خلقو ته دهوکه نه ورکوی هغه بې دینه او بې ایمانه دې ، دوه څیزونو لره ملاؤ کړئ ، یو دا چه دهغوی په ایمان کښې دا دی چه په قرآن کښې یو حرف هم صحیح نه دې او دویم دا چه دروغ وئیل او دهوکه ورکول فرض دی ، بلکه عین ایمان دې ، اوس تاسو پخپله اندازه اولګوئ چه هغوی په کورونوکښې قرآن ولې ایږدی ،سوا د دهوکې ورکولو نه نور څه کیدلې شی چه دهغې نوم هغوی تقیه ایخودلې ده ، شعر:

خرد کا نام جنوں رکھ دیا جنوں کا خرد   جو چاہے آپ کا حسنِ کرشمہ ساز کرے

---

[1] - اصول کافی ص ۴۷۲
[2] - اصول کافی ص ۴۸۴

د اهلِ تشیع امتحان

دهغه منافقینو امتحان داسې واخلئ چه تاسو که چرته قرآن کریم ته صحیح وائې نو دا اووائې چه ستاسو کومو مصنفینو او مجتهدینو چه قرآن ته غلط وئیلی دی هغه مسلمانان دی که کافر؟ که چرته تاسو پخپله دعوی کښې رښتینی ئې نو قرآن لره غلط وئیلو والا چه څومره تیرشوی دی ټولو ته کافر اووائې، خپلو مجتهدینو ته چه دا ئې وئیلی دی کافر اووائې اودهغوی داسې کتابونه اوسوزوئ نومونږ به اومنو چه تاسو پخپله دعوی کښې رښتینی ئې، لیکن که چرته دهغوی کتابونه چاپ کوئ، دهغوی تعظیم کوئ، دهغې مصنفینو لره خپل امام منلوسره دهغوی احترام کوئ نومعلومه شوه چه ګرېږ او لانجه شته دې.

وړاندو ورځوکښې د قادیانانو هم څه داسې امتحان اوشو چه هر کله هغوی دا اووئیل چه مونږ حضور صلی الله علیه وسلم لره منو، زمونږ په ختمِ نبوت باندې ایمان دې نوهغوی ته وئیلې کیدل چه تاسو غلام احمد ته کافراووائې دهغه کتابونه اوسوزوئ.

د حیدرآباد دکن د صدیقِ دیندارچن بسویشور په شمیریو څو معتقدین دی هغوی وائی چه مونږ مجاهدینِ اسلام یو، زمونږ په اسلام باندې یقین دې، مونږ دیندار یو، هغوی ته هم دا وئیلې کیږي چه صدیق دیندار چه وړاندې د غلام احمد مرید جوړ شو، بیا ئې ترقی کولوسره پخپله نبی جوړ شو او روستو ئې د خدائې دعوی اوکړه، هغه ته کافر اووائې، دا عجیبه خبره ده چه غلام احمد قادیانی چه د صدیقِ چن بسویشور پیر دې هغه صرف نبی شو اودهغه مرید صدیق دیندار خدائ جوړ شو، شعر: *بریں عقل ودانش باید گریست*

آخر د چا د عوې د صدق اوکذب یو معیار خو هم وی ددې نه بهترکه یو معیار وی نو اووائې. نن که چرته خدانخواسته مونږ ته څوک داسې کتاب راوړی چه په هغې کښې لیکلی وی چه د الله وجود نشته دې مونږ هغه ښکل کړو سینو سره ئې اولګوؤ او دا اووایو چه مونږ الله منو نو آیا یو داسې بې وقوفه شته دې چه زمونږه ددې دعوې منلو دپاره تیار وی هم دا حال دې دهغه شیعه ګانو چه دهغوی په یو کتاب کښې هم چرته نه دی لیکلی چه قرآن صحیح دې.

د شیعه ګانو اهم کتابونه

د شیعه ګانو اهم کتابونه کافی او صافی دی. صافی دوه دی، یو د اصول کافی شرح ده او دویم د تفسیر په فن کښې دې، ددې کتابونو حوالې که چرته کتل غواړئ نو څما کتاب «احسن الفتاوی» کښې دې لره په تفصیل سره کتلې شئ.

بهرحال اصول کافی یو داسې کتاب دې چه دهغې یو شیعه هم انکار نه شی کولې، د نورو

کتابونو په باره کښې هغوی دا وئیلې شی چه مونږ مجتهد یو او یو مجتهد باندې د بل مجتهد قول حجت نه وی ، ددې جواب دادې چه کومو مجتهدینو د قرآن نه انکار کړې دې هغوی ته کافر ولې نه وائې ؟ نیز دهغوی که یو خبره وئیل وی نو اصول کافی نیول پکار دی ددې ، هغوی په هیڅ حالت کښې انکار نه شی کولې ، ددې وجه دا هم واورئ ، وائی چه ابن یعقوب کلینی په هغه زمانه کښې داکتاب اولیکلو چه د امام مهدی د غیبتِ صغری زمانه وه د امام مهدی په غارکښې د غائب کیدلو په باره کښې دهغه خیال دادې چه یو زمانې پورې چه کوم غار کښې هغه پټ شوې دې دهغه خاص خلقو دهغې علم وو چه چرته دې دا غیبتِ صغری ده او روستو هغه داسې غائب شو چه چاته هم دهغه پته اونه لیږدله چه اوس هغه چرته دې دا غیبتِ کبری ده ، دا شیعه ګان ډیر نافرمانه دی دهغوی امام د مسلمانانو د ویرې نه په غار کښې پټ شوې دې او دوی دلته ګرځی راګرځی خواه مخواه فساد کوی.

وائی چه امام مهدی د ښار «سرّ من رآه» په یو غار کښې پټ شوې دې ، یعنې هغه ښار لره ګتلو والا خوشحالیږی ، ابن یعقوب کلینی اصول کافی لیکلوسره غار ته تللو سره امام مهدی ته اوښودلو ، امام مهدی کتلو سره اوفرمائیل «هذا کاف لشیعتنا» دا کتاب زمونږ د شیعه ګانو دپاره کافې دې ، هم دا ددې وجه تسمیه ده ، اوس دې سره دوه خبرې نورې ملاؤ کړئ ، یو داچه امام دهغوی په نزد معصوم وی دروغ نه وائی ،دویم دا چه امام عالم الغیب وی ددې وجه نه دهغه نه غلطی نه کیږی ، چه د کوم کتاب تصدیق امام کړې وی نه په هغې کښې غلطی کیدلې شی اونه په هغې کښې د دروغو احتمال وی ، دهغه کتاب په رومبئ پاڼړه باندې دا عبارت لیکلې شوې دې (هذا ما قال فیه امام الاکبر حجة الله المنتظر هذا کاف لشیعتنا)،واقعی دا د شیعه ګانو د وهلو دپاره کافی دې.

شیعه صرف هم د قرآن د تحریف قائل نه دې بلکه دهغه دا عقیده ده چه قرآن د موجوده کفر ستنو لره مضبوطوی : ((وتضمینه من تلقائهم ما یقیمون به دعائم کفرهم)) (تنبیه الحائرین)

خلفاء ثلاثه په قرآن کښې هغه خبرې درج کړی چه دهغې په ذریعې سره هغوی دخپل کفر ستنو لره قائمې کړې شی، شیعه ګانو ته د موجوده قرآن سره دښمنی ځکه ده چه په دې کښې د شیعه ګانو طرف داری نه ده کړئ شوې .((لولا انه زید فی القران ما نقص ما خفی حقنا علی ذی حجی)) (تنبیه الحائرین)

که چرته په قرآن کښې کمې بیشې نه وو کړئ شوې نو زمونږ په یو عقلمند باندې به پټه نه وه شیعه عقیده تحریف قرآن لره بطورِ تقیه د پټولو خواه څومره کوشش اوکړی مګر بیا هم کله د زړه خبره په ژبه باندې راځی ، چنانچه سید محمد دهلوی په خپل کتاب « ضربتِ حیدریه » کښې لیکی: ایں نظم قرآنی نظم عثمانی است بر شیعان احتجاج بداں نشاید.

د قرآن موجوده ترتیب عثمانی دې ددې وجه نه قرآن په شیعه ګانو باندې حجت نه شی کیدلې

د زړه د راز معلومولو عجیبه اصول (قاعده کلیه)

دا امر تجربې او مشاهدې سره ثابت دې چه د نشې ، جنون یا د خوب وغیره په بې هوشئ کښې د زړه خبرې په ژبه باندې راځی ، بعضې د نفسیاتو نه واقفه خلق دهغه اصولو په ذریعې سره د زړه راز معلوموی ، څوک داسې خبره اوکړی چه اوریدلو والا په جذبه کښې راتللو سره بې هوشه شی او مخبوط الحواس کیدلو سره د زړه خبره راأوباسی.

چه کله د مولانا عبدالشکور صاحب لکهنوی «النجم» رجوم للشیاطین جوړیدلوسره د قرآن په دښمنانو باندې ماتوونکې حملې اوکړې او هغوی باندې ئې د تقیه تلبیس لره خاورې کولوسره دهغوی اصل تصویرلره ښکاره کړو نوپورته شو اود «النجم» د دفاع دپاره ئې د مستقل تصانیفو نه علاوه تقریباً پنځوس رسالې جاری کړې ، مګر د «النجم» د راکټ په وړاندې هغه بیت العنکبوت نه زیاتې حصارې نه شوې او لږ لږ وخت نه پس یوبل پسې ټولې ختمې شوې . په هغه رسائلو کښې یو هفته وار «درنجف» د سیالکوټ نه جاری کړئ شوې وو دهغې د اول اپریل ۳۲ء اشاعت کښې د شیعه ګانو د علماؤ خصوصی ترجمان د اعجاز حسن بدایونی مضمون شائع شوې وو ، مونږ دهغه مضمون ړومبې هغه حصه پیش کوؤ چه په هغې سره به ناظرینو ته یقین اوشی چه اعجاز حسن صاحب هغه وخت د «النجم» سخت ضرب سره بې هوشه شوې وو دهغه بې هوشئ په عالم کښې هغوی پټ راز لره ښکاره کړو.

د نظره دې نشی چه «النجم» څنګه چمکیدلې ستورې دې لکه دلی والا فلک د جرمنی چمکیدلې ستاره ، بس دومره فرق دې چه دهغې پانړو سره ویختنان توریږی اودهغې د وینې په چمک سره دعوامو د زړونو بینائی را پیدا کیږی.

« النجم » د خرافاتو او مضراتو طومار دې او هغه یو بې ضرر څیز دې « النجم » پخپل تیز رفتار سره فساد خوروی او هغه پخپل چال سره کله کله دهوکه ورکوی ، د «النجم» رنګ د ګرګټ په شان بدلیږی رابدلیږی او هغه د اول ورځې نه په نیله شیشه فلک کښې ضیاباردې ، د «النجم» نحوست د یوم نحس مستمرنه څه ډیرزیات دې چه دا ورځ په کال کښې یوځل کتل راپیښیږی اود «النجم» د وینې شعاګانې په هره میاشت کښې رنګ راوړی او مریخی اثر ښکاره کوی ،او د «النجم» په تندی باندې دا آیت « وبالنجم هم یهتدون » داسې دې لکه د پیر بې عمله په سرباندې

د شفاعت تاج یاد عالم با عمله په سر باندې د هدایت جبه یا د خلیفه پنچایت[1] په بدن باندې د خلافت قمیص یا د جاهل احمق په کوپړئ باندې د فضیلت دستار.

اې شیعه گانو ! عجیبه لطیفه ده چه هغه پخپله گمراه دې لیکن د هدایت جولئ ډکوی، دهغوی مدیر سراسر فاسق او بې دینه دې لیکن مونږ باندې خپل عیب لگوی، پخپله مؤمن بالقرآن نه دی اوڈهغه هم مشرب مگر خپله گناه زمونږ طرف ته منسوب کوی.

وړاندې تللو سره مدیر« النجم » ته لیکی:

« مگرتاته حیا نه درځی او په اوبو کښې ډوبیدلوسره نه مرې چه قصه پاکه شی، » « دخپل د دروغو بکواس نه توبه اوکړه »

اوس مونږه د هغه مخبوط الحواس تیرشوؤ زهرو نه یو څو اقتباسات ذکرکوو:

« د رسول الله صلی الله علیه وسلم د رحلت نه پس د قرآن مرتب کیدل دینی بدعت اوگرځیدلو، بدعت پرستانو ! که چرته تاسو رښتینی ئې نو د قرآن موجوده صفحات د عهد رسول والا قرآن باندې منطبق کول گڼې د خپلې باطلې دعوې نه توبه گار کیدل بیا کله هم دهغه قرآن د اصلی کیدلو دعویٰ نه کول »

« مستر النجم ته په کومې خلې سره موجوده قرآن لره پوره قرآن بولې سره ددې نه چه اصلی قرآن کښې سورهٔ احزاب د دوو سوو آیتونو وو » ......« په دې سورت کښې د رجم آیت هم وو» ....« او واورئ، د سورهٔ توبې صرف یو حصه پاتې شوې ده، باقی درې حصې غائبې شوئ » ....« د ډیر افسوس خبره ده چه د قرآن د تواتر دعویٰ کولې کیږی مگرحال دادې چه د قرآن آیتونه ډیر په مشکله سره ملاویدل . معلومیږی چه په هغه زمانه کښې صحابو کښې یو هم د پوره قرآن حافظ نه وو » ، « الغرض پوره قرآن موجود نه دې اونه دهغې دعویٰ صحیح ده »

« د قرآن نه پوره سورهٔ ـ نورین ـ غائب شو » .....« موجوده قرآن کښې دوه مکملې مسئلې یعنې « حفدوخلع » بلکل نشته دې ..... « دا قرآن چه ستاسو په زعم ناقص کښې مکمل دې» که چرته د « **انا له لحافظون** » په ذریعې سره د اصلی اوغیرمجموع قرآن د حفاظت وعده الله فرمائیلې وه نوهغه چرته محفوظه پاتې شوه » ......پس که چرته عهدِ رسول والا قرآن غیرمخلوق دې چه مجموع اومجلد نه وو نودهغه وجود د زمکې د مخ نه غائب دې، او که چرته دا قرآن مراد دې نو

---

[1] - د خلیفه نه مراد حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه دے، او پنچایت نه مراد د انصارو او مهاجرینو هغه تاریخی اجتماع ده چه هغې باندې دنیائې اسلام ناز کوی اوکوم کښې چه د حضرت ابوبکررضی الله عنه انتخاب په عمل کښې راغلو . دا اجتماع د اقوام عالم په جمهوری ژوند کښې د جمهوریت د اولې ښتې درجه لری.

ددې ترتیب کونکې جناب عثمان رضی الله تعالی عنه دې بیا څنګه قدیم کیدلې شی » ..... «د حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه قرآن غلط ثابت شو چه دهغه هریو آیت د دوو عادلو ګواهانو سره لیکلې شوې وو ، په هغې کښې فضول خبرې ثابتیدلوسره عدل صحابه او ایمان صحابه سره د حضرت ابوبکررضی الله عنه د ایمان هم رخصت اوشو چه دوی ټولو په ټولو غلط قرآن باندې ایمان لرلو » ... مګرتاسو (حضرت عثمان رضی الله عنه) ایجاد بنده اوفرمائیلو ، اوس اووایه اصلی قرآن چرته محفوظه پاتې شو » ... د آیتونو بې ترتیبی اوګورئ .

« دویم آیت بلکل بې ربط مقام کښې لیکلې شوې دې چه هغې لره د آیت تطهیراود ازواج نبی په تذکره کښې ورداخل کړئ شوې دې ، .....او واورئ د دولسمې سپارې په څوارلسمې رکوع کښې د طوفان نوح قصه په عجیب عنوان کښې لیکلې شوې ده چه دهغې نه د جامع قرآن د جهالت طوفان راسرګنده کیږی ، ..... ولې میاعبدالشکور رښتیاوئیل هم دا ترتیب مطابق د لوح محفوظ دې آیا هم دا بې ډهنګه ترتیب توقیفی دې؟ ، آیا هم ددې روند ترتیب د حفاظت وعده الله فرمائیلې ده ، آیا هم په دې ترتیب باندې ستاسو اودجامع القرآن ایمان دې .

آیا دې اقتباساتو لره د کتلو نه پس به هم سیده ساده مسلمان د شیعه په کور کښې یا د هغوی د وئیلو ښودلو سلسله کتلوسره په دې دهوکه کښې راتللې شی چه شیعه په قرآن باندې ایمان لری ؟

د حضرت مفتی صاحب د یوشیعه مجتهد سره مناظره اود مجتهد صاحب تیښته

یو ځل شیعه مجتهد په تقریرکښې د عامې مناظرې چیلنج ورکړو چه څوک هم غواړی څما مقابلې ته دې راشی ، د سندهـ یو مقام ته زه رااوغوختلې شوم چه یو شیعه عالم باربار وئیلوسره د مناظرې چیلنج ورکوی ما اووئیل چه ماته تجربه ده چه کله هم زه څم هغه خلق مناظرې ته تیار نه وی ، خواه مخواه څما وخت به ضائع کیږی ، هغوی اووئیل چه په دې کښې د اهل سنتو سپکوالې دې ، نو زه تیارشوم ، کتابونه راخستلوسره د مناظرې ځائ ته اورسیدلم ، د خلقو لویه مجمع وه ، خبره هم هغه رااوتله چه ما په شروع کښې وئیلې وه هغه شیعه مناظرې ته تیار نه شو او عذر ئې دا بیان کړو چه په دې سره فتنه فساد خوریږی نو ما اووئیل چه تاسو چیلنج ولې ورکړو ؟ لیکن هرکله چه هغه په یو صورت کښې هم تیار نه شو نو ما اووئیل چه یقیناً رښتیادې اووئیل چه په دې فتنه فساد خوریږی مګر دا چه صلح ده په دې باندې قائمیدل پکار دی داسې نه وی چه نن صلح وی او سبا میدان خالی کتلوسره بیا چیلنج شروع کړې، ددې وجه نه زه د پائیدارې صلح یو څو صورتونه پیش کوم تاسو چه په هغې کښې کوم صورت خوښوئ دهغې انتخاب اوکړه .

د صلحِ رومنۍ طريقه

د صلح بنياد دې په دې باندې کيخودلې شی چه د چا په قبضه کښې مراکز دی هغه مذهب لره دې واخستلې شی خواه مخواه دځپلې يوې نيمې خختې جمات جدا جوړول صحيح نه دی مرکزونو لره فيصل «فيصله کوونکی» مقررول پکار دی.

رومبنې مرکز الله تعالی

د شيعه ګانو په نزد د ټولو نه لوئ عبادت دادې چه دا عقيده اولرئ چه د الله نه غلطی کيږی. زه يو لفظ هم دځپل طرف نه نه وايم، کتاب رااوښکلوسره مې ورته اوښودل. د اصول کافی روايت دې. ((ما عظم الله تعالى مثل البداء)) (اصول کافی ص ۸۵) دويم روايت ((ما عبدالله تعالى مثل البداء)) (اصول کافی ص ۸۴) دريم روايت ((سمعت الرضا عليه السلام قال ما بعث الله نبيا قط الا بتحريم الخمر ان يقر الله بالبداء)) (اصول کافی ص ۸۶)

د بداء معنی دهغوی په نزد داده چه الله تعالی يو کار اوکړی روستو بيا افسوس کوی چه غلطی اوشوه «نعوذبالله منه». د مسلمانانو عقيده داده چه د الله تعالی د هرې غلطۍ نه پاک دې او ستاسو په نزد د الله نه غلطی کيدلې شی بلکه کيږی راکيږی نو بس داسې اوګڼرئ چه معاذالله د شيعه ګانو په پيدا کولو کښې د الله تعالی نه غلطی اوشوه. بهرحال دا مرکز د مسلمانانو سره دې.

دويم مرکز رسول الله صلی الله عليه وسلم

رسول معصوم وی هغه د چا د دباؤ يا د ويرې نه يو کار نه کوی دا زمونږه عقيده ده او د شيعه ګانو عقيده داده چه رسول هم تقيه کوی ((لا دين لمن لا تقية له)) (اصول کافی ص ۴۸۲)، ((لا ايمان لمن لا تقية له)) (اصول کافی ص ۴۸۳) نبی او رسول هم چه ترڅو پورې د دروغو او دهوکې نه کار وانخلی هغه ايماندار نه شی کيدلې، نعوذبالله منه.

دريم مرکز د حضورصلی الله عليه وسلم اولاد

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په اولاد کښې حضرت حسين رضی الله عنه ته خصوصيت حاصل دې او حضرت حسين د شيعه په مذهب کښې العياذبالله ډير لوئ منحوس دې، نقلِ کفر کفر نباشد. اوکه نه نو ژبه دې وئيلو ته نه تياريږی. د شيعه ګانو په کتابونو کښې دی چه جبرئيل امين رسول الله صلی الله عليه وسلم ته راغلو اود حضرت حسين بشارت ئې ورته ورکړو او وې وئيل چه هغه به شهيد کيږی. نو دوی اوفرمائيل ماته داسې نوسې نه دې پکار چه شهيد وی بيا دويم خلې جبرئيل عليه السلام راغلو او هم دائې ورته اووئيل نو دوی اوفرمائيل چه ماته داسې نوسې نه دې

پکار ، بیا دریم ځلې جبرئیل راغلو او وې وئیل چه هغه اودهغه اولاد لره به الله تعالی اماماں جوړوی نوهله دوی صلی الله علیه وسلم راضی شو بیا دوی صلی الله علیه وسلم حضرت فاطمې رضی الله عنها ته کسان استولوسره بشارت ورکړو ، هغې اووئیل چه داسې خوئ نه دې پکار چه شهید وی ، حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه امام به وی نوبیا هم حضرت فاطمه رضی الله عنه په مات زړه سره راضی شوه ګویا چه د شهادت نحوست امامت سره هم لرې نه شو ، ددې نه پس دا آیت نازل شو «**حملته امه کرها ووضعته کرها**» حالانکه د قرآن کریم د آیت مطلب دادې چه اولاد ته د مور شکریه ویستل پکار دی ځکه چه هغې په څومره تکلیفونو سره هغه زیږولې دې او دا خلق هغه په فاطمه او حسین باندې چسپان کوی ، بیا دا خلق وائی چه امام چونکه عالم الغیب وی ددې وجه نه حضرت حسین ته پته اولګیدله چه دهغه مور هغه لره نه غوختلو نو هغوی انتقام واخستلو اودهغې د شودو څکلونه ئې انکار اوکړو ، حضورصلی الله علیه وسلم به تشریف راوړو او خپله ګته ګوته به ئې دهغه په خله کښې کیخودله اوهغه به روله او په هغې سره به مړیدلو ، اوګورئ څنګه مور اوخوئ کښې عداوت ښکاره کوی ، دې واقعې لره شیعه شاعر داسې نظم کړې ده :

شعر :

ہائے رے شبیر مظلومی تری — رد ہوئی تیری بشارت تین بار

گرچہ راضی ہوچکی تھیں فاطمہ — پھر بھی تیری ولادت ناگوار

کرتی ہے اس رمز کو قرآن میں — امہ کرھا کی آیت آشکار

تمکو بھی غیرت کا ایسا جوش تھا — دودھ اس ماں کا نہ چوسا زینہار

څلورم مرکز حرمین شریفین: دا زمونږ په قبضه کښې دی .

پنځم مرکز قران مجید: دا هم مسلمانانو سره دې شیعه خو دده د صحت قائل نه دی[1]

د صحلې دویمه طریقه

دصلحې دویم صورت دادې چه د نمبر طریقه اختیارکړئ شی یعنې د څه مودې دپاره ټول سنیان جوړ شئ او څه موده ټول شیعه ګان وی ، دې دپاره چه اتفاق او اتحاد وی ، وړاندې به په دې کښې اختلاف راپیښیږی چه ړومبئ شیعه ګان جوړ شی یا سنیان ، ددې فیصله داسې اوکړئ چه چا سره قانون فی الحال موجود دې نوهغه مذهب دې فی الحال واخستلې شی ، زمونږه قانون قرآن او

۱ - ددې حوالې د عنوان «آیا شیعه ګان مسلمانان دی» لاندې تیرې شوی دی ، ۱۲منه

حدیث موجود دي او د شیعه قرآن امام مهدی سره په غار کښې دي چه د اوښ د زنګونونو برابر غټ او اویا ګزه اوږد دي هغه خو دلته موجود نه دي ، چه دکوم مذهب د سره قانون نشته دي هغې لره به اخستلو سره څنګه کارچلیږی نو ددې وجه نه فی الحال ټول شیعه مسلمانان جوړشئ چه کله هم امام مهدی ستاسو کتاب راوړی نوموږ ټول به هغه سره شو ، تاسو موږ نه ددې په باره کښې معاهده واخلئ او وې لیکئ او بیا ئې رجسټری هم اوکړئ

دریمه طریقه

که چرته د صلح دا طریقې منظوره نه وی نو آسانه خبره داده چه شیعه اصلی شیعه جوړ شئ نو ټولې جهګړې به پخپله ختمې شی ، څکه چه د شیعه ګانو په مذهب کښې دا احکام دی:

(۱) **تورې جامې اغوستل حرام دی** ، عبارت یې لاندې پیش کولې شی:

(الف) قال امیر المؤمنین علیه السلام فیما علم اصحابه لا تلبسوا السواد فانه لباس فرعون کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یکره لباس السواد الا فی ثلثة العمامة والخف والکساء (من لا یحضره الفقیه الجزء الاول ص ۸۱)

ترجمه: حضرت علی رضی الله عنه خپلو صحابو ته تعلیم ورکولوسره اوفرمائیل چه تورې کپړې مه اچوئ څکه چه دا د فرعون لباس دې ، حضورصلی الله علیه وسلم به د پګړی ، موزې او څادر نه سوا په نور لباس کښې توررنګ لره بد ګنړلو.

(ب) سئل الصادق علیه السلام عن الصلوة فی القلنسوة السوداء فقال لا تعمل فیها فانها لباس اهل النار (من لا یحضره الفقیه الجزء الاول ۸۱)

ترجمه: جعفر صادق نه پوښتنه اوشوه چه په توره ټوپۍ باندې مونځ کول څنګه دی ؟ وې فرمائیل په دې باندې دې مونځ اونه کړئ شی څکه چه دا د جهنمیانو لباس دې. «ایضاً»

(ج) روی اسماعیل بن مسلم عن الصادق علیه السلام انه قال اوحی الله تعالی الی نبی من انبیائه قل للمومنین لا تلبسوا لباس اعدائی ولا یطعموا مطاعم اعدائی ولا یسلکوا مسالك اعدائی فیکونوا اعدائی فاما لبس السواد للتقیة فلا اثم فیه. (من لا یحضره الفقیه ص ۸۱ ج ۱)

ترجمه: جعفرصادق وائی چه الله تعالی په یو نبی باندې وحی نازله کړه چه مومنانو ته اووایه چه څما د دښمنانو لباس دې نه اچوی ، دهغوی خوراک دې نه خوری او د هغوی په لاره دې نه ځی. که چرته هغوی داسې اوکړی نوڅما دښمنان به جوړ شی ، البته د تقیه په طورباندې تورې جامې اچولو کښې څه حرج نشته دې. «ایضاً».

(د) فقد روی عن حذیفة بن منصور انه قال کنت عند ابی عبدالله علیه السلام بالحیرة فاتاه رسول ابی

العباس الخلیفة یدعوه فدعا بممطر احد وجهیه اسود والاخر ابیض فلبسه ثم قال علیه السلام اما انی البسه وانا اعلم انه لباس اهل النار. (من لا یحضره الفقیه ص۸۲ ج۱)

ترجمه : حیره کښې د خلیفة العباس قاصد امام جعفرصادق لره غوختلو دپاره راغلو دوی د باران نه د بچ کیدلو یو داسې کپړه رااوغوختله چه دهغې یو طرف تور او بل طرف سپین وو امام جعفر هغه اغوستلو سره اوفرمائیل زه دا قصداً اغوندم چه دا د دوزخیانو لباس دې. «ایضاً»

(۲) ماتم کول د کافرانو کار دې :

(الف) عن ابی عبدالله قال ان الصبر والبلاء یستبقان الی المومن فیاتیه البلاء وهو صبور وان الجزع والبلاء یستبقان الی الکافر فیاتیه البلاء وهو جزوع قال قلت له ما الجزع قال اشد الجزع الصراخ بالویل والعویل ولطم الوجه والصدر وجز الشعر من النواصی (فروع کافی ص۱۳۰ ج۱)

ترجمه : جعفر صادق وائی چه صبر او مصیبت مؤمن ته راځی ، چنانچه مؤمن باندې آفت راځی نو هغه صبرکوی ، اوهم داسې جزع او مصیبت کافر ته راځی ، چنانچه کافر ته آفت راځی نوهغه جزع فزع کول شروع کړی د امام جعفر نه چه پوښتنه اوکړې شوه چه جزع څه ده نو وې فرمائیل اشدترین جزع داده چه چغې سورې اووهلې شي ، مخ او سینه (د شیعه ګانو په شان) اووهلې شي او د تندی ویختان اوشوکولې شي ،

(ب) من اقام النوحة فقد ترک الصبر واخذ فی غیر طریقه (فروع کافی ص۲۲۸ ج۲)

ترجمه : چاچه د ماتم مجلس قائم کړو نوهغه صبر لره پریخودلو سره بله لاره اختیارکړه ، (فروع کافی ، ص ۲۲۸ج ۲)

(۳) سنی امام پسې په رومبنی صف کښې د مونځ کولو دومره ثواب دې څومره چه رسول الله صلی الله علیه وسلم پسې مونځ کولوکښې .

من صلی معهم فی الصف الاول کمن صلی خلف رسول الله صلی الله علیه وسلم (من لا یحضره الفقیه باب الجماعة)

ترجمه : چاچه اهلِ سنتو سره صفِ اول کښې مونځ اوکړو هغه داسې دې لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم پسې ئې مونځ اوکړو.

(۴) مناظره کول حرام دی ځکه چه دا د تقیې خلاف ده اود تقیې نه کولو والا ایمان باقی نه دې . «ددې حوالې وړاندې وئیلې شوې دی» .

(۵) ږیره ساتل او بریتونه پریکول واجب دی .

دا ټول کارونه کول شروع کړئ نو آیا څه اختلاف باقی پاتې کیدلې شی ، د شیعه په مذهب

کښې تقیه فرض ده تاسو تقیه کولو سره سنیان جوړ شئ نو ټولې جهګړې به ختمې شی ، د شیعه په کتابونو کښې د صحابو د مدحې [۱] روایتونه موجود دی ، او نهج البلاغة کښې د حضرت علی رضی الله عنه څه ډیرې خطبې منقول دی چه په هغې کښې هغوی د شیخینو رضی الله عنهما مدح کړې ده ددې وجه نه تاسو هم د صحابو د مدحې جلسې کوئ ، بیا چه کله تاسو خلق ټول شیعه جوړ شئ نو امام مهدی به د غار نه راوځی ، ځکه چه د شیعه ګانو په کتابونو کښې لیکلی دی چه هرکله درې سوه دیارلس شیعه ګان [۲] د زمکې په سر باندې موجود شی نو امام مهدی به د غار نه بهر راوځی .

تاسو شیعه ګان نه جوړیږئ او امام مهدی راوځی نه ، هغه لره په ناحقه تاسو پخپلو کړو سره په غار کښې دیکه کړې دې ، پخپل امام باندې څومره ظلم کوئ ، همدارنګه ستاسو خالص شیعه نه جوړیدلو سره څومره لوئ فساد روان دې ، دنیا ګمراهئ طرف ته روانه ده ، تاسو شیعه جوړ شئ نو امام مهدی به راؤځی او ټولې جهګړې به ختمې شی .

حاضرینو ته خطاب

نورڅه نه خو ستاسو دلته کم ازکم درې څلورسوه شیعه ګان موجود دی تاسو ټول دلته عزم کولو سره پاخه شیعه جوړ شئ نو فیصلهٔ به اوشی امام مهدی به راشی ، که چرته تاسو سره د دومره شمیر نه صرف درې سوه دیارلس شیعه ګان هم نه شئ راوستلې نومعلومه شوه چه د شیعیت مدعیان ټول منافقان دی چنانچه ستاسو په کتابونو کښې د حضرت علی رضی الله عنه او د نورو ائمودا فیصله [۳] موجود ده چه زمونږ ټول شیعه ګان منافقان او مرتد دی ، د شیعه ګانو علماؤ ددې امورو هیڅ جواب رانه کړو او د مناظرې مجلس ختم شو ، الله تعالی دې زمونږ د ټولو حفاظت اوکړی او صراط مستقیم باندې دې مونږ قائم او دائم اوساتی آمین

«ددې رسالې ضمیمه د «**احسن الفتاوی**» په تتمه کښې ده»

---

۱ - ددې حوالې په عنوان «د شیعه ګانو په کتابونو کښې د شیخینو او د نورو صحابو رضی الله عنهم تعریف» کښې تیرې شوی دی ،

۲ - اگر عدد ایشاں (شیعه) بسه صد وسیزده (۳۱۳) کسی بمیت اجتماع رسد امام ظاهر شود (صافی باب ۵ ص ۳۶ ج ۲)

۳ - دا حوالې د عنوان «آیا شیعه ګان مسلمانان دی» لاندې تیرې شوی دی ، ۱۲ منه

وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

د انکارِ حدیث فتنه

د حدیث په حجیت باندې یو مفصل بحث

سوال:- نن سبا د انکارِ حدیث فتنه ورځ په ورځ په ترقئ باندې روانه ده ، دهغې ختمول او عوامو لره د فتنو نه محفوظه ساتل د وخت د علماؤ فریضه ده ، لهذا استدعا ده چه حجیة الحدیث سره متعلق تفصیلی بحث فرمائیلو سره عندالله ماجور وعندالناس مشکور شو . ((**والله لا یضیع اجرالمحسنین**))

الجواب ومنه الصدق والصواب:

بسم الله الرحمن الرحیم

یارب صل وسلم دائماً ابداً على حبیبك خیرالخلق کلهم

بمصطفی برساں خویش راکه دین همه اوست اگر باو نرسید تمام بولهبی ست

عبدالله چکړالوی د ټولو نه ړومبئ د انکارِ حدیث فتنه سرګنده کولوسره د مسلمانانِ عالم زړونولره ئې مجروح کړه مګر دا فتنه په یوځو ورځوکښې ختمه شوه . حافظ اسلم جیراج پوری دوباره دې فتنې لره راسرګنده کړه او مړشوی اور لره ئې دوباره بلولوسره د عاشقانِ رسالت په زخمونو باندې مالګه اودړوله او اوس غلامِ احمد پرویز بټالوی نګرانِ رساله ((طلوعِ اسلام)) دهغه بل شوی اور تولیت قبلولوسره د رسول سره دښمنئ باندې ملاوتړله او ولې نه چه هرکله قادیا او بټاله هم په یو ضلع کښې واقع دی ، بلکه بټاله دتحصیل کیدلو په وجه قادیانډاندے یوقسم مرکزی فوقیت لری ، په دې لحاظ سره که چرته غلام احمد بټالوی غلام احمد قادیانی نه د رسول په دښمنئ کښې یو دوه درجې پورته اوخیژی نو څه بعیده نه ده ، د احمد صلی الله علیه وسلم هغه نامې جامې والا غلامانو د مشهورې مقولې مطابق ((**برعکس نهندنامِ زنګی کافور**)) د سیدالکونین صلی الله علیه وسلم په خلاف په دنیا کښې د بغاوت جنډه ((بیرغ)) اوچته کړه ، د رسولِ سره دښمنی د پرویز (علیه ماعلیه) په عادت کښې پرته ده او دا امتیازی شان دهغه د منحوس نوم اثردې هغه سیاه بخت کسریٰ چه هغه د سیدالکونین صلی الله علیه وسلم نوم مبارک د کاغذ په راغونډولو سره شلولې وه ، هغه ته هم پرویز وئیلې کیدلو پرویز (علیه ماعلیه) نه معلومیدل پکار دی چه د کسریٰ پرویز رسولِ دښمنئ په شان ناقابل معافی جرم کښې نه صرف تاج اوتخت بیلودلو بلکه ټول خاندان ئې تباه اوبرباد شو ، دا خو د دنیا معامله ده چه دارجزاء نه ده

«ولعذاب الاخرة اکبر» هغه ورځ لرې نه ده چه دهغې متعلق ارشاد دې: «وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا» (۳۵، ۲۷) یعنی په هغه ورځ به ظالمان (د حسرت د وجه نه) خپل لاسونه کټکولوسره خوری او وائی به چه ارمان نیولې مې وې رسول سره لار یعنې د رسول اطاعت مې کړې وې.

د ځوارلسمې صدئ پرویز ته هم دخپلوبدو کړو د سزا نه ویره پکار ده، «فَلْيَحْذَرِ ٱلَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِۦٓ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ» (خسر الدنيا والاخرة)

پرویز امین الدین صاحب روزنامه تسنیم لاهور، ۲۰ مارچ ۵۷ء کښې تحریرفرمائی :- دا نوې فتنه د لاهور د ادارې ثقافتِ اسلامیه زیراهتمام د سرکاری امداد په مټو باندې روانه ده دا هم هغه اداره ده چه دهغې ذکر وړاندو ورځو کښې قومی اسمبلئ کښې زمونږ د ملک وزیرتعلیم کړې وه اودهغې نه پس د مغربی پاکستان په بودیجه کښې دهغې دپاره د پنځوس زرو روپو د امداد انتظام هم ذکر شوې دې.

مفسد څوک دې؟

موجوده فضا کښې چه هریو سړې یو داسې ضروری او اهم مضمون باندې قلم اوچتوی چه د نفسانیت د خواهشاتو خلاف وی یا په هغې کښې دیوناپاکې فتنې د داخلولو کوشش کړئ شوې وی او د یو دښمنِ اسلام د بدعنوانیانو عادی وی نو بلاامتیازحق اوباطل هغه ته مفسد او مفتن وائی. د غور اوفکر خبره داده چه که چرته یو سړې دیو ځوارلسو کالو د مشهورِ ادارې رکنیت قبول کړی دهغه ادارې ارکانِ سابقه په علم، عملی جدوجهد او اخلاص کښې یوشان وی چه دهغې د شپې او ورځې په کوششو نو سره دهغې ادارې نوم څلورسوه افاقِ عالم کښې روښانه شوې وی اوس دا جدید رکن اووائی چه د ادارې سابقه ارکان ټول په ټوله جاهل او د قوانینو نه ناواقفه وو یا په هغوی کښې اخلاص نه وو، یا ټول په ټوله خائن وو یا په هغوی کښې عملی اقدام نهٔ وو. هغه ټول قوانین چه هغې باندې ځوارلسو کالو پورې عمل کیدلو سراسرغلط دی زه هغې لره د قبلولو دپاره تیار نه یم. اداره کښې قانون هغه جاری وی چه زه جوړکړم اودهغې فلاح هم په دې کښې ده چه زه اووایم. فکرصائب صرف هم هغه دې چه څما په دماغو کښې راشی او نظریه صرف هم هغه صحیح ده چه زه پیش کړم نو ایا داسې رکن د ادارې خیرخواه دې یا بدخواه؟ او مصلح دې یا مفسد؟ د ادارې په ارکانِ سابقه کښې که چرته یو رکن هغه جدید روشن خیال لره پوهه کړی اود هغه د خرافاتو جواب ورکړی نو ایا دهغه فعل لره به فتنې او فساد سره تعبیرکولې شی یا امن او اصلاح سره؟ بعینه هم دامثال د غلام احمد پرویزی هم دې، د حضور صلی الله علیه وسلم د زمانې

نه ترننه پورې د دين مدار هم په دوو څيزونو وو ، كتاب الله او سنت رسول صلى الله عليه وسلم ، هم دې دوو ستنو باندې د دين عمارت ولاړ دې ، خلفائې راشدين او صحابه كرام ، تابعين ، تبع تابعين ، ائمه كرام ،محدثين ، فقهائې صوفيه او د تمام عالم اسلام علماء سنت نبويه لره دين كښې حجت منلوسره راروان دى ، مگر د غلام احمد پرويز خيال دې چه اوس امت مسلمه ته د قرآن هغه تفسير او تعبيرقبلول پكاردى چه هغې باندې څما د نوم چاپ لگولې شوې وى ، څما د تفسير ،تعبير اوتشريح نه سوا چه څه دى هغه ملاازم دې ،عجمى سازش دې ، جهل او نادانى ده ، اوسه پورې قرآن لره صحيح طور باندې پوهه چرته شوې ده ، لوئ لوئ علماء حديث اوفقه كښې اينختى دى بلكه د قرآن خلاف سازش كوى دا عجمى سازشى د قتاده ، حسن ، مجاهد او عكرمه په شان مفسرينو قرآن كښې سند قبلولو ، ما دهغه ټولو مفسرينو على الرغم عبدالله چكړالوى ، سر سيد احمدخان او اسلم جيراج نه فيض حاصل كړې دې ، لهذا د قرآن تفسير هغه معتبردې چه زه كوم ، قرآن لره دهغه عجمى سازشونو نه نجات وركولو اود مظلوميت نه خلاصولو والا راشئ ، په منډه راشئ او څما نه گيرچاپيره جمع شئ ، تفسيرابن كثير ، بيضاوى ، ابن جريراو اتقان پانړې پانړې كړئ ، معارف القرآن اووائې د الله د آيتونو صحيح مفهوم هم په هغې كښې ملاويدلې شى.

پرويز ليكى چه د رسول الله صلى الله عليه وسلم سنت او احاديث په دين كښې حجت نه دې ، د رسول الله صلى الله عليه وسلم اقوالو لره رواج وركولوسره چه په دين كښې حجت گرځولې شوې دې دا په اصل كښې د قرآن خلاف يو عجمى سازش دې پرويزگستاخ چه كومو نفوس قدسيه طرف ته عجمى سازش لره منسوب كړې دې دا هغه پاک روحونه دى چه هغوى لره د لوئ نه لوئ دجابر او ظالم حاكمانو ظلم د حق وينا نه بند نه كړې شوچاچه كوړې اوخوړې او مصيبتونه ئې تيركړه ، د دار په تختوباندې زوړنده شو ، د حق اوچتولو دپاره ئې د تورو لاندې او د توپونو په گولو كښې خپل ځانونه قربان كړه ، هيڅ ويرې هغوى لره مرعوبه نه كړه اونه يو لوئ نه لوئې طمعې اود دنيا لالچ تابع كړه ، شعر:

ٹل نہ سکتے تھے جو میدان میں اڑجاتے تھے — پاؤں شیروں کے بھی میدان سے اکھڑجاتے تھے
تجھ سے سرکش ہوا گوئی تو بگڑ جاتے تھے — تیغ توکیا چیز ہے ہم سب توپ سے لڑجاتے تھے
نقش توحید کا ہردل پہ بٹھایا ہم نے — زیر خنجر بھی یہ پیغام سنایا ہم نے

دا داسې نفوس قدسيه وو چه دهغوى په عبادت باندې فرښتو ته فخروو چه دهغوى لمنې د ملائكو دپاره مصلے جوړيدلې شوې چه دهغوى د پاكدامنئ قسم خوړلې كيدلې شو چه دهغوى بدنونه ټوله شپه د بسترونه به جدا وو ، هغوى به د ماسخوتن په اودس سره د سحر مونځ كولو او خشيت الهيه دهغوئ نه د دنيا ټول خوندونه ختم كړى وو ، څوک سړې چه هغه پاكو روحونو ته د

قرآن خلاف عجمی سازشونو کولو والاوائی ، که چرته د هغوی د تحریرونو د وجه نه د عالم اسلام اود عاشقانِ رسول صلی الله علیه وسلم غیرت په جوش کښې راشی نود فتنې او فساد او بدامنۍ ذمه داری به په چاباندے عائد کیږی ؟

ناپاک عزائم

د رسول صلی الله علیه وسلم د دښمنانو مقصد صرف انکارِ حدیث پورې محدود نه دې بلکه دا خلق (علیهم ماعلیهم) د اسلام ټول نظام لره مشکوک کولو سره دهرامراونهی نه ازادیدل غواړی ، د مونځ د پنځو وختونو ، د رکعتونو شمیر و د فرائضو او واجباتو تفاصیل ، د د روژې او مونځ مفصل احکام ، د حج مناسک ، قربانی ، بیع اوشراء ، کورنی امور ، ازدواجی معاملات اود معاشرې قوانین ددې ټولو امورو تفصیل هم د حدیث نه ثابت دې ، قرآن کښې د هرڅیز بیان اجمالاً دې چه دهغې تشریح او تفصیل په حدیثو کښې دې ، پرویز (علیه ماعلیه) هغه ټولو تفصیلاتو او پوره نظام لره یوشان بدلول غواړی ، باقی پاتې شو قرآن نو په هغې کښې هم خپل خانی تفسیرکولو سره حقیقی مطالب او مرادِ الهی لره ختمول غواړی ، دا خلق اهل قرآن بللې کیږی او په ظاهره د قرآن په تائید کښې مضامین هم لیکی لیکن حقیقت کښې هغوی د نستونړی مار جوړیدلو سره د قرآن مفهوم لره فنا کړې دې ، هم دا نه بلکه د قرآن حقانیت لره مشکوک کوی ، صحابه ، تابعین ، محدثین او فقهاء د پرویزگستاخ په قول د قرآن خلاف سازش کولو والا اود قرآن دښمنان وو نو هم دهغوی د اسلافو په لاسونو سره مونږ پورې د رارسیدلی قرآن په صداقت باندې څنگه اعتماد کولې کیږی ؟

گندگی نه پټیږی

مشهوره ده چه گندگی نه پټیږی ، ځکه چه هم دهغې بدبوئی دهغې شیطانی کوی په همدې مناسبت د منکرینِ حدیث د تحریرونو یوڅو جملې لاندې ذکرکیږی :-

(۱) منکرینِ حدیث د جدیدِ اسلام بانیان دی (رساله طلوع اسلام ص ۱۲ اگست دسمبر ۱۹۵۲ء)

(۲) بالکل ښکاره ده چه الله او رسول نه مراد ((مرکزی حکومت)) دې (معارف القرآن ص ۲۵۴ ج ۴)

(۳) دین د قیامِ صلوٰة حکم ورکړې وو ، مذهب کښې دا څیز د مونځ کولو مرادف جوړشو (پرویز، طلوعِ اسلام ص ۴۲ ، جون ۱۹۵۰ء)

(۴) مرکزی ملت ته به په هغې کښې (د مونځ په جزئیاتو کښې) د بدلولو حق وی (پرویز ، طلوعِ اسلام ص ۴۷، جون ۱۹۵۰ء)

(۵) خما دعوٰی خو صرف دومره ده چه فرض صرف دوه مونځونه دی چه دهغې وختونه هم دوه

دی ، باقی تول نوافل دی. (عبادالله اختر، طلوع اسلام ص ۵۸ اگست ۱۹۵۰ء)

(۲) بیا نن سبا مسلمانان دوه مونځونه کولوسره ولې مسلمانان نه شې پاتې کیدلې (لاهوتی طلوع اسلام ص ۲۱ اگست ۱۹۵۰ء)

(۷) مذهب کښې مونځ ، روژه ، صدقه ، خیرات د داسې خوشامدانه مسلک (یعنې د منافقانه ژوند خوشامدانه مسلک) مظاهرجوړیږی (پرویز، طلوع اسلام جنوری، فروری ص ۱۰۸ - ۱۹۵۰ء)

(۸) حج یو بین الملی کانفرنس دې او د حج د قربانئ مقصد بین الملی کانفرنس کښې شرکت کولو دپاره د خوراک څکاک سامان ورکول دی ، مکه معظمه کښې د حج نه سوا د اختر د قربانئ څه ثبوت نشته دې وغیره ، (رساله قربانی ازاداره طلوع اسلام)

(۹) د اختر په ورځ دولسو بجو پورې د لسو کروړو روپو قومی سرمایه ضائع کیږی او دا لس کروړه هرکال ضائع کیږی ، (رساله قربانی)

(۱۰) د اختر په ورځ دولسو بجو پورې د قوم بې شمیره روپئ په ولو کښې بهیږی ، (اداره طلوع اسلام ص ۱ ستمبر ۱۹۵۰ء)

(۱۱) روایات (احادیثِ نبویه) محض تاریخ دې (پرویز طلوع اسلام جولائی ص ۴۹ ، جولائی ۱۹۵۰ء)

(۱۲) الغرض د حدیث صحیح مقام د دینی تاریخ وغیره دې ، په دې سره تاریخی فائدې حاصلولې شی ، لیکن د دینی حجت په طور باندې نه شی پیش کیدلې (اسلم جیراجپوری ، طلوع اسلام، ص ۷۳ نومبر ۱۹۵۰ء)

(۱۳) حدیثونه ظنی دی (مقدمه اول) د ظن پیروی د قرآن په رڼا سره منع ده (مقدمه دوم) د خدیث د نتیجې پیروی د قرآن په رُو سره منع ده [۱] (اسلم جیراجپوری ، طلوع اسلام ص ۷۵ جولائی ۱۹۵۰ء)

(۱۴) په خلاف دهغه، نه حدیث باندې زمونږ ایمان دې نه په هغې باندې د ایمان راوړلو مونږ ته حکم کړئ شوې دې (اسلم جیراجپوری ، طلوع اسلام ص ۱۷ دسمبر ۱۹۵۰ء)

(۱۵) د حدیثو پوره سلسله یو عجمی سازش وو اوکوم ته چه شریعت وئیلې کیږی هغه د بادشاهانو پیداکړه دې (پرویز ، طلوع اسلام ص ۱۷ اکتوبر ۱۹۵۲ء)

(۱۶) صرف مرداره ، بهیدونکې وینه ، خنزیر او د غیرالله نوم طرف ته منسوب څیزونه حرام دی ، ددې نه علاوه نور څه حرام نه دی بلکه محمد صبیح ایډوکیټ لیکی چه د مذکوره څلورو څیزونو

---

۱ - د دې جواب به تاسو ته په آینده صفحو کښې ملاو شی .

نه علاوه باقی د هر څيز خوړل فرض دی د خوراک نه انکار کول گناه اود الله د حکم معصيت دې ، (طلوع اسلام جون ۱۹۵۲ء)

يعنې د سپی ، خر ، گيدړ ، پيشو ، مږې حتیٰ چه د متيازو او د غټې اودس ماتی وغيره خوراک فرض دې ، د دې نه ښکاريږی چه منکرين حديث د الله د حکم د معصيت نه د بچ کيدلو دپاره فرض او ثواب گڼلو سره شپه او ورځ مذکوره څيزونه په مزې مزې سره خوری ، سود الله تعالی وجوههم .

د رسول الله صلی الله عليه وسلم د لمنې پريښودونکی خلک به گوتې مروړی

د اکتوبر ۱۹۵۲ء رساله طلوع اسلام نه معلوميږی چه د پرويز (عليه ماعليه) پنشن زمانه نزدې ده او هغه ته دومره پنشن ملاويدلې شی چه هغه به د معاش د طرف نه بې فکره شی اوس خو هغه ته يو څو دوستان هم په لاس راغلی دی ، لهذا پرويز (عليه ماعليه) اوس هغه مشن (انکارِ حديث) لره پوره تنظيم سره د چلولو اراده کړې ده .

لهذا مونږ پرويز (عليه ماعليه) ته خبردارې ورکوؤ چه که چرته ستاسو هم دا عزائم او ارادې دی نو بسم الله مونږ هغه چيلنج لره قبلوؤ ، د حضور صلی الله عليه وسلم په نوم باندې ځان قربانولو او د سرورکائنات په سنتو او اسوهٔ حسنه باندې ځان قربانولو والا د الله په فضل سره اوس هم ژوندی دی او قيامته پورې به ژوندی وی ، زمونږ د لاسونو نه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم د لمنې پريښودونکی خلك مغلوبه کولې کيږی ، د رسالت په لار کښې رکاوټ پيداکولو والا به د يو نوک سره چقولې کيږی ، د رسول د دښمنئ حوصلې ساتلو والا ډلې به ټکړې ټکړې کړلې شی اود رسول په لاره کښې ازغی خورولو والا د څوارلسمې صدئ ابولهب به دخپلو بدکاريانو نتيجه هم په دنيا کښې تيروی ، د پاکستان دستورساز اسمبلئ قرارداد مقاصدو کښې د کتاب الله سره چه د سنتو لفظ هم شريک کړې دې ، په هغې باندې پرويز (عليه ماعليه) ډيرخفه دې ، متواتر چغې سورې وهی او فرياد کوی چه قراردادِ مقاصد نه دې سنتِ نبوی صلی الله عليه وسلم لره حذف کولو سره صرف کتاب الله لره دې باقی اوساتلې شی ، دا درنده په پاکستان کښې د يو ډيرلوئې فتنې دروازه خلاصول غواړی او حکومت ته مشوره ورکوی چه د دين اصل الاصول اود مسلمانانو اجماعی عقيدې لره په يوځائ ختمه کړئ شی ، مونږ ته يقين دې چه د پاکستان اربابِ حل اوعقد په وړاندې به داسې مفسدانه آوازونه بې فائدې ثابتيږی ، که چرته بالفرض والمحال دستورساز اسمبلئ قراردادِ مقاصد نه سنتِ نبويه لره حذف کړو نو په کومه ورځ چه (الله دې نه کړی) دا اعلان کيږی ، هغه ورځ به د پاکستان په تاريخ کښې ډيره سخته ورځ وی ، دا خبرې په هغه مملکت کښې نه شی چليدلې چه د کتاب او سنت په نوم باندې وجود کښې راغلې وی .

مسلمانان هغه متاعِ بې بها لره په يو قيمت باندې هم نه شي پريخودلې ، زمونږه د تحريرد اندازې نه به يوصاحب ته هم د سختئ شکايت نه وی ځکه چه دا منکرينِ حديث حقيقت کښې منکرينِ اسلام دی ، دا د کفر او ايمان سوال دې مونږ په هغوی باندې ذره قدرې نرمی کول هم روا نه ګنړو ، زمونږه او د هغوی جنګ دې اودهغې ابتدا مونږه نه ده کړې ، هغوی کړې ده ، هم هغوی د رومبنئ فتنې اور بل کړې دې ، پس مونږ به هم هغه فتنې لره د ختمولو دپاره خپل ټول قوتونه صرف کوؤ ، دحضوراکرم صلی الله عليه وسلم اسوهٔ حسنه زمونږ ځان او ايمان دې ، د حضورصلی الله عليه وسلم دنوم اود کار د حفاظت دپاره خپل ځان قربانول مونږ انتهائی سعادت ګڼو ، شعر:

فأن ابي ووالدتي وعرضي لعرض محمد منكم وقاء

حق خو دادې چه داسې قسم ملحدانو لره په تورو وژلوسره هغوی ته دهغوی د کردار مزه ښودل پکار دی مګر د شريعتِ غراء د حفاظت اود امتِ مسلمه د امن په خاطر د قانونِ الٰهی مطابق د يو ملحد مړ کولوسره دهغه ناپاک وجود لره د دنيا نه فناکول خو پريږده، دلته خو د داسې قسم ملحدينو متعلق خبره کول او احتجاج کول هم ممنوع ګرځولې شوې دې ، شعر:

یہ دستور زباں بندی عجب ہے تیری محفل میں

یہاں تو بات کرنے کو ترستی ہے زباں میری

په دنيا کښې ډير لوئ احمقان پراته دی

پرويز (عليه ماعليه) دې خپلو عقيدتمندو باندې نه غاوره کيږی د عقيدتمندو جمع کيدل د حقانيت دليل نه دې ، په دې دنياکښې يو داسې يوه موضوع نشته دې چه هغې باندې اجتماع نه وی شوې ، هرآواز باندې څه نه څه خلق جمع کيږی ، مونږه پاګلانو پسې د عقيدتمندو ټولګو لره لاس ترلی کتلی دی ، هم زمونږ په کلی کښې يوسړې د يو هندو ددې وجه نه عقيدت مند دې چه هندو پاګل دې ، چه هرکله د قاديانی مجنون (چه د مراق خپله اقرار کوی) پسې په زرګونو احمقان جمع کيدلې شی نود بټالوی منکرِ اسلام د جهنډې لاندې که چرته يوڅو بې وقوفه يوځائ شی نو څه تعجب دې ؟ په دنيا کښې د بې وقوفو کمئ نشته دې دلته لوئ نه لوئ احمقان پراته دی .

د خوفناکې فتنې په مقابله کښې اودريږئ

مونږ پورته ښکاره کړی دی چه د څوارلسمې صدئ ابولهب د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم سره د دښمنئ منصوبې لره جماعتی تنظيم سره چلول غواړی ، لهذا اے د شمع رسالت پروانو ! د سيد الکونين صلی الله عليه وسلم نوم اخستلووالو ! دمحبوبِ دوعالم د محبت او عشق دعويدارو !

د شفیع المذنبین د شفاعت طلب گارو ! پاسئ د دښمنانِ رسول دمقابلې دپاره اودریږئ ، بې غیرته دې هغه سرې چه دحضورصلی الله علیه وسلم خلاف یوآواز واوری اودهغه حمیت بې چینه نه وی . بې ایمانه دې هغه کس چه د حضور صلی الله علیه وسلم د توهین کولو منصوبې پخپلو سترگو باندې گوری اودهغه په زړه کښې در اونه لگی ، ملعون دې هغه مسلمان چه دهغه په مخامخ دحضورصلی الله علیه وسلم نوم او اسوهٔ حیات لره ختمولې کیږی ، مگر دهغه په رگونوکښې وینه جوش نه وهی اود بدن ویختان یی اونه دریږی ، هرمسلمان باندې فرض دی چه دهغه خبیثې ونې اوباسلو دپاره تیار اوکمربسته شی ، هغه فتنې لره په نرمئ سره ختمیدلې نه شی ، دهغې د ختمولو دپاره پوره قوت استعمالول پکار دی ، هغه اهلِ ایمان چه دحضور صلی الله علیه وسلم اتباع لره عین ایمان گنی دهغوی فرض دی چه تقریرونو ، تحریرونو ، عام محفلونو او صحبتونو کښې هغه فتنې لرې ملامته کړی او ناواقفه مسلمانانو لره دې د هغه بې دینئ د سیلاب نه بچ کړی ، دا اختلاف د مسلمانانو مختلفو مسلکونو په مینځ کښې د فروعی اختلاف په شان نه دې دا د ایمان اوکفر اختلاف دې ، لهذا ټول جزئی اختلافاتو لره پریخودلوسره متحد محاذ قائمول اود مسلمانانو ټولو جماعتونو لره په مقصد باندې جمع کیدلوسره دهغه فتنې مقابله کول فرض دی .

ددې نه پس مونږ حجیتِ حدیث باندې مختصراً یوڅو دلائل پیش کوؤ ، حضرت حسان بن ثابت رضی الله عنه د دښمنانِ رسول په مقابله کښې اودریدلو نو حضور صلی الله علیه وسلم به فرمائیل ((قل وجبریل معك)) ددې وجه نه زه د دښمنانِ رسول په مقابله کښې مضمون لیکلو په وخت هرلمحه انتهائی سعادت اوخوش نصیبی گنم ، د آقائې نامدارصلی الله علیه وسلم د ((فداه ابی وامی)) مذکوره ارشادِ گرامی چه کله مخې ته راشی نو په زړه کښې هم هغه سرور محکم کیدل شروع شی چه د حضرت حسان رضی الله عنه په زړه کښې کیدل ، دهغه خوند په وړاندې د دنیا ټول خوندونه بې فائدې او لوئ نه لوئ مصائب او رنج اوغم ختمیږی ، هم دا صرف یو خدمت دې چه هغه زه اوثق الاعمال او ذریعه د نجات گنم او هم دا هدیه دخپل آقا صلی الله علیه وسلم په بارگاه کښې پیش کوم. شعر: گرقبول افتد زہے عزوشرف .

آیاتِ بینات

(۱) ﴿وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا﴾

وحی لره د ارسالِ رسول په مقابله کښې ذکر کول دال دی په دې خبره چه بغیر د ارسال نه هم وحی وی، او هم دا حدیث دې .

(۲) ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا﴾ په دې آیت سره معلومه شوه چه بیت المقدس طرف ته

استقبال حكمِ الهى وو ، حالانكه قرآن مجيد كښې دا حكم مذكور نه دې .

(۳) ﴿عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ﴾ سره معلومه شوه چه وړاندې د رمضان په شپه كښې هم جماع كول حرام وو ، دا حرمت هم حديث سره وو ، قرآن كښې ددې ذكر نشته .

(۴) ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ﴾ د احد په موقع باندې نازل شوے په هغې كښې مذكور دى چه په بدر كښې الله تعالى د ملائكو د نازليدلو وعده فرمائيلې وه ، حالانكه قرآن كښې د بدر په موقع باندې ددې قسم څه وعده مذكور نه ده ، معلومه شوه چه د ملائكو د نازليدلو وعده وحى غيرمتلو سره وه چه حديث دې .

(۵) قرآن كريم كښې د وړاندينو انبياء عليهم السلام حديثونه مذكور دى چه د حديث په حجيت باندې واضحه دليل دې ، چه هركله د وړاندينو انبياء عليهم السلام حديثونه دهغوى په امتونو باندې واجب الاتباع كيدل قرآن سره ثابت دى نو د نبى كريم صلى الله عليه وسلم حديث مونږ باندې ولې واجب العمل نه دى ؟

(۶) قرآن كريم كښې دحضرت ابراهيم عليه السلام د خوب واقعه مذكوره ده چه په هغې كښې صريح دليل دې چه د نبى خوب ليدل حجت او واجب العمل دې ، حالانكه خوب ليدل وحى متلو نه ده ، حضرت ابراهيم عليه السلام ته د ډيرو اميدونو نه پس آخرعمر كښې الله تعالى فرزند وركړو ،بيا هم حالتِ رضاع كښې د ډيرمدې نازبين ځوئ لره په شاړه زمكه كښې پريخودلوسره د فراق صدمې برداشت كړې ، مگر د خليل عليه السلام د مقامِ تسليم او د رضا د امتحان يو سخت ترين مقام لا باقى وو ، حضرت ابراهيم عليه السلام خوب ليدلو لره حكم الهى يقين كولوسره بغير د څه تردد نه د تعميلِ حكم دپاره نه صرف آماده كيږى بلكه لختِ جگر لره د قربانولو عمل هم نهايتِ تيزئ سره شروع كوى ، دحضرت ابراهيم عليه السلام د نازبين ځوئ د ذبح اقدام كول او د اسماعيل عليه السلام د «**افعل ما ترىٰ**» په ځائ « **افعل ماتؤمر** » وئيل او د الله تعالى «**قد صدقت الرؤيا ، وفدينه بذبح عظيم**» ارشاد فرمائيل او هغه امتحان لره « **بلاء مبين** » سره تعبير كول ، دا جمله امور ښكاره دليل دې په دې خبره چه حضرت ابراهيم عليه السلام ته په خوب كښې د ذبحِ ولد حكم شوې وو او هغه حكم واجب العمل هم وو .

(۷) قرآن كريم كښې ځائ په ځائ ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ ارشاد دې ، كه چرته د نبى قول اوفعل قابلِ اعتبار نه دې نو د « اطيعوا الله » سره « واطيعوا الرسول » لفظ باربار ولې ذكركړئ شوې دې قرآن كريم كښې ډيرو ځايونو كښې باربار د اطاعتِ رسول تاكيد كړئ شوې دې اود رسول الله صلى الله عليه وسلم په نافرمانئ باندې وعيد اوروليې شوې دې .

(۸) ﴿فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ﴾ (۴ ، ۵۹) . ترجمه : كه چرته تاسو يو څيز كښې جگړه

اوکړئ نو هغه الله او رسول ته حوالئ کوئ.

(۹) ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ (۳، ۱۶۴)

ترجمه: «يقيناً احسان کړی الله تعالی په مؤمنانو باندې چه هر کله ئې هم په هغوی کښې د هغوی د جنس نه يو داسې پيغمبر اوليږلو چه هغۀ، هغه خلقو ته د الله آيتونه ورښائی اودهغه خلقو صفائی کوی او هغوی ته د کتاب او د فهم خبرې ښائی»

(۱۰) ﴿كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾ (۲، ۱۵۱)

ترجمه: څنګه چه مونږ ستاسو د جنس نه په تاسو کښې داسې رسول لره اوليږلو چه تاسو ته زمونږ آيتونه دراوښائی اوتاسو پاکوی او تاسو ته د کتاب اود فهم او د داسې علومو تعليم درکوی چه دهغې نه تاسو ناواقفه وئ.

(۱۱) ﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ﴾ (۲، ۱۲۹)

ای زمونږه ربه! په هغوی کښې دهغوی د جنس نه يو داسې رسول لره واستوه چه هغوی ته ستا آيتونه واوروی او هغوی ته د کتاب اود حکمت تعليم ورکړی او هغوی پاک کړی.

(۱۲) ﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ (۶۲، ۲)

ترجمه: الله تعالی ناخوانده خلقو کښې دهغوی د جنس نه يو داسې رسول لره اوليږلو چه هغوی ته د الله آيتونه ورښائی او هغوی پاکوی او هغوی ته د آسمانی کتاب او د فهم تعليم ورکوی.

دا آيتونه دمعنی او مفهوم لحاظ سره قطعی طور باندې محکم دی، په دې کښې ښکاره دلالت دې چه د رسول الله صلی الله عليه وسلم کار د ډاکخانې د ډاکی په شان فقط رسول نه وی بلکه حضورصلی الله عليه وسلم د کتاب او حکمت معلم اود مسلمانانو دپاره مزکی هم وو، د تعليم الکتاب فرض چه د رسول الله صلی الله عليه وسلم په ذمه باندې اولګولې شو نو دوی صلی الله عليه وسلم به هغه فرض لره څنګه ادا کولو؟ آيا د قرآن طلبه (صحابه رضی الله عنهم) د دوی نه د يو آيت په باره کښې اړو څه پوښتنه نه کوله؟ او که چرته ئې پوښتنه کوله نو آيا دوی دهغوی په جواب کښې هم د قرآن يو آيت پيش کولو؟ آيا دا طريقه د تعليم قرين قياس کيدلې شی چه يو معلم د يو کتاب تعليم ورکړی نو طلبه تلاوت متن اود سماع نه سوا هډو د يوې خبرې پوښتنه اونه کړی، اوکه چرته څه پوښتنه اوکړی نو استاد دهغې په جواب کښې هم د کتاب متن اووائی، خپل طرف نه هيڅ تشريح اونه کړی، د معلم فرض دی چه د کتاب د مجملاتو تفسير او تشريح اوکړی

پرویز وائی چه د قرآن د پوهې دپاره د حدیثو ضرورت نشته دې ، د کتاب مفهوم او معنی باندې ښه پوهه کړی ، باندې پوهیدلې شی ، مونږ پوښتنه کوؤ چه په قرآن کښې د صلوة ، صوم ، حج او زکواة وغیره د تفاصیلو ذکر چرته دې ، او که چرته د قرآن د تفسیر کولو چاته حق نه دې نو تاسو معارف القرآن لیکلو سره د حماقت ثبوت ولې ورکړو ؟ د حضورصلی الله علیه وسلم تفسیر خو قابلِ قبول نه دې اود هغه گستاخِ رسول تفسیر به قابلِ اعتباروی . حضور صلی الله علیه وسلم یقیناً خپل قول او فعل سره د قرآن تشریح فرمائیله اود صحابو رضی الله عنهم د ژوند تزکیه به ئې کوله ، که چرته د حضورصلی الله علیه وسلم قول اوفعل قابل اعتبار نه دې نو معلم الکتاب او مزکی څنگه شو ؟ او بیا د «**والحکمة**» عطف د مغایرت مقتضی دې ددې وجه نه مفسرینو د حکمت تفسیر حدیث سره کړې دې ، نیز «**ویعلمکم مالم تکونوا تعلمون**» کښې تکریرعامل په دې باندې دال دې چه دا علوم د قرآن نه سوا دیوبل جنس دی ، هم دا حدیث دې ، حضورصلی الله علیه وسلم به چه د قرآن تشریح او تفصیل کولو هغه دخپل ذات طرف نه ، نه وو بلکه هغه به هم وحی او الهام کیدلو څنگه چه د آئنده آیت نه ښکاره دی .

(۱۳) ﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾ (۵۳، ۴) ، ترجمه : تاسو د خپل نفسانی خواهشاتو نه خبرې نه کوئ ستاسو ارشاد خالص وحی ده .

(۱۴) ﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴾ (۵۳، ۱۰)، ترجمه : الله تعالی پخپلو بندگانو باندې څه وحی نازل اوفرمائیله ، دې دواړو آیتونو سره معلومه شوه چه حدیث وحی ده .

(۱۵) ﴿ فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴾ (۴، ۶۵) ، ترجمه : قسم دې ستا په رب باندې چه دا خلق هغه وخته پورې هیچرې مؤمنان نه شی کیدلې ترڅوپورې چه پخپلو اختلافاتو کښې تالره فصیل جوړ نه کړی ، بیا ستافیصلې نه زړه تنگی نه وی او په خوشحالئ سره یې قبوله کړی .

(۱۶) ﴿ لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ﴾ (۳۳، ۲۱) ، ترجمه : ستاسو دپاره په رسول الله صلی الله علیه وسلم کښې بهترینه نمونه ده .

الله تعالی خپلو احکامو لره په لفظونو کښې رااولیږی ، هغه پخپله مونځ کولو سره ، زکوة ورکولو سره ، حج کولوسره او روژه نیولو سره اونه ښودل ، دې فریضې لره حضور صلی الله علیه وسلم عملی کړه ، ددې وجه نه ئې اوفرمائیل «صلوا کما رایتمونی اصلی » د الله تعالی ذات د ښځې ، بچو او شریک نه پاک دې ، نو حضورصلی الله علیه وسلم د ښځې سره حسن سلوک ، د ماشومانو تربیت ، د ملگرو او دښمنانو سره ښه سلوک کولو سره اوښودل ، د الله تعالی نازل کرده

احکامو لره عملی کولوسره یونمونه قائمه کړه ، غرض داچه د حضور صلی الله علیه وسلم ذات گرامی قول اوفعل اوژبې اوعمل سره د قرآن مفسر او معلم وو ، گویا چه دوی وئیلې شوې قرآن وو.

شعر : قاری نظر آتے تھے حقیقت میں تھے قرآن

(۱۷) ﴿قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُوا إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي﴾ (۱۳، ۱۰۸) ، ترجمه : اووایه چه دا ځما لار ده ، زه الله طرف ته رابلم په داسې حال کښې چه زه او ځما متبعین په دلیل باندې قائم دی.

(۱۸) ﴿قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ (۳، ۳۱) ، ترجمه : اووایه چه که چرته تاسو د الله تعالی سره محبت لرئ نو ځما اتباع اوکړئ.

(۱۹) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ (۴، ۲۴)، ترجمه : مونږه هررسول ځکه اولیږلو دې دپاره چه د الله په حکم سره دهغه اطاعت اوکړې شی.

(۲۰) ﴿فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ﴾ (۳، ۵۰) ، ترجمه : د الله نه ویریږئ او ځما اطاعت کوئ.

(۲۱) ﴿مَّن يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ﴾ (۴، ۸۰) ، ترجمه : چاچه د رسول اطاعت اوکړو هغه د الله اطاعت اوکړو.

(۲۲) ﴿وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا﴾ (۲۴، ۵۴) ، ترجمه : که چرته د رسول اطاعت اوکړئ نو هدایت به اوموموئ.

(۲۳) ﴿فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي﴾ (۱۰، ۹۰) ، ترجمه : ځما اتباع اوکړئ او ځما د حکم اطاعت اوکړئ
(۲۴) (۳۳، ۳۳) د الله اود رسول اطاعت اوکړئ

(۲۵) «**واطعن الله ورسوله**» (۵۰، ۱۴)، ترجمه : که چرته تاسو د الله او د رسول اطاعت اوکړئ نو الله تعالی به ستاسو په عملونو کښې ذره قدرې کمی نه کوی.

(۲۶) ﴿وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا﴾ (۸، ۲۴) ، ترجمه : د الله اود الله د رسول (صلی الله علیه وسلم) اطاعت کوئ ،

(۲۷) ﴿اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ﴾ (۳، ۵۳) ، ترجمه : ای زمونږه ربه مونږه ستا په نازل کړئ شوی احکامو باندې ایمان راوړو او مونږه د رسول (صلی الله علیه وسلم) اتباع اوکړه.

(۲۸) ﴿رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ﴾ (۷، ۱۵۸) اووایه چه ای خلقو ! زه ستاسو ټولو طرف ته د الله پغمبر یم ،

(۲۹) ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ (۲۱، ۱۰۷)، ترجمه : مونږه ته رحمة للعالمین جوړولوسره اولیږلې

(۳۰) ﴿ وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا كَآفَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۳۴، ۲۸)
ترجمه: مونږ ته د ټولې دنیا دپاره بشیراو نذیر جوړولوسره اولیږلې،

(۳۱) ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ﴾ (۳۲، ۴۰)، ترجمه: تاسو د- الله رسول ئې او خاتم النبیین ئې.

په دې څلورو واړو آیتونو کښې واضحه دلیل دې چه ترقیامته پورې د حضورصلی الله علیه وسلم قول او فعل حجت دې، رحمت، بشیر او نذیر هله کیدلې شی چه دوی مزکی وی او د دوی قول اوفعل حجت وی.

(۳۲) ﴿وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ ﴾ (۲۲، ۱۹۵)
ترجمه قرآن تا باندې څکه نازل کړئ شو دې دپاره چه ته خلقو لره او ویره وې،

(۳۳) ﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى ٱللَّهِ حُجَّةٌۢ بَعْدَ ٱلرُّسُلِ﴾ (۴، ۱۲۵)، ترجمه: رسولانو لره بشیر او نذیر جوړولوسره اولیږلې شو،

(۳۴) ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴾ (۳۳، ۴۲)
ترجمه: مونږه ته شاهد، بشیراو نذیر، الله طرف ته رابللو والا اوروښانه چراغ جوړولوسره اولیږلې.

(۳۵) ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ قَدْ جَآءَكُم بُرْهَٰنٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا ﴾ (۴، ۱۷۴)، ترجمه. ای خلقو تاسو ته د الله د طرف نه دلیل او ښکاره نور راغلې دې،

(۳۶) ﴿ قَدْ جَآءَكُم مِّنَ ٱللَّهِ نُورٌ وَكِتَٰبٌ مُّبِينٌ ﴾ (۵، ۱۵)، ترجمه: تاسو ته د الله د طرف نه نور او ښکاره کتاب راغلې دې.

(۳۷) ﴿إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا ﴾ (۳۳، ۳۲)، ترجمه: مؤمن سړی یا مؤمنه زنانه ته دا اختیار نشته دې چه د الله او د رسول فیصلې لره رد کړی چاچه د الله او د رسول نافرمانی اوکړه هغه ښکاره په ګمراهئ کښې دې.

(۳۸) ﴿وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴾ (۲۲، ۴۴)، ترجمه: مونږ په تاباندې قرآن څکه نازل کړو دې دپاره چه ته خلقو ده‌غه تشریح اوکړئ،

په دې آیت سره معلومه شوه چه د حضورصلی الله علیه وسلم منصب تبیین اوتشریح ده، د ذکرنه مراد قرآن، بیان نه حدیث او تفکرنه مراد اجتهاد او استنباط دې.

(۳۹) ﴿فَيَقُولُ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ رَبَّنَآ أَخِّرْنَآ إِلَىٰٓ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ ٱلرُّسُلَ﴾ (۱۴، ۲۴)

ترجمه: د قيامت په ورځ کافران وائي چه اى ربه چه مونږ ته دې څه مهلت ملاؤ شي نو مونږ به ستاا و ستا د رسول اطاعت اوکړو،

(۴۰) ﴿فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (۲۴، ۶۳)، ترجمه: د رسولانو نافرمانانو ته د دنياوى او اخروى عذاب نه ويريدل پکار دى.

(۴۱) ﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا﴾ (۲۵، ۲۷)، ترجمه: په هغه ورځ به ظالمان د حسرت د وجه نه خپل لاسونو کتيکولو سره خورى او وائي به چه کاش مونږ د رسول اتباع کړې وې

(۴۲) ﴿يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّىٰ بِهِمُ الْأَرْضُ﴾ (۴، ۴۲)، ترجمه: د قيامت په ورځ به د رسول نافرمان تمناکوى چه کاش خاورې شو،

(۴۳) ﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا﴾ (۳۳، ۶۶)، ترجمه: دوزخيان به وائي چه کاش مونږ د الله او د رسول اتباع کړې وې.

مونږ پرويز ته بطور خيرخواهئ مشوره ورکوؤ چه دهغه عذاب او رسوائ نه وړاندې د رسول د دښمنئ نه توبه گار کيدلو سره داسلام په دائره کښې داخل شه.

(۴۴) ﴿قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ (۹، ۲۹) د ترجمه: داسې خلقو سره جنگ اوکړئ چه الله او آخرت باندې ايمان نه لرى او د الله اود رسول حرام کړده څيزونو لره حرام نه گنى.

ددې آيت د حکم مطابق حکومتِ اسلاميه باندې فرض دى چه دقتال په ذريعې سره د پرويز بيخ کنى اوکړى يعنې د مونږه دې اوباسى.

(۴۵) ﴿وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ (۷، ۱۵۷)، ترجمه: رسول پاکيزه څيزونو لره حلال او خبيث څيزونو لره حرامه وى.

(۴۶) ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا مَا آتَاهُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ (۹، ۵۹)، ترجمه: که چرته دا خلق د الله اود رسول په ورکړو شوؤ څيزونو باندې راضى شوې وې نو دوى دپاره به بهتره وې.

(۴۷) ﴿وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللَّهِ وَرُسُلِهِ﴾ (۴، ۱۵۰)، ترجمه: کافران د الله اود رسول په اطاعت کښې فرق کول غواړى.

(۴۸) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ (۴۹، ۲)، ترجمه: که چرته تاسو د رسول په آواز باندې خپلو آوازونه

اوچتوئ نو ستاسو اعمال به ضائع شی .

حافظ ابن قیم وائی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم آواز باندې دخپلو آوازونو اوچتول چه هرکله د اعمالو د بربادیدلو باعث دې نود رسول الله صلی الله علیه وسلم د حکم په مقابله کښې خپلې رائې لره مقدم ساتل د اعمالو د تباهئ سبب ضرور وی .

(۴۹) ﴿ٱلنَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِٱلْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ﴾ (۳۳. ۲). ترجمه : نبی د مؤمنانو سره پخپله دهغوی د نفس نه هم زیات تعلق لری .

(۵۰) ﴿إِنَّآ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ ٱلنَّاسِ بِمَآ أَرَىٰكَ ٱللَّهُ﴾ (۴. ۱۰۵). ترجمه : مونږه ستا طرف ته قرآن ددې وجه نه نازل کړو چه ته په خلقو کښې حکم الهی سره فیصله اوکړې .

(۵۱) ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟﴾ (۵۹. ۷). ترجمه : د رسول د حکم اطاعت کوئ او دکوم څیز نه چه رسول مو بندوی دهغې نه بند شئ .

اسلم جیراجپوری وائی . « **ما اتکم الرسول فخذوه الخ** » مالِ غنیمت سره خاص دې د رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیث او هدایات په دې کښې شامل نه دی او په دلیل کښې یوه د خندا خبره ذکرکوی چه حدیثونه چونکه اقوال دی ددې وجه نه په هغې باندې د ایتاء لفظ اطلاق نه شی کیدلې ، دا نتیجه ده د رسول د دښمنئ چه پخپله په قرآن کښې تحریف کول شروع کړی ، قرآن مجید کښې کتاب ، حکمت ، علم ، فضل ، رحمت ، عذاب وغیره باندې د ایتاء اطلاق کړئ شوې دې ، لکه : ﴿ ءَاتَىٰنِيَ ٱلْكِتَٰبَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا _ وَءَاتَىٰنِى رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِۦ _ فَلَمَّآ ءَاتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ _فَـَٔاتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ ٱلنَّارِ _ وَءَاتَيْنَٰهُ ٱلْحُكْمَ صَبِيًّا _ءَاتَيْنَا لُقْمَٰنَ ٱلْحِكْمَةَ _ وَعَلَّمْنَٰهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا﴾

د رسول سره د دښمنئ په جرم کښې عقل او فهم خو مسخ شوې وو . اوس یې حافظه هم دیوالی را اوتله ، بلکه سترګو ئې هم کار پریخودلو ، قرآن کښې څه لس شل کرته نه بلکه باربار ډیرو ځایونو کښې د کتاب ، علم او حکمت متعلق د ایتاء لفظ راغلې دې ، مګر د مهارتِ قرآنی د مدعیانو بصیرت سره سره بصارت هم مسخ شوې دې ، او هغه ورځ هم څه لرې نه ده چه د دښمنانِ رسول په ژبه باندې به د « **رب لم حشرتنی اعمی وقد کنت بصیراً** » (ای الله زه دې ړوند ولې پاسولم حالانکه زه خو ړوند نه ووم) ورِد وی، فرض محال که چرته د «**ما اتکم الرسول**» مالِ غنیمت سره مخصوص کیدل تسلیم هم کړې شی نو مونږ پوښتنه کوؤ چه هرکله د مالِ غنیمت په باره کښې د حضور صلی الله علیه قول او فعل تاسو هم حجت منئ نو په نورو امورو کښې د دوی صلی الله علیه وسلم اسوۀ حسنه ولې قابل د اعتبار نه ده؟ مابه الفرق څه څیز دې .

د رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیث

د حدیث د حجیت اثبات په خپله دحدیث نه کیدلې نه شی ، لهذا لاندینی احادیث د مؤیداتو د باب نه دی . منکرینِ حدیث د تاریخ نه استدلال کوی او حدیث څو په وجه د تنقید او تنقیح د اسنادوغیره د تاریخ نه په څود رجو سره قوی دې ، د حدیثو د حجیت د اثبات دپاره درې قسمه دلائلِ قطعی دی چه په هغې کښې قرآنی آیتونه پورته ذکرشو اود اجماع اودعقل سلیم بیان به د حدیثونو پس به راځی .

(۱) عن انس بن مالك رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یؤمن احدکم حتی اکون احب الیه من ولده ووالده والناس اجمعین .(رواه الشیخان)

ترجمه : ((حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل : یوسړې هم هغه وخته پورې مؤمن نه شی کیدلې ترڅوپورې چه دهغه څما سره دخپل اولاد ، اودخپل مورپلار او د ټولو خلقو نه زیات محبت نه وی)) ، نو محبت مستلزم دې د محبوب اطاعت لره ، شعر :

تعصی الرسول وانت تظهر حبه هذا لعمری فی الفعال بدیع

لوکان حبك صادقا لاطعته ان االمحب لمن یحب مطیع

(۲) عن ابی امامة رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم فی خطبة یوم حجة الوداع ، ایها الناس انه لا نبی بعدی ولا امة بعدکم فاعبدوا ربکم وصلوا خمسکم وصوموا شهرکم وادوا زکوة اموالکم طیبة بها انفسکم واطیعوا ولاة امورکم تدخلوا جنة ربکم (مسند امام احمد)

ترجمه : حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه ای خلقو څما نه پس بل نبی نشته او ستاسو نه پس بل امت نشته دې . تاسو دخپل رب عبادت کوئ او پنځه وخته مونځونه ، د رمضان روژې او په فراخه زړه سره زکوٰة ادا کوئ اود مسلمان حکام اطاعت کوئ نو ستاسو دپاره جنت دې ،

(۳) عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه قل قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کل امتی یدخلون الجنة الامن ابی قالوا یارسول الله ومن یابی قال من اطاعنی دخل الجنة ومن عصانی فقد ابی .(رواه البخاری)

ترجمه : حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه څما ټول امت به په جنت کښې داخلیږی مګر څوک چه انکار اوکړی ، صحابو رضی الله عنهم عرض اوکړو چه انکار به څوک کوی ، نو دوی صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه چا څما اطاعت اوکړو هغه به جنت ته داخلیږی او چا چه څما نافرمانی اوکړه هغه انکار اوکړو .

(۴) عن انس رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یا بنی ان قدرت ان تصبح وتمسی

وليس فى قلبك غش لاحد فافعل ثم قال يا بنى وذلك من سنتى ومن احب سنتى فقد احبنى ومن احبنى كان معى فى الجنة (رواه الترمذى)

ترجمه : حضور صلى الله عليه وسلم حضرت انس رضى الله عنه ته اوفرمائيل چه حتى الامكان د چا سره بغض مه ساته بيا ئې اوفرمائيل چه دا څما سنت دى چاچه څما سنتو لره محبوب كړه هغه زه محبوب كړم او چاچه څما سره محبت اولرلو هغه به جنت كښې څما سره وى .

(۵) عن عبدالله بن عمر رضى الله تعالى عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يؤمن احدكم حتى يكون هواه تبعاً لما جئت به (شرح السنة)

ترجمه : حضور صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل يو سړې هم هغه وخت پورې مؤمن نه شى كيدلې ترڅو پورې چه د هغه خواهشات څما د ښودلى شوى احكامو تابع نه شى .

(۶) عليكم بسنتى وسنة الخلفاء الراشدين المهديين (ابوداؤد)

ترجمه : رسول الله صلى الله عليه وسلم اوفرمائيل چه تاسو څما او د خلفائې راشدينو طريقې لره لازم اونيسئ .

(۷) ولو تركتم سنة نبيكم لضللتم (مسند احمد بن حنبل ودارمى)

ترجمه : كه چرته د نبى لاره پريږدئ نو گمراه به شئ .

(۸) وجوب اتباع النبى صلى الله عليه وسلم فيما لم يوح اليه من القرآن (مسند احمد بحواله مفتاح)

ترجمه : كوم حكم چه په قرآن كښې مذكور نه وى په هغې كښې د رسول الله صلى الله عليه وسلم اتباع فرض ده .

(۹) ملازمة الرجل للكتاب والسنة (موطا امام مالك بحواله مفتاح)

ترجمه : قرآن او حديثو باندې عمل كول فرض دى .

(۱۰) أَثِمَ الحائد عن السنة (دارمى بحواله مفتاح)

ترجمه . د حديث نه اعراض كولو والا سخت گنهگار دې .

(۱۱) كان جبريل ينزل على النبى صلى الله عليه وسلم بالسنة كما ينزل عليه بالقران (دارمى بحواله مفتاح)

ترجمه : حضور صلى الله عليه وسلم باندې چه به څنگه جبرئيل قرآن نازلولو هم هغه شان حديث به ئې هم د الله د طرف نه نازلول .

(۱۲) السنة قاضية على القرآن (دارمى بحواله مفتاح)

ترجمه : حديث د قرآن تفسير او تشريح ده .

(۱۳) ملعون التارك لسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم (ترمذی بحواله مفتاح)

ترجمه: حدیث لره پرېښودونکي ملعون دي.

(۱۴) عن ابی هریرة رضی الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من تمسك بسنتي عند فساد امتي فله اجر مائة شهيد (بیهقی)

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه کوم سړی د فتنې په زمانه کښې څما سنتو لره مضبوط اونیول دهغه دپاره د سلو شهیدانو ثواب دي.

(۱۵) عن ابی سعيد الخدري رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من اكل طيبا وعمل في سنة دخل الجنة الخ (ترمذی)

ترجمه: رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه حلال خوړلو والا او حدیث باندې عمل کولو والا به جنت ته ځی.

(۱۶) عن ابی رافع رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا الفين احدكم متكئاً على اريكته يأتيه الامر من امري مما امرت به ونهيت عنه فيقول لا ادري ما وجدنا في كتاب الله اتبعناه (ابوداؤد وترمذی)

ترجمه: حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه بعضې خلق به داسې هم پیدا کیږی چه د مال او دولت په نشه کښې به مغروره کیږی هغوی وړاندې که چرته یو حدیث بیان کړې شی نو د حدیث انکار به کوی او وائی به چه مونږ خو صرف قرآن لره منلو والا یو.

(۱۷) الا وان ما حرم رسول الله صلى الله عليه وسلم فهو مثل ما حرم الله (دارمی بحواله مفتاح كنوز السنة)

ترجمه: کومو څیزونو لره چه په حدیثو کښې حرام کړئ شوی دی هم هغسې حرام دی لکه چه هغه څیزونه چه دهغې حرمت په قرآن سره ثابت دي.

(۱۸) عن المقدام بن معديكرب رضي الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الا اني اوتيت القرآن ومثله معه الا يوشك رجل شبعان على اريكته يقول عليكم بهذا القرآن فما وجدتم فيه من حلال فاحلوه وما وجدتم فيه من حرام فحرموه وان ما حرم رسول الله صلى الله عليه وسلم كما حرم الله الا لا يحل لكم الحمار الاهلي ولا كل ذي ناب من السباع الخ (رواه ابوداؤد والدارمي وابن ماجة)

ترجمه: حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه ما باندې د قرآن نه علاوه نورهم څه ډیر احکام نازل کړئ شوی دی، بعضې خلق به دمال اودولت د وجه نه په غرور کښې وی او وائی به چه مونږ د قرآن نه سوا حدیثو لره نه تسلیموؤ، حالانکه رسول الله صلی الله علیه وسلم چه د کومو

ځیزونو حرمت لره په حدیث کښې بیان فرمائیلې دې هم هغسې حرام دی څنګه چه هغه ځیزونه چه دهغې حرمت په قرآن کښې مذکور دې لکه خر او هر درنده حرام دې ، « حالانکه دهغې حرمت په قرآن کښې ذکر نه دې »

(۴) عن العرباض بن سارية رضي الله تعالى عنه قال قام رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال ايحسب احدكم متكئا على اريكته يظن ان الله لم يحرم شيئا الا ما في هذا القرآن الا واني والله قد امرت ووعظت ونهيت عن اشياء انها لمثل القرآن او اكثر الخ (رواه ابوداؤد)

ترجمه : رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه بعضې خلق به د مال او دولت په غرور کښې وائی چه حرام صرف هم هغه ځیزونه دی دکومو حرمت چه په قرآن کښې بیان کړې شوې دې دوی صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل خبردار په الله قسم بلاشبه ما ډیر د داسې اوامر واونواهی تبلیغ کړې دې چه د قران په اندازه بلکه دهغې نه هم زیات دی .

دا آخری دوه حدیثونه چونکه د انکارِ حدیث د خیښې ونی جرړه اوښکله ، ددې وجه نه دښمنانِ رسول الله صلی الله علیه وسلم په هغې باندې اعتراض اوکړو چه دا حدیثونه موضوعی دی او دلیل ئې دا بیان کړې دې چه قرآن خو معجز دې اودهغه مثال راوړلو نه جن اوانس وغیره عاجز دی نو احادیث د قرآن مثل څنګه کیدلې شی ، د قرآن خلاف د عجمی سازشونو لاندې احادیثو لره وضع کولو سره د قرآن مثل ګرځولې شوی دی .

جواب (۱) حدیث کښې مثل نه فضل ، فصاحت ، بلاغت او اعجاز کښې مماثلت مراد نه دې بلکه واجب الاتباع کیدلو کښې مثل فرمائیلې شوې دې ، یعنې د کتاب او سنت دواړو منل ضروری دی ، او په هغې باندې عمل کول واجب دی

(۲) مثل نه مراد مثل فی الکمیت دې ، چنانچه په بل حدیث کښې د «اواکثر» لفظ په دې باندې واضح دلیل دې ، لغت کښې د شدت او ضعف لفظ د کیفیت دپاره او کثرت او قلت د کمیت دپاره راځی ، عرف او اصطلاح کښې هم داسې استعمال دی ، قرآن مجید کښې دی ﴿أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا﴾ (۲۸ ، ۷۸) قوت سره د اشد او جمعا سره د اکثرلفظ دې ، غرض داچه لغت په عرف او د شریعت په اصطلاح کښې هرلحاظ سره د کثرت لفظ په کیفیت کښې نه بلکه په کمیت کښې استعمالیږی ، مګر رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د دښمنئ د وجه نه عقل دومره کمزورې او ضعیف شوې دې چه د ښکاره حقیقت د پوهې نه قاصر دې .

هم دغه شان غلام جیلانی برق لیکی چه د حضورصلی الله علیه وسلم یوې بی بی د حیض په

حالت کښې مونځ کولو او وینه به لاندې پریوتله ، برق دې حدیث بیانولوسره په دې باندې اعتراض کوی چه حائضه څنګه مونځ ادا کولې شی ، دا هم د برق په جهالت او نادانئ باندې ښکاره دلیل دې ، دحضورصلی الله علیه وسلم دا بی بی چه هغې لره برق حائضه لیکلې ده دا حائضه نه وه بلکه له هغې نه د استحاضې وینه غورځیدله اود استحاضې په حالت کښې مونځ معاف نه دې ، دا خو بطور مثال مونږ بیان کړو ، او که نه نو د رسول الله د دښمنانو چه څومره اعتراضات په حدیثو باندې دی هغ ټول هُم دغه شان په جهالت باندې بنا دی .

د اُمت اجماع

د حضورصلی الله علیه وسلم زمانې نه واخله ترننه پورې امتِ مسلمه هره معامله کښې حدیث لره حجت ګنی ، صحابه رضی الله عنهم ، خلفائې اربعه ، تابعین ، تبع تابعین ، فقهاء ، ائمه ، محدثین ، صوفیاء او علماء د حضورصلی الله علیه وسلم اسوهٔ حسنه لره د هدایت لاره ګڼلو سره راروان دی اود حضورصلی الله علیه وسلم قول اوفعل سره استدلال کولوسره راروان دی دهغې تفصیل به مونږ د «تدوینِ حدیث» په ضمن کښې لیکو .

عقلِ سلیم

که چیرې دوئ وائی چه د حدیثونو راویان د قرآن خلاف عجمی سازش کولو والا دی نو ددې وجه نه حدیث قابلِ قبول نه دی نو مونږ وایو چه قرآن هم دهغوئ په واسطو سره مونږ پورې رارسیدلې دې ، پس قرآن څنګه قابلِ اعتبارکیدلې شی ؟ که چرته اووئیلې شی چه د قرآن په باره کښې د الله تعالی ارشاد دې ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا ٱلذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُۥ لَحَٰفِظُونَ ﴾ (بې شک مونږ قرآن لره نازل کړو اوهم مونږ دهغه محافظ یو) نو مونږ وایو چه په خپله ددې آیت په صداقت باندې څنګه اعتماد کولې کیږی ؟ څکه چه دا خو هم د هغوخلکو په وساطت سره مونږ ته رارسیدلې دې چه په حدیث کښې وسائط دی .

(۲) صحابه رضی الله عنهم او تابعین ومن بعدهم او ټول امتِ مسلمه چه حدیث لره حجت تسلیموی آیا په هغې کښې دهغوی نه اجتهادی غلطی شوې ده ، یا ئې سره د پوهې نه داسې کول ؟ که چرته اجتهادی غلطی شوی وی یعنې حقیقت کښې حدیث قابلِ اعتبار نه وو مګر د اسلافو نه غلطی اوشوه چه هغوی هغې لره قابل عمل ګڼلو نود غور کولو مقام دې چه د ټول امت متقدمین او متاخرین علماء او صلحاء ټول په ټوله اسلاف هم په دې اجتهادی غلطئ کښې تر ډیرو قرونو پورې مبتلاء وو ؟ یو تن هم هغه غلطئ لره محسوس نه کړه ؟ او که چرته اسلافو حدیث لره ناقابلِ اعتبار ګڼل ، ددې باوجود سره د پوهې حدیثونه بیانولوسره د قرآن خلاف یې سازشونه کول نو په دې امت

کښې مؤمن څوک پاتې شو ؟ صحابه رضی الله عنهم ، تابعین ، تبع تابعین ، ائمه ، محدثین او ټول سلف صالحین رحمهم الله خو نعوذبالله گستاخ او د قرآن مخالف وو ، آیا د مذهب اسلام څوارلس سوه کلن ژوند کښې ړومبنئ مؤمن صرف هم پرویز (علیه ماعلیه) دې ؟ کوم دین چه څوارلسو کالو پورې صرف د مخالفینو په قبضه کښې وی او دومره مودې پورې دهغې څوک محافظ او قبلولو والا بالکل پیدا شوې نه وی نو داسې دین باندې څنگه اعتماد کیدلې شی ؟

(۳) دا امر د پوښتنې لائق دې چه الله تعالی قرآن مجید او سابقه آسمانی کتابونو لره د رسولانو په واسطې سره ولې نازل کړه ؟ که چرته الله تعالی هریو بشرته لیکلې شوې کتاب د رسول د واسطې نه بغیر رالیږلې وې نو د صریح معجزې کیدلو د وجه نه به زیات مؤثر وو ، کافران پخپله وږدې طلب گار وو چه لیکلې شوې کتاب د الله تعالی د طرف نه په هغوی باندې نازل شی ، نوکه چرته دا طریقه اختیارکړې شوې وې نو د دوی د وینا موافق کیدلو په وجه به زیات د هدایت سبب وې ، مگر بیا هم دا طریقه اختیار نه کړې شوه بلکه د رسولانو په معرفت ئې کتابونه نازل اوفرمائیل ، او رسول یې هم صرف په انسانانوکښې منتخب کړو ، کافرانو به وئیل چه د پیغام رالیږلو دپاره الله تعالی فرښتې ولې را ونه لیږلې ، دې دپاره چه مونږ ته ددې احکامو منزل من الله کیدلو یقین اوشی ، الله تعالی ددې په جواب کښې فرمائی : ﴿وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا﴾ (۶ ، ۹) که چرته مونږ فرښتو لره رسول جوړولوسره رالیږلې نو په انسانی صورت کښې به مو رالیږلې وو ﴿لَّوْ كَانَ فِى ٱلْأَرْضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولًا﴾ (۱۷ ، ۹۵) یعنی که چرته په زمکه باندې فرښتې اوسیدلې شوئ نو مونږ به رسول هم فرښتې رالیږلې ،

غرض داچه سوال دادې چه د کتابونو د نازلیدلو لپاره رسولانو لره واسط جوړولو او رسالت دپاره بالخصوص هم انسانانو لره منتخب کولو باندې دومره اصرار ولې اوکړئ شو ؟ ددې جواب په خپله کلام الله کښې موجود دې ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ﴾ (۴ ، ۶۴) یعنې الله چه څومره رسولان رالیږلی دی دهغوی د بعثت مقصود صرف داوو چه هغوی د فرامینِ خداوندی مطابق حکم ورکړی او پخپله د قوانینِ الهیه مطابق ژوند تیرکړی او نازل شوی احکامو لره عملی کولوسره د امت دپاره یو نمونه قائمه کړی دې دپاره چه امت دهغوی اتباع اوکړی . که چرته بلاواسطه په رسول احکام نازلیدلې اود هغې تفصیل او تشریح کولو والا او عملی جامه اچولو والا څوک نه راتللې نو خلقو به د آیتونو په مفهوم او معنیٰ کښې اختلاف کولو او منشاالٰهی پیژندلو کښې به ئې غلطی کوله ، هغوی لره پوهولو والا به څوک نه وو ، دې ضرورت لره خو څه حده پورې فرښتو هم پوره کولې شو ، مگر دهغوی متعلق به خلقو دا خیال کولو چه فرښتې خو د قوتِ شهوانیه غضبیه نه پاکې دی او انسانی حوائجو او ضروریاتو نه مستغنی دی . ددې وجه

نه به د طهارت په احکامو کښې انسان د فرښتو تقلید نه شو کولې ځکه چه انسان خيټه لری د خوراک څکاک ، د ډک او تش او او سحرا ته د تلو محتاج دې . د شهوت او غضب قوت لری . د جذباتو ، داعياتو ، امراضو او عوارضو شکارکيږی . د ښځې بچو په جنجال کښې راګيريږی ، ددې وجه نه د فرښتو اتباع د انسان په وس کښې نشته دې ، خلقو به وئيلې شو چه مونږه انسانی کمزوريانې لرلوسره د فرښتو د متقيانه ژوند تقليد څنګه اوکړو ؟ ددې وجه نه ضروری وه چه يو انسان هم دهغوی جذباتو او عوارضِ انسانيه سره زمکې ته راتلې . هغه ته هم هغه ټول معاملات مخې ته راتلې چه يو عام انسان ته مخې ته راځی دې دپاره چه هغه د قوانينِ الهيه مطابق ژوند تيرولوسره ښودلې چه په کومه طريقه انسان د الله تعالی نازل کړې شوی قوانينو باندې عمل اوکړی ، قدم په قدم باندې ئې خلقو ته خپل قول اوعمل سره هدايات ورکولې او هغوی ئې پوهولې چه انسان د ژوند مشکلو لارو نه څنګه بچ کيدلوسره په نيغه لاره باندې روانيدلې شی . غرض داچه لفظونو کښې نازل شوو احکامو ته عملی جامه اچولوسره يی د امت دپاره اسوهٔ حيات قائمولې ، بس هم دا وجه ده چه پخپله الله تعالی زمونږ دپاره صرف کتاب لره کافی اونه ګڼلو ، او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د اسوهٔ حسنه پيروئ لره کتاب سره په مونږ باندې لازم کړه

ددې نه پس مونږ د دښمنانِ رسول الله صلی الله عليه وسلم د خرافاتو جواب طرف ته متوجه کيږو :

ړومبنئ اعتراض :- دښمنانِ رسول وائی چه حديث بالاتفاق ظنی دې او د ظن پيروی د قرآن په رو سره منع ده . ﴿ وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴾ (۱۰ ، ۳۶) ﴿ قُلْ هَلْ عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴾ (۶ ، ۱۴۸) ﴿ وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴾ (۶ ، ۱۱۶) ﴿ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴾ (۱۷ ، ۳۶)

نتيجه دا را اوتله چه د حديث پيروی د قرآن په روسره منع ده .

جواب :- د ظن لفظ په دريو معانيو کښې استعماليږی .

(۱) اټکل يعنې بلادليل محض ګمان اوتخمين (۲) شواهدو او قرائنو سره ظنِ غالب (۳) ظن په معنی د نظری اواستدلالی علم يقينی چه په دليل او برهانِ قطعی سره حاصل شوې وی .

په لاندينيو قرآنی آيتونو کښې د ظن لفظ هم د علم يقينی په معنی دې . ﴿ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ (۲ ، ۴۶) ﴿ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو اللَّهِ ﴾ (۲ ، ۲۴۹) ﴿ وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴾ (۳۸ ، ۲۴) ﴿ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴾ (۷۵ ، ۲۸) ﴿ أَلَا

يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴾ (٨٣ . ٥)

قرآن ظن په معنی د محض اټکل اود تخمين د پيروئ نه منع کړې ده ، د احاديثو سلسله نعوذبالله محض اټکل او تخمين نه ده ، پس احاديثو ته د ظن معنی ثانی (ظن غالب) او معنی ثالث (علم يقينی استدلالی) په لحاظ سره ظنی وئيلې کيږی ، ډير احاديث د علم يقينی استدلالی فائده هم ورکوی.

حافظ ابن حجر رحمه الله متوفی ۸۵۴ هجری، په شرح د نخبة الفکر کښې فرمائی:

وقد يقع فيها اى فی اخبار الاحاد المنقسمة الى مشهور وعزيز وغريب ما يفيد العلم النظری بالقرائن على المختار (شرح نخبة الفكر).

علم يقينی استدلالی خو ظاهر دې چه واجب الاتباع دې ، باقی پاتې شو هغه حديثونه چه د ظنِ غالب فائده ورکوی ، نو شريعتِ مطهره ظنِ غالب لره د يقين حکم ورکولوسره واجب الاتباع ګرځولې دې ، د شرعی يقين دپاره د ثقه عادل شهادت (چرته ديو ، چرته د دوو ، او چرته د زياتو) کافی دې اګرچه هغه په احاديثو کښې موجود دې ، په دې لحاظ سره احاديث ټول يقينی دی ، ظنی ورته ددې وجه نه وئيلې کيږی چه مفيد د علم يقينی استدلالی دې يا ددې وجه نه چه په اکثرو احاديثو کښې عقلاً د خطا احتمال موجود دې شرعاً نه ، غرض داچه احاديثو ته شرعاً ظنی ځکه وئيلې کيږی چه بعضې احاديث مفيد د علم يقينی عقلی استدلالی دی ، او اکثراحاديث مفيد د ظنِ غالب دی ،او دنيا کښې ظنِ غالب باندې د عمل کولو نه سوا څه چاره نشته دې ، مونږ شپه اوورځ په خپلو ټولو معاملاتوکښې هم ظنِ غالب باندې عمل کوُو ، د دوا څکلوپه وخت کښې د شفا يقين نه وی بلکه زيات د ضرر احتمال موجود وی ، موټر ، ريل ، طياره او بحری جهازوغيره باندې د سوريدلو په وخت کښې مونږ ته دهغې دمشينرئ څه علم نه وی ، د مشينرئ د پُرزو د صحيحوالی څه علم نه وی ، د لارې د حوادثاتو نه د محفوظ کيدلو څه يقين نه وی ، د طيارې د پريوتلو او د ريل د پټلئ نه کوزيدلو ، د بحری جهاز د غرق کيدلو احتمال موجود دې ، سره ددې نه مونږ شپه او ورځ په دې څيزونوکښې سفر کوُو ، د بازار نه د غوښې اخستلو په وخت کښې دهغې د حلالوالی ، د غوړو ، شودو ، سبزو چينو وغيره د پاکوالی اود اوبو څکلو او غسل کولو په وخت کښې دهغې د طهارت هيچرې کامل يقين نه وی او نه کيدلې شی ، ټول عمر په معاملاتو کښې د ظنِ غالب په پيروئ باندې مجبوره يو ، د ظنِ غالب پيروئ لره که پريخودلې شی نو انسان په دنيا کښې ژوند پاتې کيدلې نه شی ، مار ته ورتللوسره مونږ ته دهغه د خوړلو يقين نه وی او د خوړلو نه پس د مړ کيدلو يقين نه وی هم دغه شان زهر څکلوسره مرګ يقينی نه وی ، سره ددې نه مونږ د زهرڅکلو نه ځان بچ کوُو ، اود مار نه پرهيز کوُو ، چه هرکله مونږ شپه او ورځ په هره معامله

کښې هم ظنِ غالب باندې عمل کوؤ نو څه وجه ده چه حدیث لره د ظنی کیدلو د وجه نه ترک کړې شی ، قرآن یقینی دې او حدیث ظنی ، مګر ددې دا مطلب نه دې چه حدیث لره محض اټکل اوتخمین ګڼلوسره ناقابلِ عمل اوګرځولې شی ، د قرآن د یقینی اود حدیث ظنی کیدلو مطلب دې چه د قرآن هرهرلفظ تواترسره ثابتیدلو د وجه نه یقینی بدیهی عقلی دې ، حدیث کښې چونکه روایت بالمعنی جائز دې ددې وجه نه دهغه د هرلفظ متعلق قرآن په شان یقین نه شی کیدلې لهذا حدیث یقینی استدلالی یا یقینی شرعی دې ، لکه څنګه چه د مور علم یقینی دې اود پلار ظنی ، ځکه چه د مور متعلق قطعی طور باندې وئیلې کیدلې شی چه د فلانکی سړی مور ده مګر د پلار په باره کښې هغه یقین سره حکم نه شي لګولې ، سره ددې نه د پلار علم یقینی شرعی دې .

دویم اعتراض :- حضورصلی الله علیه وسلم د احادیثو د لیکلو نه منع فرمائیلې وه . (**لاتکتبوا عنی ومن کتب عنی غیرالقرآن فلیمحه**) (**مسلم**) د احادیثو د لیکلو نه منع کول ددې امر دلیل دې چه حدیث حجت نه دې ، ددې نه پس د دریمې صدئ په آخرکښې محدثینو حدیثونه جمع کړل ، دهغه محدثینو اود حضورصلی الله علیه وسلم په مینځ کښې عموماً پنځه او کله ددې نه هم زیات وسائط دی ، دا محدثین روایت درروایت ، درروایت ، درروایت ، درروایت کوی چه کوم څیز په دومره وسائطو سره مونږ پورې رااورسی په هغې باندې څنګه اعتماد کیدلې شی ؟ ددې نه پس عامو خلقو کښې د پلار او نیکه نه حدیثونه بیانول او په هغې باندې د عمل کولو رسم پیدا شو ، چه دهغې تردید قرآن باربار په دې لفظونو سره کړې دې ﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ﴾ (۳۱ ، ۲۱) .

ترجمه : چه کله هغوی ته د قرآن د پیروئ متعلق وئیلې کیږی نووائی چه مونږ دخپل پلارنیکه پیروی کؤو .

جواب :- ددې اعتراض د جواب دپاره د تدوینِ حدیث د تاریخ د بیان ضرورت دې لهذا مونږ مختصراً په قدر د ضرورت سره هغه مضمون باندې رڼا اچول غواړو .

د احادیثو تدوین

په ابتداء کښې حضورصلی الله علیه وسلم د کتابتِ حدیث نه ځکه منع فرمائیلې وه چه قرآن سره التباس اونه شی ځکه چه هغه وخت کښې د کتابتِ قرآن عام دستور وو او عوام د قرآنی اسالیبو اودهغه معجزانه انداز نه لا پوره مانوسه نه وو ، د کتابتِ حدیث نه د منع کولو دا مقصد هیچرې نه وو چه حدیث قابلِ اعتبار نه دې ، که چرته دا مقصد وې نودوی صلی الله علیه وسلم به

د حدیث بیانولو نه هم منع کوله . حالانکه د مسلم شریف په کوم روایت کښې چه د کتابتِ حدیث نه نهی ده هم دهغه روایت په آخر کښې دا جمله هم ده «**وحدثوا عنی ولا حرج**» د منکرینِ حدیث د بددیانتئ دا عالم دې چه د کوم حدیث نه استدلال اخلی هم دهغې په آخرکښې هغه جمله چه د هغوی د هوائیاتو باطلو خلاف ده هغه بالکل حذف کوی . او بیا تعجب دادې چه دوئ د انکارِ حدیث دپاره پخپله د حدیث نه استدلال کوی چه هرکله حدیث قابلِ اعتماد نه دې نو «لا تکتبوا۔ الخ» باندې څنګه اعتماد اوکړې شو ؟ د حدیث د اشاعت دپاره حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل : «**فلیبلغ الشاهد منکم الغائب**» یعنی حاضر دې غائب ته اورسوی.

پخپله د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې اودهغه نه پس د صحابه کرامو رضی الله عنهم په زمانه کښې د حدیثونو بیانولو عام رواج وو ، حضورصلی الله علیه وسلم معاذبن جبل رضی الله عنه ته یو خدمت باندې استولو سره ارشاد اوفرمائیلو چه ته به څنګه فیصله کوې ؟ حضرت معاذبن جبل رضی الله عنه عرض اوکړو چه رومبئ به قرآن باندې نظر کوم ، بیا به ستا قول اوعمل سره استدلال کوم ، بیابه د اجتهاد نه کاراخلم ، حضورصلی الله علیه وسلم په هغه باندې د خوشحالئ اظهار فرمائیلو سره د حجتِ حدیث تصدیق ئې اوکړو د حضورصلی الله علیه وسلم دا هم ارشاد دې : **(تسمعون ویسمع منکم ویسمع ممن یسمع منکم) (ابوداؤد و کتاب العلم)** د منکرینِ حدیث دا وینا چه د دریمې صدئ په آخر کښې د حدیثو تدوین شوې دې سراسرغلطه ده ، د تدوین کار هم د حضورصلی الله علیه وسلم د زمانې نه شروع شوې وو اګرچه عوامو ته د اختلاط بالقرآن د ویرې نه د کتابتِ حدیث اجازت نه وو خو بیا هم خاص خاص خلقو ته د کتابت اجازت وو.

ابوهریرة رضی الله تعالی عنه فرمائی چه ماته د ټولو نه زیات حدیثونه یاد دی مګر عبدالله بن عمروبن العاص لیکل اوما نه لیکل ، (انه کان یکتب ولا اکتب) (بخاری)

مستدرک حاکم نه معلومیږی چه پخپله حضرت ابوهریرة رضی الله تعالی عنه سره هم د احادیثو لیکلې شوې ذخیره موجود وه چنانچه حسن بن عمرو فرمائی چه ما یو ځلې حضرت ابوهریرة رضی الله تعالی عنه ته یو حدیث واورولو نو دوی دهغې نه انکار اوکړو او وې فرمائیل چه که چرته تا دا حدیث ځما نه اوریدلې وې نو ځما په کتابونو کښې به موجود وی چنانچه دوی په خپلو کتابونوکښې اولټولو نو دا حدیث ملاؤ شو.

په دې مقام باندې منکرینِ حدیثو دوه اعتراضونه اوکړه . (۱) د بخاری په روایت سره معلومیږی چه دحضرت ابوهریرة رضی الله تعالی عنه نه د عبدالله بن عمروعلم زیات وو په حدیثو کښې ، حالانکه د روایتونو ذخیره د ابوهریرة رضی الله تعالی عنه نه زیاته منقوله ده ، ددې جواب دادې چه د بخاری په روایت کښې استثناء منقطع ده ددې وجه نه دهغې د وړاندې جملې سره هیڅ تعلق نشته دې ، همدارنګه کثرتِ علم کثرتِ روایت لره مستلزم نه دې . د حضورصلی الله علیه

وسلم د وصال نه پس عبدالله بن عمرو ډیره موده په شام کښې اوسیدلې دې او د ابوهریرة رضی الله تعالی عنه قیام هم په مدینه کښې وو ، چونکه دورِ اول کښې دعلم مرکز هم مدینه وه ، خلقو به تحقیقی مسائلو کښې هم د مدینې علماؤ ته رجوع کوله ، ددې وجه نه ابوهریرة رضی الله تعالی عنه ته د روایاتو بیانولو زیاته موقع ملاؤ شوه .

مستدرک حاکم کښې دی چه ابوهریرة رضی الله تعالی عنه سره هم لیکلې شوی حدیثونه موجود وو او بخاری کښې دی «لااکتب» دهغې جواب دادې چه ابوهریرة رضی الله تعالی عنه ته پخپله لیکل نه وو ازده هغه سره چه کومه ذخیره وه هغه ئې په بل چا لیکلې وه . «فتح الباری ص ۱۸۴ج ۱»

طبقات ابن سعد کښې د عبدالله بن عمروبن العاصؓ واقعه لیکلې ده چه هغوی خدمتِ نبوی صلی الله علیه وسلم کښې عرض اوکړو چه کوم حدیثونه ما ستاسو نه بالمشافهه اوریدلی دی دهغې د لیکلو اجازت راکړئ . حضورصلی الله علیه وسلم اجازت ورکړو بیا عبدالله پوښتنه اوکړه چه صرف د حالتِ نشاط حدیثونه اولیکم یا د حالتِ غضب هم ، دوی صلی الله علیه وسلم خپلې خولې مبارکې طرف ته اشاره کولوسره اوفرمائیل چه ددې نه بغیر دحق نه بل هیڅ نه را اوځی . چنانچه هغوی احادیث جمع کړه اودهغې نوم ئې «الصادقه» کیخودلو ، هم دا واقعه د ابوداؤد په کتابُ العلم کښې هم ده .

چه هرکله خلق د قرآن د معجزانه اسلوبو نه ښه واقفه شو نو حضورصلی الله علیه وسلم نه صرف د کتابتِ حدیث اجازت ورکړو بلکه د لیکلو حکم ئې ورکړواو په ډیرو صحابه کرامو رضی الله عنه ئې دینی مسائل او پیغمبرانه هدایات په خپله اولیکل.

کان رجل من الانصار یجلس الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فیسمع من النبی صلی الله علیه وسلم الحدیث فیعجبه ولا یحفظه فشکی ذلک الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله انی لا سمع منک الحدیث فیعجبنی ولا احفظه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم استعن بیمینک واومأ بیده للخط (رواه الترمذی)

د مکې د فتح په موقع باندې دوی صلی الله علیه وسلم یو خطبه ارشاد اوفرمائیله او د ابوشاه یمنی په درخواست باندې یی هغه خطبه اولیکله او هغه ته ئې ورکړه . وې فرمایل : «اکتبوا لابی شاه» «مفتاح السنة مصری ص ۱۷ وبخاری »

عمروبن حزم لره یمن ته د استولو په وخت حضورصلی الله علیه وسلم یو مفصل تحریری هدایت نامه اولیکله چه په هغې کښې د صدقاتو ، دیاتو ، فرائضو وغیره احکام و . «مفتاح السنة ص ۱۸»

دمسلم بن الحارث پلار ته حضورصلی الله علیه وسلم په بل سړی باندې یو بشارت ولیکلو او هغه ته یی ورکړو «ابوداؤد »

د طائف یو سړی عبدالله بن عباس رضی الله تعالی عنهما ته یو کتاب اورولې وو «ترمذی کتاب العلل» د خطیب د روایت مطابق حضرت انس رضی الله تعالی عنه سره هم د احادیثو مجموعه وه ، حضرت انس رضی الله عنه به خپل اولاد ته د کتابت حدیث حکم ورکولو «دارمی ص ۲۸»

ابن عبدالبر جامع کښې د عبدالرحمن بن مسعود نه نقل کړی دی چه هغه یو کتاب ښودلوسره قسم اوخوړلو او وې وئیل چه دا د عبدالله بن مسعود د لاس لیکلې شوې دې .

عبدالله بن مسعود رضی الله عنهما بعضې احادیثو لره لیکلوسره د صحیفې په صورت کښې دخپل ځان سره اوساتل «بخاری» بعضې کثیرالروایات صحابه مثلاً د ابوهریرة ، عبدالله بن عباس ، عبدالله بن عمر ، جابربن عبدالله ، براء بن عازب او انس بن مالک وغیرهم رضی الله تعالی عنهم مرویاتو لره به دهغوی شاګردانو دهغوی په وړاندې کیناستلو سره لیکل ، «دارمی ۲۸و ۲۹ ، تهذیب التهذیب جلد ۴ ص ۱۹۸ ، کتاب العلل الترمذی»

حضرت عمر رضی الله عنه د عمال حکومت دپاره د صدقة الماشیه احکام لیکلی وو ، «موطا مصری صفحه ۱۳۵ ، ۱۳۶ ، ۱۵ ، ۱۵۲ ، باندې داسې قسم مثالونه لیکلې شوی دی»

مګر هغه زمانه کښې حفظ صدور باندې زیات زور وو ، د عربو خلق په حافظه کښې مشهور وو ، طویلې او عریضې قصیدې د مختلفو مضامینو به هغوی ته یادیدلې اود اوښانو او د اسونو نسب نامې ئې حفظ وې ، دحضورصلی الله علیه وسلم احادیثو لره هغه خلقو خصوصیت سره وحی الهی ګڼلوسره حفظ کړو ، اود حضورصلی الله علیه وسلم قول او عمل لره واجب الاتباع پیژندلوسره دهغې ئې حفاظت اوکړو ، د حضور صلی الله علیه وسلم د وفات نه پس کومو خلقو چه حضورصلی الله علیه وسلم نه وو لیدلې هغوی د لرې ځایونو نه سفر کولوسره د صحابو رضی الله عنهم نه د حضورصلی الله علیه وسلم د حالاتو پوښتنه کوله او هغه به ئې محفوظه کول ، په خپله صحابه کرامو رضی الله عنهم نورو ممالکو ته رسیدلوسره دحدیثونو تبلیغ ئې اوکړو .

دارمی دمیمون بن مهران نه روایت کړې دې چه د ابوبکرصدیق رضی الله عنه په دور خلافت کښې چه کله به څه مقدمه مخې ته راتلله نو ابوبکررضی الله عنه به ړومبئ په قرآن کښې لټوله که چرته قرآن کښې به فیصله نه ملاویدله نوپخپل معلوماتی احادیثو کښې به ئې غورکولو ، که چرته په هغې کښې هم قاصرشو نو صحابو کښې به ئې عام طور باندې اعلان کولو چه مونږ ته څه داسې قسم مسئله راغلې ده آیا تاسو صاحبانو کښې چاته ددې متعلق د رسول الله صلی الله علیه وسلم کومه فیصله معلومه ده ؟ بعضې وقتونو کښې داسې هم شوی دی چه خلقو به دوی ته راتللوسره علم نبوی بیان کړو او هغې لره اوریدلو سره به دوی شکر اوباسلو چه په مونږ کښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم خبرو لره یاد ساتلو والا موجود دی ، او که چرته په هغې سره به هم فیصله اونه شوه نو صحابو نه مشوره اخستلو سره به ئې اتفاق رائې باندې فیصله کوله ، که چرته یو سړی به

داسې خبره اوکړه چه په صحابو کښې به مشهوره اومتعارفه نه وه نودهغه نه به دهغې متعلق شهادت طلب کیدلو خواه هغه به هرڅومره معتبره وه ،

مغیرة بن شعبه د ابوبکررضی الله عنه په پوښتنې باندې چه کله اووئیل چه جدّې (نیا) ته به حضورصلی الله علیه وسلم سدس (شپږمه حصه) ورکوله نو دوی پوښتنه اوکړه چه : ((هل معک احد ؟)) آیا ستا څوک گواه شته په دې باندې؟ محمد بن مسلمه هم دا گواهی ورکړه نو بیا صدیق اکبر رضی الله عنه جدې ته سدس ورکړو (بخاری ومسلم)

د حضرت صدیق رضی الله عنه نه پس دحضرت عمر فاروق رضی الله عنه دور راغلو او په هغې کښې تکبیرجنازه ، جزیهٔ مجوسی ، طاعون ، خبرالضحاک بن سفیان فی توریث المراة من دیة زوجها ، او خبر دسعد بن ابی وقاص فی المسح علی الخفین وغیره مسائلو فیصله هم احادیثو لره حجت جوړکړئ شو ، حضرت عمرفاروق اعظم رضی الله عنه د ابوموسیٰ اشعری رضی الله عنه نه ددې حدیث په بیانولو باندې شهادت طلب کړو چه کله یو مسلمان ته (د بهرنه) درې ځلې سلام وئیلو باندې (دننه نه) جواب ملاؤ نه شی (هغه ته د دننه راتللو اجازت ملاؤ نه شی) نو واپس دې لاړ شی ، د ابوسعید خدری رضی الله عنه په شهادت باندې د ابوموسی اشعری رضی الله عنه پریشانی ختمه شوه (مفتاح السنة ص ۱۹ ج ۲ حاکم ، بخاری ، مسلم)

په دې واقعاتو سره ثابته شوه چه محدثینو د حدیث د روایاتونو پوره تحقیق بیان کړې دې هم ددې وجه نه اسماء الرجال او اصولِ جرح اوتعدیل لره د مستقل فنونو په صورت کښې مدون اوفرمائیل ، او صرف هم هغه احادیثو لره یی (د محکم علمی شهادت په بناء باندې) صحیح اوگرځول چه د اصولو د روایت او درایت په لوړ معیار باندې پوره شو او د تعارض په حالت کښې په هغې کښې یومعقول صورت د تطبیق پیدا شو او د قرآن خلاف یو حدیث لره یی هم قبول نه کړو.

حضرت شاه ولی الله رحمة الله علیه په ازالة الخفاء کښې فرمائی :

((فاروق اعظم رضی الله عنه بسیار ازامهات فن حدیث روایت کرده است ودردست مردم تاهنوز باقی است بعد ازان فاروق اعظم علماء صحابه رضی الله عنهم راباقلیم دارالاسلام روان ساخت وامر کرد باقامت شهرها وبه روایت احادیث درآنجا))

حضرت ابوذرغفاری رضی الله تعالی عنه ته د روایتِ حدیث دومره شوق وو اود حدیثو تبلیغ او اشاعت یی دومره ضروری گڼلو چه فرمائی :- ((که چرته تاسو ځما د وژلو دپاره ځما په سټ باندې توره کیږدئ او ماته دا امید وی چه د مرگ نه وړاندې د رسول الله صلی الله علیه وسلم یوکلمه هم چه ما اوریدلې وی اورسوم نوزه به یی ضرور وایم)) (بخاری)

ابوسعید خدری رضی الله تعالی عنه به چه کله احادیث بیانول نود اوریدلو والو به د شوق او

ذوق دا حالت وو چه د خلقو دیوال به د دوی په وړاندې اودریدلو ،بعضې صحابه رضی الله عنهم به د خلقو د ډیروالی د وجه نه د کوټو په چتونو باندې ختلو سره روایت بیانولو . حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنهما په زمانه نبوی کښې کم عمره وو. دوی په زیات عمرکښې د صحابه کرامو رضی الله عنهم په دروازو باندې د سحر نه واخله ترغرمې پورې صرف ددې وجه نه کیناستلو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم کومه خبره بیان کړی نوهغه اولیکم ، د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عهد مبارک کښې او د دوی نه پس د خلفائې راشدینو په زمانه کښې ډیر اکابر صحابه مثلاً معاذبن جبل ، عمروبن حزم . عبدالله بن مسعود . عبدالله بن عباس ، عبدالله بن عمرو بن العاص ، زیدبن ثابت ، ابوالدرداء . ابوذر ، ابوموسیٰ اشعری وغیرهم رضی الله عنهم مکه . مدینه . کوفه . بصره ، شام ، مصر او یمن وغیره بلادمملکت اسلامیه کښې خواره شو او هرځائ هغوی د کتاب او سنتو تعلیم ورکړو .

د صحابو رضی الله عنهم نه پس د تابعینو رحمهم الله زمانه راغله ، هغوی د دنیائې اسلام په ګوټونو ګوټونوکښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم سنتو لره کمالِ حفاظت سره اورسول صحابورضی الله عنهم کښې اګرچه ذاتی یاداشتونو لیکلې شوی وو . مګر د حدیثو یو مرتب کتاب نه وو . د اول قرن په آخرکښې عمربن عبدالعزیز متوفی ۱۰۱هجری د مدینې منورې والی ابوبکربن محمد بن عمروبن حزم ته اولیکل :

انظر ما کان من حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فاکتبه فانی خفت دروس العلم وذهاب العلماء

(مفتاح السنة ص۲۱)

یعنی دحضورصلی الله علیه وسلم حدیثونه لیکه ماته د حدیثو د ختمیدلو ویره ده .

او هغه ته ئې دا هم اولیکل چه د عمره بنت عبدالرحمن انصاریه رضی الله عنها ،متوفاة ۹۸ هجری،، اود القاسم بن محمدبن ابی بکرالصدیق ،،متوفی ۱۲۰هجری،، د احادیثو چه کومې مجموعې دی هغه لیکلوسره هغه ته ولیږه .

هم دغه شان نورو لویو ښارونو مکه ، کوفه ، بصره ، شام اویمن وغیره کښې خپلو عُمالو ته د تدوین حدیث دپاره اولیکل ، امام محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن الشهاب الزهری المدنی ،المتوفی ۱۲۴هجری ، هم په هغه خلقو کښې وو چه هغوی ته د تدوینِ حدیث دپاره لیکلې شوی وو ،مفتاح السنة ،

دخلیفه عادل هغه هدایت د محدثینو حوصلې اوچتې کړې او هغوی خپلو کوششونو لره نور هم تیز کړو اوداحادیثو دتدوین کارپه لویه پیمانه باندې شروع شو ، په هغه مقدسه ډله کښې د ټولو نه زیات ممتاز شخصیت دمحمد بن مسلم الزهری دې. دده پیدائش په ۵۰ هجری کښې اوشو .د سنن

او آثار نبوی د قصر دا شپږ ستنې فنِ حدیث کښې لویه درجه لری امام زهری (مدینه کښې) عمرو بن دینار (مکه کښې) قتادة ویحیٰ بن کثیر (بصره کښې) ابواسحاق وسلیمان اعمش (کوفه کښې)

امام زهری د تابعینو د طبقه اولیٰ په محدثینوکښې دې چه هغوی احادیثو لره قلمبند کړه روستو هم په دویمه صدئ کښې چه طبقه ثانیه ده په هغې کښې د تدوین کار خورشو، چنانچه ابن جریج (متوفی ۱۵۰هجری) د ټولو نه وړاندې مکه مکرمه کښې حدیثونو لره بصورتِ کتابت جمع کړو، (مدینه منوره کښې) ابن اسحاق متوفی ۱۵۱ هجری او امام مالک متوفی ۱۷۹ هجری (بصره کښې) ربیع بن صبیح متوفی ۱۲۰ هجری (کوفه کښې) سفیان ثوری متوفی ۱۲۱ هجری (شام کښې) اوزاعی متوفی ۱۵۶ هجری (یمن کښې) معمر متوفی ۱۵۳ هجری او خراسان کښې ابن المبارک متوفی ۱۸۱ هجری وغیره حدیثونو لره لیکلوسره مدون کړه چه په هغې کښې اقوالِ صحابه اود تابعینو فتاوې هم شامل وې، هم په دې دور کښې سفیان بن عیینه مکه کښې، حمادبن سلمه وسعید بن ابی عروبه بصره کښې، هشیم بن بشیرواسط کښې، وکیع بن الجراح شام کښې، عبدالرزاق یمن کښې، جریربن عبدالله ری کښې وغیرهم داسې جلیل القدر محدثین تیرشوی دی چه دهغوی کارنامې حیاتِ ابدی موندلې دې، د دویمې صدئ یو څو مستند کتابونه دادی: (۱) مصنفاللیث بن سعد (متوفی ۱۷۵ هجری) (۲) موطاامام مالک بن انس (متوفی ۱۷۹ ه (۳) مصنف سفیان بن عیینه (متوفی ۱۹۸هجری) (۴) مسندامام الشافعی (متوفی ۲۰۴ه)

ددې نه پس دریمه صدئ هجری دخدمت سنتِ رسول الله صلی الله علیه وسلم جلیل القدر زمانه ده. په هغې کښې د صحاح سته وغیرها مستندکتابونو تدوین اوشو اوترننه پورې د علومِ نبوت دا نورانی منابع بکمالها موجود دی. صحاحِ سته دادی:

(۱) صحیح البخاری (متوفی ۲۵۶ هجری) (۲) صحیح مسلم (متوفی ۲۶۱هجری) (۳) سنن ابی داؤد (متوفی ۲۷۵ هجری) (۴) سنن الترمذی (متوفی ۲۷۹ هجری) (۵) سنن النسائی (متوفی ۳۰۳ هجری) (۶) سنن ابن ماجه (م ۲۷۳ هجری) ددې نه علاوه لاندینی کتابونه هم په دې دریمې صدئ کښې مدون شو.

(۷) مسنداحمدبن حنبل (متوفی ۲۴۱ هجری) (۸) مسنداسحاق بن راهویه (متوفی ۲۳۷ه) (۹) مسندعبدبن حمید (متوفی ۲۴۹ه) (۱۰) مسندالدارمی (متوفی ۲۵۵ه) (۱۱) المسند الکبیرللقرطبی (متوفی ۲۷۶ه) (۱۲) مسندابی یعلی الموصلی (متوفی ۳۰۷ه) (۱۳) تهذیب الاثار للامام محمدبن جریرالطبری (متوفی ۳۱۰ه) وغیرها

د محدثینو نه علاوه د فقهې امامانو هم د حدیثونو روایت کړې دې او په اسوهٔ رسول صلی الله علیه وسلم باندې دهغوی د احکامو اود فتاوۆ بنیاد وو.

امام ابوحنیفه، ولادت ۸۰ ه، وفات ۱۵۰ ه، امام مالک، ولادت ۹۳ه وفات ۱۷۹ه امام

شافعی ولادت ۱۵۰ھ وفات ۲۰۴ھ . امام احمد ولادت ۱۲۴ ھ وفات ۲۴۱ھ . امام ابویوسف ولادت ۱۱۳ھ وفات ۱۸۲ھ . امام محمدبن حسن ولادت ۱۳۵ھ وفات ۱۸۹ھ .

غرض داچه چه هرکله د حضورصلی الله علیه وسلم د اسوهٔ حسنه د حضورصلی الله علیه وسلم نه واخله ترننه پورې تبلیغ او حفاظت په اکملې طریقې سره راروان دې او جمیع امت دهغې نه استدلال کړې دې نو نن هغه ناقابلِ اعتبار ګرځول صریح ضلالت او ګمراهی ده . د قرآن په آیتونوسره ثابته شوې ده چه د حضورصلی الله علیه وسلم اسوهٔ حسنه په امت باندې واجب الاتباع ده او دا هم ښکاره دی چه دا حکم ترقیامته پورې د مسلمانانو دپاره دې . ځکه چه حضورصلی الله علیه وسلم خاتم الانبیاء دې . پس که چرته د حدیثونو مونږ پورې د رارسیدلو کومه یوه ذریعه مضبوطه نه ده نو نعوذبالله الله تعالی داسې بې فائدې او فضول حکم ولې ورکړو چه هغې باندې عمل کول زمونږ دپاره ممکن نه دی .

محدثینو د حدیثنو د حفاظت دپاره هره ممکنه طریقه اختیارکړې ده . دعلم حدیث حاصلولو دپاره ئې د لرې لرې ملکونو سفرونه اوکړه زیات تکلیفونه او مشقتونه ئې برداشت کړه . بیا ئې حاصلولو نه پس تبلیغ کښې څه قصرپرئ نه خودلو . چنانچه امام بخاری دعلمِ حدیث په خاطر مکې . مدینې . شام . بخارا . مرو . هرات . مصر . بغداد . کوفه . بصره . بلخ . نیشاپور اود نورو ډیرو ملکونو داسې زمانه کښې سفر اوکړو چه په هغه زمانه کښې د ریل . موټر وغیره څه بندوبست نه وو ،چرته به چه ورته د حدیثونو معلومات کیدلو هغه ځائ ته به ورتللو . یوزراتیاؤ شیوخو نه ئې علم حدیث حاصل کړې وو . او امام بخاری نه مخامخ په مخامخ بلاواسطه علم حدیث حاصلولو والا د شاګردانو شمیر نوی زره دې .

دا خو د تحصیلِ حدیث او تبلیغ حالت وو . بیا صحیح او ممنوع حدیث لره د چانړکولو دپاره محدثینو د اسماء الرجال فن اولیکلو . د اسناد ئې پوره تنقیح او تنقید اوکړو . د حدیث صحت او اسقم لره د چانړ کولودپاره ئې هره ممکنه ذریعه اختیارکړه ،چه په کومو حدیثونو کښې به چه لږ غوندې ضعف معلومه شو یا شک پیدا شو هغه حدیث لره ئې هړو په کتاب کښې درج نه کړو . که چرته کوم یو محدث به درج هم کړو نودهغې ضعف ئې ښکاره کړو . دهغه محدثینو د تقویٰ او پرهیزګارئ حالت که چرته بیان کړئ شی نودهغې دپاره دفاتر هم کافی کیدلې نه شی .

امام بخاری رحمة الله علیه به د هرحدیث د لیکلو نه وړاندې د دوو رکعتو نفلو التزام به ئې کولو . بیاپه اسناد کښې دومره حده پورې احتیاط کړې دې چه راوی اومروی عنه که چرته هم په یو زمانه کښې تیرشوی وو . دهغوی په خپل مینځ کښې لقاء هم ممکن وی مګر ترڅوپورې چه د هغه لقاء ثابته نه شی امام بخاری دهغې روایت نه قبلوی . اګرچه هغه راوی هرڅومره عادل او ثقه وی

د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دښمنانو اتباعِ حدیث لره **«بل نتبع ما الفينا عليه اباءنا»** (۲،

۱۷۰) کښې داخلول انتهائی تعصب دې . اتباعِ آباء ضلالت او گمراهئ کښې ممنوع ده نه په رشد او هدایت کښې . قرآن مجید کښې د بنویعقوب علیه السلام قول منقول دې : ﴿قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ ءَابَآئِكَ إِبْرَٰهِيمَ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِسْحَٰقَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ﴾ (۲، ۱۳۳) یعنی مونږ به ستا د معبود او ستا د پلارنیکه ابراهیم ،اسماعیل ، اسحاق د واحد معبود عبادت کؤو.

دښمنانِ رسول صلی الله علیه وسلم پخپله د رسول په دښمنئ کښې د تاریخ نه استدلال کوی ، حالانکه د تاریخ د صحت دپاره څه سند نشته دې . تاریخ کښې د سکندر اود دارا وغیره مفصل قصې ذکردی مگر یو سړې که چرته د سکندر یا د دارا وغیره د وجود انکار اوکړی یا یو واقعې لره تسلیم نه کړی نودهغې د اثبات دپاره څه دلیل او سند کیدلې شی ؟ په خلاف د حدیث چه دهغې هرجزء په سند او دلیل سره ثابت دې . بیا د سند هم پوره تنقیح او تنقید او هرې ممکنې ذریعې سره چیړل شوې شوې دې او مضبوط علمی شهادت نه پس قبول کړئ شوې دې .

دریم اعتراض :- ډیر احادیث په اتفاق سره موضوع دی او ډیرو راویانو به پخپله حدیثونه جوړول لهذا څنگه به معلومه شی چه صحیح حدیث کوم یو دې او موضوع کوم یو دې؟

جواب :- په دې کښې هیڅ شک نشته دې چه د دین ډیرو دښمنانو دځان نه حدیثونه جوړولو سره اسلام ته نقصان رسول غوختل مگرچونکه الله تعالی ته دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم اسوهٔ حسنه حفاظت ترقیامته پورې منظور وو . ځکه چه په هغې باندې یې د عمل کولو حکم ټول امت ته ورکړې دې ، ددې وجه نه محدثینو د صحیح او موضوع حدیث جدا کولو دپاره داسې اصول او معیارقائم کړو اودهغه اصولو د وضاحت دپاره یې مستقل فنون مدون کړه چه په هغې کښې د کوټه او کره امتیاز قائم شی دیو حدیث متعلق د موضوع کیدلو علم دا پخپله حجیتِ حدیث باندې دلیل دې . ځکه چه په هغې سره ثابتیږی چه محدثینو موضوع حدیثونولره چاڼ کولوسره د حدیثو د ذخیرې نه بهر کړی دی .

څلورم اعتراض :- دښمنانِ رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی چه قرآنی اصول ترقیامته پورې مؤبّد دی او حضورصلی الله علیه وسلم چه څه ضروری مسائل بیان اوفرمائیل هغه قیامته پورې نه دی بلکه د هغه زمانې په لحاظ سره هم هغه وخته پورې خاص وو . اود هرې زمانې مطابق په هغه جزئیاتو کښې تغیر اوتبدیل کولې کیږی ، که چرته دا جزئیات هم مؤبّد وی نو الله تعالی د اصولو په شان هغې لره هم په قرآن کښې ولې بیان نه کړل ؟

جواب :- د حضورصلی الله علیه وسلم بیان کرده جزئیات هم ترقیامته پورې مؤبد دی . په هغې کښې تغیراوتبدیل نه شی کیدلې ، ځکه چه الله تعالی ترقیامته پورې ټول امت ته د اتباعِ رسول صلی الله علیه وسلم حکم ورکړې دې څنگه چه مونږ د قرآن په آیتونو سره ثابته کړې ده . باقی پاتی

شو دا سوال چه بیا هغه جزئیاتو لره په قرآن کښې ولې بیان نه کړئ شو؟ نو مونږ وایو چه جزئیاتو لره قرآن اگرچه تفصیلاً بیان نه کړه مگر د ((اطیعوالرسول)) د کلیي په ضمن کښې د ټولو جزئیاتو حکم قرآن سره ثابتیږي . همدارنگه ﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾ (۵۳ . ۴) سره معلومه شوه چه د حضور صلی الله علیه وسلم بیان کړې شوی جزئیات هم وحی الهی دی . هم دا وجه ده چه حضرت عمر رضی الله عنه یو ځلې ممبر باندې ختلو سره مسلمانانو لره خطاب وکړو :

یاایها الناس ان الرای انما کان من رسول الله صلی الله علیه وسلم مصیبا ان الله کان یریه وانما هو منا الظن والتکلف، د یعنی حضورصلی الله علیه وسلم رائې هم چونکه د الله تعالی د طرف نه راتللې ددې وجه نه یقیناً صحیح وې او زمونږ رائې ظنی وی .

د منکرینِ حدیث تَذَبْذَبْ

منکرینِ حدیث تراوسه پورې خپله دعویٰ متعین نه کړئ شوه :

(۱) کله وائی چه د حضورصلی الله علیه وسلم قول او فعل مطلقاً حجت نه دې . حضورصلی الله علیه وسلم چه کوم احکام بیان فرمائیلی دی هغه صرف د حضورصلی الله علیه وسلم زمانې پورې مخصوص وو . دهرې زمانې په لحاظ سره هغه احکاموکښې تغیراو تبدیل کیدلې شی . (پرویز معارف جلد ۴ ص ۲۹۲)

(۲) او کله وائی چه د حضور صلی الله علیه وسلم قول او فعل خو حجت دې . مگر چونکه مونږ پورې مضبوطو ذرائعو سره نه دې رارسیدلې ددې وجه نه د ظنی کیدلو د وجه نه قابلِ اعتماد پاتې نه شو . (پرویز ، طلوع اسلام جولائی ۱۹۵۰ء . ص ۴۹) (اسلم جیراجپوری طلوع اسلام نومبر ۱۹۵۰ء ص ۷۳)

(۳) او کله دا وائی چه د روایاتِ حدیث سلسله د قرآن خلاف عجمی سازش دې چه د هغې لازمی نتیجه به دا وی چه حدیثو ته تاریخی درجه هم نه ده حاصله . (پرویز طلوع اسلام اکتوبر ۱۹۵۲ء ص ۷)

د منکرینِ حدیث ددې تذبذب نه صفابنکاره دی چه د هغوی د ټولو خبرو مقصد صرف دادې چه د حدیثونه د یوې نه یوې طریقې انکارکولوسره آزادانه ژوند تیرکړو ددې مقصد دپاره هغوی چرته چه هم څه موقع اوموندې هم هغسې خبره د خولې نه اوباسی . ددې امر هیڅ پروا نه کوی چه ددې نه وړاندې مو څه وئیلی دی . آخرکښې مونږ منکرینِ حدیث ته بطورِ نصیحت وایو چه شعر

ظالم ابھی ہے فرصت توبہ نہ دیر کر — وہ بھی گرا نہیں جو گرا پھر سنبھل گیا

وماعلینا الاالبلاغ ((رشید احمد)) ۱۶ ذی الحجه ۱۳۷۳ء

ضـمـیـمـه

د یومستقل سوال په جواب کښې د « رساله فتنهٔ انکارِ حدیث » خلاصه لیکلې شوې وه چه دلته یې مونږ اوس ذکر کوو :

د منکرینِ حدیث په متضادو نظریاتو باندې یو نظر

سوال :- آیا د حدیثو په کتابونو کښې دحضوراکرم صلی الله علیه وسلم دا ارشاد **((لاتکتبوا عنی غیرالقرآن))** او **((ومن کتب عنی غیرالقرآن فلیمحه))** موجود دې؟ که چرته دې نو دهغې مطلب څه دې ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب : د داسې قسم سوالاتو منشا فتنهٔ انکارِ حدیث ده چه نن سبا ډیر په جوش سره روانه ده د حدیثو په باره کښې د منکرینِ حدیث د طرف نه درې قسمه متضاد خیالات په اشاعت کښې راروان دی .

(۱) د قرآن د پوهې دپاره دحدیثو ضرورت نشته دې ، هرسړې پخپلو دماغو سره په قرآن باندې پوهیدلې شی . (پرویز ، طلوع اسلام) ، د روایاتِ حدیث پوره سلسله د قرآن خلاف عجمی سازش دې . (پرویز . طلوع اسلام اکتوبر ۵۲ء ص ۷)

مقصد دادې چه د حضورصلی الله علیه وسلم د بیان شوې تشریح قطعاً حاجت نشته دې چه دهغې لازمی نتیجه داده چه درسول صلی الله علیه وسلم قول په صحابه کرامو رضی الله عنهم باندې هم واجب الاتباع نه وو .

(۲) حضورصلی الله علیه وسلم چه کوم احکام بیان کړی دی هغه صرف د حضورصلی الله علیه وسلم زمانې پورې خاص وو ، د هرې زمانې په لحاظ سره په هغې کښې تغیراو تبدیل کیدلې شو ، (پرویز ،معارف جلد ۴ ص ۲۹۲ ، او طلوع اسلام جون ۱۹۵۰ء ص ۴۷) یعنې د دوی صلی الله علیه وسلم فرمان د دوی په زمانه کښې حجت وو مونږ باندې حجت نه دې .

(۳) د حضورصلی الله علیه وسلم قول او فعل خو حجت دې مگر چونکه مونږ پورې کلکو ذرائعو سره نه دې رارسیدلې ددې وجه نه د ظنی کیدلو د وجه نه قابلِ اعتماد پاتې نه شو ، پرویز طلوع اسلام جولائی ۱۹۵۰ء ص ۴۹ ، اسلم جیراجپوری . طلوع اسلام نومبر ۱۹۵۰ء ص ۷۳)

که چرته د منکرینِ حدیث د مختلفو ډلو دا مختلف خیالات وې نو هیڅ تعجب به نه وو عجیبه خبره داده چه هم یو ډله بلکه هم یو کس د مختلفو نظریو اود متضادو خیالاتو اظهارکوی ، چه هغې لره کتلوسره په دوو اړخو کښې دیو تسلیمول مشکلیږی . یعنې یا خو هغه لره مجنون گڼلو سره معذوره وگڼلې شی او یا داسې اووئیلې شی چه دهغه یو نصب العین او نظریه متعینه نه ده

بلکه دهغه په ټولو کوششونوسره مقصد صرف دا دې چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلیماتو انکارکولوسره یو آزادانه ژوند تیرکړی ، ددې وجه نه چه کومه موقع مومی هم هغسې خبره د خولې نه اوباسی ،ددې پروا نه کوی چه ددې نه وړاندې مې څه وئیلی دی ، مونږ ه وړاندې ددې نه دهغوی دخرافات دښکاره کولو دپاره مختلف مضامین د اخباراتو په ذریعې او رسائل شائع کړی دی ، په دې وخت کښې مونږ دهغه دریو قسمو مختلفو نظریاتو باندې بالاختصار بحث کول غواړو :

د اولې نظریې باطلوالې

(۱) ﴿ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحْيًا أَوْ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا ﴾ (۴۲، ۵۱)

په دې آیت کښې وحی لره د ارسالِ رسول په مقابله کښې ذکرکول دال دی په دې خبره چه بغیرد ارسالِ رسول نه هم وحی وی ، او همدا حدیث دې .

(۲) ﴿وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا ﴾ (۲، ۱۴۳) سره معلومه شوه چه بیت المقدس طرف ته استقبال حکمِ الهی وو ، حالانکه قرآن مجید کښې دا حکم مذکور نه دې .

(۳) ﴿عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ ﴾ (۲ ، ۱۸۷) سره معلومه شوه چه په ابتداء کښې د رمضان شریف په شپه کښې هم جماع کول حرام وو ، دا حرمت هم په حدیث سره وو قرآن مجید کښې ددې ذکر نشته دې .

(۴) ﴿وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ ﴾ (۳، ۱۲۳) دا آیت د احد په موقع باندې نازل شو چه په هغې کښې مذکور دی چه په بدرکښې الله تعالی د ملائکو د نزول وعده فرمائیلې وه ، حالانکه قرآن کښې د بدرپه موقع باندې ددې وعدې هیڅ ذکرنشته دې ، معلومه شوه چه د ملائکو د نزول وعده وحی غیرمتلوسره وه چه حدیث دې .

(۵) قرآن کښې د انبیاء سابقینو علیهم السلام احادیث مذکوردی چه حجیتِ حدیث باندې واضحه دلیل دې او د انبیاء سابقینو علیهم السلام د احادیثو دهغوی په امتونو باندې واجب الاتباع کیدل قرآن سره ثابت دی نوزمونږ د نبی صلی الله علیه وسلم احادیث به مونږ باندې ولې واجب العمل نه وی ؟

(۶) قرآن کریم کښې ځای په ځای ﴿ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ﴾ ارشاد دې ، که چرته د نبی صلی الله علیه وسلم قول او فعل قابلِ اعتبار نه وی نو «**اطیعوالله**» سره د «**اطیعوالرسول**» لفظ باربار ولې ذکرکولې کیږی؟ قرآن کښې په ډیرو ځایونو کښې د اطاعتِ رسول تاکید کړئ شوې دې اود رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانئ باندې سخت وعید اوروله شوې دې

(۷) ﴿لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾ (۳. ۱۶۴) دا آیت د معنیٰ او مفهوم په لحاظ سره قطعی طور باندې محکم دې ، په دې کښې ښکاره دلالت دې چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار د د هر سفیر په شان محض رسول نه وو بلکه حضورصلی الله علیه وسلم د کتاب او سنت معلم او د مسلمانانو دپاره مزکی هم وو . د تعلیم الکتاب چه کوم فرض د حضورصلی الله علیه وسلم په ذمه باندې لګولې شوی وو نو آیا دوی صلی الله علیه وسلم هغه فرضو لره په کومه طریقه ادا کول ؟ آیا د قرآن طالبانو (صحابه کرامو) د دوی صلی الله علیه وسلم نه د یو آیت په باره کښې څه پوښتنه نه کوله ؟ او که چرته ئې پوښتنه کوله نو آیا دوی صلی الله علیه وسلم دهغې په جواب کښې هم د قرآن یو آیت پیش کولو ؟ آیا دا طریقه د تعلیم قرینِ قیاس کیدلې شی چه یو معلم دیو کتاب تعلیم ورکړی نو طالبان د تلاوتِ متن او د سماع نه سوا بالکل څه پوښتنه ونه کړی او که چرته څه پوښتنه اوکړی خو استاذ دهغې په جواب کښې فقط د کتاب متن اووائی ، دخپل ځان نه څه تشریح اونه کړی . په معلم باندې فرض دی چه د کتاب د مجملاتو تفسیر او تشریح اوکړی د طالبانو اعتراضات او شکونه حل کړی ، د کتاب په معنی او مفهوم باندې یی په واضحه طور باندې پوهه کړی ، که چرته د قرآن مجید دپاره د حدیثو بالکل ضرورت نه وی ، هرسړې په خپلو دماغو سره په قرآن باندې پوهیدلې شی نو پرویز (علیه ماعلیه) «معارف القرآن» لیکلوسره د حماقت ثبوت ولې ورکړو ؟ د حضورصلی الله علیه وسلم تفسیر خو قابلِ قبول نه وی او ددې ګستاخ تفسیر قابلِ قبول وی ، حضورصلی الله علیه وسلم یقیناً خپل قول او فعل سره دقرآن تشریح فرمائیله اود صحابه کرامو رضی الله عنهم تزکیه ئې کوله که چرته د حضورصلی الله علیه وسلم قول اوفعل قابل اعتبار نه وې نو بیا معلم الکتاب او مزکی څنګه شو ؟

(۸) قرآن کریم کښې د حضرت ابراهیم علیه السلام د خوب واقعه ذکرده چه په هغې کښې صریح دلیل دې چه د نبی خوب هم حجت او واجب العمل دې ، حالانکه خوب وحی متلو نه ده ، حضرت ابراهیم علیه السلام ته د ډیرو تمناګانو نه پس آخرعمرکښې الله تعالی فرزندِ عزیز ورکړو ، بیابی درضاع له حالت نه تر ډیرې مودې پورې خپل نیازبین خوئ لره وادی غیرذی زرع کښې پریخودلو او د د فراق صدمې یی برداشت کړې مګر د خلیل علیه السلام د تسلیمیدلو مقام او د رضا د امتحان یوسخته مرحله تر دې وقته پورې باقی وه ، حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب لره وحی الهی یقین کولوسره بغیرد څه تردد نه د حکم د عملی کولو دپاره نه صرف آماده کیږی بلکه د زړه ټکرې لره د قربانولو عمل هم نهایت په تلوار سره شروع کوی ، د حضرت ابراهیم علیه السلام د نیازبین خوئ د ذبح اقدام کول او د حضرت اسماعیل علیه السلام د «**فافعل ماتوی**» په ځائ

فافعل ماتؤمر» وئيل اود الله تعالى «قدصدقت الرؤيا» او «وفدينه بذبح عظيم» ارشاد فرمائيل
هغه امتحان لره په «بلاء مبين» سره تعبيركول ، دا ټول امور واضح دليل دي چه حضرت
راهيم عليه السلام ته خوب كښې د ذبحِ ولد حكم شوې وو او هغه حكم واجب العمل هم وو .

(۹) ﴿كَذَٰلِكُمْ قَالَ اللَّهُ مِن قَبْلُ﴾ كښې تصريح فرمائيلې كيږي چه منافقينو ته غزوهٔ
خيبركښې د شريک كيدلو اجازت نه وركولو فيصله الله تعالى د وړاندې نه كړې وه حالانكه ددې
ت نه سوا ددې فيصلې ذكر په قرآن كښې چرته هم نشته دې ، معلومه شوه چه دا فيصله وحى
غيرمتلو سره شوې وه .

(۱۰) ﴿وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾ (۱۲، ۴۴) معلومه شوه چه د
حضورصلى الله عليه وسلم منصب بيان اوتشريح ده .

(۱۱) ﴿ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ﴾ (۷۵، ۱۹) سره الله تعالى د قرآن د بيان ذمه اخستلې ده اوس د
وركولو خبره داده چه كه چرته د قرآن بيان په خپله د قرآن په آيت سره كړې شوې وى نو ددې آيت
پاره به هم د بيان ضرورت وى ، ځكه چه د «بيانه» ضميرمرجع ټول قرآن ده پس هرجزء د قرآن
محتاج دې بيان ته ، اوس كه چرته ديو آيت بيان په بل آيت سره وى نودهغه دويم آيت بيان به په يو
دريم سره وى ، بيا هغه دريم آيت به هم محتاج وى بيان ته نو دهغې دپاره د څلورم آيت ضرورت
پيښ شو ، نو يا به تسلسل او يا به دور لازميږى او دا دواړه خبرې باطلې دى او باطل لره مستلزم
امر په خپله باطل كيږى ، معلومه شوه چه د قرآن بيان په خپله قرآن سره باطل دې ، پس د قرآن بيان
په غيرمتلو سره وى چه حديث دې .

د منكرينِ حديث ﴿وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ﴾ (القمر) سره استدلال باطل دې ، ځكه چه
د قرآن مضامين په دوه قسمه دى يواحكام او بل د توحيد اود رسالت دلائل اود انذار او تخويف
مضامين اود تذكيردپاره سابقه اُمتونو كښې د منكرينو قصې ، نو تيسيرِ قرآن د تذكيرپه اعتبار
سره دې نه په اعتبارد استنباط داحكامو سره ، په دې باندې يو څو دلائل دى :
(۱) «ولقديسرنا» لره «للذكر» سره مقيد كول (۲) د «فهل من مدكر» ترتب تيسير باندې (۳) د
انذار د قصواو تخويف سره باربارد تيسير د آيت اعاده (۴) كه چرته تيسير لره عام واخستلې شى
نو دا آيت به معارض وى آياتِ مذكورة الصدر سره چه په هغې سره د معلم القرآن اودهغه د تبيين
او تشريح ضرورت ثابت شو ، پس وجه د توفيق به دا وى چه تيسيرِ قرآن محض بحسبِ تذكيردې
او استنباطِ احكام كښې قرآن د معلم د تبيين او تشريح محتاج دې ، ددې باوجود «ولعلهم
... د تفكر او تدبرحاجت ښكاره كړو .

(۱۲) ﴿وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ﴾ (الی قوله) ﴿قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ﴾ (۲۲، ۳) په دې آيت سره معلومه شوه چه د حضورصلی الله عليه وسلم د طرف نه د يو راز د اخفاء د تاکيد نه باوجود يوې بی بی هغه افشاء کړو نودهغې اطلاع الله تعالی حضورصلی الله عليه وسلم ته ورکړې وه چه وحی غيرمتلوسره وه، ځکه چه په قرآن کښې د هغې هيڅ ذکرنشته دې.

(۱۳) ﴿لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ﴾ (۲، ۱۸۵) کښې اوفرمائيل چه د حج احکام بايد د الله تعالی د قول مطابق او د طريقو مطابق ادا کړئ، حالانکه قرآن کښې د حج د احکامو تفصيل ذکر نه دې، نو په دې آيت کښې حديث طرف ته اشاره ده چه په هغې کښې د احکامو پوره تفصيل دې.

(۱۴) ډير انبياء عليهم السلام د کتاب نه بغير مبعوث شوی دی، پس که چرته د رسول قول حجت نه وي نو د داسې انبياء عليهم السلام د بعثت نه څه فائده وه؟

عقلی دلايل

(۱) قرآن کښې د هرڅيز بيان اجمالاً دې چه دهغې تشريح او تفصيل په حديث کښې دې، د مونځونو د د پنځو وقتونو، د رکعتونو شمير، د فرائضو او واجباتو تفصيل، د صوم او زکوٰة مفصل احکام، د حج مناسک، قربانی وغيره، بيع اوشراء، خاندانی امور، د نکاح معاملات او د معاشرې قوانين، ددې ټولو امورو تفصيل هم حديث سره ثابت دې، پس د حديثونه انکار د ټول نظام اسلامی نه په يوځائ د لاس صفاکولو مترادف دې، هم دغه شان د وړوکې او غټې تقاضې، د سپی، ګيدړ وغيره حرمت په قرآن کښې نشته دې، چنانچه هم ددې اعتراض نه د بچ کيدلو دپاره منکرينِ حديث ددې جمله خبيثو څيزونو د حلت قائل دی بلکه محمد صبيح ايډوکيټ ليکی چه قرآن کښې مذکورد څلورو څيزونو نه علاوه باقی د هر څيز خوړل فرض دی د خوراک نه انکار کول ګناه اود الله د حکم معصيت دې، (طلوع اسلام جون ۵۲ هجری)

يعنې د سپی، خر، ګيدړ، پيشو، مږې، تردې پورې چه د ميتيازو اود ډک اودسماتی خوړل فرض دی، په دې سره ښکاره شوه چه منکرينِ حديث د الله د حکم د معصيت نه د بچ کيدلو دپاره فرض او ثواب ګڼلوسره مذکوره څيزونه شپه او ورځ په مزو مزو سره خوری، (سودالله تعالی وجوههم)

(۲) که چرته د احاديثو راويان د قرآن خلاف عجمی سازش کولو والا وی نوځکه حديث قابل قبول نه دی نوقرآن خو هم دهغوی په ذريعې سره مونږ پورې رارسيدلې دې، پس قرآن باندې څنګه اعتماد کولې کيږی؟ که چرته اووئيلې شی چه د قرآن په باره کښې د الله تعالی ارشاد دې ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ (۱۵، ۹) نو مونږ وايو چه په خپله ددې آيت په صداقت باندې به څنګه

اعتماد کیږی ؟ دا خو هم دهغه خلقو په وساطت سره مونږ پورې رارسیدلې دې چه په حدیث کښې وسائط دی . دا هم نه شی وئیلې کیدلې چه د قرآن اعجازفی البلاغه دهغې په صداقت باندې دال دې ځکه چه اولاً خو د قرآن معجزمن حیث البلاغه کیدل مختلف فیه شو . بعضو د اعجاز من حیث الاخبارعن المغیبات وغیره قول کړې دې چه دهغې تصدیق هم د مذکوره وسائطو په ذریعې سره منقول دې . ثانیاً لږ تغیر او بعضې موقعوباندې د ترتیب په تبدیل سره اعجازفی البلاغه کښې په ظاهره څه فرق نه محسوسیږی ، څنګه چه په « الم اعهد » باندې مختصرالمعانی کښې بحث کړې شوې دې ، ثالثاً اعجاز فی البلاغه به معیارصداقت هغه وقت کښې وی چه تحدی ثابت وی او آیاتِ تحدی هم مذکوره وسائطو سره منقول دی ، رابعاً تحدی من حیث البلاغه په موجوده زمانه کښې خو معیارِ صداقت نه شی کیدلې ځکه چه تحدی به د داسې څیز مفید وی چه د هغې به په دنیا کښې ډیر شهرت وی ، ښکاره ده چه دورِ حاضرکښې د علم البلاغه په نسبت د سائنس زیات شهرت دې ، پس د بلاغت په لحاظ سره تحدی به صرف د نزول له زمانې سره مخصوص وی او هغه وخت کښې د اهلِ بلاغت د قرآن د مثل نه عاجزکیدل د قیامت د قائمیدلو پورې به په صداقتِ قرآن باندې دلیل وی یعنې زمانه حاضره کښې صداقتِ قرآن باندې دا دلیل نشته چه مونږ د هغې د مثل نه عاجز یو بلکه دلیل دادې چه د بلاغت په مشهوردورکښې لوئ لوئ بلغاء دهغې د مثل نه عاجزه وو او دا جمله امور یعنې دا چه د نزول زمانه د بلاغت دور وو او دا چه په هغه زمانه کښې قرآن تحدی من حیث البلاغه کړې وو او دا چه مشاهیرِ بلغاء د قرآن د مثل نه عاجزه شوی وو ، هم دهغوی په واسطې سره منقول دی چاته چه د قرآن خلاف عجمی سازش وئیلې کیږی .

(۳) صحابه رضی الله عنهم اوتابعین رحمهم الله ومن بعدهم او ټول اُمت مسلمه چه حدیثو لره حجت تسلیموی نو آیا په هغې کښې دهغوی نه اجتهادی غلطی شوې ده ، یا ئې قصدا داسې کول؟ که چرته اجتهادی غلطی شوی وی یعنې حقیقت کښې حدیث قابلِ اعتبار نه وو مګر د اسلافو نه غلطی اوشوه چه هغه یی هغه قابلِ عمل وګڼل نو د غور کولو مقام دې چه د ټول امت متقدمین او متاخرین علماء اوصلحاء اکثراسلاف هم په دې اجتهادی غلطئ کښې ډیرې مودې پورې مبتلاوو یو سړی هم دا غلطی محسوسه نه کړه ؟ او که چرته اسلافو حدیثو لره ناقابلِ اعتبار ګڼل دهغې باوجود قصدا حدیثونه بیانولوسره د قرآن په خلاف سازشونو راروان دی نو په دې امت کښې مؤمن څوک پاتې شو ؟ صحابه ، تابعین ، تبع تابعین ، ائمه ، محدثین او ټول سلف صالحین خو نعوذبالله ګستاخ او د قرآن مخالف وو ، آیا د مذهبِ اسلام په څوارلسو کالو کښې ږومبئ مؤمن صرف پرویز (علیه ماعلیه) دې چه کوم دین څوارلسو کالوپورې صرف د مخالفینو اود دښمنانو په قبضه کښې وو دومره اوږدې مودې پورې دهغه څوک محافظ اودهغه قبلولو والا پیدا شوې نه وی . داسې دین باندې څنګه اعتماد کیدلې شی ؟

﴿۴﴾ دا خبره د پوښتنې طلب ګاره ده چه الله تعالی قرآن مجید او سابقه آسمانی کتابونو لره د رسول په واسطې سره ولې نازل کړه ؟ که چرته الله تعالی هریوبشرته لیکلې شوې کتاب بغیر د رسول د واسطې نه استولې وې نو دا به د صریح معجزې کیدلو د وجه نه زیات مؤثروې .کفار پخپله ددې طلبګار وو چه لیکلې شوې کتاب د الله تعالی د طرف نه په هغه باندې نازل وی نو که دا طریقه ئې اختیارکړې وې نو د فرمائشی معجزې کیدلو په باعث به زیات د هدایت سبب وې . مګر بیا هم دا طریقه اختیارنه کړئ شوه ، بلکه د رسولانو په معرفت ئې کتابونه نازل کړه او رسولان ئې هم صرف په انسانانو کښې منتخب کړه .کفارو به وئیل چه د پیغام رسولو دپاره الله تعالی فرښتې ولې راونه لیږلې دې دپاره چه مونږ ته د احکامو منزل من الله کیدلو یقین اوشی الله تعالی ددې په جواب کښې فرمائی ﴿وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا﴾ ﴿۲، ۹﴾ ﴿قُل لَّوْ كَانَ فِى ٱلْأَرْضِ مَلَٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَلَكًا رَّسُولًا﴾ ﴿۱۷، ۹۵﴾ غرض داچه سوال دادې چه د کتابونو د نازلیدلو دپاره رسولانو لره د واسطې جوړولو اود رسالت دپاره بالخصوص هم انسانانو لره منتخب کولو باندې دومره اصرار ولې اوکړئ شو ؟ ددې جواب په خپله کلام الله کښې موجود دې ﴿وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلَّا لِيُطَاعَ بِإِذْنِ ٱللَّهِ﴾ ﴿نساء ۹﴾ یعنې الله چه څومره رسولان رالیږلی دی دهغوی د بعثت مقصد صرف دا وو چه هغوی د الله تعالی د فرمانونومطابق حکم ورکړی او په خپله د قوانینِ الهیه مطابق ژوند تیرکړی او نازل شوی احکامو لره عملی کولو سره د امت دپاره یو نمونه قائم کړی، دې دپاره چه امت دهغې اتباع اوکړی که چرته ئې د رسول د واسطې نه بغیر احکام نازل کړی وې اودهغې تفصیل او تشریح کولو او عملی جامه اچولو والا څوک نه راتللې نو خلقو به د آیتونو په مفهوم اومعنوکښې اختلاف کولو اود منشاء الهی په پوهه کښې به ئې غلطی کوله هغوی لره به د پوهولووالا څوک نه وې ، دې ضرورت لره خو څه حده پورې فرښتو هم پوره کولې شو مګر دهغوی متعلق به خلقو دا خیال کولو چه فرښتې خو د قوتِ شهوانیه او غضبیه نه منزه دی اود انسانی حوائجو او ضروریاتو نه مستغنی دی ددې وجه نه به د تقوی اود طهارت په احکاموکښې انسان د فرښتو تقلید نه شو کولې . انسان خیټه لری . د خوراک څکاک اومیتیازو محتاج دې ، د شهوت اود غضب قوت لری ، د جذباتو ، داعیاتو اود امراضو . عوارضو شکارکیږی ، د ښځې بچو په جنجال کښې مصروفه وی ، ددې وجه نه د فرښتو اتباع د انسان د وس کار نه دې . خلق وئیلې شی چه مونږه انسانی کمزوریانې ساتلوسره د فرښتو د متقیانه ژوند څنګه تقلید اوکړو ؟ ددې وجه نه ضروری وه چه رسول هم دې جذباتو او عوارضِ انسانیه سره زمکې ته راتللې ، هغه ته هم هغه ټولو معاملات مخې ته راتللې چه یو عام انسان ته مخې ته راځی ، دې دپاره چه هغه د قوانینِ الهیه مطابق ژوند تیرولو سره ښودلې چه په کومه طریقه

انسان د الله په نازل شوی قوانینو باندې عمل اوکړی ، قدم په قدم یې خلقو ته خپل قول او عمل سره هدایات ورکولې او هغوی ئې پوهولې دې دپاره چه انسان د ژوند د مشکلو لارونه په کومه طریقه بچ کیدلو سره صراطِ مستقیم باندې روانیدلې شی . غرض داچه لفظونوکښې نازل شوی احکامو ته عملی جامه اچولو سره د امت دپاره یې دژوند تگ لاره قائمه کړې وې . نو هم دا وجه ده چه په خپله الله تعالی صرف کتاب لره زمونږ دپاره کافی اونه گنلو بلکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د اسوهٔ حسنه تابعدارئ لره هغې سره مونږ باندې لازم کړو .

د دویمې نظریې باطلوالې

که چرته د حضورصلی الله علیه وسلم تعلیمات صرف د دوی په زمانې پورې خاص وای او وروستهحجت نه وای نو د هغې لازمی نتیجه به داوه چه د حضورصلی الله علیه وسلم نبوت به قیامته پورې عام نه وو ، لیکن لاندینی آیتونه ددې تردید کوی :

(۱) ﴿أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾ دا حکم قرآنی عام دې او تر قیامته پورې به ثابت وی ، که چرته په مونږ باندې قرآن حجت وی نود قرآن دا جمله به ولې حجت نه وی ؟

(۲) ﴿قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ (۷ ، ۱۵۸)

(۳) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ﴾ (۲۱ ، ۱۰۷)

(۴) ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۳۴ ، ۲۸)

(۵) ﴿تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَىٰ عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيرًا﴾ (۲۵ ، ۱)

(۶) ﴿مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ (۳۳ ، ۳۸)

پورته بیان کړئ شوی دی چه کتاب الله باندې د پوهیدلو دپاره د معلم ضرورت دې ، چه هرکله د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس یوجدیدمعلم (رسول) نشی راتللې نو ددې لازمی نتیجه دا شوه چه د حضورصلی الله علیه وسلم تعلیمات ترقیامته پورې واجب الاتباع دی .

(۷) ﴿رُّسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ﴾ (۴ ، ۱۶۵) که چرته حدیث په مونږ باندې حجت نه وی نو مونږ باندې اتمامِ حجت څنگه شو ؟ چه هرکله بعثت سره مقصود دې

عقلی دلائل

(۱) آیا په کتاب الله باندې د پوهیدلو دپاره د معلم الکتاب ضرورت شته اوکه نه ؟ که چرته نه وی نو رسول ولې منعوث کړئ شو اود حضورصلی الله علیه اهلِ زمانه باندې دحضورصلی الله

علیه وسلم قول ولې واجب الاتباع اوګرځولې شو ؟ اوکه چرته دمعلم ضرورت وی نو مونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلیماتو نه څنګه مستغنی کیدلې شو؟ ، مونږ خودبخود کتاب الله باندې پوهه شو اود صحابه کرامو رضی الله عنهم دپاره دمعلم ضرورت پیښ شو مابه الفرق څه څیز دې ؟ صحابه کرام رضی الله عنهم اهلِ لسان وو د محاوراتو نه واقفه وو ، هغوی ته د مواقع تنزیل مشاهده اود شان نزول علم وو ، دخطابِ الهی اولین مخاطبین وو ددې باوجود دهغوی دپاره خو دې دمعلم الکتاب ضرورت وی او زمونږ دپاره دې ضرورت نه وی ؟

(۲) هغه دلیل چه د اولې نظرئې په تردیدکښې د لائلِ عقلیه لاندې په دریم نمبرکښې تیرشو ، یعنې ټول امت چه حدیثو لره ترننه پورې قبلولو سره راروان دی دهغوی نه اجتهادی غلطی شوې ده یا یې قصدا د قرآن په خلاف عجمی سازش کړې دې ، دواړه شقونه خلافِ عقل او مردود دی .

د دریمې نظریې باطلوالې

منکرینِ حدیث وائی چه حدیث ظنی دې او د ظنی تابعداری د قرآن په رو سره منع ده ، نتیجه دا راووتله چه د حدیث تابعداری د قرآن په رو سره منع ده ، د منکرینِ حدیث دا استدلال محض دجالیت او تلبیس دې، د ظن لفظ په دریو معانیو کښې مستعمل دې :

(۱) اټکل یعنې بلادلیل ، محض ګمان او تخمین .

(۲) شواهدو او قرائنوسره ظنِ غالب .

(۳) علم یقینی نظری اواستدلالی چه دلیل او برهان نه قطعی طور باندې حاصل شوې وی ، لاندینی قرآنی آیتونو کښې د ظن لفظ په همدې علم یقینی معنی کښې ذکر دې :

(۱) ﴿ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ ﴾ (۲، ۴۶)

(۲) ﴿قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا اللَّهِ ﴾ (۲، ۲۴۹)

(۳) ﴿ وَظَنَّ دَاوُۥدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴾ (۳۸، ۲۴)

(۴) ﴿ كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِىَ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴾ (۷۵، ۲۸)

(۵) ﴿ أَلَا يَظُنُّ أُو۟لَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴾ (۸۳، ۵)

قرآن ظن په معنی د محضِ اټکل د پیروئ نه منع کړې ده ، د احادیثو سلسله محض اټکل نه ده ، پس احادیثو ته د ظن معنی ثانی (ظن غالب) اود معنی ثالث (علم یقینی استدلالی) په لحاظ سره ظنی وئیلې کیږی ډیر احادیث د علم یقینی استدلالی فائده هم ورکوی ، حافظ ابن حجر شرح په نخبة الفکر کښې فرمائی

((وقد يقع فيها اى فى اخبار الاحاد المنقسمة الى مشهور وعزيز وغريب، مايفيد العلم النظرى بالقرائن على

المختار خلافا لمن ابی ذلك والخلاف فی التحقیق لفظی لان من جوز اطلاق العلم قیده بكونه نظریا وهو الحاصل من الاستدلال ومن ابی الاطلاق خص لفظ العلم بالمتواتر وماعداه عنده ظنی))، بیا حافظ د خبر محتف بالقرائن موجب علم یقینی استدلالی یو څو انواع ذکرکړی دی:

(۱) مااخرجه الشیخان فی صحیحهما مما یبلغ حد التواتر ومما لم ینتقده احد من الحفاظ ولم یقع التخالف بین مدلولیه.

(۲) المشهور اذا كانت له طرق مباینة سالمة من ضعف الرواة والعلل.

(۳) المسلسل بالائمة الحفاظ المتقنین حیث لایكون غریباً.

پس علم یقینی استدلالی خو ظاهردي چه واجب الاتباع دي ، باقی پاتې شو هغه حدیثونه چه د ظنِ غالب فائده ورکوی . نو شریعتِ مطهره ظنِ غالب لره د یقین حکم ورکولوسره واجب الاتباع گرځولې دي . د شرعی یقین دپاره د ثقه عادل شهادت (چرته د یو چرته د دوو او چرته د زیاتو) کافی دې . نوهغه احادیثو کښې موجود دې . په دې لحاظ سره ټول احادیث یقینی دی . ظنی ورته ځکه وئیلې کیږی چه مفید د علم یقینی استدلالی دې . یا ددې وجه نه چه په اکثرو احادیثو کښې عقلاً دخطا احتمال موجود دې ، شرعاً نه ، غرض داچه احادیثو لره شرعاً ظنی ځکه وئیلې کیږی چه ټول احادیث مفید د علم یقینی عقلی استدلالی دی او اکثراحادیث موجب د ظنِ غالب دی . او دنیاکښې ظنِ غالب باندې د عمل کولو نه سوا هیڅ چاره نشته دې ، مونږ شپه او ورځ خپلو ټولو معاملاتو کښې هم ظنِ غالب باندې عمل کؤو . د دوا څکلو په وخت کښې د شفا یقین نه وی بلکه زیات د مضرت احتمال موجود دې ، ریل موټر ، طیاره او بحری جهاز وغیره کښې د سوریدلو په وخت کښې مونږ دهغې د مشینرئ هیڅ علم نه وی د مشینرئ د ټولو پرزو د صحیح علم نه وی د لارې د حوادثو نه د محفوظ کیدلو یقین نه وی د طیارې د غورځیدلو او د ریل د پټرئ نه د کوزیدلو اود بحری جهاز د غورځیدلو احتمال موجود دې ، سره ددې نه مونږ شپه او ورځ هم دې ذرائعو سره سفر کؤو ، د بازار نه د غوښې اخستلو په وخت کښې دهغې د حلت د شودو ، روغن ، میوؤ ، شکر وغیره د پاکیزګئ ، د ابوڅکلوپه وخت کښې ، د غسل او اودس کولوپه وخت کښې دهغې د طهارت هیچری کامل یقین نه وی اونه کیدلې شی ، عمربهر هره معامله کښې قدم په قدم باندې د ظنِ غالب په پیروئ باندې مجبوره یو ، د ظنِ غالب پیروئ لره پریخودلې شی نو انسان په دنیا کښې ژوندې نه شی اوسیدلې ، مار ته تللو سره مونږ ته دهغه د ټک لګولو یقین نه وی او د ټک نه پس د مړه کیدلو یقین نه وی هم دغه شان زِهرڅکلو سره مرګ یقینی نه دې . سره ددې نه مونږ د زِهر نه ځان بچ کؤو او د مار نه پرهیز کؤو ، چه کله مونږ شپه او ورځ په هره معامله

کښې هم ظنِ غالب باندې عمل کوُو نو څه وجه ده چه حدیثو لره د ظنی کیدلو د وجه نه ترک کړئ شی . قرآن یقینی دې او حدیث ظنی ، مګر ددې دا مطلب نه دې چه حدیثو لره محض اټکل ګڼلوسره ناقابلِ اعتماد اوګرځولې شی . د قرآن یقینی اود حدیثو ظنی کیدلو مطلب دادې چه د قرآنِ هرهرلفظ تواترسره د ثابت کیدلو د وجه نه یقینی بدیهی دې . حدیث کښې چونکه روایت بالمعنی جائز دې ددې وجه نه دهغه د هرلفظ متعلق دقرآن په شان یقین نه شی کیدلې . لهذا حدیث یقینی استدلالی یا یقینی شرعی دې . څنګه چه د مور علم یقینی دې او د پلار ظنی . څکه چه د مور متعلق قطعی طور باندې وئیلې کیږی چه د فلانکی مور ده مګر د پلار په باره کښې دې یقین سره حکم نه شی لګیدلې . سره ددې نه د پلار علم یقینی شرعی دې .

عقلی دلیل

چه هرکله دا تسلیم کړئ شو چه قولِ رسول الله صلی الله علیه وسلم قیامته پورې واجب الاتباع دې . مګر د حدیثو موجوده ذخیره حجت څکه نه دی چه ظنی دی نو سوال دا پیدا کیږی چه الله تعالی هرکله تعلیماتِ رسول لره په مونږ باندې ترقیامته پورې واجب الاتباع ګرځولی دی نو الله تعالی دهغه تعلیماتو د حفاظت اسباب ولې پیدا نه کړه ؟آیا دا به تکلیف مالایطاق او امت باندې به ظلم نه وی ؟ چه د هغه اقوالو اتباع په مونږ باندې لازم کړئ شوه چه دهغې د علم تحصیل زمونږ دپاره ناممکن دې ، ، غرض داچه قولِ رسول صلی الله علیه وسلم لره د همیشه دپاره واجب الاتباع تسلیمولو باوجود هغې لره د ظنی کیدلو د وجه نه حجت نه ګڼل الله تعالی طرف ته د ظلم نسبت کولو مترادف دې ، اعاذناالله تعالی منه ،

د منکرینِ حدیث دا وینا چه حدیث د دریمې صدئ په آخرکښې لیکلې شوی دی . صفا دهوکه ده څکه چه د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې د حدیثو کتابت شروع شوې وو . دحضور صلی الله علیه وسلم د کتابتِ حدیث نه منع فرمائیل ابتدائی دور کښې ددې وجه نه وو چه قرآن سره التباس پیدا نه شی . هغه وخت کښې د کتابتِ قرآن عام دستور وو او عوام د قرآنی اسالیبو نه اودهغه معجزانه انداز نه ترهغه وخته پورې لامانوسه نه وو کتابتِ حدیث نه د منع کولو دا مقصد هیچرې نه وو چه حدیث قابلِ اعتبار نه دې . که چرته دا مقصد وې نو دوی صلی الله علیه وسلم به د حدیثو بیانولو نه هم منع فرمائیلې وې حضورصلی الله علیه وسلم پخپله فرمائیلی دی « **فلیبلغ الشاهدمنکم الغائب** »

دحضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې اودهغې نه پس زمانه صحابه رضی الله عنهم کښې د احادیثو بیانولو عام رواج وو ، حضورصلی الله علیه وسلم معاذبن جبل رضی الله عنه ته یوخدمت باندې استولوسره ارشاد اوفرمائیلو چه ته به څنګه فیصله کوې ؟ حضرت معاذبن جبل

رضی الله عنه عرض اوکړو چه ړومبئ قرآن باندې نظرکوم . بیا ستاسو په قول او عمل سره استدلال کوم . بیا به د اجتهاد نه کاراخلم . حضورصلی الله علیه وسلم په هغې باندې دخوشحالئ اظهارکولوسره د حجیتِ حدیث تصدیق اوفرمائیلو ، د حضورصلی الله علیه وسلم دا هم ارشاد دې «**تسمعون ویسمع منکم ویسمع ممن یسمع منکم**» (**ابوداؤد کتاب العلم**) شروع کښې اگرچه عواموته د اختلاط بالقرآن د ویرې نه دکتابتِ حدیث اجازت نه وو ، خوبیاهم خاص خاص خلقو ته د کتابت اجازت وو . طبقات ابن سعد کښې د عبدالله بن عمروبن العاص واقعه مذکورده چه دوی خدمتِ نبوی صلی الله علیه وسلم کښې عرض اوکړو چه کوم حدیثونه ما ستاسو نه بالمشافهه اوریدلی دی دهغې د لیکلو اجازت اوفرمائې . حضورصلی الله علیه وسلم اجازت ورکړو ، بیا عبدالله رضی الله عنه پوښتنه اوکړه چه آیاصرف دحالتِ نشاط حدیثونه اولیکم یا د حالتِ غضب هم؟ دوی صلی الله علیه وسلم خپلې ژبې مبارکې طرف ته اشاره کولوسر اوفرمائیل چه ددې خولې نه سوا د حق نه هیڅ نه اوځی . چنانچه هغوی نبوی احادیث جمع کړل اودهغې نوم ئې «الصادقه» کیخودلو ، دا واقعه د ابوداؤد په کتاب العلم کښې هم ده ، ابوهریره رضی الله عنه فرمائی چه ماته د ټولو نه زیات حدیثونه یاد دی ، مگر عبدالله بن عمروبن العاص رضی الله عنهما لیکل او ما نه لیکل «**انه کان یکتب ولا اکتب**» (بخاری)

مستدرک حاکم نه معلومیږی چه په خپله ابوهریره رضی الله عنه سره هم د احادیثو لیکلې شوې ذخیره موجود وه . چنانچه حسن بن عمرو فرمائی چه ما یو ځلې حضرت ابوهریره رضی الله عنه ته یو حدیث واورولو نو دوی دهغه نه انکاراوکړو او وې فرمائیل چه که چرته تا زما نه دا حدیث اوریدلې وی نو ځما په کتابونوکښې به موجود وی چنانچه دوی پخپلو کتابونو کښې اولټولو نو دا حدیث ملاؤ شو ، په دې مقام باندې منکرینِ حدیث دوه اعتراضونه کړی دی : (۱) د بخاری په روایت سره معلومیږی چه د حضرت ابوهریره رضی الله عنه عبدالله بن عمرو بن العاص ته زیات حدیثونه یاد وو ، حالانکه د روایاتو ذخیره د ابوهریره رضی الله عنه نه زیاته منقول ده .

ددې جواب دادې چه د بخاری په روایت کښې استثناء منقطع ده ، ددې وجه نه ددې سابقه جملې سره هیڅ تعلق نشته دې ، نیزکثرتِ علم کثرتِ روایت لره مستلزم نه دې ، د حضورصلی الله علیه وسلم د وصال نه پس عبدالله بن عمروزیات په شام کښې وو ، اود ابوهریره رضی الله عنه قیام په مدینه کښې وو ، چونکه دورِ اول کښې د علم مرکز هم مدینه وو ، خلقو به تحقیقی مسائلو کښې هم مدینې طرف ته رجوع کوله ، ددې وجه نه ابوهریره رضی الله عنه ته د روایاتو بیانولو زیاته موقع ملاؤ شوه .

(۲) مستدرک حاکم کښې دی چه ابوهریره رضی الله عنه سره لیکلې شوی حدیثونه موجود وو و بخاری کښې دی «**لااکتب**» ددې جواب دادې چه ابوهریره رضی الله عنه خپله نشو لیکلې یعنې

لیکل ورته یاد نه وو ، هغه سره چه کومه ذخیره موجوده وه هغه د نورو نه لیکلې شوې وه (فتح الباری جلد ۱ ص ۱۸۴)

چه کله خلق د قرآن د معجزانه اسلوبو نه ښه واقفه شو نو حضورکریم صلی الله علیه وسلم نه صرف د کتابتِ حدیث اجازت ورکړو بلکه د لیکلو حکم ئې هم ورکړو ، او ډیرو صحابه کرامو رضی الله عنهم ته دینی مسائل او پیغمبرانه هدایت پخپله ورباندې اولیکل ، د فتحِ مکې په موقع باندې دوی صلی الله علیه وسلم یو خطبه ارشاد اوفرمائیلواود ابوشاه یمنی په درخواست باندې هغه خطبه یی په چاباندې لیکلوسره هغه ته ورکړه ، (مفتاح السنة اوبخاری)

عمروبن حزم لره یمن ته د استولو په وخت کښې حضورصلی الله علیه وسلم یومفصل تحریری هدایت نامه ورکړه چه په هغې کښې د صدقاتو ، دیاتو ، فرائضو وغیره احکام وو ، (مفتاح السنة مصری ص ۱۸)

دمسلم بن الحارث پلار ته حضورصلی الله علیه وسلم بشارت لیکلوسره ورکړو (ابوداؤد) د طائف یو سړی عبدالله بن عباس رضی الله عنه ته دهغه یو کتاب اورولې وو ، (ترمذی کتاب العلل) د خطیب د روایت مطابق حضرت انس رضی الله عنه سره هم د احادیثو مجموعه وه ، حضرت انس رضی الله عنه به خپل اولاد ته د کتابتِ حدیث حکم ورکولو ، (دارمی ص ۲۸) ابن عبدالبرپه جامع کښې د عبدالرحمٰن بن مسعود رضی الله عنه نه نقل کړی دی چه هغوی یو کتاب ښودلوسره قسم اوخوړلو او وې وئیل چه دا د عبدالله بن مسعود د لاس لیکلې شوې دې ، حضرت عبدالله بن مسعود او حضرت علی رضی الله عنهما بعضې احادیثو لره د صحیفې په صورت کښې خپل ځان سره کیخودل (بخاری)

د بعضې کثیرالروایات صحابو مثلاً د ابوهریره ، عبدالله بن عباس ، عبدالله بن عمرو ، جابربن عبدالله ، براء بن عازب او انس بن مالک وغیرهم (رضی الله عنهم) مرویاتو لره دهغوی شاګردانو دهغوی په موجودګئ کښې لیکلی وو ، (دارمی ص ۲۸ ، ۲۹) تهذیب التهذیب ج ۴ص ۱۹۸ کتاب العلل للترمذی)

حضرت عمررضی الله عنه د حکومت د عمالو دپاره د صدقة الماشیه احکام لیکلی وو ، د موطا مصری په صفحه ۱۳۵ ، ۱۳۲ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ باندې داسې قسم مثالونه موجود دی

د صحابه کرامو رضی الله عنهم په زمانه کښې اګرچه کتابتِ حدیث ثابت دې ، مګر هغه زمانه کښې حفظِ صدر باندې زیات زوروو ، د عربو خلق په حافظه کښې زیات مشهور وو ، اوږدې اوږدې قصیدې د مختلفو مضامینو هغوی ته یادې وې ، د اوښانو او د اسونو نسب نامې یی حفظ وې ، دحضورصلی الله علیه وسلم احادیثو لره هغه خلقو خصوصیت سره وحی الهی ګڼلوسره حفظ کړل ، اود حضورصلی الله علیه وسلم قول او فعل لره واجب الاتباع ګرځولوسره یی دهغې حفاظت

اوکړو ، د صحابو رضی الله عنهم نه پس د تابعینو رحمهم الله زمانه راغله هغوی ددنیائے اسلام په لریو لریو ځایونوکښې د رسول الله صلی الله علیه وسلم احادیثو لره کمالِ حفاظت سره اورسول ، صحابو رضی الله عنهم اګرچه ذاتی یاداشتونه لیکلی وو ، مګر د حدیثو یومرتب کتاب نه وو ، د رومبنۍ صدۍ په آخرکښې عمربن عبدالعزیز المتوفی ۱۰۱هجری د مدینې والی ابوبکربن محمدبن عمروبن حزم ته اولیکل ، ((انظر ما کان من حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فاکتبه فانی خفت دروس العلم وذهاب العلاء)) (مفتاح السنة ص ۱۱) او هغه ته ئې دا هم اولیکل د عمره بنت عبدالرحمن انصاریه (متوفاة ۹۸هجری) اود القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق (متوفی ۱۲۰ هجری) چه د احادیثو کومې مجموعې دی هغه لیکلوسره هغه ته واستوه ، هم دغه شان نورو لویو ښارونو ، مکه ، کوفه بصره ، شام او یمن وغیره کښې هم خپلو عمالو ته د تدوینِ حدیث دپاره اولیکه ، امام محمد بن مسلم بن عبیدالله بن عبدالله بن الشهاب الزهری المدنی (متوفی ۱۲۴هجری) هم په هغه خلقو کښې دې چاته چه د تدوینِ حدیث لیکلې شوی وو ، (مفتاح السنة)

د خلیفه عادل دې هدایت د محدثینو حوصله اوچته کړه او هغوی خپلو کوششونو لره تیز کړه اود حدیثونو د تدوین کارئې په غټه پیمانه باندې شروع کړو ، په هغه مقدسه ډله کښې د ټولو نه زیات ممتاز شخصیت محمدبن مسلم زهری وو ، دده پیدائش په ۵۰ هجری کښې اوشو ، د سنن اود آثارِ نبویه د قصر دا شپږ ستنې فنِ حدیث کښې ډیره لویه درجه لرله ، امام زهری (مدینه کښې) عمروبن دینار (مکه کښې) قتاده ویحیٰ بن کثیر (بصره کښې) ابو اسحاق وسلیمان اعمش (کوفه کښې) امام زهری د تابعینو د طبقه اولیٰ په محدثینو کښې دې چا چه حدیثونه قلمبند کړه ، بعده هم په دې دویمه صدۍ کښې چه طبقه ثانیه راغله په هغې کښې د تدوین کار خورشو ، چنانچه ابن جریج متوفی ۱۵۰ هجری د ټولو نه وړاندې مکه مکرمه کښې احادیثو لره د کتابت په صورت کښې جمع کړل (مدینه منوره کښې) ابن اسحاق متوفی ۱۲۱ هجری او امام مالک متوفی ۱۷۹ هج (بصره کښې) ربیع بن صبیح متوفی ۱۲۱هج (کوفه کښې) سفیان ثوری متوفی ۱۲۱ هج (شام کښې) اوزاعی متوفی ۱۵۲هج (یمن کښې) معمر متوفی ۱۵۳هج او خراسان کښې ابن المبارک متوفی ۱۸۱هج وغیرهم (رحمهم الله) حدیثونو لره لیکلوسره مدون کړه ، د دویمې صدۍ یو څو مستند کتابونه دادی (۱) موطاامام مالک بن انس متوفی ۱۷۹هج (۲) مصنف اللیث بن سعد متوفی ۱۷۵هج (۳) مصنف سفیان بن عیینه متوفی ۱۹۸هج (۴) مسندالامام الشافعی متوفی ۲۰۴هجری .

ددې نه پس دریمه صدی هجری دخدمت سنتِ رسول الله صلی الله علیه وسلم جلیل القدر ...
ده . په هغې کښې د صحاح ستة وغیره مستند کتابونو تدوین اوشو او ترننه پورې د علوم نبو...
نورانی منابع بکمالها موجود دی صحاح سته دادی :

(۱) صحیح البخاری . متوفی ۲۵۶هج .

(۲) صحیح مسلم متوفی ۲۶۱هج .

(۳) سنن ابی داؤد متوفی ۲۷۵هج .

(۴) سنن الترمذی متوفی ۲۷۹هج .

(۵) سنن النسائی متوفی ۳۰۳هج .

(۶) سنن ابن ماجة متوفی ۲۷۳هج ، ددې نه علاوه لاندینی کتابونه هم دې دریمې صدئ کښ...
مدون شول :

(۷) مسند احمد بن حنبل متوفی ۲۴۱هج .

(۸) مسند اسحاق بن راهویه متوفی ۲۷۳هج .

(۹) مسند عبدبن حمید متوفی ۲۴۹هج .

(۱۰) مسند الدارمی متوفی ۲۵۵هج .

(۱۱) المسند الکبیر للقرطبی متوفی ۲۲۶هج .

(۱۲) مسند ابی یعلی الموصلی متوفی ۳۰۷هج .

(۱۳) تهذیب الآثار للامام محمد بن جریر الطبری متوفی ۳۱۰هج وغیرها

فقط : ربنا امنا بما انزلت واتبعنا الرسول فاکتبنا مع الشاهدین.

رشید احمد ۳ذیقعده ۷۴هج یوم الجمعة

بسم الله الرحمن الرحیم

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ

ارغام العنید فی میراث الحفید

(۱) د نمسی میراث
(۲) اصولِ وراثت باندې د منکرینِ حدیث د اعتراضونو جوابونه

د نمسی میراث

سوال:- د ځوئ په موجودګئ کښې د یتیم نمسی د وراثت مسئله نن سبا پنجاب اسمبلئ کښې دغور لاندې ده، ددې وجه نه په اخباراتوکښې مختلف خلق په دې مسئلې باندې خپلې رائې ښکاره کوی ، چنانچه اخبارآثار (زمیندار) د ۳۱ دسمبر ۱۹۵۳ء په اشاعت کښې یو مضمون د اجماع امت په عنوان سره شائع شوې دې چه په هغې کښې د شریعت مطهره د قانون خلاف د نمسی د وراثت یی مضبوط تائید کړې دې . لهذا جناب عالی نه درخواست دې چه دې مسئلې باندې رڼا واچوی د اخبارآثار پرچه هم درلیږلې شوې ده .

الجواب ومنه الصدق والصواب: د منکرینِ حدیث اصل مقصد دا دې چه د قرآن کریم د قطعی فیصلې خلاف د ځوئ په موجودګئ کښې دیتیم نمسی میراث ثابتوی . افسوس دادې چه مضمون لیکونکې بې ضرورته بحث (منکرِ اجماع کافر نه دی) لره کافی اوږد کړو .مګرچه کله اصل مقصد ته اورسیدلو نوصرف یو مجمله جمله لیکلوسره یی دهغې د معمولی تشریح جرات هم اونه شو . دهغې نه پس ئې د علم فرائض بعضې مسائل پیش کړل او په هغې کښې ئې هغه زاړه اعتراضونه سردوباره کړل چه د دښمنانِ رسول اودمنکرینِ حدیث د قائد اسلم جیراجپوری اود هغه ملګرو خلقو طرف نه د طلوع اسلام وغیره په صفحاتو باندې باربار شائع شوی دی او هرکرت د علمائې حق د طرف نه دهغې مسکت جواب ورکړې شوې دې . غرض داچه مضمون نګار اصل مقصد باندې فقط یوه مجمله جمله لیکل کافی اوګڼل ، چنانچه دوئ لیکی « قرآن کښې د اصولِ وراثت بیان کولوسره وئیلې شوی دی چه نزدې رشته دار ته به د لرې رشته دار نه وړاندې میراث

ملاویږی» لیکن علماء د خپل جوړ شوؤ اصولو په خاطر دهغې مفهوم دا ګرځوی چه نزدې رشته دار لرې رشته دار لره محروموی هغې ته حجب حرمان وائی»

تاسو خو دا اولیکل چه د قرآنی اصولو په موجب نزدې رشته دار ته به د لرې رشته دار نه وراندې میراث ورکول کیږی مګر د ړومبئ میراث د ملاویدلو د مفهوم دتشریح او تفصیل نه مو بالکل ددغه کړې ده چه د دیانت قطعاً خلاف ده ، زه اوس وخت صرف د «ړومبئ میراث ملاویدلو» د مفهوم معین کول غواړم . غالباً مضمون نګار ته به هم دې سره اتفاق اوشی چه د «ړومبئ میراث ملاویدلو» مفهوم دا نه دې چه د نزدې حصه دې هغه ته د سحر په وخت کښې ملاؤ شی او لرې ته د ماښام په وخت کښې ، بلکه ددې مفهوم صرف هم دا کیدلې شی چه د نزدې حق د لرې نه زیات دې او دا د «الاقرب فالاقرب» قانون «آیتِ کریمه ﴿ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴾ نه مستنبط دې ، پس د قرآن کریم هم دا قانون (چه هغې لره په خپله مضمون نګار هم تسلیم کړې دې) ټولو وارثانو ذوی الفروضو او عصباتو کښې به جاری کیږی . احکم الحاکمین د ذوی الفروضو حصې معین کولو کښې هم دې قانون لره ملحوظ ساتلې دې . د نزدې حصه ئې د لرې نه زیاته مقررکړې ده ، ممکن وو چه عقلِ انسانی یو خاص صورت لره دهغه قانون قدرت خلاف ګڼل شروع کړی . لهذا دهغه د تسکین دپاره ئې ارشاد اوفرمائیلو ﴿ ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ﴾ څنګه چه د ذوی الفروضو حصې معین کولو کښې ددې قانون لحاظ دې هم هغسې د عصباتو په توریث کښې هم دا قانون معمول به دې فرق صرف دادې چه د ذوی الفروضو حصې چونکه معینې دی ددې وجه نه د قریب حصه د بعید نه زیاتولو سره قریب ته ترجیح ورکړئ شوې ده ، ددې په عکس د عصباتو حصې نه معین کیدلو د وجه نه په هغې کښې داسې قسم ترجیح ناممکن ده ، ځکه چه دهغې څه حصه مقرر نه ده چه د بعضو حصه ئې د بعضو نه زیاته ساتلې وې بلکه قرآن کریم کښې صفا ارشاد دې چه د ذوی الفروضو نه څه باقی پاتې شی هغه دې په عصباتو باندې ﴿ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ﴾ تقسیم کړئ شی ، لهذا په هغې کښې قریب لره دمقدم ساتلو صرف هم دا صورت ممکن دې چه بعیدلره بالکل محرومه کړئ شی ، په دې بیان سره واضحه شوه چه د عصباتو په باره کښې د فقهاؤ مقررکرده قانون «د قریب په موجودګئ کښې د بعید محرومه کیدل » د قرآن قانون نه مخالف نه دې بلکه عین هم هغه قانون دې کوم چه په قرآن کښې دې ، یعنې د قریب د بعید نه زیات حق دې مګر عصباتو کښې ددې قانون د اجراء صرف هم هغه صورت ممکن دې کوم چه فقهاء بیانوی ، عصباتو کښې ددې قانون د اجراء صورت لره اګرچه قرآن په واضحه طور باندې بیان کړې دې خوبیا هم معلم الکتاب والحکمة سید الکونین صلی الله علیه وسلم هم صفا الفاظو کښې دهغې تشریح کړې

ده . اوګورئ ((عن ابن عباس رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الحقوا الفرائض باهلها فما بقی فهو لاولی رجل ذکر)) (بخاری کتاب الفرائض) یعنې ذوی الفروضو ته دهغوی حصې ورکولو نه پس چه څه باقی پاتې شی ، هغه ټول په ټوله عصباتو کښې دهغه سړی حق دې چه د ټولو نه زیات نژدې وی ، په بخاری کښې د جلیل القدر صحابی کاتب الوحی حضرت زیدبن ثابت رضی الله عنه دا قول هم منقول دې ((قال زید ولد الابن بمنزلة ولد اذا لم یکن دونهم ولد ـ الی قوله ـ ولا یرث ولد الابن مع الابن)). یعنې د خوئ اولاد د مړی د اولاد قائم مقام په دې شرط سره کیدلې شی چه د مړی په اولاد کښې څوک سړې هم نه وی او وې فرمائیل چه دکوم یو خوئ په موجودګئ کښې نمسې وارث نه شی کیدلې . که چرته د ذوی الفروضو په شان عصباتو کښې هم قریب ته زیات او بعید ته کم ورکولو اصولو باندې عمل اوکړې شی نودهغه کمئ بیشئ معیاربه څه وی ؟ که چرته هم پخپل خیال او اټکل سره د خوئ دپاره (۱/۲) او د نمسی دپاره ۱۱۳ معین کړئ شی نوآیا ددې به واضحه مطلب دا نه وی چه ترننه پورې نعوذ بالله قرآن ناقص وو؟ چه دهغې تکمیل جیراجپوری اودهغه متعینو کړې دې ؟ او که چرته خوئ او نمسی ته مساوی حصه ورکول غواړی نو دا هم ستاسود بیان کرده قرآنی قانون (قریب ته به د بعید نه زیاتې ورته ملاویږی) خلاف دې ، زه فاضل مضمون نګار نه مؤدبانه التماس کوم چه تاسو هم دخپل بیان شوی د قرآنی قانون مطابق خوئ او نمسی یا نورو عصباتو کښې د تقسیم ترکه متعلق د فقهاؤ بیان شوی صورت نه علاوه یو بل صورت پیش کړئ . امید دې چه د جواب نه به دریغ اونه کړئ . د نمسی د وراثت په باره کښې دا سوچ ضروری دې چه آیا خوئ دخپل پلار په ژوند کښې دهغه د وراثت مالک یا د حق دعویدار دې یا نه ؟ که چرته بالفرض دې نو دا سوال بالکل پیدا کیږی نه چه آیا ددې خوئ . خوئ (نمسې) حق داردې یانه ؟ مګر داسې نه ده بلکه ددې په عکس ده ، یعنې خوئ دخپل پلار په ژوند کښې بالکل د داسې سړی په شان دې چه هغه ته صاحبِ جائیداد وئیلې کیدلې نه شی نو ډاسې صورت کښې دنمسی د حقوقو سوال بالکل عبث دې .

زید

عمرو	بکر	خاتون (جنئ)
خالد		

په ذکر شوی صورت کښې د زید په موجودګئ کښې عمرو دهغه د هیڅ مال حقدار نه دې . چه هرکله عمرو حقدارنه دې نو دخالد د حقدارکیدلو بالکل سوال باطل دې کوم څیز لره چه عمرو پخپل ژوند کښې حاصل نه کړئ شو ،دهغه دپاره دهغه خوئ څنګه دعوی کولې شی ؟ معترضینو د ولد لفظ کښې وسعت پیدا کولوسره دهغې نه خوئ ، نوسې او کړوسې مراد اخستلې دې اولور

لره ئې بالکل پریخودله ، حالانکه داسې کولونه پس دیو قاعدې په رو سره چه هرکله لفظ ولد نه لور لره اوویستلې شی نونوسې د صورتِ ولد په ضمن کښې نه شی راتللې ،دویم ځائ لفظ قریب باندې چه دکوم خیال اظهارکړې شوې دې هغه هم عجیبه دې ، لږ خیال اوکړئ چه د زید د مرګ نه پس صرف خاتونه (جینئ)او بکر (هلک) ژوندی دی عمرو دهغوی په ژوند کښې وفات شو ، که چرته عمرو لره دهغوی د مرګ نه پس هم ((قریب)) کښې شاملیدلې شی نود زید خپل ذات دهغه نه هم زیات قریب دې لهذا که چرته داسې اوکړئ شی نونظامِ دنیا به چه نظامِ حیات باندې مبنی ده ختم اوخراب به شی ددې وجه نه عمرو په یوحالت کښې هم په قریب کښې شاملولې نه شی . نودهغه د ځوئ خالد په قرب کښې شاملیدل بې بنیاد دی . صرف بکر او خاتون په قرب کښې د شاملیدلو صحیح حقدار دی ..

ددې نه پس لفظِ ((قائم مقام)) باندې په دې طریقې سره بحث کړې شوې دې چه د نیغو خلقو دګمراهئ موجب جوړیدلې شی . حالانکه قائم مقام او وراثت کښې چه کوم فرق دې هغه لږ غوندې عقل والا سړې هم پیژندلې شی . مثلاً اوس حال کښې جسټس رشید صاحب د غلام محمد ګورنر جنرل قائم مقام وو مګر وارث نه وو . لیکن دهغه ځوئ وارث وو مګر قائم مقام نه وو حالانکه هغه قائم مقام کیدلې شی . باقی پاتې شو د یتیم نمسی د پرورش سوال نو شرعاً مړی ته پخپل مال کښې د دریمې حصې حده پورې د وصیت کولو اجازت دې ، پس نیکه بطورِ وصیت دخپل نمسی د پرورش انتظام کولې شی . بلکه پخپله پخپل ژوند کښې مناسب ملکیت خپل نمسی ته ورکولوسره هغه د معاشی مشکلاتو نه بچ کولې شی . که چرته بالفرض نیکه نمسی ته څه ورنه کړه او نه ئې وصیت اوکړو نو تره ددې یتیم ولی دې اودهغه د پرورش جمله مصارف تره باندې شرعاً لازم دی ، فقط والله الهادی الی سبیل الرشاد ((۳جنوری ۱۹۵۴ء))

سوال :- نن سبا دپنجاب په قانون ساز اسمبلئ کښې د یتیم نمسی د وراثت د مسئلې دپیش کیدلو د وجه نه په دې موضوع باندې عام اخبارونو او رسالوکښې مختلف قسم مضامین تردیداو تائید کښې متواترشائع کیږی ، د جناب عالی نه امید دې چه دې موضوع باندې مدلل او مفصل مضمون ولیکی او د حق تحقیق وکړی .

الجواب ومنه الصدق والصواب : د یتیم نمسی متعلق د قرآن او حدیثو اود اجماع امت د فیصلو خلاف کوم خلق چه په میدان کښې په نظر ښکاری دهغوی اصل مقصد د حدیثو نه انکار کولو سره ټول اسلامی نظام ختمول اود هر امراونهی نه آزادانه ژوند تیرول دی ، دا خلق منکرینِ حدیث دی او اصولی طورباندې دمسلمانانونه یو جدا نظریه لری ، ددې وجه نه شپه اوورځ د دین په مسلماتو کښې داسې مسائل رااوباسی چه په هغې کښې تلبیس کولوسره څه مالرېږ او مصالحې لګولوسره همدردانه لهجه او جذباتی تحریرونو لره د ساده مسلمانانو په وړاندې د سنت

نبويه اود څوارلسو کالو د نظام شريعت اود اجماع امت تمسخر اوکړئ شی ، د يتيم نمسی د وراثت مسئله هم ددې سلسلې يوکړئ ده . لهذا هغه خلقو سره يو خاص جزئی کښې بحث کول فضول دی ، که چرته ديو جزئی فيصله هم اوشوه نو دويمه مسئله به شروع شی ، ددې وجه نه دهغوی مقابله اصولی طور باندې ضروری ده ، چنانچه د حجيت الحديث په باره کښې مونږه يو مدلل او مبسوطه رساله «فتنۀ انکارِحديث» شائع کړې ده ، د سنت نبويه او د نظام فقه او د قانونِ اسلامی په باره کښې د دين دښمنانو او منکرينِ حديث او ملحدانو دا پروپيګنډا شروع کړې ده چه دا دساده ملايانو بې بنياده خبرې دی چه په زړو کتابونو کښې راروانې دی او روستو خلق دهغوی په ذهنی غلامئ کښې مبتلاکيدلوسره تقليدپه تقليد راروان دی ، نو په پوهه حضراتو باندې پټه نه ده چه د منکرينِ حديث دا تصور محض د بازاری خرافاتو حيثيت لری ، دا نظام اسلامی او قانونِ فقه چه زمونږ د نصاب نه خارج او زمونږ د مکتبواو حدودِ مطالعه نه بهرشوی دی څه مده وړاندې هم دا قانونِ فقه داسې نافذ وه څنګه چه نن زمونږه دلته انګلوسيکشن نظام قانون رائج دې ، دا قانونِ فقه باقاعده د اسلامی ملکونو په اسمبلئ کښې او پارليمنټ کښې زيرغوروفکرراتللوسره مرتب شوې ده فاضل ججانو اود قانونِ اسلامی ماهرانو ددې اصولوسره عدالتونوکښې روزمره پيش راتللو والا مقدماتو باندې منطبق کولوسره او د هرقسمه نوؤ پيدا شؤو حوادثو لره هغه قوانينو سره حل کولوسره دهغه قانون په ډيرکرته امتحان اخستلونه پس هغه د انسانی ژوند کامل معيارګڼلوسره يوخاص وسعته پورې رسولې دې ،دا د جمات په هالونو کښې نه بلکه د حکومت په ايوانونوکښې ، يونيورسټيانو ، تحقيقی ادارو کښې او په عدالتونوکښې هم هغه شان سره مرتب دی څنګه چه نن سبا د يو حکومت قانون مراد ته رسی ، يو يو شعبه کښې دهغې اصول متعيين کړئ شوی دی حکمتونه او مصلحتونه مخامخ راوړلے شوی دی هربحث کښې د مصلحت او مضرت هر اړخ مدِنظرساتلے شوې دې ، او منافع او مفاسدو لره مدِ نظر ساتلوسره د قانون ماهرينو د فراخه نظر او فکر ډهانچه تياره کړې ده چه هغې لره ډيرې مدې پورې پيش راتللو والا واقعاتو باندې قياس کولوسره مدون کړئ شوی دی اودهغې دپاره نوی اصطلاحات وضع کړئ شوی دی ، بيا دانه چه هرقانون دان په توکل سره ګذار کولو سره روان شوې دې ، بلکه دهغې په عکس د ماهرينِ قانون فقهاؤ په مينځ کښې لوئ لوئ اختلافات موجود دی ، متفقه اصولو باندې د اجتماع باوجود تفاصيلوکښې اختلاف رائې موندلې کيږی تردې پورې چه څلور لوئ لوئ منابعِ فکر زمونږ په فقه کښې پيدا شوئ بيا خودِ په هغې کښې داخلی طور باندې اجتهادی اختلاف ښکاره دې.

وروستو چه کله دا نظامِ فقه متروک شوه نو ددې فائده داسې بنده شوه څنګه چه د کوم يو حکومت يو قانون عملی ژوند نه برطرفه کيدلو نه پس د فطری فائدې نه بنديږی ، ليکن نن هم

دهغې د چینو بهیدل ، دهغې د اصولو مضبوطوالې اودهغې قابلِ نشوونما کیدلو کښې هیڅ فرق واقع نه شو ، یوحکومت کښې هم فارمولو او کلیاتو لره چه کله یو خلې د پوره غورنه پس اختیارولې کیږی نو پیا هغه د قانون په پوره نظام باندې اثرانداز کیږی ، او هغوی ته یو رایه هم قائمولو ، فیصله کولو ، اجتهاد کولو یا کومه مقدمه کښې یو نظیر پیش کولوکښې په پوره شان مدِ نظر ساتلې کیږی ، بیا کله دا هم کیږی چه کلیات او فارمولې په بعضې ځایونو کښې تفاصیلو کښې تللوسره چه کله پخپل مینځ کښې متاثرکیږی نو څه نا څه مشکل والې هرې فارمولې او کلیې ته مخې ته راځی ، لیکن د دنیا په یونظام کښې هم دا حماقت نه شی کولې چه چرته څه مشکل والې د یو کلیې د وجه نه پیش راشی نو هغه پریخودلو سره فوراً یو متضادې او نوې کلیه اختیارکړی ، بلکه د کلیاتو او د فارمولو بنیادی اساس لره برقرار ساتلوسره هم هغې کښې دننه اوسیدلوسره د مشکل والی حل لټولې شی هم دغه شان د اجماع انستی ټیوشن اسلامی نظامِ قانون ته یو مستقل ډهانچه فراهم کولودپاره هم د نصوصو نه اخذکرده متفق علیه کلیات او فارمولې مخې ته راوړی ، دهغه فارمولو په تعامل سره تفاصیلو کښې تللو سره چرته نه چرته مشکلات هم ښکاره کیږی لیکن دهغه مشکلاتو د وجه نه ، نه هغه قانون ته د ملایانو د لاپو نشانه جوړول یو معقول حرکت کیدلې شی اونه دهغه جزئی څیزونو په خاطر د قانون مجموعی ډهانچې لره ماتولوسره نوې ډهانچه جوړولوکښې لګیدل د حقِ اجتهاد استعمالولویو صحیح صورت دې ، هغه جزئی مشکلاتو لره بهرحال د اسلامی نظامِ فقه وقانون مجموعی فریم کښې ایخودلوسره د اجماعی کلیاتو او فارمولو لاندې حل کولې شی ، حقیقت کښې داسې مواقعو باندې چه هرکله په یو وخت کښې د دوو یا د دریو کلیو عمل جمع شی نو سوچ کول دا وی چه مسئلې باندې د کومې کلیې عائد کول زیات اهم دی او چالره د کم اهمیت د وجه نه پریخودلې کیدلې شی ، چنانچه داسې مواقع باندې اختلاف هم ضروری کیږی او داسې پیچیده مسائلو کښې زمونږ د مدارسِ فقهې د اول نه اختلاف موجود دې او آئنده به هم موجود وی ، مګر نه وراندې کله د تفاصیلو د فنی اشکالاتو او پیدا کیدلو والا اختلافاتو د وجه نه چادهغه کلیاتو د صحت اواهمیت نه انکار کړې دې او نه نن داسې کول صحیح دی ، د دنیا په هرنظامِ قانون کښې بلکه د ژوند په هرې شعبې د علومو او فنونوکښې کلیاتو لره تفصیلی او جزئی امورو باندې منطبق کولوسره هم دا صورت مخې ته راځی ، لیکن کله اهلِ فهم بنیادی مسلماتو لره د جزئی اشکالاتو په بناء باندې مضحکه انګیز نه ګرځوی ، لیکن د منکرینِ حدیث دا طریقه ده چه زمونږ علماء د قانون د کتابونونه چهانړکولوسره هغه حصې راوړی چه هغې باندې اعتراضات او اشکالات زبردست بیان دسره مخې ته راوړی ، لیکن هغې سره د قانون ماهرینو چه د اعتراضاتو کوم جوابونه ورکړی دی او اشکالاتو لره ئې چه په کومه طریقه حل کړی دی دهغه حصو یا خو بلیک آوټ کولې کیږی او یا هغې لره

حد درجه کمزوری کولو سره پیش کولې کیږی هم دغه شان د فقهې او حدیث په خلاف انتشار پیدا کولو کښې هم کامیابیږی او د علمیت او تفکر خراج هم قائمولې کیږی.

غرض داچه منکرین حدیث چونکه کلیات او هم بنیادی اصولوکښې د مسلمانانو نه یو جدا جماعت دې ددې وجه نه مسئله زیرِ بحث کښې دهغوی سره خطاب کول خو بالکل بې معنی دې . البته د ساده مسلمانانو د اطمینان دپاره دهغې مسئلې وضاحت او تفصیل ضروری دې ، پس مونږ فنِ میراث سره متعلق د نظامِ اسلامی یو څو اجتماعی اصول ذکر کوؤ او صرف د داسې اصولو په ذکر باندې به اکتفا اوکړئ شی چه دهغې مسئله زیرِ بحث سره ژور تعلق دې.

اول اصل اسلام بلکه هرمذهب او ملت کښې د میراث د تقسیم معیار ضرورت ، حاجت ، او خدمت یا لیاقت یا قائم مقام یا یتیم او قابلِ رحم کیدلو باندې نه دې بلکه داحق چه په کوم بنیاد باندې قائمیږی هغه قرابت دې اوکه فقط په ضرورت او حاجت باندې مدار وې نو د هرسړی د مرګ نه پس به دهغه مالداره ځامن ، نمسی ، پلار ، نیکه ، ښځه ، ورور ، خوریانې وغیره ټول به محروم وو او د کلی فقیران . مسکینان او یتیمان به وارثان جوړیدلې ، همدارنګه وصی به هم د قائم مقام کیدلو د وجه نه کیدلو . دا اصل په مسلماتِ عقلیه کښې داخل او اجماعی او ټولو مذاهبو کښې متفق علیه کیدلو سره د قرآن مجید په نصوصِ صریحه سره هم ثابت دې « **مما ترک الوالدان والاقربون** » او په نورو ټولو متعلقه آیتونوکښې ددې تصریح ده

دویم اصل :چه هرکله د وراثت مدار رشتې او قرابت باندې دې نو ټوله دنیا د آدم علیه السلام د اولاد کیدلو د وجه نه پخپل مینځ کښې د رشتې او قرابت تعلق لری . حالانکه ټولې دنیا ته د وراثت حق ورکول نه عقلاً ممکن دې او نه په یو مذهب کښې هغه قابلِ عمل ګڼلې شوې دې ، لهذا د « الاقرب فالاقرب » قانون مخې ته راځی ، یعنې د قرابت په درجه کښې چه کوم خلق مقدم دی هغوی به مؤخرینو لره کُلاً یا جزءً محروموی ، کوم خلق چه اصولاً وارث کیږی په هغوی کښې د درجهٔ قرابت د تفاوت د وجه نه به حصې متفاوت وی . استحقاقِ ارث کښې د قرب او بُعد تفاوت په لاندینی دلائلو سره ثابت دې:

(۱) « **مما ترک الوالدان والاقربون** » کښې د « اقربون » لفظ .

(۲) د بنوت په علاقه کښې د زیات قرب کیدلو د وجه نه والدینو ته خاص طور باندې د اقربون نه جدا ذکر کول .

(۳) « **واولوا الارحام بعضهم اولی ببعض فی کتاب الله** » (۴) اجماعِ امت

بیا د قُرب او د بُعد د لحاظ دوه صورتونه دی:

(الف) حجب نقصان یعنې قریب ته زیاتې او بعید ته کمې حصې ورکړې شی

(ب) حجب حرمان یعنې د قریب په موجودګئ کښې بعید بالکل محروم پاتې شی . ذوی

الفروضو کښې دا دواړه صورتونه موجود دی . احکم الحاکمین د ذوی الفروضو حصې متعین کولو وخت کښې خپل حکمت سره د قریب په موجودګئ کښې بعید لره کلاً یا جزءً محروم کړې دې . چنانچه د قرب او بعد په لحاظ سره وارثانو لره په دریو مراتبو باندې تقسیم کړئ شوی دی

(۱) ذوی الفروض (۲) عصبات (۳) ذوی الارحام

او بیا په هره مرتبه کښې د قرب او بعد په لحاظ سره درې درجات دی:

(۱) جزء میت (۲) اصل میت (۳) جزء اصل میت

د عصباتو او ذوی الارحامو متعلق دا تقسیم مشهور او کتب متداوله کښې ذکر دې . لهذا مونږ دلته صرف ذوی الفروضو لره دریو درجاتو باندې تقسیموؤ:

ړومبئ درجه :- (جزء میت) په دې کښې لور ، نمسی ، خاوند او ښځه ده ، ځکه چه زوجینو کښې د ولد د وجه نه علاقه د جزئیت پیدا کیږی .

دویمه درجه :- (اصل میت) مور ، پلار ، نیکه ، نیا وغیره لره شامل دې .

دریمه درجه :- (جزء اصل میت) خور او وروراخیافی ، خورعینی او علاتی باندې حاوې دې . په دویمه درجه کښې د مورحصه ۱/۳ په ړومبئ درجه کښې د ښځې حصه د ۱/۲ نه د زیاته ساتلو وجه دا کیدلې شی چه ښځه کښې علاقه د جزئیت من کل الوجوه نشته دې ، همدارنګه د مور حق پرورش ملحوظ دې ، او په دریمه درجه کښې اګرچه د خور عینی اود علاتی حصه ۱/۴ درجه په دوم کښې د مور حصه ۱/۳ اود نیا حصه د ۱/۲ نه زیاته ده مګر دلته د مور اود نیا د قرب داسې لحاظ ساتلې شوې دې چه ډیر وارثان خوریانو لره بالکل محروموی . مور او نیا لره نه شی محرومولې . مور په یو حالت کښې هم محرومه نه ده . نانی صرف د مور په موجودګئ کښې او نیا د مور یا د پلار په موجودګئ کښې محرومیږی . ددې صورت نه سوا په یو حالت کښې هم نیا محرومه نه ده . علاوه ددې نه د مورحصه د ۱/۲ نه کله هم نه کمیږی ، او اخوات چه کله زیات وی نو د هریوحصه د ۱/۲ نه کم هم کیدلې شی ، همدارنګه مونږ پورته بیان کړی دی چه په کوم خاص جزئی کښې یومشکل پیدا کیدلو د وجه نه قانون لره پریخودل بې وقوفتیا ده . غرض دا چه غور کولو سره به معلومه شی چه په دې دریو واړو درجاتو کښې او هم دغه شان دهریو درجې په وارثانوکښې الله تعالی د قرب او بعد لحاظ ساتلې دې . ممکن وو چه د انسان کوتاه نظر یو خاص صورت لره دهغه په خلاف اوګڼلو . لهذا ارشاد اوشو: ﴿ءَابَآؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا﴾ حاصل دا چه ذوی الفروضو کښې قریب بعید لره کلاً یا جزءً محروموی . اول ته حجب حرمان او دویم ته حجب نقصان وئیلې کیږی . عصباتوکښې صرف حجب حرمان وی . حجب نقصان ممکن نه دې . ځکه چه د عصباتو یو حصه هم معین نه ده چه د قریب د وجه نه د بعید حصه

ناقصه شي ، د عصباتو حصه معین نه کیدلو باندې لاندې دلائل دی:

(۱) قرآن یا حدیثو کښې یو حصه هم معینه مذکوره نه ده . حال دا چه قرآن کښې د ذوی الفروضو حصې نهایتِ وضاحت او طوالت سره مفصل بیان کړې شوی دی:

(۲) ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ﴾

(۳) ﴿فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ الثُّلُثُ﴾

(۴) ﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ﴾

حضرت ابن عباس ، مجاهد او قتاده نه روایت دې چه دلته د موالی نه مراد عصبات دی (احکام القرآن للجصاص ج۲ص ۲۲۳)

(۵) حدیث ((من مات وترک مالا فماله للموالی العصبة)) (احکام القرآن ج ص ۲۲۳)

(۶) **عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما عن النبی صلی الله علیه وسلم قال الحقوا الفرائض باهلها فما بقی فهو لاولی رجل ذکر (بخاری، کتاب الفرائض)**

(۷) **ما احرز الولد اوالوالد فهو لعصبته من کان (مسند احمد، ابوداؤد)**

(۸) **فایما مومن ترک مالا فلیرثه عصبته من کانوا (بخاری، کتاب التفسیر)**

(۹) **واجعلوا الاخوات مع البنات عصبة (بخاری)**

(۱۰) اجماع امت

غرض دا چه عصباتوکښې د قرب او بعد لحاظ صرف داسې کیدلې شی چه د قریب په موجودګئ کښې بعید بالکل محروم پاتې شی ، د بخاری روایتِ مذکوره **((الحقوا الفرائض باهلها فما بقی فهو لاولی رجل ذکر))** هم صراحةً ددې مثبت دې حقیقی عصبه صرف هم سړی دی خورد خپل ورور سره ضمناً عصبه جوړیږی . لقوله تعالی (**للذکر مثل حظ الانثیین**) او د لور سره د خور عصبه کیدل صرف حدیث باندې مبنی دې.

د عصباتو په شان د ذوی الارحامو هم څه حصه معین نه ده . بلکه د لاندې په دلائلو سره د قرب او بعد په لحاظ سره مطلقاً استحقاق ثابت دې.

(۱) ﴿وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ﴾

(۲) ﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ﴾ لفظ اقربون کښې د قرابت هره درجه داخله ده خصوصاً په لفظ للنساء سره د ذوی الارحامو د استحقاق زیات وضاحت وشو.

(۳) الخال وارث من لا وارث له (بخاری)

(۴) التمسوا له وارثا او ذا رحم (ابوداؤد)

دریم اصل :- یو سړې هم د بل سړی په ژوند کښې دهغه وارث نه شی کیدلې بلکه د مرګ نه پس استحقاقِ وراثت وی ، دا اصل په لاندې دلائلو سره ثابت دې:

(۱) عقلِ سلیم ، چنانچه د ټولو ادیانو په دې اصل باندې اتفاق دې.

(۲) قانونِ وراثت سره متعلق نصوصِ قرانیه کښې د «**مما ترکن ، مما ترک ، مما ترکتم**» الفاظ بار بار راغلی دی یعنې د قانونِ وراثت د بحث موضوع هم تقسیمِ ترکه دې ، نه یو مال د چا په ژوند کښې ترکه کیدلې شی اونه په هغه مال کښې بحیثیت وارث د چا حق پیدا کیدلې شی.

(۳) ﴿إِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ﴾ (۴، ۱۷۶)

په دې کښې پوره وضاحت دې چه د اقرباء د استحقاقِ وراثت سوال د مورث په مړکیدلو باندې پیدا کیږی نه په ژوند کښې ، غرض داچه دا اصل هم قطعی دې چه د چا په ژوند کښې بل څوک د هغه وارث نه شی ګرځیدلې بلکه دهغه د مرګ نه پس د وراثت حق پیدا کیږی ، برطانوی قانونِ وراثت کښې هم دا اصول هم داسې معمول دی.

څلورم اصل :- ترکه کښې حقِ وراثت صرف د ژوندی وارثانو وی ، د مورث نه وړاندې مړه کیدلو والا وارثان بالکل نه حسابیږی . غوراوکړئ چه قانونِ میراث سره متعلق آیتونو کښې دا الفاظ دی «**للرجال نصیب ، للنساء نصیب ، یوصیکم الله فی اولادکم ، فان کن نساء فوق اثنتین وان کانت واحدة ، ان کان له ولد ، ان لم یکن لکم ولد ، فان کان لکم ولد ، وله اخ اواخت ، فان کانوا اکثرمن ذلک ، لیس له ولد وله اخت ، ان یم یکن لها ولد ، فان کانتا اثنتین ، وان کانوا اخوة رجالاً ونساء**» آیا دا الفاظ مړو او ژوندو ټولو ته شامل دی ؟ آیا دا خبره صرف د ژوندو وارثانو ده یا د مړو هم ده ؟ د مذکوره آیتونو جملو لره مخې ته ایخودلوسره فیصله اوکړئ چه که چرته فلانکې رشته دار وی « نو دا مدعا راویستلې کیدلې شی چه کله مخکښې موجود وو» ، یا فلانکې رشته دار نه وی « نو دا مفهوم هم پیدا کیدلې شی چه د داسې قسم رشته دار بالکل پیدا شوې نه وی ؟» که چرته څوک ددې مدعی وی نو مونږ به هغه ته عربی ژبه او ادب ایزده کولو باندې توجه ورکوو ، ترڅنه پورې یو کس هم د دورِ نبوی نه واخله تر اوسه پورې داسې پیدا شوې نه دې چه هغه ددې نا اشنا اجتهادی مفهوم ګنجائش د چرته نه راویستلې وی . که چرته دې باندې هم د اجتهاد نشه کوزه نه شی نو مونږ به لاندینی نصوص مخې ته ایخودلوسره پوښتنه کؤو چه هغې باندې به ستا مفهوم څنګه منطبق کیدلې شی.

(۱) ﴿وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ﴾ کلاله هغه چا ته وائی چه دهغه

نه پلار ژوندې وی او نه څوئ، نو آیا دلته دا تصور کیدلې شی چه یو سړې بې پلاره د عیسی علیه السلام په شان پیدا شوې وی. ښکاره ده چه پلار وو خو مړشو. لهذا دهغه د وارث کیدلو سوال له بحث نه خارج دې.

(۲) ﴿فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ﴾ آیا والدین دمړه کیدلو په صورت کښې به هم وارثان وی. او مړه موربه هم ۱\۳ حصه اخلی؟

(۳) **حدیث ((الخال وارث من لا وارث له)) (ابوداؤد)** کښې آیا «من لا وارث له» نه دا مراد دې چه د سره دهغه څوک وارث پیدا شوې نه وی یا دامطلب دې چه دماما نه سوا بل څوک یې وارث ژوندې نه وی؟ همدارنګه آیا د خال نه مراد داسې خال هم مراد اخستلې کیدلې شی چه د مورث نه وړاندې مړ شوې وې.

(۴) **عن بریدة رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم جعل للجدة السدس اذالم تکن دونها ام (ابودادو)** آیا «اذا لم تکن دونها ام» نه دا مراد اخستلې کیدلې شی چه د سره ئې مور نشته؟ یایی صفا دا مطلب دې چه مور خوئې وه لیکن د مورث نه وړاندې مړه شوه.

(۵) که چرته نزدې رشته دار لره دمرګ نه پس هم مستحقِ وراثت اوګڼلې شی نو پکار دی چه په دنیا کښې یو سړې هم د چا وارث نه وی، ځکه چه د مرګ نه پس د مورث نفس هغه طرف ته د ټولو نه زیات نزدې دې، لهذا مورث به پخپله دخپل مال وراث شی.

پس په دې معامله کښې پوره امت متفق دې چه د وراثت د حق د بحث تعلق صرف د هغه ورثاؤ سره چه د مورث د مرګ په وخت کښې ژوندی وی، د مورث نه وړاندې د مړه کیدلو والا هیڅ قسمه استحقاق د شریعتِ اسلامی نظامِ قانون کښې نه موندلې کیږی، هم داسې د غیرِ عقلی استحقاق مثال صرف هندوانه رواجی قانون کښې دې، اوس که چرته چاته دا هندوانه قانون خوښ وی نو شریعت لره یریخودلوسره هغه اختیارولې شی لیکن دهغه هندوانه رواجی قانون اجزاؤ لره راوړلوسره د شریعت په قانون کښې پیوند نه شی ورکولې.

پاسنی اصولو، دلائلِ عقلیو، نصوصِ قرانیه، احادیثِ صحیحه او اجماعِ امت نه ثابتیدلو د وجه نه قطعی او یقینی دی چه په هغې کښې ذره قدرې هم د اجتهاد ګنجائش نشته دې، لهذا هر داسې اجتهاد چه په مذکوره اصولو کښې د کوم یو اصل سره معارض کیږی باطل او ناجائز دې، پس اوس موږ دهغه صورتونو تجزیه کؤو چه یتیم نمسی ته حصه ورکولو دپاره پیش کولې کیږی.

اول صورت - نوسې زیات صاحبِ ضرورت او حاجت مند او قابلِ رحم دې او بعضې وقتونو کښې د نیکه په نسبت زیات خدمت ګزار یا لائق وی. دا صورت د اصلِ اول سره معارض دې یعنې د وراثت استحقاق ضرورت، حاجت او قابلِ رحم کیدلو یا خدمت او لیاقت باندې مبنی نه دې بلکه

دهغې معيار په قرابت او رشته دارئ باندې دې ، منکرينِ حديث شاذاونادر په کوم يو خاص صورت کښې د جذبهٔ رحم د وجه نه د قرآن قطعي اصل لره معارض کول غواړی . تفصيلی جزئياتو کښې ډير د رحم مواقع موندلې کيږی ، مثلاً زوجه مفقود . عدة ممتدة الطهر ، منکوحهٔ صغير، مطلقه ثلاث وغيره صورتونوکښې بعضې کرت ښځه غريبه او مسکينه کيږی اودهغې څوک رشته دار يا کفيل هم موجود نه وی ، خودِ ميراث کښې ددې ډير مثالونه موجود دی چه دهغې د وجه نه که چرته معاذالله د حديثو او اجماع انکار هم اوکړئ شی نو قرآنی قانون کښې هم د داسې صورتونو نه نجات نشته دې مثلاً د نر اولاد (خواه هم نوسې وی) د وجه نه خورعينيه محروميږی . خصوصاً چه کله دا خور کونډه وی ، بال بچ لری . ددې خاوند څه ترکه نه وی پريخودلې هم داسې هغه نمسی چه دهغوی مور دخپل پلار په ژوند کښې وفات شوی وی ، په داسې صورتونوکښې هم به ستاد رحم جذبه رااوچتيږی او تاسو به وائې چه د الله قانون داسې بې رحمه نه شی کيدلې . حضور صلی الله عليه وسلم د کونډو او رنډو د پناه ځائ وو ، غرض دا چه نه صرف په ميراث کښې نکاح ، طلاق ، رضاعت ،کفالت وغيره کښې هم تاسو ته به ډيرجزئيات مواقعِ رحم په نظر راشی ، پس که چرته ستاسو د رحم جذبې ته کولاؤ اجازت ورکړئ شی نو دا جذبه به قطعی اصولو لره ماتولوسره ټول نظامِ اسلامی لره به درهم برهم او د قانون اساس لره به ټکرټکرې کړی ، منکرين حديث دا سوچ نه کوی چه اولاً د يتيم نمسی د وراثت مسئله فی صدی په څومره صورتونو کښې پيش راځی ، او بيا په څومره صورتونوکښې نمسی پخپله بالغ او کاروبار کښې د مستقل آمدنئ مالک کيږی يا دخپل پلار نه ورته ډيره ترکه پاتې کيدلو سره لری . علاوه ددې نه نيکه پخپل ژوند کښې څومره چه غواړی يتيم نمسی ته ورکولې شی . بلکه قرآن اوحديث ځائ په ځائ ددې ترغيب ورکړې دې او ورسره د خاندانی قرابت جذبات هم دهغه مؤيد کيږی . که چرته په ژوند کښې ورنه کړئ شو نو ثلثِ مال پورې وصيت کولې شی بيا تعجب په دې باندې دې چه دهغه خلقو نظرِ رحم صرف هم په يتيم نمسی باندې مرکوز دې هغه طرف قطعاً توجه نه ځی چه د انتقالِ اراضی په وخت ورور د خپلو خوريانو نه او ځوئ دخپلې مور نه د دستبردارئ بيان ورکوی او رشوت خور افسرموقع د غنيمت ګڼلوسره ټول هرڅه ورکړی ، که چرته په تاسو کښې هم داسې جذبه د رحم پيوست ده نو د داسې بيچارګانو مائندو او خويندو متعلق ولې قانون نه پاس کوئ؟ حالانکه د مستوراتو د حقوقو د حفاظت متعلق ارشاد دې «**وللنساء نصيب مما ترک الوالدان والاقربون**» قرآن کريم کښې هرځائ د سړو په احکامو کښې ضمناً ښځو لره هم داخلې کړئ شوی دی ، مګر دلته د اهتمام دپاره د زنانو حکم مستقل اوفرمائيلو او بيا مزيد تاکيد دپاره ئې د «**نصيب منه**» په ځائ «**نصيب مما ترک الوالدان والاقربون**» لره مکرر راوړلې شو ، بيا د «**نصيبا مفروضا**» نه واضحه شوه چه مستحق ته دهغه حصه بعينه بکمالها ورکول فرض ده ، همدارنګه به هغې کښې

په دې باندې هم دلیل دې چه وارث که چرته خپله حصه نه اخلی یایی پرېږدی نو بیا هم دهغه حق نه ساقطیږی . د مذکوره آیت علی الاعلان خلاف ورزی کولې کیږی مگر ددې متعلق د جناب د غیرت رگ ټوپونه نه وهی . حالانکه د هغوی په غیږو کښې بعضې وخت یتیم وی ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ پخپله د یتیم نمسی هم همدردی داده چه د قرآن قطعی قانون لره د معارض کولو په ځایٔ د مستوراتو د حقوقو حفاظت اوکړیٔ شی د یتیم نمسی مور ته چه د ډیرو طرفونو نه حصه ملاؤ شی نو هغه خوشحالیږی نو د هیچا به غریب پاتې نه شی . علاوه ددې نه که چرته یتیم نوسې محتاج وی نو ترڅو پورې چه هغه نابالغه وی یا شل وی نو دهغه مصارف شرعاً دهغه په تره باندې واجب دی . که چرته خدانخواسته یو صورت هم اونه کړیٔ شی نو بیت المال به د ټولو مساکینو اود محتاجو د مصارفو کفیل وی . اسلامی قانون لره مکمل طور باندې د نه جاری کولو د وجه نه که چرته د ملک یتیمانان آفت کښې مبتلاوی نو ښکاره ده چه د هغې ذمه داری د قانونِ اسلامی په ځایٔ هغه قانون ساز مجلس باندې ده دچا په لاس کښې چه دهغې نفاذ دې ، پس تاسو ته که چرته واقعی یتیم نمسی باندې شفقت دې نو اسلامی قانون پاس کړیٔ .

په ذکر شوو صورتونو سره معلومه شوه چه د منکرینِ حدیث دا سوال چه د یتیم نمسی د معاش صورت به څه وی ؟ بالکل باطل دې . قانونِ وراثت یا وصیت د ټولو انسانانو د پرورش ذمه دار نه عقلاً کیدلې شی نه شرعاً که چرته د خلقو د معاش مدار هم په وراثت باندې شی نو په کروړونو انسانان داسې دی چه دهغوی مورث هیڅ ترکه نه پرېږدی نوچه کوم انتظام دهغوی د معاش وی هغه به د یتیمانانو د معاش هم وی .

دویم صورت :- که د شریعت په قانونِ میراث کښې د تقدم او تاخر ضابطه بالکل ختمه کړیٔ شی نو یتیم نوسې به د ځامنوسره شاملیدلوسره میراث اومومی . دا صورت اصلِ دوم یعنې د «الاقرب فالاقرب» قانون سره ټکر خوری زمونږه ددې اجتهادی اقدام اثر به نظام قانون لره پخپله منګل کښې واخلی . یعنې اوس به دیو سړی په مرګ سره دهغه ټول رشته داران وارثان وی . خواه که درجه قرابت کښې څومره تفاوت وی ددې صورت په اختیارولو کښې اجماع خو څه کوې په خپله نصوصو باندې به اوبه توئ شی .

دریم صورت :- «**يوصيكم الله فی اولادكم**» که د «اولاد» د لفظ لاندې ځامنو . نوسو . کړوسوټولو لره جمع کړیٔ شی او ټولو ته هم په یو درجه کښې راوړلوسره هغوی باندې علی السویه تقسیم کړیٔ شی ، دا اجتهادی تجویز هم د اصلِ دوم یعنې د « الاقرب فالاقرب » قاعده کلیه باندې لاس صفا کوی . لفظِ اولاد عربی لغت او محاوره کښې حقیقةً بلاواسطه د اولاد دپاره

ونیلې کیږی . اګرچه کله توسعاً د اولاد په اولاد باندې هم اطلاق کیږی . لکه څنګه چه «**فان لم یکن لهن ولد**» کښې لفظ ولد عام دې «روح المعانی» «**یوصیکم الله فی اولادکم**» کښې لفظ اولاد لره عام اخستل نه اصولی طور باندې معقول دی نه چه قریب او بعید ته یوشان حصه ملاؤ شی او نه په عهدرسالت کښې اونه د خلفائې راشدینو اونه په مابعد کښې چرته داسې عمل اوشو او نه په پوره امت محمدیه کښې څوک ددې قائل دې . تاسو چه هرکله دا اصول تسلیموئ چه د پلار په موجودګئ کښې نوسې دخپل نیکه وارث نه دې ځکه چه اقرب الی المیت ددې نوسې پلار دې لهذا هم هغه اصل وارث دې نو په دې سره معلومه شوه چه نوسې ته د پلار په وسیع مفهوم کښې داخلول مجاز دې اود حقیقت په موجودګئ کښې مجاز طرف ته رجوع نه کیږی که چرته د پلار په مفهوم کښې نوسې حقیقةً داخل وی نو د پلار په موجودګئ کښې هم نمسی ته ضرور حصه ورکول پکار دی .

څلورم صورت :- د ذوی الفروض په شان ځوئ او نمسی کښې هم د قرب او بعد لحاظ ساتلو سره ځوئ ته دې زیاته حصه ورکړئ شی او نمسی ته کمه . دا صورت هم د اصلِ دوم سره ټکره خوری اصلِ دوم کښې مونږ بیان کړی دی چه عصباتو کښې حجب نقصان ممکن نه دې بلکه دهغوی حصه نه معین کیدلو د وجه نه په هغوی کښې د «الاقرب فالاقرب» قانون جاری کولو صرف دا صورت دې چه د قریب په موجودګئ کښې بعید بالکل محروم پاتې شی که چرته تاسو بلحاظ قرب اوبعد ځوئ او نمسی لره کم اوزیات حصه ورکول غواړئ نودهغې کمئ بیشئ معیاربه څه وی ؟ آیا نشئ اجتهاد کښې د عصباتو متعلق «**للذکرمثل حظ الانثیین**» کښې بیان شوی غیرِ معینو حصولره معین کولو اود قرآن د قانون مخالفت کولو ګنجائش دې ؟ بیا مونږ یتیم نمسی لره د ظلم نه د بچ کولو مدعیانو نه پوښتنه کؤو چه بعید لره که چرته د قریب په حصه کښې شریک کړې شی نو ایا په هغې کښې قریب باندې ظلم نه دې چه یتیم نمسی ته خو حصه ورکړئ شوه مګر د ژوندی ځوئ اولاد لره محروم کړئ شو چه په درجه کښې د یتیم نمسی مساوی دې اودهغه پلار ته چه څه ملاؤ شوی دی هغه په حقیقت کښې هغوی ته نه دې ملاؤ شوې او دا هم څه لرې نه ده چه آئنده هم هغه هغوی ته ملاؤ نه شی او که چرته ملاؤ هم شوه نودخپل پلار د ترکې په حیثیت سره به ملاویږی چه دهغې نه یتیم نوسې هم محرومه نه دې . مطلب دا چه یتیم نمسی باندې رحم کولوسره قانونِ شرعی کښې ترمیم کول په ډیرو خلقو باندې به د بې رحمئ سبب جوړیږی او د ټولو نه لوئ ظلم به پخپل نفس وی چه احکم الحاکمین اودهغه د رسولِ امین صلی الله علیه وسلم په اصل قانون کښې خلاف ورزی کوی .

پنځم صورت :- نظریه د قائم مقامئ . یعنې کوم تعلق چه بالواسطه کیدلو د وجه ه مرتبه ثانی باندې کیږی هغه د واسطې د مینځ نه برطرفه کیدلو باندې مرتبهٔ اول باندې راځی . وئیلې کیږی

چه فقهاءِ متقدمینو ټپخپله د قائم مقامئ نظریه اختیار کړې ده لکه د حضرت ابوبکر او د ابن عباس قول «الجد اَب» لاندې د پلار حصه نیکه طرف ته منتقل کیږی چه هرکله د پلار خالی ځائ لره نیکه ډکولې شی نو د ځوئ خالی ځائ لره نوسې ولې نه شی ډکولې . دا صورت هم د اصلِ دوم سره ټکره خوری او نمسی لره په نیکه باندې قیاس کول باطل دی . د تره په موجودګئ کښې نمسی لره د ځوئ قائم مقام کولوسره د تره برابرکولوسره د «الاقرب فالاقرب» قانون ماتیږی او نیکه لره د پلار قائم مقام کول ددې قانون مطابق دې حقیقت دادې چه د یو سړی ځامن ډیرکیدلې شی . مګر پلاران متعدد کیدلې نه شی بیا به دا سوال کیدلو چه آیا په ډیرو پلارانو کښې دیوپلار په مرګ باندې دهغه پلار دهغه قائم مقام کیدلوسره دنورو پلارانو سره شریک کیدلې شی یا نه ؟ د «الاقرب فالاقرب» دقانون حاصل دادې چه درجهٔ اول کښې چه ترڅو پورې یو فرد هم موجود وی د درجه دوم یوسړې به هم نه وارث کیږی. درجه اول کښې که چرته څوک موجود نه وی نود درجه دوم افراد به د درجه اول قائم مقام کیږی . هم دا قانونِ اصول او فروعو کښې دواړه طرفه جاری کیږی . لهذا ترڅو پورې چه یو ځوئ موجود وی نوسې وارث نه شی کیدلې . چنانچه اصولو کښې هم چه کله نیا مړه شوی وی اودهغې مور ژوندئ وی او نانی هم موجوده وی نو د نیا مور ته دنیا قائم مقام کولوسره د نانا سره په سدس کښې شریکولې نه شی او پلار چونکه هم یو کیدلې شی ددې وجه نه دهغه په عدمِ موجودګئ کښې درجه اول خالی کیدلو د وجه نه درجه دوم کښې نیکه لره دهغه قائم مقام کولوسره میراث ورکولې کیږی . غرض داچه د پلار په مرګ باندې نیکه لره دهغه قائم مقام ځکه کولې کیږی چه درجه اول خالی ده او د تره په موجودګئ کښې نمسی لره د ځوئ قائم مقام ځکه نه شی کولې چه درجه اول خالی نه ده بلکه په هغې کښې تره (د مړی ځوئ) موجود دې . که چرته تره نه وی نو نوسې به هم د ځوئ قائم وی . منکرینِ حدیث دا عجیبه ضابطه ایجاد کړې ده چه هغه ابعد وارث چه مړی طرف ته بالواسطه منسوب وی .د واسطې په فوت کیدلو باندې د اصل

واسطې قائم کیدلوسره د مړی اقرب جوړیږی ، شعر: بریں عقل ودانش باید گریست

د ټولو اهلِ عقل په نزد دکوم رشته دار قرابت چه مړی سره بلاواسطه وی هغه ته اقرب وئیلې کیږی اودچا تعلق چه یو واسطې سره وی هغه ابعد وی. برابره خبره ده که دا واسطه ژوندئ وی یا مړه . ځکه چه د واسطې ژوند اود مرګ د رشتې د نوعیت اودهغې د قرب او بعد سره متعلق څه تعلق نشته دې . کوم سړې چه قرابت بالواسطه ساتلو د وجه نه ابعد دې هغه ځنګه د واسطې په ژوندکښې ابعد دې هم دغه شان د واسطې مړ کیدلو نه پس هم هم ابعد پاتې کیږی دهغه د رشتې اود قرابت نوعیت نه بدلیږی هغه اوس هم ابعد دې . البته د اقرب نه موجود کیدلو باندې د ابعد کیدلو باوجود هغه لره وارث تسلیمولې کیږی او بیا تعجب دادې چه دا خلق د تره په موجودګئ

کښې نمسی لره د یتیم کیدلو په باعث میراث ورکوی . پس هرکله چه نمسی ته یتیم وئیلې کیږی نو دا دعوی باطله شوه چه د ځوئ په مرګ باندې هغه د یتیم ځوئ قائم مقام شو او هغه ته د ابن کیدلو درجه ملاؤ شوه . چه کله نمسی لره ځوئ ګڼلې کیږی نو هغه ته یتیم ولې وئیلې کیږی ؟ غرض دا چه د اهلِ عقلو اجماع ده چه واسطه فوت کیدلو سره ابعد اقرب نه کیږی .

حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه لور ته نیم . نمسی ته سدس او باقی دې خور ته ورکړې شی (بخاری ص ۹۹۸)

په دې سره معلومه شوه چه لور او نمسئ برابر نه دی . ددې حدیث نه د نمسی په وراثت باندې داسې استدلال کولې کیږی چه کله د لور په موجودګئ کښې نمسئ وارثه ده نو د لور په موجودګئ کښې نوسې ولې نه وارث کیږی ؟ دا قیاس په څو وجوهو سره باطل دې .

(۱) رسول الله صلی الله علیه وسلم لورته ۱\۲ او نمسی ته ۱\۶ حصه ورکړه او تاسو ځوئ او نمسی لره برابر ساتئ .

(۲) که چرته ځوئ لره په لور باندې قیاس کړئ شی نوڅنګه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د لور په موجودګئ کښې خورلره هم وارثه جوړه کړه هم دغه شان تاسو ته پکار دی چه د ځوئ په موجودګئ کښې هم خورلره مه محروموئ .

(۳) د مؤنث اولاد ټوله حصه ۲\۳ ده . یو لور چونکه د ۱\۲ مستحقه ده لهذا باقی ۱\۶ نمسی ته ملاویږی دې دپاره چه ۲\۳ حصه پوره شی ، چه کله زیاتې لورګانې وی نو چونکه ټوله ۲\۳ په هغوی کښې تقسیمیږی نو ددې وجه نه نمسی محرومه پاتې کیږی . ځوئ چونکه د ټول مال مستحق دې ددې وجه نه دهغه څخه څه نه پاتې کیږی چه باقی نوسو ته ورکړئ شی .

(۴) یو ځوئ د دوو لورګانو په ځائ دې . پس چه کله د دوو لوریانو په موجودګئ کښې نمسئ وارثه نه جوړیږی حالانکه لورګانې د ټول مال مستحقې نه دی نو ځوئ چه د ټول مال مستحق دې په طریقِ اولیٰ سره به نمسی لره به محروموی .

(۵) لور او نمسی په ذوی الفروضو کښې دی ددې وجه نه حجب نقصان جاری کیدلې شی او ځوئ او نوسې عصباتو کښې دی . په هغوی کښې د « الاقرب فالاقرب » قانون صرف د حجب حرمان په صورت کښې جاری کیږی . حجب نقصان ممکن نه دې .

شپږم صورت :- د منکرینِ حدیث د نظرئې دقائم مقام کیدلو هغه بل تصوراختیارکړې شی چه د هندوانو د رواجی قانون نه ماخوذ دې او په اخباری بحثونوکښې زیات وقت پیش کولې کیږی همدارنګه کوم باندې چه د محمداقبال چیمه ترمیمی مسوده قانون مبنی دې چه هغه د پنجاب پارلمان کښې پیش کړې دې . یعنې دا تصور چه یتیم نوسې اګرچه په خپله وارث نه دې لیکن هغه د خپل پلار حصه د نیکه نه د اخستلو حق دار دې . دا صورت د دریم اوڅلورم اصل سره ټکر

خوری .یعنې هغه تصور لره قبلولو دپاره به مونږ ته د شریعت دا بنیادی اصول ختمول ضروری وی چه د یو سړی په ژوند کښې دهغه په مال باندې دچا د میراث حق نه کیږی او دا اصول به هم ختمول وی چه د ترکې د تقسیم په وخت کښې د ژوندیو وارثانو سره یو مړ وارث لره مستحق نه شی جوړیدې. که چرته ددې دوو اصولو نه آزاد پاتې کیدلوسره قانون جوړکړئ شی نو صرف د نمسی دپاره دهغه مړ پلار لره به ژوندې کول نه وی بلکه د هرې ترکې د تقسیمولو په وخت کښې به جمله ممکن وارثانو لره ژوندی فرض کولې کیږی او په دې طریقې سره چه کوم رشته هم فوت شوې وی هریو ته به حصه ورکول وی .د قرآن او حدیث . اجماع اود عقل سلیم خلاف که چرته دې اجتهاد لره زیرِ عمل راوړلې شی نو د ترکې تقسیم ممکن نه دې . جمله وارثانو باندې تقسیمول لا پریږده صرف د دوو رشته دارانو مال په خپل مینځ کښې ترقیامته پورې به تقسیم نه کړئ شی . فرض کړئ چه د زید خوئ بکرچه صاحبِ اولاد دې د زید نه وړاندې مړ شو . ددې وجه نه د بکر دمال نه ۱/۲ زید ته ورکړئ شوه بیازید فوت شو نو هم دامال به دهغه مړخوئ بکر ته ملاویږی . بیا د بکر ترکه تقسیمولو په وخت دهغې نه ۱/۲ د بکر مړپلار زید ته ورکولې کیږی او زید نه بیا مړ خوئ بکر ته . هم دغه شان د پاس نه لاندې ته اود لاندې نه پاس ته دا تسلسل بالکل ختمیږی نه او مال تقسیمولوسره سره به اجزائې لاتتجزی پورې ورسیږی .آخر دا دور د اجزاء لا تتجزی د کرشمو دور دې بیا خو به په ټوله دنیاکښې ددې اجتهاد مشهور شی . د اسلامی قانون به لوئ قدر اوقیمت شی اود ملایانود حماقتونو اصلاح کولو والا استاذانو دماغ به په سروزرو کښې تللې کیږی.

پورتنی تفصیل سره ښکاره شوه چه د یتیم نمسی د وراثت متعلق چه کوم صورت هم اختیارولې کیږی ټول په ټوله د نظامِ اسلامی د کلیاتو خلاف دی . او قرآن . حدیث . اجماع او عقل سره ثابت شوی د قطعی اصولو اساس لره ټکرې ټکرې کوی . لهذا په هغه صورتونوکښې یوصورت لره اختیارول نظامِ اسلامی لره صدمه رسول دی . دحضورصلی الله علیه وسلم نه واخله ترننه پورې څوارلس کلن اسلامی تاریخ کښې یو جزئیه هم منکرینِ حدیث دخپلې نظرئې په تائید کښې پیش نه کړئ شو حالانکه په دې اوږده مده کښې به په سلګونو بلکه په زرګونو صورتونه داسې قسم علمائے مجتهدینو ته مخې ته راغلی وی، دهغې په عکس د خوئ په موجودګئ کښې د نمسی وارث نه کیدلو باندې بالاختصار لاندې دلائل لیکلې کیږی :

(۱) د عقل او د قرآن کریم په متعددو آیتونوسره ثابت شوې قانون «الاقرب فالاقرب» چه دهغې تفصیل پورته تیر شوې دې

(۲) الحقوا الفرائض باهلها فما بقی فهو لاولی رجل ذکر (بخاری ومسلم)

(۳) عن علی مرفوعاً الرجل یرث اخاه لامه وابیه دون اخیه لابیه ، (رواه الترمذی وابن ماجة والدارمی

(مشکوة) چه کله د سکه (اعیانی) ورورنو په موجودګئ کښې علاتی وارث نه دې نو وراره به په طریقِ اولی وارث نه وی حالانکه منکرینِ حدیث په دې باندې هم اصرار کوی

(۴) **قال زید ولد الابناء بمنزلة الولد ان لم یکن دونهم ولد ذکرهم کذکرهم وانثاهم کانثاهم یرثون کما یرثون ویحجبون کما یحجبون ولا یرث ولد الابن مع الابن (بخاری)** دا د حضرت زید بن ثابت رضی الله عنه فتوی ده چه اعلم بالفرائض دی (طبقات ابن سعد ومسند احمد)

او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زمانه کښې کاتبِ وحی او عهدِ صدیق کښې جامع القرآن او عهدِ عثمان کښې ناسخِ مصحف دې (بخاری)

د ځوارلسمې صدئ مجددینو دلته یو عجیبه نکته پیدا کړې ده. یعنې «لا یرث ولد الابن مع الابن» کښې ولدالابن نه صرف هغه نوسې مراد دې چه دهغه پلار ژوندې وی او هغه باندې د اصولِ فقهې دلیل پیش کولې کیږی چه الابن چه د معرفې په صورت کښې مکرر راوړلې شوې دې د احنافو د اصولو مطابق دهغې نه عینِ اول مراد دې. مګر هغوی په دې نه پوهیږی چه فقهاء هغه قاعده کلیه نه ګرځوی. بیا تعجب دادې چه په کوم اصولِ فقه باندې د استهزاء او مسخرو کولو دپاره دا نوې اسلام رابښکاره کیږی ددې نه استدلال هم کوی، حال دا چه دهغه په شروع کښې «اذالم یکن دونهم ولد» کښې ولد نکره راغلې ده. او بیا د بخاری ترجمة الباب هم عام دې او ماقبل کښې مرفوع حدیث هم عام دې، دا خلق ګویا مطمئن وو چه څوک زحمت کولو سره بخاری اوچت کړی اودهغې غلا او بددیانتی ښکاره کړی. هغوی ته دا هم معلومه نه ده چه که چرته هم دا مراد وې کوم چه خلق بیانوی نو دهغې دپاره به عبارت داسې وې «لایرث الابن مع ابیه».

(۵) عینی شرح بخاری او موطا کښې د ابن په موجودګئ کښې د ابن الابن محروم کیدلو باندې اجماع منقول ده د موطا عبارت دادې: **((الامر المجتمع علیه عندنا (الی قوله) فان اجتمع الولد للصلب وولد الابن فکان الولد للصلب ذکر فانه لامیراث معه لاحد من ولد الابن فان لم یکن فی الولد للصلب ذکر وکانتا اثنتین فاکثر من ذلک من البنات للصلب فانه لامیراث لبنات الابن معهن الا ان یکون مع بنات الابن ذکر. الخ)) (موطا مالک)**

(۱) «**للذکر مثل حظ الانثیین**» او «**ان کانت واحدةً فلها النصف**» نه صفا ښکاری چه دمړی کله فقط یوه لور وی نو هغه به صرف د نصف حقداره وی او که چرته هغې سره نوسې هم وی نو باقی نصف به هغه وړی. پس چه کله الله تعالی دیو هلک دپاره د دوو جینکو برابر حصه مقرر کړې ده او یواځې جلئ دپاره ئې نیمه مقرر کړه نو د یواځې هلک دپاره د نیم دوه چنده کیدل ښکاردی چه کل دې. چه کله تنها خوئ د ټول مال مستحق شو نو نمسی او نمسئ به محرومه پاتې کیږی.

(۷) رسول الله صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه لورته نصف ، نمسی ته سدس او خور ته به باقی ملاویږی (بخاری) په دې سره معلومه شوه چه د لور او نمسی په شان خوئ او نمسی کښې هم مساوات نشته . په دې حدیث سره د منکرینِ حدیث د استدلال جواب تیرشوې دې.

کله دا سوال پیدا کیږی چه آخر د یتیم نمسی دپاره به صورتِ معاش څه وی ؟ ددې جواب اود معاش د صورتونو تفصیل د اول صورت لاندې تیرشوې دې . که چرته اووئیلې شی چه نن سبا دبیت المال د نه موجود کیدلو د وجه نه دهغوی گذاره مشکل ده نو ښکاره ده چه دهغې حل دا نه شی کیدلې چه اسلامی قوانینو لره هم ختم کړئ شی . بلکه د هغې واحد علاج دادې چه د داسې ترمیمونوپیش کولو په ځائ هغه قوانینِ شرعیه لره نافذکړی چه دهغې په ذریعې سره د یتیمانانو او غریبو کفالت اوشی او دپنجاب قانون ساز پارلمان ته زمونږه مشوره ده چه هغوی په دې قانونِ شریعت کښې چه په اجماعِ امت سره ثابته ده د ترمیم خطرناک اقدام هیڅری اونه کړی . په دې مسئله کښې دمسلمانانو ټول جماعتونه حنفی ، شافعی ، مالکی ، حنبلی او اهل حدیث وغیره ټول متفق دی په دې کښې اختلاف کولو والا صرف داسې یو څو کسان دی چه قرآن لره د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلیماتو نه جدا کولوسره دخپلو خواهشاتو تابع جوړول غواړی . دهغه خلقو دمسلمانانو په مقابله کښې نه څه شمیرشته اونه څه علمی یا عملی حیثیت لری . د حکومت د طرف نه د داسې قسم خطرناک اقدام دهغوی د اسلامی حیثیت منافئ دې .

د میراث په اصولو باندې د منکرینِ حدیث د اعتراضونو جوابونه

اول اعتراض :- قرآن د وصیت پوره پوره حق ورکړې دې او چرته ئې دا نه دی لیکلی چه وصت صرف ۱۱۳ حصه مال کښې کیدلې شی . الله تعالی د وصیت په حکم کښې چرته دا اونه وئیل چه وصیت صرف ۱۱۳ حصه کښې کیدلې شی لیکن ملا وائی چه نه تاسو وصیت صرف ۱۱۳ حصې پورې کولې شئ ، یعنې (معاذالله) الله تعالی ته دومره خبره هم نه ورتلله چه وصیت ئې ۱۱۳ حصه کښې کړې وې هغه ددې دپاره هم د روایاتو محتاج شو .دادې د ملاً روایاتی مذهب (طلوع اسلام جون ۵۲، ص ۲)

جواب :- د وصیت حکم په ټول مال کښې نه جاری کیدلو ته روایاتی مذهب گرځول یا د ملا لاپې وئیل محض حماقت دې ﴿ لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ﴾ کښې صفا ارشاد دې او نهایتِ تاکید کړئ شوې دې چه د مړی په ترکه کښې بهرحال د وارثانو حق ثابت دې چه دهغې نه ښکاره دې چه د کل مال وصیت به هیڅ کله نه نافذ کیږی. او بیا ﴿ وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ

﴿وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ کښې هم د ټول مال د وصيت نه صراحةً منع کړې شوې ده . ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ﴾ کښې لفظ بالمعروف نه معلومه شوه چه د ټول مال وصيت جائز نه دې . تعجب دې د قرآن د پيژندونکو مدعيانو سترګې دهغه آيتونو نه برېښېږی چه دهغوی د اوهامو خلاف وی ، احاديثو کښې د ۱۱۳ حصې تصريح موجود ده . اوګورئ :

عن سعد بن ابی وقاص رضی الله تعالی عنه قال مرضت بمكة مرضا اشفيت منه على الموت فاتانی النبی صلی الله عليه وسلم يعود فقلت يارسول الله ان لی مالا كثيرا وليس يرثنی الا ابنتی افاتصدق بثلثی مالی فقال لا .قال فالشطر قال لا قلت فالثلث قال الثلث كثير انك ان تركت ولدك اغنياء خير من ان تتركهم عالة يتكففون الناس وانك لن تنفق نفقة الا اجرت عليها حتى اللقمة ترفعها الى فی امراتك الخ (بخاری)

د وصيت ۱۱۳ حصه کښې منحصر کيدل احاديثِ متواتره سره ثابت ده (احکام القرآن للجصاص ص ۱۱۸ ج۲) او په دې باندې د امت اجماع ده (نووی شرح مسلم ج۲ ص ۳۹) د حديثِ مذکوره نه لاندې مسائل مستنبط کيږی :

(۱) د ثلث ۱۱۳ نه زيات وصيت جائز نه دې .

(۲) مستحب دادې چه د ۱۱۳ نه هم کم وصيت اوکړئ شی ځکه چه حضورصلی الله عليه وسلم ثلث ته کثير وئيلې دې .

(۳) چه کله مال کم وی او ورثاء هم محتاج وی نو افضل دادې چه بالکل وصيت اونه کړی ، ((لقوله صلی الله عليه وسلم انك ان تدع ورثتك اغنياء خير من ان تدعهم عالة يتكففون الناس)).

(۴) چه کله څوک وارث نه وی نو د ټول مال وصيت صحيح دې . ځکه چه زيات وصيت صرف د ورثاؤ د حق د وجه نه ناجائز دې .

(۵) صدقه فی مرض الموت هم دوصيت په حکم کښې ده ځکه چه دحضرت سعد سوال د صدقې په باره کښې وو . بعضې رواياتوکښې د وصيت لفظ دې ، تطبيق دادې چه ړومبئ ئې وصيت بجميع المال اوکړو . چه کله حضورصلی الله عليه وسلم منع اوکړه نو د ټول مال د تصدق اراده ئې ښکاره کړه په دې باندې حضورصلی الله عليه وسلم اوفرمائيل چه صدقه هم په حکم د وصيت کښې ده .

د معلم الکتاب والحکمة صلی الله عليه وسلم ارشادات ګرامی ثابت بالتواتر نه انحراف کول او اجماع امت لره معارض کول او قرآن کريم کښې دخپلو خواهشاتو مطابق تحريف کول د منکرينِ حديث د مبارک اسلام طلوع ده ، هم ددې وجه نه مونږ وړاندې هم ليکلی دی چه دهغوی اختلاف د

مسلمانانو سره اصولی اختلاف دي ، ترڅوپورې چه دا خلق د اسلام اصولو لره قبول نه کړي هغه وخته پورې دهغوی سره یو جزئی مسئله باندې بحث کول عبث دی

دويم اعتراض :- د ټولو نه لوئ افسوس ناک صورت داچه دهغه قانون په رو سره دا تسليمول پيښيږی چه (معاذالله) الله تعالی د څلورم جماعت ماشومانو هومره حساب نه پيژنی هغه اصولو لره ماشوم هم پيژنی چه کله يو څيز لره مختلفو حصو کښې تقسيم کړې شی نود ټولو حصو حاصل جمع يو (۱) راتلل پکار دی ، که چرته حاصل جمع يو نه راځی نود رياضی د ابتدائی قاعدې مطابق دا تقسيم غلط دې مثلاً (۱۱۲ + ۱۱۴ + ۱۱۴ - ۱) ، دا تقسيم صحيح دې ليکن (۱۱۲+ ۱۱۲+ ۱۱۳- ۴۱۳) ، دا تقسيم غلط دې ځکه چه ددې حصو مجموعه يو نه بلکه (۱.۱۱۲) ، ده (طلوع اسلام جون ۵۲ء ص ۲۳)

جواب :- منکرينِ حديث لره الله تعالی د قرآن او حديثو د علم او په هغې باندې د عمل نه خو محروم ساتلی دی مګر اوس ښکاره شوه چه د انکارِ حديث اود رسول الله صلی الله عليه وسلم د دښمنی په شان د جرم نتيجه داده چه د حساب ابتدائی قواعدو د پيژندلونه هم قاصر دی ، د حساب په تفاصيلو کښې ډيرو ځايونو کښې داسې صورتونه پيش راځی چه د حصو مجموعه د مخرج نه زياتيږی ، چنانچه داسې مواقعو باندې حصو لره د اندازې مطابق کمولوسره مخرج کاملولو دپاره اهلِ حساب مختلف قوانين او طريقې ليکلی دی ، که چرته په حساب کښې داسې صورتونه ممکن نه دی يا وقوع کښې نه راځی نودهغه قواعدو او طريقو وضع کولو څه حاجت وو ؟

حقيقت دادې چه تفصيلی او جزئی صورتونو کښې د مستحقينو د کمی اوزياتی د وجه نه که چرته په حصو کښې څه فرق راشی نودهغې د وجه نه د سهامو په کلياتو باندې هيڅ اعتراض نه شی کيدلې ، لږ غور اوکړئ که چرته مړی باندې ديو سړی زر روپئ قرض وی اود بل پنځوس روپئ . يا مړی ديو سړی دپاره د زرو روپو وصيت کړې وی او د دويم دپاره ئې پنځوس روپئ . حالانکه دمړی ټوله ترکه صرف زر روپئ ده نو آيا په دې صورتو کښې تاسو د عول نه سوا بله طريقه اختيارولې شئ ؟ همدارنګه د رد په صورتونو کښې هم (نعوذبالله) تاسو به الله تعالی باندې د جهالت حکم اولګوئ ، مثلاً د جلئ حصه په قرآن کښې ۱۱۲ ده اود مور ۱۱۶ مګر چه کله يو دويم وارث نه وی نو تاسو به وائې واه الله تعالی د ترکې د تقسيم ښائسته طريقه ايجاد کړه او داسې غلطی ئې اوکړه چه څلورم جماعت والا ماشومان هم هغه پيژنی ، يعنې د کسرونو جمع پوره يو نه (۱۱۲ + ۱۱۶ = ۲۱۳) ، دا تقسيم غلط دې او که چرته صرف يو جلئ وی نو زيات تعجب به وی چه الله تعالی کُل ترکې لره داسې تقسيموی چه جلئ لره ۱۱۲ ورکړئ اوبس . معاذالله الله تعالی په ټول څيزکښې صرف يو کسر (۱۱۲) پيژندلې دې ګويا د الله په نيز (۱۱۲) او (۱) کښې څه فرق نشته دې ، د مکتب په ابتدائی کتابونو کښې دحضرت علی رضی الله عنه د قضاء يو واقعه درج ده چه

دریو سرو د تقسیم مطالبه اوکړه چه په اولس اوښانوکښې داسې شریک وو چه د یو ۱۱۲ د دویم ۱۱۳ او د دریم ۱۱۹ حصه وه. حضرت علی رضی الله عنه یو اوښ د بیت المال نه راوستلوۀ اتلسو اوښانو کښې ئې ۱۱۲ حصې والا ته ۹ او ۱۱۳ حصې والا ته ۲ او ۱۱۹ حصې والا ته ئې ۲ ورکړه . داسې ټول اوښان تقسیم شو او اتلسم اوښ ئې بیت المال ته واپس کړو . هرشریک ته اوښ هم پوره بِلاکسرملاؤ شو او هریو ته حصه هم زیاته ملاؤ شوه . بیا د بیت المال اوښ هم بچ شو . د مکتب ماشومان ددې مسئلې د اصلِ حقیقت او طریقِ تخریج نه ناواقفه وی اود هغې حقیقت هغه ظاهری صورت لره ګنی چه ساده خلقو لره پوهولو او مطمئن کولو دپاره اختیارکړې شوې وو . خیال دې چه پرویز (بدبخته) هم معاذالله خدای لره د جهالت نه بچ کولو دپاره داسې مواقعو باندې هم دا صورت او حیله اختیاروی . حالانکه هغه ته څه معلوم دی چه ظاهری صورت بدلولونه پس هم حقیقت هغه دې کوم چه د رد او عول دې.

دغه د قرآن مدعی که چرته لږ په قرآن کښې غورکړې وې نو دا اعتراض به پیدا شوې نه وو مګر هغه ته څه معلوم دی چه دا د عول طریقه په خپله قرآن کښې هم موجود ده . یعنې چه کله جلۍ ځانله وی نودهغې حصه ۱۱۲ ده او هلک ځانله وی نوهغه د ټول مال مستحق دې . مګر که دواړه جمع شی نو جلۍ ته به ۱۱۴ او هلک ته به ۲۱۳ ((**للذکرمثل حظ الانثیین**)) ملاویږی . آیا د فقهاؤ اختیارشوې طریقه (عول) ددې نه سوا څه بل نوعیت لری ؟

بیا مونږ پوښتنه کؤو که چرته طریقه د عول زیرِعمل راوړلې نه شی نو لامحاله بعضې وارثانو لره به محرومول پیښیږی آیاپه هغوی باندې به دا ظلم نه وی ؟ او د ټولو نه لوئ ظلم خو به پخپل نفس وی چه کومو وارثانو لره الله تعالی محروم نه دی ګرځولی بلکه نصوصِ قطعیه سره دهغوی سهام متعین دی هغوی تا صرف خپل خیال سره محروم کړل . دا خلق د عینی اخیافی وراثت په باره کښې د حضرت عمررضی الله عنه قول پیش کوی او عول سره متعلق د حضرت عمررضی الله عنه فیصلې لره معارض کوی شاید چه مسئله عول کښې د منکرینِ حدیث مرکزی نظر د ابن عباس رضی الله عنهما قول وی د ابن عباس دا رایه وه چه په داسې صورتونوکښې د عول نه د بچ کیدلو دپاره هغه ذوی الفروضو لره محروم کول چه یو وخت عصبه بالغیریا مع الغیرجوړیږی . کوم ذوی الفروض په یو حالت کښې هم عصبه نه جوړیږی هغوی ئې مقدم ګڼل . که چرته واقعی دهغه خلقو د خیال بنیاد هم هغې باندې دې نودهغې تقاضاده چه د عول په صورت کښې د اختِ اخیافی په موجودګئ کښې اخت اعیانی محرومه پاتې شی مګر دا خلق ددې په عکس بنوالاعیان لره د محرومئ نه د بچ کولو دپاره باربار د حضرت عمررضی الله عنه قول پیش کوی . غرض داچه د هغوی تاله (قفل) نه دې طرف ته لګی اونه هغه طرف ته . د منکرینِ حدیث په نزد اګرچه اخت اخیافی او اعیانی کښې څه فرق نشته دې . اختِ اخیافی هم اخ اخیافی سره عصبه جوړیږی . مګر

داهم دهغوی وهم محض او جهالت دي چه دهغې تفصيل عنقريب راروان دې . د عول په باره کښې د ابن عباس مذهب د قرآن خلاف دې . نيز ددې نه وړاندې د حضرت عباس په تحرير سره د حضرت عمر وړاندې طريقه د عول باندې د صحابو اجماع شوې وه . ددې وجه نه امت کښې چا هم د ابن عباس قول قبول نه کړو .

دريم اعتراض :- قرآن وئيلی دی چه ستاسو نزدې خپل وفات شی نودهغه تقسيم به داسې وی يعنې کتل دا دی چه مړې به په خپلو ژوندو رشته دارانو کښې د چا چا اقرب وی .دا مطلب نه دې چه ژوندو رشته دارانو کښې چه مړی ته د ټولو نه نزدې وی هغه ته به حصه ملاويږی

(طلوع اسلام جون ۵۲، ص ۲۵)

جواب :- په دې نا اشنا تحقيق سره به منکرينِ حديث ته څه فائده رسيدلی وی اوکه نه؟ بلکه بالعکس ډير مصيبتونه دهغوی دپاره بلاګانې جوړشوی دی ، مثلاً که چرته يو سړی ترور (دپلار خور) او وراره وارث پريخودلی وی نو پکار دی چه ترور د ټول مال مستحق وی او وراره محروم پاتې شی . ځکه چه مړې د ترور وراره دې او د وراره تره ، ددې وجه نه مړې د ترور اقرب دې . هم دغه شان د پلار په موجودګئ کښې د مړی ځوئ محروم کيدل پکار دی ، ددې وجه نه چه دمړی دخپل پلار سره د بنوت تعلق دې او د ځوئ سره د ابوت اود بنوت رشته زياته نزدې ده غرض داچه دغه اجتهاد پهخپله د مجتهد دپاره د ذلت باعث ثابت شو ، چنانچه چه کله پرويز باندې دا اعتراض اوکړې شو نو جواب ئې ورکړو چه ددې جواب دې د حافظ اسلم جيراج پوری نه طلب کړې شی . تعجب دې چه يو اجتهاد اوکړی او جواب د بل چا نه طلب کړې شی . شعر

الجھا ہے پاؤں یار کازلفِ دراز میں لوخود ہی اپنے دام میں صیاد آگیا

جواب معلوم دې کاش چه هغه ورځو کښې معلوم وې

او بيا چه کله دحافظ اسلم جيراج پوری نه دا سوال اوکړې شو نو ارشاد اوشو چه د پلار او ځوئ د وراثت متعلق چه کومه خبره تاسو ليکلې ده او قياس مو لګولې دې ددې څه ضرورت راغلو . وړاندې آيت ((**يوصيكم الله**)) کښې الله تعالی د مورپلار او د ځوئ لور وراثت مفصل بيان کړې دې هغې لره ولې نه ګورئ او غلط قياس ولې په مينځ کښې راولئ . شعر:

لیجئے اب تو چلے کے اجتہاد کو خودگرو ہی نے خاک میں ملادیا

اس گھر کو آگ لگ گئی گھر کے چراغ سے

حقيقت دادې چه ((**ترک الوالدان والاقربون**)) کښې اقرب په معنی دقريب سره دې . ددې نه فقهاؤ د ((الاقرب فالاقرب)) قانون داسې استنباط کړې دې چه قرآن د وراثت مدار قرابت باندې اېښې دې پس چه په کوم مستحق کښې دا سبب د وراثت قوی وی او کوم وارث چه زيات قريب وی

هغه به مقدم وی ، د عقل هم دا مقتضی ده . دا قرب او بعد د مړی د طرفه نه بلکه د مستحقینو د طرف نه به ملحوظ وی ، ځکه چه ددې نه ځه بحث نشته چه ورکولو والا یا مال پریخودلو والا به څوک وی بلکه سوال دادې چه اخستلو والا یا مستحقین څوک څوک دی . په خپله قرآن مجید کښې د «ترک الوالدان» لفظ په دې باندې ښکاره دلیل دې چه قرب او بعد د وارث د طرف نه ملحوظ دې نه د مورث د طرف نه. والدینو لره د جمله اقربینو نه جدا ذکرکولوسره د اقرب ترین وارث (اولاد) د استحقاق اهمیت مقصود دې ، علاوه ددې نه قرآن کریم کښې څومره چه هم مفصل سهام مذکور دی په هغې کښې غورکولوسره ښکاره دی چه د مورث د طرف نه د قرب او بعد لحاظ نه دې کړې شوې بلکه د وارث په قرب اوبعد باندې د حصو بنیاد ایښودلې شوې دې

معلم الکتاب والحکمة صلی الله علیه وسلم هم د **((فما بقی فهو لاولی رجل ذکر))** په ارشاد سره ددې پوره وضاحت اوفرمائیلو ، شاه عبدالقادرصاحب د «اقربون» ترجمه نزدې رشته دار کړې ده ددې وجه دا کیدلې شی چه د «اقربون» عطف د للرجال په محل باندې وی یا د اقربون رفع د والدان د جوار د وجه نه وی « فقه اللغه للثعالبی » قسم ثانی کښې د عطف علی اللفظ مستقل فصل دې

څلورم اعتراض :- که چرته دا قاعده « الاقرب فالاقرب » خپل ظاهری معنی سره واخستلې شی یعنې دا چه مطلقاً د درجې په لحاظ سره چه کوم قریب وی هغه بعید لره محروم کړی نو د وراثت ډیرمسلمه او اجماعی مسائل به مات کړې شی . ددې نه پس یی یو څو مثالونو پیش کولوسره په هغې باندې اعتراض کړې دې ، (طلوع جون ۵۲ء ص ۳۱)

جواب :- ددې اعتراض منشا داده چه « الاقرب فالاقرب » قانون لره ئې په حجب حرمان کښې منحصرکړې دې حالانکه مونږ پورته بیان کړی دی چه ذوی الفروضو کښې ددې قانون د اجراء دوه صورتونه دی (۱) اقرب ته د ابعد نه زیاته حصه ملاؤ شی ، (۲) د اقرب د وجه نه ابعد بالکل محروم شی

الله تعالی پخپل حکمت سره د قرب او بعد په لحاظ سره د ذوی الفروضو حصې کم اوزیات معین کړی دی او په هغې کښې د حجب حرمان اصول دادی چه د واسطې په موجودګئ کښې به ذی الواسطه محرومه وی ، په دې شرط چه سبب وارثت متحد وی یا واسطه د کل مال مستحق وی ، په دې قاعده باندې چه په طلوع اسلام کښې اعتراض کړې شوې دې او دوه مثالونه ئې پیش کړی دی ، هغه بیّن البطلان دی ځکه چه لورد نمسی دپاره او حقیقی خور د علاتی خور دپاره واسطه نه ده ، علاوه ددې نه نمسی او علاتی خورته صرف تکملةً للثلثین حصه ورکړې شوې ده

پنځم اعتراض :- چه هرکله د حجب حرمان رومبنۍ قاعدې دا غوښتل چه دواړه مادری وروڼه چه د مور په واسطې سره رشته لری دهغې په موجودګئ کښې محروم وی لیکن هغوئ محروم نه شو ، دویمې قاعدې هم دا غوښتل چه مور چه قریبی رشته داره ده مادری اخیافی لره باید محرومه کړی

لیکن هغه یې محروم نه کړې شول . (طلوع . جون ۵۲، ص ۳۲)

جواب :- د څلورم اعتراض په جواب کښې تیرشوی دی چه ذوی الفروضو کښې د ابعد محروم کیدل لازم نه دی ، باقی داچه د اخیافی حصه دمور نه ولې کمه نه ده . ددې جواب په اصلِ دوم کښې مفصل بیان شوې دې او دلته د واسطې د وجه نه ذی واسطه ځکه محروم نه ده چه سببِ وارثت مختلف دې او واسطه د کل مال مستحق نه ده .

شپږم اعتراض :- تعجب دپاسه تعجب دې چه مورکمزورې ده هغه خو نیا لره محروموی او پلار چه قوی وارث دې نانا لره نه شی محرومولې (تیره شوې حواله) .

جواب :- واقعی چه دکوم څیز حکمت په سوچ او فکر کښې رانه شی په هغې باندې هم تعجب کیږی ، حقیقت دادې چه د نیا او نانا استحقاق هم ددې وجه نه دې چه دا حکماً موریانې دی پس د حقیقی مورپه موجودګئ کښې به حکمی مورمحرومه کیږی په دې سره دې د قائم مقام نظرئې شبهه اونه کړئ شی ځکه چه نیا اونانی د مور په عدمِ موجودګئ کښې پخپله درجه کښې دپاتې کیدلو باوجود د بعید کیدلو دخپل ذاتی قرابت د وجه نه وارثه کیږی ، د پلار حصه نانی طرف ته نه منتقل کیږی ددې وجه نه هغه نانی لره نه محرومه وی . بلکه صرف نیا لره محرومه وی ځکه چه د پلار واسطه ده او هغه د کل مال مستحق دې .

اووم اعتراض :- په دنیا کښې کوم سړې دې چه وئیلې شی چه حقیقی اخیافی لره محرومولو سره اخیافی اخیافیته حصه ورکول چه زیات تر دخپل خاندان هم نه وی کوم یو معقول اصلِ وراثت باندې مبنی دې ، دا د سوچ خبره ده چه کومې رشتې نه اخیافی وارث جوړ کړې شو حقیقی اخیافی کښې که چرته د پلار د رشتې هم خیال اونه کړې شی نو کم ازکم هغه رشته خو ضرور موجود ده ، بیا هغوی لره دمحرومولوسره څه معنی . چنانچه د امام مزنی کتاب «المختصر» کښې دی چه په دې صورت کښې حضرت عمررضی الله عنه حقیقی اخیافی لره نه محرومه کول ، (طلوع ، جون ۵۲، ص ۳۲ ، ۳۳)

جواب :- وړاندې معلومه شوې ده چه د بعید حرمان ضروری نه دې بلکه دا ضروری ده چه قریب نه د بعید حصه کمه وی ، چنانچه اعیانی او علاتی خور نه د اخیافی حصه کمه ده ، د اعیانی او علاتی اخیافی درجه هم د اخیافی اخیافی نه د قوتِ قرابت په لحاظ سره ډیره زیاته ده ، د همدې وجه نه هغوئ د بچو په شان عصبه کړې شول او حقیقی وارث هم عصبه وی ، چنانچه اکثرو حالاتو کښې د حقیقی اخیافی حصه د اخیافی اخیافی نه زیاته وی ، علاوه ددې نه اخیافی ورور د لور د وجه نه محرومیږی ، علاتی او اعیانی نه محرومه کیږی ، غرض داچه د اعیانی اخیافی درجه او استحقاق د اخیافی اخیافی نه ډیره زیات دې ، ذکر شوی مثال کښې هم حقیقی اخیافی ته محروم وئیل صحیح نه دی بلکه شاذ اونادر یو جزئی صورت کښې دهغوی دپاره باقی هیڅ پاتې نه شو ،

په يو جزئی صورت کښې کله کله شاذ اونادر څه مشکل پيدا کيدلوسره قانونِ کلی لره ماتول لوئ حماقت دې . پاتې شو د حضرت عمررضی الله عنه خيال نودهغې علت هم دادې چه اعيانی ورور هم د مور په رشته کښې شريک دې ددې وجه نه دهغه حصه داخيافی اخيافی نه کمه نه ده پکار . مگر د حضرت عمررضی الله عنه دا قول پخپله دهغه د بيان شوی قول خلاف دې ، چنانچه کله يو اخيافی او متعدد اعيانی ورونه وی نو حضرت عمررضی الله عنه به يو سدس اخيافی ته ورکولو او يو سدس به ئې اعيانی اخيافی باندې تقسيمولو . (هداية المجتهد جلد دوم ص ۳۴)

په دې صورت کښې د حقيقی اخيافی حصه د اخيافی نه کميږی ، غرض دا چه د حضرت عمر رضی الله عنه خيال چونکه هم دخپل بيان شوی دليل خلاف دې، ددې وجه نه بالاتفاق علماء کرامو دا خيال غيرقابلِ قبول گڼلوسره پريخودلو . تعجب دادې چه منکرينِ حديث په دې صورت کښې حقيقی ورونو ته حصه ورکولودپاره دحضرت عمررضی الله عنه د قول نه استدلال کوی . مگر د اخيافی ورونو اود حقيقی ورونو په مينځ کښې د تقسيم دطريقې په باره کښې د حضرت عمررضی الله عنه قول لره پريږدی . دهغوی اجتهاد په هره مسئله کښې يونا آشنا نوعيت لری .

د طلوع اسلام جون ۵۲، ص ۳۲. ۳۳ حاشيې نه معلوميږی چه منکرينِ حديث اخيافی ورونو لره عصبه گرځوی . اود سورة نساء په آخر کښې کلاله والا آيت لره د اعيانی ، علاتی ، اخيافی دجمله اقسامو ورونو خويندو دپاره عام وائی . اود آيت ﴿وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمۡرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوۡ أُخۡتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ﴾ متعلق وائی چه په دې کښې د «له» ضمير مرجع (کلاله) ده او «لکل واحدمنهما» کښې د تثنيه ضمير (رجل اوامراةً) طرف ته راجع دې نه اخ او اخت طرف ته . «يورث» د باب افعال نه دې نه ده مجرد نه پس د آيت معنی داده چه که چرته يو سړې ديو کلاله وارث جوړکړې شی يا يوه ښځه په داسې حال کښې چه دهغه کلاله څوک ورور يا خور وی نو هغه سړی يا ښځه کښې به هريوته سدس ورکول کيږی . په دې آيت کښې د ورور او خور حصه قطعاً نه ده بيان کړئ شوې بلکه د عهدی رشته دارانو حصه ده چه «**والذين عقدت ايمانكم فاتوهم نصيبهم**» کښې مذکور دی . د ورور او خور ذکر صرف ددې وجه نه راغلې دې چه دوی د والدينو او اولاد په شان عهدی رشته دارانو لره نه محرومه وی بلکه د هغوی په موجودگئ کښې وارث کيدلې شی . ددې دعوې د اثبات دپاره ليکی چه فقهاء او مفسرين د «له» واحدمذکر غائب ضميرلره رجل او امراة دواړو طرف ته راجع کوی چه په هغې کښې امراة مؤنث حقيقی دې هغه کله هم دهغه مرجع کيدلې نه شی . په دې صورت کښې (لهما) يا (لکل واحد منهما) کيدل پکار وو . نيز په دې آيت کښې د «لام» لفظ او توريثِ کلاله والا آيت کښې چه د سورت په آخر کښې دې د «لابٍ وامٍ» يا «لابٍ» زياتولو هيڅ قرينه نشته دې .

منکرینِ حدیث د اجتهاد په نشه کښې دې حده پورې مست شوی دی چه د قرآن په صریح نصوصو کښې هم تحریف کوی . ددې نه زیات څه حماقت کیدلې شی چه اخیافی ورونو ته عصبه اوونیلې شی . عصبه هغه سړې کیدلې شی چه په نسب کښې شریک وی اونسب صرف د پلار د طرف نه وی . ددې وجه نه اخیافی ورور هیچرې عصبه نه شی کیدلې . په دې آیت کښې هم د اخیافی ورونو او خورګانو حصه معین کول مقصود دی او په دې باندې دلائل حسب ذیل دی

(۱) د اخیافی ورونو حصه قرآن مجید کښې په بل ځائې کښې قطعاً نشته دې . د سورت نساء په آخری آیت کښې بالاجماع صرف د اعیانی او علاتی بیان دې . په دې باندې د امت د اجماع نه علاوه دا قرینه هم ده چه په دې کښې د اخت اود اخ اجتماع په وخت کښې د ((**للذکرمثل حظ الانثیین**)) تقسیمولو حکم دې . حالانکه اخیافی ورور او خور عصبه نه شی کیدلې

(۲) د اخت او اخ حصه ۱۱۲ او ۱۱۳ بیان کړې شوې ده او ددې ماقبل د مور حصه هم ۱۱۲ او ۱۱۳ بیان شوې ده . په دې مناسبت سره معلومه شوه چه دا حصه د مادری ورونو او خویندو ده . ددې قرائنو د وجه نه دې ځائې کښې (لأم) او په بل آیت کښې ((لام واب)) لفظ ذکر نه کړې شو

(۳) د حضرت سعد بن ابی وقاص او د ابی بن کعب په قراء ت کښې د ((لام)) لفظ هم موجود دې چه دهغې نه ښکاره دې چه دا لفظ به دوی د حضورصلی الله علیه وسلم نه بطورِتفسیر اوریدلې وی . منکرینِ حدیث (معاذالله) د حضورصلی الله علیه وسلم نه هم زیات په قرآن باندې د پوهیدلو مدعیان دی . (فعلیهم ماعلیهم)

(۴) په دې آیت کښې د اخیافی ورونو حصه مذکورکیدلو باندې د ټول امت اجماع ده .

باقی پاتې شو د ((له)) د ضمیر سوال نو دهغې یوڅو وجوه دی .

(۱) د عربو قاعده ده چه کله دوه اسمونه په حکم کښې متحد وی نو په دواړو کښې یو طرف ته ضمیرلره کافی ګنی څنګه چه ((**واستعینوا بالصبروالصلوة وانها لکبیرة**)) کښې دې **قال الفراء اذا جاء حرفان بمعنی واحد جاز اسناد التفسیر الی ایهما ارید ویجوز اسناده الیهما ایضاً (خازن)**

(۲) د ((له)) ضمیر رجل او امراة هریوطرف ته راجع دې مګر مذکرلره غلبه ورکولوسره ضمیر مذکر راوړلې شوې دې لکه څنګه چه ((**وان کانوا اخوة رجالا ونساء**)) کښې ((کانوا)) او ((اخوة)) مذکر دی

(۳) ضمیرصرف رجل طرف ته دې . د ښځې حکم به خودبخود معلوم شی

(۴) ضمیر د لفظ ((احدهما)) طرف ته راجع دې چه مذکر دې او حرف (او) نه فهمیږی

(۵) مورث منه طرف ته راجع دې

(۶) میت طرف ته راجع دې

(۷) که چرته د ((له)) ضمیرله کلاله طرف ته اووئیلې شی نو بیاهم دمقصود خلاف نه دې
(۸) تاسو خو د ضمیر ((له)) د اصلاح دپاره د آیت تحریفِ معنوی اوکړو . مګر دا سوچ مو اونه کړو چه ددې تحریف نه پس هم تاسو په هغه مصیبت کښې مبتلا یئ . ستاسو د تحریف مطابق هم ((او)) عاطفې د وجه نه عبارت داسې شو ((ان کان امراة یورث)) په دې کښې ((کان)) او ((یورث)) مذکر دی . ستاسو بیان شوې تفسیر د لاندې وجوهو د وجه نه محض تحریف او باطل دې
(۱) دلته عهدی رشته دار مراد اخستلو باندې هیڅ قرینه نشته دې .
(۲) د (امراة) عامل ((کان)) او ضمیر ((یورث)) مذکردې چه ستاسو په خیال کښې صحیح نه دې .
(۳) حال د ذوالحال عامل دپاره قید وی . پس جمله حالیه ((**وله اخ او اخت**)) به د استحقاقِ سدس دپاره قید وی . تاسو پخپله دهغې ترجمه په حال سره کړې ده او دا ستاسو د مقصود خلاف ده . ستاسو نظرئې باندې ((ان)) وصلیه سره ((**وان کان له اخ او اخت**)) کیدل پکار وو .
(۴) قرآن کریم کښې دهغه آیت په سیاق او سباق کښې د وارثانو دپاره فعل مجرد نه صیغه د معلوم استعمال کړې شوې ده ((وورثه ابواه)) ((وهو یرثها)) وغیره . په دې سره معلومه شوه چه ((یورث)) هم مجرد نه صیغه د مجهول ده او رجل نه مراد موروث منه دې نه وارث .
(۵) ستاسو تحریف باندې لازمیږی چه د اخیافی وروڼو حصه قرآن کښې مذکور نه وی یا اخیافی ورور هم عصبه وی او دا دواړه امور باطل دی .
(۶) دا تحریف د حضورصلی الله علیه وسلم د تفسیر خلاف دې چه د سعد بن ابی وقاص او د ابی بن کعب رضی الله عنهما نه منقول دې .
(۷) دا تحریف د اجماعِ امت نه خلاف دې . دا قراء ت صرف د ابی بن کعب نه دې بلکه د ابن مسعود . سعد ابن ابی وقاص او سعید بن ابی وقاص نه هم منقول دې (فتح الباری ج ۱۲ ص ۳)
((**واخرج غیر واحد عن سعید بن ابی وقاص**)) ، (**روح المعانی ج۳ ص۲۰۰**) د ابی بن کعب په قراء ت کښې د معوذتینو د قرآن نه خارجیدل د نقل محتاج دی . عبدالله بن مسعود طرف ته دا نقل منسوب دې چه دهغې محققینو تردید کړې دې او وئیلی دی چه عبدالله بن مسعود باندې دا بهتان دې . اوګورئ د المحلی لابن حزم شروح . شرح التهذیب للنووی . د ابن همام کتاب د التحریرشرح ج ۱۰ ص ۹. شفاء للقاضی د عیاض المالکی شرح لملاعلی القاری ج۲ ص ۵۵۱. که چرته بالفرض د ابی بن کعب قراء ت باندې معوذتین د قرآن نه خارج وی نو آیا د یو صحابی یو قول غیرمقبول کیدلو د وجه نه دهغه هرقول رد کیدلې شی خصوصاً چه هرکله حضرت ابی بن کعب سید القراء دې . کمافی تقریب التهذیب . هم داسې بیهقی کښې بعضې روایات دضعیف کیدلو د وجه نه دهغه ټول روایاتو لره ردکول څه معقول څیز نه دې . خصوصاً چه هرکله فتح الباری کښې او روح المعانی کښې هم د نورو صحابو نه دا قراء ت منقول دې او هغې باندې اجماع هم ده

اتم اعتراض:- اقرب هغه رشته دار دي چه بلاواسطه مورث سره رشته لري يا بالواسطه ليكن د وفات په وخت كښې د مورث هغه واسطه موجود نه وي ځكه چه د ميت د مړ كيدلو په وخت كه چرته دهغه پلار موجود نه دې نو نيكه په ځائ د پلار قائمولې كيږي . ددې وجه نه چه په مينځ كښې كومه واسطه وه يعنې پلار چه دهغه د وجه نه نيكه محجوب كيدلو هغه نه دې . لهذا نيكه دهغه واسطې عدم موجودګئ سره پخپله اقرب شو . او اوس يو اقرب هم حتى كه هغه خوئ هم وى نيكه لره محجوب كولې نه شى . (طلوع ۵۲ ، ص ۳۵)

جواب:- ددې مفصل جواب او پوره تحقيق پنځم صورت كښې تيرشوې دې

نهم اعتراض:- كه چرته عصباتو كښې « اولىٰ رجل ذكر » تاسو د قانون كلى په طور ګرځوئ نو پخپله ولې هغه قانون ځائ په ځائ ماتوئ . مثلاً لورګانې ، ۲ . خور ، ۱ . وراره . محروم

په دې مثال كښې لورګانې ذوى الفروض دى هغوى ته ۲ ثلث وركولو نه پس چه څه پاتې شوى وو هغه ددې قاعدې مطابق وراره ته چه اقرب ترين سړې دې ملاويدل پكار دى . ليكن هغه محروم كړې شو او خور چه زنانه ده د باقى مال وارثه جوړه شوه . (طلوع جون ۵۲ ، ص ۳۷)

جواب:- هغه حديث كښې د عصبه بنفسه حكم مذكور دې ځكه چه حقيقى عصبه صرف هم دادى . د «رجل ذكر » قيد سره د عمه . بنت العم او بنت الاخ وغيره اخراج مقصود دې . د عصبه بالغير استحقاق قرآن مجيد نه او د عصبه مع الغير دحديث « اجعلوا الاخوات مع البنات عصبة » نه ثابت دې . دا حديث د آيتِ كلاله خلاف نه دې ، ځكه چه د اخت صاحبِ فرض كيدلو دپاره د ميت كلاله كيدل شرط دى او حديث كښې د بنت په موجودګئ كښې اخت لره صاحبِ فرض ونه ګرځولې شوه

لسم اعتراض:- د يتيم اولاد محجوب كولو كښې يو فساد خو دادې چه د محجوب اولاد په زړونو كښې د محرومتيا د وجه نه غم پريوځى . ځكه چه هرسړې خو فرښته نه دې چه مادى جذباتو نه بالاتروى . د انسان فطرت داسې دې چه كله هغه ګورى چه هُم ځما د بزرګانو په ګټه سره دچا وينه چه ځما په رګونو كښې ګردش كوى ځما د تره ځوئ خو دې عيش او عشرت كوى او زه بغير د څه قصور نه دهغه نه بالكل محروم يم نوهغه ته صبر نه كيږى ـ الخ .

دويمه خرابى داده چه كله لائقو ځامنو ته چه د پلار خدمت ګزار دى اودهغه د ملكيت په انتظام او ترقئ كښې شپه او ورځ كوششونه كوى دا يقين شى چه كه چرته اتفاقاً هغه دخپل پلار نه وړاندې مړ شو نودهغه اولاد به محجوب كيږى نو هغه به د پلار د خدمت اودهغه د كاروبار نه برطرفه كيدل شروع كړى اوپخپلې ګټې او كوشش سره به دخپل جُداګانه ملكيت په فكركښې شروع شى ـ الخ . دريمه خرابى په يو مثال سره په فكر كښې راځى . فرض كړئ چه د يو مالداره دوه ځامن دى چه په هغوى كښې د يو ځوئ څلور ځامن اود بل صرف يو ځوئ دې . اوس كه چرته د

ځلورو ځامنو پلار دخپل پلار په ژوند کښې مړ شی نو دهغه ځلور واړه ځامن به د محجوب الارث قانون مطابق پوهه شی چه څه خاندانی ملکیت دې هغه به دنیکه په مرګ سره تره ته او بیا دهغه نه منتقل کیدلوسره د تره ځامنو ته ملاویږی ، مونږ ځلور واړه خو د همیشه دپاره دهغې نه محرومه شو ، ددې وجه نه په هغوی کښې که چرته څوک د محرومو الی په خیال سره غصه کښې راتللو سره دخپلو ورونو په خاطر بغیر د هغوی دمشورې نه خپل ځان په خطره کښې اچولوسره دنیکه په ژوند کښې تره لره په کومې حیلې سره اووژنی نو بالکل قرینِ قیاس دې ـ الخ .

(طلوع اسلام ، جون ۵۲ ،ص ۴۱)

جواب :- حقیقت خو دادې چه د باطلو خواهشاتو او نفس پرستئ په نشه کښې هرمحمود څیز معیوب او هر معیوب څیز محمود په نظر راځی ، چنانچه اسلم صاحب د اجتهاد په نشه کښې راتللو سره نمسی لره د محجوب کولو خرابیانې خو ولیکلې ، لیکن دهغې برعکس محجوب نه کیدلو کښې بعینه هم دا خرابیانې بلکه ددې نه هم زیات مضرتونه کیدلو باوجود د سترګو نه پټ دی ، غوراوکړئ چه وراره لره د تره مقابل او رقیب جوړولوسره به د تره په زړه کښې غم نه پیدا کیږی ؟ خصوصاً چه کله د تره ډیر ځامن وی ، فرض کړئ چه یتیم نوسې یو دې او د تره پنځه ځامن دی نو په ټول مال کښې ۱/۲ صرف نوسې به حصه یوسی او د تره ځامن فی الحال محروم دی اودهغوی د پلار په مړکیدلو باندې هم یقین نشته چه هغه به دهغوی دپاره څه پریږدی او که نه ؟، بیا که چرته ملاؤ هم شو خو د نیکه دملکیت څخه نه بلکه دهغوی د پلار د ملکیت نه به ملاویږی او هغه هم دومره لږ چه د یتیم نمسی نه پنځه چنده کم ، آیا دا څیز د تره او د تره ځامنوسره د عداوت او خاندانی بربادئ باعث نه دې ، او چه کله دتره یقین راشی چه یتیم نمسی ته ځما د ځامنو نه پنځه چنده زیاته حصه ملاویږی بلکه ځما رقیب به جوړیږی حالانکه ځما ځامن دنیکه د وراثت نه بالکل محرومه دی نو آیا په دې صورت کښې به تره دخپل پلار د کاروبار اودهغه د خدمت نه برطرفه کیدلوسره دخپل جداګانه ملکیت پیدا کولو فکر کښې نه پریوځی ؟ او که چرته تره واره لره خپل مساوی کتلوسره او دخپلو ځامنو نه مقدم الی الاستحقاق ګڼلوسره غصه کښې راتللو سره هغه اووژنی یا د تره ځامن په دې صدمه کښې چه مونږ خو د نیکه د میراث نه محروم یو او دې زمونږ د پلار شریک کیږی ، بیاکه چرته یو وخت زمونږ طرف ته داملکیت منتقل هم شو نو بیا هم دهغه حصه زمونږ نه پنځه چندهِ زیاته ده ، دې به په عیش اوعشرت کښې ژوند تیروی او مونږ په غریبئ کښې ،«یتیم نمسی لره اووژنی نو آیا دا قرینِ قیاس نه دې ؟» حقیقت دادې چه خاندان کښې انفاق او محبت هغه وقت کښې باقی پاتې کیدلې شی چه یتیم نمسی لره د تره د ځامنو درجه ورکړئ شی ، څنګه چه هغوی د نیکه وارثان نه وی هم دغه شان یتیم نمسی هم وارث نه وی ، په دې صورت کښې به د تره او د تره د ځامنو په زړه کښې د عداوت څه باعث نه وی بلکه د

یتیم کیدلو د وجه نه به فطری شفقت مضبوط شی او څنګه چه د تره خامن ددې وجه نه دهغه فرمانبردار وی چه دې پخپله د یو څیز مالک نه دې دخپل پلار محتاج دې هم دغه شان یتیم نوسې به هم دخپل تره مطیع وی ، ددې برعکس که چرته هغه لره د تره هم درجه جوړ کړئ شی نو دې به د تره اطاعت نه کوی بلکه د هغه به مقابل او هره معامله کښې به دهغه رقیب وی چه دهغې خاندانی بربادی ښکاره ده .

دلته د طلوع اسلام د مضمون نه صرف دهغه امورو جواب ورکړئ شوې دې چه موجبِ شبهه کیدلې شو کوم څیزونه چه وهم محض او بین البطلان دی دهغې د جواب ضرورت نشته دې ، منکرینِ حدیث وراثت سره متعلق د نظامِ اسلامی پوره ډهانچې لره ټکرې ټکرې کړې ده ، پس هغوی باندې لازم ده چه د اصولِ وراثت یو نوې ډهانچه تیارولوسره پیش کړی د یتیم نمسی مسئله چه هغې باندې د محدثینو ، ائمو ، علماؤ ، صوفیاؤ ، فقهاؤ ، حنفیه ، مالکیه ، شافعیه ، حنبلیه ، شیعه ، غیرمقلد ، اهل بدعت وغیرهم د ټول امت اجماع ده دهغې نه انکار کولوسره د منکرینِ حدیث مقصد د قرآن حقانیت لره مخدوش (مشوش) کول دی ، حالانکه څوارلسو کالو پورې یو کس هم په دې مسئله باندې پوهه نه شو بلکه ټول امت په ګمراهئ کښې مبتلا وو نودهغه اسلافو په لاسونوسره مونږ پورې رارسولې شوی قرآن او ټول نظام باندې څنګه اعتماد کیدلې شی ؟

زه په آخره کښې د منکرینِ حدیث نه بیا هغه سوال کوم چه روزنامه زمیندار بابت ۱۱ جنوری ۵۲ ء کښې پیش کولوسره په سختو الفاظو کښې دهغوی د جواب مطالعه مې کړې ده ، مګر ترننه پورې د منکرینِ حدیث په خوله باندې د چپوالی مهر لګیدلې دې .

د اخبارزمیندار ۳۱ دسمبر ۵۳ ء په اشاعت کښې منکرینِ حدیث دا اعتراض کړې وو چه په قرآن کښې د اصولِ وراثت بیان کولوسره وئیلې شوی دی چه نزدې رشته دار ته به د لرې رشته دار نه وراندې حصه ملاویږی ، لیکن علماء دخپل اصولِ وراثت په خاطر دهغې مفهوم دا ګرځوی چه د نزدې رشته د بعید رشتې لره محرومه وی هغې ته حجب حرمان وائی .

دهغې جواب چه څما د طرف نه د ۱۱ جنوری په اشاعت کښې ورکړئ شوې وو ، دهغې خلاصه داده چه که چرته د ذوی الفروضو په شان عصباتوکښې هم قریب ته زیات او بعید ته کمه حصه ورکولو اصولو باندې عمل اوکړئ شی نو ددې کمئ بیشئ معیار به څه وی ؟ او که چرته څوئ او نمسی ته مساوی حصه ورکول غواړې نو دا هم ستاسو د بیان کرده قرآنی قانون « قریب ته به د بعید نه وراندې ورثه ملاویږی » خلاف دې ، څکه چه د وراندې ورثه ملاویدلو دا مفهوم خو نه شی کیدلې چه قریب ته د سحر په وخت حصه ورکړئ شی او بعید ته د ماښام په وخت ، او دا هم تاسو نه تسلیموئ چه د نزدې د وجه نه بعید محروم دې نو د وراندې ورثه ملاویدلو ستاسو په نزد صرف هم دا مفهوم کیدلې شی چه قریب ته زیات او بعید ته کمه حصه ملاؤ شی نو ددې کمئ

بیشئ معیار څه دې ؟ ما هغه وخت هم ددې جواب سختهٔ مطالعه کړې وه او اوس بیا اخطار ورکوم چه پخپله مضمون نګار یا دهغه غیرتمند طرفدار دې میدان ته راشی «**وادعوا شهداء کم ان کنتم صادقین**» منکرینِ حدیثو کښې که چرته څه چپ والې باقې وی نو صرف ددې یو سوال جواب دې راکړی ، د غیرت تقاضاده چه ددې سخت اعتراض نه د بچ کولو کوشش اوکړی ، و دونه خرط القتاد ، یوڅیز دنیا کښې پیش کولوسره دهغې د جواب طاقت نه لرلوسره زاویهٔ ګمنامئ کښې غورځیدل لوئ ذلت او لویه بزدلی ده ، فی الحال دومره قدرې مضمون باندې اکتفاکوم چه د اهلِ عقل دپاره کافی او وافی دې .

اب تو جاتے ہیں میکدہ سے میر پھر ملیں گے اگر خدا لایا!

واٰخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

رشید احمد ۱۵ شعبان ۱۳۷۳ هجری

بسم الله الرحمن الرحيم

وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ

الرجوم الشهابية على الفرقة الذكرية والاباضية

بسم الله الرحمن الرحيم

ذکری فرقه

سوال :- په بلوچستان او خاص طور په ضلع مکران کښې یو مهدوی فرقه د«ذکری» په نوم سره مشهوره اومعروفه ده ، دا په اصل کښې د مهدویانو یو شاخ دې چه د دریو څلورو کالو نه را په دې خوا دهغې په سلسله کښې د لاندې سوالونو جوابونه ستاسو خدمت ته وړاندې کیږی :

(۱) دهغوی سره دنکاح رشته کول جائز ده او که نه؟ زمونږه بعضې جاهلان دهغوی سره رشته کوی او ورکوی .

(۲) که چرته ئې نکاح کړې وی نو اوس مسئله داده چه معلومیدلو نه پس څه وکړی ؟

(۳) د افتراق په صورت کښې دهغه نکاح نه چه کوم بچې پیدا شوی دی هغه دچا دی ؟

(۴) آیا دا خلق اهلِ کتاب شمیرلې شی ؟ چه هرکله دوی قرآن منی او هغه وائی او منزل من الله یی گنی ؟

(۵) دهغوی د لاس ذبیحه څنگه ده ؟ چه هرکله د ذبح په وخت کښې کلمه او الله اکبر وائی.

الجواب باسم ملهم الصواب : د د سوالونو د جوابونو ورکولو نه وړاندې مناسب دی چه په ذکری مذهب باندې یو سرسری رڼا واچولې شی ، تاسو ته دې اوریدلوسره شاید تعجب اوشی چه « ذکری مذهب » یو داسې مذهب دې چه دهغې څه ضابطه حیات نشته بلکه وقتی طور باندې دهغې پیشوا چه هغه ته ملائی وئیلې کیږی هغه چه څه حکم ورکړی هم هغه د هغوی دین دې ، دهغوی په مذهب باندې که چرته یو کتاب اصولی طور باندې دهغوی د مذهب بانی یا یو بل پیشوا لیکلې هم وی ، نو اول خو هغه قلمی دې اود یوې نسخې نه زیات نشته دې ، له دې نه علاوه د بهائیانو د کتاب اقدس په شان فضا سازگار کیدلو پورې برسرِعام نه شی راوړلې کیدې ، بلکه هغه یو دوه نسخې اباًعن جدٍ دهغوی مذهبی پیشواگانو طرف ته منتقل کیږی رامنتقل کیږی.

خوبیا هم دهغوی مذهبی عقائد چه کومه حده پورې مونږ ته معلوم دی په هغې کښې یو څو اصولی څیزونه ذکرکولې کیږی دهغې نه پس به د مذکوره سوالونو جوابونه لیکلې کیږی ، انشاء الله تعالی.

مهدوی فرقه

د دې فرقې د عقایدو ذکرکولو نه وړاندې دا وئیل ضروری دی چه « ذکری مذهب » حقیقت کښې د مهدویه فرقې یو شاخ دې ، مهدوی فرقه میراسید محمدجونپوری طرف ته منسوب ده ، مختلفو ځایونوکښې ددې مختلف نومونه دی چرته دې خلقو ته مهدویه وئیلې کیږی او چرته «دائرې والا » او چرته «مصدق » او چرته «ذکر» او چرته « داعی » او چرته « طائی » نوم لری. (مهدوی تحریک ص ۵)

مهدی جونپوری

میراسید محمد جونپوری، جمادی الاولیٰ د پیر په ورځ په ۸۷۴هجری مطابق ۱۴۴۳ء جونپور (دوآبه) هندوستان کښې پیدا شو ، (مهدوی تحریک ص ۵) د پلارنوم ئې عبدالله دې دولسمه پیړئ کښې یی موسیٰ کاظم پورې سلسله د نسب رسی ، دمور نوم ئې آمنه خاتون او عرف آغا ملک دې ، (مهدوی تحریک ص ۳۵)

د سندھ عوام سیدمحمد جونپوری لره د «*میراں سائیں*» اودمکران قلات ایران ذکری د «نور پاک» په لقب سره دهغه تذکره کوی ، جمادی الاولی ۸۸۷ هجری کښې جونپور پریخودلوسره

مختلفو علاقو کښې ئې ګشت کولو ، تردې پورې چه ۹۰۰هجری کښې احمدنګر را اورسیدلو او ۹۰۱ هجری کښې د حج دپاره لاړو ، نهه میاشتې ئې په مکه معظمه کښې قیام اوکړو اود ‹‹رکن›› اود ‹‹مقام ابراهیم›› په مینځ کښې اودریدلو او اعلان یې اوکړو چه ځما ذات هغه دې دکوم چه الله تعالی وعده کړې وه او محمد صلی الله علیه وسلم او مخکینو انبیاؤ چه دهغه د راتللو خبر ورکړې وو او دائې اووئیل چه مهدی آخرزمانی ځما ذات دې (تحریک مهدویت ص ۴۴).

شیخ محمد اکرم ‹‹ رودِ کوثر›› کښې دې واقعې لره داسې لیکلې ده چه :

دهغې نه پس واپس هندوستان ته راغلو ، د ټولو نه وړاندې احمدآباد (ګجرات ›› کښې داخل شو . چنانچه ۹۰۵ هجری کښې هغه دمجوده پاکستان ټهټه علاقې ته راغلو او هغلته ئې تقریبا شپږ میاشتې قیام اوکړو . ټهټه کښې دهغه د قیام ځائ ترننه پورې زیارت ګاه جوړه شوې ده .

د ټهټه نه روانیدلوسره د بلوچستان غیرآباد او مشکلو لارو باندې تیریدلو سره دوی خپل یو لوئ جماعت لره ځان سره کړو او قندهار ته را اورسیدلو ، قندهار نه فراه (چه په هغه زمانه کښې ایران کښې داخل وؤ اوس افغانستان کښې شامل دې) ته راغلو ، او فراه کښې ۱۹ ذیقعده ۹۱۰هجری کښې د دوشنبې په ورځ وفات شو . (مهدوی تحریک مختصراً ص ۴۲).

د مهدی کیدلو دعوی او سلاطینو ته دعوت نامه

دلته مونږ دهغه یو دعوت نامه نقل کؤو چه هغوی مختلفو امراؤ او سلاطینو ته یی لیکلې وه ، دا خط شمس الدین مصطفائی پخپل کتاب (مهدوی تحریک) کښې د ‹‹قول المحمود›› په حوالې سره نقل کړې دې دا خط په بړلی (ګجرات) مقان نه په ۹۰۵ هجری کښې د مختلفو امراؤ او سلاطینو په نوم جاری کړئ شو .

اے خلقو ! دې خبره باندې پوهه شئ چه زه د محمدبن عبدالله رسول الله (صلی الله علیه وسلم) هم نام یم ، زه الله تعالی د ولایتِ محمدیه خاتم او دخپل نبی بزرګ امت باندې خلیفه جوړکړې یم ، زه هغه سړې یم ، چه دهغه په آخری زمانه کښې د مبعوث کیدلو وعده کړئ شوې ده ، او زه هم هغه یم دچا خبر چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ورکړې دې ، زه هم هغه یم چه دهغه د سابقه پیغمبرانو په صحیفو کښې ذکر کړئ شوې دې ، زه هم هغه یم دچا چه وړاندینو او وروستو ډلو توصیف کړې دې ، زه هم هغه یم چاته چه رحمانی خلافت ورکړئ شوې دې ، زه الله طرف ته خپل بصیرت باندې مخلوق لره د الله په حکم سره رابلم ، زه ددې دعوې په وخت د نشې په حالت کښې نه یم ، بلکه بیداریم ، هوش کښې د راوستلو اود بیدارولو محتاج نه یم ، د الله د طرف نه ماته پاک رزق ملاویږی اوماته سوا د الله نه دبل یو څیز احتیاج نشته ، زه د ملک او حکومت طالب نه یم او نه ماته د ریاست او سلطنت قائمولو خواهش دې ، زه امارت ، ملک او ریاست لره نجس ګنم، د دنیا د محبت نه خلاصول ځما کار دې .

ځما ددې دعوت باعث هم دادې چه زه د الله جانب نه په دې دعوت باندې ماموریم ، تاکید اوتهدید سره زه خپل دعوت تاسو پورې رسوم ، الله مالره متفرض الطاعة جوړکړې دې (یعنې ځما اطاعت فرض دې) زه ټولو انس او جن طرف ته خپل دا دعوت رسوم ، په دې مضمون سره چه زه د ولایتِ محمدیه خاتم یم ، زه د الله خلیفه یم ، چاچه ځما اطاعت اوکړو هغه دالله اطاعت اوکړو او چاچه ځما نه مخ واړولو ګویا هغه د الله تبارک وتعالی نه مخ واړولو ، اے خلقو ! ما باندې ایمان راوړئ دې دپاره چه تاسو ته نجات ملاؤ شی ، ځما خبره واورئ او ځما په تابعدارئ کښې تلوار کوئ دې دپاره چه تاسو کامیابی اومومئ چه څوک ځما نه انکار کوی او ځما د احکامو نه انکارکوی هغه لره به الله تعالی په سختو نیولوسره نیسی ، اے خلقو ! دهغې ورځې د عذاب نه ځان اوساتئ په کومه ورځ به چه غرونه د نرئ شګو په شان واغړلې شی ، تاسو ددې دنیا نه هغه حالت کښې سفر مه کوئ چه په هلاکت کښې ګرفتاره ئې ، حسنِ ثواب آخرت اختیارکړئ ، ثوابِ آخرت لره د ردی پیسو په عوض مه خرڅوئ ، تاسو دفکر خاوندان یئ ، که چرته تاسو دفکر خاوندان یئ چه زه دروغجن یم او زه په الله تعالی باندې دروغ تړم نو تاسو باندې فرض دې چه تحقیق اوکړئ او ددې خبرې دپاره کوشش اوکړئ ، که چرته تاسو ځما په خبره باندې توجه اونه کړه نو ستاسو دروغژن والې به ثابت شی تاسو د حق خبرې په تحقیق باندې قادره ئې او که چرته تاسو زه په دروغو باندې پریخودلم نو لازماً تاسو به ماخوذ شئ ، زه په الله باندې قسم خورم او الله د شهادت دپاره کافی دې چه زه د امتِ محمدیه دافع هلاکت یم او د ګمراهئ نه بچ کوونکې یم ، تاسو باندې لازم دې چه په دهوکه کښې مه اوسیږئ بلکه ځما اقوالو ، افعالو او احوالو لره قرآن پاک سره ملاؤ کړئ او غوراوکړئ ، که چرته ځما هرکار او ځما هرحال د قرآن مطابق وی نو ځما خبره اومنئ اوکه نه نو ما اووژنئ ، هم دا ستاسو د نجات ذریعه ده ، د الله نه او ویریږئ او عاجز زړه سره هغه جانب ته متوجه شئ ځکه چه هغه مهربان او متوجه کیدلو والا دې ، هغه پخپلو بندګانو باندې ظلم کولو والا نه دې ، دا خبره نصیحت دې دهغه چا دپاره چاچه قلبِ حاضر سره دې لره واوریدلو »» آه (مهدوی تحریک ص ۴۷تا ص ۴۹ بحواله قول المحمود)

د مهدویت درجې

د سیدمحمدجونپوری د پلار نوم عبدالله نه وو ، اونه ئې د مور نوم آمنه بلکه چه کله سید محمد دمهدی کیدلو د دعوې اراده اوکړه نو دا خیال ئې تیرشو چه حدیث کښې د مهدی د پلار نوم عبدالله اود مور نوم آمنه راغلې دې ددې وجه نه ئې دخپلو والدینو نومونه بدل کړل د دې لپاره چه د حدیث د هغه پیش ګوئې سره مطابقت اختیارکړې شی، چنانچه دخپلو والدینو نومونه ئې بدل کړه ، چه کله هغه په دې نومونوسره مشهورشو نود مهدی کولو دعویٰ ئې اوکړه ، دهغه همعصر

مصنفینو کښې یو هم د پلارنوم عبدالله اود مور نوم آمنه نه لیکی ، د بعضې محققینو عبارات لاندې ذکر کیږی :

الجونپوری :- سید محمد الکاظمی الحسینی بن سیدخان المعروف بډه اویسی او مور یی آقاملک ، د مهدی کیدلو مدعی ، جونپورکښې د یکشنبې په ورځ ۱۴ جمادی الاولی ۸۴۷هجری ، ۱۰ ستمبر ۱۴۴۳ء کښې پیدا شو همعصرماخذ کښې څوک هم دهغه د والدینو نوم عبدالله او آمنه نه دی وئیلی څنګه چه مهدوی مآخذ مثلاً سراج الابصارکښې دعوی کړئ شوې ده ، ظاهراً دهغې مقصد دادې چه دې نومونو لره د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د والدینو د نومونو په شان جوړکړې شی دې دپاره چه د حدیث بعضې پیشن ګوئیانې جونپوری باندې درستی راشی ، د علی شیر قانع د تحفة الکرام او خیرالدین اله آبادی جونپورناموکښې ددې نومونو ذکر دې ، دا وروستی تالیفات دی ددې وجه نه معتبرنه دی .

(دائره معارف اسلامیه اردو ص ۵۲۱ج۷ ، دانشگاه پنجاب لاهور)

علامه عبدالحی ابن فخرالدین الحسینی پخپل مشهورکتاب د (نزهة الخواطر) سلسله ۴۸۲کښې لیکی :

الشیخ الکبیر محمد بن یوسف الحسینی الجونپوری المتمهدی المشهور بالهند، ولد سنة سبع واربعین وثمان مائة بمدینة جونپور (نزهة الخواطر ص۳۳ ج۳) په دې کتاب کښې وړاندې دهغه نور بې پرده کولو سره لیکی : قال ابورجاء الشاهجهانپوری فی الهدیة المهدویة ان الجونپوری لم یمنع اصحابه من ذلك (ای عن نسبته الی المهدی الموعود " مولفه وبدل اسم ابیه بعبدالله واسم امه بآمنة واشاعها فی الناس وصنف کتبا فی اصول ذلك المذهب)) (نزهة الخواطر ص۳۳ ج۳،صبع دائرة المعارف،حیدرآبادد کن)

ملاعبدالقادر د بدایونی فارسی تاریخ « منتخب التوابیخ » مترجم محموداحمد فاروقی حاشیه لیکلی دی ، « سیدمحمد د جونپور اوسیدونکې وو ، دده پلار نوم یوسف وو ، د یو مجذوب شیخ دانیال مرید اوخلیفه شو .

(ترجمه منتخب التواریخ ص ۲۱۰)

بهرحال که د سیدمحمد جونپوری د پلار نوم یوسف وی یا سیدخان یا سیدمحمد یوسف خان ، لیکن دومره خبره ثبوت ته رسیدلې ده چه د پلار نوم ئې دمهدویت د شوق نه پس ایخودلې شوې دې ، او هم داسې دموږ اصلی نوم ئې آقا ملک وه چه هغې لره شوقِ مهدویت په آمنه سره بدل کړو او آقاملک (آغاملک) لره عرفی نوم تجویز کړو ، په دې سره قارئین حضرات ښه اندازه لګولې شی چه سید محمد جونپوری څنګه د والدینو نوم وروستو نقلی تجویزکړو هم داسې ئې د مهدویت دعویٰ هم نقلی ده چه هغې لره په بل عبارت سره مصنوعی مهدی سره تعبیر کولې شی .

ذکری مذهب

دې خاې پورې دا خبره ثابته شوه چه سیدمحمد جونپوری دمهدی آخرالزمان کیدلو دعوی کړې ده اوس مونږ دمذهبِ ذکری متعلق یو څومختر خبرې عرض کوُو :

دا خلق ددې قائل دی چه سیدمحمدجونپوری مهدی آخرالزمان دې ، همدارنگه هغه لره رسول هم منی ، چنانچه دهغه کلمه د اهلِ اسلام د کلمې نه برعکس داده : « لااله الاالله نورپاک محمد مهدی مراد الله » ، (بلوچستان گزیټ جلد ۷ آرهیوزبلر ۱۹۰۷ ء مکران ص ۱۱۲) .

همدارنگه دې کله خپله کلمه داسې هم وائی : «لااله الا الله نورپاک محمدمهدی رسول الله» (ملت بیضا ص ۱۰) دا خلق خپل پیغمبرته عام طور باندې مهدی اټکی وائی ، د دوی خیال دې چه د دوی پیغمبرمحمدمهدی اټکی (پنجاب) نه مکران ته راغلې وو ، هغه یونوروو چه ښکاره کیدلو سره دهغوې بزرگانو لره د دین لاره ښودلوسره ښکاره شو ، دهغوی خیال دې چه ددې واقعې څلور پنځه سوه کاله تیرشوی دی اودهغې تفصیلی حالات (مهدی نامه) کښې لیکلې شوی دی مگر هغه دا کتاب چاته نه ښائی ، دا کتاب په فارسی ژبه کښې دې (ماخوذ ازملت بیضاء ص ۲۷) .

لیکن دهغوی دا خیال غلط دې ، دا محمداټکی ، هم سیدمحمد جونپوزی ته وائی . او وړاندې یی بیان کړی دی چه سیدمحمدجونپوری د مکران علاقې بالکل تللې نه دې بلکه چه کله د پنجاب نه اووتلو نود بلوچستان په هغه لارې باندې لاړو چه قندهار ته ځی ، رومبې قندهار ته او بیا (فراه) ته لاړو او په «فراه» کښې ئې انتقال اوشو ددې وجه نه مکران ته دهغه د راتللو سوال نه پیداکیږی ، ابوسعید بلیدی چه د سیدمحمدجونپوری په لاس باندې بیعت شوې وو دهغه د وجه نه په مکران کښې دا فتنه راغله ، دا هغه زمانه ده چه هرکله په دې علاقه کښې د بلیدیانو حکومت وو . دا د پنځلسمې صدئ عیسوی زمانه وه ، هغه زمانه کښې ایران باندې د صفوی خاندان شاه اسماعیل صفوی چه غالی شیعه وو ناست وو او ترکی کښې د سلطان سلیم اول حکمرانی وه ، پرتگیز ، ولندیز او انگریز هم په دې زمانه کښې د بحیرۂ عرب نه هندوستان کښې د تجارت او سیاسی قسمت آزمائلو کښې مصروف وو ، دهغوی د وجه نه د هندوستان حاجیانو ته کافی تکلیف پیښ شو دا تفصیلات مهدوی تحریک سره متعلق تقریباً ټولو کتابونو کښې لیکلې شوې دې

د ذکریانو عقائد

د مهدوی اود ذکری فرقې ټولو تاریخی حالاتو پیش کولو موقع دلته نه ده ، یوڅوخبرې په طور د اظهارِ حقیقت ذکرکړې شوې ، اوس لاندې دهغوی یو څو عقائد ذکر کوو :

(۱) **د ذکریانو کلمه جدا ده** :- د ذکریانو کلمې سره متعلق څه حوالې مونږ ذکرکړی دی ، له هغې نه علاوه یوڅو حوالی نورې هم اوگورئ :

«اول آنکه فرقه داعیان کلمه طیبه رابدین طریق میگویند لااله الا الله محمد مهدی رسول الله (عمدة الوسائل ص ۱۲)

دهغوی په نوې کلمه کښې دنورپاک اضافه هم ده . «زه ذکری یم ص ۳۶ ج ۱»
همدارنګه ذکری او داعی خلقو د «رسول الله» په ځائ کله ناکله «امرالله» یا «مرادالله» هم وائی دهغوی یو کلمه هغه هم ده چه هغې لره هغوی پخپل پنجګانه تسبیحاتو وائی . **(لااله الاالله الملك الحق المبین نور محمد مهدی رسول الله صادق الوعد الامین)**

ترجمه. دالله نه سوا څوک معبود نشته دې ، بادشاه دې ، برحق دې ، ښکاره دې ، نورِ محمد مهدی د الله رسول دې ، چه د وعدې رښتینې او امانت داردې.
«ذکرتوحید ص ۹ ، ۱۴ ، ۱۲ ومهدی تحریک ص ۴۷»

(۲) **دمونځ نه منکردی** :- دا خلق د مونځ نه منکردی اود مونځ په ځائ پنځه وخته ذکرکوی.
«زه ذکری یم ص ۸»

دوم آنکه داعیان درادای نمازپنجگانه براه انکار واعراض آمده اندومی گویند نمازیکه شمامردمان میخوانید درپنج وقت علی التعیین فرض فجروظهر وعصرومغرب وعشاء ثبوتی ندارد وخداوند تعالی حکم عدم قرب نماز داده است بمقتضای آیت **یاایهاالذین امنوا لا تقربوا الصلوة** (ترجمه) اے مومنان نزدیک مشوید نماز را (عمدة الوسائل مولانا محمد موسی صاحب ص ۲۰)

«مکران د تاریخ په آئنه کښې ص ۱۰» وغیره

(۳) **درمضان د روژو نه منکر دی** :- سوم آنکه مذهب والا داعیان درماه صیام رمضان المبارک روزه نمی دارند، ودرتمام ماه رحمن وشهر بحان بشوق وذوق درخوردن وچریدن مشغول اند، ازفرضیت صیام منکرندومیگویند که خداوندتعالی گفته است بخورید ونوشید خطاب بماداعیان کرده است **قال الله تعالی کلوا واشربوا** آه - گفت خداوند بخورید ونوشید، برآن عمل که خداوند بجاآورده ماه رمضان خورد ونوش داریم (عمدة الوسائل ص ۲۸)

همدارنګه د ذکریانو خپل کتاب «میں ذکری ہوں» کښې لیکلی دی چه هغوی د رمضان په ځائ په نورو ورځو کښې د دریو میاشتو او د اتو ورځو د روژو قائل دی . هغه داسې چه دوشنبه . ایام بیض اود ذی الحجې اته ورځې دا ټولې درې میاشتې او اته ورځې شوې» (میں ذکری ہوں) ص ۷ ج ا و ص ۳۷، ۳۸، ۳۹ ج ۱)

(۴) **د بیت الله د حج نه منکر دی** :- داخلق «ذکری او داعی» دبیت الله د حج نه منکر دی او خانه

کعبې لره قبله نه تصورکوی ، د حج بیت الله په ځائ «کوهِ مراد » ته تللو سره حج کوی ، چه د تربت (ضلع مکران) نزدې یو میل فاصلې باندې یو غردې .
(ماخوذازمهدی تحریک ص ۷۱)

مولانا محمد موسیٰ دشتی لیکی :

چهارم آنکه منکر بیت الله خانه کعبهٔ شریف بقصد زیارت هستند (الی قوله) وکوه مراد راکه ذکرآن گذشته بود قبله ... مقررکروه اند (الی قوله) برای زیارت وطواف کوه مراد فراهم وجمع می شوند) (عمدة الوسائل ص ۲۹، ۳۰)

دا خلق په ۲۷ رمضان او نهم او لسم ذی الحجه د زیارت په بهانې باندې حج کوی .
(مهدوی تحریک ص ۷۱. سپاسنامه آل پاکستان مسلم ذکری انجمن ص ۱۰، ۱۱)

(۵) د کعبة الله د قبلې کیدلو قائل نه دی :- مولانا محمدموسیٰ عمدة الوسائل کښې لیکی:

((ایضاً پنجم آنکه از توجه بطرف کعبه ضرورت عبارت ندانند ، میگویند ملائیان **فاینما تولوا فثم وجه الله** پس هر جاکه روی آرید پس آنجا خدای تعالی هست ، لهذا توجه کعبه قبله ضرورت ندارد ، (عمدة الوسائل ص ۳۱)

دین یا مذهب

عامو خلقو لره په مغالطه کښې د اچولو دپاره د دین اومذهب عجیب تقسیم کولوسره لیکی : زمونږ د مسلمانانو دین یو اسلام دې ، لیکن مذهب جدا جدا دی ، لکه حنفی ، حنبلی ، مالکی ، شافعی ، جعفری ، شش امامی ، ذکری او اهل حدیث وغیره وغیره ، زمونږه اودهغه ټولو دین اسلام دې او څوک چه د اسلام نه خارج دی هغه کافر دی ، (میں ذکری ہوں ص ٦ ج ۱)

دا عجیبه اتحادِ اسلام دې چه کلمه یی دمسلمانانو نه جدا ده ، دمونځ ، روژې ، حج په شان د اصولِ اسلام منکر دی مگر مسلمانان دی .

د عباداتو ذکری تخیّل

د (میں ذکری ہوں) دکتاب مصنف د عباداتو په باره کښې خپله نظریه داسې لیکی :

« خما عبادت دادې ، ذکرخداوندی پنځه وخته ، رکوع او سجده درې وخته او روژه مونږ د ټولو مذهبونونه زیاته نیسو ، یعنې کال کښې درې میاشتې اته ورځې او زکاة څلویښتو باندې یو اوعشر یعنې لسمه حصه هرې آبادئ یا کټې باندې او دا مونږ فرض گڼو (میں ذکری ہوں ص ۷)

ددې نه علاوه :- «ذکری» د جماع او د احتلام نه پس د غسل قائل نه دی (عمده ص ۳۲)

د مړی دپاره دجنازې د مونځ قائل نه دی ، صرف دعا کوی چه په ذکرخانه کښې کیږی ، (میں ذکری ہوں ص ۴۵ ج ۱)

ددې نه علاوه نورهم څه ډیرخرافات دی ، چه دهغې په تحریرکښې راوستل مناسب نه دی.

چوګان یا مذهبی رقص

ددې نه وړاندې چه مونږ استفتاء کښې د لاندې سوالونو جوابونه ورکړو ، د ذکری مذهب دیو مهم او مشهور رقص (گدا) تذکره کوو :

چوګان :- دا یو قسم مهم رقص دې چه یومذهبی رنګ ورکړئ شوې دې ، دا چوګان د سپوږمئ په شپو کښې او مقدسو شپوکښې بالعموم فراخه میدان کښې کیږی ، ځوانان ، ماشومان ، بوډهاګان ټول په دې کښې په ډیرې جذبې او شوق سره حصه اخلی ، چوګان کښې شریک کیدلو والا په یو دائره کښې اودریږی او مینځ کښې یوښائسته اواز والا سړې یا ښځه چه د چوګان د قدمونو نه او حرکتونو نه کماحقه واقف یا واقفه وی ، اودریدلوسره د مهدی د صفت اود الله د حمد اشعار وئیل شروع کوی او ټول شرکاء چه هغوی ته جوابی وئیلې کیږی د شاعر د خولې نه وتلو والا الفاظو باندې حرکت کښې راځی اود شعر آخری مصرعه په یو آواز سره وائی ، چوګان کښې هیڅ قسمه آله د موسیقئ نه استعمالیږی.

د چوګان وینا په درې قسمه وی : دوچاپی ، سه چاپی او چارچاپی ، مثلاً هادیاً مهدیاً نازمین ، مهدیا ، اللہ یک ، مهدی برحق ، یارا ، مهدیًا بلوتیت ، مهدی منی دِل مراد وغیره

(مهدوی تحریک ص ۷۲)

په دې چوګان (سماجی رقص) کښې داخلق د دائرې په شکل کښې اودریږی ، چه کله د چوګان وینا وئیلې کیږی نو د رقص په شان هغوی پورته لاندې کیږی او مخکښې وروستو داسې خوځیږی چه دائره پخپل حال باندې باقی پاتې وی ، ذکری مذهب کښې دا رقص ډیر لوئ ثواب دې ، په هغې کښې د شاملیدلو والا د ثواب خو څه اندازه نشته دې ، دهغې تماشګیرهم لوئ ثواب ګټی.

یو عزیز اووئیل چه هغه دوه مدعی « مهدی آخرالزمان » لیدلی دی ....د ذکریانو په شان هغوی هم دخپلو منونکو د اصلاح دپاره ددې په شان یو مذهبی رقص اختیارکړې دې چه په هغې کښې حسبِ ضرورت ښځې هم شاملیږی ، ذکر شوو دوو مهدیانو کښې دیو رقص اکثر اوبیشتر وروستنو شپو کښې کیږی او داسې معلومیږی چه هغوی ته پخپله د ګډیدلو او خلقو لره د ګډولو کوم شوق اوشو نودخپلو خواهشاتِ نفسانی پوره کولو دپاره ئې د مهدویت جال استعمال کړو.

شعر : دل کو بہلانے کے لئے یہ چال چلی ہے ہم نے

داخلق د سید محمد جونپوری یوجملې سره خپله دائره یا مذهبی رقص بانديې استدلال کوی اگرچه د سید محمد جونپوری اصلاحی دائره په یو بل شکل وه ، هغه قول دادې : «خما د دائرې یو سپې به هم نه ضائع کیږی» (مهدوی تحریک ص ۷۲)

ذکری کافر دی

ذکری چونکه محمد مهدی لره رسول منی ، دهغه د نوم کلمه هم وائی اود اصولِ اسلام مونځ ، روژې ، حج وغیره نه منکر دی ، ددې وجه نه دهغوی په کافر کیدلو کښې هیڅ قسمه شک اوشبهه نشته دې

آمدم برسرِ مطلب (خپل اصل مطلب ته راتلل)

ددې تفصیل نه پس اوس مختصراً دمطلوبه سوالونو جوابونه ذکر کوو :

(۱) دِ ذکریانو سره نکاح جائز نه ده . قال فی الدر (و) حرم نکاح (الوثنیة) قال فی الشامیة تحت (قوله الوثنیة) ویدخل فی عبدة الاوثان عبدة الشمس (الی قوله) وفی شرح الوجیز وکل مذهب یکفربه معتقده آه قلت وشمل ذلک الدروز والنصیریة والتیامنة فلا تحل منا کحتهم ولا تؤکل ذبیحتهم لانهم لیس لهم کتاب سماوی (الشامیة ص۲۳ ج۲)

(۲) چونکه نکاح د شروع نه ، نه ده شوې ددې وجه نه جدا والې دې اختیارکړئ شی او دومره موده چه بلانکاح د ښځې خاوند په صورت کښې یوځائ اوسیدل دهغې نه دې توبه اوکړی

(۳) کوم ماشومان چه پیدا شوی دی هغه ولدالزنا دی ، دهغوی نسب ثابت نه دې ، چونکه دهغوی پلار نشته ددې وجه نه دهغوی په کفالت کښې به وی ، پلار سره دهغوی د وراثت هیڅ تعلق نشته دې

(۴) اهلِ کتاب هغه دی چه یوربښتینی رسول ته منسوب وی او ذکری مذهب والا محمدمهدی لره رسول منی چه دهغوی د کلمې «لااله الا الله نورپاک محمد مهدی رسول الله» نه صفا ښکاره دی . حالانکه محمد جونپوری نبی نه دې ددې وجه نه دا خلق اهلِ کتاب نه دی

(۵) د هغوی د لاس ذبیحه حلاله نه ده ، عبارت د اول سوال په جواب کښې اوگورئ ، د ذبیحې د حلالیدلو دپاره صرف کلمه وئیل او الله اکبر وئیل کافی نه دی بلکه دهغې دپاره مسلمان یا اهلِ کتاب کیدل لازم دی

فقط والله تعالی اعلم غرة ربیع الآخر "هجری

اباضی فرقه

سوال :- په سلطنتِ عمان کښې اکثر اوزیات د اباضی فرقې (چه د خوارجو په فرقو کښې یو فرقه ده) خلق اوسیږی او د اهلِ سنت والجماعت خلق هم په ډیر تعداد کښې هغلته ژوند تیروی ،

بلکه عمانی فوجونو کښې اکثرخلق سنی دی ، اوس هغلته فوجی کیمپونو کښې اباضی فرقې والا مستقل پیش امام دې او هم هغلته مونځ ورکوی آیا هغه پسې داهلِ سنت والجماعت مونځ کیږی ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : مسقط کښې چه کومه اباضی فرقه ده ، دهغوی صحیح عقائد څه دی ؟ دهغې مونږ ته معلومات نشته ، دهغوی متعلق به صحیح فیصله هغه وقت کښې کیږی چه کله دهغوی عقائدُ هم ذکر کړې شی ، البته عبدالله بن اباض جانب ته منسوب چه کومه فرقه اباضیه ده اوچه د خوارجو یوشاخ دې ، دهغوی عقائد په کتابونو کښې موندل . که چرته دا فرقه بعینه هم هغه وی یا د دوی عقائد دهغوی مطابق وی نو دوی پسې مونځ نه کیږی . ددې وجه نه هغوی پسې دې مونځ اونه کړئ شی .

د سلفو په کتابونو کښې دهغوی متعلق لاندې عقائد مونږ ته ملاؤ شوی دی :

قال العلامة الشیخ محمد کامل بن مصطفی بن محمود الطرابلسی الحنفی سئلت عن اهالی جبل طرابلس الغرب الذین لا یتمذهبون بمذهب من المذاهب الاربعة ما مذهبهم ومن هو امامهم ؟ فالجواب انهم یتمذهبون بمذهب عبدالله بن اباض وهم اباضیة وهم من جملة الخوارج وقد قسم فی المواقف الخوارج الی سبع فرق احداها الاباضیة ، قال انهم قالوا مخالفونا من اهل القبلة کفار غیر مشرکین تجوز مناکحتهم وغنیمة اموالهم من سلاحهم و کراعهم حلال عند الحرب دون غیرہ ودارهم داراسلام الامعسکر سلطانهم وقالوا لا تقبل شهادة مخالفیهم ومرتکب الکبیرة موحد غیرمؤمن بناء علی ان الاعمال داخلة فی الایمان والاستطاعة قبل الفعل وفعل العبد مخلوق لله تعالی ومرتکب الکبیرة کافر و کفر نعمة لا ملة وتوقفوا فی تکفیر اولاد الکفار وتعذیبهم وتوقفوا فی النفاق اهو شرك ام لا وفی جواز بعثة رسول بلا دلیل ومعجزة وتکلی اتباعه فیما یوحی الیهم ای ترددوا فی ان ذلك جائز ام لا و کفروا علیا واکثراصحابه وافترقوا فرقا اربعا انظرهم فی المواقف والله تعالی اعلم (فتاوی کاملیة ص۲، طبع، قندهار، افغانستان)

فقط والله تعالی اعلم ۲۹ ذی الحجه ۱۰هجری

بسم الله الرحمن الرحيم

قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ

ازالة الريب عن مسئلة علم الغيب

ازالة الريب ....

د علمِ غيب په مسئله باندې مفصل تحقيق

سوال :- د آيتِ کريم ((**فى خمس لا يعلمهن الاالله ـ الايه**)) نه معلوميږى چه ددې پنځو څيزونو علم مختص دې له الله پاک سره ، حال دا چه په دې کښې د ډيرو امورو علم غيرالله ته کيدل مشاهدې نه ثابت دى پس د علم مختص بالله تفصيل څه دې دلائلو سره يى واضح کړئ.

الجواب ومنه الصدق والصواب : په آيتِ کريمه ((**فى خمس لا يعلمهن الاالله ـ الايه**)) باندې دوه

سواله پيدا کيږي

اول: دا چه ددې پنځو څيزونو د اختصاص څه وجه ده ؟ حال دا چه د ټولو انبياء عليهم السلام اود ټولو مخلوقاتوعلم متناهی . اود باری تعالی علم غيرمتناهی دې او متناهی لره دغيرمتناهی نه ويستلو نه پس غيرمتناهی وی ، بيا ئې دې پنځو لره ولې مختص کړه ؟ ددې پنځو نه علاوه نور هم ډير علوم دی چه هغې لره صرف الله تعالی پيژنی .

دوم: دا چه ددې اختصاص دظاهری مشاهدې خلاف دې يو نه بلکه په زرګونو واقعات دی چه بعضو ته دهغې څيزونو علم حاصل شو ، لکه چه ابوبکرصديق رضی الله عنه دخپلې لور حصه وړاندې د ولادت نه مقررکړې وه ، شاه عبدالله صاحب به تعويذ کتلوسره دا خبر هم ورکولو چه ستابه هلک کيږی يا جيلۍ ، حضرت محمد يعقوب نانوتوی رحمه الله دخپل مرګ خبر د وړاندې نه ورکړې وو

د اول سوال جواب دادې چه کتاب النقول للسيوطی کښې دی چه د دوی صلی الله عليه وسلم نه ددې پنځو څيزونو سوال شوې وو ددې وجه نه په جواب کښې هم دهغې ذکر راغلو .

د دويم سوال جواب په يو څومقاماتو باندې مبنی دې .

(۱) غيب عبارت دې دهغه امورِ غيبيه نه چه دهغې ادراک په حواسو ، دلائلِ عقليو او رياضياتو سره نه شی کيدلې ، پس معلومول پکار دی چه د علمِ غيب څه کليات اوجزئيات او اصول اوفروع دی ، په دنيا کښې ديوې ذرې حرکت هم بغير د اصولو او ضوابطو نه نه کيږی ، که چرته چاته د زرګونو ښځو د حمل علم اوشی نو دا جزئيات دی ، که چرته د داسې ولی نه پوښتنه اوکړې شی نو هغه به هم دکشف حواله درکوی ، هم داسې منجّم هم د ستورو تاثيرات وغيره د علاماتِ ظنيه نه معلوموی ، يقينی ضوابطو نه هغه هم خالی لاس دې ، يو طبيب يا ډاکټرکه ددې دعوی کوی نو هغه به د آلاتو په ذريعه مشاهده يا دلائلِ طبيه باندې مبنی وی ، معلومه شوه چه د مغيباتو بلاواسطه علم اودهغې اصول او کليات مختص بالله دی .

ياد دې وی چه مغيبات په دوه قسمه دی : تشريعی او تکوينی ، تشريعی لکه وحی ، ټول دغيب له قبيلې نه دی تشريعياتوکښې ځينی کليات په قدر د ضرورت تلقين کيږی ، او په تکوينياتو کښې کليات نه شی ښودلې کيدلې ، هم هغه کلياتو لره ئې په مفاتيح سره تعبيرکړی دی ، د خزانې نه هم هغه څوک څه راويستلې شی چاسره چه يې چابی وی ، بس ښکاره شوه چه علم کليات مفاتيح د جزئيات دې لکه چه ارشاد دې ﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ﴾ .

خلاصه داچه د کلياتِ تکوينيه علم او هم دغه شان د جمله فروعو داسې علمی احاطه چه څه هم

خارج پاتې نه شي خاصّه د باري تعالى ده .غیرته دا نه شي حاصلیدلې . لهذا که چرته دیو جزئي علم هم دغیرنه نفی ثابته شي نو د احاطې به نفی ثابتیږی ، چونکه اهلِ بدعت د ایجابِ کلی قائل دی لهذا د زرګونو جزئیاتو دعلم ثبوت هم دهغوی دپاره مفید نه دې ، او اهلِ سنت د رفع ایجابِ کلی قائل دی ددې وجه نه یو جزئیه منفیه به هم زمونږ دپاره دلیل وی لهذا مونږ داسې دلائل[1] پیش کؤو چه په هغې سره به ثابته شی چه بعضې داسې امورهم دی چه دهغې علم حضورصلی الله علیه وسلم ته نه وو ورکړئ شوې .

اول دلیل : لاندې آیتونونه ثابتیږی چه د قیامت علم الله پورې خاص دې .

(۱) ﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسِۭ بِمَا تَسْعَىٰ﴾ صحابه کرامو رضی الله عنهم نه ددې تفسیرداسې منقول دې ، اکاداخفیهاعن نفسی وهذه کنایة عن شدة الاخفاء .

(۲) ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّى ۖ لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَآ إِلَّا هُوَ ۚ ثَقُلَتْ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ لَا تَأْتِيكُمْ إِلَّا بَغْتَةً ۗ يَسْـَٔلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِىٌّ عَنْهَا ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾﴾ .

(۳) ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ﴾

(۴) ﴿وَعِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

(۵) ﴿إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ﴾ .

(۶) ﴿قُلْ إِنْ أَدْرِىٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّىٓ أَمَدًا﴾ .

(۷) ﴿قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ﴾ (نزلت فی سؤالهم عن الساعة)

(۸) ﴿وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِندَهُۥ ۖ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ﴾

(۹) ﴿وَإِنْ أَدْرِىٓ أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ﴾

(۱۰) ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هُوَ ۖ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ قَرِيبًا﴾

(۱۱) ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾

(۱۲) ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ﴾ ﴿قُلْ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ﴾

(۱۳) ﴿وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ قُل لَّآ أَمْلِكُ لِنَفْسِى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُ﴾ .

(۱۴) ﴿إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلْمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلْغَيْثَ﴾ .

---

[1] بوارق الغیب کښې په دې مسئلې باندې څلویښت آیتونه او یو سل پنځوس حدیثونه پیش کړی دی ،

قیامت سره متعلق قرآن کریم کښې چه څو مره آیتونه دی دهغې نه واضحه ده چه د قیامت د وخت علم الله پورې خاص دې چرته یی «**اکاد اخفیها**» اوفرمائیلو او چرته «**انما**» یانفی اواستثناء یا تقدیم ماحقه التاخیرسره دهغې د علم حصر د باری تعالی په ذات کښې کړې شوې دې او چرته «**بغتة ان ادری**» او «**ما یشعرون**» فرمائیلوسره دغیرنه دعلم نفی کړې شوې ده او چرته یی د قیامت علم لره علی سبیل المدح ذکرفرمائیلې دې او آخری آیت کښې د پنځو څیزونو علم مختص بالله کیدل مذکور دی ، همدارنګه قرآن کریم کښې تصریح ده چه حضورصلی الله علیه وسلم ته علم شعر نه دې ورکړې شوې.

دویم دلیل : ﴿قُل لَّآ أَمۡلِكُ لِنَفۡسِي نَفۡعٗا وَلَا ضَرًّا إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ وَلَوۡ كُنتُ أَعۡلَمُ ٱلۡغَيۡبَ لَٱسۡتَكۡثَرۡتُ مِنَ ٱلۡخَيۡرِ وَمَا مَسَّنِيَ ٱلسُّوٓءُ﴾ د تقریر استدلال نه وړاندې یو دوه مقدمې پیژندل ضروری دی:

(۱) په دې آیت کښې د خیراو سوء نه مراد دنیاوی خیراو سوء دې ، ځکه چه آخرت کښې هرقسمه خیر حضورصلی الله علیه وسلم ته حاصل دې او هیڅ قسمه سوء به دوی لره نه مسح کوی ، معالم التنزیل وغیره کښې ددې آیت شانِ نزول متعلق د کفارو کومه معرکه نقل کړې شوې ده هغه هم دنیاوی خیراو سوء سره متعلق ده ، لهذا کومو خلقو چه اخروی خیراو سوء مراد اخستلې دې په هغوی باندې محققینو مفسرینو رد کړې دې.

(۲) د جلبِ منفعت او د دفعِ مضرت دپاره علم ذاتی کیدل ضروری نه دی ، عطائی هم کافی دې ، همدارنګه شانِ نزول کښې سوال صرف د علم عطائی نه وو نه د علم ذاتی نه(کماروا ه فی المعالم) ددې تمهید نه پس د استدلال تقریر داسې دې چه ذکر شوی آیت کښې د دلیل دوه مقدمې دی.

اوله مقدمه :- «**ولو کنت اعلم الغیب ـ الایه**» ده ، په دې کښې رفع تالی لره رفع مقدم دپاره مستلزم ګرځولې شوې دې ، دویمه مقدمه ددې نه وړاندې «**لا املک لنفسی ـ الایه**» ده په دې کښې د رفع تالی بیان دې ، د تالی هردوه جزء د وفات تروخته پورې مرتفع دی ، آخر وخته پورې د دوی عام حالاتو نه علاوه په خپله مرض الوفات رفع تالی باندې شاهد دې بالخصوص د دوی بار بار غسل کولوسره جماعت ته تللو کوشش کول او په هرځلې بیهوشه کیدل ،که چرته دوی ته هغه وخت معلومه شوې وې چه دا اراده به پوره نه شی او چه کله زه پاسیږم نو په ماباندې به بې هوشی راځی نو یقیناً دا اراده به ئې نه وې کړې ، په هر حال داحقیقت ناقابلِ انکاردې چه آخرزمانهٔ حیات پورې عدم استکثارخیر او مس سوء کښې د دوی هم هغه حال وو چه د مخکښې نه وو ، پس معلومه شوه چه هغه وخته پورې هم دوی ته د داسې غیبو علم ورنه کړې شو چه استکثارخیر اواجتناب عن مس السوء کښې عادةً مؤثر کیږی.

دریم دلیل : قال النبی صلی الله علیه وسلم انی اعوذبک من علم لا ینفع وقلب لا یخشع (مشکوة) آیا چاته

جزاء ت شته چه ددې دعا د عدم استجابت تصوراوکړی ، د دویمې دجزء مقبولیدل اظهرمن الشمس دې بلکه دهغې انکار کفر دې ، «**قال الله تعالی فبما رحمة من الله لنت لهم ولو کنت فظاً غلیظ القلب لا نفضوا من حولک**» پس د اولې جملې مستجاب کیدل هم متیقن دی ، نصوص هم ددې تائید کوی . څکه چه کوم څیز د حضورصلی الله علیه وسلم لا ینفع دې هغه لا ینبغی هم دې او د داسې علم نفی په قرآن کښې ده ، فرمائی : «**وما علمناه الشعر وما ینبغی له**» په کومو روایاتو کښې چه د حضورصلی الله علیه وسلم نه یو مضمون د شعر په وزن باندې منقول دې هغه رجز دې ، **(وقال الاخفش ان الرجز لیس بشعر) (فیض الباری ص۳ ج۲)** وروسته له تسلیم د دې خبرونه هغه کلمات د حضورصلی الله علیه وسلم دمبارکې ژبې نه په جوش کښې بلاقصد جاری شواو د شعر په تعریف کښې د قصد شرط دې ، (کماصرح به علماء العروض) اوکه نه نو بعضې آیاتِ قرانیه مثلاً د «**لن تنالوا البر حتی تنفقوا**» او «**ثم اقررتم وانتم تشهدون**» او «**ثم انتم هؤلاء تقتلون**» شعرکیدل به لازم شی حال دا چه قرآن ددې نه بری دې «**وما هو بقول شاعر**» او بقصدِ شعر څه وئیل ثابت شی نو بیا هغه شعر د حضورصلی الله علیه وسلم خپل نه بلکه د غیرنه ئې نقل کړې دې او که چرته هم خپل تسلیم کړې شی نو دوی هغه په شعری وزن باندې ادا نه کړې شو بلکه وزن مات شو ، څنګه چه صاحبِ مدارک او نورو مفسرینو لیکلی دی چه د «انا النبی لا کذب ، اناابن عبدالمطلب» په رجز کښې دوی د کذب باء لره مفتوح او مطلب لره مجرور وئیلو چه دهغې د وجه نه په هغې کښې د شعر وزن باقی نه پاتې کیدلو .

همدغه شان امام بخاری رحمه الله ج۱ ص ۵۵۵ باب الهجرة کښې **((تحت قوله علیه السلام ان الاجر اجر الاخرة ـ الخ))** د ابن شهاب زهری نه نقل کړی دی ، **((ولم یبلغنا فی الاحادیث ان رسول الله صلی الله علیه وسلم تمثل ببیت شعر تام غیر هذا البیت))**، بهرحال په دې رجز سره دنصِ قرآنی خلاف حضور صلی الله علیه وسلم دپاره علمِ شعرثابتول او دا دعویٰ کول چه حضورصلی الله علیه وسلم معاذالله شعر وئیلې دې خطرناکه ګمراهی ده ، فتاوی قاضی خان کښې یی مشایخ حنفیه نه د داسې سړی تکفیر نقل کړې دې چه دا اووائی چه حضورصلی الله علیه وسلم شعر وئیلې دې (قاضی خان کتاب الردة)

حاصل دادې چه دا قطعی څیز دې چه حق تعالی دوی ته غیرمعمولی کمالاتو ورکولو نه باوجود د شعر علم نه وو ورکړې ، او په هغې کښې حکمت داوو چه که چرته دوی صلی الله علیه وسلم شاعروې نو دښمن به وئیل چه جناب دې خو د وړاندې نه کامیاب شاعر دې ، که چرته هغه پخپل شاعرانه کمال سره د قرآن په شان فصیح او بلیغ کتاب جوړکړو نو څه تعجب دې ، پس حق تعالی د داسې قسم شکونو دروازه بندولو دپاره او د دوی په نبوت باندې د ټولو نه لوئ دلیل یعنې قرآن باندې د شکونو او شبهاتو باران کیدلو دپاره دوی لره د علمِ شعرنه قطعاً محفوظ

اوساتلو اودهغه د طرف نه طبیعت کښې دومره لرې والې پیدا کړو چه دوی صلی الله علیه وسلم به د بل چا شعر هم صحیح وزن باندې نه شو وئیلې ، او دا بالکل هم هغه شان دې څنګه چه الله تعالی دوی لره امی اوساتلو ، که چرته دوی امی نه وی نو دښمنانو ته به ددې وئیلو ګنجائش وې چه جناب دوی دا اعلیٰ مضامین دیو کتاب نه نقل کړی دی ، قرآن کښې راغلی دی ((**ما کنت تتلوا من قبله من کتاب ولا تخطه بیمینک اذا لارتاب المبطلون**))

علمِ غیب سره متعلق د صحابه کرامو رضی الله عنهم عقیده

د صدیقِ اکبر رضی الله عنه عقیده : ابن سعد اوابن ابی حاتم او مرژبهی د حسن بصری نه روایت کړې دې چه حضورصلی الله علیه وسلم به کله کله داسې وئیل : ((کفی بالاسلام والشیب للمرء ناهیا)) ، حالانکه موزون مصرع داسې ده : ((کفی الشیب والاسلام للمرء ناهیا)) ، مګر حضور صلی الله علیه وسلم همیشه هم داسې ګډوډ وئیلو ، حضرت صدیقِ اکبر رضی الله عنه عرض اوکړو ((**اشهد انك رسول الله صلی الله علیه وسلم ما علمك الشعر وما ینبغی لك**)) (**درمنثور وابن کثیر**) په دې کښې واضحه دلیل دې چه د صدیقِ اکبررضی الله عنه په نزد حضورصلی الله علیه وسلم ته علمِ شعر نه وو ورکړې شوې چه په ماکان وما یکون کښې داخل دې .

د حضرت عمررضی الله عنه عقیده : مسلم شریف ج۱ ص ۴۸۰ ((باب ان تخییره امراته لا یکون طلاقا)) ، کښې ذکر دی چه حضورصلی الله علیه وسلم به د ازواجِ مطهراتو سره ایلاء کړې وه نو په یوه بالاخانه کښې تشریف فرما وو ، حضرت عمررضی الله عنه د تحقیقِ حال دپاره د دوی صلی الله علیه وسلم په خدمت کښې حاضر شو نو دکمرې په دروازه کښې یی د دوی غلام رباح ولیدلو ، حضرت عمررضی الله عنه هغه ته اووئیل چه څما د پاره اجازه طلب کړه ، دوه درې ځله اذن طلب کولو باندې چه کله جواب ملاؤ نه شو نو حضرت عمررضی الله عنه په اوچت آوازسره عرض اوکړو چه دحضورصلی الله علیه وسلم دا ظن دې چه زه دخپلې لور حفصې د سفارش دپاره راغلې یم ، دې نه صفا معلومیږی چه حضرت عمررضی الله عنه دوی صلی الله علیه وسلم لره عالم الغیب نه ګڼلو.

د حضرت علی رضی الله عنه عقیده : ((**قال لم یعم علی نبیکم الا الخمس من سرائر الغیب**)) (**درمنثور ج۶ص۱۰۰**) همدارنګه د حضرت علی رضی الله عنه نه طبرانی او ابنِ مردوَیه روایت کړې دې چه دوی رضی الله عنه د سورهٔ مؤمن آیت ((**منهم من قصصنا علیک ومنهم من لم نقصص علیک**)) تفسیر کولوسره فرمائی ((**بعث الله عبدا حبشیا نبیا فهو ممن لم یقصص علی محمد**)) (**درمنثور و کنزالعمال ج ص**) هم دغه شان د سورهٔ نساء رکوع ۴۳ یوآیت لاندې د حضرت علی رضی الله عنه دا قول په روایت

دابن ابی حاتم سره منقول دي (درمنثور ج ۲ ص ۳۱)

واضحه دې وی چه د حضرت علی نه وړاندې روایت کښې حصرِ حقیقی مراد کیدلې نه شی ځکه چه امورِ خمسه لره د ویستلونه پس هم باقی علوم غیرمتناهی دی چه دهغې حصول دیو مخلوق دپاره محال عقلی اوشرعی دې ، دحضرت علی رضی الله عنه نه دویم روایت هم په دې باندې دلیل دې ، چه په هغې سره معلومه شوه چه د حضرت علی په نزد د علوم خمسه نه علاوه هم بعضې نور علوم حضورصلی الله علیه وسلم ته عطا نه کړئ شو ، پس داسې قسم الفاظ چه چرته هم د یوصحابی نه منقول دی دهغې هم دا مطلب دې .

د ازواجِ مطهراتو رضی الله عنهن عقیده : ((**واذ اسرالنبی ــ الایه**)) (سورة تحریم) ددې آیتونو شانِ نزول صحیح بخاری وغیره کښې داسې نقل شوې دې چه حضورصلی الله علیه وسلم به حضرت زینب بنت حجش ته تللو نو هغې به شهدورته پیش کول چه د دوی صلی الله علیه وسلم ډیر خوښ وو ، دوی صلی الله علیه وسلم به دا شهد خوړل ، د ښځې والی د تقاضا مطابق د حضور صلی الله علیه وسلم بعضې نورو ازواجو ته په دې باندې غیرت راغې نو هغوی په خپل مینځ کښې مشوره اوکړه چه په مونږ کښې چاته هم حضور صلی الله علیه وسلم تشریف راوړی نو هغه دې داسې اووائی چه تاسو مغافیر خوړلی دی (دایوبدبوئ بوټې دې) چنانچه هغوی داسې اوکړه نودوی اوفرمائیل چه ما خو شهد خوړلی دی نو وې وئیل چه شاید د شهدو موچو مغافیر خوړلی وی ، دوی قسم اوخوړلو چه زه به د نن نه پس شهد نه خورم او په دې خیال سره چه د زینب زړه خفه نه شی دهغې خبر د پټولو ئې تاکید اوفرمائیلو مګر هغه بی بی نورو ته اووئیل نو حضورصلی الله علیه وسلم ته د وحی په ذریعې سره دهغې اطلاع ورکړې شوه ، دوی صلی الله علیه وسلم د ښکاره کولو والا بی بی نه پوښتنه اوکړه نو هغې په تعجب سره پوښتنه اوکړه ((**من انبئک هذا**)) نو دوی صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل چه ((**نبئنی العلیم الخبیر**)) دا پخپل مینځ کښې مشورې کولو والا ازواج عائشه او حفصه وه او په بعضې روایاتو کښې دی چه حفصه شهد ځکولو والا اوعائشه ، سوده او صفیه مشورې کولو والا وې .

بعضې روایاتو کښې د شانِ نزول بل رنګې هم قصه راغلې ده ، ممکن ده چه ډیر واقعات وی او د ټولو نه پس دا آیتونه نازل شوی وی په هرصورت زمونږ مقصد دومره دې چه ددې ازواجو مطهراتو د حضورصلی الله علیه وسلم دپاره خفیه تدبیرکول او بیا پوښتنې باندې ((**من انبئک هذا**)) وئیل ، په دې باندې ښکاره دلیل دې چه ازواجِ مطهراتو د حضورصلی الله علیه وسلم متعلق دماکان اومایکون د علیم اوخبیرکیدلو اعتقاد نه لرلو .

د سورة نمل آیتِ کریمه ((**قل لایعلم من فی السموات والارض الغیب الا الله ــ الایه**)) په تفسیرکښې ابن کثیر په روایت د ابن ابی حاتم حضرت عائشې رضی الله عنها نه نقل کوی ، ((**قالت من زعم انه**

يعلم مايكون في غد فقد اعظم على الله الفرية لان الله تعالى يقول لا يعلم من في السموات والارض الغيب الا الله)) (ابن كثير ج۳ص۴۲۱) او صحيح بخاري کښې د حضرت عائشې رضی الله عنها نه روايت دې ((من حدثك انه يعلم ما في غد فقد كذب ثم قرات وما تدري نفس ماذا تكسب غدا)) (بخاري ج۲ص۷۲۰)

درمنثور کښې دی ، ((قيل لعائشة رضي الله عنها هل كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يتمثل بشيء من الشعر قالت كان ابغض الحديث اليه غير انه كان يتمثل ببيت اخي بني قيس يجعل اوله اخره واخره اوله ويقول ويأتيك من لم تزود بالاخبار فقال ابوبكر ليس هكذا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني والله ما انا بشاعر وما ينبغي لي)).

د امام ابوحنيفه رحمه الله عقيده

تفسيرمدارک التنزيل کښې د ((**ان الله عنده علم الساعة**)) لاندې ذکر دی چه ، ((رای المنصور في منامه صورة ملك الموت وساله عن مدة عمره فاشار اليه باصابعه الخمس فعبر بخمس سنوات وبخمس اشهر وبخمسة ايام وقال ابوحنيفة هو اشارة الى هذه الاية فلا يعلم هذه العلوم الخمس الا الله)) (مدارك التنزيل ج۳ص۲۹۹)

د امام مالک رحمه الله عقيده

((**الم ياتكم نبا الذين من قبلكم قوم نوح وعاد وثمود ـ الايه**)) ددې په تفسير کښې بيان کړې شوی دی چه د امام مالک په نزد دا مکروه دی چه څوک سړې خپل نسب حضرت آدم عليه السلام پورې بيان کړی تردې پورې چه د حضورصلی الله عليه وسلم په باره کښې هم د دوی دا مسلک دې ، ځکه چه د مينځنو آباؤ او اجدادو علم د الله نه سوا چاته نشته (معالم التنزيل ج۴ ص ۲۸)

او پخپله د حضورصلی الله عليه وسلم نه روايت دې چه ((انه كان في انتسابه لا يتجاوز عن معد ابن عدنان)) (تفسير كبير ج۵ص۲۱۱ وسراج منير ج۲ص۱۴۴)

د فقهاءِ کرامو رحمهم الله عقيده

البحرالرائق اوقاضی خان وغيره د فقهې په کتابونو کتاب النکاح کښې تصريح ده چه څوک سړې د نکاح په وخت دا اووائی چه زمونږه شاهد الله او رسول دې دهغه نکاح نه کيږی او قائل په يوې وجهې سره حضورصلی الله عليه وسلم لره عالم الغيب ګڼلو سره کافر کيږی

يو څو زړه راښکونکې نکتې

(۱) د ټولو څيزونو علم براره خبره د که د غيب له قسم نه وی اوکه د شهادت صرف الله ته دې او داسې علم محيط د الله دپاره ضروری او صرف هم دهغه دپاره کمال دې ، د بندګانو دپاره داسې

علم نه ضروری دي اونه د هغوی دپاره کمال دي ،بلکه د هربنده دپاره هم دهغه څیزونو علم موجب کمال دي دکومو دپاره چه هغوی پیدا کړي شوی دی ،ددي وجه نه چه د شریعت په اصطلاح کښي دعلم معنی هم داده ، لغت کښي خو دهرڅیز پیژندلو ته علم وائی مګر د شریعت په اصطلاح کښي صرف دهغه څیزونو پیژندلو نوم علم دي چه دهغي د پیژندلو وسیله تقربِ الهی او ذریعه تقربِ ایزدی وی . آیا د ریل ګاړی د جوړولواو هغه لره د چلولو د ټیلیګراف وغیره مسائل پیژندلو ته علم وئیلي شی ؟ هم دا وجه ده چه انګریزانو ته علماء نه شی وئیلي ، د علماؤ خطاب صرف د علمِ دین د حاملینو سره مخصوص دي ، حدیث «طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة» کښي هم د علم اصطلاحی معنی یعني د دین د ضروریاتو معلومول مراد دی ، په اصل کښي د بندګانو دپاره حقیقی کمال د مولیٰ د رضا تحصیل دي او څومره کمالات چه دی هغه ټول هم ددي اصل کمال ذریعي او وسیلي دی ، لهذا د بندګانو دپاره علم هم هغه کمال دي چه د الله د رضا سبب جوړ شی . د رضاخانیانو عقیده ده چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د سمندر د قطرو او د ونو دپاڼو علم دي او هر وخت دهرسړی حرکاتو اوسکناتو نه واقف دي ، ګویا چه د الله تعالی په شان په هرځائ کښي حاضرناظردي ، دا څیز د دوی دپاره باعثِ کمال نه دي بلکه د دوی د ذاتِ مقدس نه ددي نفی کول د ذوی د شان لائق دي ، د دوی صلی الله علیه وسلم زړه مبارک د علومِ ربانیه اود معارفِ الهیه خزانه دي نه د ټولو خلقو د صورتونو او حرکاتو سکناتو آئینه .

(۲) د «**علمت علم الاولین والاخرین**» هم دا مطلب دي چه اولین او آخرین ته د تقربِ الهی اود الله د رضا د وسائلو تعلیم چه څومره ورکړئ شوي وو د ټولو علم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته عطا کړئ شوي دي ، زمونږه عقیده ده چه د شریعت په اصطلاح کښي چه کوم ته علم وائی یعني د مقربات بارګاهِ الهی علم ، په هغي کښي د حضورصلی الله علیه وسلم سره څوک مساوی شته ، نه یوملکِ مقرب د دوی مقابله کولي شی اونه یو نبی مرسل .

(۳) دیوڅیز عالم چاته وئیل په دوو صورتونو کښي منحصردي :

اول دا چه دهغه علم ټولو مسائلو لره پیژنی .

دویم داچه دمسائلو ډیر مقدار لره پیژنی ، مثلاً د فقهي عالم به هغه ته وائی چه د فقهي ټول مسائل یا مقدارِ کثیرلره پیژنی ، چاته د اودس یا د مونځ لس یا شل مسائل معلومه شی نو هغه ته عالم فقه نه شی وئیلي علی هذا القیاس ، عالم طب به هغه سړی ته وئیلي کیږی چه د طب دټولو مسائلو یاد مقدارِ کثیر علم لری صرف په دومره پیژندلوسره چه زنجبیل ګرم دي او کافوریخ ، سقمونیا مسهل دي ، تعفنِ اخلاط نه بخارپیدا کیږی ، عالمِ طب نه شی کیدلي .

ددي تمهیدنه پس غوراوکړئ چه عالم الغیب یا غیب دان څنګه وئیلي شئ په دي کښي هم دا دوه صورتونه دی ، یعني ټولو غیبو لره پیژنی یا په هغي کښي د ډیر مقدار عالم وی ، د غیبو د

ټولو امورو علم د الله تعالی سره مخصوص دې ، دا تخصیص د قرآن په آیتونوسره هغه صراحت سره ثابت دې چه دهغې خلاف عقیده ساتلو والا لره فقهاء کرامو کافر ګرځولي دې ، اهلِ بدعت هم د ټولو غیبو قائل نه دی کما سیجئ ، اوس پاتې شو دمقدارکثیرپیژندل نودهغې متعلق دا خیال کول دی چه کثرت په اعتبار د کل سره وی ، ځکه چه کثرت اوقلت اضافی امردې ، مثلاً د کل تعداد یوسل دې نو شپیتواویاؤ ته کثیروئیلې شې ، لیکن که چرته دکل مقدار یوزر وی نو شپیتواویاؤ ته کثیرنه شې وئیلې ، پس ضروری شوه چه د غیبوکل مقدار معلوم وې او بیا دا معلومه وی چه په هغې کښې څومره مقدار حضورصلی الله علیه وسلم ته ورکړې شو ددې دواړو امورو معلومولونه پس دې اوکتلې شی چه حضورصلی الله علیه وسلم ته څومره قدرې د امورِغیبیه علم ورکړې شو هغه د کل غیبو په لحاظ سره کثیر دې اوکه نه ، حالانکه دا دواړه امور مجهول دی ، څوک پیژني چه کل غیوب څومره دی ؟ او څوک پیژني چه د څومره امورو علم حضورصلی الله علیه وسلم ته ورکړې شو؟ ، ورکولو والا پیژنی ، غرض دا چه حضورصلی الله علیه وسلم ته عالم الغیب یا غیب دان یا د غیبو پیژندلو والا په یو صورت کښې هم نه شې وئیلې ، نه دکل په لحاظ سره اونه د مقدارِ کثیر په لحاظ سره ، هم دا وجه ده چه الله تعالی په قرآن مجید کښې د عالم الغیب لفظ دخپل ځان دپاره مخصوص کړې دې ،د انبیاء علیهم السلام دپاره ئې د اظهاراواطلاع لفظ اوفرمائیلو ، کما قال تعالی :((عالم الغیب فلا یظهر علی غیبه احداً ، الا من ارتضی من رسول ـ الایه)) ،((وما کان الله لیطلعکم علی الغیب ولکن الله یجتبی من رسله من یشاء)) ،اوګورئ په دې دواړو آیتونو کښې الله تعالی د انبیاء علیهم السلام دپاره غیب باندې اظهار اواطلاع کړې ده ، د عالم الغیب لفظ ئې په دوی باندې اطلاق اونه فرمائیلو ، بلکه دائې دخپل ځان دپاره خاص کړو.

(۴) قرآن مجید کښې چرته چه هم دغیب لفظ راغلې دې نو دهغه ټولو ځایونو سیاق اوسباق چه معلوم کړې شی اوهغې ته غور وکړې شی نو معلومه به شی چه آیاتِ قرانیه کښې د غیب اطلاق صرف په دوو څیزونو باندې شوې دې :یو وحی او دویم د قیامت په وخت ، انبیاء علیهم السلام ته چه کوم غیب باندې د اطلاع ورکولو په باره کښې فرمائیلی دی هغه وحی الهی ده ، څمادا مقصد نه دې چه دغیب لفظ دلغت په اعتبارسره دې دووڅیزونوسره خاص دې لغت کښې خو ټولو څیزونو غائبوته عام دې ، مګر د قرآن په اصطلاح کښې صرف وحی اود قیامت وخت پورې خاص دې.

د اهلِ بدعت د دلائلو حقیقت

(۱) اهلِ بدعت په دې مسئله کښې دومره غلو کوی چه خپلو مخالفینوته کافر وایی اویا یی د سنتو نه خارج ګنی ، پس مسئله چه هرکله دومره اهمه ده او په عقائدو کښې ده نو هغوی ته پکار دی چه دهغې متعلق یو داسې دلیل پیش کړی چه قطعی الدلالة او بین الثبوت وی ، داسې دلیل

هغوی هیچرې نه پیش کوی اونه د عقائدو په کتابونو کښې خپل یو تائید حاصلولې شی.

(۲) د مجال د توسیع په خاطر اهلِ بدعت فقه حنفی لره پریخودلوسره د قرآن او حدیث نه استدلال کوی او دارخاء عنان دپاره مونږ هم دا طرز قبلوو ، اوکه نه نو د مقلد دپاره صرف دامام قول حجت وی ، عباراتِ فقهیه چونکه ناقابلِ تاویل دی ، ددې وجه نه اهلِ بدعت دې طرف ته راتللو سره ویریږی، پس هغوی باندې لازم دی چه یا خوفقه حنفی لره فیصل تسلیم کړی اوکه نه نو د امام ابوحنیفه رحمه الله د تقلید دعویٰ دې پریږدی اود غیرمقلد کیدلو دې عام اعلان اوکړی.

(۳) دا خلق دنزولِ قرآن په اختتام باندې دحضورصلی الله علیه وسلم علومو لره محیط لجمیع ماکان ومایکون منی لهذا هغوی ته ضروری دې چه د دعوې د اثبات دپاره د قرآن د ټولو نه آخری آیت پیش کړی او که نه نو دعوی او دلیل کښې مطابقت نه پاتې کیږی.

(۴) قرآن کریم کښې چه چرته هم غیرالله ته دعلم الغیب اعطاء معلومیږی هغلته ایجابِ جزئی دې اوچرته چه نفی ده هغلته رفع د ایجاب کلی ده ، په دې تقریرباندې د قرآن په آیتونوکښې تطبیق کیږی د ذاتی او عطائی تطبیق په هرځائ کښې جاری کیدلې نه شی.

(۵) ((کل)) او ((ما)) پخپل عموم باندې قطعی نه دی ، کوم دلائل چه اهلِ بدعت پیش کوی په هغې کښې چه چرته هم د کل لفظ وارد شوې دې هغلته استغراقِ حقیقی کیدلې نه شی ، ددې وجه نه چه د غیرمتناهی علومو حصول د مخلوق دپاره محالِ عقلی اوشرعی دې ، لهذا د کل نه مراد امورِ کثیره دی ، کل وئیلو سره کثیرمراد اخستل عام او شائع دی ، قال الله تعالی **((یجبی الیه ثمرات کل شیء))** (سورهٔ قصص) ښکاره ده چه مکه مکرمه کښې د دنیا ټولې میوې نه شی راتللې چه یو هم خارجه نه شی ، هم دغه شان دبلقیس متعلق ارشاد دې **((اوتیت من کل شیء))** او د ذوالقرنین متعلق فرمائی **((واتیناه من کل شیء سببا))** حال دا چه د موجوده زمانې ایجادات هغوی سره نه وو ، هم داسې **((وعلی کل ضامریاتین من کل فج عمیق))** کښې استغراق نشته ، امام ترمذی د لفظ کل ددې اطلاق متعلق د امام الحدیث والفقه عبدالله بن مبارک دا ارشاد نقل کړې دې **((جائز فی کلام العرب اذاصام اکثرالشهرصام کله الخ))(ترمذی)**

پخپله مولوی احمد رضاخان صاحب هم ددې اطلاق اقرار کړې دې ، چنانچه پخپله فتاوی کښې یوځائ فرمائی ((کله د کل نه مراد اکثروی)) (فتاوی رضویه ج۱ ص ۷۳۷)

هم دغه شان د ((من)) او ((ما)) متعلق صاحبِ منار د نورالانوار په متن کښې فرمائی ((من وما یحتملان العموم والخصوص)) قرآن کریم کښې هم د خصوص دپاره مستعمل دی چنانچه د یهودو متعلق ارشاد دې **((وعلمتم ما لم تعلموا))** (**انعام ۱۱**) **((ویعلمکم مالم تکونوا تعلمون))** (**بقره ۱۸**)

اهلِ بدعت عموماً داسې قسم الفاظو سره استدلال کوی چه په مراد کښې قطعی نه وی ، هم

دغه شان چه کوم حدیث پیش کوی هغه د ظنی الثبوت کیدلو نه علاوه ظنی الدلالة وی لهذا د نصوصِ قرآنیه په مقابله کښې به معتبر نه وی.

(۲) د اهلِ بدعت په مستدل آیتونو کښې چرته چه «ما» واقع ده که چرته هغه عام واخستلې شی نو په خپله دهغوی په دعوی او دلیل کښې تطبیق نه پاتې کیږی ځکه چه د هغوی دعوی خاص د پیدائشِ عالم نه واخله ترقیامته پورې د مغیباتو د علم ده د ټولو مغیباتو دعوی نه کوی (کماسیجیء) اوکه چرته «ما» لره خاص کوی نو دخاص ډیرافراد دی، متعین مراد دهغې نه څنګه ثابت شو؟

د علم غیب نفی سره متعلق د اهلِ بدعت د مشرانو عبارات

(۱) فاضل بریلوی د «الدولة المکیة» په نظرثالث کښې فرمائی، «العلم الذاتی والمطلق المحیط التفصیلی مختص بالله تعالی».

(۲) هم ددې کتابِ مذکور په نظرخامس کښې دی: «لا نقول بمساواة علم الله تعالی ولا بحصوله بالاستقلال ولا نثبت بعطاء الله الا البعض».

(۳) نعیم الدین مراد آبادی په «الکمة العلیا» ص: ۳ کښې فرمائی، ټول څیزونه جمله کائنات یعنې د ټول حاضره او غائبه علم عطا کړو، بدء الخلق یعنې د دنیا د ابتدا نه دخول جنت او دوزخ پورې ټول ئې په شان د تلی ښکاره کړه.

(۴) د ذکر شوې حوالې مطابق، واضحه دې وی چه د حضورصلی الله علیه وسلم دپاره نه مونږ د ټولو غیوبو غیرمتناهیه علم ثابته وو نه د جمله معلوماتِ الهیه.

پس اهلِ بدعت باندې لازمه ده چه خپلې هغه مخصوص دعوې باندې یو داسې دلیل پیش کړی چه دهغې سره مطابق وی، و دونه خرط القتاد، فقط والله تعالی اعلم، «ربنا لاتزغ قلوبنا بعد اذ هدیتنا وهب لنا من لدنک رحمة انک انت الوهاب».

رشید احمد

۲۷ رمضان المبارک سنه ۷۱ هجری

د علم غیب کلی د عقیدې حکم

سوال:- د ماهنامه الصدیق ملتان حجاج نمبر زمونږ د نظر نه تیرشو، په هغې کښې «قائلِ علم غیب کلی» ته کافر وئیلوکښې د احتیاط ـ الخ، په عنوان سره فتوی باندې زمونږ نظر پریوتلو، مستفتی چه د امینیه مدرسې دهلی کوم جواب نقل کړې دې اوهغې ته نزدې د دارالعلوم دیوبند جواب وئیلې دې، دهغې حاصل دادې چه اهلِ بدعت دعلم غیب عطائی تاویل کوی او مؤول کافر

نه دي . او د مولانا عبدالله صاحب مفتي خيرالمدارس طرف نه دهغه استفتاء د جواب خلاصه داده چه د فقه اکبر د شرح نه ئې نقل کړې ده چه ترڅوپورې يو قول کښې يو بعيد نه بعيد تاويل داسې اوشي چه موجب د کفر نه وی هغه وخته پورې دهغې قائل ته کافر نه دی وئيل پکار ، اګرچه قول ظاهر موجب د کفر وی ، نو تاسې مهرباني وکړئ دې تحقيق سره متعلق تاسو په خپله رايه مونږ له راکړئ . بينوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : د احتياط فی التکفير هم هغه وجه صحيح ده چه د مدرسه امينيه دهلی اود دارالعلوم ديوبند په جواب کښې مذکوره ده ، د مفتي عبدالله صاحب په فرمايلې شوې توجيه کښې دا اشکال دې چه شرح فقه اکبرکښې د مذکورې قاعدې دپاره ضروري دی چه قائل په خپله دهغه احتمالِ بعيد انکار اونه کړی ، که چرته قائل په خپل ظاهرباندې د اينبودلو تصريح کوی او هم هغې باندې اصرارکوی په بل احتمال باندې د حمل کولو نه يې بندوی نودهغه قول لره خلافِ ظاهراحتمالِ بعيد باندې محمول کول به څنګه صحيح وی ؟ پخپله ملاعلی قاری د شرح فقه اکبر په ص ۲۳۷ باندې ليکلی دی ((ثم ان کان نية القائل الوجه الذی يمنع التکفير فهو مسلم وان کان نيته الوجه الذی يوجب التکفير لا ينفعه فتوی المفتی. الخ))قول علم غيب عطائی کښې يو محملِ بعيد داسې نشته چه قائل دعلمِ غيب دهغه محمل هم قائل وی يا کم ازکم دهغې نه چپ وی او انکار نه کوی دهغه د کلام يوداسې محمل نه شی کيدلې چه دهغې دې پخپله قائل وی اودهغې په بنا باندې د تکفيرنه احتراز اوکړئ شی فقط والله تعالی اعلم ۲۵صفرسنه ۷۴هجری

د تيرې شوې خبرې متعلق يو بل سوال

سوال :- بنده د علم غيبِ کلی د عقيدې متعلق ديو استفتاء پوښتنه کړې وه دهغې په جواب کښې څه شبهه باقی پاتې ده ، اميد دې چه حل کولوسره مونږ مطمئن کړئ ، جناب عالی د احتياط فی التکفير په بناء ((مؤول کافر نه دې)) لره دګرځولو تصديق کړې دې په دې باندې شبهه داده چه د نصِ قطعی معنی ګانی هم که چرته تواترسره قطعی طور باندې ثابت وی نودهغه معنې نه انکار کول او څه بل تاويل کول کفر دې ((لانه انکار ما ثبت من الدين ضرورةً)) لهذا د ((مؤول کافرنه دې)) قاعده مخصوص شوه داسې نصوصو سره چه دهغې الفاظ خو قطعی دی مګر معنې قطعی يی نه ده ، نودهغې انکارکولوسره بل تاويل کول واقعی موجب د کفر نه دې ، قاديانی د خاتم النبيين د لفظ منکر نه دی بلکه د معنې منکر دی يعنې تاويل کوی ، مګر ددې باوجود کافر دی ، ځکه چه د خاتم النبيين هغه معنی دکومې چه هغوی انکار کړې دې قطعی دی ، پس اوس په زيرِ بحث صورت کښې دا پوښتنه کول دی چه آيانصوصِ نافيه دعلم غيب کلی علم عطائی ته شامليدل قطعی نه دی ؟ که چرته دهغه نصوصو عموم تواترسره ثابت نه وی او معنې عام قطعی نه وی نو

داسې مؤول ته کافر وئيل به صحيح نه وی ، غرض داچه د علم غيب کلی عطائی غيرالله نه منفی کيدل قطعی او ثابت بالتواتر دې اوکه نه ؟ بينوا بيانا شافيا توجروا اجراوافيا .

الجواب ومنه الصدق والصواب : هغه قطعيات چه دهغې په ثبوت او دلالت دواړو کښې ظن نه وی ، الفاظ هم ثابت بالتواتر وی او دلالت على المعنى المراد هم قطعی وی دهغې انکار کفر وی ليکن کله دا قطعيات ضروريات دين نه وی او کله وی ، د ضرورياتِ دين نه مراد دادې چه هغه مسئله داسې وی چه هرهغه سړې چه دهغه دين سره څه نا څه تعلق وی هغې لره من الدين ګنی يعنې هغه د اسلام د اجلی بديهياتو مسائلو نه وی **((کوجودالله تعالی ووحدته وقيام الساعة وحشر الاجساد وحدوث العالم والجزاء فی الدار الاخرة والجنة والنار الی غيرذلک))**، حضرت شاه صاحب اکفار الملحدين کښې ليکلی **((والمراد من الضروريات علی ما اشتهر فی الکتب ما علم کونه من دين محمد صلی الله عليه وسلم بالضرورة بان تواتر عنه واستفاض وعلمته العامة کالواحدانية والنبوة وختمها بخاتم الانبياء وانقطاعها بعده وثم قال بعداسطر) وکالبعث والجزاء ووجوب الصلوة والزکوة وحرمة الخمر ونحوها (وقال فی الحاشية) ای استفاض علمه حتی وصل الی دائرة العوام . الخ))** اوس ددې ضرورياتو انکار کولو والا خواه متمسک بالکتاب والسنة ولې نه وی او خواه هغه قطعيات ثابته بالتواتر کښې تاويل ولی اونه کړی د اسلام نه به خارج وی کمسئلة ختم النبوة .

او عقيده ثابته بالتواتر المدلول عليها قطعاً کله چه هغه د ضرورياتِ دين نه وی جوړه شوې بلکه د خواصو په دائره کښې وی لکه چه **((نفی علم الغيب عن غيرالله يا خالقية الله تعالی کل شیء حتی الافعال الختيارية للعباد وقدم القران))** ددې انکارکه چرته عن تاويل (ولو ضعيفا ناشئا من غيردليل يعتدبه) او ددې تمسک هم دکتاب اوسنت نه وی نو مونږ به اووايو چه اګرچه دا انکار کفر دې او دا عقيده کفريه ده ليکن ددې معتقد بوجهِ دهغه تاويل ضعيف اوتمسک بالدليل الشرعی من الکتاب والسنة خارج دې له اسلام نه ، ((**خلق کل شیء ، خالق کلی شیء ، خلقکم وماتعملون**)) په شان دنصوصِ قطعيه په موجودګئ کښې معتزله انسان لره خالق د افعالِ اختياری منی ليکن شرح عقائدِ نسفی کښې علامه تفتازانی دهغوی عدم کفرلره د جمهورو قول ښودلې دې او ورسر ورسره دا هم ليکی چه د ماوراء النهرعلماؤ دهغوی په تضليل کښې مبالغه کړې ده((حتی قالوان المجوس اسعد حالا منهم حيث لم يثبتوا الاشريکا واحدا)) ، او دوئ لاتعدولاتحصی خالق منی ، په هر حال بعضې علماء په دې زمانه کښې هم دتيز او سخت اقدام قائل وو ، ليکن جمهورو د احتياط نه کار واخستلو او اوس هم هغه معامله ده ، البته بشريتِ انبياء عليهم السلام اود غير الله متصرف فی الامور نه کيدل څما په نزد د ضرورياتِ دين نه دی چه دهغې انکار (ولو عن تاويل) کفر دې فقط والله الهادی الی سبل السلام ((۱۴ربيع الاول ۷۲هجری))

بسم الله الرحمن الرحيم

وما توفيقي الا بالله عليه توكلت واليه انيب

د اُردو شعر ترجمه: ما داسې وګڼلو چه هغه د دين يوزاهد اوخضر عليه السلام دې ، کله مې چه پرده ترې لرې کړه نو معلومه شوه چه هغه ابليس وو

د ګډ په صورت کښې شرمخ
يعنې ديندار انجمن

بنده دې موضوع سره متعلق د شائع شوی مضامينو مجموعه د ترتيب او تحرير دپاره د يو داسې اهلِ قلم په حواله کړه چه هغه باندې د ليکلو د اوږدوالی او د تکثيرِ اشعار اود عبارت ښائسته کولو غلبه ده ، چه کله هغه رساله وليکله اوماته يی پيش کړه نوما په هغې کښې صفحې په صفحې وليکلې ، دهغې باوجود د عبارت د تطويل او د اشعارو د تکثير نه علاوه دهغې طرزِ تحريرهم د بنده د اسلوبِ تحريرنه زيات مختلف دې ، اميد دې چه کوم حضرات د بنده دتحريرسره مانوسه دی هغوی به ددې خلافِ طبع تحريرنه د مطلب د اخذکولو زحمت برداشت کړی.

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله و كفى والصلوة والسلام على عباده الذين اصطفى

اما بعد

﴿رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ﴾

يو مذهب، ملت يا مستحکم قانون دوه قسمه خطراتو سره مخامخ کيږی ، چه کله مخالفين يې نظريې لره ناکامول جوړول غواړی نو هغوی په لکونو حربې استعمال کړی مګر د ټولو حاصل اندرونی سازش او بيرونی يلغار دې اوبس . يو مذهب يا نظريه يا کوم يو مملکت داسې وجود نه دې راغلې اونه به راشی چه دهغې په خلاف څوک په سازش کښې لګيدلې نه وی . او عادة د الله پاک هم دادې چه د داسې تقابل په ميدان کښې د صحيح او غلط معلومات وشی.

عام طور باندې يو نظريې لره د ناکامه کولو دپاره اول خارجی وسائل عملی کيږی او چه کله دهغې نه نااميدی وشی ، نو اندرونی طور باندې داسې خلق تياريږی چه هغه تحريک لره ناکامه کړی د امتحان او آزمائش په هغه سختو مرحلو کښې بعضې ماتې اوخوری او بعضې دهغه آزمائش

نه بری شی .
اسلام چونکه یومکمل ضابطهٔ حیات دې بلکه حقیقت دادې چه اسلام دینِ فطرت دې ، د فطرتِ انسانی صحیح ترجمانی که چری چرته موندلې کیږی نوهغه صرف اسلام دې ، نظریه اسلام او نورو مختلفو نظریاتو کښې چه چرته بل فرق دې هغلته دا فرق نهایتِ واضح دې چه هغه ټول قوانین او نظریات چه غیراسلامی دی هغه دیو خاصې طبقې اود مکتبه فکر د جذباتو ترجمان کیږی ددې وجه نه هغه خالص جذباتو باندې د مبنی کیدلو په بناء باندې اول خو د مصالحِ بشریه نه بالکل خالی وی او که چرته په هغې کښې که څه مصلحت وی هم نو هغه مخصوصې طبقې او مخصوص زمانې پورې محدود وی ، په خلاف د اسلام چه هغه چونکه دخالقِ کائنات دخپل مخلوق دپاره جوړه شوې ضابطه ده چه دعلیم او خبیر کیدلو د وجه نه چه د بندګانو د ماقبل او ما بعد حالاتونه ښه واقفه دې ، ددې وجه نه هغه ضابطهٔ حیات کښې چرته چه د انسانانو د جذباتو رعایت ساتلې شوې دې هغلته دهغه خاص لحاظ ساتلې شوې دې چه هغه د انسان د طبیعتِ سلیمه اود فطرتِ عالیه حقیقی ترجمانی اوکړی ، ارشاد ربانی دې ، ﴿ فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾
هسې خو هرفردِبشرچه کله خپل د یو نیم انچ ډله جوړوی نو هغه هم هغې لره خپل معراج اود کائناتو د نجات واحده ذریعه ګرځوی ، ارشاد دې : ﴿ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴾ لیکن چه کله واقعاتو او حقائقو باندې نظر اچولې کیږی نو واپس کیدلوسره خبره بیا هم هغلته حصاریږی چرته نه چه مونږ تلی ووچه ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴾
لیکن ښکاره ده چه داسې عالمګیرمذهب او جذباتو او فطرتِ انسانیه باندې حاوی ضابطهٔ حیات دښمنانو ته یو سترګه نه غړوی ، ددې وجه نه چه کله په ګردونو اودوړو کښې ککړو خلکو د اسلام نمر روښانه کړو نو نمرته د سترګو بندولو والا سترګې تورې شوې او کتلو والا اوکتل چه د اسلام د ختمولو څومره کوششونه بې فائدې کړې شو مګر هغه قدم په قدم باندې د اسلام دترقئ موجب جوړیدل .
بالاخر چه کله هغو دښمنانِ اسلام اوکتل چه په داسې طریقې دهغوی سره زور نه چلیږی نو هغوی د دښمنئ دویم اړخ اختیارکړو ،که خوښه دې وی نودې ته هغه طریقه اووایه ، کومه چه رئیس المنافقین عبدالله بن ابی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عداوت کښې شروع کړې وه ، یا د هوسِ نبوت هغه زهرقاتل ورته اووائې چه د هغې کرونده مسیلمة الکذاب اودهغه ملګرو سجاح او طلیحه اسدی کړې وه ، بهرحال دا ټول د یوې ونې خبیثې میوه ده او ددې «الکفرملة واحدة» قانون لاندې راځی ، صرف د نوم اود رنګ فرق دې او بس : شعر :

عشق کی چوٹ تو پڑتی ہے دلوں پر یکساں   ظرف کے فرق سے آواز بدل جاتی ہے

او شاعر هم د داسې حالت مطابق څه ښه وئيلي دی : شعر :

ستیزہ کار رہاہے ازل سے تا امروز   چراغِ مصطفوی سے شرارِ بولہبی

مگر ياد ساتئ چه دا ټولې حربې اندرونی وی او که بيرونی څنګه چه ترننه پورې دهغوی دپاره غيرمفيد راروانې دی ، هم دغه شان آئنده به هم دهغوی هره حربه بې نقاب کيدلوسره هم دهغوی دپاره د ذلت او رسوائې موجب وی انشاء الله تعالی.

دمسلمانانو د زړونو نه د اسلام اهميت لره د کمولو بلکه هغوی د بې دينئ په لاربانديې د راوستلودپاره چه څرته نور ذرائع په کار لګولی دی په هغې کښې يو فتنه د دعوائې نبوت هم ده. نبی جوړيدل ئې دومره آسان کړل چه هر کله غواړې نو نبی جوړ شی.

هسې خو د حضورصلی الله عليه وسلم د انتقال نه پس ځومره خلقو د نبی ، رسول ، مسيح موعود اوديوسفِ موعود کيدلو دعوی اوکړه ، بلکه د عينِ محمد صلی الله عليه وسلم کيدلو پورې دعوې اوشوې ، ليکن د قابل خلقو پيدا کولو شرف چه کوم هندوپاک او خصوصاً سرزمينِ پنجاب ته نصيب شوې دې هغه به د دنيا يوعلاقې ته په خوب کښې هم ملاؤ نه شی ، په دې خطهٔ مقدس کښې چه غلام احمد قاديانی لعنة الله عليه وعلی من حذاحذوه کوم فصلِ نبوت کرونده کړې دې ، اود هغې ميوې پورته دی ، دا شرف کوم بل دښمنِ اسلام ته ډير کم نصيب کيږی ، شعر :

این چه شوریست که در دور قمر می بینم

عجيبه خبره ده چه استاذپير(غلام احمد قاديانی) خو د نبوت د درجې نه پورته شو او مريد (صديق ديندارچن بسويشور) د نبوت نه ترقی کولو سره د خدائ مظهر جوړشو.

الله تعالی دې چاته اختيارنه ورکوی اوکه نه نو ....اکبرآله آبادی مرحوم هم د دوی نه تنګيدلوسره دا اووئيل : شعر :

صورت فانی سے آخر کیوں نہ پہچانے گئے

مجھ کو حیرت ہے کہ یہ بت کیوں خدا مانے گئے

والله ، دې او دده مريدان ښه پوهيږی چه خدائ چه هغه ټول کائنات ددوئ په شمول پيدا کړی دی هغه څه بل ذات دې ، صديق ديندارچن بسويشور نه خدائ دې اونه دهغه مظهر اونه يو نيک بنده بلکه دا ټولې پيچيده معاملې دی.

داسې معلوميږی چه د اکبر په وړاندې به هم يو داسې بې وقوفه وی ، ارشاد دې :

واعظ ہم بھی سمجھتے ہیں خدا ہے کوئی اور   دل لگی کے لئے ایک بت بھی لگا رکھا ہے

مگر ددې غریبانانو قصور نشته دې ، دوی ته د دوی دادا (انگریز) هم دا سبق ښودلې دې چه قسمت آزمایی کوئ ، کیدلې شی قرعه اندازئ کښې د مرزا صاحب د مصاحبت په وجه د خدائ جوړېدلو دپاره نوم را اوځی ، اوکه نه نو پیغمبرانو کښې خو به شمیرشو اودا د څه تعجب خبره نه ده ، ځکه چه : شعر:

عہد انگلش میں ہے ہر چیز کے اندر نمبر کیا تعجب ہے جو نکلا پیمبر نمبر

د مرزا احمد قادیانی په مریدانو کښې خو نبیان ډیر شوی دی ، بلکه داسې هم دی چه دخپل پیر نه هم څه پنځه قدمه وړاندې تللی دی ، لیکن دا سعادت ډیرو کمو کسانو ته نصیب شوې دې چه په یو وخت کښې یوسف موعودهم وی ، نبی هم وی ، عینِ محمد (صلی الله علیه وسلم) هم وی او مظهرِ خدائ هم ، مگر صدیق دیندارچن بسویشور کښې دا ټول صفات متضاد موجود دی ، شعر:

این سعادت بزورِ بازو نیست تانہ بخشد خدائے مرزایش

لاندې موټر هم ددې مردِ مجاهد صدیق دیندارچن بسویشور (لعنه الله) سره متعلق څه عرض کول غواړو ، او دا دهغه سلسلې آخری کړئ نه ده بلکه د مرزائیت د فتنې نه پس حکومت او عوامو ته هغه طرف ته د توجه ورکولو یو درخواست دې ، د ټولو نه وړاندې مناسب معلومیږی چه د صدیق دیندارچن بسویشور مختصراً تعارف اوکړې شی.

صدیق دیندارچن بسویشور

انسانی تاریخ کښې هغه څومره منحوسه ورځ وه چه په هغې کښې صدیق دیندار پیدا شو ،چه هغه خپل خودساخته دین ته د دینداریٔ نښانې لگولوسره د کفر او ارتداد تیارې خورې کړې ، ساده مسلمانانو ته ئې د احتیاطِ توسع ، شوقِ جهاد اود اتفاق پسندئ شین باغ ښودلو سره د ذلت په کنده کښې گذار کړل ، بلکه ساده مسلمانان دهغه په جال کښې په پوره طور باندې رانه غلل ، هغوی لره هم شیطان په دې دهوکه اچولی دی چه دا د اسلام د خدمت کولو والا مجاهدینو یو غلطی ده ، حالانکه دکفر او ارتداد په سیلاب کښې دوی خو پخپله غرق شو که چرته ستاسو هم دا طریقه وی نو الله دې نه کړی چه یو ورځ به دا سیلاب تاسو لره هم غرق کړی : شعر:

خود توڈوبے ہیں صنم تم کو بھی ڈوبیں گے

ددې بدبخت نوم صدیق دې ، دیندارئې لقب دې ، عام طور باندې خپل نوم سره ئې «چن بسویشور» لیکلو ، حیدرآباد دکن کښې دده د اوسیدو ځائ وو ، په ۴ رمضان د پیر په ورځ ۱۳۰۳ هجری کښې هم په دکن کښې هغه خپل منحوس قدم کیخودلو ، عام طور باندې ئې خپل نوم اولقب داسې لیکلو ، «صدیق دیندار چن بسویشور» آصف نگر حیدرآباد کښې دهغه د

خانقاه نوم «خانقاه سرورعالم» یا «جگت گروآشرم» وو ، چه په هغې کښې ئې د سیرت النبی صلی الله علیه وسلم جلسې هم کولې ، پخپله چونکه تقریرکښې څه ډیر ښه نه وو ، ددې وجه نه ئې خپلو جلسو لره ښائسته کولو دپاره بعضې نور حضرات هم راغوختل ، صدیق چن بسویشور د غلام احمد قادیانی سره تعلق لرلو ، لیکن بشیرالدین محمود د قادیان خلیفه ته تللو سره بیعت اوکړو ، بیا محمدعلی لاهوری مرزائی ته ورتللوسره دقادیانی تفسیر اوویلو ، ، ددې نه پس بیا حیدر آباد دکن ته راتللو سره د هندوانو کتابونو اود مرزا غلام احمد قادیانی پیشگوئیانې یې خپل خان باندې لګولوسره دهندوانو د اوتار(نبی) چن بسویشور کیدلو دعوی اوکړه ،دیوسفِ موعود ، مثیلِ موسی ، مظهر خدا دعوې سره سره ئې دا دعوی هم اوکړه چه «خانقاهِ سرورعالم واقع آصف نگر (حیدآباد دکن) کښې د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم دوباره بعثت شوې دې» ، همدارنګه خپل ځان ته ئې الله ، د قیامت مالک او شافع محشر هم اولیکلو ،دا ټولې خبرې به انشاء الله هم دهغوی د کتابونو په حوالې سره وړاندې شی.

د چن بسویشور په تصانیفو کښې تراوسه پورې «مهرنبوت» «خادم خاتم النبیین» «جامع البحرین ،معراج المؤمنین اود دعوت الی الله» حوالې ملاویږی ددې نه علاوه نور تصانیف هم دی چه بهائیانود کتاب اقدس په شان فضا سازګار کیدلو باندې به میدان ته راځی.

مؤخرالذکرکتاب «دعوت الی الله» دهغه د مذهب اود نورو کتابونو سنګِ بنیاد دې ، دهغه باقی کتابونه او د مریدانو نور کتابونه ګویا هم ددې تعبیر او تشریح دی ، د کتاب په اولنئ پانه باندې دا عبارت پټ شوې دې.

« دعوة الی الله » الداعی مولانا صدیق دیندارچن بسویشور ، یوسفِ موعود ، سردارآخرین چه د دیندارانجمن د اراکینو په اهتمام سره پریس مغل پوره کښې طبع کیدلوسره د ربیع الآخر په ۱۳۵۹هجری کښې د حیدرآباد نه شائع شو.

دیندار ټولګې

صدیق دیندارچن بسویشور په ۱۹۲۴ء کښې دخپل دعوت د وړاندې کولو دپاره یو مجلس او ټولګې جوړکړو ، چه د هغې نوم یی « دیندارانجمن » کیخودلو ، په یو ښائسته نوم سره یی ډیر مسلمانان یی په دهوکه کښې واچول او په مصیبت کښې ګرفتار کړل، ددې انجمن اصول دادی چه خلقو ته داسې خبرې ښکاره کړې شی چه د هغوی د نظرونو دپاره جاذب وی ، مثلاً د جهاد ترغیب د اتفاق اواتحاد وغیره کوشش وغیره ، اودهغوی دنبی د چن بسویشورچه کوم اصل عقائد دهغوی په کتابونو کښې دی حتی الامکان دا کوشش کوی چه هغه عوامو ته مخامخ رانه شی.

نن سبا دهغه انجمن درې تحریکونه په دریو مختلفو نومونو کښې چلیږی دهغې وضاحت ددې

وجه نه ضروری دي چه چرته عوام په يو بل نوم سره دهغوی په دهوکه کښې رانه شی ، پوره هندوپاک کښې دهغوی مبلغين خواره شوی دی هندوستان کښې دې تحريک ته « حزب ديندارانجمن » وئيلې کيږی ، ددې يو شاخ په کراچئ کښې هم دې، په کراچئ کښې د سعيدبن وحيد : بی ، اے (عليگ) په امارت کښې د « جمعيت مجاهدين فی سبيل الله ديندارانجمن » په نوم سره دا خلق کارکوی ، دا «انجمن فقراء مبلغين اسلام ديندارانجمن » او زيات ترصرف د «ديندارانجمن» په نوم سره کار کوی ، چه دهغې سربراه سعيد بن وحيد دې ، ددې انجمن مرکزی دفتر کورنگی کراچئ کښې دې ، دريم تحريک د « مرکزی ديندارانجمن » په نوم سره دې چه دهغې مبلغين پنجاب او پيښور وغيره کښې ښکاره او پټوطريقوسره کارکوی ، عوامو ته د دهوکې ورکولودپاره دهغوی د مبلغينو دوه خاصې پيشې دی ، بعضې امام قوم جوړيدلوسره جماتونو کښې امامت کوی او بعضې پيرجوړيدلوسره پخپله حلقه کښې دا زهر خوروی ، دهغوی وضعيت او کيفيت هم خاص دې، ددې وجه نه هغه هم لېکلې کيږی دې دپاره چه ناواقفه مسلمانان دهغوی د وضع او قطع پيژندلوسره دهغوی د ښکارکيدلو نه بچ شی .

وضع، قطع «وضعيت او کيفيت»

د انجمن ديندار خلق د شين رنگ پگړی تړی چه دهغې د لاندې عموماً ساده ټوپئ وی ، رنگارنگ جامې اچوی ، اوږده ږيره ، خواره واره ويختان ، په فقيرانه شکل کښې په نظر راځی ، زاهد صديقی صاحب سابق مبلغ ديندارانجمن ، چه اوس ئې توبه ويستلې ده فاران کراچی فروری ۱۹۵۷ء کښې ليکی :

« راقم الحروف» د څلورو کالو په موده کښې جمعيت حزب الله ديندارانجمن لره يو تبليغی اداره تصورکوله او خپل ژوند يی هغوئ ته وقف کړې وؤ او خپل خدمات يی پيش کړی وو ، دهغې نه پس پورته واقعې پورې ما د يو مبلغ په حيثيت سره مغربی پاکستان کښې دوره کوله ، او په زرگونو مجلسونو کښې ما دهغه جماعت تعارف کولو ليکن داراته نه وه معلومه چه څوك ما خدام الدين گڼل هغه د ايمان بربادولو والا او منکرين ختم نبوت دی ، صوفيانه حليه ، ديندارانه وضع قطع ، د فرقو د اتحاد متمنی ، غرض داچه هغوی که تاسو وکتل نو کله هم دا تصور نه شئ کولې چه د داسې وضع قطع (وضعيت اوکيفيت والا) خلق به هم د ديندارئ په جامه کښې د بې دينئ او د مشرکانه عقائدو تبليغ کوی.

اقتباسات

تردې ځائ پورې ددې انجمن اجمالی تعارف اوکړئ شو ، اوس د انجمن د بانی صديق ديندارچن بسويشور تصانيفو نه يو څو اقتباسات پيش کولې شی ، دهغې نه به دهغه معتقدات ،

عزائم او څه نور خرافات تاسو ته معلوم شی ، او بیا اندازه اولګوئ چه دا خلق «دیندارانجمن والا» حقیقت کښې څوک دی او په کوم شکل کښې ښکاره کيږی ، دهغه عقائدو اوعزائمو حاملین په عوامو کښې د جهاد او اتحاد په نوم سره تبلیغ کوی او عوام په خپل جال کښې ګیروی ، شعر :

لباسِ خضر میں یاں سینکڑوں رہزن بھی پھرتے ھیں

اگر دنیا میں رہنا ہے تو پھر پہچان پیدا کر

اوګورئ اقتباسات ، [۱]

چن بسویشور او مرزا غلام احمد قادیانی

د دیندار انجمن بانی صدیق دیندار چن بسویشور وائی :

« د نبیانو د اسرارو په مابانديې د ښکاره کيدلو دوه اسبابه دی ، ړومبنۍ سبب داچه فقیر په ۱۹۰۷ء کښې د دجال د فتنې نه کماحقه واقفه کيدلوسره د مسیح په کوشش کښې وو ، په ۱۹۱۴ء کښې یی مسیح (مرزاغلام احمد) لره اوموندلو ، او نهایتِ مخلصاته طور بانديې د اته ویشتو کالو په عمرکښې ترکِ دنیاکولوسره د زیات حصولِ علم دپاره قادیان ته اورسیدلو ، اود مرزا صاحب لیکل شوی لسو زرو صفحاتو نه چه په هغې کښې درې سوه ځایونوکښې د نبوت مسئلې لره د حل کولو کوشش کړې شوې دې ،پوره پوره واقفه شو ، په دې طریقه « د نبوت د اسرارو » ښکاره کيدلو په دې فقیربانديې دا ړومبنۍ سبب دې (مهرنبوت ص ۲۵)

ددې اقتباس نه درې خبرې معلومې شوئ ، د چن بسویشور قادیان ته تلل ، مرزاغلام احمد قادیان لره مسیح موعود منل ، اودهغه د تصانیفو نه استفادهٔ دینی اود نبوت د اسرارو ښکاره کيدل ، لوستونکو حضراتو ! ددې ځائ نه اقتباساتو لره په ذهن کښې نوټ کوئ او دا خبره مه هیروئ چه هم ددې ځائ نه صاحب بانديې د نبوت د اسرارو ښکاره کيدل شروع شو ، اوس وخت د اته ویشتو کالو په عمرکښې دې ، نن ترکِ دنیا کولوسره د مرزا د کتابونو نه د کفریاتو په لټولو کښې مصروف دې ، سبا به معلوميږی چه «اسرارِ نبوت » ښکاره شوی دی اوکه د جهنم د سکروټو نه یی لمنه ډکه کړې ده ، شعر:

آج کفر سے مصروف ہیں سرگوشی میں ہوش آئے گا انہیں موت کی بیہوشی میں

(اکبرآلہ آبادی)

د غلام احمد قادیانی د کتابونو نه به اسرارِ نبوت څنګه حاصل شی، هغوئ خو هغلته د اغوا

---

۱ - دهغوی په عباراتوکښې اردوزبان ، اوزانِ شعر حتی چه آیاتِ قرآنیه بانديې کوم ظلم شوې دې هغه د کاتب سهوه نه ده بلکه د هغوی د لیاقت عکس دې ،

نفسانی د پیریانو په کمین گاه کښې د شکار دپاره ناست دی، آیا چرته د زقوم په ازغکو کښې هم گلونه ملاویږی ؟ اوس خوبه جهنم ته د تگ نه پس چن بسویشور صاحب په زړه کښې وائی چه کاش هغلته نه وې تلې ، مگر اوس خو د «یٰلیتنی کنت ترابا» نه سوا هیڅ په لاس نه ورځی

مدتوں بیٹھا ترے ہنگامہ عشرت میں میں روشنی کی جستجو کرتا رہا ظلمت میں میں

آہ وہ یوسف نہ ہاتھ آیا ترے بازار میں مدتوں ڈھونڈا کیا نظارۂ گل خار میں

د قادیان ددربار نه نا امیده واپس شو ، نو ځکه خو د قادنیانو نه بالخصوص د میامحمود نه واپس شو اودخپل مستقل نبوت او د مامور او موعود کیدلو دعویدار جوړ شو او د حال په ژبه دې وئیلو سره د قادیانُ د دربار نه واپس شو چه ، شعر:

چشم حیراں ڈھونڈتی اب اور نظارے کو ہے

آرزوساحل کی مجھ طوفان کے مارے کو ہے

چھوڑ کر مانندبو، تیرا چمن جاتاہوں میں

رخصت اے بزم جہاں سوئے وطن جاتاہوں میں

یعنې د نبی جوړیدلو لاره لټوم چه تاسره ملاؤ نه شوه ، شعر

اے میرے خضر ختم کب ہوتی ہے مری طلب

اس کو چلاہوں ڈھونڈنے جوابھی ملا نہیں

موعود یوسف

صدیق دیندارچن بسویشور چونکه قادیان ته تللو سره د غلام احمد قادیانی د علمی خزانو نه کافی استفاده کړې وه ، چه دهغې د وجه نه اسرارِ نبوت په دوی باندې منکشف شوی وو ، نوځکه اوس د نبوت په دعوې کولو کښې څه ناوخته وو ، بس حیدرآباد ته رسیدلوسره ئې دعویٰ اوکړه ، زه یوسف موعود یم ، مامور من الله چن بسویشور یم ، اودخپلې دعوې د وضاحت دپاره ئې یو کتاب د «خادم خاتم النبیین» په نوم سره اولیکلو چه په هغې کښې ئې اکثراو زیات د مرزا غلام احمد قادیانی په الهاماتو او پیشنگوئیانو سره خپله دعوه مضبوطه کړې ده ، تاسو هم یوځو اقتباسات اوریدلوسره د قوتِ دلیل اندازه اوکړئ:

«اوس حق راغلو» هغې طرف ته حضرت صاحب (مرزا غلام احمد قادیانی) اشاره کړې وه چه ترځوپورې څوک د روح القدس نه تائید موندلو سره اودریدلې نه وی نو تول په شریکه کار کوئ اودهغې نه پس دهغه اتباع کول ، هم په دې کښې نجات دې ، دهغه کار دپاره ئې پخپل جماعت

کښې شپه او ورځ د دعا کولو دپاره وټیلی وو ، شعر:

عید منائیو اے احمدیو تم سب مل کر منتظر جس کے تھے آج وہ موعود آیا (۱)

« په تیرشوؤدریو کالوکښې د میاصاحب په نوم ما ډیر خطونه ولیږل او بار بار مې ورته ولیکل چه د دکن د اولیاء الله (هندوسادهووغیره) کتابونه چغې وهی چه یو سړې به په شمال کښې پیدا کیږی چه دهغه نوم به محمود وی ، د غلام احمد قادیانی په چوکۍ باندې به کینی.

ددې نه پس ئې نور هم تفصیل ذکرکولوسره بشیرالدین محمود لره د هندوانو د کتابونو نه د موعود انسان ثابتولو کوشش کولوسره خپل متعلق لیکلی دی چه:

« چه د هغه اصلاح به صدیق دیندار چن بسویشور کوی » (خادم خاتم النبیین ص ۹، ۱۰) از دیندارچن بسویشور.

اوګورئ د یوسف موعود دعوی لږ نور وضاحت سره فرمائی

« د حضرت مرزا (غلام احمد) صاحب په بشارت کښې چه څومره صفتونه د یوسف موعود راغلی دی هغه ټول کمالِ درجې سره په ماباندې صادق راځی ، (خادم خاتم النبیین ص ۵۸)

ددې نه پس هم په هغه کتاب کښې ص ۴۸ نه ص ۲۸ پورې د شپې دوه بجې د یو ښائسته جینۍ دهغې په بستر باندې د سملاستلو واقعه ذکرکړې ده ، او آخر کښې یې یوسف علیه السلام باندې دخپل فضیلت شپږ وجوه ذکرکړی دی:

د یوسف موعود دنیاته راتللوسره د خلقو د اصلاح کولو روایت د هندوانو د کتابونونه یا بیا د مرزا غلام احمد قادیانی د الهاماتو نه څوک پیش کوی نو پیش دې کړی ، قرآن ، حدیثو اود شریعت په کتابونو کښې خو دهغه نوم او نشان هم نشته دې ، شعر

سر خدا که عابد وزاہد کسے نگفت! درحیر تم که باده فروش از کجا شنید

چه کله صدیق دیندار په هندوانو کښې دچن بسویشور کیدلو دعوی اوکړه ، نو په هغه سلسله کښې ئې اولیکل چه:

« دکن کښې د یو مامور انتظار تقریباً د اتو کالو راسې راروان دې او په هغه شورشغب سره چه د کرناټک هر بچې واقف دې ، دومره انتظار دیومامور په مسلمانانو کښې نشته دې ، په دومره کثرت سره نبئې بیان کړې شوی دی چه د مهدی او مسیح هم نشته» ، (خادم خاتم النبیین ص ۱۱)

اونور هم واورئ او د چن بسویشور صاحب علم کلام کښې د مهارت هم شاباشې ورکړئ.

« څما د ماموریت د انکار په صورت کښې یو سوال پیدا کیږی ، که چرته هغه په موعود کښې نه وی نو بل یو پیش کړئ ، (خادم خاتم النبیین ص ۵۹)

---

۱ - دلته « مردود» هم ښه جسپان کیږی ، دجال مردود هم دې او موعود هم دې .

صحیح اوفرمائیل حضرت والا ، څنګه جور نظر دې ، « خانه خالی را دیومی گیرد » دماموړ وخت په شان اهم عهده خالی پرته پاتې کیدل زیب نه ورکوی ، داسې معلومیږی چه دجناب په شان عالی کښې شاعر وئیلی دی ، شعر.

دل نفس کا تابع غفلت میں دنیا کی حقیقت کیا جانے
امڈے ہیں فریب امیدوں کے طوفان ہیں یا ارمانوں کے

تھی عقل زباں پراے اکبر او عشق پہ رکھی ہم نے نظر
ممتاز رہے ہشیاروں میں سرخیل رہے دیوانوں کے

د یوسف موعود کیدلو دعوې یو بل اړخ

الله دې وکړی چه دا لاندې دعوی هم ستاسو په فکر کښې راشی ، خعخ اورئ او سرخوزوئ : « هسې خو د جلال په لحاظ سره موسی هم وی او داؤد علیه السلام هم ، د مسیح موعود په عبارت کښې ددې دواړو نومونه ولې رانه غلل ؟ ددې وجه داده چه یوسف د مصر بادشاه وو ، هغه چه په کوم قوم باندې حکمرانی کوله هغه عربی النسل قوم وو ، د اسلام د ظهورنه وړاندې په دوه زرو کالو کښې دتنه هغه ټول قوم د هندوستان جنوبی علاقی ته کښې رسیدلی وو ، دوی په شرک باندې قائم وو . په هغوی کښې د یو رسول بشارت راروان وو چه هغه ته شنمکھ اوتار وائی . د شنمکھ اصلی معنی د نفسِ اماره مقابله کولووالا ده ، حقیقت کښې دا د یوسف تعریفی نوم دې . قوم لنګایت کښې د شنمکھ څما نه ډیر وړاندې ۲۷ څلې راتلل منلې کیږی او دا آخری ظهور دې . د نن نه اته سوه کاله وړاندې اولیاء الله (هندوسادهو) هغه لره د دیندار چن بسویشور په نوم سره مسمی کړې دې ، (دعوت الی الله ص ۲۸ از دیندار چن بسویشور)

محترمو لوستونکو ! څه پوه شوئ ؟ حضرت یوسف علیه السلام په مصر کښې صرف یو څلې نه دې راغلې بلکه د چن بسویشور په قول دهغه نه وړاندې ۲۷ کرته هغه د هندوستان په قوم لنګایت کښې تشریف راوړې دې ، اوس اته ویشت کرته یو هندو د چن بسویشور په شکل کښې راشی نعوذبالله من شرذلک ، د الله پیغمبراود هندو په شکل کښې ، العیاذ بالله ، یاد ساتئ چه دا د دعوؤ ړومبنئ درجه ده ، وړاندې تللو سره په خپله حضرت یوسف علیه السلام باندې خپل فوقیت اوچتوی ، د خاموشئ اود ګوتې په خوله پاتې کیدلو نه سوا څه چاره نشته، چه خبره په فکر کښې راشی نو څه عرض هم اوکړې دلته نو شعر :

رنج آسماں میں ہے نہ راحت زمیں میں ہے
اپنے ہی حسن کا جوش ہے سب کچھ ہمیں میں ہے

خپلو قارئینو دوستانو ته بس دومره وئیل ضروری گنم او ددې نه زیات د یوسف ذوزان تعارف ځما ناچیز نه نه شی کیدلې او هغه داچه څومره اندازه ستاسو په ذهن کښې د حضرت یوسف علیه السلام حسنِ مبارک وی هغومره د چن بسویشور د بدصورتئ اندازه اوکړئ او دا حقیقت دې مبالغه کول نه دی دهغه جهنم ته د داخلې څه ډیره موده نه ده تیره شوې دهغه کتلو والا اوس هم ژوندی دی ، شعر : بر عکس نهند نام زنگی کافور

مهدی اخرالزمان

کوم سړې چه د نبی جوړیدلو صلاحیت لری دهغه دپاره مهدی آخرالزمان جوړیدل څه مشکل دی چه هر کله په دې سلسله کښې یو خوب هم دتائید په طور په نظر راغلې وو ، وائی :

حضورصلی الله علیه وسلم ځما طرف ته په گوتې سره اشاره وکړه او عوامو لره یې مخاطب کړل او وې فرمائیل چه ترڅوپورې یو سړې په هغې کښې فنا نه شی هغه ما پورې نه شی رارسیدلې » (خادم خاتم النبیین ص ۸)

ځما آقا صلی الله علیه وسلم طرف ته د دروغو خوب نسبت کولو سره خو له آسمان نه ورته سند ملاؤ شوې وؤ، اوس خلقو ته دهوکه ورکول دهغه د چپ لاس کار وو ، په داسې صورت کښې دعوائې مهدیت او بیعت رضوان اخستلو کښې څه څیز مانع وو ؟ چه کومو ساده مسلمانانو د حضورصلی الله علیه وسلم نوم مبارک سره بشارت واوریدلو خپل جان اومال ئې تول قربان کړو ، مهدی منلو سره ئې بیعت اوکړو ، واورئ د چن بسویشور خپله وینا :

«هیلی کښې یو زنانه ځما وعظ اوریدلو ،د روحانیت دومره اثر اوشو چه چرته گوری چن بسویشور په نظر ورځی او هریو آواز چن بسویشور دې ، که چرته چرگ آذان وکړی نو چن بسویشور وائی ، او ماشوم هم ژاړی نو هم چن بسویشور وائی ، که د پولئ دپړق آواز اوری نو هم د چن بسویشور آواز راځی ، یو څو ورځې هم داسې حالت وو ، په دې معامله کښې هغه زنانه او ویریدله ، خپل خاوند سره ماته راغله ما بیعت اخستلو سره ورته دعا اوکړه ، تراوسه پورې هغه ښه ده ، ډیر خلق دی چه وروسته له وعظونو یی چغه پورته شی چه تاسو مهدی ئې ، بعضو مهدی منلو سره بیعت اوکړو ، (خادم خاتم النبیین ص ۴۸)

هم داسې په هغه کتاب کښې دخپل روحانیت یوبله واقعه بیانولوسره لیکی :

« هغه (یوه جینئ) ځان جوړولوسره په شپه کښې ماته راتللوسره نزدې شوه» دادی د مهدی آخرالزمان د روحانیت کرشمې ، شعر: درواکه راز پنهال خواهد شد آشکارا

ستاسو څه قصورنشته دې اصل کښې اسلام لره د پریخودلو کافی موده تیره شوې ده ، لږ س یاد نه دی پاتې شوی چه مهدی څه وی ، پس د فکر غلطی ده بیچاره هم دا اوگڼل چه مهدی

آخرالزمان به هم ددې قسم یوځه وی ، «انالله وانااليه راجعون» ، شعر:

گھر کو چھوڑے ہوئے مدت ہوئی صاد مجھے　　کس چمن میں نشیمن یہ نہیں یاد مجھے

تعجب په هغه کم عقلانو باندې نه کیږی ، ځکه چه هوس راتللو سره د ټولو نه ړومبې وار په هوش باندې کوی ، چه هر کله عقل لاړو نوبیا ژړا څه فایده کوی ، مګر تعجب په هغه مسلمانانو ورونو باندې ضرور کیږی چه د داسې خرافاتو وئیلو والو په مخکښې لاس په نامه په ادب سره اودریږی او هغه لره خپل رهبر منی مګر «لکل ساقطة لاقطة» قانون باندې دهغه نه بغیر عمل ناممکن وو. شعر:

گردش چرخ بدل دیتی ہے دنیا کا طریق　　ہو ہی جاتے ہیں سب اس شعبدہ پرواز کیساتھ

د تازه ګل غوړیدل

«که چرته زه د احمدیانو مامورِ موعود نه یم نو بل څوک اوښائې چه په عینِ وخت یعنې ۱۹۲۴ء کښې راغلو ، که چرته د میا (محمود) صاحب د مامور کیدلو انتظار وې نو هغه بالبداهة غلط دې ړومبې خو په دې بنا باندې غلط دې چه مامور کله هم د یو زبردست جماعت خلیفه نه وی ، ځکه چه د مامور سره کیدلو والا ته ایمان بالغیب او په امتحاناتو باندې تیریدل وی او سوا ددې نه حضرت (مرزاصاحب) د یوسف موعود دپاره ئې نطفه او علقه لیکلې ده او لیکلی ئې دی چه هغه به معمولی انسان وی او ستاسو نظرونه به دهوکه خوری او هم دا سنت الله دې ، په داسې صورت کښې نه خواجه کمال الدین صاحب اودریدلې شی اونه مولانا محمد علی صاحب او نه میا محمود صاحب دا ټول مشهور انسانان دی ، که چرته دا خلق ددې کار دپاره مامور کړې شی نود الله په سنتو کښې فرق راځی ، هم ددې وجه نه الله جل شانه دخپلو سنتو مطابق د جماعت احمدیه د ابتلاء په زمانه کښې د صدیق انتخاب اوکړو ، د «دیرآمده ز راه دورآمده» وعده ئې پوره کړه ، ددې تفصیل ذکربه آئنده راځی.

د پیشنګوئې هرلفظ په فقیرباندې صادقیږی ، ړومبې خو دا نشان چه هغه د نطفې علقې په شان دې ، هغه لره به کتلوسره دخلقو نظرونه دهوکه خوری هغه داسې چه د پیدائش په لحاظ سره هم څما دا حال دې چه زه حد درجې کمزورې پیدا شوې یم ، د ژړا آواز قدرې نه وتلو ، پلار مې دا اووئیل چه دا ماشوم به څه ژوندې پاتې شی په ډیران ئې ګذارکړئ ، (کاش چه د پلار خبره ئې منلې شوې وې) «رشیداحمد» مورئې اووئیل چه تر اوسه خو په کښې سا شته لرې ئې پریږدئ ، الله د جماعت احمدیه نه کار اخستل غواړی ، په هغوی کښې مخلص خلق ډیر دی ..... الله هغه جماعت لره پریخودل نه غواړی، بیا دوباره فضل شوې دې ، حضرت مرزا صاحب لیکلی دی چه ترڅوپورې چه یو روحِ حق اودریدلې نه وی ټول په شریکه کار کوئ ، دهغه روح حق طرف ته شئ او هغه

صدیقی رنگ کښې دي ، دنطفي او علقي په شان دي ، حقیقت به په نظر راشي دوکه ونه خورئ ، غرض په دې وخت کښې چه څه کیږي هغه د الله وعدې پوره کیږي ، (خادم خاتم النبیین ص ۱۸)

جناب صحیح اوفرمائیل واقعي تاسو د احمدیانو (قادیانیانو) ماموږ موعود ئې څوک چه شک کوي هغه کافر دې ، ((اشهد انك من القادیانیین ومتنبیهم لعنة الله علیك وعلی شیخك غلام احمد وعلی من حذا حذو کم الی یوم التناد واخذکم الله اخذ عزیز مقتدر))

مونږ ته ډیر افسوس اوشو ستاسو د خلیفه وحیدبن سعید قلمی کتاب ((دختم نبوت قرآنی مفهوم)) په کتلوسره هغه صرف خلقو ته د دوکې ورکولو دپاره تاسو لره او ستاسو جماعت لره د قادیانی جماعت نه جدا بلکه بیزاره ښکاره کړې دي ، بې شک تاسو د قادیانی نه کیدلو د الزام نه بری یئ ، بلکه تاسو پوخ قادیانی ئې .

چن بسویشور ته څما مشوره ده چه هغه خلیفه لره چه کورنګی ۱۱۲: ۳ کښې اوسیږي زر دې لرې کړي اوکه نه نو دې ستاسو د مذهب ختمولو دپاره تیار دي ، شعر :

ان خادم دلوں کے عنصر پر بنیاد نہ رکھ تعمیر نہ کر

چن بسویشور دخپل ماموروخت کیدلو د دعوې په سلسله کښې د هندوانو د کتابونو نه هم بعضې پیشنګوئیانې درج کړي دی .

((شیور به پخپله د دنیا یو سل یو ذاتونو لره دیوکولودپاره راځی ، د لسو اوتارو په رنګ کښې به پخپله اس باندې سوریدلوسره په ملکونو باندې ګرځی ، بسوپربهوهغه لره انسان ګڼلوسره او انکارکولوسره دهغه سره خبرې مه کوئ ......دائم قائم اوسیدلو والا پرماتما پخپله راکوز شوي دي ، معجزې به ښکاره کوی ...... د ایشو روپ والا ......دنیاکښې ایشور راځی څه ناواختوالې به نه وی .... د دنیا ایشور چن بسویشور به د دنیا لوبه او دهوکه ښکاره کوی ، شګلنه زمکه باندې به راکوزیږی)) (دعوة الی الله ص ۱۷ ، ۱۸)

اوګورئ ، چن بسویشور قائم دائم اوسیدلو والا دې یعنې هوالحی القیوم دي ، ډیر ښه ، دا عجیب الحی القیوم دې چه ډیره موده ئې اوشوه جهنم ته داخل شوې دې .

شیو لره خو مونږ د وړاندې نه پیژنو چه هغه غلام احمد قادیانی دې ، د ایشور حضرت تشریح اوکړه چه هغه چن بسویشور دي ،مګر دا شنکراو پرماتما په سوچ کښې نه راځی ، آیا دا څه بلاګانې دی ، هسې خو حسنِ ظن هم دا ساتو دې چه هغه هغه جهان والا دې ، او لس اوتار چه دهغې په رنګ کښې به د ایشور صاحب ظهور کیږی او هغه به په ملکونو باندې ګرځی ، دهغې تشریح اوس پریږدو ، دهغې په غوټه باندې به یو بل دوست انشاء الله پوهه کړی .

ښه د بسوپربهو دچا چه دلته ذکر دې چه هغه به دوی لره انسان اوګنی ، هغه خو واقعی د

ډیرلوئ جرم ارتکاب اوکړو ، برینده انسانیت لره انسان ګڼل دا خو واقعی د هغه ناپوهی ده ، مګر دا معلومه نه شوه چه دا مردِ مجاهد ښسوپربهو څوک دې ؟

په حضور صلی الله علیه وسلم باندې تهمت

د نبوت او مامور کیدلو په تائید کښې که چرته د غلام احمد قادیانی الهامات اود هندوانو په پیشنګوئیانو باندې ئې اکتفاکړې وې نو تعجب به نه وې څکه چه هغه هم په دې برخه کښې شمیر دی ، مګر حضورصلی الله علیه وسلم باندې یی هم دخپل تائید کوم تهمت اولګولو په هغې کښې د دروغو انتها کړې ده ، لیکی:

« حضورصلی الله علیه وسلم چه کوم تاریخِ پیدائش څما ښودلې دې او حالات ئې ښودلی دی هم هغه د اولیاءِ دکن (سادهوؤ) ښودلی دی ، او هغوی چه کوم تاریخِ پیدائش او حالات ښودلی دی هم هغه د مرزا صاحب په کتابونو کښې په نظر راځی » (خادم خاتم النبیین ص ۱۲)

ښه ښکاره دروغ دی ، حضورصلی الله علیه وسلم دا چرته فرمائیلی دی ؟ نبی کریم صلی الله علیه وسلم باندې دا دومره لوئ تهمت دې چه په دې باندې د لوئې نه لویه سزا هم تجویز کړې شی هغه ددې جرم په نسبت کمه ده ، شعر

سر خدا که عابد وزاہد کسے نگفت　　　در حیرتم که باده فروش از کجا شنید

غلطئ سره یی هغه ته باده فروش اووئیلو ، اوکه نه نو دې باده نوش دې .

د مثیلِ موسی علیه السلام کیدلو دعوی

مسیح موعود هم څما نسبت اوفرمائیلو چه ماته الهام شوې دې چه یو موسیٰ دې زه به هغه لره ښکاره کوم ، (دعوة الی الله ص ۲۱)

رښتیا وائی : زه هم تائید کوم چه دوی مثیلِ موسی بلکه عینِ موسی دې آیا معلومه ده چه کوم موسی ؟ هم هغه موسی دچا په باره کښې چه ارشاد دې، شعر : (فموسی الذی رباه جبریل کافر).

ستاسو هیڅ قصورنشته ، د مرزا په الهام باندې پوهیدلو کښې غلطی شوې ده او دا اجتهادی غلطی ده ، ستاسو د شیخ الشیخ حضرت مرزا علیه ماعلیه نه هم داسې اجتهادی غلطی شوې وه ، شیطان په یی زړه کښې وهم واچولو نو هغه پوهه شو چه دا وحی نازلیږی .

هر رنګ یی چه غواړې په هغه جامو کښې پټ دې

زیاتې یی دا اوکړو چه کله د نبوت خواهش زیات شو نو دخپل ځان دپاره ئې مختلف نومونه تجویز کړه او کیدل هم پکاروو ، څکه چه صرف د چن ښسویشور یوسف موعود ، مثیل موسی ،

مصلح موعود ، ماموروقت ، شنکر اود پرماتما وغیره په دعوؤ سره چرته هغه ته تسلی کیدله ، چنانچه دخپلو الهامی نومونو اعلان ئې اوکړو :

« لهذا د پنځه ویشتو کالو نه ځما سره مکالمهٔ الهیه جاری ده او ځما اعزازی نومونه دادی : »

« اې پیران پیر، محمد ، امام الغیب ، صدیق ، کلیم الله ، سپه سالار ، محبوب ، ته محمد جلال ئې ، مهدی آخرالزمان ، دهن پتی ، دیندار ، محی الدین ، صادق جنگ ، سری پتی ، اې تاج الاولیاء ، فاتح هندوستان ، نورمحمد محمودصدیق ، جری الله ، اې د نبی فرزند ، سکندراعظم ، عبدالقادر ، عبدالله موسی ، سلیمان ، مولانا ، نګهبان ، اې عیسی ، اې پهلوان ، عادل میراصاحب اې ځما د آسمان ستورې ، د بی بی فاطمې لعل ، اندرجیوتی ، ځما صاحبرچراغ دهر ، سلطان نصرالدوله ، کروناتهـ ، یا منصور ، نور هم ډیر نومونه دی ، ددې نومونو نه علاوه ماته بارباراواز اوکړئ شو په یوسف سره او په صفا الفاظو کښې الله تعالی اووئیل یوسف دې باباصدیق او اووئیل هم ته ئې چن بسویشور » (دعوة الی الله ص ۳۵)

د یوې ونې نیولې (میوې)

خلیفه د قادیان په باره کښې لیکلی دی :

« اې خلیفهٔ جماعت احمدیه زه تاسو لره د ډیرې مودې نه پیژنم چه تاسو متقی ضرور یئ »
(خادم خاتم النبیین ص ۷۳)

په همدې صفحه کښې یی نور تقدیس بیانوی :

« هغه وخت به څه حال وی چه کله اولوالعزم دکن ته تشریف راوړی ، زه میا محموداحمد صاحب ته د دکن دبشارتونو په بناباندې خلیفهٔ جماعتِ احمدیه منم ، اګرچه د لاهور جماعت مخالف وی ، »

حقیقت دادې که د صدیق دیندارجماعت وی یا د قادیانی یا د لاهوری ټول د یو ونې بار او میوې دی ، د چن بسویشور اودهغه د کتابونو نه چرته چه قادیانیت ته تقویت رسیدلې وو هغلته هم دهغوی په ذریعې د لاهوریت پرچار وو ، چنانچه د محمدعلی لاهورې په باره کښې لیکی :

« حضرت مولانا محمدعلی امیرجماعتِ احمدیه په یو خط کښې ماته اطلاع راکړې ده چه تاسو نه ځما د جماعت هر فرد خوشحاله دې » (ذکر شوې حواله)

هم داسې یو خط د قادیان نه راغلې دې ، هغه اوس ذکر کوو :

« محترم ! السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته :

عرض دادې چه د مجلس د مشورې نه پس د آئنده کال په پروګرام کښې دکن طرف ته به د وفد لیږلو کوشش کیږی ..... بهرحال تاسو کار کوئ ، د الله تعالی وعدې به پخپل وخت باندې پوره کیږی ، د دې نه علاوه دا عرض دې چه د مال د تنګوالی په وجه هغه علاقې طرف ته توجه اونه

کړې شوه ... مهرباني وکړئ د کار راپور رالیږئ اود مشکلاتو او نتائجو نه مونږ خبروئ.

والسلام.

دستخط عبدالرحیم نیر

نائب ناظم دعوة وتبلیغ قادیان) مهرقادیان (منقول ازکتاب خادم خاتم النبیین ص ۷۸)

دکوم کتاب نه چه حواله ورکولې کیږی هغه په خپله د بانی انجمن چن بسویشور تصنیف دې، دا اقتباسات بالخصوص د مذکوره خط نه دا خبره صفا ښکاره کیږی چه دیندارانجمن باقاعده د یو شاخ په حیثیت سره خپل مرکزِ قادیان کښې د کار راپور او نتائج لیږل، ددې وجه نه د جماعت د بعضې افرادو دا وئیل چه زمونږه د قادیانیانو سره نه نظریاتی څه تعلق شته او نه څه بل قسم، بدیهی البطلان دی.

د دیندار انجمن والو امتحان

د عوامو دهوکه کولو دپاره د دیندار انجمن مبلغین دا وائی چه زمونږه د قادیانیانو سره اودهغوی د عقائدو سره هیڅ تعلق نشته دې، او زمونږ د انجمن بانی د چن بسویشور هغه عقائد نه وو کوم چه د مرزا غلام احمد قادیانی وو، او دا چه هغهٔ د نبوت مدعی نه وو وغیره. دا ټول فریب او رنګ سازی ده، کوم حده پورې چه دهغوی د مرزائیت دواړو جماعتونو قادیانی او لاهوری سره د تعلقاتو معامله ده هغې سره متعلق مونږ وروستو خود د جماعت د بانی د کتابونو نه ثابته کړې ده چه دهغه جماعت د قادیانی د جماعت دیو شاخ حیثیت لری، قادیانیانو سره د چن بسویشور اتفاق او غلام احمد قادیانی لره د مسیح موعود وغیره منلو تصریحات هم وروستو تیرشوی دی، اوپخپله د بانی د نبوت دعوې سره متعلق هم بعضې عبارتونه وړاندې تیرشوی دی او بعضې آئنده راروان دی، دا داسې حقائق دی چه ددې انکار په یو طریقه هم نه شی کیدلې، که چرته واقعةً دهغه مبلغینو حضراتو دې عقائدو سره هیڅ تعلق نشته دې نودا د خوشحالئ مقام دې، مګر صرف دومره وئیل کافی نه دی، بلکه کومو خلقو چه بشمول چن بسویشور د نبوت دعوی کړې ده هغه ټولو ته علی الاعلان تقریراً وتحریراً کافر اووائې اودهغوی کتابونو لره په میدان کښې اوسوزوئ، دهغوی د جماعت نه دخپل براء ت اظهاراوکړئ، که چرته دې دپاره تیارنه ئې بلکه د بانی انجمن په تابعدارو کښې خپل ځان شمیرکوئ، دهغوی تحریک لره وړاندې بوتللو کښې مصروف عمل پاتې کیږئ، دهغوی کتابونو لره چاپ کوئ او اشاعت ئې کوئ، نوښکاره ده چه صرف ژبه سره دا وئیل معتبر نه دی چه زمونږه دهغوی د عقائدو سره هیڅ تعلق نشته دې، بلکه څنګه چه بانی جماعت چن بسویشور دخپلو عقائدو کفریه په بناء باندې دجال اود اسلام د دائرې نه خارج شمیرلې کیږی هم دا حکم به دهغه هم وی.

قارئین حضرات دې ددې تجربه اوکړی چه کله هم د ګډ په صورت کښې یو شرمخ لره اوګورئ.

د اوږدو ویختانو او شیې پګړۍ والو یو خضرصورت منافق سره ملاقات اوشی نو اولاً خو دهغه په ملعونه چهره باندې به دهغه د زړه تیاره ښکاری ، د زیاتې تجربې دپاره دهغوی نه د غلام احمد قادیانی او ختم نبوت سره متعلق پوښتنه اوکړئ نو هغوی به مرزا قادیانی سره د سختې بیزارئ او ختم نبوت باندې به د ایمان تقریرکوی ، مګر که تاسو دهغوی نه د ملعون قادیانی اود چن بسویشور د تکفیر د اعلان مطالبه اوکړئ نو هغوی به هیچرې دې ته تیار نه شی.

د نن نه تقریباً شل کاله وړاندې غالباً ۱۳۷۲هجری کښې ماته د دارالعلوم کورنګی نه اطلاع ملاؤ شوه چه د لانډهی د ماچسو فیکټرئ په جمات کښې د دیندارانجمن یو منافق امام دې ، ماد دارالعلوم نه یو طالب علم ته د چن بسویشور د کتابونو حواله مهیا کولو سره دجمعې په ورځ هغه جمات ته واستولو هغه د جمعې د مونځ په وخت عوامو وړاندې دهغه مردود امام د نفاق پرده پرانیستله خلقو هغه ملعون لره انتهائی ذلت سره دجمات نه اوویستلو ، هغه په منډه منډه ماته راغلو او ځما د اعتماد جوړولو ئې کوشش اوکړو چه دهغه د دیندارانجمن او قادیانیانو سره هیڅ تعلق نشته دې او هغه پوخ مسلمان دې بالاخردې پورې ئې اووئیل که چرته زه وړاندې مسلمان نه ووم نو اوس ستاسو په وړاندې اسلام قبلوم او مرزا قادیانی او چن بسویشور ته کافر وایم تاسو ځما امامت په هغه جمات کښې پخپل حال کړئ ، ما اووئیل چه تاسو د جمعې په ورځ هم هغه جمات کښې دا اعلان اوکړئ چه : « زه رومبې مرتد ووم ، اوس دوباره ما اسلام قبول کړو ، زه غلام احمد قادیانی او صدیق دیندارچن بسویشور اودهغه جماعت لره کافر او مرتدګنم زه به آئنده دهغوی سره هیڅ قسمه تعلق نه ساتم »

همدارنګه دا اعلان اخبارجنګ او انجام کښې هم شائع کړئ ، ددې نه پس به ته مسلمان ګڼل کیږې ، باقی پاتې شوه د امامت مسئله نوکه نن یو سکھ اسلام قبول کړی او فوراً هغه ته د امامت منصب هم ورکړې شی دا نه عقلاً قابلِ تسلیم ده اونه شرعاً ، یوکاله پورې به ستاد حالاتو جائزه اخستلې کیږی اود دیندارانجمن نه د تعلقاتو قطع کولو اطمینان کیدلو نه پس به تا لره امام جوړول کیږی.

هغه منافق چه کله اوکتل چه دلته دهغه هیڅ طاقت نه چلیږی نود تیختې لاره ئې اختیاره کړه ، چرته په یوبل جمات کښې به ئې د امامت په صورت کښې د عوامو په ایمان باندې لوټ مارشروع کړې وی ، شعر

راہزن ، ڈاکو، لٹیرے، خودغرض حق ناشناس

بھیڑئے پہنے پھرتے ہیں بھیڑوں کا لباس

دحضورصلی الله علیه وسلم دویم بعثت

هغه په خپل کتاب مهرِ نبوت کښې لیکی :

« الحمدلله اعلانِ نبوت د احمدیانو د جانب نه د مسیح موعود د شهرت باعث جوړشو او دا شهرت د قیامت د قائمیدلو یوعظیم الشان حجت وو ، هم دا ایقانِ قیامت د «بعثتِ ثانی» په ثبوت کښې بینات جوړیدلو سره د همالیه غره په شان اوچت او مستحکم ولاړ دې » (مهرنبوت ص ۵۲)

په دې عبارت سره که تسلی نه وی شوی نو نوره تشریح یی واورئ :

« چه کله «بعثتِ ثانی» کښې دهغه پلار حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم تشریف راوړو هغه لره پریخودلو سره احمدیانو د ولدالله حقیقت لره قائم ساتل اوغوښتل چه هغوی لره ئې په فتنو کښې مبتلا کړل » (مهرنبوت ص ۳۶)

ځما په خیال لوستونکی حضرات به پوهه شوی نه وی ، دا دیو مقدر سوال جواب دې ، مطلب داچه څوک وئیلې شی چه ته نبی برحق ئې نو دا ای احمدی (قادیانی) تا ولې نه منی ؟ جواب ئې دا ورکړې دې چه څنګه د حضرت عیسی علیه السلام نه پس حضورصلی الله علیه وسلم تشریف راوړو نو اکثرو عیسائیانو اونه منلو ، هم دغه شان مسیحِ موعود نه پس چه کله دوباره د حضورصلی الله علیه وسلم بعثتِ ثانی د چن بسویشور په شکل اوشو نو هغه احمدیانو هم د عادتِ سابقه په شان اونه منلو ، راروان عبارت ددې نور وضاحت کوی اوګورئ :

«په نورو الفاظو کښې دهغه ولی په وجود کښې به د قیامت زمانې ته نزدې حضورصلی الله علیه وسلم پخپله تشریف راوړی ، ددې حقیقت د وجه نه دې ته بروزِ محمد وئیلې کیږی ، هم دهغه وجود په نشاندهئ کښې به مسیح ښکاره کیږی چه د « انه لعلم للساعة » حقیقت ښکاره کولو دپاره د ماشوم په شان څه نه څه وئیلوسره عقائدی طوفان راپورته کوی ، د قیامت علم ورکولودپاره دهغه بدنامی مقدر کیږی » (مهرنبوت ص ۴۳)

لوستونکی حضرات په دې عبارت کښې آخری فقره « بدنامی مقدرکیږی » لره دوباره اوګورئ آیا تاسو ته داخوښه ده چه خدانخواسته ستاسو بدنامی مقدر وی؟ یقیناً نه ، نو آیا چه دخدائ نبی بروزِ نبی شی نو الله ته دا خوښه ده چه هم دهغه بدنامی مقدر وی ، ښکاره خبره ده چه مقدر نه وی، ښه اوشو پخپل قلم سره ئې منصبونه تقسیم کړل ، چه د الله مقرب او نبی وی بعضې موقعو باندې الله تعالی هغه په آزمائش کښې اچوی ، شعر

آزمائش ہے نشان بندگان محترم
جانچ ہوتی ہے انہی کی جن پہ ہوتا ہے کرم

اوچه کوم نبی نه دې بلکه متنبی د «دروغو نبوت دعویدار» وی د الله تعالی د جانبه دهغه دپاره

بدنامی مقدر وی» ، چن بسویشور ته دخپل حقیقت علم خو وو نوځکه ئې حقیقت ښکاره کړو هغه داسې بروزِ محمد دې چه بدنامی دهغه دپاره مقدر ده ، سود الله وجهه یوم القیامة .

د بروز محمد تشریح

تیرشوی عبارت کښې د بروزمحمد (صلی الله علیه وسلم) تشریح اگرچه تیره شوه چه د «هغه ولی په وجود کښې حضورصلی الله علیه وسلم پخپله راځی» لیکن دهغې ئې نوره تشریح په اشعارو کښې کړې ده ، هغه هم وړاندې کیږی :

بروز محمد ہے نبیوں کا حاکم

ہے مظہر خدا کا قرآن کا ہے عالم ہے قاضی حشر، حوض کوثر کا قاسم

(مهرنبوت ص ۴۳)

د دواړو جهانو سردار صلی الله علیه وسلم خپل ځان ته قاضی حشر نه دی فرمائیلی سید وُلد آدم خو ئې فرمائیلی دی لیکن حاکم الانبیاء ئې نه دی فرمائیلی ، ددې وجه نه چه دلته د بروزمحمد کومه تشریح کړې ده هغه داسې بروز دې چه د حضورصلی الله علیه وسلم نه یی هم څه قدرِمنزلت زیات دې بلکه قاضی حشریا مالک حشرخو صفاتِ خداوندی دی ، ددې وجه نه بلامبالغه د بروز محمد مطلب به دا وی چه هغه خدائ چه صفاتِ محمدیه سره د هندوچن بسویشور په شکل راغلې دې ، هغه دا بنده ناچیز دې ، شعر

خرد کا نام جنوں رکھدیا جنوں کا خرد جو چاہے آپ کا حسنِ کرشمہ ساز کرے

مذهب «چن بسویشور» کښې هغه دننه څه محال والې نشته ځکه چه دهغه په نزد دمسلمان درجه د نبی سره برابره ده ، او چه کوم جامع الانبیاء وی هغه ښکاره ده چه کم نه کم خدائ خو به وی ، د مسلمان او نبی درجه د برابره کیدلو په باره کښې پخپله د چن بسویشور الفاظ واورئ : شعر

نہیں کوئی مسلم ہے نبیوں سے کچھ کم (مہرنبوت ص ۶۱)

هم دا وجه ده چه هغه د یو نبی دعوی نه ده کړې او که نه نو دعامو مسلمانانو برابر به وې ، العجب ثم العجب

د بسویشور په دربار کښې د نبیانو اجتماع

شعر : ہوس نے کردیا ہے ٹکڑے ٹکڑے نوعِ انساں کو

د خواهش پوره کولو انتهاء وشوه ، مامورِ وقت نه واخله تر مهدی آخرالزمان او یوسفِ موعود او نورو خیالی مراتبوپورې د رسیدلو نه پس اوس هم خواهش پوره نه شو نو دا افواه ئې شروع کړه چه ټول انبیاء ځما په دربار کښې حاضری ورکوی ، فرمائی :

«بروزمحمد» نه مطلب بعثت ثانی کښې د آخرین منهم مالک او آقا دې ...

«هم دا وخت به د انبیاؤ د اجتماع وی ، چه کله ټول انبیاء جمع شی په هغوی باندې به حاکم یو امتی فنافی الرسول وی چه بروزِ محمد ورته وئیلې کیږی» (مهرنبوت ص ۴۴)

چه هرکله پخپله بروزمحمد شو د محمدصلی الله علیه وسلم بعثت ثانی دچن بسویشورشو په شکل کښې، د بیت المقدس په ځائ حیدر آباد دکن کښې انبیاءِ کرام جمع شو ، حاکم چن بسویشور مقررشو اوس د آسمانه نه د نزولِ قرآن خیالی تصورکښې هیڅ وقت نه لګیږی ، ددې وجه نه ارشاد دې:

علم قرآن چه کله خلیج عوج کښې د اولیاؤ د بعثت په زمانه کښې په تدریج سره په زرو کالوکښې دننه آسمان ته اوخیژی نو دوباره به هغه ذاتِ بابرکت تشریف راوړی ، هم هغه باندې به د قرآن علم نازلیږی» (مهرنبوت ص ۴۴)

عجیبه ده ، هغه قرآن چه دهغه نزول په حضورصلی الله علیه وسلم باندې مکه اومدینه کښې کیدلو ، نن د هندوانو په اوتارچن بسویشور باندې دهغه نزول حیدرآباد دکن کښې کیږی ، شعر:

وئے رے قرآن مظلومی تری

د بهائیانو کتابِ اقدس دنیاکښې د عمل دپاره راغلې وو ،د فضا سازګار نه کیدلو د وجه نه تختیدلوسره پټ شو ،که فضا سازګاره شی نو بیا به نزول کوی ، هغه د الله دښمن په نزد قرآن هم زرکاله پورې په آسمان کښې پټ وو ، اوس د چن بسویشور په موجودګئ کښې د حیدرآباد فضاسازګاره شوه نو هغه نازل شو ، شعر:

وائے ناکامی متاعِ عقل ہی غارت گئی

اے د خدائ دښمنه ! د عقل علاج اوکړه چرته د الله کتاب هم تیختته کوی ، کتاب الله خو دې دپاره راغی چه د بې عملئ په زمانه کښې خلق دهغه نه عمل یاد کړی.

د بی ادبی انتهاء دې وکړه

اول یی د مسیلمهٔ کذاب مرتبه واوریدله شاباشې یی ورکړو:

«دا فقیرفنا فی الرسول دخپل دننه ځان نه د حضورصلی الله علیه وسلم قدسی طاقت لره ښکاره کوی ، چه دهغې د وجه نه ځما وړاندې نه بلکه د حضورپه وړاندې ټول انبیاء د ګونډو په سر په ادب سره ناست دی ، » (مهرنبوت ص ۲۲)

اومو کتل د «من توشدم تومن شدی» عجیبه اوغریبه مظاهره چه ټول انبیاء ځما وړاندې د ګونډو په سر په ادب سره ناست دی ، مګر زه چونکه بروزمحمد یم ددې وجه نه په حقیقت کښې د حضور وړاندې انبیاء په ادب سره ناست دی ، دا عجیبه منطقی جمله ده ، نبوت هم خپل ایجاد ا.

منطق هم.

دا د مسلمانانو غیرت ته چیلنج نه دې نوځه دی ، د ټولو انبیاء کرامو علیهم السلام داسې توهین چه هغوی یوهندوکذاب وړاندې په ادب سره ناست دی .. دهغه انجمن یوتصنیف هم د داسې قسم لغویاتو نه خالی نه دې ، ضرورددې بدو حرکاتو په شاه یو بدبخته لاس کار کوی مګر . شعر :

سنبھل کے رکھنا قدم دشتِ خار میں مجنون

کہ اس نواح میں سودا برہنہ پا بھی ہے

جنت نه بې کاره کور

تصورِ آخرت ، د جهنم ویره ، د جنت طلب دایو داسې څیزونه دی چه مسلمانانو ته عمل طرف ته دعوت ورکوی ددې وجه نه دهغه الله د دښمن په زړه کښې دا شرارت پیدا شو چه رومبې هم ددې تصور خاتمه اوکړۍ شی دې دپاره چه وړاندې مختلفې دعوو کولوسره خپل خواهش پوره کړۍ شی او د آخرت تصور د زړه نه د ختمولو نه پس دنفس مسخر جوړیدلوسره دهغې خواهشاتو لره برداشت کړی ، ارشاد دې :

«چه کله په دنیا کښې دګناهونو زور شروع شی نو جنتی ارواحو ته غیرت راځی ، د الله په اذن سره د اولیاء الله په صورت راتللوسره کارکوی ، اوکه نه نو داخیال اوکړې شی چه جنتی خلق همیشه په جنت کښې وی ، هغه خو جنت نه شو بې کاره کورشو ، د بې کاره انسان د بې کارۍ په باعث کیږی ، بیزاره انسان ته جنتی نه شی وئیلې کیدلې ، » (معراج المؤمنین ص ۵۲)

مسلمانانو ورونو ! دې طرزِفکرباندې پوهه شئ ، دمرګ نه کامل انسان چرته ځی؟ آیا دوباره راتللوسره دګناهونو دنیا ته راځی؟ د واپس کیدلو نه وړاندې چرته وو؟ بې کاره کورجنت کښې ، د چن بسویشور دعقیدې مطابق اوس د دیارلس نیمو کالو نه پس دحضورصلی الله علیه وسلم بعثت ثانی اوشو ، لیکن په هغه دیارلس نیموکالو کښې حضورصلی الله علیه وسلم چرته وو ؟ آیا نعوذ بالله په بې کاره کور کښې وو ؟ که چرته نه وۀ نواوفرمائې چه په دې درمیانه وقفه کښې چرته وو ؟

مسلمانانو په هوش کښې راشئ ! څه پوهه شوئ داڅه وئیلې کیږی ؟ چن بسویشور بکیږی د آخرت تصور غلط دې ، جنت بې کاره کور دې ، حضورصلی الله صلی الله علیه وسلم په بې کاره کورکښې اوسیدلې نه شی ، ددې وجه نه دوی صلی الله علیه وسلم دې دنیا ته په بله جامه کښې تشریف راوړې دې ، چه کله ستاسو نبی په هغه بې کاره کور کښې اوسیدلولره نه خوښوی نو تاسو د جنت په فکرکښې اخته کیدلو سره ولې حماقت کوئ ؟

دا هرڅې د اسلام د جړرو په کټ کولو کښې څومره زیاتې مصروفه دی ، او ظلم دپاسه ظلم داچه

دمسلمانانو نه چنده کولوسره د اسلام په خلاف دا سازش کیږی دې حالت کتلوسره زړه اودماغ بې قابوکیږی ، کاش چه الله تعالی لره وحده لاشریک او حضوراکرم صلی الله علیه وسلم لره خاتم النبیین منلووالا مسلمانانو په ملک کښې مسلمان حکومت ، د نبوت او د خدائ مدعیانو ، د الله تعالی اودهغه د رسول توهین کولو والو اودهغه متبعینو لره د بازار په مینځ کښې د مرګ عبرتناکه سزا ورکولو سر دخپل ایمان ثبوت ورکړې وې اوعوامو د حکومت نه داسې پُر زوره مطالبه کړې وې چه دهغه مردودو د وجود نه دپاکستان د پاکولو نه بغیر هغوی ته سکون نه راتللې ، مګر شعر

وائے ناکامی متاعِ کارواں جاتا رہا

کارواں کے دل سے احساسِ زیاں جاتارہا

راز ښکاره شو

اې اسلام باندې ځان قربانولووالا ! ښه پوهه شئ ، چن بسویشور ته دحضور صلی الله علیه وسلم سره مینه نشته چه دوی ته بروز او فنافی الرسول وئیلې کیږی بلکه دا سازش انګریز په ډیر سوچ اوفکر سره تیارکړې دې ، چه کله هغوی اوکتل چه مسلمانانو ته دخپل پیغمبرسره ډیره زیاته مینه ده او هغې لره د کمولویی څه بل صورت په نظر رانه غلو نودهغوی نظرِانتخاب په دې باندې پریوتلو چه خلقو لره اول دا باور ورکړئ شی چه د حضورصلی الله علیه وسلم بعینه سره دخپلوټولو صفاتو په یو بل انسان کښې حلول کیدلې شی ، اوبیائې یو څو احمقان په دې دعوې باندې تیارکړل ، دې دپاره چه مسلمان دا اوګوری چه زمونږ نبی چه هغه باندې مونږ ځان قربانولو ته تیاریو هغه ددې اخلاقو او عاداتو مالک دې.

لیکن هغه بددماغ ته دا نه ده معلومه چه کوم منافق دی هغوی دهغه ملګرتیاکوی او اسلام ته دهغوی ضرورت نشته دې بلکه ښه اوشو چه دهغه په ذریعه صحیح اوغلط جدا شو اوچه کوم مسلمانان دی هغوی ته دحضورصلی الله علیه وسلم د صفاتِ عالیه او د اخلاقوحمیده درس رب العزت پخپل آسمانی کتاب قرآن مجید سره ورکړې دې . «وکان خلقه القرآن» «حدیث» د دوی أخلاق د قرآن مطابق وو.

دا سبق مسلمانانو ته په دومره اندازه یاد شوې دې چه په هیرولوسره نه هیریږی ، ستاسو د سازش صرف دا نتیجه راوځی چه کوم منافق د مسلمان په شکل کښې د اسلام دعویدار جوړ شوی . هغه جدا شو فلله الحمد علی ذلک.

مجهد اوتار

د چن بسویشور متعلق حقیقتِ حال خودِ دهغه د ژبې نه معلوم شو هغه خپل ځان لره د مسلمانانو پیغمبرنه د هندوانو اوتار وائی ، د مهرنبوت عبارت وړاندې کیږی :

« شته یو دنیاکښې داسې نبی چه دهغه په دربار کښې انبیاء جمع وی ، د آدم نه واخله تر عیسیٰ پورې ټول انبیاء او مجهد اوتار نه واخله ترگوتم بدهد اوتار پورې ټول انبیاء جمع دی » (مهرنبوت ص ۲۳)

بیا هغه داسې نبی څوک دې ، پخپله دهغې تشریح فرمائی :

« دا فقیرفنا فی الرسول دخپل داخل نه د حضور صلی الله علیه وسلم قدسی طاقت لره ظاهره وی ، چه دهغې د وجه نه ځما وړاندې نه بلکه د حضورصلی الله علیه وسلم په وړاندې ټول انبیاء په آدب سره ناست دی (مهرنبوت ص ۲۲)

وروستو ډیرو عبارتونو کښې دا بیان شوی دی چه هغه هندوانو سادوؤ ته اولیاء الله وئیلی دی مونږ ته په دې باندې تعجب کیدلو چه هندو ته یی اولیاء الله څنګه اووئیل ، مګر چه خپل ځان ته د هندوانو اوتار اووائی ښکاره ده هغه به هندوانو ته هم اولیاء الله وائی ، داسې تحریرونه کتلوسره بې اختیاره دهغه په عقل باندې ماتم کولو لره زړه غواړی ، مسلمانانو کښې دعوت کوی او خپل ځان لره د هندوانو اوتار ثابتوی مګر سوا ددې نه نورمونږ څه وئیلې شو چه شعر :

عجوبہ فقط آسماں ہی نہیں	یہاں پر عجائب نظارے بہت
فلک پر ہی دمدار تارا نہیں	زمیں پر بھی دمدار تارے بہت

هیڅ یو مسلمان (د دوئ په عقیده) د نبیانو نه کم نه دې

په زړه باندې انتهائی زور کولوسره لیکم اوکه نه نو قلم د داسې عبارتونو نقل کولو دپاره تیار نه دې ، نه ضمیر ددې اجازت ورکوی چه داسې خرافاتو لره نقل کړې شی ، د انبیاءِ کرامو علیهم السلام په شان کښې داسې توهین امیز عبارتونوکتلوسره جذبات د قابو نه بهر کیږی ، جګر ټکړې ټکړې کیږی په الله قسم مسلمانانو لره دهغوی د عقائدو نه د بچ کولو په خاطر دا عبارتونه دهغوی په وړاندې کیږدم ورنه دهغه خرافاتونقل کول خو لرې خبره ده هغې ته کتلو لره هم ګناه کبیره ګنم .

چن بسویشور خپل ځان سره دخپلو مریدانو هم آخرت تباه کړو ، هغوی ته شنه باغونه ښودلو سره ئې مائل کړه عاشقان یی کړه ، څنګه ممکن وو چه پیرصاحب خو «محمدثانی» جوړ شی او مریدان دې تش په توره ناست وی ، ددې وجه نه ئې خپلو مریدانو ته د انبیاؤ لقب ورکولوسره یی له هغوی نه هم شرمخان جوړکړل ، لوستونکی حضراتو ته به یاد وی چه غلام احمد قادیانی خپلو

مریدانو ته د صحابی لقب ورکړې وو لیکن دلته خو «این خانه همه آفتاب است» والا معامله ده ، ارشاد دې ، شعر

بروز محمد فنا فی الرسولم همه انبیاء رارفیقهامی بینم

چرته چه ئې دخپلو مریدانو د خوشحالولو دپاره هغوی ته د نبی خطاب ورکړو ، هغلته ئې د عامو مسلمانانو د زړه ساتنې دپاره عام قانون جوړکړو چه شعر :

نہیں کوئی مسلم ہے نبیوں سے کچھ کم

راشئ چه درته ئې اوښایم ، د چن بسویشور خپل عبارت ستاسو په خدمت دې :

« کوم مسلمان چه پیدا کیږی ، یامسلمانیږی هغه په ړومبی قدم کښې دیونه یو نبی د مثیل جوړیدلو بالقوة طاقت لری او دویم تصرف د حضرت منبع انور په مسلمانانو کښې دا چلیږی چه یومسلمان ته هم دا خیال نه کیږی چه هغه دیو خپل بچی نوم دیونبی په غلامئ کښې کیږدی .څنګه چه عام طور باندې غلام محمد ، احمدغلام ، غلام علی ، غلام دستګیرنومونه ږدی ، هم دغه شان د غلام ابراهیم ، غلام موسی ، غلام عیسی ایخودلو یو مسلمان ته خیال نه کیږی څکه چه شعر

نہیں کوئی مسلم ہے نبیوں سے کچھ کم (مہرنبوت ص ۶۰، ۶۱)

دې لیکلولره کتلوسره دهغه په عقل باندې چه څومره غمرازی اوکړئ شی هغه کمه ده ، هغه ددې قابل هم نه دې چه دده د رد کولو دپاره کاغذ ضائع کړئ شی ، لیکن فقط ددې د وجه نه د دیندار انجمن موجوده نګران اعلی سعید بن وحید کشمیر کښې د سیرت النبی په جلسه کښې وئیلی وو چه :

« د کوم ځائ نه چه نبوت ختمیږی دهغه ځائ نه خو د مؤمن د کمال آغاز کیږی او یومؤمن که چرته د نبوت دعوی کوی نوهغه د خپلې مرتبې د لاندې خبرې دعوی کوی»

د ګستاخئ انتهاء ده چه مؤمن د نبی نه لوئې درجې والا وی ، نبی که چرته د مؤمن نه کمې درجې والا دې نو ددې صفا مطلب دادې چه معاذالله انبیاء علیهم السلام مؤمنان نه دی او چه کله د انبیاؤ دپاره مؤمن کیدل ضروری نه دی نو هغوی به هم کافر وی څنګه چه چن بسویشور دې، عجیب منطقی چال دې ، نبوت ئې داسې آرزان کړو چه د ایمان شرط ئې هم ختم کړو ، که چرته نبوت د بې ایمانئ او د بې غیرتئ نوم وی نو هغه دې هم ستاسو مبارک وی ، شعر

رقیب سرٹیفکٹ دیں تو عشق ہو تسلیم یہی ہے عشق تو اب ترک عاشقی اولی

حقیقت څه بل شې دې ، هغوی ته پخپله هم پته نشته چه نبی څه ته وائی ، په اصل کښې د غلام

احمد قادیانی مسیح موعود ، مهدی آخرالزمان او د نبوت دعوی ته فراخه رخصتی حاصله شوه ، چنانچه بیسیو دروغژن نبی هم په دې زمانه کښې پیدا شو ، ددوی هم داشوق راغې چه څه موږه د هغه سره یو ، شعر

نہیں معلوم منزل ہے کدھر کس سمت جاتے ہیں
مچاہے قافلے میں شور ہم بھی غل مچاتے ہیں (اکبر)

چن بسویشور پخپلو تصنیفاتو کښې بیا بیا مقامِ مسلم لره مقام نبوت نه د اعلی او افضل ثابتولو دپاره کوشش کړې دې ، دخپل تصنیف (مهرنبوت) په شروع کښې لیکی : شعر

نبوت کے اسرار بے انتہا ہیں — بفضل خدا اس کے در مجھ پہ وا ہیں
کہوں رازداری کے اسباب کیا ہیں — میں ان کی جگہ ہوں وہ میری جگہ ہیں
کہ عیسی تلک جس قدر انبیاء ہیں — وہ رفقاء کا رسول خدا ہیں
فنائی الرسول خدا جو ہوا ہے — وہ لاریب حق میں فنا ہوگیا ہے
کہ نبیوں سے دربار اس کا بھرا ہے. — ہیں رفقا نبی یہ عجب ماجرا ہے

همدا رنگه ددې کتاب په شروع کښې دا هم دی ، شعر

ہے فائق ہمارا ولی ہر نبی پر

انتهاء اوکړه د چن بسویشور شاگرد مولوی غازی ابوالکلام عبدالغنی ، پیر خو صرف دخپل رفقاؤ په انبیاؤ باندې فضیلت ثابت کړو ، مگر عبدالغنی سود الله وجهه خو دې پورې اووئیل چه د چن بسویشور مبعوث کیدلوسره د محمد صلی الله علیه وسلم په امت کښې راتلل د نورو انبیاؤ دپاره باعثِ معراج دې ، ((انالله وانا الیه راجعون)) .

لیکی : شعر :

محمد کی امت میں بکھران کا آنا — نبیوں کا گویا ہے معراج پانا (شمسی الضحی ص ۶۳)

داسې معلومیږی چه چن بسویشور د ((مهرنبوت)) لیکلو له وخت نه دا قسم خوړلې وو چه د انبیاءِ علیهم السلام توهین چه کومه حده پورې کیدلې شی په هغې کښې به هیڅ کمې نه پریږدی ، لیکی : ((دهغه یو وجود څه ډیرو انبیاؤ لره په خپل خان کښې کیښودلو ، په همدې وسیلې سره انبیاء اقوامِ عالم چه هغوی باندې صرف سلام وو د ((رحمة الله اود رضی الله عنه)) حقدار شو)) (مهرنبوت ص ۳۴)

د ظلم دپاسه ظلم

د توهین نبوت چه کوم کردار چن بسویشور ادا کړې دې ، هغې لره د قلم په څوکه باندې راوړلوسره لاس رپیږی ، لیکن دهغه مرید ابوالکلام عبدالغنی د توهینِ نبوت چه کومه سلسله روانه کړې ده بیشکه چه دچا په زړه کښې لږ غوندې ایمان هم وی هغه به ددې بدبخت د سرکټې کولو دپاره بې قراره وی ، شعر

لرزتے تھے دل نازک قدم مجبور جنبش تھے ،

کاش چه څما مسلمانانو ورونوته دهغوی د خرافاتو د وړاندې نه علم وې ، دې دپاره چه ماته د «کفرنقل کولو » ضرورت نه وې پیښ شوې او الله شاهددې چه « نقل کفرکفرنباشد» لره مخې ته ایخودلوسره دا قدم اوچتوم ، د عبدالغنی عبارت پیشِ خدمت دې:

جماعتِ دینداران ته د الله له طرف نه خطابونه ملاؤ شوی دی ، د دوو سوو نه زیاتو مردِمیدان ، ډیرو د انبیاؤ منازل طئ کړی دی هغوی د متعدد انبیاؤ په نومونو سره یاد کړئ شو ، هغوی دربار بروزمحمد(خانقاه سرور(عالم آصف نگردکن) کښې جمع دې ، صرف رام او کرشن اوتار دیو درجن نه زیات دی» (شمس الضحی ص ۹۱)

غوراوکړئ : آیا دوی شاگردانو د خپل گرو نه سبقت یوړلو نه ؟ واقعی لائقِ انعام دې په سکینډونو کښې ئې د جماعت په درجنونو افرادو لره د هندوانو رام او کرشن اوتار جوړکړه ، ډیرو حضراتو لره ئې په یو وقت کښې نبیان جوړکړه ، او څوک منتظرِ نبوت دی هغوی ته ئې خطابات منجانب الله تقسیم کړه ،

دلته خو قادیانیت هم شرمیږی ، هغلته خو ئې د تحقیق نه پس نبوت یوځائ کولو ، مگر دلته خو د نبوت منازل ډیر زر سر ته رسی ، .... هغلته خو دا ظالمان عوام کالانعام لره دخپلې خوشحالئ سامان جوړولوسره رقص کوی ، دلته په مجنونیت کښې خرافات وئیلې کیږی او هغه خلق چه هغوی ته د نبوت سند ملاویدلو والا دې په انتظارکښې د بیزوگانو په شان دهغه بدبختو په رقص کښې مصروف دی.

د صحابه کرامو طبقه بندی

د حضور صلی الله علیه وسلم صحابورضی الله عنهم ته چه کوم اعزاز حاصل دې اوس چن بسویشور خپل دروغژن نبوت باندې د ایمان راوړلووالا بې وقوفانو هم هغه مرتبه ښائی ، داسې د صحابو دوه دوره جوړیږی ، هغه خوش کن گروه بندئ لره ذکرکولوسره د دوو پیړو سره متعلق لیکی:

« تراوسه پورې دا وعده دوه خلې پوره شوې ده » (۱) زجاجه قرن اولی (۲) زجاجه قرن اخری »

«مهرنبوت ص ۳۴»
دا ځنګه کيدلې شو چه بيشور صاحب خو شور جوړکړی او باشوره صاحبان خاموشه وی ددې وجه نه ئې د ګرو په ها کښې ها ملاوولوسره عبدالغنی باشور فرمائی : شعر

عیاں قرن اولی میں تھی ان کی ثلت

عیاں قرن اخری میں ہے ان کی قلت (شمس الضحی ص ۸۷)

شمس الضحی

ددې کتاب مصنف ابوالکلام عبدالغنی دې چه د هغه د کتاب متعددِ حوالې تيرې شوی دی ، په دې کتاب باندې د ديندارانجمن د بانی چن بسويشور تقريظ دې ، دهغه تقريظ د وجه نه د کتاب اهميت نور هم زيات شو ، چن بسويشور پخپل تقريظ کښې ليکی :
«د دې کتاب مصنف مولوی غازی ابوالکلام عبدالغنی صاحب مصنف ميثاق الانبياء مضامينِ تبليغ لره د مسدس په صورت کښې يوځای کړی دی ، هغه کتاب ځما د نظر نه تيرشو ، انتهائی معقوليت نه ئې کار اخستلې دې ، زمونږ د انجمن جذباتو لره په واضح طور باندې بيان کړئ شوی دی ، حقيقت کښې هغه جذبات څه دی قرآن کريم عمل کښې دې دا کتاب به د هرمسلم دپاره د هدايت باعث وی د شفاعت باعث به وی وئيلو والو لره به په صراط مستقيم باندې راولی» فقط
دستخط ديندارچن بسويشور المرقوم ۲۵رجب ۱۳۷۵هجری
دصاحبِ تقريظ په قول : دا کتاب مسلمانانو لره په هدايت او صراط مستقيم باندې د راوړلو په غرض سره تصنيف کړئ شوې دې ، هغه صراط مستقيم څه دې ؟ ددې کتاب محوله عباراتو او د چن بسويشورد تصنيفاتو خرافاتو لره مخې ته ايخودلوسره قارئين حضرات دې پخپله فيصله اوکړی چه دهغې خلاصه داده ، توهينِ انبياء عليهم السلام ، چن بسويشورلره يوسفِ موعود ، مثيلِ موسی ، مصلحِ موعود ، مامورِ وقت ، امام الناس ، مالکِ قيامت ، بروزمحمد ، او الله لره دچن بسويشور په شکل سرهمنل ، نعوذبالله من ذلک .

لتنذر قوماً لدا

وائی د شيطان کولمه ډيره اوږده وی ، دهغه د لغوياتو هم دا عالم دې چه بيانولو والا ستړې کيږی مګر دهغه لغوياتو لسمه حصه هم نشې بيانولې ليکن د «لتنذر قوما لدا» چه کوم تفسير کړې شوې دې هغه خو دريائې معرفت دې ، خصوصاً په هغوی باندې چه عبارت تطبيقولو سره ددې آيت وضاحت ئې کړې دې هغه خو بې نظيردې ، زر واورئ داسې بې بهانعمت د بل ځائ نه نه ملاويږی :

هغه دې خانقاه ته څنګه راتللې شی دچا په سینوکښې چه د قرآن وئیلو جذبه نه وی ، مبارک هغه دی چاچه په آسانه ژبه کښې یعنې د صدیق د ژبې نه د قرآن کریم رموز زده کړه ، د صدیق ژبه په اصل کښې د محمد ژبه ده ، چه دهغه نه په مونږ باندې قرآن نازل شو ، قرآن کریم د محمد د ژبې نه د وئیلو قید لګولې دې ، «**انما یسرناه بلسانک**» او بیا وایی چه «**لتنذر قوما لدا**» یعنې تاسو به په آخری زمانه کښې د قرآن اسانولو دپاره تشریف راوړئ» (شمس الضحی ص ۴۲)

مصنف ته د اختلاط مرض دې ، د صدیق د ژبې نه چه کوم کتاب په تاباندې آسان کړې شو هغه قرآن نه دې ، د هندوانو وید دې ، چه هغې لره تا په بې وقوفتیا سره قرآن ګڼلې دې ، چاچه قرآن کتلې وی ، هم هغه دې بیان کړی ، دخپل ګرو نه دې وید وئیلې دې او تفسیر دقرآن کوې ، شعر

صورت لیلی نہ دیکھی پڑھ لیا دیوان قیس   شاعری ان کو نہیں آئی زباں داں ہوگئے

تبلیغ اوهجرت حرام دی

د کتاب شمس الضحی په دیباچه کښې غازی عبدالغنی لیکی :

« اوس مونږ صفا وایوچه زمونږ د ماضی موعود دنورو بشارتونو په بناء باندې تیرشو ، مستقبل هم موعود دې ، او هغه به هم تیرشی آئنده به داسې قسم تبلیغ ، هجرت او غزوات دیارلسو کالو پورې نه وی » (دیباچه شمس الضحی)

د جهاد د حرمت حکم خو دهغوی ګرو غلام احمد قادیانی د وړاندې نه کړې وو اوس مریدانو تبلیغ او هجرت باندې پابندی اولګوله مګر د «برعکس نهند نام زنګی کافور» مطابق غازی وئیلې کیږی حضرت فرمائی ، چه د کوم تبلیغ دپاره دیندار صاحب تشریف را نه وړو چاته څه حق کیږی چه هغه راتللو سره تبلیغ شروع کړی ، دا میراث خو هم هغه ته اباً عن جد ملاؤ شوې دې په دې باندې د نورو قبضه اچول جائز نه دی .

ګهن چکر

مسلمانانو ! کلیجه مضبوطولو سره د ګهن چکر په معنی باندې پوهه شئ ، او بیا اوګورئ چه چن بسویشور صاحب چاته ګهن چکر ښودلو سره پخپله طوفانی دورې باندې څی :

«حضور (چن بسویشور) اوفرمائیل ، څما کار ختم شو ، زه یو طوفانی دورې باندې تللو والا یم ، زه به همیشه اوتار یم ، الله لوئ ګهن چکر دې ، هغه د چا په فکر کښې هم نه راځی ، که څرته هغه د چا په فکر کښې راغلو نو هغه خدائ نه دې (شمس الضحی ص ۱)

مسلمانانو وروڼو ! دا خبرې په عالم خواب کښې نه وئیلې کیږی ، د یو مجذوب خبرې نه دی ، دلته هره خبره سوچ او فکر سره د تصنیف دپاره فارغیدلو سره مصنف دخپل ګرو (پیر) خبرې تبرک ګڼلو سره لیکی ، یو کس به تر ننه پورې یو بدمعاش ، شرابی او چرسی لره نشې کښې هم داسې

خبرې کولوسره نه وی کتلې په دې باندې مزید داچه دیندارانجمن والا هم دې خرافاتو باندې د خوشحالئ نه ټالئ وهی ، او بقولِ خود پاخه مسلمانان بلکه د نبیانو په منزله دی ، چه د هغوی په مسلمانانو کښې دا امتیاز دې چه دیندار ورته وئیلې کیږی.

فکر وکړئ !

ای ځما دهوکه شوو ورونړو ! اوس هم د هوش نه کار واخلئ ، زمونږه دین یو ، خدائ یو ، نبی یو ، قرآن هم یو ، راشئ د شهادت کلمه وئیلوسره دوباره د دوی د رحمت په لمنه کښې آرام اوکړئ ، دهغه دهوکه بازو په چالونوکښې راتللو سره خپل ایمان ، مال اوعزت مه بربادوئ ، خبره که په فکر کښې نه راځی نو د بل چا نه پوښتنه اوکړئ ، پخپله هم د عقل نه کارواخلئ ، دا عقل هم داسې مواقعو باندې په کارکښې د راوستلو دپاره ورکړئ شوی دی ، د سحر هیریدونکې که د ماښام کور ته واپس راشی نو هغه ته هیریدونکې نه وائی شعر

ظالم ابھی ہے فرصتِ توبہ دیر نہ کر وہ بھی گرا نہیں جو گرا پھر سنبھل گیا

تفسیری نقطې

صاحب شمس الضحی د سورهٔ بلد په تفسیر کښې لیکی :

« ددې نه علاوه په دې سورت کښې د متقیانو دیو جماعت هم ذکر دې ، چه د اسلام دپاره مصیبتونه تیرولو والا دې او پخپل عمل سره د صبر او زحمت ثبوت پیش کوی ، هم هغوی لره داصحابِ ممینه یعنې د غازیانِ اسلام په نوم سره یاد کړئ شو ، دهغوی په مخالفت کښې راتللو والا قوت لره د اصحابِ مشئمه یعنې بدبخته ډله اووئیلې شوه ، دهغوی انتهاء داده چه هغوی به یو داسې اور کښې غورځولې کیږی چه هغې ته نارمؤصده وئیلې شوې دې یعنې د هغه اورنه د وتلو به څه لاره نه وی ټولې دروازې به بند کړئ شی ، د ټولو نه وړاندې الله پاک «**لا اقسم بهذا البلد**» وئیلو سره په بلدِ امین سره قسم خوړلې دې «**انت حل بهذا البلد**» وئیلو د حضور په یو بل بلد کښې د بیا راکوزیدلو بشارت ورکړې شوې دې چه د «انت حل» نه ظاهره ده «**ووالدوما ولد**» کښې بلدِامین لره پلاز ګرځولوسره بعثتِ ثانی کښې بلې بلدې لره دهغې ځوئ اوګرځولې شو چه د زمکې په سر باندې هم د حیدرآباد د ښار په نوم سره مشهور دې ، هم دې د خپلې بلدې ځوئ دې ، چه په هغې کښې د بعثتِ ثانی دپاره حضور عالم هم هغه راتللو والا موعود ته رجل من امتی او من ولدابن وئیلې دې او هغه وجود د حضرت مولانا صدیق دیندارچن بسویشور دې ، چه هغه جسمانی ۵۲او اخلاقی ۹۲نشاناتو سره په یو بل ښار کښې نزول اوفرمائیلو ، «**لقد خلقنا الانسان فی کبد**» کښې یو داسې انسان لره په حجت کښې پیش کولې کیږی چه د خپل مقصد په حصول

کښې انتهائی مشقت اچتولو نه مخ نه اړوی لیکن هغه د لقاء الله نه محرومه دې ، هغه د برداشت لرلو باوجود د روحانیت نه محرومه دې ، د حضور سروعالم به په بل لباس کښې په بل ښار کښې نزول لره نه منی او هغه وجود د قاسم رضوی دې «**ایحسب الانسان ان لن یقدر علیه احد**» . یعني انسان باندې دا حجت پیش کړئ شوې دې چه هغه ولې پخپل اقتدار کښې دومره متکبره دې . آیا هغه ته دا خیال نشته چه شاید بل چاته به په دې باندې قدرت حاصل وی ؟ دا هغه عالم ښودلې شوې دې چه کله سید قاسم رضوی په پوره حیدرآباد ریاست باندې د حکومت او اقتدار په نشه کښې وو او داخیال ئې کولو چه دهغه قوت او سیاست به همیشه وی د حضرت صدیق دیندار اودهغه د ملګرو په نظر کښې هم نه راتللو ، لیکن وړاندې ښودلې شوی دی «**یقول اهلکت مالا لبدا**» یعنې بالاخر هغه سړې به پخپلو لاسونو سره خپل ډیر سامان بربادوی د قوم ټول دولت لره به پخپلې غلطې رهبرئ سره د هلاکت په کنده کښې غورځوی ، (شمس الضحی ص ۸۵)

د قرآن کریم داسې تحریف چه د قرآن مطالبو لره ئې د نفسانی مطالبو په چوکاټ کښې واچول

ګرانو لوستونکو ! دا مه هیروئ چه قرآن چن بسویشور باندې دوباره نازل شوې دې ، په ده باندې د قرآن علوم ښکاره دی ځکه ئې خو د قرآن داسې تفسیر لیکلې دې چه د دنیا د لوئ نه لوئ دروغژن ظالم داسې تفسیر نه دې کړې چه د الف نه یاء پورې نفسانی خواهشاتو باندې مبنی وی ، مګر یاد ساتئ چه دا دروغ او دهوکه آخره پورې اوبه کیږی. شعر :

جھوٹ کا بازار تھوڑے روز ہے   بعد اس کے حسرتِ دل سوز ہے

عدو شرے برانگیزد که خیر ما در آن باشد

د سورۀ بلد په تفسیر کښې د قاسم رضوی نسل لره انتهائی ذلت ورکوونکو الفاظو کښې ذکر کولوسره ګستاخ عبدالغنی لیکلی دی :

«د اولیاء الله په مخالفت کښې دوه قسمه خلق ولاړ دی یو هغه چه دهغوی نسل صحیح نه وی یا هغه چه د نسل نه خو ښه دې لیکن ګنهګار دې ، سیدقاسم رضوی په حیثیت دصدر اتحاد المسلمین زمونږ متعلق صدرناظم کوتوالی ته حکم ورکړې دې چه دیندار غل او ډاکو دې ، خیر غوښتلو سره ګرځی راګرځی ، اوس ئې د کمونستانو د حملې په موقع باندې لوټ مار شروع کړې . دې عیسائی دې نه مسلمان ، دې بې دینه دې ، هغه لره بهادریارجنګ مرحوم ختمول غوښتل . افسوس هغه ختم نه کړئ شو ،زه هغه لره ختموم هغه دا چه زه حکم ورکوم چه هغه لره ختم کړئ چرته موچه موندلو وې نیسئ ، د سختې نه سخته سزا ورکړئ دوی دوه سوو ته نزدې دی دوی ختم شو نو نورنشته » (شمس الضحی ص ۱۰۳)

همدارنګه دوی باندې یو شعر د قاسم رضوی په باره کښې نازل شوې دې ، شعر :

گئی بزم میں خود ہی خرطوم تیری
گئی حیف بیکار ہڑ بوم تیری (حوالہ بالا)

مصنف چه د کوم مقصد لاندې دا عبارت نقل کړې دې چه په هغې کښې د بهادریارجنګ دهغه
دیندارو په باره کښې نظریه او د قاسم رضوی د ختمولو ذکر کړې دې ، هغه خو مصنف ښه پیژنی ،
مګر په هغه عبارت سره مونږ ته ډیره فائده اوشوه او هغه دا چه هغه متنبی سره متعلق د دوو داسې
حضراتو رائې معلومې شوې چه هغه لره ئې د نزدې نه کتلې دې ، دهغوی په دعوو او اخلاقی تولو
کیفیاتو باندې د واقفه کیدلو نه پس هغوی دا رایه قائمه کړې ده .

د قران کریم نزول

محترمو لوستونکو ته به یاد وی چه چن بسویشور صاحب باندې خود قرآن نزول په بعثت ثانی
کښې شوې وۀ ، لیکن په هغه دعوی کښې یو کسر باقی نه وو چه د نزولِ اول نه پس د صحابه
کرامو رضی الله عنهم په زمانه کښې د قرآن جمع هم اوشوه لیکن نزولِ ثانی کښې ددې بالکل ذکر
نشته دې، ددې وجه نه د چن بسویشور مریدانو دا کسر هم پوره کړو ، اَوګورئ :
« **ان علینا جمعه وقرانه** » یعنې د قرآن جمع کیدل اودهغې وئیل یو خاص وخت باندې وی او هغه
وخت معین دې ، دا عمل د حضورسرورعالم په ظهور باندې اوشو یا بیا د حضرت مولانا صدیق
دیندار وجود هغه عمل لره پوره کړو » (شمس الضحی ص ۲)

آیا د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس د صدیق د ظهوره پورې د قرآن پاک ړومبنې ظهور جمع
او ترتیب باقی پاتی شو او که ختم شو ؟ که چرته هغه موده کښې هم هغه منزل قرآن مرتب موجود
وو نو نه صدیق باندې دنزول ضرورت پاتې شو اونه د صدیق دیندار د جمعې او ترتیب حاجت ، او
که چرته د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس قرآن ختم شو العیاذبالله ، نو اوفرمائې چه په دې
دیارلس سوه کاله کښې مسلمانانِ عالم کوم قرآن لره قرآن منلو سره راروان دی ؟ په دې مده کښې
چه قرآن نه وو نو ظاهره ده چه مسلمانانو سره چه کوم وو هغه د قرآن نه علاوه وو ددې تشریح د
دیندارانجمن والو نه مطلوبه ده .

ظالم (بد ذات) (بدکار)

اوس جناب محترم رښتیا شروع کړی دی ، فرمائی :
« مونږ کښې تقریباً د ټول هندوستان اوتار دی ، مونږ سره به هندوستان ته امن وی ، د ظالمانو
...ذاتو په نمبر کښې مه راځئ » (دیباچه شمس الضحی)
خیر هیڅ خبره نه ده د ظالمانو نمبر وروستو صحیح دې مګر جناب اوس د راز خبره اوښودله ،
...و اوتار د لغویاتو تحمل هم مشکل کیږی ، چه هرکله ستا په پیر کښې یا پخپله تاکښې د

هندوستان ټول اوتار جمع دی نوداسې صورت کښې به پته نشته چه د هغه لغویاتو او خرافاتو څومره لوئ انبار وی او بلاشبه دلته هم داسې دی ، تاسو به یو څو اقتباسات په دې رساله کښې هم کتلی وی

محترمو لوستونکو ! دا هیر نه کړئ چه د «اوتار» اصطلاح په مسلمانانو کښې نشته دې ، دا د هندوستان د سادهؤ اصطلاح ده ، د هندوانو خدائ ورته اووائې یا موعود مذهبی رهنما ، بهر حال د اسلام لمنه ددې اوتارو نه پاکه ده ، په دې سره دا هم معلومه شوه چه د مصنف بیچاره میلان هندوانو طرف ته زیات دې ، چه دهغې وجه شاید دا کیدلې شی چه دهغه د نبوت او د نورو دعوی ګانو دلائل هم دده د کتابونو نه ماخوذ دی ، په داسې صورت کښې که چرته د هغه د زړه دپاره هغه طرف ته څه میلان نه وی نو دا خو به نمک حرامی وی ، مونږ ته هیڅ اعتراض نشته په شوق سره د هندوانو د نمک حق ادا کړه ، مګر نه د اسلام دننبې لګولوسره.

په مقامِ محمود باندې قبضه کول

د چن بسویشور مرید عبدالغنی پخپل کتاب شمس الضحی کښې یوشعر لیکلې دې ، شعر

زمانے میں قرآن مشہور ہے اب که ذات محمد محمود ہے اب

حاشیه کښې ئې ددې شعر اوږده تشریح کړې ده ، داسې تاویل ئې کړې دې چه بیشکه د تاویل لفظ بلکه د شرم لفظ هم له هغې نه شرمیږی ، لیکی :

« چونکه ټول اولیاء د حضور په مدح کښې ډوب وو ، لیکن یو ولی ته هم مقامِ محمود حاصل نه شو ، څکه چه هغه دور وړاندې وو ځنګه چه ددې آیت نه ښکاره دې ، «**عسی ان یبعثک ربک مقاما محموداً**» د آیت په دریمه حصه کښې د حضور ذات لره مقام محمود باندې د راوړلو بشارت ورکړې شوې دې ، دا دورِ آخر دې چه موعود دې ، حضور ددې مقامِ محمود والا بعثت دپاره مسلمانانو ته د اذان نه پس دعا ښودلې ده ، چه دهغې په تعمیل کښې هر مسلمان د «وابعثه مقاما محموداً» الفاظ باربار وائی ، دمونځ په قعده کښې د شهادت ګوته هم ددې بعثتِ ثانی په شهادت کښې اوچتیږی ، دکوم انتظار چه په مسلمانانو کښې دې ، هم هغه بعثت مقامِ محمود والا بعثت دې چه دهغې نه ظاهره ده چه محمد صلی الله علیه وسلم هر دیارلسو کالونه پس د یو امتی قبا اچولوسره ښکاره کیږی ، ددې وجه نه په قعده کښې (السلام علیک ایها النبی) وئیلې کیږی چه په هغې سره حضور سره مخاطب کیږی د ایهاالنبی مخاطبه د غائب سره نه ده بلکه سترګوسره د کتلو حجت پیش کوی.

په هرصورت دا بعثت ثانی به په کوم رنګ کښې وی ، بعثتِ ثانی کښې به هغه خپل نوم څه بدی ددې دپاره الله تعالی پخپله قرآن کښې حضور ته دعا کولو دپاره وئیلی دی او هغه داده چه

«قل رب ادخلنی مدخل صدق ... سلطانا نصیراً» د حضور د ټولو روحانی کمالاتو که چرته یو وجود متحمل کیدلې شی نو هغه وجود د صدیقِ اکبر دې ، بعثتِ اول کښې هم صدیق وو بعثتِ ثانی کښې هم صدیق دې .... پس اوس ظاهره شوه چه حضور شاهد اومشهود هم دې او د قیامت په ورځ کښې محمود هم دې او دغه شان چه کله د دوی اعاده کیږی نو موعود هم دې ، حقیقت دادې چه دا آخری بعثت دې چه هغې ته «والبعث بعدالموت» هم وئیلې شوې دې ، د حضور نه سوا یو بل وجود به ددې امت د اصلاح دپاره نه اودریږی ، یعنې په دې امت کښې به یو کامل انسان د بروزمحمد په شکل کښې مبعوث کیږی ، » «اقتباسات ازکتاب شمس الضحی ص ۳۰، ۳۱»
اعادې سره متعلق اشعار هم واورئ ، وایی : شعر :

یہ خود عود کر آئے موعود ہو کر شہادت میں خود اپنی مشہود ہو کر (شمس الضحی ص ۱۲)

همدارنگه ارشاد دې ، شعر

محمد بن کے قرآں کے مشہود آئے قیامت کی بعثت میں محمود آئے
اعادہ میں اپنے وہ موعود آئے غرض دورِ آخر کے مقصود آئے

(شمس الضحی ص ۱۵)

د مسلمان د یوبچی نه پوښتنه اوکړئ هغه به هم دا وائی چه مونږ د چن بسویشور د بعثت دپاره دا دعا نه کوو ، بیا ددې وئیلو تاسو ته جرئت څنګه اوشو چه حضورصلی الله علیه وسلم ستاسو د بعثت دپاره وروستو د اذان نه دعا اوښودله چه دهغې په تعمیل کښې هرمسلمان د «وابعثه مقاما محموداً» الفاظ بیا بیا وائی ، چن بسویشور ته شیطان دوکه ورکړې ده چه مسلمانان ستا د بعثت دپاره دعاکوی .

افسوس غضب ئې اوکړو دې بدبخت دې وئیلوسره چه «د مونځ په قعده کښې د شهادت ګوته ددې بعثتِ ثانی په شهادت کښې اوچتولې کیږی ، «العیاذبالله» آیا د حضورصلی الله علیه وسلم د یو هندو په شکل کښې د راتللو شهادت یومسلمان ورکولې شی ؟

الله دې غرق کړی ، وائی چه د حضورصلی الله علیه وسلم د دیارلسو کالو نه پس د چا په شکل کښې د ښکاره کیدلو په مسلمانانو کښې انتظار دې ، مسلمانان بیچاره ګان خو په خوب کښې هم داسې ګمان نه شی کولې ، بلکه دیندار انجمن والا چه په اتفاق سره کافر او منافقان دی هغوی هم پخپله سینه باندې لاس کیخودلوسره پخپل ضمیر سره دې اوتلی چه آیا واقعی تاسو د چا په شکل کښې د حضورصلی الله علیه وسلم د بعثتِ ثانی انتظار وو ، یقیناً د زړه نه به هم دا فتویٰ ښکار کیږی چه نه دا خو په دې جماعت کښې د شاملیدلو نه پس ستاسو په ذهنونو کښې د کینولې شوی دروغو نتیجه ده .

بعثت ثانی باندې دلیلِ قاطع چه مصنف پیش کړې دې هغه داچه قعده کښې ایهاالنبی سره حضورصلی الله علیه وسلم طرف ته مخاطبت دې او دا مخاطبت غائب طرف ته نه دې ، د سترګو د لیدلو حجت پیش کوی ، معلومیږی چه ددې جملې د لیکلو په وخت د بیچاره مصنف د عقل جنازه اوچته شوې وه ، د نبوت د تمنا په نشه کښې دماغ مفلوج شوی وو نوځکه ئې ذهن مبارک د داسې دروغو شکار دې ..... حضور! اوفرمائې چه د بعثتِ اول اود بعثتِ ثانی په مینځ کښې چه دیارلس کاله تاسو هم منئ په هغې کښې آیا مسلمان دمونځ په قعده کښې ایهاالنبی نه وئیلو ؟ اوس اوفرمائې چه په هغه زمانه کښې مخاطبت په سترګوسره د لیدلو څه حجت پیش کړو او اوس د چن بسویشور جهنم رسید کیدلوسره طوفانی دورې باندې د تللو نه پس ستاسو سترګو وړاندې مخاطب چرته موجود دې ؟ او په کومه زمانه کښې چه د خدائ د غضب مظهر چن بسویشور خپلو ټولو نحوستوسره آصف نګر حیدر آباد دکن کښې موجود وو هغه وخت د باقی دنیا ټولو مسلمانانو دپاره ایهاالنبی کوم یو حجت پیش کړو دا ټول بې کاره سوچ سره استدلال کوی ، داسې ابوالکلام ته نور څه اووئیلې شی سوا ددې نه چه شعر :

اب اگر کچھ شرم ہے توڈوب کر مرجائیں وہ ‌ ‌ افترا پردازی و بہتان سے بازآئیں وہ

ماته بار بار خیال راځی چه دا ساده زړه والا بندګان داسې په بې کاره جال کښې څنګه ګیرشو چه که چرته لږ غوندې پوکې هم ورکړې نودهغوی د جال ټکړې به والوځی ، شعر

مسلمانو ذرا سوچو تو دل میں ‌ ‌ پھنسے ہوکر کس طرح تم اب وگل میں

دا ځما په آقائې نامدار حضرت محمد صلی الله علیه وسلم باندې څومره لوئ بهتان دې چه د دوی په دعا «رب ادخلنی مدخل صدق» کښې د صدق نه مراد صدیق دیندار چن بسویشور دې ، د خدائ دپاره دې کم ازکم پخپل ځان باندې رحم وکړی ، د بهتان تړلو داسې مثال خو مونږ ته په نظر رانه غلو ، دیندار انجمن والا دې د حضورصلی الله علیه وسلم نه دې روایت لره ثابتولوسره اوښائی اوکه نه نو ددې ګستاخئ نه دې توبه اوکړی ، چرته داسې نه چه د قیامت په ورځ ځما د آقا په وړاندې د مجرم په حیثیت سره اودرولې شي اود حضور صلی الله علیه وسلم دې حدیث اورولو سره د جهنم په لمبو کښې اوسوزولې شي .

((من کذب علی متعمداً فلیتبوا مقعده من النار)) یعنی چا چه په ماباندې قصدا دروغ اوتړل هغه دې خپله خپل ځان ته په جهنم کښې ځای جوړه کړی .

د قیصراو کسری هلاکت

« قرنِ اولی کښې دکسری د هلاکت پیشن ګوئی حضرت عمررضی الله عنه سره پوره شوه اود

قیصر د هلاکت پیشن گوئی دیارلس نیم سوه کاله پس د حضرت صدیق په ذریعې سره پوره شوه، هغه داسې چه انگریز قوم چه قیصرِ هند ورته وئیلې کیدلو ، د دوی په حجت سره هغوی خپل مشرقی جزائر بیلودلو ، نن خو نه بلکه سبا راتلونکی نسلونه به ضرور دې ښکاره حقیقت لره د تسلیمرلو نه بغیر پاتې نه شی ځنگه چه په یوم الجمعه کښې د ټولو انبیاء اجتماع د حضور په دربارِ کښې شوې وه ، هغه د اسلام د اعادې په صورت کښې د یوم الجمعه په وخت د وارث انبیاء د جمعت سره واپس راغله» (شمس الضحی ص ۴۱)

عفوه غواړم ! ابوالکلام صاحب ! ستاسو نظر د تاریخ نه ناواقفه دې ، قیصرِ هند بل دې او قیصرروم بل دې دا قیصرِ هند ستا اصطلاح ده ، د حضورصلی الله علیه وسلم نه ، هغه قیصر خو دچن بسویشور د مرداریدلو نه وړاندې جهنم رسیدلې دې ، لږ د چانه د تاریخ «الف، ب، ت» اووایه نو ډیره به ښه وی دې دپاره چه د شیطان په الهاماتو باندې صحیح پوهه شې.

سخته نا انصافی

د دیندار انجمن مفتری کذاب (عبدالغنی) ته پکاروو چه هغه د څه دروغو او دهوکې خبرې باقی پریخودلې وې دې دپاره چه دهغه نه پس چه نور مدعی نبوت راشی دهغوی په کار راشی اوکه نه نو هغوی به ډیر پریشانه وی داسې ناانصافی صحیح نه ده.

د قیامت تصور

دقیامت متعلق هم دهغه دیندارو نظرونه واورئ:

«قیامتِ صغری د مسیح محمدی (مرزاغلام احمد) ظهور دې ، چه هغې ته نفخِ اول وئیلې شوې ده ، نفخِ ثانی قیامتِ کبریٰ لره مختص دې ، چه د حضور ذات لره مختص کوی ، هم دیته نشأة آخری وئیلې شوی دی «**وان علیه النشاة الاخری**» دویم بعثت لازمی اوگرځولې شو ، لکه ځنگه چه په اول کښې اوشو ، په آخر کښې به هم کیږی» (شمس الضحی ص ۱۹)

د قیامت ، حشر اونشراود جزاوسزا اهمیت لره د مسلمانانو د زړونو نه دختمولو دپاره داسې قسم بې هوده خبرې وئیلې کیږی دې دپاره چه مسلمانان دا گمان وکړی چه د کوم قیامت نه مونږ ویریږو چه د کوم د خوف نه د نوی گناهونونه مونږ بچ کیږو هغه قیامت دادې چه په هغې کښې مونږ تیریږو ، په دې کښې نه جنت شته اونه دوزخ.

رحمة للعالمین

ټول خطابات پیرصاحب په خپله خپل ځان ته ورکړی وو لیکن هغه خپل ځان ته د رحمة للعالمین لقب وئیل هیر شو ، ددې وجه نه مرید دا کسرهم پوره کړو او فرمائی:

«ړومبی خلې دوی مخلوق باندې رحم کولوسره رحمة للعالمین جوړیدلوسره تشریف راوړو او مخلوق لره ئې د هر مصیبت نه بچ کړو ، اوس دوباره هم دوی تشریف راوړې .» «شمس الضحی ص ۷۴»

دوی د مخلوق دپاره څه رحمت راوړو ، او د کفراو ضلالت ، د الحاد اود زندیق توب سیلاب راوړلوسره ئې دخدائ مخلوق لره د گمراه کولو شیطانی کردار اداکړواو دې په خپله نامراده فساد خورولو سره لاړو .

د شفاعت او قیامت مالک

د شرافت ، ظرافت په پرده کښې ئې د ظلم انتها اوکړه چه د شفاعت ټیکدار جوړ شو او د دې نه علاوه داچه هم دا مهاراج چن بسویشور د قیامت مالک هم جوړشو ، لیکی :

«د قرآن کریم او احادیثو نه ثابتیږی چه د قیامت په ورځ به الله تعالی د قاضی په حیثیت سره راځی اود سزا اود جزا فیصلې به اوروی ، د مسلمانانو ایمان دې چه د قیامت په ورځ به حضوراکرم صلی الله علیه وسلم د امت شفاعت کوی ، دا بعثتِ ثانی طرف ته اشاره ده ، اسلام کښې د ختمِ نبوت مسئله مسلمه ده ددې وجه نه یو سړې هم د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس د نبوت دعوی نه شی کولې ، ددې وجه نه به د امت شفاعت هم دوی کوی ، هغه به په یوه بله جامه کښې وی ، هم هغه بعثت ته بروزِمحمد وئیلې کیږی ، هغه د قیامت نښه به د مسیحِ موعود نه پس وی ، دوی د قیامت مالک جوړیدلوسره راځی ، هغه وجود د مولانا صدیق دیندارچن بسویشور دې ، «شمس الضحی ص ۷۴»

د شفاعت مسئله خو جدا ده ، دلته خو دا وئیل روان دی چه دوی به دقیامت مالک جوړیدلو سره راځی ، په دې کښې یو مسلمان ته هم شک نشته چه د قیامت مالک به الله تعالی وی ، اوس که چرته چن بسویشور د قیامت مالک وی ، نومعلومه شوه چه هغه پخپله خدائ دې او د هغه مرید عبدالغنی مصنف شمس الضحی دهغه د خدائ کیدلو سند ورکوی ، دا مغالطه هم قابل د فکر ده چه اسلام کښې د ختمِ نبوت مسئله مسلمه ده ، عجیبه امردې چه ختم نبوت مسلم دې ، ددې وجه نه اوس د بروزنبی په حیثیت سره راتلل کوه او یا خدائ جوړیدلوسره راتگ کوه .

د فلاح او کامیابی لاره

چن بسویشور خپل ځان کښې دننه د خلقو د فناکیدلو لره یو لازمی شرط گرځوی او لیکی :

«وروستو د حمد او نعت نه زه ټولو بنی نوع انسانانو خصوصاً مسلمانانو ته دچا په مرئ باندې چه د تبلیغ چاره ده ، هغه په یو صورت کښې هم نه شی وتلې ددې کتاب «دعوة الی الله» په ذریعې

خبردرکوم چه هیڅ یو ډله یا یو فردواحدهم موجوده زمانه کښې الله پورې رسیدلې نه شی ترڅو پورې چه هغه په ما کښې فنا نه وی ، دا ځما د ځلې خبره نه ده ، داخود حضورصلی الله علیه وسلم ارشاد دې لاکهه لاکهه درود هغه ذات باندې ،شپاړس کاله وړاندې دوی ددې فقیر په حضور کښې تشریف راوړلوسره دې فقیرته دا مرتبه عطا کړه ، خندیدونکو باندې به دا خبره ډیره درنه لګیدلې وی ، دخفګان څه خبره نشته ، دا حقیقت دې څه فخر نه دې ، څه خودغرضی نه ده ، دداسې مقام خانود هم د انسان وجود وی » (دعوة الی الله ص ۲)

الله ته د رسیدلو دپاره چن بسویشورکښې د فناکیدلو نمبربه وروستو راځی مګر دا اووایه چه دحضورصلی الله علیه وسلم کوم ارشاد دې نقل کړې دې هغه چرته دې ؟ حضورصلی الله علیه وسلم تاکښې د دننه فناکیدلو څه فرمائیل تاسو خو خپل ځان کښې د دننه د فناکیدلو هم حکم نه دې کړې ، هم دا فنائیت دې چه هغې د دیندارانجمن والو ایمان فناکړو ، مګر اوس هم هغه بې حسو ته هوش رانه غلو .

د الله مظهر او خدائی اختیارات

تراوسه پورې چن بسویشور دنبوت اودهغې ګیرچاپیره تاویدلو ، مګر اوس په پوره خدائې باندې د قبضه کولو په خوبونو کښې مست دې ، وایی چه :

« دا ټول بې نوره اود خدائ نه لرې ، ددې وجه نه دی چه د انفرادیت اود انتشار د حالت والا تقسیم نعمت زمانه ختمه شوه ، هغه د جامع الناس ، د دین مالک ، قیامت قائمولو والا ، حشرراپورته کولو ، دریم ځلې د (لاتثریب علیکم الیوم) وئیلو دپاره د یوسف په جامه کښې جیل تیرولووالا ، بیرپانې په لاس ، د ثور د خیتې نه د صدیق او عنموائیل په نوم باندې د زمکې او آسمان د ۹۲ شهاداتو سره جسمانی او اخلاقی ۵۲ نشاناتو سره دغیرپه صورت کښې ښکاره شوې دې ،دا کامل متبع رسول الثقلین صلی الله علیه وسلم د الله تعالی نه د هم کلامئ شرف حاصلولوسره د «**ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله یدالله فوق ایدیهم**» بشارت سره دوباره شانِ اسلام لره د دنیا تر کنجونو پورې د روښانه کولو دپاره کامل بشارتونوسره د الله مظهر صدیق دیندار جن بسویشور راغلې دې اوس دهغه په صحبت کښې حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پورې ورسیږئ » (**دعوة الی الله ص ۲**)

جیل او بیړو سره دې طرف ته اشاره ده چه دهغه په قول چونکه بدنامی دهغه مقدر ده ، ددې وجه نه څنګه چه هغه په دنیاکښې سزاوار دې ، هم دغه شان په آخرت کښې به هم هغه سزاواروی

چن بسویشور د الله مظهر خو جوړشو ، لیکن د انصاف خبره داده چه دهغه پیر غلام احمد قادیانی په دې وصف کښې دهغه نه وړاندې دې چنانچه هغه خپل د خلیفه میا محمود صاحب

قادیان په شان کښې لیکی

« فرزند دل بند گرامی ارجمند مظهرالاول والآخر مظهرالحق والعلاله ان الله نزل من السماء » تبلیغ رسالت ص ۵۹ج۱، چن بسویشور که زرځلې د خپل پیر نقلونه اوباسی « مگر هغه خبره چرته دمولوی مدن په شان ده »

العیاذ بالله

« د رؤیت الله په حدیث کښې راغلی دی چه الله به د محشر په ورځ د فیصلې کولو دپاره راځی او هغه به دغیرپه صورت کښې وی . ددې نه مراد دا چه الله تعالی به د غیرمسلم په نوم اولباس سره راځی یعنې د چن بسویشور په نوم سره به راځی .مسلمانان به نعوذبالله منک » اووائی .واقعی ځما دعوې چن بسویشورباندې . مسلمانانو بد عقیده او گمراه گڼلوسره «نعوذبالله منک » اووئیل . پنځلس کاله پس اوس دهغوی د امام اود احمدیانو د موعودیوسف په صورت کښې ښکاره کیږی . په دې سره خوشحاله دی اوس به ضرور انت ربنا وائی . «دعوة الی الله ص ۱۴»

الله پاک د چن بسویشور «علیه ما علیه» په بصورت کښې

که دا جمله په تاسو باندې څومره هم درنده تیره شی مگر وې وائې چرته داسې نه شی چه د قیامت په ورځ د قاضی حشر د مغفرت نه محرومه پاتې شئ ، ابوالکلام عبدالغنی دخپل پیرجی چن بسویشور یو خوب نقل کولوسره فرمائی :

« ما په خوب کښې اولیدل چه ښتر لگیدلې دې ، الله د قاضی په حیثیت سره راغلې دې . په یو اوچت تخت باندې ناست دې . د جزا اوسزا فیصلې ورکوی ما اوکتل چه هغه ځما په صورت کښې دې» «شمس الضحی ص ۷۲»

ناپاک عزائم

زاهدصدیقی صاحب چه وړاندې دهغه انجمن یو سرگرم مبلغ وو . بیا وروسته دهغه حقیقت درونښانه کیدلو نه توبه گارشو لیکی :

« اے د عظمت انبیاء او د ختم نبوت دعویدارو! واورئ !! که چرته تاسو اوس هم وانه وریدل او ونه منل او مخالفت مو وکړو نو وعید دې . دا چه څه لیکم په هغې کښې دخپل طرف نه د یولفظ هم اضافه نشته . زه په قسم سره وایم چه د مخالفینو په باره کښې دهغه جماعت عزائم انتهائی خطرناک او ظالمانه دی ځکه چه د صدیق دیندار چن بسویشور وصیت دې « مخالفت کولو والا مولیانو لره اووژنئ مخالفت به ختم شی » «فاران کراچئ . فروری ۱۹۵۷ء»

د الله پاک دیدار اصف نگر حیدرآباد دکن کښې

د خدایٔ دا دښمنان د خدائې دعوی کولوسره خلقو لره دخپل دیدار دپاره رابلی . چنانچه د «**صراط الذین انعمت علیهم**» متعلق لیکی:

د «**صراط الذین انعمت علیهم**» دعا دلته اوریدلې کیږی کومو خلقو چه نبیانو لره نه دی لیدلی هغه راشئ دلته اوګورئ . دهرې خبرې آرام او اطمینان دلته کښې دې . جنت دلته دې . مقربان دلته دی . ګلشنِ اولیاء دلته دې . دلته د ټولو نه لوئ نعمت د الله دیدار دې . اې د حق طالبانو ! راشئ اې عاشقانِ رسول ! راشئ . اے محبانِ علی راشئ د ډیر انتظار نه پس دا روحانی دربار خلاص دې . پخپل وختِ مقرره باندې خلاص شوې دې ننو کتلوسره د برکاتو او د دورِ آخرین نه فیضیابه شئ .وماعلینا الا البلاغ » **صدیق دیندار (دعوة الی الله ص ۹۴)**

یوسف موعود چه اوس خدایٔ جوړ شوې دې او خپل دیدار لره دیدارِ خداوندی ګرځولوسره خلق رابلی. دهغه حسن دا عالم وو چه کتلوسره « بهنګی ته د سردار» وئیلو اصطلاح په یاد راځی

الله د چن بسویشور په شکل کښې

چن بسویشور صاحب چه کله د خدائې دعوی کولوسره د رسول استولو اود قیامت قائمولو کاروبارشروع کړو نو خیال یې راغلو چه انسان څومره بې وقوفه وی مګر داسې بدیهی البطلان دعوې لره څنګه قبلولې شی ؟ ددې وجه نه چن بسویشور من کل الوجوه الله جوړ نه شو بلکه پخپل ځان کښې د خدائی صفاتو په ضمن کښې د خدایٔ کیدلو دعوی اوکړه د الله جل شانه ذات سره متعلق ټولو انبیاء علیهم السلام چه دکوم عقیدې تبلیغ کړې دې چه هغه د ازل نه دې او ابد پورې به وی دې سره متعلق د عوامو په سترګو باندې پټئ تړلوسره د سترګو پټولو لوبه کوی . د ذاتِ باری تعالی ئې چه کومه تشریح کړې ده هغه لره اوګورئ:

«**لم یکن شیئا مذکوراً**» ښکاره کوی چه یو وخت د انسان داسې هم تیرشوې دې چه دهغې بیان د انسانی طاقت نه بهر دې . یعنې ذات واجب الوجود د احدیت په مقام باندې وو چه کله هغه ذاتِ مذکوره پخپل ذات واجب الوجود سره یوځائ شهادت کښې د راتللو اراده وکړه عقلِ کل کښې راتللو سره اودریدلو . د عقلِ کل نه یې د عالم ارواح شکل ئې واخستلو . بیا هم هغه ذات عالمِ امثال کښې راغلو . بیا عالم اجسام یائې د شهادت جامه واغوستله . د رحمة للعالمین صورت ئې اختیارکړو » (معراج المؤمنین ص ۴۱)

دا فلسفه د یونان د نکته بازو ده چه دهغوی د اسلام سره د یو ځائ کولو کوشش کیږی . ګویا الله چه څنګه قدیم دې .عقلِ کل هم هغسې قدیم دې . او الله تعالی عالم شهادت یعنې د چن بسویشور په صورت کښې د عقلِ کل محتاج شو

د آخرینو سردار

مرزا غلام احمد قادیانی لره آخری خلیفه منلوسره لیکی:

« د اسلام آخری خلیفه آخری فرقه جوړه کړه . په دې سره دین اسلام ټکړې ټکړې شو چونکه میوه دخپلو شاخونو تصدق کونکې وی لهذا هغه د آخرینو سردار (چن بسویشور) د اسلام د ټولو فرقو تصدیق کولو والا ضروری دې .چه هغه لره د اولینو سردار حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د آخری فرقې سردار د مسیح ناصری په تصدیق کولو باندې د دوی قوم دوی باندې لاسونه پړقولی وو . او وئیلی وو چه دې عیسائی شوې دې . هم دغه شان د آخرینو د سردار دپاره هم دا ضروری وو چه هغه د آخری فرقې سردار دمسیح موعود په تصدیق کولو باندې دهغه د قوم لاسونه اوپړکوی او اووائی چه دا احمدی (قادیانی) شوې دې . » (دعوة الی الله ص ۲)

د استدلال دا بهترین چل شاید بل چاته معلومه نه وی چه پخپله واقعات جوړولوسره چاطرف ته منسوب کړی . بیا د وجه نسبت تعیین اوکړی . دخپل ځان نه جوړکړئ شوی علمِ کلام نه دخپل ځان نه د جوړکړې شوو واقعاتو په رڼا کښې پخپلو دعوؤ باندې دې استدلال اوکړی بس هم دا خبره ده چه شعر

خود کوزه وخود کوزه گر وخود گل کوزه

علاوه د دې نه دا چه په دې باندې واه واه هم پخپله اوکړی . په آخر کښې به دا نه وائی چه د آخرینو سردار اود آخری فرقې سردار مسیح ناصری کښې چه د جدت فرق راویستلې دې هغه قابل د شاباشی دې عجیبه لاره ئې رااوباسله

د قادیانیانو سره زاړه تعلقات

نن سبا دیندار انجمن والا دخپلې پوزې جوړولو دپاره دا وائی چه زمونږه د قادیانیانو سره هیڅ تعلق نشته دې . دا خبره قابلِ التفات خو ځکه نه ده چه د انجمن بانی باربار د غلام احمد قادیانی په ادب اواحترام سره ذکر کړې دې بلکه پخپلو اساتذو او شیوخو کښې شمیرکړې دې . تردې پورې چه هغه ملعون لره ئې د مسیح موعود منلو هم اعتراف کړې دې . ددې ناقابلِ تردید حقائقو په موجودګئ کښې مزید دهغوی په خپل مینځ کښې د تعلقاتو دپاره د دلائلو څه ضرورت نشته دې . خوبیاهم دهغه مقصد دپاره دهغوی دا لاندینې عبارت هم پیش کولې شی

« غرض داچه یوسفِ موعود (چن بسویشور) هغه وخت موجود وو کوم وخت چه د جماعت قادیان اود جماعتِ لاهور د مخالفت بازارګرم وو . چه هغه مائی ۱۹۱۴ء نه تر ۱۹۲۲ء پورې یعنې تقریباً اته کاله بهترین مبلغ جوړیدلوسره د مرزاصاحب (قادیانی) په محبت کښې کار اوکړو .

تقریباً د پنجاب د ټولو ضلعو د احمدی جماعتونو دوره اوکړه په هغه زمانه کښې چاته خبر نه وو چه دومره جوش په صدیق کښې ولې دې . دهغه راز علم پخپله صدیق ته هم نه وو . چه کله د صدیق عمر څلويښتو کالو پورې اورسیدلو یعنې ۱۹۲۴ء کښې الله تعالی پخپله کلام سره بشارت ورکړو چه «اے یوسف» ته چن بسویشور ئې «بیا الهام اوشو» «یوسف دې باباصدیق» غرض باربار د یوسف او صدیق نوم په الهاماتو کښې شروع شو» (دعوة الی الله ص ۴۴)

سوچ اوکړئ . هغه ساده مسلمانان چه هغوی لره په دهوکه کښې اچولو دپاره دا وئیلې کیږی چه د دیندار انجمن د قادیانیانو اودهغوی د عقائدو سره هیڅ تعلق نشته دې . آیا ستاسو په نظر کښې دچا په محبت کښې د کار کولو معنی مخالفت کیدلې شی فشتان بینهما؟

حقیقت دادې چه دهغه دوو شیطانانو پخپل مینځ کښې ډیرنزدې مراسم او تعلقات موندلې کیږی . خصوصاً صدیق دیندار خو پخپله هره دعوی کښې د غلام احمد قادیانی د مسیح موعود وغیره کیدلو تصدیق هم ملاویږی بیا دا بې ربطی د چرته نه ده .شعر :

ربط بے ربطی حسن وعشق کیا کہے بیان بام لے زینہ ہے وہ یہ زینہ بے بام ہے

قادیانی اختلافات

قادیانی او لاهوری د دوو جماعتونو د اختلافاتو په باره کښې خپل ځان لره فیصله کونکې مقرر کړو او لیکی:

«دعیسائیانو پخپل مینځ کښې د اختلافاتو فیصله آسمانی محکمې سره اوشوه د احمدیانو په مینځ کښې د اختلافاتو فیصله به هم آسمانی حکم یوسفِ موعود (چن بسویشور) سره کیږی . چه دهغه راتللو لره قرآن کریم او احادیثو او د بشاراتِ مسیح موعود (مرزاغلام احمد قادیانی) او او بشاراتِ اولیائې دکن (هندوسادهؤ) او پخپله د یوسفِ موعود په الهاماتو کښې د الله راتلل وئیلې شوی دی . «**ما اختلفتم فیه من شیء فحکمه الی الله**» (دعوة الی الله ص ۵۳)

ښه اصلاح ئې اوکړه . په کوم څیز باندې چه پخپل مینځ کښې په جنگ وو . په هغې باندې ئې پخپله قبضه اوکړه .آیا اسمانی فیصله هم دا اوشوه چه د غلام احمد قادیانی د نبوت په باره کښې په خپل مینځ کښې په جنگ دی ، ددې وجه نه تاسو پخپله تللو سره نبی جوړشئ دهغوی اختلاف به ختم شی . همدارنگه د چن بسویشور دمرداریدلو څه موده اوشوه مگر د قادیانیانو او لاهوریانو په خپل مینځ کښې اختلاف خو لا تراوسه پورې باقی دې . بیاڅه فیصله اوکړه حضرت والا ؟ صرف ئې دومره مهربانی اوکړه چه دهغوی په خباثت کښې ئې نور خباثت ور زیات کړو او د «فزادتهم رجسا الی رجسهم» مصداق جوړ شو

پخپله د پیرصاحب خو د مرداریدلو موده تیرشوې ده لیکن د هغه متبعین اود دیندارانجمن

معزز افراد هم ژوندی دی هغه ټولو ته مونږ دا چیلنج ورکوچه په یو قرآنی آیت کښې د یوسفِ موعود د راتللو خبر اوښائي ورنه صفا اووائي چه پیرصاحب دروغ وئیلی دی . هم دا معامله د احادیثو هم ده

همدارنګه یاد دې وی چه په دې کښې چرته د دکن د اولیاؤ د بشاراتو د مصداق کیدلو دعوی کړې دې دهغه اولیاؤ نه پخپله د هغه مراد د دکن هندوسادهؤ دی . په هغې سره دا عقیده هم حل شوه چه دهغوی په نزد هندوان خلق پاخه دیندار دی بلکه په اولیاء الله کښې دهغوی شمیر دې . د یوسفِ موعود په الهاماتو کښې د الله راتلل وئیلې شوی دی ددې مطلب هم هغه دې چه لږ غوندې وروستو ذکرکړئ شو چه الله تعالی به دیو غیرمسلم یعنې چن بسویشور په شکل راځی

د خلیفهٔ قادیان اصلاح

خلیفه قادیان د میامحمود د عقائدو په باره کښې لیکی :

« د دکن اولیاؤ (هندوسادهؤ) د نن نه تقریباً اته سوه کاله مخکښې فیصله کړې وه چه د خلیفهٔ قادیان عقائد غلط دی . هغه داسې چه میامحمود صاحب ته «دیربسنت» وئیلې شوی دی او د «دیربسنت» متعلق لیکلی دی چه هغه به غلطې عقیدې خوروی دهغه د عقائدو د اصلاح دپاره به چن بسویشور راځی . (دعوة الله ص ۵۴)

د عقائدو دا اصلاح چه دهغه پیر غلام احمد ته د آخری فرقې سردار اووئیلو او خپل ځان ته ئې د آخرین سردار . بله څه اصلاح په سمجهـ کښې نه راتلله ، ددې وجه نه چه چن بسویشور خو پخپله د اصلاح دپاره د خلیفهٔ قادیان میامحمود نه بیعت شوې وو . البته دا کیدلې شو چه دهغه خلقو په نزد مرید د پیر اصلاح کوی نه پیر د مرید .

لنګایت

«یک نه شد دوشد» وړاندې خو صرف د احمدیانو موعود وو . اوس د لنګایت هم د موعود کیدلو تیاریانې په زور اوشور سره جاری دی . لیکی :

« په دې وخت کښې دخپل موعود د جماعتونو یعنې «لنګایت» او «احمدیانو» کښې په پوره طاقت سره پیش کیږم. هغه هم د یو بشارت په بناء باندې دې . په هغې کښې کامیابی ښودلې شوې ده . په هغې کښې دا حقیقت په نظر راځی چه « لنګایت » هندوانو کښې او «احمدیت » په مسلمانانو کښې دا دواړه په هرحیثیت سره زبردست جماعتونه دی . دهغوی توجه په ډیر زور سره خصوصی د هندوستان مختلفو مذهبونو طرف ته کیدل پکار دی . (دعوة الی الله ص ۴۵)

ډیرښه ! تاسو د لنګایتانو اوتار یئ ، ددې راز ثابتیدل اوس ښکاره شو چه تاسو په

هندوانوکښې یې ښه ده.....مسلمانان چه په کومه مغالطه کښې وو جناب محترم هغه رفع کړو.

مسیح گر اود هغه خانقاه

محترمو لوستونکو! تیر شوی تفاصیلو ښه په ذهن کښې ونیسئ اوهغه یاد ساتئ، ددې ځائ نه څه نور انکشافات کیدلو والا دی. د نن سبا حافظې کمزورې شوی دی ددې وجه نه مختصراً وروستو سبق سردوباره کولوسره مخکښې خو صدیق چن بسویشور رومبې عام انسان وو. بیا قادیانی مغضوب ته لاړو. بیا د خلیفهٔ قادیان نه بیعت شو. بیامهدی آخرالزمان. پهر یوسف موعود، بیا د ډیرو انبیاؤ مثیل بروزِ محمد او عین محمدصلی الله علیه وسلم. دا ټول مدارج په آسانئ سره پوره کولو نه پس مظهرِ خدئ. مالک حشر. د انبیاؤ حاکم. قاضئ حشر. په شان د خدائی صفاتو مالک شو، تردې چه دا شیخ چیلئ خود خدائ جوړ شو.

ښه جنابِ عالی! دا ټولې عهدې دې مبارک وی. مګر آیا د یو خواهش بنده اود حبِ جاه د اوړې خیته صرف په دې دعوی ګانو او ددې برابر په نورو دعوی ګانو سره ډکیدلې شی؟ هیچرې نه. چن بسویشور خدائ خو جوړ شوې وو اوس د رسولانو په راستولو کښې څه وخت لګیدلو. او هسې خو هم دا د خدائ ذمه داری ده. چن بسویشور د خدائ جوړیدلو باوجود د رسولانو د راستولو بندوبست اونه کړی نو د مخلوق د ګمراه کیدلو خطره ده. ددې وجه نه د رسول جوړولو دپاره ئې یو «تربیتی کورس» شروع کړو. دهغه مرکز (چرته نه چه د مکمل رسول جوړیدلو سرټیفیکټ ملاویدلو) نوم دمسلمان نبی جوړیدلو دپاره «خانقاهِ سرورعالم» اود هندو نبی جوړیدلو دپاره ئې «جګت ګروآشرم» کیخودلو. د دیندارو په یو وخت پیغمبر او خدائ دا اعلان هم اوکړو چه اوس بل چاته دا اختیار نشته چه د پیغمبر او رسول استولو تکلیف اوکړی

واورئ! د چن بسویشور عبارت اوګورئ:

«حسبِ بشارت د ګمنام مقام نه په امیانو کښې یو داسې طاقت (چن بسویشور) لره اودرولې شو چه مسیح ګر دې (مسیح جوړولووالا) او هغه وجود رسولانو لره جمع کولو والا دې. چه دهغه په خانقاه کښې د انبیاؤ وارثان پیدا کیږی. مریم جوړیدلوسره کینی مسیح جوړیدلو سره راوځی. د څلورم آسمان نه اووم آسمانه پورې سیر کولې کیمی. څوک نوح علیه السلام. څوک ابراهیم علیه السلام دې. څوک یحیی او څوک نارو دې څوک موسی علیه السلام او څوک ......

...... موندلې شوې دې. او څوک هرلیا او څوک بسویشور او څوک نرسهیودې. چونکه اولین کښې دا روحانیت وو. آخرین کښې هم هغه روحانیت دې دې دپاره چه مماثلت پوره وی. آیا په دنیاکښې داسې سرې شته چه دهغه د خانقاه دا حال وی «العیاذبالله» الله دې نورو لره ددې نه محفوظه اوساتی آیا یود روحانیت دعویدار ته د «مسیح ګر» کیدلو دعوی شته. آیا دهغوی په

خانقاه ګانو کښې مثيلِ انبياء پيدا کيږی . په خلاف ددې چه د هرې ګدئ او خانقاه رخ اومخه زمکې طرف ته ده . ») «دعوة الى الله ص ۳»

پيغمبر جوړونکې پوهنتون

محترمو لوستونکو ! د « مسيح ګر» په ترکيب باندې غوراوکړئ . هغه د زرګر په معنی دې . دلوهار په معنی دې د اوسپنې کاروبار کولو والا . اود مسيح ګر معنی ده مسيح جوړلو والا . دا نوې عهده دې مبارک وی . ليکن دا عجيب اتفاق دې چه دهغه مسيح ګر «خدائ» رسول تراوسه پورې په دنيا کښې ژوندې دې او پخپله خدائ صاحب يی مردار شوې دې . د څوارلسمې صدئ مکار انګريزانو ته څه د داسې خدايانو ضرورت هم وو چه د نبی اود رسول کورس ښودلو قابل وی دې دپاره چه پخپله بيچاره ګانو انګريزانو ته دهغې زحمت پيښ نه شی . يو عدد داسې جامع جميع کمالات پروفيسر هغوئ ته ملاؤ شو مګر اول خو دومره لويه « پيغمبر جوړونکی پوهنتون » لره چلولو دپاره د داسې ډيرو پروفيسرانو ضرورت وو دويم دا بل مصيبت راغلو چه هغه يو نبی ساز پروفيسر هم زر مړشو . د اکبراله آبادی مرحوم دا شعر د انګريز په دې هندی «پيغمبر جوړونکی پوهنتون» باندې پوره پوره صادق کيږی . شعر

دفترِ تدبير تو کهولا گيا ہے ہند ميں

فيصلہ قسمت کا اے اکبر مگر لندن ميں ہے

په دې عبارت کښې ئې دا هم ليکلی دی چه دهغه انجمن انبياؤ باندې د څلورم آسمان نه واخله تر اووم آسمانه پورې سير کولې کيږی . ړومبې د دريو آسمانونو سير ولې نه کولې کيږی ؟ شايد په هغې کښې به څه مصلحت وی او يا به په هغې کښې د سير ځائ نه وی .

د مثال په طور مساوات

دهغه پوهنتون نه چه کوم انبياء فارغيږی دهغوی يو څو مثالونه يی هم ذکرکړی دی او دخپلې انصاف پسندئ ئې هم ښه مظاهره کړې ده . دا نبی ساز پوهنتون چه په هغې کښې په يو وخت کښې هندوان او مسلمانان انبياء جوړيږی په هغې کښې د جوړيدلو والا انبياؤ په مثال کښې يی د څلورو مسلمانانو انبياؤ نومونه ذکر کړی دی او څلور ئې د هندوانو نومونه پيش کړی دی او يو مشترک يعنې جامع جميع کمالات يعنې مسلمان . عيسائی . يهودی . بت پرست وغيره . دغه شان ئې د انبياؤ په مثال کښې مساوات کولو سره د هندو مسلم د اتحاد شاباشې ئې حاصل کړې دې . ياد دې وی چه په هغه پوهنتون کښې مهدی او ماموروقت نه واخله بسويشوز عهدی پورې انبياء او رجال پيدا کيدل . صرف يو عهده چه د چن بسويشوز ده دهغې تيارياني دلته نه کيدلې

ځکه دا منصب خود حضرت والا دې او په پورتنی عبارت کښې يې دې دعوې باندې صراحة بندېز لګولې دې . ((الا عنداشد الضرورة)) چه دهغې فیصله به براه راست د لندن د پوهنتون نه دهغه مقصد دپاره مقرر شوی ماهرین امورِ شیطنت کوی .

د انبیاؤ ۳۱۸ زړونه

د دیندار انجمن د بانی په مجموعه چالبازیانو کښې یو د ۳۱۸ چکر هم دې . دې لره په غور سره اووائې :

((حدیثونو کښې بشارت دې چه هر دور او نسل انسانی مسلمان کښې درې سوه اتلس زړونه د تیر شوو انبیاؤ موجود وی . قرنِ اولی کښې دهغې مجموعه وه . د فیج اعوج په زمانه کښې د فرقه بازئ په وجه قلوب منتشروو ، قرنِ آخری چونکه د حشر زمانه ده ددې وجه نه هغه ټول قلوب د انبیاءِ ماسبق د آخری امیین په صورت کښې خانقاه سرورعالم حیدرآباد دکن کښې جمع شو . ځکه دهغوی د سردار صدیق (چن بسویشور) د پیدائش مقام په دې ریاست کښې دې. دا ښار ټولو کمالاتو لره جمع کوونکې دې اود جلال او جمال کافی سامان دلته دې)) (دعوة الی الله ص ۴)

د مړو ژوندی کوونکې

د خپل شان په باره کښې لیکی :

((دآخرین سردار صدیق دیندار په صحبت سره ډیر خلق مثیل انبیاء جوړشو او جوړیږی خانقاه کښې چه ژوند وقف کولو سره کینی هغه مریم جوړیږی . چه کله هغه میدان کښې راوځی نومسیح جوړیږی ، هم دغه شان مړو لره ژوندی کولو والا زمونږ د خانقاه نه اوځی ګونګیان خبرې کوی . کومو ته چه الله تعالی په یحیٰ ، نوح او موسیٰ سره اواز اوکړو هغه هم ځما بیعت کړې دې . او قاسم صاحب چه دهغه مماثلت د نوح دې هغه هم ځما په بیعت کښې دې ـ الخ))

(دعوة الی الله ص ۹۱)

د دیندار د صحبت نه څه ډیر خلق د انبیاؤ په شان جوړشو او څه جوړیږی . د نبی پیدا کولو دا صنعت څه ډیر ښه دې . د یو طبی کالج د چانسلر صاحب سره ملاقات اوشو . هغه اووئیل چه زمونږ کالج ماشاء الله ډیر ښه روان دې دلته ډیر خلق ښه ښه ډاکټران جوړ شو او څه ډاکټران جوړیږی . څه خیال دې . په دواړو خبرو کښې ښه یو والې دې . مونږ چه کوم ((د نبیانو جوړولو پوهنتون)) لیکلې وه دهغې به اوس یقین کیږی ګویا نبی جوړیدل یوه تماشه ده. یا په به عبارت سره داسې اووائې چه په دنیا کښې چه ځنګه صنعت یوه پیشه ده چه سړې په هغې کښې محنت کوی دهغې سندونه حاصلوی هغه ته دخپل لین څه نا څه منصب حاصلیږی چه په هغې سره هغه

خپل کسب معاش کوی . هم داسې نبی او رسول لره هم اوګڼئ چه هغوی کسب معاش یا د وخت تیرولو طریقې دی . د قادیان تولو انبیاؤ نه فقط ددې مقصد لاندې خپل نبوت استعمال کړو بلکه پخپلو اقوالو او افعالو سره یې خلقو لره په دې باندې پوهه کړه چه نبوت د داسې قسم کاروبار دې

«هم دغه شان مړو لره ژوندی کولو والا زمونږ د خانقاه نه اوځی»

په دې عبارت ته په غور سره اوګورئ او بیا دیندارانجمن والو نه پوښتنه اوکړئ چه ای مړو لره ژوندکولو والا خلکو ! نور خو به څه کوئ دا خپل نبی او خدائ خو دوباره ژوندی کړئ اوهغوئ راولئ دې دپاره چه ستاسو اصلاح وکړی او د امت هم اصلاح وشی .

د مشورې مجلس

چن بسویشور دیو اهم راز انکشاف کړې دې ، لیکی :

« دا «اهل الله» په اهم معاملاتو کښې قرآن اوحدیث کښې د غور کولو نه پس د خداوندِ کریم په دربار کښې مشوره کوی » «معراج المؤمنین ص ۳۳»

دا اصطلاح مه هیروئ چه د چن بسویشور په نزد اهل الله او اولیاء الله هندو سادهؤ ته وئیلې کیږی ، او بالفرض که مسلمان اولیاء الله مراد وی نو بیاهم په قرآن اوحدیث کښې چرته راغلی دی چه اهل الله د الله په دربار کښې مجلسِ شوریٰ منعقد کوی؟ . البته که چرته د الله تعالی د دربار نه د چن بسویشور دربار مراد وی نو دکوم ځائ نه چه نبی او رسول جوړولوسره لیږلې کیږی نو صحیح ده مګر دا اهل الله ډیر خطرناک وی . الله تعالی دې مسلمانانو لره دهغه اهل الله نه پخپل حفاظت کښې اوساتی . حقیقت کښې دا د ابلیس د مشورې مجلس دې او دوی داولیاء الله په صورت کښې اولیاء الشیطان دی .

علومِ شرعی کښې صِفر

چن بسویشور خود د مامورِ وقت په عهدې باندې له اول نه قابض شو او علومِ دینیه نه ماشاء الله خبر هم نه شو . ددې وجه نه ددې شبه ازاله کوی او لیکی :

« معلومیږی چه مامورِ وقت یعنې فنافی الرسول ظاهری علومو کښې مشهور اومعروف نه وی » «معراج المؤمنین ص ۳۲»

مامورِ وقت څوک وؤ؟

پاسنی عبارت کښې د مامورِ وقت ذکر وو ، مګر ددې ئې تشریح اونه کړه چه هغه څوک دې . راروان عبارت کښې دهغه یو څه معلومات هم درکوو . لیکی :

« فقیرګاندهی جی او محمدعلی مرحوم ته بی وئیلی وو چه تاسو ټول ځما اطاعت اوکړئ .

انشاء الله په لسو کالو کښې دننه نمر درکوم » (معراج المؤمنین ص ۳۷)

د امتی جوړولو دپاره ماشاء الله نظرِ انتخاب په اوچت شخصیتونو باندې پریوتلې دې ډیر ښه اوشو چه ستاسو تجویز لره هغه خلقو ونه منلو . فرمائی چه تاسو ځما اطاعت اوکړئ څنګه چه اطیعوا الله واطیعوا الرسول کښې د الله د اطاعت او د رسول د اطاعت حکم دې .

په پرده کښې ئې پریږده

د مامورِ وقت حقیقت بیانوی او لیکی :

معلومیږی چه مامورِ وقت یعنې فنا فی الرسول انسان ظاهری علومو کښې نه مشهور کیږی او هغه سرکاری ملازمتونو او عهدو باندې نه مامور کیږی هغه د خدائ مقررشوې انسان وی د حکومت په دربار کښې دهغه عزت نه وی ، هغه په یو پرده کښې وی دې دپاره چه د الله د کار خلق ده ته نزدې راشی » (معراج المؤمنین ص ۳۶)

خپل مبلغ علم چه څه غواړی بیان دې کړی مګر دا دروغ دې نه وائی چه د الله مامور خلق په پرده کښې اوسیږی . په پرده کښې خو ښځه اوسیږی ، د خدائ پیغمبر میدان ته راځی . چرته چه د اعلاء کلمة الحق اوستا په شان د دروغژن مدعی نبوت د ختمولو ضرورت وی هغلته ځی . البته د « نبی ساز پوهنتون آصف نګر » نه چه کوم نبیان او ماموروقت جوړولوسره راوځی هغه ضرور پرده نشین وی . ددې وجه نه چه هم ستا په قول « هغه مریم جوړیدلوسره کینی » (دعوة الی الله ص ۳)

دا یو داسې انذارِ فکر او غوررزیدلې طبعیت دې چه ذهنونو لره په ابهام بلکه خطرناک حالاتو طرف ته بوځی .

دا مبهم حل کړئ

د چن بسویشور د طرفه یو پیچیده معامله ستاسو په خدمت کښې وړاندې کیږی . دا مبهم حل کړئ . فرمائی « دا خلق ژوندی دی . دوی جسمِ کثیف هم نه دی . لطیف هم نه دی . اراده اوعقل ئې هم نشته ، اطمینان ئې هم نشته . دا ټول د یو بل ماتحت دی . دې د چا ماتحت نه دې . دا ټول ضائع کیدلو والا دی . دې د فنا نه خالی دې ، خدائ لره غائبولو سره مظهرِ خدا جوړ شو . » (معراج المؤمنین ص ۳۲)

مبهمات ...... مهملات .... واهیات

دچن بسویشور چه دکوم کتاب نه دا حوالې ورکړئ شوی دی دهغه نوم دې (معراج المؤمنین) ددې کتاب پیش لفظ یو بل دیوانه مولا ابواحمد دستګیر لیکلې دې . په هغې کښې ډیر عبارتونه

داسې مهمل دی چه مونږ ته یقین دې چه نه هغه پخپله پرې پوهیږی چه دهغې نه دهغه مطلب څه دې اونه د هغه ګرو (پیر) ته دهغې مطالب معلوم دی عام انسان به خاورې په هغې پوهه شی یو دوه داسې عبارتونه ستاسو د پوهې دپاره لیکم:

«څنګه چه جهاد په سړو باندې فرض دې هم هغه شان قرآن کریم ذات وحدة الوجود رحمة للعالمین باندې فرض دې»

اوبیا ارشاد دې:

«هم ددې حقیقت په اظهارکښې الله تعالی چه کله د روح د نزول ذکرکوی نود وحدت اظهارکوی»

اوچه کله د روح د اظهار اراده نه کوی نو آیا د «کثرت» اظهارکوی؟ ددې مبهماتو حل مطلوب دې، او بیا فرمائی:

«داسې زمانه کښې د حضورمنبع انوار صلی الله علیه وسلم اوسیدل ضروری دی. دې دپاره چه خپل دربارګرم کړی، دهغه دربارِ مبارک شان هم فرضیتِ قرآن نه ښکاره دې»

د فرضیتِ قرآن اود وحدت اوکثرت دا اصطلاحات زمونږ د فکر نه اوچت دی څکه چه دا شیطانی الهامات دی چه دهغې نه مونږ په الله سره پناه غواړو، «اللهم لا ملجأ ولا منجاء منک الا الیک».

دریو لره څلورو کولو والا نبی

(۱) «زه د ورونو په لحاظ سره هم څلورم نبی یم اود خوریانو په لحاظ سره هم څلورم په وړوکو کښې هم څلورم او په لویو کښې هم څلورم یم.»

(۲) «څما د پیدائش ساعت څلورم دې. ورځ څلورمه ده تاریخ مې څلورم دې. پیړئ وروستو د زرو نه څلورمه ده، کال څلورم دې یعنې ۴ رمضان د پیرپه ورځ په ۱۳۰۳هجری کښې پیدا شوم.» (خادم خاتم النبیین ص ۵۹)

دا دوه دلیلونه واقعی ډیراهمیت لری، نبوت باندې ئې د استدلال دپاره د ړوند ډنډه چلولې ده.

قادیانی نشان

خپل نبوت باندې استدلال کښې لیکی:

«د ۱۹۲۵ء په جولائی میاشت کښې قادیان ته تللې ووم. هغلته هم الله تعالی د نشانې په طور بې موسمه بارانونه وکړه هغه داسې چه یوشپه کښې دننه د قادیان اطراف تالابونه شول. موټرسائیکلې او ټانګې بندې شوئ او کم نه کم اوبه په لارو کښې تړپنډو پورې ولاړې وی.

خلقو نه مې واوریدل چه شاید په یوه زمانه کښې په یو شپه کښې دومره باران راغلې نه وی او په دې باران کښې یوه بله نشانی دا وشوه چه د قادیان مشهوره کتب خانه چه په هغې کښې د زرګونو روپو کتابونه وو . یوه حصه د یوال سره د چهت نه را ګذار شو او د شپې وخت وو . باران ډیر په زورکښې وو . هیڅا خبر وانه خستلو آخر سحره پورې ټولې الماریانې په ختوکښې لړلې ټول کتابونه لامده شوی وو . سحر دې نظارې دحال په ژبه چغې وهلې چه کومه کتب خانه د قادیان د علمیت د فخر باعث وو . د چن بسویشور تصرفاتو هغه علم باندې اوبه واچولې . دخوند خبره دا چه هغه ټول کتابونه د ګرمئ په وخت چه کله نمر ته خلاصولو سره کیخودلې شو نو هغلته کیخودلې شو چرته چه فقیر ډېره وهلې وه . فقیرپه ناسته دا نظاره کتله اود خدائې قدیرد احسان مزه ئې اخستله . داسې معلومیدل چه دا کتب خانه پخپلې ژبې سره وائی ای صدیق ! قادیان والو زمونږ د الفاظو غلطه معنی کولوسره په دنیا کښې شور جوړکړې دې مونږ تاته فریاد راوړې دې . فاعتبروا یا اولی الابصار لهم البشریٰ فی الحیاة الدنیا والآخرة »

(خادم خاتم النبیین ص ۳۵)

په ټولو خبرو کښې یو خبره واخلئ ، تاسو ته به اندازه اوشی چه په هغې سره خپل نبوت باندې استدلال کولو والا په څومره اوبو کښې دې ، په هردلیل سره د چن بسویشور د یو نوې بې وقوفئ علم حاصلیږی .

چن بسویشور د قادیان د کتب خانې په لوندیدلو سره چه په کومه خوش فهمئ کښې مبتلاء دې دا د هغه قصورِ فهم دې د قادیان د کتابونو لوندیدل او هغه هم داسې وخت کښې چه جناب چن بسویشور هغلته موجود وی . دا بې معنی نه دی ، لیکن هغه ددې په مطلب باندې غلط پوهه شوې وو . حقیقت کښې مطلب داووچه : « ای چن بسویشور! چه کومو کتابونو لره ته دخپل مرکز او ماخذ په خیال سره راغلې ئې . دکومو حوالې چه شپه او ورځ پخپلو تقاریرو او کتابونو کښې لیکې . دکومو نه چه خپل نبوت . چن بسویشور ، یوسف موعود او ماموروقت کیدلو باندې استدلال کوې وغیره وغیره . نن په هغه ټولو کتابونو او دلائلو باندې اوبه توئ شوې . دا ټول دلائل او کتابونه په ردی ټوکرئ کښې د اچولو قابل دی . څه بې وقوفه جوړ شوې ئې چه ددې نه استدلال کوې . دا وو دهغه کتابونو آواز چه دهغوئ دحال د ژبې نه وتلو . فاعتبروا یا اولی الابصار لهم خزی الدنیا وعذاب الاخرة »

چن بسویشور او د قادیان خلیفه

د قادیانیت سره د عشق ابتدا داسې کیږی :

« مختصرحال دادې چه هسې خو ۱۹۱۰ء کښې فقیر هم قادیان ته تللې وو . هغه وخت دې سلسلې طرف ته توجه ونه شوه » (خادم خاتم النبیین ص ۵)

بلې صيب ! هغه وخت به دنبوت پټ راز نه وو ښکاره شوې . ارشاد دې:

«خما نيکه اراده او خلوص اوګورئ . ما د حق په لټون کښې پخپله د ميا محمود صاحب خليفۀ قاديان خلافت منلوسره دهغه په لاس باندې بيعت کړې وو او قاديان ته ورسيدلم او په نيکه اراده سره مې تحقيقات کول اودهغوی په عقائدو کښې مې غلو کول خوښ را نغلل. دعاګانې مې وکړې . آخر الله تعالی خپل بنده لره بچ کول غوښتل دهغه ځائ نه را اووتلم بيعت مې فسخ کړو او لګاتارمې دهغه عقيدې په ترديد کښې دولس کاله کاروکړو او په ډيرشد اومد سره مې کاروکړو . آخر الله تعالی د فقير دعا قبوله کړه اود هغوی (قاديانيانو) د جماعت منتظرموعود يی جوړکړم (درين چه شک ۱۲مؤلف) دده نه هم هغه کارمحض دخپل رحمانی تقاضې لاندې اخلی چه ددې نه وړاندې ئې د (غلام احمد قاديانی او هندوسادهووغيره ـ مؤلف) نه کاراخستلې وو او ډيرې ښې ئې ښکاره کړې او قدرت لره ئې کمالِ درجه باندې زمونږ سره کړو»

(خادم خاتم النبيين ص ۲۵)

واقعی د نيکې ارادې او داخلاص دا انتهاده چه رومبئ ئې بيعت اوکړو او وروسته يی د عقائدو د صحت اود بطلان تحقيق کولو . بيا ئې د نبوت په ګدئ باندې پخپله قبضه وکړه او بالآخرخدائ جوړ شو . اوبيا وايی چه:

«زه دهغه فاضلِ اجل (چه په حقيقت کښې فاضلِ اجهل دې ـ مؤلف) هرلعنت او ملامتيا لره مې په اطمينان سره اوريدله . چه کله هغه زه دنيادار ګڼلو سره يی د رياست محبوب مخې ته راوړم نو زه فوراً نيغ شوم (رومبې کوږ وو ـ مؤلف) او وې وئيل قلم او درنګ بوتل راوړئ زه اوس ليکم . زر ځلې ليکم چه زه پوخ قاديانی يم» (بلاشک اوشبه ـ از مؤلف) او کاغذ اخستلوسره ئې دا لاندې خط وليکلو:

«صديق ديندار پوخ احمدی دې . قاديانی سلسله چه د قاديان نه ميامحمود جاری کړې ده دهغې سخت دښمن يم . او عقائد چه ميا محمود جاری کړی دی دهغې بيخ کنی به خامخا کوم . (صديق ديندارچن بسويشور (خادم خاتم النبيين ص ۲۹)

اوبيا نور وضاحت کولوسره خپل اودهغه دنښانو ذکر فرمائی:

«ددې خبرې ګواهان تقريباً د ټول دکن اقوام دی ، دهغه په عبارتونو کښې دا خبره راروانه ده چه رومبې به ديربسنت (اولوالعزم محمود) ښکاره کيږی دهغه په خيالاتو سره به په عالم کښې پريشانی وی خلق به ګمراه شی ، دهغه د لرې کولو دپاره به چن بسويشور ښکاره کيږی . دې بزرګانو دهغه دواړو د وجود تاريخ ظهوراو نشانات ښودلی دی ددې که څوک ترديداوکړی نوزه هر شرط منظورولو دپاره تياريم . ګويا پيشن ګوئيانو زمونږ د دواړو لاس نيولوسره او ښودل چه دا چن بسويشور دې او دا دير بسنت ، د چن بسويشور په حالاتو سره به تاسو ته څه حده پوری علم

شوې وی . اوس صرف د دیربسنت نشانات بطور حجت دوباره پیش کولو سره چیلنج درکوم چه که چرته نشاناتو والا د دیربسنت میا محمود احمدصاحب خلیفه قادیان نه سوا بل څوک دې نو ثابته کړئ نو په داسې صورت کښې هر شرط منظور دې.

د دیربسنت (اولوالعزم محمود) والا یو جدا کتاب تیار دې په هغې کښې تفصیل وار بیان دې ، ددې نشاناتو نه علاوه نور هم ډیر نشانات دی . مګر اوس زه د جماعتِ قادیان او د تمام عالم نه سوال کوم چه دلته قدیم کتبِ اولیاء کښې دا پیشن ګوئیانې موجود او هغلته موعود انسان (یعنې میا محمود خلیفه قادیان) موجود دې . بیاتاسو لره په شک کښې اچولو والا هغه کوم څیز دې . دهغه پیشن ګوئیانو سره ئې لیکلی دی دا دیربسنت مسلمانانو ته د قرآن کریم د الفاظو غلطې معنې ښائی . او ایشوراوتار چه هغه ته رحمة للعالمین وائی دهغه هتک او سپکاوې به کوی »

(خادم خاتم النبیین ص ۸)

او بیا لیکی :

«او ورسره ئې دا هم لیکلی دی چه داسې سړې عقائدو کښې غلطئ باندې وی . دهغه اصلاح به صدیق چن بسویشور سره کیږی او صفائې لیکلی دی چه دیر بسنت (اولوالعرزم محمود) د قرآن د الفاظو به غلطه معنی بیانوی ، او لیکلی ئې دی چه د چن بسویشور عقائد په صحیح وی اود چن بسویشور په ذریعې سره د یربسنت د عقائدو به اصلاح کیږی (خادم خاتم النبیین ص ۱۰)

مونږ پخپله د بسویشور د عبارتونو نه ثابته کړې ده چه د اولیاء الله نه مراد دهغه هندو سادهو دی او اوس دا حضرات هم دهغوی د زړو کتابونو په حوالو سره دخپل ځان اود میامحمود علامات پیش کوی ، په هغې کښې د یوڅو کتابونو نومونه دادی :

څلورمشهورویدیعنې رګوید ، سام وید ، یجروید ، اتهروید . داس ګپتا اومیتاپوراد هندوانو په نوو کتابونو کښې هندوازم ، ستیارتهه پرکاش سوامی او دیدارتهه پرکاش وغیره داسې کتابونه دی چه په هغې سره بسویشورته دخپل نبوت دپاره نورې نشانیانې ملاویدلې ، که چرته دا کتابونه هغه ته ملاؤ شوې وې نو پته نشته چه دهغه خباثتونه به دکوم ځائ نه کوم ځائ پورې رسیدل .

منجمله د نورو خبرو سره ئې دا خبره هم لیکلې ده چه د چن بسویشور په ذریعې د میا محمود د غلطو عقائدو اصلاح به کیږی ، نورې خبرې کوم حده پورې رښتینې رااوتلې زمونږ فی الحال دهغې سره بحث نشته لیکن قارئین حضرات بلکه پخپله د دیندارانجمن حضرات دې په ایمانداری سره اووائی چه د میا محمود کوم عقائد هغه وخت وو آیا دهغې اصلاح اوشوه یا هم داسې پاتې شو بلکه دهغه په عقائدو کښې ورځ تروره نور زیات خباثتونه شامل کړې شو تردې پورې چه مردار شو

د میا محمود نور تقدیس او صفات

د میا محمود نور تقدیس اوصفاتو بیانولو سره لیکی:

« فقیر (چن بسویشور) پوهیږی چه هغه (میا محمود دیربسنت خلیفه قادیان) یو متقی سړې دې او ډیرو زیرو ورکولو والا دې، دهغه سره زمونږه جهګړا صرف په یوڅو فروعاتو کښې ده چه دهغې د غفلت نه اصولی کیدلو اندیښنه ده، هم ددې وجه نه ما مخالفت وکړو.

اوس مخالف نه یم ځکه چه الله تعالی ما ته علم راکړې دې چه هغه به زر زمونږ د عقیدې والا شی چه دهغې آثار دیوڅو میاشتو نه ښکاره کیږی.

(خادم خاتم النبیین دبیاچه ص ز یکم جون ۱۹۲۷ء)

ذکر شوی عبارت کښې میا محمود سره متعلق ئې لیکلی دی چه:

« هغه سره زمونږه جګړه صرف په یوڅو مذهبی فروعاتو کښې ده »

یاد دې وی چه دا کتاب «خادم خاتم النبیین» چن بسویشور په ۱۹۳۶ء کښې لیکلې دې او ددې تصریح هغوی پخپله د ټولو نه په ړومبنی کتاب د «دعوة الله» په ص ۴۴ کښې کړې ده.

۴۲۵۷ دروغ

دخپل کتاب خادم خاتم النبیین ذکرکولوسره یې د دروغو ریکارډ مات کړې دې:

« ددې نه پس ۱۹۲۶ء کښې ما یو کتاب «خادم خاتم النبیین» اولیکلو چه دهغه کتاب مقدمه وه چه دهغې ذکر دهغه کتاب په ص ۵۸، ۵۹ باندې دې. دهغه زمانې نه تراوسه پورې ۴۲۵۷ الفاظو کښې الله تعالی ځما سره کلام کړې دې. د قرآن کریم او احادیثو نه هم ددې دعوې تاریخی. قدرتی او شهادتی ثبوت ملاؤ شو. دا کتاب «دعوة الله» د سنت انبیاء مطابق د « انی مغلوب فانتصر» په زمانه کښې لیکلې کیږی» (دعوة الله ص ۴۴)

د دروغو ریکارډ ئې مات کړو

۴۲۵۷ دروغو وئیلو سره چپ نه شو بلکه نور ئې دا ظلم اوکړو چه وې ویل چه دا ټول دروغ قرآن او احادیثو کښې تاریخی. قدرتی او شهادتی طورباندې ثابت دی. دهغه ټولو د لټولو تاسو ته چرته فرصت دې او نور دروغ یې هم وئیلی دی مګر څه فرصت ویستلوسره په هغې کښې یو دروغ د قرآن یا حدیثونه اوښائې نومهروبانی به وی: شعر:

جھوٹ کا بازار تھوڑے روز ہے
بعد اس کے حسرتِ دل سوز ہے

د چن بسویشور منلو والا دجالانو مختصر فهرست

په دې سلسله کښې پخپل کتاب دعوة الی الله ص ۵۴. ص ۵۷ کښې د ډیرو قادیانیانو دجالانو نومونه ئې ذکر کړی دی چا چه د دوی سره دخپل عقیدې اظهار یا ئې بیعت کولو سره منلې دې . یو مختصر فهرست دیوځو مشهورو عالمانو دجالانو د نومونو پخپل عبارت کښې درج دی:

«د اهلِ بصیرت دپاره ځما دعویٰ د نمر په شان روښانه ده ، سعیده ارواحو ته چه کله ځما خبر رسیږی نو سر تسلیمولو ته ایږدی . اٰمنا وصدقنا وائی . حسبِ ارشاد مسیح موعود (مرزا غلام احمد قادیانی د سلسلۂ احمدیه په لویو عمرونو موندلو والا کښې کومو خلقو چه ځما تصدیق کړې دې په هغوی کښې مشهور اود ذی اثر اشخاصو یو څو نومونه لاندې ذکر کیږی:

(۱) زبدة الحکماء مرزاخدابخش صاحب مصنف عسل مصفٰی ځما تصدیق اوکړو (دعوة الله الله ص ۵۲) (۲) د سلسلۂ احمدیه نورو مشهورو کسانو کښې مشهورانسان ډاکټر امین حسین شاه صاحب جنرل سکریټری جماعتِ احمدیه لاهور . شاه صاحب اووئیل چه « ما اوریدلی دی چه ستاسو دعویٰ د مصلح موعود ده » ما اووئیل (او) زه ستا تصدیق کوم . که چرته تاسو غواړئ نوزه ستاسو په لاس باندې بیعت کولو ته تیاریم . زه ستاسو اصول اوعقائدو لره د امتِ مرحومه دپاره باعثِ برکت گنړم . ما مولوی محمدعلی صاحب (امیرقادیانی جماعتِ لاهور) لره هم ستاسو په نسبت ځما هم عقیده اوموندلو » (دعوة الی الله ص ۵۷)

په دې باندې که څوک تبصره کوی نونه څه به اووائی ، بس دومره وئیلې شی چه:

شعر : عیسی نتواں گشت بتصدیق خرے چند

دا فتنه بیا راپورته کولې کیږی

محترمو کتونکو : تاسو په دې باندې پوهه نه شوئ چه د دیندار انجمن بانی چن بسویشوراو نورلوئ کسان جهنم ته ورسیدل . نو اوس فتنه ختمه شوې ده . بلکه دا فتنه هم هغه زور اوشورسره بیا سر اوچتوی څنگه چه د انجمن بانی شروع کړې وه . بلکه دا فتنه خو په شروع کښې د کفراو ارتداد ښکاره دعوت سره خوریدله چه په هغې سره عامو مسلمانانو ته هم اکثر او زیات دهغوی حالت معلومیدلو . مگر اوس خو دا د کفر او ارتداد سره سره نفاق . دهوکې او نهایتِ خفیه عزائمو سره میدان ته راغلې ده . خلاصه داده چه دعوام الناس وړاندې دا نه ښکاره کیږی چه مونږ ددې عقائدو حامل یو . د چن بسویشور مریدان یو . بلکه وئیلې کیږی چه مونږ پاخه دینداره د سرکارِ دوعالم صلی الله علیه وسلم عاشقان یو . د مسلمانانو بدحالت کتلوسره مونږه د هغوی د اصلاح دپاره راوتلی یو . په دې باندې زیات داچه ساده مسلمانانو نه د دین په نوم باندې چاندې اخستلوسره د انسانیت سوزولو کتابونو په نشر اواشاعت کښې لگوی

شوګرکوتیږ تیلبتس

صورتِ زاہد سے اسکو نظر کچھا تھا مگر — جب اٹھا پردہ تو ابلیس لعین آیا نظر

دیندارانجمن والا عام طور باندې مسلمانانوته د اتحاد، جوش جهاد ، د مکتبونو او لجونو د اصلاح وغیره سره متعلق تبلیغ کوی او دا تاثر ورکوی چه مونږ مبلغین اسلام یو ، ونږ د تبلیغی دعوت دا ابتدائی مقدمې دی ، په دې طریقه جاهل عوام خصوصاً نوجوانان چه وی ته د دین صحیح علم نشته دې ډیر زر دهغوی په دوکه کښې راځی ، هغوی د نشر اواشاعت ظم کار شروع کړې ، عام طور باندې کتابونه هغه منافقانه انداز کښې لیکلوسره چاپ کوی چه ام دهغې نه بداثروانخلی ، چنانچه چه یوکتاب کښې لیکی نود اخوا دیخوا نه ناصحانه خبرې کلولیکلوسره په مینځ کښې کرښه نیمه دخپل بانی انجمن یوخبره ذکرکوی یا هغه طرف ته اشاره وی ، چه دهغې دا اثر اوشی چه عوام او دنوجوانانو طبقه هغه دجالانو نه په هغه انداز سره تعارف شی چه هغه کافرانو دجالانو سره دهغوی حسنِ ظن پیدا شی بیا رو رو جماعت کښې اخل شو او بیا هغوی سره یوځائ د ایمان سره د غیرت هم عادی شی نو بیا هغوی ته اصل کتابونه نوم چه مقصود دی بالترتیب وئیلو دپاره ورکولې کیږی او خبیث ترین مضمون چه د اصل بانی نجمن دې د ټولو په آخرکښې ورکولې کیږی ، چنانچه بعضې خلق چه د دیندارانجمن د فریب او بې دینئ نه خبرشی دهغوی نه جدا شوی دی دهغوی وینا داده چه مونږه د هغوی په انجمن کښې په حیثیت د مبلغ کار کړې دې لیکن ذرې څلورو کالو پورې دهغوی اصل کتابونه مونږ ته رانه کړئ شو ، دهغې نه پس چه کله په مونږ باندې ئې پوره اعتماد وشو چه دوی به په هر قسمه زمونږ بې غیرتی برداشت کړې شی نو بیا ئې د انجمن د بانی کتابونه مونږ ته راکړې شول چه دهغه خباثتونو لره کتلوسره مونږ دهغه نه متنفر شو او د هغه نه مود براءت او د توبې اعلان وکړو .

نشر اواشاعت کښې د دیندار انجمن د مکر یو مثال

سعیدبن وحید چه دهغه ذکر په دې کتاب کښې وروستو ډیرخلې راغلې دې ، په دې سلسله کښې د ټولو نه اول دې ، کراچئ کښې د دیندارانجمن د نګران په حیثیت سره داخباثتونه د تصنیف او تالیف په صورت کښې خوروی چنانچه په دې سلسله کښې هغه ډیر کتابونه لیکلی دی چه په هغې کښې اکثر د احقر د نظر نه تیرشوی دی . د مثال په طور باندې دهغه کتاب «ملی مسائل کا قرآنی حل» لره واخلئ ، په دې کښې هغه لوئ دردوونکی او زړه وره لهجې کښې د نظریهٔ پاکستان وغیره نه بحث کړې دې او ډیرو خامیانو طرف ته ئې توجه ورکړې ده ، دا کتاب په ۲۴ صفحاتو باندې مشتمل دې ، د کتاب ۵۸ صفحاتو لیکلو نه پس اوس ئې مقصد طرف ته لطیفې

اشارې شروع کړی دی او په ډیرې چالاکئ سره مقصودِ اصلی چن بسویشور طرف ته راغلې دې ، چونکه دیندار انجمن والا چن بسویشور لره نبی منلو سره سره «مامورِ وخت» ورته هم وائی ، ددې وجه نه ئې د «تدبیرامر» او د «تعیینِ شخصیت» دوه مختصرعنوانه قائمولوسره په هغې کښې یو څو مثالونه ورکړی دی ، دهغې نه پس یې مقصدطرف ته داسې لطیفه اشاره کړې ده ، «غرض قرآن پاک کښې داسې ډیر مثالونه موجود دی چه منجانب الله د«تدبیرِامر» اود «تعین شخصیت» معلومات ورکوی (ملی مسائل کا قرآنی حل ص ۶۰)

ددې نه پس ئې د «ماورائ عقل» عنوان قائمولوسره دا ظاهره کړې ده چه خلق اگرچه داسې شخصیتونو ته پاګل وائی مگر دوی الله والا دی ، بیا وړاندې تللو سره انتهائی چالاکئ سره دهغه مامورشخصیت نوم ئې په دې انداز سره ذکرکړې دې چه خلق دا محسوسه نه کړی چه مصنف دهغه یقینی فیصله اوروی چنانچه د «بشریٰ للمؤمنین» عنوان لیکلوسره دا عبارت ئې لیکلې دې :

هندوستان مسلمان کیدونکې دې «الهام بانی دیندارانجمن» (ملی مسائل کا قرآنی حل ص ۶۱) د بانی انجمن دا الهام دوی جلی او خط کشیده څه داسې لیکلې دې چه د راروان عبارت دپاره د عنوان هم کارورکړی ، د مامورشخصیت دا الهام «بشری للمؤمنین» دې .

چن بسویشور چه هغه د نبوت اوخدائې پورې دعوې کړی دی دهغه نوم کتاب «ملی مسائل کا قرآنی حل» کښې داسی اعزاز اواکرام او تعظیم سره ذکرکړې دې ، «بانی دیندارانجمن حضرت مولانا صدیق دیندارچن بسویشورقدس سره العزیز» (ملی مسائل کا قرآنی حل ص ۳)

د دنیا دهغه بدترین کافر نوم داسې اعزاز سره اخستلې کیږی چه هغه د یوسف موعود ، مهدی آخرالزمان ، نبی ، بروزمحمد بلکه خدائې پورې دعوې کړی دی ، ددې باوجود دیندار انجمن والا عوامو لره ددې باور ورکولو کوشش کوی چه دې مسلمان دې .

مسلمان خو د ختمِ نبوت دا تشریح کوی چه د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس به هیڅ قسمه نبی نه راځی خواه که هغه نبی مستقل وی یا ظلی و بروزی ، لیکن سعیدبن وحید د ختمِ نبوت تشریح کولوسره لیکلی دی : «ځکه چه د اعلانِ ختمِ نبوت منشاهم داده چه اسلام اوصرف اسلام د دنیا واحد دین وی» (ملی مسائل کا قرآنی حل ص ۶۲)

دې عبارت سره عوام الناس ته په آسانئ سره دوکه ورکولې شی چه خبره خو ئې ډیره ښه لیکلې ده مگر په دې نه پوهیږی چه د ختمِ نبوت تشریح چه بالکل واضحه ده چه د حضورصلی الله علیه وسلم نه پس به هیڅ قسمه نبی نه راځی ، دې لره پریخودلوسره دهغه تشریح ضرورت ولې راغلو؟ چه داده چه دهغه تشریح په رڼا کښې که چرته څوک د مستقل نبوت دعویٰ ونه کړی بلک د ظلی نبی د بروزی نبی کیدلو دعویٰ وکړی او دا اووائی چه دهغه مذهب هم اسلام دې نو هغه چونکه اسلام

لره د دنيا واحد دين منى ددې وجه نه دهغې عقيدهٔ ختمِ نبوت باندې څه اثر نه غورزيږي

د حکومت نه درخواست

مونږ تيرو شوو کرښو کښې ورکړې شوو حوالو طرف ته خپل عوامی حکومت لره توجه ورکولوسره ټولو مسلمانانو ته دا درخواست کوو چه چونکه د حضورصلی الله عليه وسلم نه پس چن بسويشور د نبوت مدعی دې ، او همدارنګه د يوسفِ موعود او د مامورِ وخت او د نورو انبياء کرامو عليهم السلام هم مثل کيدلو او ددې نه هم زيات خپل ځان کښې دننه د جلولِ خدائ مدعی دې ددې وجه نه چن بسويشور کافر اومرتد دې اود اسلام د دائرې نه خارج دې او هغه لره نبی يا بزرګ بلکه مسلمان ګڼلووالا هم کافر دی ، ديندارانجمن والا چه خپل ځان لره هغه طرف ته منسوب کوی او هغه لره خپل دينی پيشوا منی هغوی هم مرتد او د اسلام د دائرې نه خارج دی .

څنګه چه حکومتِ پاکستان قاديانيانو لره کافر او مرتد ګرځولوسره غيرمسلم اقليت ګرځولی دی او دا د موجوده حکومت دومره غټه کارنامه ده چه وجودِ پاکستان نه ترننه پورې حکومتِ پاکستان کښې دومره اهمه کارنامه سرته نه ده رسيدلې ، هم دغه شان بايد ديندارانجمن والا لره هم کافر او مرتد ګرځولوسره دهغوی د غيرمسلم اقليت کيدلو اعلان وکړئ .

په اصل کښې دا د قاديانيانو يو شاخ دې چه هغې لره مونږ وروستو ډيرخلې ثابت کړې دې مګر قاديانيانو لره غيرمسلم اقليت ګرځولو نه پس دوی په چالاکئ سره خپل ځان لره د قاديانيانو نه جدا ښکاره کوی دې دپاره چه کوم حکم په قاديانيانو باندې شوې وو دوی دهغې نه خارج وی .

مونږ ته اميد دې چه حکومت به په دې معامله کښې غوراوکړی اود ناموس خاتم النبيين سيدالمرسلين صلی الله عليه وسلم د حفاظت کولو دا دويم اعزاز به حاصلوی .

د عوامو په خدمت کښې درخواست

څنګه چه مونږ ډير خلې بيان کړی دی چه ديندارانجمن والا اودهغوی پيشوا کافر اومرتد دی او دوی د اسلام دپاره زهرِقاتل دی ددې وجه نه د سرکاردوعالم صلی الله عليه وسلم دناموسِ مبارک د حفاظت په خاطر په دې معامله کښې د هرممکن کوشش نه انکار اونه کړئ ، دې مسئلې لره چه څومره کيدلې شی عامه کړئ ، د عوامو يو مجمع هم بلکه داسې کور پريږ نه دئ چه هغلته دا آواز اونه رسی ، په دې سلسله کښې هرقسمه تعاون اوکړئ ، ددې انتظار مه کوئ چه تاسو نه څوک ددې اپيل اوکړی ، د دوی په خلاف کتابچې او رسالې چاپ کولوسره تقسيم کړئ چه د حضورصلی الله عليه وسلم په وړاندې د قيامت په ورځ شرمندګی پيښه نه شی ، چه « ستاسو وړاندې خما نبوت بلکه الله تعالی پورې مسخرې کيدلې هغه وخت تاسو ولې خاموشه وئ ...... »

زبردست شهادت

د زاهد صديقی صاحب سابق مبلغ ديندارانجمن كتاب د « هندو اوتار» په آخر كښې يو زبردست شهادت زمونږ دنظر نه تيرشو چه هغه دلته ليكل كيږی :

د ١٧مارچ ١٩٥٧ء په سحر ماته يولفافه ملاؤ شوه « بې نقاب » او « يک نه شد دوشد» وثيلوسره دحيدرآباد دكن سابق پوليس افسر د « انجمن ديندارانِ مسلک » د عنوان لاندې يی د يو څو اهمو رازونو انكشاف كړې دې.

د ذكر شوی صاحب د خط ذكر شوې اشارې نهايتِ اهم او قابلِ غور دی ، (١) صديق چن بسويشور دمدراس د يو سابق شيعه خاندان فرد ، د ميسور اوسيدونكې د حيدرآباد په رياستی پوليس كښې ملازم شو ، د هيډكانستېبل كيدلو نه پس د يو جرم په سزا كښې برطرفه كړې شو ، د ملازمت په دوران كښې دهغه قيام په گلبرگه شريف (دكن) كښې وو ،ددې نه پس يی د گذارې وخت تيرولوپه خاطر پيری مريدی شروع كړه او محله آصف نگر حيدرآباد (دكن) كښې يی سكونت كول ، لنگايت د هندو فرقې د اوتار د فريب جال خوركړو ، بهگوت گيتا، رامائن او مها بهارت لره ئې الهامی كتابونه ثابتولو باندې ټوْل زور صرف كړو ، د مذاهبِ عالم كانفرنس په رنگ كښې ئې هر كال خپل ځای باندې جلسې كولې چرته چه د قاديانی عقائدو شهرت كيدلو او هرمذهبی مسئلې لره غلط انداز كښې پيش كولې كيدله.

(٢) صديق ديندارچن بسويشور صاحب يوڅو ورځې پس خپل ځان ته « خاتم النبيين » وئيل شروع كړه ، او ما دا هم واوريدل چه هغه پخپله ملا باندې يونشان ښودلوسره هغې ته «مهرنبوت » وائی ، دهغه فرقې سره تعلق نه لرلو والا صحيح العقيده مسلمانانو لره هغه د قاديان د «اربابِ نبوت » په اتباع كښې كافروگرځول ، په هغوی كښې ئې د تفرقې اچولو خطرناک سازشونه وكړل ، دخپلو مريدانو په ذريعې ئې هغوی لوټ كړه ، د نسل زياتولو اود وينځو د جواز لاندې ئې دهر كمزوری مخالف زنانوو او د جينكو ئې بې عزتی وكړه ، دنامې جامې د ديندارئ اود فقيرانه لباس په رنگ كښې ئې عيش پرستئ جاری وساتله ، د مخالفينو سره د داسې قسم خلافِ تهذيب حركاتو نوم ئې « غزوات او جهاد فی سبيل الله » كيښودلو .

(٣) د تقسيمِ هند اود آزاد رياست حيدرآباد نه پس دهغه تباه كاريانې لامحدودې پاتې شوې ، دهغه د ټولو نه لويه كارنامه هغه غلا كول دی چه په هغې كښې د صديق چن بسويشور مريدانو د حيدرآباد محله بيگم پيټهه په اطرافو كښې ديو صراف په كور كښې د ورځې لوټ مارشروع كړه او يو تيلئ چه په هغې كښې د پنځولاكهونقدی زيورات او جواهرات وو اخستلوسره وتښتيدل.

چه كله دهغوی بې حيائې د حد نه تجاوز وكړو نو هغوی د رياست په ملحقه علاقو كښې لوټ مارشروع كړو په دې سره په دومره اندازه دهوكه وشوه چه غيرمسلم هغوی لره رضاكاران

اتحاد المسلمین ګډلو سره اخباراتو کښې د استیټ مسلیم لیګ په خلاف بیانات ورکول.

(۴) د قاسم رضوی صاحب د دور نه وړاندې حکومت وخت هغوی نظر بند کړی وو خکه چه د هغوی فتنه په ټولو باندې ښکاره وه ، دهغوی د ژبه بندئ احکامات د ډیرې مودې نه جاری وو ، د سقوط حیدرآباد نه پس دهغوی مریدان پټ شول آن تر دې چه هغوی خپلې جامې هم پریښودلې او بالاخر په تښتیدلو سره پاکستان ته راروان دی.

یوریاست تباه کولو سره اوس هغوی بل سلطنت لره په تاک کښې نیولې دې ، الله تعالی دې ټولو لره دهغوی د شر نه محفوظه وساتی.

د پولیس صاحب د اقتباساتو نقل کولو نه پس زاهد صدیقی صاحب لیکی : د صاحبِ موصوف د مراسلې آخری جمله د اربابِ حکومت دپاره زبردست خبرداریٔ دې ، زه بیا عرض کوم چه: د حیدرآباد دکن ذمه دار مهاجرینو نه د دیندارانجمن اودهغوی د هلاکت مرحبا وئیلو والا کارنامې دې حکومت ضرور طلب کړی ، داسې نه وی چه زمونږ حکومت د خارجی فتنو په ختمولو کښې لګیدلی وی او د ملك په داخل کښې بله فتنه را پورته شی. وماعلینا الا البلاغ.

دیندار انجمن والو ته همدردانه پیشنهاد

مونږ ته دا ښه معلومه ده چه په دې انجمن کښې چه چرته بعضې بدبخت کسان د اسلام ختمولو دپاره کوششونه کوی ، هغلته څه داسې ساده زړه والا بندګان هم دی چه محض د اسلام په نوم سره دهغوی په تیز بیانی سره متاثرکیږی د خدمتِ دین دپاره په دې انجمن کښې داخل شوی دی. په دې کرښو کښې مونږ خپلو ورونو ته همدردانه نصیحت کوو چه د الله دپاره هغه عقائدو او مکر اوفریب باندې پوهه شئ او د هغوی په دوکه کښې رانه شئ ، دوی خپل عاقبت برباد کړې دې او ستاسو هم د عاقبت بربادولو په فکر کښې دی.

څما بې لارې شوو ملګرو !

آیا د اسلام هغه طریقه ستاسو دپاره ناکافی ده کومې لره چه حضورصلی الله علیه وسلم د نن نه څوارلس کاله وړاندې پیش کړې ده ، چه هغه صحابه کرامو ، محدثینو او ائمه عظامو په حفاظت سره مونږ ته رارسولې ده ، هغې پریخودلو سره تاسو د چن بسویشور اود دیندار انجمن په غیږه کښې پناه اخلئ؟ ، د الله دپاره پخپلو ځانونو باندې رحم وکړئ ، اوس هم وخت دې د اسلام په رحمت کښې اوس تاسو ته سورې ملاویدلې شی خپلو تیرشوو ګناهونو نه توبه ویستلو سره د اسلام حلقې لره مضبوطه ونیسئ او خپلو نورو ورونو لره هم د ارتداد د هغه جال نه د ویستلو کوشش وکړئ ، «واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین»

رشیداحمد ۲۳ ربیع الاول ...... هجری یوم الخمیس

بسم الله الرحمن الرحیم

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

سنان القنا علی مُحل الربا

ربا (سود) سره متعلق د متجددینو د نظریاتو تردید

سوال:- جنوری ۱۹۵۸ء کښې ادارهٔ ثقافت اسلامیه لاهور د تجارتی انټرسټ د فهقی حیثیت په نوم سره یو رساله شائع کړې ده چه په هغې کښې ددې ثابتولو کوشش کړې شوې دې چه تجارتی سود شرعاً حرام نه دې بلکه دهغې لین دین ضروری دې ، په علماءِ کرامو باندې فرض دی چه امت لره دهغه اباحیت د فتنې نه بچ کړی ، لهذا ستاسو نه درخواست دې چه د سود تعریف اودهغې اقسام اودهغې په شرعی احکامو باندې بالتفصیل مدلل رڼا واچوئ او په مذکوره رساله کښې د جواز د دلائلو تسلی بخش جواب لیکلوسره ددې تیرو په دورکښې د امتِ رهبری وکړئ. والاجرعندالله الکریم.

الجواب باسم ملهم الصواب :

د ربا (سود) تعریف

د ربا (سود) لغوی معنی مطلقاً زیاتوالې اود شریعت په اصطلاح کښې د مال هرداسې زیاتوالی ته ربا وئیلې کیږی چه مبادلة المال بالمال کښې بدونِ عوض مشروط کړې شوی وی.

د ربا اقسام

دربا دوه قسمونه دی : (۱) رباالفضل (۲) ربا النسیئه : رباالفضل بیع بالجنس کښې زیاتوالی ته وائی، ددې حرمت په احادیثو سره ثابت شوې دې له همدې وجه نه دې ته رباالحدیث هم وئیلې کیږی ربالنسیئه ((الزیادة المشروطة علی القرض)) ته وئیلې کیږی، چونکه قرآن کریم کښې هم ددې قسم ربا حرمت منصوص دې، ددې وجه نه دې ته رباالقرآن هم وئیلې کیږی ، د متجددینو بحث چونکه صرف هم دې رباالنسیئه سره متعلق دې لهذا دلته صرف هم ددې په تفصیل باندې اکتفا کیږی.

د متجددینو نظریات

رباالنسیئه سره متعلق د متجددینو د دوو ډلو دوه مختلف نظریات دی :

(۱) فقط وختی او شخصی ضرورت دپاره د سودی قرض لین دین حرام دې اودیو نفع بخش تجارت دپاره د سودی قرض معامله حرامه نه ده ، اول قسم لره صرفی سود او دویم قسم لره په تجارتی سود سره نوموی.

(۲) سودمرکب یعنې سود.در سود حرام دې او سودِ مفردچه د راس المال نه دوه چند نه وی حلال دې.

د اول فریق دلیل : داول فریق دلیل دادې چه د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې محض صرفی سود مروج وو دتجارتی سود بالکل رواج نه وو لهذا د حرمت نصوص تجارتی سود ته شامل نه دی او تجارتی سود لره په صرفی سود باندې قیاس کولوسره په هغې باندې د حرمت حکم لګول هم صحیح نه دی ، ددې وجه نه چه د حرمتِ ربا علت ظلم دې چه په تجارتی سود کښې موجود نه دې ، تجارتی سود کښې خو د ظلم په ځائ احسان دې چه مقروض د هغې په ذریعې سره تجارتی منافع حاصلوی.

جواب: د ذکر شوی دلیل تجزیه کولو سره دهغې څلور اجزاء مخې ته راځی :

(۱) د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې د تجارتی سود رواج نه وو ، (۲) کومه معامله چه د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې مروج نه وی هغه د حرمت په نصوص کښې نه داخلیږی ، (۳) د حرمتِ ربا علت ظلم دې (۴) دا علت په تجارتی سود کښې نه موندلې کیږی.

دا څلور واړه مقدمات ګویاچه د دلیل څلور عناصر دی په دې کښې که یو مقدمه هم نوی نو دلیل به باطلیږی حال داچه حقیقت دادې چه په دې څلورواړو مقدماتو کښې هره مقدمه باطله ده.

د اولې مقدمې ابطال : دا دعویٰ بالکل غلطه ده چه د حضورصلی الله علیه وسلم په زمانه کښې تجارتی سود رائج نه وو ، په لاندینو دلائلو سره ددې دعوې بطلان صفابنکاره کیږی :

(۱) د ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَذَرُوا۟ مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓا۟﴾ لاندې د تفسیر په کتابونو کښې ذکر دی چه بنومغیره قبیلې د ثقیف قبیلې نه سودی قرض اخستلو (لباب النقول ص ۴۲، روح المعانی ص ۴۲ج۳)

(۲) د ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَأْكُلُوا۟ ٱلرِّبَوٰٓا۟﴾ په شانِ نزول کښې یی د مجاهد نه نقل کړی دی چه ثقیف قبیلې به د بنو نضیرقبیلې نه قرض اخستلو ، چه کله به د قرض د واپسئ وخت راغلو نو ثقیف به بنونضیرته وئیل چه مونږ ته نور مهلت راکړه په هغې باندې به تاسو ته زیات سود درکړو (لباب النقول ص ۵۲)

ظاهره ده چه دهغه قبائلو په مینځ کښې دا معامله صرفی سود نه وو بلکه وسیع پیمانه باندې تجارتی سود وو دا قبائلی د تجارتی کمپنیانو حیثیت لرلو ، د قبیلې کسانو به سرمایه جمع کوله

هغې سره به ئې اجتماعی تجارت کولو لکه چه دابوسفیان رضی الله عنه دتجارتی قافلې سره متعلق زرقانی شرح المواهب او تفسیرِ مظهری کښې دی ((لم یبق قرشی ولا قرشیة له مثقال فصاعدا الا بعث به فی العیر))

(۳) صحیح بخاری باب برکة الغازی فی ماله کښې د حضرت زبیررضی الله عنه معامله ذکر ده چه خلقو به دوی ته د امانت ایښودلودپاره ډیررقم راوړلو مگر دوی به فرمائیل چه د امانت په ځائې مأته قرض راکوئ بیا به هغه رقم لره دوی په تجارت کښې لگولو چه هغې سره به یې یو طرف ته پخپله فائده حاصلوله او بل جانب ته د مالک دا فائده وه چه دهغه رقم محفوظه کیدلو ځکه چه د امانت په صورت کښې د ضائع کیدلو خطره وه ، ((قال الحافظ رحمه الله تعالی وکان غرضه بذلك انه کان یخشی علی المال ان یضیع فیظن به التقصیر فی حفظه فرای ان یجعله مضمونا فیکون اوثق لصاحب المال وابقی ...... ابن بطال ولیطیب له ربح ذلك المال)). (فتح الباری ص۳۳ ج۶)

(۴) موطا امام مالک رحمه الله تعالی عنه کتاب القراض کښې روایت دې چه د حضرت عمررضی الله عنه ځامن عبدالله او عبیدالله رضی الله عنهما په یو لښکر کښې عراق طرف ته تشریف یوړو ، واپسئ باندې حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه ته تشریف راوړو چه په هغه وخت کښې د بصرې امیروو ، حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه اوفرمائیل چه ځما په خیال کښې ستاسو د نفعې یوصورت راغلې دې هغه دا چه ځما نه د بیت المال رقم په قرضو واخلئ ، په هغې سره د تجارت په غرض څه مال اخستلو سره یوسئ ، مدینې ته رسیدلوسره هغه خرخ کړئ دهغې منفعت هیځارکړئ او اصل رقم په بیت المال کښې داخل کړئ ، په دې معاملې سره د حضرت ابوموسی اشعری رضی الله عنه اصل مقصد دوی ته تجارتی منفعت رسول وو ، دې سره د بیت المال د مال د حفاظت فائده پخپله اوشوه ، ددې وجه نه دامکروهه کښې داخل نه دی.

(۵) سیرتِ ابن هشام کښې دی چه خلیفه ولید دخپل مرگ په وخت خپلو ځامنو ته وصیت کړې ووچه بنی ثقیف باندې چه ځما د سود کوم رقم دې هغې لره هم ضرور واخلئ.

په دې کښې یو قبیلې باندې د قرض قصه ده چه د شخصی او وقتی ضرورت دپاره نه شو کیدلې دا قرض یقیناً تجارتی غرض سره وو او ددې حیثیت بعینه د بینک د قرضونو په شان دې ،

(۶) علامه قرطبی د ((فله ماسلف)) لاندې فرمائی ، ((هذا حکم من الله لمن اسلم من کفار قریش وثقیف ومن کان یتجر هناك)) (تفسیر قرطبی ص۳۶۱ ج۳)

(۷) علامه طبری د ۲۳هجری په واقعاتو کښې لیکلی دی ((ان هند ابنت عتبة قامت الی عمر ابن الخطاب رضی الله عنه فاستقرضته من بیت المال اربعة الاف تتجر فیها وتضمنها فاقرضها فخرجت الی بلاد کلب فاشترت وباعت)).

(۸) امام بغوی رحمه الله د عکرمه او عطا نه روایت کړې دې چه د حضرت عباس اود حضرت عثمان رضی الله عنهما په یوتاجر باندې سودی رقم وو چه حرمت ربا نازلیدلو باندې یې پرېښودلو ، د تفسیرپه کتابونوکښې او په حدیثو کښې تجارتی قرضونو او په هغې باندې د سود نور هم ډیر مثالونه موجود دی.

د تاریخ په مطالعې سره داخبره ډیره واضحه کیږی چه نزولِ قرآن نه وړاندې په عربو کښې د تجارتی سود یقیناً رواج وو ،د اسلام نه وړاندې د عربو معاشی بنیاد د تجارت په ګرم بازار اود تجارتی قرضونو په لین دین باندې وو ، دهغه دور تجارتی مراکز مکه او طائف کښې سودی ادارې موجودې وې ، د اسلام نه وړاندې د عربو معاشی او تجارتی تعلقات چه کومو ملکونو او کومو قومونو سره وو مثلاً بابل ، یونان روم ، شام او بازنطینی حکومت وغیره په هغې کښې د تجارتی سودی قرضونو رواج وو او داسې ادارې موجودې وې ، ددې وجه نه دا دعویٰ غلط ده چه عرب د قرآن د نزول په زمانه کښې د سود نه ناخبره وو ، تاریخی حقائقو لره وړاندې کیښودلوسره ثابتیږی چه عرب تجارتی سود نه صرف واقف نه بلکه تجارتی قرضونه او په هغې باندې سود دهغوی د نظمِ معیشت بنیادی کانې وو ، په دې باندې د تاریخی شواهدو دپاره د مولانا فضل الرحمن صاحب علیګړه دمسلم پونتون استاذ مضامین ډیر قیمتی دی چه د ماهنامه (برهان) په ډیرو اقساطو کښې شائع شوی وو ، او یو مقاله ((اسلامک تهاټ)) علیګړه کښې چاپ شوې وه ، غرض دادچه د قرآن د نزول په زمانه کښې د سود دواړه قسمونه (صرفی وتجارتی) رائج وو ، او دواړو ته سود وئیلې کیدلو په هغې کښې څه تقسیم او تفریق نه وو ، د ټولو نه وړاندې اوولسمه صدئ عیسوی کښې د بینکاری نظام د وجود سره سره دوه نوې اصطلاح ګانې راپورته شوئ اود سود دوه قسمونه کړئ شو یوژری (صرفی) او انټرسټ (تجارتی) چه د مغرب نه د مرعوب ذهنونود حلتِ ربا د نظرئې سنګِ بنیاد دې.

د دویمې مقدمې ابطال : دا دعویٰ هم بالکل لغوه او بدیهی البطلان ده چه قرآن کومو څیزونو ته حرام وئیلی دی دهغې هغه صورتونه حرام نه دی چه د قرآن د نزول په وخت کښې مروج نه وو ، چه هر کله د یو څیز حرمت منصوص دې نودهغې په ټول افراد ، ټول صورتونه او ټولې طریقې حرامې وی خواه که هغه د قرآن د نزول په زمانه کښې موجود وی یا بعد کښې پیدا شوی وی ، مثلاً د شرابو حرمت منصوص دې نو ددې ترقی یافته صورتونه او صفتونه چه د قرآن د نزول په وخت کښې نه وو حلال کیدلې نه شی ، هم دغه شان د قمار نوو طریقو ته حلال وئیلې کیدلې نه شی ، هم دغه شان د تصویرویستلو ترقی یافته صورتونو لره د حرمت د نصوصو نه خارجولې نه شی ، که چرته د صورت او طریقې په بدلولو سره د احکامو د بدلولو منطق صحیح تسلیم کړئ شی نو ددې ترقئ په دور کښې د شریعت یو حکم هم محفوظ نه شی پاتې کیدلې ، رشوت ، شراب ،

جواری ، زنا ، غلا ، ډاکه او قتل وغیره ټول په ټوله جرائم اود محرماتو صورتونه او طریقې ټولې نوی دی چه د قرآن د نزول په زمانه کښې نه وو .

قرآن کریم کښې د مطلق ربا حرمت منصوص دې په هغې کښې شخصی او تجارتی سود کښې هیڅ فرق نه دې کړئ شوې ، د سود په تعریف اودهغې په حقیقت کښې مذکوره پاسنی دواړه قسمونه داخل دی ، لهذا حرمت به هم دواړو ته شامل وی ، د حضور صلی الله علیه وسلم ارشاد «**کل قرض جر منفعة فهو ربا**» هم عام دې ، دې روایت لره علامه سیوطی رحمه الله جامع صغیر کښې نقل کړې دې او زیلعی هم په متعدد طرق سره روایت کړې دې ، علامه عزیزی رحمه الله په السراج المنیر شرح الجامع الصغیر کښې فرمائی چه دا حدیث د تعدد طرق د وجه نه حسن لغیره دې ، د قرآن او حدیثو دهغه نصوصِ صریحه د وجه نه د جمیع امتِ مسلمه اجماعی فیصله ده چه «**کل قرض جر نفعاً فهو رباً**» .

اوجزالمسالک کښې لیکلی دی چه ((**قال الموفق کل قرض شرط فیه ان یزیده فهو حرام بغیر خلاف**)) (**اوجز المسالک ص۰۰ ج۰**) نصِ قرآنی لره صرفی سود سره خاص کول او تجارتی سود لره دهغې نه خارجول د قرآن ښکاره تحریف دې ، صرفی سود او تجارتی سود کښې صرف د نیت او قصد فرق دې که چرته ذاتی او شخصی مقصد دپاره قرض اخلی نو دا صرفی سود دې او مقصد استقراضِ تجارت وی نو دې ته تجارتی سود وئیلې کیږی ، د دواړو حقیقت متحد دې لهذا یو قسم ته حرام او بل ته د حلال ګرځولو حاصل به دا راؤځی چه سود بذاتِ خود حرام نه دې صرف د مستقرض په نیت سره په هغې کښې حرمت راځی ، صرف مقصد استقراض لره د ربا په حقیقت کښې دومره مؤثر ګرځول د قرآن ، حدیث ، اجماع او قیاس خلاف ده .

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه نه روایت دې ((**لیأتین علی الناس زمان لا یبقی احد الا اکل الربا فان لم یأکله اصابه من بخاره ویروی من غباره**)) **رواه احمد وابوداؤد والنسائی وابن ماجة** (**مشکوة ص۰۰۰**) د دې پیشنګوئې مصداق صرف هم تجارتی سود کیدلې شی ، د فقهاؤ حضراتو رحمهم الله په دې باندې اجماع ده چه مضاربت کښې د رب المال خپل ځان دپاره دمنافع څه مقدار معین کول جائز نه دی حالانکه بعینه هم دا تجارتی سود دې .

د دریمې مقدمې ابطال : مونږ پورته ثابته کړې ده چه د صرفی سود په شان تجارتی سود هم د نصِ قرآنی براهِ راست مدلول دې دهغه حرمت ثابت بالقیاس نه دې ، لهذا په هغه کښې د حرمت د علت وجود او د عدمِ وجود اړو سوال نه پیدا کیږی ، ثانیاً ظلم لره د ربا علت ګرځول غلط دې دا علت او حکمت کښې د فرق نه پوهیدلو د وجه نه په هغې کښې دخلط نتیجه ده .

علت باندې د حکم مدار وی یعنې د حکم وجود اوعدم د علت په وجود او عدم باندې موقوف

وی ددې وجه نه علت دحکم علامت وی او حکمت هغه فائدې ته وئیلې کیږی چه امتثال حکم باندې مرتب وی ، په هغې باندې د حکم مدار نه وی ، د حکم علت یو وی او حکمتونه متعدد هم کیدلې شی ، انسان د احکامو د عللو معلومولو مکلف دې دې دپاره چه علاماتو سره د احکامو علم حاصل کړئ شی ، د حکمت معلومولو مکلف نه دې او نه حکمت پورې د انسان رسیدل ضروری دی ، که چرته د بعضې احکامو بعضې حکمتونه معلومه هم شی نو ضروری نه دی چه د حکمتونو هم په هغې کښې انحصار وی او نور هم ډیر حکمتونه کیدلې شی ، مثلاً د حرمت جمع بن الاختین علت د دوو ښځو په مینځ کښې داسې رشته ده چه په هغوی کښې چالره هم سړې فرض کړئ شی په هغوی کښې تناکح حرام وی او ددې حکمت دا بیانولې کیږی چه په نکاح کښې اختینو لره جمع کول د قطع رحم سبب دې ، او ښکاره ده چه د حکم مدار په دې حکمت باندې کیښودلې شی نو بعضې مخصوصو حالاتو کښې که چرته د قطع رحم څه ویره نه وی نو جمع بین الاختین حلالیدل پکار دی حالانکه ددې هیڅوک هم قائل نه دی ، (الامن اعمیٰ الله قلبه) احکام دنیویه کښې ددې مثال لارو باندې نصب کړده شینې او سرې لیټونه دی چه د ټریفک د اودریدلو او د تللو دحکم علت دې یعنې دحکم مظهردی اودهغې دپاره د علامت کارورکوی اودهغه حکم حکمت د تصادم نه حفاظت دې ، پس که چرته د تصادم قطعاً څه خطره نه وی نو بیابه هم سره باتئ د بلیدلو په حالت کښې دحصاریدلو حکم موجودوی اودهغې خلاف ورزی کولو والابه مجرم شمیرلې کیږی

که چرته د ظلم علت حرمت کیدل تسلیم کړې شی نو دې به د رباالفضل حلت بلکه دهغې فرضیت لره به مستلزم شی ځکه چه د مبادلة الجنس بالجنس معامله دیو خاص صفت مرغوبه د وجه نه کولې کیږی ، پس جید او ردی کښې د وزناً مساواة شرط لګول به ظلم وی اود رفع ظلم دپاره تفاضل به فرض شی .

د څلورمې مقدمې ابطال : دا وئیل چه تجارتی سود د ظلم نه پاک دې بالکل غلطه ده او دا دعویٰ د دنیا په سترګو کښې د خاورو اچولو مترادف دې ، تجارتی سود کښې خو د صرفی سود نه هم زیات ظلم دې ، د صرفی سود ظلم خو یوڅو افرادو پورې محدود وی مګر د تجارتی سود موجوده بینکاری نظام د ظلم په پل کښې ټوله دنیا داسې راګیره ده چه د غوښې سره هډوکې هم میده کیږی ، سود خواره چه په حقیقت کښې انسان خور بلکه د انسانیت خوړلو والا درندګان دی هغوی د بینکاری نظام په ذریعې د انسانی وینې نچوړولو داسې جالونه نصب کړی دی چه په هغې کښې راتللو والا انسانیت ته د چغې وهلو موقع هم نه ملاویږی ، د سخت حیرت او تعجب سره خو ګډو ښائسته والی لره کتلوسره دهغوی په خله کښې اوبه راځی اودهغوی په زړونو کښې د یٰلیت لنا مثل ما اوتی قارون په شان امیدونه راپورته کیږی ، د عقل او هوښیارتوب مدعیان دا

سوچ نه کوی چه دهغه یو څو شرمخانو په پرورش او سریوالی باندې څومره انسانی روحونه قربانی کړئ شوی دی او څومره انسانی ډهانچې دهغوی په وړاندې سا ورکوی ، دهغه خونخواردرندګانو په وجه دا دنیا دخپلو ټولو وسعتونو باوجود د انسانیت دپاره تنګه شوې ده .

دهغه مهذب درندګانو دخونخوارئ دفن تفصیل ډیر اوږد دې ددې وجه نه مونږ د رسالې په آخرکښې «دبینکاری نظام بربادیانې» په عنوان سره لیکوانشاء الله تعالی .

دویم دلیل : قرض باندې د منفعت اخستلو مثال د اجارې په شان دې څنګه چه په اجاره کښې د مستاجرڅیز اجرت اخستل جائز دی هم دغه شان چه کوم رقم بطورِ قرض ورکړې شوې دې دهغې اجرت به هم جائز وی .

جواب : (۱) چه هرکله د هرقسمه سود حرمت په نص سره ثابت دې نودهغې د حلت دپاره د قیاس کولو نوعیت بالکل هم داسې دې څنګه چه «**اناخیرمنه خلقتنی من نار وخلقته من طین**» او «**انماالبیع مثل الربا**» کښې د ابلیس او کفارو منطق.

(۲) بعینه همدا قیاس په صرفی سود کښې هم جاری کیږی بلکه اجارې سره د صرفی سود زیات مشابهت دې ځکه چه بالعموم د ذاتی اغراضو او ضروریاتو دپاره څیزونو لره اجاری باندې اخستلې کیږی .

(۳) معاملاتوکښې عرفاً اوشرعاً د نقودو په تعیین کولوسره هم هغه نه متعین کیږی ، پس د مقروض د قبض نه پس د قرض هغه متعین رقم سره د قرض دارانو هیڅ تعلق باقی نه پاتې کیږی، نو هغوی دهغې د منافعو د اجرت اخستلو څنګه مستحق کیدلې شی ؟ بالفرض که د نقودو تعیین صحیح هم وې یا استقراض د مکیل یا د موزون وی نو بیا هم بعد القبض دا مال د قرض دارانو د ملک نه وتلوسره د مقروض په ملک کښې داخلیږی ، پس مقروض دهغې نه څه څه منافع حاصلوی هغه دده دخپل ملک نه دی نه چه د قرض دارانو د ملک نه .

(۴) کوم څیز چه په کرایه باندې ورکولې کیږی هغه بعینه برقرار پاتې وی مستاجر دهغې نه صرف منافع حاصلوی او اصل څیز بعینه واپس کوی ددې په عکس قرض کښې بعینه هغه رقم باقی ساتلوسره دهغې نه څه نفع حاصل کړې وې بلکه هغه رقم لره خرچ کولې کیږی اودهغې په عوض کښې مقروض خپل ملک نه هم هغومره رقم واپس کوی لهذا د قرض د اجارې سره قطعاً مشابهت نشته دې ، بلکه دا ابتداء تبرع او انتهاءً د بیع سره مشابه دې .

دریم دلیل : بیع سلم کښې خریدار ته د اجل د وجه نه نفع کیږی هم دغه شان د اجل د وجه نه ثمن کښې زیاتوالی لره فقهاؤ جائز کړې دې ، قرض باندې د سود هم دا نوعیت دې .

جواب : دا صحیح ده چه د اجل د وجه نه قیمت کښې اضافه کیږی مګر د قیمت فضل بیع خلاف الجنس کښې معتبرده ، بیع بالجنس کښې دهغې اعتبارجائز نه دې لکه چه صفت جودة

مبادله بغیرالجنس کښې معتبردي مګر مبادله بالجنس کښې معتبر نه دي ، قرض کښې چونکه مبادله بالجنس دي ددې وجه نه تفاضل حرام دي .

څلورم دلیل : حدیث کښې دی چه حضورصلی الله علیه وسلم د حضرت جابر رضی الله عنه نه قرض واخستلو اودهغې نه ئې زیاتې واپس کړې .

جواب : (۱) دا واقعه خو دصرفی سود ده چه هغې ته مغرب زده ذهنیت هم حرام وائی .

(۲) ربا هغه زیاتوالی ته وئیلې کیږی چه په عقد کښې مشروط وی ، که چرته په عقد کښې د زیاتوالی شرط نه وی لګولې شوې نو د اداء کولو په وخت کښې زیات ورکول ربا نه ده بلکه دا بلاشبهه جائز او مستحسن دی ، په یو روایت سره دا ثابت نه دی چه حضور صلی الله علیه وسلم چه کوم زیات مال ورکړو د معاملې په وخت دهغې شرط لګولې شوې وو .

په ذکر شوی دلائلو کښې د اول دلیل نه سوا باقی ټول دلائل د سود دواړو قسمونو ته شامل دی ، مګر دا خلق یوقسم ته حرام وائی او بل ته حلال ، ((افتؤمنون ببعض الکتاب وتکفرون ببعض))

د دویم فریق دلیل :

دویم فریق چه مفرد سود ته حلال او مرکب ته حرام وائی د ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأۡكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضۡعَٰفٗا مُّضَٰعَفَةٗ ﴾ نه داسې استدلال کوی چه ربا سره د ((اضعافاً مضاعفه)) قید دې او قاعده ده چه مقید باندې نهی داخله وی نود قید نهی مقصود وی ، دا خلق وائی چه دعهدِرسالت سود هم داسې قسم وو ، سود مفرد نه ،نه په قرآن کښې ممانعت دې او نه په عهدِرسالت کښې ددې وجود وو .

جواب : (۱) د فقه حنفی د اصولو مطابق مفهومِ مخالف معتبر نه وی لهذا دا آیت د سودِ مفرد د حکم نه ساکت دې دهغه په حرمت باندې نور دلائل موجود دی اودکومو حضراتو په نزد چه مفهومِ مخالف معتبردې دهغوی په نزد هم دا شرط دې چه دهغه مفهوم په خلاف باندې یوقرینه نه وی ، د اصولو په کتابونوکښې د مفهومِ مخالف د اعتبار دپاره یو څو شرائط مذکوردی چه په هغې کښې یو شرط داهم دې چه د منطوق شانِ ورود یو خاص واقعه نه وی ((الشرط الخامس ان لایکون المنطوق لبیان حکم حادثة کقوله تعالی لا تاکلوا الربا اضعافا مضاعفة فلا مفهوم للاضعاف)) (تسهیل الوصول طبع مصر ص۳۰) معلومه شوه چه دلته بالاجماع مفهومِ مخالف مراد نه دې .

(۲) د سود خورو په اصطلاح کښې اګرچه مفرد سود ته اضعافامضاعفه نه وئیلې کیږی مګر حقیقت دادې چه کله د مفرد سود رقم بیا په سود باندې ورکوی نو لامحاله دا به اضعافا مضاعفه کیږی بلکه که چرته هم اصل سرمایی لره مفرد سود باندې روانه کړې نوڅه موده پس به دهغې سود د اصل رقم نه اضعافا مضاعفه شی .

مغالطه : د نوی ظلمت والا خلق وائی چه د حضرت عمررضی الله عنه د قول نه ثابتيږي چه شريعت د ربا يو واضحه مفهوم نه دي متعين کړي ، د ربا آيت مجمل دي ددې وجه نه دهغه د مفهوم په تعيين کښې د رائې گنجائش شته :

ليکن دا محض تلبيس او دهوکه ده مونږ پورته په تفصيل سره ليکلی دی چه عرب بلکه دهغوی نه گيرچاپيره ممالکوکښې هم د قرآن د نزول په زمانه اودهغې نه وړاندې زمانه جاهليت کښې سودی لين دين رائج وو اودهغې مفهوم عام معروف ،واضح اومتعين وو ، د قرآن کريم نه ثابتيږي چه د تورات په زمانه کښې هم سود رائج وو ، چه کله د ربا د حرمت آيت نازل شو نو چاته هم دهغې په معنی او مفهوم کښې څه اشتباه اونه شوه اودهغې د تفسيراوتوضيح قطعاً څه ضرورت چا محسوس نه کړو بلکه د حرمت د نزول نه پس ټولو فوراً بلاتامل رائج او معروف سود لره پريخودلو ، هغه وخته پورې چه کوم سود معروف وو دکوم نه چه قرآن منع اوفرمائيله هغه د سودی قرض «رباالنسيئه » معامله وه ، دهغې نه پس حضورصلی الله عليه وسلم د بيع بعضې صورتونو «رباالفضل» لره هم سود کښې داخل گرځولوسره دهغې نه ممانعت اوفرمائيلو ، د حضرت عمر رضی الله عنه ارشاد د سود دې قسم سره متعلق دې او هم ددې د علت راويستلو کښې د ائمه مجتهدينو په مينځ کښې اختلاف واقع شوې دې ، د ذکر شوی تفصيل دپاره اوگورئ :احکام القرآن للجصاص ، تفسيرکبيرللرازی ، شرح معانی الاثار للطحاوی ،بداية المجتهد لابن رشد ، حجة الله البالغه للشاه ولی الله .

غرض داچه د اجمالِ حديث ربا «رباالفضل» ده ، د قرآن ربا «رباالنسيئه » کښې څه اجمال نشته دې بلکه دا پخپل متعين مفهوم باندې قطعی الدلالة دې .

ابن عربی په احکام القرآن کښې فرمائی : **((ان من زعم ان هذه الاية مجملة فلم يفهم مقاطع الشريعة فان الله تعالى ارسل رسوله الى قوم هو منهم بلغتهم وانزل عليه كتابه تيسيراً منه بلسانه ولسانهم والربا فى اللغة الربأوة والمراد به فى اللغة كل زيادة لا يقابلها عوض))**

د بانکی نظام د تباهی کارونه

(۱) د بانکی نظام په ذريعې د يو څو سرمايه دارانو په خوله کښې د سود يو ټکې ورکولوسره د قوم په ټوله سرمايه باندې خپل تسلط قائموی او هغې لره زيات شرح سود باندې ورکولوسره يا تجارت باندې لگولوسره منافع حاصلوی يعنې د ټول قوم د سرمايه منافع په ټول قوم باندې د تقسيمولو په ځائ صرف يو څو اشخاصو ته ورکول کيږی ، بيا که چرته بانک ديواليه شی نودقوم سرمايه غائب کيږی ، ددې ظلم څه انتهاده چه د ټول قوم د سرمايه منافع خو پخپله اخلی او خپل نقصان هم په قوم باندې واچوی ، بانک کښې روپئ جمع کولو والا افراد که چرته پخپلې سرمايی

سره پخپله تجارت کولو نودهغې منافع به پخپله هغه ته ملاویدلې ، اود ارتکاز دولت نه به په حفاظت کښې وې ، بیا اسلامی نظام زکوٰة هرمسلمان لره مجبورکړې دې چه هغه خپل دولت لره د خزانې په شکل کښې د کیښودلو په ځائ تجارت کښې ولګوی اوکه نه نو دا ټول دولت به په یوځو کلونوکښې دصدقې اوزکواة نذر شی .

(۲) کمه سرمایه دارانو دپاره د تجارت دپاره بانک قرض نه ورکوی ، لوئ سرمایه داران د بینک نه د قوم د سرمایه نه قرض اخستلوسره تجارت یاصنعت کښې هغه لګوی او د ټول قوم د سرمایه منافع یوڅو افراد حاصلوی ، بیا که چرته کله هم اصل سرمایه ډوبه شوه اود بینک قرض وصول نه کړئ شو نوهغه نقصان د قوم وشو .

(۳) لوئ سرمایه داران خپلې ذاتی سرمایی سره د بینک نه د زیاتی قرض سرمایه حاصلولو سره د تجارت داسې ماحول پیدا کوی چه دکمې سرمایی والا دپاره په هغه میدان کښې قدم کیښودل دهغه د مرګ مترادف کیږی .

(۴) چه کله د بانک نه قرض اخستلوسره د درآمد برآمد په ټول تجارت اوپه دروند صنعتونو باندې صرف یو څو سرمایه داران قابض شی نودقوم جائداد دولت لوټکولو اودهغوی وینه سکلو دپاره د مارکیټ نرخ زیاتوی ، یو طرف ته قوم لره د تجارت او صنعت نه محروممولوسره دهغوی لاسونه کټکولې کیږی او بل طرف ته د ضرورت د څیزونو قیمت زیاتولوسره دهغوی په جیبونو باندې ډاکه اچولې کیږی .

(۵) تجارت او صنعت صرف په یو څو سرمایه دارانو افرادوکښې منحصرکیدلو د وجه نه د قوم دپاره د ملازمت اود مزدورئ په ذریعې د کسبِ معاش مواقع محدود کیږی .

(۶) بعضې اوقاتو کښې په خپله سرمایه داران د سود په عذاب کښې مبتلاکیږی او په دنیا کښې دهغې مزوڅکی ، مثلاً تجارت یا صنعت کښې دومره زیات نقصان وشی چه خپله سرمایه او منافعو سره د بانک نه اخستلې شوې سرمایه هم تباه شی ، بیا د راتللو ذریعه هیڅ نوی او د بانک دروند قرض یی په سرباندې وی ، غیرسودی تجارت کښې که چرته ټول رقم هم ډوب شی نو کم ازکم د قرض بارخو به په سرباندې نه وی ، بانکی نظام ته نن سبا د معاشی نظام د ملا هډوکې وئیلې کیږی ، مګر ددې ذکر شوو تباه کاریانو مشاهده کولوسره په خپله مغربی مفکرین هغې لره د ملا د هډوکې چینجې ګرځول شروع کړی دی .

د سرمایه دارئ دویم ګذار

مونږ پورته واضحه کړې ده چه دسودی نظام تجارت کښې هره فائده سرمایه دارته ملاویږی او هرنقصان قوم ته برداشت کول وی مګر قومی رقم سره برائ نام څه رقم د سرمایه دار خپل هم وی ، دا انسان خور درنده خپل لږ غوندې نقصان هم څنګه برداشت کړی ؟ هغې لره هم د قوم د کمزورې

شوې اسکلیت نه د نچوړولو کوشش کوی ددې عمل دپاره هغوی د بیمې او د جوارئ آلې ایجاد کړې . یو قدرتی آفت راشی نود بیمې مشین ئې چالان کړو ، اود قیمتِ خرید نه د نرخ غورځیدلو خطره وی نود ستې د مشین بټن دباؤ کړی او په ټولو منډیانو باندې قابض کیدلوسره حسبِ منشا نرخ اوچتوی ، یا د مال د راتللو نه وړاندې خرڅولوسره خپل آفت په بل چاباندې واچوی ، بیا دې سره سره بیمه چه په حقیقت کښې د قوم مرګ دې ددې په باره کښې ددې باورکوشش کولې کیږی چه دا د قوم د معیاری ژوند ضامن دې ، حالانکه د بیمه کمپنیانو منافع هم لوئ سرمایه دار خلق حاصلوی . که چرته یو قدرتی آفت رانه شی نوموقع موندلوسره پخپله خپلې کارخانې ته اور لګولوسره د بیمه کمپنئ نه د قوم سرمایه حاصله کړی ، بینک ، د بیمې او ستې په ذریعې د ټول قوم دولت په یو څو لاسونوکښې پرې وتلو ، اود عدمِ توازن نقشه داسې په نظرراغله ، شعر

اس طرف بھی آدمی اواس طرف بھی آدمی اس کے بوٹوں پرچمک ہے اسکے چہرے پر نہیں

دهغې په رد عمل کښې اشتراکیت راپورته شو اوهغه خپلې سندرې شروع کړې، شعر :

گیا دور سرمایہ داری گیا تماشہ رکھاکر مداری گیا

د سرمایه دارئ آخری هلاکونکې ګذار

مونږ به انشاء الله تعالی په یو بله موقع باندې اووایو چه اشتراکیت هم د سرمایه دارئ یو قسم دې چه د مشهورې سرمایه دارئ نه په ډیر اوچت معیار دې ، انسانِ خورو لیوانو کښې یو مکار لیوه دخپل هم جنس شرلیوه دبدن په خوړوالی باندې هم لیارې شیندی ، هغوی د سرمایه دارئ د پنجې نه د خلاصولو مدعی جوړیدلوسره مزدورانو او زمینداراانو ته د اشتراکیت ښائسته خوبونه ښائی مزدور هغه لره دخپل قسمت مالک ګڼلوسره او سترګې بندولوسره هغه پسې شی ، او دا سوچ نه کوی چه « تماشه ښودلوسره مداری لاړو» نه بلکه مداری هغوی لره بیزوګانو جوړولوسره ګډوی او دوی د مداری په ادا او دوی د ډولکی په آواز باندې مست ، دخپل نفع او نقصان نه بې پروا کیدلوسره ګډا کوی ، چه کله اشتراکیت د مزدور په بدن کښې لاندې ښته شی نو هغه ته هوش راځی او اوس هغه د کمزورئ په عالم کښې چغې وهل شروع کړی ، شعر :

که از چنگال گرگم درربودی چو دیدم عاقبت گرگم تو بودی

کله هغه دهغه خیرخواه شرمخ د ظلمونو نه تنګ راتللوسره دا حسرت ښکاره کوی، شعر :

مرا اے کاشکی مادر نے زاد اگرے زاد کس شیرم نے داد

مګر اوس نه خو په هغه کښې د کوشش یوه سلګئ باقی پاتې وی اونه څه حسرت کول سودمند کیږی .

د بهارِ اشتراکیت نه د دوکې خوړونکو بې قراره فریاد، شعر:

بلا سے قزاق آکے لوٹیں یہ پاسبانوں کی لوٹ جائے
ستم بھی ہوگا تو دیکھ لیں گے کرم کا بھانڈا تو پھوٹ جائے
اچک لے شاہیں تو غم نہیں یہ قفس تو کمبخت ٹوٹ جائے
چمن کو لوٹا تو باغباں نے اب آگے گلچیں بھی لوٹ جائے

د عوام کالانعام به څه وائې، تعجب او افسوس خو په بعضې مذهبی رهنماګانو باندې دې چه هغوی د اشتراکیت په زانګو باندې زنګیدل شروع کړه او داسې مست شو چه هغوی ته د شریعت عادلانه نظامِ معیشت ناقص په نظر راغلو او په هغې کښې ئې د اشتراکیت د پیوند لګولو کوشش شروع کړو د اشتراکیت عشق هغوی ته د اشتراکی ممالکو د عوامو د بدحالئ نه عبرت حاصلولو مهلت نه ورکوی، دغه رهبرانِ قوم دماغ کله هم ددې سوچ کولو دپاره هیچرې تیاریږی نه چه دولت کښې توازن پیدا کولو دپاره د سرمایه دارئ دروازې بندے کړئ شی او د تقسیمِ دولت شرعی اصول رائج کړئ شی دهغوی په نزد د ارتکازِ دولت واحد علاج صرف هم دادې چه کارخانے قبضه کولوسره مزدورانو ته ورکړئ شی او زمکو لره قبضه کولوسره زمیندارانو ته ورکړئ شی، صرف هم دا سوچ کوی او صرف هم دا وینا کوی.

د شریعت عادلانه نظام

د شریعت عادلانه نظام چه دنیا او آخرت کښې د فلاح ضامن دې دادې چه یوطرف ته د سرمایه دارئ دروازې (بانک، بیمه، سټه، د تجارت اوصنعت پابندیانې، د کبانو نیولو والا، د شکار اود نورو قدرتی وسائلو ټیکې) بندې کړئ شی او بل طرف ته د تقسیمِ دولت دپاره د زکاة، عشراو د تقسیمِ وراثت شرعی نظام جاری کړې شی، د صنعت او تجارت اود نورو ذرائعو په آزادئ سره به هرسړی ته د کسبِ معاش مواقع مهیا کیدلو نه علاوه د تسابق د وجه نه د ضرورت په څیزونو کښې سهولت اوارزانی پیدا شی، اود زکواة، عشراود تقسیمِ وراثت په وجه سره به ددولت مرکزونه په لږه مده کښې په قوم کښې خواره شی، الله تعالی دې مونږ ټولو لره د ژوند په هره شعبه کښې د باطل د افراط او تفریط نه محفوظه وساتی او صراطِ مستقیم باندې دې قائم وساتی آمین.

رشید احمد

۱۸ ربیع الاخر ۸۸ هجری

بسم الله الرحمن الرحيم

وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا

مودودی صاحب او د اسلام تخریب

سوالونه:

(۱) آیا د مودودی صاحب اودهغه ډله په اهلِ سنت کښې شمیر کیږی ؟

(۲) آیا دهغوی سره تعاون جائز دے ؟

(۳) آیا له هغوی سره یا له هغوئ نه نکاح کول جائز دی ؟

(۴) د داسې سړی د امامت څه حکم دے ؟

عنوانات:---

جماعت اسلامی

سوال :- مودودی صاحب اودهغه جماعت د شفاخانو او نورو د خیرکارونو اودِ منظم تحریک په ذریعې سره په عوامو کښې جاذبیت پیدا کوی او اکثربې تعلیمه خلق صرف هم دې خوبیانو ته کتلوسره هغه صحیح اسلامی جماعت ګنی او هغوی طرف ته مائل کیږی لهذا مفصل بیان فرمائیلو سره د امت مسلمه رهبری وکړئ چه آیا جماعتِ اسلامی واقعةً هم هغه اسلام پیش کوی کوم اسلام چه صحابه کرامو رضی الله عنهم د حضورصلی الله علیه وسلم نه زده کړې وو او آیا صرف ذکر شوو خوبیانو لره د حقانیت دلیل ګرځولې کیدلې شی ؟ که چرته جماعت اسلامی په

صحیح لاره باندې نه وی نو هغې سره متعلق بیا دا لاندې سوالونه پیدا کیږی:
(۱) آیا دهغوی شمیر په اهلِ سنت کښې دې؟ (۲) دهغوی سره تعاون جائز دې؟ (۳) په هغوی کښې نکاح کول جائز دی؟ (۴) د داسې سړی د امامت څه حکم دې؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی.

اما بعد: فاعوذبالله من الشیطان الرجیم بسم الله الرحمن الرحیم: اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضآلین، آمین

نن سبا خلقو حسنِ نظم، حسنِ اخلاق، همدردئ، د اعمالو اهتمام او بهادرئ او همت لره معیارِ حق ګڼلې دې چنانچه چه په کومو کسانو یا په کومو جماعتونوکښې دا صفات موجود شی خلق هغوی لره اهلِ حق ګڼلوسره هغوی طرف ته مائل کیږی لهذا ښه پوهه شئ چه په هغه څیزونوکښې یو څیز هم معیارِ حق نه شی جوړیدلې دا امراګرچه داسې بدیهی دې چه د هر انسان عقل دهغې فیصله کولې شی خوبیا هم زه یو مختصرعرض کوم:

د معیارِ حق په تعیین کښې مغالطه

که چرته حسنِ نظم لره معیارحق وګرځولې شی نو د لندن او امریکې وغیره خلق به د ټولو نه زیات اهلِ حق وی هم دغه شان عیسائی ماشینونو او قادیانی جماعت چه کوم حسنِ نظم سره کار کوی یو مسلمان جماعت هم داسې منظم نه دې، هم دغه شان حسنِ اخلاق او همدردی چه کوم حده پورې په عیسائی ماشینونو او قادیانیانو کښې ده په یو مسلمان جماعت کښې نشته، عیسائی ماشینونه، شفاخانې او د غوړو او د شودو د ډبو او د مختلفو څیزونو تقسیم، د روپو او د ملازمت په لالچ کښې خلقو لره عیسائیان جوړوی نو ددې وجه نه وروسته پاتې قومونو عیسائی مذهب اختیارکړې دې، هم داطریقه د عیسائیانو نه قادیانیانو زده کړه، ډیرو قادیانیانو ډاکټرانو خپل خدمت وقف کړی دی، دوکانونو باندې ئې لوحې لګیدلی دی چه د مریض کورته په تللو سره هغه بغیر له فیس نه معائنه کوی، د تقسیم په ورځو کښې بعضې قادیانیانو لره مې ولیدل چه د منونو په مقدارکښې روزانه مهاجرینو کښې تازه شوده تقسیموی، دا د یو دوو ورځو واقعه نه ده بلکه ډیرو میاشتو پورې دهغوی دا معمول ولیدلې شو، عیسائی ماشینونه د ډبیو پئ تقسیموی مګر قادیانیان د دوی نه هم زیات تازه پئ تقسیموی، نو آیا دا قادیانیان او عیسائیان اهلِ حق کیدلې شی؟ هم ددې عیسائی ماشینونو اود قادیانیانو طریقې بعضې مسلمانانو جماعتونو هم شروع کړې دا خلق د شفاخانو او مختلفو مواقعو باندې د امدادی سرمایو او د تعاون په ذریعې سره دخلقو متاثره کولو کوش کوی، شرعی نظر سره نه صرف دا چه دا څیزونه معیارِ حق نه دی

بلکه دل طریقه د تبلیغ له سره غلطه ده ، که تاسې کوم احسان یا طمع ورکولو سره څوك خپل طرف ته مائل کړل نو داسې سړی څه اعتبار ؟ سبا به يو بل جماعت هغه ته څه طمع ورکولو سره خپل ځان طرف ته مائل کولې شی ، هم داسې د اعمالو اهتمام هم معيارِ حق نه دې ، د خوارجو په باره کښې حضورکریم صلی الله علیه وسلم پیشگوئ فرمائیلې ده چه دهغې صداقت دنيا وکتلو وې فرمائیل چه دا خلق به داسې عابد او زاهد وی چه تاسو به د هغوی د عبادت په وړاندې خپل عبادتونو لره سپک وګڼې ، او وې فرمائیل چه دا خلق په هروخت د قرآن مجید د تلاوت رطب اللسان وی مګر «لا يجاوز حناجرهم» یعنې د قرآن اثر به دهغوی زړونو طرف ته تجاوز نه کوی ، یا دا چه دهغوی تلاوت به قبلولو طرف ته نه پورته ، هم دهغوی په خوله کښې به پاتې شی .

جارالله زمخشری ته جارالله ددې وجه نه وئیلې کیږی چه دې همیشه دپاره د دنیا او د مافيها نه جدا کیدلوسره په بیت الله کښې معتکف شوې وو نو آیا معتزله او خوارج به د اعمالو د اهتمام د وجه نه هغوی ته اهل حق وئیلې شی ؟ د جرأت اوهمت متعلق فکروکړئ چه کفار همیشه څنګه د جرأت اوهمت مظاهرې کوی ، د ښځو ، خورګانو او د لوګانو وینځې جوړول ئې برداشت کړه ، ماشومانو لره ئې غلامان جوړکړه او پخپله ئې د غلامئ اميل واچولو ، سلطنتونه ئې قربان کړه ، املاک ئې پریښودل اوخپل ځانونه ئې قربان کړه د لوئ نه لوئ آفت هغوی لره دهغوی د نظرئې نه اخوا نه کړه ، د ابوطالب جرأت ته وګورئ دمرګ په وخت کښې هم دا وائی چه «اخترت النار على العار» زه د آبائی دین د پریښودلو په عار باندې د جهنم اور لره ترجیح ورکوم ، غوروکړئ چه څومره لویه بهادری ده ، معلومه شوه چه جرأت او همت اواستقلال لره معيارحق ګرځول غلط دی ، حقیقت دادې چه چه ایثار اوهمدردی ، خدمتِ خلق ، حسن اخلاق ، حسن نظم اوهمت اوجرأت داهلِ حق صفات دی چه هغه غیراهل حق خپل کړی دی لکه څنګه چه دغیراهل حق ډیرو صفاتو لره اهل حق اختیارکړی دی ، ذکر شوی صفات بیشکه صفاتِ محموده دی اود اهل حق صفات دی مګر د حق معيار نه دی چه په چا کښې هم دا صفات وی هغه لره دې اهل وګڼلې شی ، ځنې خلق ددې وجه نه هم د داسې جماعتونو سره وابسته کیږی چه دهغوی په نزد دین ډیر آسان دې ، اود مولیانو دین مشکل اوسخت دې ، د غیرشرعی لباس اود وضع قطع او تشبه بالنصارئ کیدلوسره اود سنیماکتونکوپه شان جرائمو کښې مبتلاکیدلوسره مولوی چاته دینداره نه شی وئیلې ، مګربعضې جماعتونو دین دومره آسان کړې دې چه تاسو ډیره کټکوئ سرباندې انګریزی ویختان وی ، انګریزی لباس مو اغوستلې وی ، پینسې د ګیټونه لاندې زوړنده وی ، سنیما هم ګورئ ، دا ټول هرڅه کولوسره هم تاسو دیندارمسلمانان بلکه د ټولې دنیا نیکان او متقی مسلمانان جوړیدلې شئ ، شعر:

حج بھی کعبہ اوگنگا کا اشنان بھی خوش رہے شیطان بھی، راضی رہ

ترڅوپورې چه کوم سرې زکوٰة اود قربانۍ څرمن او صدقة الفطر په صحیح مصرف کښې ونه لګوی هغه وخته پورې هغه د مولا په نظر کښې دیندار نه دې ، مګر د هغه جماعت نظریه داده چه تاسو جماعت ته زکوٰة ورکړئ مخکښې جماعت خواه که په هغې سره کورونه تعمیروی یا ډاکټرانو ته تنخواه ورکړی ، شفاخانې وچلوی یا انتخاباتو ته ودریږی ، اوګورئ څومره آسان دین دې چه ستاسو زکوٰة هم ادا شو اود انتخاباتو وغیره ضروریات هم پوره شو .

کووم طرف ته بې لارې روان یئ ؟

محترمو ! په هوش کښې راشئ ، کم خوا بې لارې روان یئ ، که چرته هم آسانی او سهولت ستاسو په نزد معیارحق وی نوتاسو اسلام لره ولې نه پریږدئ دې دپاره چه د هرقید نه آزاد شئ او که چرته د اسلام نوم باقی پریښودلو سره آزادیدل وی نو په پرویزی مذهب کښې هم ډیره آسانی او سهولت دې نه هغلته مونځ شته، نه د روژې پابندی شته اونه د محرماتو نه د بچ کیدلو قید شته (اعاذناالله منه)

معیارحق

تول واورئ چه حقیقت کښې معیارِ حق څه څیز دې ؟ ارشاد دې :

آیات بینات

(۱) ﴿ اَهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴾ الله تعالی د صراط مستقیم تفسیر په صراط القرآن یا په صراط الله یا په صراط الرسول سره ونه کړو ددې وجه نه چه خلقو به دهغې په تعیین کښې اختلاف کولو ، لهذا فرمائی ﴿صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ﴾ چه دا د منعم علیهم جماعت لاره ده ،دا جماعت به د صراط مستقیم تعیین کوی ، بلکه د عربیت قاعده ده چه بدل مقصود بالنسبت وی او مبدل منه لره صرف د مشهورنوم کیدلو د وجه نه ذکر کولې کیږی نو معلومه شوه چه طلبِ هدایت کښې اصل مقصود د منعم علیهم جماعت لاره ده ، صراطِ مستقیم ددے دویم نوم دے ، نو ثابته شوه چه کتاب الله پخپل تفهیم کښې څنګه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته محتاج دې هم دغه شان کتاب الله او سنتِ رسول صلی الله علیه وسلم پخپل تفهیم کښې د رجال الله (منعم علیهم جماعت) ته محتاج دې ، مونږ دهغه جماعت نه مستغنی کیدلو سره په قرآن اوحدیث باندې د پوهیدلو مجاز نه یو، غرض داچه د جماعت صحابه رضی الله علیهم اسوهٔ حسنه صراطِ مستقیم دې ، بیا د هغوی نه بلاواسطه دې طریقې لره د پیژندلو والا د تابعینو

جماعت ، بیا د هغوی نه د نقل کولو والا جماعت ، هم دغه شان د یو بل نه ترقیامته پورې بالمشافهه صحیح طریقې لره د حاصلولو والا د رجال الله جماعت طریقې به صراطِ مستقیم وی ، او دهغې نه خلاف ټولې طریقې به د ضلالت او ګمراهئ لارې وی ، د رجال الله جماعت به د قرآن اوحدیثو ژوندې تصویراو تفسیر وی .

(۲) ﴿بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ﴾ (۲۹،۴۹)

په دې سره معلومه شوه چه د هدایت دپاره د قرآن صحیفې کافی نه دی بلکه دهغه مطلب او د هغه تفسیر چه د رجال الله په سینو کښې دې هغه واجب القبول دې .

(۳) ﴿وَمَن يُشَاقِقِ ٱلرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ ٱلْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ ٱلْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِۦ مَا تَوَلَّىٰ وَنُصْلِهِۦ جَهَنَّمَ ۖ وَسَآءَتْ مَصِيرًا﴾ (۴، ۱۱۵)

«**يشاقق الرسول**» باندې د «**يتبع غيرسبيل المؤمنين**» عطف تفسیری دې ،یعنې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د سبیل تعیین به د مؤمنانو یو جماعت پخپل قول او عمل سره کوی دهغوی د لارې نه انحراف به د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لارې نه انحراف وی او موجبِ جهنم به وی ، (اعاذنا الله منها)

(۴) ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ﴾ (۳، ۱۱۰)

په دې آیت کښې «**اخرجت للناس**» فرمائیلو سره د صحابه کرامو رضی الله عنهم اتباع لره واجب او دهغوی طریقو لره ئې حجت وګرځولو .

(۵) ﴿وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ﴾ (۲، ۱۴۳)

په دې کښې هم دا امر مصرح دې چه د منعم علیهم جماعت لاره معیارِ حق دې

(۶) ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا۟ كَمَآ ءَامَنَ ٱلنَّاسُ﴾ (۲، ۱۳)

(۷) ﴿فَإِنْ ءَامَنُوا۟ بِمِثْلِ مَآ ءَامَنتُم بِهِۦ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا هُمْ فِى شِقَاقٍ﴾ (۲ ، ۱۳۷)

په دې دواړو آیتونو کښې ددې تصریح ده چه ایمان به هغه معتبر وی چه د صحابه کرامو رضی الله عنهم د ایمان په شان وی ، یعنې د صحیح ایمان معیار د صحابه کرامو رضی الله عنهم طریقه ده ، که ددې نه خلاف یو سړې براهِ راست قرآن او حدیثو باندې د ایمان راوړلو دعوی وکړی نو دا ایمان به قبول نه وی .

احادیث مبارکه

(۱) حضورصلی الله علیه وسلم فرمائی ځما په امت کښې به ډیرې فرقې جوړې شی . په هغې

كښې به صرف يو فرقه كاميابه وى باقى به ټولې جهنمى وى ، عرض وكړې شو هغه به كوم يو جماعت وى ؟ وې فرمائيل ((ما انا عليه واصحابي)) په ظاهره «ماانا عليه» فرمائيل كافى وو مگر حضورصلى الله عليه وسلم ته ددې علم وو چه آئنده به بعضې خلق څما د اصحابو نه مستغنى كيدلو سره څما لاره لټوى بلكه څما نه به مستغنى كيدلو سره د صراطِ مستقيم تعيين كوى ددې وجه نه «ما انا عليه» نه پس د «واصحابى» اضافه فرمائيلو سره دخپلې لارې تفسير ئې اوفرمائيلو چه څما لاره به هم هغه وى كومه چه څما اصحاب بيان كړى . د ((ماورد به القران)) يا ((ما انزل الله)) په ځائ ((ما انا عليه واصحابي)) فرمائيل او بيا صرف «ما انا عليه» لره كافى نه گڼل صريح دليل دې چه مونږ ته قرآن او حديثو لره د براهِ راست زده كولو اجازت نشته .

(۲) ((عليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين ، تمسكوابها وعضوا عليها بالنواجذ)) . په دې حديث كښې د «سنتى» نه پس «وسنة الخلفاء» عطفِ تفسيرى راوړلو سره يې وضاحت وكړو چه څما سنت به صرف هم هغه وى د كوم تعيين به چه خلفاء راشدين رضى الله عنهم كوى .

(۳) ((يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله ينفون عنه تحريف الغالين وانتحال المبطلين وتأويل الجاهلين)) (مشكوة ص۳۶) يعنې امت كښې به د سلف نه خلف د علمِ صحيح حامل وى او بلاواسطه د يو بل نه صحيح طريقې باندې تعليم موندلو والا جماعت به په هره زمانه كښې موجود وى ، څوک چه د رجال الله نه مستغنى كيدلو سره براهِ راست د قرآن او حديثو نه د استنباط او اجتهاد شوقى وى او د خانه تاويلات او تحريفات كوى دهغوى انهدام به كوى .

(۴) ((عن حذيفة رضى الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انى ما ادرى ما بقائى فيكم فاقتدوا بالذين من بعدى ابى بكر وعمر وزاد الحافظ ابو نصر القصار فانهما حبل الله الممدود فمن تمسك بهما تمسك بالعروة الوثقى لا انفصام لها)) (رواه الترمذى وحسنه وقال وفى الباب عن ابن مسعود والطبرانى عن ابى الدرداء مده، واحمد وابن ماجة وصححه ابن حبان والحاكم) حضورصلى الله عليه وسلم دخپل ځان نه پس د قرآن اوحديثو د اتباع په ځائ د صحابه كرامو رضى الله عنهم اقتداء لره فرض گرځولو سره دهغوى په معيارِ حق كيدلو باندې مهر اووهلو . ((فبأى حديث بعده يؤمنون)) .

(۵) ((النجوم امنة للسماء واصحابى امنة لامتى)) (رواه مسلم) په دې كښې ئې هم د صحابه كرامو رضى الله عنهم د اقتداء حكم فرمائيلې دې :

عقلِ سليم

عقلى لحاظ سره كه هم وكتلې شى نو دا امر ښكاره دې چه د حق معيار يو جماعت پكار دې چه

په هره زمانه کښې بلاواسطه دیو بل نه استفاده او افاده کولوسره راروان وی ددې وجه نه چه افهام او تفهیم کښې د يو څو امورو موجودیدل ضروری دی.

د افهام او تفهیم دپاره ضروری امور

(۱) مخاطب او متکلم همژبه وی ، غیرِ اهل لسان که ډیر مهارت هم پیدا کړی مگر اهلِ لسان چه کومه حده پورې د کلام په مفهوم باندې پوهیږی غیر په هغې باندې نه شی پوهیدلې.

(۲) د متکلم لهجه اوریدل ، چنانچه استفهام او اخبارکښې فرق صرف د لهجې په اعتبارسره کیدلې شی الفاظ د دواړو یوشان وی.

(۳) د متکلم مخ ، دهغه رنګ ، هیئت ، آثار ، لاسونو اود سترګو اشاراتو لره لیدل چه آیا دا امرِ داستعجاز یا تهدید دپاره دې ، یا د طلبِ ماموربه دپاره ، او په کلام غضب باندې مبنی دې ، یا حقیقت باندې . دا جمله د امورِ متکلم په لهجه اودهغه په رؤیت باندې موقوف کیږی . یو ځلې حضورصلی الله علیه وسلم د غصې په حالت کښې اوفرمائیل ، « سلونی ماشئتم » خلقو بی ځایه پوښتنې شروع کړې ،چا سوال وکړو چه ځما پلار څوک دې ؟ چا پوښتنه وکړه چه ځما اوښه ورکه شوې ده هغه چرته ده ؟ حضرت عمررضی الله عنه فرمائی چه ما د حضور صلی الله علیه وسلم چهرې مبارکې طرف ته وکتل نو دغصې نه سورکیدلو ، ما د التحیاتو په شکل کښې کیناستلو سره عرض وکړو « اعوذبالله من غضب الله وغضب رسوله » نو بیا د دوی صلی الله علیه وسلم غصه سړه شوه.

(۴) د کلام د محلِ وقوع مشاهده ، حقیقتِ لغویه ، اصطلاحیه ، مجاز یا استعاره ، کنایه یا توریه ، د مفهوم عموم اوخصوص وغیره هم د کلام د محلِ ورود نه معلومیږی.

(۵) قربِ ظاهری اوباطنی (قربِ باطنی نه مراد دې تعلق او محبت) او خیالاتو او نظریاتو کښې اتحاد او یوځائ والې ، لکه چه هرسړې دخپلو احبابو او هم مجلسو او هم مشربو خبرو باندې د نورو په نسبت زیات پوهیږی.

هم ددې معقول او مسلم اصولو په بناء باندې چه کله یو صحابی کوم یو روایت لره په تاکید سره بیانول غواړی نو فرمائی ((ابصرته عیناي وسمعته اذناي ووعاه قلبي)).یعنې کله به چه حضورصلی الله علیه وسلم کلام فرمائیلو هغه وخت ځما دواړه سترګې دهغوی صلی الله علیه وسلم چهره انور او دهغې الوانو ،آثارو ، تغیراتو اودچشم او ابرو اشاراتو او د لاسونو تعبیر ته ما کتل اود کلام د محلِ ورود مشاهده مې کوله ، او ځما دواړو غوږونو د دوی صلی الله علیه وسلم د لهجې او آواز طرز او انداز لره اوریدلو دائې ونه فرمائیل چه پخپلو سترګو سره کتل او خپلو غوږونو سره اوریدل بلکه فرمائی چه زه پخپله سترګې او غوږونه جوړیدلم او بیا یو سترګه او غوږ نه بلکه زه

ټول په ټوله دواړه سترګې او دواړه غوږونه جوړيدلوسره متوجه ووم ، دې سره سره چونکه اهلِ لسان كيدلو اود قربِ ظاهرى او باطنى شرف هم حاصل وودې ټولو خصوصياتو په وجه د دوى صلى الله عليه وسلم ارشاداتو لره ځما زړه ښه ياد كړه او الفاظ او معانيو لره تغيراوتبديل نه مى ښه محفوظه كړه .

اوس غوروكړئ چه صحابه كرام رضى الله عنهم ټول په ټوله اهلِ لسان هم وو براهِ راست د حضورصلى الله عليه وسلم لهجې لره اوريدلو والا د تكلم په وخت كښې د كيفياتو او ارشاداتو مشاهده كولو والا اود قرآن د آيتونو شانِ نزول اود احاديثو مواقعِ ورود لره ښه پيژندلووالا وو ، د حضورصلى الله عليه وسلم سره د قربِ ظاهرى او باطنى په اعلىٰ مقاماتو باندې وو چه دهغوى درجهٔ قرب پورې د چا هم رسيدل ممكن نه دى ، مقربين بارګاهِ الهى كيدلو د وجه نه د دربارى اشاراتو پيژندلو پوره استعداد ئې لرلو ، لهذا دې جماعت چه د صراطِ مستقيم تعين كړې دې دهغې نه برطرفه كيدلوسره د صراطِ مستقيم د هدايت هيڅ امكان نشته دې ، هم دغه شان د صحابه كرامو رضى الله عنهم نه بلاواسطه استفاده كولو والا جماعت د تابعينو رحمهم الله دې ، هغوى د صحابه كرامو رضى الله عنهم قول اوفعل لره بلاواسطه واوريدل او اوليدل او مشافهةً ئې د صراطِ مستقيم هدايت حاصل كړو ، دهغوى نه پس تبع تابعينو على هذا القياس بالمشافهه د تعليم او تعلم ذريعه د صراطِ مستقيم حفاظت كولو والا جماعت راروان دې او انشاء الله قيامته پورې به وى ، دا سلسله كله هم په كومه زمانه كښې هم منقطع شوې نه ده .

د اهلِ حق جماعت

اسلام كښې داسې وخت راتللې نه شى چه قرآن او حديث صرف د صحائفو په شكل كښې پاتې شى اود هغوى د الفاظو او معنو حامل يو جماعت هم نه وى ، دحضوراكرم صلى الله عليه وسلم ارشاد دې چه يو جماعت به ترقيامته پورې په حقِ باندې قائم وى او د دينِ قويم او د صراطِ مستقيم به حفاظت كوى .

پس معلومه شوه چه معيارِ حق دا د رجال الله جماعت دې ، كوم خلق چه دهغوى سره وابسته شى هغوى به اهل حق وى ، اوكوم سړى يا جماعت دهغوى لمنه پريخودله هغوى خواه كه هرڅومره دعوې د اتباعِ قرآن او حديثو كوى اهلِ حق هيڅرې نه شى كيدلې ، د اهلِ حق لقب اهلِ سنت والجماعت ځكه شو چه دا خلق قرآن لره سنتو نه او قرآن او سنت دواړو لره د رجال الله د جماعت نه پيژنى .

يو فن هم بغير د استاذ نه حاصليدلې نه شى

دنيا كښې يو فن هم د يو ماهر استاد د تربيت نه بغير حاصليدلې نه شى ، يو سړې د ټولې دنياد طبِ قديم وجديد د تمامو كتابونو مطالعه اوكړى مګر ترڅوپورې چه هغه د فن د ماهرينو نه تربيت

حاصل نه کړی ، هغه ته د علاج اجازت نه ورکولې کیږی کورکښې په ناپېته د وکالت نصاب ونیلوسره څوک وکیل نه شی جوړیدلې ، صرف د کتابونو په مطالعې سره کله هم څوک انجنیر جوړنه شو ، نه څوک خوانِ نعمت ونیلو سره باورچی یا حلوائی جوړ شو ، د هرعلم او فن دپاره د ماهر استاد ضرورت دې هم دغه شان قرآن او حدیثو باندې د پوهې دپاره د رجال الله دهغه جماعت د کتابونو مطالعه کافی نه ده بلکه دهغوی نه بالمشافهه باقاعده تعلیم حاصلولو بغیر د قرآن او حدیثو علم حاصلیدلې نه شی، صحابه کرامو رضی الله عنهم د حضورصلی الله علیه وسلم نه بالمشافهه علم حاصل کړو بیا د هغوی نه تابعینو بالمشافهه تعلیم حاصل کړو اودهغوی نه تبع تابعینو ، هم دغه شان بالمشافهه د تعلیم او تعلم دا سلسله راروانه ده ، د یو ماهر استاد نه بالمشافهه تعلیم کولو نه بغیر قرآن او حدیثو باندې د پوهیدلو دعویٰ بالکل باطله ده ، که چرته د کتاب پیژندلو دپاره د معلم ضرورت نشته نو الله تعالی آسمانی کتابونو باندې پوهولودپاره رسولانو لره معلمان ولې جوړکړه ؟ هم داسې به ئې کتاب نازل کړې وې ، خلقوبه خپله هغې باندې پوهیدلوسره هغې باندې عمل کولو .

صحیح بخاری کښې حدیث دې چه علم د چا نه زده کولو نه بغیر نه شی حاصلیدلې ، د حدیث الفاظ دادی : ((وقال النبی صلی الله علیه وسلم من یرد الله به خیراً یفقهه فی الدین وانما العلم بالتعلم (صحیح بخاری باب العلم قبل القول والعمل) قال الحافظ رحمه الله تعالی علیه هو حدیث مرفوع ایضاً اورده ابن ابی عاصم والطبرانی من حدیث معاویة ایضاً بلفظ یا ایها الناس تعلموا انما العلم بالتعلم والفقه بالتفقه ومن یرد الله به خیراً یفقهه فی الدین اسناده حسن لان فیه مبهما اعتضد بمجیئه من وجه اخر وروی البزار نحوه من حدیث ابن مسعود موقوفاً ورواه ابو نعیم الاصبهانی مرفوعاً وفی الباب عن ابی الدرداء وغیره فلا یغتر بقول من جعله من کلام البخاری والمعنی لیس العلم المعتبر الا الماخوذ من الانبیاء وورثتهم علی سبیل التعلم)) (فتح الباری ص ۱۰۰ ج ۱)

د جماعت اسلامی چل او فریب

اوس هغه خلقو لره د حق او باطل په دې معیار باندې راولئ چه دهغوی د حسنِ نظم وغیره نه متاثره کیدلوسره دوی هغوی لره اهلِ حق گنل شروع کړی دی ، داسې معلومیږی چه ددې جماعت تمام ترکوششونو سره هم مقصد دهغه رجال الله د جماعت نه اِنحراف اود هغوی د متعین شوي صراط مستقیم مکمل تخریب اودهغې نه پس دخپل جدید اسلام تعمیر دې او دا زه دهغوی د اقوالو او طرزِ عمل نه صرف د استنباط په بناء باندې نه وایم بلکه دې باندې دهغوی صریح عبارات موجود دی چه مونږ مکمل طور باندې د تخریب نه پس جدید تعمیر کول غواړو .

حوالجات به انشاء الله لږ وروسته راشي.

تخريبي كار كردگي

اوس تخريبي كار كردگي واورئ. دهغوی په خيال كښې دين لره د پيژندلو دپاره مسلسل راروان رجال الله او د فن ماهرينو نه د استفادې كولو قطعاً څه ضرورت نشته بلكه قرآن او حديثو لره براهِ راست پيژندل ضروري دې، فرمائي:

«ما دين لره د حال يا د ماضي اشخاصو نه د زده كولو په ځائ هميشه د قرآن او سنتو نه د پوهيدلو كوشش كړې دې، ددې وجه نه زه كله دا معلومولو دپاره چه د الله دين څما نه او هر مؤمن نه څه غواړي ددې كتلو كوشش نه كؤوم چه فلانكې او فلانكې بزرگ څه وائي بلكه صرف ددې كتلو كوشش كوم چه قرآن څه وائي او رسول الله صلى الله عليه وسلم څه اووئيل» «روئيداد جماعت اسلامي حصه سوم ص ۳۷»

غوروكړئ چه كوم سړی ديو ديني ادارې نه علم حاصل نه كړو دكوم يو معروف استاد نه يې يو سبق ونه وئيلو چه هغه ته نور علوم خو چرته صرف د عربي ژبې سره هم پوره واقفيت نه وی او د خپل تصنيف د عربي ترجمې نورو نه كولو باندې مجبوره وی هغه به د حضورصلى الله عليه وسلم نه بلاواسطه دين لره پوهيدلو والا صحابه كرامو رضى الله عنهم اود هغوی نه پس دهغوی نه بلاواسطه استفاده كولووالا لوئ لوئ ائمه دين او جليل القدر محدثين اوفقهاء او مستند ديني ادارو كښې د مشهور د فن ماهرينو نه باقاعده علم دين حاصلولو والا او خدمتِ دين كښې خپل عمرونه صرف كولو والا علماؤ په مقابله كښې څومره جرات سره خپلې رائې قرآن پيژندلو ته ترجيح وركوی.

د صحابه كرامو رضى الله تعالى عنهم توهين

دهغوی عقيده ده چه صحابه كرام رضى الله عنهم معيارِ حق نه دی، قرآن او حديثو باندې د پوهيدلو دپاره نه صرف داچه د صحابه كرامو رضى الله تعالى عنهم ضرورت نشته بلكه (معاذالله) دهغوی بيخي جواز نشته دې، مونږه خو قرآن او حديث براهِ راست پخپل علم او فهم سره اوپيژندل دهغې نه پس مو د صحابه كرامو رضى الله عنهم د سوانحو مطالعه وكړه نو هغوی لره مو د قرآن او حديثو مطابق ومونڈل.

غور وكړئ چه د قرآن او حديثو پورته د نصوصِ مذكوره اود عقلي دلائلو فيصله خو داده چه تاسو خپل علم او نظرياتو لره د صحابه كرامو رضى الله عنهم د طريقې سره موازنه وكړئ. مگر دا خلق بالكل برعكس داسې وائي چه مونږ د صراطِ مستقيم تعين خو پخپله براهِ راست د قرآن او حديثو نه دخپل علم او فهم په ذريعې سره كؤو، بيا مونږ د صحابه كرامو رضى الله عنهم ژوند او

د طریقو صحت او سقم لره دخپلې نظرئې سره موازنه کوو ،مونږ د خپلې نظرئې په امتحان کښې چه د صحابه کرامو رضی الله عنهم مطابق دې یا نه ؟ ددې په ځائ مونږ د صراطِ مستقیم تعیین پخپله کولوسره د صحابه کرامو رضی الله عنهم امتحان اخلو چه هغوی په دې باندې وو یا نه (اعاذناالله منه) فرمائی :

د رسولِ خدا نه سوا یو انسان لره هم معیارِحق مه جوړوئ ، چالره هم د تنقید نه بالاتر مه ګنئ ، د چا په ذهنی غلامئ کښې مبتلاء مه شئ ، هریولره د الله تعالی د ښودلې شوی هم دې معیارِکامل سره موازنه کړئ او څوک چه ددې معیارپه لحاظ سره په کومه درجه کښې وی هغه لره هم په هغه درجه کښې وساتئ ، (دستورجماعت اسلامی پاکستان ص ۱۴)

اوبیا وایی چه : معیارِ حق خو صرف د الله کلام اودهغه د رسول صلی الله علیه وسلم سنت دې ، صحابه معیارِ حق نه دی بلکه دې معیارباندې پوره عمل کوی ، ددې مثال دادې چه پیمانه (تله) سره زر نه دی لیکن د سونې سونا کیدل تله باندې په تللوسره ثابتیږی ، (ترجمان القرآن اګست سنه ۱۹۷۲ء ص ۲۸۰ ج ۴۰)

مودودی صاحب قرآن اوحدیثو لره پخپله بلاواسطه پیژندلوسره چه کوم معیارِحق قائم کړې دې هغې باندې د صحابه کرامو رضی الله عنهم پوره عمل کولو اعتراف د حکمتِ عملئ (تقیه) لاندې څه دې ، اوکه نه نو حقیقت دادې چه په امتحان کښې صحابه کرام رضی الله عنهم (معاذالله) د مودودی صاحب د علم او فهم په پیمانه او د انتقاد کوونکی په معیارباندې پوره عمل ونه کړې شو، لکه چه فرمائی : ((بعضې وختونو کښې صحابه (رضی الله عنهم) باندې هم د بشری کمزوریانو غلبه کیدله)) (تفهیمات طبع چهارم ص ۲۹۴)

ددې نه پس یو څو واقعات لیکلوسره یی د دې ثابتولو کوشش کړې دې چه صحابه کرامو رضی الله عنهم یو بل ته دروغژن وئیل ، په دې کښې لفظ (بعضې وختونوکښې) قابل د توجه دې یعنې شاذاو نادر نه بلکه معاذالله اکثر اوبیشترصحابه کرامو رضی الله عنهم باندې د بشری کمزوریانو غلبه کیدله.

د دې نه علاوه صحابه کرامو رضی الله عنهم د بشری کمزوریانو ثابتولودپاره دیوغیرِمعتبر کتاب بې سنده روایات پیش کوی ، تعجب دې چه د صحیح بخاری د صحیح او صریح حدیث نه انکار کوی او چه کومو صحیحو حدیثونو لره تسلیموی دهغې متعلق هم دا عقیده لری چه هغې سره زیات نه زیات د صحت ګمان حاصلیدلې شی نه چه علم یقین (ددې حواله انشاء الله عنقریب راځی) مګرد صحابه کرامو رضی الله عنهم توهین اود هغوی بشری کمزوریانو لره ښکاره کولو دپاره د قرآن اوحدیث نصوصِ صریحه اود تمام امت د اجماعی عقیدې خلاف د بې سندو روایاتو

الفتح نیسی . د قرآن فیصله ده ﴿وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ﴾ (سورة الحدید ج۱) بل ځای فرمائی الخ ﴿
وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم
مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ﴾ (۴۹، ۲۹)

معلومه شوه چه کتبِ سابقه کښې هم د صحابه کرامو رضی الله عنهم مناقب ذکر دی ، تعدیلِ صحابه رضی الله عنهم سره متعلق نصوص دومره په کثرت سره دی چه د ټولو شمیر مشکل دې د امت اجماعی عقیده ده « **الصحابة کلهم عدول** » مگر ددې ټولو په مقابله کښې بې سنده روایات راوړلوسره د صحابه کرامو رضی الله عنهم کمزوریانې محض د تخریبی کاروائې په غرض سره بیانیږی ، ثانیاً داچه لفظ کذب عربی ژبه کښې او احادیثو کښې په ډیرو معنو کښې استعمال شوې دې، دا ددرغو نه علاوه خطا او د یو کارنه د تخلف په معنی کښې هم استعمالیږی ، که چرته یو صحابه دیوبل صحابی په باره کښې دا لفظ استعمال کړې وی نودهغې معنی خطا اجتهادی ده . یا دا مطلب دې چه هغه به کوم کار کول غوښتل په هغې باندې د قدرت نه موندلو د وجه نه متخلف وو مگر دهغوی تخریب مکملیږی نه ترڅوپورې چه کذب په معنیِ د درغو نسبت صحابه کرامو رضی الله عنهم طرف ته نه کولو (د بنده ددې تحریرنه پس مودودی صاحب کتاب (خلافت وملوکیت » لیکلې دې چه په هغې کښې ئې د صحابه کرامو رضی الله عنهم سره د بغض زهرو لره علانیه تیرکړی دی هغه کتاب لره کتلو نه پس هم که چرته چاته د مودودی صاحب په بغضِ صحابه رضی الله عنهم باندې یقین نه راځی نو دا ددې دلیل دې چه پخپله دهغه په زړه کښې د صحابه کرامورضی الله عنهم سره بغض اوعداوت دې ، حقیقت دادې چه د مسلمانانو د زړونو نه د صحابه کرامو رضی الله عنهم عظمت ختمولو او هغه مقدس جماعت سره متعلق په زړونو کښې شکوک او شبهات او بغض او نفرت پیدا کولو چه کومې کارنامې ځانله مودودی صاحب سرته رسولی دی د شیعه پوره جماعت پخپل ټول عمر کښې دهغې عشرِعشیر هم اونه کړې شو ، (نظرثانی)

د مودودی صاحب نه وړاندې یو مسلمان هم داسې په نظر نه راځی چه د یو صحابی سره بغض لری . مگر نن مودودی صاحب د مسلمانانو یو جماعت لره په دې مهلکو زهرو سره مکمل طور باندې مسموم کړی دی .

د انبیاء کرامو علیهم السلام توهین

ددې نه هم زیاته دهغوی تخریبی کاروائی د انبیاء کرامو علیهم السلام نه شروع کیږی فرمائی « عصمت د انبیاء کرامو علیهم السلام د ذات د لوازمو سره نه دې ، او یو لطیفه نکته داده چه الله په ارادې سره دهرنبی نه بعضی اوقاتو کښې خپل حفاظت اوچتولوسره دیو دوو گناهونو

اختیارنې ورکړې دې (تفهیمات ج۲ص۵۷ طبع ششم پاکستان)

آیا د نبی یو حکم یا فیصله قابلِ اعتماد کیدلې شی چه هرکله دهرامراونهی په وخت دا احتمال موجود وی چه شاهد په دې وخت کښې عصمت اوچت کړئ شوې وی ، حقیقت دادې چه د انبیاء کرامو علیهم السلام نه بعضې اجتهادی غلطیانې اوشوئ چه هغې باندې وروستو خبردارکړئ شو او خطااجتهادی باندې هم ثواب ملاویږی څه ګناه نه ده چه د عصمت منافی وی ، د مودودی صاحب عصمتِ انبیاء علیهم السلام باندې لاس اوږدولو سره چه کله په مسلمانانو کښې جذبه د جوش راپورته شوه نودخپلې دعوې د اثبات دپاره هغه بدبخت د انبیاء کرامو علیهم السلام دګناهونو یو فهرست مرتب کولو سره شائع کړو ، ماته خو په هغې کښې دیوګستاخئ نقل کولو هم همت نشته دې ، که یو صاحب بطورِنمونه کتل غواړی نو تفهیم القرآن کښې دحضرت آدم ، نوح ، ابراهیم ، داؤد ، یونس ، یوسف علیهم السلام په شان کښې او ترجمان القرآن ج۲۹عدد۴ص ۵ او رسائل ومسائل ص ۳۱ج ۱طبع دوم کښې د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان کښې ګستاخی اوګورئ،مګر دمودودی ددې مګارئ نه خبرداراوسئ چه هغه هرنوی چاپ سره داسې ګستاخئ لره ډیرزر پټوی چه د مسلمانانو دپاره قابل د تحمل نه وی مګر دهغې نه د توبې اعلان نه کوی

قرآن غائب

تحریف قرآن سره متعلق د شیعه ګانو روایات مختلف دی ، پوره قرآن غائب ، ۲۱۳ غائب ۳۱۴ غائب ، د شیعه ګانو دپاره دا زهر د مسلمانانو په حلق کښې کوزول ډیر مشکل وو مګر وګورئ مودودی صاحب قرآن د ۳۱۴ نه زیات بلکه د پوره غائبیدلو عقیدې لره څنګه په تلوارې او فریب سره د مکارئ په ذریعې حلوا جوړولوسره دمسلمانانو یو جماعت ته تیرولو کښې څومره په آسانئ سره کامیابه شول ، فرمائی :

«په وروسته پیړیو کښې ورو ورو ددې ټولو الفاظو (اله ، رب ، دین ، عبادت) هغه اصلی معنی چه د قرآن د نزول په وخت کښې ګڼلې کیدلې بدلې ئې کړې تردې پورې چه هریو په پوره کوششونوسره برطرفه کیدلوسره نهایت محدود بلکه د مبهم مفهوماتو دپاره خاص شو نتیجه دا شوه چه د قرآن د اصلِ مدعا پیژندل د خلقو دپاره مشکل شو ..... پس دا حقیقت دې چه محض ددې څلورو بنیادی اصطلاحګانو په مفهوم باندې د پردې پریوتلو په وجه د قرآن د دریمې حصې نه زیات تعلیم بلکه دهغه حقیقی روح د نظرونونه پټ شوې دې»

(د قرآن څلور بنیادی اصلاحګانې ص ۴تا ص ۲)

الله تعالی د قرآن کریم د الفاظو او مفهوم دواړو د حفاظت ذمه اخستلې ده ، ارشاد دې «**انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون**» بل ځائ ارشاد دې «**ان علینا جمعه وقرانه فاذا قراناه فاتبع قرانه ثم ان علینا**

بیانه» ددې نصوصو صریحه خلاف د مودودی صاحب عقیده داده چه د قرآن د دریمې حصې نه زیات تعلیم بلکه د قرآن روح خو ټول په ټوله غائب دې .

لږ غوروکړئ چه د ذکر شوی خط وئیلو والو باندې به څه اثروی ؟ هغوی به ددې نه څه نتیجې اخذ کوی ، او قرآن او اسلام سره متعلق دهغوی په زړونوکښې به څه څه شکوک او شبهات پیدا کیږی؟ آیا دې تحریرله کتلو والا به په لاندې امورو باندې غورکولو دپاره نه مجبوره کیږی ؟

(۱) د الله تعالی د طرف نه د حفاظتِ قرآن وعده غلطه او دروغژنه ده ، نعوذبالله من ذلک .

(۲) چه هر کله د قرآن صحیح تعلیم او حقیقی روح د ډیرو زمانونه غائب دې ، نو اوس څوارلس کاله پس مودودی صاحب ته د قرآن صحیح علم اودهغه حقیقی روح دکوم ځائ نه ملاؤ شو ؟ چه هرکله څوارلسو کالو پورې لویو لویو مشهورمفسرینو ، محدثینو او ائمه دین قرآن باندې پوهه نه شو نو نن د مودودی صاحب یاد بل چا په قرآن پیژندلو باندې څنګه اعتماد اوکړئ شی ؟ نتیجه داچه د قرآن او د اسلام په صحیح ترجمانئ باندې د چا رایه هم قابل د اعتماد نه ده ، لهذا داسې قرآن او اسلام ته سلام ، نعوذبالله من ذلک .

(۳) چه هر کله ترننه پورې امتِ مسلمه د مفهومِ قرآن د حفاظت نه مجرمانه غفلت کښې مبتلا وو یا عمداً د مفهومِ قرآن په تحریف کښې مصروف وو نو د داسې مجرم ، بددیانت او دښمنانِ قرآن په ذریعې سره د رارسیدلی شوی الفاظ د قرآن صحت څنګه قابلِ اعتماد کیدلې شی ؟ پس د قرآن مفهوم سره متعلق د مودودی صاحب عقیده عدمِ حفاظت باندې لازم راځی چه معاذالله د قرآن الفاظ هم محفوظ نه دی .

هم دغه شان هم هغه وسائطو سره رارسیدلی احادیث او پوره اسلام به مشکوک ناقابلِ اعتماد وګرځی ، الله تعالی دې د شوقِ اجتهاد د فتنو نه د امتِ مسلمه حفاظت وکړی ، آمین ،

اصول حدیث (د دوئ په نیزد) یوه افواه ده او بې فائدې دی

اوس د حدیثو تخریب په زړه مضبوطولو سره واورئ ، فرمائی :

« اصولِ روایت لره خو پریږدئ چه دې دورِ جدید کښې مخکینو وختونو افواه او بیهوده خبرې څوک اوری » (ترجمان القرآن جلد ۱۴ عدد ۲ ص ۱۱۱)

او واورئ ! « ستاسو په نیز هرهغه روایت لره حدیثِ رسول پیژندل ضروری دې چه هغې لره محدثین د سند په لحاظ سره صحیح وګرځوی لیکن زمونږ په نیز دا ضروری نه دې»

او بیا فرمائی : « د دین فهم چه مونږ ته حاصل شوې دې دهغې لحاظ هم وکړئ شی اود حدیث هغه مخصوص روایت چه کومې معاملې سره متعلق دې هغه معامله کښې قوی ترذرائعو سره چه کوم سنت سره ثابت وی مونږ ته معلوم وی په هغې باندې دې هم نظر واچولې شی ، علاوه ددې نه

نور هم زيات ډير اړخونه دی چه دهغې لحاظ کولو نه بغير مونږ د يو حديث نسبت نبی کريم صلی الله عليه وسلم ته کول صحيح نه ګڼو» (رسائل ومسائل ص ۲۹۰ ج ۱)

لره د تخريب د جذبې اندازه ولګوئ چه جليل القدر محدثين او ائمه حديث چاچه د حديثو په تنقيح اوتنقيد ، صحيح اوسقيم په تميز کښې عمرونه صرف کړه دچا د حافظې چه دا حال وو چه تر اسونو پورې ورته نسب نامې يادې وې ، دهرراوی د ولادت نه واخله ترمرګه پورې مفصل حالات نه صرف هغوی سره محفوظ وو بلکه ژبنی ورته ياد وو . هغوی اصولِ روايت او رواة حديث باندې بې شميره غټ کتابونه ليکلی دی اوډ ډيرو کلونو نه پس دهغوی د ځوانئ يا د بوډهاوالی په ورځو کښې صرف د هغه خپو کتلوسره اوپيژندلو ، امام ترمذی په آخری عمر کښې نابينا شوې وو په اوښ باندې سوريدلوسره ئې تشريف وړو ، لاره کښې يوځائ باندې يې سرټيټ کړو ، خادم د سرټيټولو د وجه پوښتنه وکړه نو وې فرمائيل چه دلته يو داسې ونه ده چه د هغې څانګې را زوړنده دی او په سورلئ باندې سپور تن سره لګی ، عرض ئې وکړو چه دلته خو داسې څه ونه نشته . وې فرمائيل چه اوښ دلته ودروه اود نزدې خلقو نه پوښتنه وکړه . که چرته داسې ونه دلته نه وه نو ثابته به شی چه ځما ذهن کمزورې شوې ده آئنده به حديث بيانول پريږدم ، چنانچه تحقيق کولو باندې معلومه شوه چه واقعةً يوزمانه کښې دلته ونه وه نو بيا وړاندې روان شو ، دهغه حضراتو د محيرالعقول واقعاتو شميرل معتذره دی ، بيا د حديثو په معرفت کښې يو اهم امر يعنې فراستِ ايمانی او قربِ بارګاهِ الهی په هغوی کښې دکومې درجې وو ؟ دا حضرات د تديّن او د تقوىٰ مجسمې وې دهغوی عبادات د ملائکو دپاره باعث د پسنديدلو وو . دهغوی تمامتر کوششونه او د قربانيانو د قلم په خوزيدلوسره ختم کړه اودهغوی په مقابله کښې ئې خپل نفس لره اودرولو . فرمائی زمونږ په نيز د محدثينو تصحيح لره قبلول ضروری نه دی . بلکه مکتب کښې وئيلو سره چه مونږ د دين فهم حاصل کړې دې هغه به د حديثو د صحت او سقم معيار وی ، نورهم ډير اړخونه دی چه دهغې اظهار به وخت په وخت کيږو ،يعنې د کوم حديث زد چه دهغوی په نظرياتو باندې اوغورځيږی دهغې رد کولو دپاره فوراً څه وصول وضع کولې شی . اوس اوفرمائې چه په دوی کښې اومنکرينِ حديث کښې څه فرق دې ؟ منکرينِ حديث هم د هرحديث انکار نه کوی بلکه هغوی د خانه وضع کړئ شوؤ اصولوسره حديث لره تلی دهغې مطابق وی نو قبلوی اوکه نه نه يې قبلوی ، د مودودی صاحب په نظر کښې چه کوم حديثونه صحيح دی لږ دهغې مقام هم واورئ:

نحن رجال وهم رجال

فرمائی احاديث د يوڅوانسانانو نه يو څو انسانانو پورې رارسيدلی راروان دی دهغې نه زيات نه زيات که چرته يو څيز حاصليږی نو هغه ګمانِ صحت دې نه علم يقين» (ترجمان القران جلد ۲۶

دد ۳ص ۲۶۷)

مطلب داچه اول خو حدیث نه څه خاص خبره نه ثابتیږی، زیات نه زیات که چرته څه ثابتیږی نو څه گمانِ صحت کیدلې شی یعنې څه خیال کیدلې شی چه شاید دا حدیث صحیح وی هغه هم هله چه حدیث نه د څه ثابتولو څه زیات کوشش وکړې شی. الفاظ «زیات نه زیات» قابلِ توجه دی. که چرته په یو بې سنده روایت کښې صحابه کرامو رضی الله عنهم باندې د نصوصِ صریحه اود اجماعِ امت خلاف الزام لګولې شوې وی اودهغوی توهین کړئ شوې وی نو دا روایت ضرور واجب القبول او واجب التشهیردې. لږ وړاندې لاړ شئ. د صحیح بخاری ډیو صحیح مرفوع متصل حدیث باره کښې فرمائی: «دا مهمل افسانه دې» (رسائل ومسائل ج۲ ص ۳۲ طبع سوم)

حالانکه د امت اجماعی فیصله ده چه ((اصح الکتب بعد کتاب الله صحیح البخاری)) د امام بخاری د قوتِ حافظې، تدیّن اوتقویٰ او فنِ حدیث کښې د مهارت تفصیل بیانولو نه موقع ده نه ضرورت. ددې وجه نه چه هغه ټوله دنیا پیژنی چه دوی د قبولِ روایت دپاره ډیر سخت شرائط لګولی دی. د راوی د مروی عنه نه چه ترکومه پورې لقاء وسماع دهغه په نیز ثابته نه شی هغه وخته پورې روایت قبلوی نه اګرچه د دواړو زمانه یو وی اود لقاء او سماع امکان هم وی د امام مسلم په شان امام بخاری باندې ددې وجه نه ناراضه دې چه هغوی قبولِ روایت کښې دومره سخت قیود ولې لګولی دی؟ بیا قوتِ ضبط اود عدالت د اعلیٰ مقام اود تنقید اوتنقیح د اعلیٰ معیارسره دا معمول وو چه د هرحدیث لیکلو نه وړاندې ئې غسل کولوسره دوه رکعته د استخارې مونځ ادا کولو. په هر حال دا خو امام بخاری دې د مودودی صاحب تخریبی منجنیق خو انبیاءِ کرامو علیهم السلام او صحابو رضی الله عنهم پورې ونه بښل.

د جماعتِ اسلامی نه سوا باقی ټولې طریقې غلطې دی

«حنفی، سنی، دیوبندی. اهلحدیث. بریلوی. شیعه وغیره د جهالت پیداوار دی»

(خطباتِ مودودی ص ۱۲۸)

یو ځائې د ټول امت تخریب کولوسره فرمائی:

«زمونږ ایمان دې چه ددې یو دعوت او طریقِ کار نه سوا نور ټول دعوتونه او طریقې سراسر باطلې دی» (ترجمان القرآن جلد ۲۶عدد ۳ ص ۱۱۱)

یعنې د جماعتِ اسلامی د طریقې نه سوا باقی ټولې طریقې باطلې او غلطې دی.

جماعتِ اسلامی څه غواړی؟

تخریب خو تخریب دې: دخپلې طریقه کار خپله وضاحت کوی او وایی:

« د تخریبی تنقید نه بغیر هغه الفت نه شی لرې کولې چه خلقو ته رائج الوقت تخیلات او د عمل په طریقوسره طبعی طور باندې کولې کیږی ، لهذا د تخریب نه بغیر یاناکافی تخریب سره د نوی تعمیرنقشه پیش کول سراسرنادانی ده . » (ترجمان القرآن جلد ۱۴ عدد ۲ ص ۱۳۴)

آیا د دومره واضحه او صریح عبارت نه پس چاته په دې کښې څه شبهه باقی پاتې کیدلې شی چه جماعت اسلامی څه غواړی ؟ ما وړاندې عرض کړی دی چه دهغوی تمام ترکوششونه او هلو ځلو مطلب دادې چه د ټول امت د تخریب نه پس دخپل جدیدِ اسلام نوې تعمیر وکړی .

د مودودی مذهب

یو بل مقام باندې فرمائی :

« زه نه مسلکِ اهلِ حدیث لره دهغې ټولو تفصیلاتو سره صحیح پیژنم اونه د حنفیت یا شافعیت پابندیم » (رسائل ومسائل جلد ۱ ص ۲۳۵)

اوس د پوښتنې قابل خبره داده چه بیا نو ته څه ئې ؟ تقریباً دویمه دریمه صدئ هجری کښې اهلِ حق کښې د فروعی او جزئی مسائلو په حل کولو کښې د اختلافِ انظار پیشِ نظر پنځه مکاتبِ فکر قائم شو یعنې مذاهبِ اربعه او اهلِ حدیث ، دهغه زمانې نه واخله ترننه پورې هم هغه پنځو طریقو کښې حق لره منحصرګڼلې کیدلو ، مګراوس د څوارلسو کالو نه پس دا جدیدحق په معرضِ وجود کښې راغلو چه په هغه پنځو کښې دچاسره هم وابسته نه دې بلکه دهغه پنځو تخریب کوی . دخپل ځان نه سوا تمام ترنظریات او د مسلمانانو د جمله جماعتونو خیالات او طریقۀ کار لره باطل ګڼی . اوس سوال داکیږی چه ددې جدیدِ اسلام اصول ، فروع ، قواعد ، ضوابط ، آئین ، دستور ، کتابونه ، مصنفین ، دتعلیم اوتعلم مدارس ومکاتب او ددې اسلام حامل او محافظ کسان څوارلسو کالو پورې چرته وو ؟ ددې نه وړاندې دنیا کښې مکاتب ومدارس ، تصانیف او اصول وضوابط او پوره نظامِ اسلام خو دهغه خلقو په لاس کښې وو چه (معاذالله) سراسرغلطئ باندې وو . نوداسې اسلام باندې څنګه اعتماد کیدلې شی ؟ چه دهغې څوارلسو کالو پورې یو صحیح محافظ پیدا نه شو او د هغې اصول ، ضوابط ، مدارس ومکاتب ، تصانیف وعلماء په وجود کښې رانه غلل . اوس د جدیدِ اسلام د تدوین صرف هم دوه لارې کیدلې شی ، یو داچه دا جدیدِ اسلام په حقیقت کښې تجدید دې دهغه قدیم اسلام چه څوارلس کاله وړاندې دې دنیا ته راغلې وو نو دې باندې به دا اشکال کیږی چه مودودی صاحب ته د څوارلسوکالو وړاندې اسلام علم څنګه اوشو ؟ چه هرکله هغې باندې پوهیدلو والا څوک په دنیا کښې تیرشوې نه دې ، دویمه لاره دا کیدلې شی چه بالکل هم جدیدِ اسلام مدون کړئ شی چه مخکښې اړو په وجود کښې راغلې نه وی نو په دې کښې څه اشکال نشته دې مګر یاد ساتئ چه د داسې جدیداسلام څومره عالیشان

تعمیراتو لره د قدیم اسلام معمارانو په کنډرونو کښې بدل کړی دی . شعر:

چراغے راکه ایزد بر فروزد ہر آنکس تف زند ریشش بسوزد

تقلید د گناه نه هم بدتر دې

یوه بله تخریبی فتوی واورئ :

« ځما په نزد صاحبِ علم سړی د پاره تقلید ناجائز او گناه بلکه ددې نه هم سخت ځیز دې »

(رسائل ومسائل جلد ۱ ص ۲۴۴)

ددې نه وړاندې ص ۲۴۰ باندې ئې وضاحت کړې دې چه اهلحدیث هم مقلد دی . غوروکړئ چه د ټول امت محدثین ، ائمه دین ، مصنفین ، فقهاء ، علماء ، صوفیاء او بزرگانِ دین چه په هغوی کښې اهلحدیث هم داخل دی دا ټول په ټوله د گناه نه بدترځیز کښې مبتلاء دی بلکه صحابه کرامو رضی الله عنهم کښې هم کم علم والو حضراتو د زیات علم والو تقلید کولونو د دوی په نزد (معاذالله) هغوی هم مسلمانان نه دی دگناه نه سخت خو صرف کفر کیدلې شی تعجب دې چه دلته د صراحةً کفر فتوی لگولو جرات ولې اونه شو ؟ حالانکه په نورو مواضعو کښې ددې تصریح کوی چه د دوی نه سوا په دنیا کښې ځوک مسلمان نشته .

د نوی اسلام جوړول

د ټول امتِ مسلمهَ د تخریب نه پس اوس د نوی اسلام تعمیر پیش کیږی :

« اسلام بغیر د جماعت نه نشته او جماعت بغیر د امیر نه نشته » (دجماعتِ اسلامی ړومبنئ اجتماع ص ۱۴)

لهذا ترځوپورې چه تاسو په جماعتِ اسلامی کښې داخل شوی نه ئې مسلمان کیدلې نه شئ ، اسلام بغیر د جماعت نه نشته او جماعت بغیر د امیر نه نشته ، دریمه مقدمه محذوف منوی ده چه هغې لره د بیرونی خلقو په نسبت ارکانِ دولت زیاته پیژنی . اوس د امیر مقام واورئ :

د امیر مقام

فرمائی : « د بعضې مقامی جماعتونو ارکان مقامی امیر ته د صدرِ انجمن نه زیات څه اهمیت نه ورکوی هغوی ته پیژندل پکار دی چه هر کله هغوی پخپل مینځ کښې یو کس لره غوره گڼلو سره صاحبِ امر منتخب کړو نو هغوی باندې واجب ده چه په معروف کښې دهغه اطاعت وکړی او دهغه نافرنائ لره گناه وگڼی . » (ترجمان القرآن جلد ۲۲عدد۳ ص ۱۲۵)

د جماعتِ اسلامی په دستور کښې هم دا ماده موجود ده چه « امورِ شرعیه کښې د امیر رائې

واجب القبول ده » خیال وکړئ چه د یو صحابی یا د امام تقلید خو ګناهِ کبیره بلکه کفر دې اود جماعت اسلامی د امیر تقلید فرض دې دهغوی په دستور کښې یوه ماده دا هم ده چه «د حضور صلی الله علیه وسلم نه سوا چا لره هم د تنقید نه اوچت مه ګڼئ او د چا هم په ذهنی غلامئ کښې مبتلا مه شئ . » اولاً خو د توهین په غرض سره تقلید لره ذهنی غلامئ سره تعبیرورکوی حالانکه غلامئ او تقلید کښې د زمکې او آسمان فرق دې . ثانیاً صحابه کرامو رضی الله عنهم لره د تنقید نه اوچت ګڼل او د هغوی تقلید جائز نه دې مګر امیرِ جماعت باندې د تنقید اجازت نشته دې . دهغه اطاعت ضروری . تقلید فرض او نافرمانی ګناه ده ددې جواب اود جواب الجواب ددې تحریر په آخرکښې اوګورئ :

تقلید او غلامئ کښې فرق

غلامئ کښې د اطاعت تعلق د مالک د ذات سره متعلق کیږی برابره خبره ده که په هغه کښې یو صفت هم د کمال نه وی بهرحال دهغه هرحکم د غلام دپاره واجب العمل وی ددې په عکس تقلید د کمالِ علم اودفضل په بناء باندې کیږی . نیز غلامئ کښې د امراونهی صدور د مالک د طرف نه ګڼلې کیږی په خلاف د تقلید چه په هغې کښې د حکم صدور د الله تعالی اود رسول صلی الله علیه وسلم نه اودهغې ظهور د مجتهدینو نه کیږی یعنې مجتهد پخپله حکم نه ورکوی بلکه د شریعت د حکم ناقل دې.

حکمت عملی

رسول الله صلی الله علیه وسلم خو دیو مصلحت په بناء باندې محض خپلې رائې سره د حکمِ خداوندی بدلولو مجاز نه دې مګر امیرصاحب د حکمتِ عملئ په عنوان سره دین کښې د مستقل باب اضافه کولوسره د قرآن اوحدیثو چه کوم حکم لره غواړی بدلولې شی ، حرام لره حلال او حلال لره حرامولې شی چنانچه د یو مقدس شخصیت یا مقدس ځائ سره د ملابست د وجه نه کوم یو څیز لره مقدس ګڼل دهغوی په نزد شرک دې مګر پاکستان کښې جوړیدلو والا غلافِ کعبه چه هغې ته تراوسه پورې د ملابست شرف حاصل شوې نه وو هغې ته د حکمتِ عملئ لاندې د جماعتِ اسلامی ذمه دارانو په نګرانئ کښې خلقو سجدې وکړې حکمتِ عملئ د شرک په شان جرم لره هم جائز جوړکړو . دهغې بدله هم په دنیا کښې ملاؤ شوه چه هغه غلاف د ملابستِ کعبې نه محرومه پاتې شو . حکومت سعودیه ته چه د دین سره ددې استهزاء علم اوشو نوخانه کعبه باندې دې غلاف اچولو نه بند کړه . د مودودی صاحب په ټولو کوششونو باندې اوبه توئ شوئ او خوشحالی په غم سره بدله شوه ، هم دغه شان مودودی صاحب « انتخابی کوشش » ص ۳۲ فرمائی

« صدرمملکت سړې کيدل پکار دی ځکه چه قرآن وائی «الرجال قوامون علی النساء » او ترجمان القرآن کښې فرمائی :

« د احاديثِ نبوی له مخې ، سياست او ملک داری د ښځې د دائرهٔ عمل نه خارج دې »

‹ترحمان القرآن ص ۱۱ بابت ستمبر سنه ۱۹۵۲ء›

مودودی صاحب د ښځې صدرِ مملکت نه کيدلو سره متعلق د قرآن او حديثو پخپله صراحت نقل کولو سره د ۱۹۶۵ء په صدارتی انتخاباتو کښې د فاطمه جناح حمايت وکړو اود حکمت عملئ د خانه جوړشوی قانون لاندې ئې د قرآن اود حديث قانون صريح مخالفت وکړو ، پورته مونږ د ټول امت د تخريب عزائمو سره متعلق صريح عبارات پيش کړی دی ، اوس دهغې يو څو مثالونه پيش کؤو :

‹۱› مودودی صاحب او ارکانِ اسلام

د ټول امت په دې باندې اجماع ده چه مونځ ، روژه ، حج ، زکوٰة وغيره عبادات دين کښې اصلِ مقصود دی .او حکومتِ اسلاميه ددې مقصود د تحصيل ذريعه دې مگر مودودی صاحب ددې اجماعی عقيدې بالکل برعکس ددې قائل دې چه د دين اصل مقصد حکومتِ اسلامی قائمول دی او عبادات ټول په ټوله ددې مقصد د حصول ذريعې دی ‹خطبات ص ۲۲۷› ددې نا آشنا تحقيق نتيجه ښکاره ده چه اسلامی حکومت قائميدلو نه پس د مونځ ، روژې وغيره عباداتو هيڅ ضرورت نشته دې ، چه هرکله مقصد پوره شو نود ذرائعو څه حاجت دې ؟

‹۲› مودودی صاحب او مرکزِ اسلام

مودودی صاحب د کعبة الله خادمانو لره د بنارس اود هردوار پنډت گڼی ،

‹خطبات مودودی ص ۳۰۲›

‹۳› مودودی صاحب او ږيره

ږيرې سره متعلق د حضور صلی الله عليه وسلم حکم دې چه « ږيره لويه وئ › او د ټول امت په دې باندې اجماع ده چه ږيره د يو موټی نه کمول حرام دی مگر مودودی صاحب د ږيرې کټکولو د جواز فتویٰ ورکولوسره د ټول امت تخريب وکړو ددې نه هم زيات ددې وئيلو جرات کوی چه په حديث کښې صرف د ږيرې ساتلو حکم دې ، څومره چه هم وساتلې شی حديث باندې عمل کيږی ، دا قصداً د حضورصلی الله عليه وسلم په ذاتِ گرامی باندې ښکاره بهتان دې ، په يو حديث کښې هم دانشته چه ږيره ساتئ چه هرڅومره وی ، بلکه احاديثو کښې « ږيره لويه وئ ، پريږدئ ، زياته کړئ» په شان الفاظ دی ، څومره جرات دې چه د «من کذب علی متعمداً فليتبوا مقعده من النار» «يعنی چاچه په مابانديې دروغ وتړل دهغه ځائ جهنم دې » ئې هم پروا ونه کړه .

(۴) مودودی صاحب او زکواة

د زکواة او صدقاتو په باره کښې قرآن مجید کښې حکم دې چه فقراء او مساکینو لره مالکان جوړکړئ او په دې باندې د ټول امت اجماع ده چه بغیرد فقیر د تملیک نه زکواة او صدقات واجبه نه ادا کیږی. ګر مودودی صاحب د ټول امت خلاف فرمائی چه زکواة، صدقهٔ فطر اود قربانئ د څرمنو رقم زمونږ په قبضه کښې راتلل کافی دی، بیا خواه په هغې سره مونږ شفاخانې چلاؤو یا ډاکټرانو ته تنخواګانې ورکړو یا موټرې واخلو یا تعمیراتو باندې صرف کړو یا یې په انتخاباتو ولګوو، مګر واضحه دې وی چه داسې نه صدقهٔ فطر ادا کیږی نه د چا زکواة ادا کیږی نه د قربانئ د څرمنو د رقم تصدقِ واجب ادا کیږی.

(۵) مودودی صاحب او جمع بین الاختیین

دوو خویندو لره نکاح کښې د جمع کولو حرمت په قرآن کریم کښې صریح دې او په هغه منصوصِ قرآنی باندې د ټول امت اجماع ده مګر مودودی صاحب اودهغه مقلدین چه د تخریبِ امت بهانې لټولو کښې مهارت لری هغوی ته په دې مسئله کښې یو بهانه هم په لاس رانغله نو یو مفروضه ئې پخپله جوړولوسره په صورت د استفتاء پیش کړه چه بهاولپور کښې دوه خوریانې دی چه یوبل سره نښتې دی دهغوی د نکاح څه صورت کیدلې شی؟ دهغې په جواب کښې مودودی صاحب د قران کریم د صریح حکم اود اجماعِ امت خلاف دهغه دواړو خوریانو هم د یو سړی سره د نکاح د جواز فتوی ورکړې ده. (ترجمان القرآن نومبر ۱۹۵۴ء ص ۱۲۲) حالانکه په تحقیق سره معلومه شوه چه بهاولپور کښې داسې جیلکئ نښته دې.

(۶) مودودی صاحب او متعه

د متعې په حرمت باندې د قرآن حکیم نصوصِ صریحه موجود دی اود امت اجماع ده بلکه د محققینو نظریه خو داده چه اسلام کښې متعه مروجه دیو ساعت دپاره هم حلاله شوې نه ده مکه کښې د نازل شوی صریح آیات خلاف مدینې ته رسیدلوسره اجازت څنګه ملاؤ شو؟ د کومو احادیثو نه چه عارضی طور دیوڅو ورځو دپاره جواز مفهومیږی دهغې نه متعه مروجه مراد نه ده بلکه نکاح بمهرِقلیل باضمارنیت فرقت مراد دې. دا اجازت هم وروستو منسوخ شو. بهرکیف د ټول امت اود قرآن د نصوصو خلاف مودودی صاحب ترجمان القرآن بابت اګست سنه ۱۹۵۵ء کښې د ضرورت په وخت کښې د متعی د جواز فتوی شائع کړه، بیا چه کله په دې باندې د څلورو طرفونو نه د ملامته کولو ږومبئ مضمون کتلوسره دا فیصله کولې شی چه هغوی دا مضمون د

اهلِ سنتو او شیعه ګانو په مینځ کښې د محاکمې په طور باندې تحریرکړې دې ، د راقم الحروف په علم کښې د جماعتِ اسلامی داسې خلق دی چه د مودودی صاحب پانه بدلولو نه وړاندې بالاجماع د حرامې متعې بعضې ائمو نه جواز ثابتولو کښې مصروفه وو .

(۷) مودودی صاحب او دجال

حضورصلی الله علیه وسلم د قیامت نه وړاندې د خروجِ دجال پیشن ګوئی ورکړې ده دهغه پیشن ګوئ په صدق باندې د پوره امت اجماع ده ، یو مسلمان ته هم د حضورصلی الله علیه وسلم په صدق کښې شبهه خو څه کوې هغه ددې وسوسه راوړلولره هم کفر ګنی مګر د مودودی صاحب شوقِ تخریب کښې ګستاخی وګورئ :

رسائل ومسائل صفحه ۵۵ تا ۵۷ کښې مزاحیه انداز کښې یی د حضوراکرم صلی الله علیه وسلم دهغه پیشن ګوئ تکذیب کړې دې ، لږ ددې مجددِ اسلام د قوتِ استدلال هم اندازه ولګوئ رسائل ومسائل کښې فرمائی چه : ((دیارلس نیم سوه کاله تیریدلو باندې هم دجال ښکاره نه شو)) په دې دهغه حقیقت ښکاره شو ، سبحان الله ، څنګه دلیل دې ، که چرته شیطان هم دا دلیل انکارِ قیامت سره متعلق هم القاء کړو نو مودودی صاحب به وائی چه وموکتل چه څوارلس کاله تیریدلو باندې هم قیامت رانغلو ، په دې سره ثابته شوه چه د قیامت خیال محض افسانه ده او آیت ((**اقتربت الساعة**)) هم دهغه افسانه ویونکواختراع ده .

(۸) مودودی صاحب او تقیه

مودودی صاحب تقیه کښې د حیرانتیا نه ډک کردار ادا کړو چه لفظ تقیه کښې هم د تقیه نه کار اخستلوسره دهغې دپاره ئې د ((حکمت عملی)) جدید اصطلاح وضع کړه بیا جوازِ تقیه باندې ئې د استدلال دپاره حضور صلی الله علیه وسلم باندې افتراء تړلوسره دحضورصلی الله علیه وسلم توهین وکړو ، ترجمان القرآن بابت دسمبر سنه ۱۹۵۶ ء کښې د حکمت عملی (تقیه) ثبوت داسې پیش کړو ، حضورصلی الله علیه وسلم د حکمتِ عملئ لاندې د قرآنی مساواتو خلاف د ((الائمه من القریش)) فیصله اوفرمائیله :

قابل غور او فکر

لاندینی عقائد د د شیعه ګانو د مذهب شعار او مابه الامتیاز دی :

(۱) تخریبِ قرآن

(۲) بغضِ صحابه رضی الله عنهم

(۳) سلف صالحینو لره ګمراه ګرځول او هغوی لره دملامته کولو هدف جوړول .

(۴) متعه
(۵) تقیه

مودودی صاحب په دې پنځو عقیدوکښې د شیعه ګانو سره متفق دې . د مودودی صاحب د عبارت نه دهغه عقیدهٔ تحریف قرآن معنوی صراحةً او تحریفِ لفظی لزوماً مونږ پورته ثابته کړې ده ، د متعې په مسئلې باندې د څلورو طرفونو نه د اعتراضونو باران وشو نو تقیهٔ ئې هغه تاو راتاو کړه او تقیه کښې ئې هم داسې تقیه وکړه چه دهغې نوم ئې بدلولو سره حکمتِ عملی کیښودلو ، شیعه مذهب کښې تقیه د اسلام دومره ضروری رکن دې چه بدونِ تقیه اسلام قبول نه دې ، هم ددې وجه نه مسلمان د امام شاته صفِ اول کښې د شیعه مونځ کول ثواب کښې د حضورصلی الله علیه وسلم شاته د مونځ کولو برابر دې چه هرکله هم ددې قسم پاخه تقیه باز شیعه ګانو تعداد ۳۱۳ شی نو امام مهدی به د غار نه راؤځی. (حوالجات د بنده رساله حقیقتِ شیعه کښې اوګورئ)

دمودودی صاحب پاسنو عقیدو لره کتلو سره دا شبهه کیږی چه چرته تاسو هم هغه ۳۱۳ کښې خو نه ئې؟ ، بعض قابلِ اعتماد ذرائعو سره انکشاف شوې دې چه د مودودی صاحب کتاب «خلافت وملوکیت » د مشهورشیعه مطهرعلی د عربی کتاب « منهاج الکرامه ومعرفة الامامه » ترجمه ده .

مودودی صاحب د شیعه ګانو د پیشوایانو په نظرکښې

(۱) شیعه ماهنامه پیامِ عمل لاهور دسمبر ۱۹۲۳ء کښې د عنوان « آیا صحابه معیارِ حق دی » لاندې د دستورجماعتِ اسلامی هغه ماده چه په هغې کښې د صحابه کرامو رضی الله عنهم معیارِحق نه کیدلو بیان دې پیش کولو سره لیکلی دی:

« داخومونږ هم وایو اوهم دا زمونږه د ټولو نه لوئ جرم ګڼلې کیږی » (پیام عمل ص ۱۱)

بیا د عنوان « صحابه مرجع نه دی » لاندې صحابه کرامورضی الله عنهم سره متعلق د مودودی صاحب یو عبارت ترجمان القرآن نومبرسنه ۱۹۲۳ء نه نقل کولو سره لیکلی دی:

« بیا شیعه ولې قابل د وژلو ګڼلې کیږی» ، (پیام عمل)

(۲) تهران کښې شیعه ادارې د مودودی صاحب دکتابونو فارسی ترجمې چهاپ کوی

(۳) د خمینی علانیه کفر ، د صحابه کرامو رضی الله عنهم سره انتهائی بغض اوعداوت اودهغوی په شان کښې ډیرې سختې ګستاخیانې چا باندې پټې نه دی . هغوی خپلو کفریاتو لره د تقیې په ذریعې نه پټوی بلکه دخپلو کتابونو په ذریعه یې ټوله دنیا کښې شائع کوی

د داسې زندیق سره د مودودی صاحب د زړه مینه ، ژوره دوستانه او ډیر مستحکم روابط اوتعلقات هم څه پټه خبره نه ده . پخپله دهغه خوئ اود جماعت نور رهنما، دهغوی پخپل مینځ

کښې ژوره دوستانه ډیرپه فخرسره بیانوی ، د اخبارو او د مستقل کتابونو په ذریعې ښه ښکاره کوی ، دا حقیقت د روښانه ورځې په شان ښکاره او ټوله دنیا کښې داسې مسلم او مشهوردې چه دهغې د اثبات دپاره شواهدپیش کولو هیڅ حاجت نشته دې ، خوبیا هم عالم دنیا نه بې خبره حضراتو دپاره د مودودی صاحب د صاحبزاده ډاکټراحمد فاروق شهادت نقل کولې کیږی:

«د ټولو نه وړاندې ماته د ایران د سفیر ټلیفون را رسیدلې وو ، هغه پیشنهاد کړې وو چه هغه مږی لره لاهور ته د رسولو ټولو انتظاماتو کولو ته تیار دې ، مونږ د علامه خمینی اود ایرانی سفیر او د ایرانی عوامو شکرگزار یو ، د علامه خمینی سره د مودودی صاحب جور تعلقات وو ، علامه خمینی په ۱۹۵۰ء کښې دمولانا مرحوم د ډیرو کتابونو فارسی ترجمه کولوسره هغې لره دخپلې مدرسې په نصاب کښې شامل کړی وو ، ۱۹۵۳ء کښې هغوی د حج په موقع باندې مکه کښې د مولانا مرحوم سره ملاقات وکړو ، که چرته د ایرانی سفیر تعاون حاصل کړې وې نو په تهران کښې دجنازې مونځ شوې وو چه په هغې کښې علامه خمینی هم شرکت کړې وې » «روزنامه جنگ ، ۲۸ستمبر ۱۹۷۹ء»

نور زیات جوش را وستلو والا انکشافات لاندې کتابونو کښې وگورئ:

(۱) الشقیقان ، المودودی والخمینی ، المجلس العالمی لصیانة الاسلام کراتشی الباکستان.

(۲) دوه ورونه ، ابوالاعلی مودودی او امام خمینی ، عالمی مجلس تحفظ اسلام کراچی پاکستان.

(۳) سفرنامه ایران ، سیداسعد گیلانی مکتبه اردو ډائجست.

(۴) انقلاب ایران ، سیداسعد گیلانی.

مودودی صاحب او اعتزال

د اهلِ سنتو ټول مسلکونه په دې باندې متفق دی چه د ایمان او کفر په مینځ کښې هیڅ درجه نشته ، هرانسان یابه مسلمان وی یا به کافر ، د اهلِ سنت خلاف صرف معتزله ددې قائل دی چه انسان د ایمان او کفر په مینځ کښې معلق کیدلې هم شی بعینه هم دا عقیده د مودودی صاحب ده لکه چه دوی لاهوری مرزائیانو لره هم د ایمان او کفر په مینځ کښې زوړنده کړی دی حالانکه د ټولو اهلِ سنتو نه علاوه اهلِ بدعت او شیعه پورې هم د دوی په کفر باندې متفق دی.

د مودودی صاحب د تحریرعکس په ائنده صفحه باندې وگورئ

د مودودي صاحب لاندې خط ويلو سره فيصله وکړئ چه دې اهل سنت دې اوکه معتزلي دې

مودودی صاحب کی مندرجہ ذیل تحریر پڑھ کر فیصلہ کیجئے
کہ یہ اہلِ سُنّت ہیں یا معتزلی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

فون نمبر ۲۰۰۷

جماعت اسلامی پاکستان

۵-اے ذیلدار پارک اچھرہ لاہور

حوالہ 227/2

تاریخ 9.1.68

محترمی و مکرمی السلام علیکم و رحمۃ اللہ

آپ کا خط ملا۔ مرزائیوں کی لاہوری جماعت کفر و اسلام کے درمیان معلق ہے۔ یہ نہ ایک مدعی نبوت سے بالکل برأت ہی ظاہر کرتی ہے کہ اس کے افراد کو مسلمان قرار دیا جا سکے۔ نہ اس کی نبوت کا صاف اقرار ہی کرتی ہے کہ اس کی تکفیر کی جا سکے۔

خاکسار
غلام علی
معاون خصوصی مولانا سید ابو الاعلی مودودی

یہ جواب میری ہدایات کے مطابق ہے

ابو الاعلی

آیا مودودی صاحب مذهبِ اهلِ سنت باندې دې ؟

الله تعالی سورهٔ حشرکښې دمهاجرینو او انصارو رضی الله عنهم د خیر د ذکر نه وروسته آئنده قیامته پورې د راتللو والا مسلمانانو حال بیانوی چه ؛ « هغوی د خپلو اسلافو دپاره د مغفرت دعاء اودهغوی سره د بغض نه د حفاظت دعاکوی » اود حضورصلی الله علیه وسلم ارشاد دې چه «ځما د صحابو په باره کښې د الله نه وه ویریږئ ، الله نه وه ویریږئ ، ځما نه پس په هغوی باندې طعن مه کوئ ، ځکه چه چا د هغوی سره محبت وکړو ځماد محبت د وجه نه ئې وکړو ، اوچاچه دهغوی سره بغض وساتلو ځما سره د بغض د وجه نه ئې وساتلو . اوچاچه هغوی ته تکلیف ورسولو هغه ماته تکلیف را ورسولو هغه الله تعالی ته تکلیف ورسولو هغه دهغه د ګرفت نه څه لرې نه دې» . (جمع الفوائد ص ۴۹۱ج ۲)

حضرت عبدالله بن عمررضی الله عنه د حضوراکرم صلی الله علیه وسلم نه روایت کوی چه کله تاسو ځما صحابه کرامو ته بد وردو وئیلو والا وګورئ نو تاسو داسې وه وایئ چه ستاسو په بدو باندې دې د الله تعالی لعنت وی» . (ترمذی ص ۵۴۹ج۲)

تفسیرِقرطبی سورهٔ فتح کښې داحدیث منقول دې چه چا صحابو رضی الله عنهم ته بدې ردې اووئیلې په هغې باندې د الله تعالی اود ملائکو او دټولو خلقو لعنت . الله تعالی به د قیامت په ورځ باندې نه دهغه توبه قبلوی او نه فدیه ـ اهـ ، ددې اراشاداتو او ددې مضمون د ډیرو آیتونو او احادیثو په بناء باندې د ټولو اهلِ سنتو اجماع ده چه د ټولو صحابو رضی الله عنهم سره مینه فرض ده ، او په هغوی کښې یوته هم د بدو ردو وئیلو والا ایمان په خطره کښې دې ، یوڅو تصریحات نور هم وګورئ :

(۱) شرح عقائد نسفی کښې د اسلام یو عقیده دا هم لیکلې ده چه د صحابه کرامو رضی الله عنهم ذکر بغیر له خیرنه په بل څه سره مه کوئ .

(۲) علامه سیدجرجانی فرمائی چه د ټولو صحابو رضی الله عنهم تعظیم او هغوی باندې د اعتراض نه احتراز واجب دې ، ددې وجه چه الله تعالی په قرآن کریم کښې په ډیرو ځایونو کښې دهغوی مدح او ثناء کړې ده ، او حضورصلی الله علیه وسلم د هغوی سره محبت لرلو ، او دوی صلی الله علیه وسلم په ډیرو احادیثو کښې دهغوی تعریف کړې دې ، (شرح مواقف مقصد سابع)

(۳) علامه سفارینی رحمه الله په « الدرة المضیئة» او ددې شرح « لوامع الانوارالبهیة » کښې فرمائی چه د اهلِ سنتو اجماعی عقیده ده چه هرسړی باندې ټولو صحابو رضی الله عنه لره پاک صاف ګڼل او هغوی باندې د اعتراض نه بچ کیدل اودهغوی تعریف کول فرض دی . او دا د پوره امت مذهب دې

(شرح عقیده سفارینی ص ۲۳۸ج۲)

(۴) علامه سفارینی رحمه الله ددې کتاب په یو بل مقام کښې فرمائی ، د اهلِ حق په دې باندې

اتفاق دي چه د ټولو صحابو رضی الله عنهم سره محبت ساتل اودهغوی چه پخپل مینځ کښې کوم واقعات پیش راغلی دی هغې لره د لیکلو ، وئیلو ، ښودلو ، اوریدلو ، اورولونه احتراز کول ، اود هغوی د محاسنو ذکر ، هغوی سره د رضامندئ اظهار ، دهغوی سره محبت ساتل او هغوی باندې د اعتراض نه بچ کیدل فرض دې ، (شرح عقیده سفارینی ص ۳۸۲ ج ۲)

(۵) امام ابن همام رحمه الله فرمائی ، د اهلِ سنتو عقیده ټولو صحابو رضی الله عنهم لره وجوباً پاک صاف ګڼل ، هغوی باندې د اعتراض نه بچ کیدل اودهغوی تعریف کول دی (مسایره ص ۱۳۲)

(۶) د امام مسلم استاذ امام ابوذرعه عراقی رحمه الله تعالی فرمائی ، چه کله هم یو سړی لره دکوم یو صحابی تنقیص کولوسره وګورئ نویقین وکړئ چه دا زندیق دې ، ددې وجه چه قرآن ، حدیث او پوره دِین مونږ پورې د صحابه کرامورضی الله عنهم په واسطه سره رارسیدلې دې ، پس چه څوک په صحابو رضی الله عنهم باندې تنقید کوی هغه پوره دین لره باطلول غواړی ، لهذا هغه باندې د ګمراهئ او د زندقیت حکم لګول عین حق دې ، (شرح عقیده سفارینی ص ۳۸۹ج ۲)

(۷) امام ابن صلاح رحمه الله فرمائی ، قرآن ، حدیث او اجماعِ امت نه دا امر ثابته شوې دې چه د یو صحابی د پاکیزګئ په باره کښې دسوال هم ګنجائش نشته دې ، (علوم الحدیث ص ۲۶۴)

(۸) حافظ ابن تیمیه رحمه الله فرمائی ، د اهلِ سنتو په بنیادی عقائدو کښې خپل زړه او ژبه لره د صحابه کرامورضی الله عنهم په باره کښې صفاساتل دی ، (شرح عقیده واسطیه ص ۴۰۳)

(۹) حافظ ابن تیمیه امام احمد رحمه الله فرمائی د چا دپاره هم جائز نه دی چه هغه د صحابه رضی الله عنهم یوبدی بیان کړی ، یا په یو باندې دکوم یو عیب الزام اولګوی ، څوک چه داسې اوکړی هغه ته سزا ورکول واجب ده ، خلقو باندې څه چل اوشو چه هغوی د حضرت معاویه رضی الله عنه بدی وائی ، کوم سړی چه د صحابه کرامو رضی الله عنهم بدی وائی د هغه اسلام لره مشکوک وګنئ ، (الصارم المسلول)

(۱۰) امام مالک رحمه الله فرمائی چه د چا په زړه کښې دیو صحابی رضی الله عنه سره بغض وی هغه د حکم الهی «**والذین معه (الی قوله) لیغیظ بهم الکفار**» په ضد دې ، او وې فرمائیل چه دهغه خلقو اصل مقصد دحضورصلی الله علیه وسلم تنقیص او توهین دې مګر دهغې جراءت اونه شو نو د دوی صلی الله علیه وسلم د صحابو رضی الله عنهم تنقیص کولوسره داثابتول غواړی چه دچا صحابه داسې دی هغه به پخپله هم داسې وی ، (الصارم المسلول)

(۱۱) ابراهیم بن میسره فرمائی چه ما عمربن عبدالعزیز رحمه الله لره کله هم چالره پخپله وهلوسره نه دې کتلې ، مګر یو سړی حضرت معاویه رضی الله عنه ته بد اووئیل نو هغه ته ئې پخپله کوړې ورکړې ، (الصارم المسلول)

(۱۲) حافظ ابن کثیر رحمه الله فرمائی ، څوک چه د صحابو رضی الله عنه بغض لری یا په

هغوی کښې دیو بدی وائی دهغه دپاره عذابِ الیم دې ، څوک چه هغه حضراتو ته بدې وائی چا سره چه الله تعالی د راضی کیدلو اعلان کړې دې هغوی ته په قرآن باندې د ایمان سره څه واسطه نشته؟ (تفسیرابن کثیر)

(۱۳) امام مالک رحمه الله فرمائی چاچه د یو صحابی هم بد اووئیل خواه هغه ابوبکر. عمر ،عثمان وی یا معاویه او عمروبن العاص رضی الله عنهم ، نو که چرته هغه دا اووائی چه دا حضرات ګمراهئ یا کفر باندې وو نوهغه لره دې اووژلې شی ، اوکه چرته ددې نه سوا ئې څه بله بدی وکړه نو هغه ته به سخته سزا ورکولې کیږی. (مکتوبات امام ربانی ص ۲۵۱. ۴۱۵ دفتراول)

(۱۴) امام نووی رحمه الله فرمائی ،یقین اوکړئ چه د صحابو رضی الله عنهم بدی وئیل حرام دی . او لویه ګناه ده او زمونږه اود جمهورو مذهب دادې چه هغه لره دې قتل نه کړئ شی بلکه سزا دې ورکړئ شی . او بعضې مالکیه فرمائی چه قتل دې کړئ شی (نووی علی مسلم ،ص، ۳۱ج ۲)

د شیخینو رضی الله عنهما په حق کښې د یو بدی وئیلو والا دپاره احناف هم د قتل حکم ورکوی.

د ذکر شوو تصریحاتو نه پس یو انصاف پسند ته هم په دې فیصله کښې څه تردد شك نه شی پاتې کیدلې چه مودودی صاحب د اهلِ سنت نه خارج دې، همدارنګه دا هم فیصله کولې شی چه شرعی عدالت کښې دهغه سزا څه ده ؟

له مودودی صاحب نه صرف یو دوه سوالونه

مونږ په آخر کښې مودودی صاحب نه صرف د دوو سوالونو جوابونه غواړو:

(۱) ستاسو د طریقِ فکر ، اصولِ روایت اود جدید اسلام قواعد اوضوابط اودهغې طریقې د محافظو اوحاملو کسانو سلسله حضورصلی الله علیه وسلم پورې رسیږی اوکه نه ؟ که چرته جواب په اثبات سره وی نودهغې نشاندهی وکړئ چه کوم کوم کتابونه . علماؤ ، مدارس او کومه فقه ستاسو د خیالاتو ترجمانی کوی ؟ که چرته دا دعویٰ وکړئ چه مونږ دا نظریات د کتابونونه راخستلی دی نو دا اصول مشاهد اومسلم او متفق علیه دې چه د دنیا یو فن هم د فن دماهرینو د صحبت او تربیت نه بغیر صرف د کتابونو په مطالعې سره نه شی حاصلیدلې نو د دین فهم ددې اصولو نه ولې مستثنیٰ دې ؟ او که چرته جواب په نفی سره وی او یقیناً په نفی کښې دې نو د کوم اسلام د قواعدو او ضوابطو تدوین او تشریح چه څوارلسو کالو پورې ونه شوه هغه څنګه قابل د اعتماد کیدلې شی ؟

(۲) چه هرکله د یوصحابی رضی الله عنه هم تقلید جائز نه دې بلکه د ګناه نه بدتر دې نو تاسو خپل اطاعت او تقلید ولې واجب ګرځوئ ؟

ممکنه ده چه یو صاحب دا اووائی چه صرف امورِ انتظامیه کښې د امیر اطاعت لازمهدې ددې

وجه نه چه دهغه نه سوا نظم چليدلې نه شی نو ددې جواب دادې چه هم دا علت تقليد کښې هم موجود دې . ددې هوا پرستئ په دور کښې هرمدعی علم ته که چرته د اجتهاد اجازت ورکړئ شی نو ټول دين به ختم شی اوس اوس د سوالونو جوابونه په ترتيب سره پيش کولې شی:

(۱) جماعتِ اسلامی د اهلِ سنتو نه خارج دی او دخپلو مخصوصو عقائدو د و جه نه د عامو مسلمانانو نه جدا يو مستقله فرقه ده .

(۲) دهغوی سره هيڅ قسمه تعاون جائز نه دې .

(۳) په هغوی کښې رشتې کول جائز نه دی ، اګرچه نکاح صحيح شی .

(۴) داسې سړی لره امام جوړول جائز نه دی ، که چرته په يو مسجد کښې ددې عقيدې امام وی نو با اثرحضراتو باندې هغه لره د لرې کولو کوشش کول فرض دی ، که چرته د مسجد انتظاميه امام بدلولو باندې تيارنه وی نو اهلِ محله باندې فرض دی چه داسې انتظاميه برطرفه کولوسره بله صحيح العقيده انتظاميه منتخب کړی .

آخرکښې دعا ده چه الله تعالی دې مونږ ټول په صراطِ مستقيم باندې قائم وساتی اودهرقسمه فتنونه مو دې په امان کښې وساتی .

اللهم اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين آمين

(۲۸صفر سنه۱۳۸۲هجری

معذرت

ما په دې مضمون باندې د نظرِ ثانئ په وخت کښې وغوښتل چه د مودودی صاحب تصنيفات نور هم زيت وکتل شی ، ليکن څنګه مې چه کتل شروع کړه نود خرافاتو دومره لوئ انبارپه نظر راغې چه په هريو کښې بطورنمونه هم که لږه شان حصه نقل کړې شی نودهغې دپاره د غټوجلدونو ضرورت پيښيږی . ددې وجه نه مې د نورو کتلو همت ونه شو .

د جماعت اسلامی د کسانو دپاره دفکر کولو وقت

(۱) آياجماعت کښې دداخليدلو نه وړاندې هم صحابه کرامو رضی الله عنهم بالخصوص حضرت عثمان او حضرت معاويه رضی الله عنهما سره متعلق تاسو ته دا بدګمانی وه چه کومه اوس ده؟

(۲) د امت د علماؤ په باره کښې چه کومه بدګمانی تاسو ته اوس ده آيا هغه جماعت کښې د داخليدلو نه وړاندې هم وه ؟

(۳) آيا تاسو د جماعتِ اسلامی نه سوا دمسلمانانو ټولو مسالکو لره وړاندې هم غلط ګڼل ؟ که چرته جواب په نفی کښې وی او يقيناً په نفی کښې به وی نو انصاف سره وه وايئ چه آيا

جماعت اسلامی دعامو مسلمانانو نه جدا یو مستقل نوې مذهب نه دې چه دهغې وړاندې د سره وجود نه وو ؟ او آیا تاسو پخپله هم خپل خان لره د عامو مسلمانانو نه جدا نه گنئ ؟ الله تعالی دې مونږ ټول دهرنوی مذهب د فتنې نه محفوظ وساتی اوپخپل قدیم دین باندې دې مونږ قائم او دائم وساتی . آمین . ثم آمین. **رشید احمد ، ۶ذی قعده سنه ۹۶ هجری**

بسم الله الرحمن الرحیم

وَمَا تَوْفِيقِيَ إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

نیل الفضیلة بسؤال الوسیلة

د وسیلې ثبوت

سوال :- آیا توسل بالانبیاء والاولیاء جائز دې اوکه نه ؟ همدارنگه توسل بالاحیاء والاموات او توسل بالذوات والاعمال کښې څه فرق شته اوکه نه ؟ داخبره سره له دائلو بیان کړئ . والاجر عند الله الکریم.

الجواب باسم ملهم الصواب : توسل که په ژوندو سره وی یا مړو سره ، ذواتو سره وی یا اعمالو سره ، خپلو اعمالو سره وی یا د غیر اعمالو سره ، په هرحال دهغې حقیقت اودهغه ټولو صورتونو مرجع توسل برحمة الله تعالی ده ، په دې طریقه چه فلانکی مقبول بنده باندې چه رحمت دې دهغې په توسل سره دعا کوم یا فلانکې نیک عمل خپل یا د بل چا چه محض ستاسو عطا او رحمت دې په هغې سره توسل کوم ، چونکه دتوسل بالرحمة جواز بلکه ارجی للقبول کیدلوکښې هیڅ شبهه نشته دې او دا ټولو ذکر شوو صورتونو ته شامل دې لهذا د توسل مذکوره فی السؤال ټول صورتونه جائز دی .

په «**هنا لک دعا ذکریا ربه**» کښې د حضرت زکریا علیه السلام حضرت مریم علیها السلام باندې رحمت سره توسل او د دوی د دعا قبلیدل ذکر دی ، اصحاب غار دخپلو اعمالو په توسل سره دعا وکړه او د غارنه ئې نجات وموندلو ، ددې حقیقت هم هغه دې چه یاالله ! ستاسو چه کوم رحمت مونږ ته د فلانکی فلانکی صالح عمل توفیق راکړو دهغه رحمت په توسل سره له تا نه دعا

کړو ، د توسل حقیقت پیژندلو نه پس دهغې فضیلت ثابتولو دپاره دیو دلیل هم حاجت نشته ، سره ددې نه یوڅو دلائل وړاندې کوو :

(۱) د حضورصلی الله علیه وسلم د بعثت نه وړاندې یهودو د دوی په توسل سره مشرکانو باندې د فتحې اونصرت دعاګانې کولې ، ((ولما جاءهم کتب من عند الله مصدق لما معهم وکانوا من قبل یستفتحون علی الذین کفروا)) په تفسیر کښې علامه آلوسی رحمه الله فرمائی ، ((نزلت فی بنی قریظة والنضیر کانوا یستفتحون علی الاوس والخزرج برسول الله صلی الله علیه وسلم قبل مبعثه قاله ابن عباس رضی الله تعالی عنهما وقتادة والمعنی یطلبون من الله تعالی ان ینصرهم به علی المشرکین کما روی السدی انهم کانوا اذا اشتد الحرب بینهم وبین المشرکین اخرجوا التوراة ووضعوا ایدیهم علی موضع ذکر النبی صلی الله تعالی علیه وسلم وقالو اللهم انا نسالك بحق نبیك الذی وعدتنا ان تبعثه فی آخر الزمان ان تنصر الیوم علی عدونا فینصرون)) (روح المعانی ص۱۸۱ ج۱) ، ((واخرجه السیوطی رحمه الله تعالی علیه عن ابی نعیم والحاکم والبیهقی عن ابن عباس رضی الله عنهما)) (الدر المنثور ص۸۸ ج۱)

(۲) عن عثمان بن حنیف ان رجلا ضریر البصر اتی النبی صلی الله علیه وسلم فقال ادع الله لی ان یعافینی فقال ان شئت اخرت لك وهو خیروان شئت دعوت فقال ادعه فامره ان یتوضا فیحسن وضوءه ویصلی رکعتین ویدعو بهذا الدعاء اللهم انی اسالك واتوجه الیك بمحمد نبی الرحمة یا محمد انی قد توجهت بك الی ربی فی حاجتی هذه لتقضی اللهم فشفعه فی قال ابو اسحاق هذا حدیث صحیح ، (ابن ماجه ص۱۰۰)

قال فی انجاح الحاجة هذا الحدیث اخرجه النسائی والترمذی فی الدعوات مع اختلاف یسیرو قال الترمذی حسن صحیح وصححه البیهقی وزاد فقام وقد ابصرو فی روایة ففعل الرجل فبرئ ذکر شیخنا عابد السندی فی رسالته والحدیث یدل علی جواز التوسل والاستشفاع بذاته المکرم فی حیاته ،

(۳) واما بعد مماته فقد روی الطبرانی فی الکبیر عن عثمان بن حنیف المقدم ان رجلا کان یختلف الی عثمان بن عفان رضی الله عنه فی حاجة له فکان لا یلتفت الیه ولا ینظر فی حاجته فلقی ابن حنیف فشکی الیه ذلك فقال له ابن حنیف ائت المیضاة فتوضا ثم ائت المسجد فصل رکعتین ثم قل اللهم انی اسالك واتوجه الیك بنبینا محمد صلی الله علیه وسلم نبی الرحمة یا محمد انی اتوجه الیك الی ربك فتقضی حاجتی وتذکر حاجتك فانطلق الرجل فصنع ما قال ثم اتی باب عثمان فجاء البواب حتی اخذه بیده فادخله علی عثمان فاجلسه معه علی الطنفسة فقال حاجتك ؟ فذکر حاجته فقضاها له ثم قال ما ذکرت حاجتك حتی کان الساعة وقال ما کانت لی من حاجة فاذکرها ثم ان الرجل خرج من عنده فلقی ابن حنیف فقال له جزاك الله خیرا ما کان ینظر فی حاجتی ولا یلتفت الی حتی کلمته فی فقال ابن حنیف والله ما کلمته ولکن شهدت رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس لی قائد وقد شق علی فقال له النبی صلی الله علیه وسلم ائت المیضاة وتوضا ثم صل رکعتین ثم ادع بهذه الدعوات قال

ابن حنيف فوالله ما تفرقنا والا طال بنا الحديث حتى دخل علينا الرجل كان لم يكن به ضرر قط ورواه البيهقى من طريقين نحوه واخرج الطبرانى فى الكبير والمتوسط بسند فيه روح بن صلاح وقفه ابن حبان والحاكم وفيه ضعف وبقية رجاله رجال الصحيح (انجاح الحاجة على سنن ابن ماجة ص٩٩)

(٤) وقد كتب شيخنا المذكور رسالة مستقلة فيها التفصيل من اراد فليراجع اليها وذكر فيها حديث البيهقى وابن ابى شيبة عن مالك الدار قال اصاب الناس قحط فى زمان عمر بن الخطاب رضى الله عنه فجاء رجل الى قبر النبى صلى الله عليه وسلم استسق الله لامتك فانهم قد هلكوا فاتاه رسول الله صلى الله عليه وسلم فى منامه فقال ائت عمر فاقراه السلام واخبره والقصة مذكورة فى الاستيعاب لابن عبد البر (انجاح الحاجة حاشية ابن ماجة ص٩٩)

(٥) عن مصعب بن سعد قال راى سعد ان له فضلا على من دونه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم هل تنصرون وترزقون الا بضعفائكم رواه البخارى (مشكوة ص٤٤٦) وعند النسائى انما نصر الله هذه الامة بضعفائها ودعوتهم واخلاصهم،

(٦) عن ابى الدرداء رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم قال ابغونى فى ضعفائكم فانما ترزقون اوتنصرون بضعفائكم رواه ابوداؤد (مشكوة ص٤٤٦)

(٧) عن امية بن خالد بن عبدالله بن اسيد رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم انه كان يستفتح بصعاليك المهاجرين رواه فى شرح السنة (مشكوة ص٤٤٦)

چه کله د رحمت د مواقعو صرف مجاورة بغير د دعا اوتوسل نه جالبِ رحمت دي نودعا او توسل بالرحمة به ولې جالب نه وى ؟

(٨) عن انس رضى الله عنه ان عمر بن الخطاب كان اذا قحطوا استسقى بالعباس بن عبد المطلب فقال اللهم انا كنا نتوسل اليك بنبينا فتسقينا وانا نتوسل اليك بعم نبينا فاسقنا فيسقوا، رواه البخارى (مشكوة ص١٣٢)

د غيرمقلدينو امامِ شوكانى

غيرمقلدين د وسيلې منكردى مگر دهغوى امام شوكانى په هغه حديثِ مذكور باندې باب الاستسقاء بذوى الصلاح قائم كړې دې ، اود حديث په شرح كښې فرمائى ((ويستفاد من قصة العباس استحباب الاستشفاع باهل الخير والصلاح واهل بيت النبوة)) (نيل الاوطار ص ج) وكذا فى (عمدة القارى ص٣٣ ج وفتح البارى ص٣٩٩ ج٢)

دحضرت عمررضى الله عنه فعل نه بعضې حضراتو د جوازِ توسل د تخصيص بالاحياء دعوى كړې ده چه صحيح نه ده ، چه كله توسل ثابت شو نو احياء اواموات كښې مابه الفرق څه دې ؟ كه چرته څه فرق تسليم كړې شى نو مسئله برعكس كيدل پكار دى ځكه چه ژوندې انسان د احوالو د

تغیر نه محفوظ ته دي ، هم ددې وجه نه په حدیث کښې راغلی دی که دچا اقتداء کول غواړئ نو د مړی اقتداء وکړئ . ((عن ابن مسعود رضی الله عنه من کان مستنا فلیستن بمن قد مات فان الحی لا تومن علیه الفتنة۔ الحدیث رواه رزین (مشکوة ص۳۲)

پس چه کله د صحابو رضی الله عنهم په اجماع سره د توسل بالحی استحباب ثابت شو نو توسل بالمیت به په طریقې اولی مستحب وی ، علاوه ددې نه دلیل اول ، دریم او څلورم د توسل بالمیت په باب کښې صریح دي .

باقی پاتې شو دا اشکال چه عمررضی الله عنه د حضورصلی الله علیه وسلم په ځائ په حضرت عباس رضی الله عنه سره توسل ولې وکړو ؟ نو ددې یو څو توجیهات کیدلې شی :

(۱) حضرت عباس رضی الله عنه باندې توسل سره د دوی دعا هم مقصود وه .

(۲) په دې باندې تنبیه مقصود وه چه د توسل بالنبی صلی الله علیه وسلم دوه صورتونه دی ، یوتوسل بذاته او دویم توسل باهلِ قرابته صلی الله علیه وسلم دې .

(۳) دا ښودل مقصود وو چه توسل بغیرالانبیاء علیهم السلام من الاولیاء والصلحاء هم باعثِ برکت اوجالبِ رحمت دې .

(۴) طبع انسانی پخپل ځان کښې دننه موجود محسوس مبصر انسان باندې زیات مطمئن کیږی لکه چه د حضور صلی الله علیه وسلم په خدمت کښې سلام استولو اود دعا درخواست لیږلو کښې د انسانی وسائطو اهتمام کیږی حالانکه د ملائکو واسطه انتهائی سریع کیدلو سره انتهائی قوی هم ده ، نه د امانت په ادا کولو کښې د غفلت خطره شته او نه د هیرې اندیښنه شته .

وفقنا الله الجمیع لما یحب ویرضی بنبی الرحمة صلی الله علیه وسلم ، آمین

منتصف شعبان ۱۲ هجری

الحاق

په دې مسئله کښې جانبین د دومره غلو شکار دی چه د یو بل تکفیر اوتجهیل ، دخپلو دلائلو په تحریراو د نورو دلائلو په تردید کښې ئې ډیرې پاڼې تورې کړی دی ، ما چه کوم دلائل لیکلی دی دهغوی په تائید او تردید کښې هم څه ډیر لیکلې شوی دی حالانکه مختصرغوندې حقیقت دادې چه څما د لیکل شوی صورت مطابق توسل برحمة الله بالاتفاق جائز بلکه مستحب دې اود مشرکانو په شان د غیرالله نه د استعانت په صورتٔ کښې توسل بالاتفاق شرک دې ، غالباً ددې حقیقت د وضاحت نه پس اختلاف به صرف لفظی پاتې شی ، والله الهادی الی سبیل الرشاد .

۲۴ رجب ۱۴۲۰ هجری

باب ردالبدعات

د بدعاتو رد

د جنازې د مونځ نه پس دعا

سوال: د جنازې مونځ نه پس دعا غوښتل څنګه دی؟ بينوابالدليل

الجواب ومنه الصدق والصواب: د جنازې مونځ نه پس دعا غوښتل چونکه دحضورصلی الله عليه وسلم او صحابو او تابعينو نه ثابت نه دی ، ددې وجه نه فقهاء هغه ناجائز او مکروه فرمائی چنانچه د دريمې صدئ هجری فقيه امام ابوبکربن حامد فرمائی ، ((ان الدعاء بعد صلوة الجنازة مکروة)) (فوائدبهيه ص۱۳ ج۱) ، شمس الائمه حلوانی متوفی سنه ۴۵۴ هجری او شيخ الاسلام علامه سغدی متوفی سنه ۴۶۱ هجری فرمائی ، ((لايقوم الرجل بالدعاء بعدصلوة الجنازة)) (قنيه ص۵۰ ج)

وفی الفتاوی السراجية، اذافرغ من الصلوة لايقوم داعياله (فتاوی سراجيه مع قاضيخان ج۱ص۱۴۱)

ولايقوم داعياله (جامع الرموز ج۱ص۱۲۰) لايدعوبعدالتسليم (البحرالرائق ج۲ص۱۸۳)

ولايدعوللميت بعدالجنازة لانه يشبه الزيادة فی صلوة الجنازة. (مرقاة شرح مشکوة ج۲ص۳۱۹)

ولايقوم بالدعاء بعدصلوة الجنازة لانه دعامرة لان اکثرها دعاء (بزازيه مع هنديه ج۱ص۸۰)

د ذکر شوو کتابونو نه علاوه خلاصة الفتاویٰ ج۱ ص ۲۲۵، فتاویٰ برجندی ج۱ ص ۱۸۰، فتاویٰ برهنه ص ۳۲، مظاهرالحق شرح مشکوة ج۲ ص ۵۷، نفع المفتی والسائل ص ۱۴۳، وغيره کښې هم ددې ممانعت او کراهت نقل دې فقط والله تعالی اعلم

۱۷شوال سنه ۱۳۷۱ هجری

د جمعې د اذان نه پس الصلوة سنتِ رسول الله وئيل

سوال:- دلته عام دستور دې چه د جمعې په مانځه کښې د اذان نه پس الصلوة د سنتِ رسول الله لفظ په زوره سره وائی ، شرعاً ددې څه حکم دې؟ بينواتوجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب: دا فعل بې بنياد او بدعت دې هيڅ ثبوت ئې نشته ، چه هرکله په تثويب للفرض کښې اختلاف دې حالانکه دا د ائمو نه ثابت هم دې نو تثويب للسنة به د عدم ثبوت د وجه نه يقيناً ناجائز وی ، روی ان عليا رای مؤذنا يثوب فی العشاء فقال اخرجوا هذاالمبتدع من المسجد وروی مجاهد قال دخلت مع ابن عمر مسجدا يصلی فيه الظهر فسمع مؤذنا يثوب فغضب وقال قم حتی نخرج من عند هذاالمبتدع الخ (فتح) وابويوسف خصهم بذلك لزيادة اشتغالهم بامور المسلمين کيلا تفوتهم

الجماعة وعلی هذا القاضی والمتقی (قوله وابویوسف خصهم) اخرذکروجه ابی یوسف لافادة اختیارہ وکما یظهر من کلام قاضی خان وغیرہ اختیار قول ابی یوسف فتح (قوله للکل) ای کل احد وخصه ابویوسف بمن یشتغل بمصالح العامة کالقاضی والمفتی والمدرس واختارہ قاضی خان وغیرہ نهر (ردالمحتار) فقط والله تعالی اعلم

۸شوال سنه ۱۳۷۱هجری

په قبر باندې اذان کول

سوال :- څه فرمائی علمائې دین چه مُرده ته د دفن کولو نه پس قبرباندې اذان وئیل (څنګه چه زمونږ په ښارونو کښې عام مروج دې) شرعاً څه حکم لری ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب : اذان په قبر یو شرعی دلیل سره هم ثابت نه دې ، ددې وجه نه بدعت دې ، قال فی الشامیة وفی الاقتصار علی ما ذکرہ من الوارد اشارة الی انه لا یسن الاذان عند ادخال المیت فی قبرہ کما هو المعتاد الان وقد صرح ابن حجر فی فتاواہ بأنه بدعة (رد المحتار ج۱) من المبدع التی شاعت فی الهند الاذان علی القبر (درر البحار) توشیح شرح تنقیح لمحمود البلخی کښې هم اذان علی القبر لره یی «لیس بشیء» لیکلی دې ، فقط والله تعالی اعلم . ۳ذی قعده سنه ۱۳۷۱هجری

جنازې سره په زوره کلمه وئیل

سوال : دلته دستور دې چه د مړی جنازه کله وړی نو ورسره په اوچت آواز د کلمې طیبې ورد ضروری ګنی ، آیا شرع کښې ددې څه اصل شته ؟ بینوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : جنازې سره په زوره باندې کلمه وئیل بدعت دې . کما کرہ فیها رفع صوت بذکر او قراءة فتح (الدر المختار) وفی الشامیة (قوله کما کرہ) قیل تحریما وقیل تنزیها کما فی البحر عن الغایة وفیه عنها وینبغی لمن تبع الجنازة ان یطیل الصمت وفیه عن الظهیریة فان اراد ان یذکر الله تعالی یذکرہ فی نفسه لقوله تعالی انه لا یحب المعتدین ای الجاهرین بالدعاء وعن ابراهیم انه کان یکرہ ان یقول الرجل وهو یمشی معها استغفروا له غفر الله لکم اہ قلت واذا کان هذا فی الدعاء والذکر فما ظنك بالغناء الحادث فی هذا الزمان (ردالمحتار) بالجنائز ج۱) فقط والله تعالی اعلم ۳ذی قعدہ سنه ۱۳۷۱هجری

دعا کښې په زوره درود شریف او ایت «ان الله وملائکته ــ الخ» لره ضروری ګڼل

سوال :- څه فرمائی علمائې دین چه د مونځ نه پس درود شریف په زوره وئیل او آیت «ان الله

وملائکته ـ الخ» لره لازم گڼل او درود شریف وئیلو لره ضروری گڼل څنګه دی ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب : د مونځ نه پس درود شریف یا آیت «ان الله وملائکته ـ الخ» لره ضروری گڼل گناه ده ، درود شریف وئیلو کښې اګرچه بلاشبه ډیر لوئ ثواب دې مګر هغه ضروری گڼل ناجائز دی ، یو مباح یا مستحب کار لره ضروری او واجب ګرځول گناه ده ، **وكل مباح يؤدي اليه (الى الوجوب) فمكروه (الدر المختار ج آخر باب سجود التلاوة) واما اذا سجد بغير سبب فليس بقربة ولا مكروه وما يفعل عقيب الصلوة مكروه هكذا فى الزاهدى (عالمگیریه ج ۱ اخر باب سجود التلاوة) وقال الطيبى فى شرح المشكوة تحت حديث ابن مسعود رضى الله عنه فى التزام الانصراف عن اليمين بعد الصلوة ان من اصر على امر مندوب وجعله عزما ولم يعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشيطان (مرقاة ص ۳۵۳ ج ۲) فقط والله تعالى اعلم**

۳ ذی قعده سنه ۱۳۷۱ هجری

د تیر شوی په شان بل سوال

سوال : څه فرمائی علمائې دین او مفتیانِ شرع متین دې مسئله کښې چه دعا ثانیه چه په عامو په مساجدو کښې مروج ده ددې په باره کښې داحنافو فقهاؤ څه فتویٰ ده ، یوفتوی کښې چه په دې سلسله کښې اظهارِ خیال کړې شوې دې دهغې عبارت بعینه د دې استفتا سره یوځائ دې ، مهربانی وکړئ هغې لره وئیلوسره دمبینه دلائلو متعلق ارشاد اوفرمائې چه هغه صحیح دی اوکه نه؟ ، او که چرته صحیح نه وی نو په کومه وجه باندې صحیح نه دی ، وضاحت سره بحکم شریعت اطلاع وکړئ ، بینوا توجروا .

سوال :- د مونځونو نه پس چه کومه دویمه دعا کیږی چه دهغې په آخر کښې سورهٔ فاتحه وائی ، بیا آیتِ درود شریف وئیلو سره درود وائی ، آیا دا طریقه جائز ده اوکه نه ، اکثرخلق دې لره ناجائز او بدعت وایی اوخلقو له دې نه بندوی ، جواب یې په تفصیل سره ولیکئ :

الجواب [1] : مونځ په دوه قسمه دې ، (۱) یو هغه دې چه دهغه د فرض نه پس سنت نشته لکه فجر اوعصر ، مسئله داده چه د فرض نه پس چه کوم سنت دی هغې لره دیرزیات مؤخر کول مکروه دی که دفرض نه پس دعا غوښتل ډیره مختصر او بیا فوراً سنت شروع کړئ شی نو دا به ښه وی، د فقه حنفی کتاب درمختارکښې دی ، (**(ويكره تاخير السنة الا بقدر ، اللهم انت السلام الخ)**) فتاوی عالمگیریه کښې دی (**(وفى الحجة الامام اذا فرغ من الظهر والمغرب والعشاء يشرع فى السنة ولا يشتغل**

---

۱ - دا جواب د بل چا دې ، د حضرت مفتی صاحب جواب راروان دې ، (مرتب) .

بادعیة طویلة کذا فی التتارخانیه)). منیه المصلی اودهغې په شرح کښې دی ((فان کان بعدها ای بعد مکتوبة تطوع یقوم الی التطوع بلا فصل الامقدار ما یقول اللهم انت السلام ومنك السلام تبارکت یا ذالجلال والاکرام. الخ)). بیا سنت شروع کړی ، البته د سنتو ادا کولو نه پس دې اوږده دعا وغواړی ، چنانچه صاحبِ درمختار د اوږدې دعا او ذکر نه د فرض اوسنتو په مینځ کښې فرق نه کولو د مسئلې نه پس فرمائی ، ((ویستحب ان یستغفر ثلاثا ویقرء اية الکرسی والمعوذات ویسبح ویحمد ویکبر ثلاثا وثلاثین ویهلل تمام المائة ویدعو ویختم بسبحان ربك رب العزة عما یصفون ـ الخ)) یعنې د سنتو نه پس درې ځلې استغفرالله العلی العظیم او آیة الکرسی او قل اعوذبرب الفلق او قل اعوذبرب الناس ـ الخ ، اووائې بیا ۳۳، ۳۳ ځلې سبحان الله ، الحمدلله ، الله اکبر اووائې او یو ځلې لا اله الاالله وحده لا شریک له له الملک وله الحمد وهو علی کل شیء قدیراووائې بیا دعا وغواړئ او دعا لره په سبحان ربک رب العزة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمدلله رب العالمین سره ختمه کړئ.

په دې سره معلومه شوه چه څه اوږد ذکر او دعا غواړې هغه د سنتو نه پس پکار ده ، د فرضو نه پس خو دعا نشته صرف د حمد وثنامختصرکلمات دی او هغه هم د فرض او سنت په مینځ کښې د فرق ښکاره کولو دپاره دی ، حقیقةً دعا خو د سنتو نه پس ده ، نو دا دعا دعاثانی نه بلکه دا هم هغه دعا ده چه دهغې متعلق په احادیثو کښې لیکلی دی چه ذ مونځ نه پس دعا غوختل پکار دی چه دعا د عبادت مغز دې ، ((رواه الترمذی)) ، حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل : ((**الدعاء مخ العبادة**)) ، لهذا امام او مقتدی چه کومه دعا د سنتو کولو نه پس غواړی دا دعا بالکل جائز ده احادیثو سره ثابته ده مشکوة شریف باب الذکر بعد الصلوة کښې د داسې قسم دعاګانو ذکر موجود دې . اوس چونکه دا مقام مقام د دعا دې . چه کله د دنیا او آخرت او د جان اومال اود مصائبو دفع کولو وغیره دعا غواړې نو دحضور صلی الله علیه وسلم دپاره هم دعا غوښتل پکار دی اودهغې مختصرطریقه داده چه دخپل ځان دپاره د دعا غوښتلو نه پس د سورۀ فاتحې تلاوت وکړې اودهغې ثواب حضور صلی الله علیه وسلم پسې اوبښې نو په دې کښې څه قباحت پیدا شو؟ چه دهغې نه انکار کولې کیږی . تفسیرروح البیان کښې علامه اسماعیل حنفی د آیت ((**ومن یشفع شفاعةً حسنة ــ الایة**)) په تفسیر کښې فرمائی ((والصلوة علی النبی صلی الله علیه وسلم فی الصلوع وغیرها دعاء من العبد المصلی لمحمد صلی الله علیه وسلم عن ظهر الغیب)). حضورصلی الله علیه وسلم باندې مونځ کښې اود مونځ نه علاوه درود لیږل دا د حضورصلی الله علیه وسلم دپاره غائبانه دعا ده . بیا فرمائی ((ولهذا جوز الحنفیة قراءة الفاتحة للروح المطهرة علیها السلام)) هم ددې وجه نه حنفیه د حضورصلی

الله علیه وسلم دپاره د سورۂ فاتحې تلاوت لره جائز ګرځولې دې.

دا دعا تلاوتِ سورۂ فاتحه شو او ددې دپاره د ایصالِ ثواب دعا حضرت عمر رضی الله عنه فرمائیلې ده ((ان الدعاء موقوف بین السماء والارض لا یصعد منها شیء حتی تصلی علی نبیك)) رواه الترمذی (مشکوٰة) دعا د آسمان اود زمکې په مینځ کښې وی تردې پورې چه حضورصلی الله علیه وسلم باندې درود ولوستلې شی ، لهذا درود اووئیلې شو او مقامِ درود یادولو دپاره څنګه چه په اردو کښې وئیلې کیږی درود شریف اووائې ، د قرآن آیت ئې تلاوت کړو «**ان الله وملائکته یصلون علی النبی یا ایها الذین امنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما**» او آخر کښې ئې «سبحان ربک رب العزة عما یصفون ـ الایة» وئیلو سره ختم کړې شو چه دهغې متعلق پورته فقه حنفی سره اووئیلې شو چه دعا هم دې آیت سره ختمه کړئ ، دا ده هغه طریقه چه دلته رائج ده ، ددې یو یو جزء د احادیثو او فقه حنفی نه ثابت دې ددې نه انکار کول او بدعت ګرځول سخته غلطی ده او احادیثو او فقه حنفی نه د لاعلمئ دلیل دې.

دې ځائ پورې دهغه مونځونو متعلق وئیلې شوی دی چه د هغې نه پس سنتونه دی ، دکومو نه پس چه سنتونه نشته هغلته خو د دویمې دعا سوال پیدا کیدلې نه شی ، هم ړومبنئ دعا کافی ده . اګرچه په نورو مونځونو کښې هم هغه ړومبنئ دعا ده ، د فرضو نه پس د ذکرِ الهی الفاظ دی ، والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب.

الجواب ومنه الصدق والصواب : په دې کښې هیڅ شک نشته دې چه د نوافلو نه پس دعا غوښتل احادیثو نه ثابت دی او کله اتفاقاً چا د امام سره دعا وغوښتله نو په هغې کښې هم څه مضائقه نشته ، کلام خو په دې کښې دې چه ټول جماعت د امام فارغیدلو پورې منتظر ناست وی او ددې دومره التزام کولې کیږی چه وړاندې پاسیدلو لره معیوب ګڼلې کیږی او په دې باندې انکار او لعن طعن کولې کیږی ، که چرته امام ډیروخته پورې په نوافلو کښې مشغول وی نو بیا هم کافی وخته پورې د انتظار تکلیف زغملې کیږی ، امام هم دومره التزام کوی چه که چرته زیات وخته پورې نوافل او اوابین وغیره کول غواړی نو وړاندې دعا غوښتلو سره مقتدیانو لره فارغولو سره په نورو نوافلو کښې مشغوله کیږی غرض داچه د امام اومقتدی دواړو طرفو نه د واجبو په شان ددې اهتمام کولې کیږی ، بیا دعا کښې هم د مخصوصو طریقو (چه په سوال کښې مذکور دی) التزام کولې کیږی ، امام سره بهیئتِ اجتماعیه دعا غوښتل حضورکریم صلی الله علیه وسلم ، صحابه ، تابعین ، تبع تابعین او ائمه مجتهدینو کښې دچا نه هم ثابت نه دی چه د یو څیز وجود ثابت نه وی هغه ته د وجوب درجه ورکول څنګه صحیح کیدلې شی ؟ کوم امرچه د حضورصلی الله علیه وسلم او قرون مشهو دلها بالخیر نه ثابت نه وی هغه ثواب تصورکول ددې ګڼلو مترادف دې چه

نعوذبالله حضورصلی الله علیه وسلم او صحابه کرامو دین ه ونه پیژندلو یا مکمل ئې را ونه رسولو ددې وجه نه دین ناقصه پاتې شو چه دهغې تکمیل نن مونږ کوؤ . حالانکه ارشاد دې ، ((**الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا**)) دا خلق په خپل عمل سره ددې آیتِ کریمه تکذیب کوی چونکه اکمالِ دین او اتمامِ نعمت پوره شوې دې ، ددې وجه نه حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل ((**من احدث فی امرنا هذا فهو رد**))او وې فرمائیل((**علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین المهدیین عضوا علیها بالنواجذ**))او وې فرمائیل((**کل محدثة بدعة وکل بدعة ضلالة وکل ضلالة فی النار**) دوه خبرې داسې دی چه دهغې دوجه نه مباح بلکه مندوب امورهم ناجائز کیږی:

(۱) التزام که د نفسِ فعل وی یا د یو خاص زمان یا مکان یا هیئت وکیفیت وی ، **قال النبی صلی الله علیه وسلم لا تختصوا لیلة الجمعة بالقیام ولا یوم الجمعة بالصیام وقال فی شرح التنویر کل مباح یؤدی الیه (الی الوجوب) فمکروه (الدر المختار آخر باب سجود التلاوة) وقال الطیبی فی شرح المشکوة فی التزام الانصراف عن الیمین بعد الصلوة ان من اصر علی امر مندوب وجعله عزما ولم یعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشیطان (مرقاة ص ۳۵۳ ج ۲)**

(۲) یو مباح یا مندوب فعل داسې کیفیت سره وکړې شی چه عبادتِ منصوصه باندې د زیاتوالی موهم وی مثلاً سجده عبادت دې مګر د مونځ نه پس د موهم زیاتوالی د وجه نه مکروه ده ، **قال فی الهندیة واما اذا سجد بغیر سبب فلیس بقربة ولا مکروه وما یفعل عقیب الصلوة مکروه هکذا فی الزاهدی (عالمگیریه آخر باب سجود التلاوة)**

هم دغه شان د مړی دپاره دعا غوښتل ثواب دې مګر د جنازې د مونځ نه پس مکروه ده ، ((**ولا یدعو للمیت بعد صلوة الجنازة لانه یشبه الزیادة فی صلوة الجنازة**))(مرقاة المفاتیح شرح مشکوة المصابیح لعلی القاری)

دعاء مبحوث عنها کښې د عدمِ جواز دواړه سببه موجود دی التزام هم اوموهمِ زیاتوالې هم ، که چرته دا دعا ثابته هم وې او مندوب هم وې نو بیا هم ناجائزه وی چه لا ددې ثبوت او وجود هم نشته . ددې نه پس د جواز ورکونکو د تحریر متعلق څه عرض کول ضروری دی :

قوله: هو ! د سنتو ادا کولو نه پس اوږده دعا اوغواړئ ـ الخ .

اقول: ددې نه خوك انکار کوی ؟ ستاسو دعوی خو داده چه امام سره بهیئت اجتماعیه دعا غوښتل مسنون دی په دې باندې څه دلیل راوړئ ، د شرح التنویرچه کوم عبارت پیش کړې دې په هغې کښې هم حالتِ اجتماع باندې څه دلیل نشته بلکه لاندې دلائلو سره د اوږدو دعاګانو ثبوت په حالت انفرادی سره کیږی .

(۱) د نوافلو نه پس نورې دعاګانې د حدیثونو نه ثابت دی ، که چرته بحالتِ اجتماعیه دهغې

وجود چرته هم شوې وې نو ضرور به منقول وې ، صحابه کرامو د حضورصلی الله علیه وسلم اخلاق ، عادات او حلیې پورې په تفصیل سره بیان فرمائیلی دی کوم کار چه حضورصلی الله علیه وسلم د عبادت په باب کښې کړې دې او بیا پنځه کرته روزانه واقع شوې وی ، راس العبادات او مجمع عام کښې دهغې وقوع راروانه وی ،هغې لره یو متنفس هم روایت نه کړو ؟

(۲) د نوافلو په کور کښې کول زیات ثواب دې ، دحضورصلی الله علیه وسلم هم په دې باندې عمل وو ، په دې حالت کښې ښکاره دی چه دعا دنوافلو نه پس هم انفرادی کیدلې شی ، ((قال فی الشامیة ان الاحسن من ذلك کله تطوعه فی منزله لما فی سنن ابی داود باسناد صحیح صلوة المرء فی بیته افضل من صلوته فی مسجدی هذا الا المکتوبة)) (ردالمحتار ج ص)

چه هرکله په کورکښې نوافل کول مسجدنبوی بلکه بتصریح فقهاء مسجد حرام کښې د کولو نه زیات افضل دی نو د نورو مساجدو نه خو به په طریقِ اولی سره افضل وی .

(۳) که چرته ددې څه ثبوت وې نو فقهاء کرامو به ضرور دهغې تصریح کوله ، مګر داد فقهې په یو کتاب کښې هم نشته دې ، داسې مواقعو باندې د فقهاؤ نه ذکر کول د عدمِ ثبوت دلیل دې ، ځنګه چه د فقهاؤ مفهومِ مخالف بالاتفاق حجت دې .

قوله : لهذا امام او مقتدی ـ الخ .

اقول مطلقاً دهغې دعا په جواز کښې کلام نشته دې ، بحث د بهیئت اجتماعیه په جواز کښې دې چه د یو حدیث نه هم ثابته نه ده .

قوله : اوس چونکه ـ الخ .

اقول په دې کښې هیڅ شک نشته دې چه په دعا کښې سورۀ الحمد او درود شریف وئیل موجبِ خیراوبرکت دې مګر دهغې التزام بهیئت مخصوصه بدعت دې .

قوله : ددې یویو جزء د احادیثو او فقهې حنفی نه ثابت دې .

اقول مطلق دعا د انفرادی صورتونو نه سوا یو څیز هم دکوم یو حدیث یا دکومې فقهیه جزئیه نه ثابت نه شو .

قوله : ددې نه انکار کول او بدعت ګرځول سخته قسمه غلطی اود احادیثو او فقه حنفی نه د لاعلمئ دلیل دې .

اقول : د مجوزینو حضراتو نه استدعا ده چه یو ضعیف نه ضعیف صریح حدیث یا یو مرجوع نه مرجوع جزئیه فقهیه تحریرکړی چه په هغې کښې بحالتِ اجتماعیه د دعا صراحت وی . د حدیث اود فقهې ذخیرې نه یو صریحه جزئیه پیش کولو سره د علمیت اظهاروکړئ . ودونه خرط القتاد .

فقط والله الهادی الی سبیل الرشاد ۱۲ذی قعدة الحرام سنه ۱۳۷۲ هجری

درې ځلې د دعا غوښتلو التزام

سوال :- هغه علاقه کښې په دعا کښې درې ځلې د لاس اوچتولو التزام کولې کیږی او استدلال کښې د مسلم شریف د کتاب الجنائز حدیث پیش کوی چه حضورصلی الله علیه وسلم په بقیع کښې درې ځلې لاس اوچتولوسره دعا وغوښتله ، دهغه حدیث توجیه بیان کړئ ستاسو به ډیره ډیره مننه وی ، بینوا توجروا .

الجواب ومنه الصدق والصواب : د بقیع والا دحدیث ته لاندې ذکر شوی جوابونه ورکولې کیدلې شی :

(۱) یو اتفاقی واقعې سره التزام باندې استدلال صحیح نه دې ، زیات نه زیات جواز بلا التزام به ثابت شی التزام په هرحال ناجائز دې .

(۲) ممکنه ده چه مختلفو قبرونو باندې ډیرکرته د لاس اوچتول شوی وی .

(۳) دا هم احتمال دې چه یو ځلې دعا ختمیدلو نه پس دیو نوې دعا یو خاص داعیه (مثلاً مزید د زړه نرموالې او شانِ رحمت) پیدا شوې وی ، هم دغه شان دویمه دعا ختمیدلو نه پس دریم ځلې د لاس اوچتول دیو خاص داعیه لاندې وی .

(۴) ممکنه ده چه په دې کښې د حضورصلی الله علیه وسلم خصوصیت وی په دې طریقه چه اول بی د خصوصی شفاعت په طور باندې دعا کړی وی ختمولو باندې بیا د دعا کولو امرِ الهی شوې وی ، ددې توجیهاتو ضرورت ددې وجه نه دې چه په اصل کښې د حدیث په مفهوم باندې د پوهیدلو او په هغې باندې د عمل کولو دپاره د صحابو ، تابعینو اود ائموقول اوعمل کتل ضروری دې ، کوم کار چه عبادت ګڼلوسره حضور صلی الله علیه وسلم د زرګونو صحابو په وړاندې کړې وی ، بیا د دعا واقعه په ټول عمرکښې څه نیمه نه بلکه په ورځ کښې د ډیرو کراتو ده ، پس که چرته د تثلیث څه ثبوت وې او صحابو هغه ثواب ګڼلې نو ضرور به ئې هغه نقل کولې او پخپله به ئې هم په هغې عمل کولو ، حالانکه امت کښې نه چا هغې لره نقل کړې ده او نه ئې په هغې عمل کړې دې ، فقط والله تعالی اعلم .

۱۳رجب المرجب سنه ۷۵هجری

د نوافلو نه پس اجتماعی دعا

سوال :- دویمه دعا وروسته له نفلو نه دمقتدیانو امام سره یوځائ کول ، د نورالایضاح په دې عبارت سره ثابتیږی ((ویستحب للامام بعدسلامه ان یتحول الی یسارة للتطوع بعد الفرض وان یستقبل بعده الناس (الی قوله) ثم یدعون لانفسهم - الخ)) ددې څه جواب دې ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د نورالایضاح په عبارت کښې صرف د دعا بعد النوافل ذکر دې

دائي نه دی لیکلی چه امام او مقتدی دې په یوځایٔ دعا وکړی ، یعني ټول خلق دې دعا وکړی مگر امام سره د مقتدیانو تعلق وی اوکه نه نو ددې څه ثبوت نشته دې . مثلاً د سحر مونځ نه پس ډیرخلق په یو وخت د قرآن په تلاوت کښې مشغولیږی ، په ظاهره داتلاوت اجتماعی وی مگر په حقیقت کښې هرکس پخپله طریقه پخپل تلاوت کښې مشغوله وی دیو د بل سره څه تعلق نه وی ، نه د ابتدا کولو یو ځایٔ اهتمام وی او نه د انتها ، بلکه هرکس دخپل فرصت اوهمت مطابق تلاوت کولوسره فارغیږی . هم دغه شان د فرض نه پس والا دعا هم د امام سره په یوځایٔ ثابته نه ده که چرته اتفاقاً د امام سره اوشی نوڅه حرج نشته دې . د التزام د وجه نه دا فعل بدعت جوړیږی ، قاعده فقهیه ده چه دیو مباح یا مندوب فعل خلق التزام شروع کړی نو هغه ناجائز کیږی فرض او نوافلو کښې دومره فرق دې چه د نوافلو نه پس امام سره یوځایٔ دعا کولو کښې د التزام چه کومه مظاهره او نور قبائح موندلې کیږی هغه د فرائضو نه پس دعا کښې نشته مثلاً

(۱) د نوافلو په رکعتونو او په هغې کښې مقدارِ تلاوت کښې مختلف خلق د همت او فرصت په لحاظ سره مختلف وی مگر د اجتماعی دعا التزام ټولو لره هم په یوه کونټئ باندې شړی چنانچه څوک وړاندې فارغ شی نو هغه د دعا په انتظار کښې ناست وی او که چرته امام یا یو مقتدی زیات نوافل کول اوغواړی نو هغه د اجتماعی دعا نه پس کوی ددې وجه نه د نوافلو نه پس دعا امام سره یوځایٔ کول خصوصاً دهغې مروج التزام بالاتفاق بدعت دې تردې پورې چه اهلِ بدعت هم دهغې قائل نه دی ، د احمد رضا خان صاحب بریلوی فتوی اوگورئ.

سوال : څه فرمائی علماء دین دې مسئله کښې چه د فرضو نه پس امام او مقتدی چه کومه دعا غواړی دا دعا جائز ده اوکه نه ، بعضې اطرافو کښې امام د فرضو د سلام نه پس صرف اللهم انت السلام وئیلوسره ودریږی او بیا د سنتو نه پس ټول په یوځایٔ دعا غواړی ، مؤخرالذکر فریق والا ړومبنی فریق باندې دا اعتراضونه کوی :

(۱) د فرضو نه پس لاس اوچتولوسره دعا غوښتل د حضورصلی الله علیه وسلم نه ثابت نه دی

(۲) فقهاؤ د فرضو نه پس اللهم انت السلام الخ نه زیات تاخیرکولو لره مکروه لیکلی دی ، سوال دادې چه په دې دواړو طریقو کښې صحیح طریقه کومه یوه ده ؟ اود فقهې او حدیث مطابق څوک دی ؟ همدارنگه دا هم ارشاد کړئ چه آیا د نوافلو او سنتو نه پس په جماعت سره دعا غوښتل د حضورصلی الله علیه وسلم نه ثابت دی او که نه ؟

مستفتی خاکسارخلیفه عبدالغنی کارخانه دار دبگیٔ محله سورنگران دهلی

الجواب : د فرائضو نه پس دعا د حضورصلی الله علیه وسلم نه ثابته ده اوفقه کښې ددې جواب صریح دې ، فقط فرق دادې چه دکومو فرائضو نه پس سنت دی دهغې نه پس دعا اوږده غوښتل نه دی پکار ، اللهم انت السلام ـ الخ ، یا ددې په مثل باندې اقتصار مناسب دې او دومره اوږده چه

مقتديانو باندې مشقت وی کله هم نه ده پکار اود سننو او نوافلو نه فارغيدلوسره د امام جماعت سره دعا غوښتل چرته هم منقول ندی ، او په دې کښې دا هم تکليف دې چه بعضې خلق صرف سنت کوی او څه نوافل هم او کولو والا بعضې زرفارغيږی او بعضې څه وخت پس ، نو څوک چه وړاندې فارغ شو هغوی باندې به بې سببه انتظار کول وی لهذا دا طريقه د ترک لائقه ده ، اوکه چرته متقديان ټول راضی وی او چا باندې تکليف نه وی نو حرج په دې کښې هم نشته ، والله تعالی اعلم

فقيراحمد رضا قادری عفی عنه

ابوالمظفر محمد اسماعيل **محمدامجدعلی اعظمی رضوی**

(نفائس مرغوبه تاليف حضرت مفتی کفايت الله صاحب ، دهلوی ص ۵۴)

د مذکورې فتوی مطابق د اهلِ بدعتو اکثريت د نوافلو نه پس اجتماعی دعا باندې عمل نه کوی صرف کلو وغيره کښې څنې بدعتی خلق ددې التزام کوی فقط، والله تعالی اعلم

۱۱ربيع الآخر سنه ۱۳۹۲هجری

د مونځ نه پس په اوچت آواز سره اوږده دعا

سوال :- د جمات د امامانو داسې دعا کول چه ړومبئ خو د فرضو نه پس په اوچت آواز سره الحمدلله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة والسلام علی سيد المرسلين اووائی ددې نه پس اللهم انت السلام- الخ ، بيا قرآن دعاګانې بيا درود شريف نوآيا په دې طريقه دعا جائز ده او که نه ؟ بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د دعا په دې طريقه کښې لاندې ذکر کيدونکی مفاسد دی :

(۱) اجتماعيت اودهغې التزام

(۲) اتمام بالامام اودهغې التزام ، حالانکه شرعا دا صرف د مونځ سره مختص دې .

(۳) جهرامام اودهغې التزام ، **قال الله تعالی** : **((ادعوا ربکم تضرعا وخفية انه لا يحب المعتدين ، وقال حکاية عن زکريا عليه السلام** : **اذ نادی ربه نداء خفياً))**

(۴) د مسبوقينو په مانځه کښې خلل پيدا کيږی

(۵) د کومو فرائضو نه پس چه سنت دی دهغې نه پس اوږده دعا مکروه ده ، قال فی العلائية : ((ويکره تاخيرالسنة الابقدراللهم انت السلام- الخ)) (رد المحتار ص ۴۹۴ج ۱)

(۶) عوام بلکه خواص هم دې مبتدع طريقې لره مسنون ګڼی .

(۷) ددې د فرائضو نه هم زيات اهتمام او التزام کولې کيږی ، والله تعالی اعلم

۷جمادی الاولی ۱۳۸۹هجری

د مروج میلاد تحقیق

سوال :- میلاد شریف څنګه چه نن سبا کیږی دحضورصلی الله علیه وسلم متعلق دا اعتقاد کول چه دوی د میلاد په مجلس کښې تشریف راوړی او دې ګنړلوسره د تعظیم دپاره اودریدل ددې دپاره څه حکم دې ؟ او څه کول پکار دی او که چرته میلاد وغیره کوی نو په کومه طریقه یی وکړی ، خلاصه بیان وکړئ .

الجواب ومنه ا لصدق والصواب : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم سیرت او حالاتو باندې مسلمانانو لره خبرول د اسلام اهم ترین فرض دی اود ټولو تعلیماتِ اسلامیه خلاصه هم داده او هم په دې کښې د مسلمانانو کامیابی منحصرده ، د حضور صلی الله علیه وسلم ولادت د ډیرې خوشحالئ باعث دې او دا خوشحالی د وخت او محل سره مخصوص نه ده بلکه دهرمسلمان په رګونوکښې ننوتلې ده ، د ابولهب وینځې ثوبیه چه کله د حضورصلی الله علیه وسلم د ولادت خبر ابولهت ته راوړو نوهغه په خوشحالئ کښې ثوبیه آزاده کړه ، د مرګ نه خلقو ابولهب لره چا په خوب کښې اوکتلو اودهغه نه ئې د حال پوښتنه اوکړه نو هغه اووئیل چه د کله نه مړشوې یم په غداب کښې ګرفتار یم مګر د دوشنبې د شپې چونکه ما د میلاد النبی خوشحالی کړې وه ددې وجه نه په عذاب کښې تخفیف راځی چه هرکله د ابولهب په شان بدبخت کافر دپاره د میلادنبی دخوشحالئ د وجه نه عذاب کښې تخفیف پیدا شو نوکه یو امتی د دوی صلی الله علیه وسلم د ولادت خوشحالی وکړی او حسبِ وسعت د دوی په محبت کښې خرچ وکړی نوولې به اعلی مرتبې نه حاصلوی ، پس که چرته د ولادت یا معجزاتو یا غزواتو ذکر د وعظ او د درس په طرز بغیرد رسوماتو د پابندئ نه یی وکړی نود زرګونو رحمتونو باعث به وی مګر په دې زمانه کښې محفلِ میلاد کښې دا ذکر شوی وجوه باعث د عدمِ جواز دی :

(الف) د حضورصلی الله علیه وسلم متعلق دا عقیده وی چه دوی صلی الله علیه وسلم محفلِ میلاد ته تشریف راوړی او دا صریح کفر دې چه ددې حرمت د قرآن کریم په نصوصِ صریحه اود فقهې په عباراتو سره هم ثابت دې ، **من قال ان ارواح المشائخ حاضرة تعلم یکفر (بزازیه) ذکرالحنفیة تصریحا بالتکفیر باعتقاد ان النبی صلی الله علیه وسلم یعلم الغیب لمعارضته قوله تعالی قل لا یعلم من فی السموات والارض الغیب الا الله (شرح فقه اکبر)** دا مسئله د فقهې په کتابونو کښې ذکر ده چه که چرته چا د نکاح کولو په وخت اووئیل چه څما ګواه خدائ او رسول دې نو دا سړې کافر کیږی ، ددې وجه نه چه هغه رسول الله صلی الله علیه وسلم عالم الغیب وګڼلو .

فتاوی قاضی خان البحرالرائق وغیره)

غرض دا چه داسې عقیدې ساتلو والا دتکفیرنه قرآن ، احادیث او د فقهې کتابونه ډک دی

(ب) محفلِ میلاد کښې شیرینی وغیره تقسیمولو لره ضروری ګڼلې کیږی او په خپله میلاد لره هم د واجبو درجه ورکولې کیږی چه هرکله یو جائز کار لره خلق ضروری ګڼل شروع کړی نو دا کار مکروه کیږی ، ((کل مباح یؤدی الیه (الی الوجوب) مکروه)) (الدر المختار ج۱)

(ج) معینې میاشتې او مقررتاریخ باندې میلاد کول ضروری ګڼل کیږی حالانکه چه هرکله شریعت یو خاص میاشت او یو خاص تاریخ معین نه کړه نو دخپل طرف نه شریعت کښې زیاتې کول ناجائز دې صحیح مسلم کښې روایت دې **لا تختصوا لیلة الجمعة بقیام من بین اللیالی ولا تختصوا یوم الجمعة بصیام من بین الایام،**

غرض داچه پاسنو مفسداتو نه احتراز کولوسره که چرته محفلِ میلاد قائم کړې شی نو موجبِ خیر اوبرکت او کارِ ثواب دې ، فقط والله تعالی اعلم . ۲۲ذی قعده سنه ۷۱هجری

د اسقاط مروجه حکم

سوال :- د جنازې د مونځ نه پس مولا قرآن اوچتولوسره مروج طریقې سره چه کومې دعاګانې وغیره وائی لکه د سندهـ په عرف کښې قرآن ببنل وائی دا شرعاً څنګه دی ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب : دا مروجه طریقه ناجائز او بدعت ده ، قرآن ، حدیث او فقه کښې ددې هیڅ ثبوت نشته دې او نه قرون مشهودلهابالخیرکښې ددې څه وجود شته ، قال الله تعالی ((**الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم نعمتی ورضیت لکم الاسلام دینا ، لقدکان لکم فی رسول الله اسوة حسنة**)) کوم کار چه حضورصلی الله علیه وسلم نه دې کړې مونږ هغه ثواب ګڼلوسره شروع کړو نو ددې مطلب داشو چه نعوذبالله حضورصلی الله علیه وسلم دین باندې په پوره شان پوهه نه شو ، مونږ د حضورصلی الله علیه وسلم نه د دین په مسائلو باندې زیات پوهیږو او معاذالله آیت (الیوم اکملت لکم ـ الخ) هم غلط دې ، غرض داچه دخپل طرف نه دین کښې زیاتئ کول سخته ګناه ده ، قال النبی صلی الله علیه وسلم کل بدعة ضلالة په شان چه د فرائضو په رکعتونو کښې دخپل طرف نه زیاتئ حرام دې ، همدارنګه ددې اسقاط قبیح رسم نه دخلقو جرات په ګناه باندې زیاتیږی ((**قال فی ردالمحتار ونص علیه فی تبیین المحارم فقال لا یجب علی الولی فعل الدور وان اوصی به المیت والواجب علی المیت ان یوصی بما یفی بما علیه ان لم یضق الثلث عنه فان اوصی باقل وامر بالدور وترک بقیة الثلث للورثة اوتبرع به لغیرهم فقد اثم بترک ما وجب علیه، فقط والله تعالی اعلم**)) ۱۳محرم الحرام سنه ۱۳۷۰هجری

د تیر شوی سوال په شان بل سوال

سوال :- د اسقاط مروج څه حکم دې ؟ نورالایضاح کښې یې جائز لیکلې دې . بینواتوجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب: جائز نه دي . قال في الشامية ونص عليه في تبيين المحارم فقال لا يجب على الولي فعل الدور وان اوصى به الميت لانها وصية بالتبرع والواجب على الميت ان يوصي بما يفي بما عليه ان لم يضق الثلث عنه فان اوصى باقل وامر بالدور وترك بقية الثلث للورثة او تبرع به لغيرهم فقد اثم بترك ما وجب عليه اه وبه ظهر حال وصايا اهل زماننا فان الواحد منهم يكون في ذمته صلوات كثيرة وغيرها من زكوة واضاح وايمان ويوصي لذلك بدراهم يسيرة ويجعل معظم وصيته لقراءة الختمات والتهاليل التي نص علمائنا على عدم صحة الوصية بها الخ (ردالمحتار ج باب قضاء الفوائت)

شامي يا نورو فقهاؤ چه کوم اجازت ورکړې دې په هغې کښې تصريح ده چه داحيله په هغه وخت کښې جائز ده چه د ثلث نه فديه نه شي ادا کيدلې او دا صورت کله اتفاقاً مخې ته راغلې دې لره د مستقل رسم جوړولو اجازت نشته ، همدارنګه دا هم ضروري دې چه په دې حيلې سره د عوامو عقيده فاسده نه شي ، په دې وخت کښې چه کوم اسقاط مروج دې په هغې کښې اول خو د فقراؤ تمليک په داسې طريقه کيږي چه په هغې سره تمليک متحقق نه کيږي ، دويم په هغې سره د عقيدې فساد لازميږي چه عوام په ګناهونو باندې زړه ورکيږي اود صوم او صلوة څه پرواه نه کوي ، دريم دهغې داسې التزام کولې کيږي چه هغه هم د تکفين په اعمالو کښې يو مستقل عمل ګڼلې کيږي ، التزام کولو سره مباح بلکه مندوب کار هم ناجائز کيږي کما صرح به في الشامية وغيرها . څلورم ثلث مال کښې فديه نه ادا کوي ،حالانکه اتمام ثلث پورې د فديه وصيت کول اودهغې ادا کول لازمي دی . د اتمام ثلث نه پس هم فديه باقي پاتې شي نو په هغه حالت کښې دفقهاؤ د حيلې اجازت ورکړې دې مګر په دې زمانه کښې د عقيدې د فساد د وجه نه دا هم جائز نه دې . فقط والله تعالى اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب . ۲۲صفرسنه ۱۳۷۴هجری

يو ځای کيدلو سره جهراً ذکر کول او وجد کښې راتلل

سوال: نن سبا په عامو پيرانو کښې رواج دې چه خلقو لره جمع کولو سره په اوچت آواز سره درباندې ذکر کوي او ډير خلق په وجد کښې راتللو سره ډير توپونه وهي، آيا دا فعل شرعاً جائز دې او آيا ددې څه ثبوت شته او که نه ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب: ددې په شرع کښې هيڅ ثبوت نشته دې . جهراً ذکر کول څنګه چه زمونږ په زمانه کښې رواج دی دا مکروه دی «لما في شرح التنوير هل يكره رفع الصوت بالذكر والدعاء قيل نعم وقال في الشامية (قوله قيل نعم) يشعر بضعفه مع انه مشى عليه في المختار والملتقى فقال وعن النبي صلى الله عليه وسلم انه كره رفع الصوت عند قراءة القرآن والجنازة والزحف والتذكير فما ظنك

عند الغناء الذی یسمونه وجدا ومحبة فانه مکروه لا اصل له فی الدین اه وایضاً فیها قبیل فصل فی اللبس وما یفعله متصوفة زماننا حرام لا یجوز القصد والجلوس الیه الخ (شامیه کتاب المخظر والاباحة ج۵) بریقه محمودیه جلد ۴ کښې مروج وجد باندې یې زیات رد کړې دې چه قابل د تعریف دې . فقط والله تعالی اعلم ۲۹ ذی قعده سنه ۱۳۷۲هجری

د مړی په سینه باندې کلمه د شهادت لیکل

سوال :- د مړی په سینه یاتندی باندې کلمه د شهادت لیکل جائز ده او که نه ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب : جائز نه دی ، ځکه چه د مړی د شلیدلو د وجه نه بې حرمتی کیږی ، البته که چرته بغیر د سیاهی وغیره نه صرف په ګوتې سره د مړی په سینه باندې ولیکلې شی په داسې طریقه چه د لیکلو نښې ښکاری نه نو دا فی نفسه جائز دی ، مګر د نن سبا خلقو د عقیدې فساد ښکاره دې ، هغه ضروری خیال کوی او داسې امورو سره په ګناه باندې جرأت شروع کوی لهذا په داسې طریقې سره هم لیکل جائز نه دی ،((قال فی الشامیة وقد افتی ابن الصلاح بأنه لا یجوز ان یکتب علی الکفن یسین والکهف ونحوهما خوفا من صدید المیت والقیاس المذکور (علی انه کان مکتوبا علی افخاذ الافراس فی اصطبل الفاروق حبس فی سبیل الله وایضا یقاس علی کتابة الله فی اهل الزکوة) ممنوع لان القصد ثم التمیز وهنا التبرک فالاسماء المعظمة باقیة علی حالها فلا یجوز تعریضها للنجاسة والقول بأنه یطلب فعله مردود لان مثل ذلک لا یحتج به الا اذا صح عن النبی صلی الله علیه وسلم طلب ذلک ولیس کذلک وقدمنا قبیل باب المیاه عن الفتح انه تکره کتابة القرآن واسماء الله تعالی علی الدراهم والمحاریب والجدران وما یفرش وما ذلک الا الاحترام وخشیة وطئه ونحوه مما فیه اهانة فالمنع هنا بالاولی مالم یثبت عن المجتهد او ینقل فیه حدیث ثابت فتامل نعم نقل بعض المحشین عن فوائد الشرجی ان مما یکتب علی جهة المیت بغیر مداد بالاصبع المسبحة بسم الله الرحمن الرحیم وعلی الصدر لا اله الا الله محمد رسول الله وذلک بعد الغسل قبل التکفین اه والله اعلم (ردالمحتار ج۱) فقط والله تعالی اعلم، ۲۶صفر سنه ۱۳۷۳هجری

د دفن نه پس لازمًا درې ځلې دعا غوښتل

سوال :- زمونږ په ملک کښې رواج دې چه د دفن کولو نه پس قبرباندې دعا غواړی او بیا یو څو قدمه وروستو کیدلو سره دوباره دعا غواړی ، بیا یو څو قدمه وروستو کیدلو سره دریم ځلې دعاغواړی ددې التزام کولې کیږی ، آیا دا امر شرعاً جائز دې ؟ بینوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : د دفن نه پس بغیرد لاس اوچتولو نه د مړی دپاره د مغفرت دعا

غوښتل حديث نه ثابت دی ، **كما فی سنن ابی داود كان النبی صلی الله عليه وسلم اذا فرغ من دفن الميت وقف علی قبره وقال استغفروا لاخيكم واسالوالله له التثبيت فانه الان يسال الخ (ردالمحتار ج)** لاس اوچتولوسره درې ځلې دعا كول بيا دهغې التزام او هرځلې يوڅو قدمه وروستوكيدل بدعت دې ددې هيڅ ثبوت نشته دې . فقط والله تعالی اعلم ۲۲صفر سنه ۱۳۷۴هجری

د دفن نه پس لاس اوچتولوسره دعا كول بدعت دی

سوال :- د دفن نه پس لاس اوچتولوسره د دعا كولو متعلق امدادالفتاوی حصه اول كښې جائز ليكلی دی نو آيا تهانوی رحمه الله د منفرد دپاره ليكلی دی يا اجتماعی طور باندې هم لاس اوچتولوسره دعا كولې شی ؟ بينواتوجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : حضرت تهانوی رحمه الله د قبرونو د زيات په وخت دعاكښې رفع يدين سره متعلق داسې استدلال كړې دې **((قال فی الفتح والسنة زيارتها قائما والدعاء عندها قائما، وبعد اسطر ثم يدعوا قائما طويلا)) (شاميه ج ص)** په دې سره دعا ثابته شوه او دعا كښې رفع يدين د حديثو نه ثابت دی لهذا په دې كښې به هم رفع يدين وی ، همدارنگه صحيح مسلم كښې صريح حديث دې چه حضوركريم صلی الله عليه وسلم بقيع ته تشريف يوړو او لاس اوچتولوسره ئې دعا وكړه .

د فقهې مذكوره پاسنئ عبارت او حديث مذكور او د امدادالفتاوې فتویٰ زيارة القبور سره متعلق ده نه ددفن سره ، د دفن نه پس لاس اوچتولوسره دعا كول، نه د حديث نه ثابت دی اونه دفقه نه اونه په امدادالفتاوې كښې ددې ذكرشته اونه د اكابرو علماؤ په دې باندې عمل شته لهذا جائز نه ده . فقط والله تعالی اعلم (ددې جواب نه رجوع جلد ۴ باب الجنائز كښې اوگورئ)

غره ربيع الاول سنه ۱۳۸۸هجری

د تير په شان بل سوال

سوال :- قبرستان كښې مړی لره د دفن كولو نه پس قبر باندې دخلقو لاس اوچتولو سره دعا كول جائز ده اوكه نه؟ يو عالم دين وائی چه نبی كريم صلی الله عليه وسلم هم د دفن نه پس لاس اوچتولوسره دعا غوښتلې ده پخپل دليل كښې دا حديث پيش كوی **((وعن عثمان كان النبی صلی الله عليه وسلم اذا فرغ من دفن الميت وقف عليه وقال استغفروا لاخيكم واسالوا الله له التثبت فانه الآن يسال رواه ابوداود وغيره))**،نوآيا دهغه عالم وينا صحيح ده او كه نه ؟ جزاكم الله تعالی جزاء حسناً

الجواب ومنه الصدق والصواب : د دفن نه پس دعا ثابته ده ، البته په هغه دعا كښې لاس

اوچتول ثابت نه دی ، ددې وجه نه دهغې نه احتراز کول پکار دی . مولوی صاحب په دلیل کښې چه کوم حدیث پیش کړې دې په هغې کښې د لاس اوچتولو ذکرنشته . فقط والله تعالی اعلم .

۲۲ربیع الآخر سنه ۱۳۹۲ هجری

د اختر مونځ نه پس مصافحه (سترې مشی) کول

سوال :- د اخترمونځ نه پس مصافحه کول څنګه چه نن سبا مروج دی جائز دی اوکه نه ؟ د طحطاوی مصری صفحه ۳۰۸ کښې د لاندې عبارت نه جواز معلومیږی **وكذا تطلب المصافحة فهى سنة عقيب الصلوات كلها وعند كل لقى، بينوا بالبرهان توجروا من الرحمان،**

الجواب ومنه الصدق والصواب : شامیه کښې د بعضې نورو کتابونو نه هم جواز نقل کولو سره په دې باندې یی رد فرمائیلې دې . د مجوزینو دلیل دادې چه مصافحه بعدالصلوة هم چونکه مطلق مصافحه مسنونه کښې داخل ده لهذا جائز ده اګرچه خصوصیت سره منقول من القرون المشهودلها بالخیر نه ده . دا استدلال بین البطلان دې ځکه چه د اوقاتو تخصیص زیادت فی الدین دې . چنانچه علامه ابن عابدین د جواز عبارات نقل کولو نه پس دهغوی په رد کښې فرمائی

. ((نقل فى تبيين المحارم عن الملتقط انه تكره المصافحة بعد اداء الصلوة بكل حال لان الصحابة رضى الله تعالى عنهم ما صافحوا بعد اداء الصلوة ولانها من سنن الروافض اه..... ثم نقل عن ابن حجر من الشوافع انها بدعة مكروهة لا اصل لها فى الشرع وانه ينبه فاعلها اولا ويعزر ثانيا ثم قال وقال ابن الحاج من المالكية فى المدخل انها من البدع وموضع المصافحة فى الشرع انما هى عند لقاء المسلم لاخيه لافى ادبار الصلوة فحيث وضعها الشرع يضعها فينهى عن ذلك ويزجر فاعله لما اتى به من خلاف السنة اه ثم اطال فى ذلك فراجعه))

(ردالمحتار ج۵ص۳۳۶) فقط والله تعالى اعلم ۱۱رمضان المبارک سنه ۸۸هجری

د اختر مونځ نه پس مصافحه اومعانقه

سوال :- څه فرمائی علماء دین ددې مسئلې په باره کښې چه د اخترونو مونځ نه پس مصافحه کول څنګه چه نن سبا مروج دی جائز دی اوکه نه . او که چرته ناجائز وی نو عوام الناس لره د دې نه بندول ضروری دی اوکه نه ؟

(۱) په دې کښې ممانعت څنګه دې اود کومې درجې دې ؟

(۲) دا ممانعت آیا د مونځ ادا کولو نه فوراً د مصافحې نه دې اوکه د اختر پوره ورځ په دې کښې داخله ده ؟

(۳) آیا معانقه خو په دې کښې شامله نه ده ؟ په دې مسئله کښې په خلقو کښې اختلاف دې براه کرم جواب سره تسلی راکړئ ، بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : (۱) دا طریقه اختیارول بدعت او مکروه ده .

(۲) دا ممانعت فوراً پس د مونځ دپاره دې ، ځکه دا فعل د شارع علیه السلام نه ثابت نه دې

(۳) معانقه هم په دې کښې شامله ده یعنې د مونځ نه پس فوراً معانقه هم جائز نه ده ، هسې خو د اختر په ورځ دملاقات په وخت مصافحه او معانقه صحیح ده **وموضع المصافحة فی الشرع انما هی عند لقاء المسلم لاخیه لا فی ادبار الصلوات (شامیه ص ۲۰ ج ۰)**

د بدعت یا د یو ګناه ارتکاب دکوم یو مصلحت پیشِ نظر هیچرې جائز نه دې البته نورو لره منع کول هغه وخت ضروری دې چه کله د قبول امید وی او که نه نو نهی عن المنکر ضروری نه دې . غرض داچه پخپله د اختر مونځ نه پس د چا سره مصافحه او معانقه مه کوئ . او که چرته د چا سره ملاقات د مونځ نه پس شوې وی نودهغه سره جائز ده ، مګر دتشبیه بالبدعة اود هغې د تائید ذریعه کیدلو د وجه نه ددې نه هم اجتناب کول پکار دی ، فقط والله تعالی اعلم

۲ذی الحجه سنه ۱۳۸۸هجری

د مونځونو نه پس مصافحه

سوال :- د سحر مونځ نه پس یو څو هلکان او لوئ حضرات صف جوړولوسره ودریږی او مسجد نه وتلو والا مونځ کوؤنکی دهغوی سره سلسله وار مصافحه کوی دا عمل د څه مودې نه را پدې خوا هره ورځ د سحر مونځ نه پس په التزام سره کولې کیږی ، آیا دې عمل لره صحابو رضی الله عنهم کړې دې . دې عمل لره نیکی او باعثِ ثواب ګڼل څنګه دی ؟ د منع کولو نه باوجود دې عمل لره جاری اوساتی نو منع کولو والو باندې مزید څه ذمه داری عائد کیږی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شریعت کښې د مصافحې موقع صرف اول ملاقات دې . د مونځونو نه پس مصافحه د حضوراکرم صلی الله علیه وسلم ، د صحابه کرامو رضی الله عنهم او د ائمه دین رحمهم الله نه ثابته نه ده بلکه دا د روافضو ایجاد او بدعت دې ، ددې وجه نه احتراز واجب دې بلکه فقهاؤ حضراتو صراحةً لیکلی دی چه ددې بدعت مرتکب ته دې د زجراو توبیخ په ذریعې د بندولو کوشش وکړې شی . که چرته بیا هم منع نه شو نو بشرطِ قدرت هغه ته دې سزا ورکړئ شی . البته چرته چه د بندولو قدرت نه وی هغلته بندول ضروری نه دی . **نقل فی تمییز المحارم عن الملتقط انه تکره المصافحة بعد اداء الصلوة بکل حال لان الصحابة رضی الله تعالی عنهم ما صافحوا بعد اداء الصلوة ولانها من سنن الروافض اه ثم نقل عن ابن حجر من الشوافع انها بدعة مکروهة لا اصل**

لها فی الشرع وانه ینبه فاعلها اولاً ویعزر ثانیاً ثم قال وقال ابن الحاج من المالکیة فی المدخل انها من البدع وموضع المصافحة فی الشرع انما هی عند لقاء المسلم لاخیه لا فی ادبار الصلوات فحیث وضعها الشرع یضعها فینهی عن ذلک ویزجر فاعله لما اتی به من خلاف السنة اه ثم اطال فی ذلک فراجعه. (ردالمحتار ج۰ص۲۰۰) فقط والله تعالی اعلم

۲ ربیع الاول سنه ۱۴ هجری

د اهلِ میت د طرف نه د دعوت رسم

سوال :- څه فرمائی علماءِ دین دهغه طعام په باره کښې چه هغې لره اهلِ میت تیارولو سره خلقو ته دعوت کوی ، د واده په شان هغه موقع باندې هم دخپلو خپلوانو اود دوستانو اجتماع کیږی او هغه رسم لره ضروری ګڼلې کیږی بینوا بیاناً شافیاً ، توجروا اجرا وافیاً .

الجواب ومنه الصدق والصواب : دا دعوت مروجه ناجائز او بدعت دې په یو څو وجوه سره :

(۱) دا په حقیقت کښې د هندوانو رسم دې پس په دې کښې تشبیه ده هندوانو سره .

(۲) شریعت کښې د غم په موقع باندې دعوت مشروع نه دې . دفقهې په کتابونو کښې تصریح ده چه ، ((ان الدعوة شرعت فی السرور ولا فی الشرور)).

(۳) دې دعوت لره لازم ګڼلې کیږی او التزام مالایلزم ناجائز دې .

(۴) دعوت باندې چه کومې پیسې خرچ کیږی په هغې کښې عموماً د نابالغه یتیم حصه وی ((**والذین یاکلون اموال الیتامی ظلماً انما یاکلون فی بطونهم ناراً وسیصلون سعیرا**)) د نابالغه مال صدقه اوخیرات کول په یو صورت کښې هم جائز نه دې .

(۵) په دې دعوت سره مقصود ایصالِ ثواب نه وی بلکه ریا او ښودنه مطلوب وی ، یا د خلقو د ملامتیا او طعنونو د ویرې نه دعوت کولې کیږی چه شرکِ اصغر دې ، په ایصالِ ثواب مقصود نه کیدلو باندې یو څو قرائن دی .

(الف) د صدقې اخفاء افضله ده ، ددې باوجود که چرته د اخفاء ترغیب هغه خلقو ته ورکړې شی نو هیچرې قبلولو دپاره نه تیاریږی .

(ب) صدقه په نقدی شکل زیاته بهتره ده ځکه چه په هغې کښې اخفاء هم آسانه ده اود فقراؤ دپاره فائده منده هم زیاته ده چه څنګه یې ضرورت وی دهغه نقد رقم نه به یې پوره کړې شی ، او که چرته حالاً ضرورت نه وی نو نقد رقم د ضرورت وخت دپاره محفوظه کیدلې هم شیء، دا فوائد په دعوت کښې نشته بلکه بعضې اوقاتو کښې خوراک ضرری هم وی سره ددې نه نقد صدقې سره ایصالِ ثواب باندې څوک راضی نه دی .

په دویمه وجه کښې د صدقې بهتر صورت دادې چه د حاجت مند د ضرورت په نظر کښې نیولو سره هغه ته صدقه ورکړې شی ، یعنې مریض ته دوا ، مسافر ته کرایه ، ټکټ وغیره ، وږی ته خوراک او بربنډ ته جامې ، څپلۍ ، د یخنۍ په موسم کښې بې سروسامان ته کمبل ، برستن وغیره ، غرض دا چه د دفع ضرورت خیال وساتلې شی ، مګر دلته خو په هر حال هم خوراک ورکول دی ، برابره خبره ده که مریض بغیر له دوائی نه کړیږی ، بربنډ بدن د یخنۍ نه رپیږی یا د سختې ګرمۍ د وجه نه سوزیږی ، مسافر منزلِ مقصود پورې د رسیدلو نه ناچاره وی او د مجبورۍ د وجه نه پریشانه وی ، که چرته هغه خلقو ته د دعوت په ځائ د صحیح طریقې مشوره ورکولې کیږی چه د فقراؤ دپاره هم نافع وی او د مړی دپاره هم او پخپله د صدقې ورکوونکو دپاره هم نو جواب ملاویږی چه د دعوت نه کولو په صورت کښې به خپل خپلوان ناراضه شی . مونږ خو به وشرمیږو ، خلق به وائی « مړ شو مردود نه ختم نه درود »

(ج) که چرته د ایصالِ ثواب نیت وې نو فقراء او مساکین به مقدم ګڼلې کیدل . حالانکه داسی کیږی چه د خپل خپلوان او ملګری راغونډیږی یا اصحابِ اقتدار او غټو خلقو ته دعوت ورکولې کیږی فقراء خو صرف برائ نام وی بلکه ډیرو ځایونو باندې خو برائ نام هم یو فقیر نه وی . په دې حالاتو کښې دې دعوت لره څوک ددې وئیلو جرأت کولې شی چه دا د ایصالِ ثواب دپاره دې

قال فی الشامیة معزیا الی الفتح ویکره اتخاذ الضیافة من الطعام من اهل المیت لانه شرع فی السرور لا فی الشرور وهی بدعة مستقبحة روی الامام احمد وابن ماجة باسناد صحیح عن جریر بن عبد الله قال کنا نعد الاجتماع الی اهل المیت وصنعهم الطعام من النیاحة اه وفی البزازیه ویکره اتخاذ الطعام فی الیوم الاول والثالث وبعد الاسبوع ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة لقراءة القران (الی قوله) واطال فی ذلک فی المعراج وقال هذه الافعال کلها للسمعة والریاء فیحترز عنها لانهم لا یریدون بها وجه الله تعالی اه (ردالمحتار ج۱ص۶۶۳)

په دې موقع باندې به د « فتاوی رشیدیه » نه د یو تحقیق نقل کول مفید وی . وهو هذا :

دا تقریر د مولانا حیدرعلی صاحب ټونکی دې چهد مولانا شاه عبدالعزیز محدث دهلوی رحمه الله شاګرد : د میلمستیا خوراک چه وروسته له مرګ نه تیاریږی او خو دا ناجایز او مکروه تحریمی دې په یو څو وجوهو سره : یوه وجه داده چه په بحر الرائق او نورو کتابونو کښې لیکل شوې ده ضیافت او مهمانی په خوشحالی او واده وغیره کښې جایز ده نه په مصیبتونو او د شر په وختونو کښې . د چا په کور کښې چه مړې شوې وی هغوئ ته په اوله ورځ خوراک او طعام لیږل سنت دی . دا ندی پکار چه له هغوئ نه څوک خوراک طلب کړی . د دې نه علاوه که چیرته هغه دا خوراک پوخ

نکړی نو په هغه طعن او عیب لګول کیږی چه دا په حقیقت کښې طلب د طعام دې له هغوئ نه، دغه کور والا یی د همدې طعن له وجهې نه پخوی ، دویم دا چه : د جریربن عبدالله بجلی په حدیث کښې دی چه ((**کنا نعدالاجتماع الی اهل المیت وصنعهم الطعام من النیاحة**)) یعنی مونږ ټولو اصحاب کراموی د مړی کور ته د خلکو راجمع کیدل بغیر د خدمت اوتکفین او تجهیز نه نوحه ګڼل او دا خبره چه د مړی کور والا خلکو ته طعام تیار کړی دا هم نوحه ګڼلو اونوحه (په مړی ژړا) په خپله حرامه ده نو لهذا د صحابه کرامو اوتابعینو په دور کښې داسې قسم اجتماع منقول ندی ، نوهغه څه چه د مسلمانانو په مینځ کښې یی د دویمې ،دریمې ، شلمې، څلویښتی او شپږ میاشتنی اوسالانه رواج پیدا کړې دې دا ټول ناجایز دی، او له هغې نه ځان ساتل ضرور دی. مونږ دوه وړوکې رسالې او دوه لوئ اجزاء او همدارنګه لس دولس جزئونه نور هم د دې خوراك په عدم جواز کښې لیکلی دی ، اوکه بالفرض دا خبیث طعام تیار هم شی نو باید چه بغیر د فقیر او مسکین نه یی بل څوك ونه خوری، ځکه چه دمال خبیث حکم په همدې فقیرانو باندې صدقه کول دی . دا معلومه اوښکاره خبره ده چه صدقې په مړو پسې ډیره فائده لری د اهل سنت والجماعت په مذهب کښې. لیکن په دې شرط مفید دی چه د شریعت مطابق وی لکه د کوهی اوخا ویستل او یا مسجد جوړول او یا نقدې پیسې فقیر ته ورکول ، همدا رنګه غله دانه له حلال مال نه فقیر ته ورکول چه دا امور ټول په اتفاق سره جائز دی او مړو ته یی فائده رسیږی اوکه پوخ شوې طعام فقیرانو ته ورکړې شی اویا مسجد او خانقاه ته ولیږلې شی د بعضی علماؤ په نزد جائز دې او د بعضی نورو علماؤ په نزد دا هم جائز ندې. خلاصه دا چه دا صورت مختلف فیه دې ، البته د مړی په کور کښې د میلمه په حیث باندې خوراك کول که هغه فقیر وی اوکه غنی د هیچ چا په نیزد باندې جائز ندی بلکه دا د عربو د جاهلیت رسم دې او د هندوستان د هندوانو رسم دې او په دې کار کښې تشبیه ده له کفارو سره اومونږ دا حدیث ذکر کړې دې چه ((**من تشبه بقوم فهو منهم ـ الحدیث**)).

آیا دا فتویٰ صحیح ده اوکه نه ؟ مهربانی وکړئ ددې جواب راکړئ :

جواب : د بنده په نزد صحیح ده او تشبیه په هغې کښې حاصله ده اګرچه قلیل وی ، فقط

رشید احمد ۱۳۰۱هجری

(فتاوی رشیدیه ص ۱۴۲ مطبوعه قرآن محل کراچی) فقط والله تعالی اعلم ۱۷شوال سنه ۷۱هجری

د مړی له طعام سره متعلق دیو حدیث جواب

سوال - مشکوة کتاب الفتن باب المعجزات فصل ثالث کښې حدیث دې چه حضور صلی الله علیه وسلم د جنازې د مونځ نه فارغ شو نو د مړی ښځې حضورصلی الله علیه وسلم ته دعوت وکړو

. په دې سره د دعوت جواز برائ ایصالِ ثواب ثبوت ملاویږی .

الجواب ومنه الصدق والصواب : فقهاؤ رحمهم الله ددې حدیث مختلف جوابونه ورکړی دی ، چنانچه علامه شامی رحمه الله فرمائی : ((**وفیه نظر فانه واقعة حال لاعموم لها مع احتمال سبب خاص بخلاف ما فی حدیث جریر علی انه بحث فی منقول فی مذهبنا ومذهب غیرنا کالشافعیة والحنابلة استدلالا بحدیث جریر المذکور علی الکراهة ولاسیما اذا کان فی الورثة صغار اوغائب مع قطع النظر عما یحصل عند ذلک غالبا من المنکرات الکثیرة کایقاد الشموع والقنادیل التی لاتوجد فی الافراح۔ الخ**))(ردالمحتار ج ص)

بهترجواب دادې چه د کاتب په غلطئ سره د امراة لفظ په ځائ بغیر د اضافت نه امراته بالاضافت لیکلې شوې دې چنانچه ابوداود جلددوم کتاب البیوع ص ۱۱۷ او طحاوی جلددوم باب لحوم الحمر الاهلیته کتاب الصید والذبائح کښې امراة بلا اضافت دې ، صاحبِ مشکوة ناقل دې ابوداود نه لهذا د تعارض په وخت کښې به د ابوداؤد روایت ته اعتبار وی ، پس د استدلال د سره بنا ختمه شوه ، همدارنګه که چرته د ایصالِ ثواب ددې مخصوصې طریقې یو اصل وې نو صحابه کرامو رضی الله عنهم به ضرور په هغې باندې عمل کولې ، حال دا چه د صحابو ، تابعینو او د من بعدهم دچا نه هم ددې رسم هیڅ ثبوت نه ملاویږی ، ددې په عکس ابن جریر فرمائی ، **کنا نعد الاجتماع الی اهل المیت وصنعهم الطعام من النیاحة، فقط والله تعالی اعلم**

ربیع الاول ۱۴۰۰هجری

د مړی طعام سره متعلق د بعضې عباراتو جواب

سوال :- د مړی په کورکښې دریو ورځو پورې د اتخاذِ طعام وغیره ممنوع کیدلو باندې فقهاؤ د حضرت جریررضی الله عنه روایت ((**کنا نعد الاجتماع الی اهل المیت وصنعهم الطعام من النیاحة**))او دویم روایت (**لاعق فی الاسلام**) ، دریم دلیل (**لانه شرع فی السرورلا فی الشرور**) څلورم دلیل دا د جاهلیت د زمانې رسم وو اسلام دهغې نه منع فرمائیلې وه ، پنځم دلیل داچه مذاهب اربعه کښې دې طعام لره ناجائز ګرځولې شوې دې لهذا یومقلد ته په دې کښې د بحث کولو حق حاصل نه دې چه بل څه پیش کړې .

ددې دلائلو د عمومیت تقاضا داده چه اتخاذالطعام خواه که د فقراؤ دپاره وی یا د غیر فقراء دپاره جائز نه دې . لکه څنګه چه فقهاؤ هم په دې باندې تصریح کړیده لیکن صاحبِ بزازیه په کتاب الاستحسان کښې لیکلی دی (**وان اتخذ للفقراء کان حسناً**) هم دغه شان د قاضی خان هم یو قول دې . صاحبِ بریقه د قاضی خان ددې قول دا مطلب بیان کړې دې چه فقراؤ ته دې دهغوی

کور ته ورسوی . ددې تاویل ضرورت دا بیان شوې دې چه دا قول د پورتنو روایاتو مخالف دې ځنګه چه ظاهره ده اوس پوښتنه دا ده چه بزازیه او قاضی خان په کومه وجه باندې د فقراؤ دپاره د جواز قول نقل کړې دې اودهغې څه جواب دې . همدارنګه دهغه دور بعضې مفتیان صاحبان د عدم جواز فتوی ورکوی نو ورسره ورسره دا هم لیکی چه که چرته د فقراؤ دپاره ئې د خوراک انتظام وکړو نو موجبِ اجر دې دا وئیل په کومه وجه باندې دی او کوم حده پورې صحیح دې . حالانکه که چرته د فقراؤ دپاره د جواز فتوی ورکړې شی نو د عام حرمت صورتونه به په عمل کښې راوړلې کیږی . همدارنګه اصل مسئله کښې علامه حلبی شارح منیه د جواز قائل دې . او علامه طحطاوی هم د جواز هغه قول لره نقل کړې دې دهغې به څه جواب وی امید دې چه مدلل او مفصل تحریروکړې . بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بزازیه کښې د ‹**ویکره اتخاذ الضیافة فی ایام المصیبة**› نه پس ‹ **وان اتخذطعاماً للفقراء کان حسناً**› لره ذکرکول واضحه دلیل دې چه دهغې نه مراد د فقراؤ کور ته لیږل دی . حلبی د ابوداؤد چه د کوم حدیث نه په جواز باندې استدلال کړې دې په هغې کښې ‹امراته› د ناسخ غلطی ده . ابوداؤد کښې ‹امراة› دې . لهذا په هغې سره استدلال صحیح نه دې . که چرته د دعوتِ فقراء جواز فی نفسه تسلیم هم کړې شی نو بیا هم د مروج رسم التزام او نورو فساداتو پیشِ نظر دهغې د جواز هیڅ ګنجائش نشته دې ، فقط والله تعالی اعلم .

۱۳ رمضان المبارک ۸۸هجری

د صفرې په آخری چارشنبه کښې ښائسته خوراک پخول

سوال:- د صفرې د میاشتې په آخری چارشنبه باندې بهترین خوراک پخول صحیح دی او که نه؟ بعضې خلق وائی چه د صفرې میاشت په آخری چارشنبه باندې نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د مرض نه شفا حاصله شوې وه په هغه خوشحالئ کښې خوراک پخول پکار دی ، آیا دا صحیح دې اوکه غلط ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: دا غلطه اود ځانه جوړه کړې شوې عقیده ده ددې وجه نه ناجائزه اوګناه ده . فقط والله تعالی اعلم

۲ ربیع الاول سنه ۹۰هجری

د دم په غرض اجتماعی ختم

سوال:- وړاندو ورځو کښې بهارت په پاکستان باندې حمله وکړه ، دهغې نه د بیچ کولو دپاره اود بهارت د مغلوبه کیدلو اود پاکستان د فتحې او نصرت دپاره خلقو اجتماعی طور باندې قرآن پاک ولوستلو ، یو ځلویښت ځلې ئې سورتِ یٰسین ولوستلو ، داسې کولو باندې یو صاحب

اعتراض وکړو چه اجتماعی طور باندې ونیل ثابت نه دی او د تعداد تعیین هم غلط دې لهذا دې بدعاتو لره ختمول پکار دی . په دې مسئلې او دې اعتراض باندې د شریعت مطابق رڼا اچولو سره رهنمائی وکړئ. بینوا تؤجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : په دې رسم کښې ډیر مفاسد دی ، اصل نسخه خو د ترکِ سیئاتو ((یعنی گناهونه پریښودل)) دی (د مفاسدو تفصیل په اووم جلد کتاب الاجاره کښ دې) فقط والله سبحانه وتعالی اعلم . ۷ذی قعده سنه ۹۱هجری

مروجه قرآن خوانی

سوال :- که د قرآن خوانئ نه پس خلقو ته خوراک ورکړې شی نو آیا دابه هم په اجرت کښې داخلیدلو سره ممنوع گرځولې شی ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اول خو قرآن خوانی یو محض رسم جوړ شوې دې . که چرته ایصالِ ثواب مقصود وی نو دهغې دپاره هرسړې په خپل خپل ځائ کښې تلاوت کولې شی د اجتماع څه ضرورت دې . دویم دا چه که چرته دا قرآن خوانی د ایصالِ ثواب دپاره وی نو ددې اجرت ممنوع دې اودخوراک ورکولو که هغلته دستور وی هغه به هم په اجرت کښې شمیرکیږی ، همدارنگه ایصالِ ثواب دپاره دعوت بذاتِ خود بدعت اوناجائز دې . فقط والله تعالی اعلم

۷جمادی الاولی سنه ۹۳هجری

د بیمارئ د شفا نه پس قران خوانی

سوال : د بیمارئ د صحت نه پس په دې خوشحالئ کښې چه الله ماته شفا راکړې ده یو څو سړو لره رابلل او قرآن خوانی کول جائز دی اوکه نه اود قرآن په ختم باندې خوراک ورکول یا متهائیان تقسیمول او بیا دعاءِ خیرکول شرعاً جائز دی اوکه نه؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شریعت کښې د شکر ادا کولو صرف دوه طریقې دی :

(۱) پخپله عبادت کول اود ټولو نه لوئ عبادت ترکِ گناه ده . دویمې درجې باندې نفل عبادت مثلاً تلاوت ، نوافل صدقه وغیره .

(۲) د خوشحالئ دپاره دعوت کول یا ماشومانو کښې متهائی وغیره تقسیمول . داسې موقعو باندې قرآن خوانی کول بدعت دې ددې نه پرهیز ضروری دې . فقط والله تعالی اعلم

۲۵ذی قعده سنه ۸۲هجری

د تقریب په افتتاح کښې د قرآن د ختم رسم

سوال : د یو دوکان یا د کور د افتتاح یاد مړی د ایصالِ ثواب دپاره د قرآن ختم کول کیږی په

هغې کښې د محلې هلکان او جينکئ جمع کيږی اوترڅوپورې چه مټهائی يا دعوت ونه خوری نو دهغه ځائ نه د تللو اجازت نه وی او هغې لره ضروری ګڼل کيږی ددې حکم څه دې ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: فی نفسه د قرآن کريم تلاوت د ايصالِ ثواب دپاره يا د خير اوبرکت دپاره بلاشبهه زيات اهميت لری مګر نن سبا خلقو هغه رسم جوړ کړې دې . دقرآن کريم د تلاوت دپاره د اجتماع اهتمام او هغه ضروری ګڼل هم دغه شان د دعوت وغيره التزام دا ټول امور د بدعت او ناجائز دی . فقط والله تعالی اعلم. ۱۲محرم سنه ۹۵هجری

د ايصالِ ثواب دپاره د اجتماع اهتمام

سوال:- زمونږ طرف ته د مړی په دريمه ورځ ګټکو باندې کلمه وغيره وئيلو سره ثواب مړی ته رسول مروج وو اوس څو ورځو نه دې مروجې طريقې لره ترک کولو سره د مړی په دويمه ورځ ديو ونې په تخم باندې د کهجورو په ګټکی باندې کلمه وئيلو سره ثواب رسول او بيا اختتام باندې شيرينی مثلاً پتاسې يا ريوړئ وغيره تقسيمول دی ، آيا شرعاً دا هم صحيح دی ؟ اوکه دا هم د څيو په شان بدعت او واجب الاحتراز دې .بينوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب: دخپل طرف نه صدقات نافله يا تلاوت يا تسبيح اوتهليل وغيره ثواب مړی ته رسول د حديث نه ثابت دی البته د ايصالِ ثواب دپاره د اجتماع اهتمام او په هغې کښې قيود او رسوم همدارنګه د مړی والو د طرف نه دعوت کول دا ټول امورِ بدعت او ناجائز دی ويكره اتخاذ الضيافة من الطعام من اهل الميت لانه شرع فی السرور لا فی الشرور وهی بدعة مستقبحة وفی البزازية ويكره اتخاذ الطعام فی اليوم الاول والثالث وبعد الاسبوع ونقل الطعام الی القبر فی المواسم واتخاذ الدعوة لقراءة القرآن وجمع الصلحاء والقراء للختم اولقراءة سورة الانعام والاخلاص الخ (ردالمحتار ص ۶۶۳ ج۱) فقط والله تعالی اعلم ۱۸ذی الحجه سنه ۱۳۸۶هجری

مروج صلوة اوسلام

سوال:- څه فرمائی علماءِ دين ددې مسئلې په باره کښې چه په دې وخت د پاکستان په ډيرو علاقوکښې د جمعې مونځ نه پس او په نورو وختونو کښې هم اودريدلو سره سلام وئيل مروج دی چه دهغې د وجه نه په ډيرو مقاماتو باندې جګړې هم کيږی او په هغې سره د مسلمانانو اتحاد ته ډير نقصان رسيږی لهذا برای کرم ددې مسئلې د قرآن او حديثو او اجماع امت او قياس نه تشريح وکړئ . حوالې تفصيل سره وليکئ او دا هم واضحه کړئ چه آيا د حضورصلی الله عليه وسلم د صحابو رضی الله عنهم ، د تابعينو ، ائمه مجتهدينو وغيره بزرګان دين په زمانه کښې دا کار

مروج وو او که نه ، دلائلو او حوالو سره دې مسئلې لره په پوره شان واضحه کړئ دې دپاره چه دمسلمانانو اتحاد او اتفاق ته کوم نقصان رسیږی اوروان دې چه دهغې ازاله وشی ، بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : **عن عبد الرحمن بن ابی لیلی قال لقینی کعب بن عجرة فقال الا اهدی لك هدیة سمعتها من النبی صلی الله علیه وسلم فقلت بلی فاهدها لی فقال سالنا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقلنا یا رسول الله کیف الصلوة علیکم اهل البیت فان الله قد علمنا کیف نسلم علیك قال قولوا اللهم صل علی محمد کما صلیت علی ابراهیم وعلی ال ابراهیم انك حمید مجید (متفق علیه) الا ان مسلما لم یذکر علی ابراهیم فی الموضعین.**

په دې روایت سره معلومه شوه چه صحابه کرامو رضی الله عنهم ته د سلام علی الرسول صلی الله علیه وسلم طریقه معلومه وه یعنې التحیات لله ـالخ ، مګر د درود طریقه ورته معلومه نه وه تو هغوی پوښتنه وکړه او په «قولوا» سره بیان کړې شوه ، دا مقام دې د تعلیم ، پس څنګه چه تعلیم ورکړې شو په هغې کښې او مروجه سلام وئیلو کښې هیڅ تعلق نشته ، که چرته هم دا مروجه طریقه د سلام او صلوة وې نو نبی کریم صلی الله علیه وسلم هم دغه شان تعلیم ورکولو ، معلومه شوه چه دا مروجه طریقه دروغ ده اود ځان نه جوړه شوې ده اود دروغو څیزونو لره دین ګڼل اود ثواب امید ساتل بدعت دی ، ددې مروجه طریقې ثبوت نه خو د صحابه کرامو رضی الله عنهم نه اونه تابعینو اونه د تبع تابعینو اونه د بزرګانِ سلف صالحینو نه نقل شوې دې شعر:

مپندار سعدی که راه صفا　　　تواں یافت جز در پۓ مصطفٰے

په مسجد کښې جمع کیدلو سره صلوة او سلام وئیلو والو لره حضرت عبد الله بن مسعود رضی الله عنه بدعتیان ګرځولی دی ، **فی البزازیة وقد صح عن ابن مسعود انه سمع قوما اجتمعوا فی مسجد یهللون ویصلون علیه علیه الصلوة والسلام جهرا فراح الیهم فقال ما عهدنا ذلك علی عهده علیه السلام وما اراکم الا مبتدعین فما زال یذکر ذلك حتی اخرجهم عن المسجد (بزازیة علی هامش العالگیریة ج۶ص۳۷۸) ونقله عن البزازیة ابن عابدین ایضا تحت (قوله وتمامه قبیل جنایات البزازیة) ونصح عن ابن مسعود انه اخرج جماعة من المسجد یهللون ویصلون علی النبی صلی الله علیه وسلم جهرا وقال لهم ما اراکم الا مبتدعین (رد المحتار ج۶ص۳۸۲) فقط والله تعالی اعلم .**　　　**۸ذی قعدة ۱۴۱۳هجری**

د تیر شوی په شان بل سوال

سوال :- څه فرمائی علماءِ دین د دې مسئلې په باره کښې چه اکثر مسلمانان د حضور صلی الله

علیه وسلم سره محبت او اظهارِ عقیدت ودریدلو سره د سلام وئیلو په صورت کښې کوی چه د بعضې علماؤ په نزد بدعت دی ، بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دا غلطه ده چه اظهارِ محبت او عقیدت قیام عند التسلیم سره کیږی یاد حضور صلی الله علیه وسلم نوم اوریدلو سره اودریدلو سره کیږی ، اظهارِ محبت او عقیدت خو اتباع او اطاعت سره کیږی **کما قال الله تعالی : ((قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی یحببکم الله))، وما احسن ما قیل : شعر :**

تعصی الرسول وانت تظهر حبه هذا العمری فی الفعال بدیع
لوکان حبك صادقا لاطعته ان المحب لمن یحب مطیع

که چرته اظهارِ عقیدت مقصود وی نو د دوی صلی الله علیه وسلم نوم مبارک اوریدلو سره ودریدل پکار دی حالانکه په زرګونو ځلې د دوی صلی الله علیه وسلم نوم آوری خو ودریږی نه ترڅو پورې چه مخصوص وخت رانه شی او مقامِ مخصوص پورې ونه رسی همدارنګه که چرته اظهارِ محبت اوعقیدت په دې صورت کښې وې نو چه کله هم د دوی صلی الله علیه وسلم نوم واوری یا د دوی تذکره وی یا چه کله هم ځان له درود شریف وائی نو ودریدل پکار دی مګرڅوک هم په دې وخت کښې نه ودریږی صرف په جلوت کښې اجتماعی طور باندې د قیام التزام کولې کیږی ، معلومه شوه چه دا اظهارِ محبت نه دې بلکه ریا او خواهش پرستی ده ، فقط والله تعالی اعلم

۱۸ صفر سنه ۸۸ هجری

د مخکې په شان بل سوال

سوال :- بعضې وختونو کښې دمونځ نه پس خلق په مسجدونو کښې ودریدلو سره صلوة وسلام وائی عقیدةً هغه ضروری ګنړی او بعضې نور خلق دې لره بدعت او دین کښې اضافه ګنړی ددې شرعی څه حیثیت دې او آیا داسې خلق د دې کار نه منع کړې شی اوکه نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

دا فعل بلاشبهه منکر او بدعت دې بلکه د ډیرو بدعاتو مجموعه ده ، مثلاً

(۱) د درود شریف دپاره د وخت تخصیص
(۲) د ځائ تخصیص
(۳) د اجتماعی هیئت تخصیص
(۴) د صورت امامت تخصیص
(۵) ودریدلو سره د وئیلو تخصیص
(۶) په اوچت آواز د وئیلو تخصیص

(۷) ددې تولو امورو التزام

په دې کښې هريو فعل مستقل بدعت دې ددې وجه نه چه شريعتِ مطهره کښې د درود شريف دپاره ددې قيودو او تخصيصاتو هيڅ ثبوت نشته دې ، چه دکوم کار دپاره حضور صلی الله عليه وسلم يو خاص کيفيت او يو خاصه طريقه متعين کړې نه وی دهغې دپاره دخپل طرف نه مخصوصې طريقې جوړول په دين کښې اختراع او زيادت دې چه دهغې حاصل دا را وځی چه معاذالله ، الله تعالی او رسول صلی الله عليه وسلم ته ددې طريقې علم نه وو ، الله تعالی اود هغه په رسول صلی الله عليه وسلم باندې ددې الزام او افتراء د وجه نه بدعت باندې سخت وعيدونه وارد شوی دی . فرمائی ((**کل محدثة ضلالة وکل ضلالة فی النار**)) يعنې په دين کښې هرنوې پيدا کوونکې څيز ګمراهی ده او هره ګمراهی جهنم ته ليګلو والا ده ، د داسې قسم منکراتو او بدعاتو نه د جماتونو د حفاظت دپاره هرممکن کوشش کول فرض دی ، فقط والله تعالی اعلم . ۳شوال سنه ۹۴هجری

د خوراک نه پس لاس اوچتولوسره اجتماعی دعا

سوال :- زمونږ په علاقه کښې دا دستور دې چه د خوراک نه پس لاس اوچتولو سره ټول مجلس دعا کوی او نه کولو والو لره بد هم ګنړی نو د شريعت له نظره دا صحيح دی اوکه نه ؟ همدارنګه د اذان نه پس لاس اوچتولو سره دعا غواړی آيا په دې مواقعو باندې لاس اوچتول د قرآن اوحديث اود فقهاؤ د اقوالو نه ثابت دې اوکه نه، که چرته دې نو دلائلو سره يې وليکئ، بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : په دې باره کښې قاعده کليه داده چه مطلقِ دعا دپاره رفع يدين مستحب دې مګر چرته چه شريعت خاص مواقعو کښې خاص الفاظ سره د دعا تعليم ورکړې دې مثلاً جمات ته د داخليدلو او راوتلو په وخت ، د اوده کيدلو په وخت اود خوب نه د رابيداريدلو په وخت . بيت الخلاء ته د داخليدلو او راوتلوپه وخت . د سوريدلو په وخت اود جماع په وخت وغيره په دې مواضعوکښې د دعا کولو په وخت لاس اوچتول شرعاً ثابت نه دی . د خوراک نه پس اود اذان نه پس هم په دې قسم کښې داخل دې ، مذکوره مواقعو باندې لاس اوچتولوسره دعا کول بدعت دې ، بيا نه کولو والو لره بدګڼل نورهم زيات قبيح دی ، التزام سره خو د امرِ مستحب هم ترک کول لازميږی . کما فی صحيح البخاری ومسلم وسنن ابی داود والنسائی وابن ماجة عن عبدالله بن مسعود رضی الله عنه لا يجعل احدکم للشيطان شيئا من صلاته يری ان حقا عليه ان لا ينصرف الا عن يمينه لقد رايت رسول الله صلی الله عليه وسلم کثيرا ينصرف عن يساره. فقط والله اعلم

۲ذی قعده سنه ۸۹هجری

د تیر شوی په شان یو بل سوال

سوال :- یو دعوت کښې دخوراک نه پس اجتماعی طور باندې د کوروالو دپاره دعا کول د رسول الله صلی الله علیه وسلم نه ثابت دی او که نه؟ ، همدارنګه په دې باره کښې که چرته د یو امام نه یو دلیل ثابت وی نو هغه ولیکئ او که چرته دا دعا ضروری وګڼلې شی نو ددې څه حکم دې ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د حضور صلی الله علیه وسلم نه د اهلِ طعام دپاره دعا کول ثابت دی ، عن عبدالله بن بسر قال نزل رسول الله صلی الله علیه وسلم علی ابی (الی ان قال) فقال ابی واخذ بلجام دابته ادع الله لنا فقال اللهم بارك فیما رزقتهم فاغفر لهم فارحمهم (رواه مسلم) مګر په دې کښې لاس اوچتول او اجتماعی صورت ثابت نه دې لهذا ددې رسم نه اجتناب ضروری دې او هغه ثواب ګڼل او ضروری ګرځول بدعت او ناجائز دی په داسې وخت کښې د مستحب فعل ترک کول هم ضروری کیږی كما فی الحدیث لا یجعل احدکم للشیطان شیئا من صلاته الخ وقال القاری فی المرقاة من اصر علی امر مندوب وجعله عزما ولم یعمل بالرخصة فقد اصاب منه الشیطان من الاضلال فکیف من اصر علی بدعة ومنکر انتهی. فقط والله تعالی اعلم ۱۲ محرم سنه ۹۰ هجری

ټپوسانو ته غوښه غورځول

سوال :- د یو بیمار د طرف نه چیلۍ صدقه کول اودهغې غوښه ټپوسانو ته غورځول چه زر په آسانۍ سره یې روح اوځی یا الله د صدقې په برکت سره شفا ورکړی جائز دی او که نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دا د جاهلانو په خرافاتو کښې دی ، شریعت کښې ددې هیڅ اصل نشته ، داسې قسم رواجونه د هندوانو نه اخستلې شوی دی ددې ډیره سخته ګناه ده ، البته مطلقِ صدقې سره آفت لرې کیږی او صدقه د نقدو پیسو په صورت کښې زیاته افضل ده ، یعنې څه رقم یو مسکین ته ورکړئ شی یا په یو کارِ خیر کښې ولګولې شی ، فقط والله تعالی اعلم

۱۳ محرم سنه ۹۳ هجری

د بیمارۍ نه د شفا دپاره چیلۍ ذبح کول

سوال :- څه فرمائی علماءِ دین د دې مسئلې باره کښې چه زید سخت بیمار دې که چرته دهغه د طرف نه چیلۍ ذبح کولو سره غوښه په فقیرانو باندې تقسیم کړې شی نو جائز ده او که نه ، چه الله تعالی د صدقې د وجه نه هغه بیمار باندې رحم وکړی یا آسانۍ یې سره زر روح اوځی ددې شرعاً څه حکم دې ؟ که چرته جائز وی نو د ځناورعمر اود رنګ هم څه تخصیص شته یاڅنګه چه وی جائز یه

وی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د آفتونو او بیماریٔ نه د حفاظت دپاره د صدقې او خیرات ترغیب راغلې دې مگر د عوامو اعتقاد ددې په باره کښې دا شوې دې چه د یو ځناور ذبح کول ضروری دی روح لره د روح په بدله کښې گڼی ، شریعت کښې ددې هیڅ ثبوت نشته دې ، دا د عوامو د ځانه جوړ کړې شوې بدعت دې ، که چرته څوک دا عقیده نه لری نو بیا هم په دې کښې چونکه ددې عقیدې او بدعت تائید دې لهذا ناجائز دې ، بل قسمه صدقه او خیرات دې وکړی ، شریعت کښې د قربانۍ او عقیقې نه سوا بل چرته د ځناور ذبح کول ثابت نه دی ، دا غلطه عقیده په ښو ښو خلقو کښې هم موندلې کیږی ددې وجه نه په علماؤ باندې لازم ده چه دهغې په اصلاح باندې خاص توجو ورکړی او مدارس دینیه کښې چه داسې قسم کومې چیلۍ ورکولې کیږی هغې لره دې هیچرې قبولې نه کړی . د علماؤ سترگې پټول او داسې چیلو لره قبلولو سره ددې گمراهۍ تائید کیږی .

فقط والله تعالی اعلم ۲۵ذی الحجه سنه ۸۲هجری

د کونډا حقیقت

سوال:- څه فرمائی علماءِ دین د دې مسئلې باره کښې چه په ۲۲رجب باندې د کونډا کولو رسم څه حکم دې ؟ او شریعت کښې ددې څه اصل دې ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د کونډو مروج رسم دښمنانِ صحابه رضی الله عنهم د حضرت معاویه رضی الله عنه په وفات باندې د اظهارِ مسرت دپاره ایجاد کړې دې ، ۲۲رجب د حضرت معاویه رضی الله عنه تاریخ وفات دې (طبری ، استیعاب) د ۲۲رجب د حضرت جعفرصادق رحمه الله سره هیڅ تعلق نشته دې .نه په دې کښې دهغه وفات شوې دې اونه ولادت ، د حضرت جعفرصادق رحمه الله ولادت په ۸ رمضان ۸۰ هجری یا په ۸۳ هجری کښې دې او وفات یې د شوال په ۱۴۸ هجری کښې وشو ، په دې سره ثابتیږی چه دې رسم لره د پټولو دپاره حضرت جعفرصادق رحمه الله طرف ته منسوب کولې کیږی ، او که نه نو په حقیقت کښې دا تقریب د حضرت معاویه رضی الله عنه د وفات په خوشحالۍ کښې کولې کیږی .

کوم وخت چه دا رسم ایجاد شو شیعه د مسلمانانو نه مغلوبه او ویریدونکی وو ، ددې وجه نه دا اهتمام وکړې شو چه شیرینی علانیه تقسیم نه کړې شی دې دپاره چه راز ښکاره نه شی بلکه دحضرت معاویه رضی الله عنه دښمنانو په خاموشۍ سره یو بل ته ورتللو سره هغه ځائ دا شیرینی خوری چرته چه اینښودلې شوې ده او په دې طریقه خپله خوشحالی یو بل باندې ظاهره کوی . چه کله د دوی دا راز ښکاره شو نو هغې لره ئې حضرت جعفرصادق طرف ته منسوب کولو سره دا

تهمت نې په هغه باندې ولګولو چه هغوی پخپله په دې تاريخ دخپلې فاتحې حکم ورکړې دې حالانکه دا ټولې دروغ خبرې دې ، مسلمانانو باندې لازمه ده چه هیڅرې داسې رسم ونه کړی بلکه نورو لره هم ددې د حقیقت نه خبرولوسره دهغوی د بچ کولو کوشش وکړئ ، فقط والله الهادی الی سبیل الرشاد .

۲۰رجب سنه ۸۷ هجری

د اذان نه وړاندې درود شريف وئيل

سوال:- زمونږ په مسجد کښې د شلو کالو راهیسې مونځ کیږی الحمد لله هیڅ قسمه جګړه وغیره نه ده شوې لیکن څو ورځو نه بعضې خلق په دې مسئله باندې په بحث کښې مبتلا دی چه په هغې سره په محله کښې پخپل مینځ کښې ډیر جدا والې پیدا شوې دې چه آیا د اذان نه وړاندې مؤذن په اوچت آواز سره درود شريف وئيلوسره اذان شروع کړی اوکه مؤذن درود شريف په پټه وئيلوسره اذان شروع کړی چه په هغې سره د جدا والې اودا رنج اوغم ختم شی آیا دا خبره صحیح ده ؟داسې کولې شی اوکه درود شريف اذان سره په اوچت آواز وئيلوسره آذان ورکول ضروری دې ؟بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د درود شريف موقع شريعت مطهره د اذان نه پس ښودلې ده نه د اذان نه وړاندې ، لهذا د اذان نه وړاندې درود شريف وئيل که په اوچت آواز سره وی یا په آهسته آواز سره به هرحال ناجائز او بدعت دې اوپه دین کښې دخپل طرفه زیادت دې ، ددې مثال داسې دې لکه څوک د مونځ د آخر په ځائ مونځ شروع کولو سره د سبحانک اللهم ـ الخ ، په ځائ درود شريف شروع کړی او منع کولو والا ته د درود شريف منکر اووائی ، فقط والله تعالی اعلم

۱۱رمضان المبارک سنه ۸۸ هجر

د اذان نه پس په اوچت اواز سره صلوة اوسلام

سوال:- الدرالمختارباب الاذان کښې دا لفظ راغلې دې چه «**التسليم بعدالاذان ـ الخ**» ددې نه څه مراد دی ؟آیا هغه سلام چه بریلوی حضرات یې وائی اوکه بل څه مراد دی ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د الدرالمختار پوره عبارت دادې «**فائده**» التسليم بعدالاذان حدث فی ربیع الاخر سنة سبع مائة واحدی وثمانین فی عشاء لیلة الاثنین ثم یوم الجمعة ثم بعد عشر سنین حدث فی الکل الا المغرب ثم فیها مرتین وهو بدعة حسنة قال ابن عابدین (قوله وهو بدعة حسنة) قال فی النهر عن البدیع والصواب من الاقوال انها بدعة حسنة وحکی بعض المالکیة الخلاف ایضا فی تسبیح المؤذنین الثلث الاخیر من اللیل وان بعضهم منع من ذلک وفیه نظر اه ملخصا (ردالمحتار ص۲۶۲ ج۱).

ددې تسليم نه مراد هغه درود شريف دې چه دهغې حکم په حدیث کښې وارد دی

عن عبدالله بن عمرو بن العاص قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما یقول ثم صلوا علی فانه من صلی علی صلوة صلی الله علیه وسلم بها عشرا ثم سلوا الله لی الوسیلة فانها منزلة فی الجنة لا ینبغی الا لعبد من عباد الله وارجوا ان اکون انا هو فمن سال لی الوسلة حلت علیه الشفاعة رواه مسلم (مشکوة المصابیح ص۱۵ ج۱) وفی الصحیح لمسلم عن عبدالله بن عمرو بن العاص انه سمع النبی صلی الله علیه وسلم الخ (الصحیح لمسلم ص۱۶۶ ج۱) فی شرح معانی الاثار بهذه الالفاظ الا انه مکان منزلة منزل ومکان حلت علیه الشفاعة، حلت له الشفاعة (شرح معانی الاثار ج۱ص۸۰)

په دې حدیث کښې د «**ثم صلوا علی**» امر سامعینو سره مؤذن ته هم شامل دې . پس د درود شریف ثبوت خو د حدیث نه دې البته د هغې کیفیت مستحدث دې دهغه کیفیت په بدعت کیدلو کښې عبارتونه مختلف دی د تطبیق صورت دادې چه که چرته هغه خاص کیفیت کښې زیات ثواب وګڼلې شی اودهغې التزام نه وی نو جائز دې اوکه نه نو بلاشبهه بدعت دې . **قال سلطان العلماء الملا علی القاری فما یفعله المؤذنون الان عقب الاذان من الاعلان بالصلوة والسلام مرارا اصله سنة والکیفیة بدعة لان رفع الصوت فی المسجد ولو بالذکر فیه کراهة سیما فی المسجد الحرام لتشویشه علی الطائفین والمصلین والمعتکفین (مرقات ج۲ص۱۶۱)**

زمونږ د زمانې اهلِ بدعت هغې لره ضروری ګرځولې دې که چرته یې څوک نه وائی نو هغه ته بدې ردې وئیلې کیږی چه التزام مالایلزم دې ، امام طحاوی رحمه الله د اذان نه پس مطلقا دعا باندې بحث کولو سره دهغه خلقو تردید کړې دې چه هغې لره د مستحبو نه زیاته درجه ورکوی . همدارنګه اکثر اهلِ بدعت صلوة اوسلام لره اذان باندې مقدم کوی ، او ددې هیڅ ثبوت نشته . همدارنګه مروجه صلوة اوسلام که د اذان نه وړاندې وی یا وروستو هغه په اوچت آواز سره بلکه لاؤډسپیکر باندې وئیلې کیږی . قطع نظر ددې نه چه په ذکر کښې اخفاء اولی بلکه مطلوب ده . مسجد کښې دننه یا مسجد ته نزدې په زور سره آواز ویستل که ذکر بلکه د قرآن تلاوت وی هم ممنوع دې . د ملاعلی قاری عبارت بطورنمونه تیرشوې دې

ددې تمامو تفصیلاتو نه قطع نظر چونکه زمونږ په زمانه کښې بالخصوص برصغیر هندوپاک بشمول ایران وافغانستان اوبلوچستان مروجه صلوة اوسلام بالجهرد بریلوی حضراتو شعاردې چه دې مستحب لره د فرض او واجبو مقام ورکوی . ددې وجه نه ددې نه ځان ساتل شرعاً ضروری دی . چنانچه فقهاؤ ددې تصریح کړې ده چه کله یو مستحب لره خلق ضروری ګڼل شروع کړی نو په داسې وخت کښې دهغې ترک واجب دی . فقط والله اعلم ۲۲ ربیع الاخر ۹۲هجری

د روژې نیولو رسم

سوال:- زمونږ طرف ته دا رواج دې چه کله ماشوم باندې رومبنۍ روژه نیسی نو د روژې ماتولو په وخت دهغه په مرئ کښې هار اچوی او یو یا دوه دیګونه پخوی اوهغه په دوستانو او خپلو خپلوانو باندې خوری او جمات ته د افطار دپاره خوراک استولې کیږی نو آیا د داسې خوراک ثبوت دیو حدیث نه ثابت دې او که نه؟ او طریقه مذکوره جائز ده او که نه؟ خوراک به یې هم صحیح وی یا نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: ددې رسم په شریعت کښې هیڅ ثبوت نشته ، دې لره ثواب ګڼلو سره کول دین کښې دخپل طرف نه د زیاتئ کولو د وجه نه بدعت او ناجائز دې بلکه ثواب یې که هم ونه ګڼی نو بیا هم ددې پرېښودل لازم دی ځکه چه دا داسې رسم جوړ شوې دې چه دهغې قباحت په اهلِ عقل والو باندې ښکاره دې ، فقط والله تعالی اعلم ١٢ رمضان سنه ٨٨ هجری

په قبر باندې دګلابو اوبه شیندل

سوال:- د مړی د دفن کولو په وخت قبر کښې دننه یا د پاسه د ګلابو اوبه شیندل صحیح دی او که نه؟ وائی چه د خوشبو څیز دې او خوشبو سره مړی ته خوشحالی ملاویږی هم دغه شان اګربتی (دخوشبو تیلې) قبرباندې یا د قبر نه جدا بلول څنګه دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قبرکښې دننه خوشبو شیندل مستحب ده ، باندې اګربتی (دخوشبو تیلې) وغیره بلول بدعت دې . والله سبحانه وتعالی اعلم ، ٢٧ رمضان سنه ٨٨هجری

د رمضان په آخری جمعه باندې وداعی خطبه وئیل

سوال:- د ماهِ رمضان د آخری جمعې په خطبه کښې الوداع او الفراق وئیل جائز دی او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب:

ددې په شرع کښې هیڅ اصل نشته دې . بلکه بدعت دې . فقط والله تعالی اعلم

٩شوال سنه ٩٥ هجری

مبارکو شپو کښې په مسجد کښې اجتماع

سوال:- څه فرمائی علماءِ دین په دې مسئله کښې چه د عیدین . نصف شعبان . د رمضان المبارک په عشره اخیراو په نورو مبارکو شپو کښې چه عام رواج جوړ شوې دې چه جماتونو کښې د ذکر اوتلاوت وغیره دپاره خلق جمع کیږی او بعضې جماتونوکښې د تقریر هم اهتمام کیږی ددې شرعاً څه حیثیت دې؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې مبارکو شپو کښې جماتونو ته د تللو د عبادت کولو لپاره درې طريقې دی:

(۱) جمات کښې ته تللو سره د عبادت کولو اهتمام ئې ونه کړو بلکه اتفاقاً جمات ته تللو سره په ذکر اوتلاوت کښې مشغوله شو ، دا جائز دی ، ليکن دا نوافل او ذکر که چرته ئې په کورکښې کولې نوزيات ثواب به ملاويدلو ، بلکه د مسجدحرام اود مسجدنبوی په نسبت هم کورکښې د نفل عبادت زيات ثواب دې ، چنانچه حديث کښې دی : ((عن زيدبن ثابت رضی الله عنه ان النبی صلی الله عليه وسلم قال صلوة المرء فی بيته افضل من صلوته فی مسجدی هذا الا المكتوبة)) (رواه ابوداود). ((وايضاً عنه ان النبی صلی الله عليه وسلم قال افضل الصلوة صلوة المرء فی بيته الا المكتوبة))، رواه الجماعة الا ابن ماجة (نيل الاوتار)

(۲) جمات ته د تللو اهتمام کړئ شوې وی نو دا بدعت دې ، ددې وجه نه چه د نوافلو دپاره د جمات اهتمام کولو مطلب دادې چه جمات کښې نوافلو کولو لره زيات ثواب گنی او دا شريعت مطهره باندې زياتوالې دې بلکه د الله اود رسول صلی الله عليه وسلم مقابله ده ځکه چه احاديثوکښې ددې صراحت دې چه د نوافلو په کورکښې کول زيات افضل دې کما مر

(۳) مبارکو شپوکښې جمات کښې د عبادت اهتمام هيئت اجتماعيه سره وکړې شی مثلاً دنوافلو جماعت وکړې شی يا د تقاريرو اهتمام وکړئ شی ، دا صورت هم بدعت دې ، د دويم صورت نه زيات قبيح دې ، په دې کښې خو يو هغه خرابی ده چه په دويم نمبر کښې ذکر شوه ، دويمه دا خرابی هم ده چه د نفلی عبادت دپاره ئې هيئت اجتماعی پيدا کړو چه شرعاً ممنوع دې قال ابن عابدين وفی الامداد ويحصل القيام بالصلوة نفلا فرادی من غير عدد مخصوص وبقراءة القرآن والاحاديث وسماعها وبالتسبيح والثناء والصلوة والسلام علی النبی صلی الله عليه وسلم وقال ايضاً بعد اسطر (تتمه) اشار بقوله فرادی الی ماذكره بعد فی متنه من قوله ويكره الاجتماع علی احياء ليلة من هذه الليالی فی المساجد وتمامه فی شرحه وصرح بكراهة ذلك فی الحادی القدسی (الشاميه ص ۷۶۲ ج ۱)

بعضې خلق دا وائی چه په کورنو کښې شور وی ماشومان ژاړی چه دهغې د وجه نه خشوع باقی نه پاتې کيږی دا د شيطان دهوکه ده ، په اصل کښې خشوع نوم دې د سنت مطابق عبادت کول . که چرته ئې د سنت مطابق عبادت وکړو نوخشوع اوخضوع هم حاصله ده ، او که چرته خلاف سنت ډير زاری او منت او هيئت خشوع اختيارکړی د شرعې په نظر کښې هغې ته خشوع نه وئيلې کيږی ، د فکر خبره ده چه سرورکائنات صلی الله عليه وسلم خو انتهائی د سختې مجبورئ باوجود د تهجد وغيره نوافل کورکښې کوی او هم هغې لره زيات ثواب گنی او نن مونږ دا وينا شروع کړه چه مونږ

ته په کور کښې خشوع نه حاصلیږی . ظاهره ده چه د شیطان دهوکه ده ، حدیث کښې دی چه حضور صلی الله علیه وسلم د شپې پخپله حجره مبارکه کښې نفل کول او حضرت عائشه رضی الله عنها به مخې ته خپې غزولوسره ملاسته وه ، چه کله به دوی صلی الله علیه وسلم سجده کوله نو لاس به ئې دهغې خپو سره اولگولو نو بیا به هغې خپلې خپې راغونډې کړې ، چه کله به حضور صلی الله علیه وسلم د دویم رکعت دپاره اودریدلو نو حضرت عائشې رضی الله عنها به بیا خپلې خپې غزولې . د شپې تیاره ، د چراغ وغیره انتظام نه وو ، په کورکښې دومره وسعت نه وو چه یو سړې څملی او بل سجده وکړې شی او مسجدنبوی دومره نزدې چه د حجرې نه قدم راویستلوسره به مسجد ته رارسیدلو ، بیا مسجد هم مسجدِ نبوی دې چه د هغه افضلیت ښکاره دې ، ددې باوجود د محسنِ اعظم صلی الله علیه وسلم عمل مبارک دا وو چه حجره کښې ئې نوافل کول مسجد ته به ئې تشریف نه وړلو .

همدارنگه بعضې خلق دا وائی چه په کور کښې ځانله مونځ کولو سره خوب زر راځی او که چرته په مسجد کښې هیئتِ اجتماعیه سره ذکراو نوافلو کښې شروع شی ، تقاریروی اود نوافلو جماعت وغیره نو خوب ختمیږی ، په دې طریقه د ډیر زیات عبادت توفیق ملاویږی که چرته ځانله په کورکښې نوافل وغیره کوې نو ددې نیم هم نه شې پوره کولې .

ښه پوهه شئ چه تکثیرِ عبادت یا د هغې کمیت مقصود نه دې بلکه د عبادت په کیفیت باندې د ټول ثواب دارمدار دې ، که چرته لږ عبادت دې وکړو نو دا دهغه عبادت نه ډیر ښه دې چه د سنت خلاف وی ، سنت دادې چه ترڅوپورې په طبیعت کښې خوند وی نوافلو وغیره کښې مشغوله اوسه او چه کله د خوب غلبه وی طبیعت ستړې شی نو آرام اوکړه ، چنانچه حدیث شریف کښې دی

عن انس رضی الله تعالیٰ عنه قال دخل رسول الله صلی الله علیه وسلم المسجد وحبل ممدود بین ساریتین فقال ما هذا قالوا لزینب تصلی فاذا کسلت اوفترت امسکت به فقال حلوه لیصل احدکم نشاطه فاذا کسل اوفتر فلیقعد وفی حدیث زهیر فلیقعد (رواه مسلم) وفیه ایضاً عن عائشة قالت دخل علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وعندی امراة فقال من هذه فقلت امراة لاتنام تصلی قال علیکم من العمل ما تطیقون فوالله لا یمل الله حتی تملوا وکان احب الدین الیه ما داوم علیه صاحبه وفی حدیث عنها رضی الله عنها خذوا من العمل ما تطیقون فوالله لایسام الله حتی تساموا (رواه الشیخان) فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۲جمادی الاولیٰ سنه ۹۶هجری

د دعا په اختتام باندې کلمه وئیل

سوال :- زمونږه په علاقه کښې دا دستور دې چه د دعا ختمولو نه پس چه کله په مخ باندې لاس راکاږی هغه وخت کلمه طیبه لااله الا الله محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم وائی آیا په شریعت

کښې ددې څه ثبوت شته دې ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د دعا په آخر کښې د دورد شريف او د آمين نه سوا بل څه وئيل ثابت نه دی . لهذا په مخ باندې د لاس راښکلو په وخت د کلمې طيبې وئيلو دستور بدعت دې څنګه چه د خوراک نه د فارغيدلو نه پس يا د تلاوت نه پس کوم يو سړې د دعاماثوره په ځائ يا دهغې نه پس کلمه طيبه اووائی نو دې لره به هرسړې په دين کښې زياتوالې او بدعت ګڼی ، فقط والله اعلم ۱۴جمادی الاولی ۹۶هجری

په قبر باندې شنه څانګه يا ګلاب ايښودل

سوال :- څه ارشاد فرمائی علماء دين د لاندې مسئلې متعلق آيا قبر باندې شنه څانګه ښخول يا ګلاب اچول مستحب دی ؟ هم يو ځلې يا چه کله په دريمه او څلورمه ورځ قبر ته ځی نو هرځلې به مستحب اوجائز وی يا نه ؟ وائی چه دا په حديث سره ثابت دی ، بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : حضورصلی الله عليه وسلم په دوو قبرونو باندې د کهجورې د څانګې دوه ټکړې کيښودلو سره اوفرمائيل چه ترڅو پورې دا وچې شوې نه وی په عذاب کښې به تخفيف وی دا د حضورصلی الله عليه وسلم د لاس برکت وو . که چرته دا قاعده عام وې نو صحابه کرامو رضی الله عنهم به ضرور ددې اهتمام کولې ځکه چه دا حضرات حريص علی الخير وو . د حضورصلی الله عليه وسلم په قول اوفعل باندې د پوهې دپاره د صحابه کرامو رضی الله عنهم تعامل لره کتل لازم دی . دهغوی تعامل د حضورصلی الله عليه وسلم د قول اوفعل تفسيردې . همدارنګه نن سبا چه ددې څومره اهتمام کولې کيږی او دې لره لازم ګڼلې کيږی ددې په بدعت کيدلو کښې هيڅ شبهه نشته . د دې نه علاوه ددې دپاسه داسې څيزونوسره د خلقو په ګناهونو باندې جراء ت زياتيږی ددې وجه نه ناجائز دی . د ګلاب اچولو رسم بدعت دې شريعت کښې ددې هيڅ ثبوت نشته. فقط والله تعالی اعلم . يکم ذی الحجه سنه ۸۶هجری

ايصالِ ثواب باندې اُجرت اخستل جائز نه دی

سوال :- زيد بکر ته اووئيل چه څما د خپلو خپلوانو قبرستان ته روزانه څه . قرآن مجيد . حدشريف او (قُل هو) وايه او څما خپلوخپلوانو ته ئې ببښه او څما نه هره مياشت تنخوا اخله . بکرته دا عمل کول څنګه دی ؟ د تنخوا رقم دهغه دپاره څنګه دې که چرته هغه ته جائز نه وی نود زيدنه اخستلو سره بل مسکين ته ورکول جائز دی اوکه بالکل د زيد نه دې نه اخلی ؟ او د زيد خپلوخپلوانو ته داسې فاتحه خوانئ سره ثواب رسی اوکه نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : قال فی ردالمحتار ان القاری اذا قرء لاجل المال فلا ثواب له فأی شیء

یهدیه الی المیت وانما یصل الی المیت العمل الصالح (رد المحتار ص ج ۲) وفی شرح التنویر فی بیان الاجارة الفاسدة (و) لا لاجل الطاعات وقال فی رد المحتار تحت (قوله ویفتی الیوم) قال تاج الشریعة فی شرح الهدایة ان القرآن بالاجرة لا یستحق الثواب لا للمیت ولا للقاری وقال العینی فی شرح الهدایة ویمنع القاری للدنیا والاخذ والمعطی آثمان فالحاصل ان ما شاع فی زماننا من قراءة الاجزاء بالاجرة لا یجوز لان فیه الامر القراءة واعطاء الثواب للامر والقراءة لاجل المال فاذا لم یکن للقاری ثواب لعدم النیته صحیحة فاین یصل الثواب الی المستاجر ولولا الاجرة ما قرء احد لاحد فی هذا الزمان الی جعلوا القران العظیم مکسبا ووسیلة الی جمع الدنیا انا لله وانا الیه راجعون اه (رد المحتار ص ج ۵)

پاسنی عبارت سره ثابته شوه چه د بکر دا عمل جائز نه دې . تلاوت قرآن باندې أجرت مقررولو سره تلاوت کولو سره مړی ته ثواب رسیدل خو لرې خبره ده په خپله قاری صاحب ته ثواب نه ملاویږی . پس چه هرکله په خپله قاری مستحق د ثواب نه دې نومړی ته به څه ثواب ورسیږی ؟ ذکر شوې پیسې دهغه دپاره جائزنه دی او نه یې اخستلو سره بل چاته ورکول جائز دی که چرته ئې کوم وخت اخستې وی نو دهغې واپس کول ضروری دی . فقط والله تعالیٰ اعلم

۱۴ جمادی الاولیٰ سنه ۸۲ هجری

د سخت باران یا د وبا په وخت اذان کول

سوال - په څناورو کښې وبا خوره شوې ده . دهغه وبا لرې کولو دپاره خلك د قرآن تلاوت کوی چه دهغې په برکت سره الله تعالیٰ رحم وکړی او روزانه ترڅوپورې چه وبا باقی وی څلورو گوټونو کښې اذان کول شرعاً جائز دی او که نه ؟ هم دغه شان په سخت باران او په سخته سیلۍ کښې اذان کول څنگه دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کچرې علی سبیل التداعی نه وی او دخپل عادت مطابق تلاوت کوی نو جائز دی د تداعی صورت جائز نه دې . فقهاء کرامو رحمهم الله په غیرصلاة کښې چه د اذان څومره مواقع بیان کړی دی په هغې کښې مواقع مسئوله نشته دې او مفهوم مخالف یعنی عدم ذکر عدم جواز باندې دال دې . قال فی الشامیة رایت فی کتب الشافعیة انه قد یسن الاذان لغیر الصلاة کما فی اذن المولود والمهموم والمصروع والغضبان ومن ساء خلقه من انسان او بهیمة وعند مزدحم الجیش وعند الحریق (الی قوله) وعند تغول الغیلان (الی قوله) وزاد ابن الحجر فی التحققة الاذان والاقامة خلف المسافر قال المدنی اقول وزاد فی سترعة الاسلام لمن ضل الطریق فی ارض تفر ای خالیة من الناس اه (رد المحتار ص ج) فقط

۳ جمادی الاولیٰ سنه هجری

قبرونو باندې څادر غوړول

سوال:- قبرونو باندې څادر غوړول څنګه دی ؟ يو سړې وائي چه خانه كعبه باندې غلاف غوړولې كيږی نو په قبرونو باندې څادر غوړولو كښې څه حرج دې ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم مهلم الصواب: عن عائشة رضی الله عنها ان الله لم يامرنا فيما رزقنا ان نكسوا الحجارة واللبن والطين (مسلم وابوداود) په دې حديث كښې ديوال باندې د څادر غوړولو ممانعت راغلې دې باوجود ددې نه چه په دې كښې په ظاهره څه قباحت او ايهام شرک وغيره نشته دې ، لهذا قبرونو باندې څادر غوړول د ايهام شرک اودغيرالله د تعظيم د وجه نه بطريقِ اولى به ناجائز وی ، قال ابن عابدين رحمه الله يكره الستورعلى القبور (ردالمحتار ص ۸۳۹ج ۱) په خلاف د كعبې د غلاف چه خودِ رسول الله صلى الله عليه وسلم غوړولې دې څکه چه هغې تعظيم مفضى الى الشرک نه دې ددې وجه نه هغې طرف ته په مونځونو كښې استقبال ضروری دې او قبرونو ته مخ كولوسره مونځ كول مكروه دی ، فقط والله تعالى اعلم ۲۵صفرسنه ۹۲هجری

په تراويحو كښې ختمِ قران باندې متهائی تقسيمول

سوال:- نن سبا په ټولو جماتونو كښې ددې اهتمام كولې كيږی چه په رمضان شريف كښې تراويحو كښې د ختمِ قرآن په موقع باندې بالالتزام متهائی تقسيميږی په دې باره كښې وضاحت وكړئ چه ددې شرعی حيثيت څه دې ؟ همدارنګه دا هم اووائې چه د جمات د وقف آمدنئ نه متهائی تقسيمول يا د هغې دپاره جداچنده كول آيا د دواړو حكم برابر دې اوكه په كښې څه فرق شته ؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د متهائی د تقسيمولو په مروج رسم كښې ډير قبائح دی مثلاً :

(۱) هغه مستقل ثواب ګڼلې كيږی چه په دين باندې د زياتوالی د وجه نه بدعت دې .

(۲) دهغې داسې التزام كولې كيږی چه په يو حال كښې هم هغه رسم لره نه پريښودلې كيږی د التزام د وجه نه خو مستحب كارهم واجب الترک كيږی دهغې به څه وائې چه استحباب ئې هم ثابت نه وی .

(۳) د وقف په پيسو سره په هغې باندې صرف كول ناجائز دی . څکه چه دا خرچ د جمات په مصارفو كښې نه دې ، لهذا منتظمه كميټئ باندې شرعاً دهغه پيسو ضمان به واجب وی

(۴) بلاضرورة شرعيه چنده كول ناجائزدی په هغې كښې ددين اود قرآن كريم تحقيراوتذليل دې

(۵) چنده كښې كه چرته خطاب خاص كړې شو يا په داسې مجلس كښې خطاب عام كړې شو چه په هغې كښې څه خاص خلق شريک وی نو په دې دواړو صورتونو كښې د چندې وركوونكورضا

متیقن نه ده ، بلکه ظنِ غالب دادې چه د غیرت اود حیاء د وجه نه به ئې رقم ورکړې وی ، لهذا هغه رقم سره اخستلې شوې متهائی به حلاله نه وی . قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يحل مال امرئ مسلم الا بطيب نفسه (مسند الامام احمد)

(۶) عموماً د داسې تقریباتو په چنده کښې حرامې آمدنئ والا زیاته حصه ورکوی .

(۷) که بالفرض قبائحِ مذکوره هم نه وی نو بیا هم په هغې کښې یولوئ قباحت دادې چه هغې سره د ناجائز رسم اود بدعتِ شنیعه تائید کیږی ددې وجه نه بهرحال ناجائز او واجب الترک دې .

فقط والله تعالی اعلم ۱۵ جمادی الاولی ۹۲ هجری

د اذان په جواب کښې د کلمه توحید نه پس محمدرسول الله وئیل

سوال :- که د اذان په جواب کښې آخرکښې د لااله الا الله جواب ورکولو سره محمد رسول الله هم اووائې نوجائز به وی یا نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د اذان په جواب کښې د لااله الاالله جواب بعینه هم لااله الاالله پکار دې ، د محمدرسول الله اضافه کول په دین کښې زیادت او بدعت دې ، عن عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله تعالی عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا سمعتم المؤذن فقولوا مثل ما يقول ثم صلوا على فانه من صلى على صلوة صلى الله عليه بها عشرا ثم سلوا الله لى الوسيلة فانها منزلة فى الجنة لا ينبغى الا لعبد من عباد الله وارجوان اكون هو فمن سال لى الوسيلة حلت عليه الشفاعة (رواه مسلم) وقال فى التنوير ويجيب من سمع الاذان بان يقولا كمقالته (ردالمحتار ص ۳۶۸ ج ۱) که چرته مؤذن د لااله الا الله نه پس هم داسې په اوچت آواز سره محمد رسول الله اووائی نو هغه به هرسړې په اذان باندې زیاتوالې گنلو سره به ورته ناجائز وائی ، هم دغه شان د اذان اوریدلو والا محمدرسول الله وئیل د اذان په جواب باندې خپل طرف نه د زیادت د وجه نه ناجائز دې ، فقط والله تعالی اعلم

۲۶ ذی قعده سنه .... هجری

جنازه باندې د گلونو څادر اچول

سوال :- څه فرمائی علماءِ دین په دې مسئله کښې چه په مړی باندې د گلونو څادر اچول صحیح دی یا نه، همدارنګه د داسې مړی د جنازې دمونځ کولو نه انکارکول صحیح دی یانه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : جنازه باندې د گلونو څادر اچول بدعت دې لهذا دهغه د جنازې د مونځ کولو نه انکار کول صحیح دی ، فقط والله تعالی اعلم . ۲۳ ذی الحجه سنه ۸۹ هجری

اذان کښې غټې ګوتې ښکلول اوهغه په سترګوباندې راکاږل

سوال اذان کښې اشهد ان محمداً رسول الله باندې چه کوم خلق ګوتې ښکلوی هغوی په ثبوت کښې دا ذکر شوې عبارت پیش کوی . هغه ملاحظه کړئ او تصدیق یا تردید یی وکړئ ، عبارت دادې حضرت علامه نبهانی په «حجة الله علی العالمین» کښې دا روایت درج کړې دې چه په بنی اسرائیلو کښې یو سړی وو چه هغه دوو کالو پورې د خدائ نافرمانی وکړه . د مرګ نه پس خلقو هغه لره په یو ګنده ځائ کښې ګذار کړو ، الله تعالی موسی علیه السلام ته دهغه د اوچتولو او دفن کولو اودهغه د پاره د مغفرت غوښتلو حکم وکړو حضرت موسی علیه السلام عرض وکړو چه خلق دهغه د نافرمان کیدلو شهادت ورکوی ارشاد وشو صحیح ده چه هغه ګنهګار وو مګر هغه به چه دشپې سترګې غړولې او ځما د محبوب محمد نوم به ئې لیدلو نو هغه به دهغه نوم ښکلولو او پخپلو سترګوباندې به ئې راکاږلو ددې وجه نه ماته هغه خوښ دې ما دهغه د دوو کالو ګناه معاف کړه . بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب فی الشامیة ویستحب ان یقول عند سماع الاولی من الشهادة صلی الله علیك یا رسول الله وعند الثانیة منها قرت عینی بك یارسول الله ثم یقول اللهم متعنی بالسمع والبصر بعد وضع ظفری الابهامین علی العینین فانه علیه السلام یکون قائدا له الی الجنة کذا فی کنز العباد اه قهستانی ونحوه فی الفتاوی الصوفیة (الی ان قال) وذکر ذلك الجراحی واطال ثم قال ولم یصح فی المرفوع من کل هذا شیء اهـ

علامه شامی د قهستانی وغیره په حوالې سره ددې تقبیل استحباب نقل کولو نه پس د جراحی نه نقل کړی دی چه د یو حدیث نه هم ددې ثبوت نشته لهذا ددې په سنیت باندې یو دلیل هم نشته . او چونکه عوام دې لره د سنتو نه هم څه زیات ضروری ګڼلو سره تارک تقبیل لره ملامته کوی لهذا ددې ترک ضروری شو . عبارتِ منسلکه سره متعلق چه دکوم کتاب حواله پیش کړې شوې ده هغه غیرمعروف دې . که چرته صحیح هم وی نو زیات نه زیات به دا ثابته شی چه د حضور صلی الله علیه وسلم نوم چرته لیکلې شوې وی نو هغه ښکلول او سترګوباندې راکاږل باعث د برکت اوثواب دی . او ددې نه چاته هم انکارنشته ، دا خنګه ثابت شو چه نوکونو لره ښکلولو سره په سترګوباندې راکاږلې شی خصوصاً د اذان په وخت . فقط والله تعالی اعلم ۲۵محرم سنه ۹۱ هجری

د کفن نه پاتې شوې ټکړې نه د امام دپاره جانماز (مصلی) جوړول

سوال بعضې خلق د جنازې کولو والا امام دپاره لاندې جانماز (مصلی) د کفن نه پاتې شوې ټکړې نه جوړوی . دا طریقه جائز ده یا نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د کفن پاتې شوې ټکړې نه د امام دپاره جانماز (مصلی) جوړول

غلط رسم او ناجائز دې دا د کفن په مصارفو کښې داخل دې . فقط والله تعالی اعلم

۲۹ جمادی الاولی سنه ۹۲ هجری

اجتماعی طور باندې درود شریف وئیل

سوال :- د جمعې مونځ نه پس اجتماعی طور باندې بعضې خلق کیناستلو سره د کومې ونې په تخم باندې هره جمعه په رو آواز سره درود شریف اووائی نو جائز به وی او که نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کله کله بلااهتمام داسې کول اگرچه جائز دی مگر آئنده تللو سره داسې څیزونه د بدعت حده پورې رسیږی . دهغې اهتمام او التزام کول شروع کیږی او رنگ په رنگې د قیودو اضافه شروع کیږی چه دهغې په شریعت کښې هیڅ ثبوت نشته دې . دا په شریعت باندې زیادت دې چه دهغې چاته هم حق نشته ددې وجه نه د داسې امورو نه اجتناب ضروری دې . ځانله هر سړې چه څومره غواړی درود شریف دې وائی ،باعث د برکت دې . فقط والله تعالی اعلم

۱۲ذی قعده سنه ۸۶هجری

د تعزیت دپاره جمع کیدلو سره کیناستل

سوال :- مړی لره د دفن کولو نه پس نزدې رشته دار او میلمانه رشته دار ، اود مړی وارثانو لره خپل ځان سره د خوراک دپاره دمړی کور ته راځی . دا خبره خو مستحسنه ده ، لیکن دهغوی سره د لرې رشته دار . چه دهغوی دپاره هغه ورځ د کوروالو دپاره نغرې بلیږی او د تربورولئ معزز حضرات هم د مړی والو د تسلئ دپاره د ادیرې نه واپس د مړی والو کور ته راځی او په خوراک کښې شریک کیږی چه دهغې په وجه کله خو دخپلوخپلوانو نه راغلې شوې خوراک کفایت کوی اوکله مړی والو ته یا دهغه نزدې رشته دارانو ته د بازار نه راوړل پیښیږی دا که چرته جائز نه دی نو ددې گناه به په چاباندې وی ؟ آیا څوک چه د تسلئ دپاره د خوراک په انتظار کښې وی او شریک طعام وی ، یا مړی والا اودهغوی نزدې رشته دار ، چا چه ټولو راتللو والو باندې خوراک ورکول خپل مذهبی ، اخلاقی فرض گڼلی وی . بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دا رسم یقیناً ناجائز دې او انتهائی د بې غیرتئ خبره ده . په دې گناه کښې خوړلو والا او ورکونکی ټول شریک دی بلکه نزدې رشته دار هم که چرته دې رسم لره لازم گڼی او په دې کښې شریک نه کیدلو لره بدمنی یا دا طعام د مړی والو د طرفه وی نو دهغوی دپاره به هم دا کار ناجائز وی . د اهلِ میت د تعزیت دپاره ځائ مخصوصولو سره کیناستل اود نورو خلقو هغلته جمع کیدل دا هم ناجائز دی **قال ابن عابدین وفی الامداد قال کثیر من متاخری ائمتنا یکره الاجتماع عند صاحب البیت بل اذا فرغ ورجع الناس من الدفن فلیتفرقوا ویشتغل الناس بامورهم وصاحب البیت بامره** (ردالمحتار ص۸۴۲ ج۱) **فقط والله تعالی اعلم**

۳ ربیع الآخر سنه ۹۰ هجری

روزانه یو ځائ کیدلو سره قبرستان ته تلل

سوال :- د مړی د وفات په دویمه او دریمه ورځ خصوصی طور باندې د سحر مونځ نه پس دهغه د ایصالِ ثواب دپاره خپل خپلوان او میلمانه کوم چه په جنازه کښې شریک وو ادیرې ته تللوسره او بیا واپس کیدلوسره راتلل او څه وخت د مړې په ځائ کښې حصاریدل او بیا چائ وغیره سکلوسره دهغه ځائ نه رخصتیدل ، بیا ماسپخین ته او ماښام ته هم دا سلسله جاری وی ، آیا دا شرعاً جائز دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دا ټول خرافات دی شرعاً ددې هیڅ جواز نشته ، دا شریعتِ کامله باندې زیادت دې او واجب الاحتراز دی ، د غم په موقع کښې دعوتونه خوړل بې غیرتی ده . فقط والله تعالی اعلم ۱۲ ربیع الآخر سنه ۹۲هجری

د خطبې په حالت کښې درود شریف وئیل

سوال :- چه کله په خطبه کښې د حضورصلی الله علیه وسلم نوم مبارک راشی یا خطیب دا آیت اووائی ((**یاایهاالذین امنوا صلوا علیه وسلموا تسلیماً**)) نو د اوریدلو والو دپاره درود شریف وئیل جائز دی اوکه نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : چونکه خطبه د مونځ په حکم کښې ده ددې وجه نه په دې حالت کښې په ژبې سره وئیل جائز نه دی زړه کښې یی وئیلې شی **((قال صلی الله علیه وسلم اذا خرج الامام فلا صلوة ولا کلام وفی الشامیة (قوله ولا کلام) ای من جنس کلام الناس وکذلك اذا ذکر النبی صلی الله علیه وسلم لا یجوز ان یصلوا علیه بالجهر بل بالقلب وعلیه الفتوی))** (ردالمحتار ص۷۶۸ ج۱) **فقط والله تعالی اعلم**

۲۶شوال سنه ۱۳۸۶هجری

دخلقو د ویرې نه ((ان الله وملائکته ـ الخ)) وئیل

سوال :- امام د خلقو د ویرې نه ((ان الله وملائکته ـ الخ)) وائی چه که چرته دا ونه وایم نو مقتدیان به مې دامامت نه اوباسی شرعاً ددې څه حکم دې ، که چرته یی امام وائی نو ددې گنجائش شته اوکه نه ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : **قال الله تعالی** : **((ومن یتق الله یجعل له مخرجاً ویرزقه من حیث لایحتسب))** ، **((ومن یتق الله یجعل له من امره یسرا))** ، **((ومن یتوکل علی الله فهو حسبه))** ، **((ومن یهاجر فی سبیل الله یجد فی الارض مراغما کثیرا وسعة))** ، **((الا ان نفسا لن تموت حتی تستکمل رزقها الا فاتقوا الله واجملوا فی الطلب وتوکلوا علیه))** ، ددې نصوصو په موجودګئ کښې دا خطره چه که چرته د بدعت ارتکاب نه کوی نو

دهغه امامت ځی او بیا به د لوړې نه مرشی انتهائی د ضعیف ایمان دلیل دې او د کسب معاش دا ذلیل ترینه طریقه ده ، د حکم شرعی نه علاوه د غیرت هم دا تقاضا ده چه دداسې امامت نه دې فوراً استعفاء ورکړی فقط والله تعالی اعلم ۱۷ ربیع الاخر سنه ۸۸ هجری

د یولسمې خوراک

سوال :- که چرته د خپلوانو یا د ملګرو د کورونو نه د یولسمې خوراک یاد محرم کیر یا د شبِ براءت حلوه دا خلق کورته درواستوی نواخستل به یی جائز وی اوکه نه، که چرته یی نه اخلې او واپس یی کړې نو د خفه کیدلو خطره ده ، یا دهغوی نه اخستلوسره په ماشومانو باندې ئې اوخوروې یایو غریب له ورکړئ شی نوشرعاً به ددې ګنجائش وی اوکه نه؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : که چرته داسې قسم خوراک پخولو والا غیرالله لره دنفع اونقصان مالک ګنی نو دهغه دا کار شرک دې او دا خوراک حرام دې ، ددې قبلول په یو صورت کښې هم جائز نه دې ، او که چرته د نفع او نقصان مالک یی نه ګنی نو خوراک حرام نه دې مګر دا کار بدعت دې د داسې خوارک اخستلو نه حتی الامکان د بچ کیدلو کوشش دې وکړئ شی دې دپاره چه د بدعت د اشاعت او تائید ګناه نه وی ، فقط والله تعالی اعلم. ۲۲ربیع الاخر سنه ۹۲ هجری

میلاد کښې قیام کول

سوال :- مروجه میلاد النبی صلی الله علیه وسلم کښې قیام کول څنګه دی ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : محفلِ میلاد کښې قیام بدعت دې ، حدیث کښې ددې صفا ممانعت راغلې دې ، حضور صلی الله علیه وسلم عین حیات کښې صحابه کرامو رضی الله عنهم ته اوفرمائیل چه تاسو اودریدلوسره څما تعظیم مه کوئ څنګه چه د عجمو دستور دې چه هغوی پخپل مینځ کښې دیو بل په اودریدلوسره تعظیم کوی ، محفلِ میلاد په یو خاص ورځ کښې کول او هغه ضروری ګڼل ، دشیرینئ وغیره تقسیمولو اهتمام کول ، قیام کول دا امور شرعاً ناجائز دی ، همدارنګه د حضورصلی الله علیه وسلم په مجلس کښې د حاضریدلو اعتقاد ساتل شرک دې ددې امورو نه که چرته مجلس پاک وی نو باعثِ برکت او هدایت دې اوکه نه نو ضلالت اوګمراهی ده ، فقط والله تعالی اعلم ۱۲رجب سنه ۹۱ هجری

داختر مُبارکی وئیل

سوال :- نن سبا چه د اختر په ورځ بالخصوص د اختردمونځ نه پس د «اخترمُبارکئ» وئیلو عام رواج دې آیا په شریعت کښې ددې څه اصل شته ؟ او په دې کښې څه قباحت خو نشته ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شریعت کښې ددې هیڅ ثبوت نشته دې اوپه عوامو کښې ددې التزام شروع شوې دې ددې وجه نه مکروه دې او که چرته دې لره ثواب هم ګڼلې کیږی نو په شریعت کښې د زیادت اود بدعت کیدلو د وجه نه سخته ګناه ده قال ابن الحاج فی المداخل قد اختلف علماؤنا رحمهم الله تعالی فی قول الرجل لاخیه یوم العید تقبل الله منا ومنك وغفرلنا ولك علی اربعة اقوال جائز بانه قول حسن، مکروه لانه من فعل الیهود مندوب الیه لانه دعاء ودعاء المؤمن لاخیه مستحب، الرابع لا یبتدئ به وان قال له احد رد علیه مثله. اذا کان اختلافهم فی هذا الدعاء الحسن مع تقدم حدوثه فما بالك بقول القائل عید مبارك مجردا عن تلك الالفاظ مع انه متاخر الحدوث فمن باب اولی ان یکرهوه وهو مثل قولهم یوم مبارك ولیلة مبارکة وصبحك الله بالخیر ومساك الله بالخیر وقد کره العلماء رحمهم الله تعالی کل ذلك (المدخل ص۲۸۹ ج ۲) فقط والله تعالی اعلم ۱۱ ذی قعده سنه ۹۱ هجری

د تیر په شان بل سوال

سوال :- د اختر په ورځ د «د اختر مبارکئ» وئیلو څه حکم دې ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

قال العلامة الحصکفی رحمه الله تعالی والتهنئة بتقبل الله منا ومنکم لا تنکر، وقال العلامة ابن عابدین رحمه الله تعالی وانما کذلك لانه لم یحفظ فیها شیء عن ابی حنیفة واصحابه رحمهم الله تعالی وذکر فی القنیة انه لم ینقل عن اصحابنا کراهة وعن مالك رحمه الله تعالی انه کرهها وعن الاوزاعی انها بدعة وقال المحقق ابن امیر حاج بل الاشبه انها جائزة مستحبة فی الجملة ثم ساق اثارا باسانید صحیحة عن الصحابة رضی الله تعالی عنهم فی فعل ذلك ثم قال والمتعامل فی البلاد الشامیة والمصریة عید مبارك علیك ونحوه وقال یکن ان یلحق بذلك فی المشروعیة والاستحباب لما بینهما من التلازم فان من قبلت طاعته فی زمان کان ذلك الزمان علیه مبارکا علی انه قد ورد الدعاء بالبرکة فی امور شتی فیؤخذ منه استحباب الدعاء بها هنا ایضا اه (رد المحتار ص۱۱۱ ج۱)

وقال الحافظ رحمه الله تعالی معزیا لابن رشید وقد روی ابن عدی من حدیث واثلة انه لقی رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم عید فقال تقبل الله منا ومنك فقال نعم تقبل الله منا ومنك وفی اسناده محمد بن ابراهیم الشامی وهو ضعیف وقد تفرد به مرفوعا وخولف فیه فروی البیهقی من حدیث عبادة بن الصامت رضی الله تعالی عنه انه سال رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ذلك فقال ذلك فعل اهل الکتابین واسناده ضعیف

ایضا وکانه اراد انه لم یصح فیه شیء وروینا فی المحاملیة باسناد حسن عن جبیر بن نفیر قال کان اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا التقوا یوم العید یقول بعضهم لبعض تقبل الله منا ومنك (فتح الباری ص۰۰ ج۲)

حاصل دا دچه د دعاء تقبل الله منا ومنک په ثبوت او جواز کښې اختلاف دې . ثبوت راجع دي . په دې باندې قیاس کولو سره د اخترمبارکئ د جواز قول نقل کړې شوې دې ، ددې وجه نه ددې الفاظ مخصوصه تعیین او داسې التزام چه د حکم شرعی کیدلو اشتباه وی مکروه دی . ددې وجه نه د علماء او صلحاء تعامل نشته ، مطلق دعاء جائز اومستحسن ده . والله تعالی اعلم

۱۸شعبان ۱۴۱۱هجری

د رخصتیدلو په وخت خدا حافظ وئیل

سوال :- په دې دورِ ترقئ کښې د رخصتئ په وخت د السلام علیکم په ځائ د « خداحافظ » وئیلو عام دستور شوې دې شرعاً ددې څه حکم دې ؟

الجواب باسم ملهم الصواب : دا رسم ناجائز دې . که چرته د السلام علیکم په ځائ یې خدا حافظ اووئیلو نود شریعت تحریف دې اوکه چرته د السلام علیکم سره ئې اووئیل نو شریعت باندې زیادت دې . البته که چرته سلامِ وداع نه جدا خداحافظ اوکله څه نور دعائیه کلمات اووئیلې شی نو هیڅ حرج نشته دې . مګر هم ددې الفاظو په التزام سره واضحه ده چه موقعهٔ وداع دپاره خپل طرف نه مخصوص الفاظ متعین کولې کیږی چه دهغې زیادت فی الدین کیدل ظاهره دی . اوکه چرته دا اصطلاح دیو غیرقوم نه اخستلې شوی وی نو نورهم زیات قبیح دی . فقط والله اعلم

۱۵ ربیع الاول ۹۷ هجری

عید شب براء ت

سوال :- شبِ براء ت کښې اخترکول او حلوه پخول څنګه دی ؟ که چرته د ثواب د نیت نه بغیر هسې پخه کړې شی نو آیا په دې کښې څه حرج دې . همدارنګه د چرته نه راغلې حلوه خوړلو کښې څه حرج خونشته ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شبِ براء ت کښې د مبارکئ کولو او حلوه پخولو شریعت کښې هیڅ ثبوت نشته دې لهذا دا امور ناجائز او بدعت دی . که چرته محض د رسم په طور باندې حلوه پخه کړې شی د ثواب عقیده نه وی نو بیا هم په دې کښې د بدعت تائید کیږی لهذا ددې نه احتراز لازم دې . هم ددې وجه نه د حلوه قبلولو نه هم بچ کیدل پکار دی . سره ددې نه چه حرام نه ده . فقط والله تعالی اعلم

۱۵شعبان ۹۴ هجری

سیاسی فتنه کښې اذانونه کول

سوال :- نن سبا د حکومت او دهغه خلاف متحده محاذ په مینځ کښې د سیاسی بحران د وجه نه چه کومه فتنه راپورته شوې ده دهغې دپاره د شپې په وختونوکښې د اذانونو کولو عامه سلسله شروع شوې ده آیا دا اذانونه کول شرعاً جائز دی اوکه نه؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : دې موقع باندې اذانونه کول شرعاً ثابت نه دی ، لهذا دا بدعت دې ، ددې نه علاوه په دې کښې دوه گناهونه نور هم دی ، یوداچه خلقو ته د مونځ په وختونوکښې اشتباه کیږی ، ماته ډیرو کسانو شکایت وکړو چه هغوی په مغالطه کښې د سحر سنتونه په شپه کښې وکړل ، بعضې زنانو اووئیل چه هغوی د سحر کیدلو په گمان کښې د سحر مونځ ادا کړو

دویمه گناه داچه شپه کښې دخلقو په آرام کښې خلل پیداکیږی ، د تندرسته انسان په آرام کښې هم خلل اچول اوهغه لره شپه کښې خوب ته نه پریښودل گناه ده ، دلته خو مریض ، کمزوری او مزدوران وغیره هم دی ، ماته د داسې مریضانو طرف نه هم شکایتونه راغلی دی چه د اذانونو د شور د وجه نه ویده کیدلې نه شی ددې وجه نه دهغوی په اعصابی تکالیفو کښې اضافه شوې ده .

د الله تعالی د غضب او د عذاب نه د بچ کیدلو طریقه داده چه گناه لره پریښودلې شی د مالک د نافرمانۍ نه توبه اواستغفارکولوسره هغه راضی کړې شی مگر نن سبا د گناه پریښودلو په ځائ شپه او ورځ علانیه د فسق اوفجور مجالس قائم دی او محفلونه گرم دی ، غیبت ، افتراء ، بهتان ، بدگمانی ، بدژبهی اوپخپل مینځ کښې لوټ مار ، وژل ، هم دخپلو مسلمانانو وروڼو د جان ،عزت اومال سره د لوبو کولو مشغله شپه او ورځ جاری ده په دې گناهونو کښې د ټولو نه ادنی گناه د غیبت ده چه دهغې متعلق د حضورصلی الله علیه وسلم ارشاد دې چه غیبت د زنا نه هم بدتر دې نن سبا څومره ډیر گناهونه اود موجبِ عذاب د گناهونو په ښکاره مجالسو کښې شپه او ورځ مشغله جاری کیدلو نه ددې اندازه دې وکړې شی نود نن سبا د یوې ورځې گناهونه عامه زمانه کښې د ډیرو کلونو د گناهونو نه هم څه ډیر زیات دی ، بیا هغې سره د اذانونو سلسله شروع کولوسره الله تعالی لره د دهوکه کولو کوششونه جاری دی ، الله تعالی دې مسلمان وئیلو والا اود اسلام په نوم باندې انتخابات کولو والا قول لره د فهم سلیم اود صحیح اسلام د نعمت نه دې منور کړی ، د ترک سیئات اود نافرمانۍ نه دې د توبې او استغفار توفیق ورکړی ، پخپل رحمت اود خپل حبیب رحمة للعالمین صلی الله علیه وسلم په طفیل د رحم اوکرم معامله دې وکړی او دهغه عذاب نه دې نجات ورکړی ، آمین ، فقط والله تعالی اعلم

۱۵ ربیع الاخر سنه ۹۷ هجری

(رساله)

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم

من رای منکم منکرا فلیغیره بیده فان لم یستطع فبلسانه فان لم یستطع

فبقلبه وذالك اضعف الایمان (رواه مسلم)

په تاسو کښې چه هرڅوک یو بدی وګوری دهغې په لاس باندې د ختمولو کوشش دې وکړی که چرته دهغې طاقت یی نه وی نوپه ژبې سره دې منع کړی که چرته په هغې باندې یی هم قدرت نه وی نوپه زړه کښې دې (بوقت قدرت) د اصلاح عزم پټ وساتی او دا د ایمان د ټولو نه ادنٰی درجه ده ،

د محرم منکرات ۱

په دې کښې داسې ګناهونو باندې تنبیه کړې شوې ده چه په هغې کښې د شیعه ګانو نه متاثر کیدلو سره اکثرمسلمانان هم مبتلا دی .

ازافادات : حضرت مولانا مفتی رشید احمد صاحب دامت برکاتهم

اقتباس از تقریر بروزجمعه ۶ محرم ۹۲ هجری مطابق ۹ جنوری ۷۲ هجری

الحمدلله وکفی وسلام علی عباده الذین اصطفی

اما بعد : فاعوذبالله من الشیطان الرجیم ، بسم الله الرحمن الرحیم

﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ﴾

د نن په مجلس کښې ماه محرم سره متعلق اهمې خبرې ذکرکولې کیږی . چه په هغې کښې د اول نمبر نه سوا باقی ټول منکرات او بدعات دی .

(۱) **روژه نیول** : د ټولو نه وړاندې د روژې بیان کوم ځکه چه کوم څیز سنت دې هغه رومبې بیانول پکار دی . اګرچه خوندور نور څیزونه دی ، د شیطان په عبادت کښې خوند زیات ملاویږی مګر الله والو ته د الله په عبادت کښې دهغې نه هم زیات خوند ملاویږی ، او بعضې خلق دواړو لره جمع کول غواړی ، ګویا داسې ګنی چه شعر :

حج بھی کعبہ کا کیا اور گنگا کا اشنان بھی
خوش رہے رحمن بھی راضی رہے شیطان بھی

مګر دا دهغوی کم فهمی ده ، د دواړو په راضی کولو سره به خو شیطان راضی شی مګر رحمن به راضی نه شی ، هغه خو به هله راضی کیږی چه تاسو لااله الا الله وئیلوسره دهغې په مقتضیاتو باندې عمل وکړئ او چالره هم دهغه په عبادت کښې شریک نه کړئ ، او شیطان د الله تعالی

عبادت پرېښودل نه غواړي ، هغه خو صرف دومره غواړي چه څه دهغه هم عبادت وکړئ شي ، بهرحال په دې ورځو کښې د سنت نه ثابت خو صرف يو عبادت دې ، اوهغه روژه ده حضورصلى الله عليه وسلم اوفرمائيل : د لسم محرم روژه ساتلوکښې دومره لوئ ثواب دې چه په هغې سره د تيرشوی کال گناه معاف کيږی ، محدثين حضرات فرمائی چه د دې صغائر گناهونه مراد دی ، د کبائرو دپاره توبه ضروری ده ، چا عرض وکړو چه يارسول الله ! په دې ورځو کښې خو يهوديان هم روژه نيسی نو وې فرمائيل چه که چرته زه آئنده کال ژوندې پاتې شوم نو يو بله روژه به ورسره هم يوځائ کوم ، ددې وجه نه لسمې سره يو بله روژه هم يوځائ کول پکاردی ، نهمه يا يولسمه .

(۲) **د محرم حقيقت** : دمنکراتو په اصلاح کښې خبره ددې ځائ نه روانيږی چه آيا دا مياشت معظمه اومحترمه ده اوکه منحوسه ده ؟ شيعه گان دې لره منحوسه گنې ، او وجه ددې داده چه دهغوی په نزد شهادت يو ډير بد څيز اومنحوس دې ، اوچونکه د حضرت حسين رضى الله عنه شهادت په دې کښې وشو ددې وجه نه په دې کښې هغوی څه تقريب اود خوشحالئ کار واده ، نکاح وغيره نه کوی .

ددې برعکس د مسلمانانو په نزد دا مياشت محترمه اومعظمه اوفضيلت والا ده ، د محرم معنى ده محترم ، معظم او مقدس .

عام طور باندې دا خيال کيږی چه دې مياشتې ته ددې وجه نه فضيلت حاصل شو چه د حضرت حسين رضى الله عنه شهادت په دې مياشت کښې وشو دا غلطه ده ، ددې مياشتې فضيلت د اسلام نه وړاندې هم وو ، بنی اسرائيلو ته د حضرت موسى عليه السلام سره د فرعون نه نجات په دې ورځ وشو ، هغه ته نعمت باندې د شکر ادا کولو طور باندې په دې ورځ کښې د روژې نيولو حکم وشو ، نورهم د فضيلت څيزونه په دې کښې شوی دی البته داسې به او وايو چه د حضرت حسين رضى الله عنه په شهادت کښې زيات فضيلت ددې وجه نه وشو چه داسې فضيلت والا مياشت کښې واقع شو .

چه کله دا ثابته شوه چه دا مياشت او ورځ افضله ده نو په دې کښې نيک کار زيات کول پکار دی ، د نکاح وغيره خوشحالئ تقريبات هم په دې کښې زيات کول پکار دی ، په دې کښې واده کولو سره برکت پيدا کيږی ، ليکن دا لويه خبره ده ، ځکه چه د ډيرو ورځو نه دا غلطې خبرې مې په زړه کښې اوړی را اوړی ، خو د ډيرو کلونو زړې خبرې دومره زر نه اوځی رو رو به په ويستلو سره ووځی .

(۳) **د حضرت حسين رضى الله عنه شهادت** : د شهادتِ حسين رضى الله عنه حادثه اگرچه انتهائی دردناکه ده مگر شيعه گانو هغې لره د حدنه څه ډيره زياته کړې ده ، د عامو مسلمانانو په ذهنونوکښې دا غلطه خبره کينولې شوې ده چه په دنيا کښې د شهادتِ حسين رضى الله عنه په شان

بله سخته واقعه نه ده واقع شوې ، حالانکه دهغې نه زیات دمظلومیت بې شمیره واقعات دی ، دمثال په طور باندې د حضرت عثمان رضی الله عنه شهادت وګورئ ، مدافعت باندې د پوره قدرت لرلو باوجود ظلم عظیم باندې څنګه صبراو استقامت سره مرګ ته ځان پیش کوی آیا دهغې مثال به په دنیاکښې چرته پیدا شی ؟ مګر مسلمانان دهغه خلیفة الرسول صلی الله علیه وسلم د دومره لوئ مظلومیت نه دومره بې خبره دی چه ګویا دا فرش او عرش لره خوزولو والا واقعه بیخی تیره شوې نه ده ، آیا تاسو کله د یو سړی نه دهغه مظلومیت داستان بیانولوسره اوریدلې دې ، د یو غوږ هغه طرف ته التفات ، کوم قلم لره دا دردناکه حادثه لیکلوسره ، د تاریخ په پاڼو باندې دهغې تفصیل کتلودپاره دیونګاه توجه ، هغه مظلومیت باندې دچا په زړه کښې احساسِ درد اوکومې سترګې لره ژړوونکې لیدلې ده ؟ ددې نه زیات دحضورصلی الله علیه وسلم قدمونه مبارک په وینوکښې لیت پیت کیدل ، د غاښونو مبارکو شهید کیدل ، د چهرهٔ انور زخمی کیدل اودهغه نه ، نه حصاریدلو والا وینه جاری کیدل ، د ګوتې نه وینه بهیدل او د ډیرو انبیاءِ کرامو علیهم السلام شهید کیدل ، د ټولې دنیا د اولیاء الله وینه دنبی د یوې قطرې وینې برابر نه وی ، مګر دلته خو ژبه ، غوږ ، قلم ، نګاه ، زړه او سترګې ټول هم په یو کرشمه کښې مست دی ، نه د یو بل صحابی شهادت په شمیرکښې ، نه دیو نبی ، غور وکړئ چه دا د شیعیت زهر نه دی نو نور څه دی ؟

(۴) حضرت حسین رضی الله عنه ته د امام وئیلو څه حیثیت دې :

د « امام » لفظ د اهلِ حق په نزد هم استعمالیږی اود شیعه ګانو په نزد هم ، د اهلِ حق په نزد دهغې معنی ده پیشوا ،رهبر او مقتدا ، اود اهلِ تشیع په نزد امام عالم الغیب او معصوم وی ، دهغوی په نزد د امام درجه د نبیانو نه هم اوچته ده ، ظاهره ده چه ددې لفظ په استعمالولو کښې مونږ خو هم دهغه معنې لحاظ ساتو چه د اهلِ حق په نزد ده ، په دې اعتبار سره ټول صحابه ، تابعین ، اولیاء الله او علماء امامان دی ، ددې وجه نه امام ابوبکر صدیق رضی الله عنه ، امام عمرفاروق رضی الله عنه ، امام عثمان رضی الله عنه ، امام علی رضی الله عنه ، امام ابوهریره رضی الله عنه وغیره وئیل پکار دی ، حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل ، ((النجوم امنة للسماء واصحابی امنة لامتی)) (رواه مسلم) څنګه ټول صحابه د ستورو په شان دی ، ټول په ټوله امامان دی ، دچا چه غواړئ اقتدا وکړئ ، په هرستوری کښې رڼا ده ، دکوم نه چه غواړئ رڼا حاصله کړئ ، ټولو صحابو رضی الله عنهم ته ئې امام اووئیل په دې معنی سره ټول صحابه رضی الله عنهم او ټول تابعین اوعلماءِ کرام هم امامان دی

د فکر خبره داده چه خلق امام ابوبکررضی الله عنه نه وائی ، امام عمررضی الله عنه نه وائی ،

امام حسن او امام حسین وائی ، نومعلومه شوه چه دا اثر په مسلمانانو کښې د بل طرف نه راغلې دې ، دا د تشیع اثر دې چه په مسلمانانو کښې ئې سرایت کړې دې ، که چرته اهلِ حق علماؤ کښې چا هغه حضراتو ته امام وئیلی دی نو هغوی په صحیحو معنو کښې هغوی ته امام وئیلی دی مګر په هغې سره مغالطه ضرور کیږی ، ددې وجه نه دهغې نه احتراز ضروری دې ، حضرت مهدی ته امام مهدی علیه السلام وئیل هم د شیعه ګانو اثر دې

(۵) **د علیه السلام اطلاق** : هم دغه شان هغوی ته علیه السلام هم هغه خلق وائی چه هغوی ته د انبیاء علیهم السلام درجه ورکوی ، دهغې نه هم احتراز لازم دې ، څنګه چه دنورو صحابه کرامو رضی الله عنهم سره د عزت او احترام معامله کولې کیږی هم هغه معامله دهغه حضراتو سره هم پکار ده څنګه چه د حضرت ابوبکررضی الله عنه ، حضرت عمررضی الله عنه او د نورو صحابه کرامو رضی الله عنهم نومونوسره د رضی الله عنه دعائیه کلمات لیکلې او وئیلې کیږی هم دغسې دې دعائیه کلمات دحضرت حسین رضی الله عنه سره هم اووئیلې شی .

(۶) **د مسلمانانو په نومونو کښې د اهلِ تشیع اثر** : د مسلمانانو په نومونو باندې هم د اهلِ تشیع اثرمونډلې کیږی ، مثلاً د اصل نوم سره څنګه چه محض د تبرک دپاره د محمد او احمد یوځائ کولو دستور دې هم دغه شان علی حسن او حسین یوځائ کولې کیږی ، د صدیق ، فاروق ، عثمان یا د بل صحابی نوم بطور تبرک د اصل نوم سره د یوځائ کولو دستور نشته دې ، د غلامی نسبت هم دعلی ، حسن ، حسین طرف ته خو کولې کیږی مګر د بل صحابی غلامئ لره برداشت نه کولې کیږی ، ښځو کښې دکنیزِ فاطمه نوم خو مونډلې کیږی مګر د خدیجه ، عائشه اود نورو ازواجِ مطهراتو کنیز چرته نه اوریدلې کیږی ددې نه زیات مسلمانانو کښې د الطاف حسین ،فضل حسین او د فیض الحسین په شان شرکیه نومونه هم په کثرت سره مونډلې کیږی .

(۷) **محرم کښې د ایصالِ ثواب دپاره خوراک پخول** : د محرم په میاشت کښې بالخصوص نهم ، لسم او یولسم تاریخ کښې خوراک پخولوسره دحضرت حسین رضی الله عنه روح ته ایصالِ ثواب کوی ، دا طریقه غلطه ده ، د ایصالِ ثواب د ټولو نه افضل طریقه دا ده چه دخپل وسعت مطابق نقد رقم په یو کارِ خیر ولګوې یا یو مسکین ته یې ورکړې دا طریقه ځکه افضل ده چه په دې سره به مسکین هر حاجت پوره کړې شی ، او که چرته نن هغه ته څه ضرورت نشته نو د سبا د ضرورت دپاره یې ایښودلې شی ، همدارنګه دا صورت د ریا نه پاک دې ، حدیث کښې د مخفی صدقې ورکولو والا دا فضیلت راغلې دې چه داسې سړی ته به الله تعالی د قیامت په ورځ دخپل رحمت په سوری کښې ځائ ورکوی په هغه وخت به بل سورې نه وی او د ګرمئ په سبب به خلق په خولوکښې غرقیږی، دفضیلت په لحاظ سره دویمه درجه باندې دا صورت دې چه د مسکین د حاجت مطابق دې هغه ته صدقه ورکړې شی ، یعنې د هغه ضرورت لره کتلوسره دې هغه پوره کړئ

شي، دا د ایصالِ ثواب صحیح طریقې دی اوس د مروجه طریقو قباحتونه واورئ.

(۱) کومو ارواحو ته چه ایصالِ ثواب کولې کیږی که چرته هغوی لره د نفع او نقصان مالک وګڼلې شو نو دا شرک دې او داسې خوراک «**ما اهل لغیرالله به**» کښې د داخلیدلو د وجه نه قطعی حرام دې.

(۲) عموماً دا خیال کولې کیږی چه کوم څیز په صدقه کښې ورکولې کیږی مړی ته بعینه هم هغه ملاویږی دا خیال بالکل باطل او لغو دې مړی ته هغه څیز نه رسی بلکه دهغې ثواب رسی «**لن ینال الله لحومها ولا دماؤها ولکن یناله التقوی منکم**» کښې صراحت دې چه د الله تعالی په نزد د قربانئ د څاروی غوښه او څرمنه نه رسیږی بلکه دهغې ثواب رسیږی.

(۳) ایصالِ ثواب کښې خپل طرف نه دا قیود لګولې شوی دی، د صدقې متعین صورت یعنې طعام، میاشت متعینه، ورځ متعینه، حالانکه شریعت ددې څیزونو تعیین نه دې فرمائیلې ته چه کله غواړې او څه چه غواړې صدقه کولې یې شې، د شریعت درکړې شوې آزادی باندې خپل طرف نه پابندیانې لګول سخته ګناه او بدعت دې بلکه د شریعت مقابله ده.

(**۸**) **د شهادت قصې اوریدل او اورول** : په دې میاشت کښې د نورو خرافاتوسره یو داهم دې چه په دې میاشت کښې مجلسونه او جلسې کولې کیږی چه په هغې کښې د شهادت قصې اورولې کیږی، په هغې کښې یو ګناه خو داده چه د اهلِ باطل سره مشابهت کیږی چه شرعاً منع دې چنانچه چه کله د لسم محرم د روژې په باره کښې بارګاهِ رسالت کښې دا عرض وکړې شو چه په دې کښې یهود روژه نیسی نو وې فرمائیل چه یوه روژه بله یوځائ کړئ، نهمه یا یولسمه، عبادت کښې ئې هم د مشابهت اجازت ورنه کړو.

په دې مجالسو کښې بل قباحت دادې چه د شهادت قصې اوریدلوسره بزدلی پیدا کیږی او په مسلمانانو کښې د بزدلئ پیدا کیدل داسلام د تقاضو خلاف دی اسلام خو دا غواړی چه په مسلمانانو کښې اوچت همت پیدا شی، هم دا وجه ده چه په قربانئ کښې دا حکم دې چه څناور پخپل لاس سره ذبح کړئ، اوکه نه نو د ذبحې په وخت کښې موجود اوسئ، په دې کښې هم دا حکمت دې چه په مسلمانانو کښې اوچت همت اوقوت قلب پیدا شی، ظاهره ده چه کوم سړې پخپلو سترګو سره چیلئ لره د ذبح کولو په وخت نه شی کتلې هغه به دښمن لره څه قتل کړې شی؟

د اسلامی کال ابتداء دکوم ځائ نه وشوه؟ د ټولو اتفاق په دې باندې وشو چه دهجرت نه د اسلامی کال ابتداء وکړې شی، په دې کښې هم داحکمت وو چه هجرت لره اوریدلوسره په مسلمانانو کښې اوچت همت پیدا شی اود دین په خاطر د محنت اومشقت برداشت کولو جذبه پیدا شی، ددې برعکس میلاد نه ابتدا کولوکښې لهو اولعب کښې د اشتغال او غفلت خطره وه اود وفات نه شروع کیدلو کښې غم او بزدلی پیدا کیدله، جنګ بدر کښې دکافرانو اویا سرداران

مردار شو مګر مکه کښې نورو سردارانو اعلان وکړو چه خبردار څوک به نه ژړا کوی اونه به ماتم کوی ، چنانچه په هغې باندې عمل وکړې شو ، دا اعلان ځکه کړې شوې ووچه بزدلی پیدا نه شی همدارنګه دا ژړیدونکی واقعات چه په دې میاشتو کښې اورولې کیږی اکثر غلط دی ددې وجه نه دهغې اوریدل هسې خو هم ناجائز دی ، تاریخ باندې د اهلِ تشیع تسلط ، دهغه تقیه بازمنافقینو په مسلمانانو کښې وردننه کیدلو سره د دروغو روایاتو اشاعت کول اود مسلمانانو د آلِ رسول صلی الله علیه وسلم نه دغیرمعمولی محبت او عقیدت د وجه نه د مظلومیت هرداستان باندې صحیح باورکول داسې امور دی چه دهغې د وجه نه د شهادت د واقعې د صحیح حقیقت انکشاف ناممکن دې تردې پورې چه په ظاهره معتبراومستند کتابونوکښې لاندې تفاصیل هم قابلِ اعتماد نه دی اکثرروایات په خپل مینځ کښې د تضاد اود عقل اواصولِ شرع خلاف کیدلو د وجه نه یقیناً غلط دی ، بلکه د نفسِ شهادت نه سوا دهغې د تفصیل شاهد یوجزئیه داسې وی چه دهغې په صحت باندې پوره اعتماد وکړې شی ، د حضور صلی الله علیه وسلم د جګر ټکړو لره شیهد کولو والا پخپل هغه شقاوت باندې پرده اچولو او حقیقت لره د مسخ کولو په غرض سره دروغژن روایات وضع کولو کښې پخپل خاص مهارت سره پوره کار اخستلې دې .

(۹) **د تعزیه جلوس اود ماتم مجلس کتل** : په دې ورځو کښې د مسلمانانو کثیرتعداد د ماتم مجلس اود تعزیه جلوس نظاره کتلو دپاره جمع کیږی ، په هغې کښې ډیر ګناهونه دی ، یو داچه په هغې کښې د دښمنانِ صحابه رضی الله عنهم اود دښمنانِ قرآن سره تشبه ده ، د حضور اکرم صلی الله علیه وسلم ارشاد دې **((من تشبه بقوم فهو منهم))** چا چه دکوم قوم سره مشابهت وکړو هغه به هم په هغوی کښې شمیرلې کیږی ، د «هولی» په ورځو کښې یو بزرګ روان وو هغوی د خندا په طور باندې په یو خرباندې د پان رنګدارې لاړې اچولو سره اوفرمائیل چه تاباندې څوک رنګ نه اچوی واخله تاته زه رنګ درکوم ، د مړ کیدلو نه پس دهغه ګرفت وشو چه تا «هولی» کوله او په عذاب کښې ګرفتاره شوې .

دویمه ګناه داده چه په هغې سره دهغه دښمنانِ اسلام مزه زیاتیږی ، د دښمنانو مزه زیاتول لویه ګناه ده ، حضوراکرم صلی الله علیه وسلم اوفرمائیل **((من کثر سواد قوم فهو منهم))** چا چه د یو قوم رونق لره زیات کړو هغه هم په هغوی کښې دې .

دریمه ګناه داده چه څنګه عبادت ته کتل عبادت دې هم دغه شان ګناه ته کتل هم ګناه ده یو خلې خینوصحابو رضی الله عنهم د جهادمشق کولو ،حضرت عائشې رضی الله عنها دهغوی هغه عبادت لره د کتلو خواهش ښکاره کړو ، حضوراکرم صلی الله علیه وسلم دهغې دومره اهتمام اوفرمائیلو چه دوی د پردې په غرض سره پخپله اودریدل ، حضرت عائشه رضی الله عنها د دوی نه وروستو

په پرده کښې اودریدلوسره د دوی صلی الله علیه وسلم په اوږه باندې کتل ، حضرت عائشه رضی الله عنها دهغه عبادت د نظارې نه مړیدلو سره چه کله پخپله اخوا شوه نو بیا حضورصلی الله علیه وسلم اخوا شو ، غرض داچه عبادت ته کتل هم عبادت او گناه ته کتل هم گناه ده .

ځلورمه گناه داده چه په هغه مقام باندې د الله تعالی غضب نازلیږی ، داسې غضب والا ځائ ته تلل لویه گناه ده ، یو ځلې حضوراکرم صلی الله علیه وسلم اود صحابه کرامو رضی الله عنهم تیریدل د داسې کلی په کنډراتو باندې وشول چه هغوی باندې عذاب راغلې وو ، حضورصلی الله علیه وسلم پخپل سرمبارک باندې څادر واچولو او سورلئ لره ئې ډیره تیزولوسره دهغه مقام نه په تلوارې سره تیرشو ، چه کله سید الاولین والاخرین رحمة للعالمین حبیب رب العالمین صلی الله علیه وسلم غضب والا ځائ نه د بچ کولو دومره اهتمام کولو نو د عوامو به څه حشر وی ، سوچ کول پکار دی ، که چرته د الله د دښمنانو په په دغو ځایونو هغه وخت یوعذاب راغلو نو آیا صرف د نظارې کتلو دپاره جمع کیدلو والا مسلمانان به دهغه عذاب نه بچ شی ؟ هیچرې نه بلکه عذابِ آخرت کښې به هم دا خلق دهغوی سره وی ، الله تعالی دې مستحقِ عذاب جوړیدونکی بدعملو نه د بچ کولو توفیق راکړی ، آمین

دا خیال دې هم وی چه څنگه مبارکو ورځو کښې د عبادت زیات ثواب دې هم دغه شان په هغه ورځو کښې معصیت اوگناه باندې زیات عذاب دې .

(۱۰) **د لسم محرم رخصتی کول** په هغه ورځ رخصتی کولو کښې ډیر قباحتونه دی : یو داچه په هغې کښې د اهلِ تشیع سره تشبه ده ، بلکه دهغې نه هم څه زیات دهغوی تائید اوتقویت دې .

دویم قباحت دادې چه هغه ورځ شیعه گان دخپل مذهب دپاره د زیات مشقت اود زیات محنت مظاهره کوی ، دهغې برعکس مسلمانان د ټول دنیاوی او دینی کارونو رخصتی کولوسره دخپل بیکاروالی او بې همتئ مظاهره کوی .

دریم قباحت داچه د رخصتی د وجه نه اکثرمسلمانان د جلوسونو او د ماتم مجلسونوته ځی . چه هغې باندې د ډیرو گناهونو بیان پورته نمبر۹ کښې تیرشو .

(۱۱) **په لسم محرم کښې په اهل اوعیال باندې د رزق فراخی** : دا حدیث وئیلې کیږی چه په دې ورځ اهل اوعیال باندې وسعتِ رزق وکړئ نو پوره کال به وسعتِ رزق وی ، **((من وسع علی عیاله یوم عاشوراء وسع الله علیه السنة کلها))**، دې لره مشهور محدثینو غیر ثابت گرځولې دې ، بفرضِ ثبوت ددې نه څکه احتراز لازم دې چه خلق دې لره ثواب گڼی حالانکه شریعت په دې کښې ثواب نه دې وئیلې ، دې لره ثواب گڼلوسره دا بدعت جوړیږی (**کل بدعة ضلالة وکل ضلالة فی النار**) که چرته څوک دا اووائی چه زه خو دا کار صرف د وسعتِ رزق دپاره کوم ، زه هغې لره د ثواب په نیت باندې

نه کوم نوهغه ته به اوونيلې شی چه ستا ددې فعل نه دهغه خلقو تائيد کيږی چه د ثواب په نيت سره يې کوی داسې وخت کښې د فقهې د قاعدې مطابق دهغې ترک واجب دې . چنانچه حکم دې ((اذا تردد لکم بين سنة وبدعة فترکه واجب)). چه کله معامله سنت او بدعت کښې دائره وی نو ترک واجب دې او دلته خو معامله د سنت او بدعت نه ده بلکه د جائز اوبدعت ده دلته خو بطريقِ اولی ترک واجب دې .

دويم قباحت دادې چه په دې ورځ شيعه ګان د حسين د نياز ديګونه پخوی چه شرک دې او دهغې خوراک حرام دې ، ددې وجه نه هغه موقع باندې ښائسته خوراک پخولو کښې د شيعه ګانو د عقيدې او عمل تائيد کيږی .

همدارنګه د وسعتِ رزق نورهم ډيرې نسخې دی چه په هغې کښې د ټولو نه لويه نسخه د ګناهونو نه بچ کيدل او توبه استغفار دې ، دا نسخهٔ اکسيرد قرآن اود حديثو د نصوصِ صريحه نه ثابته ده دې لره پريښودلو سره خوراک څښاک والا نسخه استعمالولې کيږی ، وجه داده چه دا خوږه ده او هغه ترخه ده ، مګر ياد ساتئ چه ترڅو پورې د الله تعالی د نافرمانئ اود ګناهونو د ژوند نه توبه کولو سره خپل مالک لره راضی نه کړئ يو نسخه هم فائده منده نه ده ، شعر :

کسی کو رات دن سرگرم فریاد و فغاں پایا
کسی کو فکر گوناگوں سے ہردم سرگراں پایا
کسی کو ہم نے آسودہ نہ زیرِ آسماں پایا
بس اک مجذوب کو اس غمکدہ میں شادماں پایا
غموں سے بچنا ہو تو آپ کا دیوانہ ہو جائے

الله تعالی دې مونږ ټولو لره د دين صحيح فهم اودکاملې اتباع نعمت راکړی آمين

چونکه ذکر شوو منکراتو کښې داکثرو تعلق د محرم د مياشتې سره دې او عذاب هم په هغې زيات دې ددې وجه دهغې مجموعې نوم تغليباً ((منکراتِ محرم)) تجويز کوم .

كتاب العلم والعلماء

د يو عالم يا بزرگ لاس ښكلول

سوال: د لاسونو اوښپو ښكلولو جواز د احاديثو نه ثابت دي او انحناء (سر ټيټول) ناجائز ده نو دا تقبيل د انحناء نه بغير د عالم او ولى دپاره په كوم كيفيت او طريقې سره وكړې شى چه په هغې كښې د فتنة الناس ويره هم نه وى ، دلائلِ عقليه اونقليه سره د عربى كتابونو د عباراتو نه وليكئ . بينواتوجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : ړومبې د فقه اوحديث عبارات نقل كيږى بيا به هغې باندې احكام مرتب كيږى :

((**القسم الاول**)) (۱) وكره تحريما قهستانى تقبيل الرجل فم الرجل اويده (الى قوله) عند لقاء اووداء وهذا لوعن شهوة واما على وجه البر فجائز عند الكل وفى الاختيار عن بعضهم لاباس به اذا قصد البروا من الشهوة كتقبيل وجه (در)

(۲) وفى الحقائق لو القبلة على وجه المبرة دون الشهوة جاز بالاجماع (در)

(۳) قال الامام العينى بعد كلام فعلم اباحة تقبيل اليدو الرجل والراس والكشح كما علم من الاحاديث المتقدمة اباحتها على الجبهة وبين العينين وعلى الشفتين على وجه المبرة والاكرام

(۴) قدم عن الخانية والحقائق ان التقبيل على سبيل البر بلا شهوة جائز بالاجماع (رد)

(۵) وفى المحيط ان لتعظيم اسلامه واكرامه جاز وان لنيل الدنيا كره (رد)

(۶) وسيأتى ان قبلة يد المؤمن تحية توفيقا بين كلامهم ولا يقال حالة اللقاء مستثناة لانا نقول حيث ندب فيها الشارع عليه السلام الى المصافحة علم انها تزيد على غيرها فى التعظيم فكيف لا تساويها ،سائحانى (رد)

(۷) وقبلة التحية للمؤمن من على اليد (رد)

((**القسم الثانى**)) (۱) وفى حديث رواه البزار مسندا عن بريدة سال اعرابى النبى صلى الله عليه وسلم اية فقال له قل لتلك الشجرة رسول الله صلى الله عليه وسلم يدعوك قال فمالت الشجرة عن يمينها وشمالها وبين يديها وخلفها فتقطعت عروقها ثم جاءت تخد الارض تجر عروقها مغبرة حتى وقفت بين يدى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت السلام عليك يا رسول الله فقال الاعرابى مرها فلترجع الى ضبتها فدلت عروقها فاستوت فقال الاعرابى ائذن لى اسجد لك قال لو امرت احدا ان يسجد لاحد لامرت المرأة ان تسجد لزوجها قال

فاذن لی اقبل یدیك ورجلیك فاذن له ای فی تقبیل یدیه ورجلیه فقبلهما وفیه دلیل علی جواز تقبیل الید والرجل من الفاضل للمفضول اذا کان لزهده وصلاحه اوعلمه وشرفه ولیس بمکروه بل یستحب اذا کان تعظیمه لامر دینی کما قال النووی فی الاذکار فان کان لامر دینوی فهو مکروه وقد ورد فی احادیث کثیرة صحیحة تقبیل ید النبی صلی الله علیه وسلم وبهذا رد علی المتولی من ائمة الشافعیة حیث اطلق القول بعدم جوازه (نسیم الریاض شرح الشفا للقاضی عیاض لشهاب الدین الخفاجی ج۳ص۵۰)

(۲) عن زادع وکان فی وقد عبد القیس قال فجعلنا نتبادر من رواحلنا فنقبل ید النبی صلی الله علیه وسلم ورجله الخ (ابوداود باب فی قبلة الجسد ج۲ص۳۱۸)

(۳) ولا بأس بتقبیل ید الرجل للعالم والمتورع علی سبیل التبرك (الی قوله) وقیل سنة (رد)

(۴) وقوله وقیل (سنة) ای تقبیل ید العالم والسلطان العادل قال الشرنبلالی وعلمت ان مفاد الاحادیث سنیته اوندبه کما اشار الیه العینی (رد)

((**القسم الثالث**)) : (۱) المکروه محبة القیام لمن یقام له (ردناقلا عن مشکل الاثار)

(۲) وماورد من التوعد علیه فی حق من یحب القیام کما یفعله الترك والاعاجم (ردناقلا عن ابن وهبان)

((**القسم الرابع**)) (۱) کذلك ای مثل السجدة الانحناء علی هیئة الرکوع نهینا عنه (الشفاء للقاضی عیاض ج۳ص۵۰)

(۲) کاد الانحناء ان یکون کفرا (حاشیه مکتوبت امام ربانی (فتر اول ص۵۵)

(۳) وفی الزاهدی الایماء فی السلام الی قریب الرکوع کالسجود (رد)

(۴) وفی المحیط انه یکره الانحناء للسلطان وغیره اه (ردالمحتار)

داول قسم عباراتو نه معلومه شوه چه د عوامو مسلمانانو د لاسونو ښکلول جائز دی ، په دویم قسم سره ثابته شوه چه د علماؤ اود متورعینو د لاسونو ښکلول مسنون یا مندوب دی ، دریم قسم کښې دی چه د بل چا ودریدل دځان لپاره خوښول مکروه دی ، قیاساً علیه تقبیل الید من الغیر لره خوښول هم مکروه شو ، موجوده دورکښې عموماً محبتِ تقبیل اوقیام بدرجه اتم موندلې کیږی ، لهذا تعظیم نفس لره محبوب لرلو والا د وعید مستوجب دی .

څلورم قسم سره ثابته شوه چه انحناء (سر ټیټول) مکروه ده ، باقی پاتې شو دا اشکال چه تقبیل بلاانحناء ممکن نه دې نوجواب دادې چه :

(۱) تقبیل کښې انحناء مقصود نه ده ، قصداً انحناء للتعظیم ناجائز ده ، مطلقاً انحناء ممنوع نه ده اونه دهغې نه تحرز ممکن دې ، چرته دیو ضرورت د وجه نه انحناء پیښیږی ، مثلاً یو څیز

اوچتولودپاره ، اېښودلو دپاره ، څه کتلودپاره وغيره ، ددې د عدم جواز چاته هم وهم نه شي کيدلئ ځکه چه انحناء مقصود نه ده .

(۳) انحناء قريب الى الركوع ناجائز ده ، معمولي غوندې انحناء ممنوع نه ده څنګه چه د څلورم قسم په عبارت نمبر ۱ او نمبر ۳ کښې ښکاره دی ، فقط والله تعالى اعلم . ۲۵ذی قعده ۷۱ هجری

د ښځې او والدينو (مور اوپلار) د اجازت نه بغير د طلب علم دپاره سفر کول

سوال :- څه فرمائی علماء دين دې باره کښې چه د يو سړی والدين اودهغه ښځه د طلب علم دپاره هغه ته د سفر کولو اجازت نه ورکوی ،نو آيا هغه صورت کښې دا سړې د طلب علم دپاره سفر وکړی اوکه نه؟ بينوا توجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب : د علم شرعی درې قسمونه دی : (۱) فرض عين (۲) فرض کفايه (۳) مندوب .

د مونځ روژې وغيره د مسائلو علم فرض عين دې او د ضروری فرائضو اود روزمره د معاملاتو د علم نه زيات علم حاصلول فرض کفايه دې اوتعمق فی العلم مندوب دې ، پس که چرته د سفر د وجه نه د والدينو يا د اولاد د ضائع کولو ويره وی يعنې هغه پخپله غنی نه وی او دهغوی حفاظت کولو والا څوک نه وی نوپه هغه صورت کښې د طلب علم دپاره مطلقاً (خواه فرض عين وی يا فرض کفايه) سفر دې نه کوی ، البته که چرته طالب العلم سړې وی او پلار يې د خوف فتنې د وجه نه منع کوی نو بهرحال اطاعت ضروری دې هم داسې که چرته داسې سفر وی چه په هغې کښې د هلاکت ويره وی نو بيا هم د والدينو اطاعت لازم دې .

علم مندوب کښې بهرحال د والدينو اطاعت اولی دې اود ښځې په اطاعت کښې خودمختاره دې . قال فی شرح التنوير واعلم ان تعلم العلم يكون فرض عين وهو بقدر ما يحتاج لدينه وفرض كفاية وهو ما زاد عليه لنفع غيره ومندوبا وهو التبحر فی الفقه وعلم القلب الخ (شاميه ج)

وفی حظر شرح التنوير وله الخروج لطلب العلم الشرعی بلا اذن والديه لو ملتحيا وتمامه فی الدرر وفی الشامية (قوله وله الخروج الخ) ای ان لم يخف علی والديه الضيعة بأن كانا موسرين ولم تكن نفقتهما عليه وفی الخانية ولو اراد الخروج الى الحج وكرها ذلك قالوا ان استغنى الاب عن خدمته فلا بأس والا فلا يسعه الخروج وان احتاجا الى النفقة ولا يقدر ان يخلف لهما نفقة كاملة اوامكنه الاان الغالب علی الطريق الخوف فلا يخرج ولو الغالب السلامة يخرج وفی بعض الروايات لا يخرج الى الجهاد الا بأذنهما ولو اذن احدهما فقط لا ينبغی له الخروج

لان مراعاة حقهما فرض عين والجهاد فرض كفاية (الى ان قال) هذا فى سفر الجهاد فلو فى سفر تجارة او حج لا باس به بلا اذن الابوين ان استغنيا عن خدمته اذ ليس فيه ابطال حقهما الا اذا كان الطريق مخوفا كالبحر فلا يخرج بلا اذنهما وان استغنيا عن خدمته ولو خرج المتعلم وضيع عياله يراعى حق العيال اه (شاميه ج۰) فقط والله تعالى اعلم ۲۰ محرم سنه ۰۳ هجرى

ځوانه ښځه پریښودل او د طلبِ علم دپاره سفر کول

سوال :- دیو سړی ښځه ځوانه ده ، او هغه ښځه پریږدی او د طلبِ علم دپاره سفر اختیاروی او په ټول کال کښې کورته نه راځی ، آیا دهغه دپاره دا امر جائز دې اوکه له ښځې سره اوسیدل واجب دی ، بینوا توجروا .

الجواب ومنه الصدق والصواب : د ښځې نفقه او هرو څلورمیاشتوکښې یوځلې جماع کول خاوند باندې واجب دی ، بس که چرته خاوند ددې حقوقو په تکمیل کښې کوتاهی نه کوی نود طلبِ علم دپاره په سفر تلل جائز دی ، البته که چرته ددې باوجود د ښځې دپاره د فتنې مظنه نه وی نو سفر کښې پاتې کیدل جائز نه دی ، قال فى شرح التنوير ويسقط حقها بمرة ويجب ديانة احيانا ولا يبلغ مدة الايلاء الا برضاها ، وفى الشامية تحت (قوله ويسقط حقها بمرة) واذا طالبته يجب عليه ويجبر عليه فى الحكم مرة والزيادة تجب ديانة لا فى الحكم عند بعض اصحابنا وعند بعضهم تجب عليه فى الحكم اه وبه علم انه كان على الشارح ان يقول ويسقط حقها بمرة فى القضاء اى لانه لو لم يصبها مرة يؤجله القاضى سنة ثم يفسخ العقد اما لو اصابها مرة لم يتعرض له لانه علم انه غير عنين وقت العقد بل يامره بالزيادة احيانا لوجوبها عليه الا لعذر مرض او عنة عارضة او نحو ذلك وسياتى فى باب الظهار ان على القاضى الزام المظاهر بالتكفير دفعا للضرر عنها بحبس او ضرب الى ان يكفر او يطلق وهذا ربما يؤيد القول المار بانه تجب الزيادة عليه فى الحكم فتامل وايضا فيها تحت (قوله ولا يبلغ مدة الايلاء) ان عمر رضى الله عنه لما سمع فى الليل امراة تقول : شعر :

فوالله لولا الله تخشى عواقبه ۔۔۔ لزحزح من هذا السرير جوانبه

فسال عنها فاذا زوجها فى الجهاد فسال بنته حفصة كم تصبر المراة عن الرجل فقالت اربعة اشهر فامر امراء الاجناد ان لا يتخلف المتزوج عن اهله اكثر منها ولم لم يكن فى هذه المدة زيادة مضارة بها لما شرع الله تعالى الفراق بالايلاء فيها (رد المحتار باب القسم ج۲) فقط والله تعالى اعلم

جمادى الاولى سنه ۰ هجرى

متقدمینو او متاخرینو کښې حدِ فاصل

سوال :- د متقدمینو او متاخرینو حضراتو چه یوه مشهوره اومعروفه اصطلاح ده دهغوی حد فاصل څه دې؟ کوم حده پورې متقدمین وئیلې کیږی او کوم حده پورې متاخرین؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : المراد بالمشائخ فی قولهم هذا قول المشائخ من لم یدرك الامام كذا فی وقف النهر والمراد بالمتقدمین من فقهائنا هم الذین ادركوا الائمة الثلاثة ومن لم یدركهم فهو من المتاخرین هذا هو الظاهر من اطلاقاتهم فی كثیر من المواضع (الی ان قال) وذكر الذهبی فی مفتتح كتابه میزان الاعتدال فی نقد اسماء الرجال الحد الفاصل بین المتقدمین والمتاخرین هو راس ثلاث مائة الخ (مقدمة عمدة الرعایة فی حل شرح الوقایه ص١٠)

په ظاهره د ((ادركوا الائمة الثلاثة)) نه ((احد الائمة الثلاثة)) مراد دې ، په دې صورت کښې به د ذهبی د قول سره مطابقت پیدا شی ځکه چه د صاحبینو رحمهم الله تعالی وفات د دویمې پیړئ په آخرکښې شوې دې ، پس دهغه دویمې صدئ د اختتام پورې چه دکومو حضراتو ولادت شوې وی هغوی به متقدمین وی او د دریمې پیړئ د شروع نه به د متاخرینو دور شروع وی ، فقط والله تعالی اعلم ٢ربیع الاخرسنه ٨٧ هجری

د خلقو شرمنده کولو دپاره علم زده کول

سوال :- که چرته یو سړې علم محض خلقو لره د شرمنده کولو دپاره وائی دهغې څه حکم دې؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : حدیث کښې د داسې سړی په باره کښې ډیرسخت وعید دې ، حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل : ((من طلب العلم لیجاری به العلماء اولیماری به السفهاء اویصرف به وجوه الناس الیه ادخله النار)) (مشكوة ص٣٤) فقط والله تعالی اعلم ٤جمادی الاولی ٩١هجری

تعلیم پرېښودل او د تبلیغ دپاره وتل

سوال :- یو قاری صاحب قرآن کریم خلقوته ښائی اوډیر هلکان ورسره حفظ کوی ، او اکثر ناظره وائی ، د څلویښتو ورځو دپاره تبلیغی جماعت کښې تلل غواړی زیات ثواب او ضروری ګڼلوسره ، دا اووائې چه د قرآن په ښودلو کښې زیات ثواب دې اوکه تبلیغی جماعت کښې تلل زیات ثواب دې ، بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د مدرسې مهتمم او مدرسین اجرت باندې کار کوی لهذا معروف

تعطیل نه زیات وخت دپاره غائبیدل او کار نه کول ناجائز دي ،د غیر حاضری ورځو تنخوا دهغه دپاره حلاله نه ده دا د عام ملازم حکم دي ، د مدارسِ عربیه ملازمینو لره که شرعی گنجائش هم وی نو بیا هم دهغوی دپاره د تعلیم کار پریښودلوسره د تبلیغ کاربه ځنګه چلیږی ، دتبلیغ کار اگر چه انتهائی ضروری دي لیکن د اسلامی تعلیم سلسله ددې نه هم زیاته اهمه ده بلکه دا هم د تبلیغ یو بنیادی شعبه ده ، د جماعتِ تبلیغی سربراه د تبلیغ دپاره د تدریس اود تعلیم پریښودلو هیچرې اجازت نه ورکوی ، فقط والله تعالی اعلم ۱۳صفر سنه ۹۲ هجری

د غیرِ عالم دپاره د دلیل طلب جائز نه دي

سوال :- چا د قرآن او حدیثو نه غلط استنباط او قیاساتِ فاسده باندې مشتمل یو اوږد مضمون د تصویب لپاره را ولیږلو ، چه په هغې کښې ئې دا هم لیکلی وو :

«زه بی اے یم ترننه پورې د یو استاذ نه مې د قرآن ناظره هم ونه وئیله ، دینی تعلیم خو صفر دې» ، ددې جواب لاندې ذکر کیږی

الجواب باسم ملهم الصواب : په دنیاکښې دا اصول مسلم او متفق دی چه د هرفن د تحصیل دپاره اهلِ فن سره تر یو معلوم وخت پورې پاتې کیدلو او له هغه نه استفاده کول شرط دی . مثلاً تاسو خو د ډاکټر نه علاج بهرصورت کولې شئ مگر دهغه د تشخیص او تجویز دلائل معلومولو مجاز نه یئ . که چرته د ډاکټرنه معلوموئ نو هغه به د علاج نه جوابی شی، البته که چرته هغه فن لره باقاعده حاصلول غواړې نو هیڅ ممانعت نشته مگر دهغې دپاره یوڅو شرائط دی مثلاً په امتحان کښې اعلی نمبرو باندې کامیاب شوې ئې بیا یو مستند میډیکل کالج کښې دې داخله اخستلې وی ، د ماهرینو په نگرانئ کښې دې تمرین کړې وی اود نصاب د تکمیل نه پس امتحان کښې کامیاب شوې ئې ، هم دغه شان تاسو د هروکیل نه د قانون پوښتنه خو کولې شئ مگر د دلائلو د پوښتنې اجازت نشته ، البته که د وکالت نصاب باقاعده وائې نو بیا دلائل په پوهه کښې راتللې شی ، بعینه هم دغه شان علم دین لره هم وګنئ چه عوام مفتیانِ کرام نه د شریعت د قانون پوښتنه کولې شی د طلبِ دلائل مجاز نه دی البته که چرته چاته د علمِ دلائل شوق وی نو ړومبې دې پنځلس کاله یو مستند دینی درسگاه کښې داخله اخستلوسره دې د نصابِ عام تکمیل کولوسره اعلی نمبرو باندې کامیابی حاصله کړی بیا د افتاء په درجۀ تخصص کښې د دوو کالو دپاره دې داخله واخلی په هغې کښې محنت کولوسره دې امتیازی کامیابی حاصله کړی بیا د ماهرینِ فن په نگرانئ کښې دې څه موده کار وکړی دهغې نه پس امید دې چه دلائلو باندې د پوهیدلو صلاحیت پکښې پیدا شی ، فقط والله تعالی اعلم. غره ذیقعده ۹۷ هجری

(رسائل)

بسم الله الرحمن الرحیم

فَاسْئَلُوْا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ

گراز بسیط زمیں عقل منعدم گردد | بخود گمان نبرد ہیچ کس کہ نادانم
گر ہمیں اجتہاد خواہی کرد | کارِ ملت تمام خواہد شد

السبک الفرید لسلک التقلید

- د تقلید شخصی ضرورت
- بضرورت عمل بمذهب غیر

پس رہے راکہ نرفتستی تو ہیچ | ہیں مرد تنہا ز رہبر سر مپیچ
یار باید راہ را تنہا مرو | از سرِ خود اندریں صحرا مرو

د تقلید شخصی ضرورت

سوال:- نن سبا بعضې نوی تعلیم یافته ځوانان دا وائی چه د تقلید شخصی څه ضرورت دې؟ چه کله ائمه اربعه برحق دی اود حدیث نه دا معلومیږی چه نبی کریم علیه الصلوة والتسلیم په دوو کارونوکښې به چه کوم کار آسان وو هغه به ئې اختیارولو نو مونږ هم داسې ولې ونه کړو چه په مسائلو کښې ائمه اربعو کښې چه دکوم امام مذهب زیات آسان وی دهغې مطابق به عمل کؤو، ددې څه ضرورت دې چه مثلاً حنفی هغه مسئله کښې هم په کومې باندې چه عمل ګران وی د امام اعظم رحمه الله په مذهب باندې عمل وکړی اود بل امام په مذهب باندې عمل نه کوی، چه دهغوی په نزد هغه مسئله کښې آسانی وی، په دې سلسله کښې هغوی دا هم وائی چه د آخرمفقود الخبر مسئله کښې جضرت حکیم الامت او نورو حنفی علماؤ دحضرت امام مالک رحمه الله په مذهب باندې د عمل کولو اجازت ورکړې دې، علاوه ددې نه هغوی د حضرت حکیم الامت دا ذکر شوی الفاظ هم پخپل تائید کښې پیش کوی.

«وې فرماۀ ل چه ځما اراده وه چه یوه رساله داسې ولیکم چه عوام په هغې کښې مذ»

چرته هغه په کوم مذهب کښې هم جائز وی نودهغې اجازت ورکړم . دې دپاره چه دمسلمانانو قول په کومه یوه طریقه جائز شی . د مولانا گنگوهی نه ئې پوښتنه وکړې شوه نو هغوی اجازت ورکړو . مولانا حنفی ډیر سخت وو مگر عوامو باندې ئې شفقت هم ډیر وو . ما خو داسې رساله نه ده لیکلې مگر بعضې بعضې مسائل حوادث الفتاوی کښې داسې راغلی دی » الخ «ماثرحکیم الامت ص ۲۲۹ ملفوظ نمبر ۲۲۰»

په دې سلسله کښې دا لاندینی امور د پوښتنې تقاضا کوی:

(۱) د یو امام مقلد ته د سهولت په غرض سره د دویم امام په مذهب باندې عمل کولو کښې څه مفاسد دی؟

(۲) آیا د مفقود الخبر په مسئله کښې د بل امام په مذهب باندې د عمل کولو اجازت ورکولو سره (حالانکه ددې جواز فتوی غالباً ډیرو کلونو پورې دعلماءِ مالکیه نه د طویل مراسلت او مکاتبت نه پس د علماء احنافو پخپل مینځ کښې د صلاح مشورې نه ورکړې شوې وه) عام سړی ته هره مسئله کښې دا اجازت ورکولې کیدلې شی چه دکوم امام مذهب باندې عمل کولو کښې اسانی وگنی په هغې باندې عمل وکړئ؟

(۳) د عدمِ جواز په صورت کښې د حضرت تهانوی رحمه الله د ملفوظ به څه جواب وی؟

(۴) آیا اردو ژبه کښې یو داسې مستند کتاب شته چه په هغې کښې د تقلید او د تقلیدِ شخصی په سلسله کښې مفصل بحث کړې شوې وی؟ بینوا توجروا فقط.

محمود حسن عفاالله عنه ۹۵/۱۲/۱۷هجری ۷۵/۱۲/۲۱ء

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله الذى انزل الكتاب، وارسل لتبيينه رسوله الذى اوتى جوامع الكلم وفصل الخطاب، وجعل لشرحه تفقه العلماء الذين الهموا الصدق والصواب والصلوة والسلام على سيد الانبياء وعلى اله واصحابه الاصفياء وورثته من الائمة الفقهاء واتباعهم الاتقياء الى يوم الحساب.

اما بعد! د فتنو په دې دور کښې چرته چه هرقسمه فتنو لره راپورته کولې کیږی هغلته یو فتنه دا هم ده چه مسلمانانو ته په یوې نه یوې طریقې سره مذهبی رخصتی حاصلیږی چه دهغې نه پس هغوی څنگه غواړی آزادانه ژوند تیر کړی، لیکن چونکه ربقۀ اسلام لره څنگه چه ؤو هغسې دخپلې غاړې هار جوړولوسره دا مذهبی آزادی حاصلیدلې نه شوه او علی الاعلان که چرته مذهب لره خیرآباد وئیلوسره د آزادئ یومنصوبه جوړولو کوشش وکړې شو نو هغه کامیاب نه شو ددې وجه نه خیرخواهانِ اسلام د خدمتِ دین نوې طریقې ایجادول شروع کړل.

چا د اسلام د ټولو اصولو ژبهی اقرارکولوسره پټ د اسلافو نه د حسن ظن قتل وکړو نو چا د سرنه نوې نبوت ایجادولوسره د زمانې د ضرورت پوره کولو کوشش وکړو ، که یو طرف ته د اسلام اصل ثانی سنتِ رسول الله صلی الله علیه وسلم لره د سر نه غیرضروری ګرځولوسره د مفسرقرآن جوړیدلو کوشش وکړې شو نو بل طرف ته د حدیث او د قرآن فهمئ دپاره سړی فهم ته کافی وئیلو سره د اسلافو تعبیراتو لره د شرک او د بدعت په لقب سره تعبیرکړې شول ، صرف هم په دې باندې ئې اکتفا ونه کړو بلکه چه کله د یو فتنې ختمیدل کیږی نودهغې هګئ بچی دبلې یوې فتنې په صورت کښې راښکاره شی ، شعر تن ہمہ داغ داغ شد پنبہ کجا کجا نہم

لیکن په هغه فتنو کښې بعضې داسې دی چه په هغې سره ساده مسلمانان ډیر زر دغلط فهمئ شکارکیږی او هغوی داګمان کوی چه دا هم یومختلف فیه مسئله ده ددې وجه نه اخوا دیخوا کیدلو کښې څه اهم فرق نه پریوځی ، ځکه چه دا ټول قرآن او حدیثو لره منلووالا خپل خلق دی ، لیکن حقیقت دادې چه شعر :

من اِزبیگانگاں ھرگز نہ نالم که با من ہر چہ کرد آں آشنا کرد

که چرته ددې فتنو په زور زیر سره مطالعه وکړې شی نو معلومه به شی چه دا ټولې د اسلام د جرړو د اچولو په فکر کښې دی اوهغوی ته معلومه نده چه «**ویابی الله الا ان یتم نوره ولو کره الکافرون**» چه کوم دین باندې د دویمې پیړئ هجری پورې تابعین اوتبع تابعین پوهه نه شو او دهغې صحیح اړخ متعین نه کړې شو اوس څوارلس کاله تیریدلو نه پس دهغه محافظ او مجدد پیدا کیږی ، د اسلافو بیان شوی د قرآن او حدیثو تشریحات د ردی په ټوکرئ کښې د اچولو قابل وی ، هغې باندې چلیدلووالا علی دین العجائز شمیریدل شروع شو ، او نن د څوارلسمې پیړئ مجتهد د قرآن او حدیثو تشریح وکړی نو هغه په سرسترګو باندې ، حالانکه هغوی باندې نه د قرآن هوا لګیدلې ده اونه د حدیثِ رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یې څه واسطه راغلې ده ، شعر

انقلاب چمن دھر کی دیکھی تکمیل آج قارون بھی کھدتا ہے حاتم کو بخیل
ابو حنیفہ کو کہے طفلِ دبستاں جاھل شیخ کی کرتے ہیں اسکول کے بچے تجہیل
سامری موسی عمران کو کہے جادوگر لوحِ محفوظ کو کہتی ہے محرف انجیل

تاسو به دې اوریدلوسره ډیرحیران شئ چه اوس مونږ کله د یوې جریدې نه د مولانا محمد حسین بټالوی اهلحدیث قول دهغه دکتاب اشاعة السنة نه نقل کړو چه «پنځوس کاله تجربې سره معلومه شوه چه غیرمقلدی د بې دینئ دروازه ده» نو یو غیرمقلد صاحب ډیر په غصه شو ، اصل

(۱) واقعي لره خو دروغژنه کوی ددې وجه نه مجبوراً چه کله هغه باندې تبصره کولو سره کيناستل نو ائمه کرامو رحمهم الله باندې ئې داسې تهمت ولګولو چه پخپله اهلحديث به هم اوريدلوسره د شرم نه سترګې لاندې کړی ، ظلم ئې دا وکړو چه د ائمه کرامو مدون مذاهبو لره د الحاد او زندقيت ثابتولو په ناکام کوشش کښې شروع شو چنانچه په دې موضوع باندې يې چه کوم کتاب وليکلو دهغې نوم ئې کيښودلو «حقيقة الالحاد» دهغه کتاب يو څو اقتباسات ستاسو په خدمت کښې وړاندې کيږی :

« فقه حنفی کښې چه کوم احاديث فقهاؤ درج کړی دی هغه يا خو **موضوعی** دی يابيا دهغې رواة ضعيف اومتکلم فيها دی يا منکر اومختلف فيها دی يا بيا شاذ غيرمحتج بها دی، دې فقهاؤ احاديثو کښې د **نابيناوالی** د وجه نه د صحيح اوغيرصحيح په مينځ کښې امتياز ونه کړئ شو ... کتب حنفيه کښې **د موضوعاتو او اوهامو اود بې ثبوته رواياتوبنډلې وې** ، همدارنګه اکثرهغه **فرضی اود زنديقانو** له وضع شوی دی ،دهغه اسبابو د وجه نه فقهاؤ خيال وکړو چه که چرته څوک د احاديثو نه واقفه شونو زمونږ «**راز به ښکاره شی لهذا د شروع نه د سد باب دپاره يی د خلقو په غوږونو کښې دا خبره واچوله چه بغيرد مجتهد د پوهولو نه حديث په فکر کښې نه راځی او براهِ راست حديث او قران باندې عمل کول بې دينی ده .....او په دې باندې عمل کولو والا دخپل ځان بچ کولو دپاره څه خو وائی ، دهغوی په هغه وئيلوسره هغه بيچاره ګان چه هغوی د اول نه په قران او حديثو باندې عمل کول ـ ددوئ په قول ـ حرام ګنلی وی مطمئن کيږی** » (حقيقة الالحاد ص ۲۷)

تاسې مهربانی وکړئ او په تورو شوو الفاظو باندې نظر دوباره واچوئ ، دا عبارت د کتابِ مذکور د نيمې صفحې نه اخستلې شوې دې ، په دې سره تاسو پخپله اندازه ولګوئ چه مصنف علام ائمه کرامو او اکابرِ امت باندې د بهتان تړلو چه کوم دعوت شروع کړې دې په هغې کښې هغه څومره زيات مصروف دې ، شعر *قياسِ کن زګلستان من بهار*

حالانکه حقيقت دادې چه هغه حضراتو چه دکوم څيز نوم اجتهاد اينښودلې دې هغه اجتهاد نه دې بلکه دهغوی په ائمه اربعه کښې به دچا قول وی.

د غيرمقلدينو ائمه اربعه ابنِ تيميه ، شوکانی ، ابن حزم او نواب صديق حسن خان دی که تاسې اندازه لګولوسره وګورئ نو معلومه به شی چه د غيرمقلدينو يو قول هم ددې څلورو حضراتو د دائرې نه خارج نه دې چه هغې باندې د حديث مهر لګولوسره دا خلق پيش کوی ، څنګه چه دا حضرات د حديث نه استدلال کوی هم دغه شان نور ائمه خو هم د کوم يو حديث نه استدلال کوی مګر غيرمقلدينو ته فقط هغه حديث په فکر کښې راځی چه هغې لره دې حضراتو صحيح وئيلې

---

۱ - د بټالوی پوره عبارت مع حواله انشاء الله لږ وروسته راځی . ۱۲

وی یا یی اختیار کړې وی.

عجيبه خبره

حقیقت دادې چه دا حضرات چه خپل ځان ته غیرمقلدین وائی دا د ټولو نه زیات مقلدین دی ، ځکه چه د حضور صلی الله علیه وسلم په موجودګئ کښې د صحابه کرامو رضی الله عنهم د دوی د اقوالو په تشریح کښې اختلاف وشو ، د دوی صلی الله علیه وسلم د وصال نه پس پخپل مینځ کښې یی اختلاف وشو ، بیا د تابعینو ، تبع تابعینو او د ائمو پخپل مینځ کښې بې شمیره مسائلو کښې اختلاف وو . بلکه د یو استاذ په شاګردانو کښې او د یو مذهب په کسانو کښې اختلاف پاتې شوې دې ، او اوس هم دې ، عقلاً هم اختلافی رائې لازم دی ددې وجه نه چه د هرسړی ذهن او اسلوبِ فکر مختلف دې ، مګر دنیا کښې صرف د غیرمقلدینو فرقه داسې ده چه دهغوی په افرادو کښې د رایو اختلاف نه موندلې کیږی ، دهغوی کوم مشر چه خبره وکړه او نورو ټولو غیرمقلدینو هغه بغیرد څه چون چرا نه تسلیم کړه .

د تقلید تعریف

په اصل کښې تقلید نوم دې دهغه څیز چه دخپل دین د یو پیشوا یوقول اوفعل لره دهغه حسنِ ظن په بناء باندې قبلولو سره هغې باندې عمل کول چه هغه به د قرآن اوحدیثو مطابق دا خبره کړې وی ، هغه تسلیم کول او عمل لره دهغه مسئلې دلیل معلومیدلو باندې نه معلق کول ، لیکن هغه دلیل که چرته هغه وخت معلوم وی یا وروستو معلوم شی نو دا د تقلید منافی نه دې ، غرض داچه تقلید کښې د دلیل مطالبه شامله نه ده اوعلم بالدلیل دهغې معارض نه دې، په کشاف اصطلاحات الفنون کښې د تقلید تعریف داسې ذکر دې ، ((**التقليد اتباع الانسان غيره فيما يقول اويفعل معتقداً للحقية من غيرنظر الى الدليل كأنه هذا المتبع جعل قول الغير اوفعله قلادة فى عنقه من غير مطالبة دليل**)) علامه ابن ملک شرح منارمصری ص ۲۵۲ کښې فرمائی : **وهو (اى التقليد) عبارة عن اتباعه فى قوله اوفعله معتقداً للحقيه من غيرتأمل فى الدليل**، نامی شرح حسامی مطبوع مجتبائی ص ۱۹۰ کښې دی : **التقليد اتباع الغير على ظن انه محق بلانظر فى الدليل.**

دې دریو واړو عبارتونو لره مخې ته ایښودلو سره پخپله فیصله وکړئ چه د تقلید معنی څه ده ، اوس که چرته څوک خپل جدا تعریف مقررولو سره حجت بازی کوی نو دا دهغه خپله اصطلاح شوه چه په مونږ باندې حجت نه ده ((**لا مناقشة فى الاصطلاح**)) په دې سره دمولوی ثناء الله صاحب امرتسری دهغه اعتراض جواب هم وشو چه هغوی پخپل کتاب (تقلیدِ شخصی وسلفی ص ۵۱،

۵۲ ، کښې کړې دې چه مفهوم تقلید د علم بالدلیل منافی نه دې ، لهذا تقلیدِ لازم جهالت دې.

اعتماد او انقیاد

حقیقت کښې دین نوم دې د انقیاد او اعتماد ، که چرته د دنیا نه اعتماد او انقیاد دواړه صفات معدوم شی نو د دین نوم اونشان باقی نه پاتې کیږی ، دا اعتماد او انقیاد د عهدِ رسالت نه را پدې خوا جاری دې او هم په دې باندې د ټول شریعت دارومدار دې.

حضرت شاه ولی الله رحمه الله فرمائی : **ان الامة اجتمعت علی ان یعتمدوا علی السلف فی معرفة الشریعة فالتابعون اعتمدوا فی ذلك علی الصحابة وتبع التابعین اعتمدوا علی التابعین وهکذا فی کل طبق اعتمد العلماء علی من قبلهم والعقل یدل علی حسن ذلك لان الشریعة لا یعرف الا بالنقل والاستنباط والنقل لا یستقیم الا بان یاخذ کل طبقة عمن قبلها بالاتصال (عقد الجید ص۳۶)** او دا غیرمقلدین د شروع نه دهغه اعتماد او انقیاد بیخ کندی کوی .

د تقلید فوائد

په دې پُر فتن دور کښې چه هرطرف ته الحاد او بې دینی خوره شوې ده څنګه چه د ائمه کرامو په تقلید کښې د دینِ مبین حفاظت دې ترکِ تقلید کښې دهغې لسمه حصه هم نشته ، په دې سره معلومه شوه چه د تقلید مقصد د دینِ مبین بحسن وخوبی حفاظت دې او په کوم څیز کښې چه د دین حفاظت وی دهغې په خوبئ کښې دچا هم اعتراض نشته ، لیکن بیا هم تبرعاً د تقلید د خوبئ اود ترکِ تقلید د بیان دپاره مونږ پنځه حضرات بطورشهادت پیش کؤو چه په هغې کښې درې حضرات پخپله اهلِ حدیث هم د سرتاج ګنی ، ددې وجه نه د «**وشهدشاهدمن اهلها**» مصداق هم وشو.

د عبدالوهاب شعرانی شهادت

قطبِ ربانی شیخ عبدالوهاب شعرانی رحمه الله فرمائی ، **فقد بان لك یا اخی مما نقلناه عن الائمة الاربعة وغیرهم ان جمیع الائمة المجتهدین دائرون مع ادلة الشریعة حیث دارت و انهم کلهم منزهون عن القول بالرای فی دین الله وان مذاهبهم کلها محررة علی الکتاب والسنة کتحریر الذهب والجوهر وان اقوالهم کلها ومذاهبهم کالثوب المنسوج من الکتاب والسنة سداه ولحمة منهما وما بقی لك عذر فی التقلید لای مذهب شئت من مذاهبهم فانها کلها طریق الی الجنة کما سبق بانه اواخر الفصل قبله وانهم کلهم علی هدی من ربهم وانه ما طعن احد فی قول من اقوالهم الا بجهله به اما من حیث دلیله واما من حیث دقع مدارکه علیه**

لا سیما الامام الاعظم ابوحنیفة النعمان بن ثابت رضی الله عنه الذی اجمع السلف والخلف علی کثرة علمه وواعه وعبادته ودقة مدارکه واستنباطاته کما سیاتی بسطه فی هذه الفصول وان شاء الله تعالی وحاشاه رضی الله عنه من القول فی دین الله بالرای لا یشهد له ظاهر الکتاب ولا سنة (میزان کبری ص ۱۰ ج)

د شاه ولی الله رحمه الله شهادت

دویم شهادت د سید الطائفه مسند الهند شاه ولی الله محدث دهلوی رحمه الله تعالی دې دوی فرمائی: وفی ذلك (التقلید) من المصالح مالا یخفی لا سیما فی هذه الایام التی قصرت الهمم جدا واشربت النفوس الهوی واعجب کل ذی رای برایه (حجة الله البالغه مطبوع مصر ص ۱۳۲ ج۱)

اعلم ان فی الاخذ بهذه المذاهب الاربعة مصلحة عظیمة وفی الاعراض عنها مفسدة کبیرة (عقد الجید ص ۳۱) واستفدت منه صلی الله علیه وسلم ثلاثة امور خلاف ماکان عندی (الی قوله) وثانیها الوصاة بالتقلید بهذه المذاهب الاربعة لا اخرج منها (فیوض الحرمین ص ۶۵)

د نواب صدیق حسن خان شهادت

دریم شهادت د فرقه اهلِ حدیث څلورم امام نواب صدیق حسن خان صاحب بهوپالی دې دوی لیکی: فقد نبتت فی هذا الزمان فرقة ذات سمعة ورياء تدعی لانفسها علم الحدیث والقران والعمل بهما علی العلات فی کل شان مع انها لیست فی شیء من اهل العلم والعمل والعرفان (الحطة فی ذکر الصحاح الستة از نواب صدیق حسن) هم په دې کتاب کښې لیکی: ((فیالله العجب من این یسمون انفسهم الموحدین المخلصین وغیرهم بالمشرکین وهم اشد الناس تعصباً وغلواً فی الدین ......)) هم ددې مضمون په اختتام کښې لیکی: ((انما هذا دین ان هذا لا منتتنة فی الارض وفساد کبیر)) (حواله بالا)

د مولانا محمدحسین بټالوی شهادت

څلورم شهادت د مولانا محمد حسین صاحب بټالوی دې، دوی پخپله رساله کښې لیکی، «د پنځه ویشت کالو د تجربې نه مونږ ته دا خبره معلومه شوې ده چه کوم خلق د بې علمۍ سره د مجتهدِ مطلق او د مطلق تقلید انکاری جوړیږی هغه آخر اسلام ته خیرآباد وائی د کفراو ارتداد اود فسق اسباب په دنیا کښې نورهم په کثرت سره موجود دی مگر د دیندار د بې دینه کیدلو دپاره بې علمۍ سره ترکِ تقلید لویٔ دروند سبب دې، د اهلِ حدیثو په ډله کښې چه څوک بې علمه وی یا علم ئې کم وی د ترکِ مطلق تقلید مدعی دی هغه دې دهغه نتائجو نه او ویریږی، ددې ډلې عوام

آزاد او خود مختاره روان دی» ، «رساله اشاعة السنة نمبر۲ جلد ۱۱ طبع ۱۸۸۸ء»

د قاضی عبدالواحد صاحب خانپوری شهادت

پنځم شهادت د یو غیرمقلد بزرګ قاضی عبدالواحد صاحب خانپوری دې ، دوی فرمائی «پس ددې زمانې دروغژن اهلحدیث مبتدعین مخالفین سلف صالحین چه په حقیقت کښې د ماجاء الرسول نه جاهل دی هغوی په صفت کښې وارث او خلیفه شوی دی د شیعه او روافض یعنې څنګه چه شیعه وړاندې زمانو کښې دروازې د کفراونفاق وې او د ملحدینو او زندیقانو مدخل وۀ اسلام طرف ته ، هم هغه شان دا جاهل اهلحدیث په دې زمانه کښې دروازه او مدخل دی د ملاحده او زنادقهِ منافقانو ، بعینه په مثل د شیعه ګانو «الی ان قال» مقصود دادې چه په رافضیانو کښې ملاحده که تشیع ښکاره کولوسره د حضرت علی او حضرت حسین رضی الله عنهم غلو سره تعریف کولو سره سلفو ته ظالم وئیلوسره کنځل وکړی او بیا چه څومره الحاد او زندقه خوروی هیڅ پروا نشته ، هم دغه شان په دې جاهلانو بدعتیانو دروغژنو اهلِ حدیثو کښې که یوځلې رفع یدین وکړی اود تقلید رد وکړی اودسلفو توهین وکړی ، لکه امام ابوحنیفه رحمة الله علیه چه دهغه امامت فی الفقه اجماعِ امت سره ثابت دې او بیا چه څومره کفر بد اعتقادی او الحاد او زندیقیت په هغوی کښې خوروی ډیر په خوشحالئ سره یې قبلوی او ذره قدرې هم نه ناراضه کیږی اګرچه علماء او فقهاء په زر کرته هغوی لره خبردار کړی نو هیچرې یې نه اوری ، سبحان الله ما اشبه اللیلة بالبارحة ، او دویم داچه هغوی د اهل السنت والجماعت مذهب او عقائدو نه وتلوسره د سلفو د اتباع نه مستنکف او مستکبر شوی دی فافهم وتدبرانتهی «التوحید والسنة فی رداهل الالحاد والبدعة الملقب به» اظهارکفرثناء الله بجمیع اصول امنت بالله ص ۲۲۲»

تاسو پورته پنځه شهادتونه ولوستل چه په هغې کښې یو د شافعی المسلک بزرګ ، یو د حنفی المسلک پیشوا او درې حضرات د اهلِ حدیثو علماؤ نه دی بلکه نواب صدیق حسن خان صاحب بهوپالی خو دغیر مقلدینو څلورم امام دې ، ددې وجه نه ددې حضراتو نه زمونږ استدعا ده چه په تقلید کښې کوم رحمتِ خداوندی دې او په ترکِ تقلید کښې کوم عذاب د نستونی مار جوړیدلوسره پټ شوې دې ، هغې ته پخپله په غورسره وګورئ.

تقلید شخصی

تقلیدِ شخصی دادې چه یو خاص مجتهد طَرف ته چه کوم مذهب منسوب دې دهغه مفتیٰ به مسائلو لره اخستلوسره هغې باندې بلاطلبِ دلیل عمل وکړې شی ، عام دی چه هغه مسائل په خپله د هغه امام وی اوکه د هغه د شاګردانو ، مګر داسې وی چه هغې باندې دیو مذهبِ معین نوم صادق راشی.

او تقليدِ غیرشخصی دادې چه د ډیرو مجتهدینو مفتی به مسائلو لره بدون طلب دلیل خپل معمول وګرځوې ، لیکن یو مسئله دیوامام واخلې او بله دکوم بل امام یعنې دیو مجتهدِ معین د مسائلو التزام ونه کړې.

د عهدِرسالت صلی الله علیه وسلم نه واخله د دویمې پیړئ هجری آخره پورې د تقلید غیرشرعی رواج وو او چونکه هغه وخته پورې د مجتهدینو اصول او ضوابط هم منضبط نه وو ، ددې وجه نه دیومذهبِ معین په تقلید کښې مشکلات هم وو ، همدارنګه په هغه زمانه کښې غیرمجتهد حضراتوکښې د تقویٰ اود اخلاص جذبه هم په کامله درجه موجود وه ددې وجه نه د ډیرو مجتهدینو اقوالو اخستلوکښې د کیدِ نفس شائبه هم نه وه .

حضرت شاه ولی الله رحمه الله فرمائی ((لان الناس لم یزالوا من زمن الصحابة الی ان ظهرت المذاهب الاربعة یقلدون من اتفق من العلماء من غیر نکیر من احد یعتبر انکاره ولو کان باطلا لا مکروه (عقد الجید ص ۳۳) تردې پورې چه د دویمې پیړئ هجری په آخرکښې ربانی علماؤ د اصولو او فروعو تدوین شروع کړو اودهغوی قابل شاګردانو په دې سلسله کښې نور تدوین اوتهذیب وکړو ، نود دریمې صدئ اکثرو خلقو بطورتقلیدِ شخصی هغې لره اختیارکړو ، اصول اوفروع د قرآن او سنت په رڼا کښې مدون کړې شول او هغې لره مطالعې کولو والا داسې ربانی علماء او مجتهدین وو چه دهغوی علم او فقاهت مسلم وو ، دهغوی دا کلیات په آسانئ سره دستیاب شو ددې وجه نه په هغې کښې دخلقو دپاره ډیره آسانی پیدا شوه ، شاه صاحب فرمائی چه په هغه وخت کښې هم دا تقلید واجب وو . ((وبعد المائتین ظهر فیهم التمذهب للمجتهدین باعیانهم وقل من کان لا یعتمد علی مذهب مجتهد بعینه وکان هذا هو الواجب فی ذالک الزمان)) (الانصاف ص ۵۰) څلورمې پیړئ هجری پورې د مذاهبِ اربعه نه علاوه دنورو مجتهدینو هم تقلید کیدلو ، لیکن د نورو مجتهدینو حضراتو د مذاهبو داسې حفاظت ونه شو چه ډیرې مودې پورې مدون موجود وای چنانچه د څلورمې پیړئ هجری نه پس د څلورو مذاهبونه سوا یو مذهب هم باقی پاتې نه شو اود الله تعالی په رحمت سره په هغه څلورو مذاهبوکښې دتقلیدشخصی انحصار وشو ،حضرت شاه صاحب فرمائی ولما اندرست المذاهب الحقة الا هذه الاربعة کان اتباعها اتباعا للسواد الاعظم والخروج عنها خروجا عن السواد الاعظم (عقد الجید ص ۳۸)

علامه ابن خلدون مقدمه کښې فرمائی ((ووقف التقلید فی الامصار عند هؤلاء الاربعة ودرس المقلدون لمن سواهم وسد الناس باب الخلاف وطرقه لما کثر تشعب الاصطلاحات فی العلوم ولما عاق عن الوصول الی رتبة الاجتهاد ولما خشی من اسناد ذلك الی غیر اهله ومن لا یوثق برایه ولا بدینه فصرحوا بالعجز

والاعواز وردوا الناس الی تقلید هؤلاء کل من اختص به من المقلدین وحظروا ان یتداول تقلیدهم لما فیه من التلاعب ولم یبق الا نقل مذاهبهم و عمل کل مقلد بمذهب من قلده منهم بعد تصحیح الاصول واتصال سندها بالروایة لا محصول الیوم للفقه غیر هذا ومدعی الاجتهاد لهذا العهد مردود علی عقبه مهجور تقلیده وقد صار اهل الاسلام الیوم علی تقلید هؤلاء الائمة الاربعة)) (مقدمه ابن خلدون ص...)

ملاجیون رحمه الله په دې موقع باندې څه ډیره خوندوره خبره لیکلې ده: ((والانصاف ان انحصار المذاهب فی الاربعة واتباعهم فضل الهی وقبولیته عندالله تعالی لا مجال فیه للتوجیهات والادلة)) (تفسیر احمدی ص...)

د تقلیدِ شخصی وجوب

د واجب دوه قسمونه دی: لعینه اولغیره، د واجب لغیره مطلب دادې چه چه په خپله دهغه کار تاکید شریعت نه وی کړې مگر شریعت چه کومو امورو لره واجب گرځولی وی دهغې تعمیل بغیر ددې نه عادةً ناممکن وی ددې وجه نه دا امر به هم واجب وی ((لان مقدمة الواجب واجب)) لکه د قرآن اود حدیثو د جمعې اوکتابت په شریعت کښې چرته هم تاکید نه دې وارد شوې، سره ددې نه واجب ورته وئیلې کیږی، هم دغه شان تقلیدِ شخصی حسن لغیره دې ځکه چه د تقلید شخصی په ترک کښې داسې مفاسد دی چه دهغې نه احتراز واجب دې.

د ترکِ تقلید مفاسد

(۱) تقلیدِ شخصی نه کولوسره په دین کښې چه کوم خلل پیدا کیږی هغه تجربې او مشاهدې سره متعلق دې، په دې زمانه کښې طبائعو کښې د آزادئ او د نفس پرستئ غلبه بالکل ښکاره ده چه دهغې په احادیث فتن کښې پیشنگوئیانې کړې شوی دی، دا حقیقت په اهلِ علم حضراتو باندې پټ نه دې په دې دورکښې به د اجتهاد د اجازت ورکولو نتیجه دا وی چه که چرته چا د قرآن کریم او مشکوة ترجمه کتلی وی نو هغه به هم دا وائی چه د نورو اجتهاد معتبر دې نو څما ولې معتبر نه دې؟ چه کله اجتهاد داسې عام شو نوپه احکامو کښې چه کوم تحریف اوتصریف مخې ته راځی دهغې نه غیرمقلدین هم انکار نه شی کولې، بعضې نومولود مجتهدین به دا وائی چه هرکله مجتهدینو سابقینو پخپل قوتِ اجتهادیه سره بعضې نصوصو لره معلل گڼلی دی اودهغوی قول معتبراومقبول شو نومونږ هم که چرته داسې وکړو نو څه خرابی ده، حالانکه په دې طریقې سره که چرته په نصوصو کښې هرچاته د مداخلت کولو اجازت ورکړې شی نو هغه به د ماشومانو لوبې جوړیدلوسره پاتې شی، ترکِ تقلید سره کومې کومې فتنې ښکاره شوې او الحاد کوم حد

پورې خورشو دا اظهرمن الشمس دې ، چا د ترکِ تقلید نه پس د خدائۍ دعوی وکړه ، چا د نبوت ، چا د مهدویت، د چا انکارِ تقلید او نکارِحدیث پورې اورسیدله او چا د مجددیت په جامه کښې ټول امتِ مسلمه لره گمراه گرځولوسره د اسلام د بنیادونه متزلزل کیدلو کوشش وکړو ، بحمدالله ترننه پورې یو مقلد په دې ضلالتونوکښې مبتلاء نه شو ، شعر

یہ سب فتنے عدم تقلید کے ہیں که جن میں بوالہوس اوندھے گرے ہیں

(۲) که چرته د تقلید غیرشخصی اجازت ورکړې شی نود نفسانی خواهشاتو د غلبې د وجه نه نفس ته چه کومه مسئله چه دکوم امام آسانه او موافق مقصد ملاؤ شی په هغې باندې به عمل کوی ،مثلاً ښځه ئې مس کړه نو دا دې اووائی چه زه حنفی یم ، او بیا یی که وینه را وه وتله نو دادې اووائی چه زه شافعی المسلک یم ، که چرته یی دا دواړه امره مخې ته راشی او هغه ذکر شوی تاویل کولوسره مونځ وکړی نودهغه مونځ په اتفاق د ائموسره ونه شو مگر هغه به د غرض پرستئ دغلبې د وجه نه په هغه حالت کښې هم بې اودسه مونځ کوی او د اخالصةً دین لرهِ د نفس تابع جوړول دی.

(۳) د تقلیدِ شخصی په ترک سره عواموکښې بې پرواهی او پخپل مینځ کښې بې اتفاقی او منافرت پیدا کیږی.

حضرت تهانوی رحمه الله څه ښه اوفرمائیل چه ((ترکِ تقلیدشخصی سره په دې پنځو امورو کښې بلاشبه خلل پیدا کیږی:

(۱) علم اوعمل کښې د نیت خالص کیدل (۲) خواهشِ نفسانی باندې د دین غالبه کول یعنې خواهشِ نفسانی لره د دین تابع جوړول ، دین لره دهغې تابع نه جوړول (۳) د داسې امر نه بچ کیدل چه په هغې کښې زیاته خطره دخپل ضررِ دین وی (۴) د اهلِ حق د اجماع مخالفت نه کول (۵) د اسلام د دائرې نه ، نه وتل ، او تقلیدِ شخصی کښې دهغه خلل معتدبه انسداد او علاج دې ((الاقتصاد ص ۳۹))

مقدمة الواجب واجب

د حکیم الامة قدس سره په حوالې سره پورته چه کوم امورِ خمسه ذکرشو هغه بالاتفاق ضروری او واجب دی او تقلیدِ شخصی لره پریخودلوسره په هغې کښې خلل واقع کیږی ، چونکه تقلیدِ شخصی دهغه امورِ خمسه د حفاظت دپاره مقدمه ده ، او دا امور واجب دی ، ددې وجه نه تقلید شخصی هم د ((مقدمة الواجب واجب)) قاعدې مطابق واجبیږی او دا قاعده داسې ده چه نه صرف په مسلمانانو کښې بلکه په ټولو ملتونوکښې مسلمه ده ددې وجه نه په هغې باندې دکوم یو دلیل خو ضرورت نه وو خوبیا هم تبرعاً یو حدیث ستاسو په خدمت کښې پیش کوو : ((عن عقبة بن

عامر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من علم الرمی ثم ترکه فلیس منا اوقد عصی)) رواه مسلم (مشکوة ص۳۲۸)

ظاهره ده چه غشی ویشتل دین کښې څه عبادتِ مقصود نه دې لیکن چونکه اعلاء کلمة الله واجب ده او بوقتِ ضرورت غشی ویشتل دهغې دپاره د مقدمې حیثیت لری ددې وجه نه یی هغه هم واجب اوګرځول او هغې لره زده کولوسره هیرولو والا ته عاصی او وئیلې شو ، په دې سره واضحه شو چه ترک تقلید کښې د دینی خطراتو د علم کیدلو باوجود دهغې نه بندیدل په عصیان کښې داخل دی چه مفضی الی اشده هم کیدلې شی ، (اعاذنا الله تعالی منه)

عقل شاهد دې

عقل شاهد دې چه د ډیرو مجتهدینو په تقلید کولوکښې د ټولو نه لویه او واضحه خرابی داده چه کله د بې علمئ د وجه نه دغیرمجتهد د تقلید طوق په غاړه کښې غورځیږی چه په اتفاق سره حرام دې . بلکه د زمانې رواج دا وائی چه د ډیرو مجتهدینو تقلید طبیعت کښې داسې آزادی او سهولت پسندی پیدا کوی چه بعضې وختونوکښې دهغې نه تباه کن نتائج راؤځی ، چه کله د آزادئ حاصلولو شوق اوشو نو بعضې طبائع دومره سهولت پسند شواوهغوی دې میدان ته دومره وسعت ورکول شروع کړه چه بالآخرهغوی د اضلال انتهاء ته ورسیدل .

په تقلید شخصی باندې د صحابه کرامو رضی الله عنهم اجماع

حضرت شاه ولی الله رحمه الله تعالی په «ازالة الخفاء» کښې فرمائی ، ((وفی الجمله طریق مشاورت درمسائلِ اجتهادیه وتتبع احادیث ازمظان آن کشاده شد معهذا بعدعزم خلیفه برچیزے مجال مخالفت نبود بدون استطلاع رائے خلیفه کارے را مصمم نمے ساختند لهذا دریں عصراختلاف مذهب وتشتت آراء واقع نشد همه بریک مذهب متفق وبریک راه مجتمع واں مذهب خلیفه ورائے آں بود ، روایت حدیث وفتوی وقضاؤ مواعظ مقصور بود درخلیفه)) (ازالة الخفاء مقصد دوم)

په همدې سلسله کښې مونږ دوه ثبوتونه نور پیش کړو ، د حضرت عمرمقررفرموده قانون او خیرالقرون کښې د اهلِ مدینې تعامل ، په هغه قانون اوتعامل کښې دیوصحابی هم څه اعتراض نه کول د اجماعِ صحابه ښکاره ثبوت دې .

حضرت فاروقِ اعظم رضی الله عنه

اعلام الموقعین للحافظ ابن قیم او سنن دارمی کښې نقل دی چه حضرت عمررضی الله عنه دا قاعده مقررکړې وه چه په کومه مسئله کښې یوحدیث ملاؤ نه شی په هغې کښې دې د حضرت ابوبکرصدیق رضی الله عنه په فتوىٰ باندې عمل وکړې شی ، که چرته د دوی فتوىٰ ملاؤ نه شی نودعلماؤ په مشورې سره چه کومه فیصله وشی دهغې تعمیل دې وکړئ شی .

د حضرت عمررضی الله عنه په هغه فیصلې سره د تقلیدِ شخصی اهمیت اود ضرورت اندازه ولګوئ ، پخپله د محدث ، فقیه ، مجتهد اود ټولو کمالاتو جامع کیدلو باوجود د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه د تقلید التزام ئې اوفرمائیلو او ټول عمر ئې د دوی د فتاوې مطابق حکم کولو

اهلِ مدینه اوتقلیدِ شخصی

روى البخاری فی (باب اذا حاضت المراة بعدما افاضت) عن ایوب عن عکرمة ان اهل المدینة سالوا ابن عباس رضی الله عنهما عن امراة طافت ثم حاضت قال لهم تنفر قالوا لا ناخذ بقولك وندع قول زید (الی قوله) رواه خالد وقتادة عن عکرمة قال الحافظ رحمه الله تعالی زاد الثقفی فقالوا لا نبالی افتیتنا اولم تفتنا ، زید بن ثابت یقول لا تنفر ، وفی روایة قتادة فقالت الانصار لا نتابعك یا ابن عباس وانت تخالف زیدا (فتح الباری ص ۴۸ ج۳)

دې روایت سره ښنګه چه دا ثابته شوه چه اهلِ مدینه د حضرت زیدبن ثابت رضی الله عنه تقلیدِ شخصی کولو اودهغه په مقابله کښې دبل چا خبرې اوریدلو ته تیارنه وو ، هم دغه شان دا هم معلومه شوه چه حضرت ابن عباس رضی الله عنهما یا یو بل صحابی هغه مقلدینو باندې د شرک یا دګناهِ کبیرې د ارتکاب فتوی ونه لګوله .

امام العصر حضرت ګنګوهی اوتقلیدِ شخصی

حضرت ګنګوهی قدس سره العزیز د تقلیدِ شخصی متعلق دمختلفو سوالونو په جوابونو کښې مفید بحثونه لیکلی دی ، لاندې د فتاوىٰ رشیدیه ص ۱۸۰ ، ۱۸۱ نه یو اقتباس پیشِ کیږی :

تقلید مطلق فرض دې لقوله تعالی «**فسئلوا اهل الذکر ان کنتم لا تعلمون**» الاية . حق تعالی په دې آیت کښې مطلق تقلید لره فرض فرمائیلې دې ، اود تقلید دوه افراد دی، یوشخصی چه ټول مسائل هم دیو عالم نه حاصلولوسره عمل پرې وکړی ، دویم غیرشخصی چه دکوم عالم نه غواړې حاصلولو سره عمل پرې وکړې ، او آیت په سبب دخپل اطلاق دواړو قسمو لره متضمن دې ، لهذا دواړه قسمه د تقلید مامور من الله او مفروض د الله د طرف نه دی ، او چه کوم فرد تقلید باندې

عمل كوی د الله تعالى د فرضی حكم عامل به وی ، لهذا كوم سړي چه تقليد شخصی ته چه مامور من الله او مفروض من الله دي شرک يا بدعت وائی هغه جاهل او ګمراه دي ، ځکه چه د الله تعالى په مخالفت كښې د الله تعالى مفروض ته شرک وائی او نه پوهيږی چه الله تعالى چرته مطلق حکم ورکړې دې مكلف لره ئې مختارفرمائيلي دي چه په كوم فردمقيد باندې غواړی عمل دې وکړی ، ځکه چه د مطلق من حيث الاطلاق چرته په خارج كښې وجود نه وی بلکه دخپلو افرادو په ضمن كښې په خارج كښې موجوديږی ، مثلاً د انسان وجود من حيث الاطلاق چرته جدا نه موندلې كيږی بلكه دخپل افرادو په ضمن كښې خارج كښې وی ، هم داسې دتقليد وجود جدا وی او شخصی او غيرشخصی دي جدا وی دا هيچرې نه شی كيدلې ، بلكه تقليد چه چرته هم وی يا به د شخصی په ضمن كښې اويابه د غيرشخصی په ضمن كښې وی لهذا دواړو قسمونو كښې مكلف مختار دي په كوم باندې چه غواړی عمل دې وکړی اوغاړه دې د امر نه فارغه كړی ، پس مامورمن الله ته بدعت يا شرک وئيل پخپله ګناه ده بلک په اصل كښې دواړه قسمه د تقليد په جواز كښې يوشان دی مګر هغه وخت كښې چه عوام الناس بلكه خواصو باندې هم د خواهشات نفسانی غلبه ده او هر سړې په خپله رايه اونظر باندې ځی او تقليد غير شخصی دهغوی د خواهشاتو او اعجاب عمده ذريعه د جواز جوړيږی ، او موجب د بی پروايی كيږی د دين طرف نه او سبب د ژبه درازئ او تشنيع دمسلمانانو په شان او ائمه مجتهدينو كښې دهغوی واسطې جوړيږی او باعث د تفرقې اوفساد د مسلمانانو په مينځ كښې جوړيږی ، چنانچه دا ټول مشاهده دی لهذا داسې وخت كښې د تقليدغير شخصی اختيارول په دې وجه سره چه په دنيا كښې مفاسد راپورته كيږی صحيح نه دې . او فقط شخصی د امتثال امر «فاسئلوا» په واسطې معين اومشخص په حكم دشرعې شوې دې ، ځکه چه اتفاق اواتحاد ركن اعظم د دين اسلام دې نو دهغې محافظت هم فرض اعظم دې ، قال الله تعالى «**واعتصموا بحبل الله جميعاً ولاتفرقوا ـ الاية**» ، «**ان الله لا يحب الفساد ـ الاية**» او اكثر احاديث په دې باب كښې وارد دی لهذا محافظت دهغه فرض اعظم په وجه او رفع دهغه مفاسدو اوشنائعو په وجه يو شق مامورعلى التخييرسوال لره ترک كول او دويم شق لره چه معين او مقوی دې هغه فرض اعظم لره او دافع شنائع مذكوره لره دې ، اختيارول عين حكم صحابه اوختم شارع عليه السلام شوې دې . چنانچه قراء ت د قرآن كريم په اوو ۷ حروفو ره مخيروو او په اجماع د صحابه كرامو حضرت عثمان رضى الله عنه هغې لره منع كولوسره يولغت قريش كښې مقصوركړو اودا محض د رفع فساد اوتفرقې د وجه نه شوې وو ، صحيح بخاری ددې شاهد دې او خود فخرعالم عليه السلام د قتل ذوالخويصره په باب كښې «چه واجب القتل وو په سبب د كفرى او ګستاخو كلماتو د فخرعالم عليه السلام» فرمائيلى وو ((دعه فان الناس يقولون ان محمدا يقتل اصحابه))او دا حكم له وجهې د خوف د فتنې نه شوې وو نه د بل څه، الحاصل داسې نازک وخت كښې تقليدشخصی

واجب مشخص دې اوغیرشخصی دهغه فتنې مشاهدې په سبب ممنوع دې، البته که چرته دا فساد غیرشخصی کښې ونه موندلې شی نو هغه هم مامورعلی التخییردې لکه شخصی ، پس واضحه شوه چه تقلید شخصی واجب دې اوهغې ته بدعت یا شرک وئیل جهل محض دې ، والله تعالی اعلم

کتبه الاحقررشیداحمد گنگوهی ۶ذی الحجه ۱۳۱۱هجری

ځنګه چه د جسمانی علاج دپاره یو ډاکټرطرف ته رجوع اود دنیاوی حکومت قانون معلومولو دپاره یووکیل طرف ته رجوع ضروری وی ، بیا دهغې دوه صورتونه دی ، یو دا چه مختلفو اوقاتو کښې مختلفو ډاکټرانو او مختلفو وکیلانو طرف ته رجوع وکړې شی ، دویم داچه همیشه هم د یو ډاکټر اوهم د یو وکیل سره تعلق وساتلې شی په دواړو صورتونو کښې په کوم باندې چه هم عمل وکړې شی مقصود حاصلیږی ، بعینه هم دغه شان د علاجِ روحانی اود حکومتِ ربانی قانون معلومولو دپاره د یو حاذق تقلید په نص قرآنی سره فرض دې چه شخصی اوغیرشخصی دواړو صورتونو لره شامل دې ، په دې دواړو کښې چه په کوم صورت باندې یې هم عمل وکړو هغې ته به هم فرض وئیلې شی ، بیا که چرته دیو عارض نه بل ډاکټریا وکیل طرف ته رجوع متعذروی نو دعمل دپاره به صرف هم دویم صورت متعین کیږی ، هم دغه شان تقلیدغیرشخصی د قبائحِ مذکوره د وجه نه متعذرشرعی شو نودنصِ قرآنی د تعمیل دپاره هم تقلیدشخصی متعین شو ، چنانچه په همدې بناء باندې په یوه واقعه کښې هم دیو سړی تقلید بالاتفاق فرض دې ځکه چه واقعه واحده کښې د ډیرو علماؤ تقلید متعذرعقلی اوشرعی دې لکه په یووخت کښې هم د یو ډاکټر نه علاج ضروری دې ، دا د فرض اداکولو په دواړوصورتونو کښې دیو د تعین واضحه مثال دې ، هم دغه شان د صدقة الفطر ، دقربانۍ اود کفاراتو دحکم د تعمیل مختلفو صورتونو کښې که چرته صرف یو صورت میسروی نو اداءِ واجب به صرف هم په دې یو صورت کښې منحصر کیږی ، په دې تقریرسره واضحه شوه چه تقلید شخصی ته فرض لغیره وئیلو مطلب دادې چه د فرض په دواړو صورتونوکښې یوباندې انحصار دعوارضو د وجه نه وشو اوکه نه نو فی نفسه تقلیدِ شخصی د مطلقِ تقلید یوفرد کیدلو د وجه نه فرض لعینه دې ، ځنګه چه په کفاره کښې صوم فرض لعینه دې اودهغې تعیین لغیره دې ، که غوږونه حقیقتاً اوریدلو والا وی نو دومره مختصر خبره هم کافی ده اوکه نه نو د دلائلو انبارهم بې فائدې دې ، شعر

طوفانِ نوح لانے سے اے چشم فائدہ ؟ دو اشک بھی بہت ہیں اگر کچھ اثر کریں!

خلاصه دخبرې

د ذکرشوی تفصیل په ضمن کښې د مطلوبه سوالونو جوابونه به هم په ذهن کښې ښه ناست وی خوبیا هم مختصراً دوباره لیکل کیږی .

(۱-۲) د یو امام مقلد لره د بل امام په مذهب باندې عمل کول جائز نه دی ، دهغې مفاسد او په هغه سهولت پسندئ کېښې د دین د نقصان مفصل بیان ماقبل کېښې د ترکِ تقلید شخصی په ضمن کېښې تیرشو .

(۳) «مآثرحکیم الامت» کېښې د حضرت حکیم الامت د ملفوظ حواله نه ده ورکړې شوې ، د حضرت تهانوی حکم وو چه ترځوپورې ځما د ملفوظاتو تصدیق فلانکی فلانکی یوځو مخصوصو خلقو نه ونه کړې شی هغې لره د شائع کولو اجازت نشته ، د مآثرحکیم الامت هغه ملفوظ ته دا تصدیق حاصل نه دې ، بالفرض که چرته دا ملفوظ د حضرت تهانوی هم په دې الفاظو سره وی نودهغې مطلب دادې چه چرته د اهلِ فتوی اوتقوی د اجتماعی غور نه پس د مذهب د اصولو او قواعدو په اساس سره بل مذهب باندې دعمل گنجائش وموندلې شی نودهغې اجازت ورکړئ، نه دا چه رخصتی ورکړې شی چه څه غواړې اوځنگه غواړې عمل وکړی ، فافهم وتدبر

(۴) تقلیدِ مطلق او تقلیدِ شخصی باندې بې شماره کتابونه لیکلې شوی دی چه په هغې کېښې لاندینی کتابونه دخاص اهمیت والا دی :

(۱) عقد الجید فی احکام الاجتهاد والتقلید .... شاه ولی رحمه الله تعالی

(۲) الانصاف فی بیان سبب الاختلاف .... - - -

(۳) «حجة الله البالغه» کېښې هم مفید بحثونه دی .... شاه ولی رحمه الله تعالی

(۴) فتاوی رشیدیه کتاب التقلید والاجتهاد .... حضرت گنگوهی قدس سره

(۵) ایضاح الادله .... حضرت شیخ الهند رحمه الله تعالی

(۶) الاقتصاد فی التقلید والاجتهاد .... حضرت تهانوی رحمه الله تعالی

(۷) الکلام الفرید فی التزام التقلید .... - - -

(۸) فصل الخطاب فی مسالة ام الکتاب .... مولانا انورشاه صاحب رحمه الله تعالی

(۹) خیرالتنقید فی سیرالتقلید .... مولانا خیرمحمدصاحب رحمه الله تعالی

(۱۰) مقدمه اردو ترجمه المیزان الکبری للشعرانی ..... مولانا محمدحیات سنبهلی

(۱۱) فلسفه تقلید واجتهاد .... قاری محمدطیب صاحب مدظلهم

فقط والله العاصم من جمیع الفتن الظاهرة والباطنة

رشیداحمد ۴محرم ۱۳۹۲ هجری

د ضرورت په وقت کېښې په بل مذهب باندې عمل کول

سوال :- د شاه عبدالعزیزصاحب په ملفوظاتو (مطبوعه پاکستان ایجوکیشنل پبلشرزلمتیډ ۱۲ میری ودروډ کراچئ په ۱۹۲۰ء کېښې ص ۹۰ باندې دا لاندې لیکل زمونږ په نظر راغلل

«یو مرید عرض وکړو چه که چرته د ضرورت په وخت د حنفی ،شافعی په قول باندې عمل وکړی یاد یو بل امام په قول باندې عمل وکړی آیا دا صحیح کیدلې شی ؟ وې فرمائیل : «**چه که چرته څه ضرورتِ شرعی مجبور کړی نو جائز ده ، اوکه نه نو دنفسانی حیلې په تقاضې سره داسې کول نه دی پکار چه** » مثلاً د یو امام تقلید کوی په یومسئله کښې یی عملاً د بل امام قول آسان وموندلو هغه وخت ئې هم هغې لره اختیارکړو ، «**دا بده خبره ده** » ما ددې تفصیل په یو فتوی باندې لیکلې دې »

په دې سلسله کښې دا لاندې امور معلومیږی دی :

(۱) د شرعی ضرورت نه څه مراد دی ؟ که چرته دهغې یو څو مثالونه ولیکلې شی ن دمطلب په نهم کښې به سهولت وی .

(۲) داکومه خبره ئې چه کړې ده « بده خبره ده » نودهغې بدی شرعاً څه درجه ده . ناجائز ، مکروه تحریمی یا مکروه تنزیهی ؟

(۳) آیا هرعامی ته به دا اجازت ورکولې شی چه هغه د ضرورت په وخت کښې دیو بل امام په قول باندې عمل وکړی یا دا ضروری دې چه مستندعلماء د مشورې او غور اوفکرنه پس دا فیصله وکړی چه هغه ضرورتِ شرعی دې او په دې صورت کښې د بل امام په قول باندې د عمل کولو اجازت شته ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : (۱) ضرورتِ شرعی نه مراد هغه ضرورت دې چه هغې لره علماءِ راسخین فی العلم چه د تقوی او طهارت په صفاتِ عالیه سره متصف وی ضرورت وګرځوی ، که چرته هغوی واقعی دا ضرورت وګنی چه په دې وخت کښې په بل مذهب باندې د عمل کولو نه بغیر بله چاره نشته نو هغه به ضرورتِ شرعی ګڼلې کیږی او هغه وخت به په بل مذهب باندې بقدرِ ضرورت عمل جائز وی ، د ضرورت تعین به په هره مسئله او واقعه کښې جدا وی او عوام خو عوام دی . عام علماؤته هم دهغې د تعیین اجازت نشته ، دهغې فیصله صرف راسخین فی العلم متقی علماء کولې شی چه شاذ او نادر دی ، ددې واضح مثال د مفقود مسئله ده چه علماؤ کله مذهبِ مالکیه باندې د فتوې ورکولو ضرورت محسوس کړو نودهغې فتوی ئې صادره کړه ، لیکن په هغې کښې د احتیاط د ټولو اړخونو مدنظرساتلوسره دا فیصله ورکړې شوه .

حضرت تهانوی رحمه الله تعالی فرمائی ، «او ضرورت هم هغه معتبردې کوم لره چه علماء اهلِ بصیرت ضرورت وګنی ، دا هم ضروری دی چه فتوی ورکولو والا داسې سړې وی چه هغه د یو ماهر استاذ نه فن حاصل کړې وی او اهلِ بصیرت هغه لره په فقه کښې مهارتِ تامه حاصلیدلو باندې شهادت ورکوی ((کما قال الشامی فی شرح عقود رسم المفتی فان المتقدمین شرطوا فی المفتی

الاجتهاد وهذا مفقود فی زماننا فلا اقل من ان یشترط فیه معرفة المسائل بشروطها وقیودها التی کثیراً ما یسقطونها ولا یصرحون بها اعتمادا علی فهم المتفقة وکذا لابد من معرفة عرف زمانه واحوال اهله والتخریج فی ذلك علی استاذ ماهر الخ ص ۳۰)). او ددې فتنو په زمانه کښې دا دواړه خبرې جمع کیدل یعنې په یو سړی کښې د تدینِ کامل اود مهارت تامه اجتماع نایابه ده ددې وجه نه په دې زمانه کښې د اطمینان صورت دا کیدلې شی چه کم ازکم دوه څلور محقق علماءِ دین په یو امرکښې ضرورت لره تسلیمولوسره په بل مذهب باندې فتوی ورکړی ، بغیردهغې نه که په اقوالِ ضعیفه او یا بل مذهب لره د اخستلو اجازت ورکړې شی نودهغې لازمی نتیجه د مذهب ړنګول دی ، کما لایخفی (الحیلة الناجزه ص ۲۴)

(۲) نفسانی حیلې سره یو مسئلې لره پریښودلوسره د بل امام په مذهب باندې عمل کول حرام او ناجائز دی ددې وجه نه، دې سره متعلق چه شاه صاحب ((بده خبره ده)) فرمائیلې ده دهغې مطلب هم ناجائز او حرام دې مکروه وغیره نه دې.

(۳) د عوامو به څه پوښتنه کوې هرعالم ته هم د ضرورت په وخت په بل مذهب باندې د فتوې او عمل اجازت نشته.

قال حکیم الامة قدس سره العزیز:

((د ضرورتِ شدیده اود ابتلاءِ عام په وخت د احنافو په نزد د نورو ائمو مذهب لره اختیارولو سره په هغې باندې فتوی ورکول هم جائز دی لیکن عوامو ته پخپلې رائې سره چه په کومه مسئله کښې غواړی د داسې کولو اجازت نشته بلکه د ډیر احتیاط ضرورت دې ((وذلك لما صرح به العلامة الشامی فی رسالته شرح المنظومة فی رسم المفتی)) .او په دې زمانه کښې احتیاط په دې طریقه کیدلې شی چه ترڅو پورې محقق اومتدین علماءِ کرامو کښې متعدد حضرات په یومسئله کښې د ضرورت تحقق تسلیمولوسره د بل امام په مذهب باندې فتوی ورنه کړی هغه وخته پورې دې هیچرې دخپل امام مذهب لره نه پریږدی څکه چه مذهبِ غیر لره د اخستلو دپاره دا شرط دې چه د اتباعِ هویٰ په بناء باندې نه وی بلکه د ضرورتِ داعیه په وجه وی)) (الحیلة الناجزه ص ۲۲) فقط والله تعالی اعلم.

رشید احمد ۱۲ ربیع الاول ۹۲ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب

الهدایات المفیدة

لتنزیه

المدارس من العلوم الجدیدة

الهدایات المفیدة

تاریخ تالیف .... ۱۸ ربیع الاول ۱۳۸۹ هجری

د اشاعت کال ....۱۳۹۸ هجری

د ډیرې مودې راهیسې د مختلفو حلقو د طرف نه دا سوال راپورته کولې کیږی چه د مدارسِ دینیه په نصاب کښې دې دنیوی تعلیم هم شامل کړې شی بعضې دینی مدارس په دې کښې مبتلاشوی هم دی.

په دې رساله کښې د عقلِ سلیم اود ذاتی مشاهداتو او تجرباتو په رڼا کښې ثابته کړې شوې ده چه دا اقدام د مدارسِ دینیه دپاره تباه کونکې دې، او ددې د صحیح طریقه کار نشاندهی کړې شوې ده.

په دینی مدارسو کښې دنیوی تعلیم داخلول

سوال:- د یو دارالعلوم طالبانو ته علومِ مقصوده سره مولوی فاضل او ایم اے کول او ضمناً اوتبعاً هغوی ته دینی ماحول کښې د دیندارو استاذانو په ذریعې انګریزی ښودل او بعضې علومِ جدیده لکه عالمی جغرافیه، سائنس، فلسفه اوجدید نفسیات او شهریت ښودل جائز دی اوکه نه، خدمتِ خلق اود الله د رضاء ذریعه ده اوکه نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: دیندارماحول کښې اود دیندارو استاذانو په نګرانئ کښې د علومِ جدیده تحصیل په نیت دخدمت خلق اورضاءِ حق سره بیشکه موجب د اجراوثواب دې مګر مدارسِ دینیه کښې دهغه علومو جاری کیدل په تجربې سره مضرثابت شوی دی، اولاً ددې وجه نه چه بعضې مدارسِ دینیه کښې علومِ جدیده لره تبعاً اوضمناً جاری کړې شو مګر په یوڅو ورځو کښې هغه مدرسه سواد علمِ دین نه باقی د ټولو فنونو مرکز جوړشو او علمِ دین برائے نام پاتې شو.

اوبيا د يوځو ورځو نه پس د علم دين نوم هم ختم شو ددې ډيرنظائر زمونږ وړاندې موجود دى، په
١ دې صورت كښې به د مدرسې زمكه ، آبادى او متعلقه سامان چه د تعليم دين دپاره وقف وو
قيامته پورې به د تعليم دنيا او بالواسطه يا بلاواسطه د هدم دين دپاره به استعماليږى چه دهغې
ټول وبال به په بنياد اينښودلو والا باندې وى ،بالفرض كه د هدم دين باعث جوړ هم نه شى مګركوم
وقفى څيزونه چه د علم دين دپاره مخصوص وو هغه د علم دنيا دپاره مخصوص كولو او هميشه
دپاره د جهتِ وقف بدلولو عذاب خو به خامخا وى ، دويم دا چه كه چرته بالفرض په يوه مدرسه
دينيه كښې هم علمِ دين غالب وى نو ددې استعداد طالبان به د كوم ځائ نه راولې چه علومِ دينيه
اودنيويه دواړو كښې مهارت حاصل كړې شى ، چه هركله علومِ دينيه كښې د استعداد حاصلولو
والا تعداد ديو فيصد نه زيات نشته ، اود علومِ جديده د طلبه معيار خو دهغې نه هم زيات لاندې
دې ،دريم كه چرته بفرضِ محال په لاكهونو كښې څوک يونيمُ فرد د دواړو علومو ماهر هم شى نوآيا
هغه به د علمِ دين څه خدمت وكړى ؟ حاشاوكلا هغه لره خو دنيوى اميدونو او حب مال اوجاه نه
صرف دا چه د علمِ دين د خدمت موقع نه وركوى بلكه دهغې نه يى متنفركوى ، چنانچه دهغې يو
نظيرنه شى پيش كيدلې چه دواړه قسمه علومو كښې يوماهرفرد د دين يو بنيادى معتدبه خدمت
كوى داصحيح ده چه داسې سړې كه چرته اخلاص سره دنيوى خدمت وكړى نوهغه هم باعثِ اجر
دى مګر كتل دادى چه كه چرته هغه ته د علومِ دنيويه تعليم نه وې وركړې شوې نوهغه به د دين
خدمت كولو د علومِ دنيويه تعليم هغه لره د خدمتِ دين نه محرومه كړو، بيا دهغه په دعوائے
اخلاص كښې هم شبهه كيږى چه آيا دا حقيقت څه حصه هم ده اوكه محض نفسانى تدبيراوكيد دې
كه چرته واقعى رضائے الهى مقصود وې نو د دين د خدمت قدرت لرلو سره د علومِ دنيويه خدمت
لره ولې يى اختياركړو ؟

په دې سره ثابتيږى چه د طلبِ مال اوجاه نه سوا هيڅ مقصود نه دى ، مشاهده ده چه عموماً د
داسې حضراتو د زړه نه د عمل اهتمام ختميږى بلكه د ډيرو خو نظريات هم بدليږى غرض دا چه
مدارسِ دينيه كښې كه چرته هغه علومِ جديده لره لږ شانتې هم ځائ وركړې شى نو خطره ده چه
يوڅو كاله پس به يوفردهم د دين خدمت كولو والا پاتې نه شى الله تعالى دې په خپل فضل سره
زمونږ توحفاظت وكړى ، آمين .

لهذا مدارسِ دينيه لره د بربادولوپه ځائ د كالجونو د اصلاح طرف ته توجه كول پكاردى ،
هغلته دې ديندراه استاذان مقرركړې شى او ماحول لره د ديندراه جوړولو كوشش دې وكړې شى .
نصاب كښې دې د علمِ دين معتدبه حصه مقرركړې شى ، مدارسِ دينيه كښې كه چرته قديم نصاب
په محنت سره وښودلې شى نو د انګريزى ژبې نه سوا باقى ټولو فنونو دنيويه كښې هم د كالجونو
د طالب علمانو نه زيات استعداد پيدا كيږى چنانچه فنونِ قديمه كښې فهم لرلو والا بعضې داسې

افراد ترېنه پورې موجود دی چه علومِ جدیده کښې د مهارت مدعی دهغوی وړاندې د مکتب ماشوم معلومېږی او افسوس دادې چه حساب ، اقلیدس (جیومیټری) او هیئت وغیره ضروری علوموله مدارسِ دینیه نه داسې خارج کړې شوی دی چه ګویا دا دهغوی په نصاب کښې بالکل داخل شوی نه وو ، حقیقت دادې چه دهغه علومو نه سوا دعلم دین تکمیل ناممکن دې ، که چرته په ژورنظرسره وکتلې شی نو علومِ جدیده بالکل هیڅ څیز نه دې دا ټول هم د علومِ قدیمه رنګدار کاغذونه دی هغه هم ناقص اونامکمل ، هم دهغه علومِ قدیمه لرِ جدید نوم تجویزکړې شوې دې یا خو متجددینو مصنفینو کتبِ جدیده لیکلی دی چه په هغې کښې علوم هم هغه قدیمه دی دغه دجدید اومتجدد نوم یا دکافر اوملحد مصنف د جدیدتصنیف په طبائعو باندې بد اثر غورزیږی.

غوروکړئ چه د هدایه وئیلو والا اود هدایه انګریزی ترجمې «محمډن لاء» وئیلو والا عمل او سلامتِ طبع ونظروفکر کښې برابر کیدلې شی ؟ دا فرق «محمډن لاء» دهدایه ترجمه ګڼلوسره دې نو چرته چه تصانیفولره مستقل بلکه تحقیقِ جدیداو مصنف لره د ترقی یافته قوم اتل وګڼلې شی او ذهن دهغې نه دومره مرعوبه وی چه دهغه یو تحقیق ته د تنقید په نظر کتل جرمِ عظیم وی د الله اود الله درسول صلی الله علیه وسلم په خبره کښې خو شبهات پیدا وی ، مګر د مغربی مصنف یوه خبره کښې د شبهې څه ګنجائش نه وی نو ظاهره ده چه د داسې علومو حاصلولو والا انجام به څه وی؟. په ذکر شوی بیان سره د بعضې حضراتو دهغه قیاس جواب هم وشو چه فرمائی چه متقدمینو خو هم سرکاری ژبه او علومِ دنیویه وئیل او ښودل او په هغې کښې ئې مهارت لرلو ، نو واضحه دې وی چه د متقدمینو سرکاری ژبه دیومسلمان قوم ژبه وه او د فنونو د کتابونو مصنفینِ هم مسلمانان وو او استاذان هم ، او هغوی د عزت اود خود اعتمادئ او ټولو علومو اوفنونو کښې د سبقت او امتیاز په دومره اوچت مقام باندې وو چه هغوی ته د ټولې دنیا اقوام ښکته په نظر راتلل ددې وجه نه په هغوی باندې د سرکاری ژبې زده کولو یا دنیویه علومو اوفنونو حاصلولوکښې دیو بد اثرپریوتلو څه امکان نه وو هغوی سرکاری ژبه او دنیوی علوم دخپل کور څیز ګڼلو ، د نني مسلمانانو په شان اغیاربلکه د خیرغوښتلو تصورئې نه لرلو بلکه ددې برعکس د ټولې دنیا دپاره سخیان وو د ټولې دنیا اقوام دهغوی د بزرګانو نه خیرغوښتلوسره نن د ترقئ ډنډوره غږوی .غرض داچه د متقدمینو دپاره سرکاری ژبه اوعلومِ دنیویه کښې مهارت د غیرت اود خوداعتمادئ اود تفوق واستغناء باعث وو ،ددې برعکس بدقسمتئ سره نن ښبا هم دهغه علومو بطریق جدیدتعلیم داغیارو غلامئ او احتیاج لره په زړه کښې مکمل طورباندې مضبوطوی اود مسلمانانو مرئ لره د اغیارو د احسان په دروند بار سره داسې خفه کړې ده چه هغې لره دهغوی نه دنجات ورکولو دپاره یونسخه هم په کار نه راځی ، هم دهغه غلامانه ذهنیت اود احساسِ کمترئ دا کرشمه ده چه د پخوانۍ پیړئ مسلمانان د ابوریحان بیرونی نه استفاده کولوسره سپوږمئ او زهره ته رسیږی چه

دهغې ماسکو اعتراف کړې دې مګر د نن سبا مسلمانان ماهرينِ فلکيات د نورو په نقل کښې هم ښکاره غلطيانې کوی . چنانچه همدا اوس حيرانيدونکې انکشاف وشو چه د ګرينج شاهی خبريالانو د رڼا د ابتدا چه کوم وخت ښودلې دې هغې لره د پاکستان او هندوستان ماهرينِ فلکيات صبح صادق ګرځولوسره دهغې مطابق جنترياني مرتب کولوسره په ټول ملک کښې شائع کړی دی .

دويم فرق دادې چه متقدمين علومِ دنيويه کښې مهارت حاصلولونه پس هم د تقوی او د زهد په برکت نه د خدمتِ علمِ دين نه غافل کيدل او نه په هغې کښې څه عملی کوتاهی واقع کيدله . نظرياتی تبديلی خو لرې خبره ده په هغوی کښې اکثرد هرقسمه مهارت لرلو باوجود د فقر اوفاقې په عالم کښې هم خدمت دين کښی مشغوله وو او هغې لره ئې سعادت ګڼلو . او بعضې د دنيا په لويو لويو منصبونو باندې د فائز کيدلو اود بادشاه کيدلو نه پس هم دهغوی په اعتقاد اوعمل اوخدمت دين کښې هيڅ نقص واقع نه شو بلکه هغه مال لره ئې نورد خدمتِ دين ذريعه جوړولوسره دنيالره ئې هم دين جوړکړو ددې برعکس نن سبا د تمناګانو اود حبِ مال اوجاه دومره غلبه ده چه علومِ دنيويه په جديدې طريقې سره حاصلولو نه پس د خدمتِ علمِ دين تصور هم ناممکن دې .

خلاصه داده چه مدارسِ دينيه کښې علومِ دنيويه خصوصاً د حساب اوهيئت او اقليدس تعليم اشد ضروری دې مګر د کتبِ قديمه په ذريعې . صرف اساتذه دې د کتبِ جديده مطالعه کوی که څه دکار خبره وومومی نو طالبان دې په داسې طريقې سره پوهه کړی چه کتبِ جديده اودهغې د مصنفينو تفوق دهغوی په ذهن کښې رانه شی که چرته کتبِ قديمه ناکافی وی نو علماءِ دين دې جديد تصنيف کړی . ددې نه هم زيات ضروری دادې چه د طريقِ تعليم اصلاح دې وکړی د زياتو کتابونو ښودلو په ځائ دې تمرين (عملی مشق) زيات وکړې شی د يو کالج د تعليم يافته تصنيف که هغه هرڅومره صالح او متقی وی د طالبانو په اذهانو باندې به دا اثر ضرور اچوی چه هغوی ته دا علوم د مغرب نه حاصل شوی دی . دې علومو لره که چرته دکتبِ جديده په ذريعې سره مدارسِ دينيه ته راوړلې شو نويو طرف ته خو به دهغې اود هغې دمصنفينو د خباثت ډير لوئ اثر پريوځی او دې سره سره به د نصرانيت نه ذهن مرعوبه شی او بل طرف ته به دا نقصان وشی چه د غلبه هوس د وجه نه به دا خلق عصری امتحانات ورکولوسره د خدمتِ دين په ځائ به دحکومت ملازمت اختيارکړی چه په هغې سره د خدمتِ دين د محرومتيا نه علاوه عملی او اعتقادی خرابيانی هم پيدا کيږی . که چرته خدانخواسته ټولو مدارس دينيه دا کارِخيرشروع کړو اوخپل نيم پخته مال ئې سرکاری دفترونو او دينوی منډو کښې خرڅ کول شروع کړه نو آئنده د علم دين يو دمدرس پيدا کيدلو هيڅ توقع نه دی پکار ساتل او علمِ دين لره صرف ديو څو ورځو ميلمه ګڼل پکار دی ممکن ده چه قربِ قيامت کښې د رفعِ علمِ دين سبب هم دا نظريه جوړيدلو والا وی . الله تعالی دې مونږ ته

دا وخت نه ښائی . آمین . د انګریزۍ ژبې په باره کښې وئیلې کیږی چه ددې په زده کیدلوسره علماء د دین خدمت زیات کولې شی . دا خبره څما په فکر کښې نه راځی چه هغه کومه مسئله ده چه دهغې حل په انګریزی ژبه باندې موقوف دې حالانکه مخالف اوموافق د هرقسم کتابونو دفاتر په اردو کښې موجود دی . که چرته دهغې خدمتِ دین کښې معین کیدل هم تسلیم کړې شی نو کتل دادی چه دهغې څه مصداق هم په دنیا کښې موجود دې اوکه نه؟ ، که چرته تاسو دهغې جائزه واخلئ چه آیا یو انګریزی وئیلو والا د عالمِ دین یو بنیادی خدمت کوی نویقیناً هغه به کالعدم اومومو ، په دې سره څما مقصود دا هیچرې نه دې چه انګریزی ژبه زده کول ناجائز دی بلکه مقصود دادې چه د دین یوخدمت په دې باندې موقوف نه دې ،لهذا د علماءِ دین دپاره انګریزی ژبه زده کول بې ضرورته او غیرمفید دی بلکه داکثرو طبیعتونو دپاره خو مضر دې .

آخرکښې بیا درخواست دې چه مدارسِ دینیه لره مسموم او مولیانو لره دمسټر جوړولوپه ځائ د کالجونو اصلاح او مسټرانو لره صحیح مسلمان جوړولو باندې پوره قوت صرف کول پکار دی ،

فقط والله العاصم ۱۸ ربیع الاول ۸۹ ۰ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا

الکلام البدیع فی احکامِ التوزیع

الکلام البدیع

تاریخ تالیف .... ۱۴ذی الحجه ۱۳۹۵ هجری

داشاعت کال .... ۱۳۹۸ هجری

عنوانات

- د چندې د پیسو احکام
- آیا د چندې پیسې صرف کیدلوپورې هم د معطی په ملک کښې پاتې وی ؟
- د چندې په پیسو باندې زکوة فرض دې اوکه نه ؟
- آیا د معطی د انتقال په صورت کښې په هغه کښې به وراثت جاری کیږی ؟

- آیا معطی ته دخپل رقم واپس اخستلو اختیار دې ؟
- زکوٰة لره په نورو مصارفو کښې د لګولو دپاره د مروجه حیلو حقیقت

د چندې د پیسو احکام

سوال :- مدارسِ دینیه کښې د صدقاتِ واجبه او د عطیاتو کومې پیسې چه جمع کیږی آیا په هغې باندې به دکال تیریدلو پس زکوٰة فرض وی اوکه نه؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د بعضې علماؤ خیال دې چه د چندې پیسې چه ترڅو پورې صرف شوې نه وی هغه وخته پورې هغه هم د معطی په ملک کښې وی په دې بناء باندې هغه پیسو سره متعلق لاندې اشکالات دحل کولو محتاج دی :

(۱) هغه پیسو باندې حولانِ حول نه پس زکوة فرض دې اوکه نه ؟

(۲) که چرته زکوة فرض وی نودهغې د ادا کولو به څه صورت کیدلې شی ؟ چه هرکله دهغې د مالکانو هیڅ علم نشته ، ددې وجه نه چه اولاً خو دچندې ورکولو والا فهرست ډیر اوږد وی چه په هغې کښې د ډیرو معلومات کول مشکل وی بیا د چندې ټولې پیسې په یوځائ کښې جمع کیږی او حسبِ موقع خرچ کیږی کیږی ، په دې صورت کښې دا معلومول ناممکن دی چه په دې کښې دیوسړې څومره پیسې دې ، چا پنځوس کاله وړاندې پیسې ورکړې وی نوترننه پورې دهغه هم شرکت راروان دې اوآئنده به هم دا شرکت جاری وی .

(۳) چنده ورکولووالاکښې که څوک مړ شی نودهغه د چندې پیسې به دهغه په ترکه کښې داخلیږی ، لهذا اداءِ وصیت اوقرض اود وارثانو حقوق به هغې سره متعلق وی ، وارثانو کښې نابالغه او مجنون هم کیدلې شی چه د ابراء اود تبرع اهل نه دی ، پس هغه پیسو لره واپس کول فرض شو او دا د دویم نمبر مذکوره وجوه سره ناممکن دې ،

(۴) هرچندې ورکونکی ته به هر وخت دخپل پیسو د استرداد حق وی او هغې باندې هم هغه اشکالات کیږی چه په دویم نمبر کښې بیان شو .

اوس ددې اشکلاتو حل لیکلې کیږی :

د صدقاتِ واجبه په چوکاټ کښې جمع شوی پیسو باندې خو حولانِ حول نه پس عدم وجوبِ زکوة ظاهر دې ددې وجه نه که چرته دا رقم هم اصل مالک سره وې او هغه چاته په چنده کښې نه ورکولو نو بیا به هم په هغې باندې زکوة واجب نه وو ، حضرات فقهاؤ رحمهم الله تعالی تصریح فرمائیلې ده چه که چرته د چا په ذمه دیو څو کالو زکوة باقی وی نو دکال په اول کښې د واجب کیدلو والا زکوة مقدار د ټول مال وضع کولوسره د نورو کلونو زکوٰة به ادا کوی . **قال في التنوير**

وسببه ملك نصاب حولي تام فارغ عن دين له مطالب من جهة العباد وفي الشرح سواء كان لله كزكوة

وخراج، وقال ابن عابدین رحمه الله تعالی (قوله کزکوة) فلو کان له نصاب حال علیه حولان فلم یزکه فیهما لازکوة علیه فی الحول الثانی (ردالمحتار ص۰ ج۲)

د عطیاتو پیسې د مهتمم په تحویل کښې د ورکولو نه پس د معطی د ملک نه خارجیږی.

قال فی الهندیة رجل اعطی درهما فی عمارة المسجد او نفقة المسجد او مصالح المسجد صح لانه وان کان(۱) لا یمکن تصحیحه تملیکا بالهبة للمسجد فاثبات الملك للمسجد علی هذا الوجه صحیح فیتم بالقبض کذا فی الواقعات الحسامیة (عالمگیریه کتاب الوقف باب ۱۱ فصل ۲ ص ۶۰ ج۲) وفیها ایضا متولی المسجد اذا اشتری بمال المسجد حانوتاً او دارا ثم باعها جاز اذا کانت له ولایة الشراء هذه المسالة بناء علی مسالة اخری ان متولی المسجد اذا اشتری من غلة المسجد دارا او حانوتا فهذه الدار وهذه الحانوت هل تلتحق بالحوانیت الموقوفة علی المسجد ومعناه انه هل تصیر وقفا اختلف المشایخ رحمهم الله تعالی قال الصدر الشهید المختار انه لا تلتحق ولکن تصیر مستغلا للمسجد کذا فی المضمرات (عالمگیریه کتاب الوقف باب ۰ ص ۴۱۸ ج۲)

په دې عباراتو سره ثابته شوه چه د عطیه پیسې د معطی د ملک نه خارجیدلو سره د مدرسې په ملک کښې راځی دلته ملک بمعنی مختص دې اوکه نه نو د ملک حقیقت د غیرذوی العقولو دپاره غیرمعقول دې، ددې پیسو نظیرغلة الوقف دې، پس دعطیه په پیسو باندې هیڅ اشکال باقی پاتې نه شو، چه هرکله د معطی ملک ختم شو نو نه د وجوبِ زکوة سوال پاتې شو نه ده د استرداد اونه د معطی د مرگ په صورت کښې پیدا کیدلو والا اشکلات باقی پاتې شو ځنګه چه معطی باندې دهغې زکوة واجب نه دې هم دغه شان د مدرسې په مهتمم باندې هم دهغې زکوة ویستل واجب نه دی لما مرانها بمنزلة غلة الوقف.

اوس صرف دصدقې پیسو کښې استرداد اود متصدق په مرگ باندې واردیدلو والا اشکلات باقې پاتې کیږی. نو غور کولوسره معلومیږی چه دا پیسې هم د مدرسې د مهتمم په تحویل کښې د راتللو نه پس د اصل مالک د ملک نه خارجیږی ددې وجه نه چه په حکم دعطیه اوصدقه کښې څه فارق ښکاره نشته البته دهغه پیسو مستحقینو لره د مالک جوړیدلونه وړاندې به زکوة ادا کیږی نه. خروج عن الملک اداء زکوة لره مستلزم نه دې، مثلاً چا بل چاته قرض ورکولوسره دا اووئیل چه دا پیسې ماته د واپس کولو په ځائ ځما د طرف نه کوم مسکین ته په زکوة کښې ورکړه په دې صورت کښې قرض ورکولوسره د مقرض ملک ختم شو مگر تراوسه پورې زکوة ادا شوې نه دې، غرض داچه ځنګه عطیه مختص للمدرسه کیدلو د وجه نه د معطی د ملک نه خارجیږی هم

۱- وفی بعض النسخ وان کان لا یمکن تصحیحه وقفا یمکن تصحیحه تملیکا بالهبة للمسجد واثبات الخ ۱۲ منه

دغه شان صدقه هم مختص للمدرسه ده اگرچه دهغې ديو خاص شعبې دپاره دې.

غرض داچه صدقه هم د مالک د ملک نه خارجيږی ځکه چه د عطيه په شان د صدقې د پيسو د استرداد به هم حق نه وی اود متصدق د مرگ به هم په هغې باندې څه اثر نه وی . سره ددې نه زيات احتياط دپاره که د صدقې پيسو لره د تمليک په ذريعې سره عطيه کښې شامل کړې شی نو بهتره ده . د تمليک صحيح صورت دادې چه يوفقيرد مهتمم په ضمانت باندې قرض اخستلوسره مدرسې ته عطيه ورکړی او مهتمم زکوة نه دهغه قرض ادا کړی . عام طور باندې چه کومه حيله مروجه ده هغه صحيح نه ده .

بعضې حضرات دا تاويل کوی چه مهتمم د طالبانو وکيل دې لهذا د مهتمم په قبضه کښې راتللو والا پيسې که هغه عطيات وی اوکه صدقات د معطی د ملک نه وتلوسره د طالبانو په ملک کښې داخليږی ، دا خيال په لاندې وجوهو سره باطل دې:

(۱) چه کله دومره پيسې جمع شی چه مجموعه طالبانو باندې تقسيمولوسره دهرسړی حصه دنصاب په اندازه شی نودهغې نه پس د مهتمم دپاره د چانه نورې پيسې د مدرسې دپاره اخستل به جائز نه وی بلکه د حولانِ حول نه پس هرطالب علم باندې به زکوة فرض کيږی او که معطی ته دهغې علم وشو او د هغې باوجود يی هغه زکوة ورکړو نو زکوة يی نه ادا کيږی ، **قال فی العلائية ولو خلط زكوة موكليه ضمن وكان متبرعا الا اذا وكله الفقراء قال ابن عابدين رحمه الله تعالى (قوله اذا وكله الفقراء) لانه كلما قبض شيئا ملكوه وصار خالطا مالهم بعضه ببعض ووقع زكوة عن الدافع لكن بشرط ان لا يبلغ المال الذى بيد الوكيل نصابا فلو بلغه وعلم به الدافع لم يجزه اذا كان الاخذ وكيلا عن الفقير كما فى البحر عن الظهيرية. قلت وهذا اذا كان الفقير واحدا فلو كانوا متعددين لابد ان يبلغ لكل واحد نصابا لان ما فى يد الوكيل مشترك بينهم فاذا كانوا ثلاثة وما فى يد الوكيل بلغ نصابين لم يصيروا اغنياء فتجزى الزكوة عن الدافع بعده الى ان يبلغ ثلاثة انصباء (ردالمحتار ص۱۲ ج۲)**

(۲) هرطالب علم ته به دا اختيار وی چه هغوی کله غواړی د مهتمم وکالت ختمولوسره دخپلې حصې د پيسو مطالبه وکړی خصوصاً چه کله هغه مدرسې پريښودلوسره ځی .

(۴) د طالب علم په انتقال باندې به دهغه د حصې رقم دهغه په ترکه کښې داخليږی .

(۵) مهتمم ،استاذان اود مدرسې پوره عمله به د طلبانو تنخواه دار ملازمين وی ، ددې نظرئې مطابق نه خو د مدرسې نظم صحيح پاتې کيدلې شی اونه د طالبانو صحيح تربيت کيدلې شی . علاوه ددې نه دطالبانو په زړونو کښې د استاذانو به څه عزت وی او په هغه علم کښې به څه نور وی چه استاذ لره نوکرگڼلو سره حاصل کړې شوې وی .

دااشکالات اسلامی بيت المال باندې نه واردېږی ددې وجه نه چه د ساعی په قبضه کښې

راتللو والا مال د اصل مالک د ملک نه خارجیږي مګر د فقیر په ملک کښې نه داخلیږي . د فقهي په کتابونو کښې ددې تصریح ده چه بیت المال کښې د فقراؤ حق دې او حقِ ملک . عدم حقیقت ملک لره مستلزم دې . د خروج الشيء عن ملک لا الی ملک نظائر موجود دی . لکه وقف ، بیع بالخیار او ترکه مستغرقه بالدین

دیحر د زکوة الغنم په آخر کښې دی ((ان الدفع الی المصدق لا یزیل ملکه عن المدفوع)) .دا په هغه صورت کښې دې چه د تمام حول نه وړاندې ئې زکوة ورکړې وی . په دې صورت کښې ساعی ته ولایتِ جبریه حاصل نه دې بلکه دا د معطی وکیل دې ددې وجه نه فقیرته ورکولونه وړاندې د معطی ملک نه زائل کیږی . د مدرسې مهتمم ته هم اګرچه ولایتِ جبریه نشته مګر په دې کښې او اعطاءِ ساعی قبل تمامِ الحول کښې دا فرق دې چه په اول کښې عمارت وقف کښې صرف متعین دې او ثانی کښې مطلقاً تصدق علی الفقراء مقصود دې لهذا اول بحکم وقف کیدلو د وجه نه به مزیل ملک وی ځنګه چه عالمګیریه نه د مسجد د عطیه حکم تیرشو . ثانی بحکم وقف نه دې ددې وجه نه مزیل ملک نه دې . پاتې شو بیت المال باندې دا اشکال چه بدون دتملیک دفقیر نه زکوة ادا کول ځنګه صحیح کیږی ؟

ددې جواب دا کیدلې شی چه بیت المال کښې خلافِ قیاس حقِ ملک لره حکماً حقیقتِ ملک ګرځولې شوې دې ځنګه چه دینِ قوی کښې حقِ ملک لرهٔ حقیقتِ ملک ګرځولوسره دائن باندې د وجوبِ زکوة حکم ورکولې کیږی.

د مدارسو خزانې لره په بیت المال باندې قیاس کول صحیح نه دی . ددې وجه نه دا خلافِ قیاس کیدلو د وجه نه پخپل مورد باندې به منحصروی . علاوه ددې نه دلته خو وجه القیاس هم موجود نه ده د سلطان ولایتِ جبریه عامه باندې د مهتمم وکالتِ اختیاریه خاصه لره قیاس کولوهیڅ جواز نشته . د شامیه تیرشوی عبارت ((لانه کلما قبض شیئا ملکوه ـ الخ)) نه هم ثابته شوه چه وکالت اختیاریه د ولایت جبریه په حکم کښې نه دې . وجه الفرق دادې چه د اخذ زکوة په ولایتِ جبریه کښې نفسِ اخذ سره د صحت زکوة حکم نه لګولو کښې حرج عظیم دې

حاصل داچه د مدارسو پیسې صرف په خروج عن ملک المعطی کښې د بیت المال په حکم کښې دی او اداءِ زکوة کښې د بیت المال په حکم کښې نه دی . ددې وجه نه بدون تملیک مستحقین زکوة به نه ادا کیږی اود مدرسې په نورو ضروریاتو کښې به خرچ کول جائز نه وی . فقط والله تعالی اعلم

۱۴ذی الحجه ۹۵ هجری

نظرثانی ، د مدرسې خزانه دبیت المال په حکم کښې ده . په هغې کښې مالِ زکوة داخلیدلوسره زکوة ادا کیږی سره ددې نه د تملیکِ طلبه نه سوا په بل مصرف کښې لګول جائز نه دی . تفصیل په تتمه کښې دې

۲۰ذی قعده ۱۴۰۴ هجری

بسم الله الرحمن الرحيم

وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ

صيانة العلماء عن الذُل عندالاغنياء

صيانة العلماء

سن تاليف **۱۳۹۶هجری**

سن اشاعت .... **۱۳۹۸ هجری**

په دې دور کښې د دينی اقتدار د سقوط يونهايتِ دردناکه واقعه دا هم ده چه دينی کارونو بالخصوص دينی مدارسو دپاره دچندې کولو عام دستور داسې روان دې چه د مدارسو سفيرد مالدارانو دکانونو او کورونو ته تللوسره ډيرو خوشامندو او اصرار سره دسوال لاس اوږدوی . مالداره هغوی ته د ذلت په نظر ګوری ، بلکه کله کله دهغوی دپاره بې خونده الفاظ استعمالولو سره دهغوی تحقير کوی ، چه په حقيقت کښې د دينِ اسلام تذليل دې ، دا دومره لويه حادثه ده چه ددې په تصورسره هم د شرم نه سترګې ټيټيږی ، او په زړه باندې ارې شروع شی ، د دين اود علماء دين په دې تذليل او توهين کښې اهلِ مدارس او مالداره دواړه برابرمجرم دی .

په دې رساله کښې د دې دواړو طبقو دپاره د صراطِ مستقيم هدايت دې ، الله دې وکړی چه د يو عاجز په درد کښې ننوتلې آواز دچا په زړه کښې کوز شی ، الله تعالى دې مونږ ټولو لره د آخرت فکر رانصيب کړی . آمين

د چندې غوښتلو مروجه طريقه جائز نه ده

سوال :- نن سبا عام طور باندې دينی مدارسوکښې دا دستور شروع شوې دې چه د چندې دپاره مستقل سفيرساتی چه د مختلفو خلقو سره ملاقات کوی دخلقو دکانونو او کورونو ته ځی او په هغوی کښې ډير د څه ناځه حاصلولو دپاره بيحده اصرار کوی ، بالخصوص د رمضان په مياشت کښې د دينی مدارسو ټولګی ټولګی په نظر راځی چه دهغوی د ويرې نه دوکانداران په پرده کښې پټ کينی ، آيا د چندې کولو دا طريقه شرعاً صحيح ده ، حالانکه دا يو قسم جبر دې ؟ بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د مدارسِ دينيه دپاره نن سبا دچندې کولو چه کومه طريقه مروج ده چه دهغې څه تفصيل په سوال کښې ليکلې شوې دې دا قطعاً ناجائز ده ، دينی کار کولو والو لره مستغنی کيدل پکار دی ، استغناء اود دين عظمت لره برقرار ساتلوسره دخپل طرف نه چه د څومره پيسو انتظام وشی بس هغه اندازه کار باندې اکتفا وکړئ ، او که چرته هم چنده کول وی نود عام

خطاب گنجائش دې . خاص خطاب هرگز جائز نه دې . بعضې وقتونو کښې خطاب هم بحکم خطابِ خاص وی هغه په دې صورت کښې چه عام مجلس کښې څه خواص موجود وی ، چه ددې خطاب نه پس څه پیسو نه ورکولو کښې عیب محسوسوی ، نو دا صورت هم بحکم خطابِ خاص کیدلو د وجه نه ناجائز دې ، خطابِ عام کښې هم زیات د احتیاج ښکاره کول صحیح نه دی . بلکه استغناء سره اظهارِ مصرف باندې اکتفاء کول پکار دی .

نن سبا یوعام دستور دا شروع شوې دې چه اهلِ خیرلره کومې بهانې سره جمع کولوسره دهغوی نه د رقم مطالبه کولې کیږی دا طریقه انفرادی طورباندې د چا نه د څه سوال کولو په نسبت هم زیاته قبیحه ده ، په دې صورت کښې مجمع کښې د رسوائي نه بچ کیدلو دپاره په زړه ماتی چنده ورکول پیښیږی چه بلاشبه جبر دې ددې وجه نه دا طریقه بالکل ناجائز او حرامه ده .

که چرته یو سړې انفرادی طورباندې د چا نه چنده وغواړی نو دهغوی په خپل مینځ کښې د تعلق درې قسمونه دی (۱) وجاهت (۲) محبت (۳) پردې والې ، که چرته داسې سړی ته د چندې دپاره لاړو چه هغه باندې دهغه د وجاهت اثر دې که هغه د دینی مرتبې د وجه نه وی یا د دنیاوی مال اودولت یا منصب په بناباندې دا صورت ناجائز دې ددې وجه نه چه په دې کښې د چندې اخستونکی د وجاهت نه متاثرکیدلوسره په زړه ماتی باندې چنده ورکوی چه حلاله نه ده، لقوله علیه السلام : «لایحل مال امرئ مسلم الابطیب نفسه» (مسند الامام احمد رحمه الله)

اوکه چرته بغیرد څه تعلق اورابطې نه چندې کولو دپاره ځی نو په هغې کښې خپل توهین دې او ددې نه هم زیات د اسلام توهین دې ددې وجه نه دا هم ناجائز دی ، باقی صرف د محبت تعلق پاتې شو دهغې دلیل دادې چه پخپل مینځ کښې دومره بې تکلفی وی چه دچا نه چنده طلب کړې شوه هغه دخپل کوم مصلحت په بناء باندې چنده ورکول نه غواړی نودهغې نه انکارکولوکښې لږ شان هم تکلف او ندامت نه وی ، اودهغه په انکار کولو باندې طلب کولو والا ته لږ هم څه خفگان نه وی ، د صحابه کرامو رضی الله عنهم د حضورصلی الله علیه وسلم سره داسې قسم تعلق او محبت وو . احادیثوکښې ددې ډیر مثالونه موجود دی ، حضورصلی الله علیه وسلم یو صحابی ته څه مشوره ورکړه هغه قبوله نه کړه، نه هغه صحابی ته انکارکولوکښې څه مشکل محسوس شو اونه حضورصلی الله علیه وسلم دپاره دهغه انکارکول د خفگان باعث جوړشو ، عرض دا چه داسې قسم د بې تکلفئ تعلق وی نودچندې دپاره خطابِ خاص هم جائز دې مگر نن سبا داسې تعلق عنقاء دې . خلاصه دا را اوتله چه نن سبا خطابِ خاص هم بهرحال ناجائز دې .

د اهلِ مدارسو ددې بدچلد او دروازو باندې د چندې لټولو بنیاد په دریو څیزونو بنا دې (۱) کارشروع کولوسره پخپل ذهن کښې لویه اوږده نقشه مرتب کوی چه د دومره طلباؤ د طعام او قیام انتظام به کولې کیږی ، دومره کوټې به جوړیږی .دومره درسگاهونه به وی دومره استاذان

به وی . دومره لویه کتب خانه به وی ، تردې پورې چه د سنګ بنیاد ایښودلو نه وړاندې وړاندې د دارالعلوم اود جامعې په شان نوم تجویزکیږی ، اوس د دومره لویٔ کار دپاره سرمایه موجود نه وی نو د مالدارو په دروازو باندې د خیرغوښتلود پاره ګرځی راګرځی او دین لره ذلیل کوی . صحیح طریقه داده چه ابتداء د مختصرکاربنیاد کیښودلې شی ، دهغې نه پس چه څومره څومره اسباب پیدا کیږی دهغې مطابق دې کار زیاتولې کیږی . یعنې چه څومره رقم دخپل ځان عزت اود دین عزت لره باقی ساتلوسره حاصل شی صرف هم دهغې مطابق دې د کار آغاز وشی . وړاندې که الله تعالی ته منظوره شوه نو هغه به ستاسو دې وړوکی کار لره دارالعلوم او جامعه هم جوړه کړی . اوکه نه نو دهغه د مرضئ مطابق چه څومره کار کیدلې شی هغې لره غنیمت وګنئ . دهغې ظاهراً وړوکې شانتې وجود به هم عندالله ډیر لویٔ وی .

(۲) مدرسې لره داسې مقصود جوړولې کیږی چه دهغې په بقاء اوحفاظت باندې دین لره قربانولې کیږی . حالانکه اصل مقصود دین دې ، مدارس د حفاظتِ دین ذریعې دی . پس د ذریعې په حفاظت باندې مقصود لره قربانول څومره لویٔ ظلم دې . حدودِ شرع کښې دننه که چرته مدرسه ونه چلیږی نوهغه دې بنده کړې شی ، مونږ دهغې مکلف نه یو ، د یوبند یو با اثررئیس د دارالعلوم د مجلسِ شوری رکن جوړیدلو مطالبه وکړه ، حضرت ګنګوهی رحمه الله هغه لره دهغې لائق نه ګڼلو . حضرت تهانوی رحمه الله تعالی مشورةً ولیکل چه هغه سړی لره رکن نه جوړولو کښې دهغه نه د فساد خطره ده او رکن جوړولو کښې هیڅ خطره نشته ، ځکه چه اکثریت زمونږ دې . حضرت ګنګوهی رحمه الله جواب ورکړو چه که چرته عندالله ځما نه دا سوال وشو چه نالائق لره دې رکن ولې جوړکړو ؟ نو دهغې به ځما سره هیڅ جواب نه وی او درکن نه جوړولوپه صورت کښې زیات نه زیات هم دا ضرر کیدلې شی چه مدرسه به بنده شی زه به الله تعالی ته دهغې دا جواب ورکړې شم چه ما ستا د حکم تعمیل وکړو هغې باندې که چرته مدرسه بنده شوه نو په هغې کښې ځما قصور خو نشته . د حضرت ګنګوهی رحمه الله تعالی دهغې تقویٰ نتیجه دا وشوه چه هغه رئیس صاحب د مدرسې خلاف چغووهلوسره پاتې شو مګر دارالعلوم مسلسل حیرانونکې ترقئ باندې روان وو .

(۳) الله تعالی باندې د توکل او اعتماد فقدان . که چرته الله تعالی باندې کامل اعتماد وې اود «اناعندظن عبدی بی» مطابق د الله تعالی سره حسنِ ظن وې نودهغه کریم دروازې لره پریخودلو سره د دنیادارو په دروازه باندې به ئې ټیلې نه خوړلې . دهغه سره به الله تعالی دغیبو هغه معامله کوله چه مالداران به دهغه دروازې ته راتلل . افسوس او تعجب دې چه دقرآن اوحدیث ونیلو از ښودونکونظرونه د «**ان تنصروا الله ينصركم ويثبت اقدامكم**» ، «**ومن يتق الله يجعل له مخرجا ويرزقه من حيث لا يحتسب**» ، «**ومن يتوكل على الله فهو حسبه**» ، «**ومن يتق الله يجعل له من امره يسرا**» ، «**ومن يهاجر**

فی سبیل الله یجد فی الارض مراغما کثیرا وسعة» «ومن یستغن یغنه الله ومن یستعفف یعفه الله» ، په شان نصوصو باندې ولې نه غورځيږي ، اود الله اود الله درسول صلی الله علیه وسلم دا ارشادات دهغوی په زړونوکښې ولې نه کوزيږي او دې قطعي وعدو باندې دهغوی یقین ولې نه راځي اود دعا «اللهم اجعلنی ممن توکل علیک فکفیته» توفیق ولې نه حاصليږي .

مروجه طورباندې د چندې کولو فسادات اوقبائح او د الله تعالی حسن ظن او هغه باندې د توکل اود اعتماد تعلیم باندې د حضرت تهانوی رحمه الله تعالی یو وعظ «تائسیس البنیان علی تقوی من الله او رضوان» دې ، همدارنګه د حضرت یو رساله «التوریع عن فساد التوزیع» هم ده چه په هغې کښې د چندې کولو د مفاسدو نه علاوه د چندې د پیسو د مصارفو مفاسد یې هم بیان کړی دی. اهلِ مدارس باندې لازم ده چه دې دواړو رسالو لره تعویذ جوړکړی اودهغې د مطالعې معمول دې همیشه دپاره جاری وساتی ، پخپل قول او عمل او استغناء سره په مالدارو خلقو باندې دا ښکاره کړئ چه د الله تعالی دین ستاسو د اعانت محتاج نه دې بلکه تاسو محتاج ئې او ستاسو خپل ضرورت دې چه ستاسو پیسې په یو دینی کار ولګيږی ددې وجه نه اهلِ مدارس باندې ستاسو څه احسان نشته بلکه داهلِ مدارسو په تاسو باندې احسان دې چه ستاسو پیسو لره صحیح مصرف باندې د لګولو انتظام کوی ، د علمِ دین مقام خو ډیر اوچت دې یو عامی مسکین ته د صدقې ورکولو په باره کښې احیاء العلوم کښې یې د مشهور امام محدث شعبی رحمه الله تعالی قول نقل کړې دې چه کوم سړې خپل ځان لره د ثواب دهغه چا نه زیات محتاج ونه ګڼی ځومره چه فقیرلره دخپلې صدقې محتاج ګڼی هغه خپله صدقه ضائع کړه او هغه صدقه به دده په مخ باندې ویشتلې کیږی مګر دلته دا حالت دې چه اهلِ مدرسه د چندې ورکولو والا شکریه ادا کوی ځومره د بې غیرتوب خبره ده حقیقت خو دادې چه مالدارو ته د اهلِ مدرسې شکریه پکار ده چه د هغوی پیسو قبلولو سره دهغې حفاظت کوی او صحیح مصرف باندې یې لګوی .

مالداره دې ښه پوهه شی چه الله تعالی ته دخپل دین د حفاظت دپاره دهغوی د خزانو ضرورت نشته. «**هم الذین یقولون لا تنفقوا علی من عندرسول الله حتی ینفضوا ولله خزائن السموات والارض ولکن المنافقون لا یفقهون**» که چرته تاسو خلق د الله په لاره کښې د خرچ کولو نه برطرفی کوئ نو الله تعالی به د خدمتِ دین کار د بل چا نه واخلی ، «**وان تتولوا یستبدل قوما غیرکم ثم لا یکونوا امثالکم**» انشاء الله تعالی د الله د دین کار نه بندیږی که چرته په ظاهره یومدرسه بنده هم شی نو په حقیقت کښې هغه بنده نه شوه بلکه د مالدارو خلقو د بې قدرئ او ناشکرئ د وجه نه الله تعالی دا چینه بل ځائ ته منتقل کړې ده اود هغه خلقو اصلاح لره ئې کوم بل ځائ سره وابسته فرمائیلې ده . لکه یو نادانه ماشوم یا یو دیوانه په پوکوسره چراغ مړه کول غواړی نو چراغ لره اوچتولوسره چرته لرې کینبودلې کیږی . اوس که چاته د رڼا ضرورت وی نولاړ دې شی هغې سره دې کینی . که یو

حکومت دیوې علاقې نه د انتظامیې دفتر یا هسپتال اوچت کړو نودا کارختم نه کړې شو بلکه دهغه ځائ داوسیدونکود نالائقې د وجه نه دهغوی نه د نزدې والی سهولت اوچتولوسره دهغوی انتظام یا علاج یې لرې یوځائ سره وابسته کړو.

دعلماؤ دمالدارو وراندې لاس اوږدول او ژبه خلاصول خو لرې خبره ده باید دچا په زړه کښې هم هغوی طرف ته میلان پیدا نه شی، د زړه دمیلان هم دا اثروی چه د داسې علماؤ د مالدارو په زړونو کښې عظمت باقی نه پاتې کیږی.

د دارالعلوم نه یو منتهی طالبِ علم دخوب د تعبیرپوښتنې دپاره ماته راغلو. په خوب کښې ئې ولیدل چه امام محمد رحمه الله تشریف راوړې دې، د دوی مخې ته یو نهایتِ ښائسته ځوانه ښځه سنګارکولوسره مزین لباس کښې ناسته ده او هغه خپل ځان لره د امام ښځه ښکاره کوی او خوشامدې کوی چه امام یو نظر هغې طرف ته وګوری مګر امام نهایتِ استغناء سره په بل دینی کار کښې مشغول دې.

ما هغه مولوی صاحب ته اووئیل چه داسې معلومیږی چه تا سره د تعلیم د فراغت نه پس د معاش فکر وی؟ هغوی اووئیل چه په دې فکر کښې بعضې وقت خوب هم نه راځی. ما ورته اووئیل چه بس په دې خوب کښې هم ددې مرض علاج ښودلې شوې دې، د امام محمد رحمه الله تعالی په شان علم حاصل کړه نو دینا به خپل ټول ډول اوسنګارسره ستادیو نظر خواهشمنده وی اوته به وائې چه ماته ضرورت نشته، علماء دې الله تعالی باندې اعتماد مضبوطولو سره د «اتته الدنیاوهی راغمه[1]» مشاهده وکړی.

دعالمګیررحمه الله د حکومت لاندې دیو ریاست والی هندوراجه وو هغه مړشو، دهغه ځوئ نابالغه وو، عالمګیررحمه الله دې اندازه لګولودپاره چه په هغه ماشوم کښې د حکومت کولو صلاحیت شته اوکه نه، هغه طلب کړو، اتفاقاً دوی هغه وخت د حوض په غاړه باندې وو مزاحاً ئې ماشوم له لاسونو نه ونیولو او په حوض کښې یې زوړنده کړو او وې فرمائیل پریږدیدم، ماشوم اووئیل چه «دچا لاس د بادشاه په لاس کښې وی دهغه د ډوبیدلو څه ویره ده؟»

د یو هندو بچی په یو مخلوق بادشاه باندې دومره اعتماد کوی، کاش! چه د نن مسلمانانو ته هم پخپل مالک ارض وسماء باندې داسې اعتماد حاصل شی.

یو شکل بدلولو والا لره د دزاهد په شکل کښې کتلوسره عالمګیررحمه الله یوزراشرفئ نذرانه پیش کړې مګر هغه صرف د اهل الله نقل ویستلو په غرض سره دهغې نه انکاروکړو. کاش د مالدارانو په دروازې باندې ویشتلو والا نظرونه دهغه شکل بدلولو والا نه د اهل الله د نقل ویستلو سبق حاصل کړی. فقط والله الموفق لمرضیاته.

۳جمادی الاخره ۸۲هجری

---

[1] ـ . د حدیث د رسالې په آخرکښې عنوان تتمه لاندې درج دې ۱۲ منه

زمونږ په کلي کښې د جمات تعمیر سره متعلق دبنده د یو خط عکس خپلوانو واخستلو او دهغې د اشاعت خواهش ئې ښکاره کړو ، د موقع په مناسبت سره آئنده صفحاتو باندې دا عکس ورکولې کیږي د اهلِ مدارس دپاره دې الله تعالی هغې لره کُحلُ الجواهر جوړ کړي . آمین ،

رشید احمد

فون ۶۱۳۳۶۱۰

بسم اللہ الرحمن الرحیم

از [illegible] عفا اللہ عنہ

السلام علیکم ورحمۃ اللہ وبرکاتہ، چند روز قبل نامہ گرامی موصول ہوا، [illegible] جواب [illegible] فی الحال [illegible] فرصت نہیں، آج دو سطریں [illegible] تحریر کر رہا ہوں، ایام حج میں بہت دعا کی توفیق ملتی رہی،

یا اللہ! ان عاشقین صادقین (حجاج) کے صدقہ، تیری محبت میں [illegible] ان کی [illegible] کے صدقہ، ان کی آہ و [illegible] کے صدقہ، ان کے دردِ دل و بیقراری کے صدقہ، ان کے [illegible] عشق کے صدقہ، نعرۂ مستانہ (لبیک) کے صدقہ، ان کی پریشان حالی، پراگندہ بالی، برہنہ سری، [illegible] غبار آلودگی کے صدقہ

[illegible]

[illegible]

یا اللہ! [illegible] سوز [illegible] ہمیں بھی حصہ وافر عطا فرما، آمین

آپ نے فرمایا [illegible] تعمیر مسجد میں حصہ لینے [illegible] اصحاب کو متوجہ کیا جائے اور صوفی غلام محمد [illegible] کو بھی پیغام دیا جائے [illegible] اصحاب کو متوجہ کریں،

مجھے یقین ہے [illegible] ... [illegible] ایک ایک کی صحبت نصیب نہیں ہوئی، ورنہ [illegible] چشم [illegible] ہے،

[illegible] صوفی صاحب [illegible] یہ پیغام [illegible] ہمت نہیں ہوتی، میرے رب کریم نے آج تک [illegible] سامنے زبان کھولنے [illegible] میری زبان کی حفاظت فرمائی ہے [illegible] تو کیا [illegible] التفات [illegible] یہ درد رہتا ہے

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مصداق ہوں پڑھتے کہانے لگوں اور نہ مجھے دیکھتا رہنے لگیں سے

تیرے دل پر و ازلہ کس دیکھتا ہوں
تو دل کو بہ از جام جم دیکھتا ہوں

ویسے تو دار الافتاء والارشاد کی تعمیر تاریخی لطائف غیبیہ کا مجموعہ ہے جب یاد آتے ہیں تو عجیب
جب احسن الفتاویٰ کی ترتیب جدید کا ارادہ ہوا تو یہ طے پایا کہ اس کی طباعت کسی تاجر کے
سپرد نہ کی جائے اس کا جو حال ہوا تجربہ ہو چکا تھا، خود طبع کرنے پر پچاس ہزار کا اندازہ لگایا
گیا تھا، سخت خطرہ تھا اظہار نہیں کیا گیا مگر کام شروع ہونے سے قبل ہی بلکہ ارادہ کرنے
سے دو تین ہی روز بعد اللہ تعالیٰ نے بہت بڑی رقم کا انتظام فرما دیا، دینے والا ہی بے حد خوش اور
اور قبول کرنے پر شکر ادا کیا، اب کتاب کا کام تو بتدریج ہو رہا ہے شاید ابھی دو تین سال
لگ جائیں اور رقم پہلے سے موجود ہے مخصوص ہو چکی ہے اس لئے مجھے یہ فکر دامن گیر ہے کہ جلد از جلد
اس کا مصرف بدل دوں، اہل مدارس کو دینے میں رقم کی فکر رہتی ہے اور اصل مالک پر نفس رقم جلد از جلد خرچ
کرنے ورنہ تمام جلدیں چھپنے تک فکر ہی رہتی کہ رقم لانے کی فکر اور کسی کو آگے دی گئی رقم نہ دینے کی فکر،
اسی اصول کے تحت اگر اللہ تعالیٰ نے کسی کو بہت دیا اور دینے والا خوش ہو اسے کام دکھا کر رقم سے کتابیں تو
تعمیر مسجد پر لگانے کا مشورہ دیا جاتا ہے کہ اگر آپ نہ ہوں تو یہ کام ان دلیل سے ہو اللہ تعالیٰ کو زیادہ
توسیع منظور نہیں خرید شدہ زمین ہی پر تعمیر کر لی جائے، جب سے ابن بدم کا اطراف مسجد کی چار ہزار گز اور
زمین کے دینے کی رقم سے پانچ ہزار گز کی تو ہزار تعمیر مسجد پر لگانے کا مشورہ دیا تھا، دو ہزار مزید
کی رقم سے کلام اللہ کا درس جاری ہے، دو سو ہزار روپے کا انتظام ہو چکا ہے جب فرمایا اور جس دینے سے
ارشاد ہوا ارسال کر دوں، اس طرح بہم دوسرے کی مجموعی رقم اکیس ہزار ہو گئی، دس ہزار مشق الرحمن
ہیں نظر یہ رقم جو دو تعمیر میں لگ رہی ہے، بہرکیف کام ہو رہا ہے اللہ تعالیٰ کو منظور ہوا تو مزید تعمیر
کے اسباب غیب سے پیدا فرما دیں گے۔ «سپردم بتو مایۂ خویش را» کا معاملہ رہنا چاہئے۔ آگے
«ومن یستغن یغنہ اللہ ومن یستعفف یعفہ اللہ» اور دعا پر یقین رکھنا چاہئے،
مناسب خیال فرمائیں تو صرف وہ حصہ جو تعمیر مسجد سے متعلق ہے .... درست ہو
جائے ورنہ بہ مدعی مگوئید اسرار عشق و مستی، بگذار تا بمیرد در رنج خود پرستی، واللہ الحفیظ
بہر حال کافی سلسلہ اور خصوصی دعاؤں کی درخواست ہے آپ کی خدمت میں سے ہے

فقط والسلام

[illegible]

حضرت مفتی صاحب مدظلہم العالی کی اہلیہ محترمہ ... آبائی مکان

تشریح

بندہ کا معمول ہے کہ جب کبھی اس قسم کی کوئی مضمون لکھتا ہوں تو بغرض تربیت و تعلیم توکل و
گھر میں پڑھ کر بھی بالخصوص تدریس استاذ سے طلبہ کو سنا دیا کرتا ہوں، چنانچہ خط مذکور کی ایک
مدینہ طیبہ بھی بھیجی گئی جس پر ... رسید یہ تحریر کی ہے:

"لازدیاد التوکل والاعتماد علی الرب الکریم والاستغناء عن الانام عما سواہ"

طلبہ کو جب یہ خط سنایا گیا تو انہوں نے اس کا عکس لینے کی خواہش ظاہر کی، عکس لینے
جس طالب علم کو بھیجا گیا انکو بھی اس سے شوق ہوا، اس طرح رفتہ رفتہ یہ سلسلہ چل نکلا، تو خط
متعلق بعض امور کی تشریح کی ضرورت محسوس ہوئی جو درج ذیل ہیں:

(۱) ابا جی تمام مسجد کی تعمیل عام شم خود بلا شرکت غیر کرنا چاہتے تھے، آپ نے اس مقصد کیلئے زمین یا
فروخت کرکے ساٹھ ہزار کی رقم مخصوص فرمادی، ایک نفع بخش تجارت یا علم کی توجیہ
سے اس میں یہ رقم ایسی تجارت ... کی منفعت بھی مسجد ہی پر خرچ کی جاتی مگر بقضاء
تجارت میں اصل سرمایہ بھی ڈوب گیا، اس پر ابا جی نے اپنے مکتوب میں نہایت اطمینان کا اظہار
فرمایا، مدرسہ یہ شعر تحریر فرمایا:

قیمت خود ہر دو عالم گفتۂ، نرخ بالا کن کہ ارزانی ہنوز

(۲) خط میں شعر والا شعر ... متعدد ہیں، آپ نے سفر حج کے حالات و جذبات کو نظم فرمایا
یہ نظم کیا ہے، گویا درد دل ہے، شعر مذکور اس کا مطلع ہے:

"نیم بر سینہ شکستہ ... یتیموں کی طرح بھرتے ہیں ... در پر ... حاضر ہیں، اے کریم تو خیر عطا"

(۳) مجھے اپنے نام کے ساتھ پیڈ چھاپنا طبعاً ناگوار ہے، میرے کرایہ دار نے اصرار کیا کہ جس کرایہ وصول
کرتا ہوں اس پیڈ پر ٹکٹ لگاؤں، اسی خاطر مجھے پیڈ چھاپنا پڑا۔

(۴) میں نے پیڈ میں اپنا پتہ اس لئے نہیں چھاپا، میں مسافر ہوں جس کا کوئی ٹھکانہ نہیں ہے:

مسافر در سرا ایمان شبے یکسر نمی ماند، اگر ماند شبے ماند، شب دیگر نمی ماند

اللہ تعالیٰ ہم سب کو فنا دنیا سے استغناء اور ذکر آخرت شوق وطن کی دولت سے نوازے

۱۷۔۱۲۔۱۳۹۶ھ

ابا جی کے جلیب ...... نے کہا کہ آپ کو اطلاع کردیں
ہم اپنی جامعہ میں ... سے اظہار کر دیں، مجھے یہ بات اچھی معلوم ہوئی
مگر اللہ ... سے لکھ دی، الحمد للہ یہ میرے مذاق کے مطابق
آپ نے ... دل خوش کردیا۔

۲۳ ذی الحجہ ۱۳۹۶ھ

صیانۃ العلماء ——— ۱۰

«صيانة العلماء» رساله تراوسه كتابت نه پس د تصحيح مراحل پوره كول چه د عزيز محترم مولوى احتشام الحق آسيا آبادى خط را ورسيدلو چه دهغه په كلى آسيا آباد «بلوچستان» كښې فى الحال جارى شوې ددينى مدرسې دطرف نه دتوكل على الله والاستغناء عماسواه په بركت سره د جذبه قلوب په خبر باندې مشتمل وه. دنگاه عبرت په خاطر هغه هم د رسالې «صيانة العلماء» جزء جوړولې كيږى

دهغه مدرسې د مختصر كوائفو بيان به د بركات توكل د اظهاراود تحصيل توكل دپاره زيانه نافع او فائده منده شى:

(۱) دا مدرسه د بلوچستان په داسې پسمانده علاقه كښې ده چه د هغې د بيچارگئ اندازه بدون له مشاهدې نه شى كيدلې.

(۲) دا مدرسه بالكل نوې ده دهغې عمر اوس صرف د يو څو مياشتو دې.

(۳) دې مدرسې لره جارى كولو والا مولوى احتشام الحق بالكل ځوان دې . اوس اوس د دارالافتاء والارشاد د شعبه تمرين افتاء نه فارغ شوې دې چه دهغه اوس نه علمى حلقو كښې څه مقام شته اونه څه وجاهت.

(۴) د علاقې دنيادارو بې دينه عناصرو د مدرسې دپاره زياتې پيسې پيش كړې مگر مولوى صاحب قبولې نه كړې . چه كله هغوى داسې مولوى صاحب لره تابع نه كړې شو نو د دروغو مقدمات ئې دائر كړل . الله تعالې پخپل فضل اوكرم سره مولوى صاحب لره برى كړو.

(۵) يوڅو ورځې وړاندې مولوى صاحب مانه پوښتنه وكړه چه بعضې مالداره خلق د مدرسې سره د تعاون پيشنهاد كوى آيا هغه قبول كړم اوكه نه ؟ ما دهغه خلقو څه كوائف معلومولو نه پس دهغوى د امداد قبلولو نه مولوى صاحب منع كړو.

هغه كوائفو لره مخې ته كيښودلو سره اوس د مولوى صاحب په خط كښې د توكل د بركاتو مشاهده وكړئ:

زما محبوب حضرت اقدس دامت بركاتهم:

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

طالب خير په خيراوعافيت سره دې اما بعد:

پرون د مدرسې دپاره يو صاحب ۳۲۳۷ روپئ قطر(عربين گلف) نه راليږلى دى . هم داسې ددې نه وړاندې هم ډيركرته مسقط او نورو بعضې ملكونو نه بعضې خلقو پيسې راليږلى دى هم دغه شان نن يو خط د عربو ديو علاقې نه راغلې دې په هغې كښې ئې ليكلى دى چه يو څو زړه پيسې د مدرسې دپاره ما سره دې . زه به يې د مارچ په مياشت كښې در وليږم . هغه حضراتو كښې بعضولره خو زه پيژنم او بعضې نه پيژنم ليكن هغوى ما پيژنى . اول الذكر اود چا د خط ذكر

مې چه کړې دې هغه دواړو لره زه پيژنم . دينداره دی ډيره ئې هم ساتلې ده ستاسو په مجلس کښې ډير ځلې حاضر شوی دی

سوال دادې چه دهغه حضراتو راليږلې شوی پيسې تراوسه پورې ما نه دی اخيستې آيا ددې حضراتو او دنورو داسې خلقو پيسې د مدرسې دپاره قبولې کړم اوکه نه ؟ يا په دې سلسله کښې دهغه حضراتو سره څه شرائط مقررکړم او هغه څه ؟ واضحه دې وی چه دومره گمان غالب دې چه دومره پيسې داحضرات دخپل طرف نه نه ورکوی اندازه داده چه د مدرسې دپاره د چندې وغيره په ذريعې سره به دا پيسې حاصلوی

نمبر۲ همدارنگه بعضې خلقو د عرب ممالکونه ليکلی دی چه ستاسو د «راقم» بعضې پيژندلو والا د مدرسې دپاره مونږ ته ماهانه طور باندې د پيسې ورکولو دپاره راځی تاسو څه سند «رسيد بك» راوليږئ دې دپاره چه هغوی ته رسيد هم ورکړې شی . اوهمدارنگه د پيسو حساب هم په سهولت سره وشی . په دې سلسله کښې هم د حضرت نه د مشورې درخواست دې والسلام

د دعاگانو طلب گار احتشام الحق آسيآبادی

۲۲صفرسنه ۱۳۹۷ هجری

جواب

رشيداحمد ۵ربيع الاول سنه ۱۳۹۷ هجری

بسم الله الرحمن الرحيم

عزيز محترم زيدت معاليكم

وعليكم السلام ورحمة الله وبركاته . د الله تعالى دخلقو زړونو لره د مدرسې اعانت طرف ته متوجه كول او د دينى كار دپاره دغيب نه اسباب پيدا كول دهغه لوئ كرم دې . زمونږ په شان نالائقو باندې دهغه د دومره لوئ كرم خبرلوستلوسره د ډير ندامت او ډيرې خوشحالئ نه دمركب كيفيت په غلبې سره څما د سترگونه اوښكې جاری شوې او بې اختياره هم په هغه حال كښې په سجده باندې پريوتلم

ياالله ستادهغه كرم په صدقې سره مونږستانه سوال كؤوچه زمونږه كمزورې كوشش او ړت لړه غوندې سعيه قبوله كړه او زمونږه ټولو اقوالو . افعالو . نياتو .اراداتو . خطراتو او جمله حالاتو لره دخپلې مرضئ مطابق جوړكړه . د ماضى په شان مستقبل كښې هم مونږ صرف دخپل ځان محتاج اوساته . د غيرد احتياج نه حفاظت راكړه . زمونږه د زړه توجه لره خپل ذات باندې داسې مركوزه كړه چه د زړه په يوه حصه كښې هم دغيرتيريدنه ونه شى اللهم اقذف فى قلبى رجاك واقطع رجائى عمن سواك حتى لاارجوا احدا غيرك آمين شعر

خلوا فؤادي وفتشوه وقلبوه کما تریدوا
فلن تحسوا به سوا کم زدوا على الحضور زیدوا

رسید بک «سند» استولو کښې هیڅ حرج نشته. د معطینو «صدیقي ورکونکو» اود مرغبینو «صدقي اخستونکو» شرائط لاندې ذکر کیږي نقل کولو سره یې دوستانو ته ولیږه:

شرائط معطین:

(۱) صحیح العقیده وی.
(۲) ذریعه معاش یې حلاله وی.
(۳) دهغوی نه کله هم د احسان کولو خطره نه وی.
(۴) کله یو ناجائز یا نامناسب کار کښې ستاسو نه د تعاون درخواست کولو اندیښنه نه وی.

شرائطِ مرغبین:

(۱) صرف داسې دوستانو ته ذکر وکړی چه هغوی سره یې د بې تکلفئ او خلوصِ محبت داسې تعلق وی چه هغوی څه نه ورکولو کښې خپله شرمندګی محسوس نه کړی او ترغیب ورکولو والا له قطعاً څه خفګان نه وی.
(۲) ترغیب کښې د شانِ استغناء مظاهره وی.
(۳) د الحاح او اصرار نه بالکلیه احتراز وکړه.
(۴) چاته یو ځل ذکر کولو نه پس دوباره هیچرې مه وایه.
(۵) د وجاهت نه کار مه اخله.
(۶) یو داسې سړی ته ونه وائې چه دیو وجه نه دهغه محتاج ئې.
(۷) د ورکولو والا شکریه هیچرې ادا نه کړې بلکه دشکریه په ځائ هغه ته د «جزاکم الله تعالی» دعا وکړه.

ددې اوو شرائطو خلاصه داده چه دیو سړی مرغب وجاهت یا هغه طرف ته خپل حاجت یا غلبه مروت یا نه ورکولو کښې د شرمندګئ او خفګان وغیره باعث جوړنه شې بلکه ظنِ غالب حاصل شی چه د زړه نه ورکوی. نیز ورکولو والا دا اوګنی چه هغه چاباندې څه احسان نه کوی بلکه په هغې کښې دهغه خپله فائده ده. وفقنا الله الجمیع لما یحب ویرضی. آمین

ستاسو په نوم د قطر دوحه نه د دوو زرو روپو یو پیشکش اویو دنائیټډ بنک نه یوه لفافه راغلې ده دهغې سره څه وکړو؟ فقط والسلام علیکم

تتمه

التوکل والتقوی

القرآن

(۱) ﴿رَبُّ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذْهُ وَكِيلًا﴾

(۲) ﴿إِن تَنصُرُوا۟ ٱللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝٧﴾

(۳) ﴿إِن يَنصُرْكُمُ ٱللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۖ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا ٱلَّذِى يَنصُرُكُم مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ۝١٦٠﴾

(۴) ﴿مَّا يَفْتَحِ ٱللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ۖ وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦ ۚ﴾

(۵) ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا۟ ٱلتَّوْرَىٰةَ وَٱلْإِنجِيلَ وَمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِم مِّن رَّبِّهِمْ لَأَكَلُوا۟ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم ۚ﴾

(۶) ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ ٱلْقُرَىٰٓ ءَامَنُوا۟ وَٱتَّقَوْا۟ لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَٰتٍ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ﴾

(۷) ﴿وَمَن يُهَاجِرْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ يَجِدْ فِى ٱلْأَرْضِ مُرَٰغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً ۚ﴾

وقال صلی الله علیه وسلم: ((المهاجر من هجر ما نهی الله عنه)).

(۱) ﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مَخْرَجًا ۝٢ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ ۚ﴾

(۲) ﴿وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجْعَل لَّهُۥ مِنْ أَمْرِهِۦ يُسْرًا﴾

(۳) ﴿وَيَٰقَوْمِ ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوٓا۟ إِلَيْهِ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا۟ مُجْرِمِينَ ۝٥٢﴾

(۴) ﴿ٱسْتَغْفِرُوا۟ رَبَّكُمْ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠ يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا ۝١١ وَيُمْدِدْكُم بِأَمْوَٰلٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّٰتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَٰرًا ۝١٢﴾

الحدیث

(۱) عن انس بن مالك رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من كانت الاخرة همه جعل الله غناه فی قلبه وجمع له شمله واتته الدنیا وهی راغمة ومن كانت الدنیا همه جعل الله فقره بین عینیه وفرق علیه شمله ولم یأته من الدنیا الا ما قدر له (ترمذی)

(۲) عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم ولم یقول لو انكم كنتم تؤكلون علی الله حق توكله لرزقتم كما ترزق الطیر تغدو خماصا وتروح بطانا (ترمذی)

(۳) عن ابی ذر رضی الله تعالی عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال الزهادة فی الدنیا لیست بتحریم الحلال ولا اضاعة المال ولكن الزهادة فی الدنیا ان لا تكون بما فی یدیك اوثق بما فی ید الله (ترمذی)

(۴) عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما قال كنت خلف رسول الله صلی الله علیه وسلم یوما فقال یا غلام احفظ الله یحفظك احفظ الله تجده تجاهك واذا سالت فاسال الله واذا استعنت فاستعن بالله واعلم ان الامة لو اجتمعت علی ان ینفعوك بشیء لم ینفعوك الا بشیء قد كتبه الله لك ولو اجتمعوا علی ان یضروك بشیء لم یضروك الا بشیء قد كتبه الله علیك رفعت الاقلام وجفت الصحف (احمد وترمذی)

(۵) عن ابی ذر رضی الله تعالی عه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انی لا علم اية لو اخذ الناس بها لكفتهم ومن یتق الله یجعل له مخرجا ویرزقه من حیث لا یحتسب (احمد وابن ماجة)

(۶) عن عمرو بن العاص رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان من قلب ابن ادم بكل وادشعبة فمن اتبع قلبه الشعب كلها لم یبال الله بای وادا هلكه ومن توكل علی الله كفاه الشعب (ابن ماجة)

(۷) عن ابی هریرع رضی الله تعالی عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال قال ربكم عزوجل لو ان عبیدی اطاعونی لاسقیتهم المطر باللیل واطلعت علیهم الشمس بالنهار ولم اسمعهم صوت الرعد (احمد)

(۸) عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه قال دخل رجل علی اهله فلما رای ما بهم من الحاجة خرج الی البریة فلما رات امراته قامت الی الرحی فوضعتها والی التنور فسجرته ثم قالت اللهم ارزقنا فنظرت فاذا الجفنة قد امتلات قال وذهبت الی التنور فوجدته ممتلئا قال فرجع الزوج قال اصبتم بعدی شیئا قالت امراته نعم من ربنا وقام الی الرحی فذكر ذلك للنبی صلی الله علیه وسلم فقال اما انه لو لم یرفعها لم تزل تدور الی یوم القیامة (احمد)

(۹) عن ابی الدرداء رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الرزق لیطلب العبد کما یطلبه اجله (ابو نعیم فی الحلیة)

(۱۰) عن ابن مسعود رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ایها الناس لیس من شیء یقربکم الی الجنة ویباعدکم من النار الا قد امرتکم به ولیس شیء یقربکم الی النار ویباعدکم من الجنة الا قد نهیتکم عنه وان الروح الامین نفث فی روعی ان نفسا لن تموت حتی تستکمل رزقها الا فاتقوا الله واجملوا فی الطلب ولا یحملنکم استبطاء الرزق علی ان تطلبوه بمعاص الله فانه لا یدرك ما عند الله الا بطاعته (شرح السنة)

(۱۱) عن جابر رضی الله تعالی عنه انه غزا مع النبی صلی الله علیه وسلم قبل نجد فلما قفل رسول الله صلی الله علیه وسلم قفل معه فادرکتهم القائلة فی واد کثیر العضاه فنزل رسول الله صلی الله علیه وسلم وتفرق الناس فی العضاه یستظلون بالشجر ونزل رسول الله صلی الله علیه وسلم تحت سمرة فعلق بها سیفه ونمنا نومة فاذا رسول الله صلی الله علیه وسلم یدعونا واذا عنده اعرابی فقال ان هذا اخترط علی سیفی وانا نائم فاستیقظت وهو فی یده صلتا قال من یمنعك منی فقلت الله ثلاثا ولم یعاقبه وجلس (متفق علیه) وفی اربعة ابی بکر اسماعیل فی صحیحه فسقط السیف من یده. الحدیث

(۱۲) واعلم ان ما اصابك لم یکن لیخطئك وما اخطاك لم یکن لیصیبك (کنز العمال)

(۱۳) وعقد الامام البخاری رحمه الله تعالی بابا فی برکة الغازی فی ماله حیا ومیتا وذکر فیه قصة الزبیر رضی الله عنه.

وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم المجاهد من جاهد نفسه (ترمذی)

- ومن یستغن یغنه الله ومن یستعفف یعفه الله (بخاری)
- اللهم اجعلنی ممن توکل علیك فکفیته واستهداك فهدیته واستنصرك فنصرته
- اللهم لا مانع ما اعطیت ولا معطی لما منعت ولا ینفع ذا الجد من الجد
- اللهم اکفنی بحلالك عن حرامك واغننی بفضلك عمن سواك
- اللهم اقذف فی قلبی رجاءك واقطع رجائی عمن سواك حتی لا ارجو احدا غیرك
- من جعل الهموم هما واحدا هم المعاد کفاه الله هم دنیاه ومن تشعبت به الهموم احوال الدنیا لم یبال الله فی ای اودیته هلك (ابن ماجة)
- لا یفتح عبد باب مسالة الا فتح الله علیه باب فقر (احمد وترمذی)

بسم الله الرحمن الرحيم

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ

القول المتين فی شرح اطلبوا العلم ولو بالصين

القول المتين

- تحقيق د «أطلبوا العلم ولو بالصين».
- تفسير د «انا عرضنا الامانة على السموات والارض - الاية»
- علم د عقل په رڼا کښې
- سياست
- طبِ قديم او جديد
- دصحت حفاظت
- تعميرات
- كيميكل
- علم المكاشفه
- دزلزله پیما فن
- دمعدنياتو فن
- د موسمياتو فن
- د سيلاب د معلوماتو فن
- د غوپې وهلو فن
- د تیراکی فن
- د پرواز فن
- د دفاع فن
- دکسب معاش فن
- د وقتونو د تخريج فن
- دكر چين

د ((اُطلبوا العلم ولو بالصین)) حدیث تحقیق

سوال: - آیا ((اطلبوا العلم ولوکان بالصین)) حدیث دې . که چرته دا حدیث وی نو ددې څه مطلب دې ؟ بعضې خلق دا وائی چه چین نه د نبوت په زمانه کښې د دین مرکز وو اونه نن دې . ددې وجه نه دلته چه د کوم علم حاصلولو حکم دې هغه علم دنیوی دې . په دې باره کښې وضاحت اوفرمائې چه ددې نه څه مراد دی ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب اطلبوا العلم ولو بالصین فان طلب العلم فریضة علی کل مسلم ،عق،عد، هب وابن عبدالبر ،قال البیهقی متنه مشهور واسناده ضعیف وقد روی من اوجه کلها ضعیفة وقال المزی له طرق ربما یصل بمجموعها الی الحسن (فیض القدیر ج ص ۵۴۲) وقال العزیزی هو حدیث حسن لغیره (السراج المنیر ص ۲۱۳ ج ۱) د بعضې متشددینو قول او وضع د روایت الفاظو سره متعلق دی . ددې مفهوم یعنې ممالکِ بعیده ته دتللو حکم د طلبِ علم لپاره د قرآن اوحدیثو د نورو نصوصو نه ثابت دې))

د حدیث مطلب

انسان ته الله تعالی دوه قوتونه ورکړی دی . یو د کوم کار پیژندلو قوت او دویم دهغې د کولو قوت او عقلاً پیژندل د کولو نه مقدم دې . د ټولو نه وړاندې انسان ته دیو څیز علم حاصلیږی چه په هغې سره رغبت یا نفرت اوخوف پیدا کیږی او هم دا رغبت یا خوف دیو کار د کولو یا دنه کولو موجب جوړیږی . ګویاچه د انسان د ژوند ګاډی لره د چلولو دپاره ((علم)) مدارِ عمل دې او ظاهره ده چه کوم د ژوند مدار وی هغه به افضل وی.

دویمه خبره د پوهیدلو داده چه دیو انسان دپاره څنګه چه دهغه دنیوی ژوند اهم دې هم دغه شان دهغې نه څه چنده زیات د اُخروی ژوند اهمیت دې بلکه د دنیوی ژوند اهمیت که چرته دې نو صرف دې لحاظ سره چه هغه مزرعة الاخرة یعنې د آخرت ژوند لره د صحیح کولو وخت او مقام دې

دریمه مقدمه دا اوپیژندلې شی چه دانبیاءِ کرامو علیهم السلام د بعثت مقصد هم دادې چه انسان دنیوی جنجال کښې ګیر دې اود خواهشاتِ نفسانیه میدانِ جنګ دې دهغه اُخروی ژوند لره د ښائسته کولو طورطریقې اوښائی . نبوت من حیث النبوة صفت علمیه دې . همدارنګه د نبی لغوی معنی هم خبرورکولو والا دې . یعنې د احکامِ الهیه خبرورکوی. او ظاهره ده چه چاته پخپله علم نه وی هغه به نورو ته څه خبر ورکړی

دې دریو واړو مقدماتو لره په ذهن کښې د ساتلو نه پس دا اوګنئ چه علماؤ ته ورثة الانبیاء فرمائیلې شوی دی او ظاهره ده چه علم نبوی علم شرع ته وئیلې کیږی لهذا په دې حدیث کښې اوپه نورو احادیثو کښې چرته چه د علم لفظ راغلې دې دهغې نه مراد هم علم شرع دې . او عالم نه مراد دعلم شرع پیژندلو والا . وارث ته دخپل مورث هرمتروکه څیز نه حصه ملاویږی پس چاته چه

: حضور صلی الله علیه وسلم د هر صفت نه حصه نه وی ملاؤ شوې هغه به وارثِ نبی هم نه وی . او ظاهره ده چه دنیوی فنون حاصلولو سره علمِ نبوی او صفاتِ نبویه نه حصه نه شی ملاویدلې

انسان او علم : وحی الهی اود رسالت اود نبوت دولت په ټول عالم کښې صرف د انسان په حصه کښې راغلو وحی د علمِ الهی نازلولو ته وئیلې کیږی او هم دغه علم نورو انساناتو ته د رسولو دپاره حضراتِ انبیاء کرامو علیهم السلام ته ورکولې کیږی . په نورو لفظونو کښې داسې وئیلې کیدلې شی چه د علمِ الهی په نعمت سره صرف انسان منتخب کړئ شو . گویا علمِ الهی د انسان بنیادی خصوصیت او امتیازی شان دې اود یو څیز خصوصیت هم هغه کیدلې شی چه په نورو څیزونو کښې نه شی موندلې کیدلې .

نتیجه دا شوه چه اصل انسان دهغه محسوس مجسمې نوم نه دې بلکه دهغه جوهر نوم دې چه په هغې کښې ودیعت ایښودلې شوې دې اوهغه علمِ الهی دې . بازار کښې د پلاسټکو نه جوړ شوی انسانی صورتونه په یو څو پیسو باندې ملاویږی . هم دغه شان څوک چه د علمِ الهی نه محرومه دې هغه که زرځلې د انسانیت دعوی وکړی لیکن حقیقت کښې دهغه قدر اوقیمت د پلاسټکه نه د جوړ شوی بت نه زیات نه دې . هم ددې متعلق ارشاد دې : شعر :

گر بصورت آدمی انساں بدے — احمد وبوجہل ہم یکساں بدے

اینکہ می بینی خلافِ آدم اند — نیستند آدم خلافِ آدم اند !

از بروں چو گور کافر پُرحلل — واندروں قہرِ خدائے عزوجل

الله تعالی پخپله وضاحت کړې دې چه علم اوعمل چه د انسان دپاره وجه امتیاز اوشرف دې هغه صرف داسې عمل اوعلم دې چه د الله تعالی د رضا سبب او عذابِ آخرت نه د بچ کولو ذریعه وی . فرمائی ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا لِّيُعَذِّبَ ٱللَّهُ ٱلْمُنَٰفِقِينَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتِ وَٱلْمُشْرِكِينَ وَٱلْمُشْرِكَٰتِ وَيَتُوبَ ٱللَّهُ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾

د آیت د تفسیر نه وړاندې دهغې د الفاظو تشریح ضروری ده :

«عرض» : د امتحان استعداد او صلاحیت «امانة» علم وعمل «اباء» د صلاحیت فقدان او استعداد «حمل» وجودِ صلاحیت او استعداد «ظلم» عدم العمل عما من شانه ان یکون عاملاً «جهل» عدم العلم عمامن شانه ان یکون عالماً

د تفسیر خلاصه الله تعالی د علم اوعمل د امانت دپاره په ټوله دنیاکښې صرف انسان لره ځکه

منتخب کړو چه دده نه سوا په بل یو مخلوق کښې دهغې د تحمل استعداد او صلاحیت نه وو « **انه کان ظلوما جهولا** » علت یې بیانوی . یعنې د علم مکلف هغه لره جوړولې شی چه په هغه کښې فی الحال علم موجود نه وی مگر بالقوة استعداد او صلاحیت ورسره وی . هم داسې د عمل حکم هغه چاته ورکولې شی چه په هغه کښې فی الحال عمل نه وی مگر د بالقوة عمل استعداد موجود وی . که چرته زمانهٔ حال کښې علم اوعمل موجود دې نو دهغې حکم تحصیل د حاصل دې . او که چرته هړو استعداد نه وی نو هغه تکلیف مالا یطاق دې او دا دواړه امر باطل دی . غرض داچه انسان کښې علم اوعمل بالفعل موجود نه وو مگر دهغې استعداد موجود وو او په بل کوم مخلوق کښې دهغې استعداد بالکل موجود نه وی ددې وجه نه د شرف امانت دپاره انسان لره منتخب کړئ شو .

«**لیعذب** ـ الایة» کښې لام د عاقبت دپاره دې یعنې د انسان د حملِ امانت نتیجه دا شوه چه چه بعضې د الله تعالی د رضا مستحق شو او بعضې د عذاب .

په دې سره دا ثابته شوه چه دلته د امانت نه هغه علم اوعمل مراد دې چه صرف د انسان خاصه او امتیاز دې او ظاهره ده چه هغه علم هم دین دې . ددې وجه نه چه دنیوی علم اوعمل کښې انسان سره هرجاندار شریک دې . علاوه ددې نه لیعذب الخ کښې هم ددې صراحت دې چه دلته هغه علم اوعمل مراد دې چه په آخرت کښې په کار راتللو والا وی . او هغه هم علم دین دې .

دا امر اهلِ اسلام کښې متواتر او مسلم او بدیهی راروان دې چه اصل علم صرف هم علمِ دین دې او علماء صرف هم علماءِ دین ته وئیلې کیږی مگر په دې دورِ فتن کښې څنګه چه د نورو ډیرو ضروریاتِ دین اود متواتراتو او مسلماتو نه انکار شروع شوې دې اود اسلام بدیهی او متفق علیه حقائقو کښې شکوک او شبهات پیدا کولو سره هغې لره د نظری . استدلالی اود مباحث اختلافیه په فهرست کښې اچولو سره په هغې باندې د دلائلو اود بحث مباحثې دروازې خلاصول شروع شوی دی هم دغه شان ظلمت جدیده «نوې رڼا» سره مسموم مسلمانانو ته نن د علم او د علماؤ بدیهی او ټول امت کښې مسلم مفهوم پوهولو دپاره د دلائلو ضرورت دې ددې وجه نه مونږه پورته د کفایت په اندازه بیانولو باوجود قرآن او حدیث نه یو څو داسې شواهد پیش کوو چه په هغې سره دا حقیقت ښه صفا کیږی چه د شریعت په اصطلاح کښې دعلم لفظ صرف هم د علمِ دین دپاره استعمالولې کیږی .

«۱» ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾ «۳۴ . ۷۲» ددې آیت تشریح پورته بیان شوې ده دهغه د اهمیت په نظر کښې نیولو سره اعاده شوې ده

«۲» ﴿ فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ ﴾ «۴۷ . ۱۲»

په دې آيت كښې حضور اكرم صلى الله عليه وسلم ته اود دوى په واسطې سره د دوى امت ته د شرعى علم اوعمل د تحصيل حكم وركړې شوې دې . امام بخارى رحمه الله تعالى باب العلم قبل القول والعمل لاندې دې آيت لره راوړلو سره فرمائى ((فبدأ بالعلم وقال الحافظ رحمه الله تعالى اى حيث قال فاعلم انه لا اله الا الله ثم قال واستغفر لذنبك والخطاب وان كان للنبى صلى الله عليه وسلم فهو متناول لامته واستدل سفيان بن عينيه بهذه الايه على فضل العلم كما اخرجه ابو نعيم فى الحلية فى ترجمته من طريق الربيع ابن نافع عنه انه تلاها فقال الم تسمع انه بدا به فقال اعلم ثم امره بالعمل وينتزع منها دليل ما يقوله المتكلمون من وجوب المعرفة)) (فتح البارى ص۱۴۰ ج۱)

(۳) ﴿إِنَّمَا يَخْشَى ٱللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ ٱلْعُلَمَٰٓؤُا۟﴾ (۳۵. ۲۸)

قال الحافظ رحمه الله تعالى اى يخاف من الله من علم قدرته وسلطانه وهم العلماء قاله ابن عباس رضى الله تعالى عنهما (فتح البارى ص۱۴۰ ج۱)

حبرامت رئيس المفسرين حضرت ابن عباس رضى الله عنهما د ((علماء)) لقب لره منحصر كړې دې په داسې خلقو كښې چه دهغوى زړونه د معرفت اوخشيتِ الٰهيه نه معمور وى .

(۴) وقال الزمخشرى (فى قوله تعالى انما يخشى الله من عباده العلماء) المراد العلماء الذين علموه بصفاته وعدله وتوحيده وما يجوز عليه وما لا يجوز فعظموه وقدروه وخشوه حق خشيته ومن ازداد به علما ازداد منه خوفا ومن كان علما به كان امنا وفى الحديث اعلمكم الله اشدكم له خشية وقال رجل للشعبى افتنى ايها العالم قال العالم من خشى الله (عمدة القارى ص۱۱ ج۲)

(۵) ﴿وَقَالُوا۟ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ﴾ (۲۷. ۱۰)

قال الحافظ رحمه الله تعالى وهذه اوصاف اهل العلم فالمعنى لو كنا من اهل العلم تعلمنا ما يجب علينا فعملنا به فنجونا (فتح البارى ص۱۴۰ ج۱)

(۶) قال العينى رحمه الله تعالى (فى تفسير قوله تعالى لو كنا نسمع او نعقل الاية) والمعنى لو كنا من اهل العلم لما كنا من اهل النار (ثم قال) ان المراد من العقل والعلم ههنا فان الكفار لو كان لهم العلم لما دخلوا النار (عمدة القارى ص۱۰ ج۲)

(۷) ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۖ وَمَا يَعْقِلُهَآ إِلَّا ٱلْعَٰلِمُونَ﴾ (۲۹. ۴۳)

قال العينى رحمه الله تعالى اى وما يعقل الامثال المضروبة الا العلماء الذين يعقلون عن الله وروى جابر

رضی الله تعالی عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم لما تلا هذه الایة فقال العالم الذی عقل عن الله فعمل بطاعته واجتنب سخطه (عمدة القاری ص۳۱ ج۲)

(۸) ﴿وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ (۱۱۳،۲۰)

قال الحافظ رحمه الله تعالی واضح الدلالة فی فضل العلم لان الله تعالی لم یأمر نبیه صلی الله علیه وسلم بطلب الازدیاد من شیء الا من العلم والمراد من العلم العلم الشرعی الذی یفید معرفة ما یجب علی المکلف من امر دینه فی عباداته ومعاملاته والعلم بالله وصفاته وما یجب له من القیام بأمره وتنزیهه عن النقائص ومدار ذلك علی التفسیر والحدیث والفقه (فتح الباری ص۱۳۰ ج۱)

(۹) ﴿فَوَجَدَا عَبْدًا مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا﴾ (۶۵،۱۸)

دلته علم نه علم الاسرار والمکاشفه مراد دي چه شرعی علم اوعمل کښې رسوخ باندې مرتب کیږی.

قال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی ای علما لا یکتنه کنهه ولا یقادر قدره وهو علم الغیوب واسرار العلوم الخفیة (ثم قال) قال العارف بالله تعالی الشیخ عبدالوهاب الشعرانی علیه الرحمة فی کتابه المسمی بالدرر المنثورة فی بیان زبد العلوم المشهورة ما لفظه واما زبدة علم التصوف الذی وضع القوم فیه رسائلهم فهو نتیجة العمل بالکتاب والسنة (روح المعانی ص۳۰۳ ج۱۵)

(۱۰) ﴿وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ﴾ (۸۰،۲۸)

په دې کښې د دنیادارو په مقابله کښې د دنیا د فناکولو استحضار او د آخرت فکر لرلو والو ته اهلِ علم وئیلې شوی دی.

قال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی وقال الذین اوتوا العلم ای بأحوال الدنیا والاخرة کما ینبغی ومنهم یوشع علیه السلام وانما لم یوصفوا بأرادة ثواب الاخرة تنبیها علی ان العالم بأحوال النشاتین یقتضی الاعراض عن الاولی والاقبال الی الاخری حتما وان تمنی المتمنین لیس الا لعدم علمهم بهما کما ینبغی (ولا یلقاها الا الصابرون) علی الطاعات وعن المعاصی والشهوات (روح المعانی ص۱۰۶ ج۲۰)

(۱۱) ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْمًا﴾ (۱۰،۲۶)

ای اتینا کل واحد منهما طائفة من العلم لائقة به من علم الشرائع والاحکام وغیر ذلك مما یختص بکل منهما کصنعة لبوس ومنطق الطیر وخصها مقاتل بعلم القضاء وابن عطاء بالعلم بالله عزوجل ولعل الاولی ما ذکرا وعلما سنیا غزیرا الخ (روح المعانی ص۱۵۳ ج۱۱)

په دې کښې که څرته لفظ علم ته صنعتِ لبوس او منطق الطیر شامل تسلیم کړې شی نو بیا هم زمونږ د مدعی خلاف نه دی بلکه دهغې دپاره مؤید دې ځکه چه حضرت داؤد اوسلیمان علیهما السلام ته دا دواړه علوم بطورمعجزه ورکړې شوی وو چه دهغوی سره مختص وو . او معجزې سره د اسلام د حقانیت اظهار مقصود وی . لهذا کوم علم چه بطورمعجزه ورکړې شو هغه د نتیجې په لحاظ سره علم شرع کښې داخل دې .

(۱۲) ﴿وَلُوطًا ءَاتَيْنَٰهُ حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ (۲۱ . ۷۴)

(۱۳) ﴿فَفَهَّمْنَٰهَا سُلَيْمَٰنَ وَكُلًّا ءَاتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًا﴾ (۲۱ . ۷۹)

(۱۴) ﴿قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ﴾ (۲۷ . ۴۰)

دا قائل په خپله حضرت سلیمان علیه السلام دې یا د دوی یوخادم یا یو فرښته . بهرصورت دا د حضرت سلیمان علیه السلام معجزه ده لهذا دلته د علم نه علمِ الهی مراد دې .

(۱۵) ﴿وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ﴾

دلته د علم نه د الله تعالی معرفت . د حضرت سلیمان علیه السلام نبوت اود اسلام د حقانیت علم مراد دې

قال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی معناه واوتینا العلم بکمال قدرة الله تعالی وصحته نبوتك (الی قوله) وکنا مؤمنین من ذلك الوقت (روح المعنی ص۱۸۷ ج۱۹)

(۱۶) ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِى ٱلَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَٱلَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

قال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی (هل یستوی الذین یعلمون) فیعملون بمقتضی علمهم ویقنتون اللیل سجدا ورکعا یحذرون الاخرة ویرجون رحمة ربهم (والذین لا یعلمون) فیعملون بمقتضی جهلهم وضلالهم (الی قوله) ویعلم مما ذکرنا ان المراد بالذین یعلمون العالمون من علماء الدیانة (ثم قال) وان العلم الذی لا یترتب علیه العمل لیس بعلم عندالله تعالی (ثم قال) وحمل الذین یعلمون علی العاملین من علماء الدیانة علی ما سمعت مما لا ینبغی ان یختار غیره لتکثیر الفائدة (روح المعانی ص۲۴۳ ج۲۳) .

واشار الی هذه الایة ـ الخ ابن درید فی ابیات له شعر

اهلاً وسهلاً بالذین احبهم   واوداهم فی الله ذی الالاء
اهلاً بقوم صالحین ذوی التقی   غرالوجوه و زین کل ملاء
یسعون فی طلب الحدیث بعفة   و توقرو سکنیته و حیاء
لهم المهابة والجلالة والنهی   وفضائل جلت عن الاحصاء
و مدادما تجری به اقلامهم   ازکی وافضل من دم الشهداء
یا طالبی علم النبی محمد   ما انتم و سواکم ، بسواء

(۱۷) ﴿وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا لُقْمَـٰنَ ٱلْحِكْمَةَ﴾ (۳۱، ۱۲)

قال الله تعالی ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیراً . وقال رسوله صلی الله علیه وسلم من یرد الله به خیرا یفقهه فی الدین. نتیجه دا را اوتله چه د حکمت نه مراد تفقه فی الدین دی

قال الامام هی عبارة عن توفیق العمل بالعلم ثم قال وان اردنا تحدیدا بما یدخل فیه حکمة الله تعالی لنقول حصول العمل علی وفق المعلوم (روح المعانی ص۸۰ ج۲۱)

(۱۸) ﴿وَإِنَّهُۥ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَـٰهُ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ (۱۲، ۶۸)

ای لتعلیمنا ایاه بالوحی ونصب الادلة حیث لم یعتقد ان الحذر یدفع القدر حتی یتبین الخلل فی رایه عند تخلف الاثر وحیث بت القول بانه لا یغنی عنهم من الله تعالی شیئا فکانت الحال کما قال (روح المعانی ص۱۱ ج۱۳)

(۱۹) ﴿يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَـٰتٍ﴾ (۵۸، ۱۱)

قال العینی رحمه الله تعالی والمعنی یرفع الله الذین امنوا واوتوا العلم علی الذین امنوا فقط ولم یؤتوا العلم درجات فی دینهم اذا فعلوا ما امروا به (عمدة القاری ص۳ ج۲)

قال الحافظ رحمه الله تعالی فی تفسیر قوله تعالی یرفع الله الذین الخ وفی صحیح مسلم عن نافع بن عبد الحرث الخزاعی وکان امل عمر رضی الله تعالی عنه علی مکة انه لقیه بعسفان فقال له من استخلفت فقال استخلف ابن ابزی مولی لنا فقال عمر استخلفت مولی قال انه قاری لکتاب الله عالم بالفرائض فقال عمر رضی الله تعالی عنه اما ان نبیکم صلی الله علیه وسلم قد قال ان الله یرفع بهذا الکتاب اقواما ویضع به اخرین. (فتح الباری ص۳۰ ج۱)

وقال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی (والذین اوتوا العلم) الشرعی (درجات) ای کثیرة جلیلة کما یشعر به المقام وعطف الذین اوتوا العلم علی الذین امنوا من عطف الخاص علی العام تعظیما لهم بعدهم کانهم جنس

اخر ولذا اعید الموصول فی النظم الکریم (روح المعانی ص۲۶ ج۲۸)

(۲۰) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان العلماء هم ورثة الانبیاء ورثوا العلم من اخذه اخذ بحظ وافر (بخاری ص۱۶ ج۱)

ظاهره ده چه د حضراتِ انبیاء کرامو علیهم السلام نه علماؤ ته هم علم شریعت ملاؤ شوې دې

واخرج الترمذی وغیره ان الانبیاء لم یورثوا دینارا ولا درهما وانما ورثوا العلم وفی معناه قوله صلی الله علیه وسلم العلم میراثی ومیراث الانبیاء قبلی، مسند الفردوس للدیلمی (کنوز الحقائق ص۱۱ ج۲)

(۲۱) قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من سلك طریقا یطلب به علما سهل الله له طریقا الی الجنة (بخاری ص۱۶ ج۱)، قال الحافظ رحمه الله تعالی (قوله تعالی) نکرها ونکر علما لیتناول انواع الطرق الموصلة الی تحصیل العلوم الدینیة ولیندرج فیه القلیل والکثیر، (قوله سهل الله له طریقا) ای فی الاخرة او فی الدنیا بان یوفقه للاعمال الصالحة الموصلة الی الجنة وفیه بشارة بتسهیل العلم علی طالبه لان طلبه من الطرق الموصلة الی الجنة (فتح الباری ص۱۶۰ ج۱)

(۲۲) قال العینی رحمه الله تعالی (قوله علما) انما نکره لیتناول انواع العلوم الدینیة ولیندرج فیه القلیل والکثیر (قوله سهل الله له) ای فی الاخرة او المراد منه وفقه الله للاعمال الصالحة فیوصله بها الی الجنة (عمدة القاری ص۱۱ ج۲)

(۲۳) وقال النبی صلی الله علیه وسلم من یرد الله به خیر الفقهه فی الدین (بخاری ص۱۶ ج۱)

په دې حدیث سره ثابته شوه چه قران او حدیث کښې چه د کوم علم فضیلت راغلې دې هغه صرف تفقه فی الدین دې.

(۲۴) وانما العلم بالتعلم (بخاری ص۱۶ ج۱)

قال الحافظ رحمه الله تعالی هو حدیث مرفوع ایضا اورده ابن ابی عاصم والطبرانی من حدیث معاویه رضی الله تعالی عنه ایضا بلفظ یا ایها الناس تعلموا انما العلم بالتعلم والفقه بالتفقه ومن یرد الله به خیراً یفقهه فی الدین اسناده حسن لان فیه مبهما اعتضد بمجیئه من وجه اخر وروی البزار نحوه من حدیث ابن مسعود رضی الله عنه موقوفا ورواه نعیم الاصبهانی مرفوعا وفی الباب عن ابی الدرداء وغیره فلا یغتر بقول من جعله من کلام البخاری والمعنی لیس العلم المعتبر الا الماخوذ من الانبیاء وورثتهم علی سبیل التعلم (فتح الباری ص۱۳۸ ج۱)

حدیث مذکور سره چه څنګه دا ثابته شوه چه اصطلاحِ شرع کښې صرف هم علم دین ته علم

وئيلې کيږي هم دغه شان دا هم معلومه شوه چه علمِ دين صرف هغه معتبر دې چه د حضراتِ انبياء کرامو عليهم السلام اودهغوی وارثينِ علماءِ عظام نه بالمشافهه د تعليم اوتعلم په ذريعې سره حاصل کړئ شی . دا حديث د نن سبا دهغه متجددينو جرړې کټ کوی چه په کور کښې ناستې سره د عربی ژبه نه معمولی واقفيت حاصلولوسره نه صرف عالم بلکه مفسرومجدداومفکرِ اسلام جوړ شوی دی . اللهم خذهم اخذعزيزمقتدر.

(۱۰) قال العينی رحمه الله تعالیٰ فی شرح قوله صلی الله عليه وسلم (انما العلم بالتعلم) بفتح الصلوٰة والسلام علی سبيل التعلم والتعليم فيفهم منه ان العلم لا يطلق الا علی علم الشريعة ولهذا لو اوصی رجل للعلماء لا ينصرف الا الی اصحاب الحديث والتفسير والفقه (عمدة القاری ص۳۷ ج۲)

(۱۱) عن ابی التياح عن انس رضی الله تعالیٰ عنه قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم ان من اشراط الساعة ان يرفع العلم ويثبت الجهل وعن قتادة عن انس رضی الله تعالیٰ عنه يقل العلم ويظهر الجهل (بخاری ص۱۸ ج۱) وعن سالم عن ابی هريرة رضی الله تعالیٰ عنه يقبض العلم ويظهر الجهل (بخاری ص۱۸ ج۱)

وعن عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله تعالیٰ عنه قال سمعت رسول الله صلی الله عليه وسلم يقول ان الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من العباد ولکن يقبض العلم بقبض العلماء حتی اذا لم يبق عالم اتخذ الناس رؤسا جهالاً فافتوا بغير علم فضلوا واضلوا (بخاری ص۲۰ ج۱)

وروی احمد والطبرانی من حديث ابی امامة رضی الله تعالیٰ عنه قال لما کان فی حجة الوداع قال النبی صلی الله عليه وسلم خذوا العلم قبل ان يقبض اويرفع فقال اعرابی کيف يرفع فقال الا ان ذهاب العلم ذهاب حملته ثلاث مرات (فتح الباری ص۱۶۰ ج۱)

په دې رواياتو سره ثابته شوه چه قربِ قيامت کښې به علم اوچتيږی . حالانکه علومِ دنيويه ورځ په ورځ ترقی کوی البته علم دين ورځ په ورځ کميدلو طرف ته روان دې . د علم د اسبابو زياتوالې ، د مطبوعاتو کثرت اود تصانيفو د ډيروالی باوجود دعلم حقيقت او په هغې کښې تعمق ډير په تلواری سره کمئ طرف ته روان دې . په دې سره ثابته شوه چه احاديثِ مذکوره کښې صرف علمِ دين لره علم سره تعبيرکړې شوې دې او بقيه تمام علومِ د دنياترقئ لره ظهورجهل ګرځولې شوې دې .

(۱۲) کتب عمر بن عبدالعزيز الی ابی بکر بن حزم انظر ما کان من حديث رسول الله صلی الله عليه وسلم فاکتبه فانی خفت دروس العلم وذهاب العلماء ولا يقبل الا حديث النبی صلی الله عليه وسلم وليفشوا العلم

ولیجلسوا حتی یعلم من لا یعلم فان العلم لا یهلك حتی یکون سرا (بخاری ص۲۰ ج۱)

په دې کښې حضرت عمربن عبدالعزیز رحمه الله تعالی حدیث لره علم سره تعبیرکړې دې او حفاظتِ حدیث لره ئې د حفاظتِ علم ذریعه گرځولې ده.

(۲۸) نقل العلاء رحمه الله تعالی عن سیدنا علی رضی الله تعالی عنه ابیاتا فی فضل العلم شعر

ما الفضل الا لاهل العلم انهم	علی الهدی لمن استهدی اولاء
و وزن کل امرء ما کان یحسنه	والجاهلون لاهل العلم اعداء
ففز بعلم و لا تجهل به ابدا	الناس موتی واهل العلم احیاء

حضرت علی رضی الله تعالی عنه د اهلِ علم وجه دفضیلت دا بیان کړې ده چه هغوی د امت دپاره هادی او رهبران دی . وقال ابن عابدین رحمه الله تعالی عنه وال فی العلم للعهد ای العلم الشرعی الموصل الی الاخرة (قوله والجاهلون) ای بالعلم الشرعی فیشمل العالمین بغیره بل هم اشد عداوة لعلماء الدین من العوام (ردالمحتار ص۲۸ ج۱)

(۲۹) په خپله زیر بحث حدیث ((اطلبوا العلم ـــ الخ)) کښې هم دا وئیلې کیږی چه په هغې کښې علمِ دین مراد دې ددې وجهې نه چه په هغې کښې صیغه د امر ده چه بغیر له قرینې نه د وجوب دپاره راځی په دې سره ثابته شوه چه طلبِ علم هرمسلمان باندې فرض دې ، هم ددې حدیث په آخر کښې ددې تصریح هم ده ((فان طلب العلم فریضة علی کل مسلم)) او ظاهره ده چه دعلومِ دنیویه د تحصیل هرمسلمان سړی اوښځې دپاره ضروری اوفرض گرځولو دنیاکښې یو احمق هم قائل نه دې.

مونږ دایو څو مثالونه لیکلی دی چه معمولی توجه سره مخې ته راغلل اوکه نه نو چاچه قرآن او حدیث وئیلې وی اوپه هغې پوهه شوی وی هغوی ښه پوهیږی چه چرته هم د علم لفظ مطلقاً وئیلې شوې دې دهغې نه هم علمِ شرعی مراد دې ، ((فمن شاء فلیراجع الی کتب الشرع والمطولات فی الحدیث والتفسیر والفقه)).

علم د عقل په رڼا کښې

عقلی حیثیت سره هم که چرته وکتلې شی نودعلم نه به دنیوی علوم مراداخستل په یو طریقه هم صحیح نه وی ، چه دهغې متعدد وجوه دی .

(۱) د شریعت په نظر کښې د علوم شرعیه په مقابله کښې دنیوی علوم صنعت وغیره دومره ناقص دی چه هغې ته علم وئیلې کیدلې نه شی ، ددې وجه نه چه د ټول کائنات وجه تخلیق داده چه انسان دهغې نه استفاده وکړی لقوله تعالی ((هوالذی خلق لکم ما فی الارض جمیعاً)) چه کله ټول

ځيزونه د انسان دپاره جوړکړې شوی دی نو سوال پيدا کيږی چه په خپله د انسان وجه تخليق څه ده ؟ هغه د الله تعالی عبادت دې لقوله تعالی «**وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون**» نو معلومه شوه چه د ټول عالم د پيدائش نه اصل مقصود عبادت دې اود عبادت علم، علمِ شرع دې . پس د علم فردِ کامل چونکه علمِ دين دې ددې وجه نه علی الاطلاق چه کله د علم لفظ وئيلې کيږی نودهغې نه به هم علمِ دين مرادوی هم دغه شان چه کله قرآن اوحديثو کښې دعلم لفظ علی الاطلاق راځی نودهغې نه به هم علمِ شرع مراد وی .

(۲) د فخرموجودات محسنِ اعظم صلی الله عليه وسلم د بعثت مقصد د امورِدنيا تعليم نه دې بلکه د امورِ متعلقه بالآخرة تعليم دې ددې وجه نه د دوی په اصطلاح کښې علم نه مراد هم هغه علم به وی چه د دوی د بعثت مقصود دې .

(۳) کوم علم چه د انسان خاصه ده هغه علمِ دين دې . ځکه چه صرف په علمِ دين کښې د انسان انفراديت دې . په نورو علومو کښې د انسان هيڅ تخصيص نشته بلکه هرحيوان دنيوی علومو لره بقدرِ ضرورت پيژنی . بلکه د انسان نه زيات پيژنی او ډير علوم انسان د حيواناتو نه زده کړی دی چنانچه لاندې مونږ يوڅو مثالونو سره دې حقائقو باندې رڼا اچوو :

سياست

سياست او انتظامی امورو کښې انسان نورو ځناورو باندې د برترئ (اوچتوالی) دعویٰ نه شی کولې . د شاتو موچئ چه کله ګبين جوړوی نو په هغې کښې اتو اړخونه ته سوری او خانې جوړولو سره دخپلې قلعې تعميرکوی . دهغه قلعې تقسيم څهٔ په دې طريقې وی چه په يو حصه کښې شات جوړول کيږی . په يو حصه کښې بچی زيږوی اوپه يوحصه کښې لوئې موچئ اوسيږی . همدارنګه دهغوی يو اميرهم وی چه هغه ته په عربئ کښې «يعسوب» وائی هغه دهغه ټولو نګرانی کوی . چنانچه که چرته يو موچئ په يو زهريله پانې باندې کيناستلوسره دهغې رس په شاتو کښې د ملاؤولو کوشش کوی نو فوراً هغه وژلوسره دهغې سرکټ کولې کيږی . د شاتو موچو والا ته تللو سره وګورئ دچابه سر کټ شوې وی اود چا به ملا ماته شوی وی .

بيا د امير د اطاعت دا عالم دې چه مجرم ته سزائې موت ورکولو باندې په نورو موچو کښې د بغاوت يا د تحريک جذبه نه راپورته کيږی .

سياست کښې د بطخو تنظيم او اطاعت خوقابلِ تقليد دې ، چه کله ټولې بطخې ودې کيږی نو دهغوی امير په يو خپه باندې ټوله شپه په حوض کښې په ولاړه نګرانی کوی ، د خطرې په صورت کښې آواز کوی. په رومبنی آواز باندې ټول قوم د خطرې نه خبر شی او ټولې وزرې راخورې کړی او په دويم آواز باندې الوزيدل شروع کوی ، اميرد ټولو نه وړاندې وړاندې ځی او باقی بطخې دوه

قطارونه جوړولو سره وروستو وروستو الوځي . اميرچه چرته رخ کړي هم دهغه په طرف باقي قوم ورځي . په دې سره دهغوی په يوبل باندې کامل اعتماد هم ښکاره دې

دنن سبا متمدن دنيا ددې نه زيات د تنظيم اوسياست مظاهره کولو سره اوښائې

طبِ جديد اوقديم

(۱) طبِ قديم اوجديد دواړه علم احتقان (حقنه) اوعلمِ تلقيح (انجکشن يعنی پيچکاری) کښې ديو مارغه شکرگزار دی . حکيم جالينوس يومارغه لره د پريشانئ په حالت کښې وکتلو نو محوسسه ئې کړه چه د هغه په خيټه کښې درد دې ، لږ وخت پس يو بل مارغه په مښوکه کښې آبِ نمکين (مالگينې اوبه) راوړې اودهغه په مقعد کښې ئې داخلې کړې چه په هغې سره دهغه خلاصه تقاضا وشوه او درديې په ختميدوشو . جالينوس کورته راغلو نو ديو خيټې درد والا مريض راغلو . جالينوس په هغه باندې د مارغه نه د حاصل شوی حکمت تجربه پرې وکړه چه ډيره مفيده ثابته شوه . جالينوس د مارغه نه عملِ احتقان ياد کړو او هم په دې باندې قياس کولو سره طبِ جديد انجکشن ايجاد کړو ددې وجه نه انجکشن ته عمل الطائر وئيلې کيږی . غرض داچه طبِ قديم اوجديد دواړه د مارغه شاگردان دی .

(۲) حضرت قاری محمد طيب صاحب مدظلهم خپله د سترگو ليدلې واقعه بيان کړه . ليکی چه د تقسيم نه وړاندې زما يو هندو رياست اندرگړه ته ډيرځلې د تللو اتفاق وشو . هغلته ځما بعضې خپلوان په اوچتو عهدو باندې ممتاز وو . هغه رياست کښې د بيزوگانو وژلو ممانعت وو ددې وجه نه د بيزوگانو شميرځه زرو پورې وو . د بيزوگانو په خمبيرکښې شرارت او چالاکی بلکه تکليف رسول داخل دی. ددې وجه نه هغوی ډير نقصان کولو . کله به ئې لوښی تختول او کله به ئې کپړې اوجامې تښتولې ددې وجه نه مونږ يو ځل سوچ وکړو چه څه تدبير کول پکار دی . ددې وجه نه مونږ د يو روپئ زهرواخستل او هغه مو په اوړو کښې گډ کړل او روټئ مو ترينه پخې کړې اوپه چت (بام) مو ورته کيښودلې دې دپاره چه هغوی ئې خوری او مړې کيږی . ددې وجه نه مونږ روټئ په چهت باندې کيښودلې او ورته په انتظار وو چه اوس به بيزوگان راتللو سره هغه ډوډئ خوری او مړې کيږی به . يوځو بيزوگانې راغلې مگر دهغه روټو (ډوډيو) نه لرې ودريدلوسره يې کتل چه دا څه نوې حادثه مخې ته راغله چه روټئ خورې ورې پرتې دی يقيناً په دې کښې څه خبره شته اوکه نه نو روټئ داسې څوک نه خوروی ددې وجه نه ئې روټو ته په غور وکتل او بوئې کړې . بالاخر هغوی روټو سره لاس ونه لگولو او لاړې . مونږ پوهه شو چه زمونږ تدبير ناکام شو ليکن د بيزوگانو دا چالاکه قافله لاړه او بيا ئې دخپل خان سره نورې بيزوگانې راوستلې او ځوارلس پنځلس غټې بيزوگانې دهغوی سره راغلې اود روټو نه گيرچاپيره ډيره اچولوسره کيناستلې . څه

وخت پس یوه بیزو وړاندې شوه او هغې روټو لره بوئ کړې ، بیا دویمه وړاندې شوه هغې یو روټئ ټکړې ټکړې کړه او هغه ټکړو لره ئې بوئ کړه او روټئ ئې پریښودلې اوټولې وتښتیدلې.

اوس مونږ ته یقین وشو چه دا ټولې پوهه شوې او زمونږ ټول تدبیرناکام شو مګر لږ وخت پس تقریباً د شپیتواویاؤ بیزوګانو یو قافله راغله او په هغوی کښې د هریو په لاس کښې یوه څانګه وه چه هغه د پاڼو نه ډکه وه هغوی راتللو سره مخکښې ئې ټولې روټئ ټکړې ټکړې کړه .ګویا په ټول جماعت کښې دا اصول پیشِ نظر وو چه شعر :

نیم نانے گر خورد مردِ خدا　　　بذلِ درویشاں کند نیمے دگر

د بیزوګانو تقسیم خو مشهور دې نوهغوی په خپل مینځ کښې هغه ټکړې تقسیم کړې او هریوې . یوه یوه ټکړه خوړله او ورپسې ئې هغه پاڼې وخوړلې ، او په ګډیدلوسره لاړې او مونږ په کتلوسره حیران پاتې شو . خپل اوړه هم لاړه . کیړې خو د وړاندې نه تلې وې او وخت هم ضائع شو

(انسانیت کا امتیاز ص ۳۴)

اوس که چرته انسان خپل دا کمال ښکاره کړی چه زه طبیب یم او د جړړو بوټو خواص پیژنم نودا به غلط وی ځکه چه بیزوګان خو هم دا وئیلې شی چه مونږ هم طبیبان یو مونږ جړړو بوټو سره علاج کؤو ، بلکه د زهراثرختمولو پورې مونږ ته معلومات دې ، هم داسې په نورو ځناورو کښې هم معالج او اطباء موجود دی ، که چرته د انسانانو په معالجینو او ځناورو کښې څه فرق وی نو صرف دومره کیدلې شی چه انسان ته زیاتې دوائیانې معلوم دی او هغوی ته کمې . مګر په دې سره د انسان لویوالې نه ثابتیږی ددې وجه نه هغوی ته د انسان په نسبت امراض هم کم راځی غالباً وجه داده چه عامو انسانانو نه عامو ځناورو ته اصولِ طب زیات معلوم دی ، اکثرځناور د حفظ ماتقدمه اصولوباندې عمل کولوسره بیمارئ لره بندوی په دې طریقه د دوا ضرورت هغوئ ته باقی نه پاتې کیږی .

هم دغه شان ټول حیوانات پخپل خوراک کښې هم د مضر او مفید څیزونه علم لری . که چرته یو مضرڅیز دکومې وجه نه دننه لاړ شی نو هغوی ته دهغې طریقه هم معلومه ده چنانچه سپې یو مضر څیز وخوری نو هغه په کومه طریقه التیئ (قی) کولوسره را اوباسی .

مونږ اس ډیرځلې کتلی دی چه په ځله کښې د لګام (قیضه) لګیدلو په حالت کښې واښه خوری دهغه په ځله کښې د واښو په نرو ډکو کښې که چرته یو نرې ډکې دهغه دپاره مضر وی نو هغه هغې لره سره د لګام ٌنه باوجود په نرو ډکو کښې بهرته را اوباسی .

حفظ صحت

د حفظِ صحت دعلم په اصولو کښې ورزش زیات اهمیت لری اودهغې دستور په ټولو ځناورو

کښې مشاهده کولې کیږي ، د لاندې پنډو د ورزش موجد جوګی به د هرځناور حرکاتو لره په غور سره کتلوسره دهغې د ورزش طریقه به ئې زده کوله ، دغه شان انسان د ځناورو نه ځلوراتیالاکهه د ورزش ځایونه زده کړه چه په هغې کښې صرف ځلوراتیا مشهور دی .

تعمیرات

هرځناور دخپل حیثیت مطابق دخپل ځان دپاره محفوظ او آرام ورکونکې کور تیاروی . د یخنئ ، ګرمئ ، د باران طوفان اود دښمنانونه د حفاظت دهغه ټولو ځیزونو رعایت دهغوی په کورکښې وی ، ګویا چه د دښمن نه د حفاظت دپاره یوطرف ته مضبوطه ته خانه ده نو بل طرف ته د یخنئ اود ګرمئ د شدت نه د حفاظت دپاره د ائرکنډیشن . زنبور «موچو» جوړ شوې کور دهغې واضح مثال دې .

د بیا مارغه جاله وګورئ ، (بیا هغه مارغه دې چه په جاله کښې زیات مشهور دې) دهغه پیللو ته وګورئ ځنګه ښائسته ئې جوړه کړی وی او داسې مضبوطه چه د هوا چپې دې چلیږی ، غټو او تیزو ځاځکو والا باران دې وی ځه مجال دې چه دهغه جاله ځانګې لره پریږدی او بیا په هغې کښې د اږو اود بچو حفاظت کوم حده پورې وی ، د شاتو د مچئ کور وګورئ د بچو زیږولو کمرې جدا او د شاتو پیدا کولو ځائ جدا دې ، د شاتو د غټو مچو کور هم داسې قسم وی .

کیمیکل

د شاتو مچئ په کومې طریقې سره د مختلفوپاڼو ، میوواو ګلونو نه مختلف قسم وټامن حاصلولوسره کیمیاوی طور باندې په هغې کښې ځه تصرف کوی چه هغه بهترین عمده ، خوندور اود صحت بخش غذا په صورت کښې بدلیږی .

علم المکاشفه

محنتِ شاقه اود اوږدو مجاهداتو نه پس بعضې خلقو ته توجه نفس او مسمریزم وغیره کښې کامیابی حاصلیږی مګر حیوانات بغیر د ځه قسم مجاهدې نه اود مشق نه بعضې حالات معلوموی چنانچه حیواناتو دپاره کشفِ قبور داحادیثو نه ثابت دې .

د زلزلې معلومولو ماهرین

د زلزلی معلومولو ماهرینو ترننه پورې د وخت نه مخکښې دزلزلې ځه یقینی اطلاع ورنه کړې شوه ، مګر ګډه چیلئ او نور حیوانات د وخت نه مخکښې هغه محسوس کوی او چغې وهل شروع کوی .

د معدنیاتو ماهرین

نن سبا معدنیاتو پسې ټوله دنیا لګیدلې ده ، زمکه کنلوسره د زمکې دخزانوپه تلاش کښې مصروفه دی مګر د نن نه په زرګونو کاله وړاندې هُدهُدحضرت سلیمان علیه السلام ته درخواست کړې وو چه هغه دخپل لښکرسره کړه ددې وجه نه چه هغه ته د زمکې په تل کښې د اوبه خزانې په نظر راځی.

دموسمیاتو ماهرین

د باران او طوفان وغیره دپاره د محکمه موسمیاتو والو پیشګوئی بعضې وختونو کښې غلطه هم کیږی ، دهغوی اعلان د ظنِ غالب په بنیاد باندې وی مګر میږې او نورو حشرات الارض ته دهغې داسې علم وی چه هغوی د وقت نه مخکښې خپلې اړئ او غذائی سامان وغیره محفوظو مقاماتو ته منتقل کوی.

د سیلاب معلومولو ماهرین

سیلاب سره متعلق هم ماهرینِ فن څه یقینی پیشګوئی نه شی کولې مګر دریابونو ته نژدې اوسیدلو والا ځناور سیلاب نه وړاندې خپلې خپلې اړئ بچی اونور سامان لرې محفوظو مقاماتو ته منتقل کوی.

د غوپې وهلو فن

انسان که غوپې وهلو کښې څومره ماهر وی مګر د دریاب د ځناورو مقابله نه شی کولې.

د لامبو فن

کوم انسان دې چه په لامبو کښې د کب وغیره د درباب د ځناورو مقابله وکړې شی.

د پرواز (الوتلو) فن

انسان که څومره پرواز هم وکړی ، د مارغانو مقابله نه شی کولې ، همدارنګه ددې انتهائی ترقئ په زمانه کښې هم یو طیاره یا بحری بیړئ ترڅوپورې چه یو نښې ته مخامخ ونه ګوری محض قطب نما سره زاویه قائمولوسره نیغ نه شی تللې ، بلکه مقامِ مطلوب ته د مقامِ روانګئ نه چه کومه زاویه قائمولوسره ځی هغه زاویه د دواړو مقاماتو په مینځ کښې خطِ مستقیم باندې تللوسره قدم په قدم باندې بدلیږی ددې وجه نه که چرته یو څیز یو زاویه قائمولو سره روان وی نو هغه مقامِ مطلوب پورې د رسیدلو په ځائ به د قطبِ مقناطیسی ګیرچاپیره چکرې لګوی ، په دې بناء باندې د زاویې په مدد سره د رفتار دوه صورتونه دی:

(۱) د خطِ مستقیم د زاویې په نسبت دومره لویه زاویه کېښودلې کیږي چه جهاز چکر وهلو سره مقامِ مطلوب ته ورسیږي.
(۲) د خطِ مستقیم په زاویه باندې روانیدل شروع کیږي بیا هرشپیته میله پس ښی یا چپ طرف ته یو میل اخوا کیدلو سره هغه فرق لره ویستلې کیږي.

مګر مارغان لرې سفر بغیرد کومې قطب نما په مدد براه راست کوي، خصوصاً د شاتو مچئ په باره کښې د الله تعالی ارشاد دې، «**ثم کلی من کل الثمرات فاسلکی سبل ربک ذللاً ــ الایة**» په دې سره ثابته شوه چه د ربِ کریم شانِ تربیت د شهدو د مچئ د پرواز دپاره د ډیرو لرو ځایونو لارې مسخرې کړی دی. د مچو ماهرین ددې مشاهده ښائی.

د دفاع فن

د حیواناتو د دفاعی کورونو تذکره پورته بیان شوه، د دې نه علاوه ددې دپاسه د دښمنانو نه دځیل حفاظت طریقې هم الله تعالی هرحیوان ته ښودلی دی.

د کسب معاش فن

کوم حده پورې چه د کسبِ معاش تعلق دې دا یو بدیهی خبره ده چه الله تعالی هغوی ته په علمِ معاشیاتو کښې هغه کمال عطا کړې دې چه د نن سبا ماهرینِ معاشیاتو ته دهغې لسمه حصه هم نصیب نه ده، همدارنګه حیواناتو ته الله تعالی د توکل څومره لوئ دولت عطا کړې دې. اول خو ډیر حیوانات مارغان وغیره داسې دی چه هغوی د سبا فکر نه لري. او بعضې حیوانات لکه میږې وغیره ذخیره جمع کوی نو هغه ته بلاشبهه دا هم معلومه ده چه چرته هغه کېښودلې شی دې دپاره د یخنئ اود ګرمئ د اثر نه اود دښمنانو د لوټ مار نه دهغې حفاظت وشی. غرض داچه په دې فن کښې هم حیواناتو ته مهارت حاصل دې.

د اوقاتو د تخریج فن

چرګ به مو کتلې وی چه هغه بغیر د حسابی تخریجاتو نه څنګه د اوقاتو معلومات ورکوی. خاص طور باندې د صبح صادق، صبح کاذب او نیمه او دریمه څلورمه حصه د شپې کښې خو ټیک په وخت باندې بانګ کوی، تردې پورې چه بعضې کلو کښې د شپې وختونه بالخصوص د پیشمنی دارمدار دچرګ په آواز باندې وی.

دا د فنونِ دنیویه یوڅو داسې مثالونه ذکرکړې شوی دی چه دهغې هرکس مشاهده کوی اوکه نه نو ماهرینِ حیوانات خو خدائ ښه پوهیږي د حیواناتو دکومو کومو کمالاتو اطلاع ورکړې ده. سره ددې نه دهغوی د معلوماتو نه مجهولات زیات دی، غرض داچه د دنیا په فنونو او علومو کښې کوم یولره چه اخلې اوپخپله انصاف سره فیصله وکړې نومعلومه به شی چه په هغه علومو او

فنونو کښې يوهم داسې نشته چه په هغې کښې انسان منفرد وی بلکه په هغه ټولو علوموکښې د انسان سره حيوان هم شريک دې ، ددې وجه نه قرآن اوحديث کښې چه د کوم علم تعريف کړې شوې دې او هغه د انسان کالئ بلکه وجه امتياز ښودلې شوې دې هغه علم داسې کيدل پکار دې چه په هغې کښې انسان منفرد وی او هغه هم علمِ دين دې څنګه چه مونږ مخکښې په وضاحت سره بيان کړې دې.

(۳) ديو علم شرافت د معلوم د شرافت د وجه نه وی لکه د زرګراو د موچی دعلم شرافت کښې متفاوت دې ، د علومِ شرعيه معلومات قرآن اوحديث دی اود علومِ دنيا معلومات پيشه وغيره دی . او ظاهره ده چه قرآن او حديث د الله اود الله د رسول تعليمات دی ددې وجه نه هغه په صنعت اوحرفت باندې د شرافت په لحاظ سره ډير فوقيت لری نودهغه علم به هم اعلی او اشرف وی او حديث کښې د همدغې اعلی او اشرف علم فضيلت وارد شوې دې.

(۴) د دنيوی علومو ماحصل دادې چه ددې دنيا عارضی ژوند ښائسته شی ، ګويا علومِ دنيويه د عارضی ژوند موقوف عليه دې ، بخلافِ علومِ اسلاميه چه هغه د هميشه ژوند موقوف عليه دی ، اوظاهره ده چه کوم د دائمی ژوند موقوف عليه دې هغه اعلی او اشرف به وی.

(۵) دنيوی علم پخپل هم جنس انسانانوکښې د ژوندتيرولو او هغوی سره دتعلقاتو او رابطې ساتلو ذريعه ده او علمِ آخرت خپل خالق او احکم الحاکمين سره تعلق او رابطې لره د برابرولو ذريعه ده هم په دې سره دهغه رضا حاصليږی ، ددې وجه نه بنده اوخالق کښې چه کوم فرقِ مرتبه دې هم هغه په علمِ دين کښې دې ، ددې وجوه په بناء باندې علمِ آخرت ته کمال اوعلم دنيا باندې شرف حاصل دې ددې وجه نه چرته مطلق علم وئيلې کيږی هغې نه دهغه فردِ اکمل واشرف يعنې علمِ دين مراد وی.

د شريعت په اصطلاح کښې صرف دعلمِ دين سره د علم د لفظ اختصاص دې حده پورې عام او معروف دې چه اهلِ اسلام کښې قبل الا سلام دپاره زمانه جاهليت او کافر دپاره د جاهل اصطلاح عامه مشهوره وه . کتبِ بلاغت کښې دا مثال په کثرت سره مذکور دې «قول الجاهل انبت الربيع البقل وشفی الطبيب المريض» ابوجهل د زيات هوښياروالی د وجه نه دابوالحکم په لقب سره معروف وو مګر ددولتِ ايمان نه د محروموالی په وجه سره ابوجَهل جوړ شو عامه مقوله ده «علمے کہ بحق رہ ننماید جہل است» وقال العارف الرومی رحمه الله تعالی شعر:

فکر آں باشد کہ بکشاید رہے   راہ آں باشد کہ پیش آید شہے

د چين ذکر

حقيقتِ مذکور په زړه کښې دکيناستلو نه پس سوال پيدا کيږی چه حديث کښې د چين د ذکر

کولو څه مطلب دي ؟ چین عهدِ رسالت کښې هم د علم دین نه خالی وو او وروستوهم تراوسه پورې د هغه ځایٔ نه د علم دین د تحصیل هیڅ مطلب نه جوړیږی اونه د آئنده دپاره دهغې څه توقع په نظر راځی.

ددې جواب دادې چه دا اشکال ځنګه چه علم دین سره متعلق پیدا کیږی هم دغه شان علم دنیا مراد اخستلو باندې هم دا اشکال پیدا کیږی ، ددې وجه چه علوم دنیویه کښې هم چین ته څه خصوصیت حاصل نه دې بلکه د نورو ممالکو په چین باندې فوقیت پاتې شوې دې ، بالفرض علوم دنیویه کښې که د چین څه اوچتوالې تسلیم هم کړې شی نو بیا هم حقیقت هغه دې چه پورته بیان شو ، یعنې کلام محسنِ اعظم صلی الله علیه وسلم کښې علم نه فقط علم دین مراد دې اود چین ذکر صرف په بعدِ مسافت کښې د تمثیل په طور باندې دې ، مقصد دادې چه د علم دین په تحصیل کښې خواه څومره اوږد سفر راشی او څومره مشقت تیرول راشی نو بیا هم په هغه فریضه کښې د تساهل هیڅ گنجائش نشته ، عامه محاوره کښې د داسې قسم کلام نه بُعدِ مسافت کښې تمثیل مراد وی نه دهغه مقام تعیین ، **کماهو ظاهر علی من تتبع وتفکر فی کلام الناس، وهذا هو الحق الصریح لمن شاء ان یکون النجیح فقط والله سبحانه وتعالی اعلم،** ۲۸ رجب سنه ۰۰ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ

كَشْفُ الغَطاء عن حقيقة اختلاف العلماء

د اختلاف العلماء تحقيق

(دا مضمون د صحیح بخاری له تقریر نه اخستل شوې دې)

د علماؤ اختلاف ختمیدل ناممکن دی او ددې تمنا ساتلو والا ډیرلوئ احمق دې ،ددې وجه نه چه د علماؤ اتفاق صرف په هغه صورت کښې کیدلې شو چه په قرآن اوحدیث کښې دهرسړی متعلق دهرفعل اودهرکیفیت حکم منصوص وې او دا ناممکنه ده . ځکه چه دنیا کښې انسان غیرمحصور دې اګرچه غیرمتناهی نه دې بیا د هرسړی افعال غیرمحصور اود هرفعل کیفیات او

احکام غیرِ محصور دی . پس که چرته دومره مفصل کتاب نازل کړې شوې وې چه په هغې کښې هره جزئیه ذکر وې نوهغه به دومره غټ شوې وو چه نه خو به دهغه حفاظت ممکن وۀ اونه دهغه نقل کول به د انسان په قدرت کښې وۀ او نه به دهغه نه د استفادې څه صورت ممکن وۀ ، غیرِ محصور (بې شمیره) انسانانو کښې به خپل نوم تلاش کول مشکل وۀ، بیا دخپل غیرمحصورافعالو غیر محصوراحکامو کښې دیو حکم تلاش کول به ناممکن وۀ . پس د داسې کتاب نازلول چه دهغه نه انسان استفاده ونه کړې شي اودهغه د حفاظت نه هم عاجز وی دا یو عیب دې . او په الله تعالی کښې د عیب کیدل ناممکن دی . لهذا د اختلاف ختمیدل هم ناممکن دی اود ناممکن تمناکولو والا به احمق وی ، پس لازمه شوه چه قرآن اوحدیث کښې د جزئیاتو په ځائ کلیات ذکر وی چه دهغې نه دهر جزئی حکم مستنبط کړې شی او کلیاتو نه استنباط کښې د انسان د عقل اوفهم دخل وی اود انسانانو عقول مختلف دی چه دهغې د وجه نه په مسئله کښې اختلاف پیدا کیږی بعضې اواتو کښې جزئیه یوه وی او کلیات هم فریقینوکښې مسلم وی مګر اختلاف په دې کښې وی چه دا جزئیه دکوم کُلیی لاندې درج ده ، ددې مثال داسې وګڼئ چه قاضی سره سره یوه دوسیه کښې د مدعی اومدعی علیه وکیلان اختلاف کوی ،حالانکه جزئیه هم یو ده ، چه هغې باندې دواړه بحث کوی اوپه کومو قوانینوسره چه خپلې نظرئې سره ثابتول غواړی هغه قوانین هم دیوحکومت او فریقینو په نزد مسلم وی . ددې باوجود دواړو وکیلانوکښې داسې اختلاف وی چه د مدعی وکیل وائی چه د فلانکی قانون په اساس مدعی علیه ته سزا ورکول پکار دی اود مدعی علیه وکیل دا ثابتوی چه دا جزئیه دهغه قانون لاندې نه راځی کومه چه د مدعی وکیل بیان کړې ده بلکه د بل قانون سره زیات مناسبت لری چه دهغې په لحاظ سره مدعی علیه بری کیږی . غرض داچه ددې دواړو بحثونه په دې کښې وی چه دا جزئیه دکومې کلیه فرد دې او کوم قانون په دې باندې تطبیق کیږی . مونږ شپه او ورځ ګورو چه د وکیلانو بحثونه داسې جاری وی او دواړه وکیلان د حکومت مجاز وی . دهغوی په اختلاف باندې نه د فریقینو اعتراض وی او نه نور خلق هغه بدګنی اونه قاضی دهغوی په اختلاف باندې ناراضه کیږی . نه حکومت هغوی د اختلاف نه بندوی بلکه هغوی ته د بحث کولو اود دلائلو بیانولو موقع ورکولې کیږی . او کوم وکیل چه زیات بحث کوی دهغه تعریف کیږی . دهغې نه پس قاضی په دواړو کښې چه دچا دلائلو لره راجح اومومی دهغه جانب فیصله کوی مګر د دویم وکیل نه اجازت سلب کولې کیږی اونه هغه ته سزا ورکولې کیږی اونه هغه بد ګڼلې کیږی بلکه آئنده مقدماتو کښې بیا هغه ته په عادی ډول د بحث کولو اجازت وی بعینه هم دا مثال د علماؤ دې چه جزئیه معینه باندې کومه کلیه منطبق کیږی په دې کښې دهغوی اختلاف وی . دنیا کښې د اختلافِ وکلاء نه علاوه نورهم ډیرقسمه اختلافات مونږ ګورو او اورو . مثلاً سیاسی اختلاف دې حده پورې رسیږی چه په پارلمانونو کښې بعضې کرت د چوکیانو

(کرسیانو) ویشتلو پورې خبره رسیږي . هم دغه شان علم العلاج کښې هم لوئ اختلاف موندلې کیږي . د ایلوپیتهی . هومیوپیتهی . یونانی اود ویدک وغیره خو اصول مختلف دی . چنانچه ایلوپیتهی کښې علاج بالضد وی او هومیوپیتهی کښې علاج بالمثل . بیا په هره طریقه د علاج کښې د مرض تشخیص دهغې اسباب اوتجویزِ دوا او خوراک اوپرهیز اود دوا مقدار . د دوا د خوراکونه شمیر اود دوا طریقهٔ استعمال کښې اختلاف وی ، که چیرته دیو طریقې دوو ماهرینو لره یعنې دوو ډاکټرانو یا دوو حکیمانو لره وکتلې شی نوهغوی به هم پخپل مینځ کښې مختلف وی مګر دهغې باوجود هغه اختلاف لره څوک بدنه ګڼی او اختلاف کولو والو باندې څوک هم اعتراض نه کوی اودهغوی اختلافاتو لره کتلوسره یو هم علاج نه پریږدی ، بلکه چه په کوم حکیم یا ډاکټر باندې اعتماد وی دهغه نه علاج کولې کیږی ، د علماؤ اختلاف ددې نه ډیره کمه درجه لری ددې وجه نه چه دهغوی اصول متحد دی ، سره ددې نه هغه اختلاف لره بدګڼی او علماؤ لره د طعن هدف جوړولې کیږی او ورسره ورسره دا هم وئیلې کیږی چه مونږ ته هیڅ معلومات نه کیږی چه دکوم عالم خبره ومنو ، حقیقت کښې دا نتیجه ده د دین اودعلمِ دین نه د بې توجهئ اود بې رغبتئ ، د علاج جسمانی اهمیت دې، ددې وجه نه د ډاکټرانو اختلاف د علاج نه مانع نه جوړیږی . ددې برعکس د چا په زړه کښې چه د باطنی امراضو د علاج ضرورت نه ګڼلې کیږی او د دین اهمیت یې په زړه کښې نوی نو بیا اختلاف دعلماؤ حیله جوړولې کیږی ، تردې پورې ددې بیان دې چه اختلاف کیدل لازمی امر دې اودهغې ختمول ناممکن دی .

ورپسې په دې باندې پوهیدل ضروری دی چه د اختلاف درې قسمونه دی ، یوداچه د فریقینو نقطهٔ نظر د الله رضا وی ، هرسړې دا خیال وکړی چه زه څۀ وایم په هغې کښې د دین فائده ده اود فریقِ مخالف چه کومه نظریه ده په هغې کښې د دین ضرر دې په هغه صورتونو کښې جانبینو باندې دا اختلاف فرض وی چه په هغې باندې جانبینو ته ثواب ورکول کیږی که چرته دې اختلاف لره پریږدی نو ګنهګار به وی .

دویم داچه د جانب واحد مقصد رضائې الهی وی او بل جانب صرف د اتباع کیدلو په خاطر اختلاف کوی . مثلاً یو سړې بل لره د مونځ تلقین کوی اود منکراتو نه یې منع کوی ، د نه بندیدلو په صورت کښې دهغه سره اختلاف کوی او بل سړې صرف ددې وجه نه دهغه مخالف دې چه دې هغه لره د منکراتو نه ولې منع کوی ؟ نو په ړومبنی سړی باندې دا اختلاف واجب دې او په دویم باندې حرام .

دریم داچه دواړه د خواهشاتِ نفسانیه په بناء باندې اختلاف کوی ، دا اختلاف د جابینودپاره حرام دې ، اودهغې ترک کول واجب دې .

د صحابه کرامو رضی الله عنهم اختلاف د اول قسم اختلاف وو .

د اختلاف د جواز شرائط

(۱) د اختلاف محمود کیدلو اول شرط دادې چه دهغوی منشاد الله رضا وی.

(۲) دویم شرط دادې چه د اختلاف کولو والا نظریه د بداهت خلاف نه وی .مثلاً څوک اوښ ته بکرۍ وئیل شروع کړی او دا اووائی چه ځما تحقیق هم دادې ، زه خپل دیانت اواخلاص سره هم دا ګنړم . ددې باوجود هغه اختلاف ته محمود نه شی وئیلې کیدلې بلکه مذموم دې.

د ((ما انا علیه واصحابی)) خلاف قول کول هم په دې کښې داخل دې ، ددې وجه نه چه څنګه قرآن پخپل مفهوم کښې دسنت محتاج دې بعینه هم دغه شان کتاب اوسنت دواړه پخپل مفهوم کښې دصحابه کرامو رضی الله عنهم د تشریح او وضاحت محتاج دی . یعنې دکتاب او سنت نه به هغه مفهوم اخستلې کیږی کوم چه صحابه کرامو رضی الله عنهم ګڼلې دې . د صحابه کرامو رضی الله عنهم نه خلاف دکتاب اوسنت مفهوم ګڼل ګمراهی ده، په دې باندې مختصر دلائل دا دی.

(۱) ((**اهدنا الصراط المستقیم**)) کښې د صراطِ مستقیم تفسیر ((**صراط الذین انعمت علیهم**)) نه اخستلې شوې دې . ((**د الصراط المستقیم**)) تفسیر د صراط الله یا صراط الرسول یا صراط القرآن نه ندې اخستلې شوې، ځکه چه بیا به خلقو دهغې په مفهوم کښې اختلاف کولې او هر سړی به خپل متعین شوی مفهوم لره صراطِ قرآن ګرځولې لهذا ((صراط الذین انعمت علیهم)) سره یې وضاحت وکړو چه صراط مستقیم نه مراد د منعم علیهم بندګانو لاره ده چه یو خاص جماعت دې

(۲) ((**ومن یشاقق الرسول من بعد ما تبین له الهدی ویتبع غیرسبیل المؤمنین نوله ما تولی ونصله جهنم**)) په دې کښې هم د سبیل الله په ځائ سبیل المؤمنین اوفرمائیلې شو.

(۳) ((**قل هذه سبیلی ادعوا الی الله علی بصیرة انا ومن اتبعنی**)) په دې کښې الله تعالی د ((سبیلی)) نه پس ((انا)) باندې د ((من اتبعنی)) عطف کولو سره ددې وضاحت وکړو چه لاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه ده کومې طرف ته چه د دوئ متبعین یعنې صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم دعوت ورکوی.

(۴) د حضورصلی الله علیه وسلم ارشاد دې . ((**علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین المهدیین عضوا علیها بالنواجذ**))،د (سنتی) نه پس د سنة الخلفاء الراشدین ذکرکول ښکاره دلیل دې چه سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم به هم هغه وی کوم چه خلفاء اختیاروی . یعنی دا عطف تفسیری دې او ددې نه سوا ددې بله معنی نه شی کیدلې.

(۵) حضورصلی الله علیه وسلم دا هم اوفرمائیل چه کامیابه فرقه هغه ده چه د ((ما انا علیه واصحابی)) مطابق وی . که چرته سنت پخپل مفهوم کښې د صحابی محتاج نه وې نو صرف ((ماانا علیه)) وئیل کافی وو. او د و ((اصحابی)) لفظ بې فایدې کیږی.

(۲) د صحابه کرامو رضی الله عنهم مغفورلهم کیدل نصِ قرآنی سره ثابت دي ، فرمائي ((**وکلاوعدالله الحسنی**)) او دویم ځائ فرمائی ((**الذین سبقت لهم منا الحسنی اولئک عنها مبعدون**)) د دواړو آیتونو په یو ځائ سره نتیجه دا را اوتله چه ټول صحابه کرام رضی الله عنهم کامیاب دی .

(۸) دا امرعقلاً هم ښکاره دي چه د قرآن اوحدیث مفهوم به هم هغه متعین وی کوم چه صحابه کرامو رضی الله عنهم وپیژندلو ددې وجه نه چه د متکلم مراد پیژندلو کښې دیو څو امورو دخل وی ، مثلاً اهلِ ژبه کیدل ، د متکلم حالت نه باخبره کیدل ، متکلم سره ظاهری اوباطنی قرب ، د کلام شانِ ورود نه واقفه کیدل ، یعنې دا کلام په کوم محل اوپه کومه موقع باندې او کوم وخت واقع شو ؟ اود متکلم لهجې لره اوریدل هغې سره د لاسونو او مخ آثارو لره لیدل خصوصاً د الله اود الله د رسول کلام پیژندلوکښې د تقدس اوتقوی اود باطن طهارت او نورِ قلب (د زړه رڼا) نهایتِ ضروری دې .

دا ټول امور په صحابه کرامو رضی الله عنهم کښې بدرجه اتم موجود وو ، هم ددې وجه نه چه کله یو صحابی رضی الله عنه د دوی صلی الله علیه وسلم دیوحکم زیات تاکیدِ بیان کول غواړی نو د روایت کولو په وخت داسې فرمائی : ((ابصرته عینای وسمعته اذنای ووعاه قلبی)) .

دهغه خلقو اهلِ حق سره اصولی اختلاف دې چه قرآن اوحدیث لره د صحابه کرامو رضی الله عنهم د تفسیرمحتاج نه گڼی څنگه چه پرویز قرآن لره د حدیث محتاج نه گڼلو ، کتاب الله اوسنت رسول الله صلی الله علیه وسلم هم قافیه کولو دپاره زه دې جماعت د صحابه رضی الله عنهم لره رجال الله سره تعبیرکوم ، اودا لفظ ماخوذ دې د ((**رجال لا تلهیهم تجارة ولا بیع عن ذکرالله**)) نه .

(۳) د جوازِ اختلاف دریم شرط دادې چه د اختلاف کولو په وخت د (الاهم فالاهم) خیال وساتلې شی ، دحضرت علی اود حضرت معاویه رضی الله عنهما په مابین کښې د اختلاف په زمانه کښې قیصرِروم دحضرت معاویه رضی الله عنه د طرف نه خپل ځان لره مطمئن کولو لپاره د ایران په څه حصه باندې قبضه کول وغوښتل چه د حضرت علی رضی الله عنه په ولایت کښې وه په هغې باندې حضرت معاویه رضی الله عنه ملکِ روم ته ولیکل : ((والله لئن لم تنته وترجع الی بلادك یالعین لاصطلحن انا وابن عمی علیك ولا خرجنك من جمیع بلادك ولا ضیقن علیك الارض بما رحبت ، وفی جمهورة رسائل العرب وبلغ معاویة رضی الله تعالی عنه ان صاحب الروم یرید قصد بلاد الشام ایام صفین فکتب الیه تالله لئن تممت علی ما بلغنی لا صالحن صاحبی ولا کونن مقدمة الیك ولاجعلن القسطنطینیة الحمراء حممته سوداء ولانزعنك من الملك نزع الاصطفلینه ولاردنك اریسا من الارارسة ترعی الد.....وفی روایة کما کنت ترعی الخنانیص)).

غرض داچه د اهمو اختلافاتو سره سره ادنی اختلافاتو لره پریښودلوسره متحد کیدل ضروري دی . ((اللهم الف بین قلوبنا واصلح ذات بیننا وانصرنا علی عدوك وعدونا،آمین))

رشید احمد اواخرشعبان سنه ۸۶ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

الانبیاء اخوة من علات امهاتهم شتی ودینهم واحد (متفق علیه)

تنبیه المغفلین فی بیان التفاضل بین المرسلین

تفاضل د انبیاء علیهم الصلوة والسلام

(دا بحث د صحیح بخاری له تقریر نه اخستل شوې دې)

عام طور باندې واعظین لیدلې کیږی چه هغوی د حضورصلی الله علیه وسلم تفضیل په نورو انبیاء علیهم الصلوة والسلام باندې بیانوی اوپه هغې کښې داسې څیزونه بیانوی چه فی نفسه غلط دی .اوکه چرته یو څیز صحیح هم تسلیم کړې شی نوبیا هم هغه طریقې سره فضیلت بیانول چه دنورو انبیاؤ په تنقیص لره شامل وی جائز نه دی . په دې باره کښې ظاهراحادیث متعارض په نظر راځی چنانچه حضورصلی الله علیه وسلم اوفرمائیل «**لاتخیرونی علی الانبیاء**» او وې فرمائیل «**لاتقولوا اناخیرمن یونس بن متی**» حالانکه پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم په ډیرو مقاماتو باندې خپل فضیلت بیان کړې دې چنانچه فرمائی «**اناسیدولد آدم ولافخر**» او وې فرمائیل «**اناصاحب اللواء یوم القیامة وآدم تحت لوائی**» او وې فرمائیل «**کنت نبیاوآدم بین الماء والطین**» حدیث شفاعة کښې هم دوی صلی الله علیه وسلم خپل فضیلت په ټولو انبیاؤ علیهم السلام باندې بیان کړې دې او حضرت ابن عباس رضی الله عنهما یوقصیده دحضورصلی الله علیه وسلم په خدمت کښې اووئیله چه په هغې کښې دوی لره ټولو انبیاء علیهم السلام باندې فضیلت ورکړې شوې دې، مولانا جامی رحمه الله هم دې قصیدې طرف ته اشاره کولو سره وئیلی دی : شعر :

زجودش گر نبودے راہ مفتوح — بجودی کے رسیدے کشتیٔ نوح

حضورصلی الله علیه وسلم هغه قصدې نه انکار ونه فرمائیلو ، په دې روایاتِ متعارضه کښې وجه د تطبیق داده چه طرزِ بیان که چرته داسې وی چه هغه دیونبی هم د تنقیص موهم نه وی نو جائز

دې اوچرته دیونبی د بل نبی سره مقابله کولوسره یوته ترجیح ورکړې شی چونکه په دې کښې د بل نبی تنقیص وی ددې وجه نه جائز نه دی . کومو مواقعو باندې چه دوی صلی الله علیه وسلم دخپل تفضیل نه منع فرمائیلې ده هغه هم د داسې تقابل مواضع وو چنانچه «لاتخیرونی علی الانبیاء» یې هغه وخت اوفرمائیل چه هرکله دیو یهودی دمسلمان سره جګړه وشوه .مسلمان اووئیل «**والله الذی اصطفی محمدا صلی الله علیه وسلم علی العالمین**» او یهودی اووئیل «**والله الذی اصطفی موسیٰ علیه السلام علی العالمین**» نوهغه مسلمان یهودی لره په څپیړه وهلوسره اووئیل «علی محمد ایضا؟» هغه یهودی حضورصلی الله علیه وسلم ته شکایت راوړلوسره راغلو دوئ صلی الله علیه وسلم ټوله واقعه واوریدله نو وې فرمائیل «**لاتخیرونی علی الانبیاء**» غرض داچه چرته چه په دوو نبیانو کښې تقابل وی چه په هغې کښې دیو تفضیل اود دویم تنقیص لره مستلزم وی . د داسې قسم تفضیل نه یې منع اوفرمائیله :

واعظین عموماً لاندیې وجوه د فضیلت بیانوی :

(۱) د حضورصلی الله علیه وسلم معجزه د حضرت موسی علیه السلام د معجزې نه زیات اهمیت لری ددې وجه نه چه موسی علیه السلام په کاڼی باندې کونټئ (عصا) وهلوسره اوبه را ویستلې اودحضورصلی الله علیه وسلم د لاس مبارک نه اوبه را وتلې . د کاڼی نه اوبه راوتل څه بعیده نه ده . د کاڼو نه خو چینې راوځی . د ګوتو نه یعنې د انسان د هډوکی او غوښې نه چینه جاری کیدل دا لوئ کمال دې .

(۲) کوه طور باندې د الله تعالی تجلی لیدلوسره موسی علیه السلام بې هوشه شو او حضور صلی الله علیه وسلم عرش لره تشریف یوړواوبلاحجاب یې الله تعالی ولیدلو مګر بې هوشه نه شو .

(۳) موسی علیه السلام بنی اسرائیلو روان کړی وو چه د فرعون لښکر یې تعاقب وکړو . بنی اسرائیلو چه هرکله ولیدل چه مخامخ دریائې نیل دې او وروستو د فرعون لښکر دې نو وه ویریدل هغه وخت حضرت موسی علیه السلام اوفرمائیل (**ان معی ربی سیهدین**) په دې کلام کښې یو نقص خو دادې چه موسی علیه السلام خپل نفس لره په لفظ رب باندې مقدم کړو او دویم داچه د رب معیت یې صرف خپل ځان سره بیان کړو او قوم ئې پریښودلو . ددې برعکس حضورصلی الله علیه وسلم غارِثورکښې د صدیقِ اکبر رضی الله عنه په جواب کښې اوفرمائیل (**لاتحزن ان الله معنا**) په دې کښې یې د الله تعالیٰ لفظ لره مقدم اوفرمائیلو او «معنا» وئیلو سره ئې معیتِ الهیه لره عام اوساتلو صرف خپل ځان سره ئې مختص نه کړو .

(۴) حضرت نوح علیه السلام بددعایی وکړه اوټول قوم ئې غرق کړو . ددې برعکس طائف کښې د حضورصلی الله علیه وسلم په خدمت کښې حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راوړو چه که چرته حکم وی نوزه به دې خلقو لره د دوو غرونو په مینځ کښې پیوسته کړم . دوی اوفرمائیل

چه زه رحمة للعالمين جوړولو سره راليږلي شوې يم.

دا وجوه د ترجيح كه چرته صحيح وي نو بيا هم دهغې په دې طريقې سره بيانول جائز نه وو ددې وجه نه چه په دې كښې د نورو انبياءِ كرامو عليهم السلام تنقيص دې. كه ديو ورور تعريف داسې وكړې چه هغه دهغه بل ورور تنقيص لره متضمن وى نود خوشحالئ په ځائ د غيظ اوغضب سبب جوړيږى، اوحقيقت خودادې چه دا وجوهِ فضيلت چه پورته بيان كړې شوى دى فى نفسه غلط دى.

(۱) په هغې كښې د موسى عليه السلام هم تنقيص دې او ورسره دحضورصلى الله عليه وسلم هم تنقيص دې، د موسى عليه السلام تنقيص خو ښكاره دې چه هغه معجزه ده چه هغې لره الله تعالى باربار بطورامتحان ذكرفرمائيلې ده، دهغې متعلق دا وئيل چه څه لويه خبره نه ده څومره لوئ جرأت دې، اودحضورصلى الله عليه وسلم تنقيص داسې دې چه په يوروايت سره هم دا ثابته نه ده چه د دوى د ګوتونه اوبه را وه وتلې بلكه حقيقت دهغه واقعې دادې چه دوئ په اوبو كښې لاس كيښودلو چه دهغې په بركت سر ه هغه اوبه زياتې شوې اود ګوتو د مينځ نه را خوټكيدلې په نظر راتللې نو كه ددې خبر د معجزې دعوى كولوسره هغه ثابته نكړې شى نودا په خپله موجب د تنقيص دې، لهذا دا وجه د ترجيح اوتفضيل د بې وقوفه دوست حيثيت لرى.

(۲) په كوركښې په ناسته يوخبره كول آسان دى، كمال خودادې چه د خصم په وړاندې خبره وكړې شى، غور وكړئ چه كه چرته مونږ هم دا وجه ترجيح ديو يهودى په وړاندې بيان كړو او هغه په جواب كښې داسې اووائى چه زمونږ نبى الله تعالى لره ليدلوسره بې هوشه شو او ستاسو نبى يوځلې جبرئيل عليه السلام لره ليدلو سره بې هوشه شو نو زمونږ سره سوا د ندامت نه دهغې به څه جواب وى؟ حقيقت دادې چه موسى عليه السلام ته تجلى عالمِ دنياكښې شوې وه اود عالمِ دنيا قوه كمزورې ده چه د الله د تجلئ متحمل نه شى كيدلې، د حضورصلى الله عليه وسلم جبرئيل عليه السلام لره ليدلوسره بې هوشه كيدل هم ددې وجه نه وو، او حضورصلى الله عليه وسلم چه كله معراج ته تشريف يوړو نو دوئ ته دهغه ځائ حالات ښودلو دپاره دهغه عالم مناسب قوه وركړې شوې وه چنانچه د معراج نه وړاندې د دوى شقِ صدر او غسل بماءِ زمزم ددې وجه نه كړې شوې وو چه په دوى كښې د عالمِ اعلى قوت پيدا شى لهذا يوعالَم لره په بل باندې قياس كول جهالت دې او د معراج په قصه كښې د عرش نه تجاوز كول وغيره ډير داسې خرافات داسې بيانولې كيږى چه د اصولِ شريعت خلاف وى او رؤية بارى تعالى كښې د صحابه كرامو رضى الله عنهم اختلاف دې (۱)، حضرت عائشه رضى الله عنها فرمائى (**من زعمه انه رأى ربه فقد اعظم على الله الفرية**)

(۳) دا داسې غلطی ده چه په دې کښې بعضې مصنفين هم مبتلاشوی دی . حقيقت دادې چه د حضورصلی الله عليه وسلم اود موسی عليه السلام دواړو کلام په خپل خپل ځائ د بلاغت په اعلی معيارباندې دې او دخپلو خپلو مواقعو اومحل عينِ مناسب دې . که چرته موسی عليه السلام (**ان الله معنا**) وئيلې وې نوپه کلام کښې بلاغت نه پاتې کيدلو . هم داسې که چرته حضورصلی الله عليه وسلم (**ان معی ربی**) فرمائيلې وې نودموقع غيرمناسب کيدلو د وجه نه به کلام بليغ نه پاتې کيدلو . تعجب دې په علامهٔ تفتازانی باندې چه فنِ فصاحت اوبلاغت کښې تصنيف کوی او هم په هغې کښې غلطی کوی چه د حضورصلی الله عليه وسلم کلام لره د موسی عليه السلام په کلام باندې ترجيح ورکوی . غالباداغلطی د علامه بيضاوی نه هم شوې ده .

اوس لږ تفصيل واورئ چه په هغې سره به ثابته شی چه د هرنبی کلام پخپله موقع کښې نهايتِ بليغ دې د حضرت موسی عليه السلام قوم دومره ضعيف الايمان واقع شوی وو چه د الله په حکم سره د الله نبی سره روان دی او نبی هم داسې چه دهغه معجزات صرف معقولی نه وې بلکه محسوس او مبصر وی چه په هغې سره کم عقل سړې هم يقين حاصلولې شی ، په هغه حالت کښې هغه خلقو ته دخپلې گرفتارئ وهم قدرې هم نه وو راتلل پکار مگر هغوی د فرعون لښکر لره ليدلوسره وسوسه خوئې وکړه يقينی طور باندې يی د ډيرو تاکيداتو سره حکم ولگولو (**انالمدرکون**) لفظِ (انا) او لام تاکيد او جمله اسميه راوړلوسره دهغه يقين استحکام لره ښکاره کړو . اوس قابلِ غورمقام دې چه داسې قوم چه هغوی ته د الله اود رسول په وعدې باندې اطمينان نه وی او هغوی دهغه په خلاف يقيٖن لری او هغه په دريو تاکيداتوسره بيانوی يعنې يقيناً يقيناً يقيناً مونږ ونيولې شو. نو داسې قوم سره د الله تعالی معيت او مدد څنگه کيدلې شی ؟ لهذا موسی عليه السلام (**ان معی ربی**) کښې بغرض حصر ((معی)) لره مقدم کړو او ضميرمتکلم ئې مفرد راوړو چه ځما سره هم ځما درب معيت دې دهغې په برکت سره به تاسو هم بچ کيږئ . اوکه نه نو تاسو خو ددې لائق ئې چه يا خو د فرعون د ظلم شکار شئ يا په درياب کښې غرق شئ نو مقصود دا بيانول دی چه د رب معيت صرف ځما سره دې تاسو دهغه دمعيت لائق نه ئې ، پس که چرته يی ((ان الله معنا)) فرمائيلې وې نوخلافِ مقصود به وې ،لهذا د کلامِ بلاغت د معيارنه به بالکل غورخيدلې وې . ددې برعکس غارِثور کښې د صديقِ اکبر رضی الله عنه په اوالله اورسول صلی الله عليه وسلم باندې ايمان کامل وو او بطورِ وسوسه يی چه دا لفظ په ژبه باندې راغلو چه که چرته کفارلږ په سټ اوچتولوسره وگوری نومونږه نيولې شی ، اولاً دا صرف د وسوسې په درجه کښې وو چه هغې باندې مواخذه نشته . ثانياً داچه دهغه وسوسې منشا خوف علی النفس نه وه بلکه حضورصلی الله عليه وسلم باندې خوف وو چه دا دليل دې دحضورصلی الله عليه وسلم سره د کمالِ محبت اودکمالِ ايمان . چنانچه د ((لاتخف)) په ځائ (لاتحزن) ددې وضاحت کوی . ددې وجه

چه خوف نفس باندې وی او حُزن دیومحبوب څیز په جدا کیدلو باندې وی نو معلومه شوه چه صدیقِ اکبر رضی الله عنه ته خوفِ نفس نه وو بلکه د حضورصلی الله علیه وسلم د جدا کیدلو خطره وه . لهذا دوی (**ان الله معنا**) فرمائیلوسره واضحه کړه چه د صدیقِ اکبر رضی الله عنه ایمان دومره کامل دې چه څنګه دالله معیت څماسره دې هم هغسې د هغه سره هم دې . که چرته په دې موقع باندې دوی ((**ان معی ربی**)) فرمائیلې وې نو مقصود نه ادا کیدلو او په کلام کښې بلاغت نه پاتې کیدلو.

(۴) د حضرت نوح علیه السلام په باره کښې دا وئیل چه هغوی د بد دعایی په ذریعې سره قوم له تباه کړو . دا د قرآن نه د بیخبرئ نتیجه ده . قرآن کریم کښې که چرته د حضرت نوح علیه السلام په قصه باندې غوروکړې شی نومعلومیږی چه دحضرت نوح علیه السلام په خپل قوم باندې ډیر شفقت وو اوپه یو صورت کښې هم هغه ته دهغوی هلاکت خوښ نه وو . چنانچه فرمائی ((**لاتبتئس بما کانوا یفعلون**)) په دې سره معلومه شوه چه نوح علیه السلام ته دقوم په بدعملئ باندې تکلیف رسیدلو چه دا د شفقت اومحبت دلیل دې . د دښمن په بدعملئ باندې تکلیف نه ملاویږی بلکه خوشحالی ملاویږی . نه نیم سوه (۹۵۰) کاله پورې نوح علیه السلام دهغوی په بدعملئ باندې تکلیف برداشت کولو . د نه نیم سوه کاله موده قابلِ غور ده . په وئیلو کښې آسان دی مګر دومره مودې پورې بدعملیانې کتل او په هغې باندې غمناکه کیدل بیا هم د صبر او استقلال لمنه نه پرینبودل لویه معجزه ده . ددې باوجود چه کله دهغوی د غرق کیدلو حکم کیږی نو نوح علیه السلام په ډیراصرار سره دهغوی سفارش کوی چنانچه ارشاد دې ((**لاتخاطبنی فی الذین ظلموا انهم مغرقون**)) ثابته شوه چه نوح علیه السلام سفارش کړې ووچه دهغې نه بندولې کیږی اود بلاغت تقاضا ده چه د انکارد شدت مطابق جواب کښې شدت اوتاکید وی ، یعنې د جواب په تاکید د انکار په تاکید باندې دلیل وی . (**لا تخاطبنی فی الذین ظلموا**) کښې ډیر تاکیدات دی . اول داچه د (لاتشفع) په ځائ (لاتخاطبنی) فرمائیل ډیر لوئ تاکید دې چه دهغوی په باره کښې څما سره هیڅ خبره مه کوه او (فی الذین ظلموا) سره دهغوی قباحتِ شان لره ذکرکولوسره نوح علیه السلام لره پوهول . بیا لفظ (ان) او جملې اسمیې سره مؤکد کول دا ټول امور په دې باندې دال دی چه د حضرت نوح علیه السلام انکار یعنې شفاعت باندې اصرار ډیر سخت وو مګر دهغې باوجود دا شفاعت قبول نه شو اود غرق حکم محکم شو مګر ددې باوجود هم نوح علیه السلام په دې تکل کښې وو چه کچرته د سفارش څه موقع او څه حیله پیدا شی نو ښه به وی چنانچه خپل خوئ سره متعلق ئې لږ ګنجائش وموندلو نو فوراً ئې سفارش وکړو ، دې ته د شفقتِ پدری خاصه نه شی ویلې کیدلې . اول د دې وجه نه چه د نبی تعلق ټول امت سره د پلار په شان وی . دویم ددې وجه نه چه اولاد که چرته انکار کوی نو هغې باندې غیظ اوغضب د نورو په نسبت زیات وی . حضرت

نوح علیه السلام ته چه کله د ځوئ په انکار باندې هم دومره شفقت وو نو په نورو باندې خو به ددې نه زیات وی.

غرض داچه د ځوئ سفارش دې حیثیت سره نه وو چه هغه ځوئ دې بلکه پدې وجه سره ووچه د بل چا دپاره څه ګنجائش باقی نه وو ، دهغې نه پس د ځوئ په سفارش کښې کښې هم چه کله حضرت نوح علیه السلام ته سخته تنبیه وکړې شوه او باربار سفارش کولو باندې د الله تعالی د ناراضګئ احتمال تیرشو نودهغې د تدارک دپاره اوخپلې رضا لره د الله تعالی په رضا کښې فناکولو دپاره یی عرض وکړو « **لا تذر علی الارض من الکافرین دیاراً** » نو دا دعا د الله تعالی د رضا حاصلولو دپاره وه ، او که چرته بالفرض دا تسلیم هم کړې شی چه د نوح علیه السلام په بد دعا سره دا عذاب راغلې وو نو ډیر افراد بلکه ډیرو قبائلو باندې دحضورصلی الله علیه وسلم بدعا کول هم ثابت دی ، پس د بدعا کولو یا نه کولو مواقع انبیاء علیهم السلام ښه پیژنی ، که چرته حضورصلی الله علیه وسلم د حضرت نوح علیه السلام په مقام باندې وې نودوی به هم بدعا غوښتلې وې ، اوکه چرته په طائف کښې د حضورصلی الله علیه وسلم په ځائ باندې حضرت نوح علیه السلام وې نو یقیناً دوی به هم بدعا نه کوله ، **فقط والحمدلله اولا واخرا والصلوة ولسلام علی رسله الکرام خصوصا علی سید الانام ما اختلف اللیالی والایام وهو خیر ختام.**

رشید احمد ۸ محرم ۱۳۸۷ هجری یوم الاربعاء

كتاب التفسير والحديث

په ولاړه د خوراک نه د ممانعت حديث

سوال: د (نهی عن الاکل قائماً) په باره کښې د فقه عبارات خو موجود دی مګر حدیث باوجود د تلاش کولو نه راته ملاؤ نه شو ، لهذا د جناب په نظر کښې که چرته یو حدیث وی نو تحریریې کړئ

الجواب ومنه الصدق والصواب: عن قتادة عن انس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه نهی ان یشرب الرجل قائماً قال قتادة فقلنا فالاکل فقال ذاك اشر او اخبث (مسلم ص۱۷۳ ج۲) وعند الترمذی فقیل الاکل قال ذاك اشد، هذا حدیث صحیح (ص۲۸۰) په دې سره معلومه شوه چه د مسلم په روایت کښې قول د انس رضی الله عنه ((ذاک اشر)) هم مرفوع دې ، نورو روایاتو نه هم ددې تائید کیږی ((قال علی القاری رحمه الله تعالی ورواه الضیاء وزاد والاکل قائماً)) (مرقاة ص۲۱۷ ج۸) او مفتاح کنوز السنة کښې د (لایاکل ولایشرب قائما) لاندې د مسند احمد او طیالسی حواله لیکلې شوې ده علاوه ددې نه شرب سره د نهی علت په اکل کښې بطریقِ اولی موجود دې او شرب قائما باندې دومره شدید تاکید وارد دې چه قئ کولو سره دې اوبه اوباسی ، بعضې احادیثو کښې د شرب قائما ثبوت دې ، تطبیق کښې امام نووی رحمه الله فرمائی ، اعلم ان هذه الاحادیث اشکل معناها علی بعض العلماء حتی قال فیها اقوالا باطلة وزاد حتی تجاسر ورام ان یضعف بعضها وادعی فیها دعاوی باطلة ولا غرض لنا فی ذکرها ولا وجه لاشاعة الاباطیل والغلطات فی تفسیر السنن بل نذکر الصواب ویشار الی التحذیر من الاغترار بما خالفه ولیس فی هذه الاحادیث بحمد الله تعالی اشکال ولا فیها ضعف بل کلها صحیحة والصواب فیها ان النهی محمول علی کراهة التنزیه واما شربه صلی الله علیه وسلم قائما فبیان للجواز فلا اشکال ولا تعارض وهذا الذی ذکرناه یتعین المصیر الیه واما من زعم نسخا او غیره فقد غلط غلطا فاحشا وکیف یصار الی النسخ مع امکان الجمع بین الاحادیث وانما یکون نسخا لو ثبت التاریخ وانی له ذلك والله اعلم (نووی علی مسلم کتاب الاشربة) وفی عمدة القاری بعد نقل کلام النووی بالاختصار قال الطحاوی ما ملخصه انه صلی الله علیه وسلم اراد بهذا النهی الاشفاق علی امته لانه یخاف من الشرب قائما الضرر وحدوث الداء کما قال لهم اما انا فلا اکل متکئا انتهی قلت اختلفوا فی هذا الباب بحسب اختلاف الاحادیث فیه فذهب الحسن البصری وابراهیم النخعی وقتادة الی کراهة الشرب قائما وروی ذلك عن انس رضی الله عنه وذهب الشعبی وسعید بن المسیب وزاذان وطاؤس وسعید بن جبیر ومجاهد الی انه لا باس به ویروی ذلك عن ابن عباس وابی هریرة وسعد وعمر بن الخطاب

وابنه عبدالله وابن الزبیر وعائشة رضی الله تعالیٰ عنهم (عمدة القاری ج کتاب الحج) فقط والله تعالیٰ اعلم

غرة محرم سنه هجری

د پورتنۍ پوښتنې په شان یوه بله پوښتنه

سوال: آیا د نهی عن الاکل قائما متعلق یو مرفوع حدیث شته . بینوا توجروا

الجوا ب باسم ملهم الصواب: جمع الفوائد کښې د حضرت انس رضی الله عنه نه دا روایت نقل دې (انس) نهی النبی صلی الله علیه وسلم عن الشرب قائما وعن الاکل قائما للبزار والموصلی (جمع الفوائد ص ج) فقط والله تعالیٰ اعلم

محرم سنه هجری

د حدیث ((لا ترفع عنهم عصاک ادباً)) حواله

سوال:- د تربیتِ اولاد متعلق (**لاترفع عنهم عصاک ادباً**) مقوله ده اوکه حدیث ؟ که چرته حدیث وی نودهغې حواله مطلوب ده ، بینواتوجروا .

الجواب ومنه الصدق والصواب: دا حدیث دې : ((ولا ترفع عنهم عصاك ادبا واخفهم فی الله)) رواه احمد (مشکوة جلد اول، باب الکبائر وعلامت النفاق الفصل الثالث) فقط والله تعالیٰ اعلم

ربیع الاول سنه هجری

تحقیق د حدیث ((لولاک لما خلقت افلاک))

ما دیو سوال په باره کښې لاندې جواب په یو خط کښې لیکلې دې دهغې په باره کښې ما دخپلې نظرئې نه خبرکړه

سوال:- یو مولوی صاحب وائی چه حدیث ((لولاک لما خلقت افلاک)) موضوع او بې بنیاد دې، ملاعلی قاری هغه موضوع لیکلې دې ،

الجواب: بیشک یو عالم صغانی هغې ته موضوع وئیلې دې او بعضې نورو علماؤ هم . مگر ټولو محدثینو ورته موضوع ندې ویلې . سوا دهغوی نه که چرته بالفرض د صغانی محدث قول قبول کړې شی نو بیا هم هغه د ظاهری الفاظو متعلق دې نه د حقیقت او اصل معنې متعلق . ځکه چه بالمعنیٰ دا حدیث صحیح دې کوم بزرگ چه صغانی طرف ته هغې لره د موضوع وئیلو نسبت کړې دې . هم هغه (د حضرت ملا علی قاری صاحب رحمه الله) موضعات کبیر مطبع مجتبای دهلی صفحه ۵۹ کښې لیکلی دی چه ((حدیث لولاك لما خلقت الافلاك)) قال الصغانی انه موضوع کذا فی الخلاصة لکن معناه صحیح فقد روی الدیلمی عن ابن عباس رضی الله عنهما مرفوعا اتانی جبرئیل فقال یا محمد

لولاك ما خلقت الجنة ولولاك ما خلقت النار وفی رواية ابن عساكر لولاك ما خلقت الدنيا.

(۲) امام شهاب الدین احمد قسطلانی شارح بخاری کتاب مواهبِ لدنیه کښې نقل کړی دی قال الله تعالی لادم یدم یا ابامحمد ارفع راسك فرفع راسه فرای نور محمد فی سرادق العرش فقال یارب ما هذا النور قال هذا نور نبی من ذریتك اسمه فی السماء احمد وفی الارض محمد لولاه ما خلقتك ولا خلقت سماء ولا ارضا

(۳) همدا روایت حضرت شیخ علامه یوسف بن اسماعیل بهانی هم په انوارمحمدیه کښې راوړې دې

(۴) ذکر شوو دواړو کتابونو (مواهبِ لدنیه او انوارمحمدیه) کښې د حضرت کعب احبار تابعی قول منقول دې. حضرت کعب د تورات او انجیل لوئ عالم وو اود قرآن او حدیث هم لوئ ماهر وؤ. حضرت کعب فرمائی: ان ادم وجميع المخلوقات خلقوا لاجل محمد رواه البيهقی.

(۵) حق تعالی حدیثِ قدسی کښې ارشاد فرمائی: لولاك لما اظهرت الربوبية (عطر الوردة فی شرح البردة از علامه مولانا ذو الفقار علی دیوبندی)

(۶) حضرت حکیم الامت مولانا شاه اشرف علی تهانوی رحمه الله په نشر الطیب کښې لیکی او فرمائی: عن عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال قال النبی صلی الله علیه وسلم قال الله تعالی لادم یا ادم لولا محمد ما خلقتك رواه الحاكم وصححه البيهقی والطبرانی.

(۷) قال الله تعالی یا ادم لولا محمد ما خلقتك وهو اخر الانبياء (الدر النظيم فی مولد النبی الكريم مصری)

(۸) علامه امام زرقانی شرح مواهب لدنیه جلد اول کښې لیکی: عن ابی الشيخ والحاكم عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما اوحی الله تعالی الی عيسی بن مريم يا عيسی لولا محمد ما خلقت ادم ولا الجنة ولا النار وروی الحاكم مثله وصححه ورواه السبكی والبلقينی.

(۹) قال الله تعالی وعزتی وجلالی لولا محمد ما خلقت عرشا ولا كرسيا ولا سماء ولا ارضا ولا جنة ولا نارا ولا ليلا ولا نهارا وما خلقت جميع الاشياء الا اكراما الذی سميته محمدا (مولد النبی للقطب الربانی الشيخ عبد الرحيم البرعی) هذا ما ظهر لی فی هذا الباب.

الجواب ومنه الصدق والصواب: زه دې تحریرسره متفق یم. فقط والله تعالی اعلم

رشیداحمد ۱۲ صفر ۷۵ هجری

سورة فاتحه په کومه پاره کښې داخله ده

سوال: آیا سورة فاتحه له دیرشو پارو نه علاوه ده اوکه په اوله یا کومه بله پاره کښې داخله ده

که چیرې په اوله پاره کښې داخله وی نو دهغې نوم ولې الحمد)) کینښودل شو اوکه په کومه بله پاره کښې داخله وی نو بیا یې د قرآن په اول کښې ولې ذکر کړه. بینوا تؤجروا

الجواب ومنه الصدق والصواب:

د (الحمد لله) سورع په منزله د متن سره دې اونور ټول قرآن په منزله د شرح سره دې نو سورة فاتحه نه د ټول قرآن نه خارج ده اونه دقرآن په یو معین جزء کښې داخله ده بلکه د قرآن په ټولو اجزاؤ کښې مشترک ده ، همدارنګه د قرآن کریم د پارو ثبوت له رسول الله صلی الله علیه وسلم نه ندې راغلې اونه حضرت عثمان رضی الله عنه دا تجزیه او تقسیم کړې دې بلکه د نقل په سلسله کښې بغیر له کوم نقل د مصاحفو نه اتفاقًا اوبغیر له قصد نه دیرش اجزاء مرتب شوی دی. پس د قرآن خارج کیدل له دې دیرشو اجزاؤ نه جائز دی ځکه چه د قرآن انحصار په دیرش اجزاؤ کښې ثابت ندې . فقط والله تعالی اعلم . ۱۳ جمادی الاول سنه ۷۵ هجری

د حدیثِ نجد تحقیق

سوال : نجد سره متعلق چه په حدیث کښې راغلی دی (**هنالک الزلازل والفتن وبها یطلع قرن الشیطان**) ایا په دې سره د سلطان ابن سعود په کفریا فسق باندې استدلال کولې کیږی لهذا ددې حدیث په تشریح کولوسره مونږ مطمئن کړئ.

الجواب ومنه الصدق والصواب : د حدیث دا مطلب نه دې چه قیامته پورې به نجد کښې څوک صالح سړې بالکل نه پیدا کیږی بلکه ټول به کافریا فاسق وی بلکه حدیث کښې دکثرتِ شرور اوغلبهٔ شیطان بیان دې چنانچه علامه عینی شرح بخاری کښې فرمائی . ((**وبنجد یطلع قرن الشیطان ای امته وحزبه قال کعب یخرج الدجال من العراق وان فتنته تکون من تلک الناحیة وکذلک کانت وهی رقعة الجمل ووقعة صفین ثم ظهور الخوارج فی ارض نجد والعراق وما وراها من المشرق**)) علامه کرمانی شرح بخاری کښې دپورته ذکر شوی عبارت نه علاوه فرمائی . (کذلک خروج الدجال ویاجوج وماجوج منها) امام نووی رحمه الله شرح مسلم کښې فرمائی (والمراد بذالک اختصاص المشرق بمزید من تسلط الشیطان ومن الکفر کما قال فی حدیث آخر راس الکفرنحو المشرق) غرض داچه حدیث نه د نجد د هرفرد کافر یا فاسق کیدل نه ثابتیږی، که چرته دیوسړی صالح اومتقی کیدل واضحه وی نوقبیله یابنار یا ملک کښې د غلبهٔ شر د وجه نه هغه باندې د ((لا تزروازرة اخری)) اود ((ان اکرمکم عندالله اتقاکم)) قانون سره څه قسم تهمت نه شی راتللې ، دویم داچه د ټول ملک عرب دوه حصې دی ، حجاز او نجد ، مکې مکرمې نه مدینې منورې پورې حجاز دې باقی ټول سره له عراق بغداد ، بصره ، کوفه وغیره نه نجد دې ، چنانچه شیخ عبدالحق محدث دهلوی رحمه الله شرح

مشکوة کښې فرمائی (نجد ورائے حجاز راگویند) اوملاعلی قاری رحمه الله فرمائی. نجد من المشرق وقال الخطابی نجد من جهة المشرق ومن کان بالمدینة کان نجده بادیة العراق ونواحیها وهی مشرق اهل المدینة.

علامه کرمانی رحمه الله فرمائی من کان بالمدینة الطیبة کان نجدها بادیة العراق ونواحیها وهی مشرق اهلها.

المصباح المنیر کښې دی تهامة من تهم اللبن واللحم تهما من باب تعب تغیر وافتن لانها انخفضت عن نجد فتغیرت ریحها. اود نجد په تحقیق کښې فرمائی « نجد مارتفع من الارض » وړاندې فرمائی ، وقال الصغانی کل مارتفع من تهامة.. (الی ارض العراق فهو نجد وقال فی التهذیب کل ما وراء الخندق الذی خندقه. کسری علی سواد العراق فهو نجد الی ان تمیل الی الحرة فاذا ملت الیها فانت فی الحجاز انتهی کلام صاحب المصباح. ملا علی قاری جمع الوسائل کښې فرمائی ، د حجاز منخفض (لاندې) حصې ته مکه مکرمه اودهغې جنوب ته تهامه وئیلې کیږی ، د صاحبِ قاموس په تحقیق سره هم صفا ثابتیږی چه د نجد تخصیص چه کومې حصې سره نن سبا عرف عام کښې ګڼلې کیږی حقیقت نه بعید دې نجد په خپل وسیع معنوکښې ماوراء حجاز ته شامل دې ، چنانچه حضرت علی د کوفې په منبر باندې شهید شو او حضرت حسین میدانِ کربلاکښې.

حافظ ابن حجر رحمه الله فرمائی اما نجد فهو کل مکان مرتفع وهو اسم لعشرة مواضع والمراد منها ههنا ما اعلاها تهامة والیمن واسلفها الشام والعراق. پس هغه حدیث سره چه کوم حکم په ابن سعود باندې لګولې کیږی جمله اهلِ بغداد ، کوفه ، یمن ، عراق باندې به هم لازم وی ، دویم دا چه حدیث کښې نجد نه مراد عراق دې . کنزالعمال کښې دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د صاع او مُد په باره کښې د برکت دعا وکړه او بیا ئې د شام اویمن دپاره د برکت دعا وکړه نو یو سړی عرض وکړو چه حضور زمونږ د عراق دپاره هم دعا وکړه ، دوی سکوت کولو سره اوفرمائیل چه هغلته خوبه د شیطانی ډلې اود فتنو ظهور کیږی او ظلم مشرق کښې دې.

او د مسندابن عساکر په روایت کښې دی چه دحضرت عمر رضی الله عنه د عراق په قصد باندې کعب احبار رحمه الله اووئیل : ای امیرالمؤمنین ! الله تعالی دې تاسو د عراق نه محفوظه وساتی . حضرت عمررضی الله عنه پوښتنه وکړه چه په هغې کښې څه خرابی ده؟ کعب وه وئیل نهه حصې د شر دی او سخت عیب په هغې کښې دې . او نافرمانو پیریانو او هاروت اوماروت او شیطان هغلته هګی اچولې دی . د علامه عینی اوکرمانی ذکرشوې تحقیق هم ددې مثبت دې . فقط والله الهادی الی الصواب والعاصم من موجبات الارتیاب.

۲۹ صفر سنه ۷۴ هجری

وجه تسمیه د آیت ، رکوع اود سورت

سوال آیت لره د آیت اورکوع لره د رکوع او سورت لره د سورت نوم ولې کیښودل شوې دې ؟

الجواب ومنه الصدق والصواب:

آیت په لغت کښې علامې اونښانې ته ویل کیږی او قرآنی آیت نښه اونشانه ده په انقطاع د مابعد باندې له ماقبل نه. او دقرآن کریم بعضو خاصو کلمو ته هم آیت ویل کیږی. ځکه چه د کلمات دغه خاص مجموعه نشانه ده په خپلې معنی باندې، او یا له دې وجهې نه چه دا جمله کلمات د انقطاع له نښانې سره یوځای او ملګری دی. او آیت په لغت کښې له (آی) نه نقل شوې دې چه لپاره د تمیز د یو شی راځی له بل شی نه. اولغوی علامت هم ممیز دې د ذی علامت له غیر نه . اویا له (اوی الیه) نه نقل شوې دې په معنی د رجوع سره ، ځکه چه رجوع د علامې طرفته کول کیږی لپاره د معرف د ذی علامت، او دا هم ممکن دی چه قرآنی آیت له منقول عنه نه اخستلې شوې وې یا په دې سبب چه قرآنی علام ممیز ده د یوې طائفې له بلې طائفې نه او آیت په معنی د کلماتو د یوې ممیزې طائفې سره دې له بلې طائفې نه ، او یا له (اوی الیه) نه اخستل شوې دې پدې سبب چه آیت قرآنی په منزله د منزل سره دی چه قاری هغې ته رجوع کوی ، او آیت په معنی د طائفې مجاورې د دې منزل سره دې نو ځکه ورته همدا نوم کیښودل شو اویا په دې سبب چه د قاری منزل د دې طائفې کلماتو آخری لفظ دې ((فسمیت الطائفة باسم جوئها الاخر،قال البیضاوی رحمه الله والایة فی الاصل العلامة الظاهرة ویقال للمصنوعات من حیث انها تدل علی وجود الصانع وعلمه وقدرته ولکل [۱] طائفة من کلمات القران المتمیزة عن غیرها بفصل واشتقاقها من ای لانها تبین ایا من ای اومن [۲]اوی الیه واصلها اییه کثمرة فابدلت عینها الفا علی غیر قیاس اواییة او اویة کرمکة فاعلت اوائیة کقائلة فحذفت الهمزة تخفیفا .وفی الحاشیة وفی ایة القران قولان فقیل انها العلامة لانقطاع الکلام الذی بعدها من الذی قبلها وقیل انها جماعة من القران وطائفة من الحروف وقول المصنف من حیث اشارة الی القول الاول وقوله لکل طائفة اشارة الی الثانی فکان علیه ان یمیز بین القولین ولذلك اعتراض علیه بانه لم یصب فی خلطهما .وایضا فیها قوله ایا من ای بالتشدید قیل معناه شیء یسال عنه بای فالمعنی یمیز امرا مجهولا من اخر وقیل ان العبارة ایا من ای بالمد ای شخصا من شخص لان الای بمعنی الشخص وفیه نظر قوله اون اوی الیه لانها منزلة المنزل یاوی الیه القاری)) (تفسیر بیضاوی ص،۱)

۱- لکونها علامة علی معناها

۲- لانه یرجع الیها لمعرفة ذی العلامة

رکوع په لغت کښې په معنی د اطمینان سره راغلې ده او د قرآن رکوعاتو ته چه رکوع ویل کیږی دهغې وجه داده چه قاری وروسته له طی کولو د سفر د منزلونو نه مطمئن کیږی هغې ته. او ظاهری وجه یې دا ده چه قاری په تراویحو کښې له دومره اندازې ویلو وروسته رکوع کوی

((وحکی عن القاضی الامام عماد الدین رحمه الله تعالی ان مشائخ بخارا جعلوا القرآن خمسمائة واربعین رکوعا وعلموا الختم بها لیقع الختم فی اللیلة السابعة والعشرین رجاء ان ینالوا فضیلة لیلة القدر اذا الاخبار قد کثرت بانها لیلة السابع والعشرین من رمضان وفی هذه البلدة المصاحف معلمة بالایات وانما سموه رکوعا علی تقدیر انها تقرا فی کل رکعة (مبسوط ص۱۴۶ ج۲ عالمگیریه ص۱۲۵ ج۱) خانیه علی هامش العالمگیریه ص۲۱۱ ج۱) ولم اطلع علی معیار مقدار الرکوعات ولعل قاریا ختم لیلة السابع والعشرین فوضعوا رکوعا علی ما اتفق له من القراءة فی کل رکعة والله اعلم)).

سورت له (سور البلد) نه اخستل شوې دې ځکه چه دا محیط دې په یوه طائفه د قرآن باندې اویا راګیرونکې دې د علم انواعو لره اویا له سور نه اخستل شوې دې په معنی د مرتبې سره ځکه چه سورة په مثل د منازلو او مراتبو سره دې چه قاری هغه قطع کوی، یا له دې سبب نه چه هر سورت په طول او قصر اوفضل او ثواب کښې جدا جدا مرتبه لری. او یا له (سوره) نه اخستل شوې دې چه په معنی د قطع سره دې ((قال البیضاوی وهی ان جعلت واوها اصلیة منقولة من سور المدینة لانها محیطة بطائفة من القرآن مفرزة محوزة علی حیالها او محتویة علی انواع من العلم احتواء سور المدینة علی ما فیها اومن السورة التی هی الرتبة قال ولرهط حراب وقد سورة . فی المجد لیس غرابها بمطار . لان السور کالمنازل والمراتب یرتقی فیها القاری اولها مراتب فی الطول والقصر والفضل والشرف وثواب القراءة وان جعلت مبدلة من الهمزة فمن السورة التی هی البقیة والقطعة من الشیء)) (تفسیر بیضاوی ص۳۰) فقط والله تعالی اعلم.

۱۳ جمادی الاولی سنه ۱۴۰۰ هجری

د رکوع او پارې تحقیق

سوال قرآن کریم کښې رکوع چا لګولې ده اودهغې معیار څه دې؟ ظاهراً دهغې څه معیار په فکر کښې نه راځی . ددې وجه نه چه دهغې مقدار مختلف دې اوکه چرته د مضمون په لحاظ سره وکتلې شی نو بعضې مواقع داسې هم دی چه مضمون ختمیدلو کښې یو دوه آیتونه باقی وی مګر رکوع ختمه شوې وی . یا د نوی مضمون یو دوه آیتونه تیریدلو سره نوې رکوع شروع شوی وی . چرته د رکوع مقدار ته سماعی اووئیلې شی نو آیا ددې څه ثبوت شته ؟ ظاهراً د احادیثو په

ذریعې ددې څه ثبوت نه معلومیږي . همدغه شان د قرآن کریم دیرش پارې څنګه او کله شروع شوې . احادیثو کښې د پارو هم چرته ذکرنشته او که نه ؟. بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب د رکوع او سپارې ثبوت دحضورصلی الله علیه وسلم نه ندې راغلې ، مشایخ بخارا قرآن کریم کښې پنځه سوه څلویښت رکوع ولګولې دې دپاره چه په تراویحو کښې هررکعت کښې یو رکوع ولوستلې شی چه اوه ویشتمې روژې پورې یو ختم وشی لکه څنګه چه متقدمینو د هرلسو آیتونو نه پس د تعاشیرعلامات لګولی دی چه په هغې سره دا فائده حاصلیږي چه د تراویحو په هررکعت کښې دومره مقدار وئیلوسره په پوره میاشت کښې قرانِ کریم ختم شی څکه چه په پوره میاشت کښې د تراویحو د رکعتونو شمیرشپږ سوه دې او ټول آیتونه د شپږو زرو نه څه زیات دی .

وروی الحسن عن ابی حنیفة رحمه الله تعالی ان الامام یقرا فی کل رکعة عشر[۱] آیات ونحوها وهو الاحسن لان السنة فی التراویح الختم مرة وبما اشار الیه ابوحنیفة رحمه الله تعالی یختم القران مرة فیها لان عدد رکعات التراویح فی جمیع الشهر ستمائة وعدد ای القرآن ستة الاف وشیء فاذا قرا فی کل رکعة عشر ایات یحصل الختم فیها . (مبسوط للسرخسی ص ۱۴۶ ج۲) الفصل السادس فی حق قدر القراءة فی التراویح خانیه علی هامش العالگیریه ص ۲۱۶ ج۱)

وحکی عن القاضی الامام عماد الدین رحمه الله تعالی ان مشائخ بخارا جعلوا القران خمسمائة واربعین رکوعا وعلموا الختم بها لیقع المختم فی اللیلة السابعة والعشرین رجاء ان ینالوا فضیلة لیلة القدر اذا الاخبار قد کثرت بانها لیلة السابع والعشرین من رمضان وفی غیر هذه البلدة المصاحف معلمة بالایات وانما سموه رکوعا علی تقدیر انها تقرا فی کل رکعة. (مبسوط ص ۱۴۶ ج۲ عالمگیریه ۱۲۵ ج۱ ،خانیه علی هامش العالمگیریه ص ۲۱۶ ج۱)

د رکوع د مقدار په باره کښې څه واضحه څیز دنظر نه ندې تیرې شوې ، داسې معلومیږی چه یو مشهور قاری په تراویحو کښې قرآن کریم ختم کړو او څومره مقدار تلاوت کولو نه پس یې رکوع کړې وې هم هغومره مقدار باندې شاګردانو د رکوع علامت ولګول .

د سپارو په باره کښې د بعضې حضراتو خیال دې چه دهغې تعیین قصدا نه دې کړئ شوې بلکه حضرت عثمان رضی الله عنه چه کله قرآن کریم نقل کړو نو اتفاقاً په درې مساوی اجزاؤ کښې تکمیل شو مګر د دې خیال ثبوت چرته په نظر نه دې تیرشوې ، همدارنګه بقول بعض فاتحه پرینښودلوسره د ټولو سپارو حروف برابر دی او نصف قرآن ((نکرا)) باندې دې ،امراتفاقی کښې

---

۱ - فلذا وضعوا التعاشیر ۱۲ منه

داسې مساوات بعيد دی ، د بنده په خيال کښې صحيح توجيه داده چه ختمِ قرآن سره متعلق روايات مختلف دی ، درې ورځې ، اوه ورځې ، اويو مياشت ، يومياشت کښې د قرآن کريم ختمولو پيشِ نظر دهغه ديرش پارې متعين کړې شوې څنګه چه يوهفته کښې ختمولودپاره اوه منزلونه جوړ کړې شو .... التسوية افردوا الاية الاولى من سورة الحجر اعتمادا على فهم القارى بان المنزل قد تم على اخر سورة ابراهيم ،والله سبحانه وتعالى اعلم ٥جمادى الاخرسنه ٨٦هجرى

د ((قضاء بشهادة زور)) حديث متعلق تحقيق

سوال :- د احنافو په نزد شهادتِ زور سره واقع شوی قضا باطناً هم نافذه ده ، پس د حديث ((بعضكم الحن من بعض ـ الخ)) څه مطلب دې ، په دې حديث کښې خو د عدم نفاذ قضا تصريح ده ، بينوا توجروا .

الجواب ومنه الصدق والصواب : په دې باره کښې د شاه صاحب تحقيق چه عرف شذی کښې منقول دې د ټولو نه زيات واضح دې ، وهو اهذا ، قالوا ان حديث الباب يرد على الحنفية حين قالوا ان القضاء نفذ ظاهرا وباطناً وانكره البخارى رحمه الله فى كتاب الحيل اشد الانكار اقول ليست المسالة ان ينكر ذلك الانكار فان عنوان المسالة هذا قضاء القاضى بشهادة الزور فى العقود والفسوخ لا فى الاملاك المرسلة اذا كان المحل قابلا للانشاء ولا ياخذ القاضى الرشوة نافذ ظاهرا وباطنا وقيود اخر ايضا ،واما الاملاك المرسلة فهى ان يدعى ان هذا الشیء لى ولا يذكر سبب ملكه فانه قضاء ظاهرا لا باطنا واما وجه عدم نفاذه باطنا فذكر صاحب الهداية ان الشیء يتملك باسباب عديدة فاذا قضى فالقضاء يكون بدون السبب ولا وجه لترجيح بعض الاسباب على بعض فيكون ترجيحا بلا مرجح والوجه ان العقود والفسوخ فى يد القاضى وقدرته بخلاف الاملاك المرسلة فعلى ما ذكر قلنا انه اذا ادعى رجل نكاح امراة وشهد شاهدان فحكم القاضى بنكاحه حل له الاستمتاع وزعم خصومنا انا اخترنا هذا الارتكاب بلا نكير والحال ان هذا الزعم فاسد وعلى المدعى والشاهدين وزر الاخرة كما قال الشيخ فى الفتح وخلافه العرقيين والحجازيين فى ان النكاح صحيح ام لا والمراة منكوحة ام لا فقال الحجازيون انها تقوم عنده ولا تمكنه من نفسها وقلنا انها تمكنه من نفسها ثم قال جماعة منا ان القضاء بمنزلة النكاح حتى قالوا انه يجب عند هذا القضاء شاهدان مثل ما يكون الشاهدان فى النكاح وقيل لا يجب الشاهدان لان القضاء ليس بنكاح صريح بل النكاح فى ضمنه واتفقنا على ان القضاء قائم مقام النكاح واما حديث الباب فلا يرد علينا فانه فيمن هو الحن بحجته ولا نقول بان القضاء نافذ بمحض ذلك اللحن

بل يجب الشاهدان وغيره من الشروط ونقول ايضا ان الحديث فى الاملاك المرسلة فانه فى الميراث كما اخرجه ابوداود ص ۱۳۸ ج ۲) وقد يدور بالبال انه مع الحل باطنا من النار لانى الكذب ابتداء فقط بل مستمرا ونظيره ماذكره فى ردالمحتار فى نكاح الرقيق فى من وطئ جارية ابنه وادعى الولد والاسهل ان يقال انه قطع له من النار من جهة السبب فهو فى نفس الدفع لا بعده فالسبب تحقق ابتداء والاتصاف مستمر كما قال بعض ارباب الفنون ان التحقق مرة يصدق الاطلاق العام مستمرا او انه حكم من جهة السبب وبمثله قالوا فى حديث عمار رضى الله عنه تقتله الفئة الباغية يدعوهم الى الجنة ويدعونه الى النار. واما حجتنا فذكر الطحاوى حين بوب على المسالة واتى بشيء لطيف من باب التفقه ويذكر ارباب تصنيفها واقعة على رضى الله تعالى عنه انه ادعى عنده رجل نكاح امراة وشهد شاهدا الزور فحكم على رضى الله تعالى عنه انه ادعى عنده رجل نكاح امراة وشهد شاهدا الزور فحكم على رضى الله تعالى عنه بالنكاح فقامت امراة فقالت والله اعلم انه كاذب فانكحنى به امير المؤمنين كى لا يأثم فقال على رضى الله عنه شاهداك زوجاك الخ ذكره محمد رحمه الله فى الاصل ولا يذكرون سند هذه الواقعة ولم اجد السند وظنى انها لا تكون بلا اصل ومر الحافظ رحمه الله تعالى على الاثر ولم يرده زيادة الرد ولم يقبله ايضا فدل على انه ليس بلا اصل (عرف شذى ص ۴۰۶)

امام طحاوى رحمه الله حديث متلاعنين اوحديث اختلاف المتبايعين فى الثمن نه استدلال كړي دي . ونصه فقد علمنا ان رسول الله صلى الله عليه وسلم لو علم الكاذب منهما (اى الزوجين) بعينه لم يفرق بينهما ولم يلاعن لو علم ان المراة صادقة لحد الزوج بقذفه اياها. ولو علم ان الزوج صادق لحدت المراة بالزنا الذى كان منها فلما خفى الصادق منهما على الحاكم وجب حكم اخر فحرم الفرج على الزوج فى الباطن والظاهر ولم يرد ذالك الى حكم الباطن (الى قوله) وقد حكم رسول الله صلى الله عليه وسلم فى المتبايعين اذا اختلفا فى الثمن والسلعة قائمة انهما يتحالفان ويترادان فتعود الجارية الى البائع ويحل له فرجها ويحرم على المشترى ولو علم الكاذب منهما بعينه اذا يقضى بما يقول الصادق ولم يقض بفسخ بيع ولا بوجوب حرمة فرج الجارية المبيعة على المشترى الخ (شرح معانى الاثار للطحاوى ص ۲۸۸ ج ۲)

وقال فى فيض البارى قريبا مما مضى من العرف الشذى ونصه واورد عليهم (اى الحنفية) حديث الباب فانه لو نفذ باطنا ايضا لما وصفه النبى صلى الله عليه وسلم بالنار قلت وهذا وصف لا حكم ويمكن ان يكون شيء يوصف بالنارية ثم لا يدخل صاحبه فى النار كالسؤال فانه يترتب عليه النار ثم لا يلزم ان يكون كل سؤال كذلك بل قد يتخلف عنه لعارض فانه يصح وصف الشيء بحال الجنس ايضا واذا لا يلزم تحققه فى الافراد

كلها وتحققه في البعض يصح وصفه به باعتبار الجنس وهو الملحظ في قوله صلى الله عليه وسلم فانه لا صلوة لمن لم يقرء بفاتحة الكتاب فهذا وصف في الفاتحة لا حكم بالوجوب على المقتدي في الحالة الراهنة وسياتي تفصيله في موضعه ان شاء الله تعالى (فيض الباري ص ۲۲۵ ج ۲)

وفي بذل المجهود ولا يخالف هذا الحكم الحديث الوارد فيه فان الحديث يقتضي من قضيت له من حق اخيه شيئا وفي العقود والفسوخ لا يقضي بحق اخيه شيئا بل يحكم بالعقد او الفسخ الذي هو حق الحاكم نعم اذا قضى القاضي في غير صورة العقد والفسخ لا ينفذ حكمه الا ظاهرا واما في الباطن عند الله تعالى فلا ينفذ حكمه لانه حكم بحق اخيه وهو ليس تحت القضاء (بذل المجهود ص ۳۰۰ ج ۲) فقط والله تعالى اعلم

۱۰ ربيع الاول سنه ۱۴۰۱ هجري

د سبعة احرف تشريح

سوال:- حديث كښې راغلى دى «ان هذا القرآن انزل على سبعة احرف» اونن سبا چه كوم قرائتونه معروف دى هغه لسو پورې دى نو درې قرائتونه زيات څنګه شو. بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب حديث كښې سبعة احرف نه معروف اوه قراء تونه مراد نه دى بلكه د اختلاف قراءات اوه انواع مراد دى. (۱) صيغ اسماء (۲) صيغ افعال (۳) اختلاف اعراب (۴) كمى بيشى (۵) تقديم او تاخير (۶) الفاظ مترادفه (۷) صفات حروف

قال الحافظ رحمه الله تعالى وقد حمل ابن قتيبة وغيره العدد المذكور على الوجوه التي يقع بها التغاير في سبعة اشياء الاول ما تتغير حركته ولا يزول معناه ولا صورته مثل ولا يضار كاتب ولا شهيد بنصب الراء ورفعها الثاني ما يتغير بتغير الفعل مثل وبعد بين اسفارنا وباعد بين اسفارنا، بصيغة طلب والفعل الماضي الثالث ما يتغير بنقط بعض الحروف المهملة مثل ننشرها بالراء والزاء الرابع ما يتغير بابدال حرف قريب من مخرج الاخر مثل طلح منضود في قراءة علي وطلع منضود الخامس ما يتغير بالتقديم والتاخير مثل وجاءت سكرة الموت بالحق في قراءة ابي بكر الصديق وطلحة من المصرف وزين العابدين جاءت سكرة الحق بالموت السادس ما يتغير بزيادة ونقصان كما تقدم في التفسير عن ابن مسعود وابي الدرداء والليل اذا يغشى والنهار اذا تجلى والذكر والانثى هذا في النقصان واما في الزيادة فكما تقدم في تفسير تبت يدا ابي لهب في حديث ابن عباس وانذر عشيرتك الاقربين ورهطك منهم المخلصين السابع ما يتغير بابدال كلمة بكلمة ترادفها مثل العهن المنفوش في قراءة ابن مسعود وسعيد بن الجبير كالصوف المنفوش وهذا اوجه حسن،

وقال ابو الفضل الرازی الکلام لا یخرج عن سبعة اوجه فی الاختلاف، الاول اختلاف الاسماء من افراد وتثنیة وجمع او تذکیر وتانیث الثانی اختلاف تصریف الافعال من ماض ومضارع وامر الثالث وجوه الاعراب الرابع النقص والزیادة الخامس التقدیم والتاخیر السادس الابدال السابع اختلاف اللغات کالفتح والامالة والترقیق والتفخیم والادغام والاظهار ونحو ذلك (قلت) وقد اخذ کلام ابن قتیبة ونقحه (فتح الباری ص،، ج،)

د تنزیل په ابتداء کښې خلق د قرآن د اسلوبونه ناواقفه وو ، د مختلفو علاقو اود مختلفو قبیلو خلقو نه علاوه سپین ږیرو بانډیچیان او ناخوانده خلقو په یو اسلوب باندې چلولو کښې حرج وو ددې وجه نه دحضورصلی الله علیه وسلم د خواهش مطابق الله تعالی د اوو قسمو الفاظو اجازت ورکړو هغه اوو اقسامو کښې هرسړی ته دا اختیار نه وو چه هغه پخپلې مرضئ سره قرآن کریم کښې رد اوبدل وکړی بلکه دا مختلف قراءات د الله تعالی د طرفه متعین وو وروستو چه کله خلق د قرآن د اسلوبو نه واقفه شو نوعرضهٔ اخیره یعنې حضرت جبرئیل علیه السلام سره دحضورصلی الله علیه وسلم د آخری دَوْرِ قرآن په وخت ډیر قراء تونه منسوخ کړې شو ، دهغې نه پس چه کوم قرائتونه باقی پاتې شو دهغې رعایت کولوسره حضرت عثمان رضی الله عنه د قرآن د جمع کولو په وخت رسم الخط داسې اختیاراوفرمائیلو چه په هغې کښې د ټولو قراء تونو مطابق وئیلو ګنجائش وو ، مثلاً ملک لره مَلَکَ ، مَلِکِ او مالک درې واړه قسمه وئیلې کیدلې شی هم دغه شان «قل» لره په صیغه دامر او په صیغه دماضی دواړه قسمه د وئیلو ګنجائش دې ، مصاحف عثمانیه کښې نقاط ، اعراب لره ترک کولو سره هغه رسم الخط کښې زیات وسعت پیدا کړې شو مثلا «ننشرها» باندې نقطې ونه لګولې شی نو هغه ننشراوننشز دواړه قسمه وئیلې کیدلې شی ، بعضې قراءات په هغه رسم الخط کښې ځائ نه شو نوهغې لره ئې په بل مصحف کښې مستقلا ولیکل ، د داسې قسم اووه مصاحف لیکلو سره مختلفو اطرافو ته ئې ولیږل او هغه سره ئې قراء هم ولیږل چه خلق دهغه مصاحفونه دهغه قراؤ د تعلیم مطابق قراءات زده کړی ، په هغه زمانه کښې ذکر شوی اوو اقسامو کښې دننه د قراءتونو ډیر لوئ تعداد وو ، مګر وروستو په هغو کښې د لسو زیات شهرت وشو ، نورو ته هغه شهرت حاصل نشو ، بیا په هغه لسو قراء اتو کښې هم اوه زیات مشهور شو ددې وجه نه د سبع قراءات او عشرقراءات شهرت ډیر زیات شو.

په دې تفصیل سره معلومه شوه چه معروفه سبع قراءاتو لره د سبعة احرف مصداق ګڼل صحیح نه دی . فقط والله تعالی اعلم

۴جمادی الثانیه ۹۲ هجری

په (ضربت علیهم الذله ـ الایه) باندې د اشکال جواب

سوال - څه فرمائی علماء کرام په دې مسئلې کښې چه د قرآن کریم آیت ((**وضربت علیهم الذلة والمسکنة وباءوا بغضب من الله**)) نه خو په ظاهره دا معلومیږی چه قوم یهود به همیشه خوار اوذلیل وی او فقراوفاقه کښې به مبتلاء وی اوقیامته پورې به دهغوی حکومت قائم نه شی . حالانکه مونږ ګورو چه یهود قوم مالداره راروان دی اودهغوی موجوده حکومت هم د اسرائیل په نوم سره قائم دې بلکه یوځلې عربو دهغوی نه شکست هو خوړلې دې

مهربانی وکړئ د آیت مطلب اود شبهاتو جواب مفصل او مدلل ولیکئ اود ذلت اود مسکنت هم وضاحت وکړئ دې دپاره چه د کمزوری ایمان والو د زړونو نه د شکونو اغزی لرې شی . بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د یهودو ذلت وغیره سره متعلق قرآن کریم کښې څلور ځایه ذکرراغلې دې

(۱) ﴿وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاءُو بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ (۲. ۱۲)

(۲) ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۷. ۱۶۷)

(۳) ﴿ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُو بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ﴾ (۳. ۱۱۲)

(۴) ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (۳. ۵۵)

په دې آیتونو سره د یهودو دپاره دا لاندې امور ثابت شو

(۱) ذلت (۲) مسکنت (۳) د نورو قومونو ماتحت کیدل اودهغوی د لاسه دمختلفو مصائبو ښکار کیدل . (۴) مغلوبیت

(۱) ذلت نه مراد دقتل حکم دی . ((الا بحبل من الله)) نه مراد دادې چه راهب . نابالغ او ښځې لره به نه شی وژلې کیدلې . او ((حبل من الناس)) نه مستامن اود اهل ذمه استثناء مقصود ده

(۲) د مسکنت معنی فقراوفاقه نه ده بلکه د لاندې والی معنی مراد ده لکه دعا ((اللهم احینی

مسکینا وامتنی مسکینا واحشرنی فی زمرة المساکین)) کښې مسکنت په معنی دفقراوفاقه سره نه دي بلکه د تواضع اود انکسار په معنی دې . د ښکته والی دوه قسمونه دی . یو د الله تعالی جلالت او عظمت شان دوړاندې تواضع او انکسار . نو دا نعمت دې اوپه دعا کښې هم دا مراد دې
دویم د الله تعالی د نافرمانئ د وجه نه ذلت کښې ابتلاء . دا عذاب دې یهودو باندې دویم قسم مسلط کړې شوې دې هغوی پخپله هم خپل ځان لره ذلیله ګنی چه هغې ته په نورو الفاظو کښې احساسِ کمتری وئیلې کیږی ددې دواړو امورو بیان په آینده کښې راروان دې .
(۳) یهود قوم باندې بخ همیشه دپاره څه داسې طاقتونه مسلط وی چه هغوی لره به رنګ په رنګې پریشانیانو او مصائبو کښې مبتلا کوی .
(۴) مسلمانان او نصاری به ترقیامته پورې په یهودو باندې غالبه وی . د حضرت عیسی علیه السلام په متبعینو کښې مسلمانان او نصاری دواړه داخل دی . نصاری کښې اتباع ناقصه ده او مسلمانانو کښې اتباع کامله ده . او آیتِ قرآنیه دواړه قسمه اتباع لره شامل دی . نتیجه دا رااوتله چه د مسلمانانو اود نصاری دحکومتونو مجموعه به د یهودو په حکومت باندې غالبه وی . ددې تفصیل نه پس اوس هیڅ اشکال باقی نه پاتې کیږی . ځکه چه په قرآن کریم کښې د یهودیانو د حکومتونو نفی کړې شوې نده بلکه دمسلمانانو اود نصاری د حکومتونو دمجموعې په مقابله کښې د یهودو د مغلوبیت پیشګوئی کړې شوې ده چه دهغې په صدق کښې هیڅ شبهه نشته . هم دغه شان دهغوی د فقر اوفاقې اود تنګدستئ څه پیشګوئی نشته بلکه د مغلوب اود ذلت اود ښکته والی پیشګوئی ده چه دهغې ذکر پورته وشو .
آیت نمبر۴ سره متعلق دا هم وئیلې کیدلې شی بلکه همدا زیاته ظاهره ده چه اتباع نه کامله اتباع مراد ده او نصاری ټول په ټوله اود مسلمانانو اکثریت د اتباع کامل نه منحرف دې او په یو صفت باندې چه کله څه حکم لګولې کیږی نو هغه د اکثریت په لحاظ سره وی . کمافی قوله تعالی «**وانتم الاعلون ان کنتم مؤمنین** » وقوله صلی الله علیه وسلم : «نعم اذا کثر الخبث» پس که چرته خدانخواسته یو وخت د یهود حکومت د مسلمانانو اود نصاری د مجموعه حکومتونو په مقابله کښې هم غالبه شی نو بیا به هم د قرآن د فیصلې خلاف نه وی البته دومره ضرور ده چه یهودو باندې قیامته پورې دیونه یو قوم د طرف نه به څه ناڅه آفت راځی . فقط والله تعالی اعلم

۱۴ جمادی الاولی ۹۲ هجری

د حدیث «سبحان من زین الرجال ـ الخ» حواله

سوال :- عام طور باندې یو حدیث په اوریدل کیږی چه د فرښتود یو جماعت دا تسبیح ده چه «سبحان من زین الرجال باللحی والنساء بالذوائب» ددې حواله مطلوب ده . بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب:

کنوزالحقائق لعبدالرؤف المنادی علی هامش الجامع الصغیر ص ۱۴۲ج ۱ کښې په حواله دحاکم سره صرف دومره حدیث منقول دې: «سبحان من زین الرجال باللحی والنساء بالذوائب» او ص ۹۰ ج۲ کښې په حواله دمسندالفردوس للدیلمی دا الفاظ دی. « ملائکة السماء تستغفرلذوائب النساء ولحی الرجال» امام سرخسی رحمه الله تعالی مفصل روایت نقل فرمائیلې دې ((ونصه وروی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ان الله تعالی ملائکة تسبیحهم سبحان من زین الرجال باللحی والنساء بالقرون والذوائب)) (المبسوط ص۰، ج۰) فقط والله تعالی اعلم

۰جمادی الاولی سنه۰۰هجری

مودودی صاحب کښې د مفسر شرائط نشته

سوال:- (۱) د قرآن مجید تفسیرلیکلو دپاره دکومو خبرو کیدل لازمی دی؟

(۲) مودودی صاحب کښې کومې خبرې موجود دی د اول سوال په حوالې سره.

(۳) یو عام فهم سړی او د عربئ نه ناواقفه دپاره به کوم تفسیر زیات موزون وی بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: قال المولی احمدبن مصطفی المعروف بطاش کبری زاده فی ((مفتاح السعادة ومصباح السیادة)) (ثم اعلم) ان العلماء کما بینوا فی التفسیر شرائط بینوا فی المفسر ایضا شرائط لا یحل التعاطی لمن عری عنها اوهو فیها راجل (وهی) ان یعرف خمسة عشر علما علی وجه الاتقان والکمال (احدها) اللغة اذبها یعرف شرح مفردات الالفاظ ومدلولاتها الوضعیة قال مجاهد لایحل لاحد یؤمن بالله والیوم الاخران یتکلم فی کتاب الله تعالی اذا لم یکن علما بلغات القران ونقل ایضا ذلك عن الامام مالك ولا یکتفی بمعرفة الیسیر منها اذ لایامن ان یکون اللفظ مشترکا وهو ذاهل عن احد المعنیین اوالمعانی والمراد المعنی الاخر (الثانی) النحواذ یختلف المعانی ویتبدل باختلاف الاعراب کما روی عن الحسین انه قال تعلم العربیة فان الرجل یقرء الایة فیعتنی بوجهها فیهلك فیها (الثالث) التصریف اذبه معرفة الابنیة والصیغ کما نقل عن ابن فارس انه قال کم من کلمة یجهل معناها فیتضح بمصادرها (وقال) الزمخشری من بدع التفاسیر قول من قال ان الامام فی قوله تعالی یوم تدعوا کل اناس بامامهم جمع ام وان الناس یدعون یوم القیامة بامهاتهم دون ابائهم قال وهذا غلط اوجبه جهله بالتصریف فان اماًلا یجمع علی امام (الرابع) الاشتقاق لان الکلمة یختلف معناها باشتقاقها من مادتین مختلفتین کالمسیح هل هومن السیاحة اوالمسح (الخامس) و(السادس) و(السابع) المعانی والبیان والبدیع اذ بالاول یعرف خواص الترکیب من جهة افادتها المعنی

وبالثانی خواصها من حیث اختلافها بحسب الزیادة فی الوضوح والنقصان فیه وبالثالث وجوه تحسین الکلام وهذه العلوم الثلاثة هی علوم البلاغة الاولان ذاتیا والثالث عرضیا وهی من اعظم ارکان المفسر لانه لابدله من مراعاة ما یقتضیه الاعجاز وانما یدرك بهذه العلوم الا ان ملاك الامر فیه اما السلیقة کالاعراب الخلص ومن یحذو حذوهم او الذوق الذی هو الالة فی اکتساب البلاغة ولا یمکن تحصیلها بدونه. قال السکاکی فی حق المعانی والبیان فالویل کل الویل لمن تعاطی التفسیر وهو فیها راجل (الثامن) علم القراءات اذبه یعرف کیفیة النطق بالقران ویرجح بعض الوجوه المحتملة علی بعض (التاسع) اصول الدین لان فی القرآن ایات لایجوز ظاهرها فی حق الله تعالی فالاصولی یاول ذلك ویحمله علی ما یجوز فی حقه تعالی فمعرفة ما یستحیل فی حقه تعالی وما یجب وما یجوز لایمکن الابه (العاشر) اصول الفقه اذبه یعرف وجوه الاستدلال علی الاحکام والاستنباط (الحادی عشر) اسباب النزول والقصص اذ سبب النزول یعرف به معنی الایة بحسب انزل فیه (الثانی عشر) الناسخ والمنسوخ لیعلم المحکم من غیره (الثالث عشر) الفقه (الرابع عشر) الاحادیث المبینة لتفسیر المجمل والمبهم (الخامس عشر) علم الموهبة وهو علم یورثه الله تعالی لمن عمل بما علم والیه الاشارة بحدیث من عمل بما علم ورثه الله علم مالم یعلم (واعلم) ان هذه العلوم هی العلوم التی لا مندوحة للمفسر عنها والافعلم التفسیر لا بدله من التبحر فی کل العلوم، واما العلوم المستنبطة من القران فبحر لاساحل له وان اخطرت بالبال ان العلوم الوهبیة لیست فی قدرة بالبشر بل ذلك امر حاصل بفضله سبحانه من غیر کسب من العباد فنقول معنی العلوم الوهبیة ان یحصل فی الانسان حالة کشفیة تنکشف معها العلوم والمعارف بلا تعمل واکتساب بل بمحض لطف الملك الوهاب لکن تحصیل تلك الحالة واخلة تحت القدرة وحاصلة بالمباشرة بان لایکون فی القلب بدعة وکبر وهوی وحب الدنیا والاصرار علی الذنب وان [1] لا یتحقق بالایمان او یتحقق به علی ضعف وان لا یعتمد فی باب التفسیر علی قول مفسر لیس عنده علم او راجع الی عقله القاصر وهذه العلوم کلها حجب عن حصول الکشف وموانع عنه بعضها اکد من بعض،

پورته عبارت سره معلومه شوه چه د تفسیرلیکلو د پاره پنځلسو علومو کښې مهارتِ تامه لرل ضروری دی . (۱) لغت (۲) نحو (۳) صرف (۴) اشتقاق (۵) معانی (۶) بیان (۷) بدیع (۸) علم القراءات (۹) اصول الدین (۱۰) اصولِ فقه (۱۱) اسباب النزول والقصص (۱۲) ناسخ منسوخ (۱۳) فقه (۱۴) احادیث (۱۵) علم الموهبة .

---

۱ - ای ان لا یکون غیر متحقق بالایمان او ضعیف التحقیق کذا فی الاتقان عن الزرکشی

مودودی صاحب ته به ددې علومو نه څه حاصل شوی وی؟ هغه ته خو محض عربئ باندې هم پوره قدرت نه وو . دهغه د کتابونو عربی ترجمې مولانا مسعود عالم ندوی کړې دی که چرته هغه ته دیو علم سره څه واقفیت دې نوهغه صرف دهغه مطالعې پورې محدود دې .هغوی علم دیو مستندې درسگاه نه . نه دې حاصل کړې . د ماهر استاذانو زیرِ نگرانی دعلومو تحصیل نه بغیر صرف مطالعې سره یو فن حاصلیدلې نه شی . مثلاً یو سړې د ټولې دنیا د قدیم او جدید د طب کتابونو مطالعه وکړی نو بیا هم هغه ته د حکیم یا ډاکټر سند نه شی ورکولې اونه هغه ته د علاج معالجې کولواجازت ورکولې کیږی . ترڅوپورې چه یو معتبر اداره کښې د ماهر استاذانو په زیرِ نگرانئ کښې علم حاصل نه کړی . بیا مودودی صاحب کښې دعلم الموهبة د شرائطو د وجود به څه وې . نیز حضراتِ صحابه کرام رضی الله عنهم د قرآن مبین حاملین اولین دی ددې وجه نه دهغوی سره عداوت ساتلو والا اودهغوی په شان کښې گستاخئ کولو والو لره الله تعالی د علومِ قرآن نعمت نه عطا کوی څنگه چه روافض د عداوتِ صحابه رضی الله عنهم د وجه نه د حفظِ قرآن د دولت نه محرومه دی . صحابه کرامو رضی الله عنهم کښې بالخصوص حضرت عثمان رضی الله عنه جامع قرآن دې لهذا دوی سره بغض لرلو والو ته د قرآن دولت هیچرې نه شی نصیب کیدلې . د حضرت عثمان رضی الله عنه دیانت لره مخدوش کول په حقیقت کښې د قرآن کریم صداقت لره مجروح کول دی . فقط والله تعالی اعلم

۱۳جمادی الاخره سنه ۹۲ هجری

د «لانکاح بین العیدین» حدیث تحقیق

سوال :- آیا «لانکاح بین العیدین» حدیث دې او آیا واقعی د اخترونو په مینځ کښې دوو میاشتو شوال او ذی قعده کښې نکاح کول صحیح نه ده څنگه چه زمونږ په کلو کښې مشهوره ده ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د اخترونو په مینځ کښې یعنې د شوال او ذی قعده په مینځ کښې نکاح او زفاف دواړه بلاکراهت جائز دی هغې ته څنگه ناجائز وئیلې کیدلې شی چه هرکله حضورصلی الله علیه وسلم د ټولو نه محبوب ترینه بی بی حضرت عائشې رضی الله عنها سره هم شوال کښې نکاح اوکړه او په شوال کښې رخصتی اوشوه . باقی پاتې شو « لانکاح بین العیدین » اول خو دا حدیث صحیح نه دې او که چرته بالفرض هغه صحیح اومنلې شی نو په هغې کښې د عیدینو نه مراد عیدالالفطر او عیدالاضحیٰ نه بلکه جمعه او صلوٰة العید مراد دی او په هغې سره مقصد د قاعده کلیه بیان نه بلکه دا واقعه جزئیه ده چه دهغې حقیقت دادې چه د پخوا په زمانه کښې چه هرکله ورځې وړوکې وې حضورصلی الله علیه وسلم د اختر مونځ نه فارغه شو نو چا به د

نکاح کولو درخواست کړې وی نو دوی به دا ارشاد فرمائیلې وی چه د دوو مونځونو په مینځ کښې نه . مطلب دا وو چه د جمعې افضل وخت د نکاح نذر نه شی ددې وجه نه په هغې سره عدم جواز باندې استدلال صحیح نه دې . **قال ابن عابدین رحمه الله تعالی فی مستحبات النکاح (تنبیه) قال فی البزازیه والبناء والنکاح بین العیدین جائز وکره الزفاف والمختار انه لایکره لانه علیه الصلوة والسلام تزوج بالصدیقة (رضی الله تعالی عنها) فی شوال وبنی بهافیه وتاویل قوله علیه السلام لانکاح بین العیدین ان اصح انه علیه السلام کان رجع عن صلوة العید فی اقصر ایام الشتاء یوم الجمعة فقاله حتی لاتفوته الروح فی الوقت الافضل اه (شامیه ص ۲۸۳ ج ۲) فقط والله تعالی اعلم**

۱۰ ذی الحجه سنه ۱۰ هجری

د نوح علیه السلام طوفان عام وو

سوال :- آیا طوفانِ نوح عام وو یا خاص ؟ ددې جواب ضروری عنایت اوفرمایئ !

الجواب باسم ملهم الصواب : د الله تعالی ارشاددې . ﴿ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُۥ هُمُ ٱلْبَاقِينَ ﴾ **وقوله** ﴿ لَا تَذَرْ عَلَى ٱلْأَرْضِ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ دَيَّارًا ﴾ **وقوله** ﴿ قُلْنَا ٱحْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ ﴾ د دې نه دهغه طوفان عام کیدل معلومیږی ددې آیت په تفسیر کښې د ترمذی روایت هم ددې مؤید دې ددې وجه نه د جمهورو هم دا مسلک دې بعضو د خصوص قول هم روایت کړې دې او آیتونو کښې یی د حصر اضافی او د ارض معهود تاویل کړې دې مګر ددې قائلین ډیر لږ دی . که چرته عموم عذاب سره د بعثتِ عامة شبه اوکړې شی حالانکه بعثت عامه د حضورصلی الله علیه وسلم دپاره خاص دې نو دهغې دا جواب ورکولې شی چه :

(۱) **قال الالوسی رحمه الله تعالی ورایت فی بعض الکتب ولا ادری الآن ای کتاب هو ان نوحاً علیه السلام لم یرسل الا بالتوحید ونحوه من اصول العقائد ولم یرسل بفروع.** پس هرکله چه د نوح علیه السلام بعثت صرف توحید وغیره اصولِ دین سره اوشو او ټول انبیاء علیهم السلام په اصولِ دین کښې متحد دی نو دا سزا د توحید د مخالفت د وجه نه اوشوه

(۲) د نبی بعثت اګرچه خاص وی مګر هرقوم باندې دهغه د نبوت تصدیق ضروری دې اګرچه التزامِ طاعت ضروری نه دې لهذا د تکذیب اود انکارِ نبوت د وجه نه عذاب عام شو

(۳) هغه وخت د دنیا آبادی محدوده وه او کومه آبادی چه وه هغه د نوح علیه السلام په قوم کښې وه ددې وجه نه عذاب په ټولو باندې نازل شو اود عمومِ بعثت معنی داده چه اقوامِ کثیره

طرف ته بعثت وی ورنه حضرت آدم علیه السلام باندې به هم د عموم بعثت اشکال وی فقط والله تعالی اعلم ۱۲رجب المرجب سنه ۸۸ هجری

د اوو زمکو تحقیق

سوال: ارشاد باری تعالی « **الله الذی خلق سبع سموات ومن الارض مثلهن** » نه معلومه شوه چه څنګه آسمانونه اوه دی هم دغه شان زمکې هم اوه دی مګر آیا دا زمکې زمونږ د پاسه دی اوکه لاندې؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: بعضې وائی چه زمکه هم یوه ده او مثلیت په بعضې صفاتوکښې مراد دې په عدد کښې ندې مراد. مګر دا قول صحیح نه دې ځکه چه د اوو زمکو وجود احادیث صحیحه سره ثابت دې، مګر شریعت دهغې ځایونه اونه ښودل ددې وجه نه په دې باره کښې اقوال مختلف دی:

(۱) اوه زمکې دیو بل دپاسه دی اودهرو دوو په مینځ کښې فصل دې.

(۲) رومبنی آسمان دپاسه دویمه زمکه ده بیا دویم آسمان دپاسه دریمه زمکه علی هذا القیاس د شپږم آسمان دپاسه اوومه زمکه ده اودهغې دپاسه اووم آسمان دې.

(۳) د دینه اقالیم سبعه مراد دی

(۴) د معادن یا د خاورې اووه طبقات مراد دی.

قولِ اول راجح دې ځکه چه دا د بعضې احادیثونه هم ثابت دې اود جمهورو قول هم دادې **قال الالوسی رحمه الله تعالی والمثلیة تصدق بالاشتراك فی بعض الاوصاف فقال الجمهور هی ههنا فی کونها سبعا وکونها طبقا بعضها فوق بعض بین کل ارض وارض مسافة کما بین السماء والارض وفی کل ارض سکان من خلق الله عزوجل لا یعلم حقیقتهم الا الله تعالی وعن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما انهم ما ملائکة اوجن (الی ان قال) کون ما بین کل ارضین خمسمائة سنة کما بین کل سماءین جاء فی اخبار معتبرة کما روی الامام احمد والترمذی عن ابی هریرة رضی الله تعالی عنه الحدیث (روح المعانی ص۱۳۶ ج۲۸)**

د تحقیقاتِ جدیده مطابق که چرته د سپوږمئ وغیره سیارو د زمکې سره مماثلت ثابته شی نوهغه د قولِ مذکور مطابق دې سبعه سیارو کښې د نمرنه سوا د باقی سیاراتو د زمکې سره مماثلت ښودلې کیږی نودزمکې په شمول سره د اوو عدد پوره کیږی. او که چرته سیارات مزید ثابت شی نو شایدزمکې سره دهغوی مماثلت من کل وجه نه وی او من کل وجه مماثلت هم ثابت شی نو د اوو په عدد کښې احتمال د تکثیر دې. نیز عدداقل د اکثر نفی نه کوی

او د دوو سیارو په مینځ کښې فصل که چرته د پنځو سوو کالو د مسافت مطابق نه وی نوهغه

عدد لره هم د تکثیر دپاره اخستلې کیدلې شی ، وهومعروف فی کلام العرب . فتح الباری کښې یو روایت د یو اویاؤ یا د دوو اویاؤ هم منقول دې په هغې سره ددې تائید کیږی چه دا اعداد د تکثیر دپاره دی لکیلاتتضاد

بعضې روایاتو کښې دی چه باقی زمکې زمونږه د زمکې لاندې دی . ددې دا مطلب کیدلې شی چه په بعضې حالاتو کښې لاندې وی او په بعضو کښې پاس . چونکه د زمکې په مفهوم کښې تحتانیت متصور دې ددې وجه صرف لاندې کیدل بیان کړئ شو ،که چرته څوک دا دعوی اوکړی چه سیاراتو باندې مخلوق نشته او نه هغلته دیو جاندار د ژوندې پاتې کیدلو امکان شته . نو ددې جواب دادې چه عدم وجدان د عدم وجود دلیل نه دې . بالخصوص چه هرکله ابن عباس رضی الله عنهما نه منقول دی چه هغه مخلوق ملائکه یاجنات دی او دا امر مسلم اومشاهد دې چه د ملائکو او جناتو وجود وعدم اودهغوی د ژوند د مدار د فقدان فیصله انسان نه شی کولې . بهرکیف اسلم داده چه په دې تحقیق کښې اخته نه شې چه دا زمکې چرته دی ؟صرف دومره عقیده ساتل کافی ده چه اووه زمکې دی. والله اعلم بمکانها وکیفیاتها وسکانها . فقط والله تعالی اعلم

۱۸ربیع الاول سنه ۸۹ هجری

تحقیق د حدیث ((فی کل ارض آدم کآدمکم – الحدیث))

سوال : څه فرمائی علماءِ دین د دې مسئلې باره کښې چه یو مولوی صاحب وائی چه حدیث کښې دی ان الله خلق سبع ارضین فی کل ارض ادم کآدمکم ونوح کنوحکم وابراهیم کابراهیمکم وعیسی کعیسی ونبی کنبیکم -الخ آیا دا صحیح دی ؟ په رومبئ زمکه او په دویمه زمکه کښې څومره فاصله ده ؟آیا په هره زمکه کښې داسې نبی تیرشوې دې او داسې سړی دی ؟ د کتابونو حوالې او عبارات هم ولیکئ چه د مودودی صاحب قول غلط دې اوکه صحیح ؟ بینوا توجروا

قال الحافظ رحمه الله تعالی عن ابن عباس رضی الله تعالی عنهما فی هذه الایة ،ومن الارض مثلهن قال فی کل ارض مثل ابراهیم ونحو ما علی الارض من الخلق هکذا اخرجه مختصرا واسناده صحیح واخرجه الحاکم والبیهقی من طریق عطاء بن السائب عن ابی الضحی مطولا واوله ای سبع ارضین فی کل ارض ادم کآدمکم ونوح کنوحکم وابراهیم کابراهیمکم وعیسی کعیسی ونبی کنبیکم قال البیهقی اسناده صحیح الا انه شاذ بمرة (فتح الباری ص۲۰۰ ج۱)

وقال الحافظ ابن کثیر رحمه الله تعالی وهکذا ما یذکره کثیر من اهل الکتاب وتلقاه عنهم طائفة من علمائنا من ان هذه الارض من تراب والتی تحتها من حدید والاخری من حجارة من کبریت والاخری من کذا فکل

هذا اذا لم يخبر به ويصح سنده الى معصوم فهو مردود على قائله، وهكذا الاثر المروی عن ابن عباس انه قال فی كل ارض من الخلق مثل ما فی هذه حتی ادم كادمكم وابراهيم كابراهيمكم فهذا ذكره ابن جرير مختصرا واستقصاه البيهقی فی الاسماء والصفات وهو محمول ان صح نقله عنه على انه اخذه ابن عباس عن الاسرائيليات (البداية والنهاية ص۲۱ ج۱)

وقال العلامة الالوسی رحمه الله تعالى والمثلية تصدق بالاشتراك فی بعض الاوصاف فقال الجمهور هی هنا فی كونها سبعا وكونها طباقا بعضها فوق بعض بين كل ارض وارضی مسافة كما بين السماء والارض وفی كل ارض سكان من خلق الله عزوجل لا يعلم حقيقتهم الا الله تعالى وعن ابن عباس رضی الله تعالى عنهما انهم اما ملائكة اوجن واخرج ابن جرير وابن ابی حاتم والحاكم وصححه والبيهقی فی شعب الايمان وفی الاسماء والصفات من طريق ابی الضحی عنه انه قال فی الاية سبع ارضين فی كل ارض نبی كنبيكم وادم كادمكم ونوح كنوح وابراهيم كابراهيم وعيسى كعيسى قال الذهبی واسناده صحيح ولكنه شاذ بمرة الا اعلم لابی الضحی عليه متابعا وذكر ابوحيان فی البحر نحوه عن الحبر وقال هذا حديث لاشك فی وضعه وهو من رواية الواقدی الكذاب واقول لامانع عقلا وشرعا من صحته والمراد ان فی كل ارض خلقا يرجعون الى اصل واحد رجوع بنی آدم عليه السلام وفيهم افراد ممتازون على سائرهم كنوح وابراهيم وغيرهما فينا، واخرج ابن ابی حاتم والحاكم وصححه عن ابن عمر رضی الله تعالى عنهما مرفوعا ان بين كل ارض والتی تليها خمسمائة والعليا منها على ظهر حوت قد التقی طرفاه فی السماء والحوت على صخرة بيد ملك والثانية مسجن الريح، والثالثة فيها حياتها، والسادسة فيها عقاربها والسابعة فيها سقر وفيها ابليس مصفد بالحديد يد امامه ويد خلفه يطلقه الله تعالى لمن يشاء وهو حديث منكر كما قال الذهبی لا يعول عليه اصلا فلا تغتر بتصحيح الحاكم ومثله فی ذلك اخبار كثيرة فی هذا الباب لولا خوف الملل لذكرناها لك لكن كون ما بين كل ارضين خمسمائة سنة كما بين كل سماءين جاء فی اخبار معتبرة كما روى الامام احمد والترمذی عن ابی هريرة الخ (روح المعانی ص۱۲۵ ج۲۸)

په دې عباراتو سره دا لاندې امور ثابت شو:

(۱) دا مضمون د حضور صلی الله عليه وسلم نه ثابت نه دې بلکه د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما قول دې. بعضې حضرات هغه موقوف علی السماء کيدلو د وجه نه بحکم مرفوع گرځولې دې مگر دهغې ددې وجه يقين نه شي کيدلې چه د اسرائيلياتو نه د اخستلو احتمال دې کما قال الحافظ عماد الدين ابن کثير رحمه الله تعالى

(۲) دهغې ابن عباس رضی الله عنهما طرف ته دنسبت په صحت کښې اختلاف دې صحت راجح معلومیږی ځکه چه که چرته د حاکم تصحیح قابلِ اطمینان نه ده مگر د ذهبی تصحیح بلاشبه معتبره ده دهغې وجه دبنده په کتاب ارشادالقاری الی صحیح البخاری کښې اوگورئ.
(۳) دهغې په روایت کښې ابوالضحی متفرد دې.
په ظاهره دا امر د روایت صحت لره مشکوک کوی چه داسې اعجب العجائب مضمون لره سوا د یو سړی نه بل څوک نه روایت کوی. مگر ددې جواب دا کیدلې شی چه حضرت ابن عباس رضی الله عنهما د فتنې له ویرې نه هغه پټوله ،چنانچه درمنثور کښې د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما نه منقول دی «لوحدثتکم بتفسیرها لکفرتم وکفرکم بتکذیبکم بها».
خلاصه داچه ابن عباس رضی الله عنهما طرف ته دنسبت صحت راجح دې مگر بحکم مرفوع کیدلو کښې کلام دې.

یو مطلب

بعضو اکابرو لیکلی دی چه په نورو زمکو کښې دمخلوق کیدل ثابت دی او «لکل قوم هاد» نه ثابتیږی چه هغوی طرف ته انبیاء علیهم السلام هم مبعوث شوی دی، همدارنگه «یتنزل الامر بینهن» نه هم ثابت شو چه په ټولو زمکو کښې وحی نازلیږی، ددې وجه نه اثر د ابن عباس رضی الله عنهما په حقیقت باندې مبنی دې یعنې په نورو زمکو کښې هم د انبیاء علیهم السلام بعثت شوې دې. وړاندې دوه احتماله دی: یو دا چه دهغوی نومونه آدم. ابراهیم - الخ بطورتشبیه وی. دویم داچه واقعةً دهغوی هم دا نومونه وی (نبی کنبیکم) سره احتمال اول ته ترجیح معلومیږی.
مگر نورو محققینو هغې سره اتفاق اونه کړو ځکه چه بقیه زمکوکښې د مخلوق کیدل په یو صحیح حدیث سره ثابت نه دی، اوکه چرته د مخلوق وجود تسلیم کړئ شی نو هغه بقول ابن عباس رضی الله عنهما ملائکه یا جنات دی او د نبی انسان کیدل لازم دی. اود انسان صرف جناتو طرف ته مبعوث کیدل اود نورو انسانانو جدا صرف هم د جناتو په کلی کښې اوسیدل بعید دی ددې برعکس د نورو زمکو د جناتو دهدایت ددې زمکې انبیاءعلیهم السلام سره متعلق کیدل او د هغوی دلته راتللو هدایت موندل څه بعید نه دی. او «یتنزل الامربینهن» کښې امرنه تکوینی امر مراد اخستلې کیدلې شی.
باقی پاتې شو صرف اثر د ابن عباس رضی الله عنهما نواولاً خو د شبه اسرائلیات د وجه نه دهغې محمل لټولو کښې دکوشش هیڅ حاجت نشته بالخصوص چه هرکله خود صاحبِ اثر هم هغه پټولو (کما مر من الدرالمنثور) ثانیاً دهغې محمل دا کیدلې شی چه څنگه زمونږ په زمکه کښې مبدء او ممتاز حضرات دی هم دغه شان په نورو طبقاتو کښې هم مبدء او ممتاز حضرات دی.

(کما مر من الروح او نبی کنبیکم) کښې نبی په لغوی معنی سره کیدلې شی

غرض داچه اولاً خو دا حدیث نه دې بلکه اثر دابن عباس رضی الله عنهما دې . بیا دهغې ثبوت د ابن عباس رضی الله عنهما نه مختلف فیه دې . بیا اسرائیلیاتو کښې د کیدلو شبه ده . بیا که صحیح هم تسلیم کړې شی نو دهغې محمل واضح دې . مګر د هوسِ نبوت د شرافت په جامه کښې ظلم اوګورئ چه داسې کمزوری بنیاد باندې څومره لوئ عمارت اودروی چه کله د زمکې په نورو طبقاتو کښې هم انبیاء دی نو حضورصلی الله علیه وسلم خاتم النبیین نه شو . ددې مثال پس هم هغه دې (من اسس بنیانه علی شفا جرف هار فانهار به فی نارجهنم) . دنصِ قرآنی اود قطعی او اجماعی عقیدې ناقابلِ تسخیر قلعه لره د مچ په وزر باندې الوزول غواړی اللهم خذهم اخذعزیزمقتدر

که چرته په نورو طبقاتو کښې د انبیاء علیهم السلام وجود تسلیم هم کړئ شی نو دهغې نه دا څنګه ثابت شو چه هغه د حضور صلی الله علیه وسلم نه پس شوی دی یا په هغې کښې څوک د دوی دمرتبې دې . د تشبیه دپاره مساوات ضروری نه دې . د دوی د نبوت عموم اوختم نبوت نصوصِ قطعیه سره ثابتیدلو د وجه نه لازماً به هم دا وئیلې کیږی چه په نورو طبقاتو کښې که چرته انبیاء تیرشوی دی نودحضورصلی الله علیه وسلم نه وړاندې تیرې شوی دی . د دوی نبوت دجمیع طبقاتو دپاره عام دې . په هغې باندې دا اشکال نه شی کیدلې چه د دوی نه د نورو طبقاتو د استفادې څه صورت دې ؟ ځکه چه هغلته هم اوسیږی جنات اوهغوی ته د استفادې دپاره زمونږ زمکې ته راتللو کښې څه تکلیف نشته همدارنګه دا هم ممکن دی چه هغلته د حضورصلی الله علیه وسلم صورتِ مثالیه کار کوی . بلکه دا احتمال په ټولو انبیاء علیهم السلام کښې دې . هم دغه شان تشبیه اشتراک فی الاسم ته هم شامل شو . دا علی سبیل التسلیم تحریر کړې دې ورنه حقیقت هم هغه دې چه مونږ پورته بیان کړو چه په نورو طبقاتو کښې د انبیاؤ علیهم السلام وجود ثابت نه دې . فقط والله تعالی اعلم ۲۷صفر سنه ۹۷ هجری

د حضرت موسی علیه السلام په قبر کښې مونځ کول

سوال آیا په یو حدیث کښې دموسی علیه السلام پخپل قبر کښې مونځ کول ثابت دی تفصیل سره یې ولیکئ . بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب

حدثنا هداب بن خالد وشیبان بن فروخ قالا اخبرنا حماد بن سلمة البنانی وسلیمان التیمی عن انس بن مالک رضی الله تعالی عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اتیت وفی روایة هداب مررت علی موسی لیلة اسری بی عند الکثیب الاحمر وهو قائم یصلی فی قبره (صحیح مسلم ص۲۶۸ ج۲) مختلفو طرقو سره دا حدیث مروی دې . فقط والله تعالی اعلم ۲۸ ربیع الاول سنه ۸۹ هجری

د تولو نه اول څه څيز پيدا کړې شول ؟

سوال يو حديث کښې دى چه حضورصلى الله عليه وسلم اوفرمائيل چه د ټولو نه وړاندې چه کوم څيز الله تعالى پيدا کړې دې هغه څما نور وو بيا دوى اوفرمائيل چه دټولو نه وړاندې چه کوم څيز الله تعالى پيدا کړې دې هغه څما روح وو ، بيا دوى اوفرمائيل چه کوم څيز د ټولو نه وړاندې پيدا شو هغه څما عقل وو . بيا دوى اوفرمائيل چه کوم څيز الله تعالى د ټولو نه وړاندې پيدا کړې وو هغه قلم وو نو اوس په دې څلورو حديثونو کښې بنده ته شک پيدا شو لهذا مهرباني کولوسره د بنده شک لره دې رفع کړې شى . بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب :

قال الملا على القارى رحمه الله تعالى رايت فى الدر المنثور نقلا عن ابن عباس رضى الله تعالى عنهما ان اول شىء خلقه الله القلم (الى ان قال) وفى الدر ايضا عن ابى هريرة رضى الله تعالى عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان اول شىء خلق الله القلم ثم النون وهى الدواة (الى ان قال) وروى ان اول ما خلق الله العقل وان اول ما خلق الله نورى وان اول ما خلق الله روحى وان اول ما خلق الله العرش والاولية من الامور الاضافية فيؤول ان كل واحد مما ذكر خلق قبل ما هو من جنسه فالقلم خلق قبل جنس الاقلام ونوره قبل الانوار (الى قوله) ومنه اول ما خلق نورى وفى رواية روحى ومعناهما واحد اه (مرقاة ص۱۶۷ ج۱)

خلاصه داچه د روح او د نور هم يو معنى ده او بقيه اشياء کښې اوليت نه اوليتِ اضافيه مراد دې لهذا هيڅ تعارض نشته.فقط والله تعالى اعلم . ۲۰ ربيع الاخر سنه ۸۹ هجرى

د ((من هذا الرجل – الخ)) حديث تشريح

سوال قبرکښې دمړى نه منکرنکير تپوسونه کوى . ((من هذا الرجل الذى بعث فيكم – الخ)) آيا په دې سره نبى صلى الله عليه وسلم په هر قبر کښې حاضريږى اوکه روضهٔ اقدس نه قبر پورې پرده د حجاب لرې کيږى يا د نبى كريم صلى الله عليه وسلم تصوير ښودلې کيږى . بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : اګرچه احتمال داهم دې چه قبر کښې د حضورصلى الله عليه وسلم صورتِ مثاليه پيش کيږى يا دقبر او روضهٔ اطهر د مينځ نه پرده اوچتولې کيږى مګر د احاديثو د ظاهر او تبادرعقل نه دا معلوميږى چه دحضور صلى الله عليه وسلم دنوم او د صفاتو بيانولو نه پس پوښتنه کولې کيږى . بهذا الرجل ولم يقل برسول الله صلى الله عليه وسلم لئلا يكون تلقينا للحجة قال عياض يحتمل انه صلى الله عليه وسلم مثل للميت فى قبره والاظهر انه سمى له انتهى يعنى لانه المتبادر من

قوله في الصحيحين عن انس رضى الله تعالى عنه فيقولان ما كنت تقول فى هذا الرجل محمد و كذا فى رواية ابن المنكدر عن اسماء رضى الله تعالى عنها عند احمد رحمه الله وله من حديث عائشة رضى الله عنها ما هذا الرجل الذى كان فيكم (ارشاد القارى ص ۲۲۳) فقط والله تعالى اعلم ۰ ربيع الاول سنه ۱ هجری

د حدیث د کتابونو د تالیف تاریخ

سوال بخاری شریف . مسلم شریف . ترمذی شریف . ابن ماجه . موطا . موطا . نسائی مسند امام احمد . سنن ابوداود . سنن دارمی او سنن امام شافعی . دا کتابونه :چا لیکلي شوی دی او په کوم سنِ هجرئ کښې لیکلې شوی دی . بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب دمذکوره کتابونو مؤلفین پخپله په سوال کښې کتاب سره مذکور دی . موطا دوه دی . موطا امام مالک . موطا امام محمد . ددې محدثینو تواریخ وفات دا دي

(۱) موطا امام مالک بن انس متوفی سنه ۱۷۹ هجری

(۲) موطا امام محمد متوفی سنه ۱۸۹ هجری

(۳) مسند الامام الشافعی متوفی سنه ۲۰۴ هجری

(دا درې واړه کتابونه د دویمې صدئ دی)

(۴) صحیح بخاری متوفی سنه ۲۵۶ هجری

(۵) صحیح مسلم متوفی سنه ۲۶۱ هجری

(۶) سنن ابی داود متوفی سنه ۲۷۵ هجری

(۷) سنن الترمذی متوفی سنه ۲۷۹ هجری

(۸) سنن نسائی متوفی سنه ۳۰۳ هجری

(۹) سنن ابن ماجه متوفی سنه ۲۷۳ هجری

(۱۰) مسند امام احمد متوفی سنه ۲۴۱ هجری

(۱۱) مسند دارمی متوفی سنه ۲۵۵ هجری

دا ټول کتابونه د دریمې صدئ دی (ارشاد القاری ص ۲۵) فقط والله تعالی اعلم

۱۲ ربیع الاول سنه ۹۳ هجری

تشریح دحدیث ((من رای منکم منکرا – الخ))

سوال : دحدیث ((من رای منکم منکراً فلیغیره بیده – الخ)) څه تفسیر دي ؟ بازار کښې عام خلق ډیره کتکوی او فسق اوفجور کښې مبتلاء په نظر راځی آیا هغه ټولو ته تبلیغ کول فرض دي : بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: حدیث کښې استطاعت نه حسّی استطاعت مراد نه دې . ځکه چه په هغه صورتونو کښې عدم استطاعت متصور کیدلې نه شی ځکه چه بادشاه لره هم دسپیړې ورکولو حسی استطاعت خو په ټولو کښې موجود دې ، ددې وجه نه دا استطاعت نه مراد دادې چه چاته تبلیغ کول غواړې دهغه د شرنه محفوظه پاتې شې همدارنګه که چرته د قبول توقع نه وی نو تبلیغ ضروری نه دې . فقط والله تعالی اعلم . ۲۷ ذی الحجه سنه ۹۴ هجری

تشریح دحدیث «للمسلم علی المسلم ستته حقوق»

سوال: حدیث «للمسلم علی المسلم ستة حقوق –الخ» څه تفسیر دې ؟ آیا په هر کلی وال باندې لازمه ده چه هغه په ورځ کښې کم ازکم یو ځلې هسپتال ته تللو سره د بیمارانو بیمارپرسی اوکړی؟ بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب: که چرته د دنیا دهرمسلمان عیادت په هرمسلمان باندې واجب وې نو نه به عیادت کولو والو ته دیو بل کار فرصت ملاؤ شوې وې اونه به مریض ته دچین او سکون مهلت ورکول کیده لهذا حدیث خاص دې اهل تعلق او اهل معرفت سره . فقط والله تعالی اعلم .

۲۸ ذی الحجه سنه ۹۴ هجری

د امر بالمعروف په شان نهی عن المنکر هم فرض ده

سوال: آیا امر بالمعروف کول او نهی عن المنکر نه کول مخرج عن عهدة الامر بالمعروف والنهی عن المنکر دې اوکه نه . او وجه دا وئیلې کیږی چه مقصود نصیحت کولو سره اصلاح الغیرده او نهی عن المنکر سره نفرت او ضد پیدا کیږی ددې وجه نه امربالمعروف کول کافی لاصلاح الغیر دی بلکه زیات مؤثر دی دهغې نه چه اجتماع بین الامر والنهی شی او وائی چه مونږ دهغې تجربه کړې ده . بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب: امر بالمعروف او نهی عن المنکر هر دواړه مستقل مامور به دی . یو باندې عمل سره د بل نه فارغه الذمه نه شې کیدلې البته نهی عن المنکر کښې د همدردئ اظهار ضروری دې کما قال تعالی: «**ادع الی سبیل ربک بالحکمة والموعظة الحسنة**» فقط والله تعالی اعلم

۷ محرم سنه ۹۵ هجری

عاشوراء کښې توسیع علی العیال سره متعلق حدیث

سوال: عام طور باندې مشهوره ده چه کوم سړې دعاشورې په ورځ خپل اهل وعیال باندې فراخی کوی الله تعالی هغه ته د پوره کال فراخی او وسعت عطا کوی . آیا شرعاً ددې څه اصل شته؟ . بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : په دې باره کښې يو حديث مشهور دې چه هغې لره امام احمد ، عقيلى ، ابن قيسانى ابن جوزى ، ابن تيميه ،ابن قيم اواحافظ ابن حجر په شان جبال حديث غيرثابت گرځولې دې البته نورو بعضو د موضوع په ځائ ضعيف وئيلې دې ، مگر فضائلو کښې هم دعمل بالضعيف دپاره دا شرط دې چه هغه په يو قاعده شرعى کښې داخل وى او هغې لره سنت اونه گڼلې شى (علائيه) دلته دا دواړه شرطونه مفقود دى ، دا ديو کليه شرعيه لاندې نه دې او عوام هغه سنت گڼى ، محرم سره متعلق د احاديثو موضوعه انبار هغه نور زيات مشکوک جوړوى ، علاوه ددې نه چه په هغې کښې نور هم زيات قباحتونه دى چه دهغې تفصيل د بنده په رساله «منکراتِ محرم» کښې دې ، فقط والله تعالى اعلم ۲۰ ربيع الاخر سنه ۹۵ هجرى

د « والله يعصمک من الناس » وعده بعدالموت ته هم شامله ده

سوال : بعضې علماء اوواعظين دا قصه بيانوى چه سلطان نورالدين زنگى ته په خوب کښې حضورصلى الله عليه وسلم ارشاد فرمائيلې وو چه دوه سره سپى ځما په مرقدِ منور باندې حمله کوى دهغوى تعاقب اوکړه «اوکمال قال» همدارنگه دهغه سور رنگو يهوديانو مثالى حليه هم ښودلې شوې وه ، سلطان مرحوم سره د خپلو فوځيانو مدينې منورې ته رسيدلوسره دهغوى پته اولگوله او هغوى ئې پيژندلوسره اووژل «ملخصاً» ، آيا دا قصه حقيقت باندې مبنى ده ؟ او په کوم مستند اسلامى کتاب کښې موجود ده ؟ که چرته وى نو د « والله يعصمک من الناس » وعده د مابعدالموت دپاره هم شامله شوه نو سلطان ته د حفاظت څه ضرورت وو ؟ بينواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : دا واقعه صحيح ده په ۵۵۷ هجرى کښې ددې وقوع وشو او ترننه پورې په امت کښې په داسې تواتر سره راروانه ده چه چا هم انکار نه دې کړې . اکثرو علماؤ هغې لره پخپلو کتابونو کښې په تفصيل سره ذکرکړه ده. چنانچه شيخ الحديث مولانا ذکريا صاحب فضائلِ حج کښې د سيرت معتبرومقبول عام کتاب وفاء الوفا جلد اول په حوالې سره هغې لره بالتفصيل نقل کړې ده . د والله يعصمک من الناس په ذريعې د حضورصلى الله عليه وسلم د حفاظت چه کوم انتظام کړئ شوې وو په ظاهره دا حيات وبعد الممات دواړو ته شامل دې . والله يعصمک من الناس سره مافوق العادة ذرائع نه حفاظت مراد دې چه واقعهٔ مذکوره کښې حاصل دې لهذا دا واقعه دآيتِ مذکوره خلاف نه ده بلکه دهغې مظهر دې او په دې خاص ذريعه کښې حکمت دا معلوميږى چه د اسلام د معجزې اظهار وى . که چرته د حضور صلى الله عليه وسلم جسدِ اطهر پورې د تللو چاته هم داسې قدرت نه وې نو د معجزې اظهار به نه کيدلو ددې يو نظير د حضرت حذيفه اوجابر بن عبدالله رضى الله عنهما کرامتِ دې .د ۱۹۳۲ ء واقعه ده چه حضرت حذيفه رضى الله تعالى عنه په خوب کښې شاهِ عراق (ملک فيصل اول) ته اووئيل چه زمونږ قبرونه

بل ځایٔ ته منتقل کړه دلته د دجلې اوبه راغې چنانچه په لویٔ شان اوشوکت سره دهغه حضراتو جسدونه ئې دهغه ځایٔ نه را وه ویستل او په لاکهونو کسانو دهغې مشاهده اوکړه او بې شمیره کافرانو کرامت لیدلو سره اسلام راوړو . د کتلو والو بیان دې چه د جسد مبارک کفن تردې چه د ږیرې مبارکې ویختوپورې بالکل صحیح حالت کښې وو . لیدلو والو ته داسې معلومیدله چه شاید د دوی دمرګ د دوو ساعتونو نه زیات وخت نه دې شوې . د دواړو حضراتو سترګې هم خلاصې وې او په هغې کښې دومره مزیدار چمک او صفائی وه چه کتلو والا دهغوی سره سترګې نه شوې ملاوولې . ددې واقعې یوعینی شاهد د لطافت حسین صاحب مکتوب ماهنامه «صدق» لکهنؤ ۱۱ دسمبر سنه ۱۹۴۴ء او ماهنامه «دارالعلوم» دیوبند ستمبر ۱۹۵۷ء مطابق صفر ۱۳۷۷هجری کښې شائع شوې ده . په هغې کښې هم دهغه معجزهٔ اسلام د اظهارحکمت دې ورنه الله تعالی په هغې باندې قادر وو چه د دریاب اوبه دهغوی قبرونو طرف ته نه راتللې . فقط والله تعالی اعلم ۲۳رجب سنه ۹۵ هجری

د حدیث «الدنیا جیفة» حواله

سوال : «الدنیاجیفةٌ وطالبوها کلاب» آیا دا حدیث صحیح دې . که چرته وی نو په کوم کتاب کښې موجود دې ؟ هغه ولیکئ . بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : دا مضمون بلاشبهه د حدیث نه ثابت دې البته سرسری نظر سره بعینه دا الفاظ ملاؤ نه شو . **اوحی الله الی داود علیه السلام یاداود مثل الدنیا کمثل جیفة اجتمعت علیها الکلاب یجرونها افتحب ان تکون کلبا مثلهم فتجر معهم (کنز العمال ص۱۲۲ ج۲) فقط والله تعالی اعلم**

۳جمادی الاولی سنه ۱۱هجری

په ولاړه میتیازې کولوسره متعلق حدیث

سوال : آیا رسول کریم صلی الله علیه وسلم کله د خلقو په ډیران باندې په ولاړه میتیازې کړې وې ؟ دهغې وجه څه وه او دا ذکر په کوم کتاب کښې دې دخلقو په ډیران باندې یا په هرځایٔ ئې داسې کړې وو دهغې مکمل تفصیل تحریرکړئ . بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : **عن حذیفة رضی الله تعالی عنه قال اتی رسول الله صلی الله علیه وسلم سباطة قوم فبال قائما ثم دعا بماء فمسح علی خفیه (رواه ابوداود فی باب البول قائما)**

حدیث مذکور کښې ددې تصریح ده چه حضور صلی الله علیه وسلم په ډیران باندې په ولاړه میتیازې کړې وې . علماؤ ددې مختلف وجوهات بیان کړی دی :

(۱) د دوی صلی الله علیه وسلم په ګوډو کښې درد وو .

(۲) په ملا کښې درد وو ، ددې دواړو دردونو دپاره په ولاړه میتیازې کول مفید ګڼلې کیدل
(۳) دوی صلی الله علیه وسلم زغره اچولې وه ددې وجه نه په کیناستلو باندې ئی قدرت نه وو
(۴) په ناستې د میتیازو کولو په حالت کښې د کپړو دنجس کیدلو خطره وه .
بهرحال بلاعذره په ولاړه میتیازې کول شرعاً ممنوع دی اودحضور صلی الله علیه وسلم هغه نعل لره په یو عذر باندې محمول کړئ شوې دې . فقط والله تعالی اعلم
۴ذی قعده سنه ۹۲ هجری

په ((رب اجعلنی مقیم الصلوة)) باندې د اشکال جواب

سوال : حضرت ابراهیم علیه السلام دا دعا کړې وه ((رب اجعلنی مقیم الصلوٰة ومن ذریتی)) په دې کښې منْ تبعیضیه دې چه مطلب ئې دا راوځی چه ما او ځما اولاد لره مونځ قائمولو والا جوړ کړې او د بعضې نورو په حق کښې دا دعا نه ده حالانکه پکار ده چه زمونږ تمام اولاد مصلی جوړ شی . آیا مونږ اوس وخت دا دعا وئیلې شو؟ . بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : حضرت ابراهیم علیه السلام صاحبِ وحی وو ، دوی ته د وحی په ذریعې سره معلومه کړئ شوې وه چه ستاسو به بعضې اولاد نیک نه وی . ((**لا ینال عهدی الظالمین ، ومن ذریتهما محسن وظالم لنفسه مبین**)) ددې وجه نه د دوی په دعا کښې ((من ذریتی)) کښې منْ د تبعیض دپاره دې تاسو په دې دعا کښې هیڅ تغیراونه کړئ بلکه منْ لره د ((تبیین یا ابتداء)) دپاره اخستلو سره دجمیعِ ذریت نیت کوئ . **قال العلامة الالوسی رحمه الله تعالی فی تفسیر قوله تعالی ربنا هب لنا من ازواجنا وذریاتنا الخ ومن البتدائیه متعلقه بهب ای هب لنا من جهتهم وجوز انتکون بیانیة کانه قیل هب لنا قارة اعین ثم بینت القرة وفسرت بقوله سبحانه من ازواجنا وذریاتنا وهذا مبنی علی مجیء من للبیان وجواز تقدم المبین علی المبین (روح المعانی ص،، ج۱۱) فکذلك یمکن التقدیر هنا مثلا اجعل اقامة الصلوة من ذریتی او اجعل مقیمی الصلوة من ذریتی ، فقط والله تعالی اعلم ،**
ذی الحجه سنه ۹۱ هجری

د عرضِ اعمال د حدیث تحقیق

سوال : د یوې رسالې یوه حصه ستاسو خدمت ته در لیږل کیږی چه په هغې کښې ئی لیکلی دی چه حضورصلی الله علیه وسلم باندې دعرضِ اعمال روایت په اجماع د محدثینو سره موضوع دې . په دې باره کښې دخپل تحقیق لیکلو سره مونږ مطمئن کړئ .

الجواب باسم ملهم الصواب : د محدثینو اجماع ده چه د عرضِ اعمال دا روایت دروغ دې .
روایت داسې دې : **عن ابن المبارك انا رجل من الانصار عن المنهال بن عمرو انه سمع سعید بن المسیب**

يقول ليس من يوم الا يعرض فيه على النبي امته غدوة وعشية فيعرفهم باسمائهم واعمالهم فلذالك يشهد عليهم.

ترجمه: ابن المبارک اووئيل چه ښما نه يو انصاري سړی او هغه د المنهال ابن عمرو نه واوريدل چه هغه وئيل چه ما سعيد بن مسيب (تابعي) لره دې وئيلو سره اوريدلی دی چه يو ورځ هم داسې نه تيريږی چه نبی ته د هغه امت سحر او ماښام نه پيش کيږی او دوی امت لره دهغوی نومونو او اعمالو سره پيژنی نه دې دپاره چه هغوی باندې ګواهی ورکړی . دا حديث نه دې بلکه يو تابعي ته منسوب کيدلو والا غلطه خبره ده ، بيا د ((رجل من الانصار)) سړی د نوم نه څه معلومات شته اونه د يو حديثو په کتاب کښې ددې روايت ذکرشته ، قرآن کريم دا قاعده کليه بيانوی ، ((**ومن ورائهم برزخ الى يوم يبعثون**)) (المؤمنون آيت ۱۰۰) ترجمه : د تولو (مړه کيدونکو) وروستو يو برزخ (واسطه) حائل دې ، د دويم ژوند تروړخې پورې (المؤمنون آيت ۱۰۰)

((**وهم عن دعائهم غافلون**)) (**احقاف ايت ۵**) او هغه دهغوی د آوازونو نه غافله دی .

هم دا خبره په صحيح بخاری کښې مختلفو مقاماتو باندې راغلې ده مثلاً **(يجاء برجال من امتی فيؤخذبهم ذات الشما فاقول يا رب اصيحابي فيقال انك لا تدری ما احدثوا بعدك فاقول كما قال العبد الصالح وكنت عليهم شهيدا ما دمت فيهم فلما توفيتنی كنت انت الرقيب عليهم (المائده ۱۱۷) فيقال ان هؤلاء لم يزالوا مرتدين على اعقابهم منذ فارقتهم (بخاری ص ۶۶۵)**

ترجمه: نبی اوفرمائيل چه د قيامت په ورځ به ښما د امت ځينو خلقو لره راوستلې کيږی او بيا به هغوی چپ طرف (جهنم طرف ته) راوستل شروع کړی نوزه به وايم چه ښما ربه ! دا خو ښما امتيان دی (جهنم طرف ته چرته لاړ شی) هغه وخت به ماته خطاب کيږی چه تاته څه معلومه ده چه ستا نه پس دوی څنګه څنګه بدعتونه راويستلی وو ، جواب کښې به هم هغه وايم چه د عبد صالح (عيسی عليه السلام) قول په قرآن کښې دې چه ((زه ترڅوپورې په دوی کښې ووم د دوی د احوالو نګرانی مې کوله او چه کله تاسو زه وفات کړم نو صرف تاسو په هغوی باندې نګران باقی پاتې شوئ)) بيا به ماته اوښودلې شی چه دا هغه خلق دی چه ستاسو رخصتيدلو نه پس ګمراه شو (بخاری ص ۶۶۵)

په دې سره معلومه شوه چه که چرته په نبی باندې د امت اعمال پيش کيدلې نو هغوی ته به دهغه بدعتيانو په معامله کښې تعجب نه وې ، د نبی په ژوند کښې دا حال وو چه هغه به فرمائيل **(تعرض الاعمال يوم الاثنين والخميس فاحب ان يعرض عملی وانا صائم)** (رواه الترمذی) نبی کريم صلی الله عليه وسلم اوفرمائيل چه اعمال د الله په دربار کښې په دوشنبه او پنجشنبې پيش کيږی ددې وجه نه زه خوښوم چه په دې دواړو ورځو کښې چه کله ښما اعمال د الله په دربار کښې پيش کيږی چه زه

د روژې په حالت کښې یم (ترمذی مشکوة ۱۸۰)

معلومه شوه چه اعمالِ انسانی د الله په دربارکښې پیش کیږی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته نه پیش کیږی. پاتې شو هغه سړې چه په دې عقیده ساتلو باندې اصرار کوی چه اعمال رسول الله صلی الله علیه وسلم ته پیش کیږی نو هغه ښکاره مشرک دې هغوی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د الله تعالی صفت ورکړې دې.

الجواب باسم ملهم الصواب: تعجب دې چه محرر دهغه حدیث په دروغ کیدلو باندې د محدثینو د اجماع دعویٰ خو اوکړه مگر دهغې د اثبات دپاره یې دیو محدث هم څه قول نقل نه کړو . د حدیث موضوع کیدل خو لرې خبره ده دهغه ضعیف کیدلو باندې یې هم څه سند پیش نه کړو . طرزِ تحریر نه معلومیږی چه محرر د سختې غلو ښکار دې ځکه چه هغه به دهغه حدیث موضوع کیدلو یا ضعیف کیدلوسره متعلق د محدثینو اقوالو په لټون کښې څه قصر نه وی پریښودلې . سره د دې نه هغه ته به دخپل خواهش مطابق کوم قول نه وی ملاؤ شوې ، ورنه هغه به هغه پخپل تائید کښې ضرور پیش کولو . سرسری لټون سره لاندې احادیثِ د نظر نه تیر شو چه په هغې کښې حضوراکرم صلی الله علیه وسلم باندې بلکه دهغې نه هم څه زیات دهرسړی په والدینو خپلوخپلوانو باندې هم د عرضِ اعمال تصریح ده

(۱) مرسل سعید بن المسیب رحمه الله تعالی چه محرر بلاحواله نقل کړې دې . دچا په پوښتنې کولو باندې محرر د (التذکره للقرطبی) حواله ورکړه.

(۲) قال الحافظ رحمه الله تعالی اخرج ابن ابی حاتم والطبرانی وغیرهما من طریق یونس بن محمد بن فضاله عن ابیه ان النبی صلی الله علیه وسلم اتاهم فی نبی ظفر ومعه ابن مسعود وناس من اصحابه فامر قاریاً فقرا فاتی علی هذه الایة فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنا بك علی هولاء شهیدا . فبکی حتی ضرب لحیاه وجنتاه فقال یا رب هذا علی من انا بین ظهریه فکیف بمن لم اراه واخرج ابن المبارك فی الزهد من طریق سعید بن المسیب قال لیس من یوم الا یعرض علی النبی صلی الله علیه وسلم امته غدوة وعشیة فیعرفهم بسیماهم واعمالهم فلذلك یشهد علیهم ففی هذا المرسل ما یرفع الاشکال الذی تضمنه حدیث ابن فضالة والله اعلم (فتح الباری ص ۲۰۰ ج ۸)

(۳) فی المواهب مع شرحه للعلامة الزرقانی (روی ابن المبارك) عبدالله الذی تستنزل الرحمة بذکره (عن سعید بن المسیب) التابعی الجلیل ابن الصحابی (قال لیس من یوم الا وتعرض علی النبی صلی الله علیه وسلم اعمال امته غدوة وعشیا فیعرفهم بسیماهم واعمالهم) فیحمدالله ویستغفره لهم فاذا علم المسیء ذلك

قد يحمله الاقلاع ولا يعارضه (ما رواه الحكيم الترمذى وقدمناه عن الجامع الصغير) لجواز ان العرض على النبى صلى الله عليه وسلم كل يوم على وجه التفصيل وعلى الانبياء ومنهم نبينا على وجه الاجمال يوم الجمعة فيمتاز صلى الله عليه وسلم بعرض اعمال امته كل يوم تفصيلا ويوم الجمعة اجمالا (زرقانى ص۳۰۰ ج۵)

د سعيد بن المسيب وفات په ۱۰۰ هجری کښې شوې دې او د عبدالله بن المبارک ولادت په ۱۱۸ هجری کښې اوشو . لهذا دا سند مرسل کیدلوسره معلق هم دې . عدم قبول مرسل کښې امام شافعی رحمه الله تعالى متفرد دې مګر د سعیدبن المسیب رحمه الله تعالی مراسیلولره امام شافعی رحمه الله تعالی هم حجت منی (....ص ۱۲۰)

معلق دې شرط سره قبول دې چه راوی د روایت عن الثقه التزام اوکړی کتعلیقات البخاری . د عبدالله ابن مبارک د جلالتِ شان نه علاوه د اعتضادبالروایات الُاخرد وجه نه هغه روایت لره ساقط ګرځول صحیح نه دی .

(۴) تعرض الاعمال يوم الاثنين والخميس على الله وتعرض على الانبياء وعلى الاباء والامهات يوم الجمعة فيفرحون بحسناتهم وتزداد وجوههم بياضا واشراقا فاتقوا الله ولا تؤذوا موتاكم ، الحكيم عن والد عبد العزيز (ح) (الجامع الصغير ص۱۳۰ ج۱)

(۵) يو عالم اووئيل چه جامع صغير كښې د حضرت عائشې رضی الله عنها نه هم دهغه مضمون روايت بحواله مسند الفردوس للديلمى دهغه د نظر نه تيرشوې دې چه هغه وخت سرسری لټون سره ملاؤ نه شو .

(۱) وفى جمع الفوائد عن ابن مسعود رضى الله عنه قال صلى الله عليه وسلم حياتى خير لكم تحدثون ويحدث لكم ووفاتى خير لكم تعرض على اعمالكم فما رايت من خير حمدت الله عليه وما رايت من شر استغفرت الله لكم . للبزار . وفى حاشية اعذب الموارد قال الهيثمى رجاله رجال الصحيح كذا فى الفيض ۲/۴۹۱ ، ۳/۴۰۱ وفى مجمع الزوائد ۹/۲۴ (رواه البزار ورجاله رجال الصحيح (جمع الفوائد ص۲۳۳ ج۱)

(۰) قال العلامة الالوسى رحمه الله تعالى فى تفسير قوله تعالى (وجئنا بك شهيدا على هؤلاء) فان اعمال امته عليه الصلوة والسلام تعرض عليه بعد موته فقد روى عنه صلى الله عليه وسلم انه قال حياتى خير لكم تحدثون ويحدث لكم ومماتى خير لكم تعرض على اعمالكم فما رايت من خير حمدت الله تعالى عليه وما رايت من شر استغفرت الله تعالى لكم بل جاء ان اعمال العبد تعرض على اقاربه من الموتى .

(۸) فقد اخرج ابن ابى الدنيا عن ابى هريرة رضى الله تعالى عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم قال لا تفضحوا

امواتكم بسيئات اعمالكم فانها تعرض على اوليائكم من اهل القبور،

(۹) واخرج احمد عن انس رضی الله تعالی عنه مرفوعا ان اعمالكم تعرض على اقاربكم وعشائركم من الاموات فان كان خيرا استبشروا وان كان غير ذلك قالوا اللهم لاتمتهم حتى تهديهم كما هديتنا.

(۱۰) واخرجه ابوداود من حديث جابر رضی الله تعالی عنه بزيادة والهمهم ان يعملوا بطاعتك.

(۱۱) واخرج ابن ابی الدنيا عن ابی الدرداء رضی الله تعالی عنه انه قال ان اعمالكم تعرض على موتاكم فيسرون ويساؤن فكان ابو الدرداء يقول عند ذلك اللهم انی اعوذبك ان يمقتنی خالی عبدالله بن رواحة اذا لقيته يقول ذلك فی سجوده، والنبی صلی الله عليه وسلم لامته بمنزلة الوالد بل اولی (روح المعانی ص۱۴۳ ج۳)

(۱۲) علامه آلوسی رحمه الله تعالی په روح المعانی کښې د پاسنو حديثونو نه پس فرمائی چه علامه مناوی رحمه الله تعالی هم د عرض الاعمال علی النبی صلی الله عليه وسلم روايت نقل کړې دې . احاديث مذکوره کښې د نمبر ۲ سند صحيح او د ۴ سند حسن کيدلو تصريح ده اود ۹ . ۱۰ حديث قوت دپاره هم د امام احمد اود امام ابوداود رحمهما الله تعالی نومونه ضمانت دې .

محرر پخپله دعوی باندې د قرآن کريم دوه آيتونه او يو حديث پيش کړې دې ،دهغې نه استدلال داسې بديهی البطلان دې چه دهغې متعلق څه د ليکلو حاجت خو نشته مگر ددې وجه نه ئی ليکم چه د محرر مبلغ علم په ډاگه شی .

(۱) دړومبنی آيت پوره مضمون داسې دې ، ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ٱرْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّآ ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ ﴾.

ترجمه : يعنې کله چه د نافرمانو د مرگ وخت راځی نو هغوی مهلت طلب کوی دې دپاره چه هغوی نيک عمل وکړی دهغې په جواب کښې ارشاد دې چه اوس د دوی د واپسئ هيڅ امکان نشته

ددې حاصل دا شو چه د مرگ نه پس هيڅوک واپس نه شی راتللې . دا مطلب هيچرې نه دې چه ددې دنيا نه هم څوک عالم برزخ ته نه ځی ، ددې ځائ نه خو د ارواحو او اعمالو د تللو سلسله جاری ده اود احاديثو مطابق وروستو د تللو والا د مخکښې تللو والو سره ملاقات هم کيږی . هم دغه شان د ايصال ثواب په صورت کښې مړو ته ثواب هم رسيږی .

(۲) دويم آيت دادې ﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا۟ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ وَهُمْ عَن دُعَآئِهِمْ غَٰفِلُونَ ﴿٥﴾ ﴾ يعنې بت دخپلو تابعدارو د آوازونو نه بې خبره دې . ددې زيرِ بحث مسئلې سره څه تعلق دې؟

(۳) دحدیث (یجاء برجال من امتی - الخ) نه معلومه شوه چه حضوراکرم صلی الله علیه وسلم بعضې خلقو لره به دهغوی په صورتونو سره نه پیژنی ، دا مضمون د عرضِ اعمال خلاف نه دې ، ځکه چه عرضِ اعمال د امت په نومونو سره وی چه په هغې سره معرفتِ صورنه کیږی ، دولسو روایاتو کښې په دوو کښې د « اسماء » په ځائ « سیماء » لفظ دې چه سهوه دناسخ معلومیږی

محرر په آخرکښې د عرضِ اعمال عقیده ساتلو والا پوره امتِ مسلمه په شمول د کبار صحابه کرامو اوجلیل القدر محدثینولره مشرک ګرځولی دی او لیکلی یی دی چه « هغوی نبی لره اله جوړکړې دې » .

محرر باندې لازمه ده چه هغه ړومبې د شرک جامع اومانع حدِتام بیان کړی او بیا دعرضِ اعمال په هغې کښې دخول ثابت کړی ، که چرته مطلقا د لرې نه په یو څیز باندې خبریدل الوهیت وی خواه که هغه په هرې ذریعې سره وی نو نن چه کوم خلق په کور کښې ناست په ټیلی ویژن باندې د ټولې دنیا حالات ګوری او آوری ، آیا دا ټول د محرر په خیال کښې اله دی ؟ فقط والله العاصم .

جمادی الاولی ۹۷ هجری

(رسائل)

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

وَمَا تَوْفِيْقِيْ اِلَّا بِاللهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيْبُ

دَفْعُ الوَسْوَاسْ عَنْ قصة القِرْطَاسْ

د قرطاس د قصې حقیقت

سوال : د حضورصلی الله علیه وسلم د وفات په وخت کښې د قرطاس د واقعې څه حقیقت دې . او په هغې کښې حضرت عمررضی الله عنه باندې چه کوم اعتراض کولې کیږی دهغې تفصیل او تحقیق څه دې ؟ بینواتوجروا.

الجواب ومنه الصدق والصواب : حضورصلی الله علیه وسلم پخپلې آخری بیمارئ کښې د وفات نه څلور ورځې وړاندې د پنجشنبې په ورځ خپلو اصحابو رضی الله عنهم ته اوفرمائیل چه قرطاس یعنې کاغذ راوړئ چه زه یو خط اولیکم چه دهغې نه پس به تاسو کله هم ګمراه نه شئ. حضرت عمررضی الله عنه اوفرمائیل چه حضورصلی الله علیه وسلم ته په دې وخت کښې د بیمارئ تکلیف

زيات دي لهذا دوی ته تکليف ورکول نه دی پکار او د ضروری احکامو دپاره کتاب الله کافی دې
او د بعضې نامعلوم الاسم خلقو رائې داشوې چه ليکل پکار دی.هغه وخت بعضې خلقو چه دهغوی
نومونه په کوم يو روايت کښې مذکور نه دی ، اووئيل **(اهجر رسول الله صلی الله عليه وسلم استفهموه)**
يعنې آيا د دوی صلی الله عليه وسلم د جدائې وخت راغلو ؟ د دوی صلی الله عليه وسلم نه خو
پوښتنه اوکړئ . بيا هغه وخت نه حضور صلی الله عليه وسلم د هغه تحرير ليکلو قطعی حکم اوکړو
اونه دهغې نه پس په کوم بل وخت دهغې متعلق څه اوفرمائيل حالانکه څلورو ورځو پورې دهغې
نه پس هم حيات او ژوندې وو .

قصه خو صرف هم دومره ده چه پورته بيان شوه ، مگر اهلِ تشيع والو په دې قصه کښې حضرت
عمر رضی الله عنه باندې درې اعتراضات په ډيرزور او شور سره کړی دی :

(۱) حضرت عمر رضی الله عنه د حضور صلی الله عليه وسلم متعلق اووئيل چه داسړې بې هوده
خبرې کوی (نعوذبالله من ذلک) د هجر معنی په هذيان سره اخلی او هغې لره د حضرت عمر رضی
الله عنه مقوله گرځوی .

(۲) داسې ضروری خط چه دهغې نه پس ترقيامته پورې د گمراهئ ويره نه وی حضرت عمر
رضی الله عنه ليکلو ته پرې نه ښودلو ، په دې کښې د رسول الله صلی الله عليه وسلم نافرمانی هم
اوشوه او د ټولو مسلمانانو نقصان هم اوشو .

(۳) حضرت عمر رضی الله عنه حسبنا کتاب الله اوفرمائيلو چه دهغې مطلب دادې چه د حديثو
ضرورت نشته دې .

د اول اعتراض جواب : (۱) لفظِ هجر د حضرت عمر رضی الله عنه قول نه دې ، د اهلِ سنت په
کتابونو کښې يو صحيح روايت هم ددې افتراء په ثبوت کښې نه ملاويږی ، حافظ ابن حجر
عسقلانی رحمه الله په فتح الباری کښې ليکی چه په يو روايت کښې هم دا نشته چه دا لفظ د
حضرت عمر رضی الله عنه مقوله ده ، شاه عبدالعزيز رحمه الله هم په تحفهٔ اثناء عشريه کښې هم دا
ليکلی دی ، شيعه علماء هم چه دهغوی د تجسس او د عيب لگولو خاص مشق کيږی د ډيرو کلونو
راسې د داسې روايت په تلاش کښې دی مگر د مطالباتو باوجود ترننه پورې يو روايت هم پيش نه
کړئ شو . لهذا که چرته يو عالم اهلِ حق هم دې لره مقوله د حضرت عمر رضی الله عنه تسليم کړی
وی نو هغه دهوکه شوې دې ځکه چه شيعه گانو خپلو دروغو لره څه داسې شهرت ورکړې دې اوپه
عوامو کښې ئې داسې خور کړې دې چه د هغه عام شهرت نه بعضو خواصو هم دهوکه خوړلې ده چه
دهغې ډير مثالونه موجود دی ، مثلاً د امام مالک رحمه الله په مذهب کښې د متعې جواز دومره
مشهور کړئ شو چه صاحبِ هدايه په شان محقيق دهوکه اوخوړله ، د يو لوئ نه لوئ عالم په دهوکه
راتلل څه لرې خبره نه ده ، هم ددې وجه نه مونږ مطالبه کړې ده چه يو معتبر روايت بسند صحيح

پیش کړئ . اول خو د هر سړی بلاسنده یو خبره روایت معلق نه شی کیدلې . معلق هغې ته وائی چه یو محدث روایت کولو وخت کښې یو څیز لره د سند ذکر کولو نه بغیر بیان کړی ، بیا د هر روایت معلق صحیح کیدل هم غلط دی ورنه بیا خو به سند یو بې کاره څیز شی . مولانا عبدالحی صاحب رحمه الله په ظفر الامانی کښې فرمائی :

((تلك الاخبار لا يعتبر بها مالم يعلم سندها ومخرجها (الى ان قال) المرسل انما هو ما ارسله راوی الحدیث وترك الواسطة بينه وبين النبى صلى الله عليه وسلم لا مجرد قول كل من قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم والالزم ان يكون قول العوام والسوقية قال رسول صلى الله عليه وسلم كذا مرسلا والوجه فيه ان الارسال والانقطاع ونحو ذلك من صفات الاسناد ويتصف الحديث به بواسطته فحيث لا اسناد فلا ارسال ولا انقطاع ولا اتصال وانما هو مجرد نقل اعتمادا على الغير ومن المعلوم ان صاحب الهدايع وغيره من اكابر الفقهاء ومؤلف احياء العلوم وغيره من اجلة العرفاء ليسوا من المحدثين ولا من المخرجين وان كانوا فى الفقه والتصوف وغيرهما من الكاملين)) (ظفر الامانى ص۱۸۹)

(۲) د هجر معنی محض هذیان نه ده بلکه دا لفظ د جدائې په معنی هم راځی . **قال الله تعالی ((واهجرهم هجراً جميلاً))** دا معنی د لغت علماء او د حدیثو شراح هم لیکی .

په فتح الباری ج ۸ ص ۱۰۱ کښې دی : **ويحتمل ان يكون قوله اهجر فعلا ماضيا من الهجر بفتح الهاء وسكون الجيم والمفعول محذوف اى الحياة وذكره بلفظ الماضى مبالغة لما راى من علامات الموت .**

او علامه محمد طاهر گجراتی په مجمع بحار الانوار (چه خاص د حدیثو لغت دې) ج ۲ ص ۴۷۵ کښې فرمائی . **(ويحتمل ان يكون معناه هجركم رسول الله صلى الله عليه وسلم من الهجر ضد الوصل)** بلکه تحقیق دادې چه ددې لفظ اصلی معنی هم د جدا کیدلو ده . د هذیان په معنی کښې هم ددې مناسبت نه راځی چه په دې کښې د عقل نه جدائی کیږی او هم دا معنی زیاته صحیح او متبادره ده اردو کښې هم هجر بمقابله وصل وئیلې کیږی او حدیثِ قرطاس کښې هم دا معنی چسپان کیږی . د هذیان معنی هغلته د دوو وجهُ نه ، نه جوړیږی :

(الف) د هذیان شبهه هغه خبره باندې وی چه خلافِ عقل وی . یو پیغمبر پخپل آخری وخت کښې فرمائی چه کاغذ راوړئ چه زه یو ضروری هدایت نامه اولیکم . په دې کښې کومه خبره خلافِ عقل ده چه هغې ته هذیان اووئیلې شی

(ب) روایت کښې د هجر نه پس د استفهموه لفظ دې . یعنې تاسو نه پوښتنه اوکړم که چرته د هجر معنی هذیان واخستلې شی نو استفهموه سره ربط بالکل غلطیږی . ځکه چه چانه هذیان اوشو اوس د هغه نه پوښتنه بالکل خلافِ عقل ده . اوس اوګورئ د جدائې معنی په کومې خوبئ

سره جوړیږی . چه هرکله حضورصلی الله علیه وسلم حالتِ مرض کښې هدایت نامه لیکلولره اوفرمائیل نود صحابه کرامو رضی الله عنهم په زړونو باندې د بجلئ د کرنټ په شان سخت اولګیدل چه شاید هغه د قیامت ساعت راغلو ، شعر:

حیف درچشم زدن صحبت یار آخر شد   روئے گل سیرندیدیم وبہار آخر شد

ځکه چه داسې تحریر په آخری وخت کښې لیکلې کیږی لهذا هغوی اووئیل «اهجراً استفهموه» یعنې آیا حضرت تاسو جدا کیږئ ، که تاسو نه پوښتنه اوکړم ، چه دا لفظِ هجر چاچه هم اووئیلو د محبت اود عشق په جذبه کښې ئې اووئیلو ، مګر د چا زړونو چه د محبت د درد نه ناآشنا دی هغوی ددې څه قدر کولې شی ، شعر

چو دل بمہر نگارے نہ بستہ ای مہ   تراز سوز درون دنیا زما چہ خبر

(۳) فرضِ محال که چرته دا لفظ هم په معنی د هذیان وی نو دا د همزهٔ استفهام سره دې ، او استفهامِ انکاری دې ممکن دې چه دا قول دهغه جماعت وی چه د تحریرلیکلو مؤید وو هغوی دخپلې رائې د تقویت دپاره وئیلې وی چه د حضورصلی الله علیه وسلم د حکم په تعمیل کښې ولې توقف کوئ . آیا حضورصلی الله علیه وسلم ته معاذالله هذیان شوې دې ؟ دا مطلب هم د حدیثو شراحو بیان کړې دې . بخاری کښې دا روایت اوو ځایونوکښې راغلې دې . د کتاب الجهاد نه سوا باقی شپږ مواضعو کښې دا لفظ د همزهٔ استفهام سره دې اود بخاری نه علاوه په نورو کتابونوکښې هم همزه موجود ده ، پس که چرته په یوروایت کښې همزه نه وی نوحرج نشته . دیوې واقعې په متعدد اسانیدو کښې که چرته یولفظ په یو روایت کښې وی بل کښې نه وی نو یقیناً به هم دا ګڼلې کیږی چه په کوم کښې نه دې په هغې کښې د راوی نه هیرشوې دې هم ددې وجه نه حافظ رحمه الله په فتح الباری ج۸ ص ۱۰۱ کښې فرمائی . الراجح فیه اثبات الهمزة ، علاوه ددې نه بغیرد اداةِ استفهام نه هم استفهام وی . ددې دریو واړو جوابونو خلاصه داشوه چه اول خو لفظ هجر د حضرت عمررضی الله عنه مقوله نه ده ، دویم بالفرض هغه تسلیم هم کړئ شی نو هجر بمعنی هذیان نه دې بلکه د جدائې په معنی ده چه د خاص محبت کلمه ده نه چه د ګستاخئ . دریم بالفرض هجر بمعنی هذیان وی نو همزهٔ استفهام سره ده او استفهام انکاری دې . اوس اربابِ عقل دې غور اوکړی چه په دې اعتراض کښې څه روح باقی پاتې شو ترڅو پورې چه شیعه ګانو ددې دریو خبرو جواب رانه کړی یعنې په روایت کښې دې هم دا مقوله د حضرت عمررضی الله عنه اوښائی . بیا دې دا ثابته کړی چه د هجر معنی سوا د هذیان نه بل څه نه ده . یا دلته سوا د هذیان نه بله معنی چسپان کیږی نه . بیا دې دا هم ثابته کړی چه دا لفظ همزهٔ استفهام سره نه نشته . یا دا استفهام انکاری نه شی کیدلې .دې وخته پورې دهغه اعتراض نوم اخستل سخته بې غیرتی ده

د دویم اعتراضِ جواب: ددې نه وړاندې یوڅو امورغورطلب دی

(۱) ﴿ٱلۡيَوۡمَ أَكۡمَلۡتُ لَكُمۡ دِينَكُمۡ وَأَتۡمَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ نِعۡمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلۡإِسۡلَٰمَ دِينٗاۚ﴾ بالاتفاق د قرطاس د قصې نه وړاندې نازل شوې وو ، پس اوس سوال دادې چه که چرته یو داسې ضروری تحریر باقی پاتې وو نو دین هیچرې کاملیدلې نه شی او دا آیت معاذالله غلط ثابتیږی.

(۲) قصه د قرطاس د پنجشنبې په ورځ واقع شوه ، اود حضورصلی الله علیه وسلم وفات په دوشنبې شوې وو نو څلورو ورځو پورې حضورصلی الله علیه وسلم دهغه قصې نه پس په دې عالم کښې تشریف راوړی ، پس که چرته یو داسې ضروری تحریر باقی پاتې وې نو دوی ته دهغې د لیکلو کافی موقع ملاؤ شوه ، دهغې باوجود دوی اونه لیکلو ، دا به یو ډیر لوئ الزام په حضورصلی الله علیه وسلم باندې عائد وی (نعوذبالله من ذلک) د حضرت عمررضی الله عنه په منع کولوسره یاد هغه د ویرې نه نه لیکل یو مسلمان باور نه شی کولې ځکه چه هم داسې د چا د ویرې نه که چرته انبیاء علیهم السلام د تبلیغ نه بند شی نو د دین نه به امان اوچت شی او نبوت به د ماشومانو یو لوبه شی ، خیال اوکړئ چه کله کافرانو دوی ته اووئیل چه که چرته تاسو ته د سلطنت خواهش یا د یو یوې ښائسته ښځې طلب وی نو سلطنت اود ټولو عربو نه ښائسته ښځه تاته درکوو . مګر زمونږ معبودانو ته بدې ردې مه وایه . د کافرانو سره د مقاطعې په وخت ابوطالب دوی ته پیغام راواستولو چه ای وراره ته ددې تبلیغ نه منع شه ،زه یواځې د ټول عرب مقابله نه شم کولې نو دوی اوفرمائیل چه ای تره که چرته ځما په یو لاس کښې نمر او بل لاس کښې سپوږمئ هم کیخودلې شی نو بیا به هم ددې حق کلمې نه هیچرې منع نه شم ، غرض داچه کومه ورځ دوی صلی الله علیه وسلم د ټولو عربو سره د دین په خاطر په جنګ وو هغه وخت خو دوی د دین ضروریاتو لره پرئ نه خودل نو اوس داسې اهم څیز لره څنګه پریخودلې شو ؟ بیا په دې څلورو پنځو ورځو کښې یا شپه کښې کوم وخت خو به حضرت عمررضی الله عنه تللې وی هغه وخت به دوی لیکلې وې.

(۳) دومره ضروری تحریر لره که چرته حضرت عمررضی الله عنه منع کړې وو نو حضرت علی او نورو صحابو رضی الله عنهم باندې فرض وو چه ورباندې ئې لیکلې وې مګر چا هم هغې طرف ته توجه اونه کړه . پس د حضرت عمررضی الله عنه نه زیات الزام خو به په حضرت علی رضی الله عنه وی . ځکه چه بزعم شیعه دوی ته د حضورصلی الله علیه وسلم تقرب د ټولو نه زیات وو . نیز داسې حکم عموماً کوروالو ته وی . چه دهغې نه ظاهره ده چه حضرت علی رضی الله عنه ته به دا حکم ورکړئ شوې وی چه دهغې دوی تعمیل اونه کړو . مزید په دې باندې د مسند احمد په روایت کښې تصریح موجود ده چه دا خطاب حضرت علی رضی الله عنه ته وو.

(۴) دومره د لویه واقعه او په ټولو صحابو رضی الله عنهم کښې یو شخص هم سوا د ابن عباس رضی الله عنهما نه ددې روایت نه کوی او بیا د ابن عباس په لاکهونو شاګردانو کښې صرف د دوی

خامن عبيدالله او سعيد بن جبير ددې ناقل دی .

(۵) د قرطاس د قصې نه څه ډيروړاندې حديثِ ثقلين ارشاد شوې وو ، په هغې کښې په خپله حضورصلی الله عليه وسلم وئيلی وو چه زه په تاسو کښې دوه قدرمند څيزونه پريږدم ، که چرته تاسو هغه دواړه مضبوط اونيسئ نو تاسو به هيچرې ګمراه نه شئ . پس که چرته د قرطاس د قصې والا تحرير يو ضروری فرض کړئ شی نود حديثِ ثقلين تکذيب لازميږی .

په دې امورو باندې د غور کولو نه پس عقلِ سليم په دوو امورو کښې ديو په تسليمولو باندې مجبوره کيږی :

(۱) يا خو دا قصه بالکل غلطه ده . دين کامل شوې وو . او هيچرې يوداسې ضروری تحرير باقی پاتې نه وو او هيچرې حضورصلی الله عليه وسلم د آيتِ قرآنيه خلاف د يو تحرير د ليکلو اراده ښکاره کړې نه وه . دا قصه محض بې بنياده او د دين د دښمنانو چال دې او محض دې دپاره راپورته کړئ شوه چه د آيتِ قرآنيه اليوم اکملت لکم دينکم الخ اود حديثِ ثقلين تکذيب اوشی . او حضورصلی الله عليه وسلم باندې هم تبليغِ رسالت کښې د کوتاهئ کولو الزام قائمولو سره ټول دين مشکوک شی مګر دامام بخاری رحمه الله په شان د محدثينو تخريج ددې نظرئې ترديد کوی .

(۲) يا حضورصلی الله عليه وسلم محض دخپلو صحابو رضی الله عنهم د امتحان دپاره فرمائيلی وو چه په حقيقت کښې نه يو داسې ضروری تحرير باقی پاتې وو او نه په واقع کښې د دوی اراده وه محض امتحان مقصود وو چه دا خلق په ايمان کښې کوم حده پورې راسخ القدم دی . که چرته خدانخواسته اکابرصحابه رضی الله عنهم دهغه تحرير په ليکلو باندې مستعد شوې وې نو حضورصلی الله عليه وسلم ته به ډير غم ملاؤ شوې وو او فوراً به ئې فرمائيل چه د آيت اليوم اکملت لکم دينکم الخ نه پس اوس تاسو د کوم يو تحرير منتظر ئې او دين لره کامل نه ګڼئ مګر الحمدلله صحابه کرام رضی الله عنهم په هغه امتحان کښې بدرجه اولی کامیابه شو او په هغه کاميابئ کښې روښانه حصه دحضرت عمررضی الله عنه ده . يو څو نامعلومو کسانو د ليکلو تائيد کړې وو . قوی احتمال دې چه دا حضرات به جديدالاسلام والا وی . صحابه کرامو رضی الله عنهم کښې که چرته يو ممتازشخصيت دا قول کړې وې نو دهغه نوم به ضرور په روايت کښې مذکور وو . کما هو ظاهر من داب المحدثين . پس دهغه جديدالاسلام خلقو اختلاف حضورصلی الله عليه وسلم ته خوښ رانغلو چه دهغې اظهار د ((قوموا عنی)) په الفاظو سره اوفرمائيلو . د حضورصلی الله عليه وسلم دا ارشاد بطريقِ امتحان وو په دې باندې دوه زبردست دليلونه دی :

(۱) چه هر کله آيت : ((اليوم اکملت لک دينکم - الخ)) د اکمالِ دين اود اتمامِ نعمت خبر ورکړې وو نو ناممکن وو چه حضورصلی الله عليه وسلم دهغې نه پس ديو تحرير حاجت ښکاره کولو سره دين لره ناقص او نعمتِ خداوندی لره ناتمام ګرځولې

(۲) تاسو چه کوم صفت د قرطاس والا تحرير بيان فرمائيلې دې ، هم دهغه صفت چه دوه څيزونه چه هر کله دوی امت ته په لاس ورکړی وو (چه دهغې ذکر حديث ثقلين کښې تيرشو) نو اوس دهغه تحرير څه حاجت وو ؟ دهغې حاجت خو هغه وخت کيدلې شی چه کله په هغه دواړو څيزونو کښې دا صفت نه وې ، لهذا ناممکن ده چه حضورصلی الله عليه وسلم دخپل حديث خلاف داسې خبره اوکړی . د علامه ابن تيميه وغيره دا خيال دې چه هغه موقع باندې حضورصلی الله عليه وسلم د حضرت صديقِ اکبر رضی الله تعالی عنه دپاره خلافت نامه ليکل غوختل اود صحيحينو هغه روايت لره خپل دې خيالِ باندې قرينه وائی چه حضورصلی الله عليه وسلم پخپل دې آخری مرض کښې حضرت عائشې رضی الله عنها ته اوفرمائيل چه خپل پلار او ورور لره رااوغواړه دې دپاره چه زه د ابوبکر دپاره تحريراوليکم چه خلق څما نه پس اختلاف اونه کړی ، ددې نه پس دوی اوفرمائيل ښه ده پريږدئ « يابى الله والمؤمنون الا لابى بکر - آه » پس دوی لره په وحی سره مطمئن کړئ شوی وو ددې وجه نه هغه ارادې لره ترک اوفرمائيله ، که چرته دې لره تسليم هم کړئ شی چه مطمئن کيدلو نه پس هم دوی خلافتِ صديق ليکل غوختل دې دپاره چه خلق اختلاف اونه کړی نو وروستو د دوی سکوت د حضرت عمررضی الله عنه په موافقت کښې وو چه په هغې کښې راز دا وو چه د انتخابِ خليفه ښائسته اصول (تفويض الی اهل الحل والعقد) قائمولوسره لاړ شی اود وليعهدی د رسمِ جاهليت تصور په اسلام کښې باقی پاتې نه شی ، ډيرو موقعو باندې دوی د وحی الهی نه پس د حضرت عمررضی الله عنه موافقت کړې دې ، په دې موقع باندې هم د دوی سکوت اود حضرت عمررضی الله عنه موافقت وحی الهی سره وو ، دې لره شيعه هم تسليموی چنانچه د شيعه ګانو په کتابونو کښې نهايت معتبرکتاب فلک النجات ص ۳۲۲ جلد اول باندې هم دا الفاظ موجود دی ، ((واما سکوته عليه السلام بعد التنازع فما کان من عنده بل کان بوحی)) شعر :

اپنے من میں ڈوب کر پا جا سراغ زندگی — تو اگر میرا نہیں بنتا نہ بن اپنا تو بن

پس د حضرت عمررضی الله عنه دا اختلاف که چرته بالهام الله تعالی اختلاف نظروو (کما وقع فی مواضع شتی) نو ددې په مناقبو کښې شمير کول بديهی دی او که چرته د شدت مرض او د دوی د تکليف مدنظر دا اختلاف حضرت عمررضی الله عنه کړې وو نو ددې نوعيت بعينه د صلح حديبيه په موقع باندې د لفظ رسول اخواکولو نه د حضرت علی رضی الله عنه د انکار په شان به وی چه هغه شيعه ګان مناقبِ علی کښې شماری

د دريم اعتراض جواب : دا خو بعينه هغه قول دې چه هغې لره پخپله حضورکريم صلی الله عليه وسلم په حجة الوداع کښې دهغې نه درې مياشتې وړاندې په لاکهونو مجمع کښې فرمائيلې وو يعنې «لن تضلوا ماتمسکتم به » د حضرت عمرفاروق رضی الله عنه د «حسبنا کتاب الله » وئيلو

که چرته هم دا مطلب دې نو په قرآن کښې دی «حسبنا الله» پس ددې مطلب هم دا پکار دې چه الله تعالی کافی دې ، درسول ضرورت نشته دې ، فها هو جوابکم فهو جوابنا
ښتیا دادی چه دا ښائسته نا آشنا مقوله یعنې «حسبنا کتاب الله» د ایمان روح دې اود فاروقِ اعظم رضی الله عنه د هغه کمالاتو آئینه ده چه دهغې نمونه دې آسمان د دومره لوئ وزن سره هیڅکله ونه لیدله. فقط، وهذا آخر الکلام والحمد لله رب العالمین .

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ
وَمَا تَوۡفِیۡقِیۡۤ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَیۡهِ تَوَکَّلۡتُ وَاِلَیۡهِ اُنِیۡبُ

مجالُ التحرِیْر لخیالِ الزَمْهرِیْر

د «اشتکت النار الی ربها» حدیث متعلق ژور تحقیق

د حضرت الاستاذالعلام مولانا مفتی رشیداحمد صاحب لدهیانوی ثم خیرپوری محدث دارالعلوم کراچی دامت برکاتهم تقریرِ بخاری نه یو اقتباس .

عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اذا اشتد الحر فابردوا بالصلوة فان شدة الحر من فیح جهنم واشتکت النار الی ربها فقالت یارب اکل بعضی بعضا فاذن لها بنفسین نفس فی الشتاء ونفس فی الصیف وهو اشد ما تجدون من الحر واشد ما تجدون من الزمهریر ....جامع بخاری ص،، ج۱)

آیا په جهنم کښې د زمهریریه طبقې وجود هم شته : په تمام امت کښې عام طور سره دا مسلمه ګڼلې شوې ده چه جهنم طبقۀ ناریه او طبقۀ زمهریریه دوو حصو باندې مشتمل دې .
د طبقۀ زمهریریه ثبوت د کتابونو په ذخیره کښې اوسنتو کښې چرته هم نه ملاویږی . بلکه قرآن کریم کښې خو ﴿ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرۡدٗا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمٗا وَغَسَّاقٗا ﴿٢٥﴾ ﴾ فرمائیلې شوې دې .
نکره تحت النفی راوړلوسره د جنهم نه ئې د برودت اود زمهریرسلبِ کلی اوکړو . د برداً تخصیص د نافع سره صحیح نه دې ، ځکه چه برد د ضار استثناء نه ده څنګه چه «الاحمیما وغساقا » سره د شرابِ ضار استثناء کړې شوې ده ، که چرته تخصیص بالقرائن لره کافی ګڼلې کیدلې نود شرابِ ضارد استثناء هم ضرورت نه وو . د قرآن اوحدیثو په اصطلاح کښې خو جهنم مرادف د «نار» جوړ شوې دې . هم دا وجه ده چه کتاب وسنت کښې چرته چرته چه د جهنم تذکره ده هغلته دوزخ لره د

جهنم په لفظ سره کم او د «نار» په الفاظو سره زیات تعبیر کړئ شوي دي
چنانچه قرآن کښې ارشاد دي « **فاتقواالنار التی وقودها الناس والحجارة** » «**علیهم نار مؤصدة**» «**کانها ترمی بشرر کالقصر** » هم دغه شان فرمائیلي شوی دی « **کلما نضجت جلودهم بدلنا هم جلودا غیرها** » د نضج لفظ په دې خبره باندې واضح دلیل دې چه د جهنمیانو عذاب به صرف اور وی د د داغ ورکولو په باره کښې ارشاد دې « **یوم تکوی بها جباههم وجنوبهم وظهورهم** » دلته هم د کیّ لفظ استعمال شوې دې چه معنی ئې ده داغول . حدیث کښې دی چه عصاة المومنینو لره به د اور نه په داسې حال کښې راویستلې شی چه هغوی به سوزیدلوسره کوئله شوی وی او هغوی ته به په نهرحیاکښې غسل ورکولې کیږی او وې فرمائیل چه اور به دهغوی په زړونو باندې اثرنه شی کولې . ابوطالب به په زحزاح اورکښې وی . د «أریت النار ، عرضت علی النار حابسه هره» او اول من سیب السوائب متعلق ئې اوفرمائیل چه ما هغوی لره په اورکښې اولیدل او وې فرمائیل چه څما مثال د هغه سړی په شان دې چه هغه اور بل کړې وی په هغې کښې پتنګان پریوځی هغه . هغه پتنګانو لره د اور نه د بچ کولو کوشش کوی مګر دې په هغوی باندې غالب راځی او په اور کښې داخلیږی . غلول باندې ئې وعید اوفرمائیلو ((**ان الشملة التی اصابها یوم خیبر من المغانم لم تصبها المقاسم لتشتعل علیه نارا**)) او وې فرمائیل ((**شراك اوشراکان من نار**)) غرض داچه بې شمیره مثالونه په کتاب اوسنت کښې د داسې قسم موجود دی چه جهنم باندې د نار اطلاق کړې شوې دې . هغه تولو مثالونو لره که چرته یوځائ کړې شی نودهغې نه یو غټ کتاب تیاریدلې شی . زیرِ بحث حدیث کښې هم «اشتکت النار الی ربها» اوفرمائیلې شو . اشتکت الزمهریر ندی ویلې شوی. اود نفسین اذن هم نارته ورکړې شو . که چرته د زمهریریه طبقې وجود وې نود قرآن او د حدیثو په دومره لویه ذخیره کښې چرته خو دهغې تذکره ضرور پکار وه یاکم ازکم د قرون مشهودلها بالخیر صحابه ، تابعینو یا د مذهب ائمو رحمهم الله نه باید یو قول منقول وې .

بیاداچه که چرته د زمهریریه طبقې وجود لره بالفرض تسلیم هم کړې شی نویو زبردست اشکال مخې ته راځی چه کوم وخت د یخنئ شدت وی هغه وخت کښې هم د تاخیرصلوة حکم وې حالانکه حدیث کښې صرف د «ابردوابالصلوة فان شدة الحر» ذکر دې ، که چرته د زمهریریه طبقې وجود وې نوپه یخنئ کښې هم مونځ لره دموخرکولوحکم به وې ځکه چه یخنی هم دهغه دساه خارج کولو سره وی اوځنګه چه حرارت د غضب په آثارو کښې دې هم دغه شان برودت هم د غضب په آثارو کښې وې همدارنګه عنقریب به بیانوم چه شدت حرارت لنفس جهنم یا لقرب الشمس کښې منافاة نشته ددې وجه نه چه شمس هم د جهنم نه حرارت اخذ کوی ، پس حرارت شمس بعینه حرارت د جهنم دې . په دې باندې به دا اشکال واردیږی چه که چرته جهنم کښې طبقهٔ زمهریریه هم ده

نو ځنګه چه شمس د جهنم نه حرارت اخذ کولو سره دنیا کښې شدتِ حرارت پیدا کوی هم دغه شان د یخنئ په موسم کښې به لازمیږی چه شمس د جهنم نه برودت اخذ کولو سره زمکه باندې واچوی چه د شدتِ زمهریریه باعث جوړ شی حالانکه د شدتِ یخنئ په موسم کښې هم شمس کښې برودت نه وی بلکه صرف حرارت وی.

د حدیث مطلب: اوس دا بحث باقی پاتې کیږی چه کله د زمهریریه طبقې ثبوت نشته نو بیا د «اشد ماتجدون من الزمهریر» مطلب څه دې ؟ او په دنیا کښې د یخنئ وجه او سبب جهنم څنګه دې ؟ هغې باندې د پوهیدلو دپاره یو څو مقامات ضروری دی:

(۱) ګرمئ سره څیزونو کښې انبساط پیدا کیږی او یخنئ سره انقباض ، هم دا وجه ده چه د ریلوې لائن دوو ټکړو لره د یوځائ کولو په وخت دهغوی په مینځ کښې څه خلا باقې ساتی ځکه که چرته پخپل مینځ کښې پیوست کولوسره هغه ملاؤ کړی نو د پایو په چلیدلو اود موسم په ګرمیدلو وغیره سره شدیدحرارت پیدا کیدلو نه پس د لائن په اجزاؤ کښې انبساط کیدلو د وجه نه دهغې د پاسه د ښتلو خطره وی چه دهغې نتیجه د ګاړی د التېه کیدلو یا د دروند والی نه د لائن ماتیدلو په صورت کښې ښکاره کیدلې شی.

(۲) متخلخل څیز سپک وی او متکاثف دروند لکه وانبه او اوسپنه

(۳) سپک څیز سریع الحرکت سهل الانجذاب وی او د محرک او جاذب اثر لره زر قبلوی او دروند څیز بطئ الحرکت اومتعسر الانجذاب وی ، د محرک او جاذب اثر لره زر نه قبلوی

اوس په دې پوهه شئ چه کله جهنم خپله ساه بهر غورځوی نو د بهر هوا د ګرمئ د وجه نه متخلخل کیږی بیاد جهنم دویمه[1] ساه دننه کیږی بهرکیږی نه ، ددې وجه نه چه کله هغه ساه دننه کړی نو ګرمه هوا د تخلخل د وجه نه چونکه سپکه وی لهذا د ساه سره دننه لاړه شی او یخه هوا چونکه متکاثف وی ددې وجه نه په هغې کښې سپک والې نه وی . دروند والې وی لهذا هغه دنیا کښې پاتې شی اود یخنئ باعث جوړیږی ، په هغه هوا کښې یو جانب نه د کرة الماء او دویم جانب نه د زمهریریه تلاصق هم د برودت باعث جوړیږی.

حدیث باندې فلسفیانه اشکالات:- په دې حدیث باندې د اهلِ فلسفه د جانب نه دا اشکال پیش کولې کیږی چه تجربې او مشاهدې سره دا امر ثابت دې چه د دنیا د یخنئ او ګرمئ سبب د نمر نزدې والې او لرې والې دې چه کله نمر د دنیا کومې حصې سره نزدې کیږی نو هغلته ګرمی وی اود کوم ځائ نه چه لرې کیږی هغلته یخنی وی . نو بیا د یخنئ او ګرمئ سبب د جهنم ساه لره ګرځول

---

[1] حضرت مولانا شبیر احمد صاحب عثمانی هم په فتح الملهم کښې هم دې لره اختیارفرمائیلی دی ۱۲منه

کوم حده پورې صحيح دی؟

ددې دوه جوابونه دی : يوخو دا چه اسبابوکښې تزاحم نه وی . د يو څيز اسباب مختلف او متعدد کيدلې شی چنانچه د يخنئ اود گرمئ په اسبابو کښې يو سبب څنگه چه د نمر قرب او بعد دې هم دغه شان هغه هم دې چه په حديث کښې بيان کړئ شو . بلکه دهغې نور هم ډير اسباب دی ، مثلاً اوچت ځائ باندې کيدل د يخنئ باعث دې هم دغه شان د سمندر يا د غره قرب اوبعد . صلابت اورخاوت کښې د قطعات ارض اختلاف ، د جنس ارض انواع شوره ، د گندهک وغيره د آثارو اختلاف ، د رياح (بادونو) دباؤ او احتباس او احتقان وغيره ، که چرته صرف د نمر قرب او بعد سبب وې نود سبّی اود کوئټه په موسم کښې به دومره تفاوت نه وې حالانکه د دواړو په عرض البلد کښې صرف د ۴۳ د قيقو فرق دې ، ددې باوجود کوئټه يخه ده او سبی سخت گرم دې . په دې جواب باندې بيا يوڅو اشکاله واردېږی ، يو دا چه که چرته د جهنم د وجه نه موسم بدلېږی نو پکار دی چه قطب شمالی او قطب جنوبی (عرض تسعين) کښې هم شپږ مياشتې يخنی او شپږ مياشتې گرمی وی حالانکه هغلته هميشه يخنی ده گرمی نه ده، همدغه شان ميل کلی يعنې د مدارسرطان اود مدارجدی (تقريباً ½ ـ ۲۳ درجه عرض البلد) دننه اوسيدلو والا خلقو اته موسمونه وی . هرفصل په کال کښې دوه ځله راځی نو داسې ولې دی، حرّ جهنم خو په ټوله دنيا باندې کيدل پکار دی . ددې وجه نه د مدارسرطان اوجدی نه کم عرض البلد کښې هم د اتو فصلونو په ځائ څلور فصله کيدل پکار دی .

ددې جواب دادې چه ددې اعتراض ثبوت په دې امر باندې موقوف دې چه محققين دې عرض تسعين کښې د ټول کال موسم بالکل يوشان کيدل چه ذره برابرقدرې هم فرق نه راځی ، ثابت کړی . که چرته ذره برابر هم فرق وی څنگه چه د عقل تقاضا ده (ځکه چه شپږو مياشتو پورې خو هغلته نمرراوتلې وی . اگرچه هغه د افق نه تقريباً د (تقريباً ½ ـ ۲۳ درجې نه زيات اوچتيږی نه) نو هيڅ اشکال نشته . هم دغه شان ددې امر تحقيق دې اوکړئ شی چه د ميل کلی نه کم عرض البلد کښې مواسم ثمانيه کښې يو شتاء د دويمې شتاء نه او يو صيف د دويم صيف نه څه متفاوت دې يانه . که چرته تفاوت دې نو هيڅ اشکال نشته او که چرته عدم تفاوت محقق شی نو د اصل اشکال د دفع کولو دپاره دويم جواب به متعين کيږی چه عنقريب راروان دې .

دويم اشکال دا کيږی چه نفسِ جهنم نه د حرارت دفعةً پيدا کيدل لازم وو . حالانکه د موسم تبديل په تدريج سره وی . ددې جواب دادې چه د دفعةً حرارت پيدا کيدل اود موسم بدليدل د صحت دپاره سخت مضر دې ددې وجه نه الله تعالی نفسِ جهنم نه خارجيدونکی حرارت لره يو ځائ باندې محقق کوی او په تدريج سره يې په زمکه باندې خوروی . همدارنگه دا هم ممکن دې بلکه

ظاهر هم دادې چه نفس جهنم دفعةً نه خارجیږی بلکه بتدریج خارجیږی اودهغې د ظهور وجه داده چه کله دجهنم مشابهت د حیوان سره اوشو په تنفس کښې او دا هم معلومه شوه چه په ټول کال کښې دوه ساه ګانې د جهنم دی یو خارج او دویمه داخل نود حیوان په شان د تنفس د حرکاتو اتصال هله کیدلې شی چه هریو نفس شپږو میاشتو پورې بتدریج ممتد وی.

دریم اشکال دا کیږی چه د جهنم حرارت د شمس د قرب سره اود جهنم برودت د شمس د بعد سره متلازم ولې دې. کله ددې برعکس ولې نه کیږی ؟ ددې جواب دادې چه د شمس د حرارت د مناسبت د وجه نه حرارتِ جهنم هم په هغه زمانه کښې ښکاره کیږی په کومه زمانه کښې حرارتِ شمس. که چرته د بعدشمس په زمانه کښې حرارت جهنم اود قرب شمس په وخت کښې برودتِ جهنم پیدا کیدلې نو د حرارت او برودت په اجتماع سره به ټول کال موسم یوشان وې او مختلف فصلونه به نه پیدا کیدلې چه سراسرخلافِ حکمت دې. نیز موسمِ صیف کښې د حرارتِ شمس تحمل کولو دپاره قدرتِ الهیه باطن جسم کښې حرارت پیدا کوی. پس په کومه زمانه کښې چه دکوم ځیز د تحمل اود مقابلې استعداد قدرت پیدا کړو دهغه هم په هغه زمانه کښې پیدا کیدل د حکمت او مصلحت مقتضی دې. د اصل اشکال دویم جواب دادې چه د آفتاب حرارت هم دجهنم نه ماخوذ دې او هغه د جهنم حرارت پخپل ځان کښې جذب کولوسره په زمکه باندې پریږدی څنګه چه د بجلئ بلب د پاورهاوس نه بجلئ لره جذب کولوسره رڼا کوی او آتشی شیشه د نمر شغلو لره جذب کولوسره مقابل ځیز باندې غورځولوسره هغه سوزوی. پس سبب ظاهری خو هم دا نمر دې لیکن په هغې کښې چه کوم حرارت دې دهغې سبب جهنم دې لهذا د یخنئ او ګرمئ سبب جهنم لره ګرځول بالکل صحیح دی بیا په دې باندې هم دا اشکال کیږی چه دا تقریر هغه امر لره مستلزم دې چه نفسِ نمرکښې حرارت کم وبیش وی. په یخنئ کښې دهغې حرارت کمیږی او ګرمئ کښې زیات. حالانکه حقیقت ددې خلاف دې. د یخنئ په موسم کښې د یخنئ دا معنی هیچرې نه ده چه د آفتاب نه حرارت کم شوې دې بلکه آفتاب کښې خو تمازت دومره قدرې وی څومره چه د ګرمئ په موسم کښې وو مګر ددې وجه نه زیات محسوسیږی نه چه آفتاب د زمکې نه لرې کیږی ددې جواب دادې چه دا اشکال په هغه امر باندې موقوف دې چه د آفتاب په حرارت کښې د کمئ بیشئ عدم لره ثابت کړئ شی ممکن دې چه په یخنئ اوګرمئ کښې ذاتِ شمس کښې حرارت مختلف وی مګر مونږ ته دا فرق نه محسوسیږی. دویم داچه که چرته تسلیم کړئ شی چه تفاوت نشته دې نو دا به وئیلې کیږی چه آفتاب د جهنم د نفسِ خارج نه حرارت لره جذب کولوسره دهغې داسې مستقر جوړیږی چه د جهنم نفس داخل هغه حرارت لره واپس نه شی راښکلې. پس نفس داخل محض ګرمې هوا لره راکاږی د آفتاب حرارت لره نه. که چرته په دې باندې دا شبه وارده کړې شی چه د شمس سابقه حرارت علی حالها قائم وی نو هر آئنده کال د نفس خارج د اثر نه په هغې کښې اضافه

کیدل پکار دی نو ددې جواب به دا ورکولې کیږی چه د حرارت په یو خاص درجې سره د ترقئ نه کولو دوه وجې کیدلې شی یو دا چه حرارت لره قبلولو والا جسم دیو خاصې او محدودې درجې استعداد لری دهغې نه زیات استعداد بالکل نه وی لکه د بجلئ آتشی شیشه دخپل استعداد او دمخصوص درجې مطابق حرارت اخذ کولې شی دویمه وجه دا وی چه د منفعل درجهٔ حرارت د موثرد درجهٔ حرارت نه زیاتیدلې نه شی . مثلاً تهرمامیټر یو منتې ایښودلو باندې چه کوم درجهٔ حرارت ښکاره کوی یو گهنټې پورې ایخودلو پورې به هم هغه درجهٔ حرارت وی په هغې کښې به اضافه نه کیږی پس جهنم خواه ساه دننه اخلی یایی بهر غورځوی، بهرصورت د آفتاب په گرموالی او حرارت کښې هیڅ تفاوت او کمی اوبیشی نه کیږی ،لهذا دا وئیل بالکل صحیح شو چه د آفتاب حرارت د جهنم نه ماخوذ دې لهذا د یخنئ او گرمئ سبب حقیقی جهنم دې ، **فقط والله تعالیٰ اعلم برموز کائناته.**

قد ضبط هذا التقریر الطیف النفیس فی حلقع درس الجامع للبخاری احقر تلامذة الشیخ واصغر محمد تقی العثمانی الدیوبندی ثم کراچوی غفرالله تعالیٰ له ولوالدیه والمشایخه ولجمیع المؤمنین والمؤمنات آمین ، واخردعوانا أن الحمدلله رب العالمین، غرة ربیع الاخر سنه ۱۳۷۰ هجری

تقریرمذکورسره متعلق د استاذالعلماء حبرنحریرحضرت مولاناشمس الحق صاحب افغانی رایه احقر د اشتکاءِ نار په حدیث باندې د حضرت مولانا رشیداحمد صاحب املائی تقریرملاحظه کړو ، څما په نظر کښې هغه قواعد د شرع خلاف نه دی بلکه مطابق دی او حدیث باندې واردیدلو والا د ټولو عقلی اشکالاتو چه کوم جوابونه ورکړې شوی دی هغه نهایتِ قیمتی دی . شارحینِ حدیث هغې طرف ته ډیره کمه توجه اوکړه ،الله تعالی دې جزاء خیر ورکړی چه ډیرې اهمې غوټې ئې حل کړې . آمین» احقرالعباد شمس الحق صاحب .

د تیر شوی تقریر ضمیمه

یو ملگری طبقهٔ زمهریریه سره متعلق لاندې لیکلې شوی روایات ماته راکړل .

(۱) فی تنویر المقباس انه قال امام المفسرین عبدالله بن عباس رضی الله عنهما فی تفسیر قوله عزوجل حمیم وغساق ((حمیم) ماء حار قد انتهی حره (وغساق) زمهریر یحرقهم کما تحرقهم النار (مجموعة التفاسیر ص ۲۰۰ ج ۶)

(۲) قال العلامة ابو البرکات النسفی رحمه الله فی مدارك التنزیل وقیل الحمیم یحرق بحره والغساق یحرق ببرده (مجموعة التفاسیر ص ۲۰۰ ج ۵)

(۳) وقال العلامة الخازن رحمه الله تعالیٰ فی تفسیره وقیل الغساق عین فی جهنم وقیل هو البارد المنتن

(مجموعة التفاسير ص۲۹۰ ج۵)

(۴) وقال الفاضل الشربینی رحمه الله ((لا یذوقون فیها برداً)) قال عطاء والحسن ای راحة وروحا ای ینفس عنهم حر النار (وبعد سطرین) وروی عن ابن عباس رضی الله عنهما ان البرد النوم ومثله قال الكسائی وابوعبیدة تقول العرب منع البرد البرد ای اذهب البرد النوم (وبعد سطر) وعن ابن عباس رضی الله عنهما الغساق الزمهریر یحرقهم ببرده (السراج المنیر ص۴۷۲ ج۴)

(۵) وقال الامام ابن كثیر رحمه الله اما الحمیم فهو الحار الذی قد انتهی حره واما الغساق فهو ضده وهو البارد الذی لا یستطاع من شدة برده المؤلم ولهذا قال عزوجل (واخر من شكله ازواج) ای واشیاء من هذا القبیل الشیء وضده یعاقبون بها (وبعد سطر) وقال كعب الاحبار غساق عین فی جهنم یسیل الیها حمة كل ذات حمة من حیة وعقرب وغیر ذلك فیستنقع فیؤتی بالادمی فیغمس فیها غمسة واحدة فیخرج وقد سقط جلده ولحمه عن العظام ویتعلق جلده ولحمه فی كعبیه وعقبیه ویجر لحمه كله كما یجر الرجل ثوبه رواه ابن ابی حاتم (تفسیر ابن كثیر ص۴۱،۴۲ ج۴)

(۶) وقال العلامة الالوسی رحمه الله واخرج ابن جریر عن كعب انه عین فی جهنم تسیل الیها حمة كل ذی حمة من حیة وعقرب وغرهما یغمس فیها الكافر فیه تساقط جلده ولحمه واخرج ابن جریر وابن المنذر عن ابن عباس رضی الله عنهما انه الزمهریر (وقال فی تفسیر واخر من شكله ازواج) واخر ای ومذوق اخر وفسره ابن مسعود رضی الله عنه كما رواه عنه جمیع بالزمهریر (روح المعانی ص۲۱۵ ج۲۳)

(۷) وقال ابوحیان رحمه الله عن ابن مسعود رضی الله عنه واخر من شكله هو الزمهریر (البحر المحیط ص۴۰۶ ج۷)

(۸) وقال الشیخ ثناء الله واختلفوا فی معناه قال ابن عباس رضی الله عنهما هو الزمهریر خرقهم ببرده كما تحرقهم النار بحرها ومجاهد ومقاتل هو الذی انتهی برده (تفسیر مظهری ص۱۸۶ ج۸)

دې روایاتو لره لیدلو سره خوشحالی اوشوه چه کم ازکم څه منشاء خو شته . ددې روایاتو د سند تحقیق بنده ونه کړې شو بهرکیف اوس دا لاندې امور قابلِ غوردی

(۱) محدثینو ددې روایاتو تخریج نه دې کړې . پس صرف د مفسرینو تخریج به وزن دار نه وی ، فانه لكل فن رجال .

(۲) دا تفسیر نه حقیقةً مرفوع دې نه حکماً . که چرته غیرِ مدرک بالقیاس او غیرِ مستنبط من القرآن وغیرمفهوم من اللغه وې نو واقعی بحكم رفع به وو .

(۳) که چرته دا تفسیر د حضورصلی الله علیه وسلم نه ثابت وې نو په دې کښې به د صحابو او من بعدهم اختلاف نه وې .

(۴) د حضرت کعب احباررضی الله عنه تفسیراو دهغه بیانِ فرموده تفصیل د غیرِ مدرک بالقیاس کیدلو د وجه نه د مرفوع په حکم کښې دي. پس قول زمهریر(چه موقوف دي) دهغې د معارضې صلاحیت نه لري.

(۵) بعضې مفسرینو هغې لره په ((قیل)) سره نقل کړې دي چه دلیل د ضعیف دي.

(۶) قرآن اوحدیثو کښې د انذاراو تخویف دپاره د انواعِ عذاب تفاصیل نهایت په بسط وشرح سره مذکور دی مګر د زمهریرذکر چرته هم نه ملاویږي. معرض بیان کښې سکوت د دلیل عدم دي

(۷) د قرآن او حدیث په اصطلاح کښې نار اوجهنم مترادف دی. او ((لایذقون فیها برداً)) کښې چه کوم تاویلات کړې شوی دی. په هغې کښې بلاضرورت د خلافِ ظاهراو متبادر قول کړې شوي دي چه جائز نه دي.

(۸) د حدیث زیرِ بحث (اشتکاء نار) تقریربهرکیف قولِ زمهریرنه مستثنی دي (کمامر)

فقط والله تعالی اعلم بتفاصیل کائناته، اللهم اعذنا برحمتك من جهنم وما فیها مما نعلم من انواع عذابها وممالانعلم، آمین،

رشید احمد ۲۷ جمادی الاخره سنه ۷۹ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ﴾ (الی قوله تعالی) ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ۝ وَٱذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِى بُيُوتِكُنَّ﴾

عمدة التفسیر لایة التطهیر

د اهلِ بیت تحقیق

سوال: شیعه وائی چه هرکله د قرآن کریم آیت ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ نازل شو نو حضورصلی الله علیه وسلم اهلِ بیت یعنې حضرت علی، حضرت فاطمه، حضرت حسن، حضرت حسین رضی الله عنهم لره پخپله کمبل کښې داخلولوسره اوفرمائیل: ((اللهم هؤلاء اهل بیتی)) اودهغوی دپاره ئې دعا اوکړه، حضرت عائشې رضی الله

عنها هم د شركت درخواست اوكړو نو دوى صلى الله عليه وسلم هغې ته اجازت ورنه كړو ، ددې قصې څه حقيقت دې ؟ بينواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : آيتِ كريمه ((**انما يريد الله – الايه**)) كښې د اهلِ بيت نه مراد ازواجِ مطهرات رضى الله عنهن دى اوپه دې باندې لاندې دلائل دى :

(۱) ددې آيت په سياق او سباق كښې د ازواجِ مطهراتو رضى الله عنهن ذكر دې .

(۲) ددې آيتونو شانِ نزول دادې چه د فتوحاتو نه پس ازواجِ مطهراتو رضى الله تعالى عنهن په مصارفو كښې د څه فراخئ درخواست اوكړو ، په هغې باندې دا آيتونه ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ قُل لِّأَزْوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلْءَاخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴾ نازل شوپه دې كښې ازواجِ مطهراتو رضى الله تعالى عنهن ته اختيارورکړې شو چه هغوى دينا لره خوښوى ياد حضورصلى الله عليه وسلم معيت لره ، په دې امتحان كښې حضرت عائشه رضى الله عنها د ټولو نه ممتازه او اعلى كاميابى حاصله كړه ، نورې بيبيانې رضى الله عنهن هم كاميابه شوې چه هغوى هم د دنيا په مقابله كښې د حضورصلى الله عليه وسلم معيت اختياركړو ، په دې امتحان كښې د اعلى كاميابئ ، اود اوچتې حوصلې اود الله اود الله درسول صلى الله عليه وسلم د رضاساتلو په صله كښې الله تعالى ازواجِ مطهراتو رضى الله عنهن باندې بې شميره انعامات وكړل چه دهغې تذكره په دې آيتونو كښې ده ، فرمائى :

(۱) ﴿ وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتَعْمَلْ صَٰلِحًا نُّؤْتِهَآ أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴾

په دې آيت كښې ددې انعام بيان دې چه د ازواجِ مطهراتو رضى الله عنهن دپاره هرنيک كار باندې دوه چنده اجر دې .

(۲) ﴿ يَٰنِسَآءَ ٱلنَّبِىِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ ٱلنِّسَآءِ ۚ إِنِ ٱتَّقَيْتُنَّ ﴾ په دې كښې دويم انعام ذكردې چه د ازواجِ مطهراتو رضى الله عنهن رتبې ته د دنيا يو ښځه هم نه شى رسيدلې .

(۳) ﴿ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ ٱلرِّجْسَ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾ دادريم انعام شو .

(۴) ﴿ وَلَآ أَن تَنكِحُوٓا۟ أَزْوَٰجَهُۥ مِنۢ بَعْدِهِۦٓ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ ٱللَّهِ عَظِيمًا ﴾ دا څلورم انعام دې چه ازواجِ مطهراتو رضى الله عنهن لره امهات المؤمنين ګرځولوسره هميشه دپاره امت باندې حرامې كړې شوې .

(۵) ﴿ لَّا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ مِنۢ بَعْدُ وَلَآ أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَٰجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ ﴾ په دې كښې د پنځم

انعام ذکردي.

د ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ ٱلنِّسَآءُ مِنۢ بَعۡدُ﴾ دوه تفسیرونه کړي شوی دی: یوداچه ماقبل کښې ذکر شوی صفات چه په کومو ښځو کښې ونه موندلې شی هغوی تاسو دپاره حلالې نه دی ، ماقبل کښې د اقاربو دپاره د مهاجرات قید دې اود مطلقِ نساء دپاره د مؤمنات قید دې ، ارشاد دې چه ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَحۡلَلۡنَا لَكَ أَزۡوَٰجَكَ ٱلَّـٰتِيٓ ءَاتَيۡتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتۡ يَمِينُكَ مِمَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَيۡكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّـٰتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَـٰلَـٰتِكَ ٱلَّـٰتِي هَاجَرۡنَ مَعَكَ وَٱمۡرَأَةً مُّؤۡمِنَةً إِن وَهَبَتۡ نَفۡسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنۡ أَرَادَ ٱلنَّبِيُّ أَن يَسۡتَنكِحَهَا﴾

حاصل دادې چه په رشته دارو زنانو کښې غیرمهاجر او په نورو زنانو کښې کتابیه تاسو دپاره حلالې نه دی.

دویم تفسیرداچه هغه ازواجِ مطهرات چه ددې آیت د نزول په وخت کښې ستاسو په عقد کښې وې دهغوی نه سوانورې ټولې زنانه په تاسو باندې حرامې کړې شوې **«ولا ان تبدل بهن من ازواج»** مطلب دادې چه په موجوده بیبیانو کښې چالره د بدلولو په نیت سره طلاق ورکول حلال نه دی . په دې کښې ازواجِ مطهراتو باندې دا انعام دې چه همیشه دپاره د حضورصلی الله علیه وسلم ذات لره دهغوی دپاره مخصوص کړې شو .

غرض داچه امتحان د ازواجِ مطهراتو رضی الله عنهن اوشو او په دې باندې دا انعامات هم دهغوی دپاره بیانیږی په دې سره ثابته شوه چه د اهلِ بیت نه ازواجِ مطهرات دی .

(۳) که چرته د اهلِ بیت نه علی ، فاطمه ، او حسنین رضی الله عنهم مراد واخستلې شی نو اشکال لازمیږی چه کله الله تعالی د حضورصلی الله علیه وسلم د دعا نه بغیر د تطهیراهلِ بیت بشارت ورکړې وو نو اوس بیا هغوی لره جمع کولوسره دهغوی د پاره د تطهیردعا کول تحصیلِ حاصل بلکه لایعنی او فائدې دی .

حقیقت دادې چه د اهلِ بیت نه مراد ازواجِ مطهرات دی ، حضورصلی الله علیه وسلم چه کله د رحمت سمندر لره په جوش کښې اوکتلو نو اولاد لره ئې هم توسعا په اهلِ بیت کښې داخلولوسره دهغوی دپاره ئې هم د تطهیردعا اوکړه ، یعنې ازواجِ مطهرات خو د اهلِ بیت په مفهوم کښې حقیقةً داخلې وې اودهغوی د تطهیربشارت بغیر د دعا نه ملاؤ شوې وو او اولاد لره حضورصلی الله علیه وسلم د اهلِ بیت په مفهوم کښې توسعاً داخلولوسره دهغوی دپاره یې د تطهیردرخواست اوکړو . چنانچه د ام سلمه رضی الله عنها اود بعضې نورو روایاتو مطابق حضرت عائشې رضی الله عنه چه کله د شمولیت درخواست اوکړو نوارشاد اوشو «انک علی خیر» یا «انک الی خیر» یعنې تاسو

دهغوی نه بهترحالت باندې ئې ، ځکه چه ستاسو تطهیرخو الله تعالی ځما د درخواست نه بغیر فرمائیلې دې۔

اشکال: آیتِ تطهیر کښې دمذکرصیغې دی،دهغې نه ازواجِ مطهرات اخستل څنګه صحیح دی؟

جواب: د مؤنث دپاره د جمع مذکر صیغه استعمالول کلامِ عرب کښې معروف دی ۔ قرآن کریم کښې د حضرت موسیٰ علیه السلام په قصه کښې دی «**قال لاهله امکثوا**» شرح شواهد الکشاف کښې فرمائی **ربما خوطبت المراة الواحدة بخطاب الجمع المذکر یقول الرجل عن اهله فعلوا کذا (الی قوله) ومنه قوله تعالی حکایة عن موسی علیه السلام قال لاهله امکثوا**،ددې نه پس ئې دوه شعرونه هم پیش کړی دی ۔ شعر:

فان شئت حرمت النساء سواکم وان شئت لم اطعم نقاخا ولا بردا

فان تنکحی انکح و ان تتایمی و ان کنت افتی منکم اتایم

(ص۳۳ طبع مصر)

د ذکر شوی جواب نه علاوه دا جواب هم ورکړې شوې دې چه لفظ د «**اهل**» مذکر دې دده د رعایت د وجه نه مذکر صیغې راوړلې شوی دی۔

دریم جواب دادې چه اهلِ بیت کښې په خپله رسول الله صلی الله علیه وسلم هم دې ددې وجه نه په صیغه د تذکیرسره خطاب اوفرمائیلې شو۔

شیعه ګان وائی چه آیتِ تطهیرپه اصل کښې بل مقام باندې وو ، جامعینِ قرآن هغه په ازواجِ مطهراتو باندې منطبق کولو دپاره ذکرازواج په مینځ کښې ایخودلې دې۔

ددې جواب دادې چه شیعه پخپل قولِ مذکور کښې په خپله د تحریفِ قرآن د عقیدې اعتراف کوی او حقیقت هم دادې چه د شیعه په قرآن کریم باندې ایمان نشته ، د تفصیل دپاره د بنده رساله «حقیقتِ شیعه» اوګورئ ، پس هرکله چه شیعه په قرآن کریم باندې ایمان نه لری اودهغه د محرف کیدلو عقیده لری نودقرآن ددې آیت نه هغوی دائمه د تطهیراو عصمت دپاره استدلال په کومه خله کوی ؟ بیا که چرته دهغوی قولِ مذکور بفرضِ محال تسلیم هم کړئ شی نو لفظِ اهلِ بیت لره ائمه سره مخصوص کولو او ازواجِ مطهراتو رضی الله عنهن لره دهغې د مفهوم نه خارجولو باندې څه دلیل دې ؟

بعضې حضرات د اهلِ بیت تخصیص بالازواج دپاره لاندې دلائل بیانوی:

(۱) ﴿ قَالُوٓا۟ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ ٱللَّهِ ۖ رَحْمَتُ ٱللَّهِ وَبَرَكَـٰتُهُۥ عَلَيْكُمْ أَهْلَ ٱلْبَيْتِ ۚ إِنَّهُۥ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ ﴾ کښې حضرت ساره علیها السلام ته اهلِ بیت سره خطاب کړې شوې دې۔

(۲) ﴿ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰٓ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُۥ لَكُمْ وَهُمْ لَهُۥ نَٰصِحُونَ ﴾ کښې اهلِ بیت نه ام موسی علیه السلام مراد دی.

(۳) عام عرف کښې ((اهلِ خانه)) ((اهلِ بیت)) ((اهلیه)) او ((کوروالا)) صرف هم ښځې ته وئیلې کیږی.

(۴) د کور په افرادو کښې د ښځې نه سوا بل چالره په کورکښې همیشه دپاره قیام نه وی چنانچه مذکر اولاد بالغیدلو نه پس خپل کور جدا جوړوی. بلکه هلکان چه ترځو پورې والدینو سره وی هغه زمانه کښې هم دهغوی زیات وخت د کورڼه بهر تیریږی. او جینکۍ واده کیدلو نه پس د کور نه رخصتیږی، مګر دا دلائل وزنی نه دی.

د قرآن کریم. احادیثو اود کلام عرب په مواقع استعمال باندې نظر اچولوسره دا حقیقت مخې ته راځی چه توسعاً د اهلِ بیت اطلاق د کور په ټولو افرادو باندې بلکه په پوره خاندان باندې وی. اګرچه په کورکښې یوځائ نه اوسیږی. دحضرت ساره علیها السلام سره د ملائکو په خطاب کښې هم د اهلیت نه پوره خاندان مراد دې،

خلاصه د بحث داچه آیتِ تطهیرکښې د سیاق سباق او شانِ نزول مدنظر د اهلِ بیت خطاب هم ازواجِ مطهراتو سره مخصوص معلومیږی، حضوراکرم صلی الله علیه وسلم توسعاً اولاد لره هم په هغوی کښې شامل کړو بلکه پخپله آیت کښې هم صیغه د تذکیر هغه توسع طرف ته اشاره کیدلې شی ممکن ده چه حضوراکرم صلی الله علیه وسلم هم ددې اشارې په بناء باندې د اولاد دپاره دعا فرمائیلی وی. فقط والله تعالی اعلم. ۷جمادی الاخره ۹۶هجری

:

کتاب السلوک

رفع د تعارض په مابین دمختلفو عباراتو کښې

په باره د اصلاح کښې له غیر اصلاح نه

سوال آیا دیو داسې سړی سره اصلاحی تعلق ساتل چه په فن کښې خو بصیرت لری مګر صالحه نه وی صحیح ده اوکه نه ؟ په دې باره کښې حضرت تهانوی رحمه الله تعالی په دوو مختلفو ځایونو کښې تحقیقی تحریرفرمائیلې دې :

(۱) فرمائی چه د شیخ ولی کیدل ضروری نه دی ، مقبول کیدل یې ضروری نه دی ، البته د فن پیژندل او په هغې کښې مهارت یې ضروری دې ، لکه طبیب چه دهغه پرهیزګارکیدل ضروری نه دی د فن پیژندل البته ضروری دی ، هم دغه شان که چرته اعمالِ صالح وی ،تقوی وی ، ولایت به حاصل شی اوکه نه نوشیخ نه وی. البته دا ضرور ده چه که چرته شیخ ولی هم وی نودهغه په تعلیم کښې به برکت زیات وی ، (ملفوظات کمالات اشرفیه مطبوعه مکتبه تهانوی ص ۳۱ ملفوظ ص ۲۸)

(۲) کارِ مرداں روشنی وگرمی ست کاردوناں حیلہ وبے شرمی ست

پیژندل پکار دی چه څنګه د مرضِ ظاهری د علاج دپاره د داسې طبیب ضرورت دې چه پخپله هم صحیح اوتندرست وی مریض نه وی او د نورو علاج هم کولې شی ځکه چه که چرته پخپله مریض وی نوبیا دا طبی مسئله ده چه : ((رائ العلیل علیل)) . اګرچه هغه طبیب دې مګر دهغه رایه قابلِ اعتماد نه ده ، که چرته هغه صحیح او تندرست دې مګر دعلاج طریقه نه پیژنی نو بیا هم هغه دمریض مطلوب ندې اګرچه پخپله ښه دې ، هم دغه شان د امراضِ باطنی د علاج دپاره د داسې شیخ او مرشد حاجت دې چه پخپله هم متقی اوصالح وی ، مبتدع اوفاسق نه وی اود نورو هم تکمیل اوکړې شی ، ځکه چه که چرته بدې عقیدې او بدعمله وی نو اولاً په هغه باندې دا اطمینان نشته چه دې به خیرخواهئ سره تعلیم کوی بلکه غالبه خو هم داده چه په عقیده کښې دخپل ځان په شان د جوړولو کوشش به کوی او عمل کښې هغه ته به ددې وجه نه نصحیت نه شی کولې چه پخپله دهغې کوونکې دې ، هم دا خیال به یې وی چه که چرته نصحیت اوکړم نو دا سړې به پخپل زړه کښې دا وائی بلکه غالبه داده چه خپل ځان نیک ثابتولو لره به خپلې بدعملئ لره په تاویل سره صحیح کول غواړی نو په دې کښې دلوئې ګمراهئ خطره ده ، دویم دا چه دهغه په تعلیم کښې به انوار اوبرکات اوتاثیراو امدادِ غیبی نه وی - الخ ، په دې کښې تطبیق یا ترجیح بیانولو سره تسلی اوکړئ ، بینوا اتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : **وجه د توفیق** : اول عبارت نه مقصد دادې چه غیرولی ماهرفن نه

داسې خواص چه په صحیح او سقیم کښې امتیاز کولې شی په دوو طریقوسره استفاده کولې شی
(الف) تشخیص دمرض اوتجویز دعلاج کښې دهغه بیان شوی کلیاتو لره پیشِ نظر ساتلوسره دخپلو حالاتو جائزه واخلی او د جزئیاتو راتللو والا تشخیص او تجویز لره دهغه ماهرِفن د بیان شوی کلیاتو نه دې استنباط کړی.
(ب) دعلاج په غرض خپل حالات دې دهغه وړاندې پیش کړی اودهغه د تشخیص او تجویز د صحت اوبیمارئ جائزه دې واخلی ، که چرته د ذوقِ سلیم په وجه دهغه په تشخیص او تجویز باندې زړه مطمئن وی نو هغې باندې دې عمل وکړی والا فلا ، ددې مثال دهغه سړی په شان دې چه طبیبِ کامل خو نه دې مګر د طبیبِ کامل د رائې د صحت او بیمارئ معلومولو استعداد لرې . حاصل دا چه غیرِ ولی په فن کښې که هرڅنګه مهارت لری په غرض دعلاج دهغه وړاندې کامل تسلیم اوتفویض . انقیاد اواعتماد ، اطلاع او اتباع بدون له تفکر اوتدبر نه هیچرې جائز نه ده ، د دویم عبارت همدا مطلب دې.

د ترجیح وجوه

(۱) د کلیدمثنوی مضمون مدلل دې اود ملفوظاتو غیرمدلل ، لهذا د کلید مثنوی مضمون به راجح وی ، ملفوظاتو کښې چه د طبیب سره بطورتمثیل دلیل بیان کړې شوې دې هغه هم مخدوش دې څکه چه د طبیب ولی کیدل اګرچه ضروری نه دی مګر صحیح وتندرست کیدل ضروری دی . پس څنګه چه د طبیبِ ظاهرامراض ظاهره نه تندرست کیدل ضروری دې بعینه هم دغه شان د طبیبِ باطن امراض د باطن نه تندرست کیدل ضروری دی . د رائ العلیل علیلٌ اصول د مسلم او مشاهدومنقول کیدلو نه علاوه معقول هم دی ، په دې وجه چه د علاج دپاره کمالِ عقل وکمالِ سکون ضروری دې اود مرض د وجه نه د بل قوی په شان قوتِ عقلیه کښې هم ضعف راتلل لازم او مشاهد دې . نیز د تکلیف د وجه نه چه کوم انتشار پیدا کیږی په هغې سره قوتِ فکریه کښې دکارکولو پوره صلاحیت نه پاتې کیږی بعینه هم دغه شان مریضِ باطن د کمالِ عقل وسکونِ قلب نه خالی وی . کمالِ عقل په هغه کښې ددې وجه نشته چه شریعت عینِ عقل دې ددې وجه نه قرآن کریم صرف کامل الایمان خلقو ته د «رجال» لقب ورکړې دې . وقال العارف الرومی رحمه الله تعالی:

در اشارتهاش را بینی زنی   مرد پنداری وچوں بینی زنی

ایں قدر عقلے که داری گم شود   سرکه عقل ازوے بپردوم شود

پس کوم حده پورې بی چه په شریعت کښې نقصان وی هغه حده پورې به په عقل کښې فتور لازم وی او سکونِ قلب څکه نه شی کیدلې چه دهغې تحصیل منحصردې په تعلق مع الله کښې پس

ځومره چه دا تعلق کمزورې وی سکونِ قلب به ناقص وی اودهغې ضد یعنې انتشار به موجود وی نوثابته شوه چه غیرولی د کمالِ عقل وکمالِ سکون نه خالی وی ، د ضعفِ عقل اود انتشار شکاروی لهذا په هغه کښې د معالج جوړیدلو صلاحیت نشته .

(۲) د کلید مثنوی اوله حصه حضرت اقدس پخپله پخپل قلم سره لیکلې ده لهذا دهغې نسبت حضرت طرف ته بلاواسطه دې اود ملفوظاتو نسبت بواسطهٔ ناقل دې چه په هغې کښې احتمال الخطا فی السماع والفهم والتعبیرموجود دې ،

(۳) دا امرمسلم دې چه د یو کتاب په تصنیف باندې کوم حده پورې تحقیقِ عمیق نظرسره کار اخستلې کیږی په عامو ملفوظاتو کښې دومره اهتمام نه وی اونه کیدلې شی ، لهذا که چرته هغه ملفوظاتو لره حضرت د تصحیح په غرض کتلی هم وی نو بیا هم دهغې په مقابله کښې د کلیدمثنوی تحقیق به واجب القبول وی ، والتوفیق احسن من الترجیح .

فقط والله تعالی اعلم وهو العاصم ولا حول ولاقوة الابه ولا ملجاولامنجامنه الاالیه

رشید احمد ۲۷جمادی الاخره سنه ۸۲ هجری

جواب له طرفه د مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله تعالی :

بسم الله الرحمن الرحیم

د رفع تعارض چه کوم تقریر پورته ذکرکړې شوې دې هغه هم صحیح اومحتمل دې لیکن خما زړه ته په اول کرتې دا خبره زیاته نزدې ده چه کمالاتِ اشرفیه کښې یوعلمی تحقیق او امکانِ عقلی باندې بحث دې چه شیخ که چرته ماهرِفن وی اود مرید تدبیرصحیح وکړی مگرپخپله عامل نه وی نو مرید دهغه د اتباع نه درجه کمال ته رسیدلې شی نه عقلاً څه څیز مانع دې نه شرعاً . «ان الله یؤید هذالدین بالرجل الفاجر» او امثال ددې دپاره کافی دی .

او کلید مثنوی کښې هغه طریقه ښودلې شوې ده چه عادةً ضروری ده ، تجربه او عادت په هغې باندې شاهد دې چه محض امکانِ عقلی سره چرته په دنیا کښې کار نه چلیږی ترڅوپورې چه اسبابِ مناسب اختیارنه کړې . فاسق سړې اگرچه ماهرِفن وی په هغه باندې دا اعتماد نه شی کیدلې چه هغه به دده تدبیرصحیح اوکړئ شی ، چه هرکله اعتماد نشته نوعلاج بیکاره دې .

خلاصه داده چه ړومبنې مضمون د علمی تحقیق اود امکانِ عقلی اوشرعی بیان دې چه عموماً د اصلاحِ حال دپارهٔ عادةً اوتجربةً کافی کیږی نه او په دویم مضمون کښې صحیح طریقه اوښودلې شوه چه دهغې نه بغیر عادةً اصلاح نه کیږی

بنده محمدشفیع ازدارالعلوم کراچی

۲۸ رجب المرجب سنه ۸۶ هجری

بیعت مقصود نه دې اصلاح مقصود ده

سوال: که چیرته زید د یو پیر مرید نه وی او هغه مړ شی یا په ټول عمرکښې چالره مرشد جوړ نه کړی نو څه قسمه گناه خو به نه وی ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: له بیعت نه مقصود اصلاح ده او هغه هلته کیږی چه دیو کامل سره اصلاحی تعلق اوساتی اگرچه بیعت نه وی ، بیعت مقصود نه دې اصلاح مقصود ده ، فقط والله تعالی اعلم .   غره رمضان ۸۸ هجری

د تصوف حقیقت

سوال: نن سبا عام طورباندې دمدارسِ دینیه یوڅو استاذان او طلبه او دهغوی نه علاوه نورو عام لره هم کتلې کیږی چه هغوئ تصوف او اهلِ تصوف ته د نفرت په نظرسره گوری اوهغوی پورې خندا کوی لهذا دهغې وضاحت کولوسره مونږ ته تسلی راکړئ چه د تصوف شرعاً څه حقیقت دې اودهغې د قرآن اوحدیثو نه څه ثبوت دې ؟ بینواتوجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د آخرت نه د بې فکره د تصوف نه د برطرفئ سبب دادې چه چه د تصوف په ذریعې اصلاحِ باطن او فلاحِ آخرت حاصلیږی چه دعلم نه اصل مقصود دې ، چونکه تصوف حبِ جاه اومال کښې د مبتلا ملایانو د نفسانی تقاضو خلاف دې ددې وجه نه هغوی ددې تحقیرکوی ، ددې مثال بعینه دادې چه په عوام الناس کښې هغه خلق چه په هغوی کښې د دین فکر نه وی او هغوی آزادانه ژوند تیرول غواړی هغوی علماءِ دین ته د نفرت په نظر سره گوری او پخپلو مجالسو کښې هغوی پسې بدې ردې وائی چه دهغې وجه صرف همداده چه هغوی دخپلو نفسانی خواهشاتو په تکمیل کښې علماءِ حق لره خنډ گنی ، د تصوف ضرورت د قرآن او حدیثو نه ثابت دې علاوه ددې نه عقلاً هم دهغې ضرورت بدیهی او ښکاره دې ددې تفصیل دادې چه د احکامِ شریعت دوه قسمه دی : (۱) ظاهرسره متعلق (۲) باطن سره متعلق .

د اعمالِ باطنه وجود قرآن او حدیث نه ثابت دې اودهرسړی وجدان هم دهغې شهادت ورکوی ، علاوه ددې نه مسلمات عقلیه او متفق علیه حقائقو کښې دې ، قرآن کریم کښې ارشاد دې «**وذروا ظاهرالاثم وباطنه**» ددې نه علاوه حسد ، کبر ، ریا ، حب مال ، حبِ جاه وغیره رذائل اود دهغې متقابلات صفاتِ محموده ، اخلاق رذیله نه د تخلیه او اخلاق حمیده نه د تحلیه حکم ، د اول علاج اود دویم د تحصیل طریقې قرآن او حدیثو کښې باربار ډیر په کثرت سره ذکر دی ، بس هغه اعمالِ باطنه یعنې د رذائلو ازاله او اخلاق حمیده د تحصیل سره متعلق د علم نوم تصوف دې

که عقلی لحاظ سره هم وکتلې شی نو بیا هم د تصوف ضرورت بدیهی دې په دې وجه چه هرکله

امراضِ باطنه په نصوصِ شرعیه سره ثابت دی او مشاهده دی نو دا به هم تسلیمول پیښیږی چه الله تعالی به دهغې د اصلاح او د علاج طریقې هم ښودلې وی ورنه الله تعالی طرف ته به د ظلم نسبت کیږی چه اخلاق رذیله خو ئې پیدا کړه مګر دهغې علاج ئې ونه ښودولو .

حضرت امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی نه د فقه تعریف داسې منقول دې : «الفقه معرفة النفس مالها وماعليها» (توضیح ص ۱۰) داتعریف تصوف ته هم شامل دې بلکه اعمالِ باطنه چونکه زیات اهم دی تردې پورې چه د اعمالِ ظاهره وجود وعدم اودهغه اعتبار هم اعمالِ باطنه باندې موقوف دې ددې وجه نه د تعریف مذکور مطابق د فقه اهمه شعبه تصوف شو . د فقه اعمالِ ظاهره سره تعلق ساتلو والا شعبه ثانوی درجه لری . د علم باطن د اهمیت پیشِ نظر د فقهې دهغه شعبې نوم «تصوف» کیخودلې شو مګر بې عمله مولیانو تصوف لره د فقه د مفهوم نه داسې اوچت کړو چه د فقه په لفظ کښې تصوف طرف ته د هیڅ قسمه التفات څه ګنجائش پرې نه خودلو .

غرض داچه د تصوف حقیقت صرف دومره دې چه اعمالِ باطنه سره متعلق علم حاصل کړې شی او دهغه ضرورت قرآن او حدیث . فقه او عقل سره ثابت شو . باقی د مصلح کار صرف دا پاتې کیږی چه هغه په یو سړی کښې د مرض تشخیص کولو سره نسخه تجویز کوی مرض اوعلاج خو منصوص دې . د مرض تشخیص اود نسخې تجویز خو مصلح کوی . ددې نه علاوه مصلح بعضې داسې تدابیر اختیاروی چه دهغې تعلق فراست او تجربې سره دې چونکه هغه تدابیرو لره مقصود نه ګڼلې کیدل بلکه ذریعه مقصود (اصلاح باطن) دی ددې وجه نه دهغه تدابیرو ثبوت د قرآن اوحدیث نه ضروری پاتې نه شو .

داسې بې فکره ملایانو ته که څرته څوک د اصلاحِ باطن مشوره ورکوی نودهغوی نفسِ اماره دا عذر پیش کوی چه نن سبا یو بزرګ داسې نشته چه دهغه نه اصلاح وکړې شی هم دداسې خلقو په باره کښې حضرت رومی رحمه الله فرمائی . شعر :

آب کم جو تشنگی آوربدست تا بجوشد آبت از بالا و پست

د معالج نه ملاویدلو شکایت د دې خبرې دلیل دې چه د علاج فکر نشته او مرض لره مرض نه ګڼلې کیږی . د امراضِ جسمانیه د علاج خو دا حالت دې چه لږ شانتې په خیټه کښې درد وی نو هرسړې د معالج په لټه کښ شروع شی مګر د آخرت فکر نشته ددې وجه نه د معالج نه ملاویدلو شکایت کولې کیږی . آیا دا الله تعالی طرف ته د ظلم نسبت به نه وی چه امراضِ باطنه خو ئې پیدا کړه مګر معالج ئې یو هم پیدا نه کړو . یا داسې تعبیر وکړئ چه د آخرت د تباهئ اسباب ئې پیدا کړه مګر دهغې نه د نجات حاصلولو یوه لاره یی هم پیدا نه کړه . که څرته داسې اووئیلې شی چه هرکله د امراضِ باطنه علاج په قرآن او حدیثو کښې موجود دې نو علماء خپل علاج هم پخپله

کولې شی چا سره هم د اصلاحی تعلق ساتلو ضرورت نشته ، دا خیال ددې وجه نه صحیح نه دې چه اولاً قرآن او حدیث کښې مذکوره نسخو لره صرف اهلِ فن پیژنی د نورو علماؤ هغه خائ پورې رسیدل نه کیږی .ثانیاً د امراضِ جسمانیه علاج صرف د طب د کتابونو په مطالعې سره نه شی کیدلې بلکه دهغې دپاره یوماهرِ فن طرف ته رجوع کول ضروری دی هم دغه شان د امراضِ باطنه علاج هم بغیر د صحبتِ کامل نه نه شی کیدلې ، ضرورتِ صحبت باندې مزید دلائل د بنده په کتاب ارشاد القاری الیٰ صحیح البخاری کښې مذکور دی . الله تعالی دې مونږ ټولو ته د آخرت فکر او د شوقِ وطن نعمت رانصیب کړی ، د نفس او شیطان د چالونونه دې پخپل امن کښې اوساتی ، والله العاصم ۱۵ جمادی الاخری سنه ۹۲ هجری

دحضرت علی رضی الله عنه سره د حسنِ بصری رحمه الله ملاقات او حضرت علی رضی الله عنه نه د باطنی سلسلو د ابتداء حکمت

سوال : له بعضې حضراتو نه معلومه شوې ده چه د حضرت حسن بصری رحمه الله ملاقات حضرت علی رضی الله عنه سره نه وو شوې لیکن سلسله چشتیه کښې دا لیکل کیږی چه حضرت علی رضی الله عنه د حضرت حسن بصری رحمه الله پیر(مرشد) وو او ددې وجه هم ولیکئ آیاچه صرف د نقشبندیه سلسلې نه سوا باقی ټولې سلسلې دحضرت علی رضی الله عنه شروع شوې وې؟ د دواړو خبرو جواب په تفصیل سره ولیکئ . بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب:

د حضرت حسن بصری رحمه الله تعالی ملاقات د حضرت علی رضی الله عنه سره ثابت دې (۱) (تهذیب التهذیب) دیو صحابی څه جزئی فضیلت د بل صحابی دمطلقِ فضیلت سره منافی نه دې چنانچه حضرت صدیق اکبررضی الله عنه ته دمطلقِ فضیلت حاصلیدلو باوجود د فتوحاتو فضیلت حضرت عمر رضی الله عنه ته او د کثرتِ روایتِ حدیث فضیلت حضرت ابوهریره ، انس ، عائشه رضی الله عنهم ته دې ، هم دغه شان د اشاعتِ علمِ باطن جزئی فضیلت حضرت علی رضی الله عنه ته دې . مشهور حدیث ((انا مدینة العلم وعلی بابها)) کښې شاید هم دا مراد وی . ددې یوعقلی وجه دا هم ده هغه داچه د افادې او استفادې باطنی دپاره خاص مناسبت او مزاج ضروری دې او دا عمر نسبی تعلق خصوصاً پرورش والا ماشوم کښې زیات ښکاره وی . فقط والله تعالی اعلم

۱۱جمادی الاخره سنه ۸۹ هجری

د شیخ کامل علامات

سوال: دیو متبع سنت شیخ کامل علامات او د هغه پیژند څه دی ، آیا دشیخ اودهغه د مریدانو دپاره دشریعت اتباع ضروری ده ، اوآیا شریعت باندې د تللو نه علاوه هم معرفت حاصلیدلې شی ؟ آیا اصلاح باطن او تزکیه نفس د اتباع شریعت نه علاوه حاصلیدلې نه شی؟ اوکه دواړه څیزونه اتباع شریعت او شریعت باندې پوره پوره عمل کولو باندې موقوف دی که چرته څوک اووائی چه شریعت او معرفت دواړه څیزونه جدا جدا دی ، د داسې سړی په باره کښې دشریعت څه فیصله ده ؟ بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب: د شیخ کامل علامات دادی :

(۱) دهغه د ژوند په هره شعبه کښې پوره طور باندې متبع سنت وی او خپل متعلقینو او مریدانو ته هم هره معامله کښې د اتباع سنت تلقین اوتاکید کوی .

(۲) د امیرانو او غنیانو (مالدارو) په ځائ صلحاء او علماء حق هغه طرف ته زیات متوجه وی اودهغه سره عقیدت لري .

(۳) هغه سره کیناستلو سره د الله تعالی یاد اود آخرت فکر او د دنیا نه بې رغبتی پیدا کیږی .

(۴) هغه سره د اصلاحی تعلق ساتلو والا اکثریت ظاهراً اوباطناً د شریعت پابند وی .

داتباع شریعت نه سوا د تزکیهٔ نفس او داصلاح باطن هیچرې یو صورت ممکن نه وی **قال الله تعالی**: ﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣١﴾ ﴾ **وقال الله تعالی** ﴿ وَأَنَّ هَٰذَا صِرَٰطِى مُسْتَقِيمًا فَٱتَّبِعُوهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا۟ ٱلسُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِۦ ﴾ کوم سړې چه معرفت او طریقت لره د شریعت نه جدا ګرځوی هغه ملحد ، بې دینه او زندیق دې . حکومت اسلامیه باندې فرض دی چه د هغه د وژلو حکم ورکړی ، فقط والله تعالی اعلم .

غره رمضان المبارک ۹۳هجری

د کرامت پیژندنه

سوال: د کرامت صحیح تعریف څه دې ، آیا هره اعجوبه کرامت دې ؟ بینواتوجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب: کرامت داسې کار ته وائی چه د یو پابند شریعت او مکمل متبع سنت ولی الله نه بطور خرق عادت صادر وی ، کوم سړې چه مکمل طورباندې د شریعت پابند نه وی هغه که چرته څه اعجوبه وښائی نو هغه به کرامت نه وی بلکه استدراج ، سحر یا مسمریزم وغیره به وی ، فقط والله تعالی اعلم .

صفرسنه ۹۴ هجری

شریعت ، طریقت ، حقیقت ، معرفت، جهاد اکبر

سوال : د تصوف اصطلاحات شریعت . طریقت . حقیقت . او معرفت څه مطلب دې ؟ آیا دا څیزونه د شریعت نه جدا دی ؟ وضاحت سره یې ولیکئ ! بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : شریعت د احکامِ ظاهری اوباطنی مجموعه ده او طریقت صرف احکامِ باطنیه ته وئیلې کیږی ددې وجه نه طریقت د شریعت نه جدا یو څیز نه دې بلکه د شریعت یوه شعبه ده . د شریعت ټول د احکامِ ظاهریه اوباطنیه دکاملې اتباع په دولت سره د بعضې حقائقِ تکوینیه اوتشریعیه انکشاف کیږی دا حقیقت دې . د شریعت د اتباع اودعلومو د انکشافاتو د وجه نه دالله تعالی په معرفت او محبت کښې اضافه کیږی هغې ته معرفت وائی . الله تعالې دې مونږ ټولو لره محض د اصطلاحاتو دِ چکر نه ویستلوسره خپل معرفت او محبت عطاء کړی . آمین فقط والله تعالی اعلم . ۷ذی قعده سنه ۹۶ هجری

جهاد اکبر

سوال : عام طور باندې مشهوره ده چه صوفیای کرام د نفس مجاهدې ته جهادِ اکبر وائی .آیا ددې د قرآن او حدیث نه څه ثبوت شته ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اعدی عدوك نفسك التی بین جنبیك اخرجه البیهقی (کنوز الحقائق) ،وقال صلی الله علیه وسلم المجاهد من جاهد نفسه، رواالترمذی وصححه واخرج الدیلمی عن جابر رضی الله عنه قال عدم علی النبی صلی الله علیه وسلم قوم غزاة فقال قدمتم خیر مقدم قدمتم من الجهاد الاصغر الی الجهاد الاکبر مجاهدة العبد هواه (کنز العمال) والیه اشار العارف الرومی رحمه الله تعالی، شعر :

قد رجعنا من جهاد الاصغریم　　　با نبی اندر جهاد اکبریم

ددې نصوص نه علاوه هسې خو هم ښکاره ده چه کافرانو سره دجهاد نه اصل مقصد د دین حفاظت دې او هغه مجاهدهٔ نفس او مخالفت کیدلو باندې موقوف دې .فقط والله تعالی اعلم

۲ربیع الاخر سنه ۹۷ هجری

د صاحب نسبت تعریف

د بعضې بزرگانو په باره کښې وئیلې کیږی چه فلانې صاحبِ نسبت دې. ددې څه مطلب دې ؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : د هرمخلوق الله تعالی سره بې شمیره نسبتونه دی . مثلاً هغه

خالق دي مونږ مخلوق . هغه رازق دي مونږ مرزوق هغه قادر دي مونږ مقدور . هغه مکون دي مونږ مکوّن وغیره . ددې نسبتونو د استحضار اود اتباعِ شریعت په وجه انسان لره الله تعالی سره یو خاص تعلق پیدا کیږی هغې ته د صوفیه کرامو په اصطلاح کښې نسبت وئیلې کیږی . حضرت تهانوی رحمه الله تعالی دنسبت تعریف باللازم داسې فرمائیلې دې « دوامِ اطاعت اوکثرتِ ذکر» کوم سړی ته چه دا دوه امور حاصل شی هغه ته صاحبِ نسبت وائی ، اللهم اجعلنا منهم آمین . فقط والله تعالی اعلم . ۲۰ ربیع الاول سنه ۸۲هجری

تشریح د حال اومقام

د بعضې بزرگانو نه مو اوریدلی دی چه فلانکې صاحبِ حال دې ، دهغې نه څه مراد دې ؟ بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : په حقیقت کښې حال اومقام دوه متقابل اصطلاحګانې دی . «المقامات مکاسب والاحوال مواهب » یعنې مقام هغه ملکۀ راسخه ده چه د کسب اوریاضت نه حاصله شوې وی . هغې لره عموماً دوام وی ،کالتوکل والصبر وغیرها . او حال بلااختیاره پیدا کیدلو والا وارد قلبی ته وئیلې کیږی چه اکثر زائل کیږی کالشوق والوجدوالاستغراق ، دمقام معامله صرف د الله تعالی سره وی د عوامو نه دهغې آثار پټ وی او حال اکثرخلق باندې هم ښکاره کیږی . کما قال العارف الرومی رحمه الله تعالی ، شعر :

حال چوں جلوه ست زاں زیبا عروس	ویں مقام آں خلوت آمد با عروس
جلوه بیند شاه وغیر شاه نیز	وقت خلوت نیست جز شاه عزیز
جلوه کرده عام وخاصاں را عروس	خلوت اندر شاه باشد با عروس
ہست بسیار اہل حال از صوفیاں	نادرست اہل مقام اندر میاں

بعضې وختونو کښې حال بالمعنی الاعم الشامل للمقام هم استعمالیږی . فقط والله تعالی اعلم
۲۰ ربیع الاول سنه ۸۲ هجری

د حضرت علی رضی الله عنه نه د حسن بصری رحمه الله استفاده

سوال : اسماء الرجال کتابونو کښې تصریح ده چه د حضرت حسن بصری رحمه الله تعالی ملاقات دحضرت علی رضی الله تعالی عنه سره ثابت نه دې . په دې صورت کښې د سلسله چشتیه انقطاع لازمیږی . امید دې چه په دې باندې لږ تفصیل سره رڼا واچوئ او مونږ مطمئن کړئ. والاجر عندالله الکریم .

الجواب باسم ملهم الصواب: لاندې رواياتو نه دحضرت حسن بصری رحمه الله تعالی د حضرت علی رضی الله عنه سره لقاء اوسماع ثابت ده.

(۱) قال ابن سعد ولد (الحسن البصری) لسنتین بقیتا من خلافة عمر رضی الله تعالی عنه ونشا بوادی القری وكان فصيحا رای عليا (تهذيب التهذيب)

(۲) روی عن ابی بن کعب وسعد بن عبادة وعمر بن الخطاب ولم يدركهم وعن ثوبان وعمار بن ياسر وابی هريرة وعثمان ابن ابی العاص ومعقل بن سنان ولم يسمع منهم وعن عثمان وعلی الخ (تهذيب التهذيب)

كه چرته د حضرت علی رضی الله عنه نه هم روايت بدون سماع وي نو دلته به د عدمِ سماع تصريح وه.

(۳) عن يونس بن عبيد سالت الحسن قلت يا اباسعيد انك تقول قال رسول الله صلی الله عليه وسلم وانك لم تدركه قال يا ابن اخی لقد سالتنی عن شیء ما سالنی عنه احد قبلك ولولا منزلتك منی ما اخبرتك انی فی زمان كما تری (ای فی عهد الحجاج) كل شیء سمعتنی اقول قال رسول الله صلی الله عليه وسلم فهو عن علی بن ابی طالب غير انی فی زمان لا استطيع ان اذكر عليا. (حاشية تهذيب التهذيب من تهذيب الكمال)

او په لاندې رواياتو كښې د سماع نفی ده:

(۱) عن قتادة والله ما حدثنا الحسن عن بدری مشافهة (تهذيب التهذيب)

(۲) حدثنا حماد بن زيد عن ايوب قال ما حدثنا الحسن عن احد من اهل بدر مشافهة (تهذيب التهذيب)

(۳) سئل ابوزرعة هل سمع الحسن احدا من البدريين قال راهم رؤية رای عثمان وعليا قيل هل سمع منهما حديثا قال لا. رای بالمدينة وخرج علی الی الكوفة والبصرة ولم يلقه الحسن بعد ذلك وقال الحسن رايت الزبير يبايع عليا (تهذيب الهذيب)

(۴) قال علی بن المدينی لم ير عليا الا ان كان بالمدينة وهو غلام (تهذيب التهذيب)

(۵) وفيها ان الحسن صحب عليا وهذا باطل باتفاق اهل المعرفة فانهم متفقون علی ان الحسن لم يجتمع بعلی وانما اخذ عن اصحاب علی اخذ عن الاحنف بن قيس بن عباد وغيرهما عن علی وهكذا رواه اهل الصحيح (منهاج السنة جلد۴)

د نفی د رواياتو جوابونه:

(۱) په رومبنو دوو روايتونو كښې د تحديث للراوی نفی نشته. د مطلقاً تحديث نفی ده.

(۲) د اثبات په رواياتو كښې په دريم روايت كښې تيرشوی دی چه حضرت حسن بصری رحمه

الله تعالی روایت کښې عمداً د حضرت علی رضی الله عنه ذکر نه کولو . لهذا انکارِ سماع په عدم علم باندې مبنی دې .

(۳) اصولاً نفی باندې اثبات راجح دې .

(۴) پنځم روایت کښې د مطلقاً لقاء اود صحبت نفی مقصود نه ده بلکه د لقاء ممتد نفی مقصود ده ، « لکی تتحد معانی الاٰثار ولا تتضاد» چنانچه روایتِ رابعه کښې د دوارو مدینه منوره کښې په یو وخت موجودیدلو لره تسلیمولو باوجود د عدم رؤیت محمل صرف هم دا کیدلې شی چه د رؤیتِ طویله نفی مقصود ده . په هغه روایت کښې لفظ غلام قادح نه دې ځکه چه غلام مختص بالصغیرنه دې ، دوی د حضرت عمررضی الله عنه د شهادت نه دوه کاله وړاندې پیدا شو نودحضرت علی رضی الله عنه دانتقال الی الکوفه په زمانه کښې به دوی بالغ یا مراهق وې .

حضرت عمررضی الله تعالی عنه په ۲۴هجری کښې او حضرت عثمان رضی الله تعالی عنه په ۳۵ هجری کښې شهید شو . او په ۳۶هجری کښې حضرت علی رضی الله عنه د مدینې منورې نه کوفې طرف ته تشریف یوړو په دې حساب سره هغه وخت دحضرت حسنِ بصری رحمه الله تعالی عمر به څوارلس کاله وو . حریص علی الخیر کیدلو باوجود دومره عمره پورې هم په یو مقام کښې عدم لقاء او عدم سماع ډیره بعیده ده . غرض داچه دوی ته صحبتِ طویله حاصله نه شوه . دباطنې استفادې دپاره اګرچه بالعموم صحبتِ طویله ضروری ده مګر دا قاعده کلیه نه ده .

که چرته بالفرض عدمِ سماع هم تسلیم کړې شی نودحضرت علی رضی الله عنه نه به ئی استفاده بالواسطه کړې وی . په دې کښې څه حرج دې ؟ فقط والله تعالی اعلم .

۵جمادی الاخره سنه ۹۷هجری

مسئله دوحدة الوجود

سوال: بعضې جاهل صوفیان « همه اوست » وائی ددې څه مطلب دې ؟ وضاحت سره یی بیان کړئ . بینوا توجروا .

الجواب باسم ملهم الصواب : «همه اوست » د مسئله وحدة الوجود یو عنوان دې ، څنګه چه د صوفیانو په اصطلاح کښې توحید . عینیت اومظهریّت وغیره هم ددې مسئلې مختلف عنوانونه دی ، حاصل ددې دا دې چه د الله تعالی وجود کامل دې اودهغه په مقابله کښې د ټولو ممکناتو وجود دومره ناقص دې چه کالعدم دې ، عامه محاوره کښې دکامل په مقابله کښې ناقص لره معدوم سره تعبیرولې کیږی لکه دیو لوئ علامه په مقابله کښې معمولی تعلیم یافته لره یا د یو مشهور پهلوان په مقابله کښې معمولی شخص ته وئیلې کیږی چه دې خو دهغه په مقابله کښې هیڅ څیز نه دې . حالانکه دهغه ذات او صفات موجود دی مګر د کامل په مقابله کښې هغه معدوم ګرځولې کیږی . هم دغه شان د الله تعالی د وجودِ کامل وړاندې د تمام مخلوق وجود لره حضرات

صوفيه معدوم گرځوي . حضرت شيخ سعدی په دوو مثالونو كښې ددې ښه وضاحت كړې دې ارشاد دې : اول مثال : ع :

مگر دیده باشی که درباغ وراغ — بتابد بشب کرمکے چوں چراغ
یکے گفتش اے مرغک شب فروز — چه بودت که بیروں نیائی بروز
ببیں کآتشیں کرمک خاک زاد — جواب از سرِ روشنائی چه داد
که من روز وشب جز بصحرا نیم — ولے پیش خورشید پیدا نیم

دويم مثال بيانوی : ع :

یکے قطره از ابرِ نیساں چکید — خجل شد چو پہنائے دریا بدید
که جائیکه دریاست من کیستم — گراو ہست حقا که من نیستم!
ہمه ہرچه ہستند ازاں کمترند — که با ہستیش نامِ ہستی برند

ذكر شوی تقرير سره معلومه شوه چه د وحدة الوجود دا معنی نه ده چه د ټولو ممكناتو وجود د الله تعالى د وجود سره متحد دي بلكه دهغې مطلب دادې چه وجودِ كامل صرف واحد دې ، بقيه موجودات كالعدم دی ، د «همه اوست» هم دا مفهوم دې لكه چه څوک د الله په دربار كښې درخواست پيش كړی ، بادشاه هغه ته وړوكو حكامو طرف ته د رجوع مشوره وركړی او دې په جواب كښې اووائی چه جناب هم تاسو ټول هرڅه يئ ، نو ددې دا مطلب نه دې چه ټول حكام تاسو سره متحد دی بلكه مطلب دا دې چه ستاسو وړاندې ټول حكام كالعدم دی .

هم دغه عينيّت اصطلاحِ صوفيه كښې بمعنى احتياج دې ، په دې معنى سره جمله مخلوق عينِ خالق دي يعنې دهغه محتاج دې . بيا كله په عينيت كښې دا قيد لگوی چه دهغه احتياج معرفت هم وی . په دې معنې سره صرف د عارف دپاره عينيت ثابتوی . بيابعضې وختونو كښې يوقيد مزيد زياتوی چه هغه معرفت كښې دومره استغراق وی چه جمله مخلوق تردې پورې چه خپل ذات طرف ته هم التفات پاتې نه شی وبهذاالمعنى قال العارف الرومی رحمه الله تعالى . ع :

آں یکے راروئے اوشد سوئے دوست — ویں یکے را روئے اوخودروئے دوست

د جاهلو صوفيانو د فتنې نه د امت د حفاظت دپاره اهلِ ارشاد د وحدة الوجود اصطلاح لره په وحدة الشهود سره بدله كړې ده . په هغې كښې د فتنې خطره نشته . ځكه چه په هغې كښې دغير د وجود نفی نشته بلكه دهغې مفهوم دادې چه جمله موجوداتو كښې شهود او التفات صرف يو ذات طرف ته دې . فقط والله تعالى اعلم — ۵جمادی......سنه ۹۷ هجری

د فناء اوبقاء تشریح

سوال: د فناء د مقام څه معنی ده ؟ بینوا توجروا

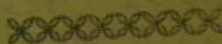
الجواب باسم ملهم الصواب:

دالله تعالی دذات اوصفاتو د غلبهٔ شهود د وجه نه خپل د ذات اوصفات نه بې خبرئ ته فنا وائی . فناءِ صفات ته قربِ نوافل . او فناءِ ذات ته قربِ فرائض وئیلې کیږی . چونکه حدیثِ قدسی ((**ومایزال عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی اجبته فاذا اجبته کنت سمعه الذی یسمع به وبصره الذی یبصر به ویده التی یبطش بها ورجله التی یمشی بها (رواه البخاری)**)) کښې فناء صفات لره تقرب بالنوافل باندې مرتب کړې شوې دې ددې وجه نه صوفیه دې درجې ته قربِ نوافل وائی اود فرائضو درجه دنوافلو نه زیاته ده . چنانچه هم ددې حدیث په شروع کښې دی « وما تقرب الی عبدی بشیء احب الی مما افترضت علیه » ددې وجه فناءِ ذات لره چه افضل ده فناءِ صفات نه قربِ فرائض وائی .

بیا دهغه فناء هم علم پاتې نه شی نو دا فناء الفناء ده څنګه چه ویده دخپل خوب نه هم بې خبره وی . بعضې حضرات بقاء یعنې فناء نه افاقه ته فناء الفناء وائی .

فناء اوبقاء په یو بله معنی کښې هم استعمالیږی ، زوالِ رذائل ته فناء او حدوثِ فضائل ته بقاء وئیلې کیږی . فقط والله تعالی اعلم . ۲جمادی الاخره سنه ۹۷ هجری

(رساله)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَمَا تَوْفِیْقِیْ اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَیْهِ تَوَکَّلْتُ وَاِلَیْهِ اُنِیْبُ

فکر آں باشد کہ بکشاید رہے ‌ ‌ ‌ راہ آں باشد کہ پیش آید شہے (رومی)

استيناس الابد بشرح فضل العالم على العابد

بسم الله الرحمن الرحيم

د تاليف وجه

يو خلې د لاهور په سفر جامعه اشرفيه كښې زما حاضرى وشوه دهغه ځائ يوعالم اوونيل چه ((ځما په خيال كښې علماؤ ته د ذكر اوشغل او نوافلو اوتلاوت په ځائ درس اوتدريس او افتاء اوارشاد كښې مشغوليدل زيات ضرورى دى)).

هغوى دخپل دې خيال په تائيد كښې حديث ((فضل العالم على العابد كفضلي على ادناكم)) اووئيلو بنده عرض اوكړو چه ((كوم عالم ذكراوتلاوت وغيره عبادات نافله كثرت سره نه كوى هغه د شرع په اصطلاح كښې عالم نه دې)) ما په دې باندې دكتاب الله اوسنت رسل الله څه دلائل بيان كړل . دا قصه د مازيگر اود مابنام په مينځ كښې راغله . د مابنام د مونځ نه پس هغه عالم تشريف راوړو او وې فرمائيل چه: ((ستاسو د بيان نه متاثر كيدلو سره زه نن اوابين كوم))

ما د كراچئ نه واپس راتللو په وخت كښ د سفر په حالاتو كښې دا قصه هم ذكر كړه . هغه وخت يو صاحب ټيپ ريكاډ لگولې وو ، په هغې كښې دا بيان محفوظ شو اوريدلو والا ډير خوښ كړو اودهغې د اشاعت ضرورت ئې بيان كړو .بنده ته هم خيال اوشو چه ((څه لرې نه ده چه الله تعالى د عالم مذكور په شان په هغه غلط فهمئ كښې مبتلا نورو علماؤ لره هم دا بيان نافع جوړ كړى))

چنانچه ما دا مضمون د ټيپ نه نقل كولو سره د استاذمحترم حضرت مولانا مفتى محمد شفيع صاحب رحمه الله تعالى په خدمت كښې په غرض د اصلاح پيش كړو . دوى ډير خوشحاله شو . په هغې باندې ئې خپل تاثر وليكلو او وې فرمائيل چه: ((د دارالعلوم ټولو استاذانو لره جمع كولو سره دې دا مضمون واروليې شى .)) د حضرت مفتى صاحب په نظر كښې دومره اهميت ثابتيدلو نه پس دهغې د اشاعت فيصله اوكړې شوه ، الله تعالى دې قبول كړى اومونږ ټولو دپاره دې نافع جوړ كړى . وفقنا الله الجميع لما يحب ويرضى . آمين

رشيد احمد ۷ صفر سنه ۹۷ هجرى

دحضرت مولانا مفتی محمد شفیع صاحب رحمه الله تعالی تاثر

بسم الله الرحمن الرحیم

د عزیز محترم مولانا رشید احمد صاحب زاده الله تعالی فضلاً وکمالاً د ((فضل العالم علی العابد)) حدیث سره متعلق مضمون ما په شوق واوریدلو ماشاء الله د حجت په اعتبارسره سنگین اود اثر په اعتبارسره رنگین دې.

دا حقیقت دې چه د فقهاء کرامو داسې اقوال چه هغې سره ثابتیږی چه د علم دین د کتابونو مطالعه یادرس اوتدریس، قیام اللیل نه افضل دې په دې سره ډیر اهلِ علم په دې مغالطه کښې مبتلاکیږی چه تهجد او نوافل او اورادو لره بالکلیه ترک کولوسره ټول وخت تبلیغ اوتعلیم کښې خرچ کړی. لیکن په خپله د حضراتِ فقهاء، محدثینو او د ټولو علماؤ سلفوو خلفو تعامل اوکتلې شی نو هم دا ثابتیږی چه په هغوی کښې چا هم اهم نوافل تهجد وغیره او اهم اذکارو لره پریخودلو سره علمی خدماتو لره اختیار کړی نه دی بلکه علمی خدماتو سره د اورادو اذکار او تهجدو او نوافلو سلسله یې هم برابره جاری ساتله.

ما دخپلو بزرگانو نه اوریدلی دی چه حضرت امام قاضی ابویوسف عینِ هغه زمانه کښې چه کله هغه د قاضی القضاة په عهده باندې مامور اودهغې د فرائضو په اداء کولو کښې مشغول وو د شپې به ئې درې سوه رکعته نوافل کول. کوم حده پورې چه ماته یاد دی خلاصة الفتاوی کښې یو ځائې لیکلی دی (چه هغه وخت سرسری لټون سره ملاؤ نه شو) چه د سلفو علماؤ تعامل دا وو چه دورځې وخت به ئې زیات تر علمی خدمات درس اوتدریس، تبلیغ اوتعلیم یا تصنیف اوفتوی کښې صرف کول مگر د شپې لوئې عمل دهغوی تهجد او تلاوت وو او حقیقت دې چه د تعلیم اوتبلیغ خدمت هم مؤثر او مفید هغه وخت وی چه هرکله د تعلق مع الله اود ذکر الله لازمی تاثرات په هغې کښې موجود وی. والله المستعان.

بنده محمدشفیع عفاالله عنه دارالعلوم کراچی نمبر ۱۴، ۸۵ هـ ۶/ ۱۲/

بسم الله الرحمن الرحیم

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: (فضل العالم علی العابد کفضلی علی ادناکم).

ددې حدیث پیشِ نظر بعضې علماء په دې غلط فهمئ کښې مبتلاشوی دی چه اهلِ علم ته دنفلی عباداتو په ځائې علمی مشغله ساتل پکار دی. اوابین تهجد او ذکر اوشغل وغیره کښې مشغولیدل صحیح نه دی. دا وخت د علم دین په خدمت کښې واشاعت کښې صرف کول افضل دی مگر دا محض مغالطه اود نفس او شیطان کید دې، ددې وجه د حدیث مذکور د تشریح ضرورت پیښ شو

اولاً په دې پوهیدل ضروری دی چه د شریعت په نظر کښې علم څه ته وائی ؟ نو واضحه دې وی چه د شریعت په نظر کښې علم هغه معتبر دې چه په هغې سره خشوع اوخضوع او تقوی اوفکرآخرت او دحساب اوکتاب استحضار اود دنیا ومافیها نه زهد او آخرت طرف ته رغبت پیدا وی . لکه چه الله تعالی فرمائی : «**انما یخشی الله من عباده العلماء**» په دې سره معلومه شوه چه علم سره خشیت پیدا کیږی **وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انا اتقاکم واعلمکم بالله ای انا اتقاکم لانی اعلمکم بالله**، په دې سره معلومه شوه چه زیادتِ علم د زیادتِ تقوی مورث دې . او وې فرمائیل «**فخرج علی قومه فی زینته ، قال الذین یریدون الحیاة الدنیا یالیت لنا مثل ما اوتی قارون ، انه لذو حظ عظیم ، وقال الذین اوتوالعلم ویلکم ثواب الله خیر لمن امن وعمل صالحا ، ولایلقاها الاالصابرون**» په دې آیتونوسره د جهل وعلم حقیقت معلوم شو چه حیاتِ دنیا باندې نظر ساتل جهل او ثواب الله باندې نظر کیدل علم دې او دا هم ثابته شوه چه د ثواب الله خیرّ صرف اعتقاد حاصلیدل علم نه دې بلکه د تحققِ علم دپاره دهغې استحضار اودهغې مطابق عمل کول ضروری دې «**ولا یلقاها الاالصابرون**» سره ددې ئې نور زیات تاکید اوفرمائیلو لهذا خواه څوک د ټولې دنیا علوم حاصل کړی مگر بغیر د تقوی نه هغه د شریعت په نظر کښې د «کمثل الحمار یحمل اسفاراً» اود «چارپائے بروکتاب بے چند» مصداق به وی . عقلاً هم دا امر مسلم او بدیهی دې چه حقیقی علم معرفت خالق دې . ع

فکر آں باشد کہ بکشاید رہے   راہ آں باشد کہ پیش آید شہے

او دا هم مسلمه ده چه د یو څیز د صفاتو چه کوم حده پورې معرفت اوشی هم هغه حده پورې دهغې آثار به هم مرتب کیږی . پس د الله تعالی د شانِ جلالی اوجمالی معرفت نه پس غلبه شوق اوغلبه خوف اودهغه د آثارو ترتب لازم دې . دویمه خبره دا په ذهن کښې کینوئ چه تقوی او خشوع څنګه حاصلیږی ؟ د دې د تحصیل قرآن کریم په مختلفو ځایونوکښې متعدد طریقې بیان کړی دی . ارشاد دې چه : ﴿وَٱسْتَعِينُوا۟ بِٱلصَّبْرِ وَٱلصَّلَوٰةِ ۚ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى ٱلْخَٰشِعِينَ ٱلَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَٰقُوا۟ رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَٰجِعُونَ﴾ ددې مضمون د تقریرخلاصه داده چه توجه الی الاخرة موقوف ده په زهد عن الدنیا پورې. ځکه چه تحلیه بلا تخلیه ناممکن ده ؟

حضرت رومی رحمه الله فرمائی : ع :

آینت دانی چرا غماز نیست   زانکه زنگار از رخش ممتاز نیست

روتو زنگار از رخ او پاک کن   بعد زیں ایں نور راادراک کن

او زهد عن الدنیا نوم دې د حبِ دنیا د ازالې چه شامله ده حب مال اوحب جاه ته . پس فرمائی

چه د حبِ مال علاج صبر یعنې ترک لذات اوشهوات سره اوکړه ، ددې وجه نه چه د تحصیلِ لذاتودپاره به د مال ضرورت پیښیږي نودمال طلب به زیاتیږي . لهذا نفس لره د ترکِ لذات عادی جوړ کړه دې دپاره چه د مالِ کثیر ضرورت پیښ نه شي قال البوصیری ، ع :

النفس کالطفل ان تهمله شب علی حب الرضاع وان تفطمه ینفطم

او د حبِ جاه علاج په مونځ سره اوکړئ . ددې وجه نه چه مونځ کښې سراسر عجز او انکسار دې اود مونځ د قیمتی کولو علاج خشوع یعنې سکونِ قلب دې . داسې چه د اعضاء حرکات د زړه د حرکاتو (خیالات وارادات) تابع وی . ځکه چه مونځ کښې د سکونِ اعضاء قیود (یعنی تللو ګرځیدلو وئیلو کتلو خوراک څکاک نه ممانعت) هغه وخته پورې به ګران معلومیږي ترڅو پورې چه په زړه کښې سکون پیدا نه شي او سکونِ قلب (خشوع) حاصلولو طریقه بیانوی چه دخپل رب نه د لقاء او حساب اوکتاب . جزا اوسزا مراقبه کوه .

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْۚ إِنَّ زَلۡزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيۡءٌ عَظِيمٞ يَوۡمَ تَرَوۡنَهَا تَذۡهَلُ كُلُّ مُرۡضِعَةٍ عَمَّآ أَرۡضَعَتۡ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ حَمۡلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٞ﴾

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمۡ وَٱخۡشَوۡاْ يَوۡمٗا لَّا يَجۡزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِۦ وَلَا مَوۡلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِۦ شَيۡـًٔا﴾ په دې دواړو آیتونوکښې د تقوی امر کولوسره دهغې د تحصیل طریقه ئې بیان کړه چه د قیامت اود هغه د خطرناکو منازلو مراقبه کوئ .

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمُ ٱلَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفۡسٖ وَٰحِدَةٖ وَخَلَقَ مِنۡهَا زَوۡجَهَا وَبَثَّ مِنۡهُمَا رِجَالٗا كَثِيرٗا وَنِسَآءٗ﴾ په دې کښې د تحصیلِ تقوی دپاره د باری تعالی د قدرتِ قاهره دمراقبې حکم یې اوفرمائیلو .

﴿وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلۡخَيۡرِ لَشَدِيدٌ أَفَلَا يَعۡلَمُ إِذَا بُعۡثِرَ مَا فِي ٱلۡقُبُورِ وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ إِنَّ رَبَّهُم بِهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّخَبِيرُۢ﴾ په دې کښې ئې د حبِ مال علاج دا بیان کړو چه د حشراوحساب اوکتاب مراقبه کوئ . حضور صلی الله علیه وسلم د تقوی او د آخرت فکر پیدا کولو دپاره د مرګ د مراقبې تعلیم اوفرمائیلو ((اکثروامن ذکرهاذم اللذات الموت))، ((کفی بالموت واعظا، زوروها)) (القبور) فانها تذکر الاخرة. ((ان تعبدالله کانك تراه فان لم تکن تراه فانه یراك)) . کښې یې د ذاتِ حق د مراقبې حکم اوفرمائیلو . ((حقیق بالمرء ان یکون له مجالس یخلو فیها ویذکر ذنوبه فیستغفر الله منها (هب) سره یې د

محاسبې تاکيد اوفرمائيلو.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ﴾ دلته يې د تقوی اختيارولو دپاره د اعمالو د محاسبې حکم اوفرمائيلو.

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّـٰدِقِينَ ﴾ په دې آيت کښې يې د تحصيلِ تقوی طريقه دا بيان اوفرمائيله چه د صادقينو سره اوسيږئ ، يعنی کثرتِ صحبتِ صادقين.

﴿ أَلَا بِذِكْرِ ٱللَّهِ تَطْمَئِنُّ ٱلْقُلُوبُ ﴾ په دې سره معلومه شوه چه د ذکرالله په کثرت سره زړه ته اطمينان او سکون حاصليږی اود پورته آيتِ کريمه «**واستعينوا بالصبروالصلوة**» په تفسير کښې بيان اوشوچه سکونِ قلب سره مونږ آسانيږی ، چه په هغې سره حب جاه زائليږی او فکر آخرت پيدا کيږی . «**ذکرالله خاليا ففاضت عيناه**» يعنې کوم سړې چه په خلوت کښې د الله ذکر اوکړی اودهغه د سترګونه اوښکې روانې شی هغه ته الله داسې قرب ورکوی چه د قيامت په ورځ به هغه ته دخپل عرش په سوری کښې ځائ ورکوی چه هرکله خلق به د تپش نه پريشانه وی او په خولو کښې به ډوب وی ، غرض داچه صحبتِ اولياء الله او کثرتِ ذکرسره علم اومعرفت کښې ترقی کيږی چه په هغې سره تقوی خشوع او تعلق مع الله پيدا کيږی ددې وجه د کثرتِ ذکر حکم ورکړئ شوې دې .

﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾ ﴾ ، ﴿ وَٱذْكُر رَّبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ ٱلْجَهْرِ مِنَ ٱلْقَوْلِ بِٱلْغُدُوِّ وَٱلْأَصَالِ وَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْغَـٰفِلِينَ ﴾

وقال العارف الرومی رحمه الله تعالی: شعر :

این قدر گفتیم باقی فکر کن — فکر گر جامد بود رو ذکر کن

ذکر آرد فکررا در اہتزاز — ذکر را خورشید اں افسرده ساز

نتيجه دا را اوتله چه علم موقوف دې کثرتِ ذکر ، محاسبه ، مراقبه او صحبتِ اولياء الله باندې د سيدِ دوعالم صلی الله عليه وسلم نه هم ثوورڅو پورې مراقبه او تخليه ورباندې کولو نه پس علم او عرفان سره د دوی تحليه اوکړې شوه ، پس ابتداءً خو دا اذکار اواشغال د مرضِ جهل نه د نجات حاصلولو دپاره بطور علاج ضروری دی مګر چه کله دهغې په وجه علم او هغه سره تقوی اوخشوع هم ملاؤ شی نو دا اذکار اواشغال پخپله مرض جوړيدلوسره عاشق باندې مسلط کيږی . څنګه چه د يو مرض دپاره افيون يا تمباکو استعمالولې کيږی چه په هغې سره خو د اصل مرض علاج اوشی مګر پخپله د افيونو يا د تمباکو عادی جوړيدلو سره لا علاجه مرض کښې مبتلا شی ، ابتداء کښې انسان دعلاج په طور باندې خدانخواسته هغه څيزونو لره اختياروی مګر څه وخت پس دا

اذکار واشغال انسان لره داسې نیسي چه دهغې نه بچ کیدل ناممکن کیږي . شعر :

مکتب عشق کا دنیا سے نرالا دستور اس کو چھٹی نہ ملی جس کو سبق یاد رہا

هم ددې حالت په باره کښې مجذوب فرمائي . شعر :

اب تو چھوڑے سے بھی نہ چھوٹے ذکر ترا اے میرے خدا

حلق سے نکلے سانس کے بدلے ذکر ترا اے میرے خدا

اذکار او اشغال کښې دا فرق دې چه اشغال پخپله مقصود نه دې صرف ذریعه دمقصود ده او اذکار ذریعهٔ مقصود یدلو نه علاوه بذاتِ خود هم مقصود دې . ارشاد دې :

﴿وَإِذَا سَمِعُوا۟ مَآ أُنزِلَ إِلَى ٱلرَّسُولِ تَرَىٰٓ أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ ٱلدَّمْعِ﴾ ، ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾ ﴿ٱللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ ٱلْحَدِيثِ كِتَٰبًا مُّتَشَٰبِهًا مَّثَانِىَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ ٱللَّهِ﴾ ، ﴿قُلْ ءَامِنُوا۟ بِهِۦٓ أَوْ لَا تُؤْمِنُوٓا۟ إِنَّ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهِۦٓ إِذَا يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا وَيَقُولُونَ سُبْحَٰنَ رَبِّنَآ إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا﴾ ، ﴿إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُ ٱلرَّحْمَٰنِ خَرُّوا۟ سُجَّدًا وَبُكِيًّا﴾ یعنې کثرتِ ذکر او مراقباتو سره په هغوی باندې داسې رقتِ قلب راځي چه دخپل محبوب خبرې اوریدلو سره دهغوی په زړونو باندې زلزله راشي د مرئ د رګونو وینه ګرمیږي . د ویرې نه اودریږي . په ژړا سره بې اختیاره په سجدې کښې غورځیږي او د سترګونه ئې اوښکې جاری کیږي چه په دومره اندازه بهیږي چه ګویا پخپله سترګې بهیږي . شعر :

کوئی نہیں جو یار کی لادے خبر مجھے اے سیلِ اشک تو ہی بہادے ادھر مجھے

از حال خود آگہ نیم جو ایں قدر دانم کہ تو ہرگہ بخاطر بگذری اشکم زداماں بگذرد

محبوب حقیقي دخپلو عشاقو د مراقبې . محاسبې . کثرتِ ذکر . کثرتِ صلوة اود قیامِ لیل تذکره په قرآن کریم کښې بار بار ذکر کړې ده . فرمائي :

﴿يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ ٱلْقُلُوبُ وَٱلْأَبْصَٰرُ﴾ یعنې د قیامت دخطرناکو منازلو مراقبه کوي .

﴿وَٱلَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ ءَاتَوا۟ وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَٰجِعُونَ ﴿٦٠﴾﴾ دخپلو اعمالو محاسبه کوي او ویریږي چه آیا زما حسنات قبول هم شو اوکه نه ؟

﴿وَٱلَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَٰمًا ﴿٦٤﴾﴾ ، ﴿كَانُوا۟ قَلِيلًا مِّنَ ٱلَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾﴾ ، ﴿وَبِٱلْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾﴾

په دې کښې اول ماده قلت ، دويم دهغې تنکير لپاره د تقليل ، دريم من تبعيضيه ، څلورم ما لپاره د تاکيد . دې راوړلو سره يې په کوم شان سره دهغوی د قيام ليل تذکره کړې ده چه د شپې ډير کم ويده کيږي او شپه چه ختميدلو ته نزدې کيږي نو د ټولې شپې د عبادت محاسبه کوی او داسې ګڼي چه هيڅ عبادت مو ونه کړو (ماعبدناک حق عبادتک) چه کله يې دخپل عبادت نقص مخې ته راځي نو په هغې باندې استغفار کوی ، شعر :

نیکیاں یارب مری بدکاریوں سے بد ہوئیں   وہ بھی رسوا کن ترے دربار میں بیحد ہوئیں

دا عشاق دخپل ځان نذرانه پيش کولو سره هم خپل ځان لره قصوروار ګڼي ، شعر :

جان دی دی ہوئی اسی کی تھی   حق تو یہ ہے حق ادا نہ ہوا

﴿وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا﴾ ، ﴿الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ يعنې په کثرتِ ذکر اومراقبه د قدرت کښې لګياوی .

﴿أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾﴾ په دې کښې اهلِ علم هغه ته وئيلې شوی دی چه د شپې دخشوع وخضوع اود خوف ورجا په حالت کښې په کثرت سره نوافل اوکړی ، بلکه د آيت ذيل د ظاهر نه معلوميږی چه په کومو خلقو کښې غلبۀ خشيت ، خشوع وخضوع ، کثرتِ ذکر ، کثرت قيام ليل نه وی هغه مؤمن دې نه :

﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ﴾

﴿إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ۩ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾﴾ په دې آيتونو کښې (انما) کلمه د حصر ده ، يعنې ترڅوپورې چه صفات مذکوره ونه مونډلې شي دايمان وجود نه شي کيدلې . ددې آيتونو ظاهر اوحضورصلی الله عليه وسلم نه واخله ترننه پورې د رجال الله په تعامل سره د کثرتِ ذکر اوقيامِ ليل فرضيت بلکه شرطِ ايمان کيدل مفهوميږی ، حقيقت دادې چه د فرض دوه قسمونه دی (۱) د ضابطې فرض (۲) د رابطې فرض .

مثلاً د خاوند په ذمه د ښځې د علاج مصارف اود ښځې په ذمه د خاوند خدمت ضابطۀ شرعيه کښې فرض نه دی مګر د رابطې په حيثيت سره دا داسې اهمه فريضه شميرلې کيږی چه په دې کښې کوتاهی کولو والا خاوند يا ښځې لره دزوجيت لائق نه ګڼلې کيږی ، اګرچه د ضابطې په لحاظ سره دا ښځه خاوند دی ، هم دغه شان د ضابطې په لحاظ سره اګرچه يو سړی مسلمان وی

مگر د مسلمان وئیلو لائق او د رابطې مسلمان به هله جوړیږی چه کله د رابطې فرائض اوشرائط (خشوع اوخضوع) کثرت ذکر اوقیام لیل لره ادا کوی ، ددې پوره تقریر حاصل دادې چه ترڅو پورې مراقبه محاسبه ، خشوع وخضوع کثرتِ ذکر وقیامِ لیل متحقق نه وی هغه وخته پورې عالم جوړیدل خو لرې خبره ده صحیح معنو کښې مسلمان هم نه شی جوړیدلې.

اوس د حدیث مطلب واضحه شو چه د عالم نه مراد هغه دې چه د شرع په نظر کښې عالم وی او کامل مؤمن وی ، یعنی کم ازم دومره عبادت کوی چه د حقیقت علم او کمال ایمان دپاره شرط دې ، چه دهغې تفصیل پورته بیان شو ، ورنه هغه عالم نه دې بلکه ددې لائق هم نه دې چه هغه ته مؤمن اووئیلې شی اگرچه په حقیقت کښې مؤمن وی ، پس د عالم نه مراد هغه سړې دې چه کم ازکم دومره عبادت کوی چه د حقیقت علم دپاره موقوف علیه وی او زیات وخت مشاغلِ علمیه کښې صرف کوی اود عابد نه مراد هغه دې چه درجهٔ موقوف علیه نه هم زیات عبادت کوی او علم بقدرِ ضرورت نه زیات نه وی حاصل کړې ، پس دواړه عالمان هم دی او عابدان هم ، فرق دومره دې چه یو علم بقدر ضرورت یعنې بقدرفرض عین حاصلولوسره فرض کفایه طرف ته د متوجه کیدلو په ځائ کثرتِ عبادت کښې مشغولیږی او دویم عبادت بقدرضرورت (چه د حقیقت علم اوکمال ایمان دپاره موقوف علیه دې) کوی او علم نه د فرض کفایه درجه هم حاصلوی حقیقتِ علم منکشف کیدلو دپاره د درد محبت ضرورت دې ، شعر :

در درونِ خود بیفزا دردرا تا ببینی سبز وسرخ وزردرا

دهغه درد په دولت سره داسې علوم منکشف کیږی چه عقل ورته حیران پاتې کیږی . شعر :

بینی اندر خود علوم انبیاء بے کتاب وبے معیدوادستا

کوم خلق چه دهغه درد د لذت نه ناخبره دی هغوی د علم د حقیقت نه څه خبر دی . شعر :

تو ندیدی گہے سلیماں را چہ شناسی زبانِ مرغاں را

آگاه نۂ تپ درون را نشتر چه زنی رگ جنوں را

هغوی لره خو خود پرستی محبوبِ حقیقی طرف ته د راتللو اجازت نه ورکوی . شعر :

اے قوم بحج رفتہ کجائید کجائید معشوق دریں جاست بیائید بیائید

د داسې خلقو په باره کښې حضرت رومی رحمه الله فرمائی . شعر :

صد ہزاراں فضل دارد ازعلوم جانِ خود را مے نہ داندایں ظلوم

جان جملہ علمہا این ست واین کہ بدانی من کیم در یوم دیں

ایها القوم الذی فی المدرسه کل ما حصلتموه وسوسه

علم نبود الا علم عاشقی مابقی تلبیس ابلیس شقی

د خدمتِ علمِ دین بهانه جوړولو سره د عبادت نه ځان خلاصولو والو نه زه پوښتنه کوم چه آیا هغوی د حضورصلی الله علیه وسلم اسوهٔ حسنه اود صحابه کرامو رضی الله عنهم ژوند او ترننه پورې د رجالِ امت د سلسلې طرز عمل د دنیا د سترګو نه پناه کولې شی ؟ تاسو خلق خو پخپل ګمان صرف د علم دین محافظ اومبلغ یئ . حضورکریم صلی الله علیه وسلم او خلفاءِ راشدینو رضی الله عنهم باندې خو مبلغ کیدلو نه علاوه د حکومت ذمه داریانې هم وې بیا هغه نفوسِ قدسیه کښې د تبلیغ جذبه اود ذمه دارئ احساس کوم حده پورې وو . دا زمونږ د وهم او ګمان نه هم خارج دی . شعر

وکیف یدرك فی الدنیا حقیقة قوم نیام تسلوا عنه بالحلم

سره ددې نه دوی قیام لیل کوم حده پورې کولو . ملا به ئې تړله . احیاءِ لیل به ئې کولو . خپې به ئې اوپړسیدلې او په کثرت سره به ئې نفلی روژې نیولې او هر وخت به په ذکرالله کښې مشغوله وو . دوی دا خیال ولې اونه کړو چه د کثرتِ نوافل په ځائ دا وخت هم تبلیغِ علم دین اود حکومت په نظم او اقامت کښې صرف کیدل پکار دی . امام ابوحنیفه رحمه الله تعالی څلویښتو کالو پورې مسلسل د ماسخوتن په اودس سره د سحر مونځ ادا کړو . یو قرآن به ئې روزانه ختمولو . علامه برهان الدین مرغینانی مصنف هدایه دیارلسو کالو پورې مسلسل روژه اونیوله او په چا باندې ئې ښکاره نه کړه . آیا ستاسو جذبهٔ حفاظت واشاعتِ علم دین دهغه مقدس هستو نه هم زیاته ده ؟ د مثال په طور باندې د دې دوو هستو ذکر اوکړو . ورنه ددې سلسلې دهر فرد دا کیفیت دې . شعر :

زفرق تابقدم ہر کجا کہ مے نگرم کرشمہ دامن دل میکشد کہ جا اینجاست

یو خلې امام احمد رحمه الله تعالی دخپل استاذ حضرت امام شافعی رحمه الله سره میلمه شو د امام شافعی رحمه الله لور د میلمنو له نورو ضروریاتو سره د تهجد د وخت دپاره د اودس اوبه هم کینښودلې . سحر ئې چه کله وکتل چه اوبه هم هغسې پرتې دی نو امام شافعی رحمه الله ته ئې داسې شکایت وکړو چه « طالب علم لیس له حظ فی الصلوة » دا څنګه طالب علم دې چه هغه ته د تهجدو هم توفیق نه کیږی ؟ د یو جلیل القدر امام د لور دا جمله د مدعیانِ علم دپاره یو عبرت دې . د امام شافعی رحمه الله په پوښتنه باندې امام احمد عرض وکړو چه د شپې مې کومه روټئ خوړلې وه دهغې انوار دومره محسوس شو چه ټوله شپه په عبادت کښې تیره شوه دیولمحې دپاره هم غفلت ونه شو . لهذا د اودس کولو ضرورت پیښ نه شو . لږ موده مخکښې داسې رجال تیرشوی دی چه په امت مسلمه باندې یو دینی یا دنیوی ادنی شان آفت هم دوئ پریشانه کول . چه په هغې

سره دهغوی خوب به ختمیدلو ، یو درد وو چه یو وخت ئې هم آرام ته نه پرېښودل دهغوی جذبهٔ اشاعت د دین مدعیانِ حفاظت علم ته خو هوا هم نه ده لګیدلې ، یو طرفته د جهاد ، وعظ اوتقریر ، تبلیغ اواشاعت ، تدریس اوافتاء ، تصنیف اوتالیف په میدان کښې دا حضرات وړاندې وو ، بل طرف ته مراقبه ،محاسبه ،کثرتِ ذکر اوشغل ، نوافل اوقیامِ لیل کښې ممتاز او د امراضِ باطنه طبیبِ حاذق وو ، یوجانب بلاواسطه علم نبوت حاصلولو والا په زرګونو شاګردان اود مواعظو اوملفوظاتو اوتصانیفو نه مستفید کیدلو والا په کروړونو افراد او بل جانب ته دهغوی مطب روحانی سره صحتیاب کیدلو والا د زرګونو په شمیرکښې دی ، هغه حضراتو د فقهی ، قرآن ، حدیث ، د علومِ نقلیه اوعقلیه ، ظاهریه اوباطینیه داسې کتابونه لیکلی دی چه مدعیانِ علم اوفراست پوهولو باندې هم پوهه نه شو ، مدعیانِ علم اواشاعتِ علم دهغه عشاقو د تبلیغ اواشاعتِ دین په شان یو ادنی شانتې نمونه خو پیش کړئ ، شعر :

اولئك اسلافی فجئنی بمثلهم　　　اذا جمعتنا یا عنید المجامع

حقیقت دادې چه ترڅو پورې تعلق مع الله حاصل نه وی ،هغه وخته پورې د تبلیغ اواشاعت فریضه ادا کیدلې نه شی ، نن سبا خطرناک ضلالت دادې چه د علم حقیقی مدعیانِ علم خندا شروع کړې ده اوخپلو کسانو لره دهغې نه بندوی ، شعر :

منعم کنی زعشق دے اے مفتی زمن　　　معذور دار مت کہ تو او را ندیدۂ

خواجہ پندارد کہ دارد حاصلے　　　حاصل خواجہ بجز پندار نیست

د عوام کالانعام واه واه انسان لره تباه کوی ، د عوامو په عقیدت او لاس ښکلولو باندې عجب او غرور مهلک دې ، د یو صاحبِ نظر نه دې تشخیص اوکړی ، شعر :

بنما بصاحب نظرے گوہر خود را　　　عیسی نتواں گشت بتصدیق خرے چند

ہمیں کہتی ہے دنیا تم ہو دل والے جگر والے

ذرا تم بھی تو دیکھو کہ ہو تم بھی تو نظر والے

دا خلق د صورةً علم او حقیقةً جهل په غرور کښې مبتلا دی ، شعر :

ناز ہے گل کو نزاکت پہ چمن میں اے ذوق

اس نے دیکھے ہی نہیں ناز ونزاکت والے

دوی د علم په لذت او د اهلِ دل په درد باندې څه پوهیږی؟ شعر

لطف مے تجھ سے کیا کہوں زاهد　　　ہائے کمبخت تو نے پی ہی نہیں

ع : ذوق ایں بادہ ندانی بخدا تا نہ چشی

چوں دل بمہر نگارے نہ بستۂ اسماہ تراز سوزِ درون ونیاز ماچہ خبر ؟

د اهلِ انصاف دپاره دومره قدرې مضمون کافی دې . چنانچه یو معروف اهلِ علم چه په دې غلط فهمئ کښې مبتلا دې دومره متاثره شو چه ددې مضمون صرف خلاصه اوریدلوسره هغه د اوابینو او اشراقو وغیره نوافل شروع کړه او د اهلِ اعتساف په خدمت کښې دا دوه شعرونه پیش کوم . شعر :

با مدعی مگوئید اسرار عشق و مستی بگذار تا بمیرد دور رنج خود پرستی

تو و طوبے وما وقامت یار فکر ہر کس بقدر همت اوست

په آخره کښې دعا ده چه الله تعالی دې مونږ ټولو لره د علم حقیقی دولت راکړی . آمین ثم آمین

اللهم نور قلوبنا بنور معرفتک ابدا ، آمین

رشید احمد

اوائل ذی الحجه سنه ۸۵ هجری

تکمله

چاته اشکال کیدلې شی چه د علماؤ دپاره تدریس ،تبلیغ . افتاء او تصنیف په شان متعدی خدمات سرته رسول فرض کفایه دې ، او ذکر . شغل . مراقبه اومحاسبه وغیره عبادات نافله دی . اود فرضو اهمیت اوثواب د نفلو نه زیات دې . بیا زه علماؤ ته د کثرتِ ذکر اوفکر تبلیغ ولې کوم؟ ددې دوه جوابه دی یو الزامی اوبل تحقیقی :

الزامی جواب : ما په نصوصِ قرآنیه سره ثابته کړې ده چه کوم عالم د عبادت نافله او د ذکر وفکر کثرت نه کوی هغه د شرع په نظر کښې عالم خو لرې خبره ده د مؤمن وئیلو لائق هم نه دې . بیا دحضور صلی الله علیه وسلم اود علماءِ امت په اقوالوسره دهغې اهمیت ثابت کړې دې او وئیلی مې دی چه د حضورصلی الله علیه وسلم نه واخله دعلماءِ امت هم دا تعامل راروان دې چه هغوی د اشاعت دین د متعدی خدماتو سره دخپلو وختونولویه حصه عبادت نافله او ذکر اوفکر کښې صرف کوله . اې علماءِ آبدین په دې باندې غور کولوسره جواب راکړئ !

تحقیقی جواب : نورو ته تبلیغ اودهغوی د اصلاح کوشش کول فرض کفایه دی . مگر خپله اصلاح فرض عین ده . د اصلاح مطلب دادې چه د ظاهری او باطنی گناهونو نه احتراز وکړې شی او دا موقوف دې د ذکر اوفکر او دمحاسبې او مراقبې په اهتمام باندې . پس د فرض عین موقوف علیه به هم فرض عین وی . د ذکر اوفکر او دمحاسبی او مراقبې اود صحبتِ کامل د معتدبه درجه

نه سوا د گناهونو نه د بچ کیدلو فکر نه وی بلکه باطنی گناهونو کښې د اکثرو خو علم او احساس قدرې هم نه وی . که د کوم یو مرض څه احساس هم وی نو وخت باندې دهغې استحضار نه کیږی او که استحضار وی هم خو دهغې نه د بچ کیدلو فکر اود علاج خیال نه وی ، لهذا د ذکر، محاسبې ، مراقبې اودیو کامل د صحبت کم ازکم هغه درجه فرض ده چه د ظاهری گناهونو نه د حفاظت سره یې د باطنی گناهونونه هم پاک کړی ، د رذائلو نه د تخلیه اود فضائلو نه د تحلیه موجب وی . په دې مقصد کښې دکامیابۍ نه پس هم د ذکر اوفکر دهغه درجې التزام ځکه ضروری دې چه په هغې کښې غفلت سره د امراضو د واپس کیدلو سخته خطره وی .

ددې نه علاوه د ذکر اوفکر درجه مذکوره باندې اضافه هم لازم ده ځکه چه په هغې سره د زړه صلاحیت زیاتیږی ، محبت او اخلاص کښې ترقی پیدا کیږی او محبت او اخلاص کښې چه کوم حده پورې ترقی کیږی هم په هغه درجه کښې به د اعمالو اجراء او نورو ته به د تبلیغ په اثر کښې اضافه کیږی او په علم کښې به نور او په تصنیف او تالیف کښې به برکت وی .

حضورصلی الله علیه وسلم د بیعت رضوان نه پس اودفتح مکه نه وړاندې اسلام راوړلو والا صحابه کرامو ته اوفرمائیل چه که په تاسو کښې څوك د احد دغر برابر د الله په لاره کښې طلاء (سره زر) خرچ کړی نوهغه بیا هم د متقدمینو صحابو کرامو رضی الله عنهم دیومد (۵. ۸۴۴گرام) اوربشې بلکه دهغې نیمایی پورې هم نه شی رسیدلې ، د فتح مکې نه پس د اسلام راوړلو والا صحابو کرامو رضی الله عنهم درجه دهغې نه هم کمه ده او د غیرصحابی درجه د ادنی صحابی نه هم زیاته کمه ده په دې حدیث کښې د لفظ اصحابی نه ثابته شوه چه د کثرتِ مجاهدې نه علاوه صحبت هم د زیات اجر باعث دې . د حضورصلی الله علیه وسلم د صحبت مبارک په دولت سره دهغوی په زړونو کښې چه کوم صلاحیت او محبت اواخلاص وو هغه په غیرکښې نه شی کیدلې . په دې سره ثابته شوه چه د زړه په صلاحیت سره په اجر کښې اضافه او په کار کښې برکت وی ، هم دا وجه ده چه د علماء عابدینو کار اوپه تبلیغ کښې چه کوم برکت دې هغه په آبدینو کښې نشته اود اجر د فرق کولو مشاهده به په آخرت کښې وی . بلکه اهلِ بصیرت ته دهغې اثر په دنیاکښې هم مشاهده کیږی . **اللهم ارزقنا حبك وحب من يحبك وحب عمل يقرب الى حبك، اللهم اجعلنا ممن يعبدك كأنه يراك. آمين.**

رشید احمد ۲جماذی الاولی ۱۴۰۰ هجری

د محمد احمد ((درسِ قرآن)) اوریدل، ویل جائزنه دی

مأمؤلف ته د راجستر په ذریعه دا اطلاع لیږلې وه چه که چرته تاسو ((درسِ قرآن)) سره متعلق څما د تحریر څه جواب لیکئ یا په چا باندې یې لیکئ نوزه به دهغې هیڅ جواب نه درکوم

چه كله هغوئ د څلورو علماؤ نه د كتاب اصلاح كولو تحرير وليكه اود څلورو مشهورو علماؤ نومونه ئې هم وليكل نوځما مقصد پوره شو ددې وجه نه ما په هغه سلسله كښې څه وئيل اوريدل بالكل بند كړه

مگر مؤلف خپله وعده پوره نه كړه . دهغه څلورو مشهورو علماؤ د اصلاح كولو نه بغير كتاب شائع كوى . ددې وجه نه عوامو لره دهغه فتنې نه د بچ كولو كوشش جارى ساتل فرض دى . ځما د مفصل تحرير خلاصه دا ده :

(۱) مؤلف عالم نه دې . ددې وجه نه دهغه خپل نوم سره « مولانا » لگول جائز نه دى په هغې سره عوام دهوكه كيږى .

(۲) ما په «درس قرآن» باندې د تقريظ ليكلو نه انكار كړې وو دهغې باوجود هغوى ځما نوم په كتاب كښې شائع كړو اوځما په نوم سره امت ته د پنځلسو كالوراسې دهوكه وركوى .

(۳) ما خو صرف د تقريظ نه انكار كړې وو مگر حضرت شيخ الحديث مولانا محمد زكريا صاحب رحمه الله تعالى او حضرت مولانا مفتى محمد عاشق الهى صاحب خوځما نه هم څه زيات دكتاب د اشاعت نه منع كړې وه . دهغې باوجود هغوى كتاب شائع كړو . ورسره ئې مزيد جرئت دا وكړو چه د حضرت شيخ الحديث نوم ئې هم شائع كړو .

(۴) مولانا محمد تقى صاحب عثمانى ليكى : « محمد احمد صاحب احقرته رايه حاصلولو دپاره كتاب يا دهغې مسوده نه وه راليږلې . اونه ئې د اظهارِ رائے دپاره وئيلى وو . ليكن په كتاب كښې ئې ځما نوم شائع كړو . د احقر نه ئې نه رايه واخستله او نه ئې ورسره مشوره وكړه . نه ئې كله د كتاب ذكر كړې دې . د حضرت د طرف نه «درس قرآن» باندې د اعتراضاتو نه پس احقر ډير خلې هغه ته وه وئيل چه كه چرته تاسو د احقر نه واقعةً رايه اخستلې وې نو احقر به دا مشوره دركوله چه تاسو ددې كتاب د تاليف اقدام مه كوئ »

(۵) كه چرته دا معامله د حضرت حكيم الامة په خدمت كښې پيش شوې وې چه ستاسو د سلسلې يو غيرعالم خليفه تفسيرليكلې دې يو څو مشهورو علماؤ هغه لره دهغه كتاب د اشاعت نه منع كړې وو چه په هغوى كښې حضرت شيخ الحديث مولانا محمد زكريا صاحب هم دې مگر هغه خپل نوم سره « مولانا » لگولو سره كتاب شائع كړو او له دې نه زيات ظلم ئې داوكړو چه كتاب كښې دهغه علماؤ نومونه شائع كولو سره پنځلسو كالو نه را په ديخوا امت ته دهوكه وركوى . او بعضې د داسې علماؤ نوم ئې هم شائع كړې دې چه هغوى ته كتاب يا دهغې مسوده بنودل خو لرې خبره ده هغوى ته يې دهغې خبر قدرې هم ورنه كړو . نو آيا حكيم الامة به داسې شخص ته توبه او دهغه علماءِ كرامو نه دمعافئ غوښتلو اود كتاب اشاعت بندولو باندې نه مجبور كولو ؟ او د انكار په صورت كښې د سلسلې نه د اخراج اعلان نه به يې نه كولو ؟او آيا اوس د سلسلې موجوده

اکابرو باندې دا فرض نه عائد کیږي ؟

(۲) که چرته دهغوی دا پنځم نمبر مقدمه کښې د مذکوره تفصیل مطابق عدالت شرعیه کښې پیش کړې شي نو آیا عدالت به داسې سړی ته سخت تعزیر اوکتاب باندې بندیز و نه لګوی؟

(۷) په سابق مفصل تحریرکښې مې دا وضاحت کړې دې چه ما دهغه تحریر نه وړاندې دوه خلې هغه لره په ډیرې نرمۍ سره پوهه کړو او دریم ځلې مې د مخ د پردې په مسئله باندې لږې سختۍ سره اووئیل نو دې ډیر سخت غصه شو او هغه بې پردګۍ لره تفسیرعثمانی سره دثابتولو کوشش ئې کولو . چه کله دهغه نه د قبول څه توقع باقی پاتې نه شوه نوما علماؤلره د جاهل مفسرینو د خطرناکو فتنو په طرف متوجه کول فرض وګڼل .

الحمدالله تعالی دبنده په متوجه کولو باندې ټوله دنیا کښې مشهورو علماء کرامو دهغه فتنې خلاف ښه ښکاره ولیکل . مؤلف ته ئې ډیره سخته تنبیه ورکړه . دعلماؤ هغه دکتاب په اصلاح کولو باندې مجبور کړو .مګر هغه د اصلاح له طریقې سره متعلق دعلماؤ دهدایاتو قبلولو نه انکار وکړو . د علماؤ تحریرونه په دارالافتاء کښې محفوظ دی .

(۸) مؤلف د علماؤ د هدایاتو نه د انحراف د وجه نه انتهائی کوشش او د لوئ مالی پیشنهاد باوجود مشهورو اومسلمو علماؤ کښې یو لره هم د کتاب په اصلاح باندې آماده نه کړې شو . دیو غیرمعروف اوغیرمسلم عالم اصلاحی نظر معتبر نه دې. ددې وجه نه دهغه کتاب کتل جائزنه دی

دغه تنبیه چه څومره زیاته کیدې شی هغه شائع کړئ او د قرآن کریم د تحریف نه د بچ کولو فریضه ادا کړئ دغفلت په صورت کښې د الله تعالی د ګرفت او د دنیا اوآخرت دعذاب نه وه ویریږئ

رشید احمد

دارالافتاء والارشاد ناظم آباد ۱۵ جمادی الآخره ۱۴۱۲ هجری

بسم الله الرحمن الرحیم

کتاب الطهارة

په ژبې سره د اوداسه نيت كول مستحب دی

سوال: د اوداسه د كولو په وخت كښې چه كوم نيت كيږي آيا په ژبې سره كول ئې ثابت دي او كه نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: هو! مستحب دی. قال فی التنویر ومن آدابه الجمع بین نیة القلب وفعل اللسان وفی الشرح هذه رتبة وسطی بین من سن التلفظ بالنیة وبین من کرهه لعدم نقله عن السلف. (رد المحتار ج۱،ص۱۱۸) . فقط والله تعالیٰ اعلم ۸ رمضان سنه ۹۳ھ

پرته له نيت څخه د لامبلو په صورت كښې اودس كيږي

سوال: كه چيرته يو څوک پرته له كوم نيت څخه ولامبي يا په سمندر كښې لامبو ووهي نو آيا اودس ئې پخپله ورسره كيږي او كه نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: اودس سره له مسحې صحيح كيږي. البته د نيت د نه شتون له وجې ثواب نه وركول كيږي.

قال فی العلائیة وصرحوا بانه بدونها لیس بعبادة وفی الشامیة ای الوضوء بدون النیة لیس عبادة وذلك كان دخل الماء مدفوعاً او مختار القصد التبرد اولمجرد ازالة الوسخ كما فی الفتح. (رد المحتار ج۱،ص۹۹)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۱ جمادی الآخر سنه ۹۳ھ

تر اوداسه مخكښې د اعوذ بالله د ويلو حكم

سوال: له اوداسه څخه مخكښې اعوذ بالله من الشيطان الرجيم لوستل څه حكم لري؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: له اوداسه څخه مخكښې د بسم الله الرحمٰن الرحيم لوستل سُنت دي. له بسم الله څخه مخكښې د اعوذ بالله د ويلو هم يو ضعيف قول راغلی دی. غوره دا ده چه و ې نه لولي.

قال فی الشامیة: وقیل الافضل بسم الله الرحمٰن الرحیم بعد التعوذ وفی المجتبیٰ یجمع بینهما (رد المحتار ج۱،ص۱۰۱) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۵ جمادی الاولیٰ سنه ۹۱ھ

په اوداسه کښې د هر غړي په پريمنځلو باندې

د بسم الله د لوستلو حکم

سوال: په اوداسه کښې د هر غړي په پريمنځلو سره د بسم الله لوستل مستحب دیٔ او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب: په اوداسه کښې د صحيح حديث له مخې دا دُعا ثابته ده چه ((اللهم اغفر لی ذنبی ووسع لی فی داری وبارك لی فی رزقی)).

د فقهې په کتابونو کښې لاندينۍ دُعاګانې هم راغلي دي:

{۱} د هر غړي د پريمنځلو په وخت کښې دا دعا ويل: **بسم الله العظيم والحمد لله على دين الاسلام.**

{۲} په هر غړي باندې د شهادت د کلمې ويل.

{۳} په هر غړي باندې درود شريف ويل.

{٤} د خولې د پريمنځلو (مضمضه) کولو په وخت کښې دا دعا ويل : **اللهم اعنى على تلاوة القرآن وذكرك وشكرك وحسن عبادتك.**

{۵} په پوزه کښې د اوبو اچولو په وخت کښې دا دعا ويل: **اللهم ارحنى رائحة الجنة ولا ترحنى رائحة النار.**

{٦} د مخ د مينځلو په وخت کښې دا دعا ويل: **اللهم بيض وجهى يوم يبيض وجوه وتسود وجوه.**

{۷} د ښي لاس د پريمنځلو په وخت کښې دا دعا ويل: **اللهم اعطنى كتابى بيمينى وحاسبنى حسابا يسيرا.**

{۸} د کيڼ لاس د پريمنځلو په وخت کښې دا دُعا ويل: **اللهم لا تعطنى كتابى بشمالى ولا من وراء ظهرى.**

{۹} د سر د مسح په وخت کښې دا دُعا ويل: **اللهم اظلنى تحت عرشك يوم لا ظل الا ظل عرشك.**

{۱۰} د غوږونو د مسح په وخت کښې دا دُعا ويل: **اللهم اجعلنى من الذين يستمعون القول فيتبعون احسنه.**

{۱۱} د غاړې د مسح په وخت کښې دا دُعا ويل: **اللهم اعتق رقبتى من النار.**

{۱۲} د ښي پښې د پريمنځلو په وخت کښې دا دعا ويل: **اللهم ثبت قدمى على الصراط يوم تزل الاقدام.**

{۱۳} د کيڼې پښې د پريمنځلو په وخت کښې دا دعا ويل: **اللهم اجعل ذنبى مغفوراً و سعيى مشكورا وتجارتى لن تبور.**

په دغو کښې يوه دُعا هم له کوم صحيح روايت څخه ثابته نه ده او په ضعيف حديث باندې د عمل کولو د جواز له دريو شرطونو څخه يو شرط دا هم دی چه هغه به سُنت نه ګڼي

(رد المحتار ج۲، ص۱۱۹)

په دې زماني کښې د جهالت (ناپوهی) د زياتوالي له وجې عوام بلکه اکثره خواص هم دا دُعا

ګانې سُنت ګڼي. له دې امله له دې څخه ځان وساتئ
برسيره پر دې په دغو دُعا ګانو باندې د مشغوليدو له امله د صحيح حديث له مخې د ثابتې
شوې دُعا (اللهم اغفرلى ذنبى ـ الخ) پرېښودل بلکه له هغې څخه د مخ ګرځولو لازم ګرځي
والله سبحانه وتعالى اعلم. ۲۵ ذی الحجة سنه ۱۳۸۲ھ

په کور کښې اودس کول او بيا مسجد ته راتلل بهتر دي

سوال: زيد وايي چه مسجد ته د راتللو او اودس کولو په ځای په کور کښې اودس کول او بيا مسجد ته راتلل زيات ثواب لري. آيا د زيد دا خبره صحيح ده او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د زيد دا خبره صحيح ده. په کور کښې اودس کول او بيا مسجد ته د راتللو فضيلت په حديثو کښې راغلی دی.

عن ابی هريرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم صلوة الرجل فی الجماعة تضعّف علی صلوته فی بيته وسوقه خمسا وعشرين ضعفاً وذلك انه اذا توضأ فاحسن الوضوء ثم خرج الی المسجد لا يخرجه الا الصلوة لم يخط خطوةً الا رفعت له بها درجة وحط عنه بها خطيئة فاذا صلی لم تزل الملائكة تصلّی عليه ما دام فی مصلاه اللهم صل عليه اللهم ارحمه ولا يزال احدكم فی صلوة ما انتظر الصلوة. (متفق عليه)

وعن ابی امامة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من خرج من بيته متطهرا الی صلوة مكتوبة فاجره كاجر الحاج المحرم ومن خرج الی تسبيح الضحی لا ينصبه الا اياه فاجره كاجر المعتمر وصلوة علی اثر صلوة لا لغو بينهما كتاب فی عليين. (رواه احمد وابو داؤد)

وعن عبد الله بن مسعود رضی الله عنه (فی حديث طويل) وما من رجل يتطهر فيحسن الطهور ثم يعمد الی مسجد من هذه المساجد الا كتب الله له بكل خطوة يخطوها حسنة ورفعه بها درجة وحط عنه بها سيئة. (رواه مسلم)

وعن سهل بن حنيف رضی الله عنه مرفوعاً من تطهر فی بيته ثم اتی مسجد قباء فصلی فيه صلوة كان له كاجر عمرة (ابن ماجة)

د عقل له مخې هم په کور کښې اودس کول او بيا د مسجد خوا ته د تللو فضيلت ښکاره دی ځکه چه په دې کښې دمسجد او د جَماعت د لمانځه درناوی دی. چه کله يو څوک کوم دربار ته حاضريدل غواړي نو د هغه د عظمت غوښتنه دا ده چه په کور کښې دې ځان پاک او صفا کړي او بيا دې د هغه خوا ته لاړ شي. نه دا چه دربار ته ورسيږي او هلته او به غواړي. دا د دربار د عظمت (لوړوالي) خلاف ده. لکه څرنګه چه حرم شريف ته د داخليدونکو لپاره له مواقيت څخه د احرام

ترلو له حکم څخه هم د بیت الله شریف د عظمت ښکارول مقصود دی.

له دې څخه ثابته شوه چه نن صبا مسجدونو ته تلل او هلته د اودس کولو چه کوم رواج جوړ شوی دی دا صحیح نه دی. البته که چیرته مسافر یا معذور او داسې نور وي بیا د هغو لپاره پروا نه کوي. **فقط والله تعالیٰ اعلم** ۲۳ ربیع الآخر ۱۳۸۷ هجری

د غاړې د مسح تحقیق (څیړنه)

سوال: له روایتونو څخه څرګندیږي چه د غاړې مسح باید د غوږونو له مسحې څخه مخکښې د سر له مسحې سره یو ځای وشي او د **(حتی بلغ القفا)** الفاظ په عامو روایتونو کښې شته او د فقهې په کتابونو کښې د غاړې مسح د غوږونو له مسحې څخه وروسته راغلې ده. نو د دې د تطبیق صورت به څه وي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د **(حتی بلغ القفا)** له الفاظو څخه د غاړې مسح نه ثابتیږي. په قفا او رقبه کښې فرق دی. قفا د سر برخه ده او رقبه یوه بله مستقله او بیله عضو ده. فرض کړی که چیرته له قفا څخه د رقبه معنیٰ واخیستل شي نو بیا هم په هغې باندې په قصد سره مسح نه ثابتیږي بلکه د سر د استیعاب (د ټول سر په مسح کښې د را نیولو) په غرض سره راغلی دی. د رقبه (غاړې) د مسح په ثبوت باندې حضرت مولانا عبد الحی لکهنوی قدس سرّه رساله "تحفة الطلبة في تحقيق مسح الرقبة" د قدر وړ دی. په دې رسالې کښې لاندیني روایتونه هم شته.

۱ـ ذکر ابن السکن فی کتاب الحروف حدث مصرف بن عمر و یبلغ به عمرو کعب ﷺ قال رأیت رسول الله ﷺ توضأ فمسح لحیته و قفاه.

۲ـــ روی ابو نعیم فی تاریخ اصبهان من حدیث ابن عمر رضی الله عنهما ان النبی ﷺ قال من توضأ و مسح عنقه وقی الغل یوم القیامة.

۳ـــ روی الدیلمی فی مسند الفردوس من حدیث ابن عمر رضی الله تعالیٰ عنهما مسح الرقبة امان من الغل یوم القیامة.

۴ـــ روی ابو عبید فی کتاب الطهور عن عبد الرحمن بن مهدی یبلغ به موسی بن طلحة ﷺ انه قال من مسح قفاه مع رأسه وقی الغل یوم القیامة قال العینی فی شرح الهدایة هذا وان کان موقوفاً لکن له حکم الرفع لانه لا مجال للرأی فیه انتهی.

۵ـــ حکی ابن همام من حدیث وائل فی صفة وضوء رسول الله ﷺ ثم مسح علی رأسه ثلاثاً و ظاهر اذنیه ثلاثاً و

ظاهر رقبته الخ رواه الترمذی.

و قال قدس سرهٗ فی حاشیة رسالته المذکورة (قوله رواه الترمذی) هٰکذا ذکر فی الفتح و تبعهٗ الشیخ لدهلوی فی شرح سفر السعادة لکنی لم اجده فی النسخ المتداولة من جامع الترمذی و ذکر العینی فی البنایة و الجمال الزیلعی فی تخریج احادیث الهدایة المسمّٰی بنصب الرایة و ابن حجر العسقلانی فی ملخص تخریج الزیعلی المسمٰی بالدرایة هٰذه الروایة مسندة الی البزار آه.

د دغو روايتونو په سند کښې اګر که څه خبره شته ليکن په فضائلو کښې په فضائلو کښې په ضعيف حديث باندې هم عمل جائز دی. همدارنګه د طُرُق د تعدد (ډيروالي) له وجې په روايت کښې قوت راتلی شي اګر که د سند له مخې ضعيف وي.

په نوموړې رسالې کښې د (حتی یبلغ القفا او حتّٰی یبلغ القذال) روايتونه هم موجود دي ليکن له هغو څخه استدلال تام نه دی.کما مرّ. په پورتنيو روايتونو کښې په لومړني او څلورم روايت کښې اګرکه د قفا يادونه شوې ده ليکن د هغه په مستقله توګه له يادونې څخه ښکاريږي چه له هغه څخه يو اخې د غاړې مسح مراد ده. فقط والله تعالٰی اعلم ، سلخ جمادی الآخر ۰۹ه

په اوداسه کښې د ګوتو خلالول سُنت مؤکد دي

سوال: آيا په اوداسه کښې د ګوتو خلالول مؤکد سُنت دي او که نه؟ او د مؤکدو سنتو پريښودل کبيره ګناه ده او که صغيره؟ او آيا په مکروه تحريمي کښې راځي او که مکروه تنزيهي کښې؟

الجواب باسم ملهم الصواب: د ګوتو خلال سُنت مؤکد دی او له عذر پرته هر وخت پريښودل ئې د مکروه تحريمي د کېدو له وجې ګناه کبيره ګرځي.

قال فی شرح التنویر و تخلیل (الاصابع) الیدین بالتشبیك و الرجلین بخنصر یده الیسری بادیاً بخنصر رجله الیمنی و هذا بعد دخول الماء خلالها فلو منضمة فرض قال فی الشامیة (قوله و تخلیل الاصابع) هو سنة مؤکدة اتفاقا سراج (رد المحتار ج۱،ص۱۰۹) و فی موضع اٰخر منه فی الحدیث من ترك سنتی لم ینل شفاعتی فترك السنة المؤکدة قریب من الحرام قال ابن عابدین تحت (قوله و فی الزیلعی) و مقتضاه ان ترك السنة المؤکدة مکروه تحریماً لجعله قریباً من الحرام و المراد بها سنن الهدی کالجماعة و الآذان و الاقامة فان تارکها مضلل ملوم و المراد الترك علی وجه الاصرار بلا عذر (رد المحتار ج۵،ص۲۳۷) و فی واجبات الصلوٰة و لها واجبات لا تفسد بترکها و تعاد وجوباً فی العمد و السهو ان لم یعدها یکون فاسقاً اٰثماً قال الشامی (قوله یکون فاسقا) اقول صرح العلامة ابن نجیم فی رسالته المؤلفة فی بیان المعاصی بان کل مکروه تحریماً من الصغائر و صرّح ایضا بانهم

شرطوا الاسقاط العدالة بالصغيرة الادمان عليها. (رد المحتار ج۱، ص۴۲۵)

فقط والله تعالی اعلم. ۵ جمادی الأخری س۸۰ھ

په اوداسه کښې د وِلاء (پرله پسې والی)
او په هر اندام باندې د دُعا لوستلو حکم.

سوال: په اوداسه کښې بيړه کول مستحب دی او که څنګه؟ که چيرته مستحب وي نو د هر اندام د پريمنځلو په وخت کښې بسم الله، د شهادت کلمه او د هر اندام لپاره مستقله ماثوره دُعا، د هر اندام تر مينځلو وروسته درود شريف، برسيره پر دې د رب اغفرلی ذنبی الخ دُعا څنګه لوستل کيدلی شي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په اوداسه او غسل کښې وِلاء سنت دی، يعنې دومره ځنډ دې پکښې نه کوي چه په معتدله هوا کښې د بل اندام تر مينځلو مخکښې لوموړی اندام وچ شي. همدارنګه تر مسح وروسته او په تيمم کښې دومره ځنډ کول چه په هغه کښې که چيرته کوم اندام پريمنځل شي او بيا وچ شي د سنّتو خلاف دی. کذا حرر العلامة ابن عابدين رحمه الله و قال فاغتنم هذا التحرير. (رد المحتار ج۲، ص۱۱۳) د ولاء د نوموړي تعريف لاندې په دومره وخت کښې خو ډير څه لوستل کيدلی شي. برسيره پر دې د فقهې په کتابونو کښې د دغو دعا ګانو له جملې څخه د يوې دعا لوستل راغلي دي او حقيقت دا دی چه د اللهم اغفرلی ذنبی الخ څخه پرته يوه دُعا هم په صحيح حديث سره نه ده ثابته په فضائلو کښې په کوم ضعيف حديث باندې د عمل کولو جواز له شرائطو څخه يو شرط دا هم دی چه هغه به سُنت نه ګڼل کيږي. په دې زمانې کښې د جهالت د غلبې له وجې ئې خلک سُنت بولي له دې امله له داسې امورو څخه بايد پرهيز وشي.

قال فی الشامية تحت (قوله و التسمية كما مرّ) فصار مجموع ما يذكر عند كل عضو التسمية و الشهادة و الدعاء و الصلوة على النبی ﷺ لكن قال صاحب الهداية فی مختارات النوازل و يسمی عند غسل كل عضو او يدعوا بالدعاء المأثور فيه او يذكر كلمة الشهادة او يصلی علی النبی ﷺ فاتی فی الجميع باو لكن رأيت فی الحلية عن المختارات و يدعوا بالواو و باو فی البواقی فليراجع. (رد المحتار ج۱، ص۱۱۸) و قال العلامة الرافعی رحمه الله راجعت النوازل فرأيته عبر باو فی جميع المعاطيف. (التحرير المختار ج۱، ص۱۸)

وفی هذا البحث من العلائية قال محقق الشافعية الرملی فيعمل به فی فضائل الاعمال و ان انكره النووی (فائدة) شرط العمل بالحديث الضعيف عدم شدة ضعفه و ان يدخل تحت اصل عام و ان لا يعتقد سنية ذلك الحديث. (رد المحتار ج۲، ص۱۱۹)

فقط والله تعالی اعلم. ۲۸ شعبان س۶۸ھ

مسواک د یو لویشت په اندازه اوږدوالی مستحب دی

سوال په لومړي سر کښي له يوې لويشتي څخه د لنډ مسواک استعمالول صحيح دي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب له پيل څخه د مسواک له يوې لويشتي څخه کموالی د استحباب خلاف دی. چه په استعمال سره کم شي نو بيا پروا نه لري. (لما فى العلائية وندب امساكه بيمناه وكونه لينا مستويا بلا عقد فى غلظ الخنصر وطول شبر وفى الشامية (قوله وطول شبر) الظاهر انه فى ابتداء استعماله فلا يضر نقصه بعد ذلك بالقطع منه لتسويته تأمل وهل المراد شبر المستعمل او المعتاد الظاهر الثانى لانه محمل الاطلاق غالباً) (ردالمحتار ج۱،ص۱۰۴) داسي مستحبات په عمومي ډول په آسانتيا او داسي نورو پورې مبني وي، شرعي حکم بايد و نه ګڼل شي. فقط والله تعالیٰ اعلم. ١٧رجب سنه٨٩هـ

د اندامونو تر درې ځله زیات د پریمنځلو حکم

سوال ځيني خلک په اوداسه کښي درې ځله لاسونه تر څنګلو پورې مينځي بيا درې واري او بيا پرې تيروي چه ټول شپږ واري کيږي. په اوداسه کښي داسي کول صحيح دي او که مکروه يا ناجائز او داسي کول به شپږ واري ګڼل کيږي او که درې واري؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته د دې اعتقاد له مخې تر درې ځله زيات کوم اندام پريمينځي چه ثواب دی يا سنت دی نو دا مکروه تحريمي دی. او که چيرته ئې اعتقاد نه وي ليکن پرته له کومې داعيې څخه ئې کوي نو د عبث والي له وجې مکروه تنزيهي دی. او که چيرته د شک د لرې کولو او د زړه د تسلي لپاره ئې خپل اندامونه تر درې ځله زيات مينځه نو بيا کوم کراهيت نه لري. البته د مسجد او مدرسې د وقف په اوبو سره تر درې ځله زيات مينځل حـــرام دي

قال فى شرح التنوير والاسراف ومنه الزيادة على الثلث فيه تحريماً لو بماء النهر والمملوك له اما الموقوف على من يتطهر به ومنه ماء المدارس فحرام وقال فى الشامية (قوله والاسراف) اى بان يستعمل منه فوق الحاجة الشرعية لما اخرج ابن ماجة وغيره عن عبدالله بن عمرو بن العاص ان رسول الله ﷺ مر بسعد وهو يتوضأ فقال ما هذا السرف فقال أفى الوضوء اسراف فقال نعم وان كنت على نهر جار حليه (قوله ومنه) اى من الاسراف الزيادة على الثلاث اى فى الغسلات مع اعتقاد ان ذلك هو السنة لما قدمنا من ان الصحيح ان النهى محمول على ذلك فاذا لم يعتقد ذلك وقصد الطمانينة عند الشك او قصد الوضوء على الوضوء بعد الفراغ فلا كراهة كما مر تقريره واما الكراهة التنزيهية فذكرها تحت قوله تحريماً. (ردالمحتار ج۱،ص۱۲۳)

فقط والله تعالیٰ اعلم. ١٢ربيع الاول سنه٩٠هـ

په اوداسه کښې د ږيرې د ويښتانو د لمدولو حکم

سوال په اوداسه کښې که چيرته د ږيرې له ويښتانو څخه څه وځ پاتې شي نو اودس کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته ږيره دومره کمه يا سپکه وي چه د مخ څرمن ترې ښکاريدله نو تر څرمنې پورې اوبو رسول ضروري دي او که نه وي نو نه دی او هغه ويښتان کوم چه د مخ په حد کښې د ننه دي د هغو پريمينځل فرض دي او کوم چه تر زنې لاندې ځړيږي د هغو پريمينځل ضروري نه دي ليکن بهتر دي

لانه فرض عند الشافعي رحمه الله قال في شرح التنوير لا خلاف ان المسترسل لا يجب غسله ولا مسحه بل يسن و ان الخفيفة التي ترى بشرتها يجب غسل ما تحتها كذا في النهر. و في الشامية (قوله ان المسترسل) اي الخارج عن دائرة الوجه و سفسره ابن حجر في شرح المنهاج بما لو مدّ من جهة نزوله لخرج عن دائرة الوجه و على هذا فالنابت على اسفل الذقن لا يجب غسل شئ منه لانه بمجرد ظهوره يخرج عن حدّ الوجه لان ذلك جهة نزوله وان كان لو مدّ الى فوق لا يخرج عن حدّ الجبهة و كذا النابت على اطراف الحنك من اللحية و اما النابت على الخدين فيجب غسل ما دخل منه في دائرة الوجه دون الزائد عليها (قوله بل يسن) اي المسح لكونه الاقرب لمرجع الضمير و عبارة المنية صريحة في ذلك في ح. (رد المحتار ج۱، ص۹۴)

فقط والله تعالى اعلم. ۲۰ جمادى الاولى سنه ۹۳ هـ

تر اوداسه وروسته د اسمان خوا ته د کتلو حکم

سوال د اوداسه تر کولو وروسته د آسمان خوا ته د کتلو حکم څه دی؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب تر اوداسه وروسته د شهادت د کلمې د ويلو په وخت کښې د آسمان خوا ته کتل له نبي کريم ﷺ څخه ثابت دي کما في رواية ابي داؤد

وقال العلامة ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله وان يقول بعده) وزاد في المنية ايضاً وان يقول بعد فراغه سبحانك اللهم و بحمدك اشهد ان لا اله الا انت استغفرك و اتوب اليك و اشهد ان محمداً عبدك و رسولك ناظرا الى السماء. (رد المحتار ج۱، ص۹۵)

فقط والله تعالى اعلم. ۵ صفر سنه ۹۸ هـ

له دې څخه د رجوع تفصيل په تتمه کښې دی.

د اوداسه په حالت کښې د قبلې خوا ته د توکلو حکم

سوال قبلې ته مخامخ کښيناستل د اوداسه کولو په صورت کښې د قبلې خوا ته لاړې هم

توكي: په داسې حال كښې چه بل وخت كښې خلك قبلې ته له توكلو څخه منع كيږي. د دې شرعي حيثيت څه دى؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د قبلې خوا ته توكل مكروه دي. كه چيرته مخ د قبلې خواته وي ليكن لاړې كښته د زمكې خوا ته تو كړي نو په دې كښې كوم كراهيت نشته. لكه څرنګه چه په حديث كښې دي چه كه چيرته په لمانځه كښې د لاړي د توكلو ضرورت پيښ شي نو تر پښو لاندې دې لاړي تو كړي په داسې حال كښې چه په دې وخت كښې لمونځ كوونكى قبلې ته مخامخ وي. له دې سره سره د لاندې خوا ته د توكلو اجازه وركړ شوې ده. فقط والله تعالىٰ اعلم ۱۵ رجب سنه ۹۲ھ

د چا لاسونه كه چيرته پرې شوي وي هغه به اودس څنګه كوي؟

سوال: كه چيرته د كوم سړي لاسونه دواړه پرې شوي وي هغه به اودس څنګه كوي؟

الجواب باسم ملهم الصواب: د اوداسه په اندامونو دې اوبو وبهوي، كه چيرته ئې دا هم نه شوى كولى نو بيا دې تيمم وكړي. كه چيرته ئې لاسونه زخمي وي يا څنګل تول پرې وي او په مخ باندې په هيڅ ډول د اوبو د بهولو قدرت نه وي نو مخ دې په زمكې يا ديوال او داسې نورو باندې د تيمم په نيت سره ومښي، كه چيرته په مخ باندې د زخم له وجې په دې باندې هم قدرت و نه لري نو بيا دې له اوداسه پرته لمونځ وكړي.

قال فى التنوير مقطوع اليدين و الرجلين اذا كان بوجهه جراحة يصلّى بغير طهارة ولا يعيد على الاصح. وفى الشامية (قوله وبوجهه جراحة) والامسحه على التراب ان لم يمكنه غسله. (رد المحتار ج۱، ص۲۳۳)

فقط والله تعالىٰ اعلم۔ ۲۲ ربيع الآخر سنه ۹۷ھ

د جرمانې په لوټو (بدنيو) باندې اودس كول

سوال: څه فرمايي د دين علماء كرام او د شرع متين مفتيان كرام د لاندينى مسئلې په اړه چه د كميټې غړو صاحبانو د كوم ديني يا دنيوي قصور له وجې په زيد باندې دا جرمانه ولګوله چه مسجد ته به شل دانې لوټې اخلي او د خلكو د اودسو لپاره به ئې ږدي. نو اوس پوښتنه دا ده چه جرمانه خو د حنفيه وو په نزد ناجائزه ده ليكن په زيد باندې چه اوس كومه جرمانه اينبودل شوې ده او هغه له همدې امله لوټې واخيستلې او مسجد كښې ئې كيښودلې آيا په دغو لوټو سره اودس جائز دى او كه نه؟ او چه څوك په داسې اوداسه لمونځ وكړي نو آيا دا لمونځ ئې له كراهيت پرته صحيح دى او كه نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: كه چيرته زيد د لوټې په اخيستلو باندې د زړه له منځه خوښ او راضي وي نو د داسې لوټو استعمالول جائز دي او كه نه وي نو نه دى. د زيد له خوښې پرته اګر كه

د داسې لوټو استعمالول ګناه ده لیکن اودس او لمونځ له کراهیت پرته صحیح کیږي. یواځې د لوټو د استعمالولو ګناه به وي. فقط و الله تعالی اعلم. ۳ ذی قعدہ ۸۶ھ

د جنازې د تلاوت د سجدې لپاره په شوی اوداسه باندې لمونځ کیدلی شي؟

سوال: یوه سړي د جنازې د لمانځه یا د تلاوت د سجدې لپاره اودس وکړ نو آیا په همدې اوداسه سره ئې لمونځ هم کیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: هو! کیږي بلکه د اوبو د نه شتون یا د کومې بیمارۍ له وجې که چیرته د جنازې لپاره تیمم هم شوی وي نو په هغه سره هم د نورو لمونځونو کول جائز دي.

قال ابن عابدین رحمه الله (قوله بخلاف صلوة جنازة) ای فان تیممها تجوز به سائر الصلوات لکن عند فقد الماء و اما عند وجوده اذا خاف فوتها فانما تجوز به الصلوة علی جنازة اخری اذا لم یکن بینهما فاصل کما مر ولا یجوز به غیرها من الصلوات افاده ح. (ردالمحتار ج۱،ص۲۲۶) فقط والله تعالی اعلم. ۲۳ صفر سنه ۹۰ هجری

په اخبارونو کښې لیکل شوي د قرآن آیتونو ته بې اودسه دلاس لګولو حکم

سوال: د اخبار په کوم مخ باندې چه د قرآن آیت لیکل شوی وي هغه ته بې اودسه لاس لګول څنګه دي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: چه په کوم ځای باندې د قرآنکریم آیت لیکل شوی وي په هغه ځای باندې بې اودسه لاس لګول منع دي. په نورو ځایونو باندې لاس لګول جائز دي. البته که چیرته له کوچنې څخه کوچنی یعنې له شپږو حروفو څخه هم کم آیت وي نو د یوه قول مطابق په هغه باندې هم د لاس لګولو ګنجائش شته.

قال فی شرح التنویر ویحرم به ای بالاکبر وبالاصغر مس مصحف ای ما فیه آیة کدرهم وجدار وفی الحاشیة تحت (قوله ای ما فیه آیة الخ) لکن لا یحرم فی غیر المصحف الا المکتوب ای موضع الکتابة کذا فی باب الحیض من البحر وقید بالآیة لانه لو کتب ما دونها لا یکره مسه کما فی حیض القهستانی وینبغی ان یجری هنا ما جری فی قرائة ما دون آیة من الخلاف و التفصیل المارین هناك بالاولی لان المس یحرم بالحدث ولو اصغر بخلاف القراءة فکانت دونه تأمل. (ردالمحتار ج۱،ص۱۶۰) فقط والله تعالی اعلم. ۲۷ رجب سنه ۹۲ هجری

د قران کریم ټیپ یا پلیټ یعنې تالۍ ته بې اودسه د لاس لګولو حکم

سوال: په فونو ګرام (هغه تلاوت چه د تار یا ټیلفون په ذریعې سره کیږي) یا راډیو کښې ...

کوم تلاوت کیږي او په کوم چیني. پلیټ یا تالی یا ټیپ ریکارډ کښې چه قرآنکریم وي هغو ته بې اودسه لاس لګول او سجدهٔ تلاوت او داسې نورو کښې د قرآنکریم غوندې حکم لري او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په راډیو کښې که چیرته د سجدې آیت تلاوت شي نو په اوریدونکي باندې سجده واجبیږي. په کیسټ یا ټیپ ریکارډ کښې نه قرآنکریم لیکلی وي او نه د هغه آواز د قرآنکریم آواز دی بلکه د آواز د بیرته راګرځیدو (انعکاس) غوندې د غږ نقل دی. له دې امله حکم ئې د قرآنکریم غوندې نه دی. بې اودسه لاس لګول ورته جائز دي او د سجدې د آیت په اوریدو سره سجده نه واجبیږي. فقط و الله تعالی اعلم ۹صفر ۹۳ھ هجری

د قرانکریم په تش مخ باندې لاس لګول جائز نه دي

سوال بې اودسه د قرآنکریم په هغه مخ باندې لاس لګول چه کوم آیت پکښې لیکل شوی نه وي لکه د قرآنکریم د پیل په صفحه کښې قرآني حروف لیکل شوي نه وي نو د دې شرعي حکم څه دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د قرآنکریم خالي یا تش مخ ته هم بې اودسه لاس لګول جائز نه دي. بلکه په جلد یا ګتې باندې ئې هم لاس لګول منع دي.

قال فی التنویر ویحرم به ای بالاکبر وبالاصغر مس مصحف الا بغلاف متجاف. (ردالمحتار ج۱،ص۱۶۰)

وفی الحیض منه ومسه الا بغلافه وفی الشرح المنفصل عنه وفی الحاشیة (قوله ومسه) ای القرآن ولو فی لوح اودرهم اوحائط لکن لا یمنع الامن مس المکتوب بخلاف المصحف فلا یجوز مس الجلد وموضع البیاض منه.

(ردالمحتار ج۱،ص۲۰۰) فقط والله تعالی اعلم. ۲۸رجب المرجب ۹۶ھ هجری

د روغني رنګ د لرې کولو پرته اودس نه کیږي

سوال کوم خلک چه د رنګسازي یا تارکول (قیر) کارو بار کوي د هغو په اړه دا پوښتنه کیږي چه کوم رنګ یا قیر د هغو په لاسونو یا پښو باندې لګیدلي وي هغه په مینځلو سره نه پاکیږي او د اوداسه په کولو سره لاندې څرمنې ته اوبو نه ورځي نو آیا د هغو په لاسونو او پښو کښې د داسې نښانو په شتون سره د دوی اودسونه کیږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب رنګمال کوم چه د جامو د رنګولو کار کوي د هغه په لاسونو باندې چه کوم رنګ لګیدلی وي د هغه د لرې کولو ضرورت نشته البته د لرګیو او اوسپنې او داسې نورو باندې د رنګ لګولو روغني رنګ کوم چه د پوټکي غوندې په بدن پورې نښلي که چیرته په

لاسونو او داسې نورو باندې ولګیږي نو د هغه له لرې کولو پرته اودس نه کیږي. البته که چیرته د پټوکي غوندې کلک نه وو نښتی او یوازې رنګ په نظر راته نو بیا اودس کیږي ځکه چه دې ځای ته د اوبو د رسیدو کوم مانع نشته.

قال فی شرح التنویر ولا یمنع ما علی ظفر صباغ ولا طعام بین اسنانه او سنه المجوف به یفتی و قیل ان صلبا منع وهو الاصح وفی الشامیة. (قوله وهو الاصح) صرح به فی شرح المنیة وقال لامتناع نفوذ الماء مع عدم الضرورة والحرج اه. (ردالمحتار ج۱، ص۱۴۳) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲ شعبان ۹۵ھ هجری

په شرمګاه کښې د ګوتې په داخلولو او بیا را ایستلو سره اودس ماتیږي

سوال: زید د خپلې بي بي په شرمګاه کښې له جامې سره یا پرته له جامې څخه ګوته ننه ایسته نو آیا د بي بي اودس ئې ماتیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: اودس ئې ماتیږي که په ګوتې باندې کومه جامه وي یا نه وي ځکه چه کله ګوته را و ایستل شي نو په هغې باندې به خامخا نجاست لګیدلې وي او د نجاست را وتل د اوداسه ماتوونکی دی. البته که چیرته ګوته د فرج داخل یعنې د ګرد (ګول) سوري ته د ننه لاړه نه شي نو بیا اودس نه ماتیږي. فقط و الله تعالی اعلم. ۱۵ ذی الحجة ۸۶ھ هجری

د زکام او رمد (یو ډول بیماري ده چه سترګې ورسره سرې شي) د اوبو حکم

سوال: د زکام په حالت کښې چه له پوزې څخه کومې اوبه بهیږي آیا اودس پرې ماتیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: فی الدر المختار فی مباحث المعذور وصاحب عذر من به سلس بول (الی ان قال) او بعینه رمد او عمش او غرب و کذا کل ما یخرج بوجع ولو من اذن وثدی وسرة وقال فی الشامیة (قوله و کذا کل ما یخرج بوجع الخ) ظاهره یعم الانف اذا زکم ط (ردالمحتار ج۱، ص۲۲۳)

له پورتنې عبارت څخه څرګندیږي چه د زکام له وجې چه کومې اوبه له پوزې څخه بهیږي د اودس ماتوونکې دي او چه کوم سړي ته داسې زکام لګیدلی وي هغه معذور دی، په هغه باندې د معذور احکام جاري کیږي.

علامه شامی لیکی (لکن صرحوا بان ماء فم النائم طاهر ولو منتنا فتأمل) څخه اشکال وارد کړی دی چه خواب ئې دا دی چه د خولې اوبو د علت له مخې نه وي او د زکام اوبو د علت له مخې وي دا فرق ښکاره هم دی او علامه رافعي په التحریر المختار کښې د دې تصریح هم کړې ده

و نصه (قوله لکن صرحوا بان ماء فم النائم الخ) ای مقتضی ما صرحوا ان لا یکون الزکام ناقضاً بالاولی لانبعاثه من الرأس الذی لیس محل النجاسة و انبعاث الاول من الجوف الذی محلها لکن یفرق بینهما بان الزکام خارج بعلة بخلاف ماء فم النائم ولو منتناً اه.(التحریر المختار ج۱،ص۳۱)

وجع ضروري نه دی د علت په سبب سره وتونکې اوبو نجسې او د اودس ماتوونکې دي (کما فی الشامیة تحت القول المذکور.فقط والله تعالیٰ اعلم). ۱۳ذی القعدة ۳۸ سنه هجری

د پورتنۍ مسئلې اصلاح

له ژورې څیړنې څخه دا څرګندیږي چه د رمد او زکام اوبه ماتوونکې نه دي ځکه چه د خولې غوندې پوزه او سترګې د اصلي رطوبت (لمدوالي) محل دي. په خولې کښې د زخم په صورت کښې چه تر څو پورې زوې یا وینې تر سترګو نه شي تر هغه وخته پورې د خولې لاړې ماتوونکې نه دي اګر که د کوم عارض (تکلیف) له وجې لاړې ډیرې وبهیږي. همدا حکم باید د پوزې، غوږونو او سترګو وي. د فن د ماهرینو ډاکټرانو څخه د څیړنې په نتیجه کښې څرګنده شوه چه د زکام او رمد اوبو په زخم پورې کوم تعلق نه لري. فقط و الله تعالیٰ اعلم. ۱۶شوال ۹۳ سنه هجری

د غټو متیازو له ځایه د چینجي وتل د اودس ماتوونکی دی

سوال: که چیرته د لمانځه په حالت کښې د غټو متیازو له ځایه چینجی را ووځي نو آیا لمونځ یا اودس ماتیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: اودس پرې ماتیږي له دې امله لمونځ هم نه کیږي. (کما فی نواقض التنویر وریح اودودة اوحصاة من دبر). (ردالمحتار ج۱،ص۱۲۶) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲ذی القعدة ۹۱ سنه هجری

د ناست سړي په خوب سره د اودس د ماتیدو صورتونه

سوال: په ناستې سره د ویده کیدلو کوم کوم صورتونه د اودس ماتوونکي نه دي، د دې تفصیل مطلوب دی. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی الدر (نوم یزیل مسکته) ای قوته الماسکة بحیث تزول مقعدة من الارض وهو النوم علی احد جنبیه اورکیه اوقفاه اووجهه و(الا) یزل مسکته (لا) ینقض وان تعمده فی الصلاة او غیرها علی المختار کالنوم قاعداً و لو مستندا الی ما لو ازیل لسقط ولی المذهب و ساجداً علی الهیئة المسنونة ولو فی غیر الصلاة علی المعتمد ذکره الحلبی او متورکا او محتبیاً و رأسه علی رکبتیه او شبه المنکب

(الی قوله) ولو نام قاعداً یمایل فقط ان انتبه حین سقط فلا نقض به یفتی و قال ابن عابدین رحمه الله (قوله علی المذهب) ای علی ظاهر المذهب عن ابی حنیفة و به اخذ عامة المشائخ و هو الاصح کما فی البدائع و اختار الطحاوی و القدوری و صاحب الهدایة النقض و مشی علیه بعض اصحاب المتون و هذا اذا لم تکن مقعدته زائلة عن الارض والا نقض اتفاقاً کما فی البحر وغیره. (قوله اوشبه المنکب) ای علی وجهه وهو کما فی شروح الهدایة ان ینام واضعا الیتیه علی عقبیه وبطنه علی فخذیه ونقل عدم النقض به فی الفتح عن الذخیرة ایضاً ثم نقل عن غیرها لو نام متربعاً ورأسه علی فخذیه نقض قال وهذا یخالف ما فی الذخیرة واختار فی المنیة النقض ف مسألة الذخیرة لارتفاع المقعدة وزوال التمکن واذا نقض فی التربع مع انه اشد تمکنا فالوجه الصحیح النقض هنا ثم ایده بما فی الکفایة عن المبسوطین من انه لو نام قاعداً ووضع الیتیه علی عقبیه وصار شبه المنکب علی وجهه قال ابو یوسف علیه الوضوء. (ردالمحتار ج۱، ص۱۳۲)

له پورتني تفصیل څخه لاندیني امور ثابت شول

- که چیرته له کوم شي سره تر ځنګ لګولو پرته ویده شو او و نه لویده یا په لویدو سره فوراً را ویښ شو نو اودس ئې مات نه شو.

- د سجدې په مسنونه هیئت سره ویده کیدل د اودس ماتوونکی نه دی اګر که له لمانځه څخه د باندې هم وي.

که چیرته تول مقعد په زمکې پورې لګیدلې نه وي او تکیه ئې لګولې وي او ویده شوی وي اګر که پخپل ورانه یا بل شي باندې هم وي نو اودس ماتیږي. له دې امله په دواړو زنګنونو باندې کښیناستل او په ورانه باندې د تکیه لګولو په صورت کښې په ویده کیدو سره اودس له منځه ځي همدارنګه پلترۍ وهل او په ورانه باندې تکیه لګول او دومره ټیټیدل چه تول مقعد په زمکې باندې لګیدلی پاتې نه شي نو بیا هم اودس ماتیږي. البته که چیرته تول مقعد په زمکې باندې قائم پاتې شي مثلاً زنګنونه ودرول شي او په لاسونو ونیول شي یا په کمربند. توکرۍ او داسې نورو سره له ملا سره وتړل شي او په زنګنونو باندې سر ولګوي او ویده شي یا پلترۍ کښیني او ځنګلې په ورنونو تکیه کړي یوازې دومره ټیټ شي چه مقعد تول په زمکې باندې قائم پاتې شو نو اودس نه ماتیږي.

که چیرته تول مقعد په زمکې باندې قائم (کلک لګیدلی) وي او د تکیې په لګولو سره دومره زور ویده شي چه هغه شی چه تکیه ئې پرې لګولې ده لرې کړی شي نو ولویږي په دې صورت کښې اختلاف دی. نه ماتیدل مفتی به دی. فقط و الله تعالی اعلم ۲۰ ذی الحجة ۹۹ سنه هجری

د رگ ستن د اودس ماتوونکې ده

سوال: حضرت صاحب ویلي وو چه د رگ په ستن کښې د وینې د وتلو له وجې اودس ماتیږي نو آیا په هرې ستنې کښې د وینې وتل ضروري دي او که څنگه؟ همدارنگه که چیرته وینه ووتله او هغه په پیچکارۍ کښې له دوا سره د یو ځای کیدو په صورت کښې بیرته بدن ته داخله شوه. نو که چیرته دا وینه خارج (وتلې) ومنل شي نو آیا په داسې صورت کښې علاج په حرامو نه راغی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د رگ په ستن کښې د ستنې په رگ کښې د برابریدو د یقین حاصلولو یواځې همدا ذریعه ده چه پیچکارۍ ته وینه راشي، تر څو چه وینه په پیچکارۍ کښې تر سترگو نه شي تر هغه وخته پورې دوا بدن ته نه ور داخلوي. د غوښې او عضلاتو په ستن کښې وینه نه راووځي نو ځکه یواځې د رگ ستن د اوداسه ماتوونکی دی او د غوښې ستن نه دی.

پاتې شوه د علاج په حرامو مسئله نو اگرکه پیچکارۍ ته وینه را ووځي او له دواسره یو ځای کیږي چه له مخې ئې دوا مرداریږي لیکن انجکشن (ستن) په خارجي استعمال کښې داخله ده همدا وجه ده چه په ستنې سره روژه نه ماتیږي او د داسې متنجسه مائع چه مغلوب النجاسة وي (یعنې داسې مائع لکه ستن او داسې نور چه نجاست پکښې کم او بل شی پرې زیات وي) استعمال جائز دی. فقط و الله تعالی اعلم. ۲۴/جمادی الاولی ۹۶ هجری

د اوداسه په دوران کښې د زنگنونو د ښکاریدلو حکم

سوال: که چیرته د اوداسه په دوران کښې د یوه سړي زنگنونه ښکاره شي نو آیا په دې سره په اوداسه کښې کوم تاوان خو نه راځي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په اوداسه کښې هیڅ تاوان نه راځي، البته د نورو خلکو له مخې د زنگنونو ښکاره کول سخته گناه ده. فقط و الله تعالی اعلم. ۱۱/صفر ۹۷ هجری

د چا د ستر په لیدلو سره اودس نه ماتیږي

سوال: که چیرته د اوداسه په حالت کښې یا د اوداسه د کولو په وخت کښې د چا د ستر په ځای باندې سترگې ولگیږي نو آیا په اوداسه کښې کوم فرق راځي او که نه؟ بله دا چه په دې کښې د محرم او نامحرم لپاره څه فرق شته او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په اوداسه کښې کوم فرق نه راځي. فقط و الله تعالی اعلم

۱۱/صفر ۹۷ هجری

په لمانځه کښې د خندا په غږ سره اودس ماتیږي

سوال: ما یوه ورځ په جماعت سره لمونځ کاوه، په مسجد کښې ناڅاپه د صفونو منځ ته یوه پیشو را ننوتله چه له مخې ئې ماته خندا راغله. ما ئې ډیر د بندولو کوشش وکړ لیکن د خولې له بندولو سره له پوزې څخه د خندا غږ ووت. په دې سره په لمانځه او اوداسه کښې فساد راځي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته دومره غږ ووځي چه یواځې د څنګ سړی ئې واوري نو یواځې لمونځ فاسدیږي اودس نه ماتیږي. او که چیرته د خندا غږ دومره لوړ وي چه د څنګ له سړو پرته د شا او خوا څه نور خلک ئې هم واوري نو اودس هم ماتیږي. دا حکم د بالغ لپاره دی، د نابالغ هلک اودس په لمانځه کښې په خندا سره نه ماتیږي.

په دې کښې اختلاف دی چه د بالغ اودس په مطلقه توګه ماتیږي او که دا چه یواځې د لمانځه په حق کښې دی بي اودسه ګڼل کیږي او د قرآنکریم لاس لګول او داسې نور ورته جائز دي. په دې کښې دویم قول راجح دی. یعنې قرآنکریم ته لاس وروړل او داسې نور ورته جائز دي.

فی نواقض الوضوء من شرح التنویر (و قهقهة) هی ما یسمع جیرانه (بالغ) ولو امرأة سهواً (یقظان) فلا یبطل وضوء صبی و نائم بل صلاتهما.

وفی الشامیة قیل انها من الاحداث وقیل لا وانما وجب الوضوء بها عقوبة وزجراً وفائدة الاختلاف فی مس المصحف یجوز علی الثانی لا الاول کما فی المعراج قال فی النهر وینبغی ان یظهر ایضاً فی کتابة القرآن واما حل الطواف بهذا الوضوء ففیه تردد والحاق الطواف بالصلوة یؤذن بانه لا یجوز فتدبره ورجح فی البحر القول الثانی و ایده فی النهر. (رد المحتار ج۱، ص۱۳۴) فقط والله تعالیٰ اعلم. ۵ ربیع الاول ۹۷ھ هجری

تر اوداسه وروسته په تولیې (لاس پاک یا رومال) سره د اندامونو وچول

سوال: د اوداسه تر کولو وروسته دې اندامونه په کومې کپړې سره وچول صحیح دي او که همداسې پریښودل ئې صحیح دي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تر اوداسه وروسته په رومال سره د اندامونو وچول پروا نه لري. لیکن بهتره دا ده چه زیات ئې وچ نه کړي تر څو چه د اوداسه کوم اثر باقي پاتې شي.

قال فی الشامیة تحت (قوله والتمسح بمندیل) ففی الخانیة ولا بأس به للمتوضئ والمغتسل، روی عن رسول الله ﷺ انه کان یفعله ومنهم من کرهه ذلک منهم من کرهه للمتوضئ دون المغتسل والصحیح ما قلنا الا انه ینبغی ان لا یبالغ ولا یستقصی فیبقی اثر الوضوء علی اعضائه. (رد المحتار ج۱، ص۱۲۱) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۱۱/ رمضان ۹۷ھ هجری

په فرج باندې برسیره ګوتې لګول د اودس ماتوونکی نه دی

سوال: آیا دا کیدلی شي چه د سیلان په مرض کومه مریضه ښځه د لمانځه یا تلاوت په دوران کښې د وقفې په صورت کښې د پوستکي د ننه ځای په ګوتې باندې مس کړي چه اوبو وتلي دي او که نه. که چیرته هغې په دې طریقې سره وکتل لیکن هغه ځای با لکل پاک وو نو په دې صورت کښې د هغې شرمګاه ته په کتلو او مس کولو سره اودس ماتیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې سره اودس نه ماتیږي. البته که چیرته مخکښې ګول سوري ته د ننه ګوته داخله کړي نو په دې سره اودس ماتیږي ځکه چه له ګوتې سره د ننه نجاست هم د باندې راووځي. فقط و الله تعالی اعلم. ۱۰شوال المکرم سنه ۹۷ هجری

که چیرته اوبه او خاوره دواړه نه وي نو څه به کوي؟

سوال: زید په موټر کښې سفر کوي او بې اودسه دی د لمانځه وخت راغی او اوبو هم نشته همدارنګه د لمانځه د ادا کولو لپاره په موټر کښې ځای هم نشته. نو آیا بې اودسه په اشارې سره لمونځ کولی شي او که نه؟ په دویم صورت کښې که چیرته اودس ئې وي لیکن د لمانځه ځای نه وي نو د ځای د نشت والي له وجې په اشارې سره لمونځ کولی شي او که نه؟ په نوموړیو دواړو صورتونو کښې د لمانځه د قضا کیدو ویره هم موجوده ده. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دواړو صورتونو کښې چه څنګه ممکنه وي لمونځ دې وکړي لیکن وروسته دې بیا قضائي راوړي. فقط و الله تعالی اعلم. ۶ربیع الاول سنه ۸۹ هجری

د نوکانو پالش د اوداسه او غسل دواړو مانع دی

سوال: د شرع متین علماء کرام او مفتیان د دې مسئلې په باره کښې څه فرمایي چه په دې زمانې کښې ښځې چه د نوکانو کوم پالش لګوي، چه کله ورته وویل شي چه د نوکانو پالش لګول ناراو دي، چه په نوکانو لګیدلی وي اودس نه کیږي کوم چه د لمانځه لپاره شرط دی او لمونځ د اسلام له ارکانو څخه یو رکن دی، چه کله اودس و نه شي نو لمونځ هم نه کیږي ځکه چه لمونځ په اوداسه باندې مرتب کیږي هغه به څنګه صحیح شي. نو په ځواب کښې ووائي چه دا د ښائست لپاره لګول کیږي کوم چه د ښځې لپاره ضروري دی. فقهاء کرام هم وایي چه ښځه باید هر وخت د خاوند لپاره تیاره او ښائسته و اوسي. بیا نوڅنګه و نه لګول شي. نو آیا لګول ئې جائز دي او که ناجائز؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: داسې ښائست حرام دی کوم چه د شرعي فرائضو د صحت لپاره خنډ وي. کوم شی چه بدن ته د اوبو رسولو څخه مانع وي د هغه په موجودوالي کښې اودس او

غسل نه صحيح کيږي. که چيرته د ويښته په اندازه ځای هم وچ پاتې شي نو اودس او غسل نه کيږي. حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله تعالی وچ شوي وړه د اوداسه د صحت مانع بللی دی په داسې حال کښې چه هغه د نوکانو د پالش غوندې سخت هم نه وي او ضرورت ئې هم شته نو د نوکانو د پالش اجازه څرنګه ورکول کيدلی شي. څومره لمونځونه چه د نوکانو له پالش سره ادا شوي وي د هغو بيرته راګرځول واجب دي او له دې سره سره به استغفار هم غواړي.

قال فی الشامية (قوله بخلاف نحو عجين) ای کعلك و شمع و قشر سمك و خبز ممضوغ متلبد جوهرة لکن فی النهر ولو فی اظفاره طين او عجين فالفتوی علی انه مغتفر قروياً کان او مدنياً آه. نعم ذکر الخلاف فی شرح المنية فی العجين و استظهر المنع لان فيه لزوجة و صلابة تمنع نفوذ الماء. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۳) فقط و الله تعالی اعلم.

۱۴/جمادی الاولی ۹۸ھ هجری

د تفاسيرو او احاديثو کتابونو ته بې اودسه لاس ور وړل

سوال: د قرآنکريم تفسير او د حديثو کتابونه يعنې بخاري، مشکوة او داسې نور بې اودسه را اخيستلی او ويلی شي او که نه؟ د دې ځواب راکړی مهرباني به مو وي.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته په تفسير کښې د قرآنکريم تر آيتونو تفسير زيات وي نو هغه ته بې اودسه لاس وروړل جائز دي ليکن چه په کوم ځای باندې د قرآنکريم آيت ليکلی وي له هغه ځای سره به لاس نه لګوي. د حديثو د کتابونو بې اودسه مس کول جائز دي. فقط و الله تعالی اعلم.

۲/جمادی الآخر ۹۸ھ هجری

د وينې ايستل د اوداسه ماتوونکی دی

سوال: آيا د وينې را ايستل (کوم چه په شفاخانو کښې رواج دی) د اودس ماتوونکی دی او که نه؟ ځکه چه وينه پخپله نه ده وتلې بلکه را ايستل شوې ده؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د اودس د ماتولو لپاره د وينې وتل يا را ايستل دواړه برابر دي لهذا لکه څرنګه چه د وينې په وتلو سره اودس ماتيږي همدارنګه په را ايستلو سره ئې هم اودس ماتيږي. له همدې وجې د رګ انجکشن (ستن) هم د اودس ماتوونکې ده ځکه چه په دې سره وينه پيچکاری ته راځي.

قال فی العلائية و المخرج و الخارج بنفسه سيّان فی حکم النقض علی المختار، کذا فی البزازية قال لان فی الاخراج خروجاً فصار کالفصلة و فی الفتح عن الکافی انه الاصح و اعتمده القهستانی و فی القنية و جامع الفتاوی انه الاشبه و معناه انه الاشبه بالمنصوص رواية و الراجح دراية فيکون الفتوی عليه. (رد المحتار ج۱، ص۱۲۷)

فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲جمادی الآخر ۹۸ھ ہجری

په ولاړې وينې سره د اودس د ماتيدو تفصيل

سوال: په يوه زخم باندې وينه هر وخت ولاړه وي او په جامو باندې بار بار لګيږي ليکن بهيږي نه. آيا داسې وينه د اودس ماتوونکې ده او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په يوه مجلس کښې څو وارې له جامو سره لګيدلې وينه اندازه کړې. که چيرته سره يو ځای شي او دومره ډيره وي چه که چيرته جامو نه وای جذب کړې نو وينه به بهيدله نو اودس ماتيږي او که نه وي نو نه ماتيږي. که چيرته په يوه مجلس کښې خو دومره وينه په جامو پورې و نه لګيده ليکن په مختلفو مجلسونو کښې ئې مجموعه دومره شوه نو اودس نه ماتيږي.

قال ابن عابدين رحمه الله (قوله لو مسح الدم كلما خرج الخ) و كذا اذا وضع عليه قطنا او شيئا آخر حتى ينشف ثم وضعه ثانيا و ثالثا فانه يجمع جميع ما نشف فان كان بحيث لو تركه سال نقض و انما يعرف هذا بالاجتهاد و غالب الظن، و كذا لو القى عليه رمادا او ترابا ثم ظهر ثانيا فتربه ثم و ثم فانه يجمع، قالوا و انما يجمع اذا كان في مجلس واحد مرة بعد اخرى، فلو في مجالس فلا تاتارخانية، و مثله في البحر، اقول و عليه فما يخرج من الجرح الذي ينز دائما و ليس فيه قوة السيلان و لكنه اذا ترك يتقوى باجتماعه و يسيل عن محله فاذا نشفه او ربطه بخرقة و صار كلما خرج منه شيء تشربته الخرقة ينظر ان كان ما تشربته الخرقة في ذلك المجلس شيئا فشيئا بحيث لو ترك و اجتمع لسال بنفسه نقض و الا لا، و لا يجمع ما في المجلس الى ما في مجلس آخر و في ذلك توسعة عظيمة لاصحاب القروح و لصاحب كي الحمصة، فاغتنم هذه الفائدة، و كانهم قاسوها على القيء و لما لم يكن هنا اختلاف سبب تعين اعتبار المجلس فتنبه. (ردالمحتار ج۱، ص۱۲۵) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۹رجب المرجب ۹۸ھ

د ګرمۍ په موسم کښې بدن باندې د را وتونکو دانو د اوبو حکم

سوال: د دوبي يا ګرمۍ په موسم کښې اکثره په بدن باندې دانې را خيژي او په تينګولو سره اوبو ترې را ووځي. آيا اودس پرې ماتيږي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته د دانې په چاودلو سره اوبو پخپله و نه بهيدلې بلکه د لاس يا جامو په لګيدلو سره اوبو خورې شوې نو اودس نه ماتيږي. او که چيرته اوبو له زخم څخه پورته شي او برسيره راشي او د دانې له سورې څخه شا او خوا خورې شي ليکن تر پورته کيدلو

وروسته کښېنته را نه شي نو د اوداسه په ماتوالي کښې اختلاف دی. راجح قول دا دی چه نه ماتیږي.

قال فی العلائیة لو مسح الدم کلما خرج ولو ترکه لسال نقض والا لا. و قال ابن عابدین رحمه الله (قوله عین السیلان) اختلف فی تفسیره ففی المحیط عن ابی یوسف انیعلو و ینحدر و عن محمد اذا انتفخ علی رأس الجرح و صار اکثر من رأسه نقض والصحیح لا ینقض آه. قال فی الفتح بعد نقله ذٰلك وفی الدرایة جعل قول محمد اصح و مختار السرخسی الاول و هو اولیٰ آه. اقول و کذا صححه قاضی خان وغیره وفی البحر تحریف تبعه علیه فاجتنبه. (ردالمحتار ج۱، ص۱۲۵) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۱۹/رجب ۹۸ھج

تر اوداسه وروسته شک اعتبار نه لري

سوال: یوه سړي ته تر اوداسه وروسته شک ور ولویده چه اودس مې صحیح شوی دی او که نه؟ اوس د ده لپاره څه حکم دی آیا د اوداسه بیرته را ګرځول ورته ضروری دی او که نه؟

الجواب باسم ملهم الصواب: اعاده یعنې بیرته را ګرځول ورته ضروري نه دی.

قال العلاء رحمه الله شك فی بعض وضوئه اعاد ما شك فیه لو فی خلاله ولم یکن الشك عادة له والا لا. و قال ابن عابدین رحمه الله (قوله والا لا) ای وان لم یکن فی خلاله بل کان بعد الفراغ منه وان کان اول ما عرض له الشك او کان الشك عادة له وان کان فی خلاله فلا یعید شیئاً قطعاً للوسوسة عنه کما فی التاتارخانیة وغیرها. فقط والله اعلم.

۲۱/جمادی الآخر ۹۹ھج

د اوداسه په ماتوالي او نه ماتوالي کښې د شک حکم

سوال: د مسئلې صورت دا دی چه یو سړی دا یقین لري چه اودس ئې کړی دی لیکن وروسته ئې په ماتوالي کښې شک ور ولویده، د دې برعکس یو بل سړی په بې اودسې یقین لري لیکن د اوداسه په کولو او نه کولو کښې شک ور لویدلی دی. یعنې دا یقین ئې نشته چه ما اودس کړی دی او که نه. په دواړو صورتونو کښې شرعي حکم څه دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په لومړي صورت کښې ئې اودس باقي یعنې په ځای دی او په دویم صورت کښې بې اودسه ګڼل کیږي.

قال شارح التنویر رحمه الله و لو ایقن بالطهارة و شك بالحدث او بالعکس اخذ بالیقین. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۰) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۲٦/جمادی الآخر ۹۸ھجری

باب الغسل

د جنب لپاره د خولې د پریمینځلو پرته داوبو څښل مکروه دي

سوال: دغسل تر کولو مخکښې د جنب سړي لپاره د څه شي خوړل او څښل جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د خولې له پریمینځلو مخکښې د اوبو څښل مکروه تنزیهي دي لیکن د کوم بل شي په خوړلو او څښلو کښې هیڅ کراهیت نشته. د اوبو هم لومړی غړپ مکروه دی ځکه چه دا اوبو د خولې د جنابت په لرې کولو کښې استعمال شوې. همدارنګه د لاسونو تر پریمینځلو مخکښې هم څه خوړل او څښل مکروه تنزیهي دي.

قال العلاء ویکفی الشرب عبا لان المج لیس بشرط فی الاصح وفی الشامیة (قوله لان المج الخ) ای طرح الماء لیس بشرط للمضمضة خلافا لما ذکره فی الخلاصة نعم هو الاحوط من حیث الخروج عن الخلاف وبلعه ایاه مکروه کما فی الحلیة (ردالمحتار ج۱، ص۱۴۱) وقال العلاء ولا اکله وشربه بعد غسل ید وفم وفی الشامیة (قوله بعد غسل ید وفم) اما قبله فلا ینبغی لانه یصیر شاربا للماء المستعمل وهو مکروه تنزیها ویده لا تخلو عن النجاسة فینبغی غسلها ثم یأکل بدائع. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۳) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۱۹ ذی الحجة ۸۵ھ

په غسل کښې غړغړه ضروری نه ده

سوال: په فرض غسل کښې که چیرته یو اځې مضمضه وشي او اوبو غړغړه نه کړې شی نو آیا د روژې د درلودلو له وجې غسل صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهمّ الصواب: په غسل کښې غړغړه ضروري نه ده. په ډکه خوله باندې مضمضه کول ضروري دي. که چیرته چا په ډکه خوله مضمضه وکړه نو غسل ئې وشو. او د روژې په حالت کښې باید غړغړه و نه شي.

قال ابن عابدین رحمه الله (قوله غسل کل فمه الخ) عبر عن المضمضة والاستنشاق بالغسل لافادة الاستیعاب. (ردالمحتار ج۱، ص۱۴۱) والله تعالیٰ اعلم.

۲۵/جمادی الاولی ۹۶ھ

په ډکه خوله سره د اوبو په چښلو سره د مضمضې (خولې پریمینځلو) فرض ادا کیږي

سوال: که چیرته کوم جنب سړی پرته له مضمضې څخه یو اځې اوبو وڅښلې نو آیا د مضمضې

ضرورت پاتې دی او که نه؟ او که غسل ئې وکړ او مضمضه ئې و نه کړه نو غسل ئې صحیح شو او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د جنب لپاره په مضمضه کښې اوبو څښل مکروه تنزیهي دي، که چیرته ئې وڅښلې او په ډکه خوله ئې وڅښلې نو دا د مضمضې قائم مقام ګرځي، د دې لپاره د مستقلې مضمضې حاجت ورته نشته لیکن بیا هم مضمضه کول بهتر دي.

قال فی العلائیة ویکفی الشرب عبًّا لان المج لیس بشرط فی الاصح قال فی الشامیة (قوله ویکفی الشرب عبًّا) ای لا مصًّا فتح وهو بالعین المهملة والمراد به هنا الشرب بجمیع الفم وهذا هو المراد بما فی الخلاصة ان شرب علی غیر وجه السنة یخرج عن الجنابة والا فلا وبما قیل ان کان جاهلا جاز وان کان عالما فلا ای لان الجاهل یعب والعالم یشرب مصًّا کما هو السنة. (قوله لان المج) ای طرح الماء من الفم لیس بشرط للمضمضة خلافاً لما ذکره فی الخلاصة نعم هو الاحوط من حیث الخروج عن الخلاف وبلعه ایّاه مکره کما فی الحلیة. (رد المحتار ج۱، ص۱۴۱) فقط والله تعالی اعلم.

۲۲ ذی الحجة ۹۶ھ

په خلوت (داسې ځای چه څوک نه وي) کښې بربنډ غسل کول جائز دي

سوال: اوریدلي مو دي چه که چیرته د غسل خانې چت نه وي نو هلته بربنډ غسل کول جائز نه دي او ملائکو ته حیا ورځي. نو آیا دا خبره صحیح ده او که نه، او غسل کول به جائز وي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په بې چته غسلخانه کښې بلکه که چیرته یواځې وي نو په خلاصه فضا کښې هم بربنډ غسل کول جائز دي. البته شا او خوا پرده بهتره ده او د پورته طرف د پردې هیڅ حاجت نشته.

روی البخاری رحمه الله عن ام هانئ رضی الله تعالی عنها بنت ابی طالب انها ذهبت الی رسول الله ﷺ عام الفتح فوجدته یغتسل وفاطمة تستره الحدیث وعن میمونة رضی الله تعالی عنها قالت سترت النبی ﷺ وهو یغتسل من الجنابة فغسل یدیه الحدیث.

وعن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی ﷺ قال کانت بنو اسرائیل یغتسلون عراةً ینظر بعضهم الی بعض وکان موسٰی یغتسل وحده فقالوا والله ما منع موسٰی ان یغتسل معنا الا انه آدر فذهب مرةً یغتسل فوضع ثوبه علی الحجر ففر الحجر بثوبه الحدیث وعنه رضی الله عنه عن النبی ﷺ قال بینا ایوب یغتسل عریاناً. الحدیث

نبي کریم ﷺ خپل بدن په جامو باندې د پټولو په ځای شا او خوا د توکرې یا کپړې پرده جوړه کړې او د هغې شاته ئې غسل کړی دی. له دې څخه ثابته شوه چه لنګ یا کوم بل شی اغوستل او

بیا د غسل کولو په ځای د پردې شاته غسل کول افضل دي. فقط و الله تعالی اعلم.
۵ جمادی الاولی ۸۸ هج

د نفاس په حالت کښې که چیرته د کومې ښځې احتلام وشي نو غسل پرې فرض نه دی

سوال: که چیرته د کومې ښځې د نفاس په حالت کښې احتلام وشي نو آیا غسل پرې واجب دی او که نه؟ یا تر پاکیدو ورسته یواځې یو غسل کافی دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تر پاکیدو وروسته یواځې یو غسل ورته کافی دی.

قال فی الخانیة المرأة اذا اجنبت ثم حاضت ان شاءت اغتسلت وان شاءت اخرت الاغتسال لانه لا فائدة فی التعجیل فانها ان کانت تخرج من الجنابة لا تخرج من الحیض وحکمهما واحد. (خانیة ج۱، ص۲۲) فقط والله تعالیٰ اعلم.
۱۷/صفر ۸۸ هجری

په غسل کښې د مصنوعي غاښونو لګولو حکم

سوال: د ځینو خلکو غاښونه ښوریږي او د ځینو خو بالکل لویږي نو په دې صورت کښې دا خلک د سرو زرو پوښ ور اغوندي. اوس چه کله دوی ته د غسل ضرورت پیښ شي نو آیا د غسل په وخت کښې به د غاښ د پوښ ایستل ضروري وي او که نه؟ او اکثره دا پوښونه ډیر مضبوط وي د ډاکټر له را ایستلو پرته نه ووځي او ډیر مشکل وي. نو آیا دا پوښ په نوکانو کښې په خیرو او اوړو باندې قیاس کیدلی شي او که نه؟ د اوړو لرې کول خو آسان وي لیکن دا د تکلیف ما لا یطاق (د هغه تکلیفونو چه طاقت نه ورته کیږي) له جملې څخه دی. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: داسې پوښ لګول په ضرورت کښې داخل دی او په لرې کولو کښې ئې حرج او تکلیف دی **وهو مدفوع شرعاً**. له دې امله له لرې کولو پرته غسل صحیح کیږي.

ونظائرها مشهورة وفی کتب القوم مسطورة، بل نصوا علی جواز اتخاذ الاسنان من الذهب وشدها به ولو کان مانعاً عن صحة الغسل لما افتوا به. فقط والله تعالیٰ اعلم.
۲۶/رمضان المبارک ۸۸ هجری

په غسل کښې د مضمضې د هیریدلو حکم

سوال: په غسل کښې له یوه سړي څخه مضمضه هیره شوه او وروسته ور په زړه شوه نو آیا له سره به غسل کوي او که یواځې مضمضه به کوي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: چه کله هم ور په زړه شي نو مضمضه دې وکړي د بیا غسل کولو ضرورت نشته

ولو ترکها (ای المضمضة) ناسیاً فصلی ثم تذکر یتمضمض ویعید ما صلی. (منیة ص۱۳) فقط والله تعالی اعلم.

۳۰ محرم ۸۹ هجری

د جنابت په حالت کښې د سلام اچولو حکم

سوال: د جنابت او حیض په حالت کښې چا ته سلام اچول، لاس ورکول (مصافحه) خوړل، څښل، غوجل او داسې نورو ته داخلیدل شرعاً منع دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د جنابت په حالت کښې لمونځ کول، د کلام پاک تلاوت کول یا له غلاف پرته لاس ور لګول او جوماتو ته داخلیدل منع دي. له دغو پرته نور کارونه ټول ورته جائز دي. د حیض په حالت کښې هم له نوموړي کارونو، روژې او جماع پرته هر څه ورته جائز دي فقط والله تعالی اعلم.

۱۴، رجب المرجب ۹۱ هجری

که چیرته مني په لاس سره بنده شي او د شهوت تر ختمیدو ورسته را ووځي

سوال: په احتلام کښې چا ته دا محسوسه شوه چه مني وتونکې ده لیکن سترګې ئې وغړیدې او خپله آله ئې په لاس کښې ټینګ ونیوه او د مني را وتل ئې منع کړل تر دې پورې چه شهوت ئې با لکل ختم شو. نو تر پرېښودلو وروسته تر کافي څنډ کښې مني را ووتله. آیا په دې صورت غسل پرې فرض دی او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته د را وتلو په وخت کښې شهوت نه وو نو د امام ابو یوسف رحمه الله په نزد غسل پرې فرض نه دی، په سفر او داسې نورو ضرورتونو په وخت کښې د دې قول مطابق د عمل کولو اجازه شته.

قال فی التنویر وفرض عن منی منفصل عن مقره بشهوة وان لم یخرج بها. وفی الشرح وشرطه ابو یوسف وبقوله یفتی فی ضیف خاف ریبةً اواستحیی کما فی المستصفی وفی القهستانی والتاتارخانیة معزیا للنوازل وبقول ابی یوسف نأخذ لانه ایسر علی المسلمین قلت ولا سیما فی الشتاء والسفر. وفی الحاشیة (قوله وشرطه ابو یوسف) ای شرط الدفق و اثر الخلاف یظهر فیما لو احتلم او نظر بشهوة فامسك ذکره حتّٰی سکنت شهوته ثم ارسله فانزل وجب عندهما لا عنده (قوله قلت الخ) ظاهر المیل الی اختیار ما فی النوازل ولکن اکثر الکتب علی خلافه حتی البحر والنهر ولا سیما قد ذکروا ان قوله قیاس وقولهما استحسان وانه الاحوط فینبغی الافتاء بقوله فی مواضع الضرورة فقط تأمل وفی شرح الشیخ اسمٰعیل عن المنصوریة قال الامام قاضیخان یؤخذ بقول ابی یوسف فی صلوات ماضیة فلا تعاد وفی مستقبلة لا یصلی مالم یغتسل. آه. (ردالمحتار ج۱،ص۱۳۹) فقط والله تعالی اعلم.

۲۰/ربیع الآخر ۹۷ هجری

که چیرته له شهوت پرته مني را ووځي نو غسل فرض نه دی

سوال: یو سړی متیازې وکړې او تر متیازو وروسته د زور په لګولو سره سپین رنګه ماده ښه په کافي اندازه ترې را ووتله چه دا نه ده ورته معلومه چه دا مني ده او که ودي. نو په داسې سړي باندې غسل واجب دی او که نه؟ په داسې حال کښې چه دا ماده بغیر له شهوته ترې را ووځي. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تر متیازو وروسته را وتونکې ماده اګر که مني هم وي چه بغیر له شهوته را ووځي نو غسل پرې نه فرض کیږي.

قال في العلائية خرج مني بعد البول وذكره منتشر لزمه الغسل قال في البحر ومحمله ان وجد الشهوة وفي الشامية ان عدم وجوب الغسل بخروجه بعد البول اتفاقاً اذا لم يكن ذكره منتشراً الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۱۴۹)

فقط والله تعالیٰ اعلم. ۲۰ جمادی الآخر ۹۲ھ هجری

د جنابت په حالت کښې داودس کولو څه فائده ده؟

سوال: د جنابت په غسل کښې لومړی اودس کول څه ګټه لري؟ آیا د ناپاکۍ له لرې کولو پرته اودس کیږي؟ همدارنګه دا خبره هم په کتابونو کښې تر سترګو کیږي چه نبي کریم ﷺ نصیحت وکړ چه تر مباشرت (کوروالي) وروسته باید اودس وکړی او بیا ویده شی او صحابهٔ کرامو ﷺ عمل پرې کړی دی. نو په دې ناپاکۍ کښې د اوداسه څه معنیٰ؟ دا خبره مې په فکر کښې نه راځي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د جنابت په حالت کښې د اوداسه په کولو سره خو پاکوالی نه حاصلیږي لیکن په حدث (ناپاکي) کښې څه تخفیف (کموالی) راځي. که چیرته کوم شرعي حکم په عقل کښې را نه شي نو څه حرج دی؟ فقط و الله تعالی اعلم. ۲۱/جمادی الآخر ۹۳ھ هجری

په ناستې سره غسل کول بهتر دی

سوال: غسل په ناستې سره بهتر دی او که په ولاړې؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په ناستې سره غسل کول بهتر دي ځکه چه په دې کښې پرده زیاته ده. له روایتونو څخه څرګندیږي چه نبي کریم ﷺ به په ناستې سره غسل کاوه. فقط و الله تعالی اعلم ۲۱ ربیع الآخر ۹۴ھ هجری

د غسل له کولو پرته دويم ځل جماع کول

سوال: يو ځل تر جماع کولو وروسته پرته له اوداسه يا غسل څخه دويم ځل جماع کول څنګه دي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: جائز دی ليکن غسل، اودس يا استنجاء کول افضل او مستحب دي. قال فی شرح التنوير ويکره معاودة اهله قبل اغتساله الّا اذا احتلم لم يأت اهله قال الحلبی ظاهر الاحاديث انّما يفيد الندب لا نفی الجواز المفاد من کلامه. (رد المحتار ج۱، ص۱۶۳) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۳۰ جمادی الاولی ۹۵ هجری

په غسل کښې د ښځې د ويښتانو حکم

سوال: د ښځې په فرض غسل کښې که چيرته د سر په ويښتانو کښې څه وچوالی پاتې شي نو آيا فرض ئې ادا کيږي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته ويښتان ئې خلاص وي نو لمدول ئې فرض دي او تر بيخونو پورې به ئې اوبو رسوي. او که چيرته ئې ويښتان کوڅې کړي وي نو خلاصول ئې ضروري نه دي يوائې د بيخونو لمدول ئې فرض دي. البته که چيرته له خلاصولو پرته ئې بيخونو ته اوبو نه رسيدلې نو بيا ئې خلاصول او د ټولو ويښتانو پريمينځل فرض دي.

قال فی شرح التنوير (و کفی بل اصل ضفيرتها) ای شعر المرأة المضفور للحرج اما المنقوض فيفرض غسل کله اتفاقاً ولو لم يبتل اصلها يجب نقضها مطلقاً هو الصحيح. (رد المحتار ج۱، ص۱۳۲) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۳۰ جمادی الاولی ۹۵ هجری

د جنابت په حالت کښې کوچني ته پی ورکول او د خوړو پخول جائز دي

سوال: آيا د جنابت په حالت کښې ښځه خپل کوچني ته پی ورکولی شي او که نه؟ او همدارنګه خواړه پخولی شي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: بچي ته پی هم ورکولی شي او خواړه او داسې نور هم پخولی شي. فقط و الله تعالی اعلم.

۱۷ ذی القعدة ۹۴ هجری

د جنب لپاره د تفسير، حديث او د قرانکريم په ترجمې باندې لاس لګول

سوال: د جنب سړي لپاره د تفسير او حديث په کتابونو لاس لګول يا ويل يا د قرآن او حديثو ترجمه ليکل يا په ژبې سره ويل ئې ورته جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د جنب لپاره د حديثو او فقهې په کتابونو لاس لګول او ويل

صحیح دي لیکن د اولی خلاف دي. او د تفسیر په کتابونو کښې که چیرته تفسیر غالب وي نو بیا لاس لګول صحیح دي او که نه وي نو نه دی.

د قرآنکریم د لیکلو په جواز کښې په دې صورت کښې اختلاف دی. په داسې حال کښې چه که چیرته کتابت یا لیکل داسې وو چه له کاغذ سره لاس نه لګیده نو د ضرورت په وخت ئې ګنجائش شته لیکن په کاغذ باندې لاس لګول په هیڅ صورت کښې هم جائز نه دی. د قرآنکریم ترجمې ته هم لاس لګول فقهاء کرامو رحمهم الله قرآنکریم ته د لاس لګولو په حکم کښې شمارلی دی.

قال فی الدر المختار وقد جوّز اصحابنا مس کتب التفسیر للمحدث ولم یفصّلوا بین کون الاکثر تفسیراً او قرآناً ولو قیل به اعتباراً للغالب لکان حسناً قلت لکنه یخالف مامرّ فتدبر. قال العلامة ابن عابدین (قوله فتدبر) لعله یشیر الی انه یمکن ادعاء تقیید اطلاق المتن بما اذا لم یکن التفسیر اکثر فلا ینافی دعوی التفصیل. (ردالمحتار ج۱،ص۱۶۴) وفی الدر ولا تکره کتابة قرآن والصحیفة او اللوح علی الارض عند الثانی خلافاً لمحمد وینبغی ان یقال ان وضع علی الصحیفة ما یحول بینها وبین یده یؤخذ بقول الثانی والا فبقول الثالث قاله الحلبی. (ردالمحتار ج۱،ص۱۶۲) وفی باب الحیض منه وقراءة قرآن بقصده ومسه ولو مکتوباً بالفارسیة فی الاصح. (ردالمحتار ج۱،ص۲۷۰) فقط والله تعالیٰ اعلم.

۲۹ ذی قعده ۸۷ هجری

په غسل کښې د فرج خارج (باندنی شرمګاه) پریمینځل فرض دي

سوال: د ښځې په فرض غسل کښې د شرمګاه د ننني برخې پریمینځل هم ضروري دي او که د عام رواج مطابق یواځې استنجاء کافي ده؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د ښځې شرمګاه دوه برخې لري. یوه باندینی برخه کوم چه مستطیل شکل لري تر دې وروسته لږ ژور ګرد (ګول) سوری دی. له دې سوري څخه د باندې برخې ته فرج خارج او د ننني برخې ته فرج داخل ویل کیږي. په فرض غسل کښې د فرج خارج پریمینځل فرض دي یعنې تر ګول سوري پورې اوبو رسول ضروري دي چه پرته له دې څخه غسل نه صحیح کیږي. البته د فرج داخل د ننه اوبو رسول ضروري نه دي.

قال فی التنویر ویجب غسل سرّة وشارب وهجب ولحیة وفرج خارج. وفی الشرح لانه کالفم لا داخل لانه باطن. (ردالمحتار ج۱،ص۱۴۱) فقط والله تعالیٰ اعلم

۶ شوال ۹۸ هجری

غسل خانې ته د داخلیدو او راوتلو طریقه او دُعاء

سوال: غسل خانې ته د داخلیدو او له هغې څخه د وتلو مسنونه طریقه کومه ده او په دې وخت

کښې د کومې دُعاء ویل مسنون دي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په غسل خانه کښې په عمومې توګه پاکوالی نه وي د دې لپاره د بیت الخلاء غوندې غسل خانې ته هم د داخلیدو په وخت کښې دې لومړی کینه پښه او د راوتلو په وخت کښې دې لومړی ښی پښه را وباسي. تر غسل مخکښې بسم الله ویل سُنت دي لیکن غسل خانې ته دې تر داخلیدو مخکښې وايي او له فارغیدو وروسته له غسل خانې څخه د باندې په را وتلو سره دې د اوداسه دُعا ووايي. که چیرته غسل خانه ښه صفا او پاکه وه او بیت الخلاء پکښې نه وه نو بیا د داخلیدو او را وتو په وخت کښې چه کومه پښه مخکښې ږدي کیښودلی ئې شي او بسم الله دې هم د ننه د جامو تر را ایستلو مخکښې وايي او د غسل په حالت کښې د اوداسه دُعا ګانې هم ویلی شي.

قال فی العلائیة وسننه کسنن الوضوء سوی الترتیب وآدابه کآدابه، وقال ابن عابدین رحمه الله (قوله کسنن الوضوء) ای من البداءة بالنیة والتسمیة والسواك والتخلیل والدلك والولاء الخ. واخذ ذلك فی البحر من قوله ثم یتوضأ (قوله سوی الترتیب) ای المعهود فی الوضوء والا فالغسل له ترتیب آخر بیّنه المصنف بقوله بادئا الخ ط عن ابی السعود واقول ویستثنی الدعاء ایضا فانه مکروه کما فی نور الایضاح (قوله وآدابه کآدابه) نصّ علیه فی البدائع قال الشرنبلالی ویستحب ان لا یتکلم بکلام مطلقاً اما کلام الناس فلکراهته حال الکشف واما الدعاء فلانه فی مصب المستعمل ومحل الاقذار والاوحال آه. اقول قد عدّ التسمیة من سنن الغسل فیشکل علی ماذکره تأمّل. (رد المحتار ج۱، ص۱۳۵) قلت ویشکل علی التعلیل بکونه فی مصب الماء التسمیة والدعاء فی الوضوء. فقط والله تعالی اعلم ۲۲ ذی القعده ۹۸ هجری

د جنابت په حالت کښې د نوکانو او ویښتانو د پرې کولو حکم

سوال: د جنابت په حالت کښې د ویښتانو او نوکانو پرې کول مکروه تحریمي دي او که تنزیهي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د مطلق کراهیت قول راغلی دی چه له هغه څخه په عمومي توګه کراهت تحریمي مراد وي. لیکن دلته له قرائنو څخه کراهیت تنزیهي معلومیږي

قال فی الهندیة حلق الشعر حالة الجنابة مکروه و کذا قصّ الاظافیر کذا فی الغرائب. (عالمګیریه ج۵، ص۳۵۸) فقط والله تعالی اعلم ۳۰ شوال ۸۸ هجری

د جنابت په حالت کښې د ذکر او تلاوت حکم

سوال: د جنابت په حالت کښې د کلمهٔ طیبه، درود شریف او قرآنکریم لوستل جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: کلمهٔ طیبه، درود شریف او هر ډول ذکر جائز دی لیکن د قرآنکریم تلاوت جائز نه دی. فقط و الله تعالی اعلم.

۲۹ ربیع الآخر ۹۹ سـ‍ـــهجری

په غسل کښې د پوزې داخل ته د اوبو رسولو اندازه

سوال: د غسل له دریو فرائضو څخه یو فرض پوزې ته د اوبو اچول دي. زما یو ملګری وایي چه اوبو د پوزې تر نرم هډوکي پورې رسول ضروري دي داسې چه په ورغوي کښې اوبو واخلي او په سپږمو سره ئې د دماغو خوا ته کش کړي یعنې د ساه په ذریعه اوبو پوزې ته ننه باسي، نو آیا دا صحیح ده او که څنګه چه په اوداسه کښې پوزې ته اوبو اچول کیږي هغه صحیح ده. ځکه چه پوزې ته د اوبو د کش کولو په وخت کښې تکلیف هم سړي ته محسوسیږي.

الجواب باسم ملهم الصواب: هډوکي ته د اوبو رسول ضروري نه دي بلکه له کوم ځایه چه هډوکی شروع کیږي تر هغه ځایه اوبو رسول فرض دي کوم چه په لږ غوندې اهتمام سره په آسانۍ سره ور رسیدلی شي. فقط و الله تعالی اعلم.

۲۹ ربیع الآخر ۹۹ سـ‍ـــهجری

باب المیاه

کوهي ته چه ناپاک شې ولیږی او را ایستل ئی ممکن نه وی

سوال که چیرته کوهي ته کوم مردار یا نجس شی ولویږي او ایستل کیدلی نه شوای نو د پاکولو به ئې څه طریقه وي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب کوهي ته چه مردار شی ولویږي او د ایستلو طریقه ئې نه وي نو بیا ئې ایستل ضروري نه دي یواځې د اوبو په ایستلو سره کوهی پاکیږي. البته که چیرته عین نجاست ور ولویږي نو د هغه له ایستلو پرته کوهی نه پاکیږي. که چیرته ئې په هیڅ صورت کښې ایستل ممکن نه وي نو کوهی به تر هغو پورې نه استعمالوي تر څو پورې چه د نجاست د خاورې کیدو ظن غالب نه وي راغلی. د دومره مودې له تیریدو وروسته د کوهي د اوبو په را ایستلو سره کوهی پاکیږي. د ځینو فقهاوو قول دی چه شپږ میاشتې دې انتظار وشي، په شپږو میاشتو کښې د غالب ظن له مخې لویدلی شی خاورې کیږي.

قال فی شرح التنویر الااذا تعذر کخشبة او خرقة متنجسة فینزح الماء الی حد لا یملأ نصف الدلو یطهر الکل تبعاً۔ و فی الشامیة تحت (قوله متنجسة) و اشار بقوله متنجسة الی انه لا بد من اخراج عین النجاسة کلحم میتة وخنزیر آه قلت فلو تعذر ایضاً ففی القهستانی عن الجواهر لو وقع عصفور فیها فعجزوا عن اخراجه فما دام فیها فنجسة فتترک مدة یعلم انه استحال و صار حمأة وقیل مدة ستة اشهر آه. (رد المحتار ج۱) فقط والله تعالیٰ اعلم غرۂ محرم الحرام ۷۳ هجری

(په ماشین سره هر وخت د اوبو په را ایستلو سره اوبو پاکیږي، تفصیل ئې په تتمه کښې دی)

کوهي ته د چیلې یا څپلی د لویدلو حکم

سوال که چیرته کوهي ته چوته (چپل) ولویږي کوم چه د پاکوالي او نجس والي هیڅ علم ئې نه وي نو کوهی پاک دی او که مردار؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته د چپل د نجس والي غالب یقین نه وي نو کوهی پاک دی

قال فی الشامیة ناقلا عن البحر و قیدنا بالعلم لانهم قالوا فی البقر و نحوه یخرج حیا لا یجب نزح شیء وان کان الظاهر اشتمال بولها علی افخاذها لکن یحتمل طهارتها بان سقطت عقب دخولها ماء کثیراً مع ان الاصل الطهارة الخ. (رد المحتار ج۱) ومثله فی الفتح ایضاً. فقط والله تعالیٰ اعلم ۳۰ ذی الحجة ۷ۤ۴ هجری

د مستعملو اوبو حکم

سوال: په اوداسه یا غسل کښې د استعمال شویو اوبو څه حکم دی؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په اوداسه او غسل کښې استعمال شوې اوبه پاکې دي او څښل او خوراکي شیانو کښې ئې استعمالول مکروه تنزیهي دي او بیا اودس یا غسل پرې کول صحیح نه دي. البته د حقیقي نجاست لپاره پاکوونکي دي یعنې که چیرته مردار شی پرې پریمینځل شي نو هغه پرې پاکیږي.

قال فی العلائیة وهو طاهر ولو من جنب وهو الظاهر لکن یکره شربه والعجن به تنزیها للاستقذار وعلی روایة نجاسته تحریما وحکمه انه لیس بطهور لحدث بل لخبث علی الراجح المعتمد، وفی الشامیة (قوله علی الراجح) مرتبط بقوله بل لخبث ای نجاسة حقیقیة فانه یجوز ازالتها بغیر الماء المطلق من المائعات خلافاً لمحمد رحمه الله. (ردالمحتار ج۱،ص۱۸۵) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۹ ذی الحجة ۸۵ هجری

د جنب سړي اوبو سره د لاس لګولو حکم

سوال: جنب سړی که چیرته بالټۍ (سطل) یا د اوبو کوم بل لوښي ته لاس ننه باسي او د غسل لپاره اوبه واخلي نو دا اوبه پاکې دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته د جنب سړي په لاس کښې ښکاره نجاست نه وي لګیدلی نو اوبه پاکې دي لیکن د لاس په داخلولو سره د مستعمل والي له وجې په همدغو اوبو سره غسل نه صحیح کیږي. له دې امله دې لومړی لاس پریمینځي او بیا دې سطل ته ننه باسي. البته که چیرته پرته د لاس د داخلولو د اوبو د را اخیستلو بل هیڅ صورت نه وي نو په داسې مجبورۍ کښې اوبه مستعملې نه بلل کیږي. په ځینو فتاواوو کښې دي چه که چیرته یواځې ګوتې ور داخلې شي او ورغوی ئې پکښې ډوب نه شو نو اوبه مستعملې نه ګرځي. لیکن د دې وجه غیر معقوله ده.

اللهم الا ان یوجه بتعسر الصون منه. قال فی شرح التنویر بان یغسل بعض اعضائه او یدخل یده او رجله فی جب لغیر اغتراف ونحوه فانه یصیر مستعملا وفی الشمیة تحت (قوله بان یغسل) فی الخلاصة وغیرها ان کان اصبعاً او اکثر دون الکف لا یضر قال فی الفتح ولا یخلو من حاجته الی تأمل وجهه (ردالمحتار ج۱،ص۱۸۳)

فقط والله تعالیٰ اعلم

غرهٔ ذی قعده ۹۳ هجری

(په دې تحقیق باندې اشکال او ځواب په تتمه کښې دی)

په داسې لوښي کښې د جنب سړي لاس ننه ایستل چه هغه ته د نلکی اوبه لویږي او بهیږي

سوال: د اوبو کوم لوښي ته د نلکی اوبه لویږي او بهیږي او جنب سړې لاس وروړي غسل وکړي نو اوبو پاکې دي او که ناپاکې؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: دا اوبه پاکې دي او غسل پرې صحیح دی ځکه چه دا اوبو جاري دي

قال فی الهدایة والماء الجاری اذا وقعت فیه نجاسة جاز الوضوء به اذا لم یر لها اثر وقال والجاری مالا یتکرر استعماله. (هدایة ج۱،ص۳۶) فقط والله تعالیٰ اعلم غرۂ ذی قعدة ۹۳ ھجری

د غسل د اوبو د څاڅکو حکم

سوال: د غسل په وخت کښې له زمکې څخه څاڅکي پورته کیږي او د اوبو لوښي ته لویږي نو آیا دا اوبو پاکې دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: اوبو پاکې دي او غسل هم پرې صحیح دی ځکه چې کله مستعملې اوبو له نورو اوبو څخه کمې وي نو هغه اوبو پاکوونکې وي. البته که چیرته مستعملې اوبو زیاتې وي یا دواړه برابرې وي نو بیا غسل پرې صحیح نه دی.

قال فی العلائیة فان المطلق اکثر من النصف جاز التطهیر بالکل والالا. (ردالمحتار ج۱،ص۱۶۸) فقط والله تعالیٰ اعلم غرۂ ذی قعده ۹۳ ھجری

د کوچني هلک اوبو ته د لاس ننه ایستلو حکم

سوال: که چیرته کوم کوچنی بچی اوبو ته لاس ننه باسي نو آیا اوبو پرې مرداریږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د کوچني اوبو ته په لاس ننه ایستلو سره اوبو نه مرداریږي، البته که چیرته څرګنده شي چه لاس ئې په نجاست ککړ وو نو بیا مرداریږي. لکه څرنګه چه د کوچنیانو د لاسونو د پاکوالي اعتبار نه وي له دې وجې که چیرته نورې اوبو وي نو په هغو سره اودس کول بهتر دي.

ولو ادخل الکفار او الصبیان ایدیهم لایتنجس اذا لم یکن علی ایدیهم نجاسة حقیقیة فلو ادخل الصبی یده فی الاناء لایتوضأ به استحسانا ولو توضأ به جاز. (منیة) فقط والله تعالیٰ اعلم ۷ صفر ۸۶ ھجری

له کوهي څخه د ووزې د ژوندۍ را وتلو حکم

سوال: که چیرته کومه ووزه کوهي ته ولویږي او ژوندۍ را و ایستله شي نو کوهی پاک دی اوکه مردار؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته د ووزې په جسم باندې کوم ښکاره نجاست نه وي نو کوهی پاک دی خو سره له دې هم له کوهي څخه د شلو ډولچو اوبو ایستل بهتر دي.

قال فی العلائیة لو اخرج حیا ولیس بنجس العین ولا به حدث او خبث لم ینزح شئ الا ان یدخل فمه الماء فیعتبر بسورہ فان نجسا نزح الکل و الالا هو الصحیح نعم یندب عشرۃ فی المشکوك لاجل الطهوریة. کذا فی الخانیة.

قال ابن عابدین (قوله ولیس بنجس العین) ای بخلاف الخنزیر و کذا الکلب علی القول الآخر فانه ینجس البئر مطلقاً و بخلاف المحدث فانه یندب فیه نزح اربعین کما یذکرہ و بخلاف ما اذا کان علی الحیوان خبث ای نجاسة و علم بها فانه ینجس مطلقاً قال فی البحر و قیدنا بالعلم لانهم قالوا فی البقر و نحوہ یخرج حیا لا یجب نزح شئ و ان کان الظاهر اشتمال بولها علی افخاذها لکن یحتمل طهارتها بان سقطت عقب دخولها ماءً کثیراً مع ان الاصل الطهارۃ آہ. و مثله فی الفتح (قوله لم ینزح شئ) ای وجوباً لما فی الخانیة لو وقعت الشاۃ و خرجت حیة ینزح عشرون دلواً لتسکین القلب لا للتطهیر حتی لو لم ینزح و توضأ جاز و کذا الحمار و البغل لو خرج حیاً ولم یصب فمه الماء و کذا ما یؤکل لحمه من الابل و البقر و الغنم و الطیور و الدجاجة المحبوسة. آہ و مثله فی مختارات النوازل (ردالمحتار ج۱،ص۱۹۶) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۵ صفر ۸۶ هجری

کوهي ته د خوشایو د لویدلو حکم

سوال: که چیرته کوهي ته د خوشایو سپتی (هغه خوشایي چه ښځې ئې لمدوي او په دیواله پورې ئې د وچولو لپاره تپي) تولہ یا نیمه ولویږي او په اوبو کښې وړه شي نو کوهي پرې مرداریږي او که نه؟ او که چیرته مردار شي نو څومره اوبو به ترې ایستل کیږي؟ همدارنګه که چیرته کوهي ته د خره یا اس د خوشایو دوه ورسنې ولویږي نو پرې مرداریږي او که نه؟ د ناپاکوالي په صورت کښې به څومره اوبو ترې ایستل کیږي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته کوهی په داسې ځای کښې وي چه هلته په عمومي توګه د څناورو تګ او راتګ وي او ساتنه ئې ترې ګرانه وي نو د نوموړو څناورو کم نجاست معاف دی په څانګړې توګه چه وچ هم وي او که چیرته کوهی په محفوظ ځای کښې وي شاذ و نادر کله کله هلته د څناورو په راتګ سره کوهي ته خوشایي یا پچې او داسې نور ولویږي نو داسې کوهی پرې

مرداريږي او د ټولو اوبو ايستل ضروري ګرځي.

قال فی الشامیة تحت (قوله وبعرتی ابل وغنم) وفی التاتارخانیة ولم یذکر محمد فی الاصل روث الحمار والخثی واختلفوا فیه فقیل ینجس ولو قلیلا او یابسا وقیل لو یابسا فلا واکثرهم علی انه لو فیه ضرورة وبلوی لا ینجس والا ینجس آه. (فائدة) قال نوح أفندی الروث للفرس والبغل والحمار والخثی بکسر فسکون للبقر والفیل والبعر للابل والغنم والخرء للطیور والنجو للکلب والعذرة للانسان. (رد المحتار ج۱،ص۲۰۳) فقط والله تعالی اعلم

۹ رجب المرجب ۸۷ھجری

د کوټه ګشتي چرګې پس خورده يا جوټه مکروه ده

سوال: د چرګې پس خورده پاکه ده او که مکروه تنزيهي يا تحريمي؟ په داسې حال کښې چه نجاست ئې په مښوکه کښې نه وي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د چرګې پس خورده پاکه ده ليکن په نجاست خوړونکو چرګانو کښې تفصيل دا ده چه که چيرته ئې د مښوکې د پاکوالي يقين وي نو اوبو پاکې دي او که ئې د ناپاکوالي يقين وي نو بيا ناپاکې دي. او که چيرته ئې يوې خوا ته هم يقين نه وي نو بيا مکروه تنزيهي دي.

قال فی الشامیة تحت (قوله طاهر للضرورة) واما المخلاة فلعابها طاهر فسؤرها کذلك لکن لما کانت تأکل العذرة کره سؤرها ولم یحکم بنجاسته للشك حتّٰی لو علمت النجاسة فی فمها تنجس ولو علمت الطهارة انتفت الکراهة، وقال تحت (قوله فی الاصح) انها کراهة تنزیه الخ. (رد المحتار ج۱،ص۲۰۷) فقط والله تعالی اعلم

۲۵ رجب ۸۷ھجری

په لمر باندې د ګرمو شويو اوبو د کراهيت شرائط

سوال: په حديث کښې د لمر د اوبو له استعمال څخه منع راغلې ده. اوس پوښتنه دا ده چه د لمر د اوبو تعريف څه دی؟ آيا هغه اوبو کومې چه د ټينکی، د ننه د تيز لمر له وجې ګرمې شوي وي په دې کښې راځي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د احنافو په نزد د لمر د اوبو د استعمالولو کراهيت مختلف فيه دی يعنې اختلاف پکښې دی. راجحه دا ده چه مکروه تنزيهي دی. دا کراهيت هم هلته دی چه په ګرم ځای او ګرم وخت کښې وي او د سرو او سپينو زرو له لوښي پرته د کومې بلې او سپنې په لوښي کښې وي او د ګرموالي په حالت کښې استعمالې شي.

قال فی العلائیة وبماء قصد تشمیسه بلا کراهة وکراهته عند الشافعیة طبیة وفی الشامیة وذکر شروط

کراهته عندهم (الشافعية) وهی ان یکون بقطر حار وقت الحر فی اناء منطبع غیر نقد وان یستعمل وهو حار (الی قوله) وفی الغیة کره بالمشمس فی قطر حار فی اوان منطبعة (الی قوله) ان المعتمد الکراهة عندنا لصحة الاثر وان عدمها روایة والظاهر انها تنزیهیة عندنا ایضاً بدلیل عده فی المندوبات فلا فرق حینئذ بین مذهبنا ومذهب الشافعی. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۸) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۲ رجب ۸۸ هجری

کومې اوبه چه د رنګ بوی واخلي اودس پرې صحیح دی

سوال: ډرم، ډبي او داسې نورو ته د رنګ په لګولو سره څو ورځې په اوبو کښې د رنګ بوی محسوسیږي او په خوند کښې ئې هم څه ناڅه فرق راځي. آیا د دغو اوبو په اوداسه او غسل کښې استعمالول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته دا رنګ د خنزیر د ویښتانو په برش باندې نه وي لګیدلی نو د داسې اوبو استعمالول جائز دي اګر که په اوبو کښې د رنګ بوی او خوند راشي. فقط والله تعالی اعلم. یکم صفر ۸۹ هجری

لوښي ته د ووزې یا میږي د پچو د لویدلو حکم

سوال: د ووزې یا اوښ وچې یا لمدې پچې که چیرته د اوبو کوم لوښي لکه ټینکی، متی. او داسې نورو ته ولویږي نو آیا اوبو پرې مرداریږي او که نه؟ په داسې حال کښې چه په ټینکی کښې پنځه منه یا تر دې کمې اوبو ځائیږي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د ټینکی او متی اوبو پرې مرداریږي. البته که چیرته ټینکی په زمکه کښې خښه وي یا په داسې ځای کښې ایښې وي چه له پچو او داسې نورو څخه ئې ساتنه ګرانه وي او اوبو هم پکښې ډیرې وي نو بیا یوه یا دوه پچې معاف دي.

قال شارح التنویر فی فصل البئر وبعر فی ابل وغنم کما یعفی لو وقعتا فی محلب وقت الحلب فرمیتا فوراً قبل تفتت وتلوّن وقال ابن عابدین رحمه الله (قوله وقت الحلب) فلو وقعت فی غیر زمان الحلب فهو کوقوعها فی سائر الاوانی فتنجس فی الاصح لان الضرورة انما هی فی زمان الحلب لان من عادتها ان تبعر ذلک الوقت والاحتراز عنه عسیر ولا کذلک غیره آه. شارح منیة (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۳) فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۴ ربیع الآخر ۸۸ هجری

د لس په لسه حوض اندازه

سوال: یو حوض دی کوم چه اوږدوالی، سور او ژوروالی ئې په لاندې ډول دی

جګوالی دیارلس فټه څلور انچه، سور یوولس نیم فټه او ژوروالی دوه فټه او اته انچه. آیا دا حوض د شرعي لس په لسه حوض په حکم کښې راځي او که نه؟ که چیرته شرعي حوض نه شي نو په دې صورت کښې تر اوسه پورې چه څومره خلکو له دې حوض څخه اودسونه کړي وي یا ئې په نورو ضرورتونو کښې اوبو استعمال کړي وي د هغو په باره کښې څه حکم دی؟ آیا هغه خلک به لمونځونه بیرته را ګرځوي؟ د حوض لپاره لس په لسه کیدل لازمي دی او که دا د شرعي حوض د پیژندګلوي صورت دی او همدارنګه د شرعي حوض صحیح تعریف څه دی؟

الجواب باسم ملهم الصواب: د لس په لسه حوض تعریف دا دی چه د هغه ټوله رقبه (مساحت) یعنې د اوږدوالي او سور د ضرْب حاصل سل ذراعه (شرعي ګز) چه برابر دی له ۲۲۵ فټه یا ۲۰/۹ متره سره. د ګول (دائروي شکل) حوض د مساحت د معلومولو طریقه دا ده. مربع قطر ۱/۲ پائ د دې لپاره که چیرته د ګول حوض قطر ۱۶/۹۳ فټه چه برابر دی له ۵/۱۶ متره سره وي نو داسې حوض به لس په لسه وي. ژوروالی اعتبار نه لري. د نوموړي حوض مساحت له سلو ذراعو څخه کم دی له دې امله که چیرته هغه ته د نجاست د ور لویدو یقین وي نو مرداریږي او چه تر څو پورې د نجاست د لویدو یقین نه وي تر هغه وخته پورې هغه ته د نجس ویلو هیڅ وجه موجوده نه ده. فقط و الله تعالی اعلم

۱۷ جمادی الآخر ۸۹ھجری

په کوچني حوض کښې د پاک سړي د داخلیدلو حکم

سوال: یو حوض دوه ګزه سورور او دوه نیم ګزه اوږد دی. په دې حوض کښې زید د سړوالي د حاصلولو لپاره غسل وکړ. نو آیا دا حوض پاک دی او که نه؟ په داسې حال کښې چه سړی له جنابت او نورو نجاستونو څخه پاک دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته زید په اوداسه کښې وي او یواځې د سړوالي د لاس ته راوړلو لپاره ئې غسل کړی وي او د تازه اوداسه نیت ئې هم نه وو نو دا اوبه پاکې دي بلکه مستعملې هم نه دي. له دې امله اودس کول پرې صحیح دي. البته که چیرته ئې له مخکښې څخه اودس نه وي یا ئې د اوداسه د درلودلو تر څنګ د نوي اودس نیت کړی وي نو بیا اوبه مستعملې شوې کومې چه پاکې دي لیکن اودس او غسل پرې نه صحیح کیږي او چښل ئې مکروه تنزیهي دي

قال فی التنویر و استعمل لقربة او رفع حدث و فی الشرح و لو مع قربة کوضوء محدث و لو للتبرد فلو توضأ متوضئ لتبرد او تعلیم او لطین بیده لم یصر مستعملاً اتفاقا و قال فی شرح قول الماتن او اسقاط فرض هو الاصل فی الاستعمال کما نبه علیه الکمال بأن یغسل بعض اعضائه او یدخل یده او رجله فی جب لغیر اغتراف و نحوه فانه یصیر مستعملا لسقوط الفرض اتفاقاً و فی الحاشیة (قوله بأن یغسل) ای المحدث او الجنب بعض

اعضائه التی یجب غسلها احترازاً عن غسل المحدث نحو الفخذ. (ردالمحتار ج۱،ص۱۸۳) فقط والله تعالیٰ اعلم
۳ جمادی الاولیٰ ۹۳ هجری

له شیعه یا مرزائي څخه د اوداسه لپاره د اوبو لاس ته راوړل

سوال: د شیعه، مرزائي یا کافر له کور څخه د اوبو په را اخیستلو سره اودس کیږي او که نه او لمونځ کیږي او که نه او همدارنګه د دغو خلکو د کور خوراک او څښاک جائز دی او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: شیعه ګان او قادیانیان زندیق دي له دې امله دوی د خپلو مالونو هیڅ ډول مالکان نه دي، د دوی ټول مالونه د بیت المال دي کوم چه د مسکینانو لپاره حلال دي. د غني لپاره د دوی یو شی هم حلال نه دی او ذبیحه (د دوی په لاس حلال شوی ځناور) ئې په مسکینانو باندې هم حرامه ده. البته له دوی څخه اوبو لاس ته راوړل د مسکینانو او غنیانو ټولو لپاره جائز دي.

لانه قبل قبض الزندیق ان لم یکن مملوکا لاحد فللاباحة الاصلیة والا فللاذن دلالةً.

د عامو کفارو ذبیحه حرامه ده او نور مالونه ئې د غنیانو او مسکینانو ټولو لپاره حلال دي و الله تعالیٰ اعلم. ۲۳ صفر ۹۰ هجری

حکم ماء المراحیض اذا تکرر و تحلل

من مدینة الرسول ﷺ

سوال: ما یقول العلماء المحققون و ارباب الفتوی فی ماء المراحیض ای اذا تکرر و تحلل هل یجوز استعماله للوضوء والغسل ما هو القول المصحح عندکم؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب قال فی الهندیة: والماء الجاری بعد ما تغیر احد اوصافه وحکم بنجاسته لا یحکم بطهارته ما لم یزل ذلک التغیر بان یرد علیه ماء طاهر حتی یزیل ذلک التغیر. (عالمگیریه ج۱،ص۱۰)

وفی التنویر و بجار وقعت فیه نجاسة (الی قوله) ان لم یر اثره و هو طعم او لون او ریح. و قال العلامة ابن عابدین رحمه الله لو سال دم رجله مع العصیر لا ینجس خلافا لمحمد و فی الخزانة اناء ان ماء احدهما طاهر والآخر نجس فصبا من مکان عال فاختلطا فی الهواء ثم نزلا طهر کله ولو اجری ماء الانائین فی الارض صار بمنزلة ماء جار آه و نحوه فی الخلاصة و نظم المسئلة المصنف فی منظومته تحفة الاقران و فی الذخیرة لو اصابت الارض نجاسة فصب علیها الماء فجری قدر ذراع طهرت الارض والماء طاهر بمنزلة الماء الجاری ولو اصابها المطر و جریٰ علیها طهرت ولو کان قلیلاً لم یجر فلا. (ردالمحتار ج۱،ص۱۲۳) و قال ایضاً اذا رسب الزبل فی القساطل و

لم يظهر اثره فالماء طاهر واذا وصل الى الحياض فى البيوت متغيراً ونزل فى حوض صغير او كبير فهو نجس وان زال تغيره بنفسه لان الماء النجس لا يطهر بتغير بنفسه الا اذا جرى بعد ذلك بماء صاف فانه حينئذ يطهر فاذا انقطع الجريان بعد ذلك فان كان الحوض صغيراً والزبل راسب فى اسفله تنجس مالم يصر الزبل حماةً وهى الطين الاسود فانه اذا جرى بعد ذلك بماءٍ صافٍ ثم انقطع لا ينجس. (ردالمحتار ج۱، ص۱۶۳)

ثبت من العبارات المزبورة ان الماء النجس الذى لم يتغير احد اوصافه بالنجاسة يطهر بمجرد جريانه با لماء الطاهر والماء المتغير لا يطهر الا ان يزول التغير ثم جرى بعد ذلك بماءٍ طاهر واما الجريان بدون الاختلاط بالماء الطاهر فلا يطهر اصلاً. فقط والله تعالى اعلم ۲۲ شعبان ۹۵ هجری

د چینه لرونکي کوهي د پاکولو طريقه

سوال د يوه جامع جومات کوهي ته يو کونګرى ولويد او مړ شو او د را ايستلو سامان نه وو چه را ايستل شوى واى. دا کوهى چينه لرونکى دى. د اوبو په را ايستلو سره ئي تل نه وچيږي. يوه مولوي صاحب د درې سوه بوکو يا ډولچو ايستلو فتوى راکړې ده چه په دې سره کوهى پرته له شک او شبهې څخه پاکيږي د دې فتوى له مخې درې سوه ډولچې ترې و ايستل شوې او پاک و ګڼل شو. اوس يو بل مولوي صاحب وايي چه د درې سوه ډولچو په را ايستلو سره کوهى هيڅکله نه پاکيږي بلکه د ټولو اوبو په را ايستلو باندې اصرار کوي چه د دې کوهي ژوروالى او ګول والى اندازه کړى او په همدې اندازې سره يو بل کډى و کينى او بيا له کوهي څخه اوبو وباسى او نومورې کډي ته ئې واچوى چه کله کډى ډک شي نو کوهى پاکيږي. همدارنګه بله طريقه دا بيانوي چه د اوبو ژوروالى اندازه کړى او د اوبو را ايستل شروع کړى په يو ساعت کښې چه اوبو څومره کښته لاړې شي په هم هغه اندازې سره هم هغومره ساعته اوبو وباسى. د مثال په توګه اوبو لس لاسه ژورې دې او د يوه ساعت په را ايستلو سره يو لاس کم شو نو لس ساعته بايد را و ايستل شي. که څيرته د خلکو په را ايستلو کښې تکليف وي نو د موجوده زمانې مشيني پمپ را وغواړى او ټولې اوبو پرې وباسى. دا دويم مولوي صاحب وائي چه په بهشتي زيور او تعليم الاسلام نومې کتابونو کښې د درې سوه ډولچو را ايستلو هيڅ يادونه نشته او د بريلوي مسلکه کتاب بهار شريعت نومي کتاب کښې هم د ټولې اوبو را ايستل ليکلي دي او د درې سوه بوکو يادونه پکښې نشته اوس په دغو دواړو کښې د کوم يوه په خبرې باندې مونږ عمل وکړو؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب چه کله د اوبو د وچولو امکان نه وي نو د کوهي د پاکولو دا درې واړه صورتونه صحيح دي کوم چه په سوال کښې ذکر شوي دي. په بهشتي زيور کښې د درې سوه ډولچو يادونه راغلې ده. فقط و الله تعالى اعلم ۲۷ ربيع الآخر ۸۹ هجری

د کوچني حوض د پاکولو طریقه

سوال: د کور په حویلۍ، سرای یا په بام باندې که چیرته د اوبو جوړه شوې ټینکۍ مرداره یا ناپاکه شي نو د هغې د پاکولو څه طریقه ده؟ که چیرته د زمکې ټینکۍ او د بام ټینکۍ او د دغو دواړو تر منځه غزیدلي پیپونه او بیا د بام له ټینکۍ څخه تر غسل خانو او داسې نورو ځایونو پورې غزیدلي پیپونه که چیرته د دغو د مجموعه اوږدوالي او سور یا پلنوالي ټول مساحت سل لاسه شي نو آیا د لس په لسه په حکم کښې داخلیږي او که نه چه د نجاست په لویدو سره ناپاک و نه بلل شي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د دواړو ټینکیو تر منځ غزیدلي پیپونه او د برسیره ټینکۍ څخه تر غسلخانو او داسې نورو پورې غزیدلي پیپونه په لس په لسه کښې شمارول صحیح نه دي ځکه چه طول او عرض (اوږدوالی او پلنوالی) هغه معتبر دی کوم چه پورته له بام سره لګیدلی نه وي پیپونه لکه څرنګه چه له اوبو څخه هر وخت ډک وي د دې لپاره د دې مثال د هغه مسقّف حوض په شان دی چه اوبو ئې له چت سره لګیدلې وي. همدارنګه له لاندینۍ ټینکۍ څخه د پورتنۍ ټینکۍ خوا ته غزیدلی پائپ یا نل چه په کوم ځای کښې پورتنۍ ټینکۍ ته رسیږي هلته د هغه اوبو له پورتنۍ ټینکۍ سره نه وصل کیږي نو ځکه د دواړو ټینکیو مساحت بالکل جلا جلا شمارل کیږي.

د دغو ټینکیو د پاکوالي طریقه دا ده چه په زمکې کښې خښې ټینکۍ ته چه کله له باهر څخه اوبو راځي په دې وخت کښې ئې سرپوښ لرې شي یا دروند شی وغیره ورسره وتړل شي تر څو چه سرپوښ له اوبو سره پورته شي او له باهر څخه د اوبو د راتلو مخه و نه نیسي او په دې ډول سره اوبو را رواني وي. چه کله ټینکۍ ډکه شي او له خولې څخه ئې وبهیږي نو د جاري کیدو له وجې ټینکۍ پاکیږي. برسیره ټینکۍ داسې پاکیدلی شي چه د ماشین په ذریعه دا ټینکۍ دومره ډکه شي چه له پورتني پائپ څخه اوبو وبهیږي. په ظاهره کښې خو د پاکوالي په دې صورت کښې څه اشکال معلومیږي چه د اوبو د را خیژولو له ماشین څخه واخله د زمکې د ټینکۍ تر بیخه پورې پیپونه وي کوم چه له نجسو اوبو څخه ډک وي. همدا ډول چه کله برسیره ټینکۍ نجسه شي نو له هغې څخه غسلخانو او نورو ته په غزیدونکو پیپونو کښې مردارې اوبو وي، د دغو ټینکیو له سر څخه د اوبو په جاري کولو سره د پیپونو په منځ کښې اوبو باندې هیڅ اثر نه لویږي نو د پیپونو د ننه اوبو به څرنګه پاکې شي؟ د دې ځواب دا دی چه د اوبو د پاکوالي مسئله له قیاس څخه باندې ده، د قیاس تقاضا خو دا ده چه کوم شی یو ځل ناپاکه شي نو بیا په هیڅ صورت کښې هم باید پاک نه شي د دې لپاره د دې د پاکوالي لپاره چه کومې نورې اوبو ورسره ګډې شوې هغه پخپله هم ناپاکې شوې د پاکوالي د شرعي قاعدې مطابق د مردارو اوبو په جاري کولو سره له هغو سره لګیدلي اوبو هم پاکیږي. لکه څرنګه چه که چیرته حوض ډیر ژور وي چه په سر باندې ئې د اوبو په بهولو

سره د هغه تل ته د بهولو د اثر رسیدلو هیڅ امکان نه وي. نو په اتفاق سره د هغه برسیره د اوبو په جاري کولو سره د هغه تر تل پورې ټولې اوبو پاکیږي. همدارنګه د پیپونو په منځ کښې اوبو چونکه د ټینکۍ له اوبو سره لګیدلې وي د دې لپاره د ټینکۍ د اوبو په بهولو سره د پیپونو په منځ کښې اوبو هم پاکې ګڼل کیږي.

د ټینکۍ د پاکوالي یو بل صورت دا هم کیدلی شي چه کله د زمکې ټینکۍ مرداره شي نو کوم وخت چه دې ته اوبو راځي په هم هغه وخت کښې د ماشین په ذریعې سره له ټینکۍ څخه د اوبو ایستل شروع شي نو دا جاري اوبو شماریږي. او د بام ټینکۍ داسې پاکه کړی چه د ماشین په ذریعې سره هغې ته د اوبو اچول شروع کړی او له دې څخه غسلخانو او داسې نورو ته غزیدلي پیپونه خلاص کړی. په دې صورت کښې د زمکې ټینکۍ ته له پورتنۍ ټینکۍ څخه اوبو له پاسه داخلیږي لیکن ماشین د دې ټینکۍ له تل څخه اوبو باسي. همدارنګه پورتنۍ ټینکۍ ته د مشین په ذریعې سره اوبو له پاسه داخلیږي او له هغې څخه د غزیدلو پیپونو په خلاصولو سره د هغې له آخرنۍ حصې څخه اوبو ووځي.

په دې طریقې سره د اوبو جاري کیدل د پاکوالي لپاره کافی دی او که نه؟ په دې کښې فقهاء کرامو رحمهم الله تردّد ښکاره کړی دی.

قال فی الشامیة تحت (قوله و یخرج من آخر) ثم ان کلامهم ظاهر ان الخروج من اعلاه فلو کان یخرج من ثقب فی اسفل الحوض لا یعد جاریاً لان العبرة لوجه الماء (الی قوله) ولم ار المسألة صریحا نعم رأیت فی شرح سیّدی عبدالغنی فی مسألة خزانة الحمام التی اخبر ابو یوسف برؤیة فارة فیها قال فیه اشارة الی ان ماء الخزانة اذا کان یدخل من اعلاها و یخرج من انبوب فی اسفلها فلیس بجار آه. و فی شرح المنیة یطهر الحوض بمجرد ما یدخل الماء من الانبوب و یفیض من الحوض هو المختار لعدم تیقن بقاء النجاسة فیه و صیرورته جاریاً آه. و ظاهر التعلیل الاکتفاء بالخروج من الاسفل لکنه خلاف قوله و یفیض فتأمل و راجع. (ردالمحتار ج۱، ص۱۷۵)

علامه ابن عابدین رحمه الله د رد المحتار په منهیه کښې د اشباه له حاشیې څخه لاندینۍ جزئیه را نقل کړې ده.

اقول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه و النظائر فی اٰخر الفن الاول للعلامة الکفیری التی تلقاها عن شیخه الشیخ اسمٰعیل الحائك مفتی دمشق ما نصه مسألة اذا کان فی الکوز ماء متنجس فصبّ علیه ماء طاهر حتی جری الماء من الانبوب بحیث یعد جریانا و لم یتغیر الماء فانه یحکم بطهارته آه. منه (ردالمحتار ج۱، ص۱۸۰)

له دې جزئې څخه د دې تائید لاس ته راځي چه د ټینکۍ د پاکوالي لپاره له لاندې څخه د اوبو

جاري کيدل کافي دي څکه چه د بدنۍ یا لوټې چونبکۍ د لوټې په منځنۍ برخې کښې وي. فقط و الله تعالی اعلم

۱۸ جمادی الآخر ۱۳۹۶ هجری

د لاسي نلکۍ د پاکوالي حکم

سوال: له زمکې څخه د اوبو ایستونکې لاسي نلکۍ (هینډ پمپ) کښې که چیرته نجاست ولویږي نو هغه به څنګه پاکیږي؟ آیا د لږ غوندې اوبو په را ایستلو سره د جارې اوبو په حکم کښې د کیدو په صورت کښې پاکیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په لاسي نلکۍ سره د اوبو په را ایستلو سره دا اوبو د جارې اوبو په حکم کښې نه راځي څکه چه د نلکۍ له بیخه چه کومې اوبو را روانې دي هغه د زمکې له مساماتو (هغه رګونه چه اوبو ترې را ووځي) څخه په را کش کولو سره راځي او دا شرعاً د دخول په حکم کښې نه دی. لکه څرنګه چه د دې فرق په بناء سره ستن د روژې ماتوونکې نه ده ګڼل شوې همدارنګه په کوهي کښې د زمکې له رګونو څخه اوبو هر وخت داخلیږي د دې ترڅنګ له کوهي څخه د څو بوکو په را ایستلو سره یا د ماشین په ذریعې سره د څه اوبو په را خیژولو سره په اتفاق سره کوهی نه پاکیږي. همدارنګه د لاسي نلکۍ د پاکوالي لپاره د لږ غوندې اوبو را ایستل کافي نه دي.

ځینو حضراتو لاسي نلکۍ د کوهي په حکم کښې د شمارلو په صورت کښې دا وایي چه د نلکۍ د تنه د ټولو اوبو په را ایستلو سره نلکۍ پاکیږي لیکن نلکۍ لره په کوهي باندې په قیاس کولو کښې دا اشکال دی چه د کوهي اوبو د زمکې له رګونو څخه په را وتلو سره د خپل طبعي جریان (بهیدلو) پورې محدود وي او نلکۍ دا اوبو را اخلي او د زمکې له سطحې څخه ئې هم پورته خیژوي. په دې لحاظ سره نلکۍ د لوښي په حکم کښې څرګندیږي. برسیره پر دې د کوهي د تل او دیوالونو پاکوالی متعذر (ډیر سخت چه محال ته نژدې وي) دی او د نلکۍ پاکوالی متعذر خو پریږده متعسر (لږ مشکل) هم نه دی. د دې لپاره د لاسي نلکۍ د پاکوالي طریقه دا ده چه څومره اوبو پکښې دي د هغو تر را ایستلو وروسته نورې دومره اوبو پرې را و ایستل شي چه په هغو سره ټول پیپ درې ځله پریمنینځل کیدلی شي. د پائپ په منځ کښې د اوبو د اندازې د معلومولو طریقه دا ده چه مربع (۱/۲) قطر × پائپ × عمق. په دې ډول سره د اوبو د حجم په معلومولو سره د دې اندازې مطابق اوبو را و ایستل شي. که چیرته د اوبو ژوروالی څرګند نه شي نو په ظن غالب باندې دې عمل وشي. تر ټولو آسانه طریقه دا ده چه د نلکۍ له پاسه دومره اوبو واچول شي چه پائپ ډک شي او له سره ئې ابو وبهیږي. په دې صورت کښې دا اوبو د جارې والي له وجې پاکیږي.

قال العلامة ابن عابدین رحمه الله ان دلواً تنجس فافرغ فیه رجل ماءً حتی امتلأ وسال من جوانبه هل یطهر

بمجرد ذلك ام لا والذی یظهر لی الطهارة اخذ مما ذکرناه هنا و مما مرّ من انهلا یشترط ان یکون الجریان بمدد (و قال فی المنیة) اقول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه والنظائر فی آخر الفن الاوّل للعلامة الکفیری التی تلقاها عن شیخه الشیخ اسمٰعیل الحائك مفتی دمشق ما نصه مسألة اذا کان فی الکوز ماء متنجس فصب علیه ماء طاهر حتی جری الماء من الانبوب بحیث یعدّ جریاناً ولم یتغیر الماء فانه یحکم بطهارته آه منه.

(ردالمحتار ج۱،ص۱۸۰) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۸ جمادی الآخر ۹۶ هجری

(زیاتی تحقیق په تتمه کښې دی)

د متې (چاټې یا منګې) په ناپاکو اوبو باندې د پاکو اوبو په بهولو سره متې پاکیږي

سوال: دا خبره عامه مشهوره ده چه متې ته کارغه منبوکه وروړي نو هغې ته دې دومره اوبو نورې ور واچولې شي چه متې ښه ډکه شي او څه اوبه ترې توییې شي نو متې پاکیږي. دا خبره تر کومه ځایه صحیح ده؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې صورت کښې د متې اوبو په جاري کیدو سره پاکیږي

قال العلامة ابن عابدین رحمه الله ان دلواً تنجس فافرغ فیه رجل ماءً حتی امتلأ و سال من جوانبه هل یطهر بمجرد ذلك ام لا والذی یظهر لی الطهارة اخذ مما ذکرناه هنا و مما مرّ من انهلا یشترط ان یکون الجریان بمدد (و قال فی المنیة) اقول رأیت بعد کتابتی لهذا المحل فی حاشیة الاشباه والنظائر فی آخر الفن الاوّل للعلامة الکفیری التی تلقاها عن شیخه الشیخ اسمٰعیل الحائك مفتی دمشق ما نصه مسألة اذا کان فی الکوز ماء متنجس فصب علیه ماء طاهر حتی جری الماء من الانبوب بحیث یعدّ جریاناً ولم یتغیر الماء فانه یحکم بطهارته آه منه.

(ردالمحتار ج۱،ص۱۸۰) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۸ ربیع الآخر ۹۷ هجری

د ګټر (هغه کډې چه مردارې او مستعملې اوبه پکښې یو ځای کیږي) خوا ته د کوهي کیندل

سوال: څه فرمایي د دین علماء کرام د دې مسئلې په باره کښې چه یو کډی چه په هغه کښې د اوداسه مستعملې اوبو جمع کیدلې کله کله به نجاست هم ور اچول کیده اوس له څو میاشتو راهیسې هغه وچ شوی دی او د خاورو په اچولو سره ډک شوی دی. او د دې ډک شوي کډې څخه تقریباً اوه ۷ فټه لرې یو بل کوهی وکیندل شو چه خوږې اوبو ترې را ووځي چه خلک سرې

اودسونه، غسلونه هم کوي او چنبي ئې هم. يو بل دريم کوهی له دې دوهم کوهي څخه تقريباً شپاړس فټه لرې له مخکښې څخه موجود دی کوم چه د اوس وخت د اوداسه اوبو ور لويږي او کله کله ناپاکي يا نجاست هم ور لويږي. اوس پوښتنه دا ده چه د دويم کوهي د اوبو په پاکوالي کښې ځيني خلک شک کوي او ځينې ئې په مطلقه توګه د پاکوالي قائل دي، فيصله کوونکی قول کوم يو دی. په ځانګړې توګه چه دلته د اوبو ډير کموالی هم دی.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې کښې اصل معيار دا دی چه په اوبو کښې د نجاست اثر يعنې رنګ، بوی يا خوند ښکاره نه شي. کومو خلکو چه د زمکې د مسافې څه اندازه مقرره کړي ده هغو د خپلو زمکو د تجربو په بناء دا تحديد بيان کړی دی کوم چه د هر ځای لپاره نه دی ځکه چه زمکه په نرموالي او کلکوالي کښې مختلف وي.

قال فی الدر قبیل احکام السؤر (فرع) البعد بین البئر و البالوعة بقدر ما لا یظهر للنجس اثر، و فی الشامیة اختلف فی مقدار البعد المانع من وصول نجاسة البالوعة الی البئر ففی روایة خمسة اذرع و فی روایة سبعة، و قال الحلوانی المعتبر الطعم او اللون او الریح فان لم یتغیر جاز و الا لا و لو کان عشرة اذرع و فی الخلاصة و الخانیة و التعویل علیه و صححه فی المحیط بحر و الحاصل انه یختلف بحسب رخاوة الارض و صلابتها و من قدرہ اعتبر حال ارضه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۴) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۳ جمادی الآخر ۹۹ هجری

د خره او اس د پس خوردې حکم

سوال: د خره او اس د پس خوردې څه حکم دی؟ آيا پاکه ده او که مکروه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د اس پس خورده پاکه هم ده او پاکوونکې هم ده او د خره د پس خوردې پاکوالی او طهوريت مشکوک دی. د دې لپاره چښل ئې هم جائز نه دي او اودس هم پرې صحيح نه دی. که چيرته پرته له دې څخه نورې اوبه پيدا نه شي نو په دغو اوبو سره دې اودس هم وکړي او تيمم دې هم ووهي، که چيرته کوهي ته ور ولويږي نو ټولې اوبه به ئې ترې را ايستل کيږي.

قال فی شرح التنویر و ماکول لحم و منه الفرس فی الاصح و مثله ما لا دم له طاهرا الفم قید للکل طاهر طهور بلا کراهة و فی التنویر و سؤر حمار و بغل مشکوک فی طهوریته لا فی طهارته اھ و رجح ابن عابدین رحمه الله تعالی الشك فی الطهارة و نقل عن الفتح انه تظافر کلامهم علی انه ینزح منه جمیع ماء البئر. (ردالمحتار ج۱، ص۲۰۹) فقط والله تعالیٰ اعلم

۵ رمضان المبارک ۹۹ هجری

باب التیمم

د اوبو په موجودوالي کښې د لمانځه د قضا کیدو له ویرې د تیمم حکم

سوال: که چیرته اوبو موجودې وي لیکن د اوداسه د کولو په صورت کښې د لمانځه د قضا کیدو ویره وي نو د تیمم په کولو سره لمونځ کول صحیح دي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: لمونځ نه صحیح کیږي. البته بهتر صورت ئې دا دی چه د تیمم په کولو سره دې لمونځ وکړي او بیا دې وروسته اودس وکړي او د همدې لمانځه قضائي دې راوړي.

قال فی التنویر من عجز عن استعمال الماء لبعده میلا. (الی قوله) تیمم وفی الشامیة (قوله لبعده) الضمیر یرجع الی من ط وقید بالبعد لانه عند عدمه لا یتیمم وان خاف خروج الوقت فی صلوة لها خلف خلافا لزفر وسیذکر الشارح ان الاحوط ان یتیمم ویصلی ثم یعید ویتفرع علی هذا الاختلاف مالو ازدحم جمع علی بئر لا یمکن الاستقاء منها الا بالمناوبة او کانوا عراة لیس معهم الا ثوب یتناوبونه وعلم ان النوبة لا تصل الا بعد الوقت فانه لا یتیمم ولا یصلی عاریا بل یصبر عندنا وکذا لو اجتمعوا فی مکان ضیق لیس فیه الا موضع یسع ان یصلی قائما فقط یصبر ویصلی قائما بعد الوقت کعاجز عن القیام والوضوء فی الوقت ویغلب علی ظنه القدرة [1] بعده وکذا من معه ثوب نجس وماء یلزمه غسل الثوب وان خرج الوقت بحر ملخصا عن التوشیح. (شامیة ج۱)

وایضا فی شرح التنویر لا یتیمم لفوت جمعة ووقت ولو وترا لفواتها الی بدل وقیل یتیمم لفوات الوقت قال الحلبی فالاحوط ان یتیمم ویصلی ثم یعید. وفی الشامیة تحت (قوله قال الحلبی) ونظیر هذا مسألة الضیف الذی خاف ریبة فانهم قالوا یصلی ثم یعید. (شامیة ج۱) فقط والله تعالی اعلم ۲۶ ذی الحجة

په ژمي کښې د اوبو د ګرمولو له وجې د لمانځه د قضا کیدو حکم

سوال: د ژمي موسم دی او په یوه سړي باندې د شپې په نیمائي کښې غسل فرض شو او دا فکر ئې وکړ چه ویده به شم او له سهار څخه به بنه مخکښې را ویښ شم او غسل به وکړم. چه کله ویده شو نو له صبح صادق څخه ډیر وروسته یعنې د لمر تر را ختلو تقریباً پنځلس دقیقې مخکښې را ویښ شو. اوس که چیرته دی فوراً د نلکې په اوبو سره ولامبي نو د لمر تر ختلو مخکښې لمونځ کولی شي لیکن د نلکې اوبو دومره سړې دي چه د غسل کولو په صورت کښې په یقیني توګه مریض کیږي. او که چیرته اوبو ګرموي نو په پنځلسو دقیقو کښې د اوبو په ګرمولو سره غسل نه

---

۱ - ای قبل خروج الوقت الثانی کمن عرض له العذر بعد دخول الوقت ثم انقطع فی اثناء الوقت الثانی فانه یعید تلك الصلوة. ۱۲ رشید احمد

شي کولی. نو آیا په دې صورت کښې که به نوموړی څرنګه او څه وخت لمونځ ادا کوي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب په نوموړي صورت کښې دې دا سړی د نلکۍ په اوبو غسل وکړي او ځان دې فوراً په ګرمو جامو کښې ونغاړي. که چیرته سره له دې هم د مریض کیدو ظن غالب وي نو اوبو دې ګرمې کړي او غسل دې وکړي که ئې لمونځ قضا شو بیا دې قضائي را وګرځوي. البته بهتره دا ده چه د تیمم په کولو سره دې لومړی لمونځ وکړي او وروسته دې بیا په ګرمو اوبو غسل وکړي او د لمونځ دې بیا را وګرځوي.

كما حررنا في من يخاف فوت الوقت لو اشتغل بالوضوء. فقط والله تعالى اعلم ۷ صفر ۹۶ هجری

په ریل ګاډي کښې د تیمم حکم

سوال په ریل ګاډي یا موټر کښې که چیرته د لمانځ د قضا کیدو ویره وي نو تیمم کول جائز دي او که نه؟ د ریل په تختې باندې یا د موټر د اوسپنې په چادر باندې به تیمم جائز وي او که نه په داسې حال کښې چه موټروان سرد د ویلو د لمانځه لپاره موټر و نه دروي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په ریل ګاډي او موټر کښې په تیمم سره د لمانځه د صحت لپاره لاندیني شرط نه ضروري دي:

۱ - د ریل ګاډي په کومې بلې ډبې یا کوټې کښې اوبو موجودې نه وي.

۲ - په لاره کښې د یوه شرعي میل (۱۸۳ کیلو متر) په اندازه چیرته د اوبود موجودوالي علم نه وي

۳ که چیرته د ریل ګاډي یا موټر په تختې باندې دومره ګرد پروت وي چه په ښه توګه په لاس کښې ښکاره شي نو تیمم پرې روا دی

۴ په ولاړې دې لمونځ وکړی

۵ قبلې ته دې مخامخ لمونځ وکړي. که چیرته قبله معلومه نه وه نو له ښه فکر څخه دې وروسته چه کومې خوا ته ئې زړه ګواهي ورکړي هغې خوا ته دې لمونځ وکړي. که چیرته په دغو شرطونو کښې په یوه شرط باندې هم قدرت و نه لري نو بیا چه څنګه ور ته ممکنه وي لمونځ دې وکړی لیکن وروسته به ئې قضائي راوړي

قال في الدر المختار (او خوف عدو) كحية او نار على نفسه ولو من فاسق او حبس غريم او ماله ولو امانة ثم ان نشأ الخوف بسبب وعيد عبد اعاد الصلاة والا لا لانه سماوي. وقال في رد المحتار تحت (قوله ثم ان نشأ الخوف الخ) اعلم ان المانع من الوضوء ان كان من قبل العباد كاسير منعه الكفار من الوضوء ومحبوس في السجن ومن قيل له ان توضأت قتلتك جاز له التيمم ويعيد الصلاة اذا زال المانع كذا في الدرر والوقاية. (رد المحتار ج ۱ ص ۲۱۰) فقط والله تعالى اعلم

غرة ذي الحجة ۸۶ هجری

د غسل تیمم د اوداسه لپاره هم کافي دی

سوال: یو جنب سړی مریض دی او اودس تاوان نه ور رسوي لیکن غسل ورته تاوان کوي. په داسې صورت کښې د غسل په نیت سره دې اودس وکړي او که لومړی دې د غسل په نیت سره تیمم وکړي او بیا دې اودس وکړي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د غسل او اوداسه دواړو لپاره یو تیمم کافي دی. له دې وروسته ئې که چیرته بیا اودس مات شي نو بیا دې د دویم ځل لپاره اودس وکړي

قال فی الشامیة وفی القهستانی اذا کان للجنب ماء یکفی لبعض اعضائه اوللوضوء تیمم ولم یجب علیه صرف الیه الا اذا تیمم للجنابة ثم احدث فانه یجب علیه الوضوء لانه قدر علی ماء کاف الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۲۱۳) فقط والله تعالی اعلم ۱۲ محرم ۹۵ هجری

که چیرته جنب ته له یخنۍ څخه د مرض ویره وي نو تیمم ورته جائز دی

سوال: زید ته احتلام وشو لیکن د یخ له وجې ورته د سخت نقصان خطر دی. آیا تیمم کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته ګرمې اوبه نه وي یا وي خو بیا هم د تکلیف ظن غالب موجود وي نو تیمم ورته جائز دی

قال فی التنویر من عجز من استعمال الماء لبعده میلاً اولمرض اوبرد وفی الشرح یهلك الجنب اویمرضه ولو فی المصر اذا لم تکن له اجرة حمام ولا مایدفئه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۱۶) فقط والله تعالی اعلم

۱۶ رمضان المبارك ۸۷ هجری

که چیرته د چا په لاسونو کښې زخم وي نو تیمم دې وکړي

سوال: د یوه سړي په لاسونو کښې دانې دي نو آیا دا سړی تیمم کولی شي او که په اوداسه کښې له بل چا څخه کومک وغواړي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته ئې په دواړو لاسونو کښې زخمونه یا دانې وي او اوبه ورته تاوان کاوه نو تیمم صحیح دی. البته که چیرته کوم بل څوک د اوداسه ورکوونکی موجود وي نو بیا د تیمم په جواز کښې اختلاف دی. ارجح او احوط (تر ټولو ښه او احتیاطي قول) د نه جواز دی

قال فی شرح التنویر ولو بیده (ای شقاق) ولایقدر علی الماء یتیمم وقال ابن عابدین رحمه الله زاد فی الخزائن وصلاته جائزة عنده خلافا لهما. (ردالمحتار ج۱، ص۵۵) وفی تیمم شرح التنویر تیمم لو الجرح بیدیه وان وجد

من یوضئه خلافاً لهما. وقال ابن عابدین رحمه الله لکن عبر عن هذا فی القنیة والمبتغی بقیل جازماً بالتفصیل و هو الموافق لما مرّ فی المریض العاجز من انه لو وجد من یعینه لا یتیمم فی ظاهر الروایة فتنبه لذلك. (رد المحتار ج۱،ص۲۳۸) فقط والله تعالی اعلم ۲۰ ربیع الآخر ۹۷ هجری

تیمم په کومو کومو شیانو جائز دی؟

سوال: آیا په لاندیني شیانو باندې تیمم کیدلی شي؟

په شیشه. ګړی. متی. او داسې نور که له اوبو ډکه شوي وې او که نه وي بلکه وچه وي او ګرد پرې نه وي لویدلی.

په داسې دیوال چه سپین شوی وي که په خالصې چونې سره وي او یا له چونې سره ئې نیل یاکوم بل رنګ ګډ کړی وي.

بنځې اکثره خته خیشتوي او بیا ئې سره یو ځای کوي او له وچیدو وروسته تیمم پرې وهي.

د تناره یا نغري په ایرو باندې که د لرګو یا داسې نورو پاکو شیانو ایره وي او که د خوشایو د سپټیو یا موټو کوم چه له وچوالي وروسته په سوځولو سره ایره شوي وي.

د ریل ګاډي. بس او موټر کار په سیټ باندې که ګرد پرې وي یا نه وي.یا ډیر لږ ګرد وي بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په لومړني درې شمارو کښې چه د کومو شیانو یادونه شوې ده په هغو تیمم جائز دی. په ځلورم نمبر شي باندې جائز نه دی او په پنځم نمبر باندې که ګرد وي پرې جائز دی او که نه وي نو نه دی. قاعده دا ده چه کوم شی په سوځولو سره و نه سوځي او. په ویلې کولو سره ویلې نه شي په هغه باندې تیمم جائز دی لیکن په ایرو باندې جائز نه دی او کوم شی چه وسوځي یا ویلې شي په هغه باندې تیمم جائز نه دی لیکن په چونې باندې جائز دی

قال فی التنویر بمطهر من جنس الارض وان لم یکن علیه نقع فلا یجوز بمنطبع ومترمد وفی الشرح الارماد الحجر فیجوز کحجر مدقوق او مغسول وحائط مطین او مجصص واوان من طین آه وقال فی الشامیة (قوله من جنس الارض الخ) الفارق بین جنس الارض وغیره ان کل ما یحترق بالنار فیصیر رماداً کالشجر والحشیش او ینطبع ویلین کالحدید والصفر والذهب والزجاج ونحوها فلیس من جنس الارض ابن کمال عن التحفة آه. (ردالمحتار ج۱،ص۲۲۰) فقط والله تعالی اعلم ۳۰ ربیع الثانی ۸۹ هجری

په تیمم کښې د ږیرې خلالول سنت دي

سوال په تیمم کښې د ږیرې خلالول مستحب دی او که سُنت یا واجب؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په تیمم کښې د ږیرې خلالول سُنت دي.

قال فی الشامیة وفی الفیض ویخلل لحیته واصابعه ویحرك الخاتم والقرط کالوضوء والغسل آه قلت لکن فی الخانیة ان تخلیل الاصابع لابد منه لیتم الاستیعاب وقال فی البحر وکذا نزع الخاتم او تحریکه آه فبقی تخلیل اللحیة من السنن. (ردالمحتار ج۱،ص۲۱۴) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۰ ذی القعدة ۸۹ هجری

د اوداسه په اکثرو اندامونو باندې چه زخم وي نو تیمم دې وکړي

سوال: د یوه سړي په لاسونو، پښو او مخ باندې د خارش دانې وي او اوبو ورته نقصان کوي نو آیا نوموړی د غسل او اوداسه لپاره تیمم کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته د اوداسه اندامونه یعنې په مخ، دواړه لاسونه، دواړو پښو په اکثره برخو باندې ئې زخمونه وو نو تیمم دې وکړي او که نه وو نو روغ اندامونه دې پریمینځي او په زخمونو دې مسح وکړي. د غسل ئې هم همدغه حکم دی لیکن په غسل کښې د اندامونو د شمارلو په ځای دې د ټول بدن اندازه وکړي. که چیرته له نیم بدن څخه په زیاتې برخې باندې ئې زخمونه وو نو تیمم دې وکړي او که ئې په نیم بدن یا له دې څخه په کم باندې زخمونه وو نو په دغو دې مسح وکړي او نور بدن دې پریمینځي. او که چیرته په روغو ځایونو باندې د اوبو په تیرولو سره د زخمونو له اوبو څخه ساتل مشکل وو نو هغومره روغ ځای هم په زخم کښې شمارل کیږي.

قال فی شرح التنویر تیمم لو کان اکثره ای اکثر اعضاء الوضوء عدداً وفی الغسل مساحةً مجروحاً او به جدری اعتباراً للاکثر وبعکسه یغسل الصحیح ویمسح الجریح وکذا ان استویا غسل الصحیح من اعضاء الوضوء ولا روایة فی الغسل ومسح الباقی منها وهو الاصح لانه احوط فکان اولیٰ. وفی الشامیة (قوله وبعکسه) وهو لو کان اکثر الاعضاء صحیحاً یغسل الخ. لکن اذا کان یمکنه غسل الصحیح بدون اصابة الجریح والا تیمم حلیة فلو کانت الجراحة بظهره مثلا واذا صب الماء سال علیها یکون ما فوقها فی حکمها فیضم الیها کما بحثه الشرنبلالی فی الامداد. وقال تحت (قوله ولا روایة فی الغسل) ورجح فی البحر تصحیح الثانی (ای الغسل والمسح) بانه احوط وتبعه فی المتن. (ردالمحتار ج۱،ص۲۳۷) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۴ ربیع الثانی ۹۷ هجری

د جنازې د لمانځه او مؤکدو سنتو لپاره د تیمم حکم

سوال: که چیرته د جنازې لمونځ تیار وي او د اوداسه په کولو سره د لمانځه د تیریدو ویره وي نو په داسې صورت کښې د تیمم په کولو سره د جنازې په لمانځه کښې شریکیدل جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب قاعده دا ده چه که چیرته د کوم عبادت د فوت کیدو ویره وه او د هغه قضائي هم نه راوړل کیدله نو د اوبو د موجودوالي تر څنګ هم هغه ته تیمم روا دی. د دې لپاره که چیرته د جنازې له آخري تکبیر څخه مخکښې هم د شریکیدو هیله موجوده وه نو تیمم جائز نه دی. او که ئې هیله نه وه نو بیا د تیمم وکړي په لمانځه کښې دې شریک شي. د اختر د لمانځه هم همدغه حکم دی. که چیرته له لمانځه څخه د امام د فارغیدو ویره وه نو تیمم دې وکړي او شریک دې شي. همدارنګه لکه څرنګه چه د مؤکدو سنتو قضائي هم نشته له دې وجې د هغو د فوت کیدو ویره وي نو بیا هم د اوبو د موجودوالي سره سره دې تیمم وکړي او سنت دې وکړي.

قال فی شرح التنویر وجاز لخوف فوت جنازة ای کل تکبیراتها اوفوت عید بفراغ امام اوزوال شمس (الی قوله) لان المناط خوف الفوت لا الی بدل لجاز لکسوف وسنن رواتب. (ردالمحتار ج۱، ص۲۲۲)

فقط واللہ تعالیٰ اعلم ۲۵ ربیع الثانی ۹۷ ہجری

کوم تیمم چه د تلاوت لپاره وشي په هغه باندې لمونځ صحیح نه دی

سوال: د یوه مریض لپاره اوبو تاواني دي. هغه د قرآنکریم د تلاوت لپاره تیمم وکړ نو آیا په همدې تیمم سره لمونځ کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې کښې قاعده دا ده چه که چیرته د داسې عبادت لپاره ئې تیمم وکړ چه هغه پخپله مقصود بالذات وي او اودس هم ورته ضروري وي نو په هغه تیمم سره لمونځ صحیح دی او که نه وي سو نه دی. که چیرته نوموړي دوه شرطونه پکښې موجود وي نو لمونځ کیږي او که دواړه نه وي یا یو په دواړو کښې نه وي نو په داسې تیمم سره لمونځ نه شي کولی.

پس که چیرته بې اودسه سړي یو اخې په ژبې سره د تلاوت لپاره تیمم وکړ نو په دې کښې دویم شرط نشته یعنې اودس ورته ضروري نه دی. او که چیرته ئې په قرآنکریم باندې د لاس لګولو لپاره اودس وکړ نو په دې کښې لومړی شرط نشته یعنې دا عبادت مقصود بالذات نه دی. د دې لپاره په دغو دواړو صورتونو کښې په داسې تیمم سره لمونځ نه شي کولی. البته که چیرته ئې د تیمم په وخت کښې د تلاوت د نیت په ځای د کامل اوداسه نیت وکړ نو بیا لمونځ ئې هم پرې صحیح دی. که چیرته جنب سړي د تلاوت په نیت سره تیمم وکړ نو هغه په دې تیمم سره لمونځ هم کولی شي ځکه چه د ده په حق کښې تلاوت مقصودي عبادت دی او د هغه لپاره له جنابت څخه هم پاکوالی شرط دی.

قال العلامة ابن عابدین رحمه الله (قوله لم تجز الصلوة به) ای لفقد الشرط وهو امران کون المنوی عبادة مقصودة و کونها لا تحل الا بالطهارة اما فی دخول المسجد ففی المحدث فقد الامران وفی الجنب فقد الاول واما فی القرائت للمحدث فلفقد الثانی ولا یرد الجنب هنا لما تقدم قریبا من قوله او جنبا فکالثانی ای فتجوز الصلاة به واما المس مطلقا فلفقد الاول. (ردالمحتار ج۱، ص۲۲۶) فقط واللہ تعالیٰ اعلم

۲۵ ربیع الآخر ۹۷ ہجری

باب المسح علی الخفین و الجبیرة

په موزو باندې د مسح د جواز شرطونه

سوال په جرابو باندې د مسح کوم شرطونه دي او په کوم ډول جرابو باندې مسح جائزه ده؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب فی شرح التنویر الثخنین بحیث یمشی فرسخا و یثبت علی الساق بنفسه ولا یری ما تحته ولا یشف.

له دې روایت څخه څرګندیږي چه موزې که د وړیو وي او که د تار وي چه لاندیني شرائط پکښې موجود وي نو مسح پرې جائزه ده.

۱ - دومره ډبلې او پریړې وي چه که چیرته پرته له بوټونو یا څپلۍ څخه واغوستل شي نو درې میله مزل پرې وشي او پرې نه شي. شرعي میل د راجح قول له مخې څلور زره ذراعه دی. او فقهاء کرامو رحمهم الله یو قدم له یونیم قدم سره برابر شمار کړی دی. په دې حساب سره درې شرعي میله ۸ زره قدمه راځي.

۲ - چه کله واغوستل شي نو په پنډۍ باندې له تړلو پرته له پښو څخه و نه ووځي او دا نه را لویدل ئې د هغو د ډبل والي یا پریړوالي له وجې وي که چیرته له تنګ والي یا د پلاستیکي تسمې د درلودلو له وجې و نه ووځي نو دې ته هیڅ اعتبار نشته.

۳ - اوبو ور جذبې نه شي.

۴ - پښې ترې ښکاره نه شي. (رد المحتار ج۱، ص۲۴۸) فقط و الله تعالی اعلم

۲ ذی الحجة ۸۵ هجری

په موزو باندې د مسح احکام

سوال لاندینۍ عبارت له یوه محقق کتاب څخه لیکم لړ غوندې ئې ووایئ او که زه غلط پوه شوی وم نو اصلاح ئې کړی د نافع. عبد الله بن عامر. حفص. کسائي او د یعقوب په قرائت کښې ((أَرْجُلَكُمْ)) په فتح (زور) سره دی چه له مخې ئې د پښو پریمینځل ثابتیږي او د عبد الله بن کثیر. حمزه بن حبیب. ابو عمرو بن العلاء او عاصم قرائت ((أَرْجُلِكُمْ)) په کسره (زیر) سره دی چه له مخې ئې په پښو باندې د مسح حکم ترې را ووځي د نبي کریم ﷺ له عمل څخه ښکاریږي چه په اصل کښې دې کښې تضاد نشته بلکه دا د دوو مختلفو حالتونو لپاره د دوو جلا جلا حکمونو خوا ته

اشاره کوي. بې اودسه سړی که چیرته اودس کوي نو هغه باید پښې پریمینځي او که با اودسه سړی اودس تازه کوي نو هغه یواځې په مسح باندې اکتفاء (بسوالی) کولی شي د اوداسه په کولو سره که چیرته سړی د پښو تر مېنځلو وروسته موزې واغوندي نو بیا د مقیم والي په حالت کښې یوه شپه او ورځ او د سفر په حالت کښې درې شپې او ورځو پورې په موزو باندې مسح کولی شي په دې کښې دا پوښتنې مخې ته راځي.

۱ - د مقیم والي په حالت کښې به ئې څلورویشت ساعته لکه پیره دار او داسې نورو خلکو غوندې پرته له ایستلو څخه پرله پسې موزې اغوستي وي؟

۲ - د درې شپو او ورځو څه معنی؟ آیا درې شپې او درې ورځې؟ آیا په همدومره موده کښې به ئې پرله پسې له ایستلو پرته موزې اغوستي وي؟

۳ - که چیرته موزې وباسي نو مسح ئې ساقطیږي؟

۴ - د دغو مسحو له کیفیتونو څخه آیا زه سهار تر لامبلو وروسته (له اوداسه پرته په ترتیب سره دا وکړم) جامې او بوټونه واغوندم. دفتر ته ورسیږم او د قرآنکریم د تلاوت لپاره د فرصت په وختونو کښې په ځګو ځګو واش بیسنونو (د اوبو هغه نلکی چه په دفترونو کښې له زمکې څخه د فټ دوه فټه په اندازه ځګې لګیدلې وي) کښې لاسونه او خوله پریمینځم او په سر او پښو باندې مسح وکړم نو آیا له کامل اوداسه څخه برخمن کیږم او که نه؟

۵ - له موزو څخه څه مراد دي آیا بند بوټونه او څپلی پکښې شاملې دي؟

۶ - آیا په مسح کښې به د ویښته په اندازه ځای د نه پاتې کیدو شرط شته. آیا په دې کښې تیمم او د موزې مسح سره برابر دي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب :

۱ - هو! د اوداسه د ماتیدو له وخت څخه تر څلورویشتو ساعتونو پورې.

۲ - هو! تر دریو ورځو او شپور پورې د اوداسه د ماتیدو له وخته.

۳ - هو! د موزو په ایستلو سره مسح ساقطیږي او د پښو پریمینځل فرض کیږي.

۴ - هو! که چیرته تا شرعي موزې پښو کړې وي چه مسح پرې جائزه وي او په کامل اوداسه کښې دې اغوستي وي نو په موزو باندې د مسح په کولو سره د کامل اوداسه ثواب درکول کیږي.

۵ - له موزو څخه مراد د څرمن جرابې یا بوټونه دي کوم چه له ښنګرو څخه تر پورتني ځای پورې بالکل داسې بند وي چه یو ځای هم ښکاره نه وي.

۶ - په مسح کښې شرط نه دی لیکن په تیمم کښې شرط دی.

د مسائلو د تفصیل لپاره د بهشتي زیور تل مطالعه کول ضروري دي. فقط و الله تعالی اعلم

۲۱ جمادی الثانی ۹۳ هجری

په پلستر باندې مسح جائزه ده

سوال: يوه چا په زخم يا دانې باندې پلستر لګولی وي که چيرته ئې د اوداسه يا غسل په وخت کښې لرې کړي نو څه نقصان نه ورکوي ليکن کومه دوائي ئې چه لګولې وي هغه د پلستر په لرې کولو سره نه پاتې کيږي يا پاتې کيږي ليکن د پلستر په لرې کولو سره هغه د مرض لپاره ګټمنه نه ثابتيږي يا دا چه بيا پلستر نه پيدا کيږي او که پيدا کيږي نو ډير ګران او قيمته پيدا کيږي نو آيا د پلستر په لرې کولو سره د دې اندام پريمينځل ضروري دي او که نه؟ همدارنګه د دوا د ګرانوالي اندازه څه ده؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی الدر المختار اولم یجد من یضئه فان وجد ولو باجر مثل وله ذلک لا یتیمم. (ردالمحتار ج۱،ص۲۱۵) وقال ابن عابدین رحمه الله (فرع) فی جامع الجوامع رجل به رمد فداواه وامر ان لایغسل فهو کالجبیرة. (ردالمحتار ج۱،ص۲۶۰)

له پورتني عبارت څخه څرګنديږي چه که چيرته د پلستر لرې کول د زخم لپاره نقصاني وي نو د هغه په خلاصولو سره د اندام پريمينځل ضروري نه دي بلکه په پلستر باندې د پاسه مسح کافي ده او دا پلستر د جبيره (پټۍ) په حکم کښې دی او که چيرته د پلستر لرې کول نقصاني نه وي ليکن پلستر له عام مروج قيمت څخه ډير ګران پيدا کيده يا ئې قيمت زيات نه وو ليکن د مسکينی له وجې ئې په اخيستلو باندې قادر نه وو نو بيا هم مسح ورته جائزه ده. فقط و الله تعالی اعلم.

۲۰ ربیع الآخر ۸۶ هجری

په پټۍ باندې تر مسح وروسته د پټۍ د لويدلو حکم؟

سوال: که چيرته يو څوک د زخم په پټۍ باندې مسح وکړي او بيا ولويږي بيا دويمه پټۍ ولګوي نو آيا دوباره به مسح کوي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: قال فی التنویر و المسح یبطله سقوطها عن برء و الا لا. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۹) له دې عبارت څخه څرګنديږي چه د لومړني پټۍ په لويدلو سره مسح نه ماتيږي. البته که چيرته د زخم تر جوړيدو وروسته پټۍ ولويږي نو لومړنۍ مسح ساقطيږي او د هغې ځای پريمينځل ضروري ګرځي. فقط و الله تعالی اعلم.

۲۳ صفر ۸۷ هجری

د برسیرنې پټۍ په لویدلو سره په لاندینۍ پټۍ باندې د مسح بیرته راګرځول واجب نه دي

سوال که چیرته لومړنۍ پټۍ ولویږي نو آیا په دویمې پټۍ باندې د مسح بیرته راګرځول شته او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب په دې صورت کښې په لاندینۍ پټۍ باندې د مسح بیرته راګرځول ضروري نه دي بلکه مندوب یعني مستحب دی

قال العلاء ولو بدلها باخرى اوسقطت العليا لم يجب اعادة المسح بل يندب وفى الشامية (قوله لم يجب) وعن الثانى انه يجب المسح على العصابة الباقية نهر. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۸) فقط والله تعالىٰ اعلم

۲۳ صفر ۸۷ هجرى

په پنبې باندې د مسحې حکم

سوال د زید په خولې کښې زخم یا دانه ده او د انګریزي ملهم پنبه ئې پرې لګولې ده. آیا اوس دې دا پنبه لرې کړي اودس دې وکړي او که د پنبې په سر دې اوبو تیرې کړي. په داسې حال کښې چه د پنبې په لرې کولو سره تکلیف وي یعنې په څرمن پورې کلکه لګیدلې وي. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب که چیرته زخم ته اوبو نقصان کوي یا د پنبې په لرې کولو کښې تکلیف وي نو پرته له لرې کولو څخه دې مسح پرې وکړي

قال فى التنوير و حكم مسح جبيرة و خرقة قرحة و موضع فصد و نحو ذٰلك كغسل لما تحتها. (رد المحتار ج۱،ص۲۵۷) فقط والله تعالىٰ اعلم ۸ ربیع الاول ۹۱ هجرى

که چیرته د زخم لپاره اوبه نقصاني وې نو مسح دې وکړي

سوال د چا په لاسونو یا پښو باندې چه زخم وي او اوبه نقصان ورته کوي نو اودس به څنګه کوي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب د زخم په ځای دې مسح وکړي. که چیرته مسح هم تاوان ورته کاوه نو بیا معاف دی مسح دې هم نه کوي

قال فى العلائية فى اعضائه شقاق غسله ان قدر والا مسحه والا تركه ولو بيده ولا يقدر على الماء يتيمم. (رد المحتار ج۱،ص۱۵۰) فقط والله تعالىٰ اعلم ۵ ذى القعدة ۸۷ هجرى

په منعلو (تلي لرونکو) جرابو باندې د مسحې حکم

سوال: د منعل جرابو حد (اندازه) څه دی. د عامو دیسي بوټونو غوندې په پنجو او تلیو پورې د څرمنې لګول ترې مراد دي او که نور څه؟ همدارنګه په منعلو جرابو کښې چه په کومې برخې کښې ئې څرمن نه وي د هغه لپاره د مضبوطي او پرېړوالي او داسې نورو لپاره کوم شرط شته او که هر ډول چه وي مسح پرې جائزه ده؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د بوټونو چه یواځې تلی د څرمنې وي نو هغو ته منعل ویل کیږي که چیرته تر دې څخه په زیاتې برخې پورې ئې څرمن لګیدلې وي لیکن په ټولو جرابو باندې تر ښنګرو پورې نه وي لګیدلې نو هغه هم د منعل په حکم کښې راځي.

((قال فی المغرب مُنْعَل ومُنَعَّل وهو الذی وضع علی اسفله جلدة کالنعل للقدم وفی شرح المنیة منعّلین ای جعل الجلد علی ما یلی الارض منهما خاصة کالنعل للرجل)). په عربو کښې نعل یواځې تر قدم لاندې رواج وو او د پاسه به پرې لکه د چپلو غوندې یواځې تسمې وې. ((وقال العلامة الطحطاوی رحمه الله تحت قول الدرر والمنعّلین ما جعل علی اسفله جلدة ای الی قدم دون الکعبین)). (طحطاوی ج۱، ص۱۴۰)

د منعلو جرابو له څرمنې بغیر پخپله کپړه ئې که چیرته دومره سخته او کلکه وه چه د مسح د جواز شرائط پکښې موجود وو نو په اتفاق سره مسح پرې جائزه ده او که عامه د مزي یا تار کپړه وه نو په اتفاق سره مسح پرې جائزه نه ده او که چیرته د وړیو کپړه وه او ښه مضبوطه او ډبله وه لیکن د مسح د جواز شرائط پکښې موجود نه وو نو په مسح کښې ئې د متاخرینو تر منځ اختلاف دی. د نه جواز قول له ډیروالي سره سره احوط هم دی.

والتفصیل فیرسالة نیل المأرب فی المسح علی الجوارب للشیخ المفتی محمد شفیع رحمه الله ـ فقط والله تعالی اعلم

۲۴ رمضان ۹۸ هجری

د څرمنې د موزو لاندې که چیرته جرابې وي نو مسح پرې جائزه ده

سوال: د څرمنې د موزو لاندې که چیرته یو څوک د وړی یا کپړې جرابې واغوندي نو آیا په موزو باندې مسح جائزه ده او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: جائزه ده ((قال فی البحر بعد ذکر الاختلاف ومنهم من افتی بالجواز وهو الحق لما قدمناه عن غایة البیان وایده العلامة ابن عابدین رحمه الله فی منحة الخالق بقوله شارح المنیة یعلم منه جواز المسح علی خف لبس فوق مخیط من کرباس او جوخ ونحوهما مما لا یجوز علیه المسح)). (البحر الرائق ج۱، ص۱۹۱) فقط والله تعالی اعلم

۲۴ رمضان ۹۸ هج

د پلاستيکي موزو برسيره که چيرته جرابې وي نو مسح جائزه نه ده

سوال: که چيرته يو سړی پلاستيکي موزې واغوندې او برسيره پرې تاري جرابې واغوندي نو آيا مسح پرې جائزه ده او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته پلاستيک له جرابو سره وګنډل شي نو مسح پرې جائزه ده او دې ته مبطن (هغه موزې چه د ننه له خوا څخه کلکې او مضبوطې وي) ويل کيږي.

ان ما كان رقيقا منها (اى من الجلد الرقيق) لا يجوز المسح عليه اتفاقا الا ان يكون مجلدا او منعلا او مبطنا.

(شرح المنية ص ۱۲۱)

او له ګنډلو پرته په جرابو باندې مسح جائزه نه ده د دې لپاره چه مسح په چرمي موزې باندې روا ده او په جرابو باندې د مسح په کولو سره په موزې باندې مسح متحققه نه شوه. په خلاف د مبطن څکه چه په هغې کښې کپړه او چمړه د ګنډلو په ذريعې سره يو شوي دي نو څکه مسح پرې روا ده. فقط و الله تعالى اعلم. ۲۴ رمضان ۹۸ هجرى

باب الحيض

د حيض په حالت کښې ذکر جائز دی

سوال: آيا ښځه د حيض په حالت کښې ذکر، تسبيح او داسې نور ادا کولی شي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د حيض په حالت کښې د قرآنکريم له تلاوت پرته هر ډول ذکر ورته جائز دی. د قرآنکريم کوم آيت هم د دُعا په نيت سره ويل جائز دي. فقط و الله تعالى اعلم.

۲ ذی الحجة ۸۹ هجری

د حائضه ښځې لپاره د قرانکريم د تعليم (ر ښوولو) حکم

سوال: څه فرمايي د دين علماء کرام د دې مسئلې په باره کښې چه حائضه ښځه که چيرته کوچنيانو ته قرآنکريم ور ښوده نو آيا په دغو ورځو کښې به ور ښوول پريږدي او که څنګه؟ همدارنګه نورې دُعا ګانې او درود شريف ويل ورته جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا

جواب: قال فی شرح التنوير و يمنع قراءة القرآن بقصده و مسّه (الى ان قال) ولا بأس لحائض و جنب بقراءة ادعية مسها و حملها و ذكر الله تعالى و تسبيح و فی الشامية (قوله قراءة قرآن) ای ولو دون آية من المركبات لا المفردات لانه جوّز للحائض المعلّمة تعليمه كلمةً كلمةً (قوله بقصده) فلو قرأت الفاتحة على وجه الدعاء او شيئاً من الأيات التی فيها معنى الدعاء و لم ترد القراءة لا بأس به (رد المحتار ج۱، ص۲۴۰) و فی غسل شرح التنوير و يحرم به تلاوة القرآن و لو دون آية على المختار بقصده و فی الشامية (قوله على المختار ای من قولين مصححين ثانيهما انه لا يحرم ما دون آية (الى قوله) اقول و محله اذا لم تكن طويلة فلو كانت طويلة كان بعضها كآية لاها تعدل ثلاث آيات ذكره فی الحلية عن شرح الجامع لفخر الاسلام. (ردالمحتار ج۱، ص۱۵۹)

له دغو عبارتونو څخه لانديني امور را ووځي

۱---- د حائضه لپاره يو آيت يا تر دې زيات د تلاوت په نيت سره ويل په اتفاق سره جائز دي.

۲---- د آيت يوه برخه په دې شرط چه له کوچني څخه کوچنی آيت يعنې د شپږو حروفو په برابر نه وي د ويلو په جواز کښې اختلاف دی او نه جواز راجح دی.

۳---- له مفرداتو څخه يوه يوه کلمه ويل په اتفاق سره جائز دي.

۴---- د دُعا په قصد سره د هغو قرآني آيتونو ويل جائز دي چه د دُعا مضمون پکښې وي

۵---- د ماثوره دُعا ګانو ويل، لاس لګول، د خدای ذکر، تسبيحات او داسې نور ويل جائز دي

فقط و الله تعالی اعلم ۱۳ شعبان ۹۵ هجری

د حائضه ښځې د دمولو حکم

سوال کومه ښځه چه په حیض یا نفاس کښې وي آیا په هغې باندې د قرآنکریم ویل او بیا ئې پرې دمول جائز دي او که نه؟ بینوا توجروا.

جواب: هو! جائز دي. فقط و الله تعالی اعلم. ۱۱ ربیع الاول ۹۵ هجری

د عادت تر ورځو وروسته د وینې د راتللو حکم

سوال: د یوې ښځې همیشنی عادت دا دی چه په هره میاشت کښې پنځه ورځې حیض ورځي، کله کله شپږمه ورځ هم ورته راځي. کله خو داسې هم کیږي چه غسل وکړي دوه درې لمونځونه وکړي بیا ئې وینه شروع شي. د داسې ښځې لپاره شرعي حکم څه دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د پنځو ورځو له تیریدو وروسته چه کله وینه بنده شي نو د لمانځه په آخر کښې دې غسل وکړي او لمونځ دې وکړي. بیا که چیرته وینه ورته راغله نو لمونځ دې پریږدي. فقط و الله تعالی اعلم. ۳ ربیع الاول ۹۶ هجری

د عادت تر ورځو مخکښې د وینې بندیدل

سوال: یوې ښځې ته د تل لپاره پنځه ورځې وینه راتله، اوس ئې څلورمه ورځ وینه بنده شوه نو د دې لپاره د لمانځه څه حکم دی او آیا کوروالی ورسره جائز دی او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې صورت کښې لمونځ او روژه پرې فرض دي لیکن د پنځو ورځو تر پوره کیدو مخکښې کوروالی ورسره جائز نه دی. او لمونځ د مستحب وخت تر آخره پورې ځنډول ورته واجب دي.

قال العلاء فان لدون عادتها لم یحل و تغتسل و تصلی و تصوم احتیاطاً. و فی الشامیة (قوله لم یحل) ای الوطئ و ان اغتسلت لان العود فی العادة غالب بحر (قوله تغتسل و تصلی) ای فی اٰخر الوقت المستحب و تأخیره الیه واجب هنا اما فی صورة الانقطاع لتمام العادة فانه مستحب کما فی النهایة و الفتح و غیرهما. (رد المحتار ج۱، ص۲۷۱). فقط والله تعالی اعلم ۲۷ جمادی الآخر ۹۲ هجری

د حیض تر بندیدو څومره موده وروسته کوروالی جائز دی؟

سوال ښځه چه کله له حیض څخه پاکه شي نو تر غسل مخکښې کوروالی ورسره جائز دی او که نه؟ بینوا توجروا.

جواب: که چیرته د لسو ورځو تر پوره کیدو وروسته ئې وینه بنده شي نو تر غسل مخکښې هم کوروالی ورسره جائز دی لیکن مستحبه دا ده چه تر غسل وروسته ورسره وشي او که چیرته تر لسو ورځو مخکښې پاکه شي نو دکوروالي د جائز والي لپاره له دوو شرطونو څخه د یوه شرط موجودوالی ضروري دی یعنې ښځه به یا غسل کوي او یا به د وینې تر بندیدو وروسته دومره وخت پرې تیر شي چه د لمانځه قضائي پرې فرض وګرځي. تر څو پورې چه په دغو ورځو کښې دا دوه شرطونه په ځای نه شي کوروالی به ورته جائز نه شي. د لمانځه قضائي هلته پرې فرض کیږي چه د وینې تر بندیدو وروسته د لمانځه د وخت له تیریدو مخکښې دومره وخت موجود وي چه په هغه کښې د غسل په کولو سره تکبیر تحریمه وویلی شي. د مثال په ډول که چیرته د مازدیګر تر لمانځه لږ مخکښې ئې وینه بنده شي لیکن د غسل کولو په صورت کښې د تکبیر تحریمه د ویلو په برابر وخت نه وي نو د لمر تر ډوبیدو مخکښې کوروالی ورته حلال نه دی ځکه چه تر دې مخکښې د هغې په ذمه باندې کوم فرض لمونځ نشته.

قال شارح التنویر ویحل وطؤها اذا انقطع حیضها لاکثره بلا غسل وجوبا بل ندبا وقال ابن عابدین رحمه الله اعلم انه اذا انقطع دم الحائض لاقل من عشرة و کان لتمام عادتها فانه لا یحل وطؤها الا بعد الاغتسال او التیمم بشرطه کما مر لانها صارت طاهرة حقیقة او بعد ان تصیر الصلاة دینا فی ذمتها وذلك بان ینقطع و یمضی علیها ادنی وقت صلوٰة من اٰخره وهو قدر ما یسع الغسل واللبس والتحریمة سواء کان الانقطاع قبل الوقت او فی اوله او قبیل اٰخره بهذا القدر فاذا انقطع قبل الظهر مثلاً او فی اول وقته لا یحل وطأها حتی یدخل وقت العصر لانها لما مضی علیها من اٰخر الوقت ذلك القدر صارت الصلوٰة دینا فی ذمتها لان المعتبر فی الوجوب اٰخر الوقت و اذا صارت الصلوٰة دینا فی ذمتها صارت طاهرة حکما لانها لا تجب فی الذمة الا بعد الحکم علیها بالطهارة و کذا لو انقطع فی اٰخره و کان بین الانقطاع و بین وقت العصر ذلك القدر فله وطؤها بعد دخول وقت العصر لما قلنا اما اذا کان بینهما دون ذلك فلا یحل الا بعد الغروب لصیرورة صلوٰة العصر دینا فی ذمتها دون صلوٰة الظهر لانها لم تدرك من وقتها ما یمکنها الشروع فیه الخ. (رد المحتار ج۱ص۲۷۳)

فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۵ ربیع الآخر ۹۷ هجری

د وینې په بندیدو سره د لمانځه او روژې د فرض کیدو تفصیل

سوال: که چیرته د ښځې د حیض وینه د لمانځه په آخر وخت کښې بنده شي نو په هغې باندې د همدغه وخت د لمانځه د فرض کیدلو څــــه شرط دی. همدارنګه په رمضان شریف کښې ئې یا

لکل د شپې په آخري برخه کښې وینه بنده شي نو د همدغې ورځې روژه فـــــرض دی او که نه؟ بینوا توجروا.

جواب که چیرته عادت نې تر لسو ورځو کم وي نو د لمانځه د فرض کېدلو لپاره دا شرط دی چه د وینې تر بندیدو وروسته او د لمانځه د وخت تر ختمیدو مخکښې په بیړه د غسل د فرائضو په ادا کولو سره پرته د غسل د سُنتونو د ادا کولو څخه دومره وخت په لاس ورشي چه تکبیر تحریمه پکښې وویلی شي. او که چیرته پوره لس ورځې وینه ورشي نو د وخت تر ختمیدو مخکښې دومره وخت په لاس ورشي چه پرته د غسل له کولو څخه تکبیر تحریمه وویلی شي نو دا لمونځ پرې فرض دی او قضائي به ئې راوړي. د روژې هم همدغه حکم دی چه په لومړي صورت کښې که چیرته تر صبح صادق مخکښې او تر فرض غسل وروسته د تکبیر تحریمه د ویلو او په دویم صورت کښې یواځې د تکبیر تحریمه د ویلو وخت په لاس ورشي نو د همدغې ورځې روژه پرې فرض کیږي او که په لاس ور نه شي نو نه فرض کیږي.

قال فی شرح التنویر و یمضی علیها زمن یسع الغسل ولبس الثیاب و التحریمة یعنی من اٰخر وقت الصلوٰة لتعلیلهم بوجوبها فی ذمتها (الی قوله) و هل تعتبر التحریمة فی الصوم الاصح لا و هی من الطهر مطلقا و کذا الغسل لو لاکثره و الا فمن لحیض فتقضی ان بقی قدر الغسل و التحریمة و لو لعشرة فقدر التحریمة فقط لئلا تزید ایامه علی عشرة فلیحفظ. و فی الشامیة (قوله یسع الغسل) ای مع مقدماته کالاستقاء و خلع الثوب و التستر عن الاعین و فی شرح البزدوی و لم یذکروا ان المراد به الغسل المسنون او الفرض و الظاهر الفرض لانه یثبت به رجحان جانب الطهارة آه. کذا فی شرح التحریر لابن امیر حاج (قوله و التحریمة) و هی الله عند ابی حنیفة و الله اکبر عند ابی یوسف و الفتوی علی الاول کما فی المضمرات قهستانی. و قال تحت (قوله الاصح لا) هذا ما صححه فی المجتبی و نقل بعده فی البحر عن التوشیح و السراج انه لا یجزیها صوم ذٰلک الیوم اذا لم یبق من الوقت قدر الاغتسال و التحریمة (الیٰ قوله) و نحوه فی الزیلعی و قال فی البحر و هذا هو الحق فیما یظهر آه قال فی النهر و فیه نظر و لم یبین وجهه (الیٰ قوله) فالذی یظهر ما قال فی البحر انه الحق. (ردالمحتار ج۱، ص۲۷۳) فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۶ ربیع الثانی ۹۷ هجری

د حیض په حالت کښې د دیني کتابونو د کتلو حکم

سوال په تبلیغ کښې چه هره اونۍ کوم تبلیغي نصاب ویل کیږي د دې په اړه دا ویل کیږي چه ښځې د حیض په حالت کښې هم دا کتاب را اخیستلی او ویلی شي. لیکن لکه څرنګه چه دا کتاب ټول له قرآني آیتونو او حدیثونو څخه ډک دی د دې لپاره په زړه کښې لږ تشویش پیدا کیږي چه آیا

را اخیستل او ویل ئې جائز دي او که نه؟ که چیرته ئې را اخیستل جائز وي نو بیا نور هم دیر دیني کتابونه دي د هغو او د بهشتي زیور په باره کښې څه حکم دی؟ بینوا توجروا.

جواب: د حیض په حالت کښې دیني کتابونو ته لاس لګول جائز دي لیکن په کوم ځای کښې چه د قرآنکریم آیت لیکلی وي په هغه باندې لاس مه لګوی. فقط و الله تعالی اعلم.

۲۰ شعبان ۹۷ هجرى

د حیض په حالت کښې د آیت الکرسي د تلاوت حکم

سوال: که چیرته یوه ښځه د شپې د ویدیدو په وخت کښې د آیت الکرسي، چار قُل او الحمد لله شریف د ویلو عادت ولري نو د حیض په ورځو کښې خپل دا عادت پوره کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د دُعا په نیت دې ووائي او د تلاوت په نیت دې نه وائي. فقط و الله تعالی اعلم۔

۲۰ شعبان ۹۷ هجرى

تر اسقاط وروسته د راتلونکې وینې حکم

سوال: که چیرته د کومې ښځې داسې بچی ولویږي چه یوائې د غوښې ټکړه وه او اندامونه ئې نه وو نو تر اسقاط وروسته به د راتلونکې وینې حکم د نفاس وي او که د حیض؟ که چیرته د حیض حکم وي نو کوم لمونځونه ئې چه د نفاس ګڼلو په صورت کښې د ناپوهۍ له مخې تر لسو ورځو وروسته پریښي وي د هغو قضائي پرې واجبه ده او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته ئې حمل د څلورو میاشتو یا تر دې د زیاتې مودې وي نو تر ولادت وروسته به راتلونکې وینه د نفاس وي. او که چیرته تر څلورو میاشتو د کمې مودې وي نو دا وینه به د حیض وي په دې شرط چه درې ورځې یا تر دې زیاته وینه راشي. که چیرته تر دریو ورځو کمه وینه راشي نو بیا به استحاضه وي. نو که چیرته ئې حمل د څلورو میاشتو نه وي او د دې ترڅنګ ئې دا وینه نفاس ګڼلې وي او لمونځونه ئې پریښي وي نو بیا ئې قضایې پرې فرض ده.

قال فی شرح التنویر وسقط ظهر بعض خلقه کید اورجل او اصبع او ظفر او شعر ولا یستبین خلقه الا بعد مائة عشرین یوما ولد حکما فتصیر المرأة به نفساء (الی قوله) فان لم یظهر له شئ فلیس بشئ و المرئی حیض ان دام ثلاثا وتقدمه طهر تام والا استحاضة الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۲۷۹) فقط والله تعالی اعلم

۵ صفر ۹۸ هجرى

د مستحاضه ښځې حکم

سوال ما ته د حیض په باره کښې دا مسئله را وښایې چه له پیل ځخه زما د پاک اوسیدلو عادت پنځلس ورځې دی کله کله شل دوه ویشت ورځې هم پاکه یم لیکن داسې ډیر کم پیښیږي او یوولسمه ورځ غسل کوم له دریو ځلورو کلونو ځخه کله کله داسې هم شوي دي چه په اتو یا نهو ورځو کښې غسل کوم لیکن دا ډیر کم وي دا ځل ما له پنځلسم د سمبر ځخه لمونځ شروع کړ او په درویشتم باندې بیا وینه راغله او تر دیرشم پورې مې لمونځونه کول چه بیا خړ او زیړ غوندې رنګ راتلل شروع شو. یوولس ورځې مې پوره کړې او له دویم جنوري ځخه مې بیا لمونځ شروع کړ په دې دوران کښې یوه یا نیمه ورځ پاکه وم او څه خړ غوندې رنګ وینه راتلله. درې ځلور ورځې ښه وم لیکن په یوولسم جنوري کښې د ماسخوتن په وخت بیا د وینې راتلل شروع شو اوتر دوو ورځو پورې ئې د وینې رنګ وو او اوس ئې کله رنګ خړ او کله ګلابي غوندې وي نن تر پنځلسم تاریخ پورې ئې همدا رنګ دی او له یوولسم جنوري ځخه مې لمونځونه نه دي کړي. نو اوس به زه لمونځ له کوم وخت ځخه شروع کوم او دا کوم لمونځونه مې چه نه دي کړي د هغو قضایي راوړم او که نه؟ که چیرته په منځ کښې بیا وینه راشي نو په دې وخت کښې به لمونځ کوم او که نه او د ورځو حساب به ځنګه نیسم؟

الجواب باسم ملهم الصواب له پنځلسم د سمبر ځخه مخکښې چه کله وینه شروع شوې وه هغه تاریخ په زړه کښې ونیسی او له هغه ځخه پوره تر لسو ورځو وروسته د پاکوالي ورځې ګڼل کیږي بیا له هغو ځخه پوره تر پنځلسو ورځو وروسته پورې به د دویم حیض موده وي که په منځ کښې وینه راشي یا را نه شي په هر حال کښې همدا حساب ونیسی. د دې حساب په مطابق چه کومه زمانه د پاکی وي د هغې زمانې د لمونځونو قضائي را وګرځوی. فقط و الله تعالی اعلم

۱۳ صفر ۹۸ هجری

احکام المعذور

د متیازو په سوري کښې د کیښودل شوي پنبې د ننني برخې د لمدیدلو حکم

سوال: که چیرته یوه سړي د متیازو په سوري کښې پنبه کیښودله او د همدغې پنبې د ننه خوا لمده شوه او د باندې خوا ئې وچه وه نو اودس ئې ماتیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تر څو پورې چه د پنبې ظاهري برخه لمده شوې نه وي اودس نه ماتیږي. قال فی التنویر کما ینقض لوحشی احلیله بقطنة وابتل الطرف الظاهر وان ابتل الطرف الداخل لا ینقض.(ردالمحتار ج۱،ص۱۳۸) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۳ ذی الحجة ۸۷ هجری

د ځاځکو د مریض لپاره د لمانځه د ادا کولو اسانه طریقه

سوال: د څلویښتو ګامونو د اخیستلو او له لوړ ځای ښخه تر کښته کیدو وروسته که چیرته د چا د متیازو څاڅکي بندې نه شي نو بیا څه باید وکړي؟ په دې صورت کښې په لمانځه کښې کوم فرق راځي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د څلویښتو ګامونو اخیستل او داسې نور کوم قید نه دی. اکثره له دې څخه استبراء حاصلیږي. په اصل کښې مقصود دا دی چه د څاڅکي له لویدلو څخه تسلي او ډاډ حاصل شي. چه تر څو پورې ډاډ نه وي حاصل شوی د اوداسه شروع کول صحیح نه دي او چا ته چه تر ډیره ځنډه پورې څاڅکي ورځي هغه باید د وخت له داخلیدو څخه مخکښې متیازې وکړي یا د متیازو په سوري کښې د ننه پنبه یا کوم بل شی داسې ننه باسي چه د هغې ننني برخه د متیازو څاڅکی جذب کړي او لمدوالی ئې د باندې وتلو ته پرې نه ږدي.

قال فی شرح التنویر یجب الاستبراء بمشي او تنحنح او نوم علی شقه الایسر و یختلف بطباع الناس و قال فی الشامیة اما نفس الاستبراء حتی یطمئن قلبه بزوال الرشح فهو فرض وهو المراد بالوجوب ولذا قال الشرنبلالی یلزم الرجل الاستبراء حتی یزول اثر البول ویطمئن قلبه وقال عبرت باللزوم لکونه اقوی من الواجب لان هذا یفوت الجواز بفوته فلا یصح له الشروع فی الوضوء حتی یطمئن بزوال الرشح آه قلت و من کان بطیء الاستبراء فلیفتل نحو ورقة مثل الشعیرة و یحشی بها فی الاحلیل فانها تتشرب ما بقی من اثر الرطوبة التی یخاف خروجها وینبغی ان یغیبها فی المحل لئلا تذهب الرطوبة الی طرفها الخارج آه.(ردالمحتار ج۱،ص۲۱۹)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۸ صفر ۱۴۰۱ هجری

د معذور سړي د اوداسه او جامو د پاکوالي حکم

سوال: د عذر د خاوند لپاره د هر لمانځه لپاره اودس کول او د جامو مينځل ضروري دي او که نه؟ او همدارنګه د عذر د خاوند جوړيدو لپاره کوم شرائط دي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: فی العلائیة ان استوعب عذره تمام وقت صلوة مفروضة بان لا یجد فی جمیع وقتها زمناً یتوضأ ویصلی فیه خالیاً عن الحدث ولو حکماً لان الانقطاع الیسیر ملحق بالعدم وهذا شرط العذر فی حق الابتداء وفی حق البقاء کفی وجوده فی جزء من الوقت ولو مرة وفی حق الزوال یشترط استیعاب الانقطاع تمام الوقت حقیقةً لانه الانقطاع الکامل وحکمه الوضوء لا غسل ثوبه ونحوه لکل فرض اللام للوقت کما فی لدلوك الشمس ثم یصلی به فیه فرضاً ونفلاً فدخل الواجب بالاولی فاذا خرج الوقت بطل ای ظهر حدثه السابق حتی لو توضأ علی الانقطاع ودام الی خروجه لم یبطل بالخروج ما لم یطرأ حدث اخرا ویسل کمسألة مسح خفه وافاد انه لو توضأ بعد الطلوع ولو لعید او ضحی لم یبطل الا بخروج وقت الظهر وان سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا یغسله ان کان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها ای الصلوة والا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترك غسله هو المختار للفتوی وکذا مریض لا یبسط ثوباً الا تنجس فوراً له ترکه.

وفی الشامیة (قوله هو المختار للفتوی) وقیل لا یجب غسله اصلاً وقیل ان کان مقیداً بان لا یصیبه مرة اخری یجب وان کان تصیبه المرة بعد الاخری فلا، واختاره السرخسی بحر. قلت فی البدائع انه اختیار مشائخنا وهو الصحیح آه فان لم یمکن التوفیق بحمله علی ما فی المتن فهو اوسع علی المعذورین ویؤید التوفیق ما فی الحلیة عن الزاهدی عن البقالی لو علمت المستحاضة انها لو غسلته یبقی طاهراً الی ان تصلی یجب بالاجماع وان علمت انه یعود نجساً غسلته عند ابی یوسف دون محمد ولکن فیها عن الزاهدی ایضاً عن قاضی صدر انه لو یبقی طاهراً الی ان تفرغ من الصلوة ولا یبقی الی ان یخرج الوقت فعندنا تصلی بدون غسله. (رد المحتار ج۱، ص۲۸۱)

له پورتني عبارتونو څخه لاندينی خبرې را ووتلې:

۱ - د عذر د خاوند لپاره ضروري ده چه د لمانځه په ټول وخت کښې دومره وخت ده ته په لاس ور نه شي چه اودس وکړي او په اوداسه سره لمونځ وکړی شي.

۲ - د شرعي معذور جوړيدو وروسته په راتلونکي ټول وخت کښې يو ځل د عذر موجودوالی کافی دی.

۳ - د عذر د زوال (لرې کيدو) لپاره ضروري ده چه د لمانځه پوره وخت په کُلي توګه له عذر څخه خالي پرې تير شي.

۴ - د عذر د خاوند لپاره د هر وخت فرض لپاره اودس کول ضروري دي او په همدې اوداسه سره فرض، واجب، نفل او چه څه غواړي په وخت کښې د ننه ئې ادا کولی شي.

۵ - د جامو د پاکوالي ئې دا حکم دی چه که چیرته ئې دا یقین وي چه د جامو تر پریمینځلو وروسته له لمانځه څخه تر فارغیدو مخکښې دوباره نه مرداریږي نو په اجماع سره ئې پریمینځل ضروري دي. او که چیرته دویم ځل ئې د مرداروالي اندیښنه وه نو پریمینځل ئې ورته ضروري نه دي فقط و الله تعالی اعلم. اول درجب المرجب ۸۸ هجری

د معذور د جامو حکم

سوال: د یوه سړي له زخم څخه وینه څخیږي چه جامې بدلوي نو هغه هم مرداریږي. نو دا سړی به لمونځ څرنګه ادا کوي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته جامې تر مینځلو یا بدلولو وروسته او د لمانځه تر پوره کولو مخکښې بیا لمدیږي نو بدلول یا مینځل ئې واجب نه دي او که داسې نه وي نو بیا واجب دي.

قال فی العلائیة وان سال علی ثوبه فوق الدرهم جاز له ان لا یغسله ان کان لو غسله تنجس قبل الفراغ منها ای الصلوة والا یتنجس قبل فراغه فلا یجوز ترک غسله وهو المختار للفتوی. (رد المحتار ج۱، ص۲۸۲)

فقط والله تعالی اعلم ۲۶ ربیع الاول ۹۴ هجری

د مریض لپاره که د مردارو جامو بدلول مشکل وي نو له هغو سره دې لمونځ وکړي

سوال: په هسپتال یا شفاخانې کښې کله کله په یقیني توګه بدن او جامې پاکې نه وي او کله کله څه پاک او څه ناپاک وي او کله کله پکښې اشتباه وي نو آیا په داسې صورتونو کښې په هر حال کښې باید لمونځ ورسره شي او که دې قضا کړی شي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: داسې مریض باید په همداسې حالت کښې لمونځ وکړي.

مریض تحته ثیاب نجسة وکلما بسط شیئاً تنجس من ساعته صلی علی حاله وکذا لو لم یتنجس الا انه یلحقه مشقة بتحریکه. (رد المحتار ج۱، ص۵۶۳) فقط والله تعالی اعلم ۲۴ محرم ۹۵ هجری

د معذور په حکم کښې د داخلیدو د معلومولو اسانه طریقه

سوال: څه فرمایي د شرع متین مفتیان کرام په دې باره کښې چه یو سړی د پیچش په مرض کښې ګرفتار دی او په دې مرض کښې ئې هوا هم ډیره ووځي نو آیا دا سړی به د لمانځه لپاره یواځې یو ځل اودس کوي او که هر ځل ئې چه باد ووځي نو اودس به کوي. ما د لانډهي له دار العلوم څخه د خواب غوښتنه کړې وه او هغو لیکلي وو چه د یوه پوره لمانځه وخت چه د عذر په حالت کښې تیر شي او هغه د باد په بندولو قدرت و نه لري او د عذر همدغه حالت ئې له دې وخت

څخه وروسته هم پاتي وي نو داسې سړی شرعا معذور دی. اوس به په نورو لمونځونو کښې د هر لمانځه لپاره تازه اودس کوي لیکن ما ته څه داسې وخت په لاس نه راځي چه زه د پورتني خواب مطابق شرعاً معذور وګرځم. نو آیا د پیچش بیماري شرعاً د معذوري لپاره کافي دی او که نه؟

زه اکثره د یوه لمانځه لپاره پنځه یا شپږ ځله اودس کوم بیا چیرته لاړ شم او د لمانځه د ادا کولو وخت پیدا کړم، د جماعت لمونځ هم د اوداسه په کولو کولو سره رانه تیر شي. او له ما سره اکثر دومره وخت هم نه وي چه دومره ډیر ځله اودسونه وکړم. که چیرته د ماسخوتن په لمانځه کښې دا حالت را ته پیښ شي نو زه په دې انتظار کښې تر کومه وخته پوري و اوسم چه په یوه اوداسه باندې ټول لمونځونه وکړم. که چیرته ټوله شپه په ویښه تیره کړم نو سهار بیا کار ته تګ غواړي، دومره ډیر ځله د اوداسه په کولو سره شرمیږم، خلک هم را پورې خاندي، ما ته تقریباً په هر لمانځه کښې دا حالت را پیښیږي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تاسو یو ځل د داسې لمانځه وخت ځان ته غوره کړی چه تر ټولو ئې وخت کم وي او په دې وخت کښې فرصت هم ولری. د ماښام وخت تر ټولو وختونو کم وي. زما له خوا په ترتیب شوې نقشې کښې د ماښام لمونځ د سره شفق تر ختمیدو پورې ورکړ شوی دی. همدا وخت تاسو کولی شی چه د ماښام د لمانځه پای وګنی. پس تاسو یوه ورځ د ماښام په وخت کښې په ډیر اهتمام سره د دې کوشش وکړی چه په ټول وخت کښې داسې موقع په لاس درشي چه په هغه کښې تاسو د اوداسه او د فرض لمانځه له سُنتونو پرته یواځې فرض ادا کولی شی. که چیرته دومره وخت په لاس در نه شي نو تاسو د معذور په تعریف کښې داخل شوي یی او د راتلونکي لپاره دا ضروري نه ده چه ټول وخت په انتظار کښې کښینی بلکه په ټول وخت کښې یواځې یو ځل د باد وتل ضروري دی چه تر څو پورې ستاسو دا حالت وي نو تاسو معذور یی او د هر وخت لپاره به نوی اودس کول درباندې ضرروري وي، په همدې وخت کښې د ننه په همدې اوداسه سره مو چه څه زړه غواړي هغه ادا کړی. د وخت په منځ کښې د عذر په پیښیدو سره مو اودس نه ماتیږي. البته که چیرته د اوداسه کوم بل ماتوونکی درنه صادر شي نو په هغه سره اودس ماتیږي، د وخت په وتو سره اودس ماتیږي. البته که چیرته د عذر د ختمیدو په حالت کښې مو اودس کړی وي بیا د وخت تر وتلو پورې عذر در پیښ نه شي نو د وخت په وتلو سره اودس نه ماتیږي بلکه چه کله بیا عذر در پیښ شي تر هغه وروسته اودس ماتیږي. لنډه دا چه یواځې په یوه وخت کښې یواځې یو ځل تاسو ته عذر در پیښ شي. که چیرته په دې کښې عذر ثابت شي نو د راتلونکي لپاره کوم تکلیف نشته یواځې دا خیال وساتی چه د هر لمانځه په ټول وخت کښې یواځې یو ځل عذر در پیښیږي او که نه؟ که چیرته په ټول وخت کښې یو ځل هم عذر در پیښ نه شي نو د معذوري حکم دې له منځه ځي د معذور د حکم د ختیمیدو په صورت کښې نور د دې خبرې خیال ساتل ضروري دي چه د کوم

لمانځه پوره وخت له عذر څخه خالي درباندې تیر شوی دی له هغه څخه په مخکښې وخت کښې که چیرته مو د عذر په حالت کښې اودس کړی وي لیکن د لمانځه تر پوره کولو مخکښې مو عذر له منځه تللی وي او بیا د بل لمانځه وخت هم له عذر پرته درباندې تیر شوی وي نو د هغه لومړني وخت د لمانځه قضائي درباندې فرض دی. د مثال په ډول د ماسپښین اودس دې د عذر په حالت کښې وکړ لیکن د ماسپښین د فرضو تر شروع کولو مخکښې یا د لمانځه په دوران کښې تر سلام اړولو مخکښې مو عذر ختم شي، بیا د مازدیګر پوره وخت له عذر پرته درباندې تیر شي نو د ماسپښین د لمانځه قضائي وګرځوی. هو! که چیرته د ماسپښین د فرضو تر سلام اړولو وروسته عذر قطع شي نو بیا ئې قضائي درباندې فرض نه دی. د ظهر د قضاء په صورت کښې د ترتیب د خاوند هم د مازدیګر لمونځ وشو ځکه چه د ماسپښین د لمانځه نه صحیح کیدل د مازدیګر تر لمانځه وروسته معلوم شو.

که چیرته تاسو ته د ماښام د لمانځه په اوداسه سره د ادا کولو موقع په لاس دراغله نو بیا د کوم بل وخت تجربه وکړی. د ماسخوتن د وخت تجربه کول اګر که د ډیر پراخوالي له وجې تکلیف پکښې زیات دی لیکن په دې لحاظ سره په دې کښې ګټه ده چه د ماسخوتن لمونځ تر ټولو لمونځونو اوږد دی ځکه چه په دې کښې وتر هم شامل دي. څلور فرض او درې وتر، د ۷ رکعاتونو تر ادا کولو پورې که چیرته اودس په ځای پاتې نه شو نو ته د معذورینو په فهرست کښې داخلیږې. د سپین شفق له ډوبیدو څخ تر صبح صادق پورې د ماسخوتن وخت وي. د سپین شفق د ډوبیدو وختونه زما په ترتیب شوې نقشې کښې د دویم عشاء لاندې ورکړ شوي دي. د ماسخوتن په ټول وخت کښې دا کوشش وکړی چه په چټکۍ سره په دې ډول اودس وکړی چه یواځې څلور هغه اندامونه چه پریمینځل ئې فرض دي پریمینځی، د اوداسه سنتونه پریږدی، بیا څلور رکعاته فرض او درې رکعاته وتر داسې وکړی چه په هغو کښې یواځې فرائض او واجبات په ځای کړی او سنتونه پریږدی چه تفصیل ئې دا دی چه په پیل کښې ثناء، اعوذ با لله او بسم الله پریږدی او تر سورة فاتحه وروسته آمین مه وایی، بیا چه له هر ځایه وي دومره قرآنکریم پکښې ووایی چه ټول دیرش حروفه شي. په رکوع او سجدې کښې یواځې یو ځل تسبیح ووایی، په قومه کښې ربنا لک الحمد پریږدی، د فرض په آخري دوه رکعتونو کښې سورهٔ فاتحه مه لولی بلکه د یو ځل سبحان ربی الاعلی ویلو په اندازه ودریږی او رکوع وکړی، په آخر کښې یواځې التحیات په ویلو سره سلام وګرځوی، درود شریف او دُعا مه وایی او په وترو کښې د مسنون دُعاء قنوت په ځای کومه بله لنډه غوندې دُعا لکه ربنا اٰتنا الخ یا رب اغفر لی او داسې نور ووایی.

که چیرته په تاسو باندې د معذور حکم ثابت نه شي نو د اوداسه په کولو سره لمونځ شروع کړی، که چیرته په منځ کښې له اختیار پرته اودس مات شي نو د دوباره اودس په کولو سره په نیم

ادا شوي لمانځه باندې بناء وکړی لیکن د بناء د صحیح والي د شرطونو لحاظ ساتل ضروري دي (د دغو شرطونو تفصیل د احسن الفتاوی په باب المفسدات کښې موجود دی)
فقط و الله تعالی اعلم. ۲۵ شعبان ۹۱ هجری

معذور د اشراق په اوداسه سره د ماسپښین لمونځ کولې شي

سوال: یو معذورسړی دی او اودس ئې وکړ د سهار لمونځ ئې ادا کړ. بیا ئې د لمر تر ختلو وروسته بل اودس وکړ او د اشراق لمونځ ئې ادا کړ، څه وخت وروسته ئې په همدغه اوداسه باندې د څاښت لمونځ ادا کړ؟ آیا دا لمونځ ئې وشو او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د څاښت لمونځ ئې وشو بلکه په همدې اوداسه باندې د ماسپښین لمونځ هم کولی شي ځکه چه د معذور اودس د وخت په وتلو سره ماتیږي د دې لپاره د ماسپښین د وخت تر آخره پورې فرض، نفل او چه څه غواړي کولی ئې شي.

قال فی التنویر ثم یصلّی فیه فرضاً و نفلاً فاذا خرج الوقت بطل وفی الشرح وافاد انه لو توضأ بعد الطلوع ولو لعید او ضحٰی لم یبطل الا بخروج وقت الظهر. (ردالمحتار ج۱،ص۲۸۲) فقط والله تعالیٰ اعلم
۲۰ ربیع الآخر ۹٤ هجری

د انفلات ریح (هغه څوک چه باد ئې جاري وي) د مریض په خوب سره اودس نه ماتیږي

سوال: که چیرته ریاحي مریض د ماسخوتن لمونځ وکړي او ویده شي نو آیا د همدې ماسخوتن په اوداسه د تهجد او د سهار لمونځ ادا کولی شي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: فی ردالمحتار والاحسن ما فی فتاوٰی ابن الشبلی حیث قال سئلت عن شخص به انفلات ریح هل ینقض وضوئه بالنوم فاجبت بعدم النقض بناء علی ما هو الصحیح من ان النوم نفسه لیس بناقض وانما الناقض ما یخرج ومن ذهب الی ان النوم نفسه ناقض لزمه النقض. (ردالمحتار ج۱،ص۱۳۱)
له دې څخه څرګنده شوه چه چا ته د انفلات ریح مرض لګیدلی وي او هغه شرعي معذور وي نو د هغه خوب د اوداسه ماتوونکی نه دی ځکه چه د ماتولو سبب د باد وتل دي کوم چه د نومورې لپاره د وخت په منځ کښې د اودس ماتوونکی نه دی. له دې امله نوموړی سړی د ماسخوتن په اوداسه د تهجد لمونځ ادا کولی شي. لیکن د سهار لمونځ نه شي پرې ادا کولی. فقط و الله تعالی اعلم.
۲ ذی الحجة ۸۵ هجری

د وخت تر داخلیدو وروسته د عذر د پیښیدلو حکم

سوال: که چیرته د لمانځه تر داخلیدلو وروسته یو څوک زخمي شي چه وینه ئې بنده نه شي او د

لمانځه د قضا کیدو اندیښنه وي نو څه به کوي؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: تر آخر وخت پورې دې انتظار وکړي، که چیرته وینه بنده نه شي نو د اوداسه په کولو سره دې لمونځ ادا کړي، بیا که چیرته په دویم لمانځه کښې هم ټول وخت وینه جاري وه نو لومړی لمونځ دې نه راګرځوي، او که چیرته د دویم لمانځه د وخت تر ختمیدلو مخکښې وینه بنده شوه نو د لومړني لمانځه بیرته را ګرځول هم پرې واجب دي.

قال العلامة ابن عابدین رحمه الله: ولو عرض بعد دخول وقت فرض انتظر الی اخره فان لم ینقطع یتوضأ و یصلی ثم ان انقطع فی اثناء الوقت الثانی یعید تلك الصلوٰة وان استوعب الوقت الثانی لا یعید لثبوت العذر حینئذٍ من وقت العروض آه بر کویة ونحوه فی الزیلعی والظهیریة. (ردالمحتار ج۱،ص۲۸۱)

البته که چیرته د دویم وخت تر ختمیدلو مخکښې د عذر د له منځه تللو غالب ظن وي نو د وخت په آخر کښې د لمانځه ادا کول فرض نه دي، سره له دې بهتره دا ده چه و ئې کړي او بیا ئې قضائي راوړي. **کما قالوا فی العاجز عن القیام ویغلب علی ظنه القدرة بعدهٗ. فقط والله تعالیٰ اعلم**

۳ ربیع الاول ۹۷ هجری

د سیلان په مرض کښې د اوداسه د ساتلو ګټور تدبیر

سوال: څه فرمائي د دین علماء او مفتیان کرام د لاندینیو پوښتنو په باره کښې چه:

له یوې ښځې څخه اوبه ووځي لیکن دا معلومات نه ورته کیږي چه اوبو په کوم وخت او کله زا ووځي تر څو پورې چه و ئې نه ګوري. کله کله کمې اوبو ترې بهیږي او کله زیاتې. د لمانځه تر پیل کولو مخکښې ئې وکتل نو هیڅ ناپاکي ئې په نظر نه وراغله لیکن تر لمانځه لس دقیقې وروسته ئې چه وکتل نو اوبو را وتلې وې کومې چه د څرمنې د لاندې وې او پرتوګ ئې ترې ناو نه وو اخیستی. لمونځ ئې تقریبا یو پاو دوام درلود او تر پنځه ویشتو دقیقو وروسته ئې چه وکتل نو اوبو ترې وتلې وې. آیا په دې صورت کښې ئې لمونځ کیږي او که نه؟ په داسې حال کښې چه دا با لکل په دې نه پوهیږي چه دا اوبو د لمانځه په دوران کښې وتلي دي او که له لمانځه څخه تر فارغیدو وروسته وتلي دي، که چیرته ئې په دې سره لمونځ مات وي نو آیا ټول هغه لمونځونه چه په همدې وخت کښې ئې کړي وي را ګرځوي او که یوازې فرض لمونځ به ګرځوي؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: چه کله د لمانځه په منځ کښې د اوداسه د ماتیدلو یقین نه وي نو لمونځ ئې کیږي. داسې مریضه ښځه دې د شرمګاه په منځ کښې اسفنج کښیږدي چه اوبو هر وخت جذب کړي، چه تر څو پورې د اسفنج یا پنبې هغې برخې ته لمدوالی نه وي را رسیدلی کومه برخه ئې چه د شرمګاه د ګول سوري څخه د باندې ده تر هغه وخته پورې ئې اودس نه ماتیږي

فقط و الله تعالی اعلم **۱۰ شوال ۹۷ هجری**

چه په قعدې او سجدې سره اودس ماتيږي نو د دريدو په صورت کښې د اشارې د کولو حکم

سوال: يو سړی د بواسيرو تکليف لري چه کله لمونځ کوي نو د رکوع، سجدې او ناستې په حالت کښې ئې تل فضله مواد را ووځي البته تر څو پورې چه ولاړ وي تر هغو پورې ئې دا صورت نه وي. په داسې حالت کښې به نوموړی لمونځ څرنګه ادا کوي، آيا هر وخت د دريدو په صورت کښې په اشارې سره لمونځ کولی شي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته په هر هئيت سره چه داسې ناسته کولی شي چه فضله مواد ئې نه را ووځي نو په ناستې سره د لمونځ وکړي او رکوع او سجده په اشارې سر وکړي که چيرته هيڅ ډول ناسته ورته ممکنه نه وي نو په ولاړې سره دې لمونځ وکړي او په رکوع او سجده کښې د اشاره وکړي، که چيرته د غټو متيازو په ځای کښې د کوم توکري يا جامې په لګولو سره ئې فضله مواد نه را وتل او د توکري تر باندنی برخې پورې نجاست نه رسيده نو بيا دې په دې ډول سره لمونځ وکړي. فقط و الله تعالی اعلم. ۲۹ جمادی الاولی ۹۸ هجری

د پورتنی پوښتنې غوندې يوه بله پوښتنه

سوال: څه فرمايي د دين علماء کرام او د شرع متين مفتيان کرام د دې مسئلې په باره کښې چه د يوه سړي په ناسته او سجدې سره اودس ماتيږي او له رکوع او سجدې څخه هم عاجزه وي نو حکم ئې څه دی؟ آيا د ولاړې په حالت کښې به په اشارې سره لمونځ کوي او که د استلقاء په حالت کښې او که به معذور ګڼل کيږي؟ بينوا با لدليل توجروا عند الجليل

الجواب باسم ملهم الصواب: داسې مريض دې په ولاړې په اشارې سره لمونځ وکړي استلقاء ورته جائزه نه ده. د ولاړې په حالت کښې د رکوع او سجدې لپاره اشاره صحيح ده.

قال ابن عابدين رحمه الله انه لولم يقدر على الايماء قاعداً كما لو كان بحال لو صلّى قاعداً يسيل بوله او جرحه ولو مستلقيا لا صلّى قائماً بركوع و سجود لان الاستلقاء لا يجوز بلا عذر كالصلوة مع الحدث فيترجح ما فيه الاتيان بالاركان كما في المنية و شرحها. (رد المحتار ج۱ ص۵۰۹) و قال ابن نجيم رحمه الله (قوله و خير ان طهر اقل من ربعه) يعني بين ان يصلي فيه وهو الافضل لما فيه من الاتيان بالركوع و السجود و ستر العورة الغليظة و بين ان يصلي عريانا قاعداً يؤمي بالركوع و السجود و هو يلي الاول في الفضل لما فيه من ستر العورة الغليظة و بين ان يصلي قائماً عريانا بركوع و سجود و هو دونهما في الفضل و في ملتقى البحار ان شاء صلّى عريانا بالركوع و السجود او مؤميا بهما اما قاعداً و اما قائماً فهذا نص على جواز الايماء قائماً. (بحر ج۱ ص۲۰۳) فقط والله تعالى اعلم

۲۵ صفر ۹۹ هجری

باب الانجاس

د انګریزانو په زړو یا لیلامي جامو کښې د لمانځه د ادا کولو حکم

سوال: څه فرمايي د دين علماء کرام د دې مسئلې په باره کښې چه د انګریزانو زاړه کوټونه په بازار کښې خرڅیږي کوم چه اکثره غریب خلک ئې اخلي. آیا د هغو له مینځلو پرته اغوستل او لمونځ کول ورسره جائز دی او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: هو! جائز دی. لما فی شرح التنویر ثیاب الفسقة واهل الذمة طاهرة.

فقط والله تعالیٰ اعلم ۵ ربیع الآخر ۳۷ھجری

له مردارو اوبو څخه جوړه شوې مالګه پاکه ده

سوال: يو ځای مردارې اوبو ولاړې وې او اوس مالګه ترې جوړه شوې ده. آيا داسې مالګه به پاکه وي او که ناپاکه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: له ګنده او مردارو اوبو څخه جوړه شوې مالګه حلاله ده.

قال ابن عابدين رحمه الله و قد ذکر العلامة ابن حجر فی باب الانجاس فی التحفة انه اختلف فی انقلاب الشیء عن حقیقته کالنحاس الی الذهب هل هو ثابت فقیل نعم لانقلاب العصا ثعباناً حقیقة والا بطل الاعجاز و قیل لا لان قلب الحقائق محال والحق الاوّل الخ وقال بعد اسطر وحاصله انه اذا قلنا باثبات قلب الحقائق وهو الحق جاز العمل به و تعلمه لانه لیس بغش لان النحاس ینقلب ذهبا او فضة حقیقة وان قلنا انه غیر ثابت لا یجوز لانه غش کما لا یجوز لمن لا یعلمه حقیقة لما فیه اتلاف المال او غش المسلمین والظاهر ان مذهبنا ثبوت انقلاب الحقائق بدلیل ما ذکروه فی انقلاب عین النجاسة کانقلاب الخمر خلا والدم مسکا و نحو ذٰلك والله اعلم. (رد المحتار ج۱، ص۳۳)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۴ صفر ۸۷ھجری

د تلاوت لپاره د جامو پاکوالې ضروري نه دی

سوال: په بدن یا جامو باندې د روپۍ له اندازې څخه زیاته ناپاکي لګیدلې ده نو آیا د اوداسه په کولو سره د قرآنکریم تلاوت ورسره جائز دی او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: هو! جائز دی. البته د ادبو خلاف دی. له دې امله په پوره توګه د ځان د پاکوالي په صورت کښې بايد تلاوت وشي. فقط و الله تعالیٰ اعلم ۲۵ ذی الحجة ۸۶ھجری

د دوبي (جامو مينځونکي) د مينځل شويو جامو حکم

سوال: د قرآن او سنتو له مخې د داسې جامو په باره کښې څه حکم دی کوم چه ناپاک شي او داسې دوبي ته واستول شي چه د هغه د مينځلو د اوبو په باره کښې د ناپاکي او ناپاکي څه معلومات نه وي، هغه جامې له دوبي څخه تر مينځلو وروسته پاکې ګڼل کيږي او که ناپاکې او په اغوستلو سره ئې لمونځ ورسره ادا کيږي او که نه، که چيرته لمونځ نه کيږي نو چه کوم لمونځونه په دا ډول جامو کښې ادا شوي وي د هغه څه حکم دی؟ بينوا توجروا.

ځواب: کومې جامې چه دوبي ته پاکې ورکړ شوي وي هغه به له مينځلو وروسته هم پاکې وي او کومې جامې چه ناپاکې ورکړ شوې وي هغه به ناپاکې وي، د دې لپاره چه د شريعت اصول دی چه "اليقين لايزول الا باليقين" له دې امله چه تر څو پورې د پاکو جامو د ناپاکوالي او د ناپاکو جامو د پاکوالي يقين نه وي نو هغه به پخپل اصل حالت باندې پاتي وي، په ناپاکو جامو کښې که چيرته لمونځ ادا شي نو نه کيږي او د شويو لمونځونو بيرته را ګرځول ضروري دي. د قلتينو د ابتلاء د ضرورت له مخې په (۲۱۷/۷۲۸ کلو) باندې د عمل کولو ګنجائش شته. فقط و الله تعالی اعلم

۲۴ جمادی الثانی ۹٤ھجری

د ډرائي کلين حکم

سوال: د جامو د وچو مينځلو Dry Cleaning په باره کښې تاسو څه وايي، د دې له طريقهٔ کار څخه زه خبر نه يم. په عمومي توګه دا خيال راځي چه په پټرولو سره ئې مينځي ليکن پاکې او ناپاکې جامې په يوه ځای مينځل کيږي. نو داسې يو ترتيب په ګوته کړئ چه جامې پرې هم مينځلې شي او پاکې هم پاتې شي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د دې حکم بعينه هغه دی کوم چه په دوبي باندې د کالو مينځلو دی يعنې که چيرته پاک کالي ورکړل شي نو هغه له مينځلو وروسته هم پاک وي او که چيرته ناپاک کالي ورکړل شي هغه به له مينځلو وروسته هم ناپاک پاتې وي، ځکه چې د شريعت اصول دي چه (اليقين لايزول الا باليقين) له دې امله چه تر څو پورې د پاکو جامو د ناپاکوالي او د ناپاکو جامو د پاکوالي يقين نه وي تر هغو پورې به پخپل اصل حالت باندې پاتې وي. البته که چيرته دوبي ئې په جاري اوبو کښې يا په دومره لوی حوض کښې پريمينځي چه مساحت ئې سل لاسه يا تر دې زيات وي نو بيا ناپاک کالي هم پاکيږي. د قلتينو د ابتلاء د ضرورت له مخې په (۲۱۷/۷۲۸کيلو) باندې د عمل کولو ګنجائش شته. فقط و الله تعالی اعلم

۱۰ ربيع الاول ۰۰ھجری

د مرغانو د ګندګۍ حکم

سوال: څه فرمائي د دين بزرګان د دې مسئلې په باره کښې چه په هوا کښې د الوتونکو مرغانو ګندګي پاکه ده او که ناپاکه؟ او د ملخ له پاکولو پرته خوړل جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په هوا کښې د الوتونکو حلالو مرغانو ګندګي پاکه ده او د حرامو مرغانو ګندګي ناپاکه خو نجاست خفيفه ده. ليکن که چيرته کوهي ته ولويږي نو معاف ده او د اوبو ايستل ترې ضروري نه دي

قال العلاء في بيان النجاسة الغليظة وخرء كل طير لا يذرق في الهواء كبط اهلي ودجاج اما ما يذرق فيه فان كان مأكولا فطاهر و الا فمخفف وفي بيان النجاسة الخفيفة وخرء طير من السباع او غيرها غير ماكول وفي الشامية تحت (قوله ثم الخفة انما تظهر في غير الماء) واستثنى ح خرء طير لا يؤكل بالنسبة الى البئر فانه لا ينجسها لتعذر صونها عنه كما تقدم في البئر. (رد المحتار ج۱،ص۲۹۰)

د ملخ ګندګي پاکه ده خو حلاله نه ده. د دې لپاره که چيرته پرته له پاکولو په اوبو کښې وايشول شي نو په غوښه کښې ئې د ګندګۍ د جذبيدو له وجې غوښه هم حراميږي. فقط و الله تعالى اعلم ۳ محرم ۸۶ هجری

هګۍ له د باندې (خارج) څخه ناپاکه ده

سوال: څه فرمايي د دين علماء کرام د دې مسئلې په باره کښې چه د هګۍ د بهرنۍ برخې د پاکوالي او ناپاکوالي په اړه چه د امام صاحب او صاحبينو تر منځ چه کوم اختلاف دی په دغو دواړو کښې راجح قول کوم يو دی. مدلل ئې بيان کړی مهرباني به مو وي؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: د هګۍ د پاکوالي په اړه له ائمه حضراتو رحمهم الله څخه کوم صراحت په نظر نه دی راغلی. البته د فرج د رطوبت (لمدوالي) په اړه اختلاف د فقهې په کتابونو کښې راغلی دی. د بهرني فرج رطوبت په اتفاق سره پاک او د رحم رطوبت په اتفاق سره ناپاک دی او د فرج داخل رطوبت د امام صاحب په نزد پاک او د صاحبينو په نزد ناپاک دی. د هيڅ يوه قول د ترجيح صراحت لاس ته را نه غی، په قهستاني، نظم او مجتبی نومي کتابونو کښې د ناپاکوالي قول غوره شوی دی، د در مختار په تعبير سره پاکوالي ته او د تاتارخانيه له ليکنې څخه ناپاکوالي ته ترجيح ورکول څرګنديږي

قال في العلائية ولا (يجب الغسل) عند وطئ بهيمة او ميتة او صغيرة غير مشتهاة بان تصير مفضاة بالوطئ و ان غابت الحشفة ولا ينتقض الوضوء فلا يلزم الا غسل الذكر قهستاني عن النظم (رد المحتار ج۱،ص۱۵۴) و فيها ايضاً وفي المجتبى اولج فنزع فانزل لم يطهر الا بغسله لتلوثه بالنجس اه. اى رطوبة الفرج فيكون مفرعاً

علی قولهما بنجاستها اما عنده فهی طاهرة کسائر رطوبات البدن جوهرة وفی الشامیة (قوله برطوبة الفرج) ای الداخل بدلیل قوله اولج واما رطوبة الفرج الخارج فهی طاهرة اتفاقاآه. ح وفی منهاج الامام النووی رطوبة الفرج لیست بنجسة فی الاصح قال ابن حجر فی شرحه وهی ماء ابیض متردد بین المذی والعرق یخرج من باطن الفرج الذی لا یجب غسله بخلاف ما یخرج مما یجب غسله فانه طاهر قطعاً ومن وراء باطن الفرج فانه نجس قطعاً ککل خارج من الباطن کالماء الخارج مع الولد او قبیله آه (قوله اما عنده) ای عند الامام وظاهر کلامه فی آخر الفصل الأتی انه المعتمد. (ردالمحتار ج۱، ص۲۸۸)

وفی الشامیة (قوله رطوبة الفرج طاهرة) ولذا نقل فی التاتارخانیة ان رطوبة الولد عند الولادة طاهرة وکذا السخلة اذا خرجت من امها وکذا البیضة فلا یتنجس بها الثوب والماء اذا وقعت فیه لکن یکره التوضی به للاختلاف وکذا الانفحة وهو المختار وعندهما تتنجس وهو الاحتیاط آه قلت وهذا اذا لم یکن معهٗ دم ولم یخالط رطوبة الفرج مذی او منی من الرجل او المرأة. (ردالمحتار ج۱، ص۳۲۳)

رطوبة الولد والسخلة والبیضة لره مشائخو رحمهم الله په رطوبة الفرج الداخل باندې قیاس کړی دی ــــ ما په دې باندې خو ځلې غور کړی دی لیکن د قیاس وجه مې ذهن ته را نه غی د دې لپاره د بچي رطوبت د رحم رطوبت دی کوم چه په اتفاق سره نجس دی، په ځانګړې توګه چه کله تر ولادت او له ولد یا بچي سره د رطوبت وتل متیقن دی او د دې ناپاکوالی متفق علیه دی.

قال الرافعی رحمه الله (قوله ولذا نقل فی التاتارخانیة ان رطوبة الولد عند الولادة طاهرة) عبارة السندی وکذلك رطوبة الولد عند الولادة الخ ولعلها اولی فان التعلیل الذی ذکره غیر ظاهر تأمل. (التحریر المختار ج۱، ص۳۲)

حضرت تهانوي قدس سرّه په امداد الفتاوی کښې دا اشکال داسې رفع کړی دی: (وما قالوا من طهارة رطوبة الولد الخارج من الرحم فالمراد ما علی بدنه وهو کالدم الذی علی اللحم مع ان الدم السائل نجس فکذلك رطوبة الرحم نجسة ورطوبة الولد طاهرة فافهم).

لیکن په دې جواب سره تسلي نه حاصلیږي ځکه چه له غوښې سره لګیدلي جاري وینه له خروج څخه مخکښې پخپل معدن کښې ده، د دې لپاره د دې حکم نه ظاهریږي او چه کله دا غوښه ظاهریږي نو له هغې سره ملصق (لګیدلې) جاري وینه نه ده، په خلاف د رطوبة الولد ځکه چه هغه د وتلو په حالت کښې هم خاص د رحم رطوبت دی کوم چه په اتفاق سره نجس دی، که چیرته دا فرق هم نه منل شي نو داسې ویل کیدلی شي چه د غوښې پاکوالی منصوص د قیاس خلاف دی د دې

لپاره په دې باندې رطوبة الولد قياس کول صحيح نه دي، بيا که چيرته د رطوبة الولد پاکوالی له امام صاحب رحمه الله څخه منقول وای نو بيا هم د هغه په توجيه کښې څه تکلف کيده بلکه په تکلف هم که چيرته کومه توجيه په ذهن کښې نه راتللی نو بيا به د امام صاحب قول په مقلد باندې حجت وای ليکن پورته دا بيان شول چه د رطوبة الولد او داسې نورو حکم له امام صاحب رحمه الله څخه منقول نه دی.

ځينو حضراتو په رطوبة الولد او رطوبة البيضة کښې دا فرق کوي چه په چرګه کښې د رحم د موجودوالي يقين نشته او که چيرته وي هم نو د هغه د رطوبت نجس والی منقول نه دی. دا خبره ځکه صحيح نه ده چه د عامو حيواناتو په خلاف په چرګې کښې د رحم نه موجودوالی يا د هغې د رحم د رطوبت پاکوالی د دليل محتاج دی.

لنډه دا چه د دلائلو له مخې د رطوبة الولد او رطوبة البيضة نجس والی راجح معلوميږي او دا قول د راجح والي تر څنګ احوط هم دی او د پاکوالي قول اوسع (ډير فراخ) دی. فقط و الله تعالی اعلم

غرة رجب المرجب ۹۶ هجری

د سپي د بدن څاڅکي پاک دي

سوال : يوه سړي په سپي باندې پاکې اوبو واچولې، سپی مخامخ را ووت او ځان ئې وڅانډه چه د اوبو څاڅکي د بکر په کاليو باندې ولګيدل نو آيا د بکر کالي پاک دي او که ناپاک؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : کالي ئې نه دې مردار شوي. قال العلاء ولو اخرج حيا ولم يصب فمه الماء لايفسد ماء البئر ولا الثوب بانتفاضه. (ردالمحتار ج۱،ص۱۹۲) فقط والله تعالیٰ اعلم

٤ ذی القعده ۸۶ هجری

د حلال ځناور د متيازو حکم

سوال : که چيرته د حلال ځناور متيازې د چا په کاليو ولګيږي نو په څومره اندازې سره کالي نجس کيږي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : د حلال ځناور متيازې د بدن يا جامو د يوه اندام لکه لستوني او داسې نورو له څلورمې برخې څخه په کم ځای پورې ولګيږي نو لمونځ ورسره کيږي او څلورمه ياتر دې زياته برخه چه پرې مرداره شي نو لمونځ نه ورسره کيږي.

قال في الدر المختار (وعفى دون ربع) جميع بدن و (ثوب) ولو كبيرا هو المختار ذكره الحلبي ورجحه في النهر على التقدير بربع المصاب كيدو كم وان قال في الحقائق وعليه الفتوى (من) نجاسة (مخففة كبول مأكول) وفي رد المحتار (قوله ولو كبيرا الخ) اعلم انهم اختلفوا في كفية اعتبار الربع على ثلاثة اقوال فقيل ربع طرف اصابته

النجاسة كالذيل والكم والدخريص ان كان المصاب ثوباً وربع العضو المصاب كاليد والرجل ان كان بدناً و صححه في التحفة والمحيط والمجتبى والسراج وفي الحقائق وعليه الفتوى (الى قوله) لكن ترجح الاول بأن الفتوى عليه. (ردالمحتار ج۱، ص۲۹۶) فقط والله تعالى اعلم ۲۲ ذي القعدة ۸۶ هجرى

د شيدو د پاکولو طريقه

سوال: که چيرته د ميښې د لوشلو په وخت کښې شيدو ته دوه يا درې ځاځکي وينه ولويږي نو شيدې پرې مرداريږي او که نه په داسې حال کښې چه په تي باندې ئې برسيره زخم وي. شرعاً د دې حکم څه دی؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: د وينې د يوه ځاځکي په لويدو سره هم شيدې مرداريږي، البته د شيدو د پاکولو يو صورت کيدلی شي چه څومره شيدې وي هم هغومره اوبه ورسره واچوی او و ئې ايشوی تر دې پورې چه اوبه ټولې ختمې شي او يواځې شيدې پاتې شي. همدا عمل دې درې ځله تر سره کړی نو شيدې پاکيږي.

قال في الدر المختار ويطهر لبن وعسل ودبس ودهن يغلى ثلاثاً وفي الشامية وقال في الدرر ولو تنجس العسل فتطهيره ان يصب فيه ماء بقدره فيغلى حتى يعود الى مكانه والدهن يصب عليه الماء فيغلى فيعلو الدهن الماء فيرفع بشئ هكذا ثلاث مرات وهذا عند ابي يوسف خلافاً لمحمد وهو اوسع وعليه الفتوى (الى ان قال) ثم قال ان لفظة فيغلى ذكرت في بعض الكتب والظاهر انها من زيادة الناسخ فانا لم نر من شرط التطهير الدهن الغليان الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۳۰۹) فقط والله تعالى اعلم ۱٤ محرم ۸۸ هجرى

د شخوند څګ نجس دی

سوال: د ميښې د شخوند په وهلو سره چه کوم څګ ئې خولې ته راځي آيا هغه پاک دی او که ناپاک؟ بينوا توجروا.

ځواب: قال في الشامية (قوله وجرته كزبله) لكن قال بعده في الصبي ارتضع ثم قاء فاصاب ثياب الام ان زاد على الدرهم منع وروى الحسن عن ابي حنيفة انه لا يمنع ما لم يفحش لانه لم يتغير من كل وجه فكان نجاسته دون نجاسة البول لانها متغيرة من كل وجه وهو الصحيح اه كذا في فتح القدير وظاهر الميل الى اعطاء الجرة حكم هذا القئ اخذاً من التعليل. (ردالمحتار ج۱، ص۳۲۳)

له نوموړي عبارت څخه په ظاهره د خفيفه نجاست د کيدو رجحان څرګنديږي ليکن شامي د اوداسه په ماتوونکو کښې د داسې شي په اړه کوم چه معدې ته په تلو سره د قې په ذريعه را

ووخي، په معده کښې پاتې نه شي درې قولونه را نقل کړي دي.

پاکوالی، خفيفه نجاست، غليظه نجاست. او د غليظه نجاست قول ته ئې ترجيح ورکړې دی. چه کله له معدې څخه پرته له استقرار څخه را وتونکی شی د راجح قول په بناء سره غليظه نجاست دی نو شخوند کوم چه څه وخت په معده کښې تر استقرار نيولو وروسته بيرته خولې ته راځي په طريقهٔ اولی سره به نجاست غليظه وي. فقط و الله تعالى اعلم. ۱۰ شعبان ۸۷ هجری

فرش يا زمکه په وچيدو سره پاکيږي

سوال: په پاخه سرای يا حويلۍ کښې کوچنيان اکثره متيازې کوي. تر وچيدلو وروسته که چيرته په همدې سرای کښې لمونځ ادا شي نو آيا کيږي او که نه؟ په داسې حال کښې چه د متيازو نښانه په نظر کښې را نه شي. بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: چه کله فرش وچ شي او د نجاست اثر يا نخښه او بد بويي پاتې نه شي نو په هغه باندې لمونځ صحيح دی ليکن تيمم پرې صحيح نه دی.

قال فی التنوير وتطهر ارض بيبسها وذهاب اثرها للصلوة لا للتيمم وآجر مفروش وخص وشجر وکلأ قائمين فی ارض کذلک وفی الشرح وکذا کل ما کان ثابتاً فيها لاخذه حکمها باتصاله بها فالمنفصل يغسل لا غير الا حجراً خشناً کرحی فکارض. (ردالمحتار ج۱، ص۲۸۶) فقط والله تعالی اعلم ۱۸ شعبان ۸۷ هجری

د غليظه نجاست د عفوې د اندازې تحقيق

سوال: د کميس په لستوڼي کښې د ګنده اوبو يا متيازو يا کوم بل نجاست څلور پنځه څاڅکي ولګيږي او په هيره سره په همدې کميس کښې لمونځ وکړي نو آيا لمونځ ئې وشو او که بيرته را ګرځول ئې پرې واجب دي؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته نجاست ذات لرونکی وي لکه خوشايي او داسې نور نو د څاڅکو تول وزن په اندازه د يوه مثقال - ۵ ماشه - ۴/۸۶ ګرامه يا تر دې کم وي نو لمونځ ئې کيږي په خپريدو کښې اګر که هر څومره زيات وي، او که چيرته نجاست خفيفه (سپک نجاست) لکه مردارې اوبه، متيازې او داسې نور وي نو په خپريدو کښې د ورغوي د منځ يا ژوروالي په اندازه معاف دی.

حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله د ورغوي د منځ د پراخوالي د معلومولو طريقه دا ليکلې ده چه خپله لپه دې له اوبو څخه ډکه کړي بيا دې ورغوی وغوړوي، په څومره ځای کښې چه اوبه پاتې شي همدومره پراخوالی ترې مراد دی. اکابرو دا اندازه د يوې روپۍ له اندازې سره برابره کړې ده ليکن نن صبا د سرو يا سپينو زرو روپۍ بالکل غائب شوې ده او د ورغوي اندازه

کول آسان نه دی. نو ځکه د ورغوي د اندازه کولو د ضرورت په محسوسولو سره ما په یادې شوې طریقې سره ځو ځو ځله په ډیر احتیاط سره اندازه وکړه نو نتیجه ئې دا را ووتله چه قطر- ۱/۱ انچ - ۲/۵۷ سانتي متره شو. تر دې وروسته په ناځاپي توګه د سپینو زرو روپۍ لاس ته راغله نو د هغې قطر مې هم له دې اندازې سره مطابق پیدا کړ. له دې امله د دې تولې اندازه مربع نیم قطر × پائی - ۰/۹۵ انچ - ۵/۹٤ سانتي متره شوه. فقط و الله تعالی اعلم. ۲۳رجب ۹۱ هجری

مردارې شیدې په څناورو باندې د چښلو حکم

سوال : که چیرته د شیدو د لوشلو په وخت کښې له تیونو څخه لږ غوندې وینه راشي نو آیا د میښې تولې شیدې پرې مرداریږي او که نه؟ که چیرته مردارې شي نو آیا څناورو ته ورکول ئې هم جائز دي او که نه؟ یو مولوي صاحب وایي چه حلال څناور ته ئې ور چښل روا نه دي. بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : شیدې تولې پرې مرداریږي او حلال څناورو ته ئې ور چښل جائز دي. او که چیرته نجاست دومره زیات وي چه د شیدو رنګ یا بوی یا خوند ئې بدل کړی وي نو بیا حرامو څناورو ته ئې هم ورچښل روا نه دي.

قال فی الشامیة فی بحث الماء المستعمل (فرع) الماء اذا وقعت فیه نجاسة فان تغیّر وصفه لم یجز الانتفاع به بحال والا جاز کبلّ الطین وسقی الدواب بحر عن الخلاصة. (ردالمحتار ج۱،ص۱۸٦)

و قال العلاء فی فصل البئر و ما عجن به فیطعم للکلاب و قال ابن عابدین رحمه الله لان ما تنجس باختلاط النجاسة به و النجاسة مغلوبة لا یباح اکله و یباح الانتفاع به فیما وراء الاکل و نقل عن الذخیرة تحت (قوله و قیل یباع من شافعی) وعن ابی یوسف لا یطعم بنی اٰدم. (ردالمحتار ج۱،ص۲۰۱)

له دغو عبارتونو څخه څرګنده شوه چه په در مختار کښې د "کلاب" قید احترازي نه دی. فقط و الله تعالی اعلم. ۳شوال ۸۷ هجری

د پورتنۍ پوښتنې غوندې یوه بله پوښتنه

سوال تاسو لیکلي دي چه که چیرته د نجاست په لویدلو سره د شیدو رنګ، بوی یا خوند بدل شي نو څناورو ته ئې ور چښل جائز نه دي او په بهشتي زیور کښې لیکلي دي چه د اوبو درې واړه صفات بدل شي نو څناورو ته ئې ورچښل جائز نه دي، په دې دواړو کښې کومه یوه خبره صحیح ده؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب د بهشتي زیور په حاشیه کښې د عالمګیري دا عبارت لیکل شوی دی چه اذا تنجس الماء القلیل بوقوع النجاسة فیه ان تغیرت اوصافه لا ینتفع به من کل وجه کالبول و الا

جاز سقي الدواب وبل الطين ولا يطين به المسجد كذا في التاتارخانية. (عالمگیریه قبیل باب التیمم)

له دې څخه په ذهن کښې درې واړه صفتونه راځي ليکن د احد الاوصاف (يو د دريو صفتونو) احتمال هم شته او په احسن الفتاوی کښې له شامي څخه بحر د خلاصه چه کوم عبارت نقل شوی دی په هغه کښې "وصفه" شته. د بحر اصل عبارت ښه واضح دی.

ونصه واما الماء اذا وقعت فيه نجاسة فان تغير وصف الماء لم يجز الانتفاع به بحال وان لم يتغير الماء جاز الانتفاع به كبلّ الطين وسقي الدواب. (البحر الرائق ج۱، ص۹٦)

په دې کښې د وصف په يو والی برسيره وان لم يتغير الماء الخ څخه ثابتيږي چه احد الاوصاف ترې مراد دی همدارنگه په احسن الفتاوی کښې د شامي له فصل البير څخه چه کوم عبارت نقل شوی دی په هغه کښې (والنجاسة مغلوبة) څخه هم دا مفهوم را ووځي.

لان الغلبة تتحقق بتغير احد الاوصاف. في نواقض الوضوء من الشامية وعلامة كون الدم غالباً او مساوياً ان يكون البزاق احمر وعلامة كونه مغلوباً ان يكون اصفر بحرط (ردالمحتار ج۱، ص۱۲۹)

وفي مفسدات الصوم من العلائية فان غلب الدم او تساويا فسد والا لا الا اذا وجد طعمه. (ردالمحتار ج۲، ص۱۰۷) وفي رضاع العناية فسر محمد الغلبة قال ان لم يغير الدواء اللبن بالاجزاء في الجنس وفي غيره بتغير طعم اولون اوريح (الى قوله) يوافقه ما في الهندية من اعتبار احد الاوصاف. (ردالمحتار ج۲، ص۴۳۳)

پس راجح قول دا معلوميږي چه يو له صفتونو څخه بدل شي نو څناورو ته ئې هم ورڅښل جائز نه دي او احتياط هم په دې کښې دی. فقط والله تعالى اعلم ۲۴ صفر ۹۷ هجری

له مردارو وازگو (چربی) څخه د جوړ شوي صابون حکم

سوال: خلک وائي چه له مردارو وازگو څخه چه کوم صابون جوړيږي آيا داسې صابون پاک دی او استعمال ئې جائز دی او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب له مردارو وازگو څخه جوړ شوی صابون پاک دی ځکه چه له هغې سره د نورو شيانو په گډولو د هغې حقيقت بدليږي او د حقيقت په بدليدو سره په حکم کښې هم بدلون راځي

قال في الدر ويطهر زيت تنجس بجعله صابوناً به يفتى للبلوى كتنور رش بماء نجس لا بأس بالخبز فيه الخ وفي الشامية تحت قوله (ويطهر زيت) ثم هذه المسئلة قد فرعوها على قول محمد بالطهارة بانقلاب العين الذي عليه الفتوى واختاره اكثر المشائخ خلافاً لابي يوسف كما في شرح المنية والفتح وغيرهما وعبارة المجتبى

جعل الدهن النجس فی صابون یفتی بطهارته لانه تغیر و التغیر یطهر عند محمد و یفتی به للبلوی و ظاهر ان دهن الميتة كذلك لتعبيره بالنجس دون المتنجس الا ان يقال هو خاص بالنجس لان العادة فی الصابون وضع الزيت دون بقية الادهان ثم رأيت فی شرح المنية ما يؤيد الاول حيث قال و عليه يتفرع مالو وقع انسان او كلب فی قدر الصابون فصار صابونا يكون طاهرا لتبدل الحقيقة وانه يفتی به للبلوی كما علم مما مر و مقتضاه عدم اختصاص ذلك الحكم بالصابون فيدخل فيه كل ما كان فيه تغير و انقلاب حقيقة و كان فيه بلوی عامة الخ. (ردالمحتار ج۱، ص۲۹۱) فقط الله تعالیٰ اعلم ۸ ربيع الاول ۸۴ هجری

د غالۍ او قالينې د پاکولو طريقه

سوال: که چيرته د جومات په غالۍ يا قالينې باندې کوم کوچنی متيازې وکړي يا په کوم بل شي سره د جومات غالۍ ناپاکه شي نو د پاکولو طريقه ئې څه ده. همدارنګه په جومات کښې له جومات څخه د باندې کومه لويه غالۍ يا قالينه مرداره شي نو د پاکولو طريقه ئې څه ده؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: غالۍ چه وچه شي نو پاکيږي ليکن د جومات غالۍ بايد زر تر زره پاکه شي. اوبو پرې واچوی او په توکري. کپړې او داسې نورو سره ئې وچه کړی. په دې ډول سره ئې درې ځله پريمينځی يا يو ځل پرې ښې ډيرې اوبو وبهوی. قالينه درې ځله په مينځلو سره پاکيږي په دې ډول چه په هر ځل سره اوبو ترې وڅڅيږي که چيرته ئې نښتيځل مشکل وي. او که چيرته ئې نښتيځل مشکل نه وي نو درې ځله ئې نښتيځل هم ضروري دي. دا تفصيل هلته دی چه کله يوه لوښي يا کوچني حوض ته په اچولو سره پريمينځل شي. که چيرته له پاسه اوبو پرې واچول يا جاري اوبو ته ور واچول شي نو بيا نه درې ځله مينځل شرط دی او نه نښتيځل بلکه داسې اندازه ولګوی چه که چيرته لوښي ته اوبو واچول شي او بيا کپړې ور واچول شي نو په څومره اوبو کښې چه کپړې ډوبيږي له هغو څخه د درې چنده اوبو په بهولو سره کپړې پاکيږي.

قال فی التنوير و قدر بغسل و عصر ثلاثا فيما ينعصر و بتثليث جفاف ای انقطاع تقاطر فی غيره و قال فی الدر المختار و هذا كله اذا غسل فی اجانة اما لو غسل فی غدير او صب عليه ماء كثير او جری عليه الماء طهر مطلقا بلا شرط عصر و تجفيف و تكرار غمس هو المختار و فی الشامية (قوله او صب عليه ماء كثير) ای بحيث يخرج الماء و يخلفه غيره ثلاثا لان الجريان بمنزلة التكرار و العصر هو الصحيح. سراج (ردالمحتار ج۱، ص۳۰۸)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۹ ذی القعدة ۸۸ هجری

که چیرته شیدو ته پچې ولویږي

سوال: د شیدو د لوشلو په وخت کښې که چیرته د میښې خوشایي د اوښې د پچې په اندازه شیدو ته ور ولویږي نو آیا شیدې پرې مرداریږي او که نه؟ او که چیرته په لویدلو سره فوراً ترې را وایستل شي نو بیا ئې حکم څه دی؟ یا د ووزې د لوشلو په وخت کښې که چیرته شیدو ته د هغې پچې ور ولویږي نو دشیدو حکم ئې څه دی اوهمدارنګه که چیرته دووزې دپچې په اندازه خوشایي شیدو ته ور ولویږي نو بیا ئې څه حکم دی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته د میښې خوشایي په شیدو کښې حل یعنې ورک شي نو شیدې مرداریږي. البته که چیرته دومره وچ وي چه په شیدو کښې حل نه شي نو بیا شیدې پاکې دي همدارنګه د ووزې د پچو هم همدغه حکم دی لیکن دا حکم د ضرورت له وجې یواځې د شیدو د لوشلو په وخت پورې خانګړی شوی دی.

قال فی العلائیة وبعرتی ابل وغنم کما یعفی لو وقعتا فی محلب وقت الحلب فرمیتا فوراً قبل تفتت وتلون و التعبیر بالبعرتین اتفاقی لان ما فوق ذلك كذلك ذكره فی الفیض وغیره ولذا قال قیل القلیل المعفو عنه ما یستقله الناظر والكثیر بعكسه وعلیه الاعتماد كما فی الهدایة وغیرها. (رد المحتار ج۱، ص۲۰۳)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲ ذی الحجة ۸۸ هجری

د استنجاء لوټه په وچیدو سره نه پاکیږي

سوال: د استنجاء استعمال شوې لوټه تر استعمال وروسته پاکه ده او که ناپاکه. که چیرته پاکه وي نو د دویم ځل په استعمال کښې ئې کراهیت شته او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: ځمکه په وچیدو پاکیږي لیکن لوټه نه پاکیږي. له دې وجې په استعمال شوې لوټې باندې دویم ځل استنجاء مکره ده.

قال فی العلائیة وحكم آجر ونحوه كلبن مفروش وخص وشجر وكال قائمین فی ارض كذلك ای كارض فیطهر بجفاف وكذا كل ما كان ثابتا فیها لاخذه حكمها باتصاله بها فالمنفصل یغسل لا غیر الاحجر اخشنا كرحی فكارض. (رد المحتار ج۱، ص۲۸۷) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۰ محرم ۸۹ هجری

د طاؤس مرغه ګندګي ناپاکه ده

سوال: آیا د طاؤس مرغه ګندګي پاکه ده او که ناپاکه؟ بینوا توجروا

جواب: کوم مرغان چه د کوترو یا کارغانو غوندې په هوا کښې نه الوځي لکه چرګه. هیلۍ او داسې نور د هغو ګندګي د نجاست غلیظه په حکم کښې ده. لکه څرنګه چه طاؤس مرغه هم د عامو

مرغانو غونډې الوتلی نه شي نو ځکه ئې ګندګي د نجاست غليظه په حکم کښې ده. فقط والله تعالى اعلم
اول صفر ۸۹ هجری

د جامو د پریمینځلو تر څنګ د نجاست د اثر (نخښې) د پاتې کیدلو حکم

سوال څه فرمايي د دين علماء کرام د دې مسئلې په باره کښې چه که چيرته هغه جامه چه څوک پکښې احتلام شوی وي غوټه شي او بيا پريمينځل شي او په ښه توګه اوبو پرې وبهول شي يا درې ځله ئې د ښتيځلو سره سره پريمينځې نو په دې صورت کښې تر وچيدلو وروسته بيا هم د مني څه اثرات لکه سختوالی يا زيړوالی تر ګوتو شي نو آيا جامه پاکه ده او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب که چيرته ظن غالب دا وي چه د نجاست دا اثر په صابون او داسې نورو شيانو باندې نه لرې کيږي نو په سوال کښې په يادو شويو دواړو صورتونو کښې جامه پاکيږي

لما فى الشامية عن شرح المنية ان الجنب اذا اتزر فى الحمام و صب الماء على جسده ثم على الازار يحكم بطهارة الازار وان لم يعصر الخ. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۸) . وفى العلائية ولا يضرّ ها اثر كلون وريح لازم فلا يكلف فى ازالته الى ماء حار او صابون ونحوه. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۲) فقط والله تعالىٰ اعلم ۲ ذى الحجة ۸۹ هجرى

په ناپاکه غوړو سره د رنګ شوی لرګی حکم

سوال که چيرته ناپاکه روغني رنګ په دروازې باندې ولګول شي نو آيا برسيره په پريمينځلو سره پاکيږي او که نه؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: هو! برسيره برخه ئې په مينځلو سره پاکيږي.

قال ابن عابدين رحمه الله ولو موّه الحديد النجس بموه بالطاهر ثلاثا فيطهر خلافاً لمحمد فعنده لا يطهر ابداً وهذا فى الحمل فى الصلوة واما لو غسل ثلاثا ثم قطع به نحو بطيخ او وقع فى ماء قليل لا ينجسه فالغسل يطهر ظاهره اجماعاً. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۷) فقط والله تعالىٰ اعلم ۲۳ صفر ۹۰ هجرى

د خاورو تيل پاک دي

سوال آيا د خاورو تيل پاک دي او که ناپاک؟ که چيرته په جامو يا لاسونو باندې ولګيږي نو پرته له مينځلو لمونځ ورسره کيږي او که نه؟ بينوا توجروا

جواب د خاورو تيل پاک دي ليکن له بد بويي سره ئې جومات ته تلل يا لمونځ کول حرام دي په نورو خلکو باندې لازم دي چه داسې سړی چه په تيلو لړلی وي له جوماته منع کړي

قال في شرح التنوير ويحرم فيه السؤال (الى قوله) واكل نحو ثوم ويمنع منه وكذا كل مؤذ. (رد المحتار ج۱، ص۶۱۹) فقط والله تعالى اعلم ۱۶ رجب سنہ ۹۰ ھجری

د اسپرټ (الكحل يا الكول) حكم

سوال: په فتاوىٰ دار العلوم ديوبند كښې ئې ليكلي دي چه اسپرټ يا الكول ناپاك دي، اوس د دې خبرې تحقيق څه دى؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: اسپرټ كه چيرته له انګورو، مميزو يا خرماوو څخه جوړ شوي وي نو په اتفاق سره نجس دي او كه له دغو شيانو پرته له كوم بل شي څخه جوړ شوي ويو نو د شيخينو رحمهما الله تعالى په نزد پاک دي او د امام محمد رحمه الله په نزد ناپاک دي. له څيړنې او تحقيق څخه دا څرګنديږي چه نن صبا په اسپرټ او الكحل كښې انګور او خرما نه استعماليږي له دې امله د شيخينو د قول مطابق پاک دي. حضراتو فقهاء كرامو رحمهم الله تعالى اګر كه د زمانې فساد له مخې د حكمت په بناء سره د امام محمد رحمه الله قول مفتىٰ به ګڼلى دى ليكن د نن صبا د علاج د ضرورت او عموم بلوىٰ د رعايت له مخې د شيخينو رحمهما الله د پاكوالي په قول باندې فتوىٰ وركول كيږي. او همداسې هم د فتوىٰ د اصولو په لحاظ كولو سره د شيخينو رحمهما الله تعالى قول ته ترجيح وركول كيږي. الالعارض. فقط و الله تعالى اعلم. ۲۵ محرم سنہ ۹۲ ھجری

غليظه نجاست چه د درهم په اندازې سره وي پريمينځل ئې واجب نه دي

سوال: آنجناب كوم چه د بنده د لمانځه په كتاب باندې اصلاحي نظر واچاوه له هغه څخه بنده ته ډيره ګټه ورسيده او ما ډير ترميمونه پكښې وكړل ليكن يوه مسئله چه غليظه يا ټينګ نجاست د مثقال په اندازه په جامو يا بدن باندې ولګيږي نو آيا د طحطاوي او مراقي الفلاح د مسئلې له مخې پريمينځل ئې واجب نه دي او كه څنګه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: مفتىٰ به قول دا دى چه پريمينځل ئې واجب نه دي.

قال العلامة ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله وان كره تحريماً) والاقرب ان غسل الدرهم وما دونه مستحب مع العلم به والقدرة على غسله فتركه حينئذ خلاف الاولى. (رد المحتار ج۱، ص۲۹۲) فقط والله تعالى اعلم
۷ محرم سنہ ۹۳ ھجری

د بڼكو د صفائي لپاره د چرګې ګرمو اوبو ته د اچولو حكم

سوال: څه فرمايي د دين علماء كرام د دې مسئلې په باره كښې چه د چرګو د غوښې اكثره خرڅونكي تجاران او په ځانګړي توګه د هوټلونو خاوندان چه چرګان ذبح كړي نو سره له بڼكو ئې

په روغ حالت کښې پرته د ګيډې له څيرلو څخه ئې ګرمو اوبو ته اچوي تر څو چه ښکې په آسانی سره را ووځي او غوښه سره له څرمنې ترې جلا شي. په دې ډول د ګيډې ټول شيان ئې هم هلته د ننه په غوښې کښې د حل کيدو په صورت کښې له غوښې سره شامليږي او داسې پخې غوښې خلک استعمالوي او په دې سلسله کښې د ډيرو خلکو په ذهنونو کښې د تخمين او ګومان پيدا کول يوه لازمې خبره ده. همدارنګه خلک هم د دې مسئلې په اړه د شريعت په رڼا کښې وضاحت غواړي او په دې مسئلې باندې د عمل کولو ډير غوښتونکي دي. لهذا له تاسو څخه هيله ده چه د شريعت له مخې د لاندينيو پوښتنو په اړه په تفصيل سره فتوی صادره کړی.

۱ - آيا د پورته يادې شوې غوښې خوړل جائز دي؟

۲ - که چيرته د داسې غوښې خوړل جائز نه وي نو په داسې ډول تاجرانو باندې له مسئلې څخه د خبرتيا يا نه خبرتيا پر بناء کومه ګناه لازميږي؟

۳- له مسئلې څخه د خبرتيا تر څنګ که چيرته څوک د دې حرکت مرتکب شي نو په شريعت کښې د هغه لپاره کومه سزا ده؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب : ۱- که چيرته په ايشول شوي يا جوشيدلو اوبو کښې چرګ يا چرګه واچول شي او تر دومره څنډه پورې پکښې پريښودل شي چه د ګيډې ګندګي ئې په غوښه کښې د ګډيدلو غالب ظن وي نو دا غوښه مرداره شوه او د پاکولو ئې هيڅ طريقه نشته. البته که چيرته اوبه ګرمې وي ليکن و نه ايشي يعنې و نه خوټيږي او چرګ تر ډيره څنډه پورې پکښې پرې نښودل شي، يا په جوشو اوبو کښې واچول شي ليکن په چټکۍ سره بيرته ترې و ايستل شي نو غوښه ئې نه مرداريږي.

قال فی شرح التنویر ویطهر لحم طبخ بخمر بغلی وتبرید ثلاثاً و کذا دجاجة ملقاة حالة غلی الماء للنتف قبل شقها فتح وفی التجنیس حنطة سبخت فی خمر لا تطهر ابدا به یفتی. و قال العلامة ابن عابدین رحمه الله (قوله و کذا دجاجة الخ) قال فی الفتح انها لا تطهر ابدا لکن علی قول ابی یوسف تطهر و العلمة و الله اعلم تشربها النجاسة بواسطة الغلیان و علیه اشتهر ان اللحم السمیط بمصر نجس لکن العلة المذکورة لا تثبت ما لم یمکث اللحم بعد الغلیان زماناً یقع فی مثله التشرب و الدخول فی باطن اللحم و کل منهما غیر متحقق فی السمیط حیث لا یصل الی حد الغلیان و لا یترک فیه الا مقدار ما تصل الحرارة الی ظاهر الجلد لتنحل مسام الصوف بل لو ترک یمنع انقلاع الشعر فالاولی فی السمیط ان یطهر بالغسل ثلاثا فانهم لا یتحرسون فیه عن المنجس وقد قال شرف الائمة بهذا فی الدجاجة و الکرش و السمیط آه واقره فی البحر. (ردالمحتار ج۱،ص۳۰۹)

۲- له مسئلې څخه نه خبرتيا عذر نه دی. له دې امله که چيرته په هوټلونو کښې چرګه په جوشو

اوبو کښې پرېږدي نو دا خلک د کبیره ګناه مرتکب دي.

۳- په مسلمان بادشاه یا حاکم باندې فرض دی چه داسې خلکو ته داسې سزا ورکړي کوم چه د دوی لپاره او د دوی غوندې نورو مجرمانو لپاره د عبرت ذریعه وګرځي. فقط و الله تعالی اعلم

۸ ذی القعدة ۹۳ هجری

چه له نلکې څخه اوبه پرې وبهول شي نو د پاکوالي لپاره زبېښل (نچوړکول) او تثلیث (درې ځله پریمینځل) شرط نه دی

سوال: تاسو ویلي وو چه کله په کوم شي باندې د لوښي له چوښکي څخه اوبو وبهول شي نو د پاکوالي لپاره نښتېځل او درې واره پریمینځل شرط نه دی. یو مولوي صاحب په دې کښې لږ اشکال یا اشتباه لري. له دې امله لږ ئې په تفصیل سره ولیکی؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: په دې صورت کښې نښتېځل او درې ځله پریمینځل شرط نه دي بلکه دومره اوبو بهول کافي دي څومره چه درې ځله په لوښي کښې په مینځلو باندې مصرفېږي.

قال فی شرح التنویر امالو غسل فی غدیر او صب علیه ماء کثیر او جری علیه الماء طهر مطلقاً بلا شرط عصر و تجفیف و تکرار غمس. وفی رد المحتار و ان المعتبر فی تطهیر النجاسة المرئیة زوال عینها ولو بغسلة واحدة و لو فی اجانة کما مرّ فلا یشترط فیها تثلیث غسل ولا عصر و ان المعتبر غلبة الظن فی تطهیر غیر المرئیة بلا عدد علی المفتی به او مع شرط التثلیث علی ما مرّ ولا شك ان الغسل بالماء الجاری و ما فی حکمه من الغدیر او الصب الکثیر الذی یذهب بالنجاسة اصلا و یخلفه غیره مراراً بالجریات اقوٰی من الغسل فی الاجانة التی علی خلاف القیاس لان النجاسة فیها تلاقی الماء و تسری معه فی جمیع اجزاء الثوب فیبعد کل البعد التسویة بینهما فی اشتراط التثلیث ولیس اشتراطه حکما تعبدیا حتی یلتزم و ان لم یعقل معناه ولهذا قال الامام الحلوانی علی قیاس قول ابی یوسف فی ازار الحمام انه لو کانت النجاسة دماً او بولاً و صب علیه الماء کفاه (قوله او صب علیه ماء کثیر) ای بحیث یخرج الماء و یخلفه غیره ثلاثاً لان الجریان بمنزلة التکرار و العصر هو الصحیح سراج. (رد المحتار ج۱، ص۳۰۸)

فقط والله تعالیٰ اعلم

٤ ذی الحجة ۹۵ هجری

د ناپاکو جامو د لمدوالی په پاکو جامو باندې د لګېدلو حکم

سوال: که چیرته یو جوړ ناپاک کالي لامده وي او پاکې جامې ورسره ولګیږي او له مخې ئې پاکو جامو ته هم څه ناو یا لمدوالی ورسیږي نو آیا پاک کالي پرې مرداریږي او که نه. همدارنګه که چیرته پاک کالي لامده وي او له وچو ناپاکو جامو سره ولګیږي نو آیا پرې مرداریږي او که نه؟ بینوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب : که چیرته ناپاک کالي په عین نجاست لکه متیازې او داسې نورو باندې لامده وي نو پاکې جامې د نجاست د اثر په ښکاره کیدو سره ناپاکې ګرځي او که چیرته په عین نجاست سره لامده نه وي بلکه په مردارو اوبو باندې لامده وي نو په دې کښې دوه قوله دي یو قول دا چه وچو جامو ته دومره لمدوالی راشي په نښتیځلو سره اوبو ترې وڅاڅي نو مرداریږي او که و نه څاڅي نو نه مرداریږي. دویم قول دا دی چه که چیرته ناپاک کالي دومره لامده وي چه په نښتیځلو سره څاڅکی ترې وڅڅیږي نو له پاکو جامو سره په لګیدلو پاکې جامې هم مرداریږي اګر که له دې وچو جامو څخه څاڅکی و نه څڅیږي لومړی قول اګر که اوسع دی لیکن دویم قول ارجح او احوط دی.

او که چیرته پاک لامده کالي له ناپاکو وچو جامو سره ولګیږي نو نه مرداریږي. البته که چیرته دومره لامده وي چه له وچو پاکو جامو سره په لګیدو پاک کالي هم دومره لامده کړي چه د دواړو لمدوالی یو شان ښکاریده نو پاکې جامې هم مرداریږي.

قال فی التنویر لف ثوب نجس رطب فی ثوب طاهر یابس فظهرت رطوبته علی ثوب طاهر لکن لا یسیل لو عصر لا یتنجس کما لو نشر الثوب المبلول علی حبل نجس یابس. وفی الشامیة (قوله لف ثوب نجس رطب) ای مبتل بماء و لم یظهر فی الثوب الطاهر اثر النجاسة بخلاف المبلول بنحو البول لان النداوة حینئذٍ عین النجاسة وبخلاف ما اذا ظهر فی الثوب الطاهر اثر النجاسة من لون او طعم او ریح انه یتنجس کما حققه شارح المنیة وجری علیه الشارح اوّل الکتاب (قوله لا یتنجس) لانه اذا لم یتقاطر منه بالعصر لا ینفصل منه شیئ و انما یبتل ما یجاوره بالنداوة و بذلک لا یتنجس به و ذکر المرغینانی ان کان الیابس هو الطاهر یتنجس لانه یأخذ بللاً من النجس الرطب و ان کان الیابس هو النجس و الطاهر الرطب لا یتنجس لان الیابس النجس یأخذ بللاً من الطاهر و لا یأخذ الرطب من الیابس شیئاً. زیلعی، و ظاهر التعلیل ان الضمیر فی یسیل و عصر للنجس و به صرح صاحب مواهب الرحمٰن و مشی علیه الشرنبلالی و المتبادر من عبارة المصنف کالکنز و غیره انه للطاهر و هو صریح عبارة الخلاصة و الخانیة و منیة المصلی و کثیر من الکتب کالقهستانی و ابن الکمال و البزازیة و البحر و الاول احوط و وجهه اظهر و الثانی اوسع و اسهل فتبصر. (ردالمحتار ج۵، ص۵۱۷)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۹ ربیع الآخر ۹۷ ہجری

د مینځل شویو جامو په ناپاک تناو یا پړې باندې د اچولو حکم

سوال : که چیرته یو څوک جامې پریمینځي او د وچولو لپاره په ناپاک یا مردار پړي باندې

وځړول شي نو آيا پرې مرداريږي او که نه؟ بينوا توجروا.

ځواب: نه مرداريږي، البته که چيرته کالي ډير لامده وي چه پړی هم پرې دومره لوند شي چه بيا بيرته له جامو سره ولګيږي نو مرداريږي د پړي په ځای که چيرته د اوسپنې او داسې نورو مزی وي نو په هغه کښې تر دې زيات د مرداريدو خطر موجود دی ځکه چه هغه اوبه نه جذبوي. **والدليل مرّ فی مسئلة المتقدمة** فقط و الله تعالی اعلم ۲۴ ربيع الآخر ۹۷ ھجری

د ناپاکې بسترې په خولو باندې د لمديدلو حکم

سوال: يوه بستره ناپاکه وه او يو څوک پرې ويده شو او دومره خولې شو چه بستره هم لنده شوه نو آيا د نوموړي سړي بدن او جامې مردارې شوې او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته بستره دومره لنده شي چه هغه لندوالی بيرته د سړي بدن او جامو ته ورسيږي نو بيا د سړي بدن او جامې پرې مرداريږي او که نه وي نو نه مرداريږي

قال فی شرح التنوير نام علی فراش نجس فعرق ولم يظهر اثره لا يتنجس خانية. (رد المحتار ج۵، ص۵۱۸)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۴ ربيع الآخر ۹۷ ھجری

د نجاست تر لګيدلو وروسته د خپريدلو حکم

سوال: که چيرته په کوم ځای باندې له درهم څخه کم نجاست ولګيږي او وروسته په هغه باندې د اوبو د لويدلو له وجې له يوه درهم څخه زيات شي نو آيا لمونځ ورسره کيږي او که نه؟ بينوا توجروا.

جواب: وروسته د اوبو د لويدلو له وجې چه نجاست خپور شي نو لمونځ نه ورسره کيږي. او که چيرته پخپله خپور شي لکه مردار تيل نو په دې کښې اختلاف دی. راجح قول دا دی چه لمونځ ورسره کيږي ليکن د نه جواز قول احوط دی.

قال فی العلائية والعبرة لوقت الصلوة لا الاصابة علی الاکثر نهر. وقال ابن عابدين رحمه الله اولو اصابه ثوبه دن نجس اقل من قدر الدرهم ثم انبسط وقت الصلوة فزاد علی الدرهم قيل يمنع وبه اخذ الاکثرون کما فی البحر عن السراج وفی المنية وبه يؤخذ وقال شارحها و تحقيقه ان المعتبر فی المقدار من النجاسة الرقيقة ليس جوهر النجاسة بل جوهر المتنجس عکس الکثيفة فليتأمل، وقيل لا يمنع اعتباراً لوقت الاصابة، قال القهستانی وهو المختار وبه يفتی وظاهر الفتح اختياره ايضاً وفی الحلية وهو الاشبه عندی واليه مال سيدی عبد الغنی وقال فلو کانت ازيد من الدرهم وقت الاصابة ثم جفت فخفت فصارت اقل منعت هٰذا. (رد المحتار ج۱، ص۲۹۲)

فقط والله تعالیٰ اعلم ۲۸ رمضان ۹۷ ھجری

د نجاست تر وچیدلو وروسته حکم

سوال: که چیرته د چا په بدن غلیظه نجاست د درهم له وزن څخه زیات ولګیږي لیکن تر وچیدلو وروسته کم شي نو آیا د لمانځه لپاره مانع ګرځي او که نه؟ بینوا توجروا.

جواب: په دې صورت کښې داسې نجاست د لمانځه لپاره مانع ګرځي.

نقل ابن عابدین رحمه الله عن العلامة عبد الغني رحمه الله لو کانت ازید من الدرهم وقت الاصابة ثم جفت فخفت فصارت اقل منعت. (ردالمحتار ج۱، ص۲۹۲) فقط والله تعالیٰ اعلم ۲٦ جمادی الآخر ۹۹ هجری

د سپي په خوله د جوته شوي لوښي د پاکولو طریقه

سوال: که چیرته سپی کوم لوښي ته خوله وروړي نو آیا له خاورو پرته که چیرته یوازې په اوبو سره پریمینځل شي نو پاکیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: درې ځله په پریمینځلو سره لوښی پاکیږي لیکن اوه ځله مینځل او خاوره پرې تیرول مستحب دي او دا د سپي د زهرو لپاره علاج هم دی. فقط والله تعالیٰ اعلم

۲۸ رمضان المبارک ۹۷ هجری

بنګ پاک دي

سوال: نشه ورکوونکی شی لکه بنګ او داسې نور چه میده شي او د بواسیرو په دانو ولګول شي نو آیا له مینځلو پرته لمونځ ورسره کیږي او که نه؟ او آیا بنګ پاک دي او که ناپاک؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: بنګ اګر که حرام دي لیکن پاک دي، پرته له مینځلو هم لمونځ ورسره کیږي. فقط و الله تعالی اعلم. ۲۳ شوال ۹۸ هجری

په نجسې غالی باندې د لمدې پښې د کیښودلو حکم

سوال: که چیرته غالی په متیازو یا داسې نورو شیانو باندې ککړه شوې او بیا وچه شوې وي او وروسته په همدې ځای باندې څوک پښه کښیږدي نو آیا د پښې له مینځلو پرته لمونځ کیږي او که نه؟ او چه په کومې مصلی وغیره باندې همداسې پښه کیښږدي نو آیا پرې مرداریږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چیرته پښه دومره لنده وي چه غالی به پرې لنده شي او دومره لندوالی پرې راشي چه بل شی پرې کیښودل شي نو هغه لندوالی هغه شي ته هم ورسیږي نو پښه مرداریږي. بیا چه دا پښه په ځای نماز یا مصلی باندې کیښودله شي او لندوالی پرې ښکاره شي

نو مصلی یا جای نماز هم مرداریږي. او که چیرته غالبې دومره لنده نه شي نو ښنه هم نه مرداریږي.

فقط و الله تعالی اعلم. ۲۸ ذی القعده ۹۸ هجری

د دوبي (جامو مینځونکي) د بدن او جامو حکم

سوال: دوبي کالي مینځي او هغه ته پاک او ناپاک او هر ډول کالي راځي. د کالي مینځلو په وخت کښې چه کوم څاڅکي د هغه جامو او بدن ته ور شیندل کیږي نو آیا کالي او بدن ئې پرې مرداریږي او که نه او لمونځ ئې پرته له لامبلو او کالي بدلولو صحیح کیږي او که نه؟ بینوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: چه تر څو پورې د کوم کالي د ناپاکوالي یقین نه وي تر هغه وخته پورې په هغو باندې د ناپاکي حکم نه لګول کیږي. د دې لپاره دوبي پرته له لامبلو له همدغو جامو سره لمونځ کولی شي. فقط و الله تعالی اعلم. ۷ ربیع الآخر ۹۹ هجری

د هغه نجاست تفصیل چه د لمانځه دجواز لپاره مانع (خنډ) ګرځي

سوال: که چیرته د چا په جیب کښې د شرابو بوتل وي نو لمونځ ئې ورسره کیږي او که نه؟ همدارنګه د هغه نجاست پوره تفصیل بیان کړی چه د لمانځه لپاره خنډ ګرځي الله تعالی دې اجر درکړي.

الجواب باسم ملهم الصواب: په نوموړې صورت کښې لمونځ نه کیږي. د دې تفصیل دا دی چه د نجاست په محل کښې درې احتماله دي. مبسوط، ملبوس او محمول. په مبسوط کښې یواځې د دواړو پښو، دواړو لاسونو او دواړو ځنګنونو او تندي د ځای پاکوالی ضروري دی له دې پرته که چیرته په بل ځای کښې که چیرته نجاست وي نو هغه مانع نه دی اګر که بساط (فرش) کوچنی وي. د ملبوس تفصیل دا دی چه که چیرته د لمانځه په حرکاتو سره د هغه نجسه خوا یا نجس طرف حرکت کاوه نو د لمانځه مانع دی او که ئې نه کاوه نو نه دی. محمول که چیرته متمسک بنفسه وي (لکه هګۍ چه د ننه پکښې وینه وي) نو نجاست ئې د لمانځه مانع نه دی او که چیرته متمسک بنفسه نه وي او نجاست ئې په اصلي معدن کښې وي نو هغه هم د لمانځه مانع نه دی او که چیرته په اصلي معدن کښې نه وي نو د لمانځه مانع دی. د شرابو بوتل له همدې ډول څخه دی.

قال فی باب شروط الصلوة من شرح التنویر و طهارة ثوبه و کذا ما یتحرك بحرکته او یعدّ حاملاً له کصبی علیه نجس الملم یتمسّك بنفسه منع و الا لا کجنب و کلب ان شدّ فمه فی الاصح و مکانه ای موضع قدمیه او احدهما ان رفع الاخری و موضع سجوده اتفاقاً فی الاصح لا موضع یدیه و رکبتیه علی الظاهر الا اذا سجد علی کفه کما سیجیء و فی الشامیة (قوله و کذا ما) ای شیء متصل به یتحرك بحرکته کمندیل طرفه علی عنقه و فی الآخر نجاسة

مانعة ان تحرك موضع النجاسة بحركات الصلوة منع و الا لا بخلاف ما لم يتصل كبساط طرفه نجس و مضع الوقوف و الجبهة طاهر فلا يمنع مطلقا (قوله كصبی) ای و كسقف و ظلة و خيمة نجسة تصيب رأسه اذا وقف (قوله و الا لا) ای و ان كان يتمسك بنفسه لا يمنع لان حمل النجاسة حينئذ ينسب اليه لا الى المصلّى (قوله كجنب) تنظير لا تمثيل ای فان الجنابة ايضاً تنسب الى المحمول لا الى المصلی ولو كان تمثيلاً للزم اشتراط ان يكون الجنب متمسكا بنفسه بان لا يكون زمناً مع انه غير نجس حقيقة فلو حمل المصلی جنباً لا يمنع صلوته مطلقاً لان نجاسته حكمية فافهم. (قوله و كلب ان شدّ فمه) لو قال و كلب ان لم يسل منه ما يمنع الصلوة لكان اولیٰ لانه لو علم عدم السيلان او سال منه دون القدر المانع لا يبطل الصلوة و ان لم يشدّ فمه (الی قول) لو جلس علی المصلّی صبی ثوبه نجس و هو يتمسك بنفسه او حمام نجس جازت صلوته (الی قوله) و نجاسة اطنه (ای الكلب) فی معدنها فلا يظهر حكمها كنجاسة باطن المصلی كما لو صلی حاملا بيضة مذرة صار مخها دما جاز لانه فی معدنه و الشیٔ ما دام فی معدنه لا يعطی له حكم النجاسة بخلاف ما لو حمل قارورة مضمومة فيها بول فلا تجوز صلوته لانه فی غير معدنه و ايضا فيها تهت (قوله اتفاقا فی الاصح) فلا يشترط طهارة موضع الانف لانه اقل من الدرهم كما فی شرح المنية. (قوله علی الظاهر) ای ظاهر الرواية كما فی البحر لكن قال فی منية المصلّی قال فی العيون هٰذه رواية شاذة و فی البحر و اختار ابو الليث ان صلوته تفسد و صححه فی العيون آه. و فی النهر و هو المناسب لاطلاق عامة المتون و ايّده بكلام الخانية قلت و صححه فی متن المواهب و نور الايضاح و المنية و غيرها فكان عليه المعول و قال فی شرح المنية و هو الصحيح لان اتصال العضو بالنجاسة منزلة حملها و ان كان وضع ذٰلك العضو ليس بفرض. (ردالمحتار ج۱، ص۳۷۳) فقط والله تعالیٰ اعلم ۱۹ صفر ۷۶ھ هجری

د ويده سړي لاړې پاکې دي

سوال: د خوب په حالت کښې چه د څينو لاړې بهيږي زيد وايي چه په دې سره جامې مرداريږي آيا د زيد دا خبره صحيح ده او که نه؟ بينوا توجروا.

جواب: دا لاړې پاکې دي او جامې پرې نه مرداريږي.

لعاب النائم طاهرٌ سواء كان من الفم او منبعثا من الجوف عند ابی حنيفة و محمد رحمهما الله تعالیٰ و عليه الفتوٰی. (عالمگيرية ج۱، ص۴۶) فقط والله تعالیٰ اعلم ٤ رجب المرجب ۹۹ھ هجری

فصل فی الاستنجاء

د استبراء معهوده طريقه

سوال: په لوټې سره د متيازو د څاڅکو د وچولو معهوده طريقه کومه چه نن صبا رواج ده آيا په دې طريقې سره د څاڅکو وچول ضروري دي او که چيرته په دې طريقې سره څاڅکي وچ نه شي نو لمونځ صحيح کيږي او که نه؟ که چيرته دا طريقه ورته شرط وي نو نبي کريمﷺ او صحابهٔ کرامو رضي الله عنهم د دې ښوونه ولې نه ده کړې او صحابهٔ کرامو رضي الله عنهم ولې دا طريقه نه ده غوره کړې؟ بينوا توجروا

الجواب باسم ملهم الصواب: حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله تعالى د متيازو د څاڅکي د وچولو دا معهوده طريقه بيان کړې دی چه وجه ئې ځينې علماء کرام دا بيانوي چه په مخکنې زمانه کښې د خلکو مثانې قوي وې نو ځکه د څاڅکو د راتللو احتمال موجود نه وو. په دې زمانه کښې د خلکو په مثانه کښې هغه قوت پاتې نه دی. د دې لپاره په طريقې سره د څاڅکو د پاکوالي ضرورت مخې ته راغی. لهذا د فقهاء کرامو رحمهم الله بيان شوې دا طريقه د نبي کريمﷺ او صحابهٔ کرامو رضي الله عنهم په قول او عمل باندې زياتوالی نه دی چه بدعت ورته وويل شي بلکه د زمانې د تغير او بدلون پر بناء د موجوده زمانې د ضرورت په لحاظ سره د پاکوالي او صفائي د يوې طريقې له وجې دا هم لکه په حديثو باندې د عمل کولو غوندې ګڼل کيږي.

نوموړې وجه تر دې پوښتنې لاندې راځي چه ترمتيازو وروسته د څاڅکو راتلل د مثانې د کمزورۍ له وجې نه وي بلکه د مثانې د کمزورۍ له وجې چه کوم عارض سړي ته پيښيږي د هغه اثر دا وي چه د تڼاکو. پرنجي يا ټوپ وهل او داسې نورو سره څاڅکي را ووځي او چا ته چه دا مرض لګيدلی وي هغه ته د استبراء معهوده طريقهٔ هيڅ ګټه نه ورکوي. له متيازو وروسته د لندوالي په نظر راتلل د مثانې کمزوري نه وي بلکه د متيازو د نلۍ اوږدوالی او د هغه موړونه د دې باعث ګرځي. د طبّي نقطهٔ نظر له مخې د دې خبرې تر منلو برسيره په دې باندې دا دليل هم دی چه حضراتو فقهاء کرامو رحمهم الله تعالى د ښځو لپاره د استبراء دا طريقه نه ده ليکلې بلکه دا طريقه ئې يواځې د سړو لپاره مخصوصه کړې ده

قال ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله يجب الاستبراء الخ) وفيها ان المرأة كالرجل الا فى الاستبراء فانه لا استبراء عليها بل كما فرغت تصبر ساعة لطيفة ثم تستنجي ومثله فى الامداد. (الشامية ج١،ص٣١٩)

له دې ځخه ثابته شوه چه د استبراء د دې معهودې طريقې علت د مثانې کمزوري نه ده ځکه چه که چيرته دا علت وای نو دا حکم به د ښځو لپاره هم وای. په ښځو کښې لکه څرنګه چه د متيازې

نلی، اوږده او موږ لرونکې نه ده نو د دې لپاره ئې هغوی ترې مستثنی کړي دي

چه کله د استبراء علت دا شو نو د معهودې طریقې په ځای یوه بله آسانه طریقه غوره کیدلی شي او هغه دا چه له متیازو څخه تر فارغیدو وروسته لومړی دې د غټو متیازو له ځای څخه د ختو خوا ته رګونه کش کړی شي او بیا دې د متیازو نلی کش کړی شي نو په منځ کښې چه کوم لندوالی وی هغه به ووځي او تر دې وروسته به د څاڅکو د راتللو هیڅ احتمال پاتې نه شي. ما ځو ځله دا تجربه کړې ده چه په طریقې سره تر استبراء وروسته مې په ډیره تیزي سره سل ګامه اخیستي. و مې ټوخل. ټوپ مې وواهه. منډې مې ووهلي او ځو ځو واره کښیناستم او جګ شوم نو سره له دې هم هیڅ لندوالی مې په نظر را نه غی.

له دې تحقیق څخه وروسته د اصل اشکال خوا ته بیا را ګرځو چه د نبي کریمﷺ په زمانه کښې خو هم دا علت موجود وو نو دهﷺ د داسې ډول استبراء حکم ولې نه دی ورکړی او صحابهٔ کرامو رضی الله عنهم دا ولې نه دي په ځای کړي. د غور تر کولو وروسته د دې دا ځواب ذهن ته راځي چه شریعت د عامې ابتلاء په موقع کښې لږ غوندې نجاست معاف کړی دی لکه څرنګه چه ئې د متیازو د ستنې د سر غوندې څاڅکي. په بیت الخلاء کښې د مچانو په ګندګی باندې کښیناستل او بیا د سړي په بدن او جامو باندې کښیناستل او ختې او داسې نور ئې معاف کړي دي د دې قانون تقاضا دا ده چه د استبراء د یوې طریقې استعمالول هم ضروري نه دي بلکه په خپل وخت کښې لږ ونکي نجاست لره په لوټې یا اوبو سره پاکول کافي دي او وروسته که چیرته په داسې ډول سره څه لندوالی ورسیږي چه احساس ئې نه کیږي نو هغه شرعاً معاف دی. سره له دې لکه څرنګه چه په احادیثو کښې د استبراء ډیر تاکید او له متیازو څخه په نه ځان ساتنې باندې سخت وعید راغلی دی د دې لپاره د احتیاط تقاضا دا ده چه په پورتنۍ طریقې سره د استبراء اهتمام باید وکړی شي یعنې د متیازو نلی دې کش کړی شي او رطوبت یا لندوالی دې و ایستل شي له دې وروسته دې په لوټې یا اوبو سره استنجاء وشي. بهتره دا ده چه لومړی په لوټې سره نجاست لرې کړی شي او بیا اوبو استعمال شي. لیکن نن صبا په ښارونو کښې د بیسن یا لیټرین د سیسټم له وجې د لوټې استعمالول د ډیر تکلیف سبب جوړیږي یعنې د لوټې په اچولو سره د اوبو نل بندیږي کوم چه بیا د ډیرې بد بویی او ضرر رسولو سبب جوړیږي، بیا ئې په پاکوالي کښې ډیر تکلیف پیښیږي. له دې وجې په داسې ځایونو کښې هیڅکله لوټه مه استعمالوی، د لوټې استعمال مستحب دی لیکن ځان او نور خلک په تکلیف کښې اچول حرام دي. د کوم مستحب کار لپاره په حرامو کښې ځان اچول جائز نه دي. البته د پاکوالي په غرض سره چه کوم جاذب کاغذ په بازار کښې پیدا کیږي د هغه استعمال جائز دی.

له متیازو څخه د ځان ساتنې اهتمام کول له شک او شبهې پرته مؤکد دی لیکن په دې کښې

ډېر شدت یا غلو کول د شریعت له مخې صحیح نه دي. په صحیح البخاري کښې دي چه حضرت ابو موسیٰ اشعري رضی الله عنه د متیازو په باره کښې به ډېر له شدت یا سختي څخه کار اخیست. حافظ بدر الدین عیني رحمه الله د دې په شرح کښې لیکلي دي چه ابو موسیٰ اشعري رضی الله عنه د متیازو د څاڅکو څخه د ځان ساتنې په غرض په بوتل کښې متیازې کولې. لیکن د ده دا شدت نورو صحابهٔ کرامو رضی الله عنهم ته خوند نه ورکاوه چنانچه په صحیح البخاري کښې په دې باندې له حضرت حذیفه رضی الله عنه څخه اعتراض منقول دی.

کان ابو موسی الاشعری رضی الله عنه یُشدّد فی البول و یقول ان بنی اسرائیل کان اذا اصاب ثوب احدهم قرضهٔ فقال حذیفة رضی الله عنه لیتهٗ امسك اتی رسول الله ﷺ سباطة قومٍ فبال قائماً (بخاری شریف ج۱، ص۳۶)

و قال الحافظ العینی رحمه الله (قوله یُشدّد) جملة فی محل النصب علی انهٗ خبر کان و معناه کان یحتاط عظیماً فی الاحتراز عن رشاشته حتی یبول فی القارورة خوفاً ان یصیبهٗ من رشاشته شیء. (عمدة القاری ج۳، ص۱۳۸)

د حضرت شاه عبد العزیز رحمه الله فتویٰ

د مروجې طریقې استبراء پرېښودونکي خلکو ته چه کوم خلک بدعتي وایي نو دا یواځې د دې ظاهر بینې ډلې له مبالغاتو څخه دی او دا د اعتبار وړ نه دي. په بخاري شریف او د هغه په شروحو کښې راغلي دي چه ابو موسیٰ اشعري رضی الله عنه چه کله د قبر د عذاب حدیث واورید نو له دې وجې څخه ئې متیازې ډېرې په احتیاط کولې تر دې پورې چه کله به د متیازو ضرورت ورته پیدا شو نو د متیازو ځای به ئې بوتل ته ور دننه کړ او په بوتل کښې به ئې متیازې وکړې د دې ویرې له وجې چه داسې نه وي چه بدن یا جامو ته مې والوځي. نو حذیفه رضی الله عنه د انکار په توګه هغه ته وویل چه ما ولیدل چه د خدای پیغمبر ﷺ د یوه قوم ډېران ته ولاړ او په ولاړې ئې تقاضا وکړه او په دې کښې د اشبهه نشته چه په ولاړې متیازې کولو کښې د څاڅکو د لویدلو ګومان دی. او له تجربې څخه دا څرګندیږي چه کله په استبراء کولو کښې مبالغه وشي نو له مثانې څخه متیازې نورې هم راځي او مثال ئې دا دی چه کله شیدې لوشل کیږي نو د څناور له تي څخه شیدې راځي او چه کله لوشل بند شي نو شیدې هم ودریږي. (فتاویٰ عزیزي ج۲، ص۱٤۰)

د حضرت حکیم الامت تهانوي رحمه الله وینا

حضرت خواجه صاحب عرض وکړ چه ما ته په استنجاء کښې ډېر وسواس لویږي، په ډېر خند سره په مشکله څاڅکي وچیږي او له لاس لګولو سره خامخا څه نا څه څاڅکی را ووځي وئې فرمایل چه داسې هیڅکله مه کوی. په معمولې توګه د استنجاء په وهلو سره ذکر پرېمینځی په

عوارف المعارف نومي کتاب کښې ليکلي دي چه دا د تي غونډې مثال لري چه څومره لاس پرې را کاږې څه نا څه شيدې ترې را ووځي او که ئې همداسې پريږدې نو هيڅ ترې نه راووځي حضرت خواجه صاحب عرض وکړ چه وروسته بيا څاڅکي را ووځي و ئې فرمايل چه هيڅ فکر مه کوی اګر که وروسته د لمونځونو بيرته را ګرځول درباندې لازم شي ليکن تر څو پورې چه په تکلف او زور سره د وسوسې خلاف ورزي و نه کړې دا مرض درنه نه ورکيږي له دې وجې څخه تاسو په ډير تکليف کښې يې. خواجه صاحب عرض وکړ چه د لندوالي له وجې د يوه وخت په اوداسه کښې د بل وخت د اوداسه لپاره شک را لويږي او له دې وجې څخه رومال يا دسمال هم مينځم و ئې فرمايل چه مه اودس کوی او مه رومال مينځئ. څو ورځې لږ په تکلف سره له دې څخه د توجه اړولو په صورت کښې وسواس له منځه ځي. (ملفوظات کمالات اشرفيه ص۱۹۸ ملفوظ۸۰۷)

له دې څخه ثابته شوه چه په استبراء کښې زيات شدت او سختي د شريعت له مخې له بدوالي برسيره د صحت لپاره هم نقصاني دی او د ذهني انتشار او دماغي پريشانيو سبب هم دی. فقط و الله تعالی اعلم. ۲۹ جمادی الاولی ۹۶ هجری

په استنجاء کښې يواځې په لوټې باندې د اکتفاء کولو حکم

سوال: له وړو يا غټو متيازو څخه وروسته که چيرته په لوټې سره استنجاء وشي او د استنجاء ځای په اوبو پرې نه مينځل شي او بيا اودس وکړي نو آيا لمونځ ئې کيږي او که نه. همدارنګه ځيني خلک د متيازو تر کولو وروسته يواځې لاس مينځي او بيا په خوړلو مشغوليږي په داسې حال کښې چه اوبه هم موجودې وي. شرعاً د دې حکم څه دی؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: که چيرته متيازې له مخرج څخه تجاوز کړی وي او دا تجاوز له يوه درهم (قطر - ۱/۱ انچه - ۲/۷۵ سانتي متره او تولې اندازه ئې -۰/۹۵ انچه - ۵/۹۴ سانتي متر) څخه زيات نه وي نو بيرته له مينځلو يواځې د لوټې په استنجاء سره لمونځ کيږي. او د غټو متيازو حکم دا دی چه په لوټې سره تر استنجاء وروسته که چيرته له مخرج څخه د تجاوز کوونکي نجاست وزن يو مثقال (۵ ماشه - ۴/۸۶ ګرام) يا تر دې کم وي نو لمونځ کيږي اګر که په خپريدو کښې له يوه درهم څخه هم زيات وي

قال فی العلائية (و يجب) ای يفرض غسله (ان جاوز المخرج (نجس) مانع و يعتبر القدر المانع لصلاة فيما وراء موضع الاستنجاء لان ما علی المخرج ساقط شرعاً و لهذا لا تکره الصلوة معه و فی رد المحتار (قوله و لهذا الخ) استدلال علی سقوط اعتبار ما علی المخرج و فيه ان ترک غسل ما علی المخرج انما لا يکره بعد الاستجمار کما عرفته لا مطلقاً. (رد المحتار ج۱ ص۳۱۳) و فی انجاس التنوير و عفی عن قدر درهم و هو مثقال فی کثيف. و فی

الشامية ان قدر الدرهم من الكثيفة لو كان منبسطاً في الثوب اكثر من عرض الكف لا يمنع كما ذكره سيدي عبد الغني. (رد المحتار ج۱، ص۲۹۳)

يواځې لاس مينځل او بيا خوراک کول جائز دي ليکن له مخرج څخه تجاوز کوونکې نجاست که چيرته د درهم له اندازې څخه زيات وي نو له عذر پرته ئې نه مينځل مکروه تحريمي دي او که چيرته په اندازه د درهم يا تر دې کم وي نو بيا ئې نه مينځل مکروه تنزيهي دي. فقط و الله تعالى اعلم.

۲۳ جمادى الاولى ۹۳ هجرى

تر اوداسه وروسته د استنجاء کولو حکم

سوال که چيرته له استنجاء څخه وروسته اودس وشي او وروسته په ياد کښې د راتلو په صورت کښې استنجاء ووهل شي نو آيا اودس صحيح دی او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب لومړی اودس ئې صحيح دی او د دوباره کولو ضرورت ئې نشته. فقط و الله تعالى اعلم

۵ ربيع الآخر ۹۲ هجرى

(تفصيل ئې د احسن الفتاوى په تتمه کښې راځي انشاء الله تعالى)

په کاغذ سره د استنجاء کولو حکم

سوال په زاړه کاغذونو يا پښتو. اردو او انګريزي اخبارونو باندې د کوچنيانو د نجاست پاکول يا د دسترخوان په ځای استعمالول جائز دي او که نه؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب کاغذ لکه څرنګه چه د علم د حاصلولو يوه آله ده له دې امله ئې احترام او درناوی لازم دی اګر که سپين يا څه پکښې ليکلي وي په کاغذ سره نجاست پاکول يا د دسترخوان کار ترې اخيستل د بې حرمتی له وجې مکروه تحريمي دي. البته هغه جاذب کاغذ کوم چه يواځې د استنجاء په غرض سره جوړيږي او دليکلو په کار نه راځي او قيمتي هم نه وي په هغه سره استنجاء وهل جائز دي.

قال في التنوير و كره بعظم (الى قوله) وشئ محترم. وقال ابن عابدين رحمه الله تحت (قوله وشئ محترم) و كذا ورق الكتابة لصقالته و تقومه و له احترام ايضاً لكونه آلة العلم و لذا علله في الخانية بان تعظيمه من ادب الدين (الى قوله) و مفاده الحرمة بالمكتوب مطلقاً و اذا كانت العلة في الابيض كونه آلة للكتابة كما ذكرناه يؤخذ منها عدم الكراهة فيما لا يصلح لها اذا كان قالعاً للنجاسة غير متقوم. (رد المحتار ج۱، ص۳۱۵) فقط والله تعالى اعلم

۱۴ جمادى الاولى ۹۲ هجرى

له استنجاء ښځه د عاجز سړي حکم

سوال يوه مريضه ښځه ده چه يوه پښه ئې ماته شوي ده. د اوداسه کولو په وخت کښې په اندامونو اوبو په بل چا باندې اچوي. البته د اوداسه اندامونه پخپلو لاسونو مينځلی شي ليکن د استنجاء د کولو په وخت کښې ډير تکليف برداشتوي. په باقاعده توګه يو بل څوک هغه له خپل ځايه پورته کوي او بيا په ډير تکليف سره نوموړي مريضه پخپله استنجاء کوي يا تر کټ لاندې يو لوښی کښيږدي او استنجاء وهي اوس پوښتنه دا ده چه آيا د داسې مريض لپاره استنجاء معاف کيدلی شي او که نه اګر که نه لانديني عبارتونو ښځه نه جواز څرګنديږي ليکن بيا هم ستاسو د حضرت پوهه او فراست بل شی دی.

فی الشامیة (کمریض الخ) فی التاتارخانیة والرجل المریض اذا لم تکن له امرأة ولا امة وله ابن او اخ وهو لا یقدر علی الوضوء قال یوضئه ابنه او اخوه غیر الاستنجاء فانه لا یمس فرجه ویسقط عنه والمرأة المریضة اذا لم یکن لها زوج وهی لا تقدر علی الوضوء ولها بنت او اخت توضئها ویسقط عنها الاستنجاء آه. ولا یخفی ان هذا التفصیل یجری فیمن شلت یداه لانه فی حکم المریض (شامیة فصل فی الاستنجاء ج۱، ص۲۵۰) و فی العالمگیریة لو شلت یده الیسری ولا یقدر ان یستنجی بها ان لم یجد من یصب الماء لا یستنجی وان قدر علی الماء الجاری یستنجی بیمینه کذا فی الخلاصة. (عالمگیریة ج۱،ص۴۹،باب الاستنجاء)

وړانديزدا دی چه له نوموړي عبارت ښځه د استنجاء معاف کيدل په هغه وخت کښې څرګنديږي چه کله په استنجاء باندې څوک قدرت و نه لري او لاسونه ئې شل يا پرې وي، همدارنګه يو بل څوک هم نه وي چه په هغه باندې اوبو واچوي ليکن زمونږ څه پوهه ده د دې لپاره پخپلې ګرامي رأيې باندې په واضحه توګه د مطلع کيدو په صورت کښې د مسئلې صحيح حکم وليکی؟ بينوا توجروا.

الجواب باسم ملهم الصواب: ستاسو خيال صحيح دی په دې صورت کښې استنجاء معاف نه ده. البته که چيرته ئې دواړه لاسونه شل وي يا ئې يو لاس شل وي او بل څوک د اوبو اچولو والا نه وي او جاري اوبو هم نه وي چه پکښې کښيني او په روغ لاس باندې استنجاء ووهي او د ښځې خاوند يا د نارينه خپله بي بي هم نه وي چه استنجاء ور ووهي نو بيا استنجاء معاف ده. فقط و الله تعالی اعلم.

۵ صفر سنه ۹۸ هجري

تمت بالخير

اول جلد ختم شو ولله الحمد اولاً واخراً وظاهراً وباطناً

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وعلی اله وصحبه وسلم اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین

د موضوعاتو فهرست

صفحه
عنوان

تمت بالخير

تم فهرس الكتاب بعون الملك الوهاب

د احسن الفتاوى د اول جلد فهرست ختم شو ولله الحمد اولاً واخراً

وصلى الله تعالى على خير خلقه محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين برحمتك يا ارحم الراحمين